RVPERTI ABBATIS MONASTERII TVITIENSIS, E REGIONE AGRIPPINAE COLONIAE IN RHENI RIPA SITI, ORDINIS SANCTI

Benedicti, viri,& vitæ ſanctimonia, & ſacrarum literarum peritia præclari, Commentariorum in Euangelium Ioannis,
Libri XIIII.

LOVANII,
Excudebat Seruatius Saſſenus, Sumptibus hæredum
Arnoldi Byrckmanni, Anno
1564.

INDEX IN EVANGELIVM IOANNIS.

 Christus

D

E

F

Filius

Osanna

Samuel.

FINIS.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIVM IOANNIS PROLOGVS.

DISCIPVLVS quem diligebat Iesus, qui & recubuit in cœna super pectus eius, verū eidem dilectori suo testimonium perhibet in Euāgelio suo, quòd sit Christus filius Dei, id est, quòd nō tātum homo, in fine seculorū natus ex vtero virginis, sed ante oia secula Deus ex Deo patre generatus sit. Et omnis quidem diuina scriptura diuinitus inspirata testimoniū perhibet huic veritati, sed huius maximè hoc propositum esse, tam causa quàm ipse textus operis manifestè desendit. Causa videlicet, quia misso illo in exilium à Domitiano, qui secundus post Neronem Christianorū persecutor extitit, irruperant in Ecclesiam hæretici, quasi in destituta pastore ouilia lupi, Marcion, Cherinthus & Ebion, cæteriq́; Antichristi, qui Christum fuisse negantes ante Mariam, simplicitatem Euangelicæ fidei, peruersa maculauere doctrina. Et inde compulsus ab omnibus pené tunc Asiæ Episcopis, & indicto omnibus ieiunio, dñm precatus, ac sancti spiritus gratia inebriatus, hoc Euangelium scripsit, quo omnes hæreticorum tenebras, patefacta subitò veritatis luce dispulit. Textus verò operis, quia videlicet talis omninò est, qualem legitimi postulat ordo testimonij. Nam alietto secum teste alio, non minus idoneo, scilicet Ioanne Baptista, vt sint testes duo. Non enim minus quàm in ore duorum testium stabit omne verbū. Ascito ergo Ioanne, qui venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, dictatam illius quàm sua frequēter appellat testimonium, dicens de semetipso in fine omnium: Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc, & scimus quia verum est testimonium eius. Testis itaq; filij Dei singularis hic est atq; præcipuus, qui in publico cæli & terræ auditorio cū ageretur non tam de terminis aut legibus regni, quàm de ipsis natalibus regis nostri, testibus alijs defessis, & à clamore contradicentium violenter oppressis, repente in mediū prosiluit, & magno vocis Euangelicæ tonitru, verbiq; choruscantis fulmine omne conciliū vanitatis cunctamq; ecclesiam malignantium vbiq; terrarū perterruit ac dissipauit: apertè protestans de illo, quòd filius vnicus & cōsubstātialis, ac per hoc hæres legitimus patris æterni sit. Nostræ aūt, id est, pupillorum omnium, quos ille hæredes suos testamento æterno per suum sanguinē conscripsit, nostræ nimirum spei, quæ periclitabatur, tantis aduersariorum derogationibus testimonium hoc magnificè suffragatur. Quid enim? Quomodo ratum erit testamentum, quo cœlestem nobis hæreditatem legauit, si legitimus ipse possessor cæli non fuit? Quomodo autem cælum eius possessio fuit, si ipse de cælo non venit, sed à Maria initium sumpsit? Opportunè ergo nostræ (vt dictum est) spei fidus hic testis subuenit, dum ingenui testatoris antiqua iura proloquens, non solū cælū, sed & oia quæ sunt, eius esse, imò oia per ipsum facta, & sine ipso nihil factum esse diffinit. Nobis igitur, qui testantes filiū Dei scripturas testamur, & in vta testimoniorum eius delectamur, sicut in omnibus diuitijs nobis omnibus hoc præcipue testimonium scrutandum, & in toto corde exquirendum est, hoc tota anima concupiscendum, atque super aurum & topazion diligendū est. Nā si euangelici negotiatores sumus, & bonas margaritas quærimus, ecce vna preciosa margarita inuēta est. Vbi enim vlla, quæ maioris pretij sit, reperiri potest? Hanc animarum verus amator Deus, dilectæ Ioannis animæ pro monimento dilectionis præcipuæ fixit in pectore, vt verbū quod Maria virgo sola protulit in carne, ipsum huius socia virginitas præ oibus sanctis viua mortalibus promeret voce. Dāda ergo sunt oia, vt hæc sola margarita cōparari queat, omnesq; carnaliū sordes affectuū ab oculis cordis abstergēdæ sunt eis, qui in schola Christi venerabilibus studēt literis, vt hāc aliquatenus valeāt aquilā prosequi, quam cordis mūditia iuuit, vt claritatē solis æterni plus cæteris diuinæ visionis animalibus, irreuerberata possint mētis acie contēplari. Nā de eo, qui per munditiæ viam ad verā tēdit sapientiā, loquitur Dñs per Esaiam: Iste in excelsis habitabit, munimēta saxorū sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regē in decore suo videbūt oculi eius, cernēt terrā de lōgè. Imò quod ad rem euidentius attinet, hic, sicut ad B. Iob, alijs quidē verbis, sed eodē sensu dictū est, ad præceptū Dñi eleuabitur vt aquila, in arduis ponet nidū suū, in petris manet, & in præruptis silicibus cōmoratur, atq; in accessis rupibus, inde cōtēplatur escā, oculi eius de lōgè prospiciunt. Et quidē hæc oia Ioannes huius verbi ac sempiterni principij contēplator excelsus magnificè assecutus est, quia videlicet eleuatus est vt aquila, apertos intendēs oculos in diuinitatis radios, & in arduis posuit nidū suū. i. æterni huius Euangelij sui munimentū in petris manlit. i. in soliditate veritatis, atq; inde contemplatus est escā, scilicet illā, quam & attingere meruit, huius verbi sempiterni gloriā. Attamē sicut supra dictū est, oculi eius cernēt terrā de lōgè, ita & hic, inquit, oculi eius de longè prospiciunt, quia vide-

Ioan. 21.

Christū esse deū & hominem.

Causa scribēdi hoc euāgelium.

Testes Christi duo, Ioan. Bap. & Euangelista.

Deut. 1.

Ioan. 21.

Suffragiū spei nostræ.

Heb. 9.

Psal. 118

Mat. 13.

Euangeliū Ioannis margarita vna preciosa.

Ioannes recte aquila dicitur.

Esa. 33.

Iob. 39.

A licet

1.Cor.13 licet sic quoque eleuata hæc aquila, nec dũ per speciem, sed per speculũ in ænigmate videt Deũ.
1.Ioã.1. Nunc enim, inquit, filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid erimus. Licet autem pulli eius lã-
bant sanguinem, id est, auditores eius cognitio tantũ crucifixi Dñi cruore satientur, eo quòd diui-
nitatis arcana percipere nequeant: nõ tamen omninò iure reprehenditur, quòd tantæ aquilæ vo-
latum aliquatenus prospicere conamur. Nã & pulli idcirco in nido suo aluntur, vt post matrem
suam quandoq; ad eandẽ euolent escam. Igitur alta mysteria, quæ in hoc splẽdore Euangelij ve-
lut grandis aquila, peruolauit magnus doctor Augustinus, nos eadem quidem via, sed nõ om-
nino eisdem vestigijs subsequi enitemur: nam ille quidem alta mõtium peruolat cacumina, nos
interdum & circa radices imas occupabimur. Ille præcelsæ arboris superiora quæq; poma car-
pere festinat, nos terræ quoque proximos, quos paruulis reliquit, attingere conabimur euange-
licæ literæ ramusculos, vt quia grandioribus in alta mysteriorum explanatione satisfactum est,
nunc paruis, id est, nostri similibus continuatio quoque literæ subueniat.

RVPERTI ABBATIS
TVITIEN. IN EVANGELIVM
IOANNIS COMMENTARIORVM LIB. I.

Aïa Ioannis p verbum impregnata. Psal. 84 Psal. 44. IN principio erat verbum.] Ecce veritas quæ de terra orta est, carnem de vir-
gine assumens, vt nos à diabolo liberaret, eadem de virginali Ioannis anima
generatur, vocem corpoream induens, vt pro nobis contra omnem hæreticam
prauitatem dimicet. Qui enim de corde suo verbum bonum eructauit in vte-
rum virginis, vt Deus inuisibilis, visibilis & verus homo fieret: ipse castis com-
plexibus suis aicitã dilecti Ioannis animam eodem verbo impręgnauit, vt ver-
bum ineffabile per vocem literamq; eius audibile & intelligibile procederet.
Ait ergo: In principio erat verbum. Itaque non recentem adoramus dominum, sicut Cherin-
thus, Marcion atque Ebion, cæteriq; Antichristi mentiti sunt: falsum quippe est quòd dixerunt,
ante Mariam non extitisse Christum. Christus enim, qui nunc homo est in fine seculorũ, in prin-
cipio & ante secula erat verbũ. Non erat totum quod nunc est, scilicet caro & verbũ, sed erat tan-
tummodo verbũ. Nunc geminæ gigas substantiæ duplicisq; operatiõis vna persona est: in prin-
Quale verbum est Christus. cipio aũt vnius substantiæ, vniusq; operationis verbum erat, Christus igitur ante Mariam erat,
quia in principio verbum erat. Verbum autem hic non pueriliter, id est, iuxta etymologiam no-
minis, accipiendum est, scilicet sicut apud Donatum pueri accepimus verbũ dici, eo quòd ver-
berato aere plectroq; linguæ formetur. Nã verbũ eiusmodi per aerem sonando transit: verbum
autem, quod in principio scilicet ante ipsum aerem & ante omnia quæ facta sunt, erat, manet in
Esa. 40. æternum. Hoc etenim verbum ratio perpetua est, sapientia sempiterna est, intellectus incõpre-
hensibilis est, veritas incommutabilis est. Cum autem apud nos, tam de articulata voce q̃ de ta-
cito animi consilio verbum æquiuocè prædicetur: cur non ipsa ratio sempiterna rectè verbum
dicatur: vnde nobis inest rationalitas, id est, vniuersa quæ nobis suppetit verba faciendi facul-
1.cor 14 alsat. tas? Nolite ergo pueri effici sensibus, inquit Apostolus, quia verbum, etsi non aereum, id est,
verberato aere formatum, verbum, inquam, etsi non affectiuum, vt verba nostra sunt, * aut
substantiale, inquam, Christus in principio erat verbum. Vbi autem erat hoc verbum? Quis
Iob.15. erat locus eius? Nescit homo pretium eius, sicut per B. Iob dicitur: Reuelante autem spiritu, pau-
latim cognoscitur, per ea quæ sequuntur, & primum per id, quod quasi locus eius, vbi iam tunc
in principio fuerit, ostenditur, cùm subditur: [Et verbum erat apud Deum.] Ecce sagittæ do-
Abac. 3. mini istæ sunt, quarum in luce imus, hæc fulgurans eius hasta est, cuius in splendore gradimur,
sicut ei per prophetam dictum est: In luce sagittarum tuarum ibunt in splendore fulgurantis ha-
stæ tuæ. Nam eius sententiæ sagitta quam primũ iecit, eos omnes hæreticos confixit, qui diuer-
sis quidem blasphemijs, sed pari spiritu malignitatis, Christum ante Mariam, sicut iam di-
ctum est, fuisse negabant. Hac autem sequenti, Patripasianos percutit: qui trinitatem abnegan-
tes, patrem, & filium, & spiritum sanctum, vnam tantùm, non tres esse personas asserebant. Ait
enim euidenter. Et verbum erat apud Deum. Vt de personis non dubites, dum alteram audis
Quõ᷑ fuerat apud Deum. esse vel fuisse apud alteram. Magnificè huius verbi dignitatem insinuat, dicendo, erat apud
Deum. Nam apud Deum erat, quid est, nisi in magno erat honore, in summa dignitate, in
magna dilectione? Erat apud Deum, sed non quemadmodum apud diuitem aurum suum. Nam
apud diuitem aurum est in arca, non in ipsius substantia misera atque vitiosa, fortassis & lepro-
Iob.12. sa. Erat autem apud Deum, quomodo apud sapientem sapientia, apud fortem fortitudo.
Nam

Nam per B. Iob dicitur: Apud ipsum est sapientia & fortitudo. Aurum diuitis in marsupio eius. Verbum Dei in corde eius. Verè ergo verbum erat apud Deum. Iam verò sicut personas distinxit, dicendo: Et verbum erat apud Deum: sic è contra substantiam coniungit, subdendo: [Et Deus erat verbum] Substantiam quippe breuiter vnam esse testatus est in duabus personis, Dei & verbi sui, quod ægrè ferunt Sabelliani, molestè accipiunt Arriani. Nam illi quidem, id est, Sabelliani, mallent vt dixisset Dei & verbi sui, sicut vnam substantiam, sic vnã eandemque esse personam. Isti autem, id est, Arriani, sicut duas personas, ita nihilominus duas ac diuersas vellent eũ expressisse substãtias. Solum enim patrem esse Deum vel creatorem, filiũ verò creaturam esse volunt, licet magnam atque excellentẽ. Sed veritas præsentis testimonij tãquam vox fulgurantis tonitrui, verberat vtrinque terram, i. vtrarumque partium cauteriatam æquè confundit conscientiam. Exultent igitur Homousiani, id est, confessores consubstantialitatis, neque confundentes personas, neque substantiam separantes: scilicet duas quidem personas, sed vnam patris & verbi substantiam cũ tanti testis suffragatione confitentes. Deus enim, inquit, erat verbum. Protinus vna sententia perpulchrè complectitur cuncta, quæ in tribus iam dictis expressit propositionibus. [Hoc, inquit, erat in principio apud Deum] Quid tandem prouenit ex eo, quod verbum erat apud Deum? vel cur non maluit Euangelista dicere, erat in Deo verbum, sed ait, imo & secundò repetiuit, erat apud Deũ? Hac enim potiũcula, significat magnum aliquod se intendere negotium. Nã & nos quoties ita loquentes dicimus, personam aliquam apud aliam esse personam, in eo proprietas locutionis est, si significare velimus certum aliquod interesse negotium. Quid ergo inter vtrunque, mediante vtriusque bonitate conuenit. Sequitur: [Omnia per ipsum facta sunt] Hoc planè propter vtriusque bonitatem, quæ est spiritus sanctus, effectum est. Nam si quæras, quis omnia fecerit? respondebitur, Deus. Si quæras per quid? ecce habes, per ipsum scilicet verbum. Si interrogas, quare? respondetur: quia bonus est. Et hæc tota trinitas est. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt. O quanta laude, quanta veneratione dignum est hoc verbum, per quod omnia facta sunt. Beneuoli spectatores leuant oculos cordis & corporis ad pulchritudinem eorum quæ facta sunt visibilium & inuisibilium, & attentè considerantes corde & ore conclamant, magnum atque pulchrum esse artificis Dei ingenium, quod non est aliud nisi hoc verbum, per quod tanta, tam pulchra facta sunt. Per ipsum enim omnia facta sunt. Nam & alia scriptura testatur: quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, scilicet ea quæ ad laudem creatoris inuitabant: omnes angeli eius, omnes virtutes eius, sol & luna, stellæ & lumen, cæli cælorum, & omnia quæ in eis sunt, terra, & omnia quæ in ea sunt, mare & omnia quæ in eo sunt. Dixit ipse, vt alia quoque scriptura testis est, fiat lux, & facta est lux. Dixit, fiat firmamentum, & factum est. Dixit & de singulis cæterorum, fiat, & facta sunt: per verbum ergo facta sunt, quia dicendo facta sunt. Dicendo autem non elementari sono, vel voce corporea: Deus enim spiritus est, sed eo modo loquendi, quo anima tua, quicunque es homo, quam ille fecit ad imaginem suam, tacitam quum libet format loquelam.

Iob. 12. Vna substantia Dei & verbi. — 2. tim. 4 Homousiani. — Cur potius ait, apud deum quam in Deo. — Psal. 32. 148. — Gen. 1.

Attende quicunque filius lucis es, & sicut telas aranearum ea contemne, quæ filij noctis, id est, philosophi huius seculi somniarunt. Dixerunt enim materiam ex qua cuncta fierent, quam etiam appellauerunt Hylen, non a Deo creatam, sed Deo fuisse coæmpiternam: qua Deus sit vsus, vt artifex ligno vtitur, dum mundũ istũ conderet sibi coæternum. Qui etiã formulas fuisse finxerunt, quas dicunt Idæas: quibus intendens, ad earum cuncta faceret imitationem. Hæc ergo contemne, verbi æterni cultor & agnitor: quia non sic habet veritas, sed omnia per ipsum facta sunt, & in hoc principio, id est, in hoc verbo, creauit Deus cælum & terram, & omnia quæ in eis sunt. Igitur ab eo quod infirmum est Dei, i. natiuitate carnis, ab angustijs præsepis, ab omni conditione mortalitatis, leua sursum oculos mentis supra Mariam, quæ & ipsa sine dubio per ipsum inter omnia facta est: & ex eo quod omnia per ipsum facta sunt, antiquitatem Christi, maiestatem verbi Dei, fideliter æstima, quisquis nondum audita vel intellecta veritate tanti testis Christum ante Mariam non extitisse suspicabaris. Qui quanta intentione dixerit, omnia per ipsum facta sunt, acri repetitione protinus inculcat, cum subiungit: [Et sine ipso factũ est nihil] Nihil, inquit, sine ipso factum est, nulla natura, nulla substantia, nulla omninò quamlibet mala. Nulla enim mala per naturam, nulla mala nisi per accedentem malitiam: nam & diabolus per vitium quidem malus est, sed substantia eius per naturam mala non est. Explosa ergo est fabula Manichæorum de malo principio, vel de tota nescio qua gente tenebrarum: quia (sicut iam dictum est, omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sequitur: [Quod factum est in ipso vita erat] Adhuc nihilominus molesti veritatis interpellatores vrgere solent, maximè hi, qui mundum Deo coæternum, vt iam dictum est, fuisse suspicati sunt, & dicere: Cur noua Deo voluntas incidit? Cur nouum consilium inijt? Nam si post infinitas æternitatis suæ moras, fecit quandoque mundum, noua voluntas est, nouumque consilium, satisque hoc euidens est mutabilitatis eius indicium. Item, si constat, ante Mariam extitisse Christum, & omnia per ipsum facta sunt, vnde noua voluntas, vt post tot annorum millia veniret

Filij noctis philosophi. — Fabula Manichæorũ. — Duæ quæstiões de voluntate & prudentia Dei.

ad reparationem hominum? Imò si cùm faceret mundum, & formaret protoplastum, saluum voluit esse genus humanum, cur non prouidit, vel præcauit, ne incurreret perditionis naufragium? Nam alterum quidem mutabilitatis, alterum imprudentiæ potest argui. Hasquoq; partes contentionis aduersæ, veritas vndique oculata, tanquam renascentia succidit hydræ capita: subiungendo, sicut sapientiæ maiestatem decet, tranquillè ac breuiter. Quod factum est, in ipso vita erat. Sensus iste est: Quicquid factum est antequam fieret, in ipsius erat præscientia, quæ videlicet præscientia non est aliud quàm vita. Diuinitati nanque non est aliud viuere, aliud scire, nec aliud est in Deo viuens sapientia, quàm sapiens vita. Aliter autem est in anima. Nam viuit quidem substantialiter, sapit autem accidentaliter: Deus verò tam viuit, quàm sapit substantialiter. Nihil enim accidentium in diuinitatem cadere potest. Igitur vita, id est, vitalis omnium quæ facturus erat iam in ipso erat à principio scientia. Verum est, probabile est, necessariū est.

Quod factum est in ipso, vita erat. i. vitalis scientia.

Nam vnde hoc habet anima rationalis, vt cum fabrili vel architectonica quippiam componendum est structura, prius totum illud apud se intus videat in arte, quam foris exhibeat in opere? Si enim arcam aut amplæ domus fabricam struere velit, eius apud se prius versat imaginem: iamq; mens & cogitatio talis est, qualis postmodum materialis situs operis visendus est. Rectè ergo dicas, quia quod faciendum est, iam in mente artificis vita est. Vnde quæso, hoc haber anima rationalis, nisi quia creauit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginē Dei creauit illum? Imago autem Dei, splendorq;, vt ait Apostolus, & figura substantiæ eius est hoc verbum, sic filius de Deo Deus, figura videlicet per similitudinem dictus, quia pater cum hoc verbo sic vnus est Deus, sicut aurum vel ebur & imago regis in eo sigillum vnum esse dinoscitur. Nec verò secundum exteriorem hominem, sicut Humaniformij suspicati sunt, sed secundum interiorem nos hac figura signati sumus, vnde & rationalis, id est, doctrinæ vel disciplinæ perceptibiles sumus. Si ergo tam pulchra sunt rationis lineamenta in ea quæ formata est anima, quàm clara, quàm certa est ipsa ratio diuina, quæ non est formata, sed ipsa forma? Si adeò viuaciter artis suæ compos est vmbra, nonne multo magis in proposito vel opere suo prouida & cōstans est ipsa veritas? Planè incomparabiliter constantius atque perfectius omnium quæ facienda erant, in hoc verbo viuebat ordo vel natura. Nec solum nouerat ab initio, quæ vel qualiter omnia conderet, suoq; statu singula disponeret, sed etiam quædam perdita qualiter ad suam gloriam recuperaret. Inde est quod suum certum seruat omnis natura cursum, nihilq; fit sub sole nouum, quia videlicet semel de immutabili voluntate posuit præceptum, semel & simul omnia creauit, qui viuit in æternum. Sic omninò insuperabilis manet altitudo diuini consilij quod habuit super salutem generis humani. Nec enim electos alios vocauit, iustificauit, & magnificauit, quàm quos ante secula præsciuit & prędestinauit, neque tanquam præuentus aut circumuentus à diabolo, nouum aliquid excogitauit, quando hoc verbum misit incarnari, sed sic prędefinitum est, sic omninò, quia pulchrum & speciosum erat, ante patrem complacitum est: vt inter inimicitias aduersantis diaboli semper in melius saluti nostræ prospiciens vsque ad summum suæ dispositionis beneficentia diuina perueniret. Quid ergo impotentiæ vel temeritatis Deum arguis, hæretica temeritas? Quod factum est, hic subdistingue, ac deinde subinfer: in ipso, scilicet verbo, vita erat. Vel certè, vt iam secundum scripturam aliam loquar: quod factum est, spectabilis atque deliciosus coram sapientiæ suæ Deo ludus erat. Sic enim dicit ipsa, quæ est hoc Dei verbum, sapientia: Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret, à principio, & ab æterno ordinata sum. Et post pauca: Et delectabar, inquit, per singulos dies ludens coram eo omni tempore: ludens in orbe terrarum: Et deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Ludus iste ineffabilis est diuinæ bonitatis iucunditas, qua iam creator antequam quicquam faceret, delectabatur in verbo suo, in sapientia sua. Magna sunt hęc, alta sunt hæc. Et horum quidem sensuum maiestas, mortalium oculos, velut claritas solis, reuerberat: Attamen eorundem similitudo nonnulla, tanquam solis imago, quæ perspici possit in aqua, nostræ naturæ subrutilat. Verbi gratia: Ecce musicus instrumenta quælibet ex arte componit, certisq; ac sibimet cognitis dimensa numeris, vocum interualla discriminans: flatu vel pulsu concitatum sonum inanimatæ rei rationem sibi insitam, imitari compellit. Quid ergo? Nonne antequam instrumenta componeret, aderat ludens in mente & voce eius musica, ludens in diuersitate vel distinctione modorum, & delicię eius in multorum suauitate cātuum? Vna fuerat, vna nihilominus & nunc est musica, nihilq; crescit aut se multiplicat, quamlibet multas ad canendum voluptas cantoris comportet citharas. In hoc (vt dictum est) nonnulla similitudo est. Nam quid sumus nos, nisi magni musici, Dei quædam instrumenta? Vnde & in citharis & in organis, quæ profectò corda & corpora nostra sunt, dominum laudare iubemur. Ipse quoque Dominus noster, musicum Dei patris maximè instrumentum est: cui dicit idem pater, dum secundum corpus in sepulchro iacet: Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Imò totus mundus diuinæ laudis instrumentum est, licet solus homo vel angelus laudem Dei decantare sciat, sicut in citharis sola chorda, sed non sine ligno modum cantilenæ personat

Imagies rerū in anima.

Hebr. 1.

Eccl. 1. Eccl. 3. Ro. 8. 9.

Verbū æterna sapientia. Prou. 8.

Similitudo ex arte musica.

Psal. 150

Psal. 56

personat. Igitur quemadmodum natura musicæ in anima musici vita est, quam instrumento
ars imitata est, sic totius mundi compositio, qui (vt dictum est) diuinæ laudis instrumentũ est,
priusquam fieret, in hoc verbo, vita erat, de qua & subditur: [Et vita erat lux hominum.] Hæc,
inquit, vita, quæ erat hoc verbum per quod omnia facta sunt, hæc ratio sempiterna lux est ho-
minum: scilicet optimæ partis omnium quæ facta sunt: quia videlicet solam in hoc visibili mun
do illuminat humanam naturam: id est, cùm super omnia quæ facta sunt, luceat: suam ipsius
imaginem in sola exprimit hominis anima. Omnium enim quæ facta sunt, alia quidem sunt,
vt lapides: alia & sunt & viuunt, vt arbores: alia verò sunt, & viuunt, & sentiunt, vt pecora.
Homo autem post angelum solus in hoc honore est positus, quòd ad quærendum & inuenien-
dum creatorem suum factus est idoneus. Ergo quod ait, vita hæc erat, vel est lux hominum, ta-
le est, ac si diceret: rationalitatis lucem soli impertita est naturæ hominum. Quod cùm ita sit, Cur hic
potuit dicere sic: & vita erat angelorum pariter & hominum. Vtranque enim naturam, scilicet an non di-
gelicam pariter & humanam, splendidæ ratiõis nobilitas illustrauit: quam exinde percepimus, ctur vi-
quòd (vt supra dictum est) fecit Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam. Ve- ta, lux,
rùm non angelis, sed solis hominibus Euangelium scribitur, nec enim propter angelos, sed angelo-
propter homines tantum venit Christus, quem qui non receperunt, in hoc maximè Euange- rum &
lio, & in cæteris apostolorum dictis arguuntur, arguente per illos sancto spiritu, iuxta quod hoim.
de illo loquens ipse Christus: Ille, inquit, arguet mundum de peccato, quia non crediderunt in Ioan. 16
me. Bene ergo dictum est nunc, lux hominum tantum: nam de angelis ad præsens non perti-
net negotium. Et lux hominum vniuersaliter dictum est: id est, bonorum pariter & malorum: Duplex
quia videlicet æquè tam boni quàm mali in hoc lucent, quòd rationales sunt. Nam licet homo lux in
malus peccando obtenebretur, fiatque noctis atque tenebrarum filius: non tamen ea qua pecora hoie.
præcellit, rationis luce priuatur. Est & alia lux quæ per malitiæ tenebras potuit vel potest amit- 1. thes. 5.
ti: scilicet gloria similitudinis Dei. Fecit enim Deus hominem, non solùm ad imaginem, sed ad
similitudinem suam. Ad imaginem videlicet, in eo quod rationalem & æternum: Ad similitu-
dinem verò, in eo quod suæ bonitatis imitatorem fecit eum. Et hanc quidem similitudinis Dei
lucem tunc amittit, quando peccando creatoris imitationem delerit. Illa autem, quam ha-
bet ex imagine Dei, rationis claritate lucere non desinit. Et per illam redarguitur à Deo, qui e-
tiam in hoc solem suum facit oriri super bonos & malos: quòd rationis luce nec bonos priuat Mat. 5.
nec malos: lux igitur hominum est etiam malorum, propter quod inexcusabiles sunt. Vnde & Roma. 1
sequitur [Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.] Lux, inquit, scilicet
discretio supradictæ rationis, lucet in tenebris, id est, in conscientia illorum, qui malè agendo te-
nebræ facti sunt. Nam vt de Iudæis taceam, qui cum rationis luce lucernam quoque habue-
runt sacræ scripturæ: de gentilibus, eiusmodi lucem non habentibus, dicit Apostolus: Quia Psal. 118.
quod notum est Dei, manifestum est in illis: Deus enim illis reuelauit. Inuisibilia enim eius à crea Rom. 1
tura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Lux ergo rationis est, quæ lucet
in quamlibet profundis peccatorum tenebris. Sed lucem hanc in seipsis lucentem, cùm tene-
bræ essent, ipsi non comprehenderunt: quia videlicet cùm cognouissent Deum, non sicut Deum
glorificauerunt, aut gratias egerunt. Amplius autem rei sunt Iudæi: quia cùm tam natura-
lis rationis iudicio, quàm sacræ legis testimonio lucem veram possent agnoscere præsentem,
magis obtenebrati sunt, & non cognouerunt eam. Clauserunt quippe oculos suos, ne viderent, Esa. 9.
& aures suas compresserunt, ne audirent, & omnino intelligere noluerunt, vt bene agerent. Act. 28.
Ecce signum cui contradicebatur, quantis fragoribus intonantis veritatis defenditur? Psal. 13.
Quid spiritus immundi contra hiscere possunt ab interioribus hæreticorum prorepentes in mo Luc. 2.
dum ranarum? Veruntamen alij supersunt hostes, & contradictores huius signi, scilicet Iudæi, Differē-
qui tanquam sub alio cœlo positi, non terrentur: quia non audiunt fragorem huius tonitrui. tia inter
Nam hæretici quidem quasi de suo cœlo fulminantur, dum sequaces Apostolorum se esse simu Iudæos
lantes (aliter enim non audirentur, nisi apostolici esse putarentur) simulantes ergo apostoli- & hære-
cam se tenere vel proferre doctrinam, tanti apostoli testimonio desuper vt aduersarij feriun- ticos.
tur. At verò Iudæi, tanquam sub alio climate sunt, quia Christi Apostolos non recipiunt, & Psal. 18.
propterea nihil ad eos pertinet, nihil eos mouet, quod tantam gloriam Dei nostrum annunciat
firmamentum. Quid ergo? Nunquid excusabiles erunt? Nunquid non audierunt, vel se au-
disse dissimulare potuerunt? Imò primi audierunt, non vndecunque, sed ex ore eius, quem nec Mat. 21.
abscondere nec refellere vllatenus possunt. Audierunt quippe per Ioannem Baptistam, quem Luc. 20.
omnes sciunt esse prophetam, cuius non ex hominibus, sed de cœlo fuisse testimonium, nega- Vide Io
re ipsi nequeunt. Celebratum est enim & ab ipsorum historiographis nomen meritumque Io- seph. de
annis, miraculum natiuitatis, & sanctitas vitæ mirabilis, dignitas prædicationis, vel autori- anti. li.
tas baptismatis, testimonium quoque quod Christo persoluit, & causa mortis. Qui ipse qui- 18. ca 10.
dem nihil scripsit, sed cùm tantus esset, vt Christus potuisset æstimari, quid dixerit, quem di- Ioan. 1.
gito ostenderit, totus orbis audiuit, & hic sonus eius in omnem terram exiuit. Hunc ergo te- Duo te-
stes ido-
nei.

stem tam idoneum hic dilectus Christo Ioannes assumit secum; vt in ore duorum testium legi-
Deut. 17 time stet hoc idest verbum, digneque frequens praestetur auditorium, tam propter testium vitam,
Ioan. 8. quàm propter testimoniorum constantiam: cum quibus hunc assumit, alternatim positurus
nunc sua, nunc illius verba Christo testimonium perhibentis, hoc modo, ostendens ante om-
Verbū erat, Ioā- nia, quis vel qualis fuerit. [Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.] Proinde cum
nes fuit. de verbi aeternitate loquens, Euangelista dixerit, erat & erat: nunc fuit homo dicit, detorta in
praeteritum perfectum tempus dictiuncula. Nam quia verbi esse nec coepit nec desijt: hu-
ius autem hominis Ioannis, vtpote defuncti iam, esse praeterijt: tam diu quippe rectè homo esse
dicitur, quàm diu caro est cum anima rationali: prudenter ergo, & propriè, de illo erat, de hoc
Psal. 101 dictum est, fuit: Etenim coeli peribunt, tu autem permanes, inquit Psalmista, & omnes sicut
vestimentum veterascent, & sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem
ipse es, & anni tui non deficient. Fuit ergo, inquit, homo missus à Deo, cui nomen erat Ioan
nes. Singula verba quasi statera ponderanda sunt, quia videlicet de thesauris sapientiae
prodeunt, cuius dicta tunc grauioris ponderis habentur, quando supervacuè prolata non vi-
dentur, praesertim in tanto tamque praecipuo negotio, vbi maximè semetipsam maiestas verita-
tis agnoscere debet, ne effluere dignetur verbis inaniter cadentibus. Cùm autem sic dici po-
tuisset: Venit Ioannes in testimonium, superfluè videtur sic protelatum: Fuit homo missus à
Deo, cui nomen erat Ioannes: hic venit in testimonium. Siquidem & alij prophetae homines
fuerunt, & omnes à Deo missi sunt, & nomine Ioannis multi homines aequiuocati sunt.

Quantū Ioannis bap. te- Diligentius ergo pensanda sunt, quia non exili elocutione, sed grandi declamatione prolata
stimo- sunt. Videlicet talis in loco vel causa sic nominatus homo fuit, multum suspiciendus, longè
nium. dissimilis hominibus multis, vtpote quo maior inter natos mulierum nemo surrexit, adeò ma
Mat. 11. gnus, vt longè ante per prophetam angelus dictus sit. Hic est enim, inquit Dominus, de quo
Marc. 1. scriptum est: Ecce mitto angelum meum, qui praeparabit viam ante faciem meam. Homo igi
Mala. 3 tur excellens & inclytus, ore rotundo, plenaque euangelij voce in omnium concentione hominum
meritò pronunciandus. Missus, inquit, à Deo. Et prophetae omnes à Deo missi sunt. Nam si
à Deo missi non sunt, a semetipsis venerunt. Et si à semetipsis venerunt, & à semetipsis loquuti
sunt, fures sunt & latrones. Sed absit hoc à praeconibus veritatis, absit ab his ad quos factus est
Ioan. 10 sermo Dei: de quibus spiritus sanctus: ego, inquit, dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Igitur &
Psal. 81. sancti prophetae omnes à Deo missi sunt, quia cum verbo Dei omnes venerunt. Quid ergo di-
gnum habet singulari tantae enuntiationis praeconio, quod fuit hic homo missus à Deo? Mul-
tum per omnem modum. Primum quidem, quia dies aliorum, quae missi sunt velociores cur-
Iob. 9 sore fuerunt. Quia videlicet cùm sit cursoris officium vel tantillum expectare, donec videat
3. reg. 2. quid nunciet his ad quos recursurus est, illi prius hinc per viam vniuersae carnis recurrerunt, quàm
Ioan. 1. praestolarum Domini videre mererentur aduentum. Hic autem eo tempore missus est, quo il-
lum videre posset, ita vt eundem viuens viuentibus digito ostenderet: mortuus mortuis apud
inferos paulo post affuturum nunciaret. Deinde sic missus est, vt supra naturam veniret, natus
ex vtero senectutis & sterili, quod non naturae visus, sed solius Dei est opus, vt nasciturum
in nascendo praeueniret, praedicaturum praedicando praecurreret, baptizaturum baptizando
praeiret, moriturum moriendo praecederet. Singulariter ergo missus est, cui nusquam subsi-
stere, nusquam diuertere, nullum vacauit cum seculo sermonem habere, non domum, non agrū
possidere, nec affines agnoscere: sed vrgente sermone Dñi, vrgente negotio mittentis pariter &
subsequentis, nudus & expeditus currere habebat ante faciem eius, velut qui ad hoc solum fa-
Luc. 1. ctus erat & natus, vt pararet coram eo vias eius. Et huic nomen erat Ioannes. Non ab homini
Cur no bus, neque per hominem, sed à Deo per ipsius Archangelum, nō casu, sed certam ob causam, no-
mē eius men illi erat Ioannes. Certam plane ob causam, quia videlicet totius praedicationis eius summa
erat Io- fuit Dñi gratia. Quid enim praedicauit, nisi carnalem legem abolitam, & spiritualem exortā esse
annes. gratiam? Nam vsque ad ipsum lex, quae per Mosen data est, à diebus autem ipsius gratia quae per
Iesum Christum facta est. Et ex quo autorem eiusdem gratiae praetento mōstrauit indice, per ean
Ioan. 1. dē gratiam regnū caelorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Hoc autem, scilicet dñi gra
Mat. 11. tiam, nomen Ioannis interpretatum sonat. Igitur causa manifesta, causa digna est, propter quam
Iudęi Io illi nomen erat Ioannes. Sed Iudaeus hoc ignorat, quia videlicet alia sunt haec, qualia vela-
annis te men quod est positum super cor eius, admittere recusat. Veruntamē alia multa praesto sunt, quę
stimo- & superius ex parte dicta sunt, quibus arguentibus testimonium eius vel baptismum de coelo
niū ne- fuisse negare nequeunt. Igitur demonstrato tanto hoc homine, tanquam in conspectu cōcilij, imò
gare nō in medio turbarū, vel in seditiōe concitati aduersus Christum Iudaici populi, constanter edicit:
possūt. [Hic venit in testimoniū, vt testimoniū perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illū.] Hic
2. Cor. 3 (inquit) tam magnus, tam expectabilis ad hoc venit, ad hoc factus vel natus est, ad hoc positus
Luc. 20. in sublimi, vt ab omnibus visus, à cunctis auditus, testimonium perhiberet de lumine, videlicet ad-
Mat. 13. uersus tenebras, quae (vt supra dictum est) lucentem in semetipsis lucem noluerunt cōprehen
dere,

dere, dicentes: Nonne hic est filius fabri? quomodo ergo nunc dicit, quia de cœlo descendi? Aduersus eos iste testimonium perhibere venit, quod ipse esset lux hominum, quod esset vnigenitus Dei filius, per quem omnia facta sunt. Et quidem prophetæ omnes de hoc eodē lumine testimonium perhibuerunt, sed differt atque præcellit huius testimonium, in eo maximè quod illi vēturum esse testati sunt, hic iam aduenisse testificans, digito quoque ne de persona eius dubitaretur, præsentem ostendit, dicens: Ecce agnus Dei, Hic erat quem dixi. Quo autem indigebat lux hominum, vel quod sibi prospiciebat emolumentum, vt in conuenticulis nostris tantopere sibi prouideret, eam magni præconij testimonium? Vt omnes (inquit) crederent per eum, subaudis, quod ipse, & non alius, ipse idē Iesus Mariæ filius, & Ioseph, vt putabatur, esset à principio Dei verbum, verbum Deus, lumen æternum. Hæc ergo erat intentio charitatis eius, quæ non quærebat ea quæ sua, sed quæ nostra sunt. Hoc lux illa intendebat, vt omnes crederemus, credendo accederemus ad eum, & illuminaremur, gratulamur, & gratias agimus pro tam benigna diuinitatis beneuolentia. Non autem quòd parum luceret lux ipsa, idcirco testimonijs indigebat: imò non lucis ipsius, sed oculorum culpa erat, quod per semetipsum agnosci non poterat. Lippientes enim, imò & penè cæcati erant oculi hominum ex puluere terrenæ cupiditatis, & idcirco lux vera, quanto magis lucebat, tanto grauius illos offendebat. Eius ergo impatientes, sese auerterant, & quasi dorsum ad solis ortum dederant. Ioannem autem, velut montem, solis eiusdem radijs illustratum tolerabilius aspiciebant. Hic placebat eis mons magnus decoro lumine vestitus, & in tantum delectabat eos, vt putarent quòd ipse esset Christus. Cōtra quam illorū opinionem mox subditur: [Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine.] Cur enim lux esse denegatur, nisi quia lux idem Christus esse putabatur? Sed non erat lux. Non, inquit, erat lux vera, non erat lux illuminans, non erat ipsa lucis substantia. Erat autem talis lux, qualis & Apostoli, quibus dictum est: vos estis lux mundi, lux. i. aliunde suscepta, lux non essentiali bono, sed accidentali dono. Sed Christus qualis lux erat? [Erat, inquit, lux vera.] Lux erat vera. i. eius lucis, qua lucebat & Ioannes, efficiens causa. Nam sequitur: Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.] Illuminat, inquit, omnem venientem in hunc mundum. s. illustratione illa quam in Adam omnes homines perdiderunt. Quadam enim luce. s. luce rationis, quam habent ex eo quod ad imaginem Dei facti sunt, omnes homines illuminati veniunt. Quadam autem illustratione, scilicet cognitionis diuinæ, quam habere debuerant ex eo, quod nihilominus ad similitudinem Dei factus est homo, priuati nascuntur in hunc mundum. Sed non omnes homines, non omnes omninò filij Adam, istam diuinæ lucis consequuntur gratiam. Multi enim ab illa sunt iustè relicti, & errauerunt à via veritatis, & sol iustitiæ non ortus est eis. Igitur quod dictum est, illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, idem est ac si dixisset Lux vera Christus erat, sine qua nemo illuminatur omnium hominum venientium in hunc mundum: qui vtique ex paterna præuaricatione omnes obtenebrati veniunt. Sciendum autem, quia per propriam operationem spiritus sancti fit, quòd illuminantur homines, vt sancti sint ad similitudinm Dei, qui profectò quòd rationales sunt cōditi ad imaginē Dei, propriū est filij, qui est (vt ait Apostolus) imago Dei inuisibilis. Veruntamen & hoc ipsum, quod spiritus sanctus aduenit ad illuminandam mentem hominis, eiusdē filij gratia fit, qui eundē spiritū sanctū dare venit, sicut ipse de seipso enunciat: Ignē veni mittere in terrā, & quid volo, nisi vt ardeat? Lux ergo vera solus Christus, qui (vt dictū est) vtroque modo illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si autem omnem hoīem, vtique & Ioannem. Sed hoc dictum est, quia lux ista Christus, lux vera Dei verbum, priusquam in testam carnis nostræ deueniret, erat apud Deum: Quomodo ergo, inquis, & ante Ioannem illuminabat omnem hominem, tam longè à Deo factum, tam longè venientem in huius mundi exilium? Nam fortè de Ioanne non mireris, quia quando illuminatus est, iā lux ista in mundum venerat, iā templo suo. s. virginali vtero sese infuderat. Fortè & verū dicas, quia descendens magna illius lucis substantia, simul & Ioannem in matris vtero radiauerat, & leni concussu illam, cui gaudentes applaudimus, infantis exultationem fecerat.

Illud quæris, quomodo prius cum adhuc esset apud Deum, illuminabat omnem hominem venientem in hunc mundum: sed hoc te non moueat: imò audi quod sequitur: [In mundo erat.] Et apud Deum erat, & in mundo erat. Verbum quippe Deus erat. Deus autem omnium creator, & in patre non est, quia vbique est. Verbum ergo Deus, quia incircumscriptum lumen est, quia vbique est, & apud Deum erat, & in mundo erat. Quid autem mirum, quod & in mundo erat? Audi quod maius est. Sequitur enim: [Et mundus per ipsum factus est.] Mundū ergo implet vt regat, regit vt impleat, quem & implendo circundat, & circundando implet, & sustinendo transcendit: & transcendendo sustinet. Igitur repugnantia non sunt ea quæ dicta sunt. i. quod hoc verbum, hæc vera lux, & erat apud Deum, & illuminabat omnem hominem venientem in hunc mundum, quia videlicet cùm vbique sit, & apud Deum erat, & in mundo erat. Iam verò quid doloris, quid habeat conquestionis, quod cū dixisset, & mundus per ipsum

Luc. 4. Ioan. 6. Marc. 6. Mat. testimonium loquendi annis, & aliorum prophetarum. Ioan. 1. Luc. 3. 1. cor. 13.

Cur dicit hic: non erat ille lux.

Mat. 5.

Vna illuminatio Christi, & ipsius sancti. Colos. 1. Luc. 12.

Ioannes quando Christo illuminatus.

Verbū Dei sit apud Deū & in mundo, quia vbique.

Ingratitudo & casus primorum parētū. Gen. 3

ſactus eſt, protinus adiunxit [& mundus eum non cognouit.] O cæcitas, O ingratitudo. Ingrati nanque primi homines clauſerant, dum ſe aperire putabant, oculos ſuos promittente mendacij patre Diabolo, quòd ſi tranſgrederentur mandatum, aperirentur oculi eorum, fierentque ſicut dij, ſcientes bonum & malum, id eſt, haberent, quod ſolius Dei eſt, ſcientiam vniuerſorum. At verò ecōntra cæcati ſunt, ſuamq; cæcitatem poſteris ſuis hæreditariam dereliquerūt: vt per cæcitatem eum non viderent, qui in mundo erat, & per quem mundus factus eſt, cuius ſcientiæ coæquari procaciter affectauerant, & per ingratitudinem eum nec de tantillo, quantum ex operibus illum cognoſcere poterant, ſicut Deum glorificarent, aut gratias agerent. Quod ergo ait: Et mundus eum non cognouit. Exclamatio dolentis eſt. Amplius autem & hoc quod ſequitur: [In propria venit, & ſui eum non receperunt.] In propria nanque venit. ſ. in hunc mundum, qui per ipſum factus eſt, vel in eo, quod apprehendit ſemen Abrahæ, de quo propagatus peculiaris illi fuerat populus Iſrael. Apprehendens enim ſemen Abrahæ. i. aſſumens carnem de ſemine Abrahæ, in propria venit, dum in gente illa conuerſatus eſt cum hominibus, quam ſibi magnis in propriam hæreditatem acquiſierat beneficijs.

In ꝓpria venit, ad ſemē. ſ. Abrahę. Heb. 2

Quo modo venit.

Venit autem non localiter, Deus quippe eſt: vnde & conſtat, quia vbique eſt. Venit ſanè non de loco ad locum tranſeundo, ſed quierat inuiſibilis, viſibilem ſe exhibendo. Nam in mundo erat per diuinitatem, cuius eſt eſſe vel manere: venit autem in mundum per humanitatem, cuius eſt ire, & de loco ad locum tranſire. [Et ſui (inquit) eum non receperunt.] Parum eſt, non receperunt, inſuper & occiderūt, Nam qui ſunt hi ſui, niſi maligni illi & male perdendi agricolæ, quibus ipſe ſuam locauerat vineam? Aptius nanque ſic accipitur: in propria venit, vt vineam illā intelligas, de qua ſcriptum eſt per prophetam: Vinea enim domini exercituū domus Iſrael eſt, quam iuxta Pſalmiſtam, de Aegypto tranſtulit, eiecitq; gentes, & plantauit eam: Cui ſepem circundedit, quia videlicet vrbes muratas, vel angelorum præſidia præſtitit, fodit in ea torcular, & turrim ædificauit, id eſt, altare, & decus templi, in ea ſola gente habuit. Cùm ergo ad hanc vineam ſuam miſſus eſt, dicente patreſamilias: Verebuntur filium meum, in propria venit, ſed mali agricolæ, mali operarij legis, non receperunt eum, imò eiecerunt eum extra ciuitatem, & occiderunt animoſius & nequius quàm ſeruos eius; id eſt, iuſtos & prophetas occiderant. [Quotquot autem receperunt eum, dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius.] Vniuerſali quidem enunciatione dixit, ſui eum non receperunt, ſed non vniuerſaliter dixit, aut dicere debuit: nemo ſuorum recepit eum. Nam aliqui ſuorum, licet pauci, receperunt eum.

Mat. 21. Vineā dñi, domus Iſrael. Eſa. 5. Pſal. 79. Mali agricolæ ſilius vineę. Mat. 21. Luc. 20.

Gentes eū maximè receperūt, Pſal. 17. Ro. 10. Hebr. 13 Eph. 2.

Et quod maiori gratia dignum eſt, cùm ſcirent ſe quoque ſimiliter eijciendos eſſe propter eum, tamen receperunt eum: Maximè autem de gente, quam neſciebat, de populo quem non cognouerat, ſcilicet de vniuerſitate gentium innumeri ad eum confluxerunt extra vineam ſuam proiectum, & ſuo ſanguine cruentatum, qui & ſubiectis humeris deuotè impoſitum ad ſuū tranſtulere diuerſorium. Quotquot ergo (inquit) receperunt eum, quotquot exierunt ad eū extra portam paſſum, quotquot de gentibus, quæ illum non cognouerant, ad eum cucurrerunt, & improperium eius portare non erubuerunt, dedit eis magnam poteſtatem, inclytam poteſtatem, ſcilicet poſſe filios Dei fieri, cùm prius Dei fuiſſent inimici. Talem ille poteſtatem dedit ijs qui receperunt eum.

Quo modo recipitur.

Quid ſit autem recipere eum, ne nimis laxè accipiatur, diffinit euidentius, adiungendo: [His qui credunt in nomine eius.] Ac ſi dicat: non tectò inducentibus, aut cibum apponentibus, potumq; miſcentibus, & ſic ſolummodo recipientibus iſta poteſtas datur, vt filij Dei efficiantur. Nam talia Iudas quoque exhibere, & diabolus eſſe potuit. Siquidem hoc modo caro ſola reficitur, Chriſtus autem non tantùm caro, ſed & verbum eſt, & maximè ex eo quod Dei verbum eſt, prædictam poteſtatem dare poteſt.

Quid ſit credere in noīe eius. Pſal. 8. Eph. 2. Oſee 1. Rom. 9.

His ergo qui ſic receperunt eum, quomodo recipiendum eſt Dei verbum, dedit poteſtatē filios Dei fieri. i. qui credunt in nomine eius. Credere nanque eſt ſemen Dei, verbum cum amore ſuſceptum, impregnata mente portare, quod tātæ virtutis atq; poteſtatis eſt, vt aiæ ſubſtantiam in ſuum vigorem trāſferens, de hoībus deos, de filijs iræ filios gratiæ faciat, fiatq; vt in loco, vbi dicebatur, nō plebs mea vos, vbi vocentur filij Dei. [Qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.] Non ergo glorietur quis, quòd ex ſanctis parentibus carnaliter generatus ſit, videlicet quomodo gloriari ſolent Iudæi, quòd ſemen Abrahæ ſint. Nō enim, quòd illis vel illis parentibus carnaliter quis natus ſit, idcirco magis aut minus cōputatur inter filios Dei.

Nō gloriādum de ſanguinib. & ſanctitate parentū.

Quod maximè patet in duobus geminis Iacob & Eſau. Nam cùm ex eiſdem ſanguinibus, id eſt, ex commixtione eiuſdem patris, eiuſdem matris generati ſint, cùm nati ſint ex voluntate eiuſdem carnis, id eſt, fœminæ: carnem nanque Euangeliſta pro fœmina poſuit, iuxta illud: Hoc nunc os ex oſsibus meis, & caro de carne mea. Et ex voluntate eiuſdem viri, videlicet ſancti, & patriarchæ magni. Cùm ergo ex eiſdem ſanctis parentibus ambo nati ſint, non tamen idcirco ambo prædeſtinati, vel vocati ſunt in numerum filiorum Dei, ſed Iacob dilexi, Eſau autem odio habui, dicit Dominus. Item, ex ſanguinibus Chriſtianorum parentum quamlibet fidelium & iuſtorum, qui naſcuntur filij, naſcendo accipere non poſſunt, vt ſint

Mat. 3. Caro ꝓ fœmina Gen. 2. Mala. 1. Rom. 9.

Christiani: quamlibet nascantur (vt dictum est) ex parentibus Christianissimis, quia videlicet parentes nō ex eo, quòd Christiani sint, sed ex eo carnaliter generant, quòd homines sunt. i. nō per Christi gratiam, sed per carnis naturam, atq; ideò non in Christo generant, sed in Adam.

Ex Christianis nō generat Christianus .i. filius Dei. Renascendo Christiani fiũt.

Igitur non minus hi qui ex circuncisione, quàm qui ex præputio, non minus qui ex iustis, q̃ qui ex iniustis parentibus nati sunt, opus habent ad catholicam proficisci Ecclesiam, cuius per ministerium renascantur secundum nouum Adam, per quem & verum patrem Deum contingant: quia videlicet prius ex qualiumcunque parentum sanguinibus pullulando nascebantur secundum veterem Adam, per quem & præuaricationis principem diabolum contingebant.

Epilog⁹

Igitur, vt in extrema conclusione ad superiora recurrat oratio, is qui (vt dictum est) illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qui sese recipientibus, talem dedit potestatem, vt filij Dei fiant, is ipse erat lux vera: Ioannes autem in cuius minorationem hæc dicta sunt, quia tantus erat, vt putaretur esse lux vera, testimonium ad quod venit, de hoc eodem lumine, à quo & ipse illuminatus est, perhibeat. Ad hoc enim illum hic Euangelista Ioannes (vt supra dictum est) asciuit, vt tam suo, quàm illius testimonio lucem veram possit defendere aduersus tenebras, quæ noluerunt illam comprehendere. Prosequitur ergo de verbo quod cœperat, dicens: [Et verbum caro factum est] Vt audiat Cherinthus & cæteri Antichristi quid coniunctio, &, quæ hic ponitur, sibi velit: continuandum est sic: Dixi superius: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & omnia per ipsum facta sunt. Ad idem regressus, postquam alium testem asciui: Et verbum caro factum est. Ergo audiant pupilli, audiant posthumi generosam antiquitatem patris sui. Audiant & sciant, quia per Christum omnia facta sunt, & quia per ipsum factus est mundus, qui mundi origine tāto iunior dicebatur, vt ante Mariam fuisse negaretur ab hæreticis & Iudæis, nobilitati filiorum inuidentibus.

Verbũ æternũ caro factũ est.

Cùm autem audimus, quia verbum caro factum est, non idem esse quis arbitretur, ac si dictum esset, verbum in carnem versum est. Nam hic sensus hæreticus est, hæc expositio à fide aliena est. Non enim verbum in carnem versum est, sed assumendo carnem carnalibus condescendere dignatum est. Et sic dictum est verbum, quod erat apud Deum, caro factum est. Quomodo tu quoq; dum loqueris, rectè dicere potes, verbum quod erat in anima mea vocale factum est. Quomodo ergo voce tua proficiscente de ore tuo ad aures alienas, idipsum verbum tuum in corde tuo permanet, quod per auditum in alterius quoque mentem profectum est: sic & verbi carne visibili ad publicos aspectus prodeunte, verbum ipsum in corde patris totum permanet, quod totum nihilominus per eandem carnem ad nos transmissum est.

Verbũ non est versum in carnẽ

Ita verbum idem totum in patre, totum in carne, attingens à fine vsque ad finem, idem à corde patris, vltra vel supra quem nihil est, quasi trames aquæ immensæ de fluuio trans vniuersos angelorum ordines descendens ad carnem nostram, vltra vel infra quàm propter peccatum in sepulchro putrescentem, abiectius nihil est. Illud quoque non prætereundum, quòd hic cum nomine vel substantia carnis anima quoque rationalis omninò debet intelligi. Non enim sicut Apollinaristæ hæretici suspicati sunt, verbum Dei sine anima carnē assumpsit. Venit quippe saluum facere quod perierat: totus autem homo perierat. Totus reuera, id est, & in corpore & in anima. Nam in corpore mortalis, & in anima iam mortuus, & in vtroque æternaliter erat damnatus. Vt ergo totum saluaret verbum, totum nihilominus hominem, id est, carnem & animam rationalem assumpsit. Alioquin, si solam carnem sine anima verbum Deus suscepisset, vbi radicem suam fixisset? Solus quippe rationalis spiritus capax eius est. Siquidem verbum hoc ratio est, sapientia est, quam singuli quoque homines, quantum ea participantur, non nisi mente vident, non nisi anima complectuntur. Multo magis ergo verbum vniuersum, quando carnem suscepit, congruum sibi exceptorium, id est, animam rationabilē non omisit. Absit suspicio hæc à corde, absit ab ore omnium in verbo incarnato spem habentium. In anima quippe maximè scriptura illa facta est à Deo patre verbum bonum eructante, de qua ipse in Psalmo: Lingua, inquit, mea calamus scribæ velociter scribentis. Inscripta nanque est veræ & integræ hominis naturæ vera & perfecta verbi huius natura, id est, coniuncta in vnitate personæ absque confusione vtriusque substantiæ.

Verbũ & in patre, & in carne totum.

Sap. 8.

Caro hic etiā aīam cōphēdit.

Luc. 19.

Verbũ totum hoīem assumpsit.

Psal. 44

Electrũ ex auro diuinitatis, & argēto humanitatis.

Sic sic effectũ est præclarum illud electrum, humanī generis pretium atque ornamentum, in quo & diuinitatis aurum nihil de suo fulgore perdidit, & humanitatis argentum augmentum sui decoris obtinuit. Igitur quod ait: Verbum caro factum est, idem est, ac si dixisset: Deus homo factus est, more scilicet eo, qui in scripturis vsitatus est. Solet enim nomine carnis interdum totus homo significari, vt ibi: Et videbit omnis caro salutare Dei: sicut econtra per animam totus homo significatur, sicut scriptum est: Descendit Iacob in Aegyptum in animabus septuaginta quinque. Ergo Deus homo factus est, [& habitauit in nobis.] In nobis planè per omnia, vtpote de suis inuisibilibus ad nostra visibilia profectus. Primum in vera natura nostræ carnis, in cunctis humanæ naturæ legibus, habitauit in nobis. Nam hoc solummodo excepto, quod puerpera non secundum morem vniuersæ carnis ex virili semi-

Et caro & aīa p toto homine qn̄doq; ponitur

Luc. 3.

Act. 7

Deus homo factus habitauit ī nobis.

semine conceptum hominem edidit, nec partu violata est, sed virgo ante partum, virgo permansit & post partum, hoc sanè excepto, toto ordine suo vera hominis natura cucurrit.

Verã nõ phãtasti cũ corp⁹ Christi ex virgine.

Quod si Iudæus vel detestandus calumniator Manichæus, dicendo, si virgo peperit, phantasma fuit, consequens est, vt primos hominum parentes. s. Adam & Euam, quia carnalibus caruere patribus, non veros, sed phantasticos fuisse homines arbitrentur. Longius quippe est, à natura nobis visitata formari hominem de terra, quàm concipi de fœmina. Mirabilius est plasmari virum de inanimata & insensibili materia, quàm generari virum sine viro de animata & sensibili, imò & rationali substantia. Illud quidem mirabilius, hoc autem est venerabilius. Illud diuinæ est potentiæ, hoc opus potentiæ pariter & gratiæ.

Duplex horror. vnus à sensu, alius à ratione.

Iam quidam omninò abhorrent, quòd sanctus sanctorũ Deus potuisse pati creditur, vt fœmineis clauderetur visceribus. Sed, quæso, num sciũt ipsi modũ sui horroris? Est enim horror, alius qui à ratione, alius qui à sensu proficiscitur. Siquidem à ratione est, quod vitium in comparatione virtutis perhorrescimus, cùm tamen secundum sensum magis interdum vitio quàm virtute delectemur. A sensu autem est, quòd serpentẽ magis abhorremus tangere quàm lapidem, cùm tamen secundum rationem animatum & sensibile corpus serpentis, inanimato corpori lapidis indubitanter præferamus. Quonam ergo modo fœminea perhorrent viscera, sensu an ratione? Sensu vtique, non ratione, quia videlicet ratio nullam substantiam vel naturam, nihil omnino eorum quæ fecit Deus, potest abhorrere.

Nõ horruit verbũ virginis vterum.

Deus autem, vel verbum eius, cùm sit ipsa ratio, nullis nostris sensibus afficitur, nullam omninò creaturam vel naturam, quam procul dubio nemo alius quàm ipse fecit, sed solum naturæ vitium auersatur & odit. Multo magis ergo, quod incorrupta viscera virginis non abhorruerit, fideliter et piè credere expedit.

Verbũ caro factũ oĩa humana præter peccatũ subijt.

Habitauit igitur in nobis verbum Deus, & in illo fœmineæ secreto naturæ, de quo nos non sine peccato processimus singuli, nouem mensibus absque peccati contagione hospitatus est: inde tanquam sponsus de thalamo suo procedens, & in sole ponens tabernaculum suum, habitauit in nobis, tenera, vt infans, circundatus carne, & vagitus emittẽs infantiæ, factus sub lege, subdit usq; Ioseph & Mariæ, circuncisus, & tanquam peccator legali hostia mundatus, passus famem, & fraudes tentatoris perferens, persecutiones quoque hominum sustinens, & contristatus vsque ad mortem, de loco ad locum fugiens, ad extremum autem factus obediens vsq; ad mortẽ. Sed hæc humilitas infirmitatis quem ad finem tandem peruenit?

Psal. 18. Galat. 4. Luc. 2. Mat. 4. Luc. 4. Mat. 26. Ioan. 7. Philip. 2.

Sequitur: [Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre.] Gloriam, inquit, eius vidimus, quam & idcirco attestari possumus, quia vidimus, & ab eo signo videre cœpimus, quo aquas in vinum conuertit, ad nuptias inuitatus. Hoc enim fecit initium signorum coram discipulis suis, & manifestauit gloriam suam.

Glõa miraculorũ Christi.

Deinde vidimus cæcos oculos illuminantem, lepram tactu suo fugantem, febres depellentem, putres mortuos suscitantem, linguam constrictam, & surdas aures reserantem, super vndas ambulantem, ventos sedantem, fluxum sanguinis cõstringentem, & multa milia de paucis panibus saturantem. Vidimus & transmutatæ faciei eius, reuelandam ipsis angelorum choris, gloriam. Vidimus ad extremum, quod maximum & gloriosissimum est, à mortuis resurgentem, vidimus in manibus & pedibus eius fixuram clauorum, vidimus (inquam) & inspeximus, palpauimus, & manus nostræ contrectauerunt latus eius lancea confixum, manducauimus cum illo & bibimus, & in cœlum gloriose ascendentem vidimus, & promissum ab illo paracletum, spiritum sanctum accepimus. Hanc gloriam eius vidimus, gloriam quasi vnigeniti à patre, id est, tantam gloriam, quanta nullus omnium Dei filiorum glorificari dignus habitus est. Nam cæteri filij Dei omnes adoptati sunt, hic genitus, imò vnigenitus est. Cæteri sunt omnes filij per gratiam, hic vnus & solus per naturam. Iure ergo hic speciosus forma præ filijs hominum, differentẽ præ filijs omnibus habet, quam vidimus gloriam. Supremam tandem huius capituli audiamus conclusionem. Quàm gloriosum illum vidistis? [Plenum, inquit, gratiæ & veritatis] O magnum præconium, magnum & fidele testimonium. Quærebas cuiusmodi esset illa vnigeniti gloria? Aurum est, aurum verum, dignum nostræ captiuitatis pretium. Homo iste diues & nobilis de thesauro altissimi prodijt, corpusculum eius sacculus est auri pretiosi, tene illum, dum rescinditur per iniuriam mortis, & apprehende quod in illo est talentum gratiæ & veritatis.

Ioan. 2. Mat. 20. Luc. 17. Mat. 8. Ioan. 11. Mat. 12. Ioan. 2. Mat. 9. Luc. . Mat. 14. Ioan. . Mat. 17. Luc. 24. Mar. 16. Ioan. 20. 1. Ioã. 1. Ioan. 21. Mar. vl. Act. 1.

Quàm plenus autem sit Christus gratiæ & veritatis, vel quanti eadem gratia & veritas sit ponderis, hic idem Euangelista Ioannes subsequenti mox Ioannis Baptistæ testimonio declarabit, vbi dicturus est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nam sicut in prooemio dictum est, hi duo testes in hoc Euangelio loquuntur, nec tam Historiæ paries texitur, quàm testimoniorum turris inexpugnabilis erigitur.

Euãgel. Ioã. testimoniorum turris.

Ait ergo: [Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, dicens: Hic est quem dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.] Ioannes Baptista, qui, sicut de illo testatur veritas, nec arundo vento agitata, nec homo mollibus vestitus erat, stat fortiter in alto monte positus, vbi amplissimè patebat magnis & crebris venti vehementis incursionibus, nec frangendus aduersis, nec flexus laudibus suis. Non enim delectatus

Mat. 11. Io. bap. immobilis tamq; contemptor.

ctatus famæ magnitudine, maiorem se quàm est, æstimari patitur, ipsum esse Christum existimantibus turbis, quem solum nunc Euangelista dixit plenum gratiæ & veritatis. At ille quidē gratiæ minister erat, sed fons plenæ gratiæ non erat. Verax quidem ac fidelis erat, sed ipsa veritas non erat. Quod si vellet, & gauderet videri quod non erat, neque gratiæ particeps, neque veritatis consors extitisset. Stans ergo, fortiter, vt dictum est, radicibus firmis, nihilq; motus inanibus ventis, tanquam Cedrus Libani, totam popularem auram magno clamore relidit, & dicit: [Hic est quem dixi: qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.] Vt per testimonium Ioannis maximè confirmet Euangelista hoc quod nouissimè dixit, plenum gratiæ & veritatis. Idcirco hæc per anticipationem intulit. Nam postmodum narraturus est, quando vel vbi Ioannes dixerit ea, quæ se de illo dixisse nunc asserit. Hic (inquit) qui medius vestrum stetit, quem vos nesciebatis, hic homo ipse est, quem dixi vobis, scilicet, in Bethania trans Iordanem, vbi eram ego baptizans, quando misistis sacerdotes & Leuitas, vt interrogaretis me, tu quis es? Tunc enim confessus sum, quia non sum ego Christus, & dixi de hoc, qui medius vestrum stetit. Qui post me venturus est, ante me factus est, &c.

Testimonium Ioannis Baptist.

Post Ioannem venisse Dominum secundum carnem in hunc mundum, nulli dubium est, quippe cuius conceptio dominicam annunciationem, & nihilominus natiuitas sex mensibus Domini præcesserat natiuitatem. Ergo quod ait Ioannes de illo, ante me factus est, ad carnis facturam, quam verbum assumpsit, referri non potest: quia sicut iam dictum est, vix illa carne calceare se diuinitas cœperat, & illic præco eius exultauit clausus, tanquam gestiens materni vteri fores erumpere, & illum mox se venturum nuntiare.

Christus secundū carnem post Ioannem venit. Luc. 1.

Hoc sciens Arrius, hostis fidei, inimicus gratiæ & veritatis, dictum hoc ab ore Ioannis præripit: vtpote qui insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua, insidiatur vt rapiat pauperem, & trahendo ad se, scindat Christi populum. Dei namque filium facturam esse contendit, & ideo dictum hoc, ante me factus est, in defensionem suæ perfidiæ festinus inuadit. Sed verè furore cæcus quid sequatur non attendit. Nam iuxta sensum eius subuersum, quem locum habet ratio quæ subiecta est, quia prior me erat? Iamq; vt manifestius fiat, quàm inconuenienter, imò violenter literam hanc detorqueat, interim cum sensu eius Ioannem percunctari libet. Quare ante te creatus est ille, ô Ioannes? quia prior me erat, inquis. Quæ hæc est ratio? Ideo creatus est ante te, quia erat prior te? An idcirco clamas, & de ipso testimonium perhibes, vt iuxta Arrium creaturam illum esse annunties, & tam concinnam rationem propositioni tuæ subijcias? Vanè ergo impius furit, qui tam tenui ramusculo innixus, tam profundum præcipitium subter se non metuit.

Insidiatur Arrius ex hoc dicto Ioā. Baptist. Ante me factus est. Psal. 9. Nō quadrat ad sensum Arrij ratio textus.

Nam si Ioannes iuxta sensum eundem quo dixit, ante me factus est, præsenti vel futuro tempore vti voluisset, dixisset, ante me fit, vel ante me fiet. Idem est enim, ante me factus est, ac si dixisset, maior me effectus est, quia videlicet eodem sensu hoc dictum est, me oportet minui, illum autem crescere, vel illud quod in figura eius dixit Daniel de lapide, qui abscissus de mōte sine manibus, statuam comminuerit. Lapis autem (inquit) creuit, & factus est mons magnus, & impleuit orbem terrarum. Lapis etenim Christus, qui comparatione Ioannis paruus videbatur, & super Ioannem, & super omnes eiusmodi montes magnus factus est. Igitur qui post me (inquit) venturus est, qui post me vobis prędicaturus, vosq; post me in spiritu sancto baptizaturus est, ante me factus est, ante me positus, maiorq; me effectus est, me minorato creuit, me comite rex magnus incedit.

Ante me factus est, i. maior me effectus. Ioan. 3. Dan. 2.

Et hoc iure; quia prior me erat. Prior me longè, non quia secundum carnem ante me natus sit, cum ego sex mensibus natiuitatem eius præcesserim, sed inde prior me erat, quia apud Deum erat, quia Deus erat. Nam si vis scire, quia tanto prior me erat, audi euidentius: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Omnes omnino, scilicet quicunque illuminandi in hunc mundum venimus, omnes prophetæ, vniuersi patriarchæ, omnes omninò quicunque missi sumus, quicunque donum aliquod de sursum accepimus.

Quia prior me erat. Oēs prophetæ & patriarchę de Christi plenitudine acceperūt. Iacob. 1

Ecce quomodo sibi consonant maximæ tubæ duorum testamentorum, hic Ioannes præcipuus Euangelistarum, & ille alius Ioannes maximus prophetarum. Ecce quomodo sese duo Cherubin mutuo respiciunt, versis vultibus in propitiatorium, hic in noui testamenti capite, ille consistens velut in extremo veteris instrumenti margine: hic Euangelista & Apostolus: ille patriarcharum atque prophetarum nouissimus. Versis quippe vultibus in propitiatorium, id est, intentis animis ad perhibendum Christo testimonium, qui est propitiatio peccatorum nostrorum, mutuò sese respiciunt, quia videlicet idem sentiunt, consona dicunt. Namq; hic ait: In principio erat. Ille subijcit: Prior me erat. Hic dicit: Erat lux vera, quę illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ille autem: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus. Hic plenum gratiæ & veritatis. Ille autem, gratia & veritas per Iesum Christum facta est, inquit. Ergo (vt dictum est) mutuo sese respiciunt, & facies eorum similes sunt, ita vt ex alterius visione promptum sit & alterum agnoscere.

Duo Ioannes sicut duo Cherubin. Exo. 37. Hebr. 9. 1. Ioā. 2 Consona vtriusq; testimonia.

Igitur quod hic supra dixit, in principio erat, idem est, quod ille nunc ait: prior me erat, magna & decenti grauitate contentus sic dixisse, cùm & ipse dicere potuisset: In principio erat. Sufficit enim hoc modicum mediocris enun-

Christ. añ Ioā. Bap. & ante Mariam.

tiatio

tiationis flabellum, ad abigendas muscas hæreticorum, qui Christum fuisse negant ante Mariæ partum vel conceptum. Proposito nanque à Ioanne Baptista sic dicente: Prior me erat, assumit protinus conscia omnis ferè Iudæa. Sed tuus exortus, illius exortu, totis sex mensibus prior erat. Concludit vniuersa Christianitas: Ergo Christus eodem exortu suo quo secundum carnem exortus est, vel eodem conceptu quo conceptus est, prior erat. Sufficit igitur aduersus sordes hæreticas dixisse Ioannem, prior me erat, quia si ante Ioannem extitit, ab vtero Mariæ Christus initium existendi non habuit. Quod si te altior enunciatio delectat, & in hoc tanquam cælesti modulamine iuuat magis acutas quàm graues audire chordas, ecce altiorem quidem, sed modi eiusdem chordam hic præcentor veritatis eodem digito percutit.

De plenitudine eius nos oẽs accepimus. Luc. 1. Ioan. 5. Oẽs prophetæ, patriarchæ, & reges ab eo acceperunt.

Et de plenitudine eius, inquit, nos omnes accepimus. Hoc profectò altiùs sonat. Nam si omnes impleuit, & omnibus procul dubio prior erat. Sed quid est illud, quod de plenitudine eius omnes accepimus? Vtique, vt cætera nunc omittam, totum illud ab ipso accepimus vnde vobis mirandi apparemus, vnde præcipuè ego Ioannes videor magnus, quòd sum ex vtero senili & sterili comitantibus prodigijs progenitus, quòd sum lucerna ardens & lucens, ita vt in lumine meo vos exultare volueritis dicentes: Magnus hic est: Christus hic est. Ita nos omnes ab illo accepimus, singuli iuxta beneplacitum eius, vt alij ex nobis prophetali spiritu digni. Alij patriarchæ magni, alij reges electi inuenti sint, fide præclari, iustitia insignes, longanimes in spe, obedientes in præceptis, creduli in promissionibus, futurorum præscij, verbo potentes, miraculis effulgentes. Plenus quippe erat, vt nunc est, gratiæ & veritatis. Vnde & eiusdem gratiæ diuidua nobis fluenta de semetipso viuo fonte profudit. Non enim sic plenus erat infusionibus aliunde petitis, sed sicut fons ex proprijs venis erat, imò est plenus aquæ in vitam æternã salientis.

Ioan. 9. Moyses quoque ab eo accepit. Ioan. 9. Exo. 7. Psal. 135. Psal. 77. Exo. 17. Ioã. 8. Christus est verbũ, ei sermo ad prophetas. Psal. 81.

Ne ergo dicatis, Moysi locutus est Deus: hic autem nescimus vnde sit. Moyses enim & ipse vtpote vnus ex nobis de plenitudine huius hoc accepit, vt constitueretur Deus Pharaonis, vt eodem Pharaone superato, totaque Aegypto cæsa plagis diuersis, tandem diuideret mare rubrum in diuisiones, & educeret Israel per medium eius, & acciperet panem de cœlo, & aquam de petra interrupta in eremo, & hic est illa manus Domini, cuius digito conscriptam legem ille accepit in tabulis lapideis, & de hoc eodem ille scripsit: Ne ergo dicatis illi: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? quia videlicet, antequam Abraham fieret, hic erat, imò est. Nam hic ipse verbum Domini est, quod ad Abraham vel ad omnes sanctos prophetas factum est. Omninò vniuersi nos, quibus dicit spiritus sanctus: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes, de plenitudine eius accepimus hoc ipsum quod dij vocamur: quia videlicet ex eo dicti sumus dij, quod factus est ad nos sermo Dei. Hic autem ipse sermo Dei est. Ex ipso igitur (vt dictum est) accepimus hoc ipsum quod dij dicti sumus. Sequitur:

[Et gratiã pro gratia, quia lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christũ facta est.]

Grãm pro gratia. Hebr. 7.

Oportet hæc quæ dicta sunt, sic intelligi, vt quàm maximè currat expositio cum præsenti intētione Ioannis clamantis, & de Christo testimonium perhibentis. Nam potest quidem & sic accipi: Accepimus gratiam pro gratia, s. gratiam æternæ salutis, pro gratia fidei præsentis, ad quam nos gratis, id est, nullis nostris præcedentibus meritis, per prædicatores suos ipse vocauit, & gratuita peccatorum remissione iustificauit, sed vt dictum est, ad præsentem Ioannis intentionem, propius accedendum est. Est autem hæc eius intentio, vt & sibi, & omnibus sanctis, ipsi quoque legislatori Moysi Dominum Iesum præferat, omnibusque aduentum eius necessarium fuisse ostendat, eo quod Lex, quæ per Mosen data fuerat, neminem eorum ad perfectum adduxerat. Ait ergo: Et gratiam accepimus pro gratia, ac si dicat: Antequam veniret per corporalem præsentiam, de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam, & eo per carnem apparente, pro eadem gratia accepimus gratiam. Accepimus autem meliorem gratiam, pro bona gratia, quia videlicet bona quidem gratia legis, sed quia nihil ad perfectum adduxit, hic veniens adiuuantem dat gratiam Euangelij, sitque commutatio lucrosa, velut si quis iubeatur omittere argentum, vt accipiat aurum, fastidire aquam quamuis limpidissimam, vt vinum bibat optimum.

Lucrosa gratiæ cõmutatio.

Lex gratia hic dicitur. Deut. 9. Gen. 17. Exo. 33.

Legem autem gratiam hic rectè vocari, facilè comprobari potest. Dicitur enim gratia, quòd sit gratis data. Gratis autem, id est, nullis præcedentibus meritis, datam esse legem, vel cuncta Dei beneficia populo priori testatur Moyses, cùm dicit: Scito igitur, quòd non propter iustitias tuas dederit tibi Dominus Deus tuus terram hanc optimam in possessionem, cùm durissimæ ceruicis populus sis. Sed dicit aliquis: Iam erat debitum: quia iurauerat Deus patribus ipsorum, quòd daret illis terram fluentem lac & mel, iustumque erat, vt verbum suum vel iusiurandum quod iurauerat, impleret. Quærimus ad hæc, vtrum hoc ipsum quod iurauit, gratis an ex debito iurauerit? & procul dubio fatendum, quia non ex debito, sed gratis iurauit, gratis promisit: gratis omninò Abrahæ cæterisque patribus apparuit, vel innotuit, quippe qui peccantem primum hominem iustè priuauerat gloria paradisi, nihilque debens cunctis hominibus, vtpote patris abiudicati filijs, iustè faciem suam absconderat ab eis. Hæc est ergo anterior gratia, quæ simpliciter gratia dicitur: sequens autem Euan-

Gratia est, Deũ patrib9 iurasse, & promisisse. Gen. 12. 15.

gelij

gelij gratia, non simpliciter gratia, sed gratia & veritas nominatur. Hanc autem scilicet gra- Gratia
tiam & veritatem commutatam esse pro gratia Mosaicæ legis, testatur ipse Ioannes, qui hæc Euange
dicit. Nam cum præmisisset, & gratiam pro gratia, protinus adiunxit exponens quid dixerit: Quia lij etiā veritas
lex per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Et si quæras, in quo gra- dicitur.
tia & veritas Iesu magis profit quam lex Mosi, protinus subdit: [Deum nemo vidit vnquam.] Euange
Ecce imperfectio legis, quia videlicet nemo vnquam per illam ad visionem Dei rediit, quam lij perfectius
in peccato Adæ totum genus humanum perdidit. Moxque sequitur: [Vnigenitus qui est in sinu lege.
patris, ipse enarrauit.] Ecce perfectio gratiæ & veritatis: Deum enim filius enarrauit, vtpote
plenus (sicut iam dictum est) gratiæ & veritatis: quia per suum sanguinem aditum aperiendo,
Deum hominibus manifestauit. Igitur in eo quod dictum est, & gratiam pro gratia: quia lex
per Mosen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Sensus hic recte procedit se-
cundum intentionem Ioannis clamantis, & testimonium de Christo perhibentis, quia videli-
cet multum ad cognoscendam eius plenitudinem proficit, scire quod acceperit ab illo popu-
lus eius primo gratiam, id est, legis & prophetarum scientiam, per quam haberet vert Dei no-
titiam, gratis sibi datam: ac deinde gratiam pro eadem gratia, id est, veritatem pro figura, rem
pro vmbra, spiritum pro litera. Sic enim gratia & veritas per Iesum Christum facta est, gratia Eph. 2.
videlicet, quia cùm essemus inimici, cū essent, inquam, ipsi quoque Iudæi, sicut Apostolus testa-
tur, natura filij iræ sicut & cæteri, reconciliati sumus Deo, per mortem filij sui, scilicet eiusdem
Iesu Christi. Nullo modo nanque melius hic accipimus gratiam, quàm vt intelligamus nostram
cum Deo reconciliationem per Christum factam. Hæc autem gratia vel reconciliatio in legis
cæremonijs. Verbi causa, in immolatione paschalis agni, cæterisque eiusmodi præfigurabatur Exo. 12.
tantum, non etiam conferebatur: quia videlicet quamuis iusti vel sancti patres, omnes vbi dor Eph. 2.
mierant apud inferos, licet in magna securitate & beata spe, detinebantur. Neque per vllam le- p Christū recō
gis illius iustitiam paries inimicitiarum solui poterat: quoad videndam gloriam Dei, ob culpam ciliatio
paternæ præuaricationis, impediebantur. Vnde & subditum est: Deum nemo vidit vnquam. nostra.
In passione verò Christi paries ille solutus est, quia peccati chirographum cruore eius deletum
est. Qui & veniens, inquit Apostolus, euangelizauit pacem his qui longè, & his qui prope e- Coloss. 2.
rant, id est, Iudæis qui per priorem legis gratiam, propinqui: & gentibus qui per veritatis igno Eph. 2.
rantiam ab eo fuerant nimium longinqui. Vnde postquam dixit: Deum nemo vidit vn-
quam, protinus adiecit: vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit: Qui est in sinu patris.
O quanta celsitudine, quanto decore patrem rursus contingit, filium testificans, præsens colum
na veritatis dixit supra: quia prior me erat, nunc de eodem repetens, qui est in sinu patris, in-
quit. Hæc ita omnino dicta sunt, ac si dixisset, quomodo de suo dixit Euangelista: In principio
erat, & apud Deum erat. Non satiatur oculus visu, & auris auditu: Oculus videlicet eius qui iu- Esa. 33.
xta Esaiam cernit terram de longè: Et auris eius qui cum Iezechiele audit interius ab animali- Ezec. 10
bus sanctis sonum alarum, quasi sonum sublimis Dei. Hunc ergo sonum tam sublimem atten
to, quæso, discernamus auditu, quia non frustra sic dixit, qui est in sinu patris, cùm dicere potuis-
set, qui est apud patrem. Non enim nihil habet momenti dictio huiusmodi, imò permaximū
reddit audienti splendorem diuinæ pulchritudinis, præsertim in hoc fortissimo themate, quo
in summo negotio legis & gratiæ quædam fit comparatio siue oppositio, non sicut boni & ma
li, sed sicut perfecti & imperfecti, videlicet vbi dictum est, quia lex per Mosen data est, gra-
tia & veritas per Iesum Christum facta est. Percipiat ergo diligens auditus fidei, quid hoc su
premo clamore velit insinuare præco gratiæ & veritatis. Quærebas vnde haberet Iesus Christ9
Christus, vt faceret quod facere non potuit Moses, qua de causa solus esset electus de tot fecit q̄ Moses
milibus, qui gratiam & veritatem inter Deum & homines restitueret, id est, inimicitias solue- facere
ret, pacemque reformaret. Ecce respondetur tibi, quia ipse est in sinu patris. Quid est, in si- non potuit.
nu patris? In summa diligentia, in cura & custodia diligentissima est Dei patris? Ad quid? Coloss.
Videlicet vt peccatum illum inuenire non possit, quod omnes homines inuenit ab initio secu-
li, quod omnes omninò animas persequens, inuenit foris, & comprehendit vnamquamque in
menstruis suis. Foris inuenti sunt, quia videlicet proiecti sunt, testante Esaia, & dormierunt in
capite omnium viarum, sicut bestia illaqueata. Quomodo ergo possent abiectos in gratiam
reducere proiecti, soluere vinctos illaqueati? Propter quod paulo superius, cum dixisset idem
propheta: Consurge Hierusalem quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius, subsequutus Esa. 51.
adiunxit: Non est qui* suscitat eam ex omnibus filijs quos genuit, & non est qui apprehendat * ais, suscitet.
manum eius ex omnibus filijs quos enutriuit. Quia videlicet omnes, vt prędictum est, exie-
rant de sinu gratię Dei, cum peccato primę pręuaricatoris nati, & insuper actualibus peccatis
nequaquam omni ex parte liberi, quamlibet magni & iusti. Hic autem foras non abijt, foris
non stetit, foris non sedit, quando regionem nostram introiuit. Adam nesciuit, serpens
ignorauit, Eua nec delectata est, nec doluit, sed solus pater Deus virginis conscius fuit. Quini
ro modo filium hunc, & in vterum eius misit, & in sinu suo continuit, quem & nunc & sem-

per tanta custodit cura, tanta consequet[illegible] cautela, vt tentator diabolus, nulla vnquam inueniat eius vestigia, ignoret vnde venerit, nec sciat quo vadat. Quia ergo hic est in sinu patris, quia peccatum non fecit, nec aliunde [illegible], idcirco ad reconciliandos homines vultui patris [illegible] venit, idcirco gratia & veritas per eum facta est (sicut supra dictum est) idcirco Deum, quem nemo vidit vnquam, enarrauit, id est, reuelauit, videndum hominibus reddidit. hinc est illud in psalmo quod idem [illegible], dum dicit, opera sua regi huic, dum lingua sua, id est, sancti ipsorum potentior [illegible] velut calamus scribae velociter scribentis, hoc verbum suum, hanc sapientiam suam, [illegible] humanae naturae inscribit, alloquitur eum his. Speciosus forma prae filijs hominum, diffusa est gratia in labijs tuis. Speciosus namque forma est prae filijs hominum: quia videlicet non solum homo, sed & natura Deus est. Nam & filij hominum sunt quidem [illegible] dij, sicut supra dictum est ex testimonio psalmi dicentis: Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Hic autem solus per naturam Deus est, solus patri consubstantialis [illegible]. Cuius diuinitas hic propriè signatur hoc nomine quod est forma, diuinitas [illegible], forma vtique non formata, quia videlicet creata vel facta non est substantia Dei, [illegible] dictum est) constat, quia non formata, sed tantum forma est, [illegible] sicut ea quae constant ex materia simul & forma. Verbi gratia, vel homo [illegible], quod constat ex corpore & anima, ipsum quoque corpus solum, constans ex terra [illegible] plasmatura, vel etiam statua aliqua, constans ex materia lapidea vel aerea & arte [illegible]. Deus autem ex nulla constat materia, propter quod semper est idem quod est, non [illegible] nullisque subiacet accidentibus. Quapropter diuinitas non formata [illegible] forma est. Vnde Iesu Christi diuinitas propriè signatur per hoc, quod dictum est: Speciosus forma prae filijs hominum, ac si diceretur: Ex eo quod Deus es, speciosus & gratiosus es prae cunctis hominibus, qui puri sunt homines. Igitur dicturus, diffusa est gratia in labijs tuis, rectè praemisit, speciosus forma prae filijs hominum, quod idem est ac si dicat Ioannes euangelista: Idcirco plenus est gratiae & veritatis, quia in principio erat verbum, & Deus erat verbum. Vel sic dicat Ioannes Baptista: Idcirco gratia & veritas per Iesum facta est, quia prior me erat, vel quia in sinu patris est. [Et hoc testimonium Ioannis, quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum tu quis es?] Hoc, inquit, est testimonium Ioannis quod dixi, quod nunc perhibet, quod nunc clamat aduersus omnes Antichristos, qui ante Mariam Christum fuisse negant, imò & perhibebit & clamabit, quamdiu bonis piscibus mali pisces permixti, conabuntur rumpere retia fidei. Hoc verum est eius testimonium. Quod quando vel qua causa commotus perhibuerit, iam dicam. Multum enim attinet ad rem, scire tempus & causam, praesertim, cum exinde possit dinosci vtrum ex hominibus, an de coelo testimonium eius sit, id est, ea quae de Christo testatus est, vtrum ex coniectura humana, an ex prophetiae spiritu perceperit. Hoc ergo dico, quia testimonium hoc quod praedictum est, tunc elocutus est, quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum: Tu quis es? Videlicet recens a deserto venerat, vbi vitam eremiticam, imo anachoreticam duxerat, adeo secretam & hominibus incognitam, vt quando venit Christus, aut Helias, aut vnus ex antiquis prophetis, ex occultis & soli Deo cognitis locis apparuisse putaretur. Quod nimirum palam suffragatur veritati, [illegible] quòd non ex hominibus, vt praedictum est, sed de coelo testimonium eius fuerit. Non enim [illegible] ictu excitus venerat, quippe qui adhuc inter homines occultus degens, nec famosum operabatur, neque ab illo per visibilem aliquem nuncium fuerat euocatus, sed sicut Lucas refert, inuisibili numinis [illegible] iussu erat, vt veniret praedicare & baptizare. Ait enim. Anno decimo quinto imperij Tyberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudaeam, tetrarcha autem Galileae Herode, & caetera vsque, factum est verbum domini super Ioannem Zachariae filium in deserto, & reliqua. Itaque nesciebat adhuc dominum Iesum secundum hominem, donec vidit eum venientem ad se inter turbas vt baptizaretur ab eo in Iordane, & tunc reuelante eodem spiritu, quo super eum factum fuerat verbum domini, cognouit illum proprium esse templum eiusdem verbi domini, ante cuius faciem mittebatur vt pararet vias eius: Vnde & post aliquanto locuturus est: Et ego nesciebam eum, sed qui misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum Dei descendentem sicut columbam, & manentem in eo, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Non enim nesciebat venisse Christum, cum ob hoc vtique in desertum illum expulisset spiritus, vt veniens praedicando & baptizando, insuper & moriendo, sua coram illo praecursionis officio fungeretur. Neque ignorabat virtutem vel maiestatem eius, cum & minoris gradus prophetae non ignorauerint, imò & non minora quam Euangelium, scriptis quoque suis ipsi Ioanni non incognitis, de Christo protestati sint. Sed secundum hominem nesciebat illum (vt dictum est) id est, cuius figurae vel habitus esset, aut vbi vel quibus cum hominibus habitaret. Tantò ergo fidelius,

& amni

Gratia & veritas per Iesum facta est.
Psal. 44
Psal. 81
Diuinitas Christi forma, non formata.
Testis Io. Bap. cōtra Arrianos.
Matt. 13
Diuina inspiratione venit Ioā. bap. praedicare.
Luc. 3
Q͞uo Ioannes baptista nesciebat Iesum.

& omni acceptione dignius est testimonium, quanto ab omni humano fauore purum, vel con-
iectur[illegible] præsumptione constat esse liberrimum. Igitur non ab re, vt iam dictum est, testimo- Cur Iudæi miserunt ad
nij posito tempore vel causa: nunc ipsa verba restant, eo quod ad idem testimonium peruen- Ioannē.
tum est, ordine differenda. Nouerant Iudæi ex lege & prophetis, magnum regem Christum
esse venturum, nec defecturum regem vel principem de Iuda, priusquam veniret ipse qui mit-
tendus erat. Si enim dixerat pater ipsorum Iacob: Non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de Gen. 49
fœmore eius, donec veniat qui mittendus est. Iam verò sub oculis suis ea videbant, scilicet ab-
latum esse sceptrum de Iuda, ducemque de fœmore eius, præsertim cùm in regno diutiò ac di-
lacerato, quatuor alienigenæ per partes singulas principarentur. Igitur facilè persuaderi po- Opinio Iudæorum de Messia.
terant, vt crederent venisse Christum, ad omnem sonum arrecti semper, ac suspecti, nouum-que
aliquid audire cupidi, vtpote iuxta carnalem opinionem suam habituri auream, ac gemma-
tam Hierusalem, & seculum carnale, regnumque victoriosum, ita vt iuxta prophetam capien-
tes essent eos, qui se ceperant, scilicet Romanos, quorum sub ditione erant. Hoc statim ad præ-
dicationem Ioannis facilè suspicari poterant, in tantum, vt ipsum esse Christum æstimarent.

Veruntamen carnalem illorum spem non parum offendebat, quod humilitatem pœniten-
tiæ prædicabat, & genimina viperarum, faciendo fructus dignos pœnitentiæ, fugere à ven-
tura ira commonebat, & ita omninò regni Dei leges, suis vitijs quibus libenter inhærebant,
contrarias illo prædicante fore, audiebant. Miserunt, inquit ergo Euangelista, ab Hierosoly- Mat. 3.
mis sacerdotes & Leuitas ad eum, vt interrogarent eum, tu quis es? Tu, inquiunt, homo tanti
nominis, qui tanta autoritate nouum baptismi ritum inducis, quem te esse dicis? Nimirum au- Mat. 11
dire cupiebant ex ore ipsius, verum ipse esset Christus, sicut vulgo existimabatur. At ille, nec Luc. 7.
arundo erat, sicut supra dictum est, vt vento aduerso posset agitari, & à veritate deflecti, nec Mat. 20 Luc. 22
homo mollibus vestitus, vt mensuram suam excedentis famæ suæ præconia, quasi palpantium
manus, molli assensu exciperet, veluti faciunt hi, qui in domibus regum sunt, quia potesta-
tem habentes gratulantur, quod ab adulatoribus suis benefici vocentur. Interrogatus ergo,
protinus excutiens hirtas animi setas, pilis camelorum, quibus exterius erat contectus, multo
asperiores: Non sum, inquit, ego Christus. Verax vtique veritatis præco, cauit sapienter morti-
ferum diuini nominis adulterium: velut qui cū paranymphū se esse sciret, clancul[illegible] ad sponsum
veniendo, sponsum se esse mentiri nollet. Notanda verò diligenter, non frustra ore apostolico
sumpta huiusce circumlocutionis exornatio, qua dicit sic: [Et confessus est, & non negauit, &
confessus est, quia non sum ego Christus.] Res quippe, id est, eiusdem quæ in Ioanne est verita-
tis & humilitatis virtus, quæ hic narratur, tanta est, vt dignè elocutio eius splendentium senten-
tiarum, quasi quibusdam oculis illustretur, vt attendamus, miremur, & eiusdem imitatione de-
lectemur. Nihilominus notandum & hoc, quod Euangelista enuntiationē negatiuā, qua dicit, nō
sum Christus, confessionem esse affirmat, negationem eam negat. Nimirum hoc intendit, vt hoc
maximè loco Ioannem Baptistam, quod omninò probabile verū est, Christi confessorē esse sen-
tias. Nam si Christum se esse dixisset, vel ita opinantibus consensisset, eum proculdubio, qui
C[illegible]istus est, Christum esse negasset. Igitur ex hoc opposito satis constans est, quia dum dicit
pro testimonio Christi: non sum ego Christus, vno & eodem dicto Christum confessus est, Chri-
stu[illegible] non negauit, ac proinde verus hoc loco Christi confessor claruit. Itaque fidelis Christi testis
digne ab euangelio Christi testimonium recepit, pronunciante sic euangelica veritate, & cōfes-
sus est, & non negauit: & subaudias Christum: quem profectò negasset, si aliud dixisset, quàm dixit:
non sum ego Christus. [Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dixit Non.] Nō, Quō Ioannes est & nō est Helias.
inquit, iuxta sensum vel opinionem vestram in persona Helias ille ego sum, qui in igneo curru
raptus est in cælum, futuro tempore reseruandus: sed sum homo alius, ante annos circiter trigin
ta, patre veterano, & matre sterili eademque prouecta, progenitus. Sic enim distinguendū est, quia
videlicet sine vlla exceptione Heliam se esse negare non poterat. Alioquin contrarium hoc es- 4. reg. 2.
set veritati, dicenti de illo ad turbas: Si vultis recipere, Ioannes ipse est Helias. Nunc autem quo Luc. 1.
modo non repugnet perspicuum est. Nam quod ait Dominus ipse est Helias, mysticum esse, & Mat. 11.
egere intelligentia, sequenti sermone demonstrat, dicens: Qui habet aures audiat. Videli- Luc. 1. 4. reg. 1
cet in hoc est Helias, quòd, iuxta aliud Euangelij testimonium, venerit in spiritu & virtute He- Mat. 3.
liæ, & eandem spiritus sancti gratiam habuerit vel mensuram. Sed & vitæ austeritas rigorque 3. reg. 2.
mentis Heliæ pares sunt. Ille in eremo, iste in eremo, & vterque zona cingebatur pellicea. Ille quo Mat. 14 Mala. 4
modo regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulsus est. Iste quia Herodis & He- Marc. 1.
rodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Vel idcirco Ioannes Helias vocatur, quia si- Luc. 3.
cut (iuxta Malachiam) Helias præcessurus est, & venturum iudicem nunciaturus: sic Ioannes
in primo aduentu fecerit, & vterque, hic primi, ille secundi aduentus nuncius sit. Itaque mysti-
cum est, quòd Ioannes à Saluatore Helias dictus est. At illi mysteria non quærebant, de persona
tantum Heliæ requirebant. Igitur contrarium non est sententiæ veritatis, quòd Heliam se es-
se denegat, quia proculdubio quòd mystico intellectu, vt iam dictum est, verum erat: illorum

sensu, qui interrogabant, si diceret: Helias ego sum, falsum erat. [Propheta es tu? Et respondit: Non.] Et hoc planè verum est, licet de illo dicat Dominus: Quid existis in desertum videre, prophetam? etiam dico vobis, & plus quàm prophetam. Ioannes enim virtute quidem propheta erat, sed officio propheta non erat. Quod autem officio propheta non fuerit, palam fiet ex ipsa diffinitione officij prophetici. Prophetarum officium fuit, verbum Domini, antequam caro fieret, carnem assumpturum esse, dictis præsignare, factis præfigurare. Nam et si sunt vel fuerunt plurimi, qui diuersis in rebus prophetiæ spiritu perdoceri meruerunt: eos tamen solos ecclesia sancta computat in catalogo prophetarum, qui de summis rebus, id est, de verbi incarnandi mysterijs sancti spiritus oraculum mente perceperunt, voce & literis mundo annunciauerunt. Ioannes autem non hoc modo verbo Domini obsecutus est: quipped qui non in vmbra futurorum, sed in veritate erat præsentium: neque proferebat propheticum sermonem, cui attendendum esset, tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, sed digito prætento monstrabat verum solem exortũ eis, qui toti auersi, mortalitatis suæ sequebantur occasum: Christi nanque humanitati penè coæuus aderat: cuius exortum non plus quàm sex mensibus ipse ortu suo præcesserat. Igitur officio propheta non erat, recteque hoc denegat requisitus, velut si dicat sponsę paranymphus: Non ego legatus, vt cæteri, xenia tibi vel eulógias à sponso tuo detuli: sed ipse sponsus me architriclinum vel consecretalem habens, ecce te nuptiali die conuenit. Virtute autem vel gratia propheta, imò plus quàm propheta erat: quia videlicet præsentem prophetarũ omnium verticem Christum contingens, ipsius mysteria prophetis omnibus familiarius nouerat. Sed dicit aliquis: Cur interrogatus, vtrum esset propheta, cùm de officio negauit, de virtute vel gratia reticuit? Videlicet quia cùm hi qui interrogabant ex aduerso consisterent, quod & paulò post Euangelista latenter innuit, cùm dicit: Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis. Cùm ergo iniqua vel insidiosa intentione starent ex aduerso, non placuit Ioannis habitatori spiritui sapientiæ, vt illis alio modo respondere dignaretur. Tantum ad interrogata respondit parcitate irreprehensibili: quia videlicet nemo iure reprehendit, quod non respondetur vltra vel aliter quàm modus inquisitionis exigit. Duo nanque modi sunt inquisitionis: Vnus, qui propriè interrogatio dicitur: quo solo Dialectici vtuntur, quo cum aliquid inquiritur, semper aut est aut non responderi oportet. Hoc videlicet modo nunc isti aduersarij sunt vsi, dicentes: Helias es tu? Propheta es tu? Alius verò modus inquisitionis est, qui nihillominus propriè percontatio dicitur: quem Dialectici nesciunt, quo cum aliquid inquiritur, multa ac diuersa pro voluntate vel sensu respondentis subijciuntur: quo item isti tandem vtuntur, dicentes: [Quis es, vt responsum demus his qui miserunt nos? Quid dicis de teipso?] Quamdiu ergo hi qui sibi sapientes & prudentes videbantur, interrogationibus irreuerenter habitaculum tantæ gratiæ pulsauerunt, simplici negatione iuxta modum inquisitionis (vt par erat) cassati sunt. Vbi verò quomodocunque ad percontationem descenderunt, dicentes: [Quis es, vt responsum demus his qui miserunt nos, quid dicis de teipso?] Tunc delectis illis sacerdotibus & leuitis, hoc de seipso respondit, quod interrogare ipsi non nossent, quodque auditum præ altitudine mysterij nullatenus attingere, ac per hoc pede sui contemptus conculcare non possent. Ait: [Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Dñi: sicut dixit Esaias propheta.] Eant nunc magistri scripturarum, qui clauim scientiæ tulerunt, profitentes penes se magisterium esse legis & prophetarũ, eant isti, & suo sensu, si possunt, perspiciant huius lectionis suæ sacramentum, aut certe, si non possunt, humiliter ab ipso solui postulent, à quo sublimiter est propositum. At illi sapientes videri magis quàm esse volunt, nescire quàm discere malunt, nunc maximè, quando ob hoc missi sunt, quia tales æstimabantur, qui possunt comprehendere omne responsum, & de omnibus quæ dicerentur, certũ habere iudiciũ. Ergo prauè prudentes declinant animo retrorsum, & hoc responsum dissimulatores callidi, quasi non audierint, surda aure prætereunt. Vnde & rideant paruuli, quibus hæc & cætera talia reuelata sunt, abscondita autem à sapientibus & prudentibus, qui humilem spiritus altitudinem per superbiam nescientes, deijciuntur dum extolluntur, & circa viles literæ sarcinulas occupantur. Ex hoc enim, quod ait Ioannes: ego vox clamantis in deserto, ex hoc dicto solis paruulis, id est, humilibus intelligi datur, quia contemporalem Christo se esse fatetur. Ac si apertè dicat: Sicut supra dixi, non sum ego Christus, sed ego ille sum, quem Esaias interiori audiuit auditu clamantẽ vobis, vt paretis vias eius, quia nũc adest idem Dominus, scilicet Christus. Clamo enim nunc vobis: Parate viam domini, quia videlicet dico vobis, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnũ Dei. Cum ergo vox hæc mea tanta sit, vt tanto ante tẽpore audierit propheta tãtus super custodiam suam, imò super custodiã dñi, stans totis noctibus, & si aspiciens à longè vidensque Christũ, me quoque vidit & audiuit in ipsũ, & gaudio attonitus exclamauit, dicens: Vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri. Cùm ecce tantus ego sim, vt de me quoque sit prophetatũ, & homines me suspicati sint ipsum, quem expectatis, esse Christũ: dignũ est, vt credatis mihi, cùm vobis ostendero Christum. Sicut enim ad hoc fit vox, vt verbum audiatur: sic ego ad hoc factus vel natus

Mat. 11. Luc. 7. Ioannes virtute, nõ officio propheta erat.

Ioan. 1.

Mat. 11.

Duę species inquisitionis, interrogatio, s. & percontatio.

Mat. 7. Insatia scia pharisæi.

Mat. 11.

Esa. 40.

natus sum, vt per ministerium meum Christus, qui est incarnatum verbum patris, præsens agnoscatur. Et quid clamat? Parate viam Domini. In via namque est Dominus, viam vitæ præsentis est ingressus, & qui secundum diuinitatem id non est, secundum nostræ mutabilitatis varietatem ad grande opus profectus est. In via nunc est. Ecce tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Vnde & quo iturus est? A summo cælo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. Nolite obuiare, nolite resistere, nolite offendicula ponere. Nam super quem ceciderit, conteret eum. Væ illis, quorum scelere in mortem calcatus est. Dirigite ergo, inquit, viam Domini. At illi surda (vt prædictum est) aure clamorem eius prætereuntes, quasi nihil dixerit, dicunt in conclusione sic: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque propheta? Poterant eadem memoria tenere id quod nouissimè audierant, qua & superiora diligenter computant, nisi doctrinam mallent impedire, quam quærere. Quod Euangelista, vt supra dictum est, tacitè innuit, cum subiungit: [Et qui missi fuerant erant ex Pharisæis.] Ex pharisæis, inquit, erant, videlicet ex eis, qui non Dei, sed suam quærebant gloriam, qui clauim scientiæ tulerant, & nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant. Quo vitio nunc Ioanni insistebant, non solum non pœnitentes, sed & alios inuitari ad pœnitentiam non ferentes, ac dicentes: [Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque propheta?] Igitur, vt dictū est, quādo miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Leuitas, & illi sic eum interrogauerunt, sic percontati sunt, tota expectante synagoga Iudæorum & Pharisæorum, à quibus missi sunt: tunc perhibuit Ioannes de Christo hoc testimonium, quod magna ex parte supra scriptum & expositum est. Tunc exaudita est vox clamantis in deserto, imò à deserto venientis, vbi solitarius & Heliæ persimilis vitam aluerat, qualem decebat esse legitimi & immaculati testis, ne oculi qui visuri erant præsentiam veræ lucis, quippiam haurirent de omni quæ in mundo est concupiscentia carnis: ne digitus, quo prætento demonstraturus erat agnum Dei, vel manus quas subiturum & à quibus baptizandum erat caput reuerendum potestatibus angelicis, aliquid tangerent de omni massa picis coinquinantis, & pulchritudo oris, à quo primū audiendum erat testimonium gratiæ & veritatis, aliquo modo deflorescerret, loquendo aliquid vani aut otiosi sermonis. Tunc illa audita est vox magna, vox præclara, à deserto venientis: imò * & illo deserto clamantis, vbi quondam iustitia habitauit, nunc autem homicidæ, quos eadem iustitia deserentes se deseruit, quorum ex cōuentu erant hi, quibus (vt supra dictum est) insistentibus hoc modo respondit: [Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis.] Ego quidem, inquit, non abs re, non absque cælesti autoritate, nō veniens a meipso, sed missus a Deo, baptizo in aqua, & proinde sum oībus admirationi, & quis sim ego tantopere quæritis, quia non de medio vestri, nō de cōuersatione cōmuni, sed à deserto veniens, cum voce prædicationis, actum & habitum præfero sanctitatis. Et hęc quidem nonnulla sunt, sed medius vestrum stetit, id est, in frequentia plebis iamdudum ambulauit, in cōuictu hominum assuefactus est, & habitatione communi: quem tamen vos nescitis, quem scire expedit, quem quærere oportet, quem inuenisse prodest, in quem credere salus est. [Ipse est qui post me venturus est, & qui ante me factus est.] Et cætera quæ supra exposita sunt, quæ hoc ordine ingressus fidelis orator effecit, auditores magis habens attentos, quàm dociles aut beneuolos, curiositate videlicet propria magis attentos, quàm beneuolentia. Et ex tunc ipse quidem minui, Christus autem Iesus crescere cœpit, sed sic diminuendo se coram hominibus, tātum creuit coram Deo, vt vltra illum crescere nullus potuerit homo. Ego, inquit, baptizo in aqua. Iam in hoc diminutionis eius magna est humilitas, quod cūm dixisset, ego baptizo, addidit, in aqua: videlicet vt subaudias id quod paulo post dicturus est: Ille autem in spiritu sancto baptizat. Et quidem Christus quoque in aqua baptizat: sed hæc est tertia, imò minima baptismi eius * substantia. Tres quippe sunt qui testimonium dant in Baptismo Christi: Spiritus, aqua, & sanguis. Horum, vt dictum est, aqua minimum est, in qua sola baptizabat Ioannes, antequam glorificato Iesu, datus esset spiritus, imo & antequam lanceato Iesu fusus esset sanguis eius. Maximum est spiritus, in quo solo peccatorum remissio datur, quam Ioannes dare non præualens, baptizando in pœnitentiam baptismo Christi populum præparabat. Christus enim per aquam & sanguinem veniens, non in aqua solum, sed in aqua & sanguine, solus in spiritu baptizat, testificante quomodo Christus est veritas, qui solus remissionem peccatorum dat, aqua signatam, sanguine emptam, spiritu sancto effusam. Suæ ergo diminutionis causa hæc ab ipso maioris ac minoris, tam longè differens oppositio facta est. Amplius autem ac manifestius ex eo quod sequitur, semetipsum diminuit, vt crescat æstimatio magnitudinis Christi. Ait enim: Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est. Hoc superius expositum est, scilicet in eo post Ioannem venire Christum, quia natiuitatem, prædicationem, baptismum quoque & mortem eius, ipse nascendo, prædicando, baptizando quoque & moriendo secutus sit. Et in hoc ante illum factus est, quod illi prælatus est. Sed hoc est magnum ac præclarum humilitatis speculum, quod subsequutus ait: [Cuius ego non sum dignus vt soluam eius corrigiam calceamenti.] Hoc etenim dicto præsentibus qui

Psal. 18. / Mat. 21. / Luc. 20.

Luc. 11.

Sanctitas Ioannis in deserto.

alis, ex

Ioan. 3.

1 Ioan. 5 / Ioan. 7.

Ioannes minuit seipsum vt crescat æstimatio Christi.

Soluere corrigiā calceamenti. Deut. 25 Ruth. 4 aderant nota similitudine, iuxta quod audire vel capere poterant, cum maxima sui diminutione Christi commendat excellentiam, & nobis de pectore foecundæ gratiæ perpulchrè signat illam, quam nunc videmus viduitatem vel abiectionem synagogæ. Mos enim apud veteres fuit, vt si quis eam, quæ sibi competeret, accipere vxorem nollet, ille calceamentum ei solueret, qui ad hanc iure propinquitatis veniret. Cui aūt magis competebat, vt vxor esset synagoga, quam Christo, cuius tota patris hæreditas, vel vniuersa quæ est ab initio vsque ad finem seculi esse debeat? Quis enim patri propinquus magis quàm filius? Sed hic competentem sibi vxorem ducere recusat, quia quondam Deo coniunctam synagogam repudiat. Non ergo putet eadem synagoga, quòd à Christo pro vitio suo repudiata, Mosen aut prophetas habeat, viri- Ioan. 5. Alia expositio eiusdē. cet, quia sicut Ioannes de seipso testatur, nemo propinquorum Christi dignus est soluere corrigiam calciamenti eius, id est, nemo patriarcharum aut prophetarum apud illam remanere, vel candem saluare potest, quæ Christi coniunctione indigna est. Quod tamen & aliter intelligi potest. Nam quia calceamenta ex mortuis animalibus fiunt, incarnatus Dominus quasi calceatus apparuit, quia in diuinitate sua, morticina nostræ corruptionis assumpsit. Vnde & per prophetam dicit: In Idumæam extendam calceamentum meum, id est, gentibus innotescam per incarnationis meæ mysterium. Sed hoc ipsum incarnationis eius mysterium oculus penetrare non sufficit, inuestigari enim nullatenus potest, quomodo corporatur verbum, quomodo summus & viuificator spiritus intra vterum matris animatur, quomodo is qui initiū non habet, & existit, & concipitur. Ioannes ergo soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis eius mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc per prophetiæ spiritum agnouit. Sed o tu Ioannes, veritatis & gratiæ sy mmistes, nunquid non saltem hoc scire potes, quam ob causam illa corrigia ligata est? Nunquid ignoras, quo vel quali in diuersorio diuinitas calceata est? Nunquid nescis quali ex muliere verbum caro factum est? Ignoras tu excelsus paranymphus & sponsi amicus, quod nos paruuli Ecclesiæ filij non ignoramus? Cur ergo silet de hoc vox clamantis in deserto? Cur non hoc euangelizas, & vocem exaltas? Videlicet, quia tempus nondum est. Tempus enim loquendi, & tempus tacendi. Tempus hæc loquendi tunc erit, cum filius hominis à mortuis resurrexerit. Non ergo ab re gemitus affectus amantis, & magno desiderio clamantis, suæque imputat indignitati, quòd tempus non habiturus sit, vt currat cum speciosis pedibus super montes euangelizantis, & prædicantis pacem, annunciantis bonum, prædicantis salutem, dicentis: Sion regnabit Deus tuus.

Psal. 59.

Ioannes symmistes.

Eccl. 3.

Esa. 52.

Mat. 3. Hunc affectus eius clamorem vehementem, Euangelista Matthæus alijs verbis non minus exprimit, dicens: Qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Quid enim est calceamenta eius portare, nisi prædictum incarnationis eius mysterium palam mundo annuntiare? Fecerunt hoc apostoli, quos propheticus beatificans spiritus: Cæli, inquit, enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum: Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et quis sonus, quæ verba eorum? In sole, inquiunt, posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, &c.

Psal. 18.

Hoc etenim facientes Apostoli, calceamenta eius in Idumæam, & in omnes alienigenas extensa portauerunt, proquibus & contumeliam pati, & mori digni sunt habiti. Ioannes autem in spiritu prauidet enarrandæ illius gloriæ tempori, se non esse seruandum, magnus quidem, & nullo minor apostolorum, sed de seipso humiliter sentiens, & gratiam, quæ in se est comparatione illorum, qui illam Dei gloriam enarraturi sunt, paruam ducens. Scit namque, quia priusquam Christus illa per passionem calceamenta deponat, suisque electis per totum mundum portanda imponat, ipse in angustijs Iudeæ consummandus, & ad inferos descensurus sit, vt illuc quoque officium suæ peragat præcursionis. Gemit ergo profitens, quod calceamenta eius portare, vel corrigiam eius soluere indignus sit, id est, mysterium incarnationis Christi, gloriamque resurrectionis non mereatur cum beatis annunciare apostolis. Veruntamen non Machera Galilææ oppidulum, non carcer Herodis adulteri tantum caput continere potuit, quin per omnem mundum quadrigis emicans euangelicis, cum firmamento cæli enarraret gloriam Dei, id est, cum beatis apostolis altisonum ferret testimonium verbo Dei, sicut vsque hodie perenare non desinit in euangelio eiusdem filij Dei, notus & inclytus, maximè ex illo famoso testimonio, quod ei Christus ipse perhibuit: quia nemo inter natos mulierum maior eo surrexit. [Hæc in Bethania facta sunt, trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.] Quia locus quoque quæri solet in causis, scilicet celebris, an desertus sit is, in quo actum quid vel dictum asseritur: bene locum quoque Euangelista, in quo tanta vox clamantis intonuit, subiicit dicens: Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans. Ac si dicat: O vos, scribæ & pharisæi, testimonium hoc, quod de cælo esse, non potestis negari, latere quenquam vestrum non potuit. Nam & propinquus erat locus, vtpote tantum quadraginta stadijs distans ab Hierosolymis, & tunc nimium celebris, quia videlicet ibi erat Ioannes baptizans, & egrediebatur

Acto. 5.

Io. Bap. per euāgelium orbi notus.

Mat. 11

Mat. 21. Mat. 3. Luc. 3.

tur a[illegible]m (vt alij [illegible]oque euangelistæ referunt, & vestri non tacent historiographi) omnis [illegible] Hierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab eo, confitentes peccata sua. Ex- Matt.3
[illegible]r[illegible] non [illegible] verbum domini, quòd trans Iordanem iam pr[illegible]d vos ac
c[illegible] loco idem [illegible]m, eo tempore quo misistis ad illum, testimonium per-
hi[illegible]. Sed vos quidem non credidistis ei, at ille in Bethania, id est, domo obedientiæ,
[illegible] quæ est domus Christi, obediens fidei eius, itidem clamare non desinit, vos
in[illegible] accusans, nos in fide Christi suo testimonio corroborans. Interea nemo qui ambi-
gat, Ioannis animam desiderio suspensam cælo inhærere, & eum quem intus agnouerat, foris
[illegible]re oculis intentis & animo iugiter orante. Nam spiritu sancto edoctus, idcirco a deserto
v[illegible]t, & confluentes ad se turbas excipiens, baptizabat: vt eum qui peccata mundi tolle-
ret, venientem inter peccatores (quod proculdubio futurum erat) & ipse agnosceret, & cæ-
t[illegible]m ostenderet. Sic enim & ipse paulo post dicturus est: Et ego nesciebam eum, sed vt
manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Cum ergo staret in excelso Quo Ioannes agnouit Iesum ad se venientem.
[illegible]ulator, omni mundo sublimior, desiderio vulneratus, & cælum pulsans gemitibus, salu-
[illegible] suam videre sitiens, vt eam & viuus ostenderet, & mortuus nuntiaret. [Altera die vidit
eum venientem ad se.] Altera (inquit) die, postquam tanto clamore præco veritati obsecutus
est, pr[illegible]um recipit fides, deuotio remunerata est. Magnum vtique recipit præmium illud
scilicet, quod ipse qui sanctorum omnium corona est & præmium, pro magno repromittit, di- Ioan.14
cens: Si quis diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.
Quomodo enim Ioannes videns agnouisset eum, nisi aliqua ex parte Iesus manifestaret ei se-
ipsum? Nunquid agnouisset eum, si veniens solam manifestasset ei serui formam, quam om-
nes videbant? Non vtique, quia (sicut iam dictum est) secundum hominis formam, vt Ioan-
n[illegible]atur, nesciebat eum. Vidit igitur in forma hominis illam, qua speciosus erat præ fi-
lijs hominum, speciem & pulchritudinem, vidit mundo corde illam, quam professus fuerat
per eum factam esse gratiam & veritatem. Vidit illum & ait: [Ecce agnus Dei, qui tollit pec-
cata mundi.] Hoc planè quod dilatata mente vidit, hac breui enunciatione mirabiliter ex-
pressit. Suauitatem Dei, quam ex corporali pariter & spirituali eius aspectu dupliciter delecta-
tus degustauit, nobis protinus degustandam, gratulationis voce refudit. Qui enim exultauit Lucæ.1
[illegible]s in gaudio, cum adhuc esset paruus in vtero, quòd in aulam virgineam rex seculorum
descendisset: quanto exultauit tripudio iuuenis prædicans, cum idem rex Christus coram allo-
quendus adesset [illegible]e qui tam digna, quæ supra elocutus est, de illo sentire meruit, dum sola
mente videns, exterioribus illum quæreret oculis, quanto magis vbi illum inuenit, dignum ali-
quid exclamando effari debuit aut potuit? Exclamauit igitur magno concussus impetu san- Exclamatio Ioánis Baptist.
cti spiritus, & prioribus verbis quasi auro mundo gemmam pretiosam superaddidit, dum gau-
dio mentis in vocem erumpente, dixit: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cunctis nam-
que superior sermo eius, quasi aureum subsellium rutilat in euangelica Christi quadriga, hoc ve-
[illegible]um tanquam pretiosissimus lapis ad augmentum decoris accedit, quòd sancta ecclesia
c[illegible] rapiens in fronte & in pectore suo præfixum, frequentius concelebrat in laudibus
Christi. Ecce (inquit) agnus Dei: Vbi agnum audis, euidentem magni sacramenti adirum Ecce agn9 Dei.
[illegible]is. Notum quippe est, quia per immolationem agni liberatus est ab Aegyptiaca serui- Exo.12
u[illegible]e populus Dei, & Pharaonem cum omnibus Aegyptijs, quorũ duritiam decem plagæ non
vi[illegible]ce ant[illegible]er manum Mosi, solus agni cruor, & vespertini mystica virtus sacrificij contriuit cæ- Exo.14
si[illegible] primogenitis, filios quoque Israel per mare rubrum transire fecit, submerso Pha-
raone cum curribus & equitibus suis. Hanc vmbram futurorum, in veritate Christi mox adim-
[illegible]nda[illegible] Ioannes propheta & plus quàm propheta, digito demonstrat: Ecce (inquiens) agnus
[illegible]llit peccata mundi, ac si dicat: Non plagæ decem præceptorum, quæ per Moy-
s[illegible] data sunt, verberauerunt sufficienter vsque ad plenam victoriam spiritualem Pharaonem,
[illegible]r[illegible] & vitæ nostræ exterminatorem: sed sanguis huius agni, id est, hominis innocentis,
[illegible]um omnino peccatum fecit, agni veri absque macula, quem nec originale, nec aliquod
[illegible]le peccatum offuscat, liberos nos ab illo mortis præposito & principe tenebrarum,
[illegible]re[illegible] aciet in illam, quam in primo parente perdidimus, patriam lucis, & veram terram re-
pro[illegible]onis. Non enim decem præceptis tanquam in decem plagis, resistendo spirituali Pha-
raoni, neque in carnalibus sacrificijs, potuimus ad perfectum iustificari nos aut patres nostri:
s[illegible]c agnus tollet peccata mundi, quando pendens in cruce, riuo sanguinis & aquæ de la-
tere suo pr[illegible]uentis, vniuersam ecclesiam suam emundabit, quantacunque est vel erit ab ini-
t[illegible]sque ad finem seculi. Hoc intendens hic ipse Ioannes baptista, secundum alios euan- Ego à te debeo baptizari.
g[illegible]as dicebat: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Debebat enim tam ipse quàm
[illegible] ele[illegible] baptizari in sanguine Christi, quia videlicet hactenus excubabat for[illegible] vniuer- Matt.13
[illegible]ine mundi ecclesia, non admittente summæ iustitiæ censura, vt cæleste sanctuarium
ingrederetur antiquę præuaricationis delicto menstruata. Vnde dicit vnus ex sanctis illis, sanctus Lucæ.3

B iij &ma-

Esai. 64 & magnus Esaias propheta: Facti sumus vt immundi omnes nos, omnes iustitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ. Ergo quod ait Ioannes, ego à te debeo baptizari, hoc tam de se quàm de omnibus quotquot præordinati sunt ad vitam, veraciter sensit. Per solam quippe gratiam ad regnũ cælorum reducimur, quod nullis operum nostrorum meritis comparare possumus. Nam & Abraham potuit quidem per fidem suam vel iustitiam, paterni reatus euadere pœnam: sed

Ro. 3. 11 nullis meritis illam, qua in primo parente iuste exhæredatus est, potuit redimere gloriam. Res est non meriti, sed gratiæ, magnitudo vel æternitas cælestis gloriæ. Gratis data est beatis angelis, gratis nihilominus data fuit primis parentibus humani generis, gratis omnino, id est, per solam Christi gratiam redditur nobis, quicunque per ipsum nunc reconciliati nem accepimus.

Qui tollit peccata mundi. Igitur solus & verus hic est agnus Dei qui tollit peccata mundi. Quo dicto mirabilis præco veritatis breuiter vtranque in vna persona substantiam, scilicet Dei & hominis ostendit, vtranque, id est, passibilem humanitatis, impassibilem vero diuinitatis naturam confitendam exprimit.

Esaiæ. 53 Nam ex eo quod homo est, potuit quasi agnus mansuetus portari ad victimam, deditque corpus suum percutientibus, & genas suas vellentibus, vt carnibus eius cibaremur, & lanis eius

Exo. 12 operiremur: & confixus atque lancearus est, vt sanguine eius postes nostrarum frontium signa-

Gen. 49 rentur. Ex eo autem quòd Deus est, quod potuit tollere peccata mundi, ascendens ad prædam, & rugiens apud inferos vt catulus leonis, non valente resistere antiquo prædone, tyranno mortis, & nunc morte superata sedens ad dexteram patris, credentium in se potenter peccata dimittit. Benè ergo hic Euangelista, cui propositum est testimonia congerere diuinitatis Christi, dictum hoc non omittendum putauit, præsertim cùm tanti sit splendoris, vt ab hoc effectu, id est, ab eo quod tollit peccata mundi, maximè comprobetur id quod superius dictũ est,

Hic est de quo dixi, venturus. plenum gratiæ & veritatis. Sequitur: [Hic est de quo dixi, qui post me venturus est, ante me factus est, quia prior me erat.] Ac si dicat: Ne alium suscipiatis in nomine Christi, tanquam ipse sit Christus, neque seducamini quando dicent vobis, ecce hic Christus, aut ecce illic: quia hic & non alius, hic (inquam) est Christus de quo dicebam vobis: Hic est qui venit benedictus in no-

...4 mine domini: alius cum venerit in nomine suo, videte ne illum suscipiatis. Hic Iesus (vt puta-

Lucæ. 17 tur filius Ioseph) Christus est, tempore certo, & præfinitis diebus natus in Bethleem ex semine

Matt. 21 David, scilicet, quando ablato sceptro de Iuda, & duce de fœmore eius, alienigena Herodes in

Lucæ. 3 Gen. 49 regno Dauid principabatur. [Et ego nesciebã eum, sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.] Nequeo satis admirari rerum omnium artificem, omnem habentem virtutem, omnia prospicientem Dei sapientiam: quomodo summis in negotijs non dedignata comitem habere secularem eloquentiam, sic vtatur illa veluti ancilla, sic secum illam abdu-

Eloquentia etiã in diuinis eloquijs. cat, vt magnitudine sua totam operiat: adeò vt non nisi à diligentissimis internosci queat garrulæ huius pedissequæ præsentia. Ecce enim dum sapientes in astutia ipsorum comprehendere gestit, euidentissimè syllogismum fecit. Supra nanque per hunc Ioannem Baptistam, fidelem

Iob. 5 suæ voluntatis interpretem proposuerat prouidè, de absente Christo dicens, quia prior me e-

Carnalis opinio Iudæorum de regno Christi. rat, de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, &c. Concessit auditor omnis populus, imò & libenter accepit, Christum magnum fore regem, magnum & inclytum ducem, habiturum coronam regni in capite suo, & dominaturum à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. Hæc enim vna erat omnium sententia de Christo, & sic prophetæ indicauerant de illo. Tanto ergo attentius audierant, & tanto procliuius

Psal. 71 testificanti Ioanni concesserant, quanto carnalibus subditi affectibus, voluptates corporis & omnium rerum affluentiam, & per omnia carnale seculum, Christo regnante, sibi non defuturum sperabant. Igitur constante apud auditores tanti præconis propositione, veniente tandem Iesu inter alios homines ad Ioannem, assumit spiritus sanctus per os eius dicens: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi: Hic est de quo dixi, &c. Ad hæc auditor, qui supra nullatenus con-

Matt. 13 Lucæ. 4 quiescit, imò quantis potest argumentis depugnando contradicit. Iesus enim homo Galilæus

Validũ testimoniũ Ioãnis Bap. de Christo. erat, inter eos vt cæteri hominum hactenus ambulauerat, tanquam in patria sua. Sed profectò verum est illud, quia nemo propheta acceptus in patria sua. Oportet ergo vt hic, qui assumpsit, confligat in eadem assumptione sua, quod & facit validis vtens testimonijs, & ad vltimum cõcludens sic: Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Igitur cum dixisset, ecce agnus Dei, &c. proximus ad confirmationem sui sermonis, & confutationem aduersarij, sumptum de cælo testimonium infert cum dicit: [Quia vidi spiritum Dei descendentem sicut columbam, & manentem in eo.] Et vt purum esse ostendat testimonium suum, ab omni humano fauore vel gratia, & ego (inquit) nesciebam eum. Ac si apertè dicat: Cur me affinitatis gratia vel fauore humano conductum, hoc illi perhibere testimonium? Ego nesciebam eum, quippe qui cum in deserto anachoreta essem, nullam ante hac habueram cum illo conuersationem, nullumque colloquium. [Sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans.] Id est, non veni à deserto, eo quòd scirem eum: sed veni ego idcirco vt scirem eum. Sed dicis mihi: Vnde vel hoc nosse poteras, quod in aqua baptizans inuenires eum, nisi quia sciebas

eum?

eum? Ad hæc inquam: [Et ego nesciebam eum, sed qui misit me in aqua baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam,& manentē in eo,hic est qui baptizat in spiritu sancto.] Itaque non voluntate humana, sed authoritate diuina veni in aqua baptizans. Et quomodo mittebatur Samuel in Bethleem, sciens esse in filijs Isai, quem vngeret in regem,sed quis filiorum eius esset nesciens,sic & ego veni in Iordanem,Christum iam venisse sciens,sed in persona quis Christus esset nesciens. Et sicut idem Samuel ex occursu faciei Dauid agnouit, erat enim rufus & pulcher aspectu,decoraq; facie, certior autem factus est dicente domino: Surge & vnge eum,ipse est enim, sic & venientem hunc ad me,& reuelante spiritu agnoui, & dixi: Ecce agnus Dei, & ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Certior autem factus sum veniente super eum spiritu in specie columbæ. [Et ego vidi,& testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.] 1.Re.16

Finis libri primi.

RVPERTI ABBATIS TVITIEN. IN EVANGELIVM IOANNIS COMMENTARIORVM LIB. II.

TRia sunt quæ hoc loco distincta diligenter consideranda sunt, scilicet baptismū Ioannis,de quo ipse ait, sed vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Baptismus quoque Christi,de quo ad ipsum Ioannem dictum est: Hic est qui baptizat in spiritu sancto, & columbæ species, in qua spiritus sanctus supra dominum descendens, eidem Ioanni ostensus est: Hæc (vt iam dixi) diligenti consideratione digna sunt, quia videlicet magna sunt & alta, quorum intellectu fides pascitur, spes enutritur, charitas accenditur, totusque homo interior, velut matutinæ lucis infusione serenatur. Illud igitur diuinæ gratiæ præuio lumine, primum quærimus quæ causa vel intentio fuerit vt Ioannes Christi gratiam nomine signans, officio prædicans veniret (vt ipse ait) in aqua baptizans. Et quidem causa illa protinus occurrit, quòd idcirco venerit baptizans in pœnitentiam, vt hoc modo illi viam pararet, qui veniens post ipsum baptizaret in remissionem peccatorum. Sed nunquid adeo necessarium erat baptizare in pœnitentiam, quasi glorificato domino Iesu nemo posset, nisi sit præparatus baptismi eius percipere gratiam? Hoc certè omnino alienum est à fide. Nam econtra pauci admodum de gente illa cui baptismum pœnitentiæ prædicatum est, baptismum Christi consecuti sunt, ad nos autem absque baptismo pœnitentiæ tota transmigrauit gratia baptismi in remissionem peccatorum. Quid ergò intendit spiritus sanctus, qui prophetas omnes misit, suo quenque tempore, dum Ioannem à deserto expulit, vt iret ad prædicandum baptismum pœnitentiæ? Non enim sterilis Iudæa valde dignos attulit pœnitētiæ fructus. Nec verò frustrari potuit in hoc facto quæcunq; fuit intentio eius,quem proculdubio misit spiritus sanctus,cuius instinctu quæcunq; cœpta sunt,nullo prorsus impedire valente perficiuntur. Erigenda est igitur consideratio ab illa exili pœnitentia populi, quę profecto quantulacunq; fuerit,nihil dignū attulit tanto molimine vocis clamantis in deserto, dirigite viam domini. In ipso nãq; domino nostro causam eandē qui quærit,hoc modo inueniet. Nemo fideliū qui dubitet Christum Iesum idcirco venisse in carne,vt peccata mundi tolleret,& in se transferret,iuxta Prophetam dicentē, & dominus posuit in eo iniquitates oium nostrū, & pro nobis dolet,& disciplina pacis nostræ super eum. Hanc autē verā & summā esse pœnitentiam pro omni mundo celebratam, res ipsa ostēdit,ratio sentit, fides sancta confitetur. In ipso nãq; habitu pœnitētis,hunc Dei filium propheta idē qui supra intuens,& ascendit (inquit) sicut virgultū, & sicut radix de terra sitienti. Non est species ei neq; decor,& vidimus eum,& nō erat aspectus,&c. Igitur ad agendū pro cuncto mundo pœnitētiam,qua peccata cunctorū expiaret, dominū nostrū venisse dubium non est.

Alius Ioannis, alius xpi baptismus.

Mat.3.

Esa.5.3

Ibidem.

At ipse iuuenilem iam attigerat ætatem, & cum sciret se ad hoc venisse, vt tanto pro cunctis (vt dictum est) officio fungeretur,humiliter apud se latebat, expectans in forma serui iubentis patris imperium, videlicet in totum opus suum non voluntatis propriæ, sed veræ atq; perfectæ foret obedientiæ. Dandum quippe nobis in semetipso nouerat exemplum, ne quis nostrum de sanctitate vel scientia confidens, præripere audeat munus ecclesiasticum, maximéque sancti ac venerabilis sacerdotij gradum, quòd videlicet eiusdem Christi domini peccata mundi tollentis, proprium est ministerium. Vnde Apostolus ait: Nec quisquam sumet sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit, vt

Hebr.5

Psal.

pontifex

pontifex fieret, sed qui locutus est ad Deum, filius meus es tu, ego hodie genui te. Ille ergo (sicut dictum est) legitimam atque ordinatam sulmet expectante promotione, venit Ioannes
Matt. 3 Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Hanc autem Ioannis prædicationem huius esse vocationē testatur idem Ioannes Baptista, in hoc Ioannis Euangelio dicens, quia vt manifestaretur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Igitur causa cur Ioannes venit in aqua baptizare & prædicare baptismum pœnitentiæ, non est alia quàm hæc, vt ille sanctus sanctorum, qui solus erat idoneus ferre pœnitentiam pro peccatis omnium electorum, aduentum eius ab origine mundi expectantium, hac voce publica vocatus accederet palam ad cæleste sanctuarium in conspectu Dei patris & sanctorū angelorū, vbi eodem spiritu in columbæ specie super se descēdente, designaretur pontifex, quo dudum in Mariam superueniente, idem sanctus & immaculatus homo conceptus est, non aliam habiturus quam offerret hostiam, nisi carnem propriam, quam statim quadraginta dierum & quadraginta noctium ieiunio, deinde omnibus pœnitentiæ modis afflictam, tandem pro peccatis nostris oblaturus erat Deo patri hostiam in odorem suauitatis acceptam.

Solus Christus idoneus fuit ad agendā pro nobis pœnitētiā.

Matt. 4
Ephe. 5

Hoc autem totum sic oportebat fieri, quatenus & curiosam diaboli malitiam totamq; eiusdem Sathanæ synagogam consilium Dei pro tempore lateret, & de ipso latibulo suo crebris intermicans beneficijs, eius sapientia simplicibus proficeret. Propositum nanque erat vtiliter, vt primo aduentu occultus veniret filius Dei. Nam secundo idem Deus noster manifeste veniet & non silebit. Bene ergo Ioannes ex consulto sancti spiritus ministerium suum, quo solus quærebatur Christus, mittit in turbam, palam vniuersis baptismum prædicans, cunctosque baptizans in pœnitentiam, vt dum idem pluribus cernitur, occasio disserendi de vno ad præsens subtrahatur. Sic profecto Samuel, de quo supra dictum est, missus vngere regem quem prouiderat sibi Dominus in filijs Isai, & timens ne audiret Saul, vitulum tulit de armēto ex præcepto Domini, venientesq; Bethleem admirantibus senioribus & dicentibus, pacificus ne est ingressus tuus? Pacificus, inquit: Ad immolandum Domino veni. Sanctificamini & venite mecum vt immolem. Et eduxit eos ad sacrificium. Sic nimirum & illic vnctionem electi regis, & hic manifestationem Saluatoris, diuina prouidentia in magna frequentia secretam esse voluit, reliquaq; effecta est consultè magis quàm occultè. Quia videlicet idcirco facta est vt sciretur in suo tempore. De his, qui baptizabantur in Iordane ab eodem Ioanne (vt ait Lucas) peccata sua confitentes, & dignos fructus pœnitentiæ facientes, nulli dubium esse debet, quin peccata illorum hic in innocentia pœnitens, & in pœnitentia innocens, super se tulerit cum peccatis omnium qui illum apud inferos expectabant, ita videlicet, vt postmodum per passionem Christi saluarentur, quotquot ex eis ab hac vita decederent ante reuelatum eius baptismum, cuius desinitio vel regula est baptizari in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Nam quotquot ex eis peruenientes ad illam plenitudinem temporis, in qua dictum est, euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, non receperunt hoc lauacrum gratiæ & veritatis, nihil profuit illis baptizatos fuisse baptismo Ioannis, nec omnino saluare potuit illos pœnitentia fidei Christi non admixta. Ioannes enim baptizauit in aqua, solum pœnitentiam indicens, ea causa vel intentione missus, quæ iam pro posse dicta est, non est, non etiam peccatorum remissionem tribuens. Christus autem baptizauit semel quidem in aqua simul & sanguine de latere suo profluente, baptizauit nihilominus, imò & nunc baptizat in spiritu sancto, cum aqua & eiusdē sanguinis sui sacramento perfectam tribuens peccatorum remissionem, quæ extra baptismum eius, postquam regulam eius deprompsit, nulli deinceps tribuitur. De quo eius baptismo iam nunc dicendum est, sicut supra propositum est. [Super quem videris (inquit) spiritum descendentem sicut columbam & manentem in eo, hic est qui baptizat in spiritu sancto.] Notandum diligenter, quod cum propria posset eum appellatione designare & dicere, hic est Christus, vel quod magis est proprium, hic est vnigenitus Dei filius, maluit descriptione vti, dicendo, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Primo definiendum est, quid sit baptizari in spiritu sancto, ac deinde dicendum, cur maximè hoc loco dicere voluit, qui baptizat in spiritu sancto. In spiritu sancto baptizati, est gratiam accipere spiritus sancti, quæ non modò quid sit peccatum ostendat, sed & auxilium aduersus peccata præbeat, delendo præterita, repellendo instantia, atque ita de seruis peccati faciat filios Dei, de filijs iræ filios gratiæ, de ignotis & aduenis genus regale & sacerdotale. Baptismus enim Christi vnctio est regalis & sacerdotalis, qua ipse vnctus præ cunctis participibus suis. Christus nuncupatur, quod Hebraicè Messias, Græcè Christus, Latinè dicitur vnctus, qua ipse plenarie solus sic vnctus est, vt particulariter vngere alios, & facere possit adoptionis filios, & à se, qui principaliter vnctus est, vnctos, id est, à Christo vocari faciat Christianos, quod designatur per hoc quod dicitur: Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc ante Christi aduentum nullatenus effici poterat, quia videlicet lex quæ data fuerat, peccatum ostendere tantum, non etiam auferre valebat. Vnde patres antiqui quamlibet iusti ad inferos descendebant, veterem paternæ præuaricationis

Psal. 49
Sic Samuel occultabat vnctionē Dauid. 1. Re. 16
Baptismus Io. quid cōtulit.
Luce. 3
Mat. 3
Baptismus Christi solus abluit à peccatis
Quid ē baptizare in spū sancto.
Rom. 6
Ephe. 2
1. Pet. 2
Psal. 44
Rom. 7

tionis portantes ignominiam, actualium quoque peccatorum non omnino effugientes cœnum, Rom. 7
quæ aliquam contraxerint sordem vel maculam, quam carnibus taurorum aut sanguine hir- Hebr. 9
corum emundari impossibile erat. Hoc erat opprobrium Israel, quod exprobrabat iugiter
hostis incircuncisus, scilicet diabolus, insultans patribus antiquis quamlibet iustis & quodam-
modo dicens: Quare venistis parati ad bellum? eo quòd legis mandato veluti arma tenentes, 1. Reg. 17
nihil fortiter agerent, nec de se virum dare possent, qui pro cunctis iniret singulare certamen. Marc. 7
Frustra nanque varijs baptismatibus & iustitijs carnis, opprobrium suum delere conabantur,
eo quod non haberent sacerdotem, qui spiritum sanctum dare posset, cuius gratia vera & sola
peccatorum remissio est. Cum ergo Ioanni signum datur quo Christum agnoscat, dicitur ei:
Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Quod idem est ac si diceretur, hic est qui aufert opprobrium
ab Israel, videlicet peccatorum remissionem tribuendo, quæ non datur omnino nisi in spiritu
sancto. Et hic baptismus non vnius tantum potentiæ, sed duplicis operationis est. Baptizat Duplex
enim Christus in spiritu sancto, primum (vt dictum est) peccatorum remissionem tribuendo. virtus &
Baptizat nihilominus & secundo, diuersarum ornamenta gratiarum conferendo. De gratia nan- opera-
que remissionis peccatorum ipsa die qua resurrexit, dicit ipse insufflans discipulis suis, quos vtique tio ba-
iam lauerat a peccatis eorum in sanguine suo: Accipite spiritum sanctum, quem se illis dare in ptismi.
remissionem peccatorum testatur ipse, protinus adiungens: Quorum remiseritis peccata, remit- Ioan. 20
tuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. De illa verò donorum largitate, qua diuersa-
rum (vt prædictum est) confert ornamenta gratiarum, dicit ipse, Luca referente in Actibus A- Acta
postolorum, quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto Bapti-
non post multos hos dies. Vtrunque datum huius baptismi hic idem Ioannes Baptista apud zat in spi
euangelistas Matthæum & Lucam exprimit, cum dicit: Ipse vos baptizabit in spiritu sancto ritu san
& igni. Baptizat enim nos spiritu sancto, cum in fontem baptismi descendente inuisibili gra cto & i-
tia eiusdem spiritus sancti, omnia peccata eorum qui baptizantur dimittit. Baptizat & igni, gni.
cum eiusdem sancti spiritus seruore accensos, fortes in amore, & in fide constantes, vel scientia Matt. 3
lucentes, & zelo bono calentes efficit. Et in remissione quidem peccatorum nulla diuisio Luce. 3
est, sed æqualiter atque vniformiter vna eademque omnibus gratia remissionis adest, deponens Diuersa
omnes iniquitates nostras, & proijciens in profundum maris omnia peccata nostra. In donis au- tio in re
tem gratiarum non eadem omnibus quantitas impenditur, sed quodammodo dividitur [illegible] missio
[illegible] diuisiones, dum alijs datur linguæ, alijs sermo scientiæ & sapientiæ, alijs genera linguarum, alijs interpretatio sermonum, &c. quæ omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Et in sanctis quidem noui testamenti hæc baptismatis dona, hæc apostolo- ne pecca
glorioli præclara videmus insignia, quæ nemo illorum antequam in remissionem peccatorum torũ &
baptizaretur percepisse legitur, præter Cornelium, & eos qui cum ipso erant, super quos adhuc dona
loquente Petro cecidit spiritus sanctus, & erant loquentes linguis, & magnificantes Deum. gratiarũ
Paul. 1. cor. 12
Acto. 10

Patres autem veteris testamenti nonnullas operationes virtutum, & plurimi prophetiam
perceperunt, & baptizati non erant in remissionem peccatorum. Certum est enim, quia
tunc omnes baptizati sunt, quando mortuus in cruce Christus fluuium sanguinis & aquæ
de suo profudit lanceato latere, in emendationem vniuersæ ecclesiæ, quantacunque fuerit ab
origine mundi vsque in ipsam horam mortis suæ, à primo iustorum, scilicet Abel, vsque ad la- Luc. 23
tronem, qui in cruce nondum effuso de latere Christi tantæ tamque salutiferæ mundationis flu-
mine, dominum confessus est, regnumque eius futurum credens, eadem celeri confessione mer-
catus est. Positum est autem extunc eiusdem baptismi sacramentum, ad primas eiusdem
sanctæ ecclesiæ fores, vt quisquis ecclesiam ingredi cupit, quomodo illa iam baptizata
est, & ipse baptizetur, siue Gentilis, siue Iudæus. Cum ergo veteris testamenti patres ea-
dem gratiarum dona consecuti sunt, antequam Christus baptizaret, quæ idem Christus
ascendens in altum dedit hominibus noui testamenti, certa discretione opus est, vt non igno-
ret Christiana fides, quid nouis amplius quàm veteribus, imò quid nouis pariter ac veteri- Ephe. 4
bus in Christi baptismo collatum sit. Nam vbi causa postulat vt, de gratia Christi vel san- Act. 1
cti spiritus sermo habeatur, fidelem atque catholicum in dictis suis aduersarius, hærere fa- Luce. 1
cit obiectionibus suis, qui & si non sentit, interdum sermone deficit. Tanta enim per pa-
tres antiquos idem Deus operatus est, tanta idem spiritus per os sanctorum, qui à seculo
sunt prophetarum eius locutus est, vt obloquente aduersario, nouos veteribus conferre con-
tentiosum, præferre vero difficillimum sit, si non animaduerso prius rei puncto, verbo-
rum agere circuitum coeperit. Primum ergo dicendum, illam baptismi Christi glo-
riam, quo sancti apostoli post ascensionem eiusdem domini glorificati sunt, accipiendo di-
uersarum dona gratiarum, maximeque genera linguarum, quæ in signum sunt non fideli- 1. cor. 14
bus sed infidelibus, vel prophetiam, qua maxime veteres sancti claruerunt, non eius esse vir-
tutis, vt in eis salus perfecta sit, præsertim cum illa & boni, & mali habere possint. Multi e- Mat. 7
nim (inquit Dominus) dicent mihi in illa die: Domine, nonne in nomine tuo prophetaui-

mus,

mus, & in nomine tuo multas virtutes fecimus, & tunc respondebo eis, non noui vos, recedite à me operarij iniquitatis. Etenim Saul quoque prophetare, & malus esse potuit. Nonne filij Israel omnes in Moyse baptizati in nube & in mari, panem quoque de cælo, & aquam de petra consecuti, & alijs mirabilibus glorificati, postmodum quam plures reprobati sunt, alij viuentes absorpti, alij à serpentibus consumpti, & alijs multis modis, præter paucissimos, omnes in deserto prostrati? Imò vt ad nouos veniam, quando conuocatis Dominus Iesus duodecim Apostolis, dedit illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, & vt languores curarent, misitque eos ad prædicandum regnum cælorum, nonne Iudas erat vnus ex illis, quem ipse qui mittebat eum, diabolum ante traditionem suam nominauit, quia nec dominicis loculis fidem exhibere potuit? Cùm ergo non soli boni, sed etiam & mali, huiusmodi charismatum dona potuerint consequi, non nos dubios reddat claritas mirabilium, quæ in antiquis facta sunt, non cæcos vel cæcutientes nos faciat ad considerandam maiestatem nouæ gratiæ Christi: quia videlicet & horum potentiam, & illud sine quo nihil hæc prosunt. s. remissionem peccatorum, hic qui baptizat in spiritu sancto, nobis & illis dedit. Et huius quidem muneris. i. operationis virtutum vel cæterorum huiusmodi, de quibus iam supra dictum est, huius secundi muneris non inchoatio fuit, sed adiectio largitatis, cùm in die Pentecostes discipulos domini spiritus sanctus impleuit, sed eius quod maximum opus maximaque virtus est, baptismi Christi, scilicet remissionis peccatorum, inchoatio simul & perfectio est mors Christi, qui per spiritum sanctum semetipsum obtulit in odorem suauitatis, in qua morte baptizamur, sicut Apostolus dicit, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cũ illo per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nam in morte sua sanguinem & aquam (vt iam dictum est) de latere suo fundens, lauit vniuersam Ecclesiam à peccatis suis, dans viuis & defunctis spiritũ remissionis, sicut mox, vt apparuit illis viuus, ostendit, dicens: Pax vobis: Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Hoc solum munere baptizati paruuli morientes transmigrant in regnum Dei. Illo autem cuius in die pentecostes adiectio fuit, sic potuerunt antiqui patres clarificari, & apud inferos propter originale peccatum detineri, quomodo potuit & Iudas, cùm eodem munere fungeretur, diabolus vocari, & esse fur loculorũ Domini, & habere locum in profundissimis inferni, in quem abiret, præuaricatione peracta filius perditionis. Ipsum Dominum in forma serui dona hæc recepisse, propheta testatur, qui hæc in persona eius loquitur: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me. Nam hæc de præsenti vnctione sua dicta esse, qua spiritus sanctus visus est super eum in specie columbæ, testatur & ipse qui (vt Lucas narrat) plenus spiritu sancto regressus è Iordane, & actus in desertum, & consummata omni tentatione regressus in virtute spiritus in Galilæam, introiuit in synagogam, & traditus est ei liber Esaiæ prophetæ. Quẽ cùm reuoluisset, inuenit locum prædictum, & cœpit dicere ad eos: Quia hodie impleta est scriptura hæc in auribus vestris. Non ergo ea tantum causa, vt signum pareret Ioanni, spiritus sanctus in dominum Iesum descendit, sed vt euangelizandi officio, & summi sacerdotij ordine fungeretur vnita Deo natura hominis. Nam sicut non à seipso venit filius Dei, sed pater illum misit, vt omnium dominus, formam serui assumere dignaretur, sic in eadem serui forma non à seipso filius hominis euangelizandi officium præripuit, sed à spiritu sancto impositum sibi onus humiliter suscepit. Sic enim decebat eum implere omnem iustitiam, vt qui obediẽter fuerat homo factus, obedienter nihilominus ad prædicandum mitteretur per eundem spiritum, qui cæteros mittit, quicunque salutis ministerium dignè sortiuntur, vt quidam apostoli, alij prophetæ vel euangelistæ in ecclesia ponantur. Tunc ille magnus atque conspicuus magni consilij angelus, stetit iuxta aram templi. s. vocatus ad sacrum ordinem summi sacerdotij, apparente super caput eius in specie columbæ spiritu pietatis, vt misericors fieret, & fidelis pontifex ad dominum, & repropitiaret delicta populi. Accepit igitur dona in hominibus creator omnium Deus, ad ministrandum missus, quæ postmodum ascendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, mittendis ad idem ministerium daret hominibus, & sic plenus spiritu sancto (vt prædictum est) à Iordane regressus est. Plenus sanè, non quod tunc primùm spiritũ sanctum acceperit, quippe qui ab ipso humanitatis suæ initio eiusdem spiritus operatione conceptus est. Quid ergo nunc actum est, vnde diceretur spiritu sancto plenus à Iordane regressus? Nimirum plenitudo, quæ in illo iam erat superficiem. i. vsque ad ipsos exteriores actus, sese diffudit, vt inde omnes acciperemus, quomodo si plenitudo viuæ & indeficientis aquæ, quæ in altissimo puteo fusum ad superficiem oris ascendat, vt paruis quoque infantibus hauriendi vel bibendi detur facultas. Ita nimirum vsque ad exteriora se diffudit plenitudo, quam habebat intrinsecus, & diffusa est gratia in labijs eius, vt audiretur in verbis, & videretur in miraculis abundantia eius, qua plenus erat gratiæ & veritatis. Peccatorum autem remissionem non accepit, quam (vt supra dictum est) baptizando in spiritu sancto hominibus dedit, quia quod maius est

1. reg. 19. 1. cor. 10. Exo. 14. Exo. 17. Nu. 16. 21. Mat. 10. Luc. 9. 10. Ioan. 6. Ioan. 12. Remissio peccatorũ res lõge maior quàm alia charismata. Act. 2. Eph. 5. Rom. 6. Ioan. 19. Remissio peccatorũ ex baptismo. Ioan. 20. Donum prophetiæ minus est quàm gratia baptismi. Vnctio Christi. Esa. 61. Luc. 4. Luc. 3. Luc. 1. Christus vt homo accepit officiũ euangelizãdi & sacerdotij spiritus s. Phil. 2. Mat. 3. 1. cor. 12. Apoc. 8. Hebr. 2. Psal. 64. Eph. 4. Quõ à baptismo regressus dicitur plenus spiritu. Mat. 1. Psal. 44.

est, de spiritu sancto conceptus est, vt peccatum nec originale haberet, nec actuale admitteret.

Christi duplex baptismus, vnº aquę, alter passionis.

Sed dicit aliquis: Baptizari quoque debuit in remissionem peccatorum, non suorum, sed nostrorum, vt illo baptizato fieret peccatorum nostrorum remissio. Hoc planè oportet concedi, sed de illo duntaxat baptismo suo, de quo ipse iam baptizatus à Ioanne, dicit: Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor vsq; dum perficiatur? Quod videlicet de passione sua dixit, in qua tota Ecclesia, quæ est corpus eius, baptizari habebat.

Lucę. 12
Eph. 1. 5

Alioquin si in Iordane baptizato illo facta est peccatorum nostrorum remissiò, quid nobis necessaria fuisset eius passio. A nullo ergo homine baptismum accepit remissionis peccatorum, sed ipse nobis per passionem suam fons remissionis factus est. Vnde rectè sancta Romana ecclesia, non in die Epiphaniorum, sed in sacrosancta solennitate Paschali communiter atque vniuersaliter baptismi sacramentum celebrare consueuit. Quia videlicet, sicut supra dictum est, quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.

Rom. 6

Igitur hic est qui baptizat, hic est qui solus peccatorum remissionem dat, hic est qui probrosam atque ignobilem, ex peccato accidentem naturæ nostræ inopiam, copiosis per spiritum sanctum donis diuinitatis suæ solatur & munerat. Cur autem hoc loco vel tempore tam certum tamq; euidens de autoritate baptismi datum sit iudicium, iam dudum catholicæ ecclesiæ bene cognitum est. Primò sciendum quia magnus hic homo qui missus est à Deo, magnus meritis, & secundum suam magnitudinem magnam habens intrinsecus in corde vocem sancti desiderij, leuabat oculos mentis ad Deum, & clamabat fortiter in cælum, orans iugiter, vt videre sibi daretur citius illam quam prope esse sciebat, quamq; in vtero matris salutauerat consolationem Israel. Non enim minus erat desiderium huius desiderio beatissimi senis Simeonis, cuius internus clamor & vociferatiò grandis, tetigit aures altissimi, vt non contineret se miseratio Dei, responsum dante illi spiritu sancto, quod non esset visurus mortem, nisi prius videret Christum domini. Ergo hic & clamando magnis desiderij vocibus & orando iugiter, hoc à spiritu sancto obtinuerat, vt responsum dans illi diceret, super quem videris hoc signum, hic est qui baptizat.

Lucæ. 2

Contra hæreticos rebaptizātes

Et huius signi rationem catholica (vt prædictum est) iamdudum bene nouit ecclesia. Futuros nanque sciebat columba illa quæ Ioannem mittebat, & omnes prophetas miserat, futuros illa sciebat coruos atque miluos, qui inuicem se rostris laniantes & vnitatem scindentes, dicerent, contra alterutrum erecti, & spiritu proteruo tumentes: A nobis quod datur sanctum est, Hic ab illo ebrioso, ille autem ab illo fornicario baptizatus indignus est, Tu ab illis vel illis baptizatus, inquit Donatus, à nobis si sapis rebaptizandus es.

Gene. 8

Clamat contra hos columba illa, ramum virentis oliuæ semper in ore suo portans, id est, veram pacem & vnitatem semper amans & prædicans clamat, ecce de summo vertice illius altissimi capitis nostri, & dicit: Hic est qui baptizat. ac si dicat: Quid vos o milui rapaces & corui litigiosi baptismi gratiam tam pertinacibus rostris in tot autores distrahitis? Vnus est qui baptizat, vnus & solus: hic est qui sanctificat. Vnus est fons, vnus est riuus baptismi salutaris, qui per qualescunque canales influat: hic est qui baptizat, de cuius ore profluit ipsa vis sacramenti, purificans, emundans, viuificans totum fidelem hominem & sanctificans. Tu fortè fontem viuum nesciebas à mortua palude vel cœnosa discernere cisterna. Ecce sicut dixi tibi, super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, hic est qui baptizat: sic & nunc dico tibi. Vbicunque audieris verbum hoc integrè prolatum. Ego te baptizo in nomine patris & filij & spiritus sancti, ibi est absque dubio hic ipse, & hic ibidem baptizat. Quid enim Paulus? Quid autem Apollo? Quid verò Cephas? Ministri sunt in hoc sacramento Christi, ministri isti sunt, non autores: serui, non domini: canales, non fontes.

1. Cor. 3

Vnus enim hic est fons, vt prædictum est, vnus dominus, vnus autor, qui baptizat quidem in aqua per ministros, baptizat autem tantùm per semetipsum in spiritu sancto. Quòd si sub sacramento prædicti nominis morticinum fœtet alicuius hæreticæ putredinis, nec sic tamen irrita iudicabitur inuocatio diuini nominis, sed baptismus talis est duntaxat, qualis qui mortuos fieri potuit, de quibus Apostolus dicit: Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Nam palmites quidem sunt, sed à vite præcisi. Membra fuerunt viuentis corporis Ecclesiæ, sed vita carent, quia præcisa sunt à corpore.

2. Tim. 3

Speciem ergo solam pietatis quam habent, baptizando contulerunt: sed quam non habent virtutem eiusdem pietatis conferre non potuerunt. Quapropter hi qui à talibus baptizati sunt, quando ad catholicam ecclesiam redeunt, non eis repetitur lauacrum carnis, vt perficiatur, sed quod deest inieruntur catholicæ matri, vt per eius reconciliationem spiritus sancti gratiam percipere mereantur.

Recōciliatione dat gratia spiritus sancti.

Nam in illa sola spiritus sanctus datur, quia videlicet in scissura mentium Deus non est, sed in vnitate & pace quæ perfectionis vinculum est. Et hi quidem quasi thoro minus legitimo procreati, tamen reputantur filij. Nam ex omni tribu filiorum Israel numerati sunt filij Deo cogniti, vbi signantur serui Dei nostri in frontibus suis, scilicet tam ex tribubus Gad & Assur, qui de ancilla nati sunt, quàm ex tribu Iuda & Ioseph, qui ex legitimis coniugibus orti sunt. Igitur nulli hominum attribuenda, neque secundum hominem metienda est baptismi

Colos. 3
Apoc. 7
Gene. 30

Cur in specie columbæ visus est spiritus sanctus. gratia, quia solus hic est qui baptizat, & in nomine eius solius baptizamur, qui solus pro omnibus nobis est crucifixus, sicut columba de capite eius ostensa testatur. Qua in specie cur spiritus sanctus apparere voluerit diligenter inquantum ipse aperire dignatur, iam nunc intuendum est. Spiritus sanctus omnium quæ circa salutem nostram acta vel agenda sunt, dominus & arbiter, imo & efficiens causa est. Cur enim nisi propter charitatem suam pater filium misit in hunc mundum, vel ipse filius patri suo nos, cum inimici essemus, reconciliauit per sanguinem suum? Quid autem spiritus sanctus nisi patris & filij charitas est? Hic igitur spiritus sanctus super autorem nostræ salutis apparens, congruum satis gratiæ suæ secundum tempus iudicium præbuit, dum assumptam columbæ speciem, corporaliter humanis ostendit oculis. Columba nanque auis simplex & mitis est. Et charitas sæuit quidem & zelatur, sed primò blanditur, ita vt in neminem sæuiat, nisi in eum quem non flectunt blandimenta, nunquam in virga venit, nisi ad eos à quibus sua mansuetudo fuerit contempta. Vtrunque in Christo sic eadem charitas ordinauit, vt primus aduentus eius ad nos in mansuetudine fieret. Secundus autem in fortitudine zeli futurus sit. Venientem ergo ad nos in spiritu mansuetudinis, rectè idem spiritus super ipsum apparens velut auis mansueta designauit. Sciendum autem quia super neminem sanctorum ante Christi aduentum spiritus sanctus apparuit, neque post eius aduentum super vllum in hac specie visus est. Ante quidem dona dabat, vt supra dictum est, & eorundem quantitatem siue qualitatem congruentibus nonnunquam signis indicabat, velut cum prophetam supradictum misit, vt in regem vngeret electum suum Dauid, non lenticulam, sicut ad inungendum Saul, sed cornu olei tollere iussit, videlicet significans doni sui magnitudinem simul & fortitudinem, id est, throni eius firmitatem, & prophetalis gratiæ celsitudinem. Item, cum Heliam in cælum tollere vellet, quem huius diuini amoris zelum feruentissimum habuisse notum est, ad significandam eius boni zeli dignitatem, currus igneus cum equis igneis, quibus tolleretur, missus est. Sic & in alijs plerisque sanctorum dona, quæ dabat figuris competentibus exprimebat, super nullum autem ipse, vt dictum est, ante Christi aduentum apparere visus est. Post ipsum verò super apostolos apparens visus est, non quidem ipsa eius substantia quæ inuisibilis est, sed ignis, præsentiæ eius index: ita tamen, vt ex ipso igne dispartitæ linguæ viderentur: quia videlicet nulli cuncta dabantur, sed pro voluntate eiusdem spiritus sua cuique mensura gratiæ diuidebatur. Super ipsum autem dominum & ipsa sancti spiritus substantia inuisibilis adest, & quod foris videtur, non pars aut partis signum, sed quiddam totum est atque integrum, quia videlicet hic & solus est, cui non ad mensuram dat Deus spiritum, quia in ipso inquit Apostolus, habitat plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporaliter dixit, non quòd Deus corporeus sit aut localis, sed quia sicut corpus quodlibet quouis in loco cum omnibus membris suis indiuisum est, ita spiritus sancti diuinitas tota cum omnibus donis suis in Christo præsentialiter adest. Quam eius plenitudinem propheta longè ante intuens ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus consilij & fortitudinis, & replebit eum spiritus timoris domini. Hæc enim sunt cuncta sancti spiritus dona, velut cuncta vnius corporis membra, quorum Christo nullum deesse testatur tam prædictum præconium prophetæ, quàm præsentis integra atque indiuidua species columbæ. Etenim sapientiæ spiritus in eo plenariè requieuit, quem primus homo non habens, imo per superbiam à se repellens, noluit attendere vel subesse meliori, veramq; lucem relinquens, seque sibimet lucere confidens, inter latrones quasi per noctem incidit, à quibus spoliatus & plagatus, semiuiuus relictus est. Hic autem homo secundus, velut columba residens iuxta fluenta plenissima, diuinitati sibi insitæ semper intendit, in cuius liquida maiestate prospiciens, venientem insidiosum accipitrem vidit & euasit, dum tentationes eius omnes in deserto sapienti responsione cassauit. Spiritu quoque intellectus iste repletus, sciuit quibus aperiret mysteria regni Dei, quibusve loqueretur in parabolis. Quo primus homo fraudatus, non discreuit in statera rationis, quanto fideliores essent comminationes Dei promissionibus serpentis cum diceret, eritis sicut dij. In felle quippe amaritudinis erat, positumq; sibi esse præceptum, tumens superbiæ spiritu, indignè ferebat. Hic autem velut columba, omnium eiusmodi felle carens, & sano cordis palato cuncta discernens, nec dæmones admittebat, confitentes ipsum esse filium Dei, nec indignis loquebatur mysterium Dei, imò prohibebat sanctum canibus dari, & margaritas ante porcos mitti. Spiritum nihilominus habens consilij, abscondebat hæc à sapientibus & prudentibus, vt reuelaret ea paruulis. Quo penitus carens primus, contulit sermonem cum aduersario, nec se in humilitate abscondit ab eo. Hic autem propositum suum omnino secretum habuit à diabolo, vt licet sciret ipsum esse filium Dei, nesciret tamen per crucem & passionem eius facturum esse salutem generis humani. Eodem consilij spiritu euangelizans pauperibus, nec Samaritanos, nec gentiles

Marginal notes: Ioan. 3 · Ephe. 2 · 1. Ioan. 4 · Sup neminē sicut super Christū visus est spiritus sanctus. · 1. Re. 10 · 1. Re. 16 · 4. Re. 2 · Acto. 2 · Ioan. 3 · Colos. 2 · Oia dona spūs sancti in Christo simul. · Esaiæ. 11 · Spiritus sapiētiæ. · Lucæ. 10 · Cant. 5 · Matt. 4 · Spūs intellect⁹. · Matt. 13 · Gene. 3 · Marci. 1 · Matt. 7 · Spiritus consilij. · Matt. 11 · Ioan. 4 · Matt. 15

tiles à misericordia repellebat, imò & infirmos eorum curabat, veluti columba, quæ inter- Ioan. 4
dum pullos fouet alienos, & eis ab oriente & ab occidente venturis, sinum Abrahæ ad recum Matt. 15
bendum sese aperire promittebat. Spiritu quoque fortitudinis incessit, quo relicto, primus Matt 8
homo victus intemperanter gulæ succubuit, & seipsum venalem fecit, imò gratis venunda- Spiritus fortitu-
tus semetipsum, omni præsidio destituit & perdidit. Hic autem velut columba in petris nidi- dinis.
ficans, quo serpens accedere non possit, credentes in se tuto præsidio collocauit. Verbi gratia,
cum diceret, nemo potest rapere de manu patris mei. Spiritu scientiæ, similiter abundauit, Ioan 10
quam primus homo perdidit, dum plus scire appetiuit, promittente hoste antiquo, quòd trans- Spiritus
gressor præcepti factus, habiturus esset scientiam boni & mali. Hic autem aceruum omnium scientiæ.
scripturarum habens penes se, quomodo columba de magno tritici aceruo grana congerit
candidiora, sic de omni scriptura tempori vel rei congruas proferebat sententias, ita vt mi-
rantes dicerent eius aduersarij: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit? Spiritu pie- Ioan. 7
tatis omnino plenus fuit, quo nimium primus homo nudatus erat, quando seipsum & poste- Spiritus
ros suos æternæ morti addixit, nec post culpam requisitus, animæ suæ condoluit, vt pœni- pietatis.
tentiam ageret, imò in Deum retorsit malum quod perpetrauit, dicendo: Mulier quam de- Gene. 3
disti mihi, dedit mihi & comedi. Hic autem non solum neminem occidit, velut columba quæ
nihil viuum comedit, verùm & eo semper intentus fuit, vt vitam daret mortuis: Nam filius ho Lucæ. 9
minis, inquit, non venit animas perdere, sed saluare. Spiritus timoris domini super illum re- Spūs ti-
quieuit, quem primus homo à se repulit, à prima suggestione diaboli vsque ad consummatio- moris
nem peccati. Hic autem, sicut columba pro cantu gemitum habet, ita pro delicijs habuit cum dñi.
voluntate patris laturari opprobrijs, dicens per omnia ab initio suæ incarnationis, dicens Luc. 22
promptè non solum verbis, sed & factis: Pater, non mea, sed tua fiat voluntas. Igitur spi-
ritus domini, qui hactenus in magna sylua generis humani requiem non inuenerat, tandem su-
per hunc florem requiescit, in quo æterna statione permanens, nullam alicuius vitij repulsam
aliquando pertulit: quam eius requiem & in hoc loco diuinum oraculum non tacuit. Cum e-
nim dixisset: super quem videris spiritum descendentem sicut columbam: protinus adiunxit,
& manentem in eo. Et apud nos quidem & in nobis est, iuxta promissum eiusdem saluatoris no
stri, hic idem spiritus, sed longè præstantius multoque præsentius in ipso capite nostro manere
dicitur. Nam apud nos ita quidem manet, & ita in nobis est, vt nunquam desint in ecclesia,
qui huius gratiam spiritus habeant, vel aliquod donum eius, id est fidem sapientiæ, vel scien-
tiæ sermonem, interpretationem sermonum, vel discretionem spirituum, & his similia. Rarus
autem quisque est, qui adeo profecerit, vt eius intrinsecus anima vel ad momentum illum hu-
ius spiritus contactum sentiat, qui per sibilum auræ tenuem significatur in Helia, dicente: Et 3. Re. 19
post ignem sibilus auræ tenuis, & ibi dominus. Est enim intimus quidam circunscriptæ verita-
tis sensus illa significatione expressus, quem sancta mens in contemplatione rapta, subita in-
terdum illustratione degustare meretur. At ille sic eodem spiritu plenus est, vt in ipso habitet Colos. 2
corporaliter, vt supra dictum est, semper mansueti pectoris eius mansione contentus, nulloque
vnquam carnalium affectionum strepitu inquietatus. Spirituum supradictorum plenitudi- Sermo
nem quasi prima eructatione nobis ipse refudit, dum primum sermonem quem post hanc ma- dñi in
nifestationem turbis ad se confluentibus habuit, hoc modo incepit: Beati pauperes spiritu, quo monte.
niam ipsorum est regnum cœlorum, &c. Hic enim nos ad hoc inuitat & informat, vt simus Matt. 5
ad ipsius imitationem, iuxta quendam supernæ dispensationis modum, per timorem Dei hu-
miles, per pietatis studium mites, per scientiam discreti, per mentis fortitudinem liberi, per
consilium cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. Sed propheta de cælesti- Duplex
bus loquens, gradus istos descendendo magis quàm ascendendo numerauit: videlicet sapien- ordo in
tiam, intellectum, consilium, fortitudinem, scientiam, pietatem, timorem. Constat enim pro- septē do
culdubio, quia à timore ad sapientiam ascenditur, non autem à sapientia ad timorem reditur, nis spūs
quia nimirum perfectam habet scientia charitatem, initium vero sapientiæ timor domini. sancti.
Psal. 110

Dominus autem, quia nos à terrenis ad cælestia subleuat, eosdem gradus ascendendo nu-
merat à timore incipiens, qui per paupertatem spiritus intelligitur, dicendo: Beati pauperes
spiritu. Deinde pietatem commendat, dicendo: Beati mites. Mitescere nanque opus est pieta-
tis, neque resistere diuinæ scripturæ: siue intellectæ, dum aliqua vitia nostra percutit, siue non
intellectæ, quasi nos melius sapere, melius præcipere possimus. Deinde venitur ad tertium
scientiæ gradum, dum dicit: Beati qui lugent. Nam ille timor quo cogitat de iudicio Dei, &
illa pietas, qua non potest nisi credere & cedere diuinæ scripturæ, cogit eum seipsum lugere.
Vera nanque scientia bonæ spei hominem, non se iactantem, sed lamentantem facit. Tunc es-
se incipit in quarto gradu fortitudinis, de quo dicit: Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam.
Fortitudinis nanque est, animum adeo ab omni mortifera iucunditate rerum transeuntium ex-
trahere, vt vacet ei iustitiam esurire ac sitire. Deinde in consilio misericordiæ purgat animam
tumultuantem, & quodammodo obstrepentem sibi, de appetitu inferiorum conceptis sordi-

 bus. Vnde

esse, quàm pater est qui illum genuit, rationabiliter non potest intelligi. Quando enim homo aliud generat quàm hominem? Sic & omne animal non aliud quàm quod ipsum est aliquando generat. Sed nec vlla herbarum semen affert nisi iuxta genus suum, neque lignum faciens fructum suum in semine aliquando excedit speciem. Sic enim creator omnium illa statuit, præceptumque posuit & non præteribit. Quanto magis ipse creator non aliud quàm quod est ipse genuit: id est, Deus Deum, lux lumen, immensus immensum, omnipotens omnipotentem? Istum quippe non adoptauit, sed genuit: sicut hic ipse Ioannes euidenter exprimit, in eo quod superius ait: Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Claro igitur lumine nobis lucerna hæc ardens & lucens, lucem veram Christum Deum & hominem esse ostendit, quam non comprehenderunt tenebræ, scilicet Manichæus atque Fotinus, ille verum Deum, hic verum hominem esse negans hunc Iesum Christum. Sed rursus cauendum nobis est hæresis Nestorianæ monstrum biforme, asserentis, sicut duas naturas vel substantias, sic duas nihilominus in Christo confitendas esse personas: vt alius filius Dei sit, alius verò filius hominis. Hoc sanè nec ratio, nec ipse communis nostræ locutionis vsus admittit, quod maximè norunt dialectici. Non est enim nomen aliquod speciale aut generale, præter hoc quod generalissimũ est, scilicet substantia, quo simul Deus homo possint appellari generaliter. Verbi gratia: Quomodo Moses & Aaron duo sunt homines, & hic bos & ille, vel duo sunt animalia, siue duo sunt animata corpora. Non aliquo sic pariter Deus & homo prædicari poterunt vno speciali vel generali, nisi tantum eo quod generalissimum est, id est, substantiæ vocabulo. Neque enim de Deo vero æquè vt de homine potest animal prædicari quia videlicet Deus verus corpus non est, quapropter nec animatum corpus aut animal est. Cùm ergo masculino genere de Christo Deo & homine prædicaueris duos, quod subiectum secundum hoc prædicatum apponest? Desiderat enim prædicatum habere subiectum, siue (quod pueri quoque norunt) semper mobile quærit sui generis, numeri quoque & casus eiusdem, habere fixum. Et vtique non quod diuersas species aut diuersarum indiuidua specierum significet: quod fieri in genere masculino impossibile est. Nam, verbi gratia, hominem & equum, quia diuersarum nomina sunt specierum, vno masculini generis substantiali nomine proferre non potest. Quapropter de homine & equo melius dicis hæc duo, quàm hos duos: quia videlicet equus cum homine personarum non facit numerum, licet pluralitatem faciat substantiarum. Quid ergo subijcies, cum in Christo Deo & homine prædicaueris duos? Nunquid Christos subijcies? Nempe tale hoc est, ac si de vno equo & sessore eius duos dicas equites. Christus enim, non naturæ sed officij nomen est. Siquidem Christi, id est, vncti fuerunt & alij, de quibus ipse ait: Nolite tangere christos meos: sed hic in quo habitat plenitudo diuinitatis, vt supra dictum est, præ consortibus suis vnctus est. Imò multò magis inæqualia sunt Deus & homo, quàm equus & homo. Nam veri Dei & hominis hoc solum commune est, quod de vtroque prædicatur, substantia: de homine autem & equo, non solum substantia, sed & corpus communiter prædicatur, & animal. Si ergo persona sedentis in equo, sic equi personam absumit, vt cum ipso equus, cui tamen vnitus non est, personarum numerum facere non possit, quanto magis in Christo persona Dei sic hominis personam absorbet vel absumit, vt nequaquam dicantur aut sint duo Christi, siue duo filij, præsertim cum homini Deus inseparabiliter vnitus sit. Igitur, salua duarum veritate substantiarum: vnus, id est, vna persona est Christus vnus: hic est vir siue filius hominis, vnus idemque hic est filius Dei. Cuius specie & pulchritudine delectatus ipse Deus pater, dignum illud memoria verbum de cælo super eum locutus est: Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui. Hoc vtique à principio non dixit, cum vniuersa conderet, cum cæli fabricam extenderet, vel mari terminum poneret, & omnia visibilia siue inuisibilia mirabis artifex componens, suo singula loco, vel ordine distingueret. Et quidem placebant illi cuncta quæ fecerat, quia erant valde bona: sed nusquam in omnibus illis seipsum sibi complacuisse insinuat. In hoc autem vno sibi complacet & dicit: In te mihi complacui, quod longè aliud quàm dixisset: tu mihi complacuisti. Attendamus ergo quid in Christo factum sit, & videbimus, quod verè pro magnitudine vel qualitate operis, rectè pater in illo sibi complacuerit. Videlicet cum omnia fecisset Deus, nihil omnino simile sibi vel æquale fecerat, nec enim fieri poterat, vt increato Deo similis vel æqualis formaretur creatura. Non ergo beneuolentiæ creatoris sufficiebat, quòd ea quæ fecerat, erãt cuncta valde bona: quia nihil inter omnia sibi simile vel æquale videbat. Sed (vt iã dictum est) tale quid omnino, qualis ipse est, creari non poterat. Quapropter multitudo creaturæ infirma, vtpote de nihilo facta, partim corruerat, neque suis viribus vllo modo restaurari valebat. Suggessit igitur ipsa, quæ nunc apparuit in specie columbæ, mitis & beneuola patris charitas, quatenus ipsam virtutem, ipsum verbum per quod omnia fecerat, quoniam nihil æquale sibi considerat, facturæ suæ vniret; & sic vnum quid cui nihil deesset, in ordine vel natura creaturæ produceret. Quo facto, gratulatur omnipotens bonitas, & applaudit sibimet dilectio columbina, omnis inuidentiæ nescia, quòd ope sua compar sibi facta sit humana creatura: dignũ lau-

 de iu-

adoptio ne. Gene.1 Psal.144

Nõ duæ psonæ in Christo.

Christus nomen officij. Psal.10 Colos.2 Psal.44

Marci.1 Prou.8 Gen.1

de iudicans, quòd inopi naturæ eius, de suæ naturæ diuitijs adeo subuenerit, vt totum regnum
patris regere, vniuersam omnino cæli ac terræ rempublicam disponere, & in throno eius do-
minari, æquè vt ipse deinceps idonea sit. Hoc opus suum adeo collaudat, & in hoc sibi com-
placet intantum, vt cuicunque non complacuerit, quicunque eum laude & gratiarum actione
non aspexerit rum, velut ingratum & verè superbum & inuidum, à salute sua, & ab eiusdem
Christi filij sui regno repellat. Sed iam narrationis euangelicæ sequentia videamus. [Altera
Discrepātia ad literam hic inter euangelistas. — die iterum stabat Ioannes & ex discipulis eius duo.] Hoc loco rectè quæritur, qualiter hic euan-
gelista Ioannes cæteris tribus euangelistis præsenti narratione non discrepet. Matthæus enim
statim post ieiunium domini & tentationem diabolicam subinfert: Cum autem audisset Iesus, quòd
Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam. Item & Marcus continuo post eiusdem tentationis
narrationem, Postquam autem, inquit, traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam. Hoc isti
Matt. 4 consonanter astruere videntur, quòd antequam Ioannes traditus esset in Galilæam non venerit
Marci. 1 Iesus. Lucas interim de traditione Ioannis tacet, ita incipiens: Et consummata omni tentatio-
Lucæ. 4 ne, diabolus recessit ab illo vsque ad tempus, & egressus est Iesus in virtute spiritus in Galilæā, &c.
Ioan. 1 Hic autem, scilicet euangelista Ioannes refert, quia nondum tradito Ioanne, veniens in Gali-
læam, vocauit Philippum & Nathanael, & tertia die inuitatus ad nuptias in Cana Galilææ de
aqua vinum fecit, & manifestauit gloriam suam, & crediderūt in eum discipuli eius. Et post mul-
Ioan. 3 ta dicit sic: Erat autem & Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant,
& veniebant & baptizabantur. Et protinus subinfert: Nondum enim missus fuerat in carce-
Q̄uo cō cordātia inuenit. — rem Ioannes. Quæritur ergo quomodo non discrepent, quos contrarios esse sibimet nemo
dicere audet, nisi qui animæ suæ contrarius est? Et quidem solutio quæstionis nimium diffici-
lis esset, si Christus in Galilæam semel tantum venisset, vel si cunctis euangelistis singillatim,
cunctos eius actus, cunctos eius egressus vel regressus describere propositum fuisset. Constat au-
tem euangelica narratione, quia plusquam semel dominus noster, salutis nostræ minister, fuit
& rediit, & nulli euangelistarum, cuncta quæ gessit comprehendere, quod impossibile esset,
Ezech. 1 propositum fuit. Sed vnumquodque animalium cælestium ante faciem suam graditur, id est,
vnusquisque euangelistarum de innumerabilibus factis vel dictis eius tantum describere pro-
posuit, quantum & fidei testificandæ sufficeret, & lectori fastidium non afferret. Et Matthæus
quidem, & Marcus, Lucas quoque, de primo anno tacuerunt, quo adhuc prædicante Ioanne,
miracula quidem fecit Iesus, & seorsum aliquos docuit: sed publica prędicatione non adro
turbis innotescere voluit. Alioquin vnde illa opinio nata fuisset, vt quando publicè prædican
Marci. 6 do innotuit, Ioannes putaretur surrexisse à mortuis? Sic enim in Marco scriptum est: Et au-
Lucæ. 9 diuit Herodes rex, manifestum enim factum est nomen eius, & dicebat, quia Ioannes Baptista
surrexit à mortuis, & propterea virtutes operantur in illo. Lucas quoque sic ait: Audiuit au-
tem Herodes Tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hæsitabat, eo quòd diceretur à quibus-
dam, quia Ioannes surrexit à mortuis. Igitur de primo anno tacuerunt, & à publica prædi-
catione eius, quam cœpit postquam traditus est Ioannes, narrationes suas orditi sunt. Quod
manifestè ex subsequentibus Matthæi vel Marci animaduertere promptum est. Nam vterque
cum dixisset, venit Iesus in Galilæam, statim apostolorum subijcit vocationem. Lucas verò
paulò tardius. Nam apud illum, ante vocationem apostolorum, Iesus frequenter est in synago
gis, & docet sabbatis. In hoc vero euangelista Ioanne, fortè ad suscipienda illa quæ dicta sunt,
scrupulum mouet illud, quòd antequam traditus esset Ioannes, ad indicium eiusdem Ioannis,
Andræas sequitur Iesum, & adducit ad eum Simonem fratrem suum, & ipse Iesus in Galilæam
exiens vocat Philippum, & Philippus adducit Nathanael. Sed amoto omni scrupulo, cer-
tius pedem figat ratio: quia profectò non est hæc ipsa, quæ citius quidem (vt dictum est) apud
Matthæum & Marcum, tardius autem apud Lucam occurrit, apostolorum vocatio. Nec enim
In euangelio nō est tēporis & rerū continuatio eadem quę literæ est. — consequens est, vt quia sequentes eum venerunt & viderunt vbi maneret, & apud eum manse-
runt die illo, iam perfecti, iamque apostolico fastigio sublimati sint. Nam tunc quidem cognosce-
re illum cœperunt, non autem iam tunc eundem relictis omnibus secuti sunt. Oportet ergo
primum vt sensum illum ab animo suo lector attentus amoueat, qui ferè omnium, euangelicam
scripturā audire incipientium, animos confestim vltro pręoccupat. Nam quia post tentationē
supra memoratā in cæteris euangelistis, statim subiungitur prędicationis Christi narratio, sicut
litera coniungitur: verbi gratia, cum dicit Lucas: Et egressus est Iesus in virtute spiritus in Gali
Lucæ. 4 læam, & venit Nazareth vbi erat nutritus: sic temporis quoque vel rerum continuatam fuisse
successionem, negligenter opinantur. Quod profectò non ita esse ex eiusdem Lucæ vicina sub-
Ibidem. iunctione manifestum est. Dicunt enim illi venienti Nazareth vbi fuerat nutritus: Quanta au-
diuimus de te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Ante hunc ergo regressum eius in
Galilæam, à quo cęteri euangelistæ, pręmissa tentatione, prędicationis eius narrationem inci-
piunt, manserat & signa fecerat in Capharnaum. At verò postquam discipuli Ioannem loquen-
tem audientes secuti sunt Iesum, imò post miraculum, quo in nuptijs aqua cōuersa est in vinum,
facta

facta sunt illa signa in Capharnaum. Hoc enim fuit initium signorum, quo facto, descendit Iesus in Capharnaum Sic enim hic Euangelista subiungit: Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & discipuli eius. Igitur hoc rectè sentiendum est: quia ille regressus Iesum Galilæam, à quo cæteri incipiunt, ille est, quem Ioannes longè inferius commemorat, dicens: Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt Pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & baptizat quàm Ioannes, quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. Cùm autem tam multa miracula eius audire, imò & videre Petrus & Andræas potuerunt, priusquam de nauicula vocati, eundem redemptorem sequerentur, omnibus relictis: dictum est tamen à priscis doctoribus de his principibus & patribus nostræ fidei, nulla hunc facere adhuc miracula viderant, nihil ab eo de præmio æternæ retributionis audierant, & tamen ad vnum Domini præceptum hoc, quod possidere videbantur, obliti sunt. Quod nequaquam superioribus dictis debet videri esse contrarium. Nam hoc dictum est, respectu eius narrationis, cuius secundum Matthæum talis textus est: velut, quod ante vocationem ipsorum nulla doctrinæ eius, vel miraculorum mentio facta sit. Itaque nihil à cæteris hic Euangelista dissonans, post manifestationem Christi, quæ in Baptismo facta est, narrationem suam sic inchoat, imò prosequitur ea, quæ cœperat, diuinitatis eius testimonia. Stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Quod stetisse Ioannem asserit, iuxta literam quidem situm hominis indicat stantis, & aliquid quod officij sui esset, instanter agentis vel dicentis. Iuxta altiorem verò sensum, magnam ac semper suspensam eius intentionem insinuat, qua videlicet ei, quem supra dicto modo cognouerat, domino nostro, non solùm exterius officio suæ præcursionis deseruiebat, sed & interius erecto mentis affectu iugiter astabat. Nam vbi illum baptizauit, & spiritum sanctum super eum in specie columbæ descendentem vidit, statim idem spiritus expulit eum in desertum, & erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, & tētabatur à Satana. Quod hic Euangelista, vt cætera multa, omittit, videlicet hoc intendens (vt in initio dictū est) quatenus testimonia proferat de diuinitate filij Dei, atque ideò, quasi de magno aceruo eorum quæ dicta vel facta sunt, tantummodo splendidiora colligens, quæ intentioni vel proposito suo magis idonea cognoscit. Nec verò dubium est, quin ad reditum Domini nostri idem Ioannes toto affectu tetenderit, vt iterum videret eum, quem videre, salus agnoscentis, gloria prædicantis, gaudium erat demonstrantis. Stabat ergo in altitudine cordis speculator vitæ & salutis, nuntius redemptionis & pacis, iudex gratiæ & veritatis. Stabat plane altior solis præcursore Lucifero, solem iustitiæ prospectans in nube latentem, i. Christum expectans, in deserto tentationum obiectiones perferentem, vel iam victo tentatore, adhuc se in vmbra humilitatis suæ continentem. Incertum autem est, vtrum antehac à deserto regressum illum Ioannes viderit. Stabant & duo ex discipulis eius cum eo, qui videlicet magistrum suum statu mentis imitabantur, & erant primitiæ plebis illius, quam non sibi, sed domino parabat ille præcursor eius.

Ioan. 2.

Regressus Christi in Galilæam. Ioan. 4.

Mat. 4.

Christus in deserto. Luc. 4.

Ioannes expectās reditū Christi ex deserto, stabat.

[Et respiciens Iesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.] Notanda diligenter narrationis series, in superficie quidem breuis & lucida, intrinsecus autem (quod paruuli necdum attingere præualent) mysteriorum pondere grauida. Quid enim est ambulans Iesus, nisi mutabilitatis nostræ particeps factus Dei filius? Qui hominibus non ante cognitus, ex eo cognosci atque diligi cœpit, ex quo ambulare cœpit, de cælo veniens in vterum virginis, de vtero in præsepe, de præsepi ad crucem, de cruce in sepulchrum, de sepulchro rursus in cælum. Ex tunc ille notus esse cœpit & dilectus, sicut eidem in Canticis Canticorum dicitur: Oleum effusum nomē tuum, ideò adolescentulæ dilexerunt te. Quid enim oleum effusum, nisi verbum de corde patris eructatum? Si ergo nostræ animæ iam adolescentulæ sunt, iamq; velut in adulta ætate Ioannis, semper cum discipulis eius firmo gradu stare didicerunt per iudicium ipsius in hoc Euangelio loquentis, agnoscunt Iesum ex eo quòd ambulat, & sequentes eum tandem perueniunt eo quo idem ipse per diuinitatem manens inhabitat. Quod pulchrè nobis innuitur ex profectu conuersionis eorundem discipulorum eius. Ait enim secum stantibus illis: Ecce agnus Dei. Secundum naturam hominis, eum (vt superius dictum est) agnum vocat, quia videlicet sicut per immolationē agni Pharao quondam superatus, & seruitus filiorum soluta est, quod per manum Moysi & Aaron, plagis immissis perfici non poterat, sic per passionem Christi princeps tenebrarum Diabolus victus, & redemptio generis humani facta est, quod per legis antiquæ præcepta, veteris p sacerdotij sacrificia perfici non poterat. [Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & sequuti sunt Iesum.] Non soli auditu corporis audierunt, sed soli tunc obaudierunt, & testimonium eius receperunt. Ille nanque, vt testis fidelissimus, ea semper intentione de illo loquebatur, vt illum potius quàm se auditores sui sequerentur, sicq; fieret ad gloriam Dei, quod dixerat ipse, me oportet minui, illum autem crescere. Hanc ergo eius intentionem duo discipuli audierunt, & testimonium eius (vt iam dictum est) receperunt, dum loquente illo, sequuti sunt Iesum. Quando autem quisque conuersus, Dominum Iesum ambulantem (vt prędictum est) mente & pij affectus mobilitate sequi incipit, meditando.s.

Oleum effusum nomen tuum. Cant. 1

Ecce agnus Dei. Exod. 12

Ioan. 3.

Sequi Christū

& memoriter humanitatis eius vestigia tenendo, non continuò conuertitur, & faciem suam illi
ostendit Iesus, id est, maiestatis suæ diuinam præsentiam, secundum quam nusquam ambulat,
non statim in initio conuersionis sequentibus aperit, quæ per faciem intelligitur, sed eundum
est, & ea quæ de illo ad tempus fuerunt, iamq; præterita sunt, & finem habuerunt, scilicet quæ
in carne gessit, vel passus est, tenaci memoria tam diu ruminanda sunt, donec altissima eius
diuinitas sese à sequentibus quæri sentiat, & huc vnde excessit quasi post dorsum suum respi-
ciens, occulta inspiratione faciem suam aliqua ex parte ostendat. Nunc enim cælo præsidens
magis sentit perseuerantiam sequentium fidem, quàm olim inter homines ambulans sentiebat
Luc. 8. turbam comprimentem. Sequitur ergo: [Conuersus Iesus videns eos sequentes, dicit eis,
Quõ cõ Quid quæritis? Et dixerunt: Rabbi, quod dicitur interpretatum magister: vbi habitas?] Bene
uertitur Iesus conuersus esse dicitur, quia videlicet, antequam supradicto modo ambularet, à summo
Deus ad nos. cælo egressus, totus erat auersus, id est, propter peccatum hominis vniuerso generi humano i-
Esa. 64. ratus. Vnde clamat ingemiscens propheta: Peccauimus, & tu iratus es, & auertisti faciem tuam.
Psal. 84 Conuertitur autem, dum singulos eum in fide quærentium respicere dignatur. De qua eius
Psal. 6. conuersione dicitur in Psalmo: Deus tu conuersus viuificabis nos. Item: Conuertere Domine,
& eripe animam meam. Conuertitur ergo Iesus, & videt eos, qui se sequuntur, dum eos qui
incarnationis vel passionis eius fidem confitentur, dignanter intuetur. Sed sunt inter eos
multi, qui sequi illum videntur, & nesciunt quid quærant, id est, credunt quidem, vt sibi vide-
tur, in illum, sed nesciunt cuius spiritus sint, vel quam intentionem habeant, quia confitentur,
Tit. 1. inquit Apostolus, se nosse Deum, factis autem negant, & cùm labijs Christum honorent, cor eo-
Esa. 29. rum ab ipso longè est. Possunt enim & Christum sequi fidei promissione, & aliud quàm Chri-
Mat. 7. stum quærere, imò possunt & in vestimentis ouium incedere, & intrinsecus lupi rapaces esse. Sic
Ioan. 6. Iudas cum cæteris apostolis Christum sequi potuit, & aliud quærere, vocari Apostolus, & dia-
Ioan. 12. Act. 8. bolus esse, prædicare vel baptizare, & fur dominicorum loculorum sceleratissimus esse. Sic & Si
mon Magus potuit baptizari, & in felle amaritudinis esse, potuit fidem Christi confiteri, & ta-
men nullam in sermone hoc partem aut sortem habere. Sic penè quotidie tanti cum electis repro
bi Ecclesias intrant, vt præ multitudine illorum, valde parua videatur quantitas electorũ, quo-
modo in magno aceruo nisi propius accedas, vix grana parent præ multitudine palearum.

Quia ergo non vno cuncti animo Christum sequuntur, rectè nunc ipse his qui illum primi
sequebantur, dicit: Quid quæritis? Quod dictum quoties audimus, nos ipsi ad cor nostrum respi
cere debemus, nostramq; singuli interrogare conscientiam, vt sciamus qua Christum intẽtione
sequamur. Quod enim duobus illis dicit, omnibus dicit: Quòd si verè Christum quærimus, &
vbi ipse est, illic & nos esse volumus, tunc desiderium nostrum, & præparatio cordis nostri hoc in
auribus eius loquitur: Rabbi (quod dicitur interpretatum magister) vbi habitas? Bene enim
dicimus, magistrum illum vocantes, quia de disciplina eius sumus, dum re vera Deum quæri-
mus. Dicimusq; illi, vbi habitas? dum supernam cogitamus patriam, vbi sedet ad patris de-
Ioan. 17. xteram, clarificatus claritate quam habuit, priusquam mundus esset, apud patrem, qui incola
Mat. 8. & peregrinus in hoc seculo cùm esset, non habebat vbi caput suum reclinaret. Hæc recordatus
Psal. 41. sum, inquit Psalmista, & effudi in me animam meam, quoniam transibo in locum tabernaculi
admirabilis vsque ad domum Dei. Hoc & nos recordari debemus, quicunque confessione fi-
Mat. 6. dei Christum sequimur, ne per intentionem vanam remaneamus cum illis, de quibus ipse: A-
Psal. 26. men dico vobis, inquit, receperunt mercedem suam. Quibus item Psalmista refugiens assimi-
lari, vnam petij, inquit, à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus die-
bus vitæ meæ. Hoc autem iugiter petentibus, & hoc modo dicentibus, vbi habitas, fiet aliquan
do quod sequitur [Dicit eis Iesus: Venite & videte.] ac deinde subiungitur: [Venerunt & vi
derunt vbi maneret.] Tunc enim dicit Iesus: Venite & videte, quando mentem per adiuuan-
tem gratiam bene meritam, in contemplatione subleuat, & cælestibus gaudijs ad horam ad-
mittit, vt dulcedinem illam gustare præualeat, quam oculus non vidit, nec auris audiuit, & in
cor hominis non ascendit. Ita veniunt, & vident vbi Iesus maneat, eisq; videntibus creatoris
habitationem, angusta est omnis creatura. Quorum vnus, vt ipse ait, raptus est vsque ad ter-
Esa. 64. tium cælum, raptus est vsque in paradisum, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini lo-
1. cor. 2. 2. cor. 12. qui. Et multi quidem sanctorum diuersa gratia gloriam regni, in quo Iesus habitat, prægu-
stantes viderunt. Hic autem tanta gratia vocatus est ad videndum, vt nesciret, vtrum extra
corpus sit omninò eductus, an in corpore manens, solummodo per extasim fuerit subleuatus
spiritus eius (sicut ipse ait) siue in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Sanè hoc iuxta lite-
Manse- ram prætereundum non est, quod sequitur: [Et apud eum manserunt die illo.] Oportuna quip
rũt apud pe determinatione vsus, dicendo, die illo. Non enim tunc relictis omnibus illum secuti sunt, ne-
eũ die illo. que extunc semper cum illo manserunt, sed tantum die illo apud eum manserunt, & verba gra-
tiæ quæ procedebant de ore eius, familiariter audire cœperunt. Iesus enim nondum tradito Io-
anne (vt superius dictum est) neque publicè prædicabat, neque derelinquendo patre aut matre,
vel cæ-

vel cæteris necessarijs abnegandis, cuiquam legitur noua dedisse præcepta. Sed iā spiritualiter
cœpta prosequamur. Et Paulus quidem excellenti magnitudine reuelationis audiuit (vt iam
dictum est) arcana verba quæ non licet homini loqui. Cæterorum autem singuli in sua suble-
uantur mensura. s. vt alius sapientiæ vel scientiæ, sermonē accipiat, alius generatiōis linguarum,
alius gratiam sanitatū, & his similia. Quod cùm assecutus quis fuerit, iam idoneus factus est qui
& alios inuitet, & prædicando Christi faciat sectatores. Quod & in his, de quibus præsens euan-
gelium refert pulchrè præsignatum est. Sequitur enim: [Hora autem erat quasi decima, An-
dræas autem frater Simonis Petri erat vnus ex duobus, qui audierant ab Ioanne, & sequuti
fuerant eum. Inuenit hic primò Simonem fratrem suum, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod
est interpretatum Christus. Et adduxit eum ad Iesum.] Qui primus audierat, & Iesum secu-
tus fuerat, fratrem suum postmodum inuenit, & adduxit, iam tunc implens scripturam, quę Apoc. 22
per hunc ipsum Ioannem dictura erat. Qui audit, dicat veni. Sed cur interpositum est, ho-
ra erat quasi decima, vbi Iesus nostræ vocationis carpebat primitias? Videlicet, quia vo-
catorum salutem non aliquod ipsorum præcedens meritum, sed sola vocantis operatur gra
tia, & in omnibus omninò ætas non discernit, nec præiudicat, congrua significatione di-
ctum est, hora quasi decima. Ipse est enim ille paterfamilias, qui exijt primo mane conduce- Mat. 20
re operarios in vineam suam, & circa tertiam & sextam, nonam ac decimam horam exijt,
& fecit similiter, tandemq; dixit: Erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Hora decima
vel vndecima proculdubio prope est iam vespera, quæ humanæ vitæ occasum significat.

Constat verò, quia magnus quidem Andræas, qui venit ad Iesum hora decima, maxi- Magnus quidē Andræas,
mus verò in ordine Apostolorum Simon frater eius, qui adducitur tardius, iam propinquio- sed maior Petrus.
re vespera. Eadem nanque die veniunt ad Iesum, primo Andræas cum altero, deinde frater
eius Simon, in crastinum verò Philippus & Nathanael, & absque mystica horarum interpo-
sitione, die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. Igitur quod postea loquens in parabo-
lis, significaturus erat verbis, iam in suis significat, dum illos quos magnos esse volebat apo-
stolos, per occultam inspirationem trahens vltima diei parte, id est, hora decima vocare in-
cipit. Est & illud, propter quod magis placeat hunc agnū Dei demonstratum, vel agnitum
esse hora decima. Agnus quippe, per cuius immolationem cæsa sunt Aegypti primogenita, & Exod. 12
filiorum Israel soluta est captiuitas, qui huius agni typum præferebat, iussus est in domos fi-
liorum Israel tolli luna decima, immolandus post quartam decimam lunam sequente vespe-
ra, quando luna est plenissima. Decima (vt dixi) luna assumi iussus erat agnus, decima Exo. 20
quoque plaga attrita fuerat Aegyptus, decem nihilominus ad verberandum spiritualem Pha
raonem, postmodum data sunt legis præcepta. Cùm ergo audimus hunc agnum Dei, digito
Ioannis esse hora decima demonstratum, hæc omnia nobis vtiliter ad memoriam redeunt,
quia videlicet hora decima his qui intelligere possunt, mysticam innuit esse consonantiā scri-
pturarum. Nunc enim reuera verus agnus ille tollitur in domos filiorum Israel, quando di-
cente Ioanne: ecce agnus Dei, incipiunt illum sequi Israelitæ veri, quorum vita sic erat, veluti Hebr. 7
luna decima. s. nondum plena & rotunda, quia videlicet lex, sub cuius decem præceptis seruie
rant, nihil ad perfectum adduxerat. Et Ioannes quidem veluti alter Moyses, discipulos ha-
bens, & decem præcepta legis optimè custodiens, quasi decem plagis Pharaoni, id est, diabo-
lo repugnabat. Sed illo nondum victo, digito demonstrans, dicebat: Ecce agnus Dei, subau-
dis, cuius sanguine cùm fuerint nostrarum postes frontiū signati, liberandi sumus in manu forti,
& submergendus est princeps tenebrarum in aquis baptismi, quo nos ille mixto sanguine suo
baptizabit. Hoc igitur pertinuit ad Euangelistam, vt designationem huius agni referens, de-
cimam, quæ tunc erat, non taceret horam. Sed iam insequentia videamus.

Andræas qui (vt prædictum est) vnus erat ex duobus, qui audierunt à Ioanne, & se-
quuti sunt Iesum, inuenit Simonem fratrem suum. Ecce nos aspicientes à longè per hoc
verbum quod dictum est, inuenit, quasi per subuolantem scintillam agnoscimus, magnam
in illis fuisse flammam sancti desiderij. Et re vera in illis quos gratia præueniens ad tantam
prædestinauerat gloriam, magnum & omnis moræ impatiens erat desiderium videndi Salua-
torem, cùm venisse illum audirent à magistro suo Ioanne, testimonium perhibente, quia vi-
dit spiritum descendentem sicut columbam, & manentem in ipso. Cùm ergo ambulantem Esa. 42
(vt supra dictum est) Ioannes iterum ostenderet eum, tumq; sequutus Andræas vidisset vbi Mar. 12
maneret, proculdubio festinauit, cucurrit, quæsiuit fratrem suum, vt qui erat socius desiderij, Ioan. 5
particeps fieret & gaudij. Quærens itaque inuenit fratrem suum Simonem, & dicit ei: Inue-
nimus Messiam, quod dicitur interpretatum Christus. Inuenimus, inquit, non clamantem,
neque contendentem, quia nec audita est foris in plateis vox eius, sed adhibita lucerna, scili-
cet testimonio Ioannis, qui est lucerna ardens & lucens, in humilitatis & silentij latibulo se con-
tinentem, inuenimus Messiam. Ille enim agnus absque macula, totusque candidus inter ni-
gros latebat hœdos nocte ista, in qua peccatorum oculi caligant: Sed lucerna Ioannes
tene-

tenebras nostras dispulit, eumque nobis ostendens: Ecce, inquit, agnus Dei, quod dicitur interpre
Mesias tatum Christus. Hoc Andræas non dixit, sed Euangelista, verbum Hebraicum volens aperi-
Petrus p̄ re, Græcis & Latinis, de suo apposuit. Mesias nanque Hebraicè, Græcè Christus, Latinè dici-
alijs à tur vnctus. [Intuitus autem Iesus, dixit: Tu es Simon filius Ioanna, tu vocaberis Cephas,
Christo quod interpretatur Petrus.] Magnum & ineffabile gaudium B. Petro præsignat hoc primum
honora- intuentis & alloquentis eū Dñi prædicamentum. Si enim cunctis apostolis & omnibus sanctis
tus.
Luc. 10. gaudendum est in hoc seculo, quod eorum nomina scripta sunt in cælo, quanto magis huic bea
tissimo lætandum est, qui (vt ita dicam) in capite libri nomen suum inuenit scriptum? Non
enim aliquem adhuc Dominus proprio vocauerat nomine, nec postea quenquam tam familia-
• Mat. 16. ri descripsit inspectione, nec tam amica expressit intentione. Causam autem huius nominis ex
alio secundum Matthæum cognoscimus Euangelij loco. Nam cùm dixisset Petrus: Tu es
Christus filius Dei viui: Respondens Iesus dixit: Beatus es Simon Bariona, quia caro & san-
guis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cælis. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & su-
per hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Tanquam si quæreres: cur Petrum illum nomi-
naret, rationem in humilitate sua pro tempore latentem subdidit: Et super hanc petram ædifi-
cabo Ecclesiam meam. Claret ergo, quia Christus super seipsum, videlicet firmam petrā, suam
ædificaturus Ecclesiam, vbi vidit, imò intuitus est (vt ait Euangelista) id est, diligenter respexit
illum, quem primum post se volebat eiusdem esse fundamentum Ecclesiæ. Hac de causa Pe-
trum à seipso petra prima denominauit, vtpote in quo post seipsum tota constituta erat fabri-
Christ⁹ ca spiritualis ædificij. Sed & ex fine præsentis capituli maximè idem potest intelligi. Sic enim
petra & finitur: Amen dico vobis, videbitis cælos apertos, & angelos Dei ascendentes & descendentes
lapis sub supra filium hominis. Quod dum dicit, proculdubio mittit nos ad historiam, vbi Iacob lapide
capite supposito capiti suo, vidit in somnis scalam cælos tangentem, & angelos Dei ascendentes &
Iacob.
Gen. 28. descendentes per eam. Surgensque manè, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in
titulum, fundens oleum desuper. Ille nanque lapis perfusus oleo, ipsum significat vnctum
Psal. 44 spiritu sancto. Vnde & singulariter dicitur Christus, quia præ consortibus suis est vnctus. Sed
de hoc plenius paulò post dicendum est. Igitur Simon, quod interpretatur obediens, quia pri-
mus petræ illi erat superponendus, super quam ecclesia ædificatur, pulchrè mutato nomine, Pe
trus ab ipsa petra denominatur, per quod significatum est, quia cunctis qui super illud funda-
mentum (quod est Christus) ædificantur, iuxta prophetam vocandum sit nomen nouum, quod
Esa. 62. os Domini nominauit. In quo nec illud vacat, quòd tali loco vel tempore dicitur filius Io-
anna, quia videlicet, sicut nomen illi commutatur, sic à carnali patre vel generatione ad spi-
Eph. 5. ritualem transfertur, vt deinceps sit pater eius ille sponsus, qui de latere suo sponsam sibi erat æ-
dificaturus, in qua sicut primus lapis, sic & primus merebatur esse filius. [In crastinum vo-
luit exire in Galilæam, & inuenit Philippum.] Ne casu accidisse putes, quòd Philippum in-
uenit, voluntatem eius Euangelista præmittit. Nihil enim per casum diuinæ prouidentiæ
occurrit, nihil temerarium, nihil fortuitum, cuncta videntibus oculis eius se ingerunt. Bene
ergo dicturus, inuenit Philippum, præmisit, voluit exire, quod idem est, ac si dixisset: vo-
lens inuenire Philippum, imo volens de aqua facere vinum, ibique facere signorum initium,
Mat. 4. vbi postmodum, iuxta Matthæum primo prædicaturus erat, & dicturus, appropinquabit re-
Esa. 9. gnum cælorum, volens omninò prophetiam implere, dicentem: Primo tēpore reuelata est ter-
ra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem Galilææ gentium, exiuit in Gali-
Q̄ͦ in læam, & inuenit Philippum. Inuenit, vtpote quem quæsiuit. Ipsum enim cum omnibus san-
uenit Ie ctis præsciuit, & prædestinauit, atque idcirco exiuit, vt vocaret tunc, quem ante secula præ-
sus Phi sciuit & prædestinauit. Inuenit aūt non eo modo, quo nos inuenisse dicimur, cùm quidlibet vide-
lippum, mus, quod antea non videntes quærebamus. Sed quomodo dicit pastor bonus, inueni ouem
sicut pa meam quæ perierat, quomodo dicit mulier: congratulamini mihi, quia inueni dragmam
stor ouē
perditā, meam quam perdideram, quomodo itidem inuenit singulos nostrum, quando ad fidem suam
Luc. 15. nos colligit, qui fueramus perditi, eodem modo nunc eodemque pondere dictum est: Inuenit
Philippum. [Dixit ei: Sequere me, & surgens secutus est eum.] Et hoc ipsum præscierat, quia
mox vt diceret ei: sequere me, surgeret, & sequendo obediret. Iam enim gratia sua nescien-
tem præuenerat, & antequam vocem ad aures dirigeret manum suam ad trahendum illum in
cor eius miserat. [Erat autem Philippus à Bethsaida ciuitate Andrææ & Petri.] Hoc opus
Ioan. 6 diuinam maximè commendat gratiam, quòd de ciuitate peccatrice tres isti vocati sunt, magni
patres iustorum atque credentium. Bethsaida nanque peccatrix erat ciuitas, in tantum, vt & illi
Matt. 11. Dominus, sicut Matthæus refert, exprobret, ac dicat: Væ tibi Corozaim, Væ tibi Bethsaida,
quia si in Tyro & Sydone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, profectò in cilicio &
cinere pœnitentiam egissent. Cùm ergo de ciuitate illa, cui propter incredulitatem & im-
pœnitentiam væ pronuntiat veritatis iudicium, tanti patres vocari ad gaudium, & ad pacem
vniuerso mundo euangelizandum, eligi meruerunt, cuius opus, cuius est hoc donum nisi gratiæ
Dei,

Dei,quæ suos præueniens & subsequens electos in debitum illis præstat beneficium. Sequitur:
[Inuenit Philippus Nathanael.] Quærens vtique Philippus Nathanael inuenit, vt cum parti-
cipem præsentis faceret gaudij, & iuxta nomen suum (Philippus enim interpretatur os lampa-
dis) proximum suum illustraret, festinat lumine boni nuntij. [Et dicit ei: Quem scripsit Moy-
ses in lege,& prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth Galilææ.] Ordo verbo-
rum est: Iesum filium Ioseph à Nazareth Galilææ inuenimus ipsum esse, quem scripsit Moyses in
lege & prophetis. Hoc inuenimus, ita esse didicimus, talem tantumq; hominem de tam humili
loco, scilicet à Nazareth Galilææ, lucerna probabilium testimonium prodeuire, exortum agno
uimus. Oportuna descriptione vsus est, quia videlicet multi vocabulo Iesu nuncupabantur, Quō Ioseph dicitur pater Iesu.
idcirco cum proprio nomine, ipsius ciuitatis quoque nomen posuit, & patris eius, qui erat Io-
seph, vt putabatur. In quo & veram tenuit legem historiæ, quæ est, opinionem vulgi pro tem
pore & loco non omittere. Et mendacij notam non incurrit, patrem illum nominando, qui nō Luc.3.
erat pater eius carnalis. Si enim hi qui alienos sibi adoptant filios, non incongruè dicuntur pa-
tres eorum, quos paterno sibi affectu adoptauerunt, quanto magis hic vnicus & singularis Do-
mini nutritius, pater eius non inconuenienter dicitur. Natus enim pupillus in hoc seculo. i. absq;
carnali patre dn̄s, illo beato viro pro patre in oībus vsus est, & in illa gn̄ationis scala, quæ per
Matthęū texitur, eidem sancto Ioseph omnis humanæ opis indiga humanitatis eius natura tan- Mat.1.
quam gradui supremæ innixa est. Hoc ergo audito. [Respōdit Nathanael,& dixit: A Nazareth
potest aliquid boni esse?] Nathanael, quia legisperitus erat. Vnde & Philippus ei nuntiando
prædixerat, quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum, sciens quia de Beth- Mich.5.
leem ciuitate Dauid secundum scripturas, & de semine Dauid, nasciturus esset Christus, dubitat Gen.4
vel quærit, vtrum à Nazareth posset aliquid boni esse eiusmodi. Nesciebat enim, neque sibi fue
rat indicatum, vel si quando sciuit, ab eius memoria poterat esse obliteratum, quòd in diebus
professionis ascendisset Ioseph à Galilæa in ciuitatem Dauid, quę vocatur Bethleem, eo quòd
esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Luc.2.
Et fortè hoc sciebat, quòd Ioseph vel ipsa quoque Maria, quæ in Nazareth habitabat, de Beth-
lehemitico genere, & semine Dauid esset. Et idcirco quomodolibet distinguatur, quod ait: A
Nazareth potest aliquid boni esse, siue interrogando, siue affirmando à vero sensu non discrepat.
[Vidit Iesus Nathanael venientem ad se,& dicit de eo: Ecce verè Israelita in quo dolus non est.]
Et hic planè Saluator apertis gratiæ suæ vidit oculis, illis nimirum oculis, quibus nos omnes,
antequam essemus, vidit & prędestinauit. Nec poterat ignorare, quali mente veniret ad se, scili-
cet, quòd in simplicitate cordis quęreret Deum, iuxta quod scriptum est: Quę sunt in corde ho-
minum oculi tui vident, & in libro tuo omnes scribentur: Homo videt in facie, Deus autem in
corde. Quam ergo sententiam de illo sine errore scripserat in libro suo, statim protulit, dicens:
Ecce verè Israelita in quo dolus non est. Dignum vtiq; spectaculo illum esse significat, dicēdo: Psal.138 1 reg.16.
ecce. facitq; oportunam Israelitarum distinctionem, addendo, verè, & in quo dolus non est. Non Ecce verè Israelita.
enim omnes qui secundum carnem ex Israel sunt, hi sunt Israelitę: sed hi tantum in quibus do-
lus non est, qui recto corde sunt, & Deum videre sitiunt, reputantur Israelitæ. At ille vultu ala- Rom.9
cer, & mente alacrior, vt verè Israelita filius illius, qui cum Deo luctatus est. [Dicit ei Natha- Gen.32
nael: vnde me nosti?] Qua percontatione hoc ipsum indicat, quod iuxta veritatis testimonium
verus sit Israelita. Falsi nanque Israelitę nimium delectantur laudibus suis. s. non attendentes,
vtrum laus ipsorum ex hominibus, an ex Deo sit. Hic autem audiens verum Israelitam se appel
lari, quod magnę est laudis, magniq; pretij. Vnde, inquit, me nosti? Subaudis, quem hactenus se-
cundum hominem nō vidisti? [Respondit Iesus,& dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cùm
esses sub ficu, vidi te.] Hoc est quod quęrebat, scilicet Deum ac Dei filiū, qui secundum diuita-
tem vbique pręsens, etiam illos videt, quibus corporaliter pręsens non est. Attamen cōparatione
maiorum, paruum hoc est, quòd illum sub ficu se vidisse testatus est. Vidit enim non solum il Quō Christus vidit nos. cū essemus sub ficu.
lum, sed & omnes electos suos, cùm essent sub ficu, vidit misericordię suę oculis, id est, cùm pri-
mus parens illorum, factus mandati transgressor, consutis fici folijs pudenda contegeret. Iam
tunc vidit eos, & miseratus est, iam disponebat misericorditer, quo illos ordine à præuaricatio-
nis reatu liberaret. Verus ergo Israelita Nathanael, in quo dolus non erat, quia non mo- Gen.3.
re pharisęorum veritatem sciens impugnabat, sed cognitam simplici corde diligebat, cito
ac breuiter satisfactum sibi Christum quęrenti, protinus indicat. Nam sequitur: [Re-
spondit Nathanael, & dixit: Rabbi, tu es filius Dei, tu es Rex Israel.] Loco pręsenti sub-
sistit, & tenetur animus amator fidei, circumspiciens, & scire ardens, quo post tam sonoram
confessionem filij Dei dilectus iste Nathanael deuenerit. Nusquam enim comparet, neque in
hoc Euangelista, neque in aliquo cęterorum, nisi quòd post dominicam resurrectionem, hic i-
dem Ioannes Euangelista, eiusdem hoc modo facit mentionem. Erant simul Simon Petrus Mat.21
& Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & duo filij Mat.20
Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Et quis non optaret, vt lucerna tantæ claritatis ne-
quaquam

quaquam sub modio lateret, sed supra candelabrum poneretur, & omnibus qui in domo eccle
siæ sunt, luceret? Quis rogo non cuperet, vt tantus confessor filij Dei computaretur inter ma-
gnos apostolos Christi? Quid enim amplius Petrus confessus est, qui non solum apostolatũ, sed
1.Cor.1. & præ cæteris claues meruit regni cælorum? Quærenti hoc fortè dicat aliquis: Petrus pisca-
tor erat, Nathanael legisperitus erat. Propositum autem Deo fuerat, vt per infirma & contem-
ptibilia mundi fortia confringeret, & per ea quæ stulta fuerant, confunderet sapientes. Igitur
in proposito persistes, piscatoris Petri fidem & confessionem non solum apostolatu, sed & cælo
rum clauibus remunerauit. Nathanaelis autem confessionem, nec apostolico remuneratam or-
Propter dine, quia legisperitus erat, inferius dereliquit. Cùm hoc dixerit quis, non sic omninò satisfa-
donum ciet studioso lectori, quia videlicet spiritus scientiæ, qui vnus est de septem spiritibus Dei, cùm
scientiæ sit honorabile donum Dei, nullo modo fidei veritatem vel meritum diminuit. Imò docta san-
nemo re ctitas, sanctam rusticitatem præcellit, testante angelo, qui ad Danielem dicit: Quia docti fulge-
pellitur bunt sicut splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt plurimos, quasi stellæ in perpe-
à regno Dei. tuas æternitates. Ad summam maximè & illud repugnat, quod Saulum magnæ scientiæ sacra
Esa.11. rium, & (vt ipse fatetur) ad pedes Gamalielis eruditum, dñs ab apostolica gratia nõ repulit, sed
Dan.12. qui operatus Petro in apostolatũ circuncisionis, operatus est & huic inter gentes, & creditũ est
Act.22. Galat.2. mihi, inquit, euangelium præputij, sicut & Petro circuncisionis. Quærimus igitur, vbinam
iste Deo amabilis Nathanael delituerit, quia (sicut iam dictum est) præter hunc & alium supra
memoratum locum, in cunctis Euangelistarum diuersorijs nusquam vlla vestigia parent huius
nominis. Rursus autem aspicientes ad duodecim sedes, & sedentes in illis videmus Bartholo-
mæum, Philippo (per quem Nathanael iste vocatus est) vbique cohærentem, quem ignoramus,
quando vocatus sit, sicut nescimus Nathanael, postquam vocatus est, quo deuenerit. Et sicut
hic Euangelista Ioannes, qui de Nathanael scripsit, sparsim cunctos nominans apostolos, de
Bartholomæi nomine omninò tacuit, sic econtra cæteri Euangelistæ qui vbique Bartholo-
mæum Philippo coniungunt, de nomine Nathanael omnino tacuerunt. Constat verò,
quia Bartholomæus non Hebraicum, sed Syrum nomen est, quod Latinè dicitur filius suspen
dentis aquas. Nathanael autem Hebraicum, & interpretatur donum Dei. Fortassis ergo hic
ipse Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, Bartholomæus est, quod interpretatur filius suspen-
dentis aquas. quia tertia die, cùm nuptiæ fierent in illo vico suo Chana Galileæ, fortè per occa-
sionem eius Dominus inuitatus ad nuptias, aquas in vinum conuertens in admirationem om-
nium illas suspenderat. Sed audiamus quid huic confessori suo filius Dei, rex Israel, vnus
idemq; homo, responderit. [Quia dixi tibi, vidi te sub ficu, credis: maius his videbis.] Hoc pla
Mat.16. nè de seipso sperare potest quisque fidelis. Cùm enim parua quæ sentis de verbo Dei, fideliter &
Psal.118. intentione bona depromit, dignum se exhibet, cui reuelet maiora pater qui est in cælis, quæ
Rom.10 reuelare non potest caro & sanguis. Vnde scriptum est in psalmo: Os meum aperui, & attraxi
spiritum. Os nanque suum aperiens, scilicet confitendo ad salutem, quod corde credit ad iusti-
tiam, spiritum sanctum attrahit, qui in ampliori cognitione veritatis, bonum eius impleat de-
Per christũ inter siderium. [Et dixit illis: Amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & angelos Dei descen-
angelos dentes & ascendentes super filium hominis.] Hoc illis dicto, illud quo nesciebant, viden-
& homines con dum repromittit, scilicet per passionem suam cælum esse aperiendum, futuramq; angelorum &
cordia. hominum concordiam, qui prius inter se discordes fuerant, clauso hominibus cęlo, & subtexto
Eph.1. pariete inimicitiarum, propter originale peccatum. Non enim fuerat hactenus ille angelorum &
hominum consensus, vt venientes sancti angeli exeuntes de corporibus animas beatorum ho-
minum, per patentes portas cęli insererent (vt nunc faciunt) venerantes & adorantes in rege ac
Psal.103 Deo suo naturam hominum, qui sine vehiculo angelorum potenter ascendit in cælum, ponens
nubem ascensum suum, & ambulans super pennas ventorum. Hoc planè videndum veris pro-
mittit Israelitis, vt quod in figura præuidit carnalis pater eorum Israel, hoc in semetipso reuera
Gen.28 complendum esse pronuntiet. Iacob nanque egressus de Bersabee, & pergens Aran, cum ve-
nisset ad quendam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus
qui iacebant, & supposuit capiti suo, dormiuitq; in eodem loco: viditq; scalam stantem super
terram, & cacumen illius tangens cælum, angelos quoque Dei ascendentes per eam. Iacob ille,
qui postea dictus est Israel, veros significat Israelitas, qualis iste erat Nathanael, de quo paulo
ante dixerat Dominus: Ecce verus Israelita, in quo dolus non est. Lapis autem ille, quem ca-
piti suo supposuit, vt dormiret, hic eundem Christum significat, lapidem angularem, quem fal
Psal.117. si Israelitæ reprobauerunt, ædificantes. Hunc enim quicunque supponit capiti, id est, cordi suo,
Acto.4. dormit securus, quia mundi diuitias contempsit, & ideo passionibus mundi non perturba-
Cant.5. tur, nihil habens in seculo cur gaudeat, cur timeat, cur speret, cur doleat. Secura nanque
mens est, vbi propter Christum hæc desunt, dicitque is, qui lapidi Christo sic superposuit
caput, id est, cor suum, vt his passionibus careat. Ego dormio, & cor meum vigilat. Fece-
runt hoc illi maximè, qui tunc audientes vocem eius, dicentis: Venite ad me omnes qui labo
ratis

ratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: relinquentes omnia veniebant ad eum, & discere ab Mat. 11.
ipso, quia mitis est, & humilis corde, vt in humilitate cordis eius, tanquam super solidum lapidē
dormientes, & animabus suis requiem inuenientes, mysteria regni Dei scirent, quæ scire non pos
sunt superbi, inter quos semper iurgia sunt, qui ad lites & contentiones vigilant. Hi viderunt cæ
lum apertum clauibus illis, quas præcipuo vicario suo Petro dominus tradidit, viderunt ex- Mat. 16.
tinctum flammeum gladium, qui positus fuerat ad introitum paradisi, & expergefacti repenti- Gen. 3.
no sono aduenientis super eos spiritus sancti: pauentes & exclamantes annunciauerunt nobis. Act. 2.
Qui & illum tollentes lapidem, super quem requieuerant, erexerunt in titulum, vt omnes Lapis in
videremus, & crederemus in illum, & spirituali ædificio constructis super eundem lapidem san titulum
ctæ Ecclesiæ parietibus, quàm terribilis est, inquiunt, locus iste, scilicet portis inferi, quæ non erectus.
præualent aduersus eum. Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli: videlicet per 1. Per.
quam ascendunt & descendunt angeli supra filium hominis, ascendentes ad diuinitatis eius con Gen. 28.
templationem, descendens autem ad humanitatis vel passionis ipsius venerationem. Per hanc Mat. 6.
enim solam & vnicam portam descendunt angeli ad ipsum filium hominis, Deum & regem
suum, habitantem per fidem in cordibus nostris, & ascendunt per illos scalæ gradus, quos
moraliter intelligimus diuersos virtutum esse profectus: quibus duo latera, scilicet corpus no-
strum & anima insignita sunt, cælumque recta via contingunt: quo sanctis angelis suffraganti-
bus, qui nobis per mortem Christi amici facti sunt, deportemur. Sequitur: [Et die tertia CAP. II
nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ: & erat mater Iesu ibi. Vocatus est autem & Iesus, & di-
scipuli eius ad nuptias.] Gloriam filij Dei præcedit semper humilitas vnius eiusdem filij ho-
minis: quod agnosci promptum est ferè in omnibus, quæ fecit vel pertulit in terris, nostræ salu-
tis voluntariæ intentus operationi. Natus de fœmina, virgineis lactatur vberibus, pannis inuo Luc. 2.
lutus, ab angelis gloria in excelsis Deo canentibus collaudatur, & in præsepis angustia positus, Mat. 2.
in latitudine cæli stella fulgenti declaratur: ad templum tanquam peccator deportatus, à Si- Luc. 2.
meone lumen verum prædicatur: & inter peccatores ad serui sui baptismū veniens, voce patris Mat. 3.
& spiritu sancto visibili specie super illū apparēte, sanctus sanctorū manifestatur: fraudes perfert Luc. 3.
tentatoris, & mox accedentes angeli ministrant ei. Sic & nunc cum hominibus carnalibus Mat. 4.
ad nuptias inuitatus, venire non dedignatur, & mox aquam in vinum conuertens, Deus verus, Luc. 4.
elementorum Dominus, & naturæ imperator comprobatur. Sic enim gloriæ est, miraculum
hoc fecisse, & elementum supra naturæ suæ leges sola voluntate eleuasse, quod vtique ad diui-
nam eius maiestatem credendam, solum posset sufficere. Sic magnæ & prædicandæ humilitatis
insigne est, eum, qui absque viro conceptus est, & salua matris integritate natus est, ad nuptias ve
nisse, quibus virginitas amittitur, & in inferiori gradu coniugatorum tribulatio carnis acquiri- 1. Cor. 7
tur. Inferioris quippe gradus est quamlibet honorabile coniugium, & thorus quantumuis im Hebr. 13.
maculatus: altioris autem honoris & gratiæ sacra virginitas, quam pia commendat humi-
litatis venustas. Non ita contra quosdam hæreticos, qui nuptijs detraxerunt, coniugia de-
fendimus, vt alijs consentientes, virginitati nuptias coæquemus, aut etiam impudenti temeri- Virgini-
tate præferamus. Quis enim nesciat, bonum quidem & à Deo constitutum esse coniugiū, sed ip tas præ-
sam vitiatam esse coniugum naturam. Nam, cùm homini primo Deus vxorem fecisset, in ad- ferēda
iutorium scilicet propagandæ sobolis, benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & re- cōiugio
plete terram, & subijcite eam. Eratque in benedictione sic data generationis facultas, vt absque om- Bñdi-
ni iniuria carnis superbientis, & aduersantis spiritui, absque omni prurítu libidinis, soli nascerē- ctio cō-
tur electi, & ad decimi ordinis restaurationem prædestinati. At vbi veneno serpentis antiqui iugij.
homo intumuit, deiectus est ab illa potestate suæ carnis, & qui in honore positus fuerat, com- Gen. 1.
paratus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Statim enim coniuges honesti, qui Homo similis
fuerant rationales conditi, cœperunt rationabiliter commoueri, cœpitque caro commouere spiri- factus iumēto.
tum, vt suis nutibus seruiret, cuius erat conditio talis, vt ipsa spiritus imperio, sicut decebat, ob- Gen. 3. Psal. 48.
temperaret. Vnde semetipsos erubescentes, folijs fici consutis pudenda contexerunt. Pu- Rom. 7.
gnat ex tunc caro cum spiritu, in quamlibet sanctis aut iustis coniugibus, & quantumuis sanctè Gen. 3.
reliquo tempore viuant, carnemque spiritui subijciant, dum sibi copulantur, superior caro, infe- Galat. 5
rior spiritus est, totaque mentis acies sic obruitur, vt Deum nequeat meditari, orationi vacare
non possit. Vnde Paulus cùm dixisset secundum indulgentiam, non secundum imperium: 1. cor. 7.
Nolite fraudare inuicem, statim subdidit: nisi fortè ex consensu, ad tempus, vt vacetis orationi.
Vitiata ergo, vt prædictum est, coniugum natura, permanet quidem quæ ante peccatum data
est benedictio, dicentis: Crescite & multiplicamini, & replete terram: sed bonum hoc immi- Gen. 1.
nuit vitium, quod per peccatum accessit. Et quod valdè dolendum est, illa tribulatio carnis Rom. 5.
non deficit in complexibus coniugij, quę à Deo iustè imposita est mulieri, quando dixit ei: 1. cor. 7.
Multiplicabo ęrumnas tuas, & conceptus tuos. Multiplices nanque conceptus de terra car- Gen. 3.
nis, tanquam spinarum & tribulorum densitates, excrescunt super numerum. Et tanti nascun- 1. cor. 7.
tur reprobi, vt ad comparationem illorum pauci sint electi. At verò virginitas solicita est,

D quomo-

quomodo placeat Deo, & cogitat quæ Domini sunt, vt sit sancta, & corpore & spiritu, quia nō intercurrit caro media inter Deum, & spiritum eius, sed superior carne spiritus, carnem inferiorem regit, à superiore Deo regitur. Non quidem condemnat Apostolus in coniugatis licentiæ vsum: sed confidenter licentiæ præfert illud, quod vtilius probat, de virginibus consilium.

Quale miraculū, ex aqua vinū factum. Igitur humilitatis est dignatio, quòd homo cęlestis, de virgine natus, terrenis & carnalibus nuptijs interesse nō renuit inuitatus. Quod aūt de aqua vinū fecit, consequens est, post humilitatem gloria semper noua, semper eadem admiratione prædicanda. Nam licet in vitibus omni anno Deus idem eadem potentia, terræ gremio susceptam, in vinum transire faciat aquam, & noster sensus hanc illius comprehendere non possit efficaciam, maximè tamen ad hoc miraculum cuncti laudatores, nostram intendimus mentem, diuinæ laudis auidam. Illo nanque naturali vsu monstratur id quod omnibus notum est, Deum esse omnipotentem: hoc autem nouo miraculo probatur id, quod solis fidelibus creditum est, Deum omnipotentem factum esse hominem. *Vini in vite generatio.* Præterea cæteris omnibus elementis cooperantibus efficitur hoc quod aqua vinum fit in vitibus. Primo nanque terræ gremio aqua suscipitur, sine cuius ope nullam posset præstare pinguedinem, vitium siue herbarum, vel arborum radicibus. Dehinc aeris blanda tēperie prouocatur, vt erumpat in palmitibus: simulq; beneficio caloris accedente, frondescit palmes, florescit botrus, & vua paulatim decoquitur. Hic autem, vbi cunctus deest ordo naturę, testatur vinum ex aqua factum, quoniam hic homo natura ipsa maior est, naturæ dominus est. *Num. 17 Virga Aaron.* Sic multo magis illam miramur virgam Aaron, quæ fronduit, floresq; protulit, qui in amygdala deformati sunt: magis omninò miramur & veneramur, quàm vniuersas cedros Libani, cæteraq; ligna reuirescentia, fructusq; aut semen vnumquodque in genere suo singulis annis vsitato cursu naturæ producentia: non quia maiora sunt hæc, sed quia cum ipso miraculo diuinæ pręsentiæ signum, atque volūtatis eius, & curæ vigilantis super nos euidens præstant indicium. Non enim miramur tantum, quod Deus potuerit ex aqua facere vinum, quantū gaudemus, quod is qui solus hoc potuit facere, factus homo, triginta annis inter homines ambulauerat, degens intra carnis latibulum. Igitur, vt supra dictum est, gloriam filij Dei præcedit in hoc quoque facto humilitas eiusdem filij hominis: vt omni ordini ostendat: in semetipso factis, quid docebat verbis dicens: quia sicut omnis qui se exaltat, humiliabitur: sic econtra, omnis qui se humiliat, exaltabitur. Meritum nanque humilitatis præcedentis, ianua est gloriæ subsequentis. Sed iam ad ipsa lectionis euangelicæ verba veniamus. Et primo litera per ordinem inspecta, deinde mysteria requiramus. [Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ.] Coniunctio quæ præponitur, ad superiora diligentem remittit lectorem, videlicet hoc modo: Altera die stabat Ioannes, &c. In crastinum voluit exire in Galilæam, & inuenit Philippum, & die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ. *Mysteriū quo die tertia nuptiæ factæ sūt.* Diligenter animaduertere voluit nos Euangelista, quia non sine causa, sed certi gratia mysterij, dominus noster duobus diebus quosdam discipulos collegit, tertia veru die miraculum fecit, quo gloriam suam manifestauit, vt crederent in eum discipuli eius. Ipse est enim, qui duobus seculi temporibus, scilicet ante legem, & sub lege, paucos de massa perditorum sanctos homines elegit, & tertio tēpore, videlicet sub gratia, in medijs nuptijs hominum vxores ducentium & dantium ad nuptias, suisq; omnino voluptatibus vacantium, sanctæ Ecclesiæ cęlestes nuptias intulit: *Psal. 18.* procedens ipse tanquam sponsus de thalamo suo, vt filij spirituales de illo nascerentur virginali coniugio. Sed hoc posterius dicendum, nūc, vt prædictum est, primo historię fundamenta iacienda sunt. [Et erat mater Iesu ibi.] Magnum, & cunctis sanctæ ecclesiæ spectandū ordinibus humilitatis exemplum: veruntamen sacris virginibus non imitandum, quòd mater Iesu, virgineum domini templum, illibatum sancti spiritus sacrarium, non aspernata est carnaliū interesse celebritati nuptiarum. *Eccl. 3.* Non enim sacris virginibus hoc imitandum est, quia videlicet tempus aliud, alia persona, locus alius est. Omnia tēpus habent, dicit Ecclesiastes. Virginibus Deo dicatis propositum quod ardet in mente, luceat in veste, radiet in ore, vel publica professione. Matris domini virginitas cunctos homines latitabat, quia videlicet diuulgari illam ratio temporis non sinebat. *Virginitas melior coniugio, p Christū, non per legem.* Neq; enim libera tunc esse poterat virginitatis professio, vel huiusce exempli prædicatio cùm adhuc Moyses sub velamine suo declamaret: maledictus omnis, qui non facit semen in Israel. Maluit ergo humiliter præsens cauere scandalum, quàm futuris virginibus immaturum rigidi propositi præbere exemplum: quo plus attolleret *2. Cor. 3* supercilium virginū fatuarum, quàm instrueret custodiam prudentium, matribus cæterisq; quæ cunctæ vires nouerant, virgo mater se nullo præferens, matrem vbique se profitens, eo quod haberet filium, virginitatis autem suæ tacitum conseruans in corde mysterium. Nam sicut incongruum, imò impossibile est, tectum domus stabilire, antequam fundamentum, sic impossibile erat ante susceptam fidem, incarnationis Christi pręscribere ordinem, quo sacrę virgines sese à secularibus distinguere debeant. Nunc autem publicum est propositum publicè datum atque acceptum est de virginibus consilium: *1. Cor. 7* & idcirco sacrę virgines malus eundo ad nuptias, quàm talem refugiendo conuentum, facerent ecclesiæ Christi scandalum. Quapropter

pter intus quidem habent prudentes virgines, humilitatis vel charitatis oleum. s. non contem-
nendo, quamuis in inferiori gradu stantem legitimam licentiam nubentium: foris autem, & ma
ximè ad eandem frequentiam nuptiarũ, lucentes suas lampades non efferunt. Vbi enim citius
vento miseræ vanitatis extingui possunt? Aut vbi properantius in oculis vel auribus suis pe-
riclitari queunt, iuxta exemplum Dinę filiæ Iacob, quæ idcirco à corruptore inuenta & oppressa Gen. 34
est, quia leuitate puellari exiuit, vt filias ignotæ regionis videret? Non enim ita securæ esse pos
sunt, sicut illa beata regina cælorum, quæ virginitatis thesaurum & hominibus habebat occul
tum, & filij sui fortè præsidio, sanctorumq; angelorum fida custodia præmunitum. [Vocatus
est autem & Iesus & discipuli eius ad nuptias.] Et hoc proculdubio non temerè spiritualis propo
siti viris est imitandum. Nã vbi ratio postulat, nõ solum ad nuptias ire, sed & idolium frequẽta-
re, irreprehensibile est, vbi verò causa idonea est, quæ prohibeat, non solùm cũ publicanis & pec
catoribus manducare, sed vel fratri aue dicere, indignum est. Quod nota similitudine discerne- 2. Ioan. 1
re promptum est. Quam diu languidus sui met impotens est. s. phrenesim siue lethargum passus, Exẽplũ a medi
aut certe paralysi dissolutus, tam diu prudenti & nobili medico laudi est, si ob visitandum ęgrũ co circa
ad locum sibimet indignum accedere, & lectulo paupertatis assidere non subterfugiat, interro- ifirmos.
gatusq;, imò & ab ægro percussus, opem gratuitam impendat. At vbi sensus menti, vel sani-
tas redierit corpori, si quid denuò inciderit, siue pituita, siue grauior tussis molesta fuerit: tunc
demum suum medicus honorem agnoscens, ad sordidas pauperis ægri tabernas non descen-
dit, quia videlicet nota est domus sua, in qua requiri vel inueniri possit, iamq; ille ambulare po
test, pro seipso loqui nouit. Ita nimirum, cùm incarnatus Deus in hunc mundum venit, ma- Christ⁹
gnus & verus medicus ad ægrotum iam desperatum descendit, qui non posset ad medicum ac ad ægro
cedere, nesciret opem eius implorare, imò qui cùm semiuiuus iaceret, sanum se putaret esse. tos de-
Sicut ergo non expectauit, vt talis in cælum ascenderet, seipsum deducere: sic postquam de- scendit.
scendit, non expectauit, vt peccatores venirent, ipsum in synagoga legentem, vel in templo do-
centem audire: sed ipse prior descendebat ad illos, cum publicanis & peccatoribus mandu-
cans & bibens, ita vt dicerent Pharisæi: Ecce homo vorax, & potator vini, amicus publicano-
rum & peccatorum. Sic & eius apostoli fecerunt, vbicunque gentium doctores missi tanquam Mat. 11.
ad ægrotos, ignoti venere medici. At vbi languorem curauerunt, & viuendi pręcepta dede-
runt, longius se ab eis sequestrauerunt, in quibus per fidem curatis vitia morum renouata sunt,
dicente Paulo: Scripsi in epistola, non commisceri fornicarijs, non vtique fornicarijs huius mun
di, aut auaris, &c. Et paulò post: Si is qui frater nominatur, est fornicator, aut auarus, aut ido- 1. cor. 5.
lis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi ne cibum sumere. Igitur
postquam ad eos qui male habebant accessit medicus, & vocando peccatores ad pœnitentiam,
sic per fidem curauit eos, vt sciant ipsi, vel possint venire ad ecclesiam, iam non est spiritualis
propositi viris eundum exemplo domini ad nuptias secularium: sicut eiusdem nihilominus ex-
emplo non est peccatoribus & publicanis communicandum, cum ipsius Apostoli, cùm eiusmo
di nec cibum sumere, nec aue eis dicere, eodem Christo in se loquente pręceperint.

Et non quod iuxta Tacianum & Marcianum, aliosq; nonnullos hæreticos nuptijs detra- 2. Ioan. 2
trahant, aut fornicationi comparent, sed quia melioris ipsi votum propositumq; habentes, bo-
num hoc post tergum dereliquerunt: quod tale est, vt non sine periculo respiciatur, quia non sine
labore relinquitur. Sequitur: [Et deficiente vino, dixit mater Iesu ad eum: vinum non habent.] Pia intẽ
Optat beata Dei genetrix conuiuantibus fieri ianua cœlestis beneficij, ne illorum deuotio, qui tio in nu
se inuitauerant, fructu suo careret, neve hilaritatem præsenti rei competentem, importuna pe- ptijs in
nuria contristaret. Credendum nanque est, quòd pia deuotione Dominum Iesum, matremq; e- Chana
ius, ac discipulos inuitauerint: præsertim, cùm famã illorũ, quæ de ipso dici iam cœperant, non Galilęę.
ignorare possent. Nam & ex eodem vico erat Nathanael, qui die præcedenti illum agnoscens,
dixerat: Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel. Vnde & signanter Euangelista dicit cùm di-
xisset, nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi: distinctè subdidit: Voca-
tus est autem & Iesus & discipuli eius ad nuptias. Vt intelligas, iam impletis nuptijs discum-
bentium, iam considentibus conuiuis, consulto factum esse, vt vocaretur & Iesus, tanquam ho-
mo sanctus, velut propheta magnus, cuius benedictio posteritati nubentium, vel toto cœ-
tui conuiuantium profutura frustra non speraretur. Igitur beata virgo, vt illorum, qui se in-
uitauerant, remuneret deuotionem, sciens in carne sua quam pepererat rerum omnium crea-
tricem habitare Dei virtutem: dicit filio suo, Deo suo: Vinum non habent. [Dicit ei Iesus: Quid
Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea.] Hoc duobus modis accipi, & vtroq; mihi &
modo sensum potest ædificare rectè credentis. Primum est, vt hæreticos illos, qui, vt sæpè di- tibi est
ctum est, Christum ante Mariam fuisse negant, hac quoque sententia percuti arbitremur, contra mulier?
quos maximè præsentis euangelij cuncta testimonia conscribuntur. Diuinitas quippe, quæ
in illo humanitatis suæ templo latebat, & nunc sese ad facienda miracula, paululum
excrebat, veraciter hoc dicere poterat: Quid mihi & tibi est mulier? Quia videlicet iam

tunc in auribus eius hæreticorum blasphemiæ personabunt, qui dicturi erant: quia Christi totum initium ex Maria est. Itaque vnius eiusdemque personæ naturam vtranque duabus his exprimit breuibus sententijs: diuinam scilicet, quid mihi & tibi est mulier? Humanam verò, cùm protinus subiungit: Nondum venit hora mea. Nam qui secundum diuinitatem sine tempore & sine matre est: secundum humanitatem, tempora, & horas, non fatales, secundum Mathematicos, sed quas ipse sibi posuit, habere nascendo & moriendo dignatus est. Cauendus tamen est in hoc error Nestorij, qui duas in Christo confitendas esse personas arbitratus, vetuit beatam Mariam Theotocon, i. Dei genitricem nominari, dicens, quod non Dei, sed hominis mater sit, eo quòd humana tantum, nô etiam diuina Christi natura ex illa sumpta sit. Sed procul dubio, sicut tenet catholica fides, Dei & hominis mater credenda & confitenda est. Quia veraciter incorporeum verbum patris, aure cordis credendo concepit, & de carne sua corporatum ex virgineo ventre peperit.

Duę naturæ in Christo. — *Maria theotocos.*

Aliter: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. Non ante hac inuenit matrem suam ignorasse Dominus Iesus: sed erat subditus illi, sicut quodam loco Lucas Euangelista testatur, de parentibus eius loquens: Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis. Nunc autem, vbi miracula facere incipiens ad hoc se præparat, vt paulo post per ciuitates & castella circueat, & regnum Dei annunciet, dicit eidem matri suæ: Quid mihi & tibi est mulier? Cui simile est illud, quod iuxta alium Euangelistam, loquente eo ad turbas, cùm dixisset ei quidam: ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes loqui tibi. Respondens ei ipse dixit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus & frater, & soror, & mater est. Itaque fecit ipse prior, quod nobis faciendum præcipit. Non enim alia cuiquam præcipit, quàm quæ ipse primus opere impleuit, sicut de ipso scriptum est. Quæ cœpit Iesus facere & docere. Præcepit autem ei, qui se se dignus esse cupit, vt propter euangelium patrem & matrem relinquat, & renuntiet omnibus quæ possidet. Hoc igitur primus ipse fecit, quia descendens à patre, cùm diues esset, pro nobis pauper factus est: domum quoque & matrem, & affines carnis suæ deserens, ad euangelizandum pauperibus exiuit. Dicit itaque matri suæ in initio miraculorum, paulo post successura suæ prædicationis functione. Quid mihi & tibi est mulier? Quod vtique nec ipse secundum carnem dicit, vt supra dictum est, sed secundum diuinitatem: quæ existendi initium ex matre non accepit, cuius opus omninò præferendum est curæ carnis: nec ab aliquo secundum carnem dicendum est patri vel matri: sed secundum Deum, scilicet vbi opus Dei omnia, & propriam quoque animam negligere exigit. Et hoc modo nullatenus aduersus legem facit, dicentem: Honora patrem, & matrem. Nam eadem lex quæ hoc dicit, rursus eadem autoritate vel eodem spiritu loquitur: Qui dixerit patri suo vel matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro illos, & nescierunt filios suos, hi custodierunt legem tuam, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua, ô Iacob, & legem tuam, ô Israel. Ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Magis ergo, vt legem perfectè impleret, matrem suam saluo eius honore nesciuit: quia profectò nulla est exhonoratio patris vel matris, dum eis non qualibet causa, sed solius præfertur honor vel opus Dei. Cui videlicet magno ac necessario salutis operi Iesus intentus, nesciturum se matrem suam profitetur, donec eodem opere peracto dicat ei: Mulier, ecce filius tuus. Quod videlicet in hora mortis suæ dicturus erat. Vnde & cùm dixisset, quid mihi & tibi est mulier? protinus addidit: Nondum venit hora mea. Ac si diceret: Ex quo ad baptismum veni, & in desertum exiui, destitutam te esse præsentia mea materno affectu suspirasti, nunc habes me in his nuptijs, & gaudes, quod præsentia mea frueris: sed adhuc tempus imminet, vt magis ac magis te relicta, non desinam circuire per ciuitates & castella. Cum vita præsenti finiam opus quod cœpi. Ab hac expeditione redeuntem, vulneratum me & morientem recipies. Nunc interim tantum impendet onus cælestium negotiorum, vt non vacet perpendere, quod maternis affectibus tuis debeam. Nec enim habeo facere voluntatem meam, sed impositam à patre perferre obedientiam. Qualem mandati eius necessitas adduxerit, talem me filium tuum in illa hora ostendam tibi. Et hæc quidem dicta non ad illud respondit quòd dixerat mater, vinum non habent, sed ad interni desiderij eius clamorem vehementem in aures suas altè personantem, quia faciem eius ardebat semper videre præsentem. Nam conuiuas, quorum deuotione inuitatus fuerat, nô minus quàm ipsa suo volebat beneficio lætificare, maximè ob vtilitatem illorum, quos hoc viso miraculo nouerat in se credituros esse. Rectè ergo sequitur: [Dicit mater eius ministris: Quodcunque vobis dixerit, facite.] Voluntatis eius conscia, & de potentia eius non dubitans, opportuna commonitione ministrorū animos præparat: videlicet ne id quod præcepturus erat, amentiæ reputarent, nondum veram eius experti virtutem. Nam & propinqui eius, cū apostolos eligeret, & noĩa quibusdam mutata imponeret, exierunt, inquit Marcus Euangelista, vt tenerent eum, dicentes, quia in furorem versus est. Itaque sollicita præmonet, vt non diffidentes, aut etiā irridentes, indigni fierent gratia miraculi, sed præcepto parētes, viam facerēt manifestādæ gloriæ Dei.

Alia expositio di... Christi. — *Luc. 2.* — *Mat. 12.* — *Act. 1.* — *Mat. 10.* — *Luc. 14.* — *2. cor. 8.* — *Exo. 20.* — *Deut. 5.* — *Deut. 33* — *Ioan. 19.* — *Nondū venit hora mea.* — *Marc. 3.*

[Erant

[Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ, secundum purificationem Iudæorū, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Et dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua.] Purificationes Iudæorum multiplices erant, aliquæ à Moyse, plurimę autem ex traditione Pharisæorum: ... bus & Marcus: Pharisæi enim, inquit, nisi crebro lauent manus suas, non manducant, tenentes traditiones seniorum. Et à foro, nisi baptizentur, non comedunt. Et alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum. Marc.7. 3.Reg.7

Ob huiusmodi purificationes, vt aqua esset in promptu, hydriæ ponebantur, quæ in hac domo nunc lapideæ fuisse referuntur: erantq; vasa sic appellata, quòd essent aquæ receptui præparata. Hydor enim Græcè, aqua dicitur Latinè. Cæterùm abusiuè hoc nomen ponitur, vt ibi: Hydria farinæ non deficiet, neque lechytus olei minuetur. Quarum quantitatem fuisse inæqualem, Euangelista curauit significare in eo, quod ait: Capientes singulæ metretas binas vel ternas. Metretas dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret, vrnas, amphoras, vel si quid huiusmodi. Nomen mensuræ est metreta, & à mensura accepit nomen ista mensura. Metron enim dicunt Græci mensuram, vnde appellatæ sunt metretæ. [Et impleuerunt eas vsq; ad summū.] Metreta

Notandum, quòd Dñs nec de nihilo vinum, quo conuiuas lætificaret, nec de nihilo panem fecit, quo turbas esurientes satiaret, nec aliquid omninò in tota suorum serie signorum, de non existentibus fecit: sed vel existentia in maius & melius prouexit, faciendo de aqua vinum, & panes quinque aut septem multiplicando in satietatem multorum millium: vel corrupta in integrum reformauit, infirmos curando: vel destituta restituit, mortuos resuscitando. De nihilo aūt non operatus est aliquid. Non enim mentitur scriptura, quæ dicit: Qui viuit in æternum, creauit oīa simul. Simul quippe omnia, id est, prima rerum elementa de nihilo creauit: sex autem diebus operatus rerum omnium species, non de nihilo creauit, sed ex eisdem elementis verbi imperio formauit. Et die quidem septimo requieuit ab omni opere quod patrarat: scilicet vt nullam deinceps nouam speciem produci iubeat: operatur tamen vsque modo, dum eadem gubernat & multiplicat, maximeq; humanum genus, quod in melius commutat. Igitur quia, & sicut scriptura testatur, semel loquitur Deus, & secundo ipsum non repetit, vinum daturus incommutabilis Dei filius, non de nihilo creauit, sed de competenti elemento fecit, scilicet de aqua, quam singulis annis per vites à radicibus ascendentem in vinum conuertit, præceptū quod posuit, & non præteribit. Quod qualiter fecerit, credi potest, inuestigari non potest. Sed profectò mirabilius est aquam de nihilo creasse, quàm vinum de aqua fecisse. Mirabilius quippe est, quamlibet substantiam, quæ non erat, cōdere, quàm substātiæ iā existenti quodlibet accidens adijcere. Est autem omnis humor vna generaliter substantia, vnumq; elementum, color autem siue sapor ritè inter multitudinem ponuntur accidentium. Igitur dum aquam de nihilo creauit Deus, quia substantiam edidit, fecit mirabilius, cùm autem vinum de aqua fecit, humoris substantiæ solum accidens adijciendo, eiusdem Dei filius fecit quod est venerabilius. Non enim tam est mirabile, vt supra dictum est, quòd hoc facere potuerit Deus, quàm quod is qui hoc facere posset, Deus erat homo factus. [Et dicit eis: Haurite nunc, & ferte architriclino.] Architriclinus dicitur ..., qui est sponsi amicus: qui sponso vacante, & à cunctis feriato negotijs, nuptijs præest, & necessarias prouidet, conuiuantibusq; & vniuersæ domui præeminet. diciturque architriclinus, id est, princeps triclinij, eo quòd ... triclinio quiescentium sponsi & sponsæ consecratæ ... Triclinium autem dicitur, quasi tertium reclinium, id est, cubiculum intra cubiculum: imo cubiculum intra primum & alterum cubiculum. Huic iubet primò propinari vinum ex aqua factum, vt lucerna tam splendidi ac iucundi miraculi non lateret, sed tanquam in fastigio nuptialis conuiuij posita, claritatem suam latius diffunderet, totamq; domum serenans, & vniuersos conuiuas lætificans, fidem illorum, propter quos maximè factum fuerat, alacrius accenderet ... & factum est. [Vt autem gustauit architriclinus aquam vinū factā, &c.] Verè ergo, vt ait ipse dominus, ecce plus quàm Iona hic, & non solùm plus q̃ Iona, aut plus q̃ Salomon, sed & plus quàm Moyses, aut aliquis omninò sanctorum & magnorum hominum. Nam vt ea ... quod quādo vel quomodo voluit, natus est: quod quādo vel quomodo voluit, mortuus est, & resurrexit, & in cælum ascēdit, vt interim hæc maiora taceā, quis oim sanctorū, per quos signa ... facta sunt, sola voluntate vel imperio fecit aliquod signū? Moyses nanq; clamando, ad dominum, ita vt diceret illi Deus: quid clamas ad me? fecit in Aegypto signa. Clamādo ergo, id est, nō sua potestate vtendo, sed alieno imperio, virga percutiens diuisit aquas, hic autem solo nutu, sola voluntate, sedens & tacens, in vinum bonū conuertit illas. [Hoc fecit initium signorum Iesus in Chana Galilææ, & manifestauit gloriam suam.] Magnum sanè ac præclarum signorum fecit initium, quo tanquam fulgur ea choruscatione ferirer oculos hominum, vt ad considerandam cæli faciem attoniti leuarent intuitum, id est, ad consideranda cætera quoqueque facturus erat, ad credendum regni Dei aduentum diligentes & attenti spectatores credulum conuerterent animum. Et hoc, inquit, signo manifestauit gloriam suam, scilicet vt viderent illi, & audiremus nos gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, audiremus

Margin notes: Non de nihilo fecit Christus vinum & panem, &c. — Mat.14. — Eccl.18. — Gen.2. — Ioan.5 — Psal.61 — Mirabilius est creare aquā, q̃ ex aqua vinum facere. — Architriclinus. — Mat.12. — Exo.14.

Rom. 10. Mat. 5.

Discipuli ei⁹ tũ nondũ oia reliquerãt.

procul & crederemus ad iustitiam & salutem nostram. Non enim idcirco venerat lucerna, vt lateret sub modio, sed vt posita super candelabrum, omnibus qui in domo sunt luceret. Sic & nos, vbi fructus dignus est, id est, vtilitas animarum, manifestare debemus coram hominibus eã quæ in nobis est gratiam, vt videant opera nostra bona, & glorificent patrem nostrũ qui in cælis est. Et crediderunt in eum discipuli eius. Dictum est hoc loco, quia crediderunt in eum, sed non dictum est, quòd relictis omnibus secuti sunt illum. Nondum enim Ioannes missus fuerat in carcerem. Ipse autem Iesus antequam Ioannes traditus esset, cursum publicæ prædicationis ingressus non est, neque matre & affinibus relictis circuibat, prædicando per ciuitates & castella, à qua prædicatione eius cæteri Euangelistæ, vt superius dictum est, suæ post baptismum eius sumunt narrationis exordia. Quapropter nec discipulis suis hoc præceperat, quod non nisi prior ipse fecisset, præcipere habebat, scilicet vt relictis omnibus, sua, quæ nondum illis præcedendo ostenderat, sequerentur vestigia. Inter quos & hunc Ioannem Euangelistam relictis nuptijs, ipsius enim istas fuisse nuptias, opinio ferè omnium est, ipsum dominum sequi cœpisse arbitramur. Tradunt nanque historiæ, quòd cum de nuptijs volentem nubere vocauerit, & propterea quem à carnali voluptate retraxerat, potioris amoris sui dulcedine donauit: discipulos ergo iam quidem habebat, quos ad eum maximè Ioannis testimonium dirigebat, quibus ipso Ioanne cœptũ cursum per publica ministeria peragente, priuata miraculorum & doctrinæ suæ aperiebat initia. Vnde & subditur: [Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius, & ibi mansit non multis diebus.]

IN EADEM LECTIONE EXPLANAtio secundum mysteria allegoriæ.

Mysteriũ spirituale in corporalibus operibus Christi. Ioan. 5.

Spirituales nuptiæ inter Deũ & hominem. Psal. 18. Num. 16

IN his quæ circa salutem nostram acta sunt diuinis operibus, ita mysticam inesse rationẽ credimus, sicut in patre, qui vsque modo operatur, filium qui & ipse similiter operatur, esse cõfitemur. Et hoc est dignũ atq; laudabile catholicorũ patrũ in venerabilibus literis studium, vt sicut pater æternus sine filio coæterno nihil operatur, ita nihil eorum quę ad salutem hominum siue in lege, siue in euangelio corporaliter acta sunt, à spirituali intelligentia vacare patiantur. Hoc autem signorum eius fuit initium, & rara quæ facta sunt ab eodem Dño, i. à verbo propter nos incarnato, maiorem stuporem hominibus attulerunt. Igitur quia filium confitemur, vt & patrem habeamus, cũ ipsius adiutorio, sanctorum quoq; patrũ præeunte exemplo, in hoc magno & mirabili opere pulchritudinem speculemur spiritualis intelligentiæ. Nuptiæ, inquit, factæ sunt in Chana Galilææ. Hoc magnum & multis prophetarum præconijs prenuntiatũ, atq; patriarcharum factis fuerat prefiguratum, quòd duæ naturæ, diuina scilicet & humana cõuenturæ essent in vno Christo, essetq; ipse in sole positurus tabernaculum suum, tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Factumq; est in illo virginalis vteri thalamo sponsus sponsæ, id est, creator creaturę magna coniunctus est dignatione. Chana verò zelus, Galilæa transmigratio interpretatur. Quod loci nomen multum operatur ad sensum spiritualem, quia videlicet magno zelo ductus est fortissimus spirituum deus in adulterum diabolum, cum tali modo requirẽs suam, quam ille corruperat, creaturam, eidem auxit iusti iudicij pœnam, requisitę verò & inuentæ creaturæ indebitam sua gratia reddidit gloriam. Nuptię ergo factę sunt in Chana Galilęę. Festũ agit diem vniuersa domus, quæ est sancta ecclesia, non frustra credens, se totam illi Deo coniunctam à quo suam credit naturam in veritate carnis assumptam. Et erat mater Iesu ibi. Mater Iesu adest vbi istę nuptię celebrantur: quia profectò vera incarnationis Christi fides non deest omnibus qui harum nuptiarum filij vel conuiuę dici & esse merentur. Marcion, Cherynthus, Hebion, alijq; hęretici, seorsum conuenticula sua facientes, harum nuptiarum filij non fuerunt. Non enim ibi erat mater Iesu, quia diuersis quidem erroribus, sed eodem malignitatis spiritu, fidem incarnationis eius à suis cordibus & cõuentibus excluserunt. Illic tantummodo harum cœlestiũ nuptiarum solennitas celebratur, vbi est mater Iesu, id est, vbi est mater Ecclesia, videlicet vbi quotidie nubentibus Christo adolescentulabus, vera incarnationis eius fides prędicatur. Illic vocatus adest Iesus & discipuli eius, sponsus videlicet & amici eius. Quatuor itaque personę sunt istę, quę in Cantica Canticorum de nuptiali loquuntur amore, scilicet adolescentulę, quarum nuptię supersunt, vel quę quotidie Christo nubunt, mater Ecclesia, quæ illas parturit, donec Christus formetur in eis: Christus ipse & discipuli eius, videlicet sponsus, & amici eius. Quid ergo in his corporalibus nuptijs significatum est, quod ad istas spirituales pertineret? Hoc videlicet, quod partim factum fuerat, partim autem & futurum erat. Nam per id quod vinum deficit, significatum est illud quod factum fuerat, scilicet quòd beatitudo vel incorruptio, quæ humano generi data fuerat, peccante primo parente defecerat. Sic enim homo conditus est, vt si vellet, posset non peccare, & posset non mori, quandoque peruenturus ad hoc quod melius & perfectius est, scilicet non posse peccare, & non posse mori. Peccando au

Mater Iesu spiritualiter est ecclesia.

Quatuor personę in nuptijs. Can. 1. 6 Gal. 4.

do autem eo decidit, vt non possit carere peccato, & non possit non mori. Vinum ergo deficit,
quia collatæ gratiæ beatitudine priuata est miserabilis natura hominis. Illud quoque iam fa-
ctum fuerat quod signatum est per sex hydrias lapideas aqua impletas. Nam senarius hydria-
rum numerus perfectus, sanctos patres vniuersos significat, qui diuersis temporibus, id est, sex
mundi ætatibus diuisi, suo quisque tempore aqua sapientiæ salutaris impleti sunt. Mentes nanque Eccles.15
illorum veluti hydriæ lapideæ fuerunt, scilicet fide stabiles, ingenio capaces. Capiebant au-
rem singulæ metretas binas vel ternas: quia videlicet cum omnium fuerit vna fides, non omni
bus eadem vel æqualis data est sapientiæ quantitas. Plus enim indicatum est. Verbi gratia:
Moysi quàm Abrahæ, Dauid quàm Moysi. Quod ex ipsis sacræ scripturæ verbis patenter osten Gen.12
ditur. Quis enim nesciat, quia Abraham cum Deo locutus est? Et tamen ad Mosen dominus 17.
dicit: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob, & nomen meum Adonai non Exo.3.6
indicaui eis. Ecce plus Moysi quàm Abrahæ innotuerat, qui illud de se Moysi indicat, quod se
Abraham non indicasse narrabat. Psalmista quoque cum dixisset, Quomodo dilexi legem Psal.118
tuam domine, tota die meditatio mea, subsecutus adiunxit: Super omnes docentes me intel-
lexi. Et iterum: Super senes intellexi. Qui ergo legem se meditari memorat, & super omnes
docentes se, & super seniores se intellexisse testatur, quia diuinã scientiam plus quàm Moyses
acceperit, manifestat. Ita impletur Danielis sententia dicentis, Quia pertransibunt plurimi, Dani.12
& multiplex erit scientia. Igitur non vna vel æqualis est hydriarum huiusmodi capacitas, quia
diuini nominis trinitatem, vel cætera diuinitatis mysteria non omnes coæqualí perceperunt
gratia. Et omnes quidem illa sapientiæ salutaris aqua, de plenitudine huius sumpta est, qui
dixit nunc: Implete hydrias aqua, sed tamen erat aqua pallens & frigida, neque naturam hu-
manam in pristinum vigorem restituere poterat. Illa nanque Mosaica lex, illa Dei dona ni-
hil ad perfectum adduxerant, quia peccatorum remissionem, & carnis resurrectionem gene- Hebr.7
ri humano conferre non poterant, solamque occidentem legis literam non viuificantem spiri- 2.Cor.3
tum accipiebant. Per hoc autem quod aqua in vinum conuersa est, significata est illa quæ Aqua in
facta est, imò quæ tunc cœperat, per Iesum Christum gratia & veritas. Nostræ quippe na- vinũ cõ-
turæ corruptionem diuinitatis suæ fortitudine induerat, nec multo post passione mortis su- uersa.
perata, resurrectionis patriam in semetipso, multisque sanctorum secum resurgentium corpo- Psal.92 Matt.27
ribus dedicaturus erat. Quo facto nunc ascenso cælo desuper in subiectas omnes hydrias cla- Acto.19
rissimè rutilat, & in sanctarum scripturarum aquis, imaginem ac virtutem suam videndam Tit.2
siue degustandam repræsentat. Ita naturæ nostræ infirmitate sanata, quicunque baptizati spi- Luc.24
ritu sancto iam prima resurrexione reuiximus, & in secundam beata spe transpositi sumus,
ipso sensu nobis aperiente, spiritualem in eisdem scripturis rationem intelligimus. Nunc de
ipsis ætatibus parumper quod ad eiusdem Christi nuptias vel sanctæ ecclesiæ castitatem per-
tineat, dicendum est: Ecce in exordium primæ ætatis dictum est: Hoc nunc os ex ossibus
meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit Gene.2
vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Hoc manifestè legitimi atque casti, sed tamen carna-
lis coniugij fidem atque vnitatem commendat. Veruntamen quàm diu non nisi iuxta car-
nem intelligebatur, non nisi aqua, quamlibet haustu dulcis, & ad potandum habilis erat.

At vbi desponsata sibi ecclesia venit ad nuptias, & vox eius intonuit super aquas multas, Coniu-
dicente illo per Apostolum suum, in quo ipse loquebatur, sacramentum hoc magnum est, ego giũ Chri
autem dico in Christo & in ecclesia, aqua in vinum conuersa est. Hoc enim audito, sanctæ ani- sti & ec-
mæ spiritualium nuptiarum amore feruere cœperunt, alium cogitantes hominem, scilicet no- clesiæ. Psal.28
uum, eum qui secundum Deum creatus est: qui quodammodo reliquit patrem suum, dum 2.cor.13
à patre exiens & veniens in mundum, semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Matrem Ephe.5
quoque suam, scilicet pharisaicam synagogam totamque gentem Iudaicam, & adhæsit vxori Ephes.4
suæ, videlicet electæ de gentibus ecclesiæ, cum qua iam vnum corpus est, caput & membra Ioan.15
sponsus & sponsa, Christus & Ecclesia. Nam sicut non vndecunque, sed de ipsius viri sub- Philip.2
stantia fecit Deus Euam, vt maior esset naturalis dilectionis causa: Tulit enim vnam de co- Gene.2
stis eius dormientis, & ædificauit eam in mulierem, sic & ecclesiam non vndecunque, sed de
lateris sui sanguine & aqua fecit nasci, nec aliunde nisi de carne & sanguine suo eandem pa-
scit: vnde & maior in vtroque vnius eiusdem carnis vnitas existit. Hoc ergo intellectu tan- Ioan.19
quam vino optimo, & sitis extinguitur, & amor accenditur, & vsque ad virgineæ castitatis
appetitum plurimi inflammantur, vt non solum iuga boum quæ comparauerunt, & villas Luc.14
quas emerunt, sed & coniugia carnis negligant, quo magis nuptijs cælestibus vacare præ-
ualeant. Secunda ætas inchoatur à Noe. De hoc scriptura refert, quia plantauit vineam, Vino in
bibensque vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo, &c. Et hoc quidem secundum ebriatus Noe.
literam acceptum, aqua est dulcis, & moribus apta purificandis: ne quis exemplo Cham, pa- Genes.9
ternam contemnens, si quam nouit, infirmitatem, similem illi iustè incurrat maledictionem: sed
honore & amore debito contegens, exemplo Sem & Iaphet, dignam hæreditet benedictio-

 nem,

nem. In quibus illud conſiderandum eſt, quòd cum omnes eodem ſinu arca ſeruauerit ſuper
aquas, tam longe tamen apud patrem ipſorum diſtinxit eos multum diuerſa morum quali-
Aqua eſt litera, vinum ſenſus ſpiritualis. tas. Huius ſcripturæ autem literalis ſenſus, velut aqua in vinum conuertitur, dum ſpirituali
intelligentia filijs nuptiarum ita propinatur Noe, quod interpretatur requies, ſcilicet dominus
noſter, cuius dum iugum ſuper nos tollimus, requiem animabus noſtris inuenimus, plantauit
vineam, videlicet illam quam de Aegypto tranſtulit gentem Iudaicam, bibenſq; ex ea vinum
Matt.21 nimis amarum, imò acetum cum felle mixtum, nudatus eſt in tabernaculo ſuo, ſcilicet in ſimi-
Pſal.79 litudinem hominum factus, verè paſſibilis, habitu & veritate mortis inuentus vt homo.
Matt.27 Quam eius infirmitatem deſpicit Cham, quod interpretatur callidus, id eſt, contentioſus &
Ioan.19 impatiens promptuſq; ad rixam hæreticus, & quem ex paſſionis infirmitate hominem verum
Philip.2 intelligit, dedignatur verum Deum confiteri. Propter quod, ſicut Cham in filio ſuo Chanaan,
Gene.9 ſicut & iſte in poſteritate, id eſt, in anima ſua maledicitur. At verò catholici viri, qui per Sem
& Iaphet figurati ſunt, eandem patris infirmitatem dignis ſacramentis venerantur, ſcientes,
1.Cor.1 quia quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quod infirmius eſt Dei, fortius eſt homi-
nibus: & idcirco in regno patris inclyti ſunt, & in æternis manſionibus dilatantur. Sem enim
1.Ioan.2 inclytus, Iaphet dilatatus interpretatur. Et quidem illi omnes, ſcilicet hæretici, cum iſtis in ea-
Gene.21 dem arca eccleſiæ baptiſmi aquis ſupernatauerũt, ſed abalienati ſunt retrorſum, & à nobis exie-
Gene.16 runt, ſed non erant ex nobis. Aetate tertia naſcitur Iſaac patre veterano, matre diu ſterili ea-
Abrahæ duo filij demq; prouecta. Naſcitur autem de libera per repromiſſionem, nato prius Iſmaele de ancilla
Rom.4 ſecundum carnem. Hæc diui operis hiſtorica narratio, lympida & dulcis aqua eſt, vtiliter
irrigans legentis animam, & fidei eius per exempla augens incrementum, quia fidei extitit pa-
tris Abrahæ, quòd non conſiderauit corpus ſuum emortuum, cum ferè centum eſſet anno-
rum, & emortuam vuluam Saræ, credens quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt & fa-
Galat.4 cere. Sed hæc ſunt (inquit Apoſtolus) per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta,
2.cor.13 vnum quidem à monte Syna in ſeruitutem generans, quæ eſt Agar, &c. Igitur autore Apoſto
lo, imò Chriſto qui in illo loquitur, ſicut ipſe ait, An experimentum vultis eius qui in me loqui
tur Chriſtus? Autore itaque Chriſto hæc literalis ſenſus aqua in vinum conuerſa eſt, quo ine-
briata pubeſcit fides, quam adamat ſpiritus ſanctus, & animarum nuptialis charitas multipli-
catur. Sic & cætera quæ illa ætate facta ſunt, velut aquæ in vina mutantur, dum ſpiritualiter
1.cor.10 intelliguntur, quia omnia in figura contingebant illis, vt ait idem Apoſtolus. Quarta ætate
1.Reg.17 præter facta figuratiua, qualia ſunt, victoria Dauid de Goliad, & Hieroſolymitani templi
3.Reg.7 conſtructio, mira ſapientis regis architectura: præter hæc & alia his ſimilia facta, plura quoque
myſticè dicta ſunt, quorum pleraque iuxta literam, talem aquam ſapientiæ, quæ nec ſatis li-
Canti.6 quida, nec habilis ſit ad potandum. Verbi gratia, quale eſt illud in Canticis Canticorum, ſexa
2.Cor.3 ginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus, & ſimilia,
Canti.7 quæ ſecundum literam accepta, caſtos eccleſiæ mores nullatenus ædificant. Accipiuntur er-
go ſecundum ſpiritum, & fit ex aqua vinum bonum, dignum (vt in eiſdem Canticis dicitur) di
lecto ad potandum, labijſq; ac dentibus eius ad ruminandum. Sic & illud quod cecinit Dauid:
Exi thalamum, & cætera cantica pſalmorum, ſacra quoque volumina prophetarum, ſi ſolam
ſequamur literam, pene in omnibus mortuam & inſipidam bibimus aquam: ſpiritum verò ſe-
quentes, viuificantem optimi vini ſaporem miramur & virtutem. Quinta ætate captiuus po
4.Re.vl. pulus Dei ſub rege Babylonis ducitur, & electi de filijs captiuitatis in domo eius eunuchi ſunt,
Hier.vl. quibus ob ſummam vitæ continentiam, dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro &
Daniel.1 ſapientia, præcipuè Danieli intelligentia omnium viſionum & ſomniorum. Hæc & cætera in
ſuperficie literæ, dulcis aquæ præbent poculum, magnoq; ſunt exemplo, quod per munditiam
vitæ peruenire quis poſſit ad honorem ſapientiæ. Spiritualis autem homo illos intelligit præ-
Matt.19 figuratos eunuchos, qui ſe (vt ait dominus) caſtrauerunt propter regnum cælorum: & in præſen
Ephe.5 ti captiuitate, qua rex confuſionis diabolus humanum genus in primis parentibus captiuauit,
1.Cor.7 ſcientes quia tempus breue eſt & dies mali ſunt, illud approbant Apoſtoli conſilium, vt ſine con
iugio ſint. Talibus enim clarior datur intelligentia ſecretorũ cæleſtium. Verbi gratia, vt Ioan-
ni huic, cuius eſt hoc euãgelium & Apocalypſis, cuius quot verba, tot penè ſunt myſteria. Hæc
ergo aqua vinum facta eſt, quo miro modo inebriati luxuriam obliuiſcuntur, imò & eunuchi-
Aqua ſextæ ætatis. zantur, vt veræ vineæ Chriſto arctius inſerantur. Sextæ ætatis hydriam per ſemetipſum im-
pleuit dominus de fonte aquæ ſalientis in vitam æternam. Et quidem incarnationis eius myſte
Ioan.4 rium, dicta quoque & facta eius priuſquam reſurrexiſſet à mortuis, aquam interim quamuis lym
Aqua illa in vinũ ſpiritualiter verſa. pidiſſimam ſapiebant, quia videlicet & paſſibilis in illo erat noſtra natura, & non clare intellige
bantur ea, quæ dictis aut factis ſignificabat regni Dei myſteria. Vt autem reſurrexit à mor-
tuis, aqua in vinum conuerſa eſt: quia videlicet æterna incorruptione ſolidata eſt noſtra quæ
in illo paſſibilis fuerat natura, vt idem & in nobis ſperaremus, & ipſe diſcipulis ſuis aperuit ſen
Luc.24 ſum vt intelligerent ſcripturas, & ſpiritualiter intelligẽdos recordarẽtur ſermones, quos ab illo
carna-

carnaliter audierant. Igitur cunctæ salutarium diuisiones aquarum, quæ prẹteritis generatio-
nibus distributæ sunt, simul conferuntur in hoc cælestium conuiuio nuptiarum, & ex aqua fa-
cto vino lætantur conuiuæ, quia videlicet vinum hoc lætificat cor hominis, & hic calix ine- Psal.103
brians quàm prẹclarus est. Econtra in cunctis Iudæorum atque hæreticorum conuenticulis, Psal.22
quia mater Iesu ibi non est, id est, non conuiuatur dominicæ incarnationis fides: istæ aquæ ver
tuntur illis in sanguinem: vt corruptas scripturas corrupti atque corrumpentes bibant & vo- Exodi.7
mant, imò bibant & moriantur: itaq; ignis & sulphur, & spiritus procellarum pars calicis eo- Here.25
rum. De quorum pœna in Apocalypsi iustitia Dei laudatur, dicentibus: Iustus es domine, qui Psal.10
es, qui eras sanctus, quia hæc iudicasti, quia sanguinem sanctorum & prophetarum fuderunt, & Apoc.16
sanguinem dedisti eis bibere, vt digni sunt. Hauriunt nunc (iubente domino) ministri, id est,
tractatores scripturarum studiosi & exponentes eas spiritualiter, ferunt architriclino, dum nõ
sibi attribuunt quod intelligunt, sed spiritui sancto. Ipse nanque harum nuptiarum architricli- Lucæ.1
nus est, qui & beatæ virgini superueniens, vteri eius triclinium prẹparauit, vt in illo diuina na-
tura humanæ naturæ vniretur: & singulis animabus opitulatur, vt intra secreta conscientiæ
Deo patri cõpulentur, vt eodem verbo quo virgo fœlix impregnata est, & ipse ex eius com-
plexibus fœcundentur. Ipsius ergo laudi propinandum, & cum eius honore bibendum est
hoc vinum bonum, quod seruatum est vsque ad huc, quia prioribus temporibus non est da-
tum, sed nobis, in quos fines seculorum deuenerunt. Quo tempore anni vel die factum sit si- 1.cor.10
gnum istud, autoritate sanctæ ecclesiẹ dubitare prohibemur, quẹ ipsa die qua idem dominus
adoratus est à Magis, & qua à Ioanne baptizari voluit, huius quoque signi gloriam celebrare Matt.2
consueuit. Quod si eodem die reuertente anno factum est, imò quia prædictæ authoritati san- Matt.3
ctæ ecclesiæ indubitanter concedendum est, cogimur fateri, quia toto anno illo, cuius initio
baptizatus est, qui ætatis eius tricesimus annus extitit, absque miraculis taciturnus deguit.
Initio nanque tricesimi anni sui, videlicet eiusdem anni die tertiodecimo baptizatus est. Dicit
enim Lucas: Ipse autem Iesus erat incipiens quasi annorum triginta. quod idem est ac si dixis- Lucæ.3
set Quando baptizatus est Iesus, annus tricesimus ætatis eius volui tunc cœperat. Vbi ve- Christus etiã
rò toto illo anno fuerit, vel quid egerit, incertum est. Nam si exacto quadraginta dierum ie- post tẽtationes
iunio statim à deserto rediit, & inter homines ambulauit, quomodo Ioannes qui illum cælitus in
agnouerat, iamq; ostenderat venientem ad se, dicens: Ecce agnus Dei, quomodo (quæso) lu- deserto
cerna lucens, quæ ad hoc accensa fuerat, vt omnibus illum ostenderet, toto illo anno se con- moram
tinuit, nec suis saltem indicauit discipulis? Clatet enim quòd eis anno illo non indicauerit, qui fecit.
nunc primum, id est, tertia die ante prædictas nuptias, illo iterum dicente: Ecce agnus Dei,
gratulantur se inuenisse illum, & dicunt: Inuenimus Messiam, &c. Potest itaque rectè intelli-
gi, quòd & post ieiunium quadraginta dierum aliquantum in deserto persisterit, Matthæo di- Matt.4
cente: Reliquit eum tentator, & ecce accesserunt angeli & ministrabant ei. Marcus quoque vi- Marci.1
detur expressius indicare morã temporis, dicendo: Erat q; cum bestijs, & angeli ministrabant ei.
Igitur si a maioribus diligenter obseruatũ, nobisq; traditũ tricesimoprimo ætatis suę anno iam
inchoato, fecit gloriosum hoc signorum initium, dignum sequacibus suis: in hoc quoque
prouidens exemplum, ne quis immaturè virtutes suas in publicum proferat in pe-
riculo perniciosæ vanitatis, cum ipse dominus (cui vanitas nulla vnquam
obrepere posset) legitimum tempus, id est, plenam viri æta-
tem, ad ostendendam omnipotentiæ suæ glo-
riam expectauerit.

Finis libri secundi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANEM COMMENTARIORVM LIB. III.

Legẽtes scripturã, similes nautis.

Psal. 142

QVI magno feruntur pelago pauidi nautæ, placidam sibimet auram imprecati, fixa cælo sydera respiciunt, terraque amissa tenent cælum, sedentesque ad clauũ syderibus currunt. Erratica verò sydera sequi fugiunt, ne aut Syrtes naufragas incidant, aut in regiones ignotas deuecti, portus optatos nunquam attingant. Idem nobis, qui scripturæ huius euãgelicæ profundum ingressi sumus, agendum est. Et primò placidus nobis ille spiritus implorandus est, de quo Psalmista: Spiritus (inquit) tuus bonus deducet me in terram rectam. Deinde doctores sacri mente ac vigilantibus oculis tenendi sunt, qui tanquam arcturi nunquam occidentis lucida sydera, stabili fide semper fixi steterunt: & lucem fidei fundentes, erroris occasum nescierunt. Hæreticorum verò lux erratica, longè fugienda est. Sunt enim (vt Apostolus ait) sydera errantia, quibus procella tenebrarum in æternum conseruata est: & quisquis de errore illorum quippiam sequitur, in nullius scripturæ profundo maius, quàm in hoc Ioannis euangelio naufragium patitur. Ipso ergo aspirante, à quo scripturæ fideles vniuersæ conditæ sunt, felicia sequentes doctrinæ catholicæ sydera, cœpto curramus nauigio, nihil metuentes pyratas hæreticos, quos hoc pelagus non alere, sed æterno demergere consueuit naufragio. Sequitur: [Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius & discipuli eius, & ibi mansit non multis diebus.] Magna moderatione dominus noster adhuc post tantum miraculum, quo aquas in vinum conuertit, paululum subsistit, & præcursorem suum Ioannem adhuc prædicantẽ, vsque ad debitum finem præire permittit, certo loco cõmanẽs, suamque prędicationem à publicis conuentibus & à circuiendis ciuitatibus vel castellis suspendens. Hoc iam & superius dictũ est, quia priusquam Ioannes traditus esset ipse publicum suæ prædicationis cursum distulit, intantum vt dum prædicare incepisset, Ioannes putaretur surrexisse à mortuis. Sic toto hoc anno, qui erat ætatis suæ. XXXI. paulatim miraculis seorsum exhibitis, viam & ipse pręparat futuræ suæ prędicationi, post quem videlicet annum, tradito Ioanne, & ipse prędicare incipit, vnde cæteri euãgelistæ exordium fecere suę narrationis. Decollatus est autem idem Ioannes. IIII. Caleñ. Septemb. eius anni qui est. XXXII. domini nostri. Descendit ergo Capharnaum. Hic descensus eius non tam decliuem terrarum situm, quàm humilitatis ipsius magnam innuit dignationem, quia videlicet Deus ad homines, sanctus descenderat ad peccatores. Capharnaum namque ciuitas peccatrix erat, intantum, vt huic quoque exprobrauerit ipse postea dicendo: Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida. Ac deinceps: Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cælum exaltaberis? vsque in infernum demergeris. Exprobrat autem ciuitatibus istis idcirco, quod in eis multę virtutes ab eo factæ fuissent, & non credidissent. Descendit ergo ipse & mater eius, videlicet quam postmodum studio prędicationis occupatus, quodammodo erat nesciturus, intantum, vt iuxta alium euangelistam dicenti cuidam: Ecce mater tua & fratres tui foris stant quærentes, dicat ipse: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? &c. Fratres eius qui cum eo descendunt, cognati eius sunt, quia videlicet mos hic frequens est in scripturis vt fratres vocentur, maximè in illa gente hi qui sunt iuxta carnem propinqui: verbi gratia, fratrueles siue consobrini. Discipuli quoque aliqui iam illum sequebantur, quos quasi primis doctrinæ cælestis imbuebat elementis, ad eam perfectionem nondum adductos, vt eis iam cuncta relinquere pręcipiendum esset: quod tunc maximè factum est, quando alios de nauibus, alios de diuersis negocijs vocans, tandem fecit, vt (pręter alios) duodecim essent cum illo. Est autẽ Capharnaum ciuitas in Galilæa gentium, sita in finibus Zabulon & Nephthalim, iuxta stagnum Genezareth. Interpretaturque Capharnaum villa consolationis. Quapropter populum gentium rectè significat, cui pro parte illorum quibus crux Christi stultitia visa est, ipse Christus meritò improperat: pro parte verò illorum qui eum Dei virtutẽ & Dei sapientiam credentes receperunt, relictis Iudæis, consolationis suæ gratiam dat. Quod manifestius secundum Lucam præfiguratum est. Nam cum dixissent illi homines ciuitatis suæ, quanta audiuimus in te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. In veritate dico vobis (inquit) multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Israel, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam. Quibus dictis, cum illi duxissent eum ad supercilium montis supra quem ciuitas illorum erat ædificata, vt eum pręcipitarent, Iesus autẽ (inquit euangelista) transiens per medium illorum ibat, & descendit Capharnaum ciuitatẽ Galilææ, ibique docebat eos sabbatis. Quę eius descen-

Iudas apostolus in sua epistola.

Christ⁹ post decollatũ Ioannẽ publicẽ prædicare cœpit. Lucæ. 9

Descẽsus Christi p humilitatẽ.

Matt. 11

Matt. 12

Matt. 4

1. Cor. 1

Lucæ. 4

Christ⁹ à suis reiectus.

descensum hic euangelista Ioannes post multa cõmemoraturus est. Hoc enim facto præfigura
tum est, quia sui, scilicet Iudæi, quorum de carne natus est, ad præcipitium mortis illum perducturi
essent, & propter hoc ipse transiturus ab eis, & ad fidem gẽtium descensurus esset, vt ibi fide ec-
clesiæ pasceretur, sicut & in eo præfiguratum fuerat, quod ad nullam viduarum, quæ multæ e-
rant in Israel, missus est Helias, nisi in Sarepta Sydoniæ ad mulierem viduam: vel in eo, quod cum 4.Reg.5
multi leprosi essent in Israel sub Helisæo, nemo illorum curatus est, nisi Naaman Syrus. Non e-
nim frustra cum tam terribili iuramento hæc præterita cõmemorauerat illis dicens, in veritate
dico vobis. Ergo postquam vinũ de aqua factũ est, dominus Capharnaum descendit, scilicet in Allegoria de aqua in vinũ versa
villã consolationis, quia postq̃ resurgendo à mortuis, mortalitatis nostræ aquam, in immortalita
tis suæ vinũ transtulit, & dato spiritu sancto aquaticum literæ sensum ad spiritualem promouit
intellectum: relictis Iudæis, ad consolandas gentes trãsijt. Sequitur: [Et prope erat Pascha Iu-
dæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.] Itaq; non multis diebus (vt ait Euangelista) mansit
in Capharnaum, id est, fortè non totis diebus trium mensium. Nam à die qua constat, vt supra
dictum est, factum esse illud signorum initium, aqua conuersa in vinum, vsq; ad sacram paschæ
vesperam, anno illo iuxta lunæ rationem, octoginta octo, vel secundum veriora cõputistarum
exemplaria, tantum octoginta dies fuerunt. Hoc omnino prætereundum nõ est, quia hic ascen
sus domini nostri in Hierosolymã propter illa quæ ibi dicta vel facta sunt, inter testimonia diui
nitatis, quæ maximè hic euãgelista colligere solerter intendit, meritò scribi debuit. Nam plerique
arbitrantur quidẽ maximũ esse signorum quòd Lazarus suscitatus est, quòd cæcus ex vtero lu- Ioan.11
men accepit, quòd ad Iordanem audita est vox patris, quòd transfiguratus in monte gloriam Ioan.9
ostendit triumphantis. Prudentioribus autem, inter omnia signa quæ fecit, hoc videtur esse mi Matt.3 Matt.17
rabilius, quòd vnus homo, & illo tempore contemptibilis, & intantum vilis vt postea crucifi-
geretur, scribis & pharisæis contra se sæuientibus, & videntibus lucra sua destrui, potuerit ad
vnius flagelli verbera tantam eijcere multitudinem, mensasq; subuertere, & cathedras confrin-
gere, & talia facere quæ infinitus non faceret exercitus. Igneum enim quiddam atq; sydereum
radiabat ex oculis eius, & diuinitatis maiestas lucebat in facie. Hoc ergo testis filij Dei, diui-
nitatem testificans eiusdem filij hominis, rectè ad conuincendos hæreticos non omittere, cura-
uit. Sed quid sibi vult, quòd hic euangelista nunc illum idem fecisse, scilicet vendentes & e- Quæstio de eiectiõe nũmulario rũ e tem plo.
mentes de templo eiecisse asserit, quod secundum alios euangelistas tunc fecit, quando turbis
comitantibus, & pueris osanna clamantibus, ad ciuitatẽ eandem iam passurus aduenit? Nun-
quid casu vnumquodq; sicut memoriæ primum occurrit, ita primitus describit: tanquam cu-
randum non sit de factorum tempore, dummodo constet de rerum veritate? Hoc fortasse ma-
gis opinari liceret, quòd secundum intentionem vel propositum suum colligens testimonia di- Matt.21 Marci.11
uinitatis Christi, quia factum hoc insigne magis cæteris extitit, prius scribere dignum duxit. Sed Lucæ.19
hoc vel illud opinari, sequens literæ textus non sinit. Nam inferius scriptum est: Cum ergo ve Ioan.2
nisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in Aliud tẽ pus huius facti, secundũ cæteros euãgelistas.
die festo. Nunquid cæteri euangelistæ in recordatione temporis, quo istud actum est, omnes
errauerunt? An casu concorditer omnes idem de eodem tempore falsum opinati sunt? Absit.
An fortè propter aliquod mysterium id quod primo anno factum est, ipsi ad vltimum trans-
tulerunt? Sed hoc textus literæ ipsorũ suspicari vetat. Nam secundum Lucam, cum iam pas- Lucæ.19
surus Hierosolymam adueniret, & videns fleuisset super illam, ingressus templum, cœpit eijce Marci.11
re vendentes & ementes, vt videlicet quod futurum prædixerat, idipsum facto suo illos eijcien
do præsignaret. Marcus autem diem quoque magis determinat quo illos eiecit, scilicet venden-
tes & ementes, videlicet, sequenti die postquam ciuitatem iam passurus ingressus est. Igitur vn
dique coartamur vt illud plusquam semel factum esse fateamur, quod vendentes & ementes eie
cisse de tẽplo narratur. Et reuera fidenter affirmare licet, quòd nõ solum nouissimè quando pas-
surus ascendit, sed & quoties ascendit ex quo miracula facere cœpit, quoties eiusmodi negocia-
tiones imò latrocinia inuenit, zelatus est, & comedit eum zelus domus Dei. Nec verò frustra Psal.69
hic euangelista Ioannes in eo diuersus voluit esse à cæteris, vt quod illi nouissimo, hic primo an-
no factum esse assereret. Nam posset aduersarius hoc dicere, quòd non diuinitatis nutu constri-
cti vel attoniti scribæ & pharisæi quieuerint, & lucra sua perire permiserint, sed metu turbarũ,
quæ multæ partim cum illo venerant, partim venienti cum laudibus & ramis palmarum ob-
uiam exierant. Vt ergo totũ quod factum est diuinitatis eius virtuti indubitãter adscribẽdum
esse sciamus, illo quoq; tempore hoc illum fecisse testatur, quo parum notus adhuc, nulla venerat
turba comitatus. Sed iam euangelij verba perscrutemur. [Et inuenit in templo vendentes bo
ues & oues & columbas, & nummularios sedentes.] Sciendum, quia iuxta legis mandata augu Deut.12
stissimo in toto orbe templo domini, & de cunctis penè regionibus Iudæorum illic populo con-
fluente, innumerabiles immolabantur hostiæ, maximè festis diebus, taurorum, arietum, hirco-
rum: pauperibus, ne absque sacrificio essent, pullos columbarum & turtures offerentibus. Ac-
cedebat plerunque, vt qui de longe venerant non haberent victimas. Excogitauerunt igi-
tur Iu-

tur sacerdotes, quomodo prædam de populo facerent, & omnia animalia quibus opus erat ad sacrificia vendebant, vt & venderent non habentibus, & ipsa rursus empta susciperent. Hanc strophам eorum crebra vendentium inopia dissipabat, qui indigebant sumptibus, & non solum hostias non habebant: sed nec vnde emerent quidem aues ac vilia munuscula. Posuerunt
Deut.23 itaque & nummularios, qui mutuam sub cautione darent pecuniam. Sed quia erat in lege præceptum vt nemo vsuras acciperet, & prodesse non poterat pecunia fœnerata, quæ commodi
* technā nihil haberet, & interdum sortē perderetur: excogitauerunt & aliam * tegnam, vt pro nummularijs collybistas facerent. Cuius verbi proprietatem Latina lingua non exprimit. Collyba dicuntur apud eos, quæ nos appellamus tragemata, vel vilia munuscula: verbi gratia, frixi ciceris, vuarumque passarum, & poma diuersi generis. Igitur quia vsuras accipere non poterant, collybistæ, qui pecuniam fœnerabantur erant, pro vsuris accipiebant diuersas species, vt quod in
Ezec.22 nummo non licebat, in his rebus exigerent quæ in nummis coemuntur: quasi non hoc ipsum Ezechiel prædicauerit dicens: Vsura & superabundantiam non accipietis. Istiusmodi dominus cernens in domo patris sui negociationem seu latrocinium, ardore spiritus concitatus, iuxta quod scriptum est in sexagesimooctauo psalmo: Zelus domus tuæ comedit me: fecit sibi flagellum ex funiculis, & tantam hominum multitudinem eiecit è templo. Hoc præter exterius factum verè magnum, & in testimonium veræ & summæ diuinitatis Christi prædicandum, aliud portendit miseris Iudæis, verè magnum & miserabile malum, verè dolendum nisi meritò accidisset, cruentæ ciuitatis & prophanati templi excidium, totumque penitus abolendum ab oculis Dei præsignat veteris sacrificij ritum. Quid enim funiculus ille agit in manu potentis, in manu sapientis? Quid nisi Romanum præsignat exercitum, durum ad cædendum, fortem
Esaiæ.10 ad ligandum & captiuandum? Qui enim quondam per prophetam dixerat: Væ Assur, virga furoris mei, & baculus ipse est, in manus eius indignatio mea: nunc per seipsum factus pro-
Danie.7 clamat: Væ magnæ Romani imperij bestiæ, quæ iuxta Danielem comedit atque comminuit, & reliqua pedibus conculcauit. Funiculus iræ meæ, lorumque ferreum, & captiuandæ huius gen-
Iesus fleuit super illam. tis vinculum ipsa est. Hoc malum portendit illis infaustum prodigium, quod maximè claret ex euangelio secundum Lucam: Nam (vt ille refert) ingressurus in templum & facturus hoc
Lucæ.19 signum, prius videns ciuitatem fleuit super illam, & dixit: Quia si cognouisses & tu, quia venient dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, &c. Cum ergo prius illud extremum pronunciat excidium, & tunc ad eijciendos illos de domo patris sui, factum de funiculis adhibet flagellum, apertè innuit, se facto præsignare ipsum quod verbo prædixerat malum, quod & secundum naturæ humanæ compassionem deflet, & secundum iustam diuinitatis suæ censuram
Psal.118 exercet. Et congruè vindicta, quia plectendi erant, funiculo præfiguratur: nam ipsi longis
Matt.23 peccatorum suorum funiculis circundabantur. Quorum longitudo rursus secundum Matthæum exprimitur. Nam cum dixisset: Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas, & ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem: statim addidit longitudinem funium illorum quibus circundabantur dicens: Vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare: Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam. Igitur in signum atque portentum miseriarum. [Facto de funiculis flagello, omnes eiecit de templo: oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, mensasque subuertit.] Non curans si sacerdotum latrocinantium, populumque deprædantium lucra perirent. [Et his qui columbas vendebant dixit: Au-
Pauperibus pepercit ibi Christus. ferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis.] Et hoc valde notandum, quod in medio feruore districtionis, in ipsa flamma zeli ardentis, dum sine cura sacerdotum mercimonia proijcit, pauperibus, scilicet his qui columbas vendebant (non enim diuites, sed pauperes eiusmodi auiculas vendere solent) pauperioribus ergo parcit, vt non exturbet columbas quas vendebant, quas cum exturbatæ euolassent, ipsi consequi non possent, & aliquando damno affecti angerentur, ac iure deplorarent. Illud quoque non prætereundum,
Mat. 20 quod cum in alio euangelista de scriptura dicat, proferens testimonium: Domus mea domus
Esai.56 orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum, hic dicit: Nolite facere domum patris mei domum negociationis. Nam illud dixit scribis & pharisæis, siue sacerdotibus, qui reuera sub specie diuini cultus quasi in spelunca latentes, prædam & latrocinium, vt prædictum est, de populo faciebant. Hoc autem pauperibus columbas vendentibus loquitur, qui nesciebant quid esset inter dexteram & sinistram suam. Cæterùm secundum mysti-
Mysticè eijcitur tēplo simoniaci cos intellectus, quotidie Iesus ingreditur templum patris, & eijcit omnes, tam episcopos quàm presbyteros, & diacones quàm laicos, & vniuersam turbam de ecclesia sua: & vnius criminis habet vendentes pariter & ementes. Scriptum est enim: Gratis accepistis, gratis date. Mensas quoque nummulariorum subuertit, id est, altaria, videlicet propter auaritiam sacerdotum
Matt.10 nummulariorū mensas appellata. Cathedras quoque vēdentium columbas, iuxta Matthæum,

euertit,

Cathedræ vendentiū.

euertit, quod iuxta simplicem intelligentiam accipere absurdum est. Non enim columbæ in cathedris erant, sed in caueis: nec columbarum institores putandum est sedisse in cathedris, sed mysticè in cathedris magistrorum dignitas indicatur, quæ ad nihilum redigitur, cum mixta fuerit lucris. Quod de ecclesijs dictum est, vnusquisque & de se intelligat. Dicit enim Apostolus Paulus: Vos estis templum Dei, & spiritus sanctus habitat in vobis. Non sit in domo peccatoris nostri negociatio, non vendentium ementiumq; commercia, non donorum cupiditas: ne ingrediatur Iesus iratus & rigidus, & non aliter mundet templum suum, nisi flagello adhibito, vt de spelunca latronum, & de domo negociationis domum faciat orationis.

1. Cor. 3

Contra Iudæos & Hebionitas, dicētes Ioseph esse patrem Christi naturalem.

Quomodo autem Iudæi vel hæretici Hebionitæ, id est, pauperes, videlicet sensu magis quàm nomine, & cæteri aduersum quos maximè fulminat hæc secundum Ioannem euangelica veritas: quomodo quæso non audierunt imperiosam vocem dicentis, & nolite facere domum patris mei domum negociationis? Audierunt Mariam matrem eius dicentem: Fili quid fecisti nobis sic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te? & idcirco prorumpunt, dicentes: Christum ex Ioseph semine esse natum, & non audierunt quòd hic ipse, Nolite, inquit, facere domum patris mei domum negociationis? Si agni mansueti mitem balatum non audierunt, dicentis: Quid est quod me quærebatis, nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt oportet me esse? Quomodo saltem hunc rugitum leonis non audierunt, in tempestate & turbine vias suas agentis, & omnia terrore aspectus sui subuertentis ac dicentis, Domum patris mei nolite facere domum negociationis. Non enim leue aut paruum est, quòd dicendo domum patris, addidit mei. Altius quippe est quàm si dixisset tantum, domum patris. Hoc ferè vbique in verbis eius notandum est, quòd cum patrem nominans addidit meum, de paternitate agit naturæ, qua solus & vnicus filius est. Et maximè alta sunt & diuina quæ loquitur, vt illud: Pater meus vsque modò operatur, & ego operor. Cum verò patrem nominans non addidit meum, de paternitate agit gratiæ quę nobis communicatur, vel qua fratres eius sumus, & tunc magis humilia de seipso loquitur, vt illud: Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Sequitur: [Recordati verò sunt discipuli eius quia scriptum est: Zelus domus tuæ comedit me.] Extunc recordati sunt hoc de illo esse scriptum, exquo aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas.

Lucæ. 2
Ioan. 7
Lucæ. 2

Duplex modus, quo de patre loquitur Christ9.

Ioan. 5
Ioan. 14
in titul.
Psal. 68

Recordati sunt ergo de illo fuisse scriptum, quia viderant impletum: Zelus domus tuæ comedit me. quod longè sonorius dictum est, quàm si dictum fuisset: Zelus domus tuæ inflammauit vel accendit me. Infirmitas nanque humanitatis eius orat in illo psalmo, quæ cum diuinitatem in se habitantem ita contegeret, vt inter homines ambulans, hominibus non appareret, repentè sic illum commouit zelus patris sui, vt ipsa infirmitas eius quasi non compareret, quæ hactenus hoc agebat, vt diuinitas lateret. Quid enim aliud facere potuisset, si naturæ nostræ infirmitatem non haberet? Comedit ergo illum zelus domus Dei, dum diuinitatis fulgurantis splendor se exerens, naturam infirmam operuit vel abscondit. [Responderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hęc facis?] Quàm diu cælum detonuit, ranæ tacuerunt, quàm diu diuinitas fremuit, de illo carnis suæ habitaculo proclamans: auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei domum negociationis: tam diu Iudæi conticescentes, & in palude silentij sui se continentes, contrahiscere nihil ausi sunt. At vbi tonitruum quieuit, rursus prorepentes, adhuc tamen quasi iracundo timore, timidaq; iracundia trementes & palpitantes: quod signum, inquiunt, ostendis nobis quia hæc facis? Iudæi nanque signa petunt, non ad Dei, sed ad suam gloriam: scilicet in vanitate sitientes illam, qua lactata est antiquitus infantia gentis illius, miraculorum alimoniam: vt possint nouis & ipsi prodigijs (sicut & patres eorum) superbire, & cunctis per circuitum nationibus spectaculo esse: non recogitantes, quòd patres ipsorum rebelles & increduli, & manna manducare, & in peccatis suis mori potuerint. Aiunt ergo: Quod signum ostendis nobis? Ac si dicerent: Moyses signa & prodigia de cælo ostendit, & manna dedit patribus nostris: tu si Christus es, sicut Ioanne testificante vulgo cœp.r iam dici, quod signum ostendis? Quid operaris, vt credamus quòd Deus, cuius hæc domus est, pater tuus sit? Hæc illis dicentibus, verè non decebat sapientiā Dei vt illis signa daret qualia vellent ipsi, nihiloq; meliores effecti semper magis ac magis quęrerent curiositate insatiabili. Ait ergo: [Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitâbis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui.] Tria nobis hoc loco differenda sunt. Primum, cur signum quærentibus, cum multa signa fecerit, solam pro signo respondit virtutem suæ resurrectionis. Deinde secundum, cur eandem resurrectionem vel mortem suam edixit quidem, sed ab eorum qui signum quærebant intellectu abscondit. Tertium, cur non qualicunque figura, sed templi nomine vel similitudine vti voluit. Planè ad rem pertinuit, vt illis dicentibus, quod signum ostendis nobis quia hæc facis, illud signum responderit, quod ad discernendam magnitudinem vel eminentiam eius sufficiens est. Nam idcirco quæstione pulsabatur, quia de templo illos eiecerat, domum esse asserens patris sui: & hoc ab ipso quærebatur, quo signo credendum esset illi.

Lucę. 24
Psal. 68

Iudæi, vt ranæ tonante cęlo silentes.

Cur signa quærebāt Iudæi.

Exo. 16
Num. 14

Tres quæstiones.

Prima, cur de resurrectione respondit Christ9.

Hoc ergo signum respondere debuit, quod sufficeret ad argumentum eius diuinæ maiestatis: imò quo illis exhibito, cunctos eos de domo patris & regno eius expelleret, simulq; captiuos in omnes gentes disperderet. Vnde enim magis veritas diuinitatis eius claruit? vnde magis iustitia damnationis vel dispersionis illorum constitit, nisi est eo, quòd crucifixus ab illis resurrexit à mortuis? Moyses nanque & cæteri sancti omnes mortui sunt, & nemo illorum resurrexit: hic autem crucifixus quidem est ex infirmitate nostra, sed viuit nunc ex virtute Dei. Et huic

2. Cor. 13
Philip. 2

quidem, quia factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, donauit Deus nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flecteretur, cælestium, terrestrium, & infernorum. Illi autem, quia crucifixerunt eum, de domo Dei eiecti sunt, & tanquam oues & boues quos in templo vendebant & emebant, in prædam & occisionem cunctis gentibus iustè expositi sunt. Igitur huic percontationi illorum rectè pro signo respondit Iesus: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

Secūda, cur tam obscurè illis respōdit.

Dices: Cur tanti signi gloriam sic edixit, vt tamen ab his quibus respondebat, non posset intelligi? Vel si nolebat intelligi, cur non omnino reticuit? Videlicet idcirco non omnino reticuit, sed & hic & multis in locis, alias obscurius, alias manifestius præsignauit, vt hi qui iam erāt vel futuri erant digni reuelatione mysteriorum regni Dei, in tempore suo recordarentur verborum eius, & ad cognoscenda vel credenda facta sequentia dictis eius præcedentibus adiuuarentur. Vnde & subditur: [Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hæc dicebat.] Idcirco autem hæc ipsa cum diceret, ab ipsorum quibus loquebatur intellectu remouit: quia videlicet, sicut paulò post Euangelista narrat, ipse Iesus non credebat semetipsum eis. Tales quippe illos esse nouerat, qualibus ipse mysteria consilij sui credere non habebat.

Nec discipulis mox oīa reuelauit.
Matt. 20
Matt. 9

Si enim his quibus maximè crediturus erat semetipsum, cum diceret: Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur ad crucifigendum, & tertia die resurget. Si, inquam, cum hæc diceret, oportuna moderatione sensus eorum vt non intelligerent tenuit, & vt verbum istud absconditum esset ab eis, quanto magis insidiatoribus suis, quibus nunquam semetipsum crediturus esset, verbum istud abscondere debuit? Et si discipulos suos, nondum spiritus sancti gratia reformatos, vtres veteres esse dixit, & ideo vinum nouum non esse infundendum illis: quantò magis in hæc

Matt. 23

sepulchra mortuorum, quæ pulchra deforis parebant, intrinsecus autem plena erant putredine, sui puritatem consilij non debebat infundere? Rectè igitur illis signa quærentibus, & hoc omnipotentiæ suæ signum, nec omnino reticuit, nec nudo sermone, vt palàm intelligerent e-

Psal. 106

dixit. Tertium eorum quæ proposita sunt illud est, cur non qualicunque figura, sed templi nomine vel similitudine, responsionis suæ sensum aperuit. Et quidem hoc dicto inimicos suos errare fecit, quasi in inuio & non in via: fidelibus autem suis reseruauit ea quæ recordarentur, & tempore oportuno intelligerent propositi sui mysteria. Errantes enim illi dicunt: Quadra-

3. Reg. 8

ginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Quasi vero ille dicendo, soluite templum hoc, digitum intendisset in illos parietes magnos & pulchros, aut Deus non in alio quàm in illo habitaret templo manufacto: cum econtra templi illius constructor Salomon dixisset: Ergo ne putādum est quòd verè Deus habitet super terram? Si enim cælum & cæli cælorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui tibi? Sed hæc isti surdi intus audierant, qui templum illud exterius videbant: multo magis vero illud

Prou. 9

attenderant, quod per os eiusdem incarnanda sapientia de semetipsa dixerat: Sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, &c. Cum ergo sic in præsentia veritatis errarent, & oculi eorum sole præsente caligarent: Quadraginta, inquiunt, & sex annis ædificatum est templum hoc: non primam, sed secundam ædificationem significantes. Primus enim Salomon templum in maxima regni sui pace decentissimo septem annorum opere perfecit: quod destructum

3. Reg. 7
4. Reg. vlt.
1. Esdr. 1
Ibid. 2. 3

à Chaldæis, post septuaginta annos, ad iussionem Cyri Persæ laxata captiuitate, reædificare cœptum est. Sed filij transmigrationis, opus quod principibus Zorobabel & Iesu iubentibus faciebant, propter impugnationem gentium vicinarum, ante quadraginta & sex annos implere nequiuerunt. Et hi quidem hoc modo in verbo veritatis errabant. Nos autem non solum cum discipulis eius scripturæ credimus & sermoni quem dixit Iesus: sed & in errore illorum dicentium, quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, inuitis illis, sensum veritatis extorquemus.

Formatio hominis in vtero diebus quadraginta.

Hic enim numerus non quidem annorum, sed dierum: perfectioni dominici corporis aptissimè congruit. Tradunt enim naturalium scriptores rerum, formam corporis humani tot dierum spacio perfici: quia videlicet primis sex à conceptione diebus, lactis habeat similitudinem, sequentibus octo conuertatur in sanguinem, deinde duodecim solidetur, reliquis decem & octo formetur vsque ad perfecta lineamenta membrorum, & hinc iam reliquo tempore vsque ad tempus partus magnitudine augeatur. Sex autem & octo & duodecim & decem & octo, quadraginta & quinque faciunt. Quibus si vnum addiderimus, id est, ipsum diem, quo discretum per membra corpus incrementum sumere incipit, tot nimirum dies in ædificatione corporis domini, quot fabrica tēpli annos inuenimus. Vnde rectè per tēplum illud manufactū, sacro-

sanctam

sanctam ipsius carnē quam sumpserat de virgine figurabat. Sed & sanctæ ecclesiæ, quę est cor- Numerꝰ
pus eius, & de qua perfidos Iudæos cum flagello iustæ damnationis erat electurus: hic idem nihi- XLVI.
lominus rectè congruit numerus. Ipsa enim de vniuersitate generis humani ex Adam propagati in hac
construitur. Nomen autē Adam quatuor literis quibus scribitur, hunc ipsum numerum, id est, voce.
XLVI. efficit, si in cōputo Græco considerentur. Nam α vnum, δ quatuor: & iterum α vnū, Adā desi-
μ quadraginta significat: qui simul fiunt quadragintasex. Illud quoque sciendum, quòd eis- gnat cor-
dem quatuor literis, id est, αδ: iterum α & μ: quatuor partes orbis designantur, in quas sparsus pus ec-
est Adam in filijs suis, de quibus vniuersitas ecclesiæ colligitur. Nam in principijs nominum clesiæ.
partium mundi, hæ quatuor leguntur: videlicet ἄρκτος, quod est septentrio, ab α incipit: & Quatu-
δύσις, quod est occidens, à δ, & ἀνατολή, quod est oriēs, ab α, μεσημβρία, quod est meridies, à μ. or partes mun di.

Mysticè ergo. XL. & VI. annos in adiumentum fidei sumentes, detestamur eos, qui hunc an-
norum numerum infideliter obiecerunt: quia maledicti sunt, eo quòd sicut à patriarcha Iacob
in typo, Simeon & Leui fuerat prædictum, vasa iniquitatis effecti sunt, quia in furore suo occi- Gen. 46
derunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maximè enim hi qui fuerant de tribu
Leui, scilicet scribæ & pharisæi, talem occiderunt virum, tanti templi clauis, & lancea suffode-
runt murum. His ita iam dictis, notanda est diligēter euangelistæ intētio, dicentis: Hoc autem Christꝰ
dicebat de tēplo corporis sui. Cur enim hoc tandē intulit, nisi vt hæreticos hoc quoq; dicto per- vere De-
cuteret, Christo Dei filio linguis vipereis detrahentes: contra quos, vt sæpè dictum est, hoc euan- us est, qa
gelium maximè conscriptum est? Quod vt manifestum sit, quærere nunc libet ab eisdem hæ- habet ꝓ-
reticis: Cuius nisi templum Dei est? Creaturæ quippe alicui templum, nec aliquando factum, priū tem-
nec vnquam faciendum vel dicēdum est. Hic autem proprium templum corpus suum appellat plum.
Dei filius. Quis enim nisi Dei filius, nisi verbum incarnatum loquitur: Soluite templum hoc, &
in tribus diebus excitabo illud? Deus ergo est, quia templum habet: quantumuis ecōtra grun- 2. Pet. 2
niant crassæ sues, in suis de paludibus volutantes. Et proculdubio dignius est hoc templum fi-
lij Dei, templo illo patris sui, de quo dixerat: Nolite facere domum patris mei domum negocia-
tionis. Hoc enim templum non manufactum, iam in æternum dirui non potest: illud manufa-
ctum habitatorem non habens Deum, dirutum est. Et de hoc templo iuxta Ezechielem à latere Eze. 47
dextro aqua egressa est, & omnes ad quos peruenit aqua ista salui facti sunt. De illo autem tem-
plo à scribis & pharisæis sanguis effluere non cessat, quem sibimet imprecati sunt dicendo: San- Matt. 27
guis eius super nos & super filios nostros. Sequitur: [Cum autē esset Hierosolymis in die festo,
multi crediderūt in eum, videntes signa quæ faciebat. Ipse autem Iesus nō credebat semetipsum
eis.] Isti credentes in eum credendo quoque errabāt, ita vt (sicut prædictū est) meritò Iesus se-
metipsum illis non crederet. Nam credebant quidem q; ipse esset Christus, qui talia coram ipsis
operaretur: sed regnum eius carnaliter æstimantes, humilitatis eius vias vel regni ipsius myste-
ria percipere non merebantur. Talium vanitatē spiritus sanctus redarguit in Psalmo dicens: Va-
num est vobis ante lucē surgere, surgite postquam sederitis. Nam ante lucē surgere, quod omni- Psal. 126
no vanum est, illi appetunt, qui ante tempus exaltari quærunt, qui non recto ordine ad festiuita-
tem gloriæ nituntur, id est, qui non prius humiliantur vt postea meritò exaltentur. Sic nempe
isti, qui videntes signa quæ faciebat dominus noster, credebant in eum: sic vani volebant venisse
& regnare Christum, vt illo regi ipsi, iuxta carnalem intellectum suum, fortitudinem gentium
comederent, & in gloria eorum superbirent: & hunc ipsum esse Christum credentes, nondum hu- Matt. 20
miliati cum illo, iam de exaltatione sibimet applaudebant. Sic & filij Zebedæi, quorum hic Marc. 10
Ioannes vnus est, nondum humiliati iam exaltari volebant, dicentes: Magister, dic vt vnus ad
dexteram & alius ad sinistram sedeamus in regno tuo. In vanum ibant, quia lucem præire vo-
lebant, id est, ante Christum exaltari quærebant, & alia via, neq; seruato ordine, quem ipsa lux
disponebat, ad exaltationem properabant. Nam antequam humiliarentur secundum passio-
nem domini, iam sibi loca eligebant vbi sederent, vnus ad dexteram & alius ad sinistram.

Quare autem non æquè his & illis semetipsum abscondit vel credidit? Filijs nanq; Zebedæi sta- Quęstio
tim semetipsum credere incipit, dicendo: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? ac de præ-
deinceps paulatim illis arcana cælestia committit, maximeq; huic Ioanni, cui sempiterni secre- destina-
ta principij, multosq; reuelationum cælestium thesauros ostendit. Istis autem qui crediderunt tione.
in eum, ipse Iesus (inquit Euangelista) non credebat semetipsum. Quare ergo hos & illos
tam diuersa sorte distinxit? Sequitur: [Eo quod ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat,
vt quis testimonium perhiberet de homine. Ipse enim sciebat quid esset in homine.] Firmis-
sima planè ratio, atque ad satisfaciendum sufficiens ei, qui ab Apostolo didicit, quod non di- Rom. 9
cat figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Primum verò dicendum, de hac eadem
ratione, non vana neque infirma, quia secundum sæpè dictam euangelistæ intentionem, ad-
uersus hæreticos edita est. Quis enim nouit omnes homines, nisi scrutans corda & renes Deus?
Cui non est opus vt quis testimonium perhibeat de homine, nisi Deo cui veraciter dictum est, Psal. 7
Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum? Quis denique scit quid sit in homine, nisi Hier. 17

Deus, de quo non vanè dictum est, homo videt in facie, Deus autem inspicit cor? Igitur hic
3.Reg. 8 Luc. 16 etiam Euangelista iuxta propositum suum manifestè Christum esse Deum testatus est, dicendo:
Eo quod nosset omnes. Si autē omnes nouit homines, vtiq; & illos nouerat qui crediderunt in
eum, signa videntes quæ faciebat. Ergo secundum quod eos nouerat, discretè cum illis agere de-
bebat, videlicet vt carnalia sapientibus rectè spiritualia non obijceret, præsertim cum eius cō-
Matt. 7 Rom. 8 silij non sit sanctum canibus dare, vel margaritas ante porcos mittere. Non enim, quamuis
habeat figulus potestatē facere de eodem luto aliud quidem vas in honorem, aliud verò in cō-
tumeliam, idcirco existimandus est figulus noster erga nos hac vti libera potestate sine præ-
eunte causa iustitiæ, videlicet, quòd idcirco sint multi homines vasa contumeliæ, qua noluit
illis honorem ostendere notitiæ suæ. Nempe potius idcirco non vult illis honorem suum in-
fundere, quia sunt ipsi vasa contumeliæ. Et vt manifestius dictum sit, non idcirco quisque ma-
le agit vnde pereat, quia Deus illum morti prædestinauit, sed idcirco Deus illum morti præ-
Hæreticū est negare lib. arbitr. destinauit, quia malè acturum præsciuit: sicut contra hæreticos liberum arbitrium negan-
tes copiose disputatum est ab adiutoribus Dei. Nam, teste Apostolo, sicut vocationem prædesti-
natio Dei, sic prædestinationem eius præscientia præcedit. Igitur quod ait Euangelista: Iesus
Rom. 8 autem non credebat semetipsum eis, eo quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat, vt quis
testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine: tale est, ac si dicas de
prouido quouis homine, noluit vasculis illis vel illis vinum suum infundere, eò quòd illa sciret
ipse cœno oppleta esse, & non erat illi opus, vt quis pro se iret inspicere: ipse enim per semet-
ipsum curauit & potuit introrsum peruidere. Nunc sequentia videamus narrationis euange-
CAP. III. licæ. [Et erat homo ex pharisæis Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic venit ad Ie-
sum nocte & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister. Nemo enim potest hæc signa
facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.] Hic homo non tam pro natura, quàm pro ra-
Nicodemus homo, alij tanq̄ nō hoies. tione dici æstimandus est. Siquidem & illi quibus Iesus non credebat semetipsum, omnes qui-
dem natura homines erant: sed quia non rationabiliter quærebant ea quæ nesciebant, quodam
modo homines non erant. Hic autem Deo fauente in his quæ vidit & audiuit rationis ope vsus
est, qua sola iuuamur, vt brutis animantibus simus dissimiles. Videns enim signa quæ Iesus fa-
ciebat & non intelligens ea quæ dicebat, non in stultā admirationem euanuit, quemadmodum
illi qui dixerant. XLVI. annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis
illud? sed vt rationalis homo præparans se ad percipienda ea quæ Dei sunt, forti argumenta-
1. Cor. 2 tione constrinxit se, ita proponens: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister: ac deinde fir-
missimam rationem subijciens: Nemo enim potest hæc signa facere quę tu facis, nisi fuerit Deus
Differentia venientū ad Iesum nocte Nicodemus & alij Iudæi. cum eo. Quid verò gratiæ, quid bonæ & prædicandæ indolis habet, quòd venit ad eum no-
cte? O laudabilis lictor & venerabilis executor, multum dissimilis Iudæis quorum princeps
erat, & pharisæis ex quibus erat, qui miserunt ad comprehendendum illum nocte, ad quem au-
diendum ipse venit nocte. Miserunt illi nocte vt comprehenderent Iesum sine turba: venit hic
ipse nocte vt audiret Iesum sine turba, cui Iesus semetipsum non credebat. Illi hora sua malè
vsi sunt, & potestate tenebrarum: hic doctrinæ aptum nocturni silentij bene captauit otium.
Et illi quidem comprehendendo & ligando amiserunt saluatorem Christum, hic interrogan-
do & audiendo inuenit & tenuit Christum Dei verbum. Igitur homo hic erat princeps Iu-
Matt. 3 dæorum: ipsi autem Iudæi genimina erant viperarum. Erat hic ex pharisæis secundum nomen
suum diuidentibus, & à Deo diuisis: sed ab illis exiens vni adhæsit, vni verbo Dei se coniunxit.
Prou. 8 Vnde & contigit illud voce sapientiæ prolatum beatitudinis præconium: Beatus homo qui
audit me, & qui vigilat ad fores meas, & obseruat ad postes ostij mei. Hic enim ad fores sa-
pientiæ nocte vigilauit totis oculis, non minus animi quàm corporis nocte vna hic ad fores
eius humano dieī clausas vigilauit. An non sapientiæ domus erat illud incarnati verbi corpus,
de quo paulò ante dixerat Iudæis eadem sapientia habitatrix eius, soluite templum hoc, &
in tribus diebus ædificabo illud? An non clausę erant domus vel templi huius fores illis maxi-
Idem. mè irreuerenter pulsantibus ac dicentibus: quadragintasex annis ædificatum est templum
hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? cum & his qui crediderunt in eum clausæ essent,
Euangelista dicente: Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis. Sed hic reuerenter ac-
cedens, remotis imò & dormientibus illis, quibus secretarium templi huius non decebat ape-
riri, vigilans & obseruans amica voce pulsauit, & habitatricem sacri pectoris sapientiam ad se
per apertos oris ac linguæ postes euocauit. Beatus ergo est, quia & tenebrarum filios, quos
forsitan adhuc timebat effugiens lucem, in nocte quæsiuit & inuenit, maximaq; ab ore sa-
Cur potius Rabbi, q̄ magister hic ponitur. pientiæ hausit sacramenta nostræ salutis. Sed iam isto interrogante, respondentis domi-
ni scrutemur verba, nostrisque faucibus & ori nostro dulcia super mel & fauum experia-
mur eius eloquia. [Rabbi, inquit, scimus quia à Deo venisti magister.] Poterat sic scribi:
Magister, scimus quia à Deo venisti magister. Sed opportuna linguarum varietate vsus est, non
solum pro ornatu dicendi, verùm etiam gratia sensus elucidandi. Sic enim melius elucesceret,
quòd

quòd ita dixerit. Scimus quia ad hoc à Deo venisti vt sis magister. Dicitur autem rabbi pro excellentia magisterij, cum in latinum vt cætera verba Hebraica verti potuerit, sicut & alia quædam non interpretata proferuntur pro excellentia vel dignitate eorum quæ significantur, vt Alleluia, Amen. & si qua huiusmodi reperiuntur. Et quidē iure beatificamus rationabile studiū hominis, q̄ deposito supercilio pharisæorum ex quibus erat, dominū nostrum adiens, magistrū illum vocauit vera intētione discendi: sed hoc deesse notamus, q̄ necdum illum magistrū simul ac dominū vocare nouit, vt iam illis æquaretur quos approbās ipse: Vos, inquit, vocatis me magister & domine, & bene dicitis, sum etenim. Verùm ignoscendum est illi, & expectanda est eius lactens & edentula fides, donec crescat & proficiat, moxq; cōpleatur in illo quod scriptū est: Et qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina eius. Hoc interim gratulamur, quod illum pedibus appropinquare videmus dum dicit: Scimus quia à Deo venisti magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Illi qui ab hoc eodem magisterio sese elongabant, scilicet pharisæi, ex quibus & hic erat, quid dicebant? In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Attamen idem quod iste idem planè & illi sciebant. Nam de se & illis ait hic: Scimus quia à Deo venisti magister. Idcirco rectè arguuntur illi verbum dixisse contra spiritum sanctum, quod non remittetur eis, neque in hoc seculo neque in futuro: quia scientes eum in digito Dei eijcere dæmonia, quod & magi in Aegypto coram Pharaone Moyse signa faciente scire poterant. Dixerunt enim: Digitus Dei est hic. Scientes ergo illum in spiritu sancto dæmones eijcere, dicebant: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia: quod idem est ac si dicerent, quod auditu quoque nefas est, spiritus sanctus Beelzebub est. Ergo quia tantū ore cōfessus est quantū corde intelligere potuit, vidit Iesus, imò & ante viderat, q̄ se metipsum credere deberet huic, eumq; veræ sapiētiæ, quæ ipse est, secretis admisit. Nā sequitur:

Ioan. 13

Deut. 33

Blasphemia pharisæorū in spiritū sanctum.

Matt. 12

Exo. 18

[Respondit Iesus & dixit ei: Amen dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.] Amen amen, id est, verè vel fideliter. Et congrua sibimet affirmatione incarnata veritas dicta sua confirmat, vt somnolentum & de futuro non cauentem excitet, & attentum reddat. Notandum verò, quòd cum in cæteris euangelistis, alias crebrius, alias rarius, semper autem simpla hæc affirmatiua dictiuncula ponatur, in hoc solo euangelista sæpius & eadem semper duplicata reperitur. Quia videlicet quæ ab hoc referuntur, maiora & diuiniora sunt, & idcirco concitatiore, id est, geminato semper affirmationis clamore magis attentum efflagitant auditoris animum. Potest & sic rectè intelligi, quòd amen dictum sit pro ipso nomine veritatis, quæ est ipse filius Dei, iuxta illud in Apocalypsi, hæc dicit Amen testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei, & sic dicat, amen amen dico vobis, vt intelligas eum dixisse, ego veritas veritatem dico vobis. Sed iam ipsius verba tanto veritatis firmamento fulta prosequamur. Nisi quis natus fuerit denuo, inquit, non potest videre regnum Dei. Hic iam attenti, quoniam non solos sacramentorum ruminare nucleos, sed & literarum vellicare corticem vobis propositum est. Quærimus primum ad quid dominus hoc responderit, quia sicut se habet euangelicæ textus literæ, respondendo Nicodemo hæc intulit. At ille quæstionem nullam proposuisse videtur, ad quam de videndo regno consequenter responderit Iesus. Quod si ita dixisset, Scimus quia à Deo venisti Christus rex, nulla de conuenientia responsionis quæstio superesset. Igitur nos quoque nostræ noctem ignorantiæ discutientes, & cum hoc Nicodemo in adiutorio veritatis vigilantes, primum ab intentione eiusdem Nicodemi viam quæramus, ad audienda quæ dicuntur huic magna & profunda mysteria regni Dei. Hoc primum nemo qui dubitet Nicodemū non defuisse multis illis, qui vt supra dictum est, in die festo crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat. Quid autem credebant in eum, nisi quod ipse esset Messias quem olim expectabant venturum regem magnum, regem victoriosum? Hæc ergo Nicodemi nocte venientis erat intentio, vt ab eo disceret, quando vel quomodo in throno Dauid resideret, & restitueret regnum Israel. Nec verò ab hac intentione propositio eius dissonare putanda est dicentis, Scimus quia à Deo venisti magister. Deniq; ipsi quoque qui scripturas à Deo nesciebant, non solùm regem, sed & doctorem iustitiæ Christum fore sperabant. Vnde & loquitur ad eum mulier Samaritana: Scio quia Messias venit, qui dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia. Quanto magis hic qui erat magister in Israel, scienter imò rectè hunc quem esse Messiam credebat, magistrum vocare potuit? Hæc igitur perpendentibus valde iucunda & admirabilis elucet ista responsio, tam congruè, quàm verè reddita, vt eloqui summam decebat sapientiam ore proprio: Amen amen, inquit, dico tibi, nisi quis natus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei. Quid enim amplius admirari poterant viri barbati, iam filijs suis circumfusi, qui se putarent hæreditario propter patres regno Dei iam idoneos, iamq; cordis auari sinum laxabant, affluxuris (vt putabant) in illo regno diuitijs, atque in contemptum omnium gentium robustam ceruicem erigere fuerant parati? Quid amplius poterant admirari, quàm id, quòd nisi prius nascerentur, non essent visuri regnum Dei? Nonne facilius constare poterat apud illos nullum fore regnum Dei, quàm

Cur in Ioanne Amē geminatur

Apoc. 3

Quæstio de responso Christi.

Quid de Messia credebant Iudæi.

Quid Samaritani.

Ioan. 4

alias, re nasci — aliquem natum posse denuo nasci? Unde: Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ iterū introire & * nasci?] Imò quia
Psal. 6 — senex, quia vetus homo est, inueterauit enim inter omnes inimicos suos, idcirco oportet eum denuò nasci, oportet alterari, oportet alia generatione renouari. At ille terreno sensu cælestis
Ioan. 1 Ioan. 1 — hominis dicta penetrare non poterat, idcirco dicebat: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire & nasci? solam enim natiuitatem vel generationem illam attendebat, quæ ex sanguinibus & ex voluntate carnis, & ex voluntate viri fit, vnde non nascuntur vt sint filij Dei, aut vt videant homines regnum Dei. Verumtamen hoc impossibile vel regno Dei inutile, non illa obijciebat intentione vel spiritu quo illi dixerunt superius, quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus ædificabis illud? Alioquin nec huic semetipsum crederet Iesus. Pulsabat potius ardore discendi, non obstrepebat liuore aduersandi. Se potius deficere sensu, quàm illum proferre inania arbitrabatur. [Respondit Iesus: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.] Non, inquit, impossibile est, quod proponitur, volentibus introire in regnum Dei.
Spiritalis. — Nec enim dixi, quòd oporteat hominem in ventrem matris suæ rursus introire & nasci. Alia natiuitas est, qua possibile est hominem quamlibet senem denuo nasci. Possibile est nanque aquam homini adhibere, spiritum sanctum super aquam inuocare. Inuocatus autem statim adest, & familiare sibi elementum sanctificat, familiare, inquam, nam & in principio ferebatur super aquas.
Gene. 1 — Et omnino impossibile est, inuocationem nominis eius irritam fieri, maximè ad hoc opus super aquas, cum nomine patris & filij inuocari. Itaque non in ventrem matris suæ, sed in fontem gratiæ Dei potest homo introire & denuo nasci. Alias autem & vere in ventrem matris suæ rursus ingreditur, quando in sinum huius gratiæ vera fide reducitur. Mater enim nostra gratia est, mater nostra Dei & beatorum omnium angelorum cius vna concors & dilecta ciuitas
Peccatū originale. — est. De cuius vtero tunc malè nati & foras proiecti sumus, quando in primo parente, deserta paradisi requie, propter peccatum expulsi in hoc exilium decidimus. Cuius natiuitatis infelicitatem vir sanctus mysticè deplorat dicens: Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, conceptus est homo. Quare non in vulua mortuus sum? Egressus ex vtero non statim perij? Cur exceptus genibus? Cur lactatus vberibus? &c. His enim dictis, quatuor origina
Iob. 3 — lis deplangit incrementa peccati, scilicet suggestionem, delectationē, consensum, defensionem, quibus quatuor modis omne peccatum consummatur. Sic ergo nati ad mortem, rectè renasci dicimur ad vitam: quādo eiusdem matris nostræ, à qua per peccatum diuisi sumus, videlicet supernæ ecclesiæ, sacramentis per baptismum immergimur. Sic enim à tribus sinistræ generationis gradibus, ad tres nihilominus dextræ generationis gradus transmigrauimus, scilicet à diabolo ad Deum, à veteri Adam ad nouum, id est, Christum: à proprijs carnis nostræ progenitoribus ad sacros catholicæ ecclesiæ ministros vel sacerdotes, per quos ascendere incipimus. Igitur cum dixisset Nicodemus: Nunquid potest homo in ventrem matris suæ rursus introire & nasci? rectè dominus non negauit hoc posse fieri, quia videlicet non quidem secundum carnalem illius sensum potest fieri, sed secundum spiritualis sacramenti veritatem fieri
Virtus baptismi post resurrectionē Christi. — potest, & fit. Sciendum autem non confestim hoc dicto cœpisse sacramenti huius celebrari virtutem, sed nec quàm diu idē dominus noster Deus immortalis homo inter homines degit, nostram indutus mortalitatem. At vbi resurgendo ipse à mortuis regnare cœpit, priorq; in regni sui gloriam intrauit, tunc primum cœperunt renasci qui viderunt regnum Dei, videlicet per
Mat. vl. Ioan. 19 — baptismum commoriendo & consurgendo illi, data tunc primum regula baptizandi ab eodem dicente: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Non enim vel per baptismum Ioannis, vel per aliquod aliud remedium cuiquam poterat aperiri hic, de quo nunc agitur, introitus regni Dei, priusquam ipse rex per passionem suam acquireret regnum Dei, priusquam per aquam & sanguinem de latere suo profluentem, ipsum conderet sacramētum baptismi, vniuersam ecclesiam, quę illum apud inferos expectabat, sicut alio in loco dictum est, eodem sanguine redimens, eademq; aqua abluens in peccatorum remissionem. Quoniam autem hæc homini circunciso locutus est, & sine vlla exceptione circuncisionis aut præputij dixit vniuersaliter, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nō potest introire in regnum Dei. Res ipsa postulare videtur, vt quæramus, imò & quærentibus cum Apostolo respondeamus, quid amplius Iudæo, aut quę fuerit vtilitas circuncisionis? Constat enim, quia cum hæc diceret dominus, nullus adhuc introiret in regnum Dei. Ergo dum sine exceptione dixit, nisi quis renatus fuerit, constat quòd & illos oportuerat renasci ex aqua &
Roma. 3 Colos. 1 Ioan. 19 Gene. 2 — spiritu sancto qui apud inferos detinebantur, quamlibet fuissent sancti aut iusti, & sicut alio iam loco dictum est, tunc est factum, quando Christus in cruce moriens Adæ debitum soluit, vniuersamq; ecclesiam quæ hactenus fuerat regenerauit, vbi mortuus mirabiliter sanguinem & aquam de latere suo profudit, vnde illa renasceretur, sicut dormientis Adæ lateri costam subduxit, vnde Eua fabricaretur. Igitur de causa vel vtilitate circuncisionis ita

differen-

differendum est, vt pariter intelligamus, quod recte extunc cessare debuerit, ex quo moriente
Christo in cruce, baptismi sacramentũ conditum. Circuncisionem pro signo iustitiæ fidei da- Rom. 4
tam esse, Paulus apostolus testatur, dicens: Dicimus, quia reputata est Abrahę fides ad iustitiam.
Quomodo ergo reputata est? In circuncisione, an in præputio? Non in circuncisione, sed in præ-
putio. Et signum accepit circuncisionis signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio patris no-
stri Abrahæ, vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iusti-
tiam, & sit pater circuncisionis, &c. Hoc manifestum est ex serie libri Geneseos, quòd A- Iustifica-
braham ante circunsionem iustificatus est per fidem, eadem scriptura dicente: Credidit Abra- tio Acti-
ham deo, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus dei appellatus est. Hic autem addit A- lia per
postolus, quia signo circuncisionis signatus est, dicendo, & signum accepit circuncisionis, fidem?
signaculum iustitiæ fidei. Signatus est quippe tanquàm vas iustitiæ, continens thesaurum fi- Gene. 15
dei, quam deo iam obtulerat in precium promissionis, vt hoc signo testamentum eiusdem pro- Rom. 4
missionis firmaretur, & iure teneretur debitor qui promiserat deus. Cum enim dixisset deus: Gene. 17
Circuncidetur ex vobis omne masculinum, & circuncideris carnem præputij vestri, statim ad-
didit, vt sit signum fœderis inter me & vos. Bene ergo Apostolus ait, quia signum accepit cir-
cuncisionis, signaculum iustitiæ fidei. Quid autem deus promiserat illi, vel quid creden- Rom. 4
do iustificatus est, vt hoc fidei signum acciperet? Hoc vtique promiserat deus, & hoc ille credi-
derat, quod futurum esset semen eius, sicut stellæ cœli, & quod in semine eius benedicerentur
omnes gentes terræ. Quæ promissio de benedicendis gentibus, in semine eius, prima & vlti-
ma allocutione eius firmata est. Prima nanque apparitione præcipiens illi, vt egrederetur de Gen. 15.
terra, & de cognatione sua: Benedicens (inquit) benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum, Gen. 12.
atque in te benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Vltima vero quando filium suũ deo ob- Gen. 22.
tulit vocans illum de cœlo, cum interpositione iuramenti benedictionem repromittens, possi-
debit (inquit) semen tuum portas inimicorum suorum, atque in semine tuo benedicentur omnes
gentes terræ, quia obedisti voci meæ. Vnde & repromissio dicitur, quia primo & secundo de
benedicendis in semine eius gentibus promissio facta est. Cum ergo fides Abrahæ, quæ illi
ad iustitiam reputata est, in eo fuerit, quod credidit in promissione seminis, & hanc fidem deus
signatam esse voluerit, vbi conuenientius, quàm in ea parte corporis, per quam semen traijci-
tur, signari debuit? Solent enim irridentes obijcere Iudæi, cum dicimus eis, circuncisionem sig-
num fuisse fidei: Cur (inquiunt) non potius in aure, vel in labijs, siue in alia qualibet nuda cor-
poris parte, quàm in ea quæ semper operitur, positum est hoc signum, vt melius pateret, si vt di-
citis, pro signo fidei data est? Attamen hoc ipsi negare nequeunt suæ scripturæ autoritate con-
stricti, quin pro signo fidei, sicut prædictum est à deo data sit. Eis ergo dicimus: Cum circunci-
sio fidei signum sit, fides autem in seminis promissione fuerit, nonne conuenientius secundum
causam in ipso seminis effusorio quàm in alia qualibet corporis parte poni debuit? Igitur (vt
prædictum est) cum autoritate Apostoli, imo & scripturæ veteris, circuncisio fidei signum est.
At vero ipsa fides in Promissione seminis est. Constat ergo, quia circuncisio, eiusdem semi- Circun-
nis expectandi professio est, & quisquis circunciditur, semen illud se expectare profitetur quod cisio cur
est Christus. Non enim promissio facta est de seminibus, quasi de multis, sed de semine vno scili- post pas-
cet quod est Christus. Quisquis autem se hoc semen profitetur venturum expectare, profecto sũ Chri-
negat venisse. Igitur quicunque Christum in carne venisse confitemur, abolita circuncisione, stum esse
eiusdem Christi domini nostri solo sacramento indigemus de quo nunc agit, nisi quis rena- aut fieri
tus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum dei. Qui si circuncidere- non de-
mur, Christus nobis nihil prodesset, quia videlicet hoc signo venturum nos expectare profite- bet.
remur, ac per hoc venisse negaremus. Sed dicit ad hæc Iudæus: Quod deus semel in sem- Galat. 3.
piternum statuit nunquam ipse mutari concedit, aut præcipit. Acquiescimus, immutabilis Galat. 5
enim est deus. Subiungit itaque: Statuit circuncisionem in pactum sempiternum, in fœdus æ-
ternum. Sic enim de illo loquitur ad Abraham: Et statuam pactum meum inter me & te, & in-
ter semen tuum post te, in generationes suas, fœdere sempiterno. Et post pauca: Eritque pactum Gen. 17.
meum in carne vestra in fœdus æternum. Igitur non est hic à deo, qui & per semetipsum sab- Iob. 9.
batum non custodit, & per baptizatos vel baptistas suos sempiternum circuncisionis pactum
dissoluit. Ita Iudæis argumentantibus, illum psalmi versiculum opportunè importunè Solutio
decantamus, fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. ꝙ male
Hoc enim in illis isto modo impletur, dum scripturæ huius cæterarumq; sacrarum mensa le- intelli-
ctionum fit eis in laqueum, vt prauè intelligentes illaqueentur, & digna retributione fiat eis, vt gũt scri-
scandalizati ad lucem veritatis peruenire non sinantur. Quid enim? Nunquid hoc scriptura pturas.
ista prædicat, quod deus circuncidendi ritũ indixerit in æternum? Nascendi & generãdi successio Psal. 68.
æterna non erit, & circuncidendi lex æterna esse poterit? Quid ergo? Ipsa scripturæ verba me-
lius inspiciamus, ne vllatenus excusabiles illos esse suspicemur. Quid deus voluit esse æternum.
Quid statuit vt esset sempiternum? Pactum suum, fœdus suum. Quod est illud fœdus? quod

E iiij. est il-

est illud pactum? Nunquid ipsa circuncisio fœdus est aut pactum? Non vtique, sed est fœderis vel pacti signum. Cùm enim dixisset Deus: circuncidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij vestri, statim addidit: vt sit signum fœderis inter me & vos. Non ergo circumcisio fœdus, sed signum fœderis est. Quantum distat inter testatoris scriptum, & ipsius quod impressit sigillum, tantum distare certum est inter eam quæ ad Abraham facta est seminis, quod est Christus, promissionem, & ipsam circuncisionem. Promissio nanque seminis, occurrente alacriter fide Abrahæ, pactum vel fœdus est, circuncisio verò signum fœderis est.

Gen. 17.

Pactum æternũ est, non ipsa circuncisio.

Et pactum quidem dixit Deus fore sempiternum: cùm autem dixisset, vt signum fœderis inter me & vos, non addidit, æternum. Tunc enim fortasse rectè intelligi vtcunque posset, quod circuncisio in æternum exercenda esset, quod tamen sic impossibile est, sicut generandi vel nascendi successionem æternam esse verum non est. Nunc autem pactum quidem æternum est, quia semen æternum promissum & creditum atque datum est, circuncisio verò, quæ pacti vel fœderis signum est, nec æternaliter exerceri potest: nec iam, postquam illud semen quod promissum fuerat, venit, exerceri debet. Quæritur adhuc, cur sancti patres ante aduentum Christi non introibãt in regnũ Dei? Nonne per eandem fidem fuerant iustificati & ipsi? Ad quod respõdemus: Cur sacramentis sanctæ Ecclesiæ, verbi gratia, corporis & sanguinis Dñi cõmunioni nõ admittuntur catechumini nostri? Nonne corde credunt, & ore confitentur fidem Christi? Videlicet, inquis, quia nondum sacro fonte sunt regenerati. Ita planè veteres sancti idcirco ab illa cælesti ecclesia non debebant in communionem gloriæ & visionis Dei recipi: nec fas erat, vt inter candorem innocentiæ vel charitatis angelicæ reciperentur, qualescunque humani generis iustitiæ, quæ omnes, testante Esaia, sic erant, sicut pannus menstruatæ, nisi prius lotæ essent sanguinis & aquæ de Christi latere profluentis, inundatione. Adhuc nihilominus aduersarius Iudæus obijcit: Cùm ipse qui vobis baptismum dedit, Christus vester circuncisus sit, qua ratione circumcisionem excluditis, vt non exemplo eius circuncidamini, priusquam baptizemini? Cur illud nostræ religionis non admittitis, quod in carne sua Christum vestrum admisisse negare non potestis? Mirum si non & illud obijciant, cur non & par turturum, aut duos pullos columbarum offeramus in sacrificium pro paruulis nostris primogenitis, cùm & ipse Christus noster huiusmodi hostia, secundum legem Moysi mundatus sit. Verùm prædictam obiectionem, & omnium imprudentium hominum ignorantiam, sanus sermo fidei iamdudum obmutescere fecit. Primo nanque dicimus cum Apostolo, Christum ministrum circuncisionis datum propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum, qui & idcirco sub lege factus est, & rectè legaliter circumcisus est, vt circumcisus legitimus & irreprehensibilis minister salutis suæ gratiam prædicaret. Deinde & hoc subiungimus, quia semen quod Abrahæ promissum est, ipse Christus est, semen vnum, propter quod, donec veniret, generationes computatæ sunt, tribus & familiæ, cognationes ac domus seorsum distinctæ & diligenter obseruatæ sunt, ne cùm Christus veniret, incertum esset, quin de semine Abrahæ, de tribu Iuda, de familia Phares, de domo Dauid, cuius fidei nihilominus fuerat repromissus, existeret. At ipse Christus neminem secundum carnem genuit, sed æterna virginitate carnem suam continens, generationes carnis Abrahæ in se vno semine, quod illi repromissum fuerat, consummatas ostendit. Et si ritè attendas, verbum promissionis vltra hoc semen Abrahæ, quod est Christus, nulla genealogia carnis eiusdem Abrahæ protendi iam debet aut supputari: Igitur sicut Christus neminem secundum carnem genuit, ita consequenter neminem secundum carnem circuncidere debuit. Ab eis de quibus secundum carnem natus est, rectè secundum carnem & circuncisus est, rectè nihilominus neminem nostrum secundum carnem circuncidit, quorum neminem secundum carnem genuit. Vbi Christus hæres æternus datus est, protinus sicut generatio carnis in illo desijt, sic & circuncisio carnis iure deficit. Alterius, id est, spiritualis genealogiæ principium ipse, ac proinde alterius quoque sacramenti nobis autor est. Secundò nanque, imò iam tertiò, nobiscum Deus in Christo pepigit fœdus. Et nota diligenter, fœderis quod Deus cum hominibus pepigit, fœderis, inquam, eius ternarium nota diligenter incrementum. Primò nanque cum Noe: Secundo cum Abraham: Tertiò pepigit cum semine eius, quod est Christus. Et secundum rem fidemque singulorum variauit, vel magis ac magis prope fecit in singulis fœderis sui signum. Siquidem Noe, quia dicente Deo futurum credidit diluuium, credensque obediuit in fabricando arcam, & fecit omnia quæcunque præcepit ei Deus, accepit signum secundum rem fidemque suam congruum. s. arcum in nubibus cœli positum, dicente Deo: ponam arcum meum in nubibus cæli, & erit signum fœderis inter me & inter terram, & recordabor fœderis mei quod pepigi tecum, quia videlicet potissimum de nubibus defluxit ipsum quod loquente Deo futurum crediderat diluuium. Abraham verò quia credens obediuit Deo præcipienti, vt egrederetur de terra & de cognatione sua, & promittenti quòd benedicens benediceret, & multiplicaret eum, & quod in semine eius benedicerentur omnes gentes, signum accepit fœderis Dei, non iam extra se, sicut Noe, qui accepit

Margin notes: Rom. 10. — Esa. 46. — Cur nos non circuncidimur, ut circuncisus Christus. — Luc. 2. — Solutio huius quæstionis. — Rom. 15. — Galat. 3. — Gen. 15. — Mat. 1. — Nũ. vlt. — Psal. 88. — Christus secundũ carnem neque genuit, neque circũcidit. — Triplex fœdus Dei cũ hominibus. — Primũ cũ Noe in arcu nubiũ. — Gen. 6. — Gen. 9. — Secũdũ cũ Abraham in circũcisione. — Gen. 12. — Gen. 17.

pit in nubibus, sed in semetipso: veruntamen in carne exterius, in eá dumtaxat corporis parte, per quam (vt supra dictum est) semen traducitur, congruè scilicet, quia in seminis promissione non dubitauerat fide confortatus. Christus tandem, quia non solùm fideliter, sed & scienter seruiens (nihil enim ignorare poterat) factus est obediens patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: accepit, imo & dedit, fœderis æterni signum sempiternum, iam neq; extra hominem, nec in parte hominis ponendum, sed quo totus homo intus & exterius, visibili sacramento, pariter & inuisibili virtute regeneratur & sanctificatur. De quo vt pertractemus, iam ad ipsa lectionis Euangelicæ verba redeamus. [Nisi quis renatus fuerit, inquit, ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.] Et qui verba Dei ponderare nouit, & claro intuitu splendorē diuini agnoscit eloquij, longè circumspectius dictum esse liquet, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, quàm si dictū esset, nisi quis fuerit baptizatus. Nam videtur quidem idipsum significare baptizatus, quod renatus ex aqua & spiritu, verùm nonnihil differt. Etenim baptizatus quidem est omnis qui renatus est ex aqua & spiritu, sed non econuerso, omnis qui baptizatus est, ex spiritu quoque renatus est. Quod vt manifestum sit, quærenda est in primis diffinitio renati. Renatus verò ille est, qui spiritu mentis suæ renouatus est, qui veterem hoiem cum actibus eius exuit, & induit nouum, qui secundū Deū creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Sed multi illorum qui baptizantur aqua, spiritu mentis suæ non renouantur, non deponentes veteris hominis actus, quamuis in aqua deinersi, nouum se hominem induere profiteantur. Prouidè ergo veritas loquitur, dum mauult dicere, nisi quis fuerit renatus, quàm nisi quis fuerit baptizatus.

Tertiū, cū Christo in baptismo. Philip. 2

Differūt baptizatus & renatus. Eph. 4.

Quapropter vt Simon magus babtizatus quidem aqua est, sed spiritu sancto baptizatus non est: sanctus enim spiritus disciplinæ effugit illum fictum, ac proinde baptizatus quidem, sed non renatus dici potest. Sic & alij multi baptizātur quidē, sed non renascuntur, ac proinde malis fœtibus rectè comparantur: qui vtero quidem concipiuntur, sed nō viuificātur, aut vitam inspiratam protinus amittentes abortiui proijciuntur. Et isti quidem illis quoque assimilantur, qui transito mari rubro in deserto prostrati sunt, & repromissionis terram non introierunt. Illi autem, qui ex aqua & spiritu sancto renati, regnum Dei perseueranter introeunt, illis similes sunt, qui mari rubro & Iordane quoque transito, terram promissionis, præliorum virtutibus victores obtinuerunt. Illi quoque qui ab hæreticis baptizantur, baptizati quidem sunt, nec eis repetitur lauacrum carnis, renati tamen nequaquam sunt, qui iam mortui prodeunt, sed nec vnquam vixerunt. Vnde nec saltem illis fœtibus comparantur, qui viuificati in materno vtero moriuntur antequam proferantur. Qui tamen, si ad vnitatem ecclesiæ reuertantur, & per confessionem catholicæ fidei, matri vnicæ Ecclesiæ subijciuntur, tunc eo, qui in illa sola est, Christi spiritu viuificantur, & sic inter eos qui ad videndum regnū Dei renati sunt, ipsi quoque computantur. Tantummodo quasi natalibus differunt ab eis, qui in catholica fide & ecclesia baptizati sunt: sed ad regni eiusdem consortium perueniunt. Quemadmodum Gad & Asar, Dan & Nephthalim, de ancillis quidem obscurius nati sunt, sed tamen in diuisione terræ nihilominus æquam distributionis funiculum sortiti sunt. Iam nunc audita propositione, qua, quid necessarium sit ad videndum regnum Dei, veritas exposuit: rationem audiamus, quam subintulit eidem suo, quem erudiendum susceperat, auditori. Sequitur: [Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.] Bonus doctor, cui non opus est, vt quis eum interroget, non expectauit vt eū Nicodemus interrogaret: quare nemo nisi renatus possit introire in regnum Dei, sed vltro subtilem valdè subtiliter rationem reddidit. Quod natum est (inquit) ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Hæc ratio prudentem & acutum auditorem desiderat, quia audita hac tanquam cœlestis dialectici propositione, protinus eodē spiritu, quo renatus est, suggerente, assumat, & dicat: Sed omnes homines ex carne nati sunt, ex carne peccatrice, Deum nesciente, mundum diligente, post concupiscentias suas eunte. Regnū aūt Dei totum in spiritu sancto est, totum in spiritu constat & veritate, nihil habet terrenum, nihil admittit caducum, nihil vanū habet aut ineptū. Ante oia tu qui hæc loqueris, rex atque imperator huius regnī Dei ex carne quidem natus es, sed non de carne sola: nam de spiritu sancto ex carne virginea conceptus & natus es. Proinde tu caro quidem & vera caro es, quia ex carne natus es, sed & spiritus es, quia de spiritu sancto conceptus es. Cæteri hoies tantū caro sunt, quia de sola carnē cōcepti & nati sunt. Cū ita assumpseris tu, quisquis es, cōcludit ille sic ergo, inquit: [Nō miteris, quia dixi tibi, oportet vos nasci deuuo.] Non, inquit, mireris, nam potius mirandū esset, si dixissem hominem non renatum posse introire in regnum Dei. Homo enim non renatus, caro est: regnum verò Dei spiritus est. Hæc autem. s. caro & spiritus contraria sunt, & hæc, inquit Apostolus, sibi inuicem aduersantur. Quorum altercantiū & inuicem aduersantium rixam impacatam, homo non renatus non sentit: quia videlicet totus caro est, nihil habens de spiritu aduersario carnis. Vbi autem renatus est, & in hac noua generatione adolescit, graues experitur pugnas carnis ac spiritus, quia condelectabatur quidem legi Dei secundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris suis, repugnantem legi mentis suæ, & captiuum seducentem

Act. 8.

Sap. 1. Nu. 14.

Ioan. 12

Ioan. 16

Rom. 7. 1. Ioan. 2 Luc. 17 Ioan. 4. Rom. 8.

Christus natus quidem ex carne, sed etiā de spū sancto est.

Pugna intercarnem & spiritū. Gal. 5. Rom. 8.

centem in lege peccati, quæ est in membris suis, & ingemiscens dicit: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Quem sic iugiter clamātem, cùm liberauerit gratia Dei, adhuc viuens, iam non est in carne, nescit passiones, quæ per carnem eius erant operantes, & si quid submurmurat ancilia superba, protinus à domina sua ratione districtè affligitur. Cū igitur homo non renatus, vt prædictum est, caro sit, Dei verò regnum spiritus sit, caro autem & spiritus contraria sint, & sibi inuicem aduersentur, non mireris, inquit dñs, quia dixi tibi, oportet vos nasci denuo. Magis enim mirandum esset, si dixissem hominem non renatum, qui ex carne natus est, & caro est, posse introire in regnum Dei, quod totum spiritus, id est, spirituale est.

Difficile introire in regnū Dei. Mat. 19. Luc. 18.

Poterat Nicodemus (vtpote rudis & huius natiuitatis gratiam non expertus) respondere ad hæc: Quis ergo poterit in regnum Dei introire? Sic enim & discipuli Iesu, cùm dixisset ipse, facilius esse camelum per foramen acus transire, quàm diuitias habentem introire in regnum cœlorum: audientes mirabantur, dicentes: Quis ergo poterit saluus esse? Quorum spei fluctuanti statim subueniens, inquit: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum omnia possibilia sunt. Ita ergo poterat & hic decidere à spe regni Dei, putando impossibile esse de spiritu sancto renasci. Vnde enim possibile esse putaret homini visibili, vt nasceretur de spiritu inuisibili? Nam & hoc apud homines impossibile est. Igitur quia apud homines quidem hoc impossibile est, apud Deum autem & hoc & omnia possibilia sunt, protinus adiūgit: [Spiritus vbi vult spirat.] Quo dicto gratiam simul & potentiam spiritus sancti commendat. Nam quod nō debet, & vult, gratia est: quòd vbi vult spirat, omnipotentia est. Et reuera nulli hominum quicquam debet hic spiritus, quia cunctorū pater Adam primus præuaricatus est, & iusta lege, Dei regno, de quo nūc agitur, exhæredatus est. Cumq; oībus regnū Dei iustè clausum fuerit, quod quibusdā aperitur regenerante hoc spiritu, gratuitæ misericordiæ, vel misericordis gratiæ est: quòd verò quibusdam nō aperitur, iustæ vindictæ vel vindicis iustitiæ est. Ait ergo: Spiritus vbi vult spirat. ac si dicat:

Deut. 30

Ne dicas in corde tuo, quis ascendet in cœlum, hunc spiritum sanctum deducere, vt in illo possimus renasci, & sic in regnum Dei introire: ipse enim gratis & vltro dignatur, & potest aspirare.

Q̄ũo aqua viuificatur à spiritu sancto. Eph. 2. 1. Pet. 2

Qui mox, vt virtute sua, qua vbi vult spirat, emiserit se super aquas, mirificum agit opus suæ potentiæ, vt elementum inanimatum viuificetur, non quidem vita animali, sed virtute spirituali, fiatq; ianua regni Dei, fit thorus cœlestis gratiæ, fiatq; venter supernæ matris ecclesiæ. Quod enim agunt viscera materna, vt susceptū semen coalescat & viuificetur, hoc agit elementum hoc superueniente sancto spiritu, vt homo natus de massa perditionis & mortis, renascatur in cœtum viuētium & populum acquisitionis. Et hoc quidem modo æquè cunctis aspirat, æquè cunctos regenerat, æqualiter vniuersis remissionem peccatorū dat. Deinde verò dona gratiarum non omnibus æqualia vel eadem dat, sed aspirat singulis quando vult, & quomodo vult,

1. Cor. 12.

& diuidit singulis prout vult, alij dans sermonē sapientiæ, alij genera linguarum, alij discretionem spirituum, &c. Quo facto, non cessat nouus homo, qui renatus est loqui de regno Dei, cui renatus est, inuocare patrem, à quo regeneratus est, annuntiare verbum, quo refectus est, confiteri in spiritu sancto, quo renouatus est. Vnde & nunc Dominus cùm dixisset, spiritus vbi vult spirat, statim addidit: [Et vocem eius audis, sed non scis vnde veniat, aut quo vadat.] Hoc

Vocē eius audis. 1. Christi 1. Cor. 15. Eph. 4

tunc singulariter Nicodemo dictum est, & indubitanter verè dictum est: Vox enim ista quam tunc ille audiebat, dicentis: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, &c. Vox erat, imò vox est spiritus sancti, de quo conceptus est hic homo nouus, homo cœlestis qui hæc loquitur, cuius ad similitudinem nos omnes renasci oportet eodem spiritu, vt regnum ipsius videre possimus. Vox planè hæc est spiritus sancti. Non enim carnalia dicit; sed spiritualia: non humana, sed diuina: non terrena loquitur, sed cœlestia. Nescit autem Nicodemus vnde veniat, aut quo vadat: quia videlicet quo ex tempore, quanta plenitudine super hunc per quem ista loquitur, idem spiritus requiescat, quale ad regnum, vel quali ordine illum perducere disponat, penitus ignorat. Non enim nouit adhuc, quòd ex ipso suæ conceptionis initio septiformi spiritu hic homo sanctificatus sit, quòdq; eo peruenturus sit, vt per eundem spiritum sanctum, semetipsum offerat Deo, pro omni mundo hostiam viuam, in odorem suauitatis, & tali ordine hoc effecturus sit, vt ex aqua & eodem spiritu renati possimus introire in regnum Dei. Benè ergo huic ait, & nescis vnde veniat, aut quo vadat, quia mysteriorum eius ignarus, spirituale regnum Dei carnaliter expectabat. Veruntamen hoc & de singulis sentiendum est hominibus, iuxta rationē vel mēsuram donorū, quæ operatur vnus atq; idem spiritus diuidens singulis prout vult. Cùm enim quempiam habentem aliquid donorum eiusmodi loquentem siue prophetātem audimus, vocē quidē spiritus audimus, quia spiritualia esse quæ dicit, sentimus: sed nescimus vnde veniat, aut quo vadat, quia videlicet notū nobis nō est, quando vel quomodo is qui loquitur, gratiam acceperit loquendi mysteria, vel quem ad finem siue fructum processura sit eadem, quā nunc videtur dominus esse gratia. Vnde & protinus subditur: [Sic & oīs qui natus est ex spiritu.] Parum autem dictum est. Nam non solum is qui audit vocem eius, nescit vnde veniat spiritus, aut quo vadat:

Nescis vnde veniat, aut quo vadat. 1. Cor. 12. Nescit homo, an amore an odio dignus sit.

verum

verum idem ipse qui loquitur, nescit vnde vel quibus ex meritis spiritum acceperit: Nescit &
quo vadat, id est, ignorat, vtrum æternam accepturus sit gratiam pro ista temporali gratia. Ne-
scit enim homo finem suum, & omnia in futurum tempus reseruantur incerta. Paulus quoq; nõ Eccl.9.
arbitratur se comprehendisse, & omninò nescit homo, vtrum amore, an odio dignus sit. [Respõ Philip.3
dit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?] Non vt incredulus, qualiter hæc fie-
ri valeant, inquirit: sed certus cõplenda esse quæ à tanto magistro audiebat (quippe quem à
Deo venisse magistrũ modò confessus est) quo ista fieri modo vel ordine possint, sibi postulat
exponi. Et quidem poterat Dñs oia quæ dixerat, ab eo loco quo ait: Soluite templũ hoc, & ego Ioan. 2.
in tribus dieb. excitabo illud, manifestius exponere huic discipulo suo. Verbi gratia, sic dicen-
do: Hoc corpus meum templum illud est, de quo dixi Iudæis: Soluite templum hoc, & in tribus
diebus excitabo illud. Soluent enim illud, non quidem iussi, sed permissi: soluent, inquam, per
violentiam passionis & crucis. Tunc lancea patefacietlatus templi huius, & aqua cum sanguine Ioan.19.
egredietur: & omnes ad quos peruenerit aqua ista, salui fient. Perueniet autem & ad mortuos Ezec.47
omnes electos inuisibilis virtus eius, videlicet quorum salutis causa & hoc templum corporis
mei solui permittitur. Et hæc aqua cum sanguine perueniet ad viuos quoque omnes, qui cre
dituri sunt in me. Ego cùm in tribus diebus hoc templum excitauero, id est, à mortuis resurrexe
ro, daturus sum huius, de qua nunc loquor, necessariæ regenerationis regulam, dicendo: Eun
tes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Cum hu- Mat.vlt.
ius nominis inuocatione perueniet ad illos aqua ista, & salui fient. Cum hac enim dabitur, tam
mortuis quàm viuis spiritus remissionis, vt sicut & in corporeis cogitationibus, & corporeis
quinque sensibus peccatum admissum est, ita corporeo elemento aquæ, & incorporeo spiritu e-
mundentur. Aliter enim aperiri non potest regni Dei introitus. Hoc nimirum modo sua dicta
manifestius illi exponere poterat. Verum nec huic adeo credebat Iesus semetipsum sciens, quòd
nec ipse posset talia portare. Nam de huiusmodi suis quoque Apostolis ait: Adhuc multa ha- Ioan. 16
beo vobis dicere, sed non potestis portare modo. His ergo pro tempore suppressis ait: [Tu es
magister in Israel, & hæc ignoras?] Opportunè non huius tantum, sed & omnium scribarum
& pharisæorum, qui sedebant super cathedram Moysi, supercilium decutit: qui videlicet aman
tes primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi, ipsarum profectò quarum Mat.23.
prohibebantur magisterium, verùm non habebant intellectum scripturarum. Si enim veri ma
gistri essent in Israel, & scripturarum notitiam haberent, quomodo hæc ignorarent. Quid e-
nim aliud legebant, verbi gratia & in Ezechiele dicente: Tollam vos de gentibus, & congre- Ezec.36
gabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam
mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis spiritum nouum.
Quid, rogo, aliud scriptura hæc loquitur, quàm idipsum quod nunc ait Dominus: oportet vos
renasci ex aqua & spiritu? Quam vero terram promittit post effusionem aquæ & spiritus, dicens:
Et habitabis in terra quam dedi patribus vestris, nisi regnum Dei, quod nunc, ait, aliter introire Gen.20
non possemus, nisi sic renati. Idem ergo est, ac si dixisset: Nisi prius effundam super vos a- Ezec.47.
quam mundam, & spiritum meum ponam in medio vestri, non habitabitis in terra quam de-
di patribus vestris: imò non introibitis in regnum Dei, quod dederam quondam primis
parentibus vestris. Item in Ezechiele. quæ sunt aquæ de templo à latere dextro egredientes, qui-
bus cæteræ aquæ sanantur, & pisces magni creantur, nisi aquæ baptismi, & dona spiritus sancti,
quibus de Christi & Ecclesiæ eius templo profluentibus, sanantur & renascuntur omnes populi, Zach.13
vt possint introire in regnum Dei. Omitto quod de hac eadem baptismi regeneratione loquens Marc.13
Zacharias: Et erit, inquit, fons domus Dauid patens in ablutionem menstruatæ, & cætera talia,
quæ sparsim in scripturis inueniuntur: quæ omnia Scribæ & Pharisæi, quorum vnus hic erat, ig-
norantes, falso sibi magistrorum nomen & locum arrogare comprobantur, dicente Domino:
Tu es magister in Israel, & hæc ignoras? Quod enim vni dicit, omnibus dicit. Quod idem est ac
si diceret: Tu ignoras hæc, & magister es in Israel? A quorum præsumptione discipulos suos Mat.23.
reprimens ait: Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est Christus. Vere enim vnus & Coloss.2
solus magister noster est Christus. in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ abscon- Luc.
diti, qui discipulorum suorum sensum per spiritum sanctum aperuit, vt intelligerent scri- Mat.11.
pturas, qui abscondidit hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelauit ea paruulis. De cu- Deut.17.
ius magisterij sui veritate protinus subdit: [Amen amen dico tibi, quia quod scimus loqui- Mat.18.
mur, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis.] Notandum,
quòd cùm supra vel infra singulariter loquitur: Amen amen dico tibi, & cætera, in hoc
dumtaxat versiculo pluraliter loqui maluit, quod scimus loquimur, & quod vidimus testa-
mur, & cætera. Videlicet quia testari se profitetur, & loquelam suam testimonium nuncupat:
testimonium autem vnius legitimum non est, sed in ore duorum vel trium testium, stat omne
verbum: rectè ergo non ait, & quod vidi, hoc testor, & testimonium meum non accipitis: sed
quod

Ioan. 8. Luc. 11.

quod vidimus, hoc testamur, & testimonium nostrum non accipitis, seipsum & patrem intelligi volens, sicut & alibi dicit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater. Et est sensus: Non, inquit, sicut magistri, scribæ & Pharisæi, ex quibus es tu, qui tulerunt clauem scientiæ, & nec ipsi introeunt, nec alios introire permittunt: non ita nos ex coniecturali præsumptione, sicut hi qui à semetipsis loquuntur, propriam quærentes gloriam, & de cordibus suis prophetant. Sed quod scimus & quod vidimus rem certam in veritate existentem, verum scripturarum sensum, quarum profitemur magisterium, loquimur & testamur. Quid enim nescit, quid non videt vna patris & filij diuinitas, in qua consistunt omnia, quæ regit & implet omnia? Illud quoque non prætereundum, quòd cùm vni loquatur Nicodemo, non singulariter ait, vt in cæteris, & testimonium nostrum non accipis, sed testimonium nostrum non accipitis, inquit, subaudis vos Scribæ & Pharisæi, qui in hoc solum vos sapientes & magistros arbitramini, quòd vocamini ab hominibus Rabbi, & famæ vestræ detrimentum pati metuentes, doctrinam audire, veritati acquiescere dedignamini. Videlicet hoc illi singulariter dicendum non erat, qui ex ipsis quidem erat, sed ex ipsis exiens, hunc vt magistrum qui à Deo venisset, audire desiderabat. Illos autem nolle suum accipere testimonium, argumentando probat, dicens: [Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si dixero vobis cęlestia, credetis?] Ac si dicat: Terrena sunt, templum manufactum solui, & illud in tribus diebus reædificari. Terrena, inquam, sunt, vestro sensu, id est, sic accepta, quomodo verba sonant exterius, vltra quæ vester non ascendit sensus terrenus. Sed vos ista nō creditis, à me tam breui temporis spatio posse fieri: videlicet nescientes, me verbum esse, per quod mundus, & omnia quæ in mundo sunt, in sex diebus condita sunt. Hoc, vt dixi, non creditis, à me tam citò posse fieri, quod licet maiori spatio, id est, quadraginta & sex annis, ab hominibus factum, & idcirco opus terrenum est. Reuera autem cœlestia sunt hæc, quia cœleste templum est, quia cœlitus ædificatum est, quia non manu factum, sed à Deo conditum est. Quomodo ergo, si dixero vobis, vos illud crucifigendo soluetis, & ego in tribus diebus reædificabo, resurgendo à mortuis, & ex tunc incipient homines renasci, resurgendo & ipsi à peccatis suis: si hæc & cætera his similia, quæ verè cælestia sunt, dixero vobis, credetis? Sequitur: [Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo.] Et hoc, inquit, amen, id est, verè dico tibi: vel id ipsum quod iam dixi tibi, neminē nisi renatum ex aqua & spiritu sancto, posse introire in regnum Dei: rursus æquipollenti ratione confirmo tibi, quia nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cęlo, filius hominis qui est in cælo. Idcirco expedit vniuersis, vt renascendo ex aqua & spiritu induant filium hominis, vel incorporentur illi, vt quia ex carne nati sunt, quia caro sunt, & idcirco in cælum ascendere non possunt, leuentur illuc ab eo, qui solus ascendere potest in cœlum, & quomodo caput membra sequuntur, & vbicunque fuerit corpus, illuc & aquilę congregantur: ita quicunq; renascendo ex aqua & spiritu sancto Christum induunt, & Christo incorporantur, vehiculo diuinitatis eius in cęlum subleuentur: & cibo visionis eius æterno pascantur. Hoc loco maximè Nestoriana hæresis geminato ictu percutitur. quæ Christum diuidens, alium filium Dei, alium volebat esse filium hominis. Quomodo enim filius hominis descendit de cœlo, cum quando missus est angelus Gabriel ad virginem, & cum voce eius verbum patris interiorem eiusdem virginis aurem penetrauit, hactenus non filius hominis, sed erat tantummodo filius Dei? Et quomodo iam tunc erat in cælo, vt diceret: Filius hominis qui est in cælo, cùm ista loquens duobus pedibus staret, aut fortè cōplicatus sederet in terra? Quomodo, quæso, & de cælo descendit filius hominis, & in cęlo iam erat filius hominis, nisi quia cum verbo, quod de cœlo descendit, vna est persona, qui de terra sumptus est homo: & cum homine loquente in terra, Deus qui & in cælo & vbique est, vna eademq; persona est? Ergo qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, vnus idemq; filius Dei, & filius hominis: qui & ex eo ascendere potuit, quia non (vt hæretici blasphemare ausi sunt) ex Maria initium sumpsit, sed de cœlo, vbi ante Mariam fuerat, in illā descendit. Hęc autem omnia Nicodemo dicebantur, vt interim clausa, tanquam sub velamine tegerentur, quia modus, quo hęc fieri possent, illo etiam quærente, non exprimebatur. Nam reuera nox erat, & ob hoc dicta hæc vel quæcunque similia congerebantur, vt orto die, id est, clarificato Iesu per resurrectionem & ascensionem ipsius dicta factis, imò dicta & facta scripturis conferrentur, & tunc demum opportunè intelligerentur. Hoc sanè in gratia labiorum eius venerandum est, quòd cùm dicere potuisset, nemo ascendit in cœlum, nisi ego qui sum in cælo, sicut in sequentibus ait: ita exaltari oportet filium hominis, cùm dicere potuisset, ita me oportet exaltari. Sic & in cæteris penè omnibus locis familiare est ori eius, appellare se filium hominis. Et quidem cum hac appellatione, melius humilitatis suauitatem dicta eius redolent. Quo exemplo docemur nos quoque viciniores iactantiæ voces deuitare. Verùm & præter hoc est aliud, quod in hoc nomine filij hominis rememorātes amplius delectemur. Etenim proximum atq; fratrem nostrum sese vult intelligi, tam frequentem habens in ore suo appellationem

Marginal notes: Hier. 27. Ezec. 13. — Testimoniū meū nō accipitis. — Terrena, iuxta sensum Iudæorū. — Reuera aūt cælestia sunt dicta. — Galat. 3. Hiere. 17. 1. cor. 15. Mat. 24. Luc. 17. — Hoc textu bis cōfutatur Hęresis Nestoriana. Luc. 1. — Ephes. 4. Vnus idēq; dei & hois filius. — Cur Christ⁹ tā sæpe vocat se filium hois. — Ioan. 3. Psal. 34.

nem filij hominis: Et procul dubio magis hoc modo sese indicat nobis affinem, quàm si se appel
larent tantum hominem. Quod vt indubitanter pateat, operæpretium est respondere ijs, qui
quærere solent, cur Deus ob restaurationem generis humani, hominem assumens, non de terra
plasmauit quem assumeret, ex qua fecerat Adam, sed ex genere eiusdem Adam, ex massa per-
dita, veram sumpsit hominis naturam, de semine Abrahæ, de stirpe Dauid, de carne vel semine
Mariæ, licet virginis? Ad hoc breuiter respondere libet, quia poterat quidem de terra, quem
sibi assumeret, plasmare nouum hominem, & esset quidem caro & sanguis, sed non nostra ca-
ro, neq; noster sanguis: homo quidem, sed non proximus nobis: homo planè, sed non filius homi
nis. Quapropter nec tam iusta esset causa nostræ redemptionis: quippe cùm non eadem pecca-
tum expiaret caro, quæ peccatum admisit, nec tam rectè nostra reputaretur iustitia vnius homi
nis, vtpote ignoti, & à genere nostro alieni. Nunc autem misericordia & pax obuiauerunt sibi, Psal.84.
quia nos in vno eodemq; Christo, & misericorditer diuinitas requisiuit, & iustè nostra caro re- Psal.44
conciliauit, cùm idem Deus & homo creator, & proximus noster sit. Hoc igitur nobis con-
gruè cognato affectu loquitur in gratia, quæ diffusa est in labijs eius, cùm tam crebro tamq; fa-
miliariter se appellat filium hominis, vt vni & eidem Christo, tanquam creatori nostro, debi-
tum timorem & honorem exhibeamus, & tanquam proximo occurramus cum fiducia dilectio-
nis? Sequitur: [Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium ho-
minis, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam.] Ecce qualem vi-
tam, qualem introitum vni, expectanti regnum Dei, & in illo vno omnibus qui expectant, vel
quærunt illud, paulatim saluator ostendit. Dixerat, non nisi renatum posse quęquam videre re-
gnum Dei: renatum autē non vndecunq;, sed ex aqua & spiritu sancto, spirante vbi voluerit, &c.
Magna quidem & alta, quę tamen nondum Nicodemum altius prouexerant, vt plus de illo æsti
marent, q̄ primò confessus est, dicens: Scimus quia à Deo venisti magister. Nunc autem, quod se
auditurum non sperabat, audire incipit, scilicet, quòd hic idem magister, non homo tantùm, sed Hic ostē
& deus sit. In quē enim alium, q̄ in Deum credere oportet, imò in quem, nisi in solum Deum cre- dit Chri
dere perniciosum non est? Hic autem qui à Deo venit magister, oportere in seipsum credere, ma stus, se
nifestè docet: vt omnis, inquit, qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam æternam. Igitur pa Deū esse
lam de seipso testatur, quia deus est. Ipse quoque diuinitatis suæ attestatione perpende, quantam dum in
humilitatem redoleat, cùm sit altissima professio: Sicut exaltauit, inquit, Moyses serpentem in ipsum creditur
deserto, sic exaltari oportet filium hominis. Serpentem in figuram sui factum fuisse consen- Num.21
tit, imò serpentem fieri se præcepisse testatur in figuram sui. Quis enim hoc & cætera fecit, vel
fieri præcepit, nisi deus, nisi verbum dei? Hic autem homo, hic ipse Christus, qui hæc loquitur,
verbum domini est, quod ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factum est. Ipse idem
ergo, qui fieri mandauit, factum esse testatur in similitudinem sui. Nota historia est: Locu- Ibidem.
tus populus contra Moysen & dominum, quia tædebat eos itineris, ac laboris: Cur, inquit, e-
duxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Quamobrem immisit Dominus in po-
pulum ignitos serpentes, ad quorum morsus & plagas plurimorum cùm clamarent ad Moy-
sen, & ille oraret ad dominum: Fac, inquit dominus, serpentem æneum, & pone eum pro
signo, qui percussus aspexerit eum, viuet: quod & factum est. Huius signi sui recordata humi-
litas, quæ vt nos ad cælum leuaret, semetipsum ad terram deposuit: Sicut exaltauit, inquit,
Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Signi ergo eiusdem simili-
tudo, quæ illa nocte Nicodemo prædicta vel commemorata est, nobis in clara die perspi-
cienda nunc est. Et quidem plura sunt quæ similitudinem exaltationis huius filij hominis per- In qua-
ficiunt. Primum, quòd contra morsum serpentum, signum datum est: deinde quod non qua- tuor cō-
lecunque signum, sed serpentis simulachrum propositum est: tertiò, quòd nō lapideū aut ligneū, sistit si-
sed æneū factū est: quartò, quòd aspicientibus solo visu remedium conferebat. Hęc enim omnia militu-
domini nostri principis & saluatoris, ad dandam pœnitentiam & remissionem peccatorum ex- do.
altati, quandam similitudinem perficiunt. Morsus enim serpentum, peccata sunt, quibus pla-
gatum est humanum genus, ex quo primum hominem per serpentem decepit diabolus, quo
contra signum datum est, scilicet ipse, qui hic de seipso loquitur Christus, de quo dixit Symeon,
cùm teneret eum in vlnis suis: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum
in Israel, & in signum cui contradicetur. Quomodo autem, vel à quibus huic signo con- Luc.2.
tradictum est? Videlicet maximè à Iudæis illi contradictum est, dicentibus illum esse ma- Mat.12.
gum, maleficum, seductorem, & hoc inclamando tamdiu persisterunt, donec illum in cru- Ioan.7.
cem exaltatum, iuxta quod propheta prædixerat, inter sceleratos reputarent. Ergo serpen- Esa.53.
tis similitudo quædam extitit, quia nihil aliud de illo dici vel æstimari volebant, nisi ma- Marc.15
gus est, seductor est. Et ipse quidem talis dici & iudicari potuit, sed quemadmodum ser-
pens ille, forma quidem, imò effigie sola serpens erat: serpentis autem venenum non habe-
batur, ita ipse in similitudine carnis peccati damnatus hominum iudicio, & crucifixus est 1.Pet.2.
inter peccatores, aut maleficos, sed peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Esa.53.

Maior in æneo quam ligneo aut lapideo serpente similitudo.

Hoc idem intelligendum esset, si ligneus aut lapideus serpens factus fuisset. Veruntamen hoc
ad mysterium amplius valet, quod æneus fieri iussus est, tum quia vt tale simulachrum fieret,
non ferro cedente, sed igni conflante actum est, tum quia natura æris valde sonora est, præ-
terea quia diuturnum est, & rubigine corrumpi difficillimè potest. Nam Deus homo, non ma-
ritali opere, sed veri ignis conflatione, id est, sancti spiritus operatione conceptus est: & cum ho-
minibus loquens, non vt veri serpentes, id est, susurrones aut detractores, occultè aliquid insi-
bilabat, sed tanquam sonorum æs clarè concrepans, publicè prædicabat, sicut ipse de seipso
Ioan. 18 perhibuit: Ego palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil. Et caro eius tan-
Qui percussus aspexerit in eũ, viuet. quam ænea nulla cuiuslibet vitij rubigine solubilis extitit. Ad summum, totius perfectio simi-
litudinis in hoc est, quod sicut de illo æneo serpente dictum est: Qui percussus aspexerit eum, vi-
uet: ita & hic de filio hominis, vt omnis (inquit) qui credit in ipso non pereat, sed habeat vitam
æternam. Hæc similitudo intantum valet apud fidelem populum desiderantem viuere, aboli-
tis spiritualium morsibus serpentium, vt sicut serpens ille visibiliter pro ligno exaltatus est, &
corporalibus aspiciebatur oculis, ita corporaliter quoque ecclesia exaltet lignum huius filij ho-
minis: & mente sequens atque explorans absconditum in cœlo, corporeis quoque oculis inhæ-
reat visibili eius ligno. Quod Iudæi videntes irascuntur, quia videlicet atroci conscientia disse-
cantur, dum scelus eorum hoc etiam modo maximè publicatur, & in nullo terrarum angulo
Psal. 113 latere sinitur. Irascuntur ergo & contra nos cantitant: Simulachra gentium argentum & au-
Responsio. rum, opera manuum hominum. Ac deinceps: Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui con-
Psal. 2 fidunt in eis. Et quidem Dauidicum se putant cantare canticum, sed reuera quoties hæc dicunt,
secundum intentionem ipsorum serpentina sibila sunt. Sibilant aduersus dominum & aduer-
sus Christum eius, contra filium hominis & contra signum eius. Sed non terreant nos, non nos
absterreant, neq; auertãt oculos nostros quo minus aspiciamus mente Christũ, & oculis reueren-
tibus eius signum, vt euadamus morsus serpentium, per ora ipsorum blasphema sibilantium.
Simulachra, inquiunt, gentium argentum & aurum: concedimus quia sunt argentum & aurum,
id est, sine sensu, sine anima sunt, sicut argentum & aurum. Sed quid ad nos, imò quid ad ex-
altatum & iure exaltandum hoc filij hominis signum? Nunquid impugnatur per illud Dauidi-
Num. 25 cum canticum? Absit. Non enim est simulachrum gentium. Simulachra gentium fuerũt idola
Iud. 6 Beelphegor, siue Baal & Astaroth, cæterorumq; mortuorum, quæ patres istorum commixti in-
4. Reg. 23. ter gentes adorauerunt, mentientes quia deos illos esse vel fuisse dixerunt. Item simulachra Io-
uis & Neptuni, Martis & Mercurij, siue Saturni ac Veneris, cæterorumq; idolorum portenta, si-
1. Cor. 12 mulachra gentium fuerunt, tantummodo aurum erant & argentum. Hoc autem exaltati filij
hominis est lignum, quod gentes ignorauerunt, quod nesciebamus nos, cum essemus gentes ad
simulachra muta prout ducebamur euntes. Hoc verò lignum non est tantummodo aurum &
argentum, sed est veritatis lignum. Hoc illi balbutiant vipereis infantulis suis, quibus thesau-
Matt. 27 rizauerunt sanguinem Christi: hoc patres cathechorizent infelicibus puerulis suis, sicut Dauid,
Amos. 6 putantes se habere vasa cantici, & dicant: Simulachra gentium argentum & aurum, digitum in-
tendentes in illos basilicas martyrum vbi exaltatum esse sciunt tale filij hominis signum, & di-
cant illis de hoc signo illud esse præcantatum, vt ab ore paterno perditi filij certatim imbibant
Esai. 49 odium Christi. Nobis autem idem Deus cuius propheta hoc dixit de simulachris gentium, no-
bis gentibus Deus idem per prophetã dicit de hoc ligno Christianorum: Ecce ego leuo ad gen-
tes manum meam, & ad populos, dicit dominus, exaltabo signum meum, vultu in terram de-
ais, suo misso adorabunt eum. Cantitent ergo quantum volunt, & sui ipsimet illaqueati cantico te-
Psal. 113 neantur dicentes: similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis, sintq; similes vi-
Psal. 105 tulo quem fecerunt in Oreb, & sculptili quod adorauerunt, quia verè mendacium coluerunt, &
Exod. 3 mendacium locuti sunt dicentes: Isti sunt dij tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti. Illis
iure similes sunt, videlicet oculos habentes & non videntes, aures habentes & non audientes.
Et ne se ab hoc maledicto immunes putent & de alijs dictum existiment, nõ illis obijcimus quæ
Rom. 3 non recipiunt Paulum apostolum dicentem: Scimus quia quæcunq; lex loquitur, his qui in le-
Esa. 43 ge sunt loquitur: potius Esajam prophetam audiant, per quem loquitur Deus: Educ foras po-
pulum cæcum & oculos habentem, surdum & aures ei sunt. Item: Surdi audite, & ceci intuemi-
ni ad videndum. Quis cæcus nisi seruus? & surdus nisi ad quem nuncios meos misi? Et ad
summum, non solum simulachris suis, sed & Barrabæ latroni suo seditioso similes facti sunt,
quem elegerunt crucifigentes regem suum pacificum, iusteq; homicidijs ac seditionibus penè
Psal. 126 consumpti ac dispersi sunt. Nos autem ligno quod adoramus similes fieri non recusamus, vi-
delicet, vt sicut habitatores illorum dæmones in aspectu huius ligni tremunt & fugiunt, ita cum
Esaie. 9 quisq; nostrum loquitur illis inimicis suis in porta, id est, in exitu vitæ præsentis, confundantur
& subsistere non valeant, sed auolent longe coruí crocitantes, pœnamq; nostram esurientes,
eamq; consequi non valentes, cœlumq; liberum ascendenti Christianæ animę hoc signo insigni-
tæ, eam citius derelinquunt. Igitur iuxta aliud quoque prophetæ oraculum dicentis: Et leuate

signum

ſignum ad populos: Ecce dominus auditum fecit ab extremis terræ. Viſibiliter quoque exalte- Eſai.62
mus hoc ſignum, ſicut exaltauit Moyſes ſerpentem in deſerto, vt non obliuiſcantur eius populi,
quia non expedit. Quid iraſcuntur? Ipſi quoque ab hoc diſperſi ſunt in cunctis nationibus, ne
quando populi Chriſtum obliuiſcantur. Dicit enim ipſe in pſalmo: Deus oſtendit mihi ſuper
inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiſcantur populi mei. Sed quid? Diſperge illos
in virtute tua. Itaque licet iraſcantur, & captiuitas ipſorum, & huius ſigni exaltatio vbique præ Pſal.58
dicabit Chriſtum. Et ad hanc exaltationem maximè fuit ſcelus illorum. Si enim aliter Chri-
ſtum occidiſſent, nullo modo tam commodè potuiſſet exaltari mortis eius euidens ſignum.
Si vt aliquando conati ſunt lapidaſſent, aut de ſupercilio montis præcipitaſſent, vel aliquo ge-
nere mortium quibus prophetas occiderunt illum perimiſſent, longè minus euidenter mor-
tis imaginatio proponi potuiſſet. Nunc autem in qualitate mortis & mentibus eſt miraculum Ioan.8
audaciſſimi ſceleris eorum, & oculis aptum, atque euidens propoſitum imaginationis ſpecta- Lucæ 4
culum. Verè igitur exaltatus eſt filius hominis, quia ſic oportuit, vt omnis qui credit in ipſo Matt.23
non pereat, ſed habeat vitam æternam. Subiectam rationem contra hæreticos, quos maxi-
mè hic Euangeliſta deſtruens diuinitatis Chriſti teſtimonia conſcribit, audiamus. Præmiſſa nan-
que ſententia, qua ſe exaltari oportere & in ſe credendum eſſe pronunciat, rationem auditor
deſiderat, quæ & Nicodemo præſenti ſatisfaciat, & hæreticorum qui futuri erant os obſtruat.
Ait ergo. [Sic enim Deus dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, vt omnis qui
credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam.] Vix ex parte cognoſci, vix per ſpecu-
lum in ænigmate poteſt videri nunc ars magiſtri huius qui à Deo in eo venit, maximè dum in-
ſinuare vult quis ipſe aut vnde natus ſit, vel quam ob cauſam venerit. Cum enim dixiſſet ſe 1.Cor.13
exaltari oportere & in ſe credendum eſſe, rationem auditor tacitus expectabat (qui in vnum
& ſolum Deum credendum eſſe non ignorabat, quippe qui princeps Iudæorum erat) qua per-
doceretur, vt quid in filium hominis credi oporteat. Nam ſi credendum in illo eſt, conſequitur Vt oĩs q
quia Deus eſt. Hoc ergo conſequebatur vt diceret, quia Deus ſum, quia filius Dei ſum, quia Dei credit in
patris vnigenitus ſum. Et hoc ſubiungit, ſed cum tanto condimento ſapientiæ & humilitatis, vt ipſo nõ
illum non tam ſeipſum commendare, vel gloriam propriam quærere, quàm neceſſariam au- pereat
dientium ſalutem optare manifeſtum ſit: Sic enim (inquit) Deus dilexit mundum, vt filium ſuũ
vnigenitum daret. Nonne hoc dicens rationabiliter oſtendit idcirco in ſe filium hominis cre-
dendum eſſe, quia ſit vnigenitus filius Dei patri conſubſtãtialis? Idcirco opportunè repetit quod
dixerat: Vt omnis qui credit in ipſo non pereat, ſed habeat vitam æternam. Quantum habet
gratiæ & pulchritudinis, quòd dum cauſa neceſſaria poſcit, vt ſe fateatur eſſe filium Dei oſtenta
tionem declinans, imò declinando ſe eſſe quod erat inſinuans, ad commendationem dilectionis
Dei confugit dicens: Sic Deus dilexit mundum, cum dicere poſſet: Tantus ego ſum, vt creden Rom.8
tem in me totum poſſim redimere mũdum: tanta (inquit) dilectione Deus dilexit mundum, vt Non eſt
pro illo in pretium daret filium ſuum vnigenitum. Daret (inquit) id eſt traderet: filio nõ par- Dei dile
cens vt ſeruum redimeret. Et quis dicere audeat illi: quare ſic feciſti? Nunquid rectè aduerſa ctio ſine
rius qui mundum captiuum tenuit criminari poteſt, quod hæc tam miſericors dilectio vel dili- iuſtitia.
gens miſericordia ſine iuſtitia vel abſque veritate ſit? Fortè ſuperbus angelus cum dicimus: Vni
uerſæ viæ domini miſericordia & veritas, audet mouere pennam, & aperire os, & gannire, fal-
ſum eſt inquiens. Nam quòd Deus ſic dilexit mundum vt filium ſuum vnigenitum daret, miſe
ricordia ſine veritate eſt, miſericordia iniuſta eſt. Cui tam fortiter quàm fideliter in ſuam proter
uam, & obſcœnam faciem reſiſtimus dicentes: Nunquid iuſtum erat vt Dei dilectio cuiuſquam
hominis dilectione minor appareret? Nonne pater noſter Abraham (pater enim eſt noſter, &
omnium credentium, ſiue illorum qui ex circunciſione, ſiue illorũ qui ex præputio ſunt) in quo
iuſtificatus eſt per fidem tradidit homo; erat ex illa maſſa quæ tota in Adam perierat? Ecce hic
obtulit Deo filium ſuum, & nõ pepercit filio ſuo propter Deum. Nonne ergo ſalua iuſtitia & ve Rom.9
ritate, Deus homini debitor eſſe voluit, vt & Deus propter hominem filio ſuo non parceret, quia Gene.15
propter Deum homo filio ſuo non pepercit? Vbi Deus accepta tanta iuſtitiæ cauſa proclamat. Gen.22
Per meipſum iuraui, quia feciſti hãc rem & non pepercisti vnigenito tuo propter me, benedicam
tibi & multiplicabo ſemen tuum, & poſſidebit ſemen tuum portas inimicorum ſuorum, atq; in
te benedicentur omnes gentes terræ. Quis dicere audet: quare ſic iuraſti? quare apud hominem
damnati generis iuramento te obligaſti, vt ſemen illi dare deberes, quod portas inimicorũ ſuo-
rum poſſideret, in quo benedicerentur omnes gentes? Nempe & id ſolius gratiæ vel miſericor-
diæ eſt, quòd prius illum vocauit, & hoc ſemen benedictionis promittens, de Hur Chaldæorum Gene.11
eduxit: hoc ſanè iam veritatis quoque & iuſtitiæ eſt, quòd in tanta tentatione fideli & emerito,
cum interpoſitione iuramenti promiſit atque compleuit. Igitur tam verax q̃ miſericors Deus,
tam conſtanti veritate, q̃ irreprehenſibili miſericordia ſic dilexit mundum, vt filium ſuũ vnige-
nitum daret, id eſt, in altitudinẽ crucis exaltandũ traderet, vt omnis qui credit in ipſo, videlicet
eiuſdem patris Abrahæ fidem eandem firmiter tenens, non pereat, ſed habeat vitam æternam.

Fide nanque ille filium obtulit cum tentaretur, & vnigenitum offerebat qui susceperat re-
Gen. 21 promissiones, ad quem dictum est, quia in Isaac vocabitur tibi semen, arbitrans quia à mor-
Rom. 4 tuis suscitare potens est Deus. Qui igitur credit in filium Dei vnigenitum, quod Deus illum dederit sicut promisit, & interemptum suscitauerit, & principem ac saluatorem exaltauerit: hic eandem cum illo possidet fidem, eandem consequitur benedictionem, vt non pereat, sed habeat vitam æternam. Mundum sanè quem dilexit Deus, humanum genus accipimus, id est, viuos & mortuos: mortuos scilicet, qui venturum in fide expectauerūt: viuos, qui in illum siue ex Iudæis siue ex gentibus credituri erant. Sic enim ait absque distinctione gentilis ac Iudæi vniuersaliter, vt omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam. Quod quia Nicodemum vel cæteros tunc temporis auditores mouere poterat, adhuc adstruit confirmatione subiuncta. [Non enim misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum.] Hoc profectò contra carnalem Iudæorum opinionem intulit, quibus (vt iam dictum est) terrenum regnum & carnale seculum Christo regnante spe rabatur affuturū, bellis & cædibus gentium cruentum, videlicet per occisiones hominū pacificam pararent sibi victoriam, essentiq; capientes eos qui se cæperāt. Quo sensu irridendo expectabant & quidam hæretici mille annorū fabulam, & auream atque gemmatam in terris Hierusalem, instaurationem templi, hostiarum sanguinem, otium sabbati, circuncisionis iniuriam, nuptias partus, liberorum educationem, epularum delicias, & cunctarum gentium seruitutem, rursumq; bella ac triumphos & superatorum neces. Contra hunc, vt dixi, illorum sensum quo talem expectauerant regem Christum. Non, inquit, misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Non, inquit, misit illum vt iudicet, sed vt iudicetur: non vt iudicet vel disponat ea quæ in mundo sunt, sed vt iudicetur, & agat ea quæ salutis æternæ sunt. Vnde cuidam dicenti sibi: Magister, dic fratri meo vt diui-
Luc. 12 dat mecum hæreditatem: respondit sic: O homo, quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Cæterùm in ipsorum potius iudicium, qui veniente Messia mundum iudicare,
Ioan. 9 gentesque suo subiugare dominio sperabant se venisse, alio loco testatur dicens: In iudicium veni in hunc mundum, vt non videntes videant, & videntes cæci fiant. Veruntamen nec ista spiritualia sic iudicare tunc venerat, sicut iudicaturus est in maiestate sua, nec secularia vel carnalia vllo modo iudicare habebat, sed vt saluaretur mundus per ipsum, iudicandus potius quam iudicaturus erat. Hac itaque iudicij parte remota, de illo ad quod venit iudicio protinus subiungit: [Qui credit in eum non iudicabitur: qui autem non credit iam iudicatus est.] Ecce quem non misit Deus in mundum vt iudicet mundum, quomodo sedens, imò iam quasi exaltatus & pro ligno positus iudicat mundum? Claret proinde quia non de omni iudicio dixit, non misit Deus filium suum vt iudicet mundum, Nam ecce iudicat, ecce discernit. Qui
Gala. 3 credit in eum, inquit, non iudicabitur. Rectè, iustè, fideliter. Qui enim credit in eum, hoc quo-
Ephe. 4 que quod supra dixit quod præcipuum est, credit scilicet, quòd nisi quis ex aqua & spiritu sancto renatus sit, non possit introire in regnum Dei. Hoc ille credit, & credendo festinat renasci, renatus autem iam alius homo est, iam nouus homo est, iam à vetusto patre recessit, & ad nouum accessit, alienatus homo est, alterius semen est. Quare ergo iudicabitur? qua-
Gene. 3 re propter Adam morietur? quare propter peccatum illius à Dei regno exclusus inuenie-
Hebr. 7 tur? Absit, inquit, non iudicabitur. qui autem non credit iam iudicatus est. Vbi? quando? In illo patre suo, in illo peccatore antecessore suo. Quando ille peccauit & iudicatus est, quando tunica pellicea indutus & à regno Dei electus est, tunc & iste iudicatus, & cum illo cuius in lumbis erat à regno Dei expulsus est. Et quare (inquis) sic expulsus nunc & in æternum foris permanet? [Quia non credit, inquit, in nomine vnigeniti filij Dei.] Id est, quia non credit quòd oporteat eum renasci secundum vnigenitum filium Dei, vt possit introire in regnum Dei. Idcirco is qui non credit, iam iudicatus est: id est, in illa damnatione permanet. Ille autem qui credit, iudicatus quidem & ipse tunc est, sed non iudicabitur, id est, in illa damnatione non retinebitur. Diligenter enim aduertendum est, cum enim ait, qui credit non iudicabitur, non hoc negat quin iudicandus sit. Hæc ergo distinctio est: Qui credit iudicatus quidem est in massa, sed non iudicatur in propria persona: qui autem non credit, & tunc iudicatus est in massa, & in futuro iudicabitur in sua persona. Nunc in illum diem quo is qui credit non iudicabitur, & is qui non credit, in illa qua iudicatus est damnatione retinebitur, in illum scilicet extremi iudicij diem mente transpositi, iudicem ipsum percunctemur, & huius iudicij causam vel æquitatem ex ore eius audiamus. Ait: [Hoc est autem iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.] Hoc, inquit, est iudicium, hinc homines inexcusabiles sunt, hinc illorum damnatio iusta est, quia lux venit in mundum, & dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Si enim lux non venisset hodie cum diceretur eis, ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius, pater enim vester primus Adam peccauit, qui diaboli consilium aduersum

Margin notes: Modus ponit à genere humano. — Carnalis Iudæorū opinio de regno Messiæ. — Christus iudicat & nō iudicat diuersimode. — Iudicatus in massa iudicabitur & in persona si nō credidit.

sum me audiuit, affectans esse similis mei, & vos in illo pariter iudicati estis, quia in lumbis eius eratis, cum inquam hoc diceretur eis responderent dicentes: Domine quando primi parentes nostri apertis oculis nudos se esse cognouerunt, quando lux venit ad eos requirens & arguens eos, & dicens primum Adæ: Vbi es? & quis indicauit tibi quod esses nudus, nisi quòd Gene.3 ex illo de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti? nunquid nos culpæ vel defensionis eorum conscij fuimus, qui necdum nati eramus? Si ad nos lux venisset & peccata nostra nobis ostendisset, pœnitentiam egissemus, & mala opera recognoscentes ea reliquissemus. Hæc fortassis illi hodie dicerent. Nunc à Deo remota est omnis accusatio, & ab illis sublata est omnis excusatio. Venit enim lux in mundum, prosecuta est homines mox vt de regno Dei profecti sunt. Plurima illis accendit luminaria, vbi post paternam denudationem nati sunt, & nuditatem suam recognoscentes & pœnitentiam agentes, vestitum vel ornatum suum recuperarent. Plurima eiusmodi illis accendit luminaria & ante legem & sub lege, scilicet iustos viros, quorum factis, scriptis, vel dictis lucentibus seipsos viderent & agnoscerent, tandemque venit ipsa substantia lucis, paratum illis ostendens & facilem introitum regni Dei, sed dilexerunt magis tenebras quàm lucem. Quare? Erant enim eorum mala opera.] Quæ? Fornicationes, adulteria, homicidia, veneficia, comessationes, ebrietates, furta, periuria, falsa testimonia, & his similia. Quibus omnibus lux ista inimica est, quæ committi prohibet, quibus conuenire non potest. Idcirco dum ostendit illis aditum regni Dei, dum præcipit illis ex aqua & spiritu sancto renasci, & generationem cœlestem ingredi, in qua non liceat scortari vel inebriari, polluere vel pollui, concupiscere & rapere vel furari, refugiunt ab ista luce, seque in tenebras suas recondunt, sicut Adam pater ipsorum, & folijs prauæ defensionis pudenda operta contegunt, blasphemantes insuper ipsam lucem, suasque defendentes tenebras, vocantes tenebras lucem & lucem tenebras. [Omnis enim qui male agit odit lucem, & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius.] Non omnis qui male agit (Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei) sed omnis qui male agit instanter, studiosè, perseueranter: omnis vtique non qui per ignorantiam vel per infirmitatem peccat, sed qui diligit, qui diligenter defendit iniquitatem, odit istam lucem, & non venit ad eam vt non arguantur opera eius: veluti illi quorum ego lucra dispersi eijciendo vendentes & ementes de templo. Nam idcirco lucem istam non recipiunt, idcirco me non audiunt, quia nisi de cupidis & auaris atque rapacibus vel adulteris, munifici, largi, atque operosi fiant, & omnino renascantur, vt alij sint, dico illis quòd regnum Dei consequi non possint. Isti tales videntes me eijcere dæmonia, & scientes quòd illa in digito Dei eijciam, quem magi quoque coram Pharaone ex operibus cognoscere potuerunt, mentiuntur & dicunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia, quia videlicet oderunt me veram lucem, & quòd ad me venire nolunt, quòd lucem præsentem fugiunt, videri volunt ex iudicio rationis facere, non ex præsumptione odij vel inuidiæ. [Qui autem facit veritatem, venit ad lucem vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta.] Qui facit (inquit) veritatem, id est, qui cum Deo sentit, & iudicat aduersus suam quam odit iniquitatem, qui condelectatur legi Dei secundum interiorem hominem, & videns aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captiuum se ducentem in lege peccati quæ est in membris suis, confitetur, clamat, & ingemiscit, qui taliter cum Deo tribunal ascendit, & sibijpsi displicens seipsum iudicat & alius esse cupit: hic talis venit ad lucem, quid sit bonum sibi indicantem, & regni Dei aditum ostendentem, vt manifestentur opera eius, piæ confessionis & veræ pœnitentiæ vocibus, quia in Deo sunt facta. In Deo vtique non contra Deum, non quomodo illorum qui scienter & per industriam peccant, & peccata sua defendunt. Ipsi nanque vel per ignorantiam, vel per infirmitatem peccauerunt, & peccata sua cognoscentes doluerunt, fleuerunt, confessi sunt, & salutis suæ consilium receperunt, vt renascerentur ex aqua & spiritu: & regenerationem istam custodientes, regnum Dei ingrederentur.

Lux pręmisit luminaria multa. — *Galat.5* — *Esaie.5* — *Rom.3* — *Matt.12* — *Exodi.8* — *Rom.7* — *Ingemiscentes sub lege peccati.*

Sanè competenti similitudine pro re & tempore vsus est: Nam quando hæc Nicodemo dicebat, noctis & tenebrarum tempus erat: quòd sicuti adulteri & scortatores amant noctem, diemque fugiunt, sic omnes impij præsens seculum diligunt & futurum oderunt, ac mendacio protecti à veritate se abscondunt. Econtra sicut operosi ac pudici noctem fastidiunt, diemque tardum æmulo lumine præueniunt: sic omnes qui ex Deo sunt peccata sua oderunt, iustitiamque esuriunt & sitiunt, præsensque seculum fastidientes, conscii vbique futuri regni Dei veritatem requirunt. Competenti igitur (vt dictum est) similitudine, per comparationem lucis & tenebrarum vsus est, cunctos collaudans, qui quomodo Nicodemus vt in tempore noctis lucem quærebat veritatis, ita vitæ præsentis obscuritatem sacræ scripturæ illustratione solantur, attendentes illi tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus nostris. Illos autem improbans, qui vt se de ignorantia excusent, nolunt intelligere vt bene agant: imò & iuxta prophetam: Dormientes in lectis eburneis, & lasciuientes in stratis suis, non inquietentur neque dimidientur

Boni noctē, mali diem oderunt. — *Psal.35* — *Amos.6*

voluptates eorum cōminationibus futuri iudicij, præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. Nunc in fine sermonis huius dominici prætereundum non est, quia quæri solet, cur Deus pro mundi dilectione, quod supra dictum est, non legatum neq; angelum, sed vnigenitum suum dederit. [Quæstio cur non angelus, sed filius Dei factus est homo.] Aiunt enim aliqui: Nonne per Michaelem vel Gabrielem archangelum, siue per aliquem principatuum ac potestatum, thronorum aut dominationum, diabolum debellare potuisset? Cur consubstantialem filium misit? cur tradidit? cur mortis iniuriam subire voluit? Hæc illis dicentibus si non aliquid certum respondeatur, quod cunctis claro fine constantissimum comprobetur, non potuisse hominem per creaturam aliquam quamuis fortissimam, à diabolo liberari, nisi per solum vnigenitum filium Dei, fortasse nimis vltronea dilectio vel gratia Dei nimis importuna videbitur eius humilitas vel indignatio filij Dei. Et quidem dicimus eis illud Apostoli, decebat enim eum per quem omnia, & propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummari, sed non illis est satis. [Hebr. 2] Insequuntur enim & dicunt: Quomodo illum decebat, vel cur decebat, si adeò non erat nobis necessaria incarnationis vel mortis ipsius iniuria? Ad hoc multa sunt quæ dicantur, sed ei qui non ex contentione est, qui acquiescit veritati, sufficiunt pauca de pluribus. [1 Tim. 6] Primò dicendum, non aliter genus humanum æqua vel iusta redemptione potuisse saluari, nisi is qui ad redimendum vel ad saluandum propiciator accederet, prius ipsam quæ peccarum admiserat naturam induisset, vt in ipsa pro cunctis eiusdem naturæ reatibus, dignam Deo satisfactionem offerret. Hoc autem angelicæ naturæ omnino impossibile erat, vt scilicet hominis naturam assumeret, vt humana se anima vestiret. [Angelus non potest humanam naturā assumere à sese.] Nihilo quippe angelicus spiritus humana subtilior est anima, vnde nec alter alteri, scilicet angelicus spiritus humano spiritui capabilis est, nec alter alterius est capax. Solus denique Deus, spiritus increatus, spiritus incircunscriptus, cum nullius ipse sit capax, omni rationali spiritui siue angelico siue humano capabilis est. Proinde cum quis diabolico dicitur plenus spiritu, non hoc existimandum est, quod substantiam humanæ animæ substantia diabolici spiritus ingressa sit, sed quod in occultas corporis cauernas irrepserit, animamq; in suis sedibus deprehensam, tartareis diuerberet flagellis, inficiat venenis, vel inflammet incendijs. Quomodo ergo angelus humanam naturam assumeret? qualiter hominis animam qua non est subtilior indueret? Præterea nec angelica natura nostri comparatione, qui terra sumus, aurum optimum est, ac proinde quilibet angelus non tanto pretiosior est homine, vt vænundatus hæreditatem æqui ponderare posset. [Angelus non esset sufficiens redēptiōis nostræ pretiū.] Quid enim est angelus secundum naturam, nisi creatura rationalis & immortalis? Planè & homo secundum animam creatura rationalis & immortalis est. Præter quam & pulcherrimam corporis fabricam possidet, & vtroque, scilicet corpore & anima, vitæ æternæ beatitudine perfrui potest. Et ita cum angelus simplam habeat, homo duplam perennis gloriæ stolam habiturus est. Igitur hoc vnum nostræ saluti erat necessarium, vt Deus qui dilexit mundum, non legatum mitteret, sed filium suum daret vnigenitum, qui diuina potentia faceret, quod neque legatus, neque angelus facere posset, id est, humanam subtilitate diuinitatis suæ penetraret animam, totamq; sibimet in vnam eandemq; personam coniungeret, vel vniret hominis naturam, quam & pro debito Adæ dignum pretium, vtpote quouis angelo longè & incomparabiliter pretiosior, æterno patri offerret, videlicet electus ex millibus, eo quod caput eius aurum optimum sit, id est, pater eius solus & verus Deus sit, & ipse eiusdem patris vnigenitus & consubstantialis filius, ac proinde verus Deus sit. [Cant. 5] Nonne ergo hoc decebat illum? Nonne hoc opus verè diuinum est & sufficiens verè diuinitatis argumētum? Nonne hoc opus non minus clementiæ quàm potentiæ capiti eius aureo gloriosum est insigne, quia voluit & solus potuit nostram assumere naturam, voluit & solus potuit totum genus nostrum in statera crucis grauissimè præponderando comparare? Verè ergo, vt Apostolus ait, decebat eum per quem omnia & propter quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem eorum consummari. [Hebr. 2] Nunc ad euangelicæ lectionis seriem redeamus. [Post hæc venit Iesus in Iudæam terram, & illic demorabatur cum discipulis suis & baptizabat.] Baptismi nomen vbicunque positum vel nominatum fuerit, tantæ magnitudinis est, vt totum auditoris animum confestim impleat, tantiq; splendoris, vt proprietatem faciei suæ vix perspici nisi ab exercitato inspectore permittat. Siquidem plerique lecta vel audita narratione hac, quia venit Iesus in Iudæam terram & discipuli eius, & illic demorabatur & baptizabat, ita maiestate nominis complentur, vt non vacet illis cogitare aut quærere, vnde primum eiusdem sacramenti virtus aut vtilitas exorta sit. [Qualis baptismus Christianū eius passione.] His autem qui fidei sacramentis plenius imbuti sunt, dubium non est, quia baptismi Christi virtus vel autoritas ab ipsius domini nostri Iesu Christi morte & resurrectione initium sumpsit: quando iam mortuus sanguinem & aquam de latere suo lanceatus effudit, Paulo dicente, quia quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. De qua re supra

supra in libro secundo plenius dictum est. Cum ergo nunc baptizasse legitur Iesus, quomodo vel qua virtute baptizauerit, quærimus: maximè propter eos, qui discretionem non habentes, & sola nominis huius, id est, baptismi reuerentia præoccupati, nullam esse eius æqui a quiuocationem, nisi per litis molestias audire patiuntur. Et quidem difficilius quæstionis huius finis inueniretur, nisi prouidus Euangelista post aliqua diceret: quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, nunc ex eo dicto facilior quæstionis exitus aperitur: quia videlicet cum opposita sint hæc, baptizabat & non baptizabat, & vtrumque simul esse non possit, liquet profectò, quod Iesum baptizasse hoc loco secundum vulgatam opinionem dixit, quā & rursum ponit, vt destruat vel corrigat, cum dicit: Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit quàm Iohannes, & baptizabat, quanquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius. Hæc enim dum dicit, priorem sententiam destruit, qua Iesum baptizasse nunc ait, demorantem in Iudæa cum discipulis eius, famamque hanc per discipulos Iohannis æmulantes dispersam fuisse innuit, maximè Iudæis inuidentibus, & inuidiam concitantibus, sicut in sequentibus declaratur per quæstionem, quæ ex discipulis Iohannis cum Iudæis facta esse narratur.

Quō Christus baptizabat & nō baptizabat. Iohā. 4

Discipuli nanque Iesu baptizabant, quod ipsi reuera imputandum erat, quia de eius authoritate baptizabant, imo & priuilegium supra discipulos Iohannis pro tanti magistri magnitudine non frustra vendicabant, quia Iohannes quidem signum fecit nullum, hic autem tantus erat vt multi crederent in eum, videntes signa quæ faciebat. Præterea, Iohannes huic testimonium perhibebat, tantoque minor illo erat & paulatim minuebatur, vt corrigeam calceamenti eius soluere se indignū fateretur. Ipsi ergo Iesu imputandum erat, quod baptizabant discipuli eius: verum non ab inuidentibus vel calumniantibus, sed à fideliter credentibus, & in magisterio discipulorum dignè magistri gloriam diligentibus.

Baptismus discipulorū Christi.

Matt. 3

Veruntamen vt supra quærere propositum est, quo modo vel qua virtute discipuli Iesu, vel, si mauis, ipse Iesus per illorum ministerium baptizabat? Nunquid eadem regula vel efficacia, qua nunc discipuli eius, imo per discipulos vel ministros suos ipse baptizat? Non vtique eadem regula, quia neque data fuerat eadem regula baptizandi, sine qua nusquam potest agi baptismus Christi. quia non ante, sed post resurrectionem suam tradidit illam, dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij & spiritus sancti. Non ergo eadem efficacia baptizabant, quia necdum apertum erat (de quo iam superius dictum est) viuifici templi latus dexterum, vt inde cum sanguine aqua egrediens, iuxta Ezechielem: Omnes aquas sanaret, & virtutem illis regenerationis afferret. Nondum erat mare rubrū, id est, huius baptismi sacramentum Christi sanguine sacratum. Quomodo ergo qui baptizabantur per hoc mare, quod nondum erat, transisse dicuntur? Nondum agnus erat occisus, & tam filij Israel per mare rubrum transisse putantur? Vt quid postea verus iste agnus occiditur, eiusque sanguine postes consecrantur, si iam Pharaonis & omnium Aegyptiorum primogenita interierunt, & omnes in mari rubro submersi sunt, id est, si hoc baptismo baptizabant discipuli Iesu, quo nunc dum baptizamur, omne peccatum, tam actuale quàm originale obruitur.

Mat. vlt.

Ezec. 47 Iohā. 19

1. Co. 10 Exod. 12

Sed dicit aliquis: Idcirco baptizabant discipuli Iesu, vt qui baptizabantur, ad futuram Christi redemptionem pertinere mererentur. Hoc sanè rectè conceditur, dummodo remissionem peccatorum, quæ est ipse spiritus sanctus, neque mortuorum, neque viuorum aliquis ante Christi passionem aliquo baptismate accepisse credatur. Vnde in eodem hoc Euangelista scriptum legitur: Nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Igitur quia secūdum authoritatem euangelicam non habemus, quod discipuli Iesu de præcepto vel regula baptizandi quicquam acceperunt, nisi hoc tantū quod nouissimè Nicodemo ad se venienti dixerat: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei: indubitanter tenendū est quia nō expectata baptizandi traditione vel regula: quippe quam nec interrogare nouerant, nec vllam aliam esse putabant, nisi secundum quā Iohannes baptizabat, scilicet in pœnitentiā: baptizabant & ipsi quomodo ab eodem Iohanne baptizati fuerāt, scilicet absque catechizatione crucis, mortis, vel resurrectionis Christi, absque necessaria distinctione personarum, in nomine patris & filij & spiritus sancti: & hoc ipsum quamdiu Iohannes superfuit.

Ante passionē non dabatur remissio peccatorum per baptismum.

Iohan. 7

Nam postquam ille traditus est, & Iesus in prædicationis officium succedens, vt Euangelistæ Matthæus, Marcus, & Lucas euidenter attestantur (quod iam alio loco dictum est) in Galilæam venit, nusquam discipuli Iesu baptizasse leguntur. Nec enim hoc illis ante resurrectionem suam præcipiebat ipse Iesus. Et quidē conuocatis duodecim Apostolis, cum daret illis virtutem & potestatem super omnia dæmonia, mittens illos ad prædicandum. Item cum & alios mitteret septuaginta duos, nihil de baptizandi ministerio loquebatur eis, sed tantū vt prædicarēt, dicentes: Pœnitētiā agite, appropinquabit enim regnum Dei, quod extunc intra nos est, ex quo per mortē regis nostri Dei & hominis Christi, per mortem (inquam) & resurrectionem huius magni regis, princeps mundi huius iudicatus, & foras missus est. Vbi enim toto tempore prædicationis Christi, id est, à traditione Iohannis vsque ad passionē eiusdem domini nostri, discipulos eius baptizasse, vel ipsum Iesum hoc illis inuenimus præcepisse? Igitur cum audimus, quia baptizabat Iesus, imo discipuli eius, non ita magnitudine

Matt. 4 Marc. 1 Luc. 4 Matt. 10 Luc. 10. Matt. 4. Luc. 1. Iohā. 12

nominis baptismi opprimamur, vt non discernamus rem ipsam, vel faciem eius, talemq; baptismum agi putemus, qualem apostolis à Christo post resurrectionem eius mandatum esse non dubitamus. Sanè Iudæam terram, quo venit, vel vbi demorabatur Iesus & discipuli eius, illam Iudaici regni quartam partem hic appellat Euangelista, quam Pontius Pilatus procurabat, in qua Iesus post illa, quæ Hierosolymis facta vel dicta sunt, demorabatur (vt dictum est) & baptizabat. [Erat autem & Iohannes baptizans in Enon, iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erant, & veniebant, & baptizabantur.] Enon locus est, in quo & Salim vicus, octauo lapide à Scythopoli, in campo qui Salomias dicitur. Ibi (inquit) erat & Iohannes baptizans.

Terra Iudæa cui præerat Pilat⁹, quarta pars regni.

Vt quid baptizare cœperit Iohannes, superius iam dictum est, videlicet vt illo baptizante, Christus manifestaretur in Israel. Sic enim ipse dixit: quia ego nesciebam eum, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Cur ergo à baptizandi officio non cessabat, quoniam quidem Christus manifestatus erat? [Nondum enim (inquit) missus fuerat in carcerem Iohannes.] Opportunius atque rationabilius cessaret, cum in carcerem missus, baptizandi facultatem amisisset, etiam si vellet, ac proinde neminem tanquam de mutatione sententiæ suæ solicitum redderet, velut qui populum frustra tanto clamore permouisset, nonnunquam baptismi visum magis propter vnum hominem, quàm propter regnum Dei, tam cito desiturus inchoasset. Et quidem hoc tempore opportuno sciendum erat, quod propter manifestãdum vnum hominem Christum baptizans in aqua venisset, sed tempus tunc loquendi non erat, vt hoc & cætera omnia tam diceret. Baptizabat itaque & pœnitentiam prædicabat tam diu, donec in carcerem mitteretur.

Iohan. 1.

Quo facto nec discipuli eius, nec Iesus, vel discipuli eius vsquam baptizasse leguntur, donec ipse prior baptizaretur illo baptismo, de quo ait: Baptismo habeo baptizari, quomodo coartor vsque dum perficiatur? Baptizandus nanq; erat passione sua, quoniam & ipse adhuc iuxta prophetam sordida habebat vestimenta, scilicet membra carnis corruptibilia passibilia, atque mortalia: quibus ablatis vel depositis per expoliationem mortis, recuperaret eadem per gloriam resurrectionis candida facta, id est, impassibilia virtute immortalitatis. [Facta est ergo quæstio ex discipulis Iohannis cum Iudæis de purificatione, & venerunt vsque ad Iohannem.] Ecce nunc quoque tantus tamq; vehemens flauit ventus, vt non solum harundo aliqua, sed & adulta iam arbuscula, eius impulsu agitari posse videatur. Crescente nanque Iesu, & isto iam incipiente minui (quod fieri oportere fuerat & ipse protestatus) æmulati sunt discipuli eius, Iudæis malitiosè solicitantibus & inuidiæ flammam concitare volentibus, vt testimonium Iohannis, quod perhibuerat de Iesu, discipuli eius infirmare conarentur, extorquendo videlicet ab illo sermonem de Iesu, qui à priori testimonio dissonare videretur.

Baptismus passionis. Luc. 12.

Zacha. 3

Matt. 11.

Verbi gratia: Puta dixisse Iudæos: Ecce habemus duos Baptistas, cuius eorum baptismus melius purificat? Cuius (inquiunt discipuli Iohannis) nisi eius, qui aquas istas primus inuenit, primusq; mortalibus ostendit? Baptista noster non ab hominibus, neque per hominem, sed per verbum domini cum esset in deserto solitarius baptizare didicit, atque inde huc veniens, iuniorem illum (ad quem omnes modo veniunt) vt cæteros ipse baptizauit. Econtra Iudæi: Nonne magister vester (inquiunt) baptismo suo purificationem baptismi illius prætulit, dicens: Ego baptizo in aqua, ille vos baptizabit in spiritu sancto & igni? Nonne se indignum dixit soluere corrigiam eius calceamenti? Itaque facta quæstione huiusmodi, venerunt (inquit) ad Iohannem. Nec mirum rudes eatenus discipulos contendisse de purificatione baptismatum, vel dignitate magistrorum, cum & magni apostoli, iam instante passione magistri, contenderint quis eorum videretur esse maior in regno cœlorum. Vsque ad Iohannem venerunt. Multum instanter & animose quæstionem ventilarunt, qui ventosam eiusdem quæstionis machinam vsque ad turrim illam perduxerunt, quæ fundata erat supra petram altissimam, longe eminentiorem multoq; fortiorem harundinibus nostris, quæ huiusmodi vento solent quamlibet in partem leuiter agitari. Nam vt nouerimus, quod vsque ad illum venerint hac intentione, vt eum deuocarent à testimonio Christi, verba ipsa satis euidenter hoc innuunt, quæ fuerunt huiusmodi [Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes currunt ad eum.] Summa eorum quæ ab illis dicta sunt, vel dici potuerunt, ita breuiter expressa est, vt in singulis penè dictiunculis vis insita lateat, quæ permouere potuisset, nisi solidum, prudentem, & bene (vt prædictum est) in veritate fundatum animum offendisset. Primò, vt sæpè ventus vrens blando susurro præludit, blandiuntur, & dicunt: Rabbi, quo prænomine gaudere sciebant molles auriculas scribarum & pharisæorum, sicut & dominus: Amant enim (inquit) primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Nusquam enim præter hunc locum inuenimus eum vocatum esse Rabbi, nec ab ipsis qui quærentes ab illo consilium salutis dicebant, quid faciemus & nos, nec ab aliquibus in quibuslibet euangeliorum locis. Quod & si quando dici potuit, & ab Euãgelistis, vt superfluum, rectè prætermissum est, hoc tamen loco nullatenus omitti debuit, ob significãdam magnitudinẽ præsentis adulationis. Hoc itaq; magnifico prænomine præmisso, quo ad consensum ipsorum,

Disceptatio de baptismo Iohannis & Iesu.

Mat. 20. Luc. 22.

Tẽtatur Iohãnes ad æmulandum contra Iesum. Mat. 23. Marc. 12

putare

putaretur posse deflecti, vt domino Iesu studeret sese * praeferri. Qui erat (inquiunt) tecum trans Iordanem, &c. Notandum diligenter quanta arte, quamque accuratis agitur insidijs vt Iohannem poeniteat testimonij, quod domino perhibuit. Duabus nanque praecedentibus propositiunculis, duas obliqua excusatione subijciunt, hoc modo: Qui erat tecum trans Iordanem, ecce hic baptizat: & cui testimonium perhibuisti, ecce omnes veniunt ad eum. Qui trans Iordanem tecum erat, seque tuis manibus vt minor submiserat, ecce hic in Iudaea super te est, & sua seorsum authoritate baptizat. Et cui tu testimonium perhibuisti, indiscreta humilitate nimium te subijciens illi, & gloriam tuam dans alteri, ecce omnes te neglecto, veniunt ad eum, tuumque baptismum paruipendentes, illum iuniorem certatim expetunt. His & huiusmodi dictis Iudaico liuore concinnatis hoc agebatur, vt fidelissimi testis animus à veritate, cui testimonium perhibebat, auerteretur, atque ita baptizantium rupta concordia, baptismi vel poenitentiae remedium, facilius quasi rationabiliter contemni videretur. Nam pharisaei & Iudaeorum quàm plurimi spreuerunt consilium Dei, non baptizati baptismo Iohannis: quippe qui expectabant falsi & fallentes, Messia regnante, in regno eius superbire, non de peccatis suis humiliari, vel poenitentiam agere, gentes vniuersas spoliare, non duas tunicas, aut duplices escas cum gentibus diuidere.

*Praeterre. — Praua intẽtio Iudęorũ — Luc. 7.

Finis libri tertij.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANEM COMMENTARIORVM LIB. IIII.

QVia reuera Iohannes lucerna ardens & lucens est, merito nos in lumine eius exultamus, si tamen ipsum lumen eius agnoscimus, quod Iudaei cognoscere noluerunt. Et ideo volentes exultare ad horam, id est, temperale terreni regni gaudium ab illo, quem Christum esse existimauerunt, festinantes praeripere, competenter exultare non potuerunt. Est autem lumen eius, humilis veritas, & vera humilitas, qua totus in corde & in ore praefulgens, veras inanis glorię, quae stultis lumen esse videtur, tenebras admittere non poterat. Cum ergo mittunt imo & veniunt Iudaei ad Iohannem, quaestionem (vt praedictum est) de purificatione facientes, & ille testimonium perhibet veritati, bene & laudabiliter in lumine eius exultamus, non ad horam, sed ad verum & integrum diem, non ad tempus, sed ad intemporalem tendentes aeternitatem, dum radiantem per os eius libenter amplectimur veritatem. Hoc itaque loco quid responderit, audiamus, [Non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit ei datum de coelo] Ac si diceret: Quid me ô fautores importuni tantopere vocatis Rabbi? Quid maiore quàm ego sum vocabulo, me quasi honorantes extenditis? Hoc nomen eius est, & illi congruit, qui solus nullius indiget, qui solus habet, docetque hominem scientiam, dat praecepta viuendi, legemque vitae ac disciplinae subiecto sibi impartitur homini. Et hic longè homines excellit, quorum nemo accipere potest quicquam, nisi fuerit ei datum de coelo. Omnes enim aliunde acceperunt, singuli de plenitudine alterius donum expectant proprium. Omnis ergo homo prohibendus est, ne amet vocari ab hominibus Rabbi: quippe cum Moysen nusquam scriptura sacra hoc nomine appellare consueuerit, quia videlicet legem non de suo dedit sed aliunde vt daret ipse accepit. Quapropter nolite me vocare Rabbi, sed vocate me discipulum veritatis, quia profecto cum & ego sim homo, non potuissem quicquam accipere, nisi fuisset mihi datum de coelo. Nunquid vero nunc primum dico, quod non sim ego Deus, sed tantum homo? [Vos ipsi mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: ego non sum Christus, sed quia missus sum ante illum.] Quando misistis ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, vt interrogarent me, tu quis es: Confessus sum & non negaui, & confessus sum, quia non sum ego Christus, & dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est, &c. Quod ergo nunc ita dixerim: Vos mihi nunc testimonium perhibebitis, in eo quod dicitis: Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti. Nequaqam ergo nunc primum me purum hominem esse cognoui, quia vos scitis, vos memores estis, & nunc mihi testimonium perhibetis, quod dixerim: Ego non sum Christus. Quod si dixissem, profecto plus quàm hominem me esse affirmassem: quia Christus plus quàm homo est, quia non tantum homo, sed & Deus & homo est. Quapropter illi soli dicite Rabbi, quia magister vester vnus est Christus

Iohan. 3 — Iohãnes contemptor inanis glię — Psal. 53 — Eccl. 45 — 1. Cor. 4 — Iohan. 1 — Exo. 34 — Iohan. 1 — Iohãnes nõ erat Christus, sed purus homo.

Matt. 13. Iohan. 1. 1 Cor. 4.

Christus, de quo & dixi, iam & audistis, quia de plenitudine nos omnes accepimus. Illius itaque vos mecum estote discipuli: Quid enim habeo quod non de plenitudine eius acceperim? Si autem accepi, quid me gloriari vultis quasi non acceperim? Soli illi gloria est, quia de nullo accepit, quia plenus est, & non illi de cœlo datum est, quia cœlum ipsum eius est. Iam nemo mihi molestus sit, si spiritus potestatem habens ascenderit super me, locum meum non deseram. Locum (inquam) meum, modulum meum non excedam. Noui ego locum meum, hunc scilicet, quia non sum ego Christus, sed missus sum ante illum. Vultis audire quid ille, & quid ego sum? Vultis nunc istud cognoscere per simile, quod vobis est bene cognitum? [Qui habet sponsam, sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem eius. Hoc ergo gaudium meum impletum est.] Nostis hoc quicunque aut nuptias egistis, aut nuptijs interfuistis, quanta sponsi & amici eius distantia sit.

Iesus est spōsus. i. Deus, & homo.

Sed cur o Iohannes amice sponsi, non apertè, sed quasi sub velamine vtranque, scilicet diuinam & humanam Christi naturam commemorasti? Poterat enim sic dici: Qui Deus & homo est, ille Christus est. Nam illud quod dictum est, qui habet sponsam, sponsus est, non quidem sic accipimus, ac si dictum fuisset: Non ego qui purus homo sum (vt quisque vestrum) Christus sum, quia Deus non sum: sed ille Christus est, qui & antequàm homo esset Deus erat, sed postquam homo factus est, nihilominus secundum suam naturam Deus est, propter assumptam vero hominis naturam, Christus est: quomodo quilibet sponsus & antequàm sponsam acciperet vir erat, & postquam accepit illam, nihilominus natura, vel sexu suo vir est: propter coniunctum vero sibi sexum fœmineum sponsus dicitur & est. Nos ergo sic dictum esse hoc accipimus, & inde Christum esse sponsum cognoscimus, quia non hominem tantum, sed Deum & hominem esse credimus & confitemur. Nam nisi prius illud crederemus, hodie illud Dauidicum præconium: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, cæteraque huiusmodi testimonia scripturarum nequaquam intellegeremus. At illi necdum credebant, necdum sciebant Christum Deum esse & hominem. Non sic expectabant Messiam, vt Deum fore crederent, sed hominē, quàmuis magnum, tamen hominem tantum.

Psal. 18.

Cur Iohannes nō apte dixit Iesum esse Deum & hoīem.

Cur ergo ô Iohannes lucerna mundi, non saltem discipulis tuis apertè prius Christum Deum & hominē esse ostendis, quorum tarditatem ipse melius nosti, sed tanquàm perfectis, & in fide Christi exercitatis mystica & alta proloqueris, quorū superficiē vix aduertere possint?

Responsio.

Videlicet quia non iam ante passionem Christi expedit ista prædicari. Nec enim ratio diuinitatis admitrit eundem Christum agnosci, quis vel quantus sit, & secundum dignitatem suā honorari vel adorari, prius quàm peracto quod à patre iniunctum est seruitio, sedeat ad dexteram maiestatis in excelsis. Hic ordo necessarius erat nostræ salutis, vt priusquam sibimet exigeret ea quæ Dei sunt, ageret ipse, vel pateretur ea quæ hominis sunt. Vnde & cum duodecim Apostolis daret virtutem & potestatē super omnia dæmonia, & vt languores curarent, & mitteret eos ad prædicandum, nō seipsum illis prædicare iubebat, sed hoc tantum vt pœnitentiam homines agerēt, & hoc scirent, quia appropinquaret regnum Dei.

Matt. 10.

Prudēs respōsio Iohānis.

Itaque & Iohannes quia quæstionibus pulsabatur, & ideo de magnitudine Christi, quæ est diuinitas eius, omnino reticendū non erat. Rursus vero sui non erat officij, prædicare incarnationem eiusdem filij Dei, sed tantum baptizare & dicere: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum Dei, sic testimonij sui dicta temperabat vt & veritatem non taceret, & tamen vulgo dijudicandam aut conculcandam non exponeret. Ait ergo: Qui habet sponsam sponsus est. Quod præter hanc, de qua iam dictum est, latentis intrinsecus mysterij gloriam, quam iuxta Psalmistam: Cœli enarraturi erant, ita vt non essent loquelæ, neque sermones, quorum non audirentur voces eorum, quorum sonus in omnem terram, & verba in fines orbis terrarum exitura erant, dicendo: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo: Exultauit vt gygas ad currendam viam, præter hanc (inquam) interiorem gloriam, in superficie quoque vtilitatis habet plurimum, quod præsentes quoque ædificare, & à sua poterat nimium carnali æmulatione compescere.

Matt. 3.

Psal. 18.

Exēplū de seruo Abrahę, querēte spōsam filio Isaac, Gen. 24

Siquidem nemo illorum erat, qui execrandum esse nesciret adulterium, vbi paranymphus, sponsum se esse mentitus, crediræ sibi sponsæ audeat commaculare thalamum. Verbi gratia: Pater Abraham seruum suum fidelem esse arbitratus, per Deum cœli adiuratum dirigit, vt vxorem accipiat filio suo Isaac, dans illi quæ secum portet de omnibus bonis suis. Ille Rebeccam ad puteum inuentam allocutus, & aquas haurientem contemplatus, quia speciosa erat, primo armillas tradens, & inaures appendens auribus, animo illius iam bene præparato, tandem à parentibus illius obtinet, vt fidei suæ credita, domino suo Isaac transmittatur. Nunquid iste cum seruus sit Isaac, si ipsum Isaac se esse mentiatur, puellæ pulchritudine delectatus, & domino suo præripias eius amplexus, impunitus dimittetur? Nemo vtique illorum erat, qui ne sciret execrandum hoc esse facinus, cuius ob magnitudinem seruilibus pœnarum modis merito puniretur. At nūc quia seruilem conditionem fidelitatis honore supergressurus est, idcirco magnus in domo nuptiarum sponsique domini sui paranymphus stans, & audiens eum, & gaudio gaudens propter vocem eius gratulantis super industria vel sedulitate sua, quod condignam sibi puellam adduxerit. Planè

huic

huic simile Iohannes illud asserit, quod venit ipse in aqua baptizans, parare dño plebem perfe-
ctam. Cum enim dixisset, qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat & audit
eum, gaudio gaudet propter vocem eius, conclusit sic: Hoc ergo gaudium meum impletum est. Luc.14
Quod gaudium? Hoc videlicet, quod eius qui habet sponsam, & inde sponsus est, amicus sum, &
quod ante illum missus sum, & quod primitiuam discipulorum eius ecclesiã, baptismi mei aquas
haurientem allocutus, armillis bonorũ operũ adornaui, & inaures appendi, dicendo: Appropin
quabit regnũ Dei, & sic vsque ad vnigenitum filium Dei patris perduxi, dicendo: Ecce agnus dei
cui mox copulabitur, matre sua Sara .i. synagoga, mortua præ infidelitate, & implebit faciem or
bis semine. Hoc (inquit) gaudium meum est, & hoc impletum est, ita vt altius quid non ambiam. Gaudiũ
Quid mihi dicitis, tu ipse esto sponsus? Sponsus ille vocetur & sit, cui sponsa debetur. Meum Iohãnis
quippe gaudium impletũ est in hoc, quod sum sponsi amicus: in hoc, q sto in triclinio & audio eũ impletũ
gaudens propter vocem eius, propter testimonium eius quod & vos audituri estis, quo me bea- Matt.11
tificat, dicens: Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista, &c. Cum ergo hæc di
ceret Iohannes eis, qui se supradicta quæstione pulsauerant, & de illo existimari volebant ipso au
thore supra id, quod ex ipso audiebant & videbant, alij quidem nimium fauentes, alij vero mali-
tiosè testimonium, quod domino persubuerat, imitatione vocis eius infirmare, vel annulare mo-
lientes: cum idcirco illis similitudinem de sponso & amico obijceret, nonne semetipsos reprehen-
dere discipuli eius, qui magistro nimium fauebant? nonne intra semetipsos erubescere Iudæi po
terant, qui testimonium eius de Christo, quod imminuere tentauerant, econtra potius augeri vi-
debant? Proinde verus ac dignus sponsi paranymphus, integer amicus, dignè in æterno cœli tri
clinio stat coram illo, & audit vocẽ eius, & gaudio gaudet, quod ab illo non auferetur. Digne Luc.10
per omnia hic omnibus paranymphus in exemplum proponitur, id est, omnibus qui sponsę Chri Pyra-
sti, videlicet sanctæ ecclesiæ curam atque regimen sortiuntur, vt nequaquàm adulterinis illam nymphi
oculis contemplentur, & vero sponso eius copulam furentur. Nam quàm diu catholicam illi fi- sunt ca-
dem prędicant, sponsi amici, sponsi vicarij, viri quoque vocantur, & sunt, quia Christus in eis lo tholici
quitur, & ipsius semen est verbum fidei, quod per illos suscipitur. Vbi autem quippiam eorum, docto-
quæ à fide Christi aliena sunt, auribus eorum inferre moliuntur, adulteri sunt, quia non Christus res Adul
in eis loquitur, & velut alieno corpore sponsa commaculatur, cum talibus errorum magistris se teri, hæ-
summitti patitur. Quam eius voluntariam passionem Paulus de pręcipuis sponsi huius ami retici.
cis vnus, magno clamore redarguens: Nunquid (ait) Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomi
ne Pauli baptizati estis? Dicebant enim illi dissentiones habẽtes inter se: Ego quidem sum Pauli, 1. Cor.1
ego autem Apollo, ego vero Cœphæ. Et hoc modo non quidem Paulus aut Cœphas siue Apol
lo adulterabant sponsam Christi, erant enim fideles eius ministri, sed pronæ in adulterium eius
animæ conabantur amicos sponsi sui ad adulterandum prouocare. Verum quacunque ex
parte siue eius, quæ sponsa dicitur, siue eorum qui amici dicuntur, adulterij proueniat fomes, te-
stimonium hoc verum est, & dissolui non potest. Qui habet sponsam sponsus est, id est, solus ille,
qui cum Deus esset, humanam sibi naturam vnire dignatus est, solus ex omnibus ille, & non a- Vnus e-
lius sanctæ ecclesiæ sponsus est, & quicunque alius se ingesserit adulter esse potest, sponsus esse nim spõ
non potest. Huic autẽ (quem sponsi huius omnes imitantur amici) vero amico satis est, quia ma- si spõsus
gnum est, quia plenum gaudium affert, quod dignus habitus est, stare & audire eum & esse con-
scius eorum, quæ cum sponsa geruntur secretorum cœlestium. Quid ergo superest? quid dr reli-
quo faciendum est? Ait: [Illum oportet crescere, me autem minui.] Hactenus (inquit) solo vocis Quõ Io
testimonio clamauerim, quod ille maior me sit, & quod prior me fuerit, deinde rebus euidenti- hannes
bus oportet certum fieri, quod non ego Christus, sed ante Christum missus sum, quod ille non vt minui-
ego homo tantùm, sed & Deus. Hoc enim mihi minui, & illi crescere est, non quod mihi collata tur, &
mensura decrescat, vel eius immensitas augescat, sed quod in notitiam vobis veniat longè inæ- crescit
qualis vtriusque quantitas. Aliàs autem & verè secundum naturam hominis, quia paulo minor Iesus.
est ab angelis, crescere habet, primo signis & prodigijs, deinde ordine mortis, resurrectionis, & Psal.8.
ascensionis, & sic accipere nomen, quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu Phil.2.
flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & in omnes gentes pœnitentia prædicetur, & re- Luc.14
missio peccatorum. Sic omnino fieri oportet, sic expedit, sic necessarium est humanò generi, vt
adoretur sedens ad dexteram maiestatis in excelsis. Interim me oportet minui, nec quis confi-
dat in me puro homine, & ponat carnem brachium suum, quod mox fieri videbitis, quando Hier.17
traditus & decollatus, ad inferos descendam, nihil dignum agens hoc nomine Christi, quod
vos mihi importunè imponitis. Quibus peractis tunc demum non solum vobis, sed & toti
mundo decantabitur comparatio mei, quem Christum esse putastis, & eius qui vere Christus Luc.1
est, contra quem vestris quæstionibus depugnastis, tunc istud scietur & dicetur, quantum il- Matt.13
lo, quem filium Ioseph dicitis, minor ego sim quem Zacharias genuit, quod vos dissimulantes Luc.1
pro eo, quod ex deserto incognitus, & iamdudum obliuioni traditus adueni, Christum me esse
arbitremini, qui de quibusdam secretis & inuisibilibus locis aduenerim. Nec dubita discre-
tione

Inoibus Iesus maior Iohāne Hal. 18. tione mea paruitas ab eius magnitudine distinguetur. Quem enim homo corruptibilis, mutus & loqui non valens, de carne sua genuit, procul dubio minor dicetur, vt est, eo quem deus incorruptibilis & inuisibilis, eloquens & omnia dicendo faciens de corde suo eructauit. Hæc & cætera vbi palam omni mundo cœperint prædicari, sonantibus cœlis, & gloriam enarrantibus huius filij dei, tunc indubitanter apparebit, quod monte quouis cœlum altius sit, quod dies nocte sub lustri pulchrior sit, quod sol lucifero splendidior sit. Hoc eius crementum, ipsa quoque natiuitatis ac passionis eius tempora, modus quoque & locus passionis eiusdem pulchrè significant.

Mat. 14 Marc. 6 Non enim natus est, vel patitur, quibus temporibus dies minuuntur, non vt ego Herodes, aut Pilati infausto natalicio, sed in paschali patitur plenilunio, non ad saltationem vnius puellæ, sed ad clamosam petitionem totius synagogæ, non in abscondito tenebrosi carceris, sed sub dio, palam omni cœlo, teste omni mundo, extra portam ciuitatis, non decollatus, & capite imminutus, sed paruulo ligno exaltatus, & extensus, figura crucis sese orbem quadrifidum ad se trahere proiectatur: [Qui de sursum super omnes est.] Audiant & hoc, & cætera quæ sequuntur, audiant Iudæi, & confusione operiantur hæretici, contra quos maxime hoc euangelium (vt sæpe dictum est) conscribitur, qui Christum ex Maria sumpsisse initium, diabolico commentati sunt spiritu: Qui desursum venit (inquit) super omnes est. Dixerat quod oporteret illum crescere, rationem subiungit, probans quod merito crescat, quod merito mundus omnis de illo maiora

Qui desursum venit, sup omnes est. quàm de se sentiat. Cur (inquit) ille crescit, cur tu illo crescente minueris? Qui de sursum venit (ait) propter hoc ipsum, quod desursum venit, quod non ex traduce in vtero matris factus est, nec de nihilo, & non aliunde quàm de carne virginis prodijt, sed in principio erat verbum & apud deum erat, & deus propter hoc dignè super omnes est, maior omnibus est, excellentior omnibus est, non loco, sed dignitate, nondum corpore, sed honore: nondum carnis impassibilitate, sed gratiæ & veritatis plenitudine. Omnes enim de deorsum sunt, & propter hoc ipsum quod deorsum sunt, & de deorsum venerunt, de terreno patre, qui de terra sumptus est, cuius materia vel initium terra est, & cum gratia creatoris cœlum fieri posset, terra factus est, quam serpens comederet, propter hoc iure infra illum omnes sunt, & ille super omnes est. Vnde & subdiuit: [Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur.] Quid est enim esse de terra, nisi existen-

Purus homo de terra est, & terrenus. 1. Cor. 15 di initium habuisse de terra, nihil amplius esse quàm quod sumptum de terrena humani generis massa? Qui ergo est de terra (inquit) id est, cuius esse cœpit ex terra, de terra est, id est, terrenus est, quemadmodū & antecessor eius, de quo Apostolus: Primus (inquit) homo de terra terrenus. Terrenus omnino est omnis, qui terrenum fundamentum, id est, terrenum habet initium, ac proinde de terra loquitur, id est, terrena sapit, terrenis sensibus inuoluitur. Quid ergo fieri o-

Ibidem. portet? quomodo illi subueniatur? Ait: Qui de cœlo venit super omnes est, & quod vidit & audiuit hoc testatur: Qui de cœlo venit, & ideo cœlestis est, vt ait idem qui supra Apostolus: Secundus homo de cœlo cœlestis, vnde & super omnes est, vt prædictum est, iste quod vidit & audiuit, hoc testatur, videlicet vt de plenitudine eius nos omnes accipiamus, & aliquid de cœlo loqui sciamus, qui non nisi de terra loquebamur. Ecce aperuit quo tendat, id est, ad quid dixerit, super omnes est, vel quomodo aut super quos omnes est. Ait enim: Quod vidit & audiuit, hoc testatur, videlicet super eos omnes est, qui futurum esse testati sunt regnum dei, qui aperiendum esse hominibus testati sunt introitum regni dei. Hoc autem prophetæ & reges ante testati sunt, hoc patriarchæ & iusti expectantes & præsnoscentes, à longe salutauerunt, & de illo posteris cohæredibus suis prælocuti sunt. Sed nunquid regnum illud viderunt, nunquid regni illius voces audierunt, & inde huc venientes, sedentibus in tenebris captiuis, qui vincti erant, visa & audita liberi annunciauerunt? Nunquid de cœlo venerunt, & non potius in ista captiuitate, qui antea omnino nō erant, nati sunt, & toti de terra exorti sunt? Ergo super omnes regni Dei testes, hic testis idoneus est, quia videlicet erat iam antequam huc veniret, & de regno Dei de regno suo, huc in nostrū exilium venit. Et cum esset rex illius regni Dei propter nos, vt illud nobis testaretur & aperiret, in forma serui nasci voluit, vnde verissimè nunc dictū est, & quod vidit

Phil. 2. Alter Christus q̄ prophetæ vidit. 3. Reg. 9 & audiuit, hoc testatur. Et quidem prophetæ visiones quasdam regni illius videbant, vnde & videntes dicti sunt. Sed longe aliud est visiones regni Dei figuratiuas & ænigmaticas occulta inspiratione videre, aliud ipsum regnum vidisse, & inde huc veniēdo, nobis qui nunquam ibi fuimus, testari vel annunciare. Ad quid autem dixit hoc discipulis suis, siue Iudæis, cū quibus quæstio facta est de purificatione? Ad quid (illis dicentibus: Rabbi, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum) hoc dixit, nisi vt discipuli sui pro se æmulari desinerent, vt Iudæi cōtra veritatem illi insidias machinari desisterent, & potius ad illum Baptistā verū submisso capite omnes venirent? Quod quia facere frigidi præ inuidia detrectabāt, protinus dolendo subiungit: Et testimonium eius nemo accepit. O consilium malignantium, synagoga perdita, cœtus sceleratus. Ecce qualem legatum, quàm legitimum testem, quàm fidele testimonium non acceperunt. Indignitas

*præsciū rei * præsciuit cor Iohannis alte tetigit, acerbitas sacrilegij mentem tanti domini conscia percussit, ita vt dolens exclamaret. Et testimonium eius nemo accepit. Vere enim testimonium

eius

eius nemo accepit, videlicet quamdiu inter homines ambulauit, quãdiu præsentia corporali stãs Mat.26.
in concione hominum testimonium perhibuit veritati, siue in synagogis Iudæorum, siue in præ- Zach.13
torio Pilati. Clamat hoc iniuria crucis, probat hoc indignitas mortis, qua punitus est velut falsus
testis. Sed dicit aliquis: Nemo non accepit eius testimonium, nam aliqui acceperunt, aliqui
in eum crediderunt? Acquiescimus, non negamus, aliqui vtcunque crediderunt, quantumuis in-
certi & infirmi, dum illum esse filium Dei confessi sunt, testimonium eius acceperunt, verunta-
men in illo articulo vel hora necessariæ testificationis, quanti cõtestari aut subscribere ausi sunt?
Nonne omnes relicto eo fugierunt? Nonne percusso pastore oues dispersæ sunt, & solum illum
reliquerunt? Igitur quamdiu hic dominus in forma serui testimonia regni Dei declamauit, quã-
uis non solũ dictis secundum scripturas, sed etiam mirabilibus factis eadem testimonia cõfirma-
uit, testimonium eius nemo accepit. Aut vbi reiectus à concilio malignantium contemptus à iu-
dicibus iniquitatis, & punitus vt falsus testis, resurrexit à mortuis, & ascendens in cœlum, Deo
patri suo qui illum miserat, ea quæ perpessus est retulit, statim adiutor testimonij eius, & defen-
sor idoneus spiritus sanctus aduenit, & exinde testimonium eius nemo non accepit. Tunc com-
probatus & agnitus est verus fuisse testis, tunc & exinde creditus est verus esse Rex, imo Deus ve
rax, & vera detulisse iura regni Dei. Vnde & subditur: [Qui autem accepit eius testimonium si-
gnauit, quia Deus verax est.] Quis enim est ille beatus, qui accepit eius testimonium, nisi ille fi- Acto.1.
lius salutis omnis populus Christianus, sancto spiritu insignitus per ministrorum manus, quibus
dictum est: Accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Hieru
salem, & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimũ terræ? Nam quicunque illos audiuit, te-
stimonium à superueniente spiritu sancto in seipsis habentes, & testificando prædicantes, Verbi
gratia, cum dicunt: Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriã eius, gloriã
quasi vnigeniti à patre. Hæc nimirum & cætera huiusmodi prædicantes, quicunq; audiuit & Iohan.1.
baptizatus est in nomine patris & filij & spiritus sancti, ille testimonium eius accepit, & de illo Quis testimoniũ eius accepit.
qui eum non negaret, se esse regem regni Dei, regem verum & filium Dei cum interrogatus se esse
non negaret ante faciem Pilati, negatus est & punitus vt falsus testis, de illo vtique protestatur,
quia Deus verax est, quia vnus & verus cũ patre & sancto spiritu Deus est. Hoc protestatur, hoc
in corde suo signauit, hoc in fronte sua cum signo crucis depinxit, corde credens ad iustitiam, ore
confitens ad salutem. Insipiens Iudæus vel hæreticus (qualis fuit Cherinthus) hanc veritatem sol
uere nititur, dicens in corde suo: non est Deus. Sed acceptor testimonij signauit, id est, digna me-
moria notauit verba testimoniorum eius, quibus constanter Deus verax esse defenditur. Sic e-
nim in Euangelio suo loquitur, quomodo Deus. Vnde & protinus subditur. [Qui est ex Deo, Rom.10
verba Dei loquitur.] Quid enim est verba Dei loqui, nisi sic loqui, quomodo licet soli Deo lo-
qui? Penè huic simile est in Actibus Apostolorum de Herode, cum digna reprehensione legi- Psal.13.
tur: Cumq; sedisset (inquit) indutus veste regali, populus acclamabat, Dei voces & non hominis, Quid est verba Dei loqui.
id est, voces, quibus iuste & licito acclamandum est soli Deo, & non homini. Verbi gratia: rex in
æternum viuens, semper potens, omnipotens, immortalis rex, & Deus noster, & similia. Sed il-
lum percussit angelus domini, eo quod acquieuisset immoderato fauori populi, & non dedisset
honorem Deo, hic autem cum loqueretur verba Dei, cum emitteret voces Dei. Exempli causa:
Antequam Abraham fieret ego sum, & ego & pater vnum sumus, & ego principium qui & lo- Iohan.8
quor vobis, cum iste hæc, & his similia Dei, & non hominis voces emitteret, virtutum gloria co- Iohã.10
mitabatur, comprobans quia ipse Deus verax esset, non vt prędictus Herodes, qui cum Dei vo-
ces sibi acclamatas admisisset, percussusq; & putrescens consumeretur vermibus, ait cum gemi-
tu: Ecce Deus vester, scilicet falsus, id est, homo non Deus. Ait ergo: [Quem enim misit Deus,
verba Dei loquitur.] Ac si diceret: qui non communi more naturæ in matris vterum ex tradu-
ce transfusus est, sed à Deo in hunc mundum venit, missus est, qui non, vt ego vel prophetæ om-
nes, ad hoc natus est vt mitteretur, sed ad hoc missus est vt nasceretur, hic verba Dei loquitur,
id est, sic loquitur quomodo Deus, & acceptor testimonij eius ex verbis ipsius corde credulo con
cipit, quia Deus verax est, quod ex operibus verba consequentibus agnoscere promptum
est, & eadem verba diuinitatis eius in sacculo cordis vel memoria signat, vt quotiens superbus
Goliat, id est (Cherinthus vel Arrius, siue alius quis hæreticus) blasphemat hunc Deum Israel, 1.Re.17.
parata proferat verba hæc, tanquam de petra Dauid, lapides limpidissimos & blasphemiam
superbiæ frontem percutiat, contestans, quia Dei filius Deus verax est. Non enim hic homo gre
garius aut plebeius est, non communi mensura filiorum Adam, aut iustorum hominum diuisiua
gratia circunscriptus est. Hoc est quod sequitur: [Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.] Iohãn.1.
Verè non ad mensuram, quia totus, sicut per integram columbæ speciem mihi demonstratum
est, totus planè spiritus sanctus cum omnibus donis suis super eum requiescit, quomodo colum- Cant.5.
ba super caput eius, ostendit se mihi cum omnibus membris suis. Non ita cuiquam in cunctis
milibus, ex quibus hic vnus electus est, spiritus sanctus datus est. Nos omnes damnati capi-
tis homines sola Dei clementia perditioni & morti superstites, miseri & egentes, nati infeliciter,

& à superno patre extorres, qui rodebamus in solitudine squalentes calamitate & miseria, & esse sub sentibus delitias putabamus, nos olim canes muti, & præ inedia latrare non valentes, pro magno habemus & nobiscum bene agitur, quod Deus patrum nostrorum Deus appellari dignatus est, nos ipsos cum canibus gregis sui posuit, & refecti de reliquijs eius, aperire os & latrare
Matt.15. valeamus. Cuique nostrum macræ scientiolæ, tanquam panis siliginei semuncia projicitur, vel propheticæ gratiæ quadra diuiditur, & sua singuli mensura contenti, bene nobiscum actum esse fa-
Christ⁹ feliciter natus. tentes, foris excubamus. Hic autem homo nobilis, feliciter natus, & antequam in hac forma nasceretur, cœlorum dominus, & sanctorum angelorũ imperator designatus, nulla mensura circunscribitur, neque diuisiuum aliquod indicat munusculum sancti spiritus. Sed quid? Breui sententiola grandē vobis differentiam eius exprimam. [Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius.] Quis nostrum habuit aures audiendi, & audire meruit hoc quod iste magnus prædixit stans à longè, & stans humiliter cedens maiori, scilicet filio Dei in cõfractione cordis sui? Quid enim iste dixit contemplator viscerum dei patris? Quid dixit, quid corde reuerendissimo & ore
Pater diligit filium, & quidem iustissime. religiosissimo profudit? Pater, inquit, diligit filium. Pater iuste, mirum ne aut iniustum est, quod tu filium diligis? quod tu filium tuum dignum honore ducis? Si vere vtique iustitiam loquimur, recta iudicemus nos filij hominum, quorum nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam. Si enim carnem suam quisque diligit, & legitimus pater filium suũ carne sua progenitum eodem quo seipsum honore dignum ducit, & hoc nemo reprehendit, quanto
Psal.17. Ephe.5. rectius suam Deus pater in filio suo substantiam diligit, & illum consubstantialem sibi eodem quo seipsum honore dignum ducit? Quid enim, si corruptibilem nostræ mortalitatis pellem de sinu patris exiens induit? Num ideo minus honorabilis est & ipsi patri, qui ad hoc illum misit, minus debuit esse amabilis? Nonne potius ipsum hominem, quem suo iussu induit, ad dexteræ
Et oia dedit in manu eius. suæ consessum subleuare debuit? Ait ergo: Pater diligit filiũ, & omnia dedit in manu eius. Filium (inquit) qualis nunc est, scilicet serui formam indutum, cum ipsa serui forma sic diligit, vt omnia dederit in manus eius, nec vnquam iudicaturus sit quenquam, sed iudicium omne a-
Dan.7. gere velit per illam serui formam, quam filius suus iussu suo induit. Hoc ipsum & Daniel propheta longe ante protestatur: Aspiciebam (inquit) in visu noctis, & ecce in nubibus cœli filius hominis venit, & vsque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & datum est ei regnum & honor, & omnis populus, tribus, & linguæ seruient ei. Quid igitur æmulamini & dicitis: Ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum? Omnes omnes, & ipsi & ipsi quoque qui ad eum venire nolunt, in manu eius dati sunt. Cum exaltatus fuerit à terra omnia trahet ad seipsum. Omnes iudicio suo faciet assistere, oues quidem ad dexteram, hœdos autem ad sinistram, & hos qui intus, & illos qui foris sunt iudicabit: tantum regnum, tantum honorem su-
Infinita patris erga filiũ dilectio um, tantam potestatem, æternam potestatem pater dedit illi. Non enim ad mensuram pater diligit filium. Si nouimus quid sit dilectio patris, liquet profecto, quia totum cor patris plenum est dilectione filij, nec superesse potuit angulus aliquis in sinu pectoris immensi, & incircunscripti, vbi à filio secluderetur quippiam magnum vel exiguum de vniuerso thesauro patris. Quid enim est dilectio, qua pater filium, vel filius patrem diligit, nisi spiritus sanctus patri & filio consubstantialis? Hoc autem supradictum est, quia non ad mensuram dat Deus spiritum. Ergo non
* suo ad mensuram, sed toto corde, tota virtute, tota dilectione, toto spiritu * scio diligit pater filium. Quid igitur retineret, vel vbi reconderet quod non daret in manu eius? Si parentes thesaurizent filijs carnalibus, quanto magis talis parens tali filio thesaurizasse credendus est cœlum & ter-
Oẽs creaturę ad Deũ sicut gutta situlę. ram, & quicquid in eis continetur. Quanti vero, vel quales coram illo sunt isti thesauri? sic sunt quasi stilla situlæ, quasi puluis exiguus. Angusti atque inopes mortalium animi adeo magna hæc æstimant vt dicant: Vbi erat, & quomodo se habebat antequam ista faceret Deus? In qua solicitudine taciturnus absque vllis diuitijs, & sine cunctis officialibus morabatur? Hæc ideo cogitamus, quia diuitiarum eius solam fecem, id est, creaturam, ab illo in tempore & loco conditam, solam præ inopia sensus intuemur. At illi non magis per creaturę multitudinem honoris vel diuitiarum cumulus accreuit, nec magis per angelicæ vel humanæ creaturæ diminutus est ruinam, quàm si vna stilla plenæ excidat situlæ. Anteequã ista faceret, magnus erat domi-
Ps.146. nus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius non erat numerus. Quid ergo (inquis) tãtopere à præcone suo magnificatur filius, quod omnia dederit pater in manu eius? Quid ipse filius
Mat.11. quodam loco exultans: Omnia inquit mihi tradita sunt à patre meo? Quanta est hic materia exultationis & gloriæ, quod sibi dantur gentes in hæreditatem ab eo, coram quo sunt omnes sicut stilla situlæ? Sed vere digna est exultatio vel magnificentia, quia non gloriatur auaritia, sed exultat beneuolentia, quia nõ ipsi regnũ, sed ipse regno proficit: non ipse nostro seruitio sublimatur, sed nostra seruitus per eius dominiũ liberatur, ipse dũ in nobis regnum accipit, inclinatur: nos dũ illi subijcimur, colli nostri vincula soluimus. Igitur quod ait Iohannes: Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius, id est, ac si dixisset: Nos omnes natura filij iræ fuimus, hic autem vnicus dilectionis est filius, & Deus pater omniũ nostrũ salutẽ per manũ eius operatur. Vnde & subditur.

[Qui

[Qui credit in filium Dei, habet vitam æternam, qui autem incredulus est filio, non videbit vitã,
sed ira Dei manet super eum.] Ite igitur omnes Aegyptij, ite omnes ad Ioseph, & dicite illi: Salus Gen. 47
nostra in manu tua est. Hæc enim dixit præco, saluatoris mundi. Hæc dicit filij præcursor accres-
centis, qui regium currum eius cum voce præconia præcurrit. Qui credit in filium Dei, habet vi-
tam æternam: qui autem incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Nemô
Quid est hoc? Omnes homines in Adam peccauerunt, & eiecti de paradiso Dei ad tenebras saluatur
deuoluti sunt, & Aegyptij, id est, tenebrosi facti, ecce fame pereunt, ecce vitæ æternæ panem nisi in fi
non inuenerunt. Sed iam nunc iste dominatur in tota terra Aegypti, & qui crediderit in illum, de filij Dei.
ipse cibabitur pane vitæ & intellectus, & potabitur aqua sapientiæ salutaris. Illi aperientur hor-
rea paradisi, quæ clausa erant guloso homini propter morsum ligni vetiti, & de ligno vitæ co- Eccle. 15
medens vitam æternam habebit. Qui ad illum non ierit, qui in illum non crediderit, non vide-
bit vitam, sed ira dei manet super eum. Ita præfinitum est in triclinio trinitatis, vbi filius iste na-
tus præceptum obedienter accepit, vt fieret saluator mundi. Omnis terra nostra sterilitate per-
cussa est, cuncta humani generis massa spinarum & tribulorum maledictione damnata est. Quid
ergo comedemus nos omnes infelices Aegyptij? Quisquis nostrum, quisquis omnium filiorum
Adam, non crediderit in hunc filium Dei, non confessus fuerit eum saluatorem mundi, iuxta Ira Dei
edictum magni patris, magni regis Dei, qui illum in currum suum ascendere fecit, non videbit manet
vitam, sed ira dei manet super eum. Quæ ira dei? Illa vtique, quæ super præuaricatorem pa- sup eũ.
trem eius descendit. Non enim ait, ira dei descendit super eum, sed ait, ira dei manet super eum.
Olim nanque super omnes hæreditario iure descendit, & non est aliud nomen sub cœlo datum
hominibus, per quod possit amoueri, nisi iste solus & vnicus filius Dei. Qui ergo incredulus est Acto. 4.
huic, manet super illum ira dei, quia, vt dictum est, non nisi per istum potest amoueri. Hæc Rom. 9.
planè salutis aut vitæ conditio recens non est: nam & Abraham pater noster secundum fidem, Gala. 3
eodem pacto iustificatus est. Nisi enim in promissione seminis sui, quod est Christus, credidisset, Gen. 12
quod in illo benedicerentur omnes gentes, nec iustus nec amicus Dei appellatus fuisset, ac pro- Rom. 4
inde saluus omnino non esset. Similiter & posteri eius eadem futuri fide seminis, & eiusdem fidei Gen. 17
signo, quod erat circuncisio, de quo alias iam dictum est, salui facti sunt. Quid enim si plurimi
signum circuncisionis habentes causam eiusdem circuncisionis nescierunt? Nonne & nunc post
abolitam circuncisionem, ex nobis, qui cruce Christi signamur, aliqui præter solum Christi
nomen sacramentorum omnium ignari sunt, aliqui & ipsum Christi filij Dei nomen per ætatis
infantiam inuocare nesciunt, tamen, quia super eos inuocatum nomen eius in illa ætate mo-
rientes salui sunt. Longè enim aliud est, doctum non esse, atque incredulum esse. Igitur vniuer-
saliter sentiamus dictum, id est, de vniuersitate hominum, antiquorum pariter & nouorum, qui-
cunque incredulus est filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. Hactenus ar- Mat. 14
serit & luxerit lucerna hæc, viarum Domini præparatrix, nunc extinguenda est homicidæ &
adulteri Herodis sacrilegium, Deo permittente, quia videlicet lux eius præsenti tempore opor- Psal. 6.
tuna non est. Expedit enim, vt antequam Christus eiusmodi luce vbique publicetur, oculi Iu- Rom. 9
dæorum obscurentur, & in tenebris insana mente discurrentes offendant ad istum lapidem of- 1. Pet. 2
fensionis, ad petram scandali, vt conquassentur & conterantur. Igitur & venerabilis & sponsi
amicus secedat iam probatus & emeritus, vt hoc tempore sponsus noster, Deus noster, Deus
sit absconditus, & de illo tam sublimia nemo loquatur. Nec doleat, quod quasi indig- Matt. 3
nus amoueatur à soluenda corrigia calceamentorum eius, id est, quod non pertingat ad oppor- Psal. 19
tunum tempus prædicandæ incarnationis eius. Nam & illi qui calceamenta eius in Idumæam
extenderunt, id est, qui fidem incarnationis eius gentibus prædicauerunt, nati erant mulierum. Matt. 11
Dixit autem vniuersali enunciatione ipse sponsus, cuius calceamenta portare desiderabat, quia
inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne Baptista. Non ergo doleat, quod velut in-
dignus repulsus sit: nam vbicunque calceamenta ista deportata fuerint, sanguis quoque eius
de carcere & conuiuio Herodis clamabit, & fidem Christi, atque testimonia castitatis magna
voce prædicabit. Sequitur: [Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus
complures discipulos facit & baptizat quàm Iohannes, quanquam Iesus non baptizaret sed dis- CAP. IIII.
cipuli eius, reliquit Iudæam & abijt iterum in Galilæam.] Facit prior ipse Iesus quod do-
cturus est humilitatis magister, & venerando præmonstrat exemplo hoc ipsum quod per ha- Rom. 12
bitaculum gratiæ suæ Paulum dicturus nobis est, vt simus honore inuicem præuenientes.
Nam quàm diu lucerna hæc de qua prædictum est, lucerna clarissima Iohannes ardere & lucere Iohan. 5
potuit, vt passi sunt filij tenebrarum, vt staret lucens super candelabrum suum, tanto illum
honore dignum duxit hic dominus omniũ, vt sicut ille non seipsum commendabat prædicatio-
ne sua, sed Christum, sic econtra Christus Iesus, illo superstite, nusquam poneret in conspectu
populi magisterij sui cathedram per publicæ prædicationis officium. Quod si facere voluis-
set, magna vtique claritate sua famam illius citius obscurasset, sicut sole meridiano lucernæ
fulgor exiguus operiri solet. Hoc omnino deuitans exemplorum bonorum prouisor, nec hoc

saltem passus est, vt propter id, quod sui quoque discipuli baptizabant, quæstiones augescerent, quæ
Marc. 1. iam, vt supra dictum est, fieri cœperant, sed loco & tempore cedere dignatus est, vt debito cum
Luc. 4. honore Baptista suus, ad consummationem cursus sui perueniret. Hoc est quod Euangelista nunc refert. Vt ergo cognouit Iesus, quia audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & baptizat, quàm Iohannes, quanquam Iesus non baptizaret sed discipuli eius, reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. Qui omnia nouit antequam fiant, tunc primum istud cognouisse dicitur, quando quæstio, quæ prædicta est, ex discipulis Iohannis cum Iudæis iacta est. Et rectè tunc cognouisse dicitur, quando iam alijs cognoscentibus palam fieri debebat, quod falsis inuidorum laudibus non delectaretur, videlicet eadem iudicij sui maturitate, qua dæmonum testimonia cla-
Luc. 7. mantium, scimus quia sanctus Dei es, quia filius Dei tu es, audire dedignabatur. Hoc enim
Sap. 1. quod Iesus baptizaret, & plures quàm Iohannes discipulos faceret, audierunt pharisæi non habentes aures audiendi, sed omnino surdi ad audiendum verbum Dei, & cæci ad videndam rectitudinem consilij diuini. Ipsi nanque, vt superius dictum est, spreuerunt consilium Dei, nō baptizati baptismo Iohannis. Excæcauit illos malitia ipsorum, & nescierunt sacramenta Dei. Hoc isti tales audierunt, quòd Iesus baptizaret, malitiosa vtique inuidia, quod discipuli baptizabant in magistrum referentes. Non enim Iesus baptizabat, sed discipuli eius. Quod baptizabant discipuli eius, hoc satis erat occasionem detrahendi contra magistrum præripere festinantibus. Dicebant ergo: Ecce duos baptistas habemus. Nunquid vterque Christus est? Credibilius est, quia neuter. Quid ergo est, nisi erraticus fauor indocti popelli, qui prius Iohānem Christum esse nobis susurrauit, nescientibus & nunc eundem saciata curiositate fastidiens, istum nouum consectatur eadē temeritate vel incertitudine iudicij? Videte nunc quam contentiose agant isti duo viri, vt contra se inuicem nomina sua magnificent in populis. Vter illorum pertinacius apud turbam istam
Iohan. 7 maledictam, quæ non nouit legem, nomen Christi obtinebit? Vt cognouit Iesus, inquit Euangelista, quia hoc, quod supra dictum est, audierunt pharisæi, reliquit Iudæam & abijt iterum in Galilæam, non quidem timens illorum malitiam, sed suo secundum hominem priori cædens, & tempus suum, quod illo adhuc prædicante nondum aduenerat, decenter expectans. Iterum, inquit, abijt in Galilæam, signanter addidit iterum, quia videlicet dudum illuc abierat, postquam baptizatum à Iohanne spiritus expulerat in desertum, tunc scilicet quando inuenit Philippum,
Luc. 4. & in Chana Galilææ aquas conuertit in vinum, vt intelligas illum eius reditum in Galilæam, à
Ioh. 1. 2. quo cæteri Euangelistæ incipiunt, non primum sed alterum esse post eius baptismum. Hunc eius reditum diligenti contemplemur intuitu, quia totus figuratiuus est, & illius aquæ riuum, de quo dixerat in Iudæa, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritusancto non potest introire in regnum Dei, illius viuæ aquæ flumen, quæ de templo suo egressura erat, vbi Iudæorum sacrilegio solueretur, sicut ibidem tunc dixerat illis, soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo il-
Iohā. 3. lud, quo perducturus, quo eius alueum deflexurus sit, in his, quæ præsens lectio commemorat,
Ezec. 47 dictis & factis suis mystice præpingit, ductore & viarum eius dispositore digito Dei. Quod Euan
Iohan. 2 gelista sic incipit: [Oportebat autem eum transire per Samariam.] Quam ob causam? Illam vtique quæ longè inferius post hunc eius transitum his verbis subiecta est: Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet. Ergo vt verum comprobaret hoc testimonium suum, id est, non aliam ob causam se apud Iudæos honorem non habere, nisi quia patria sua, contribules sui Iudæi erant, & præ inuidia notum hominem contemnebant, simulque hoc ex opposito, id est, ex eo quod in patria non sua diuinum honorem habiturus erat, aliam conuinceret non subesse causam nisi commune malum superborum inuidiam, oportebat eum transire per Samariam. Hoc oportebat, hoc proposito vel consilio diuinitatis eius congruebat, vt per illos alienigenas iter faceret, & illud quod de nobis qui alieni à Deo &
Samaritani à Iudæis vitabātur propter duas causas. hospites testamentorum eramus, consilium habebat, præfiguraret. Samaritani nanque à Iudæis inter alienigenas reputabantur: Samaritanis Iudæi non coutebantur longa retro series, duplex causa dissensionis est: Prima, quia per manum Hieroboam decem tribus à Iuda & à domo Dauid rescissæ fuerant, & relicto templo domini, quod Salomon in Hierusalem extruxerat, vitulos aureos, quos fecerat Hieroboam, pro Deo coluerant, videlicet instinctu regis sui, metuen-
3. Re. 12. tes, ne si iuxta legem ter in anno Hierosolymam ascenderēt, vt in conspectu domini Dei sui apparerent, solicitati à fratribus suis filijs Iuda & Beniamin ab illo recederent. Alia causa erat, quia cum easdem decem tribus captiuasset Salmanassar & cum reliquijs illarum de diuersis
4. Re. 17 gentibus collectos incolas habitare fecisset, vnaquæque gens fabricata est Deum suum, & ita commixtæ cum gentibus reliquiæ Israel, inimicis suis Iudæis maiorem contemptus materiam de-
Iohan. 1 derant, vt merito viderentur contemptibiles. Sed hoc erat propositum diuinitatis, vt Iudæis, qui sacrosanctum corporis eius tēplum soluturi erant, vt supradictū est, propter perfidiā relictis, salus ad alienigenas transiret. Bene ergo oportebat, relinquentem Iudæā transire per Samariā. Factis enim prius loqui volebat, quod postea dictis firmaturus erat. Dicturus quippe, euntes docete
Mat. vlt. omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, iam nunc eandem doctrinam

mulieri Samaritanæ à se petendam esse innuit, sub nomine aquæ in vitam æternam salientis.
Præsentis ergo lectionis mysteria, nobis aduenis gentibus desiderabilia super aurũ & lapidem Psal. 18.
pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum, enucleare conemur, ipso adiuuante cuius
intimam sub cortice literæ gratiam veneramur. [Venit ergo in ciuitatem, quæ dicitur Sychar,
iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo.] Sychar ipsa est Sychem sed vitiosè, vt Sychar
legeretur error inoleuit, vrbs Samaritanorum, quæ nunc Neapolis dicitur. Samaria quippe ci-
uitas regalis erat, quæ nunc Sebaste nuncupatur, sed & omnis regio quæ circa eam fuit, à ciuita-
te quondam nomen acceperat. Illic videlicet in Sychem, dedit Iacob prædium Ioseph fi- Gen. 48
lio suo, quando moriens in Aegypto dixit ei: Dabo tibi partem vnam extra fratres tuos, quam
tuli de manu Amorræi in gladio & arcu meo. Dicendo se eam in arcu & gladio possedisse, ar- Gen. 34.
cum & gladium iustitiam vocauit, per quam meruit peregrinus & aduena, interfecto Sychen &
Emor propter Dinæ suæ raptum, de periculo liberari. Timuit enim (vt in historia legitur) ne vi-
cina oppida & castella, ob euersionem fœderatæ vrbis aduersus se consurgerent, & dominus nõ
dedit eis vt nocerent illi. Vel certè sic intelligendum: Dabo tibi partem vnam, quam emi in
fortitudine mea, hoc est in pecunia, quam multo labore & sudore acquisiui. Quod autem ait, ex-
tra fratres tuos, ostendit absque sorte dedisse eam tribui Ioseph. Siquidem eodem loco sepultus
est Ioseph, & Mausolæum eius ibi hodie cernitur. Iuxta prædium illud venit dominus Iesus. Mausolæum Ioseph.
[Erat autem ibi fons Iacob.] Fons iste, cum pro raritate fontium viuiugis aquæ, cuius in illa ter-
ra plerisque locis præter cisternas penuria est: tum pro dignitate vel memoria tanti patriarchæ
insignis & notus erat, præsertim vbi inflabatur alter aduersus alterum, scilicet Iudæus aduersus
Samaritanum, & Iudæo de ciuitate Dauid, temploq; Salomonis gloriante, Samaritanus de pri- 3. Reg. 8
orum patriarcharum mansionibus, qui illis in locis habitauerant, sese defendens anhelantem so-
labatur inopiam. [Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat hic super fontem. Hora erat quasi se- Gen. 33.
xta.] Hic iam mysteria quærenda sunt. Nam quomodo hic in fonte subiecto relucet solis imago,
sic ista domini Iesu fatigatio vel sessio, fatigationem sessionemq; alteram spectat, quam ipse in
arcano diuinitatis suæ meditabatur consilio. Quàm ergo fatigationem sui meditabatur? Iesus fatigatus ex itinere.
Iudæis dixerat superius: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud. Hoc au-
tem dicebat de templo corporis sui. Hoc vtique futurum erat, & hoc illis facientibus, Iesus ipse
ex itinere humanitatis suæ, vera passione, veris doloribus, & vera morte erat fatigandus. Iohan. 2

Deinde ascenso cœlo venturus erat ad prædium, quod dedit Iacob Ioseph filio suo, extra fra-
tres suos, id est, relictis Iudæis venturus erat ad gentes, quas Deus pater in hæreditatem daret
sibi vero Ioseph, cuius typum nomine & actibus gessit filius ille accrescens Ioseph. Ad illam Sedes super puteum.
hæreditatem suam venturus erat Dei filius, & post acerbam mortis fatigationem, sedendo in
magna requie ad dexteram patris sessurus erat, & super huius hæreditatis suæ puteum, id est,
exuperaturus vniuersum humanæ cupiditatis vel philosophicæ sapientiæ profundum. Nam
vbi quod stultum est Dei, sapientius esse hominibus comprobauit, & per stultitiam crucis sapi-
entes mundi confudit & subiugauit, hominumq; cupiditates timore suo repressit, quid aliud quã
super puteum sedit? Bene ergo postquam Iudæis de templo suo electis, dixit: Soluite templum 1. Cor. 1
hoc, & ego in tribus diebus suscitabo illud, relinquens Iudæam, super Samaritanorum sedit pu-
teum. Quia postquam illos de domo & regno Dei expulit, qui sceleratissimè soluerũt templum
corporis sui, & in agone mortis dicenti: Sitio, potum obtulerunt fellis & aceti, relinquens illis Iohã. 19.
desertam domum suam, venit vt biberet fidem & salutem gentium, & daret illis aquam viuam,
quam egredientem de templo corporis sui soluto, Iudæi ad se venire passi non sunt. Cum Hora sexta.
autem hic sedet Iesus, hora sexta est, quia videlicet nunc, dum ipse dominus omnium, ad dexte-
ram patris residens regnat, sexta mundi voluitur ætas. Sequitur: [Venit mulier Samaritana
haurire aquam.] Hoc profectò sitiens & arida gentilitas faciebat. Currebat certatim ad illam
inanem philosophorum huius mundi disciplinam, vt vel secundum Stoicos curiositatem, vel
secundum Epicureos, omnem expleret cupiditatem, sperans in illis esse venam aquarum vi-
uentium, id est, in scholis illorum prædicari veræ & summæ beatitudinis viam. Quid enim
Socratis vel Platonis academiam, cæterorumque sectas diuersas philosophorum, nisi puteos
viuentium esse putabant aquarum? Veniens ergo mulier Samaritana haurire aquam, tandem
aliquando inuenit dominum sedentem super puteum, quia philosophos suos diu mirata gen-
tilitas, tandem aliquando reluctantem per Apostolos suos audiuit Dei sapientiam Christum.
[Dicit ei Iesus: Da mihi bibere. Discipuli autem eius abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent.
Dicit ergo ei mulier illa Samaritana? Quomodo tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quæ Mulier gentes conuertendas significat.
sum mulier Samaritana? Non enim coutuntur Iudæi Samaritanis.] Non mulier Iesum, sed
mulierem Iesus prior alloquitur, & dum ab illa bibere poscit, non se illam, vel vllum hominem
communem, aut immundum æstimare profitetur, cum vtique & ipse causam eandem igno-
rare non posset, propter quam mulier mirata est, quam & Euangelista subnectens: Non enim
inquit coutuntur Iudæi Samaritanis. In quo parua quidem dignationis eius scintilla prælucet, sed

eius indicio gratiæ eius immensitas, quæ postmodum in cunctis gentibus eadem dignatione diffusa est, præsignata est. Nam quomodo tunc mulierem illam affatu suo præuenit, quæ nullam colloquij vel alicuius communionis copiam haberet in omnium gentium contemptoribus Iudæis, & illam prior obsecrare dignatus est, qui sine eius ope non solum aquam bibere, sed & totum puteum poterat in vinum conuertere: sic omnium gentium merita, misericordia eius præuenit, quæ alienæ & immundæ reputabantur ab illo peculiari populo Dei, nimium de suis vel patrum suorum præsumente meritis, & obsecrare dignatus est, vt communicarent sibi, maximè
2.Cor.5 dicente Apostolo, qui legatione fungebatur pro illo: Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo. Quam reconciliationem, dum ab ecclesia de gentibus vltronea vel gratuita legatione petiuit, profectò ab illo bibere poposcit, quia salutem eius sitiens, totis visceribus charitatis illam reuera in magna siti attraxit. Quod audientes, illæ scilicet gentes, plus quàm ista mulier, admi-
Acto.15 ratione & gaudio repletę sunt: sicut in Actibus apostolorum scriptum est, quia cum legissent apostolorum epistolam, gauisæ sunt super consolatione, scilicet, quod saluari possent absq; circumcisione cæterisq; operibus legis, sola Christi fide. Nec illud vacat à mysterio, quod discipuli eius abierát, de quibus & dicitur: quia abierunt in ciuitatem, vt cibos emerent, & solus saluator cum sola peccatrice & alienigena locutus est. Quando enim gentes primum allocuta est gratia
Acto.10 Christi, quando angelum suum ad Cornelium misit, apostoli Christi aberant, neque cum hominibus eiusmodi quicquam de verbo salutis locuti fuerant: sed extraneos illos arbitrati, solos fi-
Psal.58. lios regni, scilicet Iudæos sibi incorporare volentes, quasi circuibant ciuitatem, iuxta Psalmistam: Dispersi ad manducandum, & quia non erant saturati, & murmurabant. Igitur cum illa mulier admirata dixisset: quomodo tu Iudæus cũ sis, poscis a me bibere, quæ sum mulier Samaritana? Respondit ergo Iesus & dixit ei: [Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam]. Pulchrè diuina sapientia humanæ facundiæ dignatur nunc vti elegantia, cum ab aqua visibili, cuius ad petitionem se inclinauerat latens in carne maiestas, metaphoram faciens, mulieris mentem paulatim subleuando, ad pe-
Si scires donum Dei. tendam sancti spiritus gratiam leni introductione inuitat. Si scires, inquit, donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere. Notanda diligenter series tenorq; verborum. Non ait, si scires Deum, non solum quippe Samaritani, sed & plerique gentilium scire poterant, vnum esse creatorem Deum. Sed ait: Si scires donum Dei, quod profectò non est aliud quã spiritus sanctus, do-
Et quis est dicit tibi. nũ patris & filij, quẽ ante redemptoris aduentũ miser iste mundus non cognouit. Item nõ ait, si scires quis dicit tibi, da mihi bibere: quod vtiq; illa scire visu & auditu poterat, eumq; sedentem super puteum prætento digito Samaritanis conciuibus suis demonstrare, sed ait: si scires quis est qui dicit tibi, id est, qualis essentia eius est, quantum à cæteris mortalibus differt: quia non filius hominis tantum, sed & filius Dei est, non homo tantum, sed & Deus est. Et est sensus: Si scires patrem & filium & spiritum sanctum, si audisses nominis eius euangelium, tu forsitan crederes in eum, & peteres ab eo donum Dei, scilicet aquam viuam, id est, baptizareris, vt per gratiam sancti spiritus acciperes remissionem peccatorum. Iam enim patrem Deum plerisq; vtcunque sciebant, ipsum autẽ qui nunc hæc loquebatur, Dei filium & spiritum sanctũ nesciebát. Quod in expro-
Matt.11. bratione Iudęorũ dictũ est, à quibus nunc reuersus fuerat, quosq; incredulos sciens de templo eiecerat, futurũ præsignans, quod illis eiectis alienigenas per aquæ & spiritus sancti regenerationem introduceret in regnum Dei, quod postmodũ euidẽter Nicodemo dixit. Et est huic simile, quod Iudaicis ciuitatibus exprobrans, dicit: Si in Tyro & Sydone factæ essent virtutes quæ in vobis factæ sunt, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egissent. Quod enim de hac Samaritana muliere veritas protestatur, de idololatris vniuersaliter sentiendum est gentibus, quæ vbi euãgelica prędictione audire & scire meruerunt donum Dei, & eum, qui in apostolis suis loquebatur eis, Christum filium Dei, pœnitentiam egerunt, & à saluatore Christo donum Dei, viuam aquam, scilicet spiritum remissionis peccatorũ petierunt, & in nomine trinitatis baptizati sunt, sicq; vna de omnibus gentibus ecclesia facta est, cuius hæc mulier typum gerebat, & cui in persona illius veritas testimoniũ perhibebat, quod non per malitiam, vt perfida synagoga, sed per ignorantiam peccauerat. At illa mulier, adhuc circa nomen aquæ, quam haurire venerat, carnali sensu oberrans. [Dicit ei: Domine, neq; in quo haurias habes, & puteus altus est. Vnde ergo habes aquam viuã?
Aqua viua gratia spũs sancti. Nunquid tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis puteum & bibit ipse ex eo, & filij eius, & pecora eius?] Errabat enim mulier hæc in vocabulo aquæ viuæ, nesciens riuum iugiter fluentem aquæ inuisibilis, & indeficientem gratiam spiritus sancti, aquam viuam æquiuoca appellatione nuncupari. Sed libet iam huius obiectionem Iudæorũ obiectionibus conferre. Superius, cum illis signa petentibus, dixisset quiddam, quod intellectibus eorum videretur impossibile, soluite, inquiens, templum hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud: illi irreuerenter obijcientes, xl. & vi. inquiunt, annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Tu autem, inquiunt, homo contemptibilis: dicendo enim tu, superbiam & contemptum exprimunt: homo ergo contemptibilis & crucifigende, tu in tribus diebus excitabis

bis illud? Hæc autem non hostili irrisione, sed amica percunctatione, reuerenti compellatio- Hnilis obiectio mulieris Samaritanæ.
ne præmissa: Domine, inquit, neque in quo haurias habes, & puteus altus est. Nisi humilem præ
misisset vocem, dominum eum compellans, putaremus forte quòd tanq̃ homini alieno vtpote
Iudæo vasculum suum commodatura non esset ad hauriendum aquam. Nunc autē palam est,
quod non ipsa Iudæum contemnebat, sed à Iudæo contemni metuebat: quia videlicet Iudæi po
tius euidentem superbiendi materiam habentes, nec vasculis Samaritanorum vti dignabantur.
Samaritani verò conscientiæ morē gerentes, & si interdum animosa contentione seipsos conso-
labantur, satis illis esset non contemni, & ab eorum qui in se confidebāt tanquam Israelitæ veri,
communione non repelli. Rursus illa Samaritana mulier illi Iudæo, scilicet domino nostro, nul
lum aliud vasculum præter suum præsto adesse videns: Domine, inquit, neq; in quo haurias ha-
bes, & puteus altus est: tanta scilicet altitu[illegible] quanta manu tua attingere non præuales. Altus
quippe & quadraginta cubitis, ab ipso la[illegible] hominis vsque ad summum digitorum extentis.
Nonne ergo lōgius est à salute superbia Iudæorum, quàm humilis conscientia Samaritanorum?
Hic & illic præses iustitiæ veritas in templo corporis sui residens, verborumq; ac rerum cau-
sas in statera appendens, vnam aquam de eodem templo corporis sui profluentem, Iudæis non
creditam, Samaritanis propinare venit: imo cunctæ de gentibus ecclesiæ, quam (vt sæpè iam
dictum est) hæc mulier Samaritana præfigurauit. Quod illa nondum intelligens, & à salua-
tore, quem non cognoscebat, ipsam Samaritanorum aquam Iudaico fastu despici existimans:
Vnde ergo habes, inquit, aquam viuam? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob qui de-
dit nobis puteum, & bibit ex eo ipse, & filij eius, & pecora eius? Ac si dicat: Nunquid qua-
liscunque Iudæus, quantuscunque Hierosolymitanus maior est, mundior aut religiosior pa-
tre nostro Iacob? Non. At ille nobis hunc puteum, ille (inquam) non quiuis alienigena, sed
pater noster tam magnus, tam sanctus, tam mundus, & Deo charus, hunc nobis dedit puteum,
& ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius. Vnde ergo tu, vel quicunque Iudæus habes
aquam, quam in contemptum huius aquæ, velut mortuæ, aut immundæ appellet aquam vi-
uam, aut mundam? Notandum, quod non ait, qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, quia vi-
delicet non legitur Iacob illic fodisse puteum, sed tantum emisse partem agri à filijs Emor patris Deut. 33
Sychen, quod prædium ex veritate veteris historiæ Euangelista refert (vt supra dictum est) Iacob Gen. 49
dedisse filio suo Ioseph, subiungens de hoc puteo, erat autem ibi fons Iacob. Omnis enim puteus
fons, quàm non econuerso omnis fons puteus sit. Et quidem Abraham & Isaac certis locis puteos Gen. 26.
fodisse leguntur, quorum etiam plerosque Palestini inuidentes obstruxisse, & pro quibusdā tan-
tum contendisse referuntur. Hunc autem puteum, de quo cum Samaritana muliere tanta salua-
toris collatio est, nec Iacob, nec patriarcharum quisquam fodisse memoratur. Rectè ergo non
dixit: qui fodit, sed qui dedit nobis puteum, fortassis cum ipso prædio pariter à filiis Emor co-
emptum, sufficere æstimans ad huius aquæ defensionem, quod ille tantus patriarcha biberit,
& filij eius, & pecora eius. Ad hæc dominus noster mulieris tarditati condescendens, qui
nouerat se indoctarum magisterium suscepisse animarum, generalem propositionem aquæ vi-
uæ, cuius nullas esse differentias, aut species illa peruidere poterat, ipsam aquam viuam, quam
se posse dare dixerat, & illam, quam solam mulier ista nouerat, proprijs differentijs hoc mo-
do determinat. [Omnis qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum. Qui autem biberit ex aqua
quam ego dabo ei non sitiet in æternum.] Hæ nanque differentiæ, scilicet iterum sitire, & in æ-
ternum non sitire, econtrario modo à seinuicem discrepant: velut omnem sitim extingue-
re, & nullam sitim extinguere. Quos effectus contrarios in his domini nostri dictis aduerte- Sitim extinguere.
re promptum est. Nam aqua eiusmodi, quam hæc mulier haurire venerat, scilicet aqua e-
lementaris, nullam omnino sitim extinguit: quia qui biberit ex ea, solo corpore refocillato,
cum iterum sitiat, inopiam naturæ non se explicuisse satis euidenter indicat. Aqua autem illa,
quam Iesus dat, corporis & animæ sitim æternam funditus extinguit, vt apud inferos non sitiat
ardens, aut ardeat sitiens, sed eodem, qui hæc loquitur, agno duce pergat ad vitæ fontes aqua- Apoc. 7
rum, & æternæ beatitudinis haustu, cunctam corporis & animæ purgans inopiam, non defi- Esa. 58.
ciat omni bono in æternum. Vnde subditur: [Sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ
salientis in vitam æternam.] Quæ est enim hæc aqua viua, nisi illa, quæ (vt supra dictum est) Descriptio aquę viuæ.
in baptismo Christi percipitur spiritus sancti gratia? Aqua hæc spiritus sanctus est, aqua hæc
Deus est. Aqua hæc in corde Dei patris fons vitæ est, in ore Dei filij, gratiæ & pacis flumen est
in beatis angelis torrens gloriæ est, in electis hominibus inundatio vitæ est. Quæ à quocunque
bibita fuerit, ad matricem suam, æternę diuinitatis abyssum, resilit, inferno profundior, terra Esa. 19.
longior, mari latior, & cœlo altior. Illuc (inquam) resilit, inde venit, pariterque bibentis ani-
mam etiam si in infernum descenderit, saliendo in vitam æternam sustollit: vbi non esuriat, ne-
que sitiat, & non percutiat eam æstus & sol. Et antequam illuc saliat, fons in bibente sit, & per sinū
cordis riuos sapientię & scientiæ diffundens, animæq; totū alueum implens, & paulatim in verbo Cant. 4.
vitæ per meatum oris prorumpens, hortos vicinos areasq; longè positas affatim irrigat, talisq;

Felix ecclesia ex gẽtibus cõtra incredulos Iudæos. que anima meretur audire, Fons hortorum puteus aquarum viuentium. Rectè ergo qui biberit, inquit, ex aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. [Dicit ad eum mulier: Domine da mihi hanc aquam vt non sitiam, neque veniam huc haurire.] Beata mulier hæc alienigena, imò beata ecclesia de alienigenis collecta, cuius hæc typum gestat, merito surrectura in iudicio cum generatione mala & adultera, vt condemnet eam: *Matt. 12* Si, inquit, terrena dixi vobis & non credidistis, quomodo si dixero vobis cœlestia credetis? *Ioan. 3* Terreni templi, terrenæ ædificationis similitudine visus dixerat: Soluite templum hoc, & ego in tribus diebus suscitabo illud, & illi terrena quæ sola in his verbis intellexerunt, eum posse facere non crediderunt. Quomodo credidissent si cœlestia dixisset, si se cœlestem vitam dare posse, si se illos ita potare posse dixisset, vt in vitam æternam salirent? Sed hæc mulier credidit, & confessa est & non negauit. Dixit enim m[illegible] hæc, dicit & nunc mulier magna per totum orbem dilatata, anhelans & sitiens, sitiens & clamans: Domine da mihi hanc aquam. Cre*Psal. 113*didit ergo propter quod & sic loquitur, ac proinde generatio illa iure (vt prædictum est) huius comparatione condemnatur. Quid tandem restat? Quare tantum bonum differtur? Qui bonum tam optabile petendum à se dixit non rogatus, postulanti simpliciter quare non confestim largitur? Audi quod sequitur: [Dicit ei Iesus: Vade voca virum tuum. Respondit ei *Clemẽs medicus Christ⁹.* mulier: Non habeo virum.] Ecce quomodo mulierem peccatricem quam sciebat non habere virum, quam nouerat legitimum non iniisse coniugium, reuocat ad cor suum, vt videat in testimonio conscientiæ suæ quid facto opus sit, quatenus illud donum Dei mereatur accipere. Poterat dicere: Nisi pœnitentiam egeris & peccata tua confessa fueris, quia peccatrix es, & sic & sic egisti, nisi (inquam) pœnitentiam egeris, ego hanc aquam non dabo tibi, quia videlicet non nisi pœnitentibus & peccata sua confitentibus, & eadem relinquentibus, hæc sancti spiritus gratia, hoc donum Dei tribuitur. Hoc dominus dicere poterat, sed vsa est arte sua nostræ salutis opifex Dei sapientia, quatenus nec illam molesta verecundia pulsaret, & tamen necessariam saluti eius peccatorum confessionem eliceret. [Vade, inquit, voca virum tuum, & veni huc.] Quid illa reputaret, nisi ad hoc virum suum debere vocari, ne mulier sine viro suo tanquam vitæ facultatem perciperet, & hoc à tantæ rei largitore rectè pensari, quòd vir tanti doni particeps esse deberet, cum quo mulier vnum corpus esset? Et quidem protinus cucurrisset, si haberet quem virum suum legitimè profiteri posset. Sed quid faceret quæ virum non habebat, nec tamen virgo nec vidua erat? Quomodo iam dignam non timeret repulsam, quæ tali commonitione cogebatur agnoscere se mulierem non legitimè nuptam? Stetit ergo suam agnoscens indignitatem, & confessa est dicens: Non habeo virum. Sufficit ista confessionis inchoatio vocisi misericordiæ. Non expectauit aut exegit vt totum diceret, sed clementiæ manum porrigens pepercit pudori, subuenit conscientiæ fluctuanti. Nam sequitur: [Dicit ei Iesus: Bene dixisti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes non est tuus vir. Hoc verè dixisti.] Hoc illa mulier bene intellexit, quia verè dixit: bene & verè nunc quoque ecclesia dicit, quia quẽadmodum illa quinq; viris abusa fuerat, & nunc virũ non habens, aliquem tamen *Ecclesia ex gentibus olim fornicaria.* habebat quem virũ suum nominare nõ poterat. Sic ecclesia quondam cum gentilis esset, quinq; sensibus corporis luxuriata, in omni concupiscentia carnis & oculorum quæ in mundo est, tandem ad hoc deuoluta fuerat, vt pro viro suo legitimo, pro factore & amatore animarũ Deo, diabolum reciperet: & in ligno & lapide fornicans cum illo qui non erat suus vir, sed naturæ suæ hostis, non amator sed interemptor, non sponsus amoris sed author mortis: homicida, non medicus: diabolus non Deus. Hoc, inquam, verè dixit: hoc dicendo veritatem locuta est, sicq; semetipsam in principio accusans, abluta lauacro, & viuam aquam in poculũ salutis adepta est. Igitur magister & dominus hoc exemplo discipulis suis, huius aquæ viuæ ministris imitandus, competenti arte ab ea quæ viuam aquam postulabat confessionem peccatorum exegit, eamq; *Confessio mulieris.* ad conscientiam suam reuocauit dicendo: Voca virum tuum & veni huc. Quæ protinus peccata illa non abscondit, confessa est nec defendit. Nam quàm veraciter eadem narranti consentiat, quàm humili conscientia veritati concedat, respondendo manifestat. [Domine, vt video propheta es tu.] Quid enim amplius est dicere, verum est, quinque viros ego habui: aut dicere, domine vt video propheta es tu. Denique in hoc palam est, quàm non inuita fateatur, quòd inspectatorem conscientiæ suæ domini & prophetæ honorat nomine, nullam aliam ob causam vel experimentum, nisi quòd secundum pronunciationis eius veritatẽ peccatricem se agnoscebat esse. Vna eademq; responsione & de se confessa est quod erat, & de illo quod eum esse intelligere poterat. Minus quidem & longe minus q̃ ille est confessa, sed confitendo quantum per*Prophetia etiã de prętetitis est.*ceperat, dignam se fecit cui crederet Iesus totum quod erat. Hoc interim prætereundum nõ est, non tantùm futurorũ pręscientiam, sed & pręteritorũ ac pręsentium occulorũ reuelationẽ rectè solere appellari prophetiam. Mulier ista dominum nihil de futuris prædicentem audierat, sed tantum de præteritis ac præsentibus occultis cordis sui vera dicere illum sentiens, prophetam esse pronunciabat. Adeò consuetum erat iam tunc occultorum reuelationẽ prophetiam nũcupari.

Imò

Imò verò cum istæ tres prophetiæ partes sint, id est, de præteritis, de præsentibus, & de futuris, ea plurimum valet ad comprobationem prophetici spiritus, qua præsentialiter quis ita convenitur, vt occulta cordis eius manifestentur. Tunc enim dubitatio homini nulla relinquitur, quin in prophetante solus Deus loquatur, præter quem corda hominum peruidere nemo potest alius. Quod Apostolus commendans ait: Si omnes prophetent, intret autem quis infidelis vel idiota conuincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, occulta cordis eius manifesta sunt, & ita cadens in faciem adorat Deum, pronuncians quòd vere Deus sit in vobis. Ita planè mulier hæc, vbi foris audiuit ab homine, quod ipsa nouerat intus, securè pronunciabat quòd verè in homine illo esset Deus, & indubitanter dixit: Domine, vt video propheta es tu. Deinde sciens & hoc, quia prophetæ per figuras & tropologias loqui consueuissent, carnalem amouit intellectum ab eius dictis, nec eo sensu quo prius vltra viuam aquam ab illo petiuit, potius doctrinam veritatis ab eo quærere intendit, tanquam à propheta, tanquàm ab eo qui nō de corde suo loquendo contentionibus inaniter efferretur, sed per quem (sicut experimento didicerat) loqueretur Deus. Nam præter sitim corporis ob quam veniebat haurire aquam, habebat quandam aliam sitim, scilicet sitim audiendi verbum Dei, quam optimè nouerat ipse adaquator mentium qui loquebatur ei. Nunquid enim sola peccata eius nouerat, & desiderium animæ eius, do cilemque humilitatem cordis eius non nouerat? Vt quid ergo dixerat ei: Si scires donum Dei, & quis est qui tibi loquitur, tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam? Nunquid in incerto locutus est? An quia dixit forsitan petisses, dubitasse putandus est? Non vtique in sermone omnia sciens, vniuersa videntis, forsitan dubitantis significat incertitudinem, sed affirmantis admirationem, sicut & illic: Si crederetis, inquit, Moysi, crederetis forsitan & mihi. Nam & illic duritiam vel incredulitatem Iudæorum, & hic in eorundem exprobrationem, facilitatem ad credendum miratur alienigenarum. In hac ergo muliere sitim quoque præuiderat audiendi verbum Dei. cui videlicet siti suæ protinus satisfieri deposcit, vbi prophetám illum esse comperit. Nam dicit ei: [Patres nostri in monte hoc adorauerunt: Et vos dicitis quia Hierosolymis est locus vbi oportet adorare.] Ac si diceret: Domine, quoniam vt video propheta es tu, iam verò à diebus multis propheta non est visus in Israel, loquere nobis ex ore domini, da nobis consulentibus te responsum iustitiæ in sermone domini. Ecce vetus longumque certamen. Vos Iudæi non coutimini nobis Samaritanis, & idcirco non coutimini nobis, quia non adoramus in Hierosolymis. Dicitis enim, quia tantùm in Hierosolymis adorare oportet: & hoc vobis dicentibus patrum nostrorum repugnat authoritas, quæ non leuiter contemnitur. Nam patres nostri in monte hoc adorauerunt, & sine dubio absque Hierosolymis in templo Salomonis Deum placauerunt, quem in monte hoc adorauerunt. Hic erecto altari pater noster Iacob inuocauit super illud fortissimum Deum Israel, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ, & habitauit hic iuxta hoc oppidum, emitque partem agri huius in qua fixerat tabernaculum, à filijs Emor patris Sychem centum agnis. Tu ergo domine, quoniam propheta es, quid dicis? Hanc proponendo quæstionem mulier sapiens iam profectò aquam viuam petebat, magnique desiderij capacem situlam, inclinata super marginem fontis æterni, ad hauriendum immergebat, plus inuentura aquæ viuentis, quàm adhuc ipsa posset æstimare. Veruntamen in hac ipsa sui inquisitione, non totum dicit, non totum proponit. Dicendo enim illud, vnde locus ille poterat esse venerabilis, videlicet quia patres nostri, inquit, in monte hoc adorauerunt, dissentionis vel segregationis causas reticuit. Quia videlicet quòd Hieroboam & decem tribus cum eo, vt recederent à Iuda & à domo Dauid, cui dominus iureiurando dixerat: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, vitulos aureos fecerant, & adorantes dixerunt: Hi sunt dij tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod factum esse in eadem ciuitate Sichar, quam Hieroboam reædificauit, historia libri Regum narrat. Præterea commixta fuerant (vt superius dictum est) inter gentes quas Salmanassar rex Assyriorum, translatis decem tribubus, reliquijs earum cohabitare fecerat, & vnaquaque gente fabricante Deum suum didicerant opera eorum, & ob hoc maiorem Iudæis contemptoribus suis causam vel materiam contemptus præbuerunt. Has itaquam causas, ista mulier in proposita quæstione reticuit. At illa propriæ culpæ maculas satis humiliter confessa fuerat. Non ergo vitio sed laudi potius illi est, quòd communem gentis suæ ignominiam, satis omnibus notam, prædicare non properauit. Dominus autem iudex æquitatis postulatus ita respondit: [Mulier crede mihi, quia veniet dies, quando neque in hoc monte, neque in Hierosolymis adorabitis patrem.] Veneranda & in timore sancto audienda sunt dicta hæc verbi incarnati, de sancto corporis sui templo suauissimè intonantis, & breui quidem, sed graui elocutione veram atque se dignam de adoranda diuinitate sententiam proferentis. Et Samaritanos quidem in præterita contentione inferiores fuisse Iudæis, rationabiliter adstruit, sed eosdem rursus in eo consolatur, quod omnem de locorum suorum prærogatiua controuersiam mox esse tolerandam indicat veris adoratoribus Dei. Cuius consolationis quoque dicta iam in principio, quàm in fine distribuens, mira arte diuidit illas in medio collocās orationis

Margin notes: 1.cor.14 — Desiderium verbi Dei in corde mulieris est. — forsitan, in verbis Dei nō dubitatis, sed admiratis. — Gene.33 — 3.Reg.12 Psal.131 — 3.Re.12 — 4.Re.17 — Consolatio Samaritanis per Christū facta.

oratiunculæ suæ particulas, quibus Samaritanos absque scientia Deum adorare, dicendo: satis optimè percutit. Nam & antequam diceret: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est, repetiuit & prosecutus est quod præmiserat dicens: Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate, &c. Adeò beneuolentiam auditoris infirmi magna dignatione retinere curauit. Nunc singula verba

Mulier crede mihi. Ioan. 2

gratiæ de ore eius emanantia pertractanda sunt. Mulier crede mihi, tibi (inquit) o mulier dicturus sum quod viris necdum dixi, tibi crediturus sum, qui non credidi meipsum Iudæis scribisque ac pharisæis siue sacerdotibus adorantibus, imò latrocinantibus in illo magno & pulchro templo Dei, & quod illis facto tantum præsignaui eijciens illos cum flagello de domo patris mei, verbis autem aperiendum esse necdum credidi, tibi nunc dico, tibi o mulier credo, tuæ fidei committo, tu tantum crede mihi nunc interim tanquam prophetæ, quoniam prophetam me esse dixisti: mihi (inquam) crede, & necdum dico vt credas in me, quod futurum est quando aliquid de me quod supra prophetam, imò supra omnem gradum vel dignitatem sit incipies sentire.

Adorabitis patrem. Luc. 10

Hoc mihi crede, quia venient dies & in proximo sunt, quos patres vestri qui in monte hoc adorauerunt, multi quoque prophetæ & reges qui in Hierosolymis adorauerunt & non viderunt, vestri autem beati oculi paulò post videbunt, quādo vos qui nunc vt alieni à templo Dei despicimini: vos inquam & omnes quicunque de quibuscunque gentibus ad vitam prædestinati estis, adorabitis Deum, inuocantes patrem, eum scilicet confitendo & adorando pariter filium, cuius pater est, per cuius adorationem fiet vt Deus pater eius vester quoque sit pater. Ita inquam adorabitis patrem, non in monte hoc neque in Hierosolymis, sed in omni loco dominationis eius,

Psal. 112 Malac. 1 Mat. 24

quia videlicet nō tantum in hoc aut solum in Hierosolymis, sed à solis ortu vsque ad occasum magnum & horribile erit nomē eius in gentibus. In Hierosolymis autem qui nunc celebris est orationis locus, lapis super lapidem non relinquetur qui non destruatur. Iam exultare poterat mulier pro fauore suæ gentis, existimans quod authoritate tanti hominis, quem prophetam esse credebat, nihilo præferretur monti Samariæ sancta ciuitas Dauid, tēplumque Salomonis. Quod tametsi de futuro verum erat, de præterito tamen futurum non erat. Quapropter humilianda erat de peccato quod in Samaria magis abūdauerat, ne ineptè lætaretur de super abundanti gratia. Sequitur ergo: [Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis

3. Reg. 12

est.] Ac si dicat: Vos Samaritani qui à domo Dauid & à tēplo Dei recessistis, & in monte Samariæ confisi estis, non inde iustificati estis quia patres vestri in monte adorauerunt, sed inde coin-

Deut. 12 Gen. 49

quinati quia Hieroboam vrbem istam hoc Sichem in monte ædificans, vitulos aureos fecit hic & dixit: Isti sunt dij tui Israel qui te eduxerunt de terra Aegypti. Vos inquam, qui propter cultum vitulorum à templo Dei recessistis, adoratis quod nescitis, dum dicitis adorantes & quid dicatis nescientes, isti sunt dij tui Israel. Nos Iudæi qui regi nostro Dauid adhæsimus, & Deum patrum nostrorum in loco quem elegit adoramus, non nescientes quid dicamus, sed optimè scientes quia salus ex Iudæis est, quia de tribu Iuda & de semine Dauid saluator repromissus

Psal. 131

est, & hoc scientes & ob hoc idem Dauid adhærentes, Deumque qui iurauit ei dicens: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam: in templo quod filius eius ædificauit adorantes, vtique adoramus quod scimus: ad hoc reseruati ipsi Dauid, vt ex nobis salus quæ illi repromissa est oriretur. Sed hactenus in hac cōtentione adorauerimus: venient dies quādo neque in mōte hoc neque in

2. Cor. 6

Hierosolymis adorabitis patrem. Hoc est quod subsecutus repetiuit. [Sed venit hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.] Iam venit hora & nunc

Adorabitis patrem in spiritu & veritate.

est, venit & nunc est tempus acceptabile, dies salutis, quando veri adoratores, veri inquam, id est, non quid adorent nescientes, sed veram adorandi scientiam habentes, adorabunt patrem non in monte hoc, neque in Hierosolymis (vt prædictum est) sed in spiritu & veritate. Quid dulcius? quid hac veri adoratoris diffinitione pulchrius? Adorabitis (inquit) patrem, spiritum adoptionis filiorū ab ipso percipientes, & in filij eius vnigeniti membra venientes. Patrē enim

Rom. 8 Ioan. 14

in spiritu adorare quid est, nisi spiritum adoptionis filiorum accepisse, in quo clamamus, Abba pater? Quid est adorare patrem in veritate, nisi in filio eius manendo (qui dicit, Ego sum veritas) patrem inuocare? Idem ergo est ac si dixisset: Veri adoratores manifesta ac necessaria distinctione personarum adorabunt vnum Deum, patrem & filium & spiritum sanctum.

Ibidem. 1. Cor. 12 Rom. 8

Cur hoc loco spiritum veritati præposuit, nec dixit: Adorabunt patrem in veritate & spiritu, sed dixit in spiritu & veritate? Videlicet, quia sicut nemo venit ad patrem nisi per filium, ita filium nemo agnoscit nisi per spiritū sanctum. Nemo enim potest dicere dominus Iesus, nisi in spiritu sancto. Ipsa quoque vera adoratio, propria sancti spiritus operatio est. Nam quid oremus, sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Proinde opus est vt homo per præuenientem gratiam accipiat spiritum sanctum, per quem agnoscat & confiteatur dominum Iesum in carne venisse, quod est recta via per filium ad patrem venire. Bene ergo non dixit: Adorabunt patrem in veritate & spiritu, sed in spiritu (inquit) & veritate. Cæterum vbicunque inuocauit hoc nomen recto ordine & euangelica

tradi-

traditione, primò continuatim pater & filius, & deinde tertia persona spiritus sanctus, eo videlicet respectu, quia ab vtroque, id est, à patre & filio procedit spiritus sanctus. Sequitur: [Nam & pater tales quærit qui adorent eum.] Crede mihi, inquit, quia iam illa hora venit, & sic patrem adorabunt veri adoratores. Nam ecce nunc in præsentiarum tales quærit pater, qui adorent eum: quærit accensa lucerna, quærit diligenter domo euersa. Ecce lumen diuinitatis suæ posuit in testa carnis humanæ, & à sanctuario suo incipiens domū suam euertit, fallos adoratores eijciendo, quia domum suam quæ domus orationis est facerét speluncam latronum: & exinde quærit per totum mundum veros adoratores qui adorent eum, non in carne, sed in spiritu: non in latrocinio, sed in veritate. Euertetur templum & ciuitas Hierosolymorum, non stabunt luci & delubra gentilium, diuidentur contra se familiæ populorum, rumpentur fœdera cognatorum, duo in tres & tres in duos separabuntur, filia aduersus matrem, & nurus aduersus socrum: & sic omnimoda commotione domo euersa, tales procul dubio pater inueniet qui adorent eum. Non tales factos inueniet qui adorent eum, sed inueniet in lucis & in delubris idolorum quos tales faciat, vt adorent eum. Nam idololatras inueniet capaces, ebriosos, fornicarios, cæterisque vitijs obsessos, sed abluet eos, sed sanctificabit eos in spiritu suo & in veritate sua. Non congregabo, inquit, conuenticula eorum de sanguinibus, nec memor ero nominum eorum per labia mea. Idololatræ siue fornicarij nominabantur, sed vocabit eos nomine alio, in quo qui benedictus est benedicetur super terram. Dicis: Quare tales pater quærit adoratores? quare neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabimus patrem? Audi quod sequitur: [Spiritus est Deus, & eos qui adorant eū in spiritu & veritate oportet adorare.] Quamuis ita recte possit accipi, Spiritus sanctus est Deus, videlicet vt spiritus subiectum, & Deus sit prædicatum: rectius tamen hoc loco Deus subiectum, & spiritus intelligitur prędicatum, nec aliud esse quod dixit, Spiritus est Deus, q̄ si dixisset, Deus est spiritus: quomodo & ibi, Et Deus erat verbum: non aliud sine dubio intelligimus quàm si dixisset, & verbum erat Deus. Nunc enim non id agitur aduersus spiritus sancti blasphematores, & idcirco fallos atque impios Dei patris adoratores, vt propria sancti spiritus persona Deus esse defendatur, sed agitur aduersus carnales & sanguinolentos adoratores, quod Deus verus, quem se legitimè adorare iactitant, non sit caro, sed spiritus: & ideò non manducandis taurorum carnibus, aut epotādo hircorum sanguine delectatur: unò non in loco quærendus, sed in spiritu sancto adorandus, & in veritatis confessione sit inuocandus. Hoc ergo adstruit quia Deus spiritus est. Verè enim spiritus est, non solum corporis sensus, sed & subtilitatē excedens omnis spiritus: spiritus incircumscriptus, quia in nullo loco concluditur, neq; (vt humaniformij putant) humanorum similitudine membrorum determinatur. Spiritus enim omnium spirituum fortissimus, omniumq; spirituum, quorum vtique creator ipse est subtilissimus, nullius capax, capabilis autem præ subtilitate suæ naturæ, rationalibus, id est, tam angelicis quàm humanis spiritibus. Et hoc æqualiter de tota trinitate sentiendū est, quia profectò tam pater & filius quàm & spiritus sanctus, spiritus est: nec idcirco tertia diuinitatis vice persona spiritus sanctus dicitur, quòd sola persona hęc sit spiritus, sed quia procedit ab vtroque, id est, à patre & filio, idcirco nomen hoc ab vtroq; sortitur vt dicatur spiritus sanctus. Nam (vt prędictum est) & pater spiritus, & filius spiritus est, & pater sanctus, & filius sanctus est. Atq; inde mutuato vel composito nomine spiritus sanctus dictus est. Igitur quia Deus spiritus est, & eos (inquit) qui adorant, in spiritu & veritate oportet adorare, id est, in spiritu adoptionis filiorum clamare, Abba pater, in filij confessione honorare patrem, vt supra dictum est. Oportet enim os in confessione veritatis aperire, & spiritum attrahere, atque in illo dicere dominum Iesum, atque confiteri illum in carne venisse. Alioquin qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem, & qui offert thus, quali qui benedicat idolo. Siue Iudæus, siue Samaritanus, vel quilibet schismaticus, præscidens se ab vnitate spiritus, quia non est verbum veritatis in corde eius & in ore eius, id est, quia non credit corde ad iustitiam, quod est adorare patrem in spiritu, & non confitetur ore ad salutem, quod est adorare eundem in veritate. Iudæus inquam siue hæreticus æquè vt paganus, nullatenus inter veros patris adoratores reputantur.

Luc. 15
Mat. 21
Mat. 24
Luc. 19
Mat. 10
1. Cor. 6
Psal. 15
Esai. 65
Spūs est Deus, duplex est sensus.
Psal. 49
Hebr. 9
Deus verè spiritus est.
Adorare in spiritu & veritate
Rom. 8
1. Cor. 12
Esai. 66
Rom. 10

Cum ergo (inquis) Deus à patribus nostris in carnibus & sanguine holocaustorum aut victimarum se adorari voluit, nunc in spiritu & veritate mauult adorari, cur tunc alios vel diuersos quàm nunc quæsiuit? aut nunc alios quàm tunc adoratores requirit? Ad hæc inquam: Permisit quidem sed non iussit Deus in eiusmodi sacrificijs se adorari, permisit inquam nō præcepit: pertulit, nō voluit. Respexit inter dū oblata, nunq; quæsiuit offerēda. Iamdudum ab omni huiusmodi obiectione dominus per prophetas suos defendit se. Dicit enim per Hieremiā: Holocaustomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes, quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holocaustomatum & victimarum, sed hoc verbū præcepi eis dicens: Audite vocem meam, &c. Item per Esaiam: Holocaustomata inquit arietum, & adipem pinguium, & sanguinē vitulorū & agnorum & hircorum nolui. Cum veniretis ante conspectum meum, quis quæsiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis

Hier. 7
Esai. 1

bularetis in atrijs meis? Igitur quales nunc quærit, quales nunc esse præcipit, tales Deus qui spi-
ritus est semper adoratores quæsiuit, nec voluit vnquam aut dignatus est aliter quàm in spiri-
Cur de⁹ carnales victimas cōcessit ad tempus. tu & veritate adorari. Porrò carnales erant homines filij Israel ex Aegypto egredientes, assue-
ti secundum Aegyptios cæteraśq; gentes holocaustomata victimis addere, carnesq; comedere.
Præterea nec spiritus datus, nec veritas de terra orta fuerat, in qua deberent sicut oportet ado-
rare. Concessit ergo pro tempore & pro hominum qualitate, vt adoratores qualescunq; macta-
Galat.3 rent & comederent sacrificiorum carnes, posita lege de sacrificijs propter transgressiones, tanq̃
pædagogus adolescentem petulantem cohiberet lex, donec gratia veniret, aleret figura: donec
Ioan.3 veritas illucesceret, faueret vmbra donec res clara succederet. Nunc spiritus datur & in proxi-
Gene.15 mo est, nunc veritas adest, quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Nunc venit fides
per quam verus adorator extitit Abrahã pater noster, & ipsa quæritur amoto pædagogo, quæ
Galat.3 ex spiritu & veritate est, in qua adorauit Abraham, vt prædictum est, in qua adorare oportet
Coloss.3 cunctos veros adoratores. Vbi non est Iudæus neque Græcus, imò quod magis ad rem iam atti-
net, non est Iudæus neque Samaritanus, non seruus neque liber, non masculus neque fœmina,
sed omnia in omnibus cum spiritu suo veritas. Sequitur: [Dicit ei mulier: Scio quòd Messias
Psal.71 venit qui dicitur Christus. Cum ergo venerit, ille nobis annunciabit omnia.] Hoc interim me-
mori mulier mente voluebat quod dixerat: Venient dies. & repetendo: Venit (inquit) hora &
nunc est. Nec inscia erat quin de Christi aduentu loqueretur, cuius in diebus iustitia & abundan-
tia pacis oriretur. Legem quippe & prophetas Samaritani recipiebant, ex quorum præconijs sci-
Deut.18 re poterant venturum Christum doctorem iustitiæ, primo Moyse dicente: Prophetam suscita-
bo eis (inquit dominus) de fratribus tuis similem tui, & ponam verba mea in ore eius, loqueturq;
ad eos omnia quæ præcepero illi. Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire no-
luerit, ego vltor existam. Hinc illa: Scio (inquit) quia Messias venit, subaudis, qui nos doceat alia
legislatione (eodem Moyse loco supradicto attestante ac dicente) Prophetam suscitabit vobis
dominus ex fratribus vestris, ipsum audietis tanquam me. Cum ergo venerit (inquit) ipse nobis
annunciabit omnia. Sanè quod interpositum est, qui dicitur Christus, non mulier dixit, sed
Euangelista vt nomen Hebraicum interpretaretur interposuit: quia Messias Hebraicè, Christus
Græcè, vnctus dicitur Latinè. Vnctus autem est regali pariter & sacerdotali gratiæ plenitudine,
Psal.44 vnctus præ consortibus suis, id est, præ cunctis filijs hominum. Non enim illi ad mensuram dat
Ioan.3 Deus spiritum. Cum venerit (inquit) ille talis, ipse nobis annunciabit omnia. Ecce quomodo
explorat quod audierat, ecce quomodo se audisse dissimulat, vt iterũ & amplius audiat. Et qui-
dem ait se scire, quia venient dies, & quia Messias venturus est: dissimulat autem se audisse, vt ite-
rum audiat; quia venit hora & nunc est. Sic ori suo parcendo melius interrogabat, sic modesta nõ
molesta interrogatione melius pulsabat. Dicit autem ipse: Omnis qui petit accipit, & qui quærit
Matt.7 inuenit, & pulsanti aperietur. Nonne Iudæi superius quæsierunt & pulsauerũt dicentes: Quod
Luc.11 signum tu ostendis nobis quia hæc facis? & non inuenerunt, nec apertè audire digni fuerunt.
Ioan.2 Quare? quia non cum fide, sed infideliter quæsierunt: nõ modestè, sed molestè pulsauerunt. Hæc
autem humiliter quæsiuit, fideliter petijt, modestè pulsauit. Sequitur ergo: [Dicit ei Iesus: Ego
sum qui loquor tecum.] Ego, inquit, qui loquor tecum sum ille Messias: ego vobis annunciabo
omnia. Ecce quomodo huic alienigenæ seipsum credidit, quem Iudæis non crediderat, & osten-
dit illi honorandum nominis sui thesaurum, quod in patria sua, scilicet in Iudæa necdum prodi-
derat, ne mox quod futurum erat, pretiosam nominis ipsius margaritam porci conculcarent, &
Matt.7 hoc sanctum canina rabie blasphemantes corroderent. Hoc enim in exprobrationẽ illius pa-
Ingrata patria Christo triæ suæ fiebat, in qua (sicut Euangelista posterius dicturus est) honorẽ se non habiturũ perhibe-
bat: videlicet ex opposito patriæ non suæ, id est, gentilitatis, in qua non solum tanq̃ propheta,
sed tanquam Deus Dei filius honorẽ diuinum habiturus erat, quod iam à præsenti effectu cõpro-
Ioan.15 bat. Honoratus est enim ab his alienigenis Samaritanis, vbi Christum se esse dixit: Inhonoratus
est & crucifixus à contribulibus suis, vbi signa & prodigia fecit in eis quæ nemo alius fecit. Se-
quitur: [Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur quod cum muliere loqueretur. Ne-
mo tamen dixit quid quæris aut quid loqueris cum ea.] Hoc miraculum tunc quidẽ cœpit face-
re discipulis suis dominus Iesus in eo q̃ ex Iudæis natus, qui nõ coutebãtur Samaritanis, mulieri
Samaritanæ in colloquio iungi dignabatur: perfecit autem post resurrectionẽ suam, in eo quod
Gentes non esse aspernãdas ab apostolis. Petro per excessum ostensis animalibus, siue reptilibus & serpentibus dicendo: Macta & man-
duca, & quod Deus sanctificauit, tu cõmune aut immundum ne dixeris: neminẽ hominem com-
munem aut immundum dicendum esse ostendit. Et tunc quidem tanq̃ magistro & domino re-
uerentiam exhibentes tacuerunt, & nemo illorum dixit: Quid quæris aut quid loqueris cum ea.
Acto.10 Cum autẽ in nationes gratia sancti spiritus effusa esset, cum super Cornelium & cæteros gẽtiles
Acto.11 qui loquẽte Petro audiebant verbũ spiritus sanctus decidisset, & loquerentur linguis magnifican-
tes Deum, tunc verò mulier magna, scilicet ecclesia de gentibus, quę per hanc Samaritanã signi-
ficabatur, magno testimonio defensata est vt timerent, dicente Petro: Ego quis eram qui prohi-

betem

berem Deum, & glorificarent Deum dicentes, ergo & gentibus pœnitentiā ad vitam dedit. Nun
quid enim Christo, vel spiritui eius dicere auderent: Quare introisti ad viros præputium haben-
tes? [Reliquit ergo mulier hydriam suam, & abijt in ciuitatem, & dicit hominibus illis: Venite &
videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Nunquid ipse est Christus?] Eleganter
satis in hac muliere præfiguratum est, qualiter prophetam hunc patria non sua, scilicet eccle-
sia de gentibus honoratura sit. Vbi audiuit dicentem illum: Christus ego sum qui loquor tecum,
continuo sitim suam propter quam venerat haurire aquam, præ gaudio viuæ aquæ quam in-
uenerat, oblita est, hydriam suam reliquit, vt expeditior curreret, totamq; ciuitatem attonitam
reddidit, clamando cuiusmodi hominem repperisset, vel quid ab illo audisset. Auditonan- Rom. 13 Col. 2.
que Christi nomine, primitiua gentium ecclesia, statim curam carnis in concupiscentijs facere
oblita est, cupiditatem suam vel curiositatem, quam inani philosophia seu fluxus rerum tempo-
ralium voluptatibus implere satagebat, abiecit, omniq; onere deposito, solum Christi nomen
pectore & ore baiulans, mundum omnem clamore boni nuntij compleuit, inuitans ad cre-
dendum, festinans ad generandum spiritualium turbam filiorum. Et quidem tūc vix pauci ad-
modum mirati sunt, aut attenderunt saltem, quod illa mulier præ festinatione felicis gaudij suā
hydriam reliquisset. At vero vbi mater nostra ecclesia, quæ prior nobis Iesum foris inue- Ecclesia
nire meruit, & intrantibus (vt supra dictum est) Apostolis, imo etiam indignantibus quibusdam ex gēti-
ex circūcisione fidelibus gratiam eius, id est, spiritum accepit, ita protinus omne seculi onus ab- bus quę sedula
iecit, vt miraculum grande fieret cunctis mundi amatoribus, cunctis seculi potestatibus, regi- & testi-
bus, iudicibus, gentibus vniuersis, maximeq; suis secundum carnem cognatis, vel affinibus. Nec nans.
vero solummodo omnibus miraculum, sed & pleræq; parti, imo & toti diabolicæ ciuitati, cuius Acto. 11.
caput Roma, cuius superbiæ cornu Nero tunc erat, furoris fuit incendium, causa tumultus, &
irarum occasio, seditionum & sæuissimæ persecutionis incitamentum. Omnibus pœnis, omni-
moda effusione sanguinis cogebant illam, vt reciperet suam, quam abiecerat hydriam. Præ- Quid
ualuit virtus aquæ viuæ, dulci ebrietate sopitam exuperans carnem, mentemq; lætificans vi- designat relicta
gilantem, ita vt non solum cupiditates abiectas rursus bibere non appeteret, sed & ipsa anima- hydria.
rum vasa fictilia, scilicet corpora sua penitus abdicarent. Sic multitudo martyrum coronata est.
Interea clamore non cessante dicentium: Venite & videte hominem, credite in Christum Dei
filium, verum Deum & verum hominem, exierunt mali ciues ciuitatis diaboli, & facti sunt
boni ciues ciuitatis Dei. Vnde & subditur: [Exierunt de ciuitate, & veniebant ad eum.] Hoc
quoque in exprobrationem patriæ eius positum est. Gens enim sua & pontifices Pilato traditum
extra ciuitatem eiecerunt, & ab eis, qui signa eius multa & magna viderant, eiectus extra por-
tam passus est, hi autem alienigenæ & ignoti, qui nec verbum quidem vllum ab eo audierant,
quanto minus signa viderant, hi inquam propter hoc solum, quod ab vna muliere audierant, di
cente, quia dixit mihi omnia quæcunque feci, multum honorantes eum, exibant de ciuitate sua,
& veniebant ad eum. Amplius autem nunc, vbi iam à prædicta patria suá vsque ad finem, id est,
vsque ad mortem, mortem autem crucis inhonoratus est. Nos vero qui illum non vidimus, sed
tantum in auditu auris didicimus, quod (sicut Apostolùs ait) Iesus vt sanctificaret per semetip-
sum populum, iuxta portam passus est, eximus ad eum extra castra, improperium eius portan-
tes. Nunc inquam amplius exprobrandum est malis, & digne perditis agricolis, quod do- Heb. 13. Mat. 21.
minum vineæ, dominum suum extra vineam eijcientes occiderunt, & idcirco rectè ablatum est Luc. 20.
illis regnum Dei, & datum est genti, id est, gentilitati facienti fructus eius, quia de ciuitate, quę vo-
catur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, siue Babylonia meretrix, de ciuitate inquam diaboli, Apo. 11.
quæ ciuitati Dei supernæ Hierusalem semper aduersatur, exiuit populus Dei, deflens & consitēs
quod peregrinus sit & aduena super terrā clamādo ad alterutrum. Exeamus ad eū extra castra, Heb. 13
improperium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inqui-
rimus. [Interea rogabant eum discipuli dicentes: Rabbi mādūca. Ille autem dixit eis: Ego cibum
habeo manducare quem vos nescitis.] Superstitionis Iudaicæ hoc erat, quod discipuli Iesu mira-
bantur de illo, quia cum muliere Samaritana loqueretur, & tamē cibos quos à Samaritanis eme- Supsti-
rant, illi ad manducandum offerebant. Verū fuerit hęc carnalis vel qualiscūque, superciliosa ta- tio & cu
men iustitia scribarum & pharisæorum, vt ab alienigenis coemerēt quidem, sed nullatenus præ- riositas Iudęorū
paratos ab illis cibos aut potum propinatum perciperent. Illud omittendū nō est, propter quod in cibis.
hoc, cæteraq; (vt iam dictum est) acta vel conscripta sunt, videlicet quod scribæ & pharisæi gētes
despectui habentes, & cuncti penè Iudæi salutem earum odio habentes, gaudebant tamen quod
ipsi reges & principes locum persæpe summo honore dignū ducerent, & templum maximis mu
neribus illustrarent, interdum & de suis redditibus præstarent sumptus ad ministeriū sacrificio-
rum pertinentes. Hoc inquam gaudebant, cum haberent manus pollutas Christi sanguine, Acto. 10
huiusmodi sacrificia offerentes, adhuc tamen fideles qui erant ex circuncisione de illorum priui- Ibidem.
legio cum gentilibus altercabantur. Iudæorum tantummodo conuersionem, velut mundum
cibum, Christo contendentes esse offerendum, gentiles autem (sicuti Petro per visum osten-

H sum

sum est) velut immunda quadrupedia terræ, indignos reputantes. Cum interea quidam de hæ-
resi pharisæorum qui crediderant, surgentes dicerent: nō solummodo circuncisionē, sed & totam
Verū sacrificiū non in vitulis. legem Moysi oportere seruari, quid aliud discipuli Iesu, nisi cibos importunos offerentes, dice-
bant ei: Rabbi manduca? Sed econtra clamat ipse in psalmo: Nunquid manducabo carnes
taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? Nequaquam. Non accipiam de domo tua vitulos;
Psal. 49 neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum, iumenta in montibus,
& boues. Cognoui omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est. Si esuriero non dicam
tibi, meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Sed quid? Immola Deo sacrificium laudis. De
Marc. 7. quo profecto vero sacrificio, ciboq; sibi congruente protinus dicit: Ego habeo cibum manduca-
re, quem vos nescitis. Reuera nanque nesciebant, quod abiectis cibis & potibus, varijs baptisma-
tibus, & iustitijs carnis, veri adoratores adoraturi essent patrem in spiritu & veritate, quod verè
est verum sacrificium laudis Deo patri & filio & spiritui sancto immolare. Nesciebant inquam,
nam hoc illis non præsentibus, sed absentibus dixerat dominus mulieri Samaritanæ. Vnde &
mirantes dicebant adinuicem. [Nunquid aliquis attulit ei manducare.] Eodem modo in verbis
eius carnali sensu caligabant, cum diceret eis. Ego habeo cibum manducare, quem vos nescitis:
quo & Samaritana mulier, cum de aqua viua à se petenda vel danda loqueretur ei. Non ergo
mirum, quod illa in aquæ vocabulo hæsitauit, cum isti in cibi nomine nihil velociores ad intel-
ligendum fuerint. In hoc sanè miram dignationem operæpretium est attendere sapientiæ
Dei, quæ sic paruulis condescendit, vt non omittat qualemcunq; rem occasio sibi obiecerit, quin
per eius similitudinem illis introducendi studio, quasi præ oculis exhibeat inuisibilia mysteria
Matt. 22. regni Dei. Quid enim omittit qui non regum nuptias, nec piscatorum sagenas, non margari-
Matt. 13. tas negotiatorum, nec veteres vteros vinitorum, non ficus aut vineas, neque granum sy-
Matt. 13. napis, nimirum inter minuta præterit olera? Ita de singulis similitudines cœlestium carnalibus
Luc. 1. Luc. 13. explicat, vt tanquam in notis & vulgaribus speculis, solis imaginem videant qui eius splendo-
rem ægris oculis ferre non sufferunt. Sic nunc mulieri aquam haurienti, sub nomine aquæ,
de gratia locutus est spiritus sancti, vt ex commoditatibus aquæ visibilis quam hauriebatur,
virtutem perpenderet aquæ inuisibilis quam nesciebat. Sic nihilominus cibos offerentibus in-
corporeos de corporeo loquitur cibo, vt ex corporeæ refectionis similitudine ostendat volunta-
rium, imò & optabile sibi esse operari opus salutis nostræ. Quod quia non aduerterunt prima
eius dictione, dixerunt enim: Nunquid aliquis attulit ei manducare? Protinus subsecutus adiun-
Facere volūtatē patris ita iucūdū Christo sicut esurienti manducare est. git. [Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei, vt perficiam opus eius.] Quo dicto pa-
tenter indicat, quàm spontanea in operando salutem nostram Deo patri obedientia deseruiat,
& quod magis delectetur in hac obedientia, quàm aliquis esuriens dum oblatis cibis dicitur ei,
manduca. Et rectè plus. Nam corporeis cibis sola caro, quæ defecerat reficitur, iterum defectura:
per hanc autem obedientiam sic refici habebat mortalis & passibilis in Christo natura humana,
vt resurgens à mortuis iam non moriatur, mors illi vltra non dominabitur. Quæ est enim vo-
luntas patris, nisi illa, de qua pauloante mulieri Samaritanæ dixit: Nam & pater tales quærit
Rom. 6. qui adorent eum? Quid inquam vult, aut quid quærit pater, nisi veros adoratores habere, qui
adorent eum in spiritu & veritate? Sed tales per filij passionem inuenti sunt, tales adoratores
per crucem & sanguinem filij Deo patri acquisiti sunt. Cum ergo dicit: Meus cibus est, vt faciam
voluntatem patris mei, hoc (vt prædictum est) per congruam similitudinem magnificè expri-
mit, quanto desiderio consummando operi salutis nostræ intentus sit. Et quidem constat
sanctos homines, qui spiritū adoptionis filiorum acceperunt, cum magna dilectionis dulcedine
operari opus fraternæ salutis, & siquidem à timore seruili incipiunt in amore filiorum consum-
Rom. 8. mari, quod est iuxta Psalmistam dilatato corde currere viam mandatorum domini. Verun-
Gala. 4. tamen nemini illorum adeo dulcis est labor operis, vt omnino rectè dicat: meus cibus est quod
Psal. 118. facio voluntatem Dei. Non enim quicquam impassibile habet substantia hominis, cuius respe-
ctu dicere possit, laborem vel afflictionem in opere Dei ita sibi delectabilem esse, vt cibus
suus debeat appellari. Constat quippe tantum ex anima & corpore, quod vtrumq; est
proculdubio passibile. Ideoq; cum quis tribulatur, patienter & in suauitate conscientiæ suæ re-
4. Tim. 3 clinatur, quia piè viuit in Christo, necdum rectè dicitur cibo suo vesci, quia nondum ipsa
merces operis reficit, sed sola consolatur eum spes in alio repositæ mercedis, vt non deficiat
siue lacescat sub illa, qua totus, id est, in anima & in corpore premitur vi tribulationis. At ve-
ro Christus non totus erat passibilis, neq; tantum ex anima & corpore, quæ vtraq; passibilia tunc
erant, sed ex diuinitate quoq; constat impassibili. Et cum subiret acerbam passionem mortis, fa-
ciendo voluntatem patris non totum quod Christus est, id est, diuinam simul & humanam na-
turam transuerberabat vis doloris, sed natura quidem hominis vero dolore cruciabatur, natura
vero Dei charitate sua cum patre suo pascebatur, qua & semper pascitur. Pascebatur inquam
& saturabatur opprobrijs, non vt martyres sancti in gaudio spei, sed vt martyrū & sanctorum
omniū Deus, in præsentia sempiternę & incōmutabilis rei. Quid enim vnq̄ sperauit? qd vnquā

non

non habuit is, per quem omnia facta sunt, filius dei? Nunquid operarius conductus fuit? Nunquid præmium sperans euangelizauit? Nunquid vsquã tale quid dixit, quale Apostolus Paulus? Necessitas, inquit, mihi incumbit, væ enim mihi est, si non euangelizauero: si enim volens 1.Cor.9
hoc ago, mercedem habeo: si autem inuitus, dispensatio mihi credita est? Quapropter & hoc Sap.10.
nusquam de illo dictum est, quod præmium acceperit, sicut solet dici de omnibus sanctis, quibus Deus mercedem laborũ suorum reddidit: quia videlicet ipse sanctorũ omnium remunerator & remuneratio est, sedens ad dexteram patris: vbi quamuis natura humana gloria & honore, Psal.8.
quem non habuerat, coronata sit: natura tamen diuinitatis, quæ illam naturam prouexit, ita nos iure tenet reuerentia sui, vt rectè fateamur, quia Christus dominus, quicquid secũdum hominem accepit, non aliunde, sed de insita sibi diuinitate, accepit: ac proinde mercede donatum illum dicere fas non sit. Igitur sancti omnes, quàm diu hic exulant, vbi à diuinæ visionis conuiuio gementes ieiunant, quamlibet voluntarie, quantolibet cũ amore, quod donũ est, ad omnes Galat.6
operentur: siue inuiti pro dispensatione credita, siue volentes, & ideo mercedem apud Deum 1.Cor.9
repositam habentes, euangelizent: nemo tamen illorum rectè dicit, meus cibus est, vt faciã voluntatem Dei: solus autem ille qui non aliunde mercedem sperabat, sed in seipso habebat, dicente propheta: Ecce merces eius cum eo, & opus illius coram illo: solus, inquam, ille, qui in Esa.40.
opere suo tam diuinitate sua pascebatur, veraciter dicere potuit: meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, vt perficiam opus eius, quia videlicet Dei filius impassibilis, in ipsa passione carnis, quam voluntate patris assumpsit, dum perficeret opus eius, opus nostræ redemptionis, opus nostræ salutis, plene atque perfectè delectabatur cum illo, propter nos in plenitudine charitatis. Nostra quoq; qualiacunque bona opera: nostra fides & dilectio, cæteraq; talia, nunc interim cibus eius sunt, postmodum verò noster cibus erit visio eius, vbi implebit quod promittere dignatus est: vt edatis, inquit, & bibatis super mensam meam in regno meo. Vnde ordinate in Apocalypsi loquitur: Si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, introibo ad illum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum. Cibamus enim eum, quoties eandem voluntatem patris vsque ad finem, scilicet ædificando alterutrum facimus, donec ipse qui est caput super omnia membra ecclesiæ, quæ est corpus ipsius, plenitudo eius omnia in omnibus adimpleatur. Sicut enim adimpletur imperator, si quotidie eius augeatur exercitus, & fiant nouæ prouinciæ, & populorum multitudo succrescat: ita & Dominus noster Iesus Christus, in eo, quod sibi credunt omnes, & per dies singulos ad fidem eius veniunt, ipse adimpletur in omnibus, & quicunque hanc voluntatem patris cum illo faciunt, ipsi illum cibant, & iuxta alium Euangelistam faciunt illum proficere ætate & sapientia & gratia, non solum apud Deum, sed etiam apud homines. Cur autem nunc primum huiusce cibi sui mentionem fecit? Nam si hactenus discipulis suis cibos sibi offerentibus consueuisset ista commemorare, non vtique nunc errassent in verbis eius, dicendo: Nunquid aliquis attulit ei manducare. Cur ergo nunc primum dixit, meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, nisi quia nunc primum tempus & locus commonuit, videlicet exeuntibus de ciuitate, & venientibus ad eum alienigenis, scilicet Samaritanis: erga quos & omnes gentes hæc erat voluntas patris, vt operante filio, fierent veri adoratores sui. Gratulabatur namque filius in illo cibo suo, in illa voluntate patris, licet patriam suam, in qua inhonorandus erat, scilicet Iudæos, quorum detrimento sibi parabatur ille cibus, vt est gentium salus: Iudæos, inquam, falsos adoratores, templo diruto, & ciuitate Hierosolymorum subuersa, eijciendos humano fleuerit affectu. Itaque cum Samaritanos exeuntes & venientes ad se videret, permanens in Metaphora gratulabundus, ad modum diuitis, cui iam matura messis multa cibos plurimos pollicetur, hoc modo cœpta prosequitur: [Nonne vos dicitis, quia quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem.] Ecce nesciebamus, quo tempore Dominus relicta Iudæa, vt supra dictum est, postquam ascenderat Hierosolymam instante solennitate paschali, reuersus sit in Galilæam, transiensque per Samariam, hæc fecerit vel dixerit, quæ præsens euangelij lectio commemorat. Sed nunc ex eo, quod ait: Nonne vos dicitis, quia quatuor menses sunt, & messis venit, ex hoc, inquam, colligimus, quia circa mensem qui apud nos Februarius dicitur, hunc transitum fecit. Mense siquidem, qui apud nos Maius dicitur, plena messis in illis est regionibus. Vnde & in festiuitate hebdomadarum, quæ & Pentecostes dicitur, nouum sacrificium, Idest, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ ex omnibus habitaculis secundum legem offerri iubebantur.

Bona opera nostra sunt cibus Christi. Luc.22. Apoc.3. Ephe.1. Lucæ 2. Quæstio. Respõsio. Luc.13. Leuit.23. Num.28 Deut.16.

Igitur ex quo Dominus aquam in vinum conuertit in Chana Galilææ, & nunc quando reuertitur iterum in Galilæam, annus exactus est, qui est ætatis eius tricesimus primus, Iohanne adhuc superstite: de quo supra dictum est, quia erat baptizans in Enon, iuxta Salim, vbi & Ioh.3.
quæstio facta est ex discipulis eius cum Iudæis de purificatione. Quando autem vel quo huius anni tempore sequentis, idem Iohannes traditus, aut quàm diu ab Herode custoditus sit, certum non habemus, quia de scripturis colligere non possumus. Nunc ad expositionis

ordinem redeamus. Nonne, inquit, vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Sic tanquam eos refellere velit, more coarguentis acrius, sub interrogatione proponit: ac si præter suam spiritualem messem, nullam aliam, nullam omnino nouerit. Et reuera nullam messem aliam sua vel discipulorum suorum commemoratione dignam iudicat, quamuis per ipsum per quem omnia facta sunt, hoc etiam fiat, vt messis illa, de qua dicebat, hæc singulis
Mat.10. annis proueniat. Si enim propter euangelium patrem, & matrem fratresque ac sorores obliuisci
Luc.14. ac relinquere præcipit ei, qui se dignum esse cupit, ne pro affectu carnali retardetur ab intentione cœlesti: quanto magis eandem ob causam vel studium recte discipulos suos scire aut recor-
Phil.3. dari nolebat, quando illa messis veniret: quæ profecto nec si inde tacerent tardius, nec si inde loquerentur, citius maturesceret? Aliter quippe veraciter dicere non possumus, nostra autem conuersatio in cœlis est, nisi cœlestium meditatione ita occupati simus, vt non vacet nobis cogitare aut loqui de terrenis: ita intenti agriculturæ Dei, vt superfluum arbitremur loqui de naturalibus terrenæ agriculturæ incrementis, ita inhiantes faciendæ voluntati Dei, vt negligamus cibos corporis. Rectè ergo quasi coarguens: Nonne, inquit, vos dicitis, quia adhuc quatuor menses sunt & messis venit? Et protinus adiungit: Ecce dico vobis leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Oculos vestros, inquit, ocu-
Videte regiones los interioris hominis, leuate ab hac messe, quam ego comedere non veni, ad quam ego vos operarios non conduxi, & videte, non regionem vnam, non Iudæam solam, patriam meam, in qua ego Domini aut possessoris honorem habiturus non sum: sed videre plures regiones gen-
Psal.2. tium, regiones omnium nationum, quoniam albæ sunt iam ad messem, quia sicut Dominus regionum cibi ipsorum præsto sunt, quando regiones ipsæ albæ sunt ad metendum messem: ita mihi, cui postulanti à patre gentes in hæreditatem datæ sunt, cibus copiosus, quem habeo manducare, nunc in promptu est, quando gentes ipsæ tractabiles sunt iam ad suscipiendam fidem.

Notandum in sermonibus domini duas messes inueniri, vnam, de qua nunc loquitur, scilicet prædicationem euangelii, cuius messores sunt apostoli. Aliam de qua idem alibi loquitur, quam
Mat.9. & appellat consummationem seculi, cuius messores angeli sunt. Quas, cum in pluribus diffe-
Luc.10.
Mat.13. rant, in eo quoque differre manifestum est, quod illa, quam appellat finem seculi, messis tantummodo est, hæc autem alio quidem respectu messis, alio autem satio dicitur. Satio namque dicitur, futuræ messis respectu, id est, consummationis seculi, quia sicut homo paterfamilias seminat bonum semen in agro suo, cum autem dormirent homines, inimicus homo superseminat forte zi-
Ibidem. zania, & vtraque sinuntur crescere vsque ad messem, & tunc zizania ligantur in fasciculos ad comburendum, triticum autem reconditur in horreum: sic filius Dei prædicans euangelium, filios regni Dei fecit, cum quibus, diabolo superseminante, succrescunt filij nequam, in fine
Psal.125 autem seculi per ministerium angelorum colliguntur, & à bonis mali tanquam zizania à tritico separabuntur. Messis vero dicitur eadem euangelij prædicatio temporis anterioris re-
Luc.10. spectu: quando patriarchæ & prophetæ sancti euntes ibant & flebant mittentes semina sua, quia videlicet quantum lætitia metentium suauior est labore seminantium, tantum beatitudo apostolorum, qui Christum præsentem viderunt, & loquentem audierunt, & sic nobis annuntiauerunt: longe plenior atque iucundior extitit beata spe patriarcharum & prophetarum, qui ven-
Malac.3 turum præfigurauerunt aut prædixerunt. Et in hac quidem messe, paleæ simul cum granis deferuntur ad aream, in illa autem tenebit dominus messis ventilabrum suum in manu sua, & mundabit aream suam, paleas igni inextinguibili tradens, triticum autem suum purum in horreum
Matt.9. suum recondens. Igitur quod ait, quia regiones iam albæ sunt ad messem, idem est ac si di-
Lucæ 10 xisset, quia iam dociles sunt ad suscipiendam euangelij prædicationem. De qua messe & alibi dicit: Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Huius messis operarios discipulos suos esse volebat, & ad hoc opus excitabat cum diceret eis: Leuate oculos vestros, & videte regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et adiecit: [Et qui metit, mercedem accipiet, & congregat fructum in vitam æternam.] Aequam dominus messis messoribus suis legem præscribit. Operarius, inquit, qui
Luc.10. metit pro labore suo, & mercedem accipit, & fructum congregat in vitam æternam. Primum, mercedem accipit, & deinde congregat fructum in vitam æternam. Hæc nempe mer-
1.Cor.9 ces illa est, de qua & alibi dicit: In quamcunque domum intraueritis, ibi manete, edentes & bibentes quæ apud illos sunt. Dignus est enim operarius mercede sua. Quam sibi legem robustissimus messor Paulus defendens, quamuis potestate vti nollet, ne quod offendiculum daret euangelio Christi, quis inquit, militat suis stipendijs vnquam? Quis plantat vineam,
Deut.25 & de fructu eius non comedit? Quis pascit gregem, & de lacte eius non manducat? An &
1.Cor.9 lex hæc non dicit? Scriptum est enim in lege Moysi: Non alligabis os boui trituranti. Ac deinceps: Si nos vobis, inquit, spiritualia seminauimus, magnum est si vestra carnalia metamus? Nescitis, quoniam qui in sacrario operantur quæ de sacrario sunt edunt, qui altari deseruiunt, cum altari participant. Ita & dominus ordinauit his, qui euangelium annun-
ciant,

ciant, de euangelio viuere. Ergo qui metit & nunc mercedem accipit, scilicet necessariam vitæ præsentis alimoniam, & fructum congregat in vitam æternam, id est, in futuro quoque æternam accipit mercedem, vnusquisque propriam secundum suum laborem. Alioquin veritas Dei non staret, non confirmarentur promissiones patrum. Vnde eadem similitudine quæ proposita est, adhuc subditur. [In hoc enim est verbum verum, quia alius est qui seminat, & alius qui metit: vt, & qui seminat simul gaudeat & qui metit.] In hoc (inquit) verbum verum est, in hoc veritas Dei permanet, in hoc promissiones patrum confirmatæ sunt: quia semen regionum, quæ (sicut dixi) iam albæ sunt ad messem, id est, benedictionem vniuersarum gentium, quæ iam in aduentu meo præsentem habent eandem benedictionem, alius quondam seminauit, alius nunc metit. Quod enim est hoc verbum, nisi quod ad Abraham, ad Moysen, & ad omnes sanctos prophetas factum est, quod in semine eorū benedicerentur omnes gentes? Et in quo verum est hoc verbum, nisi quia sicut illis promissum, & ab illis creditum est, sic me adueniente completum est? Illi namque credentes & sperantes, credendo & sperando, fidem & spem suam in propagationem carnis suæ, tanquam in bona terra gratiæ Dei committētes, seminauerunt euntes & flentes, & semina sua mittentes. Flendo & seminando profitentes, quòd peregrini essent, & aduenæ super terram, & non haberent hic manentem ciuitatem, sed futurā inquirerent. Hoc modo laboriosam hyemem passi, seminauerunt, & non messuerunt: etenim defuncti sunt omnes nō acceptis repromissionibus, sed à longe aspicientes salutauerunt eas, & ecce nunc alij metunt, scilicet vos, qui promissionum, quæ ad illos factæ sunt, præsentem habetis effectum. Non (inquam) illi messuerunt, nō illi repromissiones acceperunt, Deo pro vobis aliquid melius prouidente, vt ne sine vobis consummarentur. Hoc est enim quod sequitur, vt & qui seminat, simul gaudeat & qui metit. Vnde & eos beatificans protinus subiungit. [Ego misi vos metere quod non seminastis. Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis.] Sententia hæc cum illa congruit, qua idem saluator ait: Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis quia multi reges & iusti voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ vos auditis, & non audierunt. Verè enim beati oculi discipulorum, qui nunc videbāt regiones, quod albæ essent iam ad messem, qui hoc audiebant, quòd in hoc opus conducti essent, vt meterent quod alij seminauerunt. [Ego (inquit) misi vos metere quod non seminastis] id est, ad hoc vos elegi, & posui vos, & eatis & fructum afferatis, quem non seminastis. Nunquid enim vos tale quid passi estis, qualia pertulerunt Abraham, & cæteri patres qui seminauerunt? Nunquid vos de terra & de cognatione egressi estis, & peregrini vel hospites in terra aliena fuistis, ea spe, vt vobis extra ciuitatem domumque vestram seminantibus, surgeret messis, id est, benedictio, qua vniuersæ cognationes terræ benedicuntur? Nunquid vos scientiam, siue prophetiam habuistis, aut huius benedictionis semen prophetando seminastis? Non est ita, sed alij laborauerunt, & vos homines sine literis, & idiotæ, qui hactenus agrum Dei, nec verbo, nec opere excolere sciebatis, in labores eorum introistis, vt quod ab illis est seminatum, per vos conferatur in horreum, id est, quæ illis promissa est vniuersarum benedictio gentium, à vobis prædiceretur impleta esse, & annuntietur per vniuersum mundum. Sequitur. [De ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcunque feci.] Locus iste cum illo comparandus est, quo longe superius dictum est: Cùm autem esset in Hierosolymis in die festo, videlicet in patria sua, inter contribules suos, multi crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat. Hic & illic multi crediderunt in eum, inquit Euangelista, causasque subiecit longe diuersas. Illi (inquit) crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat: isti propter verbum mulieris testimonium perhibentis. Quod omnino in sugillationem Iudæorum legendum est, quemadmodum & illud quod ait Apostolus: Quia Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam requirunt, quia videlicet Iudæi dum signorum vanitatem quærerent, decepti sunt: Gentiles verò, dum rationabili sapientiæ sermone delectati sunt, veritati libenter acquieuerunt. Quid si coram eis aquam in vinum conuertisset, vt tale quid apud illos fecisset, qualia multa fecit in patria sua, scilicet in Galilæa, vel in tota Iudæa: si castella vel ciuitates eorum circuiens docuisset, & non potius præcepisset Apostolis suis, cum mitteret eos ad prædicandum: In viam (inquiens) gentilium ne abieritis, in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, videlicet ne occasionem daret Iudæis, quasi rationabiliter contemnendi euangelium, quibus missum fuerat hoc verbum salutis? Vnde non mirum quod quidam Samaritanorum postea sic offensi sunt, vt quadam die non receperunt eum, pro eo, quia facies eius erat euntis in Hierusalem: non tamen omnes illi, vel discipulis eius inhospitales fuerant: Nam abierunt (inquit Euangelista) in aliud castellum. Denique Iudæi nullam vel leuem occasionem blasphemandi prætermittebant. Siquidem cum improperantes dicere cœperint illum Samaritanum, propterea quia locutus est cum eis, & mansit nunc apud illos biduum, antequam Iohanne tradito, publicum suscepisset prædicandi officium: multo magis, si apud illos prædicans, & miracula faciens cum discipulis

Marginalia: 1.Cor.3. — Gen.20. Psal.71. — Psal.125. Heb.13. Heb.11. — Beati apostoli metētes — Luc.10. — Iohan.15 — Gen.12. — Acto.4 — Iohan.2 — Quanto facilius crediderunt Samaritani quàm Iudæi. — Mat.10 — Luc.9. — Iohan.8

suis commaneret, occasionem quasi legitime contemnendi euangelium, præbuisset. Quid
ergo (inquam) quantam putas messem de gentibus collegisset, si eo tempore tam Samarita-
nis quàm cæteris gentibus, per seipsum prædicare decreuisset? Quapropter cum patriæ suæ
Mat. 11. ciuitatibus exprobraret, poterat idem, quod de Tyro & Sydone, de Samaria quoque dicere,
quia si in Samaria factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœ-
nitentiam egissent. Ergo quia non propter signa, quæ nulla viderant, sed propter id quod di-
ctum est, crediderunt in eum. Audi quod sequitur. [Cum venissent ergo ad eum Samaritani,
rogabant eum vt ibi maneret, & mansit ibi duos dies.] Et hoc vt cætera manifeste in com-
Iohā. 11. paratione Hierosolymorum dictum est. Cum enim ciuitatem vltro introisset, & in templo
Matt. 21 docuisset, & multi credidissent in eum, videntes signa quæ faciebat, non tamen Iesus credebat
Lucæ 4. seipsum illis. Hoc nempe sciendum, quod tantæ fuerit paupertatis, & ita nulli adulatus sit, vt
Matt. 8. in vrbe magna, nullum hospitem, nullam inuenit mansionem, sed in agro paruulo apud La-
zarum, sororesque eius habitaret, scilicet in Bethania, qui eorum viculus erat, iam tunc vtique
re ipsa experimento capiens, quod in patria sua, cuius ciuitas illa erat præcipua, nullum habi-
Cur Iesus in Sychen potius quàm in Hierusalem pernoctauit turus esset honorem. In illa quippe ciuitate, vel patria sua, vulpes foueas habebant, & volu-
cres cœli nidos, id est, malitiæ ac superbiæ pennis elati spiritus maligni, mentium infideliū ho-
spitia compleuerant, & in illis cubilibus habitabant: filius autem hominis non habebat vbi ca-
put suum reclinaret, id est, quorum fidei, diuinitatis suæ nomen vel sacramentum crederet, &
propter hoc in eadem ciuitate, vbi erant sancta, patriæ suæ recte nec vna saltem nocte hospi-
tari aliquando dignatus est. At vero gentes, audito eius euangelio, vulpes illas & volucres de
foueis & nidis, id est, de cordibus suis, templisque, & aris effugare habebant, & ita demum ca-
piti filij hominis reclinatorium præparare, & idcirco nunc apud illos alienigenas tali ordine,
imo tali præfiguratione dignatus est commanere. Mansit autem apud illos duos dies, quia vi-
delicet ecclesiæ suæ duo præcepta charitatis insinuans, & in præsenti, & in futuro seculo semper
commanet, & in vtroque seculo tanquam in duobus totis diebus eius, illi gratia nō defutura est.
[Et multo plures crediderunt propter sermonem eius, & mulieri dicebant: Quia iam non pro-
pter tuum sermonem credimus, ipsi enim audiuimus, & scimus, quia hic est verè saluator mun-
di.] Non frustra hic Euangelista, cui sublimiora quæque scribere propositum est, hæc quæ le-
uiora videntur tam diligenter prosecutus est. Supra dixit, quia propter verbum mulieris cre-
diderunt, nunc multiplicatis credentibus, dicebant (inquit) mulieri: Quia iam non propter tuam
Ephe. 4. loquelam credimus. Vtrumque scribere curauit, & quia propter verbum illius crediderunt, &
quia iam non propter loquelam eius credere se dixerunt. Cur hoc, nisi quia de illo per mulie-
rem quidem primitus audierunt, sed ne leuitate duci, & omni vento doctrinæ circumferri vide-
rentur, ipsius saluatoris verba iudicio propriæ rationis diligenter examinauerunt. Propter quid
autem credimus, si non iam propter tuam loquelam credimus? Ipsi enim audiuimus, & sci-
mus, quia hic est vere saluator mundi. Notanda sanè magis ac magis rationabilis cele-
Celeritas alienigenarum ad credendum. ritas alienigenarum ad credendum. Nec propter verbum mulieris, nec idcirco quod signa
viderunt, scire vel credere se asserunt: Sed audiuimus (inquiunt) & scimus. Quid enim au-
dierunt, nisi ex ore eius sapientiæ sermonem, nisi ex gratiosis eius labijs veritatis verbum?
Quid audierunt, nisi veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam, propter quæ mirabiliter illum
Psal. 44 dextera sua deducit? Audierunt veritatem docentis, mansuetudinem ad credendum inuitantis,
iustitiam non accipientis personam Iudæi siue Samaritani, neminem aspernendum, velut im-
mundum iudicantis quacunque ex gente sit. Nonne ergo manifestè nobis hæc res gesta per
omnia congruit, nobis (inquam) qui non vidimus, sed tantùm audiuimus, & scimus, quia hic
est vere saluator mundi? Nonne ipse saluator de nobis aduersus patriæ suæ duritiam conte-
Psal. 17. statur & dicit: Populus quem non cognoui, seruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi? Nonne
Deut. 32 illa patria sua iam nunc (sicut per Mosen Deus prædixit) incipit ad æmulationem adduci in
non gentem, in gentem insipientem, & in iram mitti? Hinc enim cœperunt magna, & maligna
Rom. 3. æmulatione alienigenis irasci, dicentes illi: non Iudæorum tantùm Deo, sed & gentium: non
Iohan. 8. Iudæorum tantum, sed & totius mundi saluatori, vti nunc Samaritani confessi sunt. Nonne be-
ne dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Sed æmulentur quantum volūt,
irascantur & maledicant quantum ex diabolo per odium nostri conceperunt. Nam Christus
(quem nos secundum carnem non nouimus) secundum spiritum apud nos requiescit, & duos
dies, id est, in præsenti & in futuro seculo permansurus, caput suum reclinauit: quia nos
audiuimus, & solo auditu credentes, scimus quia hic est verè saluator mundi. Et verum
vtique canticum illi mulier nostra ad puteum, vbi aquam viuam accepit, vbi hydriam
suam reliquit, & voluptates suas oblita est, imo & sanguinem suum fudit, verum, inquam can-
Cant. 8. ticum illi decantauit dicens: Dilecte mi apprehendam te, & ducam te in domum matris meæ,
& in cubiculum genitricis meæ, ibi me docebis præcepta domini. Verè enim martyrum no-
strorum multitudo, quæ ciuitatem diaboli, omnia relinquendo, vitā quoque ipsam corporalem
conte-

contemnendo, egressa est, nunc illum in domum matris suæ, in cubiculum genitricis suæ introduxit, dum in communem cœtum ritumque gentilitatis, in ipsa secreta templorum, vbi cum illa cubitabat turba malignorum spirituum, nomen & cultum eius abduxit, & vt susciperetur, eiectis illis, clamando, testificando, & moriendo euicit. Sequitur: [Post duos autem dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Ipse autem Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in sua patria honorem non habet.] Diligenter aduertenda est hæc ratiuncula, sicut in exordio lectionis huius dictum est, vt certissimè pateat, cui propositioni sit subiuncta. Nec enim respondet illi versiculo, cui in serie literæ coniungitur. Illi (inquam) quo dictum est, post duos dies exijt inde, & abijt in Galilæam. Nam si ita continuare velis, quare inde exijt, & in Galilæam abijt (ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet) profecto rationem, nimia propositione discordem, eique repugnantem intulisti, cum Galilæa omnisque Iudæa, quæ non coutebatur Samaritanis, eius patria fuerit. Ita ergo continuandum est: Dixi superius (inquit Euangelista) quia reliquit Iesus Iudæam, & abijt iterum in Galilæam, & adieci: Oportebat autem eum transire per Samariam. Dicis itaque mihi: Ad quid eum illo transire oportebat? Ad hæc inquã: Pro magno negotio oportebat, pro magnæ rei experimento oportebat. Rem ipsam præsenti ratione aperui, rem (inquam) ipsam ita subiunxi. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, quia propheta in patria sua honorem non habet. Hanc vtiq; rem si recte attendis, liquet profecto, quod vtiliter & opportune per Samariam, per illam patriam, nõ suam transire voluerit, & duos dies apud illos alienigenas cõmanens, honorem sibi ab eis impensum pro experimento testimonij sui admiserit. Propheta (inquit) non habet honorem in patria sua. Alius Euangelista, vt sensum magis exprimeret, paululum cõmutauit huius testimonij verba dicens: Quia propheta non est sine honore, nisi in patria sua. Idem ergo est, ac si dicat: Me prophetam, imo prophetarũ dominũ, nõ aliam ob causam hæc patria inhonorat, nisi quia est patria mea. Nam si in Tyro & Sydone facerẽ virtutes, quas facio in hac patria mea, profecto in cinere & cilicio, pœnitentiam agendo me honorarent. Hoc testimoniũ perhibuit Iesus. At illi testimonium hoc, vt cætera nõ accipiebant, verbis eius non credebant. Vt ergo sicut alibi de alio testimonio dicit: Si verbis meis non creditis, operibus credite. Itẽ & de hoc eodẽ testimonio possent illi irrefragabiliter audire, oportebat eum transire per Samariã, & experimento locũ dare, quo comprobaretur verum esse testimonium ipsius, & iuxta hoc honorẽ illũ habiturũ esse in gẽtibus, vt qui inuidebant, viderent & cõfunderentur: viderent (inq̃) inuidentes, & inuiderent adhuc. Qui autem credebant, viderent & lætarentur: viderent (inquã) & magis ac magis credendo iustificarentur. Sequitur: [Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cũ omnia vidissent, quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Et ipsi enim venerant ad diem festum.] Hoc iam ipsius testimonio repugnare videtur, quòd eum Galilæi excepisse dicuntur. Honorẽ quippe hæc locutio resonat. Exceperunt (inquit) Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo. Sed huius honorationis qualitatem vel finem ex alio Euangelista colligamus. Iste quippe regressus Iesu in Galilæam, ille est, à quo cæteri Euangelistæ præmissa tẽtatione eius initium faciunt. Quomodo eum, vel quo fine excipiendo honorauerunt? Ait Lucas: Et omnes testimonium illi dabant, & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore eius. Ecce honorifica exceptio. Sed protinus additur. Et dicebant: Nonne hic est filius fabri? Item: Quanta audiuimus de te facta in Capharnaũ, fac & hic in patria tua, id est, in ciuitate Nazareth, vbi natus & nutritus es. Quorum curiositati quia non satisfaciebat, repleti sunt (inquit) omnes in synagoga ira, & surrexerunt & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vsque ad supercilium montis vt præcipitarent eum. Igitur cum vano honore, id est, sine amore illum exceperunt, non vt illum honorarent, sed vt miraculis eius suam ipsi curiositatem pascerent. Quam & hic Euangelista non præterijt. Cum enim dixisset: Exceperunt eum Galilæi, protinus causam exceptionis huius addidit, dicens: Cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in die festo, ob hoc (inquit) exceperunt eum, imo (& sicut ait prædictus Lucas euangelista) omnes testimonium illi dabant. Vbi notandum, quia non dixerunt, quanta audiuimus de te facta in Hierosolymis, fac & hic in patria tua, ne se tantæ ciuitati æquare velle viderentur, sed quanta audiuimus de te facta in Capharnaum, vbi videlicet non multis diebus manserat, antequam imminente pascha Hierosolymam ascenderet. Verũ quocunq; modo, tamen exceperunt eum. Quid ergo sequitur: [Venit ergo iterum in Cana Galilææ, vbi fecit aquã in vinũ.] In hoc quoq; dicto sacratissimã dispositionem huius orationis, scilicet Euangelistæ Iohannis, recte miramur, imo incarnatam Dei sapientiam, quæ hoc primo suæ manifestationis anno tali ordine processit, qualem hic non immerito scriptis commendare curauit. Qui videlicet annus, nunc fere exactus est, ex quo imminente pascha, Iesus Hierosolymam ascendit. Nam & paulopost, eadẽ instante solennitate, rursus illuc ascensurus est. Quid enim toto hoc anno, quo necdum tradito Iohanne, publicum prædicandi officium non exercuit, quid (inq̃) hoc anno, nisi futuræ prædicationis, siue instantis saluationis, à tẽpore suæ passionis vsq; ad finem seculi ordinẽ, quo processura

Contra patriæ ingratitudinẽ.

Mat. 13.

Matt. 11.

Iohã. 10.

Quomodo exceperunt Galilæi Iesum.

Lucæ 4.

Mysterium in actibus Iesu.

 esset,

esset, in suis actibus præpingit, & quasi extensis quibusdam disterminat lineis? Habebat
Esa. 2. quippe in proposito, in æterno diuinitatis consilio, fixum atque immobile decretum, legem
de Sion, & verbum domini educere de Hierusalem, scilicet vt pateretur, sicut oportebat, & re-
surgeret à mortuis tertia die, atque exinde prædicaretur in nomine eius pœnitentia & remissio
Luc. 24. peccatorum in omnes gentes, incipientes ab Hierusalem, vt quia cæcitas euentura erat in Israel
Rom. 11. interim plenitudo gentium subintraret, & sic omnis Israel saluus fieret: Hoc plane per totum
hunc annum in seipso præfigurauit. Nam ascendens Hierosolymam in solennitate paschali,
eandem passionem & resurrectionem suam, per templi solutionem, eiusque excitationem in
Ioan. 2. tribus diebus maturandum præsignauit. Deinde pœnitentiam & remissionem peccatorum, quæ
in nomine eius prædicanda erat, loquens cum Nicodemo diffiniuit, dicens: Nisi quis renatus
Iohan. 3 fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, &c. Postea commanens in
Iudæa, vt cognouit, quod detraherent sibi, iam enim cæcitas contingebat in Israel, reliquit
Iudæam, & ad Samaritanos diuertit, quos inter alienigenas reputabant Iudæi. Ecce tandem
in Galilæam redit, tandem iterum ex Chana Galilææ venit, vbi vinum de aqua fecit. Nota
diligenter. Non de Samaria ad templum Hierosolymorum rediit, vnde vendentes & ementes
eijciendo, vetus sacrificium abiecit, licet & illa ciuitas prima eius fuerit, sed ab alienigenis, vbi
duos dies commoratus est in Galilæam, imo in Cana Galilææ rediit, vbi vocatus ad nuptias
aquam in vinum conuertit. Nam ad Israel salus reuertetur, cum plenitudo gentium subintro-
ierit, ad templum autem, id est, ad hostiarum sanguinem suscipiendum, vel circuncisionis ritum,
Christus nunquam rediturus est. Nonne ergo salutis nostræ opifex, rerum, quas facturus erat,
toto hoc anno quasdam, secundum hunc Euangelistam, vmbras præmisit? Ad patriam autem
suam, de qua naturam hominis natura Dei assumens, nuptias fecit, & tanquam sponsus proce-
Psal. 18. dens de thalamo suo, aquam nostræ corruptionis in vinum vertit incorruptionis. Reuertetur
circa finem seculi vt nunc circa finem huius anni in Chana Galilææ rediit, Quid ergo nunc illic
fecerit, audiamus, & in exteriori eius opere interius mysterium perquiramus. [Et erat quidam re-
gulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset, quia Iesus adueniret à Iudæa in
Regulo Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum vt descenderet, & sanaret filium eius. Incipiebat enim
isti no- mori.] Regulus iste qui accessit ad dominum Iesum, rogans vt descenderet, & sanaret filium eius,
tus Chri à superiori anno nosse poterat, quod illum ad sanitatem conferendam, prout vellet comitare-
stus. tur effectus. Nam & hic superius Euangelista dixit, quod antequam ascenderet Hierosolymam,
Iohan. 2 imminente pascha, mansit in Capharnaum aliquantis diebus, & cæteri Euangelistæ non tacent,
quod ibi multas virtutes fecerit, intantum, quod dicerent ei conciues sui: Quanta audiuimus de
te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Cum ergo de virtute illius bene comperta non
Mat. 11. Lucæ 4. dubitaret, cur eidem dicenti: Domine, descende, vt sanes filium meum. [Dicit Iesus: Nisi signa
& grodigia videritis, non credetis.] Non enim leuiter accipiendum est, quod grauissima veri-
tas patriæ suæ dixit, quod vni regulo loquens, toti suæ genti pluralis numeri verbo dixit.

Quid est credere, vel fidē habere. Cùm ergo credere, & fidem habere, paria vel idem sint, primum ponenda, & aperienda
est diffinitio fidei, statimque liquebit quod regulus iste & sanitatem filij quærere, & tamen non-
dum credere potuerit. Paulus apostolus cum de fide plura diceret, eandem fidem diffiniens: Est
Heb. 11. autem fides (inquit) sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentiū. Non (inquit)
fides earum quæ præsentes sunt, & corporaliter videntur, sed sperandarum est substantia, id est
possessio rerum non apparentium, sed earum quæ nondum apparent, est argumentum, id est
certitudo rerum. Quod enim videt quis quid sperat? At verò signa illa, quæ faciebat dominus
Rom. 8. Iesus, quæ videre potuerat iste regulus, quæque sibi impartiri precabatur, res erant præsentes,
res erant apparentes. Ergo illarum rerum fides non erat, id est signa illa videre, illa signa sci-
re, & de illis dubitare non posse, credere non erat, fides non erat. Quæ autem erant res non
præsentes, res non apparentes, quarum fidem volebat haberi, dicens: Nisi signa & prodigia
videritis, non creditis? Videlicet illæ, de quibus loquebatur, quas annunciabat nescientibus,
pro quarum annunciatione, quia apparentes non erant, quia corporaliter non videbantur, pro-
pheta se dicebat. Propheta (inquiens) in patria sua honorem non habet. Verbi gratia: Ap-
Marc. 4. propinquabit (inquit) regnum Dei, & Messias iam venit, & sic dilexit Deus mundum, vt fi-
Sup. eo. Sup. 3. lium suum vnigenitum daret, & ego sum qui loquor vobiscum, & sicut Moyses exaltauit ser-
Intra 8. pentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipsum non pe-
Supr. 3. reat, sed habeat vitam æternam. Hæc & huiusmodi res, partim quidem præsentes, partimque
futuræ erant, sed corporalibus oculis non videbantur, & ideo non apparentes erant. Has
Mat. 13. ergo res auribus audiendi audire, auribus cordis suscipere, de his præeunte rationis iudicio
Sup. 3. non hæsitare, credere erat, fidem habere erat. At illi non audiebant, & cum loqueretur,
quod sciebat, cum testaretur hoc quod viderat, illi testimonium eius non accipiebant, licet signa
multa ab eo fieri viderent. Bene ergo non ait tantùm, nisi videritis, sed nisi signa & prodi-
gia videritis, non creditis. Quod profecto cum acerba (vt dignum est) vituperatione dixit,
quia

quia comparatione illorum iustificati fuerint Samaritani supra memorati, quibus non dignabantur couti, quia paulo ante apud illos fuerat non sine honore, quia crediderunt in eum, non propter signa & prodigia (nulla enim viderunt) sed propter prophetiam quidem credere cœperunt, qua dixerat mulieri omnia quæcunque fecit, sed deinde propter sermonem ipsius sanum & verum, multo plures crediderunt, dicentes non quia signa vidimus, sed quia audiuimus & scimus, quia hic est verè saluator mundi. Nonne ipsi scilicet contribules sui maxime audierunt, imo & quotidie audiebant, & proinde scire poterant? Nonne saltem testimonia Iohannis satisfacere illis debuerant, quem omnes sciebant esse prophetam? Rectè igitur hoc illis in tempore improperabat, quia Samaritani (vt iam dictum est) comparatione illorum de proximo iustificati fuerant, imo & omnes gentes paulo post magnifice iustificandæ erant. Gene.12 Gene.12

Ipsi nanque à fide patrum nimium degenerabant. Nunquid enim Abraham propter signa & prodigia credidit? Nunquid quando dixit ei Deus: Egredere de terra, & de cognatione tua, & benedicam tibi, & multiplicabo, atque in semine tuo benedicentur vniuersæ cognationes terræ? Nunquid (inquam) dixit Abraham, quod signum tu ostendis mihi, quia hoc præcipis, vel hoc promittis mihi vt credam tibi? Quod si obijcias quorundam scripta, quæ non sunt autentica, quibus fertur de igne Chaldæorum diuinitus eductus fuisse, & hoc illi pro signo potuisse sufficere, dic quæ signa & prodigia Deus illi ostenderat, vt fiducialiter habens in ignem se proijceret intrepidus permitteret? Quod signum aut prodigium acceperat, vt Deo sæpius promittenti semen, in quo benedicerentur omnes gentes terræ, non infirmaretur fide, nec consideraret corpus suum emortuum, & sterilem vuluam Saræ? Nunquid saltem hoc pro signo, siue spei suæ solatio acceperat, vt ambo grandæui, ille centenarius, illa nonagenaria, non senescerent, aut frigescerent? Denique saltem hoc, vt Saræ sterili muliebria id est menstrua fieri non desinerent? Ergo degeneres (inquit) vos, ergo tanto patre indigni, ergo deteriores omnibus alienigenis, qui nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Sed dicitis: Vis ne vt frustra vel leuiter credamus tibi? Num credere debemus omni spiritui? Te dicente, quòd Christus sis, quod filius Dei sis, qualiter experiemur quod verum dixeris? Ad hæc inquam: Planè experimini, sed quomodo lex præcipit. Probate, sed legitime. In lege enim quid scriptum est? Quo modo legitis? Quod in nomine Domini (inquit lex) propheta prædixit, & non euenerit, hoc dominus non est locutus, sed per tumorē animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum.

fides Abrahæ absque præmijs signis — *Rom.4* — *Obiectio Iudæorū. 1. Iohā.4* — *Rñsio.* — *quo ex lege debuerunt christo credere.*

Nunquid autem & lex itidē non dicit: Si surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & prædixerit signa atque portenta, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus & sequamur deos alienos, non audies verba prophetæ illius aut somniatoris. Fateor (inquam) quia & hoc dicit, sed de somniatore, de propheta, qui suadet tibi post deos alienos ire, hoc dicit. Alius locus est, aliud mandatum est prophetæ, qui cōfitetur se in nomine domini venire, & verum prophetat cum ista professione. Sic enim ait: Prophetam de gente tua & de fratribus tuis, sicut me suscitabit tibi dominus Deus tuus, ipsum audies vt petisti à domino Deo tuo in Oreb. Ac deinceps: Qui autem verba eius quæ loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam. Et subinde: Quod si tacita (inquit) cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum, quod nō est locutus dominus, hoc habebis signum: Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non locutus est, sed per tumorē animi sui propheta confinxit, & idcirco non timebis eum. Itaque secundum legis mādata non per figmēta neque prodigia, sed per verbū verū experire, vt sciatis ô patria mea, quod credere debeas. Verbi gratia: Cum dico tibi: Soluite templū hoc, & ego in tribus diebus excitabo illud, imo cū aptius dico & dicam, quia occisus post tres dies resurgam, si non euenerit quod dico, hoc Dominus non locutus est, imo ego qui loquor Dominus nō sum. Interim antequā illud fiat, cū dico vobis, quod cogitatis mala in cordibus vestris, & cætera talia cum dico, redeuntes ad cor vestrum, si intelligitis ita esse rem in cordibus vestris vt dico, scitote quia dominus locutus est, & vera sunt cætera, quæ omnia in nomine domini vobis loquor. Sic enim legitime Samaritani paulo ante veritatē examinauerunt vna muliere prædicante: venite & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcunque feci. Quis enim alius nisi dominus Deus occulta cordium perspicit. Alumni legis sapite legē, propheta tam ille qui loquitur quidē in noīe domini, sed mentitur, quàm ille cuius quidem verbū quod locutus est euenerit, sed locutus est in dijs alienis, hic inquam & ille pariter cōtemnentur, imo & occidētur. Qui aūt & in nomine domini loquitur, & verū verbū loquitur, hic timēdus est, huic per omnia credendū est. Sed vos econtra signis & prodigijs experiri vultis, aliqui imo pene cūcti signa de cœlo quæritis, videlicet vt si Christus ego sum, si propheta ille ego sum, de quo dixit Moyses (vt pdictū est) Prophetā suscitabit vobis dominus Deus de fratribus vestris, ipsum audietis tanquam me, si (inquam) propheta ille ego sum, hæc signa & prodigia quæritis, & rursus idē vel simile quod propter vos fiat Romanis signis & portentis illis, quæ propter patres vestros facta sunt interēptis Aegyptijs. Et quidē generationi huic malæ & adulteræ, quæ tentando huiusmodi signa quærit, signū nō dabitur, nisi signū Ionæ pphetæ, vt sicut ille fuit in vētre cœti tribus

Deuter. 13. — *Deut.13.* — *Deut.18.* — *Iohan.2* — *Mat.16.* — *Matt.9.* — *Mat.16* — *Deut.18.* — *Matt.12*

diebus

diebus & tribus noctibus, & tunc demum illo prædicante, triduanam pœnitentiam egit Niniue
Ionæ 3. & 4. & illa reseruata exaruit cucurbita, quæ obumbrabat super caput Ionæ, ita sit filius hominis in
corde terræ tribus diebus & tribus noctibus, & tunc demum in nomine eius pœnitentia & re-
Luc. 24. missio peccatorum prædicetur in omnes gentes, illisque trina mersione baptismatis, in nomine
Mat. vl. patris, & filij & spiritus sancti, & ita saluatis, ista patria mea, hæc generatio mala disperdatur.
Attamen vobis paucis, quicunque residui estis, qui non tentantes, sed necessitatem habentes
signa quæritis, signa fient plura, & maiora quàm petitis, vt audiant gẽtes, quæ solo auditu con-
tentæ erunt, & dicant, audiuimus & scimus, quia hic est vere saluator mundi. Igitur cum di-
Supra eod. xisset Dominus: Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine,
descende priusquam moriatur filius meus.] Quid aliud petito diceret medico regulus iste, me-
dico (inquam) qui cum sit homo & non Deus, opus habet per semetipsum ad lectulum ægroti
Regulus non credebat Christũ Deum esse. accedere, & tam visu oculorum, quàm tactu venarũ, genus morbi dignoscere, & secundũ mor-
bum antidotum dare: Accesserat enim ad dominum, rogans eum, vt descenderet, & sanaret fi-
lium eius, & illo differente: Domine (inquit) descende, priusquam moriatur filius meus. Videli-
cet non credebat, quod ab illo resuscitari posset, si moreretur, nec tantam fidẽ aut humilitatẽ ha-
bebat, vt diceret, velut ille beatus Centurio, qui non erat de Israel: Domine, non sum dignus, vt
Mat. 8. Psal. 113. intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur filius meus. At Iesus non descẽdit,
sed mansit in eodem loco, & tanquam Deus, qui omnia quæcunque voluit, fecit, sanitatem filio
eius sola voluntate, in qua vniuersa sunt posita, restituit, & tanquam propheta verbum verum
dicit, quo secundum legem prædictam probari debeat, quia de corde suo consingat nihil. [Ait
enim: Vade filius tuus viuit.] Hoc denique vnum idemque dictum, & vera de præsentibus pro-
pheria est, & (sicut ex seruis suis idem regulus postmodum comperit) imperium vitæ est. Con-
stat vero, quia de minori miraculi huius parte, id est de prophetiæ veritate sancti prophetæ di-
gne secundum legitimam probationem (de qua supra dictum est) magni habiti sunt. Verbi gra-
1. Re. 10. tia: Samuel, quando dixit Sauli, inuentas esse asinas, & verum dixit, quas tamen ipse non inue-
3. Re. 18. nit. Itemque Helias, qui regi Achab multam pluuiam mox affore dixit, & verum dixit, nec
tamen illam opere suo, aut dedit, aut fecit. Igitur cum incomparabiliter maius sit opus vitæ, &
virtutis, & potenti imperio facere, & vero verbo annuntiare, quam opus non suæ virtutis
vero tantum verbo nuntiare, merito generationi malæ & adulteræ improperatur, quia sepul-
Mat. 23. chra prophetarum honorabant, quos patres illorum occiderant, & dominum prophetarũ ver-
bis blasphemis inhonorabant, quem & implendo mensuram patrum suorum occisuri erant.
Quanta enim maiora his ostendit illis opera, & non crediderunt? attamen regulus iste prophe-
tiam simul & potentiam operis huius diligenter inuestigans, seram licet, fidem habuit. Sequi-
tur enim: [Credidit homo sermoni, quem dixit ei Iesus & ibat] Credidit nunc interim sermo-
ni eius, paulo post comperta non sola virtute sermonis, sed & potentia loquentis, non so-
lum sermoni eius credidit, sed & in ipsum tanquam in deum Dei filium credidit. Nam & hoc se-
Deut. 13. quitur: [Iam autem eo descendente serui occurrunt ei, & annuntiauerunt, dicentes, quia filius
eius viueret.] Iam ex hoc prænuntio scire potuit regulus iste, quod fidelis Iesus propheta esset
domini, quia videlicet iuxta legalem diffinitionem, & nihil loquebatur in dijs alienis, sed po-
tius inuitabat auditores ad dilectionem creatoris, & verum sibi verbum dixerat de vita filij sui.
Hoc (inquam) scire poterat, etiam si casu aliquo, vel medicina se absente illata, filius suus conua-
luisset. Sed non eo contentus fuit. [Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit.]
Videlicet scire cupiebat, vtrum eodem verbo quo dixerat ei Iesus: Filius tuus viuit, eodem
(inquam) verbo virtutis suæ, salutem portasset, vt ad filium suum febre fugata tam cito redi-
ret. Sciebat quippe horam illam, & diligenti memoria tenebat, ex industria notatam, certoque
tenore apud animum suum defixerat, vt si hora recuperatæ sanitatis illa esset, in qua dixit ei Ie-
sus: Filius tuus viuit, iam de diuina illius magni prophetæ potentia non dubitaret, quod esset
Cur hoc signũ hic narratur ipse filius Dei, quod esset rex Israel. [Et dixerunt ei: quia heri hora septima reliquit eum febris.
Cognouit ergo pater, quia illa hora erat in qua dixit Iesus: Filius tuus viuit, & credidit ipse, &
domus eius tota] Bene quidem, quod per occasionem vnius filij, salus patri, & toti domui facta
est, sed quid magnum fuit, quod pro tali vel tanto signo credidit tota domus vnius reguli? Non
enim signum hoc paruum fuit, per quod se vbique esse, vbique posse, & sola voluntate cuncta
perficere satis euidenter ostendit. Nam & idcirco ab hoc Euangelista præteriri non debuit, qui
pene sola diuinitatis filij Dei testimonia, pro causa sæpe dicta congessit. Quid ergo tantus hic
Supra eod. Euangelista nunc os suum ampliauit, vt declamaret nobis, quia credidit ille, & domus eius
tota, nisi quia domus illa erat de incredula huius magni prophetæ patria? Ipse enim Iesus
Iohã. 2. (vt supra dictum est) testimonium perhibuit, qui propheta in patria sua honorem nõ habet. Hic
autem regulus, & tota domus eius ad hoc luce rationis perduci potuerunt, vt inuidentiæ tene-
bras euaderent, & hominem patriæ suæ non tantum vt prophetam, sed vt prophetarum do-
minum credendo honorarent, & honorando crederent. Similiter quando conuertit aquas in
vinum

vinum: Crediderunt (inquit) in eum discipuli eius, cũ pro quantitate miraculi fructus esset valde exiguus. Ergo & quod hic ait Euangelista: Credidit ipse & tota domus eius, & illic: Crediderunt in eum discipuli eius, pro quantitate quidem operum, paruum commemorat fructum, veruntamen non contemnendũ respectu patriæ suæ, quod esset nimium difficilis ad credendum. Et hoc quidem saluatoris beneficium, in vno reguli filio (vt legitur) ita factũ est. Cæterũ, sicut archisynagogi filia, quę tunc mortua est, quando mulier à fluxu sanguinis liberata est, rectè synagogã significat, quæ tunc præ infidelitate & inuidia vitam suam reliquit, quando gentilitas à peccatis suis, in Christum credendo, recessit, ita nihil prohibet in filio reguli mystice eundem populũ Iudaicum accipi, cum supradicta mulier Samaritana manifestè typum ecclesiæ de gentibus prętulerit, qua in dominũ credente hic incipiebat mori. Nam sicut archisynagogus, qui procidens ad genua Iesu, rogauit pro filia, ita æque & regulus nobilem fidem patrum, Abraham, Isaac, & Iacob rectè significat, quæ pro salute illius populi ad Christum & dominũ patrem, antiquis meritis interuenit. Quam illorum fidem dum in fine sęculi respicit, in eo quod reliquiæ Israel saluæ fiunt, rectè illis dicit. Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Nisi enim prædicãtibus Enoch & Helia, instantis iam iamq; subsecuturi iudicij signa & prodigia viderint, multo maiora quàm nos, qui neque redemptoris signa vidimus, neq; venturi iudicij signa & prodigia adhuc videmus non credent. Quapropter tunc illorũ minoris laudis vel gratiæ fides erit, vt eidem populo rectè dicatur, & illud, quod in typũ eius Apostolo Thomæ dictum est: Quia vidisti me credidisti. Beati qui non viderunt & crediderunt. Sed & illud quod dictum est, quia heri hora septima reliquit eum febris, quod & mulier Samaritana sexta hora in dominũ sedẽtem super puteum credidit pulchrè huic mysterio congruit. Quid enim est hora septima, nisi post solis ascensum eiusdem solis descensus? Sexta quippe hora sol altissimus est, nec nisi descendendo septimam facit horam. Igitur sexta hora mulier Samaritana dominum agnouit & credidit: hora vero septima, filium reguli febris reliquit, quia videlicet ascendente in cœlum Christo sole iustitiæ, ecclesia de gentibus credidit. Iudaicus vero populus illo descendere incipiente, id est, signa & prodigia descensus sui præmittente crediturus est.

Marginalia: Matt. 9. — Rom. 11. Apo. 11. — Iohã. 20 — Mysteriũ sextę & septimę horę

Finis libri quarti.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. V.

HVnc Euangelistam Iohannem per aquilam significatum esse (quod pœnè cunctis notum est) rectè spiritui sancto placet. Christũ quippe solem iustitię gyrantem per circuitũ, & in circulos suos reuertentem, id est, omnia disponentem, & in secreto consilio cuncta præuidentem, claro intuitu contemplatus est, viasq; eius in hoc euangelio tanquã in horologio lucida rationabili vngula depinxit, vt sapientiæ eius circuitũ, consiliorumq; eius circulos diligens lector, quanquã lippientibus vtcunq; speculetur oculis. Ita quippe itinera, & facta quædã describit filij hominis, ob insinuandũ consiliũ eiusdem filij Dei, quemadmodũ ob inuestigandũ ascensum seu descẽsum solis, geometricales quosdam circulos sibi depingere solẽt astronomici. In quo illud maximè notandum, quod nullũ paschale festũ prętererit, & velut si ab orientali linea sursum versus progressionarios solis gradus cõputes, ita semper ab hoc festo secundũ facta & dicta, circa maxima & necessaria versatur sacramẽta Christianæ fidei. Sunt aũt quas cõmemorat, tres triũ annorũ solẽnitates, quarta solennitate excepta, in qua passus ipse ac sepultus, resurgensq; à mortuis, eadẽ, quæ superioribus annis docuerat, perfecit. & de seipso condidit salutis nostræ sacramentũ. De pascha primi anni iã dictũ est, quia Hierosolymã ascendens primũ & maximè necessariũ vitę nostræ tantũ verbis aperuit instrumentũ, dicẽs: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei, &c. Ac deinde commoratus in Iudæa, detrahentibus Iudæis, inuidẽtibus pharisæis, diuertens in Samariæ ciuitatẽ, tãdemq; redĩs in patriã suam, mystice præsignauit, quibus vel quo ordine eiusdẽ regenerationis, vt supra dictũ est, deriuaret gratiã. Ecce hoc secundo anno eodẽ festo ascendens Hierosolymã, veniens ad probaticã piscinam, eandẽ quã prętérito anno verbis tantum cõmendauerat, factis quoq; præfigurat baptismi sui potentiã, ac deinde per occasionem factorum eius, aduersantibus & calũniantibus Iudæis, dũ veritatem diuinitatis suæ defendit, firmum nobis fidei verbum contrahit, in quo tota eius baptismi virtus consistit.

Marginalia: Cur Iohannes ꝑ aquilã significatur. Eccle. 1. — Pascha primi anni ꝑdicationis Christi. Iohan. 3 — Pascha secundi anni.

Tertio

Pascha tertij anni. Tertio nihilominus anno circa solennitatem eandem, facto conuiuio de quinque panibus &
duobus piscibus, ita quinq; millia hominũ per occasionem cibi illius, aliud non minus necessariũ
Infra.6. salutis nostræ commendat sacramentũ, dicens: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & bi-
Pascha quarti anni. beritis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c. Quarto anno in eadem solennitate
(vt prædictum est) patitur, videlicet vt superioribus annis docuerat, nos in morte eius baptiza
remur & carnem eius ad manducandum, & sanguinem ad bibendum acciperemus. Adeo san-
ctam & veram veteris paschæ rationem comprobat, vt in qua veterum fulgebat memoria Dei
beneficiorum, in eadem solennitate nouorum conderet veritatem sacramentorũ. Igitur hoc men
se principio mensium, qui iuxta solem istum visibilem primus est in mensibus anni, quid fecerit,
quid dixerit iste festiuus nobis sol iustitiæ, in hoc (vt cœptum est) euangelicæ lectionis speculo cõ
C A. V. templemus. [Post hæc erat dies festus Iudæorum, & ascendit Iesus Hierosolymam.] Hic Euan-
Dies festus Iudæorum hic pascha est. gelista paschale festum non apertè exprimit, dum dicit indiffinitè: Erat dies festus Iudæorum, &
ascendit Iesus Hierosolymam, sed ex superioribus festum paschale fuisse colligitur. Nam aliam
ob causam superius, vbi mulieri Samaritanæ est locutus, dixit discipulis suis: Nonne vos dicitis,
Supr.4. quia adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Constat vero, quia vbi nõ plus quàm quatuor
Exo.23. menses ante messem intersunt, paschalis festiuitas non plus quàm duobus mensibus longè abest,
Deut.16 quo vtiq; spacio temporis alia festiuitas nulla occurrit, qua secundum præceptum legis omne
masculum deberet apparere ante conspectum domini. Igitur & hoc paschale festum est, quo no-
strorum (vt prædictum est, & posterius liquebit) sacramentorum principium reperitur. [Est au-
tem Hierosolymis probatica piscina, quæ cognominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus
habens.] Piscina non à pisce dicta est, sicut nec fiscina à fisco, nec mutina à muto nisi forte per an
tiphrasim, eo quod pisces minimè habeat. Erat autem aqua gemino lacu insignis quorum alter
plerunque impletur imbribus hybernis, alter rubris est discolor aquis, vnde hostiæ lauabantur.
Probatio. Quamobrem probatica quoque dicta est. Græcè nanque probata, Latinè oues dicuntur.
Vnde (vt prædictum est) piscina hæc probatica dicitur, eo quod ibi hostiæ lauarẽtur. Quæ cog-
nominatur inquit Hebraicè Bethsaida. Notandum quod non ait, quæ cognominatur probatica.
Quod si dixisset, videretur idem dici Græcè probatica, quod Hebraice Bethsaida: sed est inquit
probatica, id est, lauandis hostijs accommoda, quem sensum sermo latinus vno verbo non reso-
nat: cognominatur autem Bethsaida, quod Latinè dicitur domus frugum. Cuius nominis secun
dum res subsequentes magnum est mysterium. Quinque (inquit) porticus habens. In hoc tan
tum continetur mysterium, vt quamuis per hominis factum, tamen à Deo rectè credatur proui-
sum: quatenus huius numeri porticus illic haberentur. Cur enim illic habebantur. Sequitur: [In
his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, surdorum, aridorum, expectantiũ aquæ
motum.] Id est, ad hoc piscina hæc porticus istas habebat, ne multitudo languentium ad cœle-
stis remedij opificem piscinam excubans, tectum non haberet, ne opem supernam expectare nõ
liceret, æstu vrente, vel turbine aut pluuia de sub vuido vrgente. Longa enim erat supernæ vi-
sitationis expectatio, de qua protinus subiungitur: [Angelus autem domini secundum tempus
descendebat in piscinam, & mouebatur aqua. Et quicunque primus descendebat in piscinam, sa-
nus fiebat à quacunq; detinebatur infirmitate.] Ideo tunc euidenter præsentes sanctæ ciuitati &
*Addo, ob templo prȩsides aderant virtutes, antequam * admissum in saluatorem crudele necis sacrilegiũ
recessisset ab eis omne cœli præsidium, quo facto, vt Iosephus quoque testatur, auditæ sunt ex-
Iose. de bello Iudaico, libr.7. cap.12. dem virtutes conclamantes: Transeamus ex his sedibus. Notandum vero, quod non esu hostia-
rum quæ illius piscinæ aqua lauabantur, sed ex eadem, qua & hostiæ lauabantur, à qua sanabatur
vnus, quicunque post motionem eius primo descendisset infirmus. In his inquam (vt prȩdictũ
est) tantũ continetur mysterium, tantumq; prȩfiguratũ est sacramentum, quanto opus habebant,
quæ cœlesti tẽplo inserendæ erant hostiæ viuæ, scilicet animæ & corpora sanctorũ, quãto opus ha-
bemus omnes nos homines, qui vniuersi ex primo parente nostro verum languorem, veram &
omnimodam tam corporis quàm animæ contraximus infirmitatẽ. Scimus enim & credimus,
Esai.9. credimus (inquã) propter quod loquimur, quia dñs noster Iesus Christus, qui vocatur iuxta pro-
Iohan.3 phetam magni consilij angelus, de cœlo venit, id est, non de deorsum, vt cæteri homines, sed de
1.Cor.15 Psal.19. sursum, non de terra, vt primus homo terrenus, sed de cœlo venit homo cœlestis, quia non de
matre iuxta quosdam abortiuos hæreticos initium habuit, sed à Deo venit, à patre exiuit apud
quem erat antequam formaretur terra & orbis. Venit (inquam) in populum Iudæorum, de illo
carnem assumens, & eodem de sensu suo, dum prædicat & annuntiat salutem & pacẽ, mota est
gens inquieta, & grauissimæ veritatis eius impatiens, & versa in seditionem, tradidit morti vitæ
Rom.6. æternæ largitorem. Qua ille morte sua vitæ mundo cõdidit sacramentũ, vt in morte eius bapti-
Gen.49 Deut.33 zaretur genus humanum, id est, omnes qui diuersis retro temporibus collecti, quinque libris Mo
saicæ legis testificatam hactenus expectauerunt gratiam Dei. Huius planè mysterij figuram,
præferebat illa magna & diuina res. Vnde & hic Euangelista Iohannes, supernæ charitatis
diligens inspector, rectè illam non prȩtereundam arbitratus est. Piscina quippe illa sa-
cra in

cra, in qua, vt prædictum est, hostiæ lauabantur, vniuersas populi Iudæorum cærimonias, vniuersum veterum sacrificiorum ritum significat, quæ cum vmbræ essent futurorum, ita, anteq̃ Christus descenderet & in semetipso legem impleret, neminem iustificare, vel ad perfectum adducere poterant, sicut piscina illa ante descensum angeli neminem sanare poterat. Quæ, sicut quinque porticibus cingebatur, in quibus iacebat multitudo languentium, motũ aquæ expectantium: ita lex Moysi, cuius quinque libri sunt, peccatores interim cohibebat, sacrificijs illis obumbraticis emundari non valentes, donec veniens Christus ea, quæ sacrificijs eisdem præfigurabantur, in veritate perficeret. Vel certè, quia non solum illos qui sub lege Moysi fuerũt, sed & cunctos qui ante legem, & ab initio mundi electi per fidem Deo complacuerunt, Christus Dei filius saluare venit, & omnibus erat necessaria passio Christi: bene quinque porticus erant, & in omnibus languentes iacebant, expectantes aquæ motum: quia videlicet ante aduentum Christi, à quo sexta mundi ætas incipit, quinq; ætates fuerunt, quarum in nulla defuisse credendum est fideles & iustos viros, qui circa eandem spem repositi, salutarem nostri redemptoris expectabant aduentum. Quorum omnium vnam eandemq; fidẽ rectè significabat ille vnus, qui prior descendebat in piscinã, & sanabatur. Nam vnus dominus, vna fides, vnus in omnibus electus est spiritus, & idcirco electorum omnium siue mortuorum, siue viuorum, siue ante siue post passionem Christi vocatorum, vna ecclesia & vnum corpus est. Igitur in hoc loco tam pulchra, tam splendida suæ passionis figura illustrato, dominus quid fecerit audiamus. Sequitur: [Erat autem quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate sua.] Rectè quidem, vt à sanctis doctoribus expositum est, hic homo tanto tempore languidus, peccatorem significat scelerum suorum enormitate pressum: cui quia dilectio Dei & proximi deest, & idcirco per pœnitentiam conualescere non potest, bene huius infirmitas triginta & octo annos habet, & à quadragenario numero, qui pœnitentiæ dicatus est, binario differt. Verùm, quoniam per huius occasionem sabbatum Iudæorum soluitur, & eadem sabbati carnalis solutio magna, & Christianæ fidei necessaria ratione defenditur, non contenti sumus scire, quod peccatorem significet: sed & quem, qualem, quantumque, id est, q̃ late diffusum figuret nosse oportet: quia videlicet dũ ille grabbatũ suum sabbato portat, non leue est, quòd dominus ipse, qui iusserat, aduocatus eius factus est, disputando aduersus illos robustos legis æmulatores Iudæos, quasi pro sabbato Dei æmulantes, reuera autem præ inuidia seipsos dissecantes, dum vnius saluti detrahunt, alterius virtuti vel gloriæ inuidentes. Igitur sicut ille vnus, qui post motionem aquæ primus in piscinam descendere poterat, priorem populum rectè significat, id est, Israelitas, quorum est adoptio, & testamentũ & legislatio, quorũ patres, ex quibus Christus secũdum carnẽ, qui est super omnia Deus, benedictus in secula: ita nihilominus iste, qui hominem non habebat, vt cum mota fuisset aqua, mitteret eum in piscinam, populum significat gentilium, qui cum & ipse in Christum crederet, & baptizari vellet, nemo apostolorum, sicut in Actibus apostolorũ de Cornelio legitur, vnitati illorum qui ex circuncisione erant, illum admittere audebat. Cuius rei mysterium, quia nostra res est, in præsenti lectione subtilius perscrutandũ. Erat, inquit, quidam homo ibi, triginta & octo annos habens in infirmitate. Vbi aqua illa mota fuerat, & vnus descendebat in piscinam, ibi erat & homo iste: quia videlicet, vbi & passio Christi celebrata est, & baptismi sacramẽtum illi priori populo tradebatur, iam ex tunc gentilis populos, fama tantæ salutis audita, gratiam eandem postulabat, triginta & octo annos habens in infirmitate, id est, olim desperatus, perdita corporis & animæ temporali & æternali salute, fraudatus vitæ præsentis pariter & futuræ veritate. Nam per triginta annos, qui numerus annorum plena viri ætas est, vitæ præsentis perfectio: per octo annos vitæ futuræ æternitas, cuius octo sunt beatitudines, quæq; octaua mundi ætate perficietur, rectè figuratur. Sed gentilis populus, & præsentem vitam se non posse retinere sciebat, & futuræ nullam spem habebat. Igitur magnus iste languidus triginta & octo annos in infirmitate habebat: quia & præsentem vitam laboribus & oneribus cito consumebat, & futuræ resurrectionis spem nullam habebat. Vt autem iste languidus tam vetus tamque à salute remotus, calamitatem suam agnosceret, magisque ac magis ingemisceret, grandis illum commotæ aquæ sonus excitabat, magnumque gaudium illius, qui ante se descendens curatus fuerat. Nec verò tantùm ex eo, quod in omnem terram sonus ille exiuit, & in fines orbis terræ descensus illius magni angeli auditus est, illud cognouerat: verũ & ex eo, quòd penes eandẽ piscinã, & intra porticus eius, idem languidus aderat. Illo quippe tempore, quando hic nostræ pacis nuncius, hic Dei filius de cœlo descendit, & seditione cõtra illum excitata, vt passione sua saluos nos faceret, intrauerunt aquæ vsque ad animam eius, & venit in altitudinem maris, & tempestas demersit eũ, illo, inq̃, tempore Romanorum militũ Centuriones, quinquagenarij & decuriones intra Iudæę sinus habebantur. Erat ergo quidã homo ibi trigita & octo annos, vt prædictum est, habens in infirmitate. [Quem cũ vidisset Iesus * & cognouisset quia multũ tẽpus haberet, dixit ei: Vis sanus fieri?]Quibus putas oculis illum qui per hunc hominẽ significabatur, magnũ languidum Iesus vidit, quos vel quantos habet oculos in capite suo? Septem. Ipse est enim lapis ille, in

Col. 2. Marc. 5. Heb. 10.

Quinq; ætates mundi ante descensum Christi.

Ephe. 4. 1. Cor. 10.

Languidus ille gentilẽ populũ designat

Roma. 9

Acto. 10.

Languidus per 38. annos.

Psal. 18.

Psal. 68.

* textus addit iacentem.

Zacha. 3

Zach. 3. Colos. 2 quo septem oculos Zacharias propheta se vidisse testatur, qui sunt septem spiritus Dei, quorum
Psal. 101. omnis plenitudo corporaliter habitans in illo requiescit. Istis oculis gratiæ vel misericordię, quę
non est alia quàm ipse Deus noster spiritus sanctus, vidit istum languidũ cum ascendisset in cœlũ,
prospiciens de excelso sancto suo, de cœlo in terram aspiciens, vt audiret gemitus compeditorũ,
vt solueret filios interemptorum. Tunc, inquam, prospexit, tunc vidit & cognouit, quia mul-
tum tempus haberet, id est, sensum pietatis suæ se sensisse probauit, quia tempus miserendi eius
Psal. 9. adesset. Quem eius respectum pulchre per hoc innuit, quod prædicto homini familiariter
dicit: Vis sanus fieri? Et quidem desiderium pauperum iam exaudierat, & præparationes cordis
eorum audierat auris eius. Quomodo ergo patentem omnibus vnius languidi voluntatẽ nescire
poterat? Verùm ad hoc interrogat, & ad hoc solum dicit, vis sanus fieri: vt ostendat, quod de
homine nihil amplius debeat quæri, id est, non qualis persona vel ex qua gente sit, sed hoc solũ,
vtrum peccata sua relinquere, iustitiamq; velit operari. Nam in omni gente, qui timet Deum &
Acto. 10 operatur iustitiam, acceptus est illi. [Dicit ei languidus: Domine hominem non habeo, vt cum
mota fuerit aqua, mittat me in piscinam.] Homo iste necessarius, qui languidũ mittat in pis-
cinam, id est, peccatorẽ ad dominicæ passionis applicet sacramentũ, ipse Christus vel aliquis vi-
carius eius est. Verbi gratia: Petrus vel Paulus, in quo loquitur Christus, imo totus concors apo-
stolorũ vel sacerdotũ chorus, quorũ est officium docere & baptizare: quod profecto est languidũ
2. Cor. 13 in piscinam passionis Christi fœcundam æternæ salutis dimittere: Sed hunc hominem languidus
gentilium populus reuera non habebat, quippe contradicentibus his qui ex circuncisione erant
Acto. 11. fidelibus, & contentiose asserentibus, Christũ non pertinere ad gentes, sed ad solũ genus Abrahę
Acto. 10 cui repromissus est. Hoc profecto languidus iste tunc dolebat, quando Cornelius orans & elee-
mosynas faciens regnũ Dei quærebat, quia nec ad Symonem, qui cognominatur Petrus, mittere
nouerat vel audebat, nec eidem Petro adhuc reptilia vel serpentia terræ de cœlo fuerant ostẽsa,
quod in eiusmodi piscina lauare, & sic mactare & manducare deberet omnia. Bene ergo ait lan-
guidus, quia hominem non habeo, vt cum mota fuerit aqua, mittat me in piscinã. Et quasi quæ-
reretur ab eo, cur hominem quem optabat, hominem tam necessarium nõ haberet, protinus ad-
iungit. [Dum venio enim ego, alius ante me descendit.] Quod profecto secundum illius causam,
cum quo tunc loquebatur Iesus, non satis rationabiliter videtur subiungi. Non enim, quia dum
veniret ipse, alius ante illum descendebat, idcirco hominem non habebat: sed quia hominẽ non
Alius habebat, à quo mitteretur, ideo in piscinã descendere nõ poterat. Melius ergo secundũ id, quod
ante me per illud significabatur, ipse literalis sermo procedit, quia videlicet gentilis populus idcirco ho-
descen- minem non habebat qui mitteret illum in piscinam, quia dum veniret ipse, alius ante ipsum de-
dit. Acto. 15. scendebat, id est, idcirco Christi gratiã percipere non poterat, nec apostolis illum admittere lice-
bat, quia dum rogaret sibi auditum salutis aperiri, hi qui ex circuncisione erant, molestè nimis
obuiabant, dicentes: quia nisi circuncidamini secundũ morem Moysi, nõ potestis salui fieri, neq;
ad Christi gratiam admitti: & ita dura conditione repellebantur dũ diceretur eis, ipsos ad Chri-
stum non pertinere, nisi prius vniuersæ legi Moysi subijcerentur. Sed aduersus hanc illius prio-
ris populi inuidentiam oportunè adest prolocutor Christi, magnusq; gentium aduocatus, spiri-
tus sanctus, & antequam gentiles in illam dominicæ passionis piscinã, id est, in baptismi eius, quo
in morte ipsius baptizamur, sacramentum descendisset, cecidit super eos, & erant loquentes lin-
Rom. 6. guis, & magnificantes deum. Ac deinceps sicut visum est eidem spiritui sancto eiusq; apostolis,
Acto. 10 diffinitum est, ne quis vlterius tentaret imponere iugum ceruicibus discipulorũ, quod neque ipsi
Acto. 15. portare potuerunt, neq; patres eorum. Rectè ergo dominus, dum ista futura, imo per semetipsum
disposita, & mox facienda, præuidet: dicit illi languido, qui in piscinam descendere non pote-
rat, vbi alius sanatus fuerat. [Surge, tolle grabbatum tuum & ambula. Et statim sanus factus
surrexit, & sustulit grabbatum suum & ambulabat. Erat autem sabbatum in illo die.] Cur enim
sabbato, illi, quem omnipotens verbum imperio suo sanat, grabbatum suum portare imperat,
quod apud Iudæos fieri non licebat, dicente lege: de die sabbati non inferetis onera per portas
Neem 13 vestras. Cur, inquam, hoc imperat, nisi vt ostendat inimicis suis Iudæis, mox affuturum, vt sicut
Mala. 2 per prophetam prædixit, non solum sabbati, sed & omnium solennitatum illorum stercus super
vultus illorum proijciat. Hoc enim postmodum cœpit fieri authoritate spiritus sancti, signa &
Acto. 15 prodigia facientis, vbi omnes à seruitio legis absoluit, interpretibus voluntatis eius sanctis
apostolis, dicentibus: quia visum est spiritui sancto & nobis, nihil vltra vobis imponere
oneris, quàm hæc necessaria, vt abstineatis ab immolatis simulachrorum, & sanguine & suf-
focato & fornicatione. A quibus custodientes vos, benè agetis. Valete. Sed cum sabba-
tum carnale non curandum esse dominus opere iniuncto innuit, cur tali modo, id est, de-
portatione grabbati, quàm alio quolibet modo istud significare maluit? Planè nonnihil aut
parum boni operis per illam grabbati vectationem significauit. Non enim quippiam eius
laboris aut oneris in hoc fas est suspicari, sub quali laborantibus quodam loco dicit: Venite ad
me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Siquidem labor ille & onus illud
intu-

infirmorum est, qui non sunt sanitatem consecuti, non alius sine dubio labor, quàm amor huius mundi, qui nondum curatos multis oneribus curuat & deprimit. Igitur onus illud hic significat quod quisque portat, sabbatum domini legitime celebrat. Proinde primo sciendũ est, quia sicut in homine illo qui curatus est, populum gentilium intelligimus, quondam absque fide in peccatis suis iacentem, nunc autem in fide stantem, & in bonis operibus ambulantẽ: ita in grabbato eius vniuersum Apostolorũ & prædicatorum Christi ordinem rectè accipimus. Nam sicut homo & cum ægrotat grabbatum suũ portat, & cũ iam sanus est, in eodẽ à diurno labore cõpetenti somno recreatur, ita populus gentiliũ & cum infidelitate langueret, per Apostolos & prædicatores sanctos ad Christum magna dilectionis suauitate deportatus est, & eum iam per iustitiam fidei sanatus est, eorum nihilominus meritis, vel exemplis, doctrinis quoq; vel monitionibus in opere bono, ne deficiat, confortatur, & à quotidianis soluitur excessibus. Hos autem ita vicissim portat, vt cum illi spiritualia seminauerint, iure carnalia metere debeant. Huic ergo magno languido iam sanato cum dicitur: Tolle grabbatũ tuum & ambula, idẽ est ac si dicatur: Da operam, vt grabbato tuo non ingratus appareas. Eos quippe, in quorũ spirituali prædicatione requiescis, tua carnali sustentare debes substantia, dignus est enim operarius mercede sua. Fecit homo imperata, sanus factus confestim surrexit, & sustulit grabbatum suũ & ambular. Quid verius? quid manifestius? Palam omni mundo grabbatum suum portat & ambular. Sanctos Apostolos vel apostolicos viros, in quorum fide, meritisque, & exemplis requiescit, non solum in vita ipsorum suscepit, & competenti alimonia supportauit, sed etiam post obitũ illorum memorias ipsorum debito cum honore veneratur, & amplius possessionibus dilatat, vt successoribus vel imitatoribus eorum nihil corporalibus desit, in quorum spirituali ministerio suam animam reclinauit. Ita profecto huic homini grabbatũ suum portare iubebat Iesus, cum diceret Paulus, imo ipse qui Paulo loquebatur Christus· Corinthijs, de ministerio quod fiebat in sanctos Hierosolymis: Placuit (inquit) eis, & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles, debent & in carnalibus ministrare eis. Igitur cum languido illi dominus secundum magnitudinem potentiæ suæ dixisset: Surge, rectè iuxta beneplacitum voluntatis suę hoc addidit, vt diceret· tolle grabbatum tuum & ambula. Imperium eius, & velox sanitas, & sanitati prompta comitatur obedientia: Erat autem, inquit, sabbatum in illo die. [Dixerunt ergo Iudæi illi qui sanus factus fuerat: Sabbatum est, non licet tibi tollere grabbatum tuum.] Hoc reuera dixerunt, vt hypocritæ, de quibus bene prophetauit Esaias: Populus hic labijs me honorat, cor autem illorum longè est a me. Nam nisi, vt in cæteris, ita & in isto cor eorum longe esset à Deo, non tam male honorem eius diuiderent, labijs pollutis stercus solẽnitatum suarum prædicantes, corde aũt splendidæ diuini operis gloriæ inuidentes. Quid enim? Vnde hic homo sanitatem receperat ex sabbato illorum, an ex virtute eius, cuius præcepto grabbatum suũ portabat? Imo, vt ad illum magnum languidum per totum orbem diffusum, sermo recurrat, gentilis populus vnde spiritum accepit, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sic enim Apostolus, Iudæis & pseudoapostolis fascinantibus, illum magnum & famosum grabbati sui portatorẽ, & dicentibus sine circuncisione & legalibus cæremonijs, licet baptizati sitis, non potestis salui fieri, cum suum iam pene esset oblitus hic homo curatorem, à quo sanitatem receperat, sic (inq[illegible]) ingemiscens: O insensati (inquit) Galatæ, quis vos fascinauit, non credere veritati? Ante quorum oculos Iesus Christus proscriptus est, in vobis crucifixus. Hoc solũ volo à vobis discere, Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Spiritũ enim se accepisse sciebãt, quod manifestũ erat ex operatione virtutũ. Vnde & protinus subdidit: Qui ergo tribuit vobis spiritũ, & operatur virtutes in vobis, ex operibus legis, an ex auditu fidei? Item post aliqua: Currebatis bene, quis vos impediuit veritati non obedire? Videlicet currebant accepta sanitate, qui ante iacebant, portãtes iugum suaue & onus leue, id est, opera iustitiæ, quibus nullo modo debuisset homo sanus sabbata Iudæorũ, quæ Deus odit, præponere, veridico propheta Esaia testãte: Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram. Iniqui sunt cœtus vestri, Calendas vestras, & sabbata vestra odiuit anima mea, facta sunt mihi molesta. Ac deinceps: Manus enim, inquit, vestræ plenæ sunt sanguine. Verùm ille homo sæpe dictus, scilicet gentilis populus, iam sanatus, id est, in Christo baptizatus, sed rudis, & scripturarum imperitus, vnde & partim fascinari potuit non credere veritati, nesciebat hæc, & cætera testimonia propheticæ scripturæ ignorabat, quod tanto odio essent Deo festiuitates, & Calendæ, cunctæq; Iudæorum cæremoniæ, ex quo de sanguine Christi, quo plenas manus Iudæi habent, sunt pollutæ, & idcirco non poterat de ea quæ in Christo est fide, rationem reddere, nec verò poterat ipsum Christũ præsentia corporali adire vt audiret vim patiens, quod in tali contentione responderet pro se. Bene ergo subditur. [Respondit eis: Qui me sanum fecit, ille dixit mihi: Tolle grabbatum tuum, & ambula. Interrogauerunt ergo eum: Quis est qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum, & ambula? Is autem qui sanus effectus fuerat, nesciebat Iesum quisnam esset.] Vide nunc in primis aduersarios Christi, quàm insipientes in ipsa interrogatione sua sint, & iniqui. Ille homo qui sanus effectus

Grabbatũ apostoli sunt, & doctores nostri.

1. Cor. 9

Luc. 10

Romanis.

Rom. 15

Mat. 15.

Esai. 26.

Paulus contra fascinatores fidelium ex gẽtibus.

Gala. 5.

Matt. 11

Esai. 1.

fuerat, & de tam longæua infirmitate repente tam perfectè conualuerat, vt grabbatum suum valentibus humeris, & collo irreflexo portaret, binem breuem illis responsiunculam reddiderat, dicens: Qui me sanum fecit, ille mihi dixit: tolle grabbatum tuum & ambula. At illi partem vnam vel membrum ab auditu suo excluserunt, hanc scilicet: qui me sanum fecit. Aliam verò

Iudæi malitiose nō de sanante sed de sabbato quærebant. partē, id est, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum & ambula, protinus ex ore eius rapientes, linguarum suarū sagittis confodiendum pro signo sibi posuerunt. Non enim dixerūt: Quis est qui te sanum fecit? sed dixerunt: quis est ille qui dixit tibi, tolle grabbatum tuum & ambula? Illud quippe manifestum tantæ virtutis beneficium disparere mallent, vtpote laudis & gloriæ eius causam vel materiam non leuem, hoc autem sciri, hoc audiri vel publicari idcirco studebāt, quia videbatur eis, quod quasi legitima accusatione in calumniam trahere possent. Similiter post-

Acto. 15. Gal. 5. modum cum diceret gentilis populus sanatus, id est, per fidem Christi iustificatus, qui me sanum fecit, qui mihi spiritum dedit, & in me virtutes operatur, ille mihi dixit per Apostolos suos: Iudaicas non cures cæremonias, nec eorum obserues sabbata, tantùm diligas dominū Deū tuum toto corde, tota anima, tota virtute, deinde proximum sicut teipsum, quod est reuera surgere, & tollere grabbatum tuum. Cum (inquam) hæc diceret, econtra non dicebant aduersarij Christi, Iudæi, vel pseudoapostoli: Quis est qui operatur in vobis virtutes? nullam quippe rationem inde audire, vel mentionem fieri volebant, sed hoc dicere audebant: Quis est qui vobis præcipit non obseruare sabbata, vel cunctas Mosaicæ legis respuere cæremonias? & non timebant detrahere Christi gratiæ, sanctorum Apostolorum contemnere personas. Verbi gratia, dicentes: Petrus idiota, & homo sine literis est, & Paulus de Christi Apostolis nullus est, & his

Acto. 4. Gal. 2. 1. Tim. 1. 2. Tim. 2. similia. Quorum fabulas & genealogias, & profanas vocum nouitates, stultas quoque & sine disciplina quæstiones, quæ generant lites, & ad nihil sunt vtiles, nisi ad subuersionem audientium: quia nec deuitare studuerunt, nec per scientiam scripturarum euacuari potuerant, rectè & hoc dictum est, quia is qui sanus fuerat effectus, nesciebat Iesum quisnam esset. Si enim scissent, nequaquam potuissent ab illo fascinari, non credere veritatem. Quam imprudentiam iste

1. Cor. 15 culpans Apostolus: Euigilate (inquit) iusti, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidam habent. Ad reuerentiam vobis loquor, &c. Proinde rectè dicimus, ignorationem scripturarum, ignorationem Christi esse? quia videlicet absque scripturis, noui pariter ac veteris testamenti, impossibile est hominis animam stare, vt nullo circumferatur vento doctrinæ. Nesciebat

Ephe. 4. ergo quamuis sanus factus, id est, in Christo baptizatus primitiuus gentium populus, quisnam esset Iesus, id est, quantus, quàm potēs, quàm verus Deus, quàm verè etiam sabbati dominus. Cur

Mat. 12. vocem nesciebat? Ait Euangelista. [Iesus enim declinauit à turba cōstituta in loco.] Valde notandū, quod nō idcirco Iesus declinauerit, quod ille eū nesciebat, sed idcirco Iesum ille nesciebat, quia Iesus declinauerat. Vnde enim Iesus declinauerat? A turba inqt cōstituta in loco. Nō à loco, in quo erat, & in quo virtutem sanatis operatus fuerat, sed à turba quæ in loco erat, declinauerat. Nihil verius. Quis enim locus est, in quo salutem operatur Iesus, nisi sancta ecclesia eius? Sed à nullo loco Iesus declinat, nusquam localiter declinat. Vbique enim est, cum sit Deus, in

Psal. 97. omni loco est. Quanto magis ab ecclesia sua, quæ locus eius est, nunquam declinat: Deus (inquit Psal.) in loco sancto suo, id est, in ecclesia sancta sua. Sic enim sequitur: Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo. Ergo non à loco Iesus declinauerat. Sed quid ait Euangelista? A turba (inquit) constituta in loco declinauerat, id est, ab illis declinauerat, qui turbam faciebant in loco suo, in domo sua, in ecclesia sua. Non ergo mirum, si is qui sanatus effectus fuerat, nesciebat Iesum quisnam esset, cum & Iesus propter turbam declinasset. Verbi gratia, cum alius diceret: Ego sum Pauli, alius: ego sum Apollo, alius: ego verò Cæphæ, & propter hæc schis-

1. Cor. 1 mata, cæterasque hæreses non poterat simplex fidelis scire quis Iesus esset, non poterat cito rationem certam obtinere, quam de Christo teneret, vel quam contra veros aduersarios Christi, & falsos æmulatores legis redderet. Quid tandem fecit Iesus turba sedata? Quid in pace fecit, qui in turba & tumultu mentium scissuram declinauit? Sequitur. [Postea inuenit eum Iesus in templo, & dixit illi: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.] Interim dum turba est in loco, & Iudæi de sabbato suo calumniantur, is qui sanus

In schismate & hæresi Iesus inuenit suos in templo in scripturis. Ephe. 2. effectus est, templum ingreditur, vbi videat Iesum, vel videatur à Iesu, quia videlicet dum ab hæreticis vel pseudoapostolis pulsatur quæstionibus nouus credentium populus, necessitate vrgente scripturarum thesaurus discutitur, & fidei veritas aperitur, & ita in pace ecclesiæ, qui fuerant hospites & aduenæ, iam ciues sanctorum, iamque domestici Dei conuersantur. Non enim deerant hospitibus istis vel aduenis ardentis dona naturæ, pręclara scilicet ingenia, quæ spiritu sancto adiuta, ex lectione scripturarum via recta possent templum veritatis adire, vbi certa fide offerrent victimas iustitiæ. Namquemadmodum ignis interdum consopitus, iussque cineribus obrutus, flatu agente recandescit, & quanto vehementius vrgetur, tanto efficacius conualescit: sic eadem nouæ ecclesiæ bona indoles, quanto plures & maiores aduersantium lites pertulit, tanto magis profecit, & tanto scripturarum notitia præclarius enituit.

Hoc

Hoc quoque non prætereundum, quod illum hominem sanum quidem dominus per semet-
ipsum fecit, sed non per semetipsum in templum introduxit, quia videlicet per semetipsum qui- Acto.10
dem peccata dimittit, & super gentiles primo tẽpore, vt supra dictum est, gratiam suam ostẽdit:
verùm non per semetipsum vel per angelum suum, sed per hominem Petrum in ecclesiæ fidæ
cõmunionem, per baptismum aquæ, omnes, qui iam spiritum sanctum acceperant, intromittere
voluit. Igitur vbi illum populum suum per medias turbas hæreticorum vel contradicentium
Iudæorum in omnem fidei plenitudinẽ adduxit. Dicit ei: Ecce sanus factus es, iam noli peccare,
ne deterius tibi aliquid contingat. Hoc á principio non dixit, quando sanũ illum fecit: quia pro- Gala.4.
lecto cum adhuc tenera esset gentium fides, nõ pulsanda minis, sed lactanda erant blandimẽtis,
& multa de vetusta consuetudine per discretionem dissimulãda erant ad tempus, in spiritu mã-
suetudinis, quæ tunc opportunius virga ferirentur postq̃ Christus plene formaretur in illis. Sic Exod.7.
populo Israel non in Aegypto dominus legem dedit, sed signis & prodigijs suis oblectauit, qui-
bus & captiuatorem eius Pharaonem verberauit, donec illos educens per mare rubrum traduce- Exo.14.
ret submersis Aegyptijs, & tunc demum legem exeruit dicendo, qui fecerit hoc, morte moriatur Exo. 21.
& sanguis eius super caput eius. Ita plane renascentem in Christo infantiam animarum, nutri- Tit. 1.
cula vel mater Dei gratia primo lactauit, vt præcedentem remissionem peccatorum gratanter Luc.9.
acciperent: deinde forti districtione cohercuit, ne confitentes se nosse Deum, factis negarent. 2.Pet.2.
Benè ergo non a principio, sed nunc tandem dicit homini in templo, iam noli peccare, ne dete-
rius aliquid tibi contingat. Quia proculdubio melius fuisset, nunquam veritatis viam agnos-
cere, quàm post agnitionem retrorsum redire. Sed & illud notandum quod cum triplicem ob
causam soleat Dei voluntate infirmitas euenire: videlicet aut vt probetur patientia meritũq;
augeatur iusti, aut quia peccauit vt purgetur camino molestiæ corporalis, aut ne peccet obstãte
vel renitente vinculo infirmitatis. Hic homo, de quo præsens lectio commemorauit, idcirco
tot annos habuisse in infirmitate sua credendus est, quia peccauerat, cum ei dicat dominus, iam
noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat. Quod & ipsum ad prædictam similitudinem Fideles
populi gentium patenter accidit. Ipse est enim minor ille filius, qui peccauit in cœlum, & coram ex gẽti-
patre, dum accepta portione paternæ substantiæ, quæ eum contingebat, peregre profectus, de- bus sunt
uorauit omnia viuendo luxuriose, tandemque vni ciuiũ adhæsit, & porcos pauit. Cui reuertẽti, ille fili-
& adhuc longe agenti pater occurrit, & in osculum ruens super collum eius incubuit, dum, vt us perdi
supra dictum est, gentilibus adhuc foris positis, id est, necdum baptizatis, sancti spiritus gratiam tus & re
mittit. Bene ergo ille talis homo propter peccata sua in infirmitate iacens, tali modo uersus.
Iudæis irascentibus, sanus factus est, quia filius iste, qui suam ob culpam mortuus fuerat & pere- Luc. 15.
rat inuidente fratre suo, reuixit & inuentus est. Quid tandem fecit iste, qui prius interrogãtibus Acto.10
Iudæis respondere nesciuit, quis vel quantus esset ille, qui dixit ei, tolle grabbatũ tuũ & ambula, Luc. 15
id est bene operando ne cures Iudæorum sabbata? Quod fecit nunc, postq̃ saluatorem suũ co-
gnouit verum esse Deũ, verum esse Dei filium. Sequitur: [Abijt ille homo & nunciauit Iudæis,
quia Iesus esset qui fecit eum sanum.] Melius & fidelius quã Iudæi rem iste diuisit. Illi nanq; cum
audissent ab eo: qui me sanum fecit, ille mihi dixit, tolle grabbatum tuum & ambula, partem
illam, quam criminari non poterant, silentio suo præciderunt, quia non dixerunt: quis est qui te
sanum fecit, sed dixerunt. quis est ille qui dixit tibi, tolle grabbatũ tuum & ambula. Hic ecõtra Quis an
partem eandem, quam criminabantur illi, silentio præterit, & partem nulli patentem reprehen- nũciat
sioni nunciat insidiatoribus illis, dũ annunciando non dicit, quia Iesus esset, qui dixit illi, tolle nunc Iu-
grabbatũ tuum, sed quia Iesus esset, qui fecit eum sanum. Hoc plane nunc facit, nunc annũciat dæis po
Iudæis fidelis populus Christi, nomen & virtutem saluatoris sui eiusdem Christi filij Dei, nunc pulus fi-
etiam nolentibus & inuitis importune scripturarum veritatẽ impingit. Et si non proficit vt con- delis.
uertat eos, exultat tamen, quia scienter & constanter proloquens, eosq; cõuincens de lege ipsorũ Psal.106
& prophetis confundit, & obmutescere facit imprudentiam perfidorũ, vt videant recti & læten-
tur, & omnis iniquitas opilet os suum. Hic notandũ, quia non in templo erant Iudæi, quibus ille
homo nunciauit. Sic enim dictum est: Abijt ille homo, & nunciauit Iudæis. Nunc abijt, imo quia Sap. 2.
abijt, cuiconõ erant in tẽplo Iudæi. Nunc enim quando sumus nos in tẽplo Dei, quando sumus in
ecclesia patrũ & iustorum omniũ, qui ab initio mundi fuerunt veri adoratores Dei, Iudæi foris Luc.15.
sunt, Iudæi magno flagello iracundiæ Dei vt mali negotiatores, vt male negotiantes latrones,
foras electi sunt. Nos interdum eximus ad eos & rogamus, vt veniãt nobiscũ in teplum. Sed fru-
stra. Ipsi enim, dũ nos intus vitulũ saginatum comedimus, foris persistẽtes & audientes sympho-
niã & chorũ, solo auditu cruciantur, & pertinaci liuore torquentur, donec ipse pater exeat, & per
semetipsum rogare dignetur. Nunc ad rẽ tẽpore illo gestã redeamus, & nos qui secundum illam
præfigurationem in veritate sanati sumus, nostræ, qua sanati sumus, fidei firmamenta ex ipsius,
qui nos sanauit, ore colligamus. Sequitur: [Propterea persequebantur Iudæi Iesum, quia hoc
faciebat in sabbato. Iesus autem respondit eis: Pater meus vsque modo operatur, & ego operor,
propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sabbatum,

Artificiosum eloquium æternæ sapientiæ.

ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo.] Summum deinceps ſilentiũ, & cum attentione beneuolentiam, ab omni docili & reuerenti anima, res poſtulat: quia verè in hac oratione ſua non ſibi, ſed nobis cõſulens, propria ſeipſam ratione propter nos defendit ſumma Dei ſapientia. Vere etenim in cõmuni adiutorio totius mundi, tali nobis & propter nos perorat defenſione, cum elocutione grandi pariter & humili, vt & ſapientibus vel eloquentibus ſeculi nõ deſit in contextu diuinæ orationis artificium quod demirentur, & idcirco fidelibus maieſtas vel claritudo ſenſuum nuda ſit qua illorum inſania vel ſimplicitas competenter ædificetur. Propterea, inquit, perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbato, &c. Ecce in his verbis Euangeliſta ſyllogiſmum compegit, cuius nobis diſtinguere partes operæpretium eſt, nõ vt ſyllogiſticæ artis nugas in tanto opere magnificemus, ſed vt eius intentionẽ ſenſumq; noſtro vtcũq; intellectu conſequi poſsimus. Propterea, inquit, perſequebantur eum Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbato. Quid hic Euangeliſta proponit, niſi Iudæos mirabiliter faciles & pronos fuiſſe in necem ſaluatoris, in tantum cæcos & veræ rationis expertes, vt huiuſmodi opus, ſalutis & requiei, manifeſtum opus ſolius diuinæ virtutis, pro tranſgreſsione computarent ſabbati ſui, pro tranſgreſsione inquam, non qualicunq;, ſed tali vel tanta, vt ſalutis autorẽ dignũ prædicarent morte, nõ aliã ob cauſam, niſi quia ſalutem operaretur ſabbati die.

Iniqua Iudæorũ calũmiatiũ bonũ opus Chriſti.

Quid enim eſt ſabbatũ niſi requies, vel quã ob cauſam datũ eſt, niſi vt operarius ſeſſus cæteris ſeptimanæ diebus vno die requieſceret, & tamen victum diurnũ à ſuo patrefamilias ex debito perciperet? Sic enim in lege ſcriptum

Exo. 20.

eſt: Sex dies operaberis, ſeptimo die ceſſabis, vt requieſcat bos & aſinus tuus, vt refrigeretur filius ancillæ tuæ & aduena. Ergo non niſi ad requieſcendum miſeris ſeruientibus, & ad reparandos artus ſolutos, ſabbatum datum eſt, id eſt, requies. Sed hoc opus domini, & cætera eius opera, requiem vero labori languentium miſerorum optatiſsimã ſuccedere faciebant, veris angoribus diu deſideratum refrigerium ſubſtituebant. Ergo cæci & cæca crudelitate ſæui homicidæ perditi, multũ à vera requie longe receſſerant, multum à pietate diſparati erant: qui talẽ ob cauſam perſequebãtur ſalutis opificẽ, Dei gratiã. Vbi Euangeliſta ſic propoſuit, protinus aſſumpſit. Ieſus

Rabies Iudæorũ in Ieſum

autẽ, inquit, dixit eis: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Illud, inquit, quòd hæc faciebat in ſabbato, iã ſufficiebat ad exacuendã illorũ crudelitatẽ, vt tanq; beſtiæ erectæ vaderent intentæ atq; inhiantes ad bibendũ eius ſanguinẽ. At ille hoc dixit eis, quod valde maius, quod illorum inuidentiæ ſuperbiæ longè eſſet intolerabilius: Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor. Hoc aſſumpto protinus concludit ſic: Propterea ergo magis quærebãt eum interficere. Si, inquit, propter illud inuidentes perſequebantur eum, multomagis inuidere & perſequi habebant, ſi quid maius ex illo acciperent. Sed hoc longe maius eſt patrem ſuũ deum dicere, q̃ tale quid in ſabbato facere.

Pſal. 56.

Perpende ergo, qui minoribus maiora conſerre noſti, quantũ iſtud filios hominũ, malos filios malorũ, tota humanitate exuerit, vt dentes eorum & arma & ſagittæ adinuicẽ præ furore colliderẽtur, & lingua eorũ gladius acutus, ſanguinẽ ſitiens, longe extra dẽtes & labia protenderetur. Sed iam nunc ipſa verba lectionis explananda ſunt. Propterea, inquit, perſequebantur eum Iudæi, quia hæc faciebat in ſabbato. Reuera ſatis faciles ad malum, ſatis & nimium veloces pedes eorũ ad effundendum ſanguinem.

Pſal. 13.

Attamẽ cur iſta tam ſæpe faciebat dominus in ſabbatis? Nunquid vt prouocaret eos, hanc illis dabit offenſionẽ? Nunquid quia mortẽ ſuam fore ſciebat vtilẽ, idcirco prouocabat eos ad effundendũ ſuum ſanguinem? Abſit. Sed ipſe lucerna erat, & idcirco vt luceret in tenebris, in mundũ venerat. Conſtat verò, quia, ſicut ipſe ait, nemo accendit lucernã & in abſcõdito ponit, ſed ſuper candelabrũ, vt omnes qui in domo ſunt, vel ingrediuntur domum, vt lumen videant.

Mat. 5.

Bene ergo in oculis omnium lucem operum ſuorum propalare debebat, bene in ſynagogis & in templo, quo omnes Iudæi cõueniebant, operari & docere illum decebat. At illi non qualicunque die, ſed ſabbatis, neomenijs, alijſque feſtiuitatibus, celebres conuentus agebant. Oportebat ergo vt ſabbatis quãdo domus plena erat, id eſt templum vel ſynagoga, quando ingrediebantur oẽs feriati, ad quos lucerna hæc miſſa fuerat. Oportebat inq;, vt tunc ſuper candelabrum ſuũſtans, operaretur opus ſuæ claritatis, vt expanderet lumen corporaliter » inhabitantis in ſe plenitudinis diuinitatis, vt oculi ſimplices in lumine eius gauderent, & oculi neq; excuſationẽ de peccato non haberent.

Infra 18.

» inhabitantis.

Col. 2.

Sup. 3.

Infra 15.

Hæc enim lucerna nullum oculũ ob ſui præſentiã neq; eſſe faciebat, ſed tantũ à ſimplici oculo diſtinguebat, quemadmodũ tu, quilibet bonus artifex, per oſtenſionẽ artis tuæ neminem inuidum eſſe facis, ſed tantum ab effectis deprehendis & diſcernis, quis inuidus, quis erga te beneuolus ſit. Cum igitur in præſentia lucis, oculi nequam totum corpus tenebroſum haberent, adeo vt lucem in tenebris lucentem non modo non comprehendere, ſed etiam extinguere vellent, perſequebantur enim illum Iudæi, propterea quia hæc faciebat in ſabbato, dicit eis: Pater meus vſque modo operatur & ego operor.

Matt. 6.

Breuis ſententia, mirabilis cauſa, quia & perſecutores ſuos in ius vocabat, & nos beneuolos ſibi, ſicut lucerna fulgoris, illuminat. Beneuolos nanque ſibi nos bonis operibus effecit, quorum vnum illud, quod nunc languidum ſanauit, ad captandum beneuolentiam pertinuit. Nam quod ait: pater meus vſque modo operatur, & ego operor, noſtri oratoris

. pro

pro nobis perorantis, sapientiæ Dei narratiuncula est, verbis lucida & breuis, sensu magna &
mirabilis, cuius partem illam quæ est, & ego operor, toto sequenti sermone argumétatiois ve-
ritas ob confirmationem nostræ fidei constanter & veraciter defendit. Audite Iudæi, audite le-
gem æquitatis, postulat homo iste, quẽ vos persequimini, quẽ vos ob huiusmodi causam interfi-
cere quæritis, qua senatum orbis terræ beneuolum sibimet effecit. Die sabbati reprehensus de
opere qualicunq; nõ se de qualitate operis • quãlibet laudandi defendit, sed de iure suo secũdum • quãuis
natales suos causam legitimã constituens, vestrũ, imo totius orbis publicũ auditoriũ non subter- Infra.8.
fugit. Vos omnes ex Abrahã nati, & omnes post Abraham estis, hic aũt ex Abrahã quidẽ natus
est, sed & ante Abrahã est, & nõ sic operatur in sabbatis vt vos, cum bouẽ vel asinum adaquatis, Mat. 12.
non nihil negligentes in hoc sabbatũ, id est, requiem ancillæ vel aduenæ vestri, vestrũ pecus sol-
uentes & adaquantis, & idcirco nõ vult sub æquali vobiscum lege teneri. Habetis legẽ, estis qui- Psal. 17.
dem legis periti, habetis iudices, si verè vtiq; iustitiam loqui, & recta iudicare velint. Pater meus
(inquit) vsque modo operatur. Non indicat nunc primum, quis vel vbi pater suus sit, sed hac re
iamdudum vobis intimata, maxime per téstimonium Iohannis id quod sequitur, & ego operor,
defendere intẽdit. Et illud planè concedere oportet, nec enim negare potestis, quin ille talis pa-
ter eius, qualẽ iamdudum audistis, vsq; modo operetur. Nonne ille vsq; modo in sabbatis ve-
stris fecit solem suum oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos? Nonne cunctis Mat. 12.
diebus, nullis festiuitatibus exceptis, occidit & viuere facit, percutit & sanat, & quacunque die 1.Reg. 2.
apprehenderit hominem dignum morte, quacunq; die peccator in manus eius inciderit, non est Deut. 32
sabbatum quod illum de manu eius eruere possit. Nam vt hoc taceam, quod à substituen-
dis animalium fœtibus, vel nutriendis terræ fructibus, non magis sabbato quiescit, quàm prima
vel secunda sabbati. An putatis, quod vos, dum in sabbatis vestris onera peccati per portas ve- Neem. 13
stras, id est, per sensus vestros infertis, qui vtiq; cum sint portæ & fenestræ corporis, ingreditur Hiere. 17
mors per ipsos vsq; ad interiora ventris, cum (inquam) eiusmodi onera portatis, & longis iniqui- Idẽ ca. 9
tatis funiculis trahitis, putatis dum vos ista facitis in sabbatis, & dum in sabbato homicidium ad- Esai. 5.
uersum me pertractatis, quod pater meus tunc interim otiosus sedeat, quia sabbatum, & non vos Psal. 68.
de libro suo deleat, imo peccatum vestrum stilo ferreo in vngue adamãtino, scribat forti opere Hier. 17.
& profunda scriptura, quam in sempiternum nemo deleat? Palam ergo est quia pater meus vsq;
modo operatur, & quod non ita requieuerit die septimo ab omni opere, vt cuncta quæ creauit Teste Io
desinat magis sabbato, quàm alia die gubernare. Defendam itaq; meipsum, dicens: & ego ope- hanne
ror: Si aduersamini, vera ratio, rationalis veritas vinculo suo conatus vestros alligabit. Vos Bap. Deus
enim à Iohanne, quem consulendum esse iudicastis, quasi propositum, audistis, quòd Deus pater est pater
meus sit, vos à me assumptũ refellere non potestis, quin ille pater meus operetur vsque modo in Iesu.
die sabbati. Concludo ergo dicens: Igitur & ego operor. Quid enim? Num ira vos insanire au-
debitis, vt odio vel despectu filij patre quoq; condemnetis & persequamini, quia non vacat ab
operibus vitæ vestræ necessarijs, vel à regimine totius mundi in die sabbati? Rursus legaliter
astruere non poteritis, quod filius minus liber patre suo sit, quòd filius patre suo minus legitimus
etiam sabbati dominus sit. Quis enim filius legitime natus, patri suo natura vel conditione post-
ponitur? Nunquid pater alterius vel diuersæ substantiæ quã eiusdẽ, cuius & ipse est, filiũ genera-
re potuit? Facere quidẽ aliud potest, q̃ id quod ipse est, sicut vestrũ quilibet dũ pingit vel plasmat,
aliud profecto, q̃ quod ipse est, facit: sed dum generat, profecto aliud quã id quod ipse est, gene-
rare natura non concedit. Me autem solum pater nõ fecit, sed genuit: sicut vobis idem Iohannes, Supra 1.
qui supra dixit: Vnigenitus qui est in sinu patris ipse enarrauit. Ille vnigenitum Dei me esse per-
hibuit. Igitur & ego operor in sabbato, quoniã minus liber, minus legitimus non sum patre meo.
Propterea ergo (inquit) magis quærebant illum Iudæi interficere, quia non solum soluebat sab-
batum, sed & patrem suum dicebat Deũ, æqualem se faciens Deo, videlicet dicendo: Pater meus
vsq; modo operatur, æqualem se facit, scilicet subiungendo, & ego operor. [Respõdit itaq; Iesus,
& dixit eis: Amen amen dico vobis, non potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit pa-
trem facientem.] Hæc dicta quandam impotentiam insufficientis naturæ resonare videntur, sed
si rectè aduertas veram, certã, stabilemq; filij Dei omnipotentiã prædicare cõprobantur. Quæ cũ
vero sensu fuerint perspecta clarebit, & quã rectè, quãq; optimè responderit ita Iesus quærentibus
se interficere. Et hoc primo sciendum, quia fœcunda oratrix sapientia Dei, ab hoc loco vsq; ad
id, quod longè inferius dicit: qui verò mala egerunt in resurrectione iudicij, firmissimis argumẽ-
tis vtitur, vtpotè nobis verba faciens ad contutandas aduersarias partes Iudaicæ vel hæreticæ Non po
prauitatis, & id ad cõfirmãdam veritatem suæ diuinitatis, necessariam omni Christiano homini. test filius
Non potest (inquit) filius à se facere quicq̃, nisi quod viderit patrẽ facientẽ. Quis vnq; angelorũ, à se face
aut hominũ hoc de seipso protestari potuit? Quid enim Deũ patrẽ videt quis facientẽ, nisi omne re quicq̃
bonum? Quid verò aliud est, quod ille non facit nisi omne malũ? Quod videlicet qui facit, à se- id est nõ
metipso facit, quia solus facit, quia seorsum extra deũ & patrẽ facit. Quis ergo siue angelorũ, siue potest
hominum, ita castum cor potest se habere gloriari, vt dicat, quod à seipso quicq̃ facere nõ possit? peccare. Iob 15. Prou. 20

Angeli boni q̃ño non possunt peccare.

Nam & angelica natura malum potuit facere & fecit, & humana natura malum potuit facere & fecit. Et quidem sancti angeli firmati sunt, & quia malo angelo quicquam à seipso faciente, id est malum faciente, ipsi Deo principi suo adhærere maluerunt, hoc in remunerationem acceperunt, vt deinceps malum facere nõ possint, quia cum possent facere, noluerunt. Verum hoc nõ est per naturæ ipsorum potentiam, sed per diuinæ voluntatis remunerantem gratiam. Proinde etsi recte dicatur, quod iam à seipsis quicquam facere non possint, attamen non illud verum est adiungere, quod faciunt quæcunque viderint patrem facientem. Te igitur ò Arri, cuius mortui quoq; & in inferno sepulti nomen fœtori & horrori est, toti magnæ & sanctæ ciuitati Dei, te (inquam) filij Dei defensio præsens oppugnat, te hæc vox eius accusat, te verum hoc eius testimonium verberat, te hic eius clamor æterna decollatione condemnat. Tu enim eundem filium Dei creaturam dixisti, tu factum esse inclamasti, tu tempus erat quando non erat adinuenisti, tu cõuertibilem (heu pollute & immunde) id est, de bono ad malum æque vt angelicam vel humanam naturam deflexibilem esse delatrasti. Denique cum hæc Iudæis diceret, iam hic horrisonus furor tuus in auribus eius erat, iam te inter illas Iudæorum turbas tumultuantem & vesanientem audiebat, iam aduersus blasphemias tuas seipsum defendendum, suisque fidelibus succurrendum esse sentiebat.

Non est filius cõuertibilis.

Ait ergo: Amen amen dico vobis, non potest filius à seipso facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Quid est hoc ò Arri, nisi idem ac si dixisset, non est filius conuertibilis, id est de bono ad malum flexibilis? Quid enim vnquam vidit patrem suum intus vel foris, in cœlo & in terra facientem, nisi valde bona? *Gene. 1.* Sed ipse nõ potest quicq̃ à seipso facere, nisi quod viderit patrem facientem. Ergo non nisi omne bonum filius facere potest, ergo de bono in malum mutabilis aut flexibilis non est, ergo conuertibilis non est. Et vos itaque ò Iudæi, quid illum quasi absque patre suo quicquam facientem, solum propter sabbata vestra persequimini? Cum patrem eius vsque modo operantem culpare non audeatis, cur filium interficere quæritis? Forte dicitis: Deus pater, quoniam lege sabbatorũ non tenetur, semper operetur, quia non nisi bonum vnquam operatur, nec euenire potest, vt malum operetur: Amen amen (inquit) dico vobis, nec filius vnquã nisi bonum operatur, nec fieri potest vt aliud vel aliter quàm pater operetur. Ergo consequens est, vt & ipse semper liber operetur, vt nulla sabbati lege teneatur, vt etiam ipse sabbati sit dominus. Sed adhuc parum est. Nam hac prima propositiuncula concessa, constat quidem, quod filius nihil nisi bonum facere queat, sed nondum consequi videtur, quod nullum bonum factum sit à patre absq; filij cooperatione.

Filius facit eadẽ & oia quæ pater, & similiter.

Rationem ergo subiungit, ex qua constet, quòd in prædicta propositione nihil omnino exceperit. [Quæcunque enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit.] Hoc diligenter intuendum est, quia non solum id quod prædictum est, sed tria pariter magnifica nobis hac breui ratiuncula perscribit, scilicet quod hæc ipsa faciat quæ pater facit, & non alia, & non partem aliquam ex eis, sed omnia, & quod non dissimiliter, sed similiter, id est, quod patre faciente, per naturalẽ omnipotentia, no faciat filius per accidentalem, vel indultam sibi gratiam, quod patre faciente impassibiliter, non faciat filius passibiliter, quod patre faciente inconuertibili imperio; non faciat filius conuertibili artificio. Hoc (inquam) diligenter intuendum est, quia non dixit: Facit alia, sed hæc, quia non dixit: similia, sed similiter.

Q̃ño cooperantur pater & filius.

Proinde non sic accipimus patrem & filium, quemadmodum duos artifices, magistrum & discipulum, illum facientem, istum in alia materia magistri opus imitantem, sed deum patrem omnia facientem, & cum illo deum filium eadem cuncta componentem. Ipse enim filius patris sapientia Dei est, ac proinde non aliter sine dubio intelligendum est id, quod nunc de seipso dicit filius, quàm illud quod alibi Dei sapientia de seipsa loquitur: *Prou. 8.* Quando præparabat cœlos aderam, quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quando æthera firmabat sursum, & liberabat fontes aquarum, quando circundabat mari terminũ suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos, quando appendebat fundamenta terræ, cum eo eram cuncta componens, & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore, ludẽs in orbe terrarum, & deliciæ meæ esse cum filijs hominum. Igitur cuncta quæ pater facit, nõ minus filij quàm patris opera sunt. Sed & adhuc parum dictum est. Nondum enim satis aperte claret, vnde sit illa tam concors societas, tamque socialis concordia, vt alter sine altero, id est, pater sine filio, vel filius sine patre nil faciat. Sequitur ergo: [Pater enim diligit filium, & omnia demõstrat ei, quæ ipse facit.] Hoc iam alio loco in testimonio, quod perhibuit Iohannes, dictũ est, quia pater diligit filium, scilicet non alia dilectione, nisi spiritu sancto, quia spiritus sanctus patris & filij dilectio est:

Cur pater demõstrat omnia filio.

Diligit (inquit) pater filium, & demonstrat ei omnia, quæ ipse facit. Vt quid illi demonstrat? Nunquid vt sciat quod prius nesciebat? Absit. Quomodo enim à quoquam sua potest instrui sapientia? Et nunc enim dictum est, & omnibus notum est, quia filius est Dei sapientia. Vt quid ergo demonstrat ei omnia quæ ipse facit? Planè non vt sciat, sed vt diiudicet omnia. Et quidẽ aliud quoq; dicendũ est, sed hoc verũ est, quia nõ ad hoc vt sciat, sed vt diiudicet, demõstrat illi omnia. Non enim facere quicquam vult, nisi quod filio suo primum placeat antequã faciat. Quid ergo? Num istic derogatur patri, tanquam filij diiudicationem in operibus suis expectãtis? Absit.

Absit. Imo plurimum laudis asscribitur. Quis enim non laude dignum ducat, sapientem quempiam opere sibimet proposito, quod bona voluntas facere suggerit, vel ad quod agendum bonum studium protrahit, sedere sibimet apud se, & cum mente sua vel ratione pertractare opus quod præparat vt sciat, quo fine vel fructu illud faciat? Quinetiam postquam aliquid fecit, quod accuratum, vel irreprehensibile esse velit, rursus sensui suo nonnunquam ingerit, vt ad vnguem perficiat, si quid abesse deprehenderit. Quid autẽ est filius patris, nisi eius sapientia, quæ (vt prædictũ est) quando præparabat cœlos aderat, cũ eo cõponens omnia? Bene ergo & laudabiliter filio pater demonstrat omnia, quæ ipse facit, quòd profecto aliter intelligendum non est, quã illud quod alibi in laude eius scriptura dicit: Omnia in sapientia fecisti. Hanc demonstrationẽ digitus Dei per scriptorem legis Moysen in initio libri Geneseos aperte exprimit. Singula nanque opera Deus primũ ipse facit, deinde singula videt, & de singulis iudicat, quia bonũ est. Videlicet pater in sua persona operatur, in filio suo (vtpote qui est sapientia sua) singula videt, in bona voluntate sua, scilicet in spiritu sancto, delectatus dicit, quia bonũ est. Cumque omnia sapiẽtiæ eius, id est filio demonstrata placeant, & singulorũ facta dierũ bona iudicẽtur in solo secundi diei opere tacetur, scilicet vbi aquæ superiores a subterioribus diuiduntur, maximeque illud quod præmissum est, diuisitque lucẽ & tenebras, a laude boni secluditur. Nã antequã dicat: diuisitque lucem & tenebras, laudatio solius lucis præmittitur, dicente scriptura: Et vidit Deus lucẽ quòd esset bona, atque ita sine laude extrinsecus subiungitur, diuisitque lucẽ & tenebras. Denique in hoc mũdanæ fabricæ, visibili opere, cum diuideret Deus lucẽ à tenebris, vel ab aquis aquas, damna inuisibilis patriæ respiciebat, vbi mali angeli peccando tenebræ facti, à luce, id est, à bonis angelis diuisi sunt, & multitudines aduersæ a multitudine angelorũ in supernis persistentiũ, velut istæ elemẽtares aquæ, æterno firmamento diuisæ sunt. Cuius diuisionis imago est eadẽ diuisio aquarum, eadẽ diuisio lucis & tenebrarũ visibiliũ. Itaque cum cætera demonstrata sibi quæ pater faciebat, bona iudicaret sapientia Dei, de hoc solo (vt prædictum est) diuisionis opere tacuit, quia videlicet in diuisione nullius erat significatio boni. Igitur pater diligit filium, & demõstrat ei omnia, quæ ipse facit, quia profecto cum omni diligentia sapientiæ suæ ad honorẽ ipsius omnia fecit, & secundum beneplacitũ illius vniuersa distribuit. Attamen notandũ, quod non de præterito tempore dixit, & demõstrauit ei omnia, quæ ipse fecit. Quod si dixisset, de prædicta solũmodo creatione dixisse putaretur, quod tunc illi demonstrauerit, quando illas vt essent creauit. Sed præsenti tempore: demõstrat (inquit) ei oia quæ facit, quod vtique nõ arbitrandũ est dictũ esse ab eo sine magno rei pondere ad præsens tẽpus pertinẽtis. Quid enim nũc dũ ista dicit incarnatus filius, facit pater eius. Facit vtique instaurationẽ omniũ, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt. Per quẽ, nisi per ipsum filiũ, quẽ proposuit ipse, sicut Apostolus ait: Ipse * dispensationẽ plenitudinis temporũ instaurare in Christo omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terra sunt in ipso. Quomodo ergo nõ demonstrat ei hoc ipsum, quòd nõ facit nisi per ipsum? Quõ nõ demõstrat ei nostrã salutẽ, per cuius obedientiã proposuit faciendam esse salutẽ? Nonne de his quæ facienda sunt, mandatum dare, idipsum est, ea quæ facienda sunt demonstrare? Planè neque grammaticos, neque oratores, siue dialecticos arbitramur posse cum ratione refragari, quin omnis præceptio demonstratio sit. Nam & demonstratores artium, præceptores appellare solemus. Multo magis ergo præcipientem dicimus demonstrare. Omnis enim qui præcipit, vel mandatum dat, vtique demonstrat, sed nõ ecõuerso, omnis qui aliquid demonstrat, præceptum vel mandatum dat. Dicit autem ipse dominus alio loco: Et sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Quod cum diceret, vtique ad passionem ibat, qua instauranda erant omnia quæ in cœlis, & in terra sunt in ipso, scilicet ruinæ angelorum in cœlis, de hominibus, qui prius restaurantur in terris. Igitur bene & propriè, secundũ cõmunẽ quoque sermonem. Pater (inquit) diligit filium, & omnia demonstrat ei, quæ ipse facit, quod non est aliud quàm si dixisset, & per obedientiam eius restaurationem omniũ facit. Honestius quoque & magis proprie dixit, demonstrat ei, quàm si dixisset: præcipit vel imperat ei. Solemus enim inferioribus, & seruitium iure debẽtibus imperare, cõparibus autẽ rem, quam oporteat ab vno nostrũ fieri, rectius dicimur demonstrare quã præcipere aut imperare. Est autẽ patri cõpar filius, quia videlicet in trinitate omniũ creatrice & gubernatrice nihil omnino dispar est. His igitur pro posse explicatis, sequẽtia videamus. Sequitur: [Et maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini.] Quoniã (inquit) de his quæ me nunc videtis facere, male admiramini. * stulta quippe dementia, & hostiliter inuidentes, me occidere quæritis, propterea quod me iubente, languidus in sabbato sanus surrexit, & sustulit grabbatum suũ, & ambulauit. Propterea dico vobis: Maiora his demonstrabit filio pater opera, vt vos miremini, id est, digna admiratione fiant in vobis. Demonstrabit (inquam) nunc mihi, & omnibus meis, in rei euidentia, quod olim demonstrabit mihi in præscientia. Deus enim ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos, ne quando obliuiscantur populi mei. Et ego respondebo illi: Disperge illos in virtute tua, & depone eos protector meus domine. Hoc (inquam) ostendit, hoc demonstrauit, hoc præcepit mihi, & ego sic respondi, & sic petiui, & ipse effectum eiusdem petitionis demonstrabit mihi, id est, faciet, me quoque facien-

Psal. 103

Et vidit Deus quòd esset bonum. Gene. 1.

Cur dicitur hic pater demõstrat potius quàm demonstrauit.

Ephe. 1. * dispositionem.

Ioha. 14

* stultitia.

Maiora his demonstrabit, scilicet vltionem cõtra Iudæos.

faciente pariter. Quæcunq; enim ille facit, hæc & ego (vt supra dixi) facio similiter. Sed ipsa ma-
iora iam audite opera. Dixi vobis, quia maiora in his quæ nunc videtis, mihi filio suo demon-
strabit pater opera. Et verè maiora. [Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius,
quos vult viuificat.] Magnitudinem demonstrationis, qua filio demõstrat pater viuificare, quos
vult, magnitudinem (inquam) vel onus, quòd Iudæi ferre non valentes, malo suo mirantur,
intellectu nostro apprehendere non possumus, nisi primum nouerimus, qui vel quales sint mor-
tui, quos pater suscitat & viuificat, & filio demonstrat vt similiter faciat. Nunquid de Lazaro
dicit vel cæteris, quos iterum morituros suscitauit? Et quidem maius fuit illos suscitari, quàm
languidum xxx. & viij. annos habentem in infirmitate sua sanari, sed ea longe maiora sunt, ad
quæ nos mittunt huius sequentia lectionis, quæ nescire nõ possunt Iudæi, quæque velint nolint,
coguntur mirari. Nam totum pondus huius oneris in eos vertitur his duabus clausulis, quas ita
Sap. 2. interposuit in præcedenti versiculo, cum dixisset: Et maiora his demonstrabit ei opera, mox
Rom. 5. adiungens vt vos miremini, in sequenti cum dixisset: sic & filius quos vult viuificat, mox ra-
1. Cor. 15 tionem hanc subijciens, neque pater iudicat quenquam, &c. Igitur isti quos pater suscitat & viui-
Non so- ficat, illa morte mortui intelligendi sunt, quæ inuidia diaboli per peccatum introiuit in mun-
lum Iu- dum, qua omnes per vnum hominem mortui in anima, mortales & quotidie morientes in cor-
dæi, sed & Genti- pore, & in vtroq; æterna digna nascuntur condemnatione. Ab ista duplici morte per gratiã
les viuifi- cãdi erãt Dei saluantur electi, quorum patres & principes, Abraham, Isaac, & Iacob fuisse scientes Iudæi,
de illorum superbiebant meritis, sibi solis vitam deberi, gentes autẽ omnes ad eandem nõ perti-
nere arbitrati. Iamq; vitam eandem redditam patribus suis, sibiq; repositam autumabant secũ-
dum promissiones Dei patris, quem videlicet dicebant, quia Deus noster est, absque notitia vel
nomine filij, sine quo pater nihil facit, nam demonstrat ei (vt supra dictum est) omnia quæ ipse
facit. Ait ergo: Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Quo
dicto vtranq; percutit erroris partem, scilicet, & quod patres suos iam absq; necessaria filij ope-
ratione cõsummatos esse, & quod se solos ad Deũ vel hæreditariam vitam autumabant perti-
nere. Ac si dicat: Qua gratia simul & omnipotentia mortuos & de mortuorũ cõgerie natos pater
vocauit ad vitã, ante manifestationem filij, prius enim pater q̃ filius hominibus innotuit, eadem
gratia simul & omnipotentia filius in hoc tempore suæ manifestationis, quos vult ad vitam re-
Filius uocat, de eadẽ perdita massa generis humani. Auscultate quid vel quõ dixi: Non enim dixi, sic
quos & filius ipse filios Abrahæ viuificat, ne vanam opinionem vestrã confirmẽ, quod Iudæorũ tantũ
vult, vi- salus aut vita sit, sed dixi: quos vult, viuificat, scilicet, siue Iudæi, siue gentiles sint, sicut pater
uificat. Gene. 12 quos voluit de Gentilibus, de Chaldæis, ante filij demonstrationẽ, videlicet patres vestros, nullo
ex debito ad sui notitiam vocauit. Nam & patres de cõmuni massa, de Gentibus in primo pa-
rente damnauit, ad gratiam suã vocauit. Sanè prætereundũ non est, quòd eos qui fuerunt ante
aduentũ filij, rectè pater suscitare & viuificare dictus sit, quia tametsi pater illos nõ sine filio vo-
cauit, tametsi aliqui ex eis prophetico spiritu cognouerunt filium patris, tali tamen vocatione
vocati, tali lege instructi sunt, vt nequaq; per illam pariter agnosci, & publicè prædicari Dei fi-
lius potuerit. Et notandũ, quod de patre duo verba, scilicet, suscitat & viuificat, dixit: De filio au-
Hebr. 11. tem vnũ solũ verbum, id est, viuificat, inquit. Pater quippe non eodẽ tempore, quo patribus in-
notuit, nõ inq; eodẽ tempore salutis opus perfecit in illis, dum melius aliquid pro nobis disponit
(inquit apostolus) vt ne sine nobis cõsummarentur. Filius autẽ eodẽ tempore, quo mundo inno-
tuit, salutẽ nostrã cœpit facere simul & perfecit. Vnde illi rectè dicũtur primũ beata spe suscitati,
& deinde lõgo post tẽpore re ipsa viuificati. Nos aũt qui in plenitudine temporis sumus, solum-
mõdo viuificati rectè dicimur & sumus, quia videlicet vno eodẽq; tẽpore credimus, & vitã quã in
Adam perdidimus, per spiritũ remissionis peccatorũ regenerati accipimus. Bene ergo de patre
Neq; eni pater iu- loquens: Suscitat (inquit) & viuificat. De filio aũt solum ait, viuificat. Et sine vlla exceptione
dicat quẽ Gentilis, aut Iudæi: quos vult (inquit) viuificat, nulli quicq; debens, sed sola voluntate gratuita,
quam. vel voluntaria gratia iustè morti addictos misericorditer ad vitam reuocans. Quod nõ dissimi-
liter à patre se facere subiecta ratione comprobat. [Neque enim pater iudicat quenquam, sed
Malac. 1. Roma. 9 iudicium omne dedit filio.] Proinde (inquit) filius nec in hoc dissimiliter à patre quenquam
Omne facit, quod absque distinctione gentilis ac Iudæi, circuncisionis & præputij, quos vult viuificat,
iudiciũ quia nec ipse pater secundum genus, aut secundum carnem quenq̃ iudicat, id est discernit vel di-
dedit fi- stinguit, quod vel maxime ex eo patet, quòd & Abraham cum in præputio esset, amicũ suum
lio. illum appellauit, & Esau cum circuncisus esset, odio habuit. Sed quid? Omne (inquit) iudicium
dedit filio, videlicet vt tam in præsenti, quàm in futuro iudicio præsideat, & in præsenti quidem
Malac. 3 occulta eius diuinitas, in futura autem manifesta iudicet ipsa, quã assumpsit, & quæ tam à malis,
quàm à bonis videri possit, forma serui. In quo ergo apud ipsum discernimur? Quæ nam est lex
iudicij, vel quod edictum iudicis & regis huius? Sequitur: [Vt omnes honorificent filium,
sicut honorificant patrem.] Ecce quanta cum suauitate rationis fortitudinem iudicij sui
loquitur sapientia Dei. Iam incipit iudicare superbam, atque iniuriosam præsumptionem
Iudæo-

Iudæorum, conuincens illos inhonorare deum suum, quem multum se honorare putabant in stercore sabbatorum, cæterarumque solennitatum suarum, quod iamiamiuxta prophetã proijciendum erat super vultus eorum. [Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illũ.] In quorum concione hominũ sententia hæc non staret, prolata ore senatoris, siue caufidici, spectare ad gloriã patrum honorẽ filiorũ, & econtra lædi patres in iniurijs filiorum: Patres quippe filios diligunt, & affectus eorũ in illis reconditi sunt, vnde & suauius in filijs honorẽ suum sentiunt, & in eisdem acerbius iniurias suas recipiunt. At illi cum in templo manu facto patrẽ de carnibus taurorum, quos offerebant, & sanguine hircorũ, honorare se dicerent, & sabbata eius prædicarent, sæuo sacrilegio filium in tẽplo corporis sui nõ manu facto habitantẽ, persequebantur, & interficere quærebant, præsertim cum ipsi misissent ad Iohannẽ, & ex testimonio quod ille perhibuit veritati, scirent ipsum esse filium Dei, quamuis ille testimoniũ ab hominibus nõ acciperet, ex operibus quæ ipsi faciebant in nomine patris sui, testimoniũ habens maius Iohãne. Mentiebantur ergo, quia non solum secũdum cœlestem veritatem, sed & secundũ cõmunem sensum hominum vel morem, quia non honorificant filium, non honorificant patrem qui misit illũ. Proinde nequaquam arbitrentur, quòd ad Deum patrem pertineant, imo nec ad ipsum quẽ patrem suum esse mentiuntur Abraham. Non dicant, sufficit nobis sic adorare quomodo adorauerunt patres nostri, qui absque isto filio Deum vnũ adorantes, amici eius appellati sunt, & cœlestia beneficia cum signis & prodigijs multis & magnis consecuti sunt. Ne (inquam) cæca superbia falsi hoc dicant. Nunquid enim aliqui patrum sine fide & spe seminis, quòd Abrahæ promissum est, in quo benedicerentur omnes gentes, Deo placuerunt. Quod autem hoc semen est, nisi Christus? Nonne fidem habentes seminis huius in carne sua, qua parte semen ipsum naturaliter traducitur, signum circuncisionis acceperunt, vt illo tali signo testimonium haberẽt, quòd hoc semen benedictionis se expectare profiterentur? Sed de hoc iam alio loco plenius dictũ est. Non ergo seipsos decipiant. Non enim pater illos de manu filij liberabit. Ille quippe omne iudicium filio dedit, Psalmista testante qui dicit: Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, videlicet lege præscripta, quam subiunxit, dicens, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Omnes (inquam) qui viuificari volunt, qui cupiunt subleuari de congerie mortuorum. Quisquis ille sit, siue Iudæus siue Gentilis, si viuere cupit, nihil diminuat, nihil detrahat filio de vniuerso honore patris. Neque hanc faciat iniuriam patri, vt dicat eum aliud genuisse, quàm idipsum quod ipse qui genuit. Qui enim iussit vt terra proferret herbã virentem & afferentem semen iuxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens vnumquodq; semẽ suum secundum speciem suam, itemq; vt homo gigneret ad imaginem & similitudinem suam. Qui (inquam) hæc iussit & statuit, præceptumque posuit & non præteribit, quomodo sine sacrilegio dici potest, quod extra speciem suam, vel contra genus suum solus ipse filium generauerit? Si enim (vt Arrius incontinentiore dicere præsumpsit) cum sit ipse inconuertibilis vel incõmutabilis, filium conuertibilem siue cõmutabilem genuit, profectò contra genus, speciemve suã fructum protulit, nec in semetipso retinere potuit id quod rebus omnibus, quas ipse creauit, potenter indulsit. Sed his omnibus malitiæ & nequitiæ vocibus iamdudum explosis, quas antiquus persecutor filij Dei diabolus pater mendacij ex proprijs locutus, nequissimis auditoribus suis insusurrauit, quæcunq; sunt honoris, quæcunq; gratiæ & veritatis, quæcunq; veræ integritatis, & perfectæ charitatis vocabula, eum sensus veritate, patri & filio cõmunicamus. His exceptis quæ personarum necessaria distinctio, singulis propria reseruare postulat, vt vterque Deus verus & dominus, increatus, immensus, æternus, omnipotens, sine initio, & sine fine, inconuertibilis, atq; incommutabilis, à cunctis fidelibus vitam desiderantibus corde ad iustitiam credatur, & ore ad salutem æternam prædicetur, pari honore, æquali gloria, indissimili laude. Igitur per hanc honorificentiam filij facta & completa voluntate patris, adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius, vt misericordiã consequamur & gratiã inueniamus in auxilio opportuno, testimoniũ habẽtes salutis nostræ necessariũ, quòd nõ cõsentanei simus antiquo peccatori, qui cõsurrexit aduersus hũc filiũ Dei, & primũ hoiem eadẽ præsumptione cõsurgere fecit, dũ eundẽ filiũ, qui solus verè est similitudo Dei patris, quiq; solus altitudo similis est, non honorificarunt, dicentes: altissimo similes erimus & nos. Qua intentione cũ præceptũ trãsgressus esset Adã, Deus vnus, pater, & filius, & spiritus sanctus, cũ lugubri ironia sic loquitur: Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonũ & malũ, id est, reuera vacuus à veritate sciæ, nihilq; habẽs veræ sapientiæ, dũ plus appetit sapere quàm oportet sapere. Diabolo quoq; sub eadẽ ironia Ezechiel propheta sic improperat. Aurum opus decoris tui, & foramina tua in die qua conditus es præparata sunt. Tu Cherub extentus & protegens, &c. Nam quia aureæ, id est diuinæ, substãtiæ se esse præsumpsit, & cum foramina eius præparata essent, id est, rationalitas, qua Dei capax esse poterat, maluit aurum falso videri, quàm pretiosus esse lapis, & auro vero ligari maluit Cherub, id est, plenitudo scientiæ videri, & super consubstantiales spiritus, à seipso tanquam ad propagandum eos extendi, quàm coæqualis esse illis, & cum eis laudare veram sapientiã, in qua Deus omnia facit. Vnde

Marginalia: Honorat patrẽ in honore filiorũ. — Hebr. 9. — Quẽ Iudæi inhonorabant patrem. — Iohan. 8 — Su. li. 3. — Psal. 71. — Gene. 1 — Psal. 148 — Omnia patri & filio cõmunia, excepta personarũ proprietate — Iohan. 8 — Rom. 10 — Heb. 4 — Esa. 14. — Gene. 3 — Rom. 12 — Ezec. 28

Vnde cum ironia (vt prædictum est) dicitur ei: Tu Cherub extentus & protegens, cum reuera
Ibidem. infatuatus sit,& quantum cum cæteris habere potuisset de vera sapientia perdiderit,sicut paulo
post propheta idem exprobrans illi:Eleuatum est(inquit)cor tuum in decore tuo, perdidisti sa-
Iohan.8 pientiam tuam in decore tuo. Non enim nunc primum diabolus huic filio Dei detrahere cœ-
1. Iohã.3 Quid est pit,cum per ora Iudæorum & hæreticorum tantas aduersus illum blasphemias euomit, sed ab
lignũ sci initio homicida extitit odio,quo occiderat filiũ Dei,& quod impleuit per Iudæos,vbi illum in ea
entię bo natura inuenit, in qua posset actu quoque perpetrare scelus homicidij. Item, non nunc primũ
ni & ma hoc præceptum datur hominibus,omnes honorificent filium,sicut honorificãt patrẽ.Quid enim
li. est quod dixit Deus primo homini: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas, nisi quòd sub
velamine literæ carnalibus eius temporis, quo hæc scripta sunt,hominibus absconditum est, di-
xisse Deum,aduersus sapientiam Dei,sicut diabolus se extulit,nõ te extollas? Non enim reuera
in illo ligno illa virtus erat,vt gustato fructu eius tantam scientiam haberent homines,vt essent
sicut dij,scientes bonũ & malum (quod ab effectu palam nimis datur agnosci) sed mendacij pa-
ter isti acõfinxit & mentitus est, quia non sic aperti sunt eorum oculi,vt essent sicut dij,sed in hoc
duntaxat aperti sunt oculi eorum,vt se nudos,id est,honore pristino spoliatos esse cognoscerẽt,
Eritis si- eo quòd diuinum honorẽ præripere gestissent. Sed & illud diabolicæ blasphemiæ est,quod nõ
cut Dij. dixit: Eritis sicut Deus,sed eritis (inquit)sicut dij, videlicet inseparabilis trinitatis odio, quo nũc
vsque per ora Iudæorum vel hæreticorum,Deum patrem & filiũ eius Deum nobis confitẽtibus,
oblatrat,dicens nos plures colere deos. Potest quidem sic intelligi, dictum esse lignum scien-
tiæ boni & mali,eo quòd gustu eius per inobedientiam præcepto, futurum erat vt experimen-
tum haberet homo, nõ solũ boni, sed etiam & mali, verũ non ea spe homo comedit, vt experi-
retur mala, id est,vt subiaceret malis,sed vt iuxta promissum serpentis similis fieret Deo,quem
Quomo nil potest latere boni aut mali. Quapropter illud quoq; lignũ ironicè dictũ est, lignũ scientiæ bo-
do ho- ni & mali. Igitur non nouo consilio nunc primũ indicitur hominibus,vt oẽs honorificent filium
norificã- sicut honorificant patrem,verùm mirabili cum fœnore nostræ humilitatis pręceptum redditur,
dus est fi quo filio Dei debitus honor exigitur,vt summæ sapientiæ Dei sensum nostrũ inclinemus & sub-
lius. Psal.145 ijciamus. Nam quia subesse contempsit homo sapientiæ dei,cœlũ & terrã,mare & omnia quæ in
Prou. 8. eis sunt creanti,& cuncta cum patre cõponenti,nunc ab eodẽ exigitur,vt se subijciat de fœmina
nascenti,& sic honorificent in cruce pendentem, sicut honorificandum esse sentit patrem in sua
maiestate, absque carnis susceptione,vel mortis passione rutilantem. Sed huius honorificentiæ
præmium vel vtilitas ex subsequentibus diligentius pensanda est. Non enim adhuc ex superio-
ribus satis apertè liquet,qualiter,id est,qualẽ ad vitã,mortuos,æquè vt pater, viuificet: quæ pro-
fecto tota honoris impensi filio Dei remuneratio est. Sequitur ergo: [Amen amẽ dico vobis,quia
qui verbũ meũ audit & credit ei qui misit me,habet vitam æternam, & in iudicium non veniet,
sed transiet,à morte ad vitam.] Verbum eius,id est doctrinam eius, sic accipere debemus aduer-
1 sus supradicti diaboli mendaciũ, velut antidotum medici veri & optimi contra mortiferũ ser-
pentis haustum,iamq; imbibitum medullis omnibus venenum. Ille namque homicida nouerat,
Eccle.5. quòd si homo consilium eius audiens,non crederet illi qui dixerat: Quacunq; die comederitis ex
1. Pet. 5. eo, morte moriemini: & hoc sciens, persuasit vt comederet,& comedenti cum morsu pomi ve-
nenum æternæ mortis insudit. Hic ecõtra sciens,quòd si homo auertat aurem suã ab illa lingua
coinquinata, & ab illo verbo mendacij,& humiliter sub potenti manu Dei, credens illi semper
verum dicenti, vitam recuperare possit, quã in primo parente perdidit, ait ergo: Amen amen
dico vobis,quia qui verbum meũ audit,& credit ei qui misit me,habet vitam æternã. Ecce qua-
lem honorem suum quærit filius Dei,ecce quomodo cum patre vult æqualiter vel similiter ho-
Duo te- norificari. Verbum suum audiri,Deo patri vult credi. Quo fructu suo vel cõmodo? Nullo,sed
stes pa- vt vitam æternã suus habebat auditor. Ergo gratia pro homine laborat. Notandũ enim,quod
ter & fi- tanq; in cõflictu stans testes duos profert, videlicet seipsum & patrẽ,dicens: Qui verbum meum
lius. Deut.17. audit,& credit ei qui misit me. De quibus alibi sic dicit: Nonne scriptum est in lege vestra, quia
Iohan.8. duorum hominũ testimoniũ verum est? Ego sum qui testimoniũ perhibeo de meipso,& testimo-
nium perhibet de me qui misit me pater. Hos(inquam)duos testes nunc audiendos offert. Ope-
Iohã.14 rabatur,vera secundum scripturas loquebatur. In loquela veritatis seipsum, in operibus mira-
bilibus præsentabat patrẽ suum. Sic enim alibi dicit: Pater autẽ in me manens, ipse fecit opera.
Idem: Opera quæ dedit mihi pater vt perficiam ea, ipsa testimoniũ perhibẽt de me,quia pater me
misit, vel certe in præsenti euangelio seipsum in antiquis scripturis, quas illi refellere nõ poterãt,
testem adhibet deum patrem suum. Sic enim paulo inferius dicturus est: Opera quæ dedit mihi
pater, ipsa testimonium perhibent de me,quæ profecto opera sunt,quæ per ipsum prædicantẽ,
& à mortuis resurgentem,& deinceps per euangelizantes eius apostolos facta sunt. De patre au-
tem confestim subiungit: Et qui misit me pater, ipse testimoniũ perhibuit de me. Quod testimo-
nium? Scrutamini scripturas,&c. Igitur magna dicturus, magna & necessaria expositurus,
illa scilicet, de quibus supra dixerat: maiora his demonstrabit opera ei, vt vos miremini, satis
oppor-

opportune duos testes idoneos contra suos oblocutores statuit, satisque magnam & optabilem pro solo auditu testium remunerationem promittit. Totus mundus, cuius contra principem foras eiiciendum iudicium nunc agitur, coelestis huius rhetoris rationem, semetipsum nostri causa legitime defendentis, intentis cordis auribus exaudiat. Qui (inquit) verbum meum, id est, præsens audit Euangelium, & credit ei qui misit me, videlicet quod sicut promisit Abrahæ, & sicut per prophetas suos prædixit, pater Deus miserit me. Qui (inquã) audierit quod nunc dicturus sum, & eum pater, qui in me manens ipse facit opera, verum verbum me dixisse cõprobauerit, à mortuis resuscitandum me, credet ei, & suscipiet me, iam ille quisquis sit, habet vitam æternam: Et vt certius sciat quid dixerim, ne hoc suspicetur quis, quod dixerim ego, non illum carnem suam corruptibilem vnquã depositurum: plus & melius est quod dicam, quia in iudicium non veniet, id est, in damnationem generi humano propter peccatum Adæ debitam, non incidet. Illud quoq; sciat non me dixisse, quia ad iudicium non veniet, omnes enim præter illos, qui legẽ non acceperunt, ad iudicium venient, tribus ordinibus distinctis, scilicet alij iudicandi & damnandi, alij iudicandi & saluandi, alij nullatenus iudicandi, sed iudices & senatores cum domino suo sessuri: quarta parte hominum, id est, illis qui sine lege (vt prædictum est) peccauerunt, sine lege condemnatis: sed hoc me dixisse nouerit, quia in iudicium non veniet, id est, debitam ex paternæ præuaricationis præiudicio damnationem non incidet. Sed quid? Transit à morte in vitam. Nec dico nunc quod transiet à morte in vitam, sed hoc dico, quia verbum meum audiendo, & credendo ei qui misit me, iam transit à morte animæ. Non dico ad vitam, vt stet secus illam, sed à longe prospiciat & salutet illam, sicut Abraham, Isaac, & Iacob, & cæteri patres, qui à longe prospexerunt & salutauerunt illam, & defuncti sunt omnes, non acceptis promissionibus huius: sed hoc dico, quia transijt in ipsam vitam breui transitu, quippe cum ipsum transire nõ sit aliud, quàm renasci ex aqua & spiritu sancto. Credendo enim dum baptizatur transijt, & regeneratus est, & de veteri nouus, de perdito inuentus, de mortuo viuus factus est. Nam & si corpus mortuum, id est, mortale est propter peccatum, spiritus iam viuit propter iustificationem. Sed dicitis: Quis te audiet? Aut quando istud quod loqueris fiet? Quis denique nostrum auditu tuo, quis vita indiget? Ad hæc inq. [Amen amẽ dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quãdo mortui audient vocem filij Dei, & qui audierint viuent.] Si mortui estis, imo cum mortui sitis, mortem vestram agnosceretis, vos primi ex mortuis audiretis, & audiendo primi à morte animarum vestrarum resurgeretis. Nunc autem dicitis quia viuitis, iam nunc aliis mortuis, vt ipsi audiant inclamandum est. Et hoc erit mirabile, quod illi, qui tanto profundius in mortẽ descenderunt, quãto longius à Deo viuo recedentes, Deos mortuos adorauerũt, audientes viuent, & vno eodemq; auditu excitari, tam originalis peccati, quàm omnium actualium peccatorum æternã mortem effugiẽt, & de tam longinquo mortis baratro, vnum breue fidei verbum confitendo, in arcem salutis, in medium vitæ exilient. De huiusmodi mortuis nunc dico, de hoc transitu illorũ ad vitam nunc loquor. Alioquin si de mortuorũ vniuersali resurrectione nunc loquerer vniuersaliter, omnes mortui audient, dixissem: neque ita determinassem, dicendo: & qui audierint viuent. Non enim in illorum arbitrio est audire & viuere, sed ex necessitate desuper veniẽte, erit omnibus audire & resurgere. Nunc aut non omnes audient, non enim omnium est fides, sed pleriq; audient, & qui audierint viuent. Illa hora iam venit, & nunc est. Olim in prophetis loquẽs pater dicebat: quia veniet, nunc in filio suo loquens dicit: quia venit & nunc est. Audient (inquã) vocem filij Dei, non autem videbunt formam serui, formam filij hominis: vocem (inquam) audiens non solum patris, aut vocem Dei, sed & vocem filij Dei, id est, vocem simul patris, & filij Dei: & idcirco nunc recte dixerim, vocem filij Dei, cum alias me appellare consueuerim filium hominis, quia videlicet non secundum hominem ad illos pergam, sed secundum diuinam maiestatem vbique præsentem, & non in Deum tantum, sed in me filium Dei credent, atque ita verbum Dei audientes (sicut prædictum est) viuent. [Sicut enim pater vitam habet in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Et potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est:] Præsentis loci sensus lucidissimus, ita prauas hæreticorum mentes obnubilat, quemadmodum sol quanto splendidior est, tanto magis sordidos oculos, lipporumq; palpebras putres reuerberans, penè excæcat. Quid enim pulchrius aut iucundius hac ratiocinatione sanis effulgeat oculis, vbi præmissa viuificantis mortuos potentia filij Dei, talis ratiuncula succinit? Hac namque benè perspecta, liquet etiam quã rationabiliter omne iudicium dederit filio pater.

Triplex ordo eorum, qui ad iudiciũ venient.

Heb. 11.

Ephe. 4. Luc. 15. Rom. 8.

Mortui audient vocẽ filij Dei.

Non loquitur hic de generali resurrectione.

2. The. 3

Lucidus hic sensus oculos hæreticorũ excæcat

Obiectio.

At verò hæreticus malitiæ puluere cæcatus, vbi legit: Quia pater filio vitam dedit habere in seipso, & quia potestatem dedit ei iudicium facere: vnde (inquit) æqualis est patri filius, qui non viueret, nisi pater illi vitam daret: qui non iudicaret, nisi pater potestatem faceret, iudiciũ illi concederet? Qui hæc dicens, vtique ignorat qua de rè agatur, nescit omnino intentionis caput, nec videt totius rationis corpus, cuius membra violenter discerpere conatur. A quo si percunctéris, quomodo pater in semetipso vitam habere dicatur, cum ipse vita sit, profecto respondere idoneum nil poterit, ac proinde suimet iudicio conuincetur, quod consequenter nec

Solutio

ter nec

ter nec illud intellexerit, quomodo vitam eandem filio in semetipso habere dederit. Igitur ad elucidandam præsentē sententiā, cum ipsius qua deprompta est, diuinæ rationis ope accedēdum est: Sicut enim inquit pater vitā habet in seipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Nequaq; illud nostræ cōsiderationis præterire debet oculum *quo diligenter literæ lineamēta cōpaginata sunt, dū nō ait absolute: sicut habet pater vitā in semetipso. Quod patēter nobis innuit, scientiā hanc præcedentis esse subsecutiuā, & causa illius approbandæ, quod apud rhetores maxime vsitatū est, rationabiliter esse subiunctū. Præcedēs aūt sententia hæc erat: Amen amen dico vobis, quia venit hora & nūc est, quando mortui audient vocē filij Dei, & qui audierint viuent. Deniq; ad hanc eius propositionē illi auditores, imo aduersarores insanire poterant, cur non dixisset: mortui audiēt vocē Dei, sed cū diligēti distinctione personarū: audiēt inquit vocē filij Dei. At ille in hoc stabat, vt vitā mortuorū nō minus de filio quā de patre pendere cōprobaret, nec posse quenq; suscitari, nisi filiū æquè vt patrem honorificaret. Hoc inquā intendebat, non illud, quomodo ipse pater viueret, aut quomodo filiū viuificasset, quod vel in præsenti sentētia suspicari, qua dicit: Sicut enim habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso, stultū & erroneū est. Non enim de vita Dei, qui ipse sibi vita est, nō de viuificatione filii Dei, qui æque sibi vita est, sed de suscitatione & viuificatione mortuorū sermo est. Cū ergo dixisset: mortui audient vocē filij Dei, videlicet filij æquè, vt patris vocem, ad viuificandos mortuos necessariā esse perhibēs, rationabiliter subiūxit dicens: Sicut enim habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. Ac si dicat: Idcirco dixi, quia mortui audiēt vocē filij Dei, in qua dictione clara est distinctio personarū patris & filij: quia sicut pater habet vitā in semetipso, scilicet vitā hominū. i. virtutem vel operationē effectiuā vitæ hominū mortuorū, & nō aliunde petit, nec alicubi habet nisi in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso, id est, partem maximam operationis eiusdem illi imposuit, vt & ipse mortuos viuificaret in semetipso, videlicet non vt Paulo, aut Cephæ, siue Apollo, quibus & si datum est vitā habere. i. viuificare mortuos, nulli tamen eorū datū est eandē vitā habere in semetipso. Nec potest quis quenq; viuificare per iniunctū sibi vitæ officiū, nisi cooperante Deo. Quod per similitudinē Paulus exprimēs: Ego inquit plantaui, Apollo rigauit, Deus aūt dedit incrementū. Aequalis igitur patri filius est, cui pater dedit vitā habere in semetipso. i. quē misit viuificare mortuos de semetipso. Et quia multū laboris illi imposuit, plusq; in viuificandis mortuis persona filij laborauit: est enim filius hominis, id est, homo factus est solus in persona sua filius Dei, idcirco potestatē quoq; dedit ei iudiciū faciendi. Cū enim Deus hominē faceret, nō ignorans, sed optime sciens quod peccando moriturus esset, opus eiusdē hominis beata trinitas ita sibimet distribuit, vt pater cōderet, filius redimeret, spiritus sanctus igniret. Nō enim absq; magno cōsilio (quod cū summa reuerētia dicendū est) sancta trinitas hominē facere dignata est, distributa propria parte operis cuiq; personæ, cū quis inseparabilis trinitas inseparabiliter operetur, tā plasmationē q; redemptionē, quā & instructionē vel illuminationē humanæ substantiæ. Hanc distributionē in eo debemus intelligere, quod dictū est in cōsilio trinitatis indiuiduæ: Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostrā. Patris quippe opus propriū extitit prima creatio hominis, quā parte operis sibi assumpsit, nullatenus tamē absq; cooperatione filij, cū hoiem sicut & oia in sapientia fecerit, quæ est hic filius Dei, neq; absq; cooperatione spiritus sancti, cū per illū in faciē cordis eius spiraculū vitę inspirauerit, vt cōderetur homo nō solū ad imaginē Dei. i. ęternus siue rationalis, sed etiā ad similitudinē Dei. i. vt haberet vnde esset Deo similis vel imitator bonitatis Dei. Redēptio vero hominis, cuius ministeriū pater filio dedit, propriū est opus eiusdē filij Dei. Solus quippe filius in persona sua incarnatus, vel homo factus est, solus pro redēptione hoīs passus & mortuus est, & resurrexit, cooperāte tamen vtraque persona, patris & spiritus sancti. Nā & pater illū de secretis suis misit in vterū virginis, & de spiritu sancto. i. de operatiōe spūs sancti eadē illū virgo cōcepit. De spiritu sancto, vel eius operatiōe propria dicendū erit in alijs huius euāgelij locis. Hęc distributio vitæ hoim hic intelligēda est, quā videlicet vitā, sicut pater in semetipso, sic & filius nullius indigēs, habet in semetipso. Quod profecto ex scripturæ sacræ verbis patēter innuitur. Cū enim dicitur, quia Deus formauit hoiem de limo terrę, & subiūgit: & inspirauit in faciē eius spiraculū vitę, quod aliud innuit, nisi q substātiā qdē hoīs aliūde q̄ de seipso fecit, sed bonā & beatā vitā in semetipso habēs, de semetipso in faciem cordis eius inspirauit? Cū aūt filius hominē redimens, sacramēta salutis & vitæ eius, id est, sanguinē & aquā de semetipso effudit, iamq; rediuiuus in faciē discipulorū suorū insufflauit, nōne & ipse vitā nostrā in semetipso se habere potēter ostendit? Igitur quia vita nostra quæ cum Christo abscondita est in Deo, sic in integrū à filio restituta est post mortē, quæ inuidia diaboli in mundum introierat, sicut à patre ante mortē illā cōstituta fuerat: & dāte, id est præcipiente, patre factū est, dicente alibi filio: Et sicut mandatū dedit mihi pater, sic facio, rectè nunc dictū est, quia sicut habet pater vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Et quia filius in persona sua maiore opera, non sine crucis & mortis iniuria, redemit hominem, cuius & lutū ipse assumpsit homo dignatus fieri: maiore inq; opera in eo quod hęc obediēter pertulit, q̄ pater in eo, quod

hominem

Marginal notes: Verus intellectus horum verborū Christi. — * quam — Pater habet vitā in semet ipso. i. virtutē viuificādi mortuos. — 1. Cor. 3. — Gen. 1. — Psal. 103 — Gene. 2. — Filius redemit. — Gene. 2. — Ioan. 6. — Colos. 3. — Sap. 2. — Ioan. 14

hominem de luto plasmauit, recte nunc additum est,& potestatem dedit ei iudicium facere,quia filius hominis est. Vnde & hæres dicitur,non mortui patris,sed mortuæ hæreditatis ,quã , quia Deo patri periecat,filius resuscitans iterũ possidet, iure illa eius hæreditas dicitur & est,cuius vitæ dispendio reparata est. Cum autem dicit : & potestatem dedit ei iudicium facere,quia filius hominis est,& nihilo dominatio patris diminuta est,quin potius honori eius proficit filio data potestas iudicandi,dum filius iudicando regnum,vt ait Apostolus,tradat, id est, acquirat Deo & patri,primum adeo iudicio mundi,quo princeps mundi huius,illo per mortẽ suam triumphante, foras eijcitur : deinde peracto finali iudicio, post quod erit finis,vt idem Apostolus ait,cum tradiderit & acquisierit regnũ Deo & patri,& tunc ipse filius subiectus erit ei,qui sibi subiecit omnia. vt sit Deus omnia in omnibus: subiectus,inquam,non subiectione seruili, sed amore inseparabili : non specie diuersitatis,sed vnitate indiuiduæ charitatis: inferior quidem secundum naturam hominis ,compar secundum naturam Dei, & sic honorificandus semper , sicut & pater, gloria & honore æterni imperij. De quo finali iudicio mox subditur : [Nolite mirari hoc,quia venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt,audient vocem eius : & procedẽt, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ,qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij.] Nolite, inquit,mirari hoc, quia non bona vestra est admiratio : non enim hæc admiramini, tanquam verba vitæ & virtutis,sed tanquam insaniam dæmonium habentis . Nolite ergo mirari, quia parua sunt hæc comparatione maiorum, quæ visuri estis,vt vos miremini , vt videntes turbemini timore & stupore horribili,vt iuxta prophetam videatis,& ignis deuoret hostes manus domini. Magnum quidem est venisse horam illam & nunc esse, quam videre voluerunt, & non viderunt multi reges & prophetæ,magnum, inquam, & mirum est, mortuos audire vocem filij Dei & viuere. Magnum, inquam, hoc est: sed multo maius est, venire horam, de qua non dico,quia nunc est,sed dico tantum, quia venit,id est,imminet iam & appropinquat, & sine dubio futura est, in qua omnes , qui in monumentis sunt , omnes, inquam , siue mortui siue viui, id est, siue peccatores siue iusti, qui in monumentis sunt sepulti, & solutis , vel aridis corporibus in cinerem suum reuersi, audient vocem eius,in iussu imperiosæ suæ maiestatis,in voce archangeli,& tuba Dei de cœlo descendentis, virtutibus cœlorum commotis, cœlique ac terræ cardinibus concussis, & ita manifeste venientis igne in conspectu eius ardente, & in circuitu eius tempestate valida , cœlos desursum ,& terram ad discernendum populum suum aduocante. Quid tum? Nunquid mortui illi , qui modo vocem filij Dei audire & viuere, id est,à morte animæ per fidem & per lauacrum regenerationis & inuocationem sancti spiritus cesurgere nolunt, & ideo non resurgunt : nunquid, inquam, isti vocem eius tunc non audient,aut quia resurgere nollent, non resurgent? Non est ita,sed omnes tam inuiti quàm & volentes,horumque illam desiderantes,& in illo die iudicij fiduciam habentes, resurgent & procedent.

> Quomodo Christus hæres dicatur & est. — 1.Cor.15. Ioan.12. — Vbi sup. — Terrore extremi iudicij. — Sap.5. Esai.26. Luc.10. — 1.Thes.4 Mat.24 Psal.49 — Tit.3. Ephe.4.

Paulò ante cum de resurrectione prima,id est, de conuersione peccatorum loquerer,sicut non dixi tantummodo, venit hora , sed addidi, & nunc est : sic non dixi, omnes mortui audient,sed tantum mortui audient vocem filij Dei & viuent . Nunc enim non omnes mortui me audiunt, non omnes ab infidelitate ad fidem,ab iniquitate ad iustitiam resurgere volunt . Et quia nõ volunt, non resurgunt . Nunc autẽ cum de resurrectione secunda loquor, vniuersaliter dico, quòd oẽs vocem filij Dei audiẽt,& oẽs qui in monumentis sunt, procedent. Qui bona fecerunt , in resurrectionem vitæ, videlicet quia nunc primã voce audita, id est primo aduentu filij Dei suscepto, prima resurrectione viuere incipiunt, & tunc in ipsam rem vel speciem vitæ peruenient, cuius in spe nunc ambulant per fidem. Qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij, id est damnationis, procedent, vt damnationis sententiam recipiant, eadem iustitia & veritate, qua prædamnati sunt in Adam, quia vocem primam filij Dei nunc inuitantis, vt ab illa hæreditaria morte per fidem resiliant, dum tempus est, audire recusant. Sequitur: [Non possum ego à meipso facere quicquã. Sicut audio iudico, & iudicium meũ verum est, Quia non quæro voluntatẽ meã, sed voluntatem eius qui misit me.] Hic danda opera videtur , quatenus distinctas partes confirmationis vel confutationis huius , tanquam bene discreta pulcherrimi corporis lineamenta propius sub lectoris oculos admoueamus. Ecce enim ad caput redijt,& argumentationis partes ex vna complexione cingit, dum dicit : non possum ego à meipso facere quicquam . Nam & in capite huiusce defensionis dixerat: Non potest filius à seipso facere quicquam. Vt ergo totum literæ corpus magis conspicuum,sensuumque, vel intentionis clarior sit aspectus , ad intelligendum, prætereundum non est, quia quod solent elaborare, & vix consequi studiosi rhetores, vbi rem locupletam & omni amplificatione dignam nacti fuerint: hoc in præsenti sermone aduersus illos fortes sabbatorum defensores, & salutis accusatores vltro importat cœlestis sapientiæ comes & famulatrix eloquentia diues, sed ita maiestate rerum, de quibus agitur, operta, vt pene non compareat . Non enim sicut in rebus humanis, vbi effertur illa pomposa & astuosa domina: ita in diuinis rebus ipsa eadem eloquentiæ facultas condecorat, maxime vbi ipsa Deo coæterna sapientia per semetipsum eis qui sibi eloquẽtes videntur colloqui, & humana

> Duplex resurrectio, prima & secunda. — 2.Cor.5 — Argumẽtatio rhetorica etiam in sacris literis.

dignatur contexere verba. Res quippe humanæ tenues atque exiles, & interdū obscuratæ vel turpes, splendida elocutione illustrantur, aut vtcunq; palliantur, res autē diuinæ grandes & fulgurantes, desuper elocutionē quālibet pulchrā suis abscondūt splendoribus. Adeo tamē, vbi res postulat, inuenitur cōmunita, vt in occursum eius muta vel insipiens appareat omnis hominū eloquentia. Perpende igitur, quia præsenti in negotio dū causa posita cōfutat aduersarios, ostēdit, cur sabbatorū lege teneri nō debeat, & cōfirmat quod rectissimé cum dixisset: Pater meus vsq; modo operatur, subiunxerit, & ego operor. Absolutissimam enim, id est, quinq; partibus perfectā, argumentationem edidit, scilicet propositione, ratione, cōfirmatione, exornatione, complexione.

Argumētatio ex quinque partib9. Propositione. Rōne. Confirmatione Exornatione. Complexione.

Propositio est, qua dixit: Amen amen dico vobis, non potest filius à seipso facere quicquā, nisi quod viderit patrem facientē. Ratio, est sententia, quā protinus subdidit: Quæcunq; enim ille fecerit, hæc & filius similiter facit. Confirmatio est ea, quæ mox sequitur: Pater enim diligit filium, & demonstrat ei omnia quæ ipse facit. Exornatio est ab eo quod ait: & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini: vsque ad id quod nouissime tractatum est, qui vero mala egerunt, in resurrectionem iudicij. Exornatio, inquam, non tam verborum quàm rerum, non tam sententiarum quam cœlestium fulgurum, nihil habens accurati leporis, sed tota terribilis, & diuini plena timoris. Hæc autem sententia, qua dicit: non possum ego à meipso facere quicquam, sicut audio iudico, & iudicium meum verū est, quia nō quæro voluntatem meam, sed voluntatē eius qui misit me, prædictarū partium cōplexio est, partes easdem breuiter, ad sensum docilis, attenti ac beneuoli auditoris, cui hæc dicenda vel scribenda esse nouerat, recolligens. Ac si diceret: Si ergo non facio ego, nisi quod video patrem facientem, si quæcunq; ille fecerit, hæc & ego similiter facio, si denique pater omnia demonstrat filio quæ ipse facit, & si adeo maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini, videlicet vt sicut pater suscitat mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificet, &c. etsi adeo inconuertibilem atque incommutabilem nouit eum, vt omne iudicium illi dederit, & hoc reipublicæ suæ tutum fore comprobauit, vt potestatem daret illi iudicium facere. Ergo inquam verum est, credibile & dignum fide iam, quod sicut in prima propositione dixi & nunc iterum dico, non possum ego à meipso facere quicquam, id est, extra Deum, seorsum extra verum, per semetipsum diuisa voluntate mea à volūtate Dei patris, nō possum facere quicquam sicut angelus refuga, vel sicut primus homo præuaricator facere potuit & fecit, vtpote qui erat vterq; creatura, & proinde conuertibilis: factura, & idcirco mutabilis.

Homo peccare potest, nō filius Dei. Esa. 5.

Nam siue angelus, siue homo, quā diu aliquod accidens admittit ab essentiali bono auersus, tam diu à semetipso operatur. Verbi gratia, cū dicit malū bonum & bonum malū, cū inique iudicat, condēnans iustū & iustificans impiū. Vnde enim hæc nisi à semetipso facit, cū in essentia rerum aliter sit? Et hæc quidē & cætera huiusmodi homo, si multum est iustus, cum possit facere nō vult: si autem parū iustus est, vel ad iustitiā nunc primum dispositus, nec adhuc eiusdem iustitiæ habitum indutus, parum inquam iustus si est, facere non audet, Deus autem sicut nulli vitio nullisque omnino accidentibus subiacet, ita summe iustus tale quid omnino facere nō potest. Igitur cum dico, non possum ego à meipso facere quicquam, tale est ac si dicam, non possum facere quicquā iniquū, non possum peruertere aut supplantare iudicium. Sed quid? Sicut audio iudico, id est, secundum causæ iudicandæ meritum, vel rei, quæ iudicatur, essentiam iudico, ac proinde cum in iudicando nihil à meipso faciam, iudiciū meū verum est, videlicet dū, vt prædixi, me iudiciū faciēte, procedēt ex monumētis qui bona fecerūt, in resurrectionē vitæ, qui verò mala egerunt, in resurrectionē iudicij. Proinde quicunq; bona agit, siue ille Iudæus siue gentilis sit, nō vereatur, quod me iudicante, à meipso quicquam procedat in resurrectionē iudicij. Et quicunq; mala agit, nihilominus, siue ille Iudæus siue gentilis sit, nō se decipiat inani spe, quòd me quicq; à meipso faciente procedat in resurrectionē vitæ, quia nō quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.

Luc. 16. Gene. 18 Matt. 11.

Sicut nunc, quando videns miseram ciuitatem Hierusalem, fleo super illam humano affectu, nec tamen quæro voluntatem meā, vt propter fletum meum ab illa mali dies auertantur, sed sicut audio iudico, clamor enim illorum, vehementior clamore Sodomorum, ascendit ad me, & idcirco magis attendo, quid iustitiæ debeatur, quā quid meus humanus velit aut defleat affectus, sic in illa processione mortuorum ex monumentis, nō quærā voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, id est, non condescensionē sequor naturę humanæ, sed rectitudinem teneo diuinæ iustitiæ. Igitur apud animos eorum, qui hanc euangelicā lectionem sapienter legunt vel audiunt, confutata falsitas & confirmata veritas est. Vnde cōsentit ratio, iudicat fides, vt patre operante vsq; modo, qui nulla sabbatorū lege tenetur, ipse quoq; filius licenter & potenter operetur, qui à semetipso quicquā facere nō potest, qui malū quid vel iniustū admittere non potest. Vnū adhuc superest magnæ oratrici sapientiæ Dei, quæ nobis & propter nos verba facit, nobis & propter nos artē aduersus artē cōponit, vt habeat veritas fidei sanum non sine arte sermonē, aduersus artificis mendacij loquacitatem. Vnū inquā adhuc superest, id est conclusio vel epilogus, qui & protinus sequitur per amplificationem rei, illustrandæ veritatis & adaugendi Iudaici criminis causa. Sequitur: ¶ Si ego testimoniū perhibeo de me, testimonium

meum

meum non est verũ. Alius est qui testimoniũ perhibet de me] Hoc enim & cætera quæ sequũtur veritatis huius firmamenta, maximè ab authoritate sumpta sunt, quibus cõmemorat defensionem vel testificationem sui curæ fuisse & esse Deo patri, qui illum testificatus est, & anteq̃ veniret, testimonio scripturarum, id est, legis & prophetarum, & nunc præsentem commendat & defendit euidentibus testimonijs operum mirabiliũ. Simulq; & horrendum scelus deinceps ostendit Iudæorũ, qui venientem illum in nomine patris sui non susceperunt, aliũ autem venientẽ in nomine suo suscipient. Ait ergo: Si ego testimonium perhibeo de me, testimoniũ meum non est verum. Ac si dicat: Ecce omnia palam audistis. Ego apud vos verba faciens, & hæc dicens, vt vos salui sitis, nõ vestro vel aliorum more hominũ, verbis accuratis beneuolentiã vel fauorem vestrum captare studui, sed exhibito veræ virtutis opere, cunctorum hominum beneuolentia digno, id est, sanato toto homine à longæua infirmitate, auditoriũ postulaui, & qualescunq; vos esse scirem ad audiendum, nõ propter vos tantũ, sed propter eos qui audituri sunt, causam meã dixi: Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, eandẽq; causam diuidens, id solum quod in controuersia est, scilicet q̃ & mihi æquè vt patri liceat in sabbato operari, tam consueta hominibus argumentationis firmitate, q̃ cœlesti veritate defendi. Nunc & deinceps examinate legitimè, id est, sicut lex præcipit, verba huius testimonij. Si ego testimonium perhibeo de me, id est, si à meipso veni, si nõ veni & loquor in nomine domini, sed solus ego meipsum proprio & solo defendo testimonio, testimoniũ meum nõ est verum .i. verba quæ loquor non habebunt effectũ, & tunc sicut lex dicit, hoc habebitis signũ, quòd verbũ quod dico, dominus nõ locutus est. Sed non est, nec erit ita. Alius est qui testimonium perhibet de me, videlicet Deus pater, ipse de quo vobis nunc dico, pater meus vsq; modo operatur & ego operor. Alius inq̃.i. alia eiusdẽ, cuius & ego sum substantiæ persona est. Alioquin nõ rectè diceretur alius: nõ enim de diuersis, impariumq; substantiarum indiuiduis dicitur vnius & alius, sed hoc vnum, & hoc aliud. Dico autem quia ille est alius, vt in pluribus personis, vnitas substãtię, personarum pluralitas intelligatur. Ille inquam alius testimonium perhibet de me. [Et scio quia verum est testimonium eius, quod perhibet de me] Scio inquam & testimonium perhibenti de me, testimonium perhibeo, quia testis verax est, & verum testatur de me. Non enim sum sicut cæteri homines, quorum nemo scit, vtrũ amore an odio dignus sit, & cui omnia in futurum reseruãtur incerta. Quinimo & si spiritum adoptionis filiorum acceperunt, & ipse spiritus testimoniũ reddit spiritui illorũ, quòd sint filij Dei, testimoniũ illud nõ tã verum aut iustũ, q̃ gratuitum & indebitũ dicendũ est, quia non est debiti sed gratiæ, nõ iustitiæ sed misericordiæ, non est enim testimonium comparium, sed inclinatæ dignationis monimentum. Ego autẽ non in iniquitatibus conceptus sum, etenim nõ in peccatis concepit me mater mea, nec possum à meipso facere quicq̃, nisi quod video patrẽ facientem. Ergo testimonium quod perhibet de me, verũ est, iustum est, debitum est, & vtiq; testimonium comparium atq; ideo legitimum, sed nondum apertè dixi quis ille sit. [Vos misistis ad Ioannem, & testimonium perhibuit veritati.] Et fortassis idcirco nunc existimatis, q̃ hic sit ille alius, de quo nunc dixi, quòd non ab alio maiore quàm ab illo testimonium habeam. [Ego autem non ab hominibus testimonium accipio, sed hæc dico, vt vos salui sitis.] Notate quod dico, quia testimonium ego ab hominibus nõ accipio. Quid enim? nunquid hoc dico q̃ velim claudere ora hominum testimoniũ perhibentium? Nunquid ego aspernor angelum meũ ad hoc missum ante faciẽ meã, vt testimonio suo præpararet viã meã? Non est ita, sed diligenter animaduertite quæ dico. Nõ dico, quia testimonium hominis, vel per homines perhibitũ nõ accipio, sed testimoniũ ab hominibus nõ accipio. Nã testimoniũ hominum bonorũ & veracium, nõ ab ipsis hominibus, sed à Deo est, & per homines quidem perhibitum, sed Dei testimonium est. Quid est .n. ab hominibus, vel secundũ homines testimonium accipere, nisi laudẽ, quæ nõ ex deo profecta, sed ex hominibus nata & conflata est quærere. Hoc aũt testimonium Ioãnis, quãdo misistis ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad eũ, vt interrogarẽt eũ, Tu quis es? Ioannis quidẽ testimonium fuit, sed non ex Ioanne fuit, id est, per Ioannem quidem depromptum, sed à Deo Ioanni insinuatũ fuit. Dico ergo: Et testimonium ab hominibus nõ accipio, sed hæc dico vt vos salui sitis.i. nõ propter gloriã meam dico, quis alius meus testis sit, sed propter salutẽ vestram, vt credentes testimonio Dei saluemini. Cui simile est, si dicas vir iustus, & alienus ab omni hypocrisi. Si oculus tuus fuerit simplex, totũ corpus tuum lucidum erit. Ego nõ idcirco faciã iustitiam meam coram hominibus, vt videar ab eis, sed idcirco lucet lux mea corã hominibus, vt videant opera mea bona, & glorificent patrẽ deum, qui est in cœlis. Alioquin similis essem vobis, quorum totus Iudaismus in carne, & manifesta tota in carne circuncisio est, cuius laus non ex Deo, sed ex hominibus est. Sed maledictus homo (inquit propheta) qui confidit in homine, & ponit carnẽ brachium suum, vt à domino recedat cor eius. Erit enim quasi miricæ in deserto, videlicet quibus nomẽ est ab amaritudine, & nascuntur in solitudine. Erit inquam sicut miricæ, id est, carẽbit diuinæ bonitatis dulcedine, procul foras eiectus à sanctorum hominum conuersatione, & non videbit cum venerit bonum, & habitabit in solitudine in deserto, in terra salsuginis & inhabitabili. Hæc siccitas & salsugo longe est à me.

Argumẽtũ ab autoritate testus.

testimoniũ examinãdũ ab effectu.

Deu. 18.

Eccle. 9.
Rom. 8.

Psal. 51.

Mala. 3.
Mar. 1.

Ioan. 1.

Matt. 6.
Matt. 5.

Hiere 17

Nam ego habitabili charitate,& fertili semper virens veritate,idcirco hæc dico vt vos salui sitis,idcirco inquam,vt vos credentes saluemini, legitima defensione vtens,illum qui testimoniũ perhibet de me,profero vobis in publicum auditorium totius mundi. Idcirco sicut iã cœpi persistã adhuc in eodem,quod apud vos,vel apud cæteros homines fortissimũ est,genere loquẽdi,faciendo tanq̃ syllogismum.i.argumentosum & indissolubilem sermonem veritatis. Vt verò & probabili argumento instructi cognoscatis, quia testimoniũ ab hominibus non accipio,quia claritatẽ ab hominibus nõ accipio,sed ea solũmodo intentione testimoniũ, vel testẽ meum profero, vt vos credentes salui sitis,nõ vt vos homines me in solio regũ vestrorũ inthronizare festinetis. Ecce dico vobis,quia vos misistis ad Ioannẽ,& ille testimonium perhibuit veritati. Tanti apud vos ille habitus est, vt consulendum illum iudicaretis,tanq̃ reuera accepturi testimoniũ eius,& quicquid ille dixisset proculdubio credituri.Ab illo ergo iudicio vestro nũc vos conuenire incipiã, vt si non credideritis,inexcusabiles sitis.Dico itaq;.[Ille erat lucerna ardens & lucens.] Reuera mittendum fuit ad illum,ad quem misistis,& cum eius testimonio quærenda & indubitãter agnoscẽda erat præsens facies veritatis. Magnus enim ille, & maior illo inter natos mulierum non surrexit. Verum tãta magnitudo eius sic propter me ab illo est, qui testimoniũ perhibet de me,quomodo causa vix tenẽdæ,vel rei agendæ,testa nocturnis in tenebris illuminatur,participatione igneæ substantiæ.Nam sicut testa non suapte lucet natura,sed aliunde flammã capit,vt lucerna sit,sic Ioãnes nõ ille alius erat,qui testimoniũ perhibet de me,sed ab illo missus erat,eiusdẽ testimonij verba suo gestans in corde flãmato,& lucido ore. Inde erat lucerna,nõ lux ipsa,vel ipsius lucis substantia: lucerna,inquam,ardens & lucens,ardens intrinsecus testificãdæ veritatis amore,lucens extrinsecus verbo & opere,quamdiu filij tenebrarũ passi sunt,qui nunc lucernam talẽ intra claustra tenebrosi carceris abdiderunt.Lucẽs quippe per publicã virtutis prædicationẽ inuitabat vos ad verã & æternã exultationẽ. [Vos autẽ voluistis exultare ad horã in luce eius.] Hoc interim negari nequit,hoc oportet concedi,quia magnus ille erat,& fideli sermone lucidus, quia testimoniũ vel baptismũ eius, vestra quoq; æstimatione de cœlo erat,nõ ex hominibus. Vos autem in hoc reprehendo, nec enĩ studio captandæ beneuolẽtiæ vel fauoris vestri, vt ad consensum veri testimonij vos alliciã,vitia vestra prætereo,reprehendo inq̃,quòd dum lucerna hæc ad æternam futuri regni gloriam vos inuitaret,voluistis potius exultare ad horam in luce eius.i.temporalem præsentis regni præripere felicitatẽ,videlicet regnũ Christi,quẽ vos illum esse,vel certe præcursorẽ Christi Heliã existimastis,carnali sensu terrenum fore sperantes. Attamen qualiscũq; vestra de Christo opinio fuit,vel qualicunq; exultatione vos tali lucernæ applaudere volueritis, nunc interim nihil mea interest.Illud à me propositũ à vobis concedi oportet,quia refelli nõ potest,quod cũ vos(vt prædixi)miseritis ad illũ,magnus vtiq; vestro quoq; iudicio habitus est,& quẽ vos dignẽ cõsulendum iudicastis,profectò respondentem,auditu indignũ,rationabiliter iudicare nõ potestis. [Ego autẽ habeo testimoniũ maius Ioanne.] In hac assumptione mea tota victoriæ palma consistit,vt cũ rationũ firmamenta cõtentiosum auditorẽ,vel acquiescere,vel obmutescere fecerint,protinus cõcludã dicens:quia claritatẽ ab hominibus nõ accipio, quod nõ est aliud q̃ q; supra dixi,& probare cœpi,quia ego testimoniũ ab hominibus nõ accipio,nec.n.opus habeo. Dico ergo,subsequenti probaturus ratione, quia ego testimoniũ maius habeo Ioanne. [Opera enĩ quæ dedit mihi pater vt perficiã ea,ipsa opera quæ facio in nomine patris mei,testimoniũ perhibent de me,quia pater me misit.] Pater,qui(vt supra dixi)dedit filio vitã habere in semetipso,sicut ipse vitam habet in semetipso,dedit mihi eidem filio quædã opera,vt perficiã ea,videlicet iã cœpta,quæ cũ perfecta fuerint,audiẽt ea surdi,& videbũt cæci,si vos audire & videre nolueritis, & clamabunt lapides,si vos loqui recusaueritis. Quę sunt illa opera? Magna vtiq; & exquisita i oẽs voluntates patris mei opera sunt hæc,prædicto hoĩe multo maiora,opus incarnationis,opus natiuitatis,opus miraculorũ quæ in vobis feci,& quæ nemo alius fecit,opus passionis,opus resurrectionis,opus ascẽsionis meæ,& effusionis spiritus sancti,quæ oĩa cũ ego perfecero,vos abscõdere nõ poteritis,cœlis enarrãtibus hanc gloriã Dei,& annũciante firmamẽto hæc opera manuum mearũ,ita vt nõ sint loquelæ neq; sermones,quorũ nõ audiãtur voces eorũ,vt in omnẽ terrã exeat sonus eorũ,& in fines orbis terræ verba eorũ. Hæc opera dũ ego facio in noĩe patris mei .i. in ea ꝓfessione q; ego filius Dei sim,& Deus pater meus sit,verũ vtiq; & legitimũ habeo testimoniũ, q; ille reuera sicut dico,pater meus sit,neq; vos cõtemnẽtes me,vllã idoneam vel legitimã excusationẽ habebitis,cũ fiat verbũ quodcũq; loquor in eodẽ,q̃d profiteor in noĩe domini. Præterea. [Et q misit me pater,ipse testimoniũ perhibuit de me.] Quãdo autẽ vel vbi testimoniũ perhibuerit de me,paulo post dicam.Prius.n.vt descibã personã illius patris,vt exprimã dignitatẽ testis, & tunc demũ exponam antiquitatem vel constantiã testimonij. Non enim hic, de quo loquor, est ille pater meus Ioseph,quem vos patrem meũ dicitis, quem videre vt hominẽ potuistis, cuius vocem audire,& non magnipendere potuistis.Sed quid? [Neq; vocem eius vnq̃ audistis,neq; speciem vidistis.] Ecce quanto maior Ioanne hic.Ioannis quippe,& vocem audire,& speciem,vtpote hominis mortalis,atq; corruptibilis videre potuistis, vocem articulatam,& aere plectroq; linguæ,

Marginal notes: testimoniũ Ioã. erat acceptãdũ à Iudęis — Matt.11. — Ioannes lucerna non lux — Exultare ad horã de rebus temporali. — Lucę 19. — Psal. 10. — Psal. 16. — Luc.3.4

linguæ, formatam speciẽ circũscriptã atq; visibilẽ, & præter horridã eremitici vestitus asperitatẽ,
pene in nullo vestri dissimilẽ. At ille pater meus neq; vocẽ elementarẽ, neq; speciẽ habet circũscri-
ptã aut visibilẽ. Deus enim est nõ homo, spiritus est & non caro. Nã & si patres aut prophetæ vo-
cem eius audierunt, & si quidã eorũ facie ad faciẽ Deũ viderunt, nunq; tamen illũ in sua substantia Exo. 33.
viderc potuerunt, nunquã propriã eius vocẽ, aut loquelã, nisi mente audierunt. Ille talis testimo- Num. 12
nium perhibuit de me. [Et verbũ eius nõ habetis in vobis manens, quia quem misit ille, huic vos
nõ creditis.] In hoc reatus vester est, in hoc peccatũ vestrũ manet, quia verbũ eius non habetis in
vobis manens, quod ex eo liquet, quia quem misit ille, huic vos non creditis. Nam & si neq; vocẽ
eius vnquam audistis, neq; speciẽ eius vidistis, attamen verbum eius audistis, legem eius accepi-
stis, prophetas ab eo missos habuistis, & illos quidem legendo eum, de quo loquor, qui misit illos,
qui per illos loquutus est, & legem dedit, labijs honoratis, cor aũt vestrũ lõge est ab illo, quia ver Esa. 29.
ba eius ore quidẽ profertis, sed nõ ea in corde vestro quasi in libro scripsistis. Propter quod dico, Mat. 15.
quia verbum eius in vobis, id est, intrinsecus in libro cordis vestri, in internis animæ vestræ sen-
sibus non habetis. Huius rei manifestum indicium in eo est, quod vos huic, quẽ misit ille, nõ credi- Esa. 52.
tis. Huic inquã, non alij, sed huic, id est, mihi qui nunc præsens sum, qui cum illo quondã loquutus
in lege & prophetis, ecce assum. Hic enim ego sum, quẽ ille misit, nõ vt essem qui non erã, sed vt
visibilis fierem, qui æque vt ille inuisibilis eram, vt corpus assumerem, qui incorporeus eram, vt
homo fierem, qui Deus eam. Sed huic vos non creditis. Ne ergo putetis, quod verbum eius in vo-
bis manens habeatis, dum contra me sabbata vestra defenditis, habentes in cordibus vestris pu-
tredinem laboriosæ iniquitatis. Proinde sic estis vt sepulchra dealbata, quæ foris pulchra parẽt Iudæi
oculis videntium, intrinsecus aũt plena sunt ossibus mortuorum. Nam sicut illa desoris pulchra vt sepul
esse, & intus plena esse possunt putredine, sic vos & in sabbatis vestris vacare, & totã legẽ Moysi chra de-
ore lectitare, & verbum Dei potestis in vobis manens non habere: Ecce dixi vobis quis ille sic albata.
alius qui testimonium perhibet de me, maior vtiq; homine, maior incõparabiliter Iohanne. Dici-
tis nunc mihi: Quando ille, vel quale testimoniũ perhibuit de te? Ad hæc inquam. [Scrutamini
scripturas, quia vos putatis in ipsis vitã æternam habere. Et illæ sunt quæ testimonium perhibẽt
de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis.] O surdi & cæci, qui ad audiendũ & vidẽ-
dum adducti, & sedentes in synagogis, vbi omni sabbato testimonium illud personat, nubes dis-
currentes manu attingitis, & earum tonitruum non auditis, & discurrentia fulgura non videtis,
vt quid volumen legis magnum inerti collo baiulatis, & pulchros prophetarum codices deli-
catis manibus leuigatis? Non vultis introrsum aspicere, non vultis audire, imo & videntibus di- Esai. 6.
citis: nolite videre, & audientibus: nolite intelligere. O igitur rei iudicij, rei superni concilij, rei ge Psal. 35.
hennæ ignis. Scrutamini scripturas falsi & fallentes, quia vos putatis in ipsis vitam æternam Matt. 5.
habere, id est, hoc vobis ad vitam sufficere, quod illas legendo labijs, Deũ honoratis alieno corde.
Non est ita, sed scrutamini eas, consulite illas, voluntatem illarum quærite, intentionem earũ at-
tendite, audite & videte qua vobis vitam promittant conditione, qua via, quo duce. Illæ vobis
respondent, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me, imo ipsæ sunt testimonia, quæ pater
perhibet de me. Sed quid ego dico scrutamini illas? Iamdudum scrutati estis, & me monitorẽ au- Mat. 23.
dire dedignamini, cum ex vobis sint magistri sedẽtes super cathedram Moysi, scripturas optimè
perscrutati, vt nec iota vnum, nec vnus apex de omni lege illos effugerit, vnde sua possint lu-
cra venari, siue menta, siue anetum, siue cyminum decimandum sit. Non ita cæci estis, vt ocu-
los non habeatis, non ita surdi estis, vt aures vobis non sint. Vnde dixi per prophetam, imo & Esa. 43.
paulopost rebus dicturus sum ipsis eandem prophetiam: Educ foras populum cæcum & ocu-
los habentem, surdum & aures ei sunt. Scrutati ergo estis scripturas, & hoc scitis quia illæ
testimoniũm perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vitam habeatis. O igitur pharisæi, Mat. 23.
vere secundum nomen vestrum diuisores, sed male diuidentes, scilicet culicem liquantes, & ca-
melum glutientes, quomodo in scripturis vos vitam habere putatis, dum in exiguis lucrosæ
iustitiæ minutijs, decimando videlicet mentam & anetum, dilatando phylacteria, & magnifi-
cando fimbrias curam omnem impenditis, & in his fiduciam habentes, tanquam inde viuere
possitis, ad me camelum oneriferum venire non vultis, vt me portante morticina peccatorum
vestrorum, vitam habeatis? Impij & cæci, desertores vitæ & salutis, vbi hæc duo constãt, vnum
quia illæ, scilicet scripturæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: & aliud, quia non vultis ve-
nire ad me, vt vitam habeatis. vbi inquam hæc duo constant, quomodo tertium stabit, scilicet
in ipsis vitam æternam habere, quod vos putatis? Surdi audite, & cæci intuemini ad viden-
dum. Alioquin clamabo lapidibus istis, & ipsi audientes & videntes respondebunt. Di- Luc. 19.
camque eis: Quomodo tacent isti filij Abrahæ, saltem vos ò lapides clamate, vos iustitiam lo- Mat. 3.
quimini, vos recta iudicate, vt possint de vobis suscitari filij Abrahæ. Dicite inquam. Scri-
pturæ illæ, in quibus isti se putant vitam æternam habere, illæ sunt quæ testimonium per- Mat. 2.
hibent de me. Quod si se scire dissimulent, coarguet eos Herodis sacrilegi homicidium, cui
quærenti me ad perdendum, natiuitatis meæ locum ostendentes optime scierunt, verum de

 præ-

prædictis scripturis proferre testimonium. Clamamus (inquiunt) eos non nescire, quia scripturæ
illæ sunt quæ testimonium perhibent de te, & nobis durantibus hoc ipsi diffiteri non poterűt.
Vana spes Iudæorű in scripturis. At illi nolunt venire ad me, vt vitam habeant. Quid ergo? Quis, inquiunt, concludere hic il-
los nesciat? Quis non videat validis repugnaculis vanam spem illorum dirutam esse, qua putãt
se in scripturis vitam æternam habere, potiusq; illos verbum Dei in semetipsis manẽs, sicut ipse
dixisti pauloante, non habere? Nunc ad rem redeam. Planè & firmissimè id confectum est, testi-
monium me habere maius Ioanne. Superius quoq; tam dictum fuerat, nullo abnuente, Ioannẽ,
ad quem vos misistis vestro quoq; iudicio magnum fuisse, lucernam ardentem & lucentem exti
tisse, & illum mihi testimonium perhibuisse. Causa autẽ hæc posita fuerat, vt me demonstrantẽ
vana hominum gloria non delectari, me dicente: Ego testimonium ab hominibus non acci-
pio, sed hæc dico vt vos salui sitis. Igitur (sicut dixi) testimonium ab hominibus non accipio,
Christus gloriam nõ quæsiuit a Iudæis. sed hæc dico vt vos salui sitis, sic nũc eodem sensu concludo. [Claritatem ab hominibus nõ ac
cipio, sed cognoui vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.] An putatis quòd idcirco me
prædicẽ esse filium Dei, quia vestris suffragijs attolli, vestrisq; festinẽ laudibus cõmendari? Existi
matis quòd vnq; idcirco me zelus comederit, vel quòd propter hoc increpem duritiam cordis
vestri, quia non iamdudum super solium Dauid & super regnum eius me sedere fecistis, celsoq;
tribunali extollendo (vt regibus terræ mos est fieri) regem Christum me esse voce præconia de-
clarastis? Non est ita, sed idcirco iram thesaurizatam repono vobis, quia cognoui vos dilectionẽ
Dei non habere in vobis. Nunquid ergo claritatem à vobis accipere contendo? videlicet soli lu
cere in cœlo, & mundum illuminare nõ licebit, nisi vos illi candelabrum cœli fabricaueritis mi
seri homines, tenebræ & non lux, tenebræ inquam & exiles vmbræ, nonne ego (vt iam demon-
straui) testimonium habeo maius lucerna ardente & lucente Ioanne? At ille claritatem à vobis
adeò non accepit, vt volentibus exultare ad horam in luce eius, & claritatẽ eius supra quàm erat
vestris adulationibus augere (existimabatis enim illum Christũ esse) flatus vestros inanes repel-
Matt. 3 Luc. 3 leret dicendo: Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Quanto magis er
go ego claritatẽ à vobis non accipio? An quia me vobis negantibus ego fidelis permaneo, &
meipsum negare non possum, idcirco vanæ gloriæ non deseruio, nec vobis aliter placebo, nisi
Matt. 5 viæ veritatis & vitæ, quæ sum ego, radios hominibus abscondero? Quæ est ista tam maliciosa
vestra intentio? nunquid venit lucerna vt in abscondito ponatur, vel sub modio, & non potius
Matt. 6 super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt? Igitur neq; claritatem ab hominibus
accipio, neq; claritatẽ quam dedit mihi pater hominibus abscondo, sed sicut lucerna fulgoris stãs
super candelabrum meum, & omnẽ simplicem oculum illustrabo, vt totũ corpus eius lucidum
sit, & omnem oculum nequam publicabo, vt appareat omnibus totũ corpus eius q; tenebrosum
sit, quales estis vos, quos ego cognoui quia dilectionẽ Dei non habetis in vobis, quia [Ego veni
in nomine patris mei, & non accipitis me. Si alius venerit in nomine suo illum accipietis.] Hic
Hier. 2 enim fructus malæ arboris, hic malus thesaurus est cordis. Quid ergo? Nisi prius malum gustas-
Ioã. 8. 9 sem fructum, nõ cognouissem radicem arboris malæ, nõ cognouissem amaritudinẽ vitis alienæ?
Nisi prius diceretis, non est hic à Deo qui sabbatum non custodit, & dæmonium habet, & insanit:
postremo nisi persequeremini & occidere me quæreretis, nescirẽ adhuc quia verbũ Dei non habe
tis in vobis manens, vel quia dilectionẽ Dei nõ habetis in vobis: Imò & anteq; sepulchrũ gutturis
vestri pateat, & os vestrũ maledictionem & amaritudinẽ despumet, quę sunt in corde vestro, ocu
Psal. 5. 13 Hier. 15 li mei vident, & in libro meo oĩa scripta sunt. Nunquid hoc solum quod non facitis nõ accipien
tes me, video nũc in corde vestro & in libro meo scribo? Nempe & hoc & aliud quod nondũ fit,
iamdudũ vidi & scripsi. Dico enim: Si alius venerit in nomine suo, illũ accipietis. Adeò scio vos
expertes verbi Dei, adeò vero iudicio cordium cognoui vos exortes dilectionis Dei, vt & hoc
iamdudũ nouerim, quia quanto nunc odio persequimini & occidere quæritis me, qui veni in no
mine patris mei, id est, in hac professione quòd Deus pater meus sit & ille me miserit, & hoc palã
facio, dum non gloriam mundi quæro sed gloriam Dei, tanto stultitiæ vestræ tripudio suscipie-
2. Thess. 2 tis hominẽ peccati, filiũ perditionis, qui veniet in nomine suo. i. efferet se præsumptione sua, dũ ad
uersatur & extollitur supra omne quod dicitur Deus aut quod colitur, ita vt in tẽplo Dei sedeat
tanq; sit Deus. Illius enĩ spiritus estis, & ego noui vt cito acquiescatis mẽdacio, qui ad veritatẽ sur
di, indociles, & cæci estis, amici tenebrarũ & rebelles luminis, amãtes gloriam mũdi, quam per ho
Testimoniũ legis de Christo cudens. micidia vobis ille dilatans odientes gloriam Dei, qua ego verbo & exemplo prædicans vobis
odio sum gratis. Et vos quandoq; criminis vestri magnitudinem videbitis, qui nunc non acci-
pitis me venientẽ in nomine patris mei, venientẽ benedictũ in nomine domini, ita extolletur ille
quẽ vos suscipietis: & hoc tantũ dicens, hoc solum profitens cũ testimonio vestræ legis, quia est in
Exo. 29 me nomen domini. Ego enim sum angelus ille de quo dicit Deus & dominus legis Moysi: Ecce
ego mitto angelum meum qui præcedat te & custodiat in via, & introducat ad locum quem
paraui. Obserua eum & audi vocem eius, nec contemnendũ putes, quia si dimittet cum pecca-
Esaiæ. 9 caueris, & est nomen meum in illo. Ego inq; ille angelus, sum angelus pacis & consilij, angelus
vitæ

vitæ & veritatis. Et est in me nomē domini. Nam excepto eo, quod ille pater, & ego sum filius, Nomen
ille genitor, & ego genitus, quodcūq; eius est nomē, in me est, & æque vt ille nuncupor dominus, domini
Deus, omnipotēs, increatus, immensus, æternus, & quodcūq; aliud nomē de vero Deo prędicatur, in Christo.
quę vos dicitis, quia Deus noster est, & nō cognouistis eū. Vos ergo peccatū vestrū apprehēdet, &
peccatū vestrū vos inuenietis, quia nō accipitis me teste veritatis, suscepturi aūt estis principē va- Mat. 6.
nitatis, vtpote qui toti carni & vanæ gloriæ dediti estis. Proinde crimen eiusdē vanæ gloriæ, Mar. 12.
quod in me falso intorsistis, nunc ego retorqueo veraciter in vos cum pœna peccati. Dico enim: Luc. 11.
[Quomodo potestis vos credere qui gloriam ab inuicem quæritis, & gloriam quæ à solo est Deo Mat. 3.
nō quæritis?] Peccatū quippe est, quod gloriā ab inuicē quæritis, sicut & magistri vestri scribæ & Phili. 3.
pharisæi, qui oīa faciunt vt videātur ab hoībus, amantes primos recubitus in cœnis, & primas Matt. 6.
cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hoībus Rabbi, imo quod gloriam ex Luc. 16.
vobismetipsis turpē & immundā quæritis, velut oēs ethnici, quorū Deus venter est, & gloria in Prou. 2.
eorū pudendis, quorū Deus māmon est, & gloria in rebus pessimis, lætātur enim & exultāt cū ma-
lefecerint. Peccatū inq̄ vestrū hoc est, pœna aūt peccati hęc redditur, quia perinde excæcati cre-
dere nō potestis, & venire ad me, vt vitā habeatis. Credere vel venire ad me, gloriāq; ab inuicē
quærere, valde sibi inuicē aduersantur & repugnāt, simulq; esse non possunt: cōsequuntur aūt se
inuicē, gloriā ab inuicē quærere, & gloriā quæ à solo est Deo nō quærere: sic ecōtra sibi cōsentiūt,
seq; inuicē cōsequuntur, credere vel venire ad me, & gloriā quæ à solo est Deo quęrere. Quæ enim
est illa quæ à solo Deo est gloria, nisi testimoniū bonæ cōscientiæ? Hæc vtiq; vera gloria est, quia 2. Cor. 1.
non potest fallere, quæ autem ab inuicem est gloria fallit semper, vnde & falsa & vana est. Ergo
illā gloriā verā, scilicet bonam cōscientiam, gloriam inq̄ & honorē vobis thesaurizare, id est cre-
dere vel venire ad me nō potestis, q̄diu gloriā ab inuicē quæritis: nec aliam ob causam ad me ve-
nire nō vultis, nisi quia in vanitate longe à Deo gloriā inij. Igitur falso suspicamini me testimo-
nium vel claritatem accipere velle ab hominibus, à quo tā lōge est gloriæ cupiditas, vt ad me ve-
nire nō possit, quicūq; ab hominibus gloriā quærit: & ego in vos veraciter & iuste retorqueo cri-
men hoc, qui gloriā ab inuicem quærendo ita cæcati estis, vt veritatem audire non possitis, imo
& gloria Dei vobis odio sit. Quid deinde? Putatis accusante cōscientia, quod vobis talionē red- Psal. 63.
diturus sim? Vos enim obseruatis me, & circuitis obseruantes, vt inueniatis vnde accusetis me,
& in hoc exacuitis vt gladiū linguas vestras, & intenditis arcū rem amarā, vt sagittetis in occul-
tis immaculatū, & nō inuenitis, quòd de regno vel gloria vestra tantū habeā cupiditatis, quantū Christus
possit à sagitta pūgi. i. legitima accusatione ante Cæsares vel præsides vestros declamari. Ego non accusator,
aūt habeo multa de vobis loqui & iudicare. Quid ergo? Et ego vos æquali vicissitudine accusa- sed iudex est.
turus sum? Nō. [Nolite putare quod ego accusaturus sim apud vos patrē.] Putate imo & scitote
causam vestrā longe in peius cecidisse, quia nō misit me pater accusare, sed iudicare. Non mi-
hi vt accusatori verba dedistis, nō à qualicūq; exploratore perspecti estis, sed incidistis in manus Hier. 12.
iudicis, sed apud me estis rei maiestatis, sed incidistis horrendē in manus Dei viuentis. Hic filius
Dei, cui vos non creditis, ad quem vos venire nō vultis, vt vitam habeatis, cui pater omne iudi-
ciū dedit, quia filius hominis est, ecce ad audiendas causas processit, in iudiciū enim in hūc mundū
venit, vt principē mūdi foras eijciat, & oēs eius sequaces in diē malū reseruet, in diē occisionis, sicut
propheta prædixit: Ecce inq̄ iudex idemq; rex ad audiendū processit, vosq; vincti peccatis ante
conspectū eius adducti estis. Nolite ergo putare, quod ego accusaturus sim vos apud patrē. Serua
bitur quoq; vobis apud me idē, qui in iudicijs vestris mos est, vt nō sit vnus idēq; accusator & iu-
dex. Ego aūt (sicut iā dixi) quod vos credere non vultis, ego inq̄, ego sum iudex. Accusatorē ego
attendo cōtra quem nullus aderit defensor. Non enim accusator deest. [Est qui accuset vos Moy Iudæi
ses, in quo vos speratis.] Me iudice præsidente Moyses accusat vos. Noua res nunc à me, vobisq; nō vere
inopinata, dicta est. Vos enim in Moyse speratis. Quidni? vos etenim, discipuli Moysi nos su- discipuli
mus dicitis, vos de cathedra Moysi penderis, & cum surdis auribus audiatis dicentem: Diliges Mosi.
dominum Deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis, & proximū tuū Ioan. 9.
sicut teipsum, totamq; legem in his duobus mandatis pendentē & prophetas, post dorsum vestrū Mat. 23.
proieceritis, in solis phylacterijs dilatatis, & magnificis simbrijs totos Mosaicos vos esse putatis. Deut. 6.
Itaq; & hoc speratis, quod si ego apud patrem vos accusauero, & pater quippiam durum super Mat. 22.
vos molitus fuerit, stabit Moyses pro vobis, & antiqua fortitudine Deum tenebit, & cum dixerit Idem 23
pater, dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, confortabit Moyses bra- Exod. 32
chium suum, & tam diu cōplexu stringet illum, dicens: Dimitte peccata populi tui, donec respō-
deat: dimisi propter verbū tuū. Non est ita. Non enim hic agitur iudicium vt pater iudicet, & me
accusante Moses excuset sed ego iudex, pater enim non iudicat quenquam. Ego inquam iu- Gene. 4
dex, Moses autē accusator est, crudelis & clamosa conscientia vestra testis vnus: sanguis meus,
quem vos persequimini (iam enim interficere me quæritis) sanguis inquam meus clamans in cœ-
lum de terra, quæ aperiet os suum, & suscipiet illū de manu vestra, testis alius est, & econtra de-
fensor nullus est. At vos in Moyse speratis, quasi ille peccatores & impios, vestri similes,

fouere

fouere consueuerit. Nonne & quando Deum tenuit (vt prædictum est) stans in confractione,
idem in nimia mentis humilitate, in conspectu eius, vt auerteret iram eius, nonne inquam prius
quam manus suas ad Deum expanderet, suas manus, manusque omnium filiorum Leui conse-
crauit in mortibus vestris, qui soli de tanto numero accesserunt ad eum dicentē: qui domini est,
iungatur mihi? Nonne & tabulas scriptas digito Dei, valde iratus confregit, vitulūq; vestrū, Deū
vestrum aureū, coram quo saltantes lusistis, contriuit & minuit, & in fluuium proijciēs, ex eo vo-
bis potum maledictionis dedit, & vigintitria milia de numero vestro occidit? Qui igitur sic
iratus est, vbi coram vitulo vestro vidit vos saltantes, & ludentes, chorosq; ducentes, quāto ma-
gis nunc vos rebelles & incredulos, populumq; duræ ceruicis, ille idem iusta accusatione con-
Mat. 27. fringet, quemadmodum tabulas illas lapideas (quibus vtiq; duriora vestra sunt corda) iusto zelo
Psal. 105. Mysteri confregit? Sceleratius enim nunc Barabbam latronem, homicidam, seditiosum, mihi præferre
um tabu habetis, quàm tunc Deo, qui vos eduxerat de terra Aegypti, vitulum conflatilem prætulistis, &
larū con mutastis gloriam vestram in similitudinem vituli fœnum comedentis, tunc ludentes atq; cātan-
fractarū tes, nunc tumultuantes, & crucifige crucifige conclamantes. Quapropter sicut illæ priores ta-
bulæ manibus Moysi confractæ, & aliæ denuo de monte, instar priorum incisæ sunt, sic accusa-
tione Moysi vos prior populus iamiam condemnabimini, & alia gens maior & melior in ta-
bulis cordis carnalibus æternam excipiet scripturam digiri Dei. Non enim in vanum Moysi
nunc dictum est: Cerno quod populus iste duræ ceruicis sit, dimitte me vt irascatur furor meus
contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam, quæ hac maior & robustior est.
2. Cor. 3. Audiet quippe denique Moysen alia gens, vobisque abiectis & iusta damnatione confractis,
Exod. 32. orbis terræ doctor hic erit, non in obscuritate literæ, sed in spiritus claritate. Nam sicut cū prio-
ribus tabulis facies eius non refulsit, sed cum acceptione tabularum posteriorum splendida facta
2. Cor. 3. est ex collocutione Dei, ita vt patres vestri admirantes timerent & fugerent, ita nunc in doctri-
Exo. 34. na noui populi vobis præferendi, ex collatione euangelij glorificabitur lex, radiis gratiæ &
* vos veritatis, quam dum prædicabitur * vobis ferre non valentes, toti aduersi fugietis. Et hoc
sciote, quia quod tunc dictum est illi de peccato vituli, veruntamen in die vltionis visitabo &
hoc peccatum eorum, nunc implebitur, ita vt cum omni sanguine iusto, qui effusus est super
Exo. 32. terrā, veniat & illud peccatum super generationē istam. Est igitur qui accuset vos Moyses, in quo
Mat. 23. vos ore superbo speratis, & corde incredulo ab illo receditis, cum ille vobis, imo cunctis genti-
Exo. 32. bus, contra vos clamet: qui domini est, iungatur mihi. [Si enim crederetis Moysi, crederetis for-
sitan & mihi. De me enim ille scripsit. Quia si literis illius non creditis, quomodo verbis meis
credetis?] Ecce qualem ad conclusionis finem disputatio veritatis delectabilis & victoriosa per-
uenit, ecce qualiter aduersarias partes, & si non vicit, vt flecteret, vicit vt confringeret. Puta-
bant se esse filios Abrahæ, dicebant se Iudæos esse, sperabant in Moyse, adeo prompti fautores
Moysi, vt quærerent interficere filium Dei. Nam propterea persequebantur eum, quia hæc fa-
ciebat in sabbato. Confregit illos, ita vt non possint stare, conuicit illos Moysi non credere, nec
Apoc. 2. Iudæos esse, sed esse in synagoga satanæ. Si crederetis (inquit) Moysi, crederetis forsitan & mihi.
Exposuit cur à Mose, vel vnde essent accusandi, videlicet quia non crederent Moysi. Et miro
modo dicit: In quo vos speratis, subdendo: Si enim crederetis. Sperare namque non potest,
qui non credit. Mirū ergo videri potest, quod hinc illos nō negat credere, hinc rursus eosdē cau-
Duplex fides. satur non credere. Proinde res nunc exigit, illam quæ à sanctis patribus rectè perspecta est, non
prætermittere distinctionem fidei. Audenter dicunt, quia sine fide neq; infidelis viuit. Nam si in-
fidelē percunctari velis, quē patrē, vel quam matrem habuerit, protinus respondet illum atq; il-
lam. Quem si statim requiras, verum nouerit quando cōceptus sit, vel quando natus, nihil horum
se nosse fatebitur, & tamen quod non vidit credit. Nam illum patrem, illamq; se matrem habu-
isse, absq; dubitatione testatur. Itaq; fatentur, quod & infidelis habeat fidem. Habent etenim infi-
deles fidē, sed vtinam in Deū: quā vtiq; si haberent, infideles non essent. Cum itaq; sit & fides, quā
infideles quoq; habere possunt: & fides, quam qui habent, infideles non sunt, rectè Iudæi & spe-
Qui crede- rare in Moyse, & Moysi redarguuntur non credere. Nam secundum fidem, quam & infide-
bat, & les habere possunt, optime tenebant & nunc tenent Iudæi, nobiles & sanctos patres se habuisse,
non cre- Abraham, Isaac & Iacob, principes ac duces, reges quoque ac sacerdotes, & turgidam spem
debant magno vento superbiæ gestabant, de illorum meritis nimiū præsumentes, cunctasque gentes &
Moysi immundas & ignobiles rigida nimium cordis ceruice despicientes. At verò spem in Deum vel
Iudæi. fidem, per quam Abraham cæterique patres iustificati sunt, illos non habere vel habuisse, satis
vsque hodie manifestum est. Rectè igitur cum dixisset Dominus: Est qui accuset vos Moyses, in
quo vos speratis, protinus adiecit: Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi.
Luc. 24. Vbi dicendo forsitan, acerrime duritiam cordis eorum ad credendum expressit, quippe cum
& electi ex illis, Apostoli bene credentes Moysi, & expectantes promissum per prophetas
regnum Dei, tam difficiles ad credendum sibi fuerint, vt & ipsos increpauerit dicens: O stulti
& tardi corde ad credendum in his quæ locuti sunt prophetæ. Itaque licet posito hoc ante-
cedenti,

cedenti: Si crederetis Moysi, cōsequens sit: crederetis & mihi, tamē quia potuit in discipulis quoq; eius fieri, vt credentes Moysi, non statim crederent & huic, sed ingenti opera strui oportuit, vt crederent hunc esse, de quo Moyses scripsit, rectè ait: crederetis fortitan & mihi. Vnde & subsecutus, non dixit: quod si verbis meis non creditis, quomodo literis eius credetis? Potuit enim fieri, vt credens quis literis Moysi, necdū cōtinuo verbis eius crederet: sed firmissime dixit: quod si literis eius nō creditis, quomodo verbis meis credetis? Sicut enim literis legislatoris iamdudū sepulti non credunt, verbi gratia dicentis: Ecce ego mitto angelum meum &c. vsq; & est nomē meum in illo, quomodo verbis eius præsentis, de ipsis nati, & inter ipsos nutriti crederēt, ipsum nomen in seipso esse profitentis, id est, Deum Dei filium se esse asserentis, cuius respectu Deus pater nominandus sit, vel aliquod nomen proferentis, quod non est nisi solius Dei, verbi gratia, cū diceret: Ego principium qui & loquor vobis. Exo. 23. Rom. 5.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. VI.

Prælibati anni curriculo quod deinceps fecerit, quæq; dixerit dominus Iesus, ab hoc Euangelista prætermittitur, quia videlicet eorū satis multa in cæteris Euāgelistis habentur. Hic nāq; annus ille est, in quo initium dominicæ prædicationis ordiuntur. Sequētis ergo anni, qui vltimus est, vitæ mutabilis, vitæ incommutabili semper in se viuenti narrationē ingreditur, tanto plus splendoris habentē, quanto vicinius spectat, mox affuturā post finē eiusdem anni dominicæ passionis & resurrectionis sempiternam lucem. Tunc enim verè nobis omni nube discussa, benigna solis æterni claritas emicuit, quando verus iste agnus, vt auferret peccata mundi, mortem nostram moriendo destruit, & vitam resurgendo reparauit. Huius autem beneficij claritatem præsentis anni præmittit, in eo maxime, quod Dominus noster necessariam vitæ nostræ, suæ carnis escam, suique sanguinis potum cōmendans: Nisi manducaueritis (inquit) carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, nō habebitis vitam in vobis. Igitur habito eum Iudæis fideli & omni acceptione digni sermonis conflictu, hæc euangelicæ narrationis lectio sequitur. [Post abijt Iesus trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis, & sequebatur eum multitudo maxima, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur.] Non præpositiuè post hæc abijt, sed absoluto aduerbio post abijt legendum. Non enim ab Hierosolymis, vbi facta vel dicta fuerant ea, quæ supra memorata sunt, abijt dominus Iesus trans mare Galilææ, vt faceret vel diceret ea quæ præsenti continentur lectione. Nam & quando post abierit illuc, & hic Euangelista patenter innuit, dicendo: Erat autem proximū pascha, dies festus Iudæorum, videlicet circa finem anni prælibati, & vnde, quo vel cur abierit & istā fecerit, Euangelista Matthæus euidenter aperit. Videlicet vnde, nisi de patria sua Nazareth, vbi non fecit virtutes multas propter incredulitatem illorum? Cur autē inde abijt, nisi quia scandalizabantur in eo? Dicebant enim: Nonne hic est fabri filius? Nōne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioseph, & Symeon, & Iudas? & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic ista omnia? Herodes quoque Tetrarcha fama eius audita: Hic est, inquit, Iohannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Propter hæc à patria sua discedens, qualem in locum abijt trans mare Galilææ? In locum (inquit) desertum seorsum. In his omnibus mysteria continentur, nūc interim literam prosequamur. Abiit, inquit, trans mare Galilææ, quod est Tyberiadis. Primò dicendum iuxta historiam, quia mare Galilææ, quod multis pro diuersitate circumiacentium regionum vocabulis distinguitur, illis tantum in locis mare Tyberiadis vocatur, vbi Tyberiadem ciuitatem, aquis, vt aiunt calidis salubrem ab occidente præmonstrat. Siquidem interfluēte Iordane, duo de viginti passuum milibus in longum, & quinque extenditur in latum. Solum hoc miraculum de omnibus quæ ab aliis dicta sunt, ab hoc Euangelista iteratum est. Quare? Videlicet vt secundum authoris intentionem & opus pariter & causas operis perscriberet. Nam cum hæc visibilia faceret dominus, inuisibilium instantia rerum miro modo (vt ait ipse) coartabatur vsque dum perficerentur, & quēadmodum ex abundantia cordis os cuiusque nostrum loquitur, sic ipse secundū diuinæ maiestatis suæ opera, quæ intus meditabatur, foris miranda operabatur. Deniq; cū cibus suus esset, facere volūtatē eius qui miserat illū, & perficere opus eius, nunquid obliuisci aliquando poterat eundē cibū suum, quin semper dictis & factis ruminaret illum? At nunc prope erat, prope inquam, id est, post annum futurū erat, vel secundum prædictā voluntatem patris, mare Galilææ, id est, amaritudinem iuxta transmigrationis suæ, videlicet transeundo ex hoc mūdo ad patrem per amaram passio-

Gesta Christi secundo prædicationis anno prætermittun tur hic. 1. Co. 15. CAP. VI. Post abiit. Mat. 13. in fi. Abijt de Nazaret Mat. 14. Luc. 12. Mat. 12. Ioan. 5. Ioan. 13.

Ioan. 13. pasſionis & mortis tribulationem, ac deinde ſequentes ſe per fidem turbas populorũ, ſecundum animas refecturus erat ſanctarum cibariis ſcripturarum, ſimulq; ſecundum corpus & animam, vt vtrunq; vitam haberet, daturus in eſcam neceſſarium corporis & ſanguinis ſui ſacramentum. Hoc manifeſte præſenti facto prophetauit, manifeſtiuſque ſi ſequenti ſermone confirmauit. Vnde conſtat homines iſtos tanto miraculo refectos, non a ſemetipſis, ſed nutu diuino dixiſſe, quia hic eſt vere propheta, qui venturus eſt in mundum, ipſumq; Euangeliſtam hoc ipſum intendere, cum præmittit, dicens: Erat autem proximum Paſca, dies feſtus Iudæorũ, quia videlicet in paſchali ſolennitate tranſeundo (vt iã dictũ eſt) ex hoc mundo ad patrem, relicturus erat nobis ſequentibus ſe, in eſcam & potũ (vt prædictũ eſt) corpus & ſanguinẽ ſuũ. Bene ergo miraculum hoc, cum ab aliis dictũ eſſet, ab hoc Euangeliſta iteratum eſt, vt cauſas eius per ſubſequentia domini verba plenius exponeret. Sed iam ad myſteria veniendum eſt. Abiit inquit trãs mare

Myſtica expoſitio de paſſione Chriſti. Galilææ quod eſt Tyberiadis. Ecce palam eſt, quia abiit, quia reliquit domum ſuam, dimiſit hæreditatem ſuam. Reliquit inquam domeſticos ſuæ carnis, falſos & ſemetipſos fallentes diſcipulos Moſi, quibus ſupra dixerat: Quod ſi literis eius non creditis, quomodo verbis meis credetis? & longe abiit quo voluit, ad ſuſcitandos mortuos quos voluit, ad dandam vitam omnibus, Ioan. 5. à quibus æquè vt patrem honorificandum ſe nouit. Abiit autem trans mare Galilææ, id eſt, tranſmigrauit amara via, & difficili nauigatione, ſcilicet portatus ligno crucis, qua tamen & triumphauit omnes fluctus ſuæ paſſionis, quod videlicet mare eſt Tyberiadis, quia quod omnibus notum eſt, paſſus eſt ſub Pontio Pilato præſide Tyberij Cæſaris, nobiſque magnæ gentium multitudini, eiuſdem crucis nauigium, ad ſequenda veſtigia ſua dereliquit. Quicunq;

Rom. 6. enim illum ſequimur in morte eius baptizamur, conſepulti cum illo per baptiſmum in mortem, vt quomodo ſurrexit ipſe à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Quare autem nos tantæ multitudinis populus illum ſequimur? Quia videbant inquit ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Quis ex nobis omnibus qui illum ſequimur, non infirmabatur? Quis non in originali peccato Adæ, ſine dubio additis & ſuis actualibus peccatis moriebatur? Nam & ſi propter peccatum originale æque omnes, ſiue Iudæi, ſiue genti-

*fuimus les moriebamur, etenim de Iudæis quoque * fuit (inquit Apoſtolus) filij iræ ſicut & cæteri, & ſi inquam omnes infirmabantur homines, nos maxime infirmi eramus, cum ſpem non habentes

Ephe. 2. longe eſſemus a Deo. Vnde & de nobis recte dictum eſt: Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum

Pſal. 15. Rom. 5. poſtea accelerauerunt. Illa vtiq; non curioſitati, ſed ſaluti noſtræ data ſigna, ſigna miſericordiæ & gratiæ vidimus, quia vbi abundauit peccatũ ſuperabundãit gratia, nos idololatræ, quorũ multiplicia fuerunt peccata, multipliciora per ſpiritum ſanctũ eius accepimus gratiarũ dona, vt

Religioſi propter cõmoda tẽporalia. ſanati expediti curreremus, & currentes non laſſaremur, laborantes non deficeremus. Equidẽ ſunt pleriq; qui religionem Chriſtianam nõ idcirco ſequuntur, quia videlicet huiuſmodi ſigna, quibus infirmæ animæ curantur, magiſq; illecti ſunt temporalibus cõmodis, quæ (cũ ſint officiales ſacramentorum Chriſti) de altario conſequuntur, quã delectati ſpiritualium pietate donorũ, quibus, vt iam dictum eſt, infirmæ animæ ſanantur, fuerunt & in illa multitudine magna q̃ plurimi, qui dominũ nõ reuera ſequebantur propter ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabãtur, nec tam delectabantur pia congratulatione, quã trahebantur Iudaico more ad ea capiẽda, quæ poſtmodum ab ipſo domino murmurantes quæſierunt, vel quærentes murmurauerunt. Quod ipſe illis paulo poſt exprobrãs: Venitis inquit ad me, non quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Attamen quamlibet diuerſa mente, magna tunc ſecuta eſt, magna nunc ſequitur multitudo dominum Ieſum. [Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat

Phil. 2. cum diſcipulis ſuis.] Ergo inquit quia trans mare abiit, idcirco ipſe quoque in montem ſubiit,

Pſal. 109 quia videlicet propter hoc illum Deus exaltauit, quia factus eſt obediens vſque ad mortẽ, mortẽ autem crucis: & idcirco ſuper omnes cœlos cœlorum caput exaltauit, quia de torrente paſſio-

Heb. 1. nis in via bibit. Ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis, proculdubio in magna ſolennitate cõtemplatio-

Ioan. 14 Eccle. 5. nis, habens corã ſe opus ſuũ, & religioſo corporis habitu exprimens præparationẽ gloriæ & honoris, in quo ſedere habebat ad dexterã maieſtatis in excelſis, & quod, vbi foret ipſe, illic eſſent ſimul & diſcipuli ſui. Si enim omnis vita ſapientis meditatio mortis eſt, cum vtiq; neſciat homo

Pſal. 19. finem ſuum, quanto magis ipſe qui nouerat, & pro velle ſuo diſponebat curſum ſuum & finem ſuum, quem latere non poterat, quæ vtilitas eſſet in ſanguine ſuo, dum deſcenderet in corruptionem, cunctas humanitatis ſuæ vias ſecundum eundem finem ſuum coram ſe habebat? Quàm congruo autem tempore procedebat, Euangeliſta pulchre innuit, ita ſubiungens. [Erat

Exo. 12. autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorũ.] Feſto quippe Iudæorum die, qui dicitur paſcha, id eſt, tranſitus, quando agnus brutus, in figura huius veri & rationalis agni, immolabatur & eius ſanguine poſtes conſecrabantur, & ſic tranſitus filiorum Iſrael per mare rubrum celebrabatur, tenendus erat hic idem dominus, & omnibus ſequentibus ſe viam maris rubri, id eſt, baptiſmi, per mortem ſuam paraturus, & omnia quæ nunc tam præ eunte miraculo ſignificat quam & ſubſequenti ſermone commendat, in ſemetipſo completurus. Bene ergo ſecundũ intentionem

sionem operantis domini pertinuit ad diligentiã scribentis, vt diceret, erat aũt proximũ pascha, dies festus Iudæorũ. [Cum subleuasset ergo oculos Iesus, & vidisset, quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum: vnde ememus panes, vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus.] Vt coniunctionis interpositæ vim teneas, memoriter illud sciendum est, quod idcirco transierit & in montem subierit, vt turbæ sequerẽtur: imo idcirco mortis amaritudinem passus sit, & in cœlũ ascenderit, vt nos eius vestigia sequẽtes, ad thronũ gratiæ per ipsum fiducialiter accederemus. (1. Pet. 2. Heb. 4.) Cũ ergo subleuasset, inquit, oculos. Subleuati oculi Iesu fenestræ salutis, & patentes misericordiæ ianuæ sunt, per quas gratia & veritas emittitur: subleuatio oculorum Iesu, præsens miserorum cõpassio est. Quo cõtra Psalmista (Psal. 16. Thren. 5) de his, quorum viscera crudelia misereri nolunt, & parcere nesciũt, oculos suos, inquit, statuerũt declinare in terrã. Et quidem peccata patrum nostrorum, qui peccauerunt & nõ sunt, nos aũt iniquitates eorũ portauimus, (Psal. 101) hoc merebantur, vt Iesus oculos suos, in iram iuste depressos, minime subleuaret, sed extra debitum iustitiæ misericorditer de nobis recogitãs, cum esset in sinu patris prospexit de excelso sancto suo, & postmodum cœlo iterato receptus, aspectus erat de cœlo in terram, vt audiret gemitus compeditorum, vt solueret filios interemptorum. Vnde & alibi Psalmista: (Psal. 65.) Oculi, inquit, eius super gentes respiciunt. Subleuatis igitur gratiæ suæ oculis, quid dixit aut quid fecit? Vnde inquit ememus panes, vt manducent hi? Equidem tunc vnũ ex discipulis, quos ad iustitiã magister pietatis erudiebat, hoc modo, tentauit, non vt sciret, quantum fidei iam haberet: quippe qui iuxta hunc eundem euangelistam sciebat, quid esset in homine, & idcirco (Ioan. 2.) non erat ei opus, vt quis testimoniũ perhiberet de homine: sed vt manu inquisitionis suæ tẽtando & per vocẽ responsionis eliciendo ignorantiam eius ipsi ostenderet: quõ beneuolus cuiusque artis præceptor, interdum discipulum interrogat, non quod de ignorantia illius dubitet, sed vt ad interrogationem euigilet, & ipse iam attento efficacius demonstret. Cæterum omnium doctorum (Mat. 25.) cunctum ordinẽ, qui sanctæ ecclesiæ vice eius præsunt, nunc vsque acrius interrogat & tentat. Cũ (Luc. 12.) enim eis, vtique seruis suis, tradit bona sua, & vni quidem dat quinq; talenta, alij duo, alij vero vnum, & vnicuique secundum propriam virtutẽ, vel cum aliquẽ constituit super familiã suã, vt det illis in tẽpore tritici mensurã, quid aliud quàm interrogat & tentat, id est, re ipsa indicat, quis bonus & fidelis, quis aũt neq; seruus sit? Nam si nihil accepissent hi, qui nunc probi vel qui suomet iudicio reprobandi sunt, semetipsos nescirent. Sunt aũt pleriq; qui dum libẽter vacãt otio, de auditorum tarditate causantur. Quorũ modicã, quã in spiritualibus habent, fidem, adhuc & in corporalibus habens. [Dicit ei Philippus: Ducentorum denariorũ panes non sufficerent eis, vt vnusquisq; modicũ quid acciperet.] Tale nãq; est hoc, ac si dicãt hi, quibus euangelij dispensatio credita est. Omnium magistrorum veterũ pariter & nouorum doctrina non quicq; efficier, vt gens stolida & antiqua, fame audiendi verbum Dei præmortua, modicum quid fidei vel Christianæ religionis accipiat. [Dicit ei vnus ex discipulis eius Andreas, frater Simonis Petri: Est puer hic vnus, qui habet quinq; panes hordeaceos, & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos?] Quis iste puer fuerit, vel cuius in obsequium, vtrum ne Christi & discipulorum eius, an quorumlibet è turba, venalia hæc portauerit, iuxta historiam ignoramus. (Puer habẽs quinque panes, & duos pisces populus Iudaic9 est.) Cæterùm quacunque in solitudine, quacunque in deserti, id est, seculi huius regione, turba gentium Christum sequitur, trans mare baptismi eius, vt videat signa quæ facit super his qui infirmabantur, diuersis peccatorum languoribus, illuc adest puer stultitiæ magnitudine cunctis notus, scilicet ille Iudæorũ populus, qui pro eo quod non habuit scientiam, captiuus ductus est: populus inquam dissipatus puer sensu, sed malitia veteranus, qui sanguine Christi pollutus, cecidit in ore gladij sub Tito & Vespasiano imperatoribus, & in omnes gẽtes captiuus ductus est. (Esa. 5. 1. Co. 14) Quocũq; Christum turba credentium sequuta est, illuc iste puer deportauit secum integros quinq; Mosaicę legis panes, id est, totidẽ libros, duos quoq; pisces, id est, prophetas omnes & psalmos, legem simul & euangelium testificantes, vel vnum eundem Christum regem simul & sacerdotem, claris præconijs concinnentes. Illos scripturarũ panes ac pisces, collo seruili baiulat nec manducat, sudat sub onere literæ, nec attingit manu vel dente medullam spiritualis intelligentiæ. Non ergo sibi, sed omni mundo portat, vt omnis homo vel quæque gens testimonia Christi, quàm antiquissima sint, de vicino audiat: vt non dicat paganus siue hæreticus, à nobis conficta esse quæcunq; de Christo contra eos proferimus testimonia, quæcunq; de rege & sponso suo catholica contra oẽs veritatis aduersarios prædicat ecclesia, nec negare queat idem puer stultus, suo conuictus onere, id est, lege sua. (Præfiguratio istius pueri.) Nam quemadmodum filij Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse, nolentes transire cum cæteris filijs Israel ad habitandum trans Iordanem, & citra ipsum caulas ouium fabricantes & stabula armentorum, nos ipsi (inquiunt) armati & accincti pergemus ad prælium (Num. 32) ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua, vsque dum possideant hæreditatem suam, nec quicquam quærimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostrã, & ita egerunt: sic iste populus, qui noluit nobiscum transire Christi baptismum, tamen hic inter nos est, portans non sibi (vt prædictum est) sed nobis omnes scripturas legis & prophetarum, quæ

vno eodemq; sensu cibus & arma nobis sunt, neq; dimittunt nos, donec perueniat ad victoriam auditorium nostrum, siue contra paganum, siue hæreticum, siue etiam contra ipsum armaturæ nostræ portatorē quicq; dicendū sit vel agendū. Est igitur puer vnus hic, habens quinque panes hordeaceos, & duos pisces, id est, quinq; Moysi libros, sub tenacissima literæ palea, granum spiritus continens, prophetasque & psalmos Christum testificantes. Sed hæc quid sunt inter tantos? Videlicet si ita permaneant, quomodo iste puer illos circumportat, permodicū & nimis parum est. Esurientium quippe multitudo magna est, & in ipsa multitudine aliqui sunt magni, id est, magnæ capaces scientiæ, oratores atque philosophi, nam & de ipsis nonnulli veniunt ad fidem Christi. At illæ scripturæ secundum literalem sensum non valde magnæ sunt. Quid enim magnum apponeretur auido conuiuæ, id est, cuilibet philosopho, vel oratori, vocato & sedenti ad mensam Christi, cum non nisi secundum literam legeretur illi, quia Abraham duos habuit filios, vnum de ancilla, & vnum de libera, vel quia minor ex filijs Isaac, scilicet Iacob, astu matris maiori filio benedictionem præripuit, contectus hirsutis hœdorum pelliculis? Sic & in plerisque gestis mandatis, siue holocaustis adeo macra litera est, vt quamlibet esurienti, vel Dei verbum desideranti, in ipso desiderio fastidium generare possit, nisi ad Christi manus implenda hęc scriptura peruenisset.

Verus testamētū in cortice literę insufficiens ad fidem.

Gen. 11.
Gala. 4.
Gen. 27

[Dixit ergo Iesus: Facite homines discumbere.] Coniunctio literæ, quæ sic posita est. Dixit ergo Iesus, illi assumptioni vt conclusio respondet, quam supra Euangelista posuit, dicens: Hoc autem dicebat tentans eum, ipse enim sciebat quid esset facturus. Statimque aliud assumit sic. [Erat autem fœnum multum in loco.] Mox iterum per conclusionem subiungitur. [Discubuerunt ergo viri.] Sed quanti, cum panes essent tam pauci? Sequitur: [Numero quasi quinque milia.] Nam reuera, quia tentando dixerat: Vnde ememus panes, vt manducent hi, & quia sciebat quid proposuisset, vel quid esset facturus: consequebatur, vt postq̄ tentauit illum, faceret homines discumbere, & quia fœnum multum erat in loco, cōmodius ibidem homines poterant discumbere. Itemq; per conclusionē sequitur: [Accepit ergo Iesus panes.] Nā quia tanti erant homines, & tam pauci panes, vtique oportebat, vt ipse illos suis manibus acciperet, vt gratias ageret, aut iuxta alios euangelistas benediceret. [Et cum gratias egisset distribuit discumbentibus.] Cum inquit gratias egisset, videlicet vt nos de perceptis vel percipiendis cœlestium gratiæ donis, exemplo suo gratias agere prædoceret, distribuit discumbentibus. Quotidie quidem dominus Iesus sequentibus se, vnicuiq; iuxta beneplacitum gratiæ suæ panem cœlestis doctrinæ distribuit, hoc præcipiens vniuersis, vt discumbant super fœnum, id est, vt reprimant vitia carnis, quia videlicet omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanq; flos fœni.

Esa. 40.

Quando autem sacram scripturam, quæ (vt prædictum est) per panes istos figuratur, in manibus suis acceperit, recte quæritur, & citius inuenitur. Tunc enim illā, videlicet sanctā scripturam, qua nos pascit, in manibus suis accepit, quando ipse, iuxta Iohannis Apocalypsim, verus agnus assistens in medio throni, & quatuor animalium & seniorum, id est, in medio ecclesiæ, homo factus apparens in testimonio doctorum omnium veterum pariter & nouorum, tanq̄ occisus, imo reuera occisus, sed denuo viuus, habens cornua septem, & oculos septē, qui sunt septē spiritus Dei missi in omnem terram, ab ipso recepto in cœlū, venit per incarnationis mysterium & passionis ac resurrectionis suæ triumphū, vsq; ad dexterā sedentis super thronū: & sic veniendo vel eundo accepit librum de dextra sedentis super thronum, & aperuit illum, id est, vniuersam scripturam sanctam diuinitus inspiratam, de diuina potentia suscepit in semetipso complendam, cuius videlicet tota circa salutem nostram in natura hominis assumpta, dispensatio prædicti libri apertio, id est, sanctarum scripturarum adimpletio est. Non enim intelligerentur scripturæ, nisi in illo fuissent impletæ. Tunc ergo scripturarū panes in manibus suis accepit dominus Iesus, quando secundum scripturas incarnatus passus est, & resurrexit, tunc inquam acceptis panibus gratias egit, quando ita (vt dictum est) scripturas implendo, semetipsum obtulit patri, in sacrificiū gratię & veritatis. Igitur acceptis panibus cum gratias (inquit) egisset, distribuit discumbētibus.

Apoc. 5.

Luc. 24.

[Similiter & ex piscibus quantum volebat.] Idem tam de Moyse quā de omnibus prophetis, & psalmis, populum suum sufficienter instruxit, aperiens illis sensum, vt intelligerent scripturas, primum illis Apostolis, deinde per ipsos, imo qui eandem gratiam, qua & ipsis successoribus vel auditoribus eorum sufficientia de lege & prophetis & psalmis adinuenta subministrant euangelicæ fidei. Vnde in cæteris Euangelistis signanter expressum legimus, quia cum benedixisset, & fregisset, dedit discipulis suis panes, discipuli autem turbis. [Vt autem impleti sunt, dixit discipulis: Colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant.] Magnum quidem in facto exteriori diuini beneficij est miraculum, veruntamen quotidianis operibus Dei non magis admirandum. Maius enim totius mundi gubernatio est miraculum, quam de quinque panibus saturatio quinque milium hominum. Itaque non tam mirandum erat vel est, hoc facere potuisse Deum, quàm gaudendum illum, qui hæc facere posset, venisse in hunc mundum, hominemq; factum esse verum Deum Dei filium. Illud quoque reuerenter audiendum, & diligenter obseruandum est, quod ait: Colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant, non solum in dispensatione

Mat. 14.
Marc. 6.
Luc. 9.

satione verbi Dei, in quo maxime cauendum est, ne nimis importune & absq; discretione infir-
mis aut fastidiosis auditoribus ingeratur, verum etiam in vsu vel victu panis huius visibilis, quo
corpus pascitur, curandum est ne nobis saturatis pereat, quod esurientibus potest prodesse pau- Panis quotidianus.
peribus. Cuius enim, nisi Dei donum est panis quoq; iste, quo carnaliter reficimur? Non ita simus
incauti pensatores diuinæ altitudinis, vt cum dicimus patri secundum institutionẽ filij sui, panẽ Luc. 11.
nostrũ quotidianum da nobis hodie, nõ arbitremur panem istũ visibilẽ, quo sustentamur in cor-
pore, & hanc solennem petitionẽ vel ad curã tanti patris pertinere. Quis enim vice eius habet cu-
rare, si curã ipse habere non dignetur de sustentatione huius miseræ vitæ nostræ? Proinde cum
dicimus panẽ nostrũ quotidianum da nobis hodie, triplicem debet panẽ nostræ deuotionis hu-
militas intendere, primũ. s. panẽ spiritualem, id est omne verbum quod procedit ex ore Dei, quo
noster homo interior viuit, deinde panẽ dominici corporis, q̃ interior simul & exterior homo in Deut. 6.
vitã æternã cõualescit, & subinde panẽ carnalẽ quẽ & ipsum idẽ Deus & pater omniũ hominũ im- Mat. 4.
mensio de terra producit, operanti terrã in sudore vultus sui, qui nisi peccasset poterat absq; la- Gene. 3.
bore frui vltroneis paradisi delicijs. Siquidẽ & ipse dominus præsentibus turbis oẽm huius tri- Colligite fra-
plicis panis largitatẽ eodẽ tẽpore aperuit. Loquebatur enim illis de regno Dei, quod est panẽ spi- gmenta
ritualẽ frangere esurienti, refecit eos carnalibus epulis, & deinde prædicauit eis vt esurirẽt & siti- ne pe-
rent cibũ & potũ sanguinis sui. Igitur quod nunc ait: colligite quæ superauerunt fragmenta ne reant.
pereant, reuerenter (vt prædictum est) audiendum & diligenter est obseruandũ, in omni pane,
quẽ tripliciter, ve iam diximus, vitæ nostræ & saluti gratia eius prouidit, videlicet ne sublimia
nimium & fortia prædicemus infirmis, ne indignis indiscrete tradamus eucharistiã dominici cor
poris & sanguinis, ne abundantiã nostrã in carnalibus cibis quæ aliorum inopiam supplere pos-
sit aut in superfluitate abutamur, aut per incuriã perire patiamur. [Collegerunt ergo & imple- Mat. 14.
uerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinq; panibus ordeaceis, quæ superfuerunt his Luc. 9.
qui manducauerant.] Redarguta ergo discipulorum est tarditas & fides adhuc permodica, qui
dicebant: ducentorum denariorũ panes non sufficere eis, vt vnusquisq; modicũ quid acciperet
& de quinq; panibus ac duobus piscibus, sed hæc quid sunt inter tantos? Imo & iuxta alios euã-
gelistas, consilium incompetens dabant omnipotenti misericordiæ & misericordi omnipoten-
tiæ, dimittere turbas vt irent in castella villasque proximas, & emerent sibi escas. Acrius vero
& multo maxime redargutus est ille nullius fidei puer, Iudaicus populus, sensu paruulus & ma-
litia nimium vetus, vt ad æmulationem adduceretur in non puerum, in puerum insipientem, dũ Mat. 21.
videt panes diuinæ scripturæ, quos volebat solus portare, nec tamẽ curabat manducare, sibi ab-
latos & toti mundo cõmunicatos, iuxta quod idẽ dominus noster alibi dicit: Amen dico vobis,
quia auferetur à vobis regnũ Dei, & dabitur genti facienti fructus eius, videt & inuidet, saturatas
esse suis panibus gentes, quarũ refectionẽ. i. æternã refectionẽ odit, & inter comedendum ora ma-
nusq; crescere iugiter medullam ordei, ita vt armaria conuiuentium plena sint explanationum
libris, cuius videlicet ordei paleam asperrimam ore languido famelicus lambit, & puerili dente
rodit. Cur autem in duodecim cophinos magis quam in alium numerum fragmentorũ abũ- Mat. 24
dantia succreuit, videlicet quia duodecim erant apostoli numero suo præfigurantes vniuersos Luc. 9.
sanctæ ecclesiæ doctores, quorum fideli ministerio tractandus erat vitalis iste scripturarũ panis. 1. Cor. 3.
Constat vero, nec dubiũ esse sinit veritas promittentis, quod omnis seruus fidelis & prudens, quẽ
cõstituit dominus supra familiã suã, vt det illis cibũ in tẽpore, cũ ita fecerit, præmiũ condignũ re- Psal. 21.
portabit. Et iuxta aliã parabolã, qui habuit, dabitur ei, & abũdabit. igitur quia & vnusquisq; pro-
priã mercedẽ accipiet, secundũ suũ laborẽ, rectè saturatis omnibus duodecim fragmentorum co-
phini superfuerunt, vt vnusquisq; discipulorũ, qui ministrauerant, suum reportaret cophinũ. [Illi
ergo homines, cũ vidissent quod fecerat signũ, dicebant: Quia hic est verè propheta qui venturus
est in mundũ.] Et nos igitur de quibus scriptũ est: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt Psal. 68.
dominũ qui requirunt eũ, nos inq̃, qui requisiuimus eum trans mare baptismi sui illũ sequuti, nũc Psal. 39.
interim in hac regione deserti, triplici, vt prædictũ est, pane ab illo quotidie refecti, laudemus il-
lum vera laude dicentes: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundũ, quia magnũ & Psal. 117.
euidens fecit nobis signũ, superatis aquis quæ intrauerunt vsq; ad animã eius, id est, victa morte,
quia resurrexit & in cœlum ascendit, misitq; nobis famelicis gratiam suæ benedictionis, scilicet
spiritũ sanctum, quo panes suos multiplices nobis manducabiles. i. scripturas sanctas intelligibi-
les fecit, & hoc modo misit in os nostrũ vocẽ cõfessionis, canticũ laudis, hymnum nouum gratia-
rum actionis. Nos enim aduentitiæ & peregrinæ gentes, id est, nos inq̃ sumus illi, quibus psalmus
dicit: Dicant nunc qui redempti sunt à domino, quos redemit de manu inimici, de regionibus cõ-
gregauit eos. Nos deniq; errabamus in solitudine, in inaquoso, soli, sine Deo, procul à ciuitate 1. Reg. 3.
Dei, in siccitate, aquã nõ habentes supernæ sapientiæ, viam ciuitatis. i. aditũ regni Dei, non inue- Venturus in
nientes, sed nec quærere scientes, esurientes & sitientes, & animæ nostræ in malis tabescebant, ip- mundũ.
sam suam inopiã nescientes præ turbatione & ebrietate, qua omnis sapientia nostra deuorata est:
Dicamus itaq; quia hic est verè propheta qui venturus est in mundum. Verè enim non cecidit

in terrā vnū verbum ex omnibus quæ loquutus est, quæ de seipso prædixit, quæ nobis pollicitus
est. Et ex his quæ iā facta sunt, scimus indubitanter & illud quod futurum est, quia venturus est
in mundum, scilicet ad iudicandum omne seculū, ad regnandū in secula seculorū. Attamē illi ho
2.Tim.4 mines qui viderunt hoc signum & hæc de illo dixerunt, non eo sensu dixerunt: sed cū essent car-
nales, temporali eius beneficio delectati, quod tamen mirabiliter fecit, ita dixerunt: qui vēturus
est in mundū, ac si dicerent, qui huius mundi gloriā, & tēporale iamiā nobis viuentibus acceptu-
rus est regnū Iudæorum. Nam sequitur: [Iesus ergo cum cognouisset, quod venturi essent, vt ra-
perent eum, & facerent super se regem, fugit iterū in montē ipse solus.] Videlicet diligentes hoc
seculū, & sapientes ea quæ carnis sunt, hoc in illo amauerunt, quod prædicto miraculo experti
sunt, scilicet posse illum omni vbertate rerū pascere populū suum, locupletare regnū Iudæorū,
totumq; diuitijs vincere vel acquirere mundum, & ad hoc venisse illum quondā promissum &
expectatum regem magnū, regem inuictū, dominaturum à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq;
Psal. 71. ad terminos orbis terrarum. Et audebat turba quinq; milia hominū incōlumis principibus, si ta-
men consulendi essent, & secundum Deū cōsulere scirent, audebat inq̄ vnius agni fiducia qui &
ipse longe aliud intendebat, conspirare ad incursandum vniuersum mundū, magnā vtiq; syl-
uam ferarum frementium, illamq; terribilē & fortem nimis bestiā se posse capere præsumebat,
quæ iuxta Danielē comederat atq; cōminuerat, & nunc reliqua pedibus suis nemine resistere au-
Dani. 7. dente conculcabat. At ille non venerat reges occidere, sed regibus iuste regnandi scientiam
Psal. 58. prædicare: non regna terrarū tributis & vectigalibus premere, sed quod deerat regibus & po-
Heb. 6. pulis, de thesauro regni cœlorū vitæ æternæ donaria proferre. Longe alium debellaturus erat
hostem quā Tiberiū Cæsarē, aliamq; capturus bestiam quā Romam, tunc temporis Iudæorū do
minā. Igitur verā quidē laudē illi homines declamauerūt, dicentes: Verè hic est propheta qui vē-
Mat. 11. turus est in mundū, sed beatus populus qui scit iubilationē. Illi, qui gustauerunt bonū Dei verbū,
Luc 11. quod per illum panē significatum est, vnde isti homines saturati sunt, qui inquā gustauerūt virtu
Acto. 1. tes futuri seculi, quo iste propheta magnus reuera venturus est in mundum, alio sensu laudem eā-
Luc. 24. dem ructuant, aliter post Deū currunt, alio longe desiderio festinant ad eius regimen, & alio mo-
do regno Dei vim faciunt, & per violentiam diripiunt, quotidie dicentes in oratione: adueniat
regnum tuū. Cæterum non valde mirum, homines populares illius tēporis (quod & Apostoli
sperabāt, quod ipse esset restituturus tēporale regnū Israel) ita sensisse de illo magno rege Israel,
cū vsq; hodie quā plurimi ex eis, qui magnifice prædicant spirituale Christi regnū, & optime per
scientiā nouerunt, quia regnū eius non est hinc, persæpe propter solū temporalē cibum, qui perit,
currunt & rapiunt Christum, & inclamant eum regem suū surgantes fortiter, & eius domui quæ
Psal. 2. est ecclesia, vim inferentes. Quantas enim turbas huiusmodi homines regi Christo & regno eius
præsenti ecclesiæ fecerunt? Videas plerosq; sacerdotes cæterorumq; ordinum sacri altaris mini
stros, tanto tumultu ac strepitu officia regni Dei præripere, quanto vix solent chyliarchi, cēturio-
nes siue pentarchi, pro temporalibus regni honoribus strepere, inuicemq; aduersari & inuidere.
De qualibus vtiq; iam acerrime quā verissime potest dici, quia oēs quæ sua sunt quærūt, nō quæ
Mat. 12. Iesu Christi. Iesus ergo aliud præsens tunc cognoscens, & aliud prænoscēs quid fecit? Cum cogno
Psal. 63. uisset, inquit Euangelista, quod venturi essent, vt raperent eum, & facerent regem super se, fugit
Ioan. 19 iterū in montē ipse solus. Planè hoc faciendo, & illos quidē homines de manu Cæsaris vel tetrar-
chæ eius Herodis liberauit, cōtra quos illis aduocatus esse nō deberet, si extra fidelitatem debi-
tam quicquā, tanq̄ pro se facerent, præsertim cum diceret eis: reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari,
& quæ sunt Dei, Deo, & seipsum calumniæ patere non permisit. Quam etiā pro nulla occasione
Acto. 8. sagittarij malitiæ cōposuerunt, vt sagittent in occultis immaculatum, dicentes Pilato, quia re-
gem se fecit, omnis qui seipsum regem facit, contradicit Cæsari, si hunc dimittis, non es amicus
Cæsaris. Quanto magis si non præoccupasset eos fugiens, si sustinuisset donec illum raperent &
2.Cor. 9 regem conclamarent, occasionem calumniæ rapuissent aduersarij? Planè hoc adiecissent, dicen-
1. Tim. 3 tes quia vt secum coniuraret, illos in desertum locum eduxisset. Verū per hoc ipsum quod fugit,
Phil. 3. altius quid mystice innuit, quia qui Christum propter aliud quàm propter ipsum sequitur, fugit
ab eis Christus, fugit veritatis spiritus, sicut ab illo dānato Symone fugit, offensus eo, in quo to-
tus erat, felle amaritudinis. Quo autē fugit ab istis? in montem, in summam cœli altitudinem.
Illuc fugit, illuc se abscondit ab his, illic se continet à raptoribus & grassatoribus istis, non quod
illuc ante impetum ipsorum non ascenderit, sed quia nō inde super illos vlla donorū suorū parte
Matt. 14 respicit, & circa viles sarcinulas occupatos, scilicet ventri & turpi lucro deditos, despiciens so-
lis illis se impendit, nec nimis alte se ab illis submouet, qui dicere possunt: nostra autem con-
uersatio in cœlis est. Nec mora palam omnibus est, quod ab illis Christus fugerit, quod illos spi-
ritus Christi reliquerit. Turbatur nanque turba, & facit hæreses & schismata: Sed hæc post-
modum melius declarabunt sequentia. Sequitur: [Cum sero autem factum esset, descende-
runt discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauim venerunt trans mare Capharnaum.]
Alius Euang. refert manifestius hoc factum esse iubente Iesu. Iussit inquit Iesus discipulos suos
ascen-

ascendere in nauiculam,& præcedere eum trans fretū,donec dimitteret turbas.Et dimissa turba ascendit in montem solus orare. Ascendentibus nauim discipulis,& tempestatem passuris,ipse Christus,quem trans ipsum mare fuerant secuti,simul non ascendit, sed in monte remanet, quia videlicet postq̃ semel fluctus nostræ mortalitatis transijt, & aquæ mortis semel intrauerūt vsq; ad animam eius,iā ad ipsas passionis aquas non reuertitur : resurgēs quippe ex mortuis,iam non moritur,mors illi vltra nō dominabitur. At verò nos,qui illum transeuntē aquas secuti sumus, baptizati videlicet in morte ipsius,consepulti cū illo per baptismū in morte,nos inquā aquas ad huc multas transire,& mare longum arare debemus,id est,tempestates tribulationum, aut certè vitiorum pati,quas & constanter ferre,& superare iubemur,ad omnes tentationes præparati. Bene ergo,vt Matthæus euangelista restatur,hoc ipsum iussit dominus Iesus,significās q̃ & illi discipuli eius,& quicunq; vellent illū piè viuendo imitari, se recepto in montē cœli,laboraturi forent in fluctibus seculi,probandi ad aquas contradictionis, & exaudiendi in abscondito tempestatis,ad quos videlicet fluctus non esset ipse reuersurus cū eis,nisi per præsentē omnipotentiā au xilij sui.Quia verò & hoc idem euangelista non solus dixit,quia orare in montem ascendit,prçter eundum non est,quia nec tunc,cū adhuc mortalis esset orauit,nec modo cū immortaliter regnat à dextris Dei,interpellat pro nobis absq; maxima distantia omnimodæ orationis,qua homo orare Deum debet,aut vnquam debuit. Quam videlicet orandi distantiam Lucas quodam loco exprimēs: Et erat, inquit,pernoctans in oratione Dei,videlicet cum esset filius, deum patrē reuerenter orabat,deus ipse reuerendus,& pro sua reuerentia exaudiendus,cuius vita & mors sacrificium pro nobis & iugis oratio extitit.Immortalitas autem eiusdem nunc idoneū nostræ fiduciç patrocinū est,in qua non iam vt oret prosternitur,sed sedens ad dexteram maiestatis in excelsis,in eo pro nobis rectè interpellare dicitur,quòd in semetipso nostrā deo patri substantiā semper præsentat fidelis perorator,iustusq; ac potens aduocatus. Cum,inquit,ascendissent nauim, venerunt trans mare Capharnaū.Hoc secundum regulā,quā Tychonius recapitulationē appellat,intelligendū est.Prius enim anticipatur quòd trans mare Capharnaum venerint,deinde narratur qualiter venerint. Sic illud in Genesi per anticipationem dicitur : Et creauit deus hominē ad imaginem suam,ad imaginem Dei creauit illū,masculum & fœminam creauit eos.Posterius nanq; narratur qualiter primò hominem de limo terræ formauerit,ac deinde vnam de costis eius in mulierē ædificauerit. Item cū dixisset scriptura de generationibus filiorum Noe loquens, ab his diuisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, vnusquisq; secundum linguas & familias in nationibus suis, inferius narrat qualiter diuisæ sunt, dicendo : Erat autem terra labij vnius, & sermonum eorundem.Cumq; proficiscerentur de oriente,&c.Sic inquam,& hoc loco rei gestæ anticipatur,moxq; ipsa res gesta hoc modo narratur[Et tenebræ iam factæ erant,& non venerat ad eos Iesus] Ac si dicat,Sicut dixi,quia cū sero factum esset,ascenderunt discipuli eius in nauim,itē & nunc dico, quia tenebræ factæ erāt quādo ascenderunt in nauim,& nō venerat ad eos Iesus,quia videlicet in monte remāserat,quo (sicut antè iā dixi) propter turbam fugerat ipse solus.[Mare autē magno vento flante surgebat.] Hoc & tunc factū est,& sæpe fit, vt vento elementari flante,mare exurgat, & quanto vehementior flatus inhorruerit, tanto magis intumescat,vasgasq; vndas collidat & inuoluat. Tunc deprehēsa in fluctibus nauicula,nunc in cælum erigitur, nunc in abyssum demergitur,&(vt ait quidam) Nubila tanguntur velis, & terra carina. At verò tempestas illa,tanto miraculo domini super aquas ambulantis sedata,seculi turbines significat quos nunc saluator calcat & mitigat,quādo clamantia ad se ecclesiæ,pacem & quietē in tempore opportuno reformat. Igitur ventus magnus, ventus vrens,est diabolus,quē & per ventū Aquilonem sancta scriptura significare consueuit,qui tunc habens irā magnā vehementius flauit, & cor da malorū amplius furore suo turbauit,quando nauiculā discipulorū Christi,scilicet sanctā eius ecclesiā, vidit agi per mare huius seculi. [Cū ergo remigassent quasi stadiis xxv. aut xxx. vident Iesum super mare ambulantem,& proximum naui fieri, & timuerunt.] Matthæus euangelista dicit,quia quarta vigilia dominus ita venerit. Est autem quarta vigilia noctis ferè pars vltima, quia videlicet quatuor sunt vigiliæ,tribus horis per singulas deputatis, quas castrorum vigiles lege militari cōmutando excubias,& vicissim vigilādo seruare consueuerāt. Igitur & in hoc mysterij est,quòd discipuli tempestatē passuri vespere ingrediuntur,& mane saluatoris aduentu visitantur,quia à vespera persecutionis,vel peccati aduersitatē,mane verò pacis vel iustitiæ passim in scripturis significat prosperitatem,iuxta quod ait Psalmista: Ad vesperum demorabitur fletus,& ad matutinū lætitia.i.secundū peccatū Adæ,qui post meridiē declinante iā die requisitus & peccator inuentus est, demorabitur aduersitas mortalitatis,& secundum Christi iustitiam qui destructo peccato per mortem suam, matutino surrexit,lætitia succedit immortalitatis & incorruptionis. Sane quod ait:cum remigassent quasi stadijs viginti quinq; aut xxx. magnitudinem inspectat miraculi,quòd cum illis ascendentibus nauim Iesus nō venisset ad eos, tanto spacio vsq; ad illos super mare ambulauerit. Nam cum littora curua sint,& nonnullis in locis latus cōtinentis tenuem producat in æquora linguam,quocunq; ex tractu littoris Iesus mare ascenderit

Marginal notes: Mysterium cur christus nō cū discipulis redijt in nauim. — Psal. 68. — Rom. 7. — 1. Co. 10 — Mat. 14. — 2. Ti. 3. — Psal. 101. — Lucæ 6. — Hebr. 1. — Ibidem. — Rom. 8. — 1. Ioan. 2 — Gene. 1 — 2. 11 — Gene. 6. — Psal. 105 — Hier. 4 — Mat. 14 — Mysterium auxilij dei in mane — Psal. 29. — Gene. 3. — Hebr. 2.

magno satis spacio super aquas ambulauit. Si de sinuoso littoris secessu ascēdit. xxx. stadijs ambulauit, si magis introrsum productum littus tenuit. xxv. stadijs mare ambulando calcauit.

Item si mysticū sensum hic in istis numeris attendere libet, quando in tentationibus subuenit, siue à perfectione boni operis, siue à fide quoq; sanctæ trinitatis, vt persecutionis exturbatos visitat, grandem cursum suæ dignationis perficit, & à longe deiectos in profundū animos de longinquo æternæ stabilitatis suæ littore, auxiliatrix gratia procurrit. (Mysterium in his numeris.) Nam xxv. stadiorum numerus, cum totus sit quadratus, ex quinario in se ducto compositus (quinquies enim quinq; xxv. faciūt) perfectionē boni operis intrinsecus significat, quod quinq; sensibus corporis perficitur, & quinq; libris Mosi cōmendatur. Tricenarius aūt numerus, quē secunda vnitas. i. denarius perficit, tertio repetitus, euangelicam trinitatis fidem rectè figurat. Itaq; dum Christiano vi persecutionis vel occultæ tentationis à bono opere depulso, Christus subuenit, quasi xxv. stadijs elongato & abstracto subuenit: cum aūt ei, qui fidei quoq; damna incurrit, miseratus appropinquat, quasi xxx. stadiis longe iactatam nauiculā liberat. Et timuerunt inquit, imo præ timore clamauerunt iuxta (Mat. 14.) alium euangelistam, quia putauerunt quod fantasma esset. [Ille autem dixit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo eum accipere in nauim, & statim fuit nauis in terra ad quam ibant.] Hoc loco hic euangelista prætermittit, quod Matthæus nō tacuit, quia Simon Petrus magnæ fidei & dilectionis ardens erga dominū Iesum: Domine, inquit, si tu es, iube me venire ad te super aquas, & illo dicēte: veni, descēdēs de nauicula, ambulabat super aquas, vt veniret ad Iesum. Hoc cōtra suos inimicos quosdam hæreticos, qui ab erroris sui qualitate, fantastici dicti sunt, veritas vtiliter prouidit, ne deesset Christianæ fidei os aut spiritus, quo fantasticam quoq; blasphemiā leuiter exsufflare posset. Fuerunt aūt hæretici, qui dominū nostrū nō verū & solidū, sed fantasticum corpus habuisse dicerent, hoc argumento nimis infirmo abutentes, quia super aquas ambulauit. Si (Mat. 14.) inquiunt super aquas ambulauit, fantasticū & non verum corpus fuit. Hoc dixerunt tam imperiti quā impij, tam hebetes quam audaces. Nam eiusdē authoritatis veritas, eiusdē & eadē veritatis authoritas, Petrum refert ibidē super easdem ambulasse aquas, & non ante cœpisse mergi, q̄ timeret, videns ventū validū venientē, fortassis in signū & portentū futuræ negationis, quia dicturus erat, flante magno vento diaboli in prætorio diaboli: (Mat. 26.) Non noui hominē, nescio quid dicis. Consequitur ergo, vt Petrū quoq; verū fuisse hominem, verūq; corpus habuisse denegent, quia & ipse super aquas ambulauit easdē. Sed Petrū verū fuisse hominē, imo purū hominē, id est, solummodo hominem, non etiā Deum fuisse, negare nō poterant. Consequebatur vt hostes & negatores veræ humanitatis Christi obmutescerent, quia nō poterant vno eodemq; pro facto, de Christo & Petro contraria rationabiliter prædicare, scilicet vnum ambulantem super aquas, verū & purū hominē extitisse: aliū aūt, quoniā idē fecisset, verū hominē nō esse, verum corpus nō habuisse. Tandē discipulis Iesu tranquillitate reddita, optato littore potitis, cum enim vellent eū accipere in nauim, statim (inquit euangelista) fuit nauis ad terram quā ibant. Notandum diligenter est, (Quatuor necessitates hoim̄ p̄figuratæ à quib⁹ Christo liberat.) quadrifariā distinctas miserorū necessitates, & nihilominus quadrifariam distinctionem misericordiarum domini confitentiū illi, quas in Psalmo cvi. propheta contexuit, in his domini nostri factis eodē ordine præfiguratas esse, quo idē propheta illas dulcisona digessit confessione. Propheta nanq; spirituali oculo præuidens gratiā Dei, in tempore beneplacito vocantis, iustificātis, & magnificantis eos, quos præsciuit & prædestinauit, conformes fieri imaginis filij sui, nosque intuens, qui à solis ortu vsq; ad occasum, in aquilone & mari, longe à Deo eramus dispersi. (Rom. 8.) Primam vocationem nostram domino cōfitens: (Prima ante baptismū.) Errauerunt, inquit, in solitudine, in inaquoso, viam ciuitatis habitaculi non inuenerūt, esurientes & sitientes anima eorum in ipsis defecit. Et clamauerūt ad dominū cū tribularētur, & de necessitatibus eorū eripuit eos. Quod vtiq; in eo fit, quod (Psal. 106) per regenerationē aquæ & spiritus sancti, deducimur in viā rectā, vt eamus in ciuitatem habitationis, quā aliter inuenire non possemus, sicut ipse ait: (Ioan. 3.) Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto nō potest intrare in regnū Dei. Hoc aūt præfiguratū in eo supra dictū est, quod abeuntem dominū trās mare Galilææ, multitudo magna est secuta. (Secūda in peccatis post baptismum.) Secunda distinctio misericordiarū in psalmo hæc est. Quia confregit portas æreas, & vectes ferreos confregit. i. actualia peccata quæ post baptismum quam plurimi lætaliter incurrunt, præ suæ fortitudinis spiritum ad pœnitentiam peccatores excitando dissoluit, suscipiens eos de via iniquitatis eorum, mox vt propter iniustitias suas humiliantur, & assumunt pœnitentiæ luctum. Item & hoc in eo præfiguratū est, quia faciebat signa dominus noster super his qui infirmabantur, vt videntes turbæ, celerius se sequerentur. (Tertia in fame panis cœlestis.) Tertia nihilominus earundem misericordiarū confessio illorum est, qui famem simul & tædium habentes audiendi verbum Dei, cum fuerint prius & per baptismum ab omni peccato, & postmodum per pœnitentiam ab iteratis criminibus iustificati, rursus appropinquant morti, obliuiscentes manducare panē suum, id est, præ tædio non valentes aspicere illum, in quo vere viuit homo, panem, scripturarum. De quibus continuo psalmus prædictus ita subiungit: (Deut. 6.) (Psal. 106) Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Non enim sicut fames panis eius, quo solus exterior homo viuit, sic se habet fames

quoque

quoq; panis spiritualis, qui est sermo Dei. Siquidem in fame panis huius corporalis graue desiderium est, in saturitate fastidium: in fame autē panis illius, id est verbi Dei, graue est fastidium, in saturitate desiderium. Bene ergo de eiusmodi dictum est: omnem escam abominata est anima eorum, quia videlicet siliquas gentilium poetarum, aridumq; & vacuum Tullianæ facundiæ fœnum, tanquam grandes delicias esuriunt, scripturas autem prophetarum & sanctorum patrum, tanquam inanem paleam fastidiunt. Quod quidam magnus diuini conuiua sermonis iam effectus, si quando (inquit) in memetipsum reuersus, prophetas legere tentassem, sermo horrebat incultus, quia lumen cæcis oculis videre non poteram, quod tamen non oculorum culpam putabam esse, sed solis. Sed de huiusmodi quoq; necessitatibus ac tribulationibus dominus, vt in his quoque confitentur illi misericordiæ eius, liberauit eos: Et misit, inquit, verbum suum & sanauit eos, & eripuit eos de interitionibus eorum, vt panem scripturarum & ipsi manducantes & aliis frangentes, sacrificarent sacrificium laudis, & annunciarent opera eius in exultatione. Et hoc maximè in supradicto miraculo significatum est, dum de paucis panibus refecti homines illi hoc opus laudauerunt & annunciauerunt, quia hic est vere propheta qui venturus est in mundum. Quartum necessitatis periculum, vel quarta confessio misericordiarum, rectorum vel prælatorum sanctæ ecclesiæ est, qui dum inquietis turbis præsunt, multis curarum persecutionumq; fluctibus tribulantur, tandemq; auxilio domini visitatur, & de necessitatibus educti suis magnifice lætificantur. Ipsi nanq; sunt de quibus continuo Psalmista: Qui descendunt, inquit, mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Horum periculum, id est, spiritus procellæ, dicente s. permittente domino, stat & inualescit vt exaltentur fluctus eius, vt qui nunc per contemplationem ascendunt vsque ad cœlos, repentè descendant vsque abyssos seditiosis turbis agentibus, turbenturq; & moueantur sicut ebrius, & omnis sapientia eorū deuoretur. Nam & Moysi sapientia tali con turbatione deuorata est, quia exacerbauerunt spiritum eius, & distinxit in labiis suis, quia videlicet soluta fide tunc non est locutus ad aquas contradictionis: horum, inquam, periculum & subuenientium misericordiarum laudabile miraculum in eo significatum est, quòd discipulis nauigantibus (vt prædictum est) mare magno vento flante surgebat, & dominus ambulans super aquas, veniensq; ad eos statuit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius, & lætati sunt quia siluerunt, & deduxit eos in portum voluntatis eorum. Statim enim (vt prædictum est) fuit nauis ad terram quam ibant. Sequitur: [Altera die turba quę stabat trans mare vidit quia nauicula alia non erat ibi nisi vna, & quia non introisset cum discipulis suis in nauim, sed soli discipuli eius ascenderant. Aliæ verò superuenerunt naues à Tyberiade, iuxta locum vbi man ducauerunt panem, gratias agentes domino.] Vidit, inquit, turba quia nauis alia non erat ibi nisi vna, & quia non introisset cum discipulis suis Iesus. Hoc apertè dictum est. Sed quando hoc turba illa vidit? Altera inquit die, videlicet quando nec ipsa nauicula iam ibi erat, vtpote quam procedente vespera discipuli sui ascendentes (vt supra dictum est) venerunt Capharnaum. Ergo non corporali tunc visioni, sed visu vidit memoriæ. Igitur simplici quidem elocutione, sed aperta satisque clara significatione sanctus Euangelista nobis innuit turbam illam multum attonitam, valde sollicitam trans mare stetisse, & comperto à superuenientibus quòd Iesus cum discipulis suis esset trans mare in altera parte, coniecturali collatione miraculum quod non viderant inuestigasse, videlicet præterita respiciendo, scientes nullam aliam nauiculam ibi stetisse. Iesum autem cum discipulis suis non ascendisse, igitur aut pedibus illum super mare ambulasse, aut in modum Heliæ quem spiritus domini plerunque de loco ad locum transferebat, istum quoque, quem vere magnum prophetam esse paulò ante dixerant, spiritu domini trans mare raptum fuisse. [Cum ergo vidisset turba quia Iesus non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt naues & venerunt Capharnaum quærentes Iesum. Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?] Ergo, inquit, quia aliæ naues superuenerunt, & sic transfretandi facultatem habuerunt ad quærendum Iesum. Ascenderunt vt quærerent eum, & inuento: Quando, inquiunt, huc venisti. non ausi dicere: Quare huc tam cito venisti? Nam intentionem, qua illum quærebant, vel concilium quod in deserto conceperant, vt raperent eum & facerent regem super se, tutum fore nondum arbitrabantur, in ciuitatibus prodere, quippe nondum confirmati, nec consensu eius animati, vt postulabat negocium tantæ rei. Maluissent ergo tardasse illum in deserto, donec acclamato vel sublimato super se rege, datisque sacramentis militaribus, bellicisq; ordinatis functionibus, Primum in ipsum tetrarcham Galilææ Herodem, deinde in cæteros regni Iudaici tetrarchas armari signa inferrent, sicque liberato regni Dauidici solio, Romam ipsam cum toto quod sub illa erat mundi imperio, tanti principes facti, rege suo præeunte subiugarent, sicq; implerent prophetiam dicentem: Et possidebit domus Iacob, qui se possederant. [Respondit Iesus & dixit: Amen amen dico vobis, venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus & saturati estis.] Fidei quærenti intellectum

Verba Hieronymi.

Psal. 10

Ibidem.

Psal. 106

Psal. 106

Quomodo vidit hæc turba.

I. Reg. 18

Intētio eorū qui Iesum quærebant. i. vt regē facerēt.

eorum quæ ab hoc loco veritas dicere incipit, ante omnia ſcire cõuenit (inquantũ poſsibile eſt) qua intentione ea dixerit, illamq́ præ oculis habere, vt in luce eius faciem agnoſcat, eiuſque verbi qualis ſit, & aduerſus omnem corporis & ſanguinis Chriſti inimicum, hæreticum iudicare vel diſcernere queat indubitanter, qualis non ſit. Eſt autem hoc in eius intentione cõſiderandum, quod eadem via, per quam vita excluſa, morſq́ admiſſa eſt, mortem excludere, vitãq́ homini reducere parat, ſcilicet per credulitatem rei, quam conſtat inuiſibilem eſſe, nec humana ratione poſſe cõprehendi. Scimus enim quia primi parentes noſtri acquieuerũt diabolo mendaci, & mẽdacium (cuius ipſe pater eſt) loquenti ac dicenti: Nequaquã morte moriemini. Scit enim Deus quia quacunq́ die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum. Nunquid dixerunt, quomodo poteſt hoc lignum oculos noſtros aperire, ſcientiã boni & mali afferre, deos nos efficere? Hoc igitur ſciendum eſt, quia quemadmodũ peritus medicus ſecundum morbi naturam, quã nouit, antidotum temperat, & dicit ægrotanti, quia tale venenum bibiſti, vel talem herbam, aut quamlibet rem malam comediſti, niſi hoc illi contrariũ ſumpſeris, viuere non poteris. Sic author vitæ, cum dicit: Niſi manducaueritis carnem meã, & biberitis ſanguinem meum, nõ habebitis vitam in vobis. Hoc per ſummam iuſtitiam intendit, vt quantũ homo mendacio credidit, tantũ credat veritati: quantum credidit deceptioni ſuperba præſumptione, tantũ credat redemptori humili ſubiectione, tanta fide comedat panẽ, & bibat calicem Chriſti, quanta infidelitate comedit fructũ vetitæ arboris, vt de iſto credant plus quã videre poſſit, qui de illo plus q̃ videbat, & omnino plus & aliud quã eſſe poterat, nulla ratione adductus credidit. Sed iã ad ipſa vitæ æternæ verba veniendũ eſt: Amẽ amẽ dico vobis (inquit) veniſtis ad me, nõ quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Rex iſte, qui nõ ab hominibus fit, ſed homines ad regnum ſuũ colligit, non reges de ſoliis ſuis eiicit, vt ſedeat ipſe pro illis, ſed cupiditatem euertit, & charitatẽ cõſtruit in cordibus noſtris. Nam quod iſtis hominibus dicit, omnibus cupiditatis ſatellitibus dicit: in quibus tametſi Chriſtũ ſequi, vel Deũ quærere videantur, tamen tunc verẽ cupiditas regnat, ſi Deũ propter aliud quã propter ipſum quærunt aut ſequuntur. Cũ igitur audimus dicentẽ regẽ iſtũ: Veniſtis ad me, nõ quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis, ad cor ſuũ quiſq́ noſtrũ redeat, & interroget ſemetipſum, qua mente ad thronũ vel menſam eius adeat. i. quid deſiderans ad ſanctum altare eius accedat. Sunt illic ſigna quæ fecit Ieſus, ſunt & panes quibus qui accedunt, paſcuntur, & qui nihil aliud eſuriunt, ſaturantur. Signa quæ facta ſunt ſuper his qui infirmabãtur, illa ſunt quibus ſanamur, myſteria incarnationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis & aſcenſionis eiuſdẽ domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui propter hæc veniũt gaudẽtes, & gratias agentes, quod ea videre meruerunt tẽpore quidẽ præterita, virtute aũt ſemper præſentia, & ſancto deſiderio paſcuntur in his, nõ illos tanq̃ raptores fugiet rex Chriſtus refugit, ſed ille ciues & domeſticos ſuos agnoſcit, vt faciat illos inuenire quod quærunt, quia iam intra illos eſt regnũ Dei, iam ſunt ipſi intra regnum charitatis. Panes autẽ regis eiuſdẽ Chriſti, panes (inquam) multi non vnus panis: non enim de illo vno pane, qui eſt ipſe Chriſtus, ſed de panibus eius nunc agitur. Panes ergo Chriſti regis ſunt illi, qui pro mercede conſtituti, iuſta & antiqua lege debentur his, qui altario deſeruiunt. Qui ſoli huic mercedi inhiant, & ob hanc ſolam ſacri altaris miniſterio ſe ingerunt, raptores regis, & peruaſores regni ſunt, importunum ornantes ſolium, intempeſtiuum portantes ſubſellium. Dicit eis rex tam acriter quàm ſapienter: Amen amen dico vobis, veniſtis ad me nõ quia vidiſtis ſigna, ſed quia manducaſtis ex panibus, & ſaturati eſtis. Ac ſi dicat: Vos vtiq́ non me, ſed mea diligitis: nõ quod ego ſum, ſed quod eſt ſub me quæritis, non mei ſed menſæ meæ vos eſtis amici. Manducatis ex panibus meis, & ſufficit vobis. Saturati eſtis: Non enim iuſtitiam eſuritis aut ſititis, ſed ſolo ventre ducimini, ſolam curam carnis facitis in concupiſcentijs. Et hæc eſt beatitudo veſtra, totaq́ ſaturitas, ingredi pompaticẽ domum domini, comedere agnum de grege, & vitulos de medio armenti. Cum nihil aliud quærentes canitis ad vocem pſalterij, ſicut Dauid putauit vos habere vaſa cantici, & nihil patimini ſuper contritione Ioſeph. Verẽ enim nõ cõpatimini, neq́ compaſsione charitatis paſcimini in contemplatione ſignorũ, quæ videtis, id eſt, myſteriorũ, quæ in altari cõmemoratis, nihilq́ omnino patimini ſuper contritione dicentis: Hæc quotieſcunq́ feceritis, in mei memoriã facietis. Quid igitur dicã, quo facto regem, quẽ quæritis, nõ rapaci cupiditate, ſed ordinata charitate apprehendere poſsitis. [Operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in vitã æternam.] Operamini (inquam) non cibum qui perit. Cibus ille quo ſaturati eſtis, propter quem vos ad me venitis, vt iterum ſaturemini, quia iterum eſurietis quotidie perit, & quoties intrat in os, toties in ventrem vadit: in ventrem (inquam) & nõ in mentẽ vadit, & in ſeceſſum emittitur, & ſic perit. Talem cibũ non dico, vt operemini, nõ cõmoneo, vt pro illo ſoliciti ſitis, non multo vos, vt propter illum ad me veniatis. Non enim ad hoc in hunc mundũ veni, vt impleam horrea veſtra ſaturitate huiuſmodi, & vino torcularia redundent, vnde amplius grauentur corda veſtra in crapula & ebrietate, & curis ſæculi. Iam quippe ſufficit diei veſtro malitia ſua hæc, ita vt diem illum præuidere non poſsitis, qui tanquã laqueus ſuperueniet vni-

Hic incipitur tractatus de eucharistia

Gene. 3.

Rex Christus

Quidã tecta, quidam iniqua intẽtione venerunt ad Christũ

Ephe. 2. Lucæ 17

Deut. 25 1. Co. 9. Attẽdite o sacerdotes vt recte seruiatis domino

Rom. 13 Amos 6.

Mat. 26.

Matt. 21.

vniuerso orbi, sed illum potius cibum dico vt operemini, qui permanet in vitam æternam, id
est qui in hac mortali vita manducatus, ad hoc valet, ad hoc proficit, vt vitam det mundo æter
nam. Hunc talem cibum operamini. [Quem filius hominis dabit vobis.] Dabit, inq̃, non dedit: Luc. 11
ne forte talem cibum vel tales cogitetis panes, quales manducastis (vt prædixi) & saturati estis, Mat. 6. Luc. 11.
quia videlicet non aliud esuritis, quia vos esuriem sitimque iustitiæ non habetis. Illum vobis ci-
bum benedictione sua multiplicatum dedit, & non dabit nec assuescetis, hoc rege, in otio, ciborũ
abundantia crapulari, remota iam à vobis pœna, qua iuste operatur homo terram in sudore vul Gene. 3.
tus sui, hunc autem cibum non dedit, sed dabit, cum vos opus eo cibo dignum operati fueritis. Textus
Tunc, inq̃, & non ante vobis dabit. Quare? [Hunc enim pater signauit.] Idcirco non nisi operan addit de
tibus dabit hunc cibum filius hominis, quia pater hunc signauit, hunc à communibus signis certo us.
& proprio signo suo distinxit, vt cũ alios cibos omnes bonis ac malis operantibus, & otiosis cõ- Mat. 5.
munes fecerit, eadem largitate, qua solem istum visibilẽ facit oriri super bonos & malos, & plu-
it super iustos & iniustos: solum hunc panem, hunc cibũ, de quo nunc loquor vobis, nunq̃ dare
velit nisi dignis, id est, operantibus opus Dei. Ita signauit, ita clausis omnibus cœlorũ portis apud
se continuit, vt non cum cibis communibus patiatur à canibus vel porcis inueniri. Quo autem
signo hunc signauit? Magno plane & reuerendo signo, s. nomine suo. Dixit enim de hoc pane vi
uo, & est nomen meũ in illo. Nomen quod est dominus Deus ac Dei filius, huius panis proprium
signum est. Cui enim angelorum & hominũ dixit aliquando: Filius meus es tu, ego hodie genui Exo. 23. Hebr. 1.
te: Hæc & huiusmodi nomina, quæcunq; sunt diuinæ naturæ, propriè panis huius signa, imo v- Psal. 2.
num proprium signum sunt. Præterea signauit hunc eundem, nondum quidem in re, sed iam
dudum in prædestinatione, mox autem signabit in re, signo quod omnes videbitis, quãdo coque
tur hic panis igne passionis, vt absq; signo suo, quod est sua crux, nõ detur ad manducandũ ali
cui, nec ab aliquo possit nisi per hoc signum agnosci aut inueniri, capi vel manducari. Igitur cũ
dixisset dominus: Operamini cibum qui permanet in vitam æternam, iam nil superesse videba
tur operarijs illis tam promptis, qui quærerant rapere illum, & facere regẽ super se, nisi vt delig
nato sibi opere admitterentur ad promerendum cibũ, qui non posset perire. Namque se moram
nullam fore, auida spe præsumebant, quin facerent, quicquid præciperet largitor tanti stipendij
rex. [Dixerunt ergo ei Iudæi: Quid faciemus, vt operemur opus Dei?] Sed istis tam fortibus
tamq; humerosis regni Dei operarijs, quàm non asperum iugum, quàm non graue onus rex iste
imponat audiamus. [Respondit Iesus & dixit eis: Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem il- Opus
le misit.] Hoc opus Dei tantæ suauitatis ac lenitatis iugum vel onus est, vt ei nulla seculi li- Dei oĩs
bertas, aut otium valeat comparari. Deliciosum opus certè, & dulce omni homini, si scirent om opere dulcius.
nes filij Adæ dulcedinem eius experiri, euaporato sensu carnis, vel inflatione miseræ vanitatis,
quæ ex prima radice, id est, ex primo parente in cunctos humani generis ramos & fructus nimis Gene. 2.
pertinaciter sese effudit. Hoc enim opus & non aliud, datum est primo homini, quando tulit
eum dominus, & posuit in paradiso voluptatis, vt operaretur & custodiret eum. Quid enim la-
boris arbitramur illi fuisse iniunctũ ab eo quod dictum est, vt operaretur & custodiret eum? Pu-
tamus ne q̃ impositum fuerit illi hoc operis, vt operando, in sudore vultus sui vesceretur ex om
ni ligno paradisi, aut vt poma paradisi custodiret, ne dirutis sepibus aliquis predo nocturnus
illa decerperet? Ergo quod dictum est: vt operaretur & custodiret eum, hoc esse intelligere debe
mus, vt creatori suo in laude & gratiarum actione fidelem animum gereret, plusq; Deum quàm
vllam Dei creaturam diligeret, & credendo consilio eius, paradisum seruaret sibi, ne peccando
habitationem eius amitteret. At ille ingratus, cum antequam operandi præceptum accepisset Ingrati-
mercede operis donatus esset (prius enim in paradisum tulit eum Deus foris plasmatum, q̃ ope- tudo pri
randi daret illi præceptum) ingratus, inquam, suaue iugum, & leue onus abiecit Dei, & domini mi hois.
creatoris sui. Quid .n. asperitatis aut grauitatis habebat, imperio credere dicentis: Ex omni ligno
quod est in paradiso comedes, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas, quacunq; enim
die comederis ex eo, morte morieris? Igitur opus Dei omni ocio suauius, hoc est, vt cre-
datis, inquit in eum quem ille misit. Hoc maximè & ipsa diffinitio credendi in eum palam da- Credere
bit intelligi. Quid est enim in Deum credere, nisi Deum non propter sua, sed propter seip- ideũ, est
sum diligere? Nam qui Deum propter aliud quàm propter seipsum quærunt (quemadmodum deũ pro
isti, qui veniebant ad dominum Iesum, quia non signa viderunt, sed quia manducauerunt ex pter sei-
panibus, & saturati sunt) nec Deum diligere, nec in Deum credere dicendi sunt. Aliud enim est psum nõ propter
credere Deo, credere Deum, & credere in Deum. Possunt quidem credere Deo, vel credere sua dili-
esse Deum, sed credere in Deum nullatenus dicendi sunt. At illi, qui Deum non propter tem- gere.
porale emolumentum, sed propter ipsum diligunt, verè in Deum credere dicendi sunt. Et hi
profecto gustauerunt, gustuque suaui experti sunt hoc opus Dni, quod est credere in Dei filium,
opus esse sine labore, iugum sine asperitate, onus sine grauitate. Ergo quod ait: vt credatis Rom. 8.
in eum, quem ille misit, idem est ac si dixisset, vt non propter panes quos manducastis, sed pro-
pter meipsum ad me veniatis. Sed omnes amici huius mundi nõ eo spiritu aguntur, vt cõfitentes

Christum

Christum dicere possunt ei,non tua sed teipsum quærimus. [Dixerunt ergo Iudæi: Quod er-
go signum tu facis vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerũt
manna in deserto,sicut scriptum est: Panem de cœlo dedit illis manducare.] Nonne ergo veri-
tas verum dixit, quod isti homines veniebant ad eum,non quia viderant signa,sed quia de pani
nibus manducauerant,& saturati fuerant.i. quia non illud propter quod signa faciebat, sed ipsa
signa quærebant,ea maxime quæ non animæ sed ventri proficerent . Cum enim dixissent: quod
signum tu facis vt videamus & credamus tibi,quid operaris? continuo quasi Iesus interrogasset:
quod signum vultis vt faciam vobis? Patres nostri, inquiunt, manducauerunt manna in deser-
to,videlicet quicquid fecisset aut dixisset ad veram pertinens vitam, nihil actum crederent, nisi
vtroneis diuitijs impleret eos vsq; ad omnem nauseam. Et vide nunc quàm irreuerenter pul-
Tẽtatio Iudęorũ prętẽrẽs signa patrum signis Christi. sant dominum vani tentatores,quasi iam illum in consortium adduxerint suæ vanitatis,à con-
clusione incipiunt sic: Quod ergo signum tu facis? Ac si dicant: Dixisti hoc esse opus Dei,vt cre
damus in te quem ille miserit. Magnã profectò gloriam quæris,nec paruo signo tibi debet con-
cedi. Quod ergo signum tu facis? quid operaris? An quia de quinq; panibus hordeaceis quinque
milia hominum semel satiasti? Hoc valde parum est ad hoc vt credamus tibi. Maius fuit, quòd
patres nostri manducauerunt manna in deserto,non panem de terra creatum,sed de cœlo datũ,
non quatuor aut quinq; milia hominũ,sed exceptis paruulis & mulieribus sexcenta milia pugna
Exo. 12 torum,non semel aut bis,sed totis quadraginta annis. Quid tale tu operaris? Nunquid tu man
dasti nubibus desuper,vt ianuas cœli aperuisti, & pluis nobis manna ad manducandum, & pa-
Psal. 77 nem cœli das nobis,vt panem angelorum manducet homo, & cibaria habeamus in abũdantia?
Nonne hęc contulit nobis Moyses,& tu maiora quoque conferre debes,si te vt asseris misit Deus
pater. Non minoribus, imò maioribus signis vt credamus tibi efficere debes. Hoc modo ten-
tantes,ipsa tentationis pressura putabant extorquere se posse quicquid ille facere poterat, quasi
se continere non valens, & festinans ad gloriam, mox talia facturus esset signa, qualia superba
ipsorum cupiditas ambiebat. Equidem nec nunc cum homo factus esset,manus eiusdem do-
mini qui coram patribus eorum illa fecit mirabilia erat inualida,vt iterum plueret super eos si-
cut puluerem carnes, & sicut arenã maris volatilia pennata & cætera faceret talia, sed sicut illi
tentatores horum tentatorum patres non potuerunt satiari à miraculis, nisi solis mortibus suis,
tentantes & murmurantes tam diu,donec desertum implerent cadaueribus suis: ita isti filij illo-
Matt. 12 Ionæ. 4 rum nullo miraculorum genere vel multitudine satiari potuissent,nisi solo signo Ionæ, quo ita
cõtriti & destructi sunt cum templi & sacerdotij sui veteribus vmbris, quomodo cucurbita quæ
obumbrabat capiti eiusdem Ionæ,sub vno solis ictu exaruit. Si enim postq̃ filius hominis tribus
diebus & tribus noctibus in corde terræ fuit, in statu suo Iudæa vel synagoga permansisset, non
magis quieuissent aduersus dominum & aduersus Christum eius insanire,q̃ patres eorum,nisi in
deserto prostrati fuissent,cessassent tentando,murmurando,aduersus Deum consurgere,quid er
go saturatis illis & superflua quærentibus,æterni ac necessarij dominus cõuiuij dicat : omnis fa
Panis verus non manna, sed Christus est p manna præfiguratus. melicus exaudiat, qui non propter cibum pereuntem, sed propter eum qui permanet in vitam
æternam ad tantum regem accedere, & coram illo semper assistere desiderat. [Respondit ergo
Iesus & dixit ei: Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater
meus dat vobis panem de cœlo verum.] Non, inquit, patres vestri,non Moyses patrum vestro-
rum illorum omnium,qui manna manducauerunt maximus,dedit vobis panẽ de cœlo,sed pa-
ter meus: nõ dico dedit,sed præsenti tẽpore dat vobis panẽ de cœlo verũ: panẽ, inquam,verum,
id est,non pereuntẽ,sed permanentem in vitã æternam. Sicut scriptum est: Dicitis panem de cœ
Psal. 77 Exo 16 Ibid. 17 Gene. 3 lo dedit illis manducare. Verè dico vobis,non sicut hæc scriptura prophetica dicit,tunc factum
est,quando manna manducauerunt patres vestri,sed sicut futurũ erat vt aperirentur ianuæ cœli
quę propter peccatum antiquum clausæ fuerant humano generi:& vt panem angelorũ mandu-
caret homo,tunc præfiguratum est,quando illo pane patres vestri alti sunt in deserto. Nam si-
cut aqua illa,quæ tunc de petra percussa profluxit,vt biberent patres vestri,romphæam quæ an
te paradisum posita est nõ extinxit,sicut illud manna nec cibus angelorum extitit,nec vitam an
1. Cor. 10. gelicam patribus vestris dedit. Hoc loco silendum nõ est,malè quosdam ignotos,sed abscon-
diti nominis hoies opinari, suis quoq; defendere dictis & scriptis, panẽ verum & potum,quem in
sancto altari sumimus,nihilominus patres illos mãducasse tunc temporis & bibisse,& nihiloma-
gis hoc esse verum corpus & sanguine Christi, q̃ fuit illud manna quod ille populus comedit,&
illa aqua quã de petra productam non solus populus,sed iumenta biberunt. Huic errori suo pro
maximo argumento adhibent authoritatem apostoli dicentes: Et omnes eandem escam spiritua
lem manducauerunt,& oẽs eundem potũ spiritualem biberũt. Bibebãt autem de spirituali conse
quente eos petra: Petra autem erat Christus. Itaque cum præsenti veritatis authoritate,dicentis:
Verus sensus Apost. Amen amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis pa
nem de cœlo verum, aduersus hanc detestabilem præsumptionẽ, quamlibet paucis responden-
dum est. Primoq; dicendum, Apostolum non eo sensu dixisse,quo isti accipiunt, & oẽs eandem
escam

escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundē potum spiritualem biberunt, neq; dictiunculam relatiuam, scilicet eandem escam vel eundem potum ita posuisse, vt referri velit ad illā escam illumq; potum, de quo ipse dominus: Hoc est (inquit) corpus meū, hic est sanguis meus. Sed eandē (inquit) escā manducauerunt, & eundem potum biberunt Dathan & Abyron, quā Moses & Aaron, eandem vtiq; Chore, quam Caleph aut Iosue. Hoc enim intendit apostolus ea lectione vt sollicitū reddat omnē hominē, ne se arbitretur iā comprehendisse, quia cōsecutus est sacramēta fidei Christianæ. Nā hæc omnia inquit in figura facta sunt nostri, videlicet vt antiquis sciamus experimentis, q̄ licet omnes baptizati simus in eodē noīe patris & filij, & spiritus sancti, & omnes manducemus idē corpus & sanguinē Christi, nō tamē arbitrandū nobis sit, q̄ æquè omnibus nobis beneplacitū sit Deo, quomodocūq; viuamus, qualiacūq; post baptismū operemur. Quia quēadmodū cū omnes illi eisdē signis, eisdē (inq̄t) mali, quibus & boni fuerint glorificati, in pluribus tamen eorū non beneplacitū est Deo, vt introduceret eos in terrā repromissionis, sic nimirum nō cōplacebit ei, vt introducat nos in regnū Dei, si fuerimus cōcupiscentes malorū, quemadmodū & illi concupierunt: si fornicati fuerimus, sicut quidā ex ipsis fornicati sunt: Si tētauerimus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt: si murmurauerimus, sicut quidam ex ipsis murmurauerunt. Igitur textus apostolicæ literæ nemini succurrit, volenti accipere sic eandem escā & eundē potum esse dictum, vt referat ad identitatem cibi & potus viuifici, quem sumimus in cōmemorationem domini nostri Iesu Christi. Sed neq; illud, quòd escā & potum spiritualem idem Apostolus dicit. Nam si aliter velis accipere escā & potū spiritualem, q̄ in figuram spiritualis contingentem, & idcirco non naturali rerum ordine, sed spirituali virtute prodeuntem, ipse Apostolus in eisdē literis te constringit quantumuis recalcitrantem. Dicit enim paulopost: Hæc autem omnia in figuris contingebāt. Si omnia, vtiq; & illa esca & ille potus in figura contingebant. Proinde non magis illud manna panis iste verus erat, nec magis ille potus idem erat, quod iste vitalis potus, quem verè Christi sanguinem credimus & confitemur, q̄ illa petra Christus erat, petra vtiq; inanimata & insensibilis, quam Moyses virga percussit. Nam vniuersa (vt iam dictum est) contingebant in figura, quæ profectò nusquam valet idem quod ipsa res quam figurat, sicut vmbra non est idem quod ipsa rei vel corporis substantia. Sed dicit aduersarius: Nimirum & iste panis quem in altari consecramus, figura est panis viui, qui de cœlo descendit, non ipse panis viuus. Cuius (quæso) authoritate canonica fretus, catholicis hoc infers auribus? Nunquid vbi dixit ipse panis viuus de pane quem tenebat in manibus: Hoc est corpus meum, dictum est aliquid tale quale dixit Paulus, vbi cum dixisset: Petra autem erat Christus, &c. Hæc autem (inquit) omnia in figura contingebant illis? Nempe si ipse Christus aut Euangelista, vel Apostolus author esset dictionis huius, non tu esses redarguendus. Etiam si dicat quis figuratam esse locutionem, qua dicetur posterius: Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, non nobis aduersatur, quia videlicet ista figuratio locutionis veritatem rei non perimit, quemadmodū in parabola seminantis, verba parabolica rem non perimūt verè seminantis. Quæ enim est diffinitio figuratæ locutionis? Nempe cum aliud in voce sonat, aliud intelligendum est, figurata locutio est. Plane ergo & si prædicta locutio figurata est, aliter enim Iudæis sonuit, aliter Christus sensit, rem ipsam figuratio non perimit, sed ipsa potius figuratio re permanente perimitur: cum de pane & vino signanter dicitur: Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus. Ibi enim sensus Iudaicus perimitur, quia luce clarius est, quòd sicut intelligebant, Christus manducandus non est. Putabant enim, quòd concidi vellet carnem suam, & manducari, in qua cernebatur quinq; sensibus, quemadmodum conciditur caro agni, & comeditur. Ibi, inquam, figuratio hæc perimitur, & permanet sensus verbi consonus, scilicet quòd panis in veram substantiam corporis eius diuina virtute conuertatur. Quòd si cuiquam impossibile esse videtur, scilicet vt panis, qui hoc anno creuit è terra, corpus Christi fiat, & quòd vinum, præsentibus expressum acinis, vertatur in sanguinem domini, consequitur vt aquam quam paulo ante de Rheno ac Tyberi, vel quolibet fonte hausit, crucis & passionis Christi sacramento signatam, non credat illam esse, quæ de latere eius lanceato cum sanguine fusa cucurrit, ad hoc, vt per baptismum suum lauaret nos à peccatis nostris, vt cum hoc quoq; negauerit, sit ex toto corde ethnicus & publicanus, sit homo hæreticus, post primā & secundā admonitionem à cunctis deuitandus. Sed illud cur non credat, cū omnis aqua, siue maris, siue fluminū, aut fontium, cisternarū aut paludum: omnis, inq̄, aqua vndecunq; sumpta vel producta, secundum substantiam sit vna? Cum igitur vndecunq; sumpta sit, crucifixi domini sacramento admota fuerit, rationi fidelium nulla dubietas subest, quin ipsa eadem sit, quam (vt supra dictū est) dominus noster de latere suo profudit. Quid autē secundum substantiam nisi aqua est? Aqua nempe à radicibus imbibita, per vites ascendit, & calore solis paulatim vegetata, vinum fit. Itē cum ex quatuor elementis homo compositus sit, sanguis vtiq; in illo ex aquæ substantia est. Itaq; vinum & sanguis ex eadem substantia sunt humoris, & neutri horum ignis quoq; deest elementum. Nam & sanguis calidus, & vinum feruidum est. Solummodo colore & sapore differunt,

quæ

Ver⁹ sensus Apostoli.

Esca spiritualis patrū nō erat sicut nostra est, nisi in figura.

Quid figurata locutio.

Ioan. 15. Lucæ 18. Tit. 3.

Aqua, vinū, et sanguis, accidētib⁹ differūt, nō substātia.

Vinum cõsecratione fit sanguis. quæ profectò cum accidentia sint, nullius in diuinis actibus momenti sunt. Substantiæ quippe non accidentia computantur in numero creaturarum. Cum igitur vino verbum crucis & passionis Christi accedit, quæ ratio vetat, vt non idem sanguis, qui pro multis in remissionem peccatorum fusus est, debeat credi? An quia non colorem, saporem assumit sanguinis, quemadmodum quando corrumpitur in intestinis corruptibilis hominis, & sanguis horridus visui quoque fit? Nempè incorruptibile verbum, iamque incorruptibilis & immortalis Christus, sic vinum suum sanguinem efficit, vt rei visu & gustu blande nihil inferat corruptionis.

Panis fit corpus Christi. Exod. 16. Nihilominus substantia panis quatuor elementis confecta, multo magis cognata est verè humano corpori Christi quàm fuerit manna, quod in aere iussu Dei concretum supra castra Israel pariter cũ rore descendebat. Frumentum de terra natum est, & blandis fauoribus aeris aspiratum permaturuit, non sine aqua, pluuia, & calore solis, sed vt hoc taceam, rursus vt fieret panis, aqua commixtum, & igne decoctum est, & ita substantia panis peracta est. Cum ergo panis ille viuus, qui de cœlo descendit, quem (vt supra ipse dixit) pater signauit, cum (inquam) eodem signo, quod ipse est, signat hunc panem, qui (vt omnes nouimus) nuper creuit in terra, & signanter dicit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur, audes dicere aliud esse quàm Christi corpus? Veritas dicit: Hoc est corpus meum, & addit, quod pro vobis tradetur, & tu dicis non est idem corpus? Nempe si non est idem corpus, si non est idem qui de cœlo descendit panis viuus, non est hoc corpus quod pro vobis traditur. Sed iamdudum liquet omnibus, in quo sensus tuus hæreat carnalis totusque animalis, ideoque non percipiens ea quæ sunt Dei, videlicet quia nec panis, nec vinum, aliquid de exteriori specie mutauit, idcirco sapere non potes, nec vis quod verè factum sit corpus & sanguis domini.

1. Cor. 2. Rom. 8. Ephe. 2. Galat. 6. Consequitur ergo, vt cum albus episcopus te forte maurũ hominem baptizauerit, non credas teipsum apud Deum factum esse, quod est is qui te baptizauit. s. quod de filio diaboli factus sis filius Dei, de filio mortis filius vitæ, de filio iræ filius gratiæ sempiternæ, pro eo quod capillus tuus niger non refloruit, faciesque tua totiusq; corporis cutis æthyopica, secundum colorem eius qui te baptizauit non retinuit. Quòd si concedere perhorrescis, ne infideli deterior sis, & mauis confiteri, quod quamuis de exteriori specie nihil mutaueris, verè de alio corpore diaboli, quod est omnis massa perditorum, in aliud corpus Christi, quod est ecclesia, transieris, crede & hoc, quia panis iste visibilis, & vinum, quibus ex rebus tẽporaliter viuis, quamuis nihil de exteriori specie mutatum sit, in alium transierint, & in illum cibum potumque conuersa sint, qui angelorũ victus est, quo pascuntur immortaliter, quia videlicet tam in hoc, q̃ in illo sacramento, verba quæ loquitur nobis dominus, spiritus & vita sunt. i. nõ carnaliter sed spiritualiter, nõ secundũ crassitudinẽ carnis, sed secundũ mentis nostræ spiritum, renouationem & resurrectionem totam perficiunt.

Obiectiones aduersariorum. 1. Co. 10. Sed quid dicemus magnis & magnificis paruulorum magistris, quibus interdũ suauius redolet Platonis Academia, quã hæc viuifica domini mensa: quid (inquam) dicimus eis, vbi totis viribus intenti ad expugnandam veritatem dominici corporis & sanguinis, magnorum sententias doctorum coram attulerint, dicentium, hunc panem significauit manna, hunc panem significat altare Dei, sacramenta illa fuerunt, sacramenta hæc sunt, in signis diuersa sunt, in re quæ significatur paria sunt, itemq; aliud illi manducauerunt, aliud nos sub specie visibili, quod tamen idem significat virtute spirituali? Hæc enim & his similia de non contemnendis sumere videntur authoribus. Secundum quos & apostolum audi inquiunt: Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & oẽs mare transierunt, & oẽs in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes escam spiritualem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritualem biberunt. Bibebant autem de spirituali consequente eos petra, petra autem erat Christus.

Responsio reperta ad verba Pauli. Quid igitur respondebimus eis? Et quidem iam superius dictum est, eandem escam & eundem potum nequaquam Apostolum ad hanc escam & ad hunc potum, quę de Christi mensa sumimus, referre voluisse, habitatoremq; eius spiritum veritatis & gratiæ longè alio sensu verba hæc protulisse, videlicet vt intelligas, quod eandem escam manducauerint, & eundem potum biberint Dathan & Abyron, quem Moyses & Aaron, eundemq; Chore, quem Caleph aut Iosue.

Alioquin si dicas, vel Apostolum dixisse intelligas, eandem escam illos in illis vmbris mãducasse, quam & nos manducamus hoc tempore reuelatæ gratiæ, & dicas cum supradicta quorundam authoritate, manna illud, & hunc panem mẽsæ Christi, in signis diuersa, & in re quæ significatur paria esse, & cætera quæ supra dicta sunt, ac proinde fatearis, hunc panem non magis, quàm illud manna corpus esse Christi, nec plus spiritus habere virtutis, consequitur planè, vt dicas sacrificia agnorum & arietum, nouo sacrificio panis & vini fuisse sanctiora, veteresque panes propositione digniores hoc pane, qui ponitur, & sacratur in mensa Christi.

Leui 21. 2. Reg. 12. Exo. 16. Prædicta nanque sacrificia longe sanctiora fuerunt, quàm illud manna vel aqua illa quæ de percussa fluxit petra, quippe cum de sacrificiis, vel propositionis panibus non nisi mundis, & sacerdotibus, aut Leuitici generis hominibus edere liceret, illud autem manna indifferenter cuncti manducare, & illam aquam, vtpote nulla diuini nominis inuocatione sanctificatam, licet spiritualem, id est, non naturali ordine, sed spirituali virtute productam, vel spiritualis po-

lis potus significatiuam, iumentis æque vt hominibus bibere, & canibus quoque lambere impune Nu. 20.
licuerit. Scriptum est enim: Egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet ac iumenta.

Sed per Christi gratiam non eo vsque altissime sapiant isti sapientes, qui tantis obiectiuncu- Iohe. 1.
lis mensam domini diuerberant: vt prædicent iumentis, non [illegible]co & brutis animalibus, quæ Prou. 16
aquam illam & ipsa biberunt, sed iumentis quæ computruerunt in stercore suo, & canibus qui 2. Pet. 2.
reuertuntur ad vomitum suum, suibus quoque lotis in volutabro luti, hunc panem vel potum
dominicum indiscretè tradendum esse prædicent: quomodo, vt prædictum est, illo pane, cui cō-
paratum esse volunt hunc panē dominicum, & illa aqua populus ac iumenta cōmuniter vti po- 1. Cor. 11
tuerunt, neque hoc modo irritum faciant eiusdem quoque apostoli iudiciū dicentis: qui manducat
& bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. In collatione sententiarū de corpore & san- Sentētia
guine domini, beati Ambrosij sententiam digne palmā obtinere indicatum est, dicētis inter cæ- b. Ambrosii
tera: Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit, & hoc quod conficimus cor- aliis præferēda.
pus ex virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit
ipse dominus Iesus Christus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi est quæ crucifixa est, quæ
sepulta est, verum ergo carnis illius sacramentum est. Item: Sicut verus est Dei filius, dominus
noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia pa-
tris, ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accepimus, & verus potus est. Igitur etiam si angelus 1. Co. 10
de cœlo nobis euangelizet supra dicta Apostoli verba, quoniam patres nostri omnes sub nube
fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Mose baptizati sunt, &c. sic exponendo, quod
hæc ipsa, quæ tunc in illa vmbra vel in illa nocte facta sunt, eiusdem fuerint virtutis, cuius ista
sunt sacramenta, quæ nunc in die salutis fide Christi rutilante fiunt, vel eo cibo potuque siue ba-
ptismo, quo baptizati sunt in Mose, nube & in mari, magis illos consummatos fuisse, quam po- Galat. 1.
steriores, inter quos Samuel & Dauid qui per mare non transierunt, neque manna manducaue- 2. Co. 11.
runt, si inquam etiam angelus de cœlo hæc euangelizet, non illū tanquam lucis angelum, non in hac
sententia, tanquam Christi audiemus Apostolum. Quod & si quis sanctorum patrū tale quid Cauilli
alicubi dixit, quod à præsumptoribus in aduersum præripi potuerit (sicut mos eorum est, qui cū hæreticorū ex
venando aliquid apprehendere quiuerint, quod vibrare queant ex aduerso veritatis, aduersarij dictis
magis exultant, quàm sicarius cum ciuem aut collegam conciderit) sunt eiusdem alia pleraque patrum,
scripta, quæ fidelis lector diligenter conferens, periclitanti fidei citius subuenire valeat. Verbi
gratia: Idem quem tenent aduersæ quasi patronum sententiæ, dicit in Dauid, quia commutans
vultum suum ferebatur in manibus suis, nihil aliud sine dubio quàm seipsum tulisse ait verum
Dauid, id est, Christum in manibus suis, cum tenens panem & vinum diceret: Hoc est corpus 1. Reg. 21
meum, hic est sanguis meus, qui & paulo post dicturus est in hoc eodem euangelista, & panis Mat. 26.
quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita. Nonne hic idem euangelista Iohannes dicit in
Apocalypsi: Si quis apposuerit ad hæc, apponat super illum Deus plagas scriptas in libro isto, Ioan. 6.
& si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferat Deus partem eius de libro vitæ, Apo. 22.
& de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto? Nunquid verò minus timenda
est hic illa maledictio, vt non detrahamus vel apponamus quicquam verbis dicentis, hoc est
corpus meum quod pro vobis tradetur, hic est sanguis meus nouum testamentum, qui pro mul-
tis effundetur in remissionem peccatorū? Cum enim illo dicente, hoc est corpus meum, nos sub-
auditionē apposuerimus, dicentes, figuratiuum vel per similitudinem dictum, cum inquā illo di-
cente, hoc est corpus, nos dixerimus, hoc significat corpus, nonne multum est quod apponimus
vel praua demutatione detrahimus, & sensum generamus, quem tantus autor, Deus & homo,
nusquam est locutus, nec ascendit vnquam in cor eius? Nempe cum obijcit quis, suisque scriptitat
in schedulis, quod idem dixerit eadem veritas, ego sum vitis: tam audacter quā imperite in ar- Ioan. 15.
gumentum mendosum illud attrahit, cū statim subsequentia verba dicentis: sicut palmes nō po-
test fructū ferre à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis, manifeste per si-
militudinem dictum compellant intelligi, præsertim cum non signanter dixerit, ego sum hæc
vitis, sicut signanter dixit, hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, apposita protinus descri-
ptione veræ proprietatis, de corpore inquiens, quod pro vobis tradetur, de sanguine autem, qui
pro multis effundetur. Igitur ne veniant super nos plagæ nouissimæ, neque apponimus neque di- 1. Ioan. 4
minuimus quicquam diuinæ diffinitioni vel descriptioni, quā incarnatū verbū ore proprio deprom-
psit, imo quia perfecta charitas foras mittit timorē, nō tam plagarū timore, quàm veritatis amore
confitemur, quia panis iste corporeus, postquā signauerit eū pater, & vinū hoc expressum acinis
præsentibus, mox vt eodem signo signatū est, per manus ecclesiæ dicentis: vt nobis corpus & san Verba sacri canonis.
guis fiat dilectissimi filij tui domini nostri Iesu Christi, &c. vsque in mei memoriam facietis: corpus
& sanguis eius, qui huius traditionis autor est, & hoc sacrificiū ipse Christus est, cuius passione, vt
sacrificiū fieret, à Deo patre in veritate signatum est. Dicat nūc aliquis: Quid ergo manducaue- Quęstio de institutione patrum,
runt veteres sancti, vt vitā æternā haberent? Si nō præterito tēpore dedit, sed præsenti dat pater
panē de cœlo verū, quē nisi mādducauerimus, nō habebimus vitam in nobis, quō nunc vitam ha-

 bent

bent beati patriarchæ, vel prophetæ sancti, omnesq́; anteriores electi, qui antequam pater hunc pa-
Heb. 11. nem daret, defuncti sunt, non accepta promissione, & idcirco non potuerunt manducare? Quid
Rom. 5. enim? Nonne per vnum idemq́; peccatum, mors in omnes homines transiit, & tam illi qui præ-
Iob. 8. cesserunt, quam hi qui subsequ[un]tur Christi aduentum, in vno omnes peccauerunt? Num ergo
peccatum emundari mortemq́; aboleri oportuit aliter illis quam nobis, aliter nobis quam illis?
Aut nunquid dominus supplantat iudicium, vel omnipotens subuertit quod iustum est, vt non
secundum modum communis culpæ adhibeat communem omnibus medicinam iustitiæ, sed
secundum mutabilitatem voluntatis suæ [v]ariet ordinem vel effectum vitæ æternæ. Verbi
gratia, vt dicat, vos primi sola fide perficimini, vos alij per circuncisionem consummamini,
vos tertij, nisi baptizemini, & nisi carnem meam manducetis, & sanguinem meum bibatis,
Responsio. non habebitis vitam in vobis? Huic obiectioni opportune respondendum est: Cum pri-
mum nemo sit qui dubitet, sanctos omnes ab origine mundi expectasse hunc redemptorem ge-
neris humani, nec aliter eos potuisse paradiso restitui, nisi venisset prius hic agnus tollere pec-
cata mundi, illud quoque scire oportet, quod ob causas antiquas certas & notas, cum his duo-
bus salutis nostræ sacramentis necessariis, scilicet, baptismo corporisq́; & sanguinis sui cibo po-
Gen. 3. tuque illum venire oportuerit. Nec enim aliud tunc intendit, cum secundum iustitiæ simul &
misericordiæ suæ consilium immutabile, primum hominem lapsum per cibum vetitum requi-
siuit, dicens: quare hoc fecisti? videlicet stirpem eius tam diu persequuturus, donec culpam ean-
dem humiliter recognitam, & pia confessione damnatam ipse gratiæ suæ flumen aboleret, & sic
demum verum vitæ lignum, quod ipse est, aduersus cibum illum, quem præsumpsit, come-
dendum apponeret. Aliter quippe destrui non poterat peccatum illud, quod homo credens
diabolo plus quam Deo, cibum vetitum superba intentione comedit, nisi vt iterum plus cre-
dens Deo quam diabolo, econtra cibum imperatum humili subiectione comederet idem homo.
Peccatū Adę per sacrificium destrui nō poterat. Vt ergo iusta ratione peccatum destrueret iustitia sempiterna, peccatorem eiectum euesti-
gio subsecuta est inexhausta misericordia, nec ante reuocare destitit, donec in filiis hominum
fidem inueniret, & humilitatis voces sibimet respondentes audiret. Cœperunt enim homines
miseriis eruditi, malitiam serpentis deceptoris agnoscere, & cum execratione refugere, & in con-
Gene. 4. demnationem cibi illius, quem ab illo persuasus homo contra Deum comederat, sacrificia
decimasque, & hostias pacificas Deo creatori offerre, cupientes cibi illius maledictionem tali-
um comestione sacrificiorum, cum inuocatione diuini nominis expurgare. Sed non poterat
brutum pecus: verbi gratia, simplex & innocens agnus, quem in condemnationem malitiosi
& noxij serpentis obtulit Abel, non poterat inquam pro offerente se homine brutum pecus
loqui, iustitiam non poterat offerenti se, conferre, quam non habebat, vitam æternam. Ita
ergo præparatis esurientibus, cum sinus Abrahæ iam ex ipsis esset impletus, patefactis in ple-
nitudine temporis cœli ianuis, dedit pater hunc panem viuum & verum, panem lignatum,
Quomodo Christus factus est cibus mortuorū & viuorum. panem angelorum. Qui causam habens eandem cur veniret, quam habuit in paradiso,
cum primum hominem requireret, scilicet vt cibo, per quem homo perijt, oppositum cibum
daret, præcedente merito humilitatis & fidei, præcepto patris aduersus lignum scientiæ boni
& mali ipse fructus vitæ æternæ in ligno crucis pendere voluit, & per passionem mortis, mor-
tuorum simul & viuorum cibus fieri, vt suo quique modo comederent eum, tam mortui
quam viui. Decerptum quippe illum de arbore crucis manu patris, ipso dicente, pater in
Mortuorum. manus tuas commendo spiritum meum, comederunt illum animæ sanctorum, eo videlicet
modo, quo & angeli eundem comedunt: comederunt, inquam, veram diuinitatem, & vere
Luc. 23. aperti sunt oculi eorum, & exinde viderunt Deum, quem antehac nemo vidit vnquam. Cor-
pora quoque illorum in monumentis iacentia, virtute cibi huius non caruerunt, mox vt eo-
dem ventre quo tenebantur & ipsa, receptum est corpus eius sicut Ionas in ventre ceti tribus
Ioan. 1. diebus & tribus noctibus. Nam virtute huius cibi factum est, vt multa ex ipsis resurgerent, in
Ionæ 2. testimonium futuræ vniuersalis resurrectionis, qui vtique non, vt quidam existimauerunt, ite-
Mat. 2. rũ morituri resurrexerunt, de quibus ait euangelista, quia venientes in ciuitatem sanctam post
resurrectionem eius apparuerunt multis, quod videlicet absurde diceretur de iterum moritu-
Mat. 17. ris: verbi gratia, de Lazaro vel de filio viduæ, qui non apparuerunt multis, sed omnibus visi-
biles & contrectabiles, atque omnino consimiles siue compassibiles fuerunt sub cōditione mor-
Viuorū. tali, comedentes atque bibentes, & habitantes in domibus suis. Viui autem comedunt mo-
Psal. 21. do, vt prædictum est, sibi congruo, comedunt eiusdem passionis salutem secundum traditio-
2. Cor. 5 nem ipsius domini signantis panem & vinum, vt edant pauperes & saturentur, & laudent do-
minum, qui requirunt eum, edent inquam pauperes grandem eleemosynam regis regum, quā
dat ipse nō aliā quā seipsum, nondū in sua specie, per fidē enim nunc ambulamus, & nō per speciē,
vt vera fide māducantes cibum vitæ æternæ, culpam euadamus parentum nostrorū, qui mādu-
cauerunt decepti vana spe & nimia credulitate diuinitatis præripiendæ. Igitur non alio reme-
dio veteres consummati sunt sancti & alio subuenitur nouis, sed quo sanguine simul cum aqua
pro-

profluente de latere Christi emundata est vniuersitas illorum in ipsa hora dominicæ mortis Apoc. 1.
eodem nos emundamur singuli,& eodem aquæ elemento vndecunque sumpto cum verbo eius
dem crucis & sanguinis, in quo nos (inquit Iohannes) lauit ille à peccatis nostris. Et quem illi Exo. 12.
agnum in ara crucis torridum illa sacratissima vespera simul omnes in inferno politi veloci-
ter comederunt, impleta prophetia, quæ dicit: O mors, ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Osee 13.
Etenim non actiue dictum est, mordebo te, vel ero mordens te, sed passiue: morsus tuus
(inquit) ero inferne, quem inquam agnum in inferno mortui comederunt, nos eundē suum quiq;
temporibus,& locis manducamus, vt cum illo in æternū viuamus. Quod si quis à nobis quæ- Questio
rar, quomodo panis qui hoc anno de terra creatur corpus Christi sit, quod in cruce pependit, &
vinū quod præsentibus expressum est acinis ille sanguis eius sit, quē de latere suo fudit? Interroge
mus eū, quō filius hominis, qui vtiq; de fœmina cōceptus,& de terra natus est, de cœlo descende-
rit, vel quomodo anteq̄ in cœlum ascenderet, iam in cœlo esse potuerit, iuxta veritatē ipsius dicē
tis: Et nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Hoc Ioan. 3.
profecto si quid sapit respondere poterit, quod propter vnitatē personæ Dei & hominis Christi Respōs.
illud rectissime dictum sit, quia videlicet vnus est Christus, filius hominis cū filio Dei, qui de cœlo
descendit, quiq; cum esset in terra, nihilominus & in cœlo,& vbiq; erat, quippe quē locus nullus
concludit, quia incircūscripta est natura diuinitatis. Ergo verbis paululum demutatis dicamus
ei: Nemo te subleuat in cœlum, nisi hic panis qui descendit de cœlo, hoc corpus domini, quod
pependit in ligno,& hic sanguis eius qui effusus est pro omni mundo. Nempe si priorem sen-
tentiam videt, de ista non video quid dubitet. Vnitas enim verbi, vnum efficit corpus Christi,
vt illud quod tunc in cruce pependit,& istud quod nunc ecclesiæ fides ore sacro conficit, vnum
corpus sit, vna inquam caro,& vnus sanguis sit. Proinde non ita simus incauti adulatores be- Quō est
ati Augustini, vt cū dicat ille, sacramentum & rē sacramenti, vnitatem corporis Christi quod vnū cor-
est ecclesia, rem dicens esse sacramenti, panem autem dominicum huius rei sacramentum: sta- p⁹ Christi in cru
timque acquiescamus eis, qui hanc diuisionem in patrocinium sui sensus arripiunt, dicentes: sa- ce & in
cramentum id esse sacræ rei monimentum,& hoc modo nullum faciamus locum dominicæ dif- altari.
finitioni, quam ita est elocutus: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hic est san-
guis meus qui pro vobis effundetur. Etenim ecclesia quidem corpus Christi est, sed non illud
corpus quod pro vobis traditum est. Siquidem ecclesia non pro seipsa tradita est. Quod si pa-
nis mensæ domini, non nisi huius sacræ rei, scilicet vnitatis ecclesiæ monimentum est, multo
magis nec ipse corpus illud est, quod pro nobis traditum est. Itaq; quantascunque volunt simi-
litudines hinc accipiant dicentes: Quia sicut multis ex granis conficitur vnus panis mensæ do-
mini,& sicut multis ex acinis confluxit vinum calicis Christi, sic ex multis hominibus consistit,
& tamen vna est ecclesia Dei, vel quæcunque talia & apte inueniant,& vtiliter proferant, dum-
modo fundamentum permaneat quod positum est, præter quod aliud nemo ponere potest, ab
ipso dicente de pane & calice vini: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hic est ca-
lix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur. Hoc fundamento fidei non bene custodito, illam 1.Cor.3.
prædicationem domini dicentis: Qui manducat carnem meam,& bibit sanguinem meū, in me Mat.26.
manet,& ego in eo: quidam ita reciprocant: Qui manet in me,& ego in eo, hic manducat carnē Ioan.6.
meam,& bibit sanguinem meū: illo sensu præoccupati, quod manere in vnitate fidei, hoc sit mā-
ducare carnem,& bibere sanguinē Christi,& adeo non necessariam sibi arbitrantur esse ad salu-
tem corporalem dominicæ mensæ communicationem. Sed quid si omnes hoc idem dicant, &
omnes hoc idem sapiant? Nonne otiosa reputabitur illa traditio domini,& ad nihilum redige-
tur, vt nusquam obseruetur modus ille, manducandi,& bibendi, quem ipse ore suo prædocuit,
sub ipso articulo sacrosanctæ passionis? Pereat igitur à Corde Christiano hic sensus, quem im-
portat hæc inutilis reciprocatio. Hoc plane Christus non docuit, sed qui manducat (inquit) car-
nem meam,& bibit sanguinem meum, eo videlicet modo quo traditurus sum, corde credendo
ad iustitiam,& ore manducando ac bibendo ad salutem, hic in me manet,& ego in eo, ita vt Ephe.5.
iam non sint duo, sed vna caro. Manducare nanque & bibere, causa efficiens est, effectum 1.Cor.11
autem, vt in me maneat & ego in eo. At ille, qui manducat,& bibit indigne, iudicium sibi Qui mā-
manducat & bibit. Non nemo indigne manducare potest, sed nemo indigne manducare de- ducat & bibit in-
bet. Panis nanque semel consecratus, nunquam postea virtutem sanctificationis amittit, aut digne.
Christi caro esse desinit, sed non prodest quicquam indigno, cuius fides sine operibus mortua Iob.2.
est,& idcirco spiritum qui viuificat, non habet, quo ore percipiat. Quid enim mirum est, si Ioan.6.
terra terram comedat? Quid autem caro Christi, remota diuinitate, nisi terra nostra est? Pro-
inde quicunq; carnem Christi comedat, non expauescimus, certi, quid de nostro sumpserit, quid
de suo sit Dei filius. Quo ergo deuenit, quod indignus manducat & bibit? Hoc certé (sicut ante
nos dictum est) pium sit & salutare credere per membra diffundi, ita vt non sit obnoxium se-
cessui. Sed hoc plus habet dignus ab indigno, quia huic ad salutem, illi proficit ad iudicium.

Nunc ad ordinem cœptum sermo reuertatur,& cum veritate præsentis lectionis euange-

Exod.16 licæ escam potumq; dominici corporis & sanguinis (vel cœptum est) pertractando manducemus, manducando pertractemus: Amen amen (inquit) dico vobis, non Moses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Siquidem illum qualemcunque panem, quem patres vestri in deserto manducauerunt, panem vtique vel cibum periturum, & quotidie pereuntem, non ipse Moses alijs dedit, sed cum alijs ab eodem Deo accepit,
Psal.115. qui dat escam omni carni. Quare ergo verum panem, de quo loquor, Moses dare non potuit,
* verus. sed pater meus dat vobis? Sequitur. [Panis enim * Dei est, qui descendit de cœlo & dat vitam mundo.] Vera & firma ratio, plane comprobans, quod vere panis hic Mose maior sit, nec ab illo dari potuerit, sufficiensque ad demonstrandum panis eiusdem substantiam diffinitioni tribus perfecta incrementis, videlicet quod Dei sit, quod de cœlo descenderit, quod vitā det mūdo. Si dixisset: Panis enim Dei est, nec plus addidisset, non illum à communi pane decreuisset, nam & omnis panis, quem terra profert, Dei donum est, Dei creatura est. Etenim domini est terra & plenitudo eius. Addidit ergo: qui descendit de cœlo. Sed & si non plus adiecisset, necdum sa-
Psal. 23. tis istum panem diffinisset, nam & Iudæi cum dixissent: Patres nostri manducauerunt in deserto manna, protinus adiecerunt: Sicut scriptum est, Panem de cœlo dedit eis manducare. Et quidem illum panem pluit dominus de cœlo, non tamen æthereo, sed de cœlo aerio, per quod
* verbū volantes aues, volucres cœli dicere solemus. Et * verbo quoque descendit quod hic positum
Exo.16. est, de illo pane dictum est, quia cum descenderet ros mane super castra, descendebat pariter & man. Adiecit ergo & tertiam huius panis differentiam, quæ non sinat illum communem intelligi cum pane aliquo dicens: Et dat vitam mundo. Quod vitā dat, & non vni genti, sed vniuerso mundo vitam dat, hoc maxime pondus, pretiumq; panis huius commendat, & singula-
Manna nō erat panis verus, qui vitā dat mundo. ritatem demonstrat. Quid enim est, vitam dat, nisi mortuos viuificat? Hoc certe manna non magis facere potuit, quam panis ille, quē singulis annis terra profert seminanti. Nec enim pani illi vel aquæ, quam petra produxit, vlla vita inerat, quamuis fabulose quidam dixerunt, quod petra sequeretur de loco ad locum castra filiorum Israel, ex occasione dictionis apostolicæ, qua dixit: Bibebant autem de spirituali consequente eos petra. Etenim non lapis inanimatus
1.Co. 10 post castra voluebatur, sed torrentis alueus de petra productus, populum secundum viam, qua ituri erant, nutu Dei deriuatus consequebatur. Igitur panis huius veri, quem pater dat, plena
Num. 21 diffinitio est, & nec plus nec minus dictum est quàm oportet. Panis Dei est, id est, non ex ho-
Panis Dei. minibus, sed ex Deo est, imo & angelorum quidem & hominum cibus est, sed nec angelorum nec hominum donum est, & non ex ipsis, non pro ipsorum meritis, sed pro gratia Dei. Et hic sponte sua descendit de cœlo, quo ascendere non poterat Moses, vt inde illum deferret huc, datque vitam mundo, id est, angelis & hominibus, vt viuentes angeli comedant, & nunquā moriantur morte, qua mortuus est diabolus, comedant homines mortui, & à duplici morte corporis & animæ resuscitentur. Multo ergo maior Mose panis hic, satisque constat, quia talis ab illo dari non potuit. Sed isti conuiuæ terreni à ventre & cibo, qui perit, oculos non subleuantes, panem hunc, panem Dei, qui de cœlo descendit, & vitam dare mundo iam venit, non atten-
Deut. 8. debant, vtpote surdi, & indociles auditores legis, dicentis: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit ex ore Dei. Vnde hæc reputabant, quod spirituale quid loquere-
Terren9 sensus Iudæorum. tur eis. [Dixerunt ergo Iudæi: Domine semper da nobis panem hunc.] Hunc inquiunt videlicet qualem te intelligimus habere, panem semper da nobis, vt non necesse habeamus in sudore vultus aratro terram vertere, semina sulcis credere, & in saturitate panis, & otij securitate non sit opus penuriam vllius rei præcauere. Attamen talis propositio qualicunque ipse attentos illos fecerat, nec enim solummodo concesserant verum esse panem, quem à patre dari dominus dixerat, sed & nimis auide audientes acceperunt, venisse panem Dei de cœlo, qui daret vitam mundo. Iam ipse doctrinæ ordo postulabat, vt panem ipsum clara & euidenti assumptione
Psal.49. demonstraret, vt vel murmurantes illi & non credentes, in æterna semetipsos fame concluderent, vt credentes, & ad ipsum venientes, vitam æternam manducarent. [Dicit autem eis:
Psal. 22. Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet vnquam.] Ac si dicat: Ecce quia de vero pane audistis inhianti desiderio, sinus vestros laxastis dicentes: Domine da nobis semper panem hunc, nolite rursus claudere vel constringere, dum dico vobis, quis panis ille sit, & longe aliud ostendo, quàm vos speraueritis. Ego sum panis vitæ, Iam in vestro arbitrio est, accipere & habere panem hunc. Nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri, sed venite ad me, & non esurietis: credite in me, & non sitietis. Parauit pater in conspectu vestro mensam si vos verum panem esuritis, si veram refectionis aquam sititis. [Sed dixi vobis, quia vidistis me, & non creditis.] Hoc, inquam, dixi vobis, noui enim vos quod non propterea, quia signa vidistis, sed propterea quia de panibus manducastis, & saturati estis, venistis ad me, & nunc dico, quia vidistis me, & audistis verba æternæ vitæ, & non creditis, sed tantummodo signa videre, non illud propter quod signa fiunt, videre vel credere vultis, tantummodo panes manducare

ducare, ciboque perituro saturari, & non cibum qui permanet in vitam æternam, curatis operari. Quid ergo? Quid faciet hic verus panis, quoniam vos ad illum manducandum venire non vultis? Audite iam. [Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eum qui venit ad me, non eiiciam foras.] Poteram ego dicere: Omnis quem dat mihi pater, ad me veniet, sed vos fastidiosi Iudæi, quorum saturitas & crapula pharisaicæ superstitionis verum panem fastidit, de vobis solummodo me dixisse arbitremini, videlicet tanquam vos habeat solos expectare hic panis Dei, quoniam filii Abrahæ estis, & manducatores alios, nisi vos, habiturus non sit. Dixit ergo: Omne quod dat mihi pater: omne inquam, siue bonum, siue malum, siue mundum siue immundum, siue circuncisio siue præputium, omnis sexus, omnis conditio ad me veniet, & eum qui venit ad me, vndecunque veniat, qualiscunque veniat, dummodo veniat, id est, credat, non eiiciam foras. Faciam quod fecit homo ille, qui cum fecisset cœnam magnam & vocasset multos, quoniam illi cœperunt simul omnes excusare: Exi, inquit, in vias & sepes, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc. An putatis quod panis iste verus frustra de cœlo descenderit, nisi vos illum comederitis, & quod à pransoribus derelictus ad mensam cœli, frustrato propter vos consilio suo, referendus sit? Non est ita, sed implebit mihi pater domum turba famelicorum, hoc pane saturari cupientium, & quotcunque ille mihi dederit, quicunque illo reuelante, panem istum agnouerit, licet catellus veniat sub mensa colligere micas, nõ eum eiiciã foras. [Quia descendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me.] Quod ergo descenderim de cœlo, quod panis viuus & verus sim, hoc dixi vobis, & adieci: Quia vidistis me, & non credidistis. Hoc sane, vt nõ faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, vos reprehẽdere non potestis, quẽ profecto Deum esse non dubitatis. Nam & si de cœlo me descendisse non conceditis, attamen à Deo missum, id est, prophetam magnum, qui venturus sim in mundum, paulo ante confessi estis. Hoc inquam non reprehenditis, vt non faciam voluntatẽ meã, sed voluntatem eius qui misit me. Quid est enim non voluntatem eius, qui (vt dico vere) misit me, sed voluntatem propriã facere, nisi propria vtendo potestate, iniuste aliquid disponere, non rerum merita pensare, sed præiudicia faciendo, bonum malum, vel malum bonum dicere, tenebras pro luce, & lucem pro tenebris ponere. Hoc ergo vos improbare non potestis, quod non faciam voluntatem meã, sed voluntatẽ eius qui misit me. Proinde cœpram prosequar causam, vt rationabiliter vos ab æternæ vitæ conuiuio seclusos, & alios admittendos esse ostendam. [Hæc est autem voluntas eius qui misit me patris, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die.] Sed hoc vobis adhuc forte clausum est, nec intelligitis, quid sit illud: Omne quod dat mihi pater. Dico ergo idem manifestius. [Hæc enim est voluntas eius qui misit me patris, vt omnis qui videt filiũ & credit in eum, habeat vitam æternam.] Quod dixi, vt omne quod dedit mihi, idem est, quod nunc dico, vt omnis qui videt filium, & credit in eum. Sed idcirco sic & sic dixi, vt sciatis non magis circuncisionem quã præputiũ signũ esse illorum, quos dedit mihi pater, quos vult vt non perdam, quos vult habere vitam æternam, sed sola fide discerni, solo amore filij recognoscendos esse, quos ille mihi filio suo saluandos dederit. Omnis qui videt filium, qui oculos cordis non claudit contra illum, sed videt, & videns gaudio gaudet, & credit in eum, ipse est illud quod dedit mihi pater. Et cum sit voluntas eius, qui misit me patris, vt non perdam quid ex eo, quod ipse mihi dederit, sed resuscitem illud in nouissimo die, ego non ita econtrario faciam voluntatem meam, vt respuam quenquam, eo quod non sit semen Abrahæ, vel quia non sit insignitus circũcisionis charactere. Si autem omnis qui videt & credit, vitam habet æternam, pro voluntate patris, quanto magis qui non viderunt, & crediderunt æterna vita digni sunt? Omnis ergo, siue qui corporali præsentia me habens videt opera quæ facio in nomine patris mei, & credit, siue qui rationis intuitu videbit & credet, videlicet cum sibi annunciatum fuerit, iam habet vitam æternam, iam ex eo quod credit, transijt (vt supra dixi) de morte in vitam. [Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Et nunc iam habet vitam æternam, videlicet resuscitatus secundum animam, & in futuro quando omnes qui in monimentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, ego ex nomine vocans, resuscitabo eum, & de massa vel congerie moere æterna mortuorum, in resurrectionem iudicij procedentium, discernam illum. Ego enim sicut panis vitæ, sic & resurrectionis quoque corporum dator sum. Ad hoc valebit ei venisse ad me, vel credidisse in me, vt à duplici corporis & animæ morte resurgat, & (sicut supra dixi) amplius non esuriat neque sitiat. [Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis qui de cœlo descendi, & dicebant: Nonne hic Iesus filius Ioseph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo nunc dicit: quia descendi de cœlo?] Hoc est peccatum illorum, de quo excusationem non habent. Nam nescire quod descenderit, vel quomodo descenderit de cœlo, non adeo mirum erat, præsertim cum vulgara opinione putaretur esse filius Ioseph, sed de illo murmurare, & non potius cum illo agere, vel ab illo quærere, vt scire mererentur, de illo (inquam) murmurare peccatum erat, per quod merebantur viam veritatis

Marginal notes: Omne quod dat mihi pater ad me veniet. — Luc. 14. — Mat. 15. — Quid est volũtatẽ pro priam facere. Esai. 5. — Omnis qui videt filiũ — Ioan. 5. — Peccatũ murmurationis inexcusabile.

Psal.77. nunquam inuenire. Non enim hoc erat notitiam eius quærere, sed inuidiæ flammã aduersus illũ
superbiæ & indignationis spiritu cõflare. Sic & patres eorũ nõ ex eo Deũ prouocauerunt, q̃d escas
petierunt, sed ex eo quod tentando & murmurãdo petierunt, sicut ait Psalmista: Et tentauerunt
Deũ in cordibus suis, vt peterent escas animabus suis, & male locuti sunt de Deo, & dixerũt: Nũ-
quid poterit Deus parare mensam in deserto, &c. Igitur & hi tentatores filij tentatorũ. i. murmu-
ratores filij murmuratorum, nõ ex eo Christũ dominũ offenderũt, quod illũ esse filiũ Ioseph opi-
nati sunt, sed ex eo quod cũ opera cœlestia faceret, & se de cœlo descẽdisse diceret, maluerunt ad
Contẽptus ex nomine Iesu. inuicem de illo murmurare, q̃ ab illo descẽsus ipsius mysteriũ intẽtione discendi humiliter quæ-
rere. Nõ enim paruũ superbiæ cõtemptũ redolet, quod eũ hoc loco ex noie senſũt dicẽtes: Nonne
hic est Iesus filius Ioseph, videlicet multũ aduersa sibiq; repugnãtia nouerãt hæc esse, de cœlo (vt
aiebat ipse) descendisse, & (quod vulgo opinabantur) filiũ Ioseph esse. Rursus omnino sibi con-
sentiebant, & cõsequentia erant, de cœlo illũ descendisse, & Dei filiũ, qui de patre multa illis su-
pra dixerat, existere. At illi diabolica conflagrati inuidia patrem deum, cuius authoritatem cõ-
temnere non possent, in verbis eius se aduertisse dissimulabant, & quod solum sciri volebãt Ie-
sum, videlicet hominem filiumq; Ioseph & Mariæ esse importunè & mendosè describebant.
[Dixit ergo eis Iesus: Nolite murmurare inuicem. Nemo potest venire ad me, nisi pater, qui mi-
sit me, attraxerit eum.] Murmurantes corripiens, ne forte non intellexerint, magnifice patrem
alium, maiorẽ quã est Ioseph, illis, imo contra illos se habere astruit: Nemo inquit potest venire
ad me, videlicet ad quem cũ venerit quis (vt supra dixi) non esuriet, neque sitiet, nemo inquam
potest venire ad hoc, vt non esuriat neq; sitiat, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Hoc pla-
ne maius est quam Ioseph. Quia dixerant: Nonne hic est Iesus filius Ioseph, Imo & omni homine
Nemo potest hominẽ trahere, nisi sol9 Deus. hoc maius est. Quis enim hominum quenq̃ attrahere potest ad manducandum, sicut mandu-
cari oportet hunc panẽ viuũ & verum? Ipsum attrahi quid sit quæramus, & liquido patebit quod
nemo quenq; attrahere possit, nisi solus Deus. Attrahi ad Christum panem viuũ & verum. i. esu-
rire ac sitire iustitiã, tantumque habere fastidium vel odium omnis iniustitiæ, vt talem vacet illi
esuriem sitimq; tolerare. Ad hæc autem quis idoneus? Cuius in manu cor cuiusquam est, vt hoc
in illo possit efficere? Nunquid Pauli? nunquid Apollo? nũquid Cephæ? Nunquid in manu est
cuiusquam omnium verbo Dei ministrantium, vt dum prædicando Dei verbũ, quasi frãgit pa-
1.Cor.3. nẽ viuũ, det mortuis manducandi & viuendi desiderium. Nempe sicut Paulus plantauit, Apollo
Psal.126 rigauit, Deus aũt incrementum dedit, & sicut (Nisi dominus ædificauerit domũ, inuanũ labora-
uerunt qui ædificant eã) sic inuanum prædicatores frangunt panem viuũ, nisi Deus in mentibus
auditorum, sanctum euidẽ panis excitet desideriũ. Igitur ad Christũ quenquam attrahere, id est,
esuriem sitimq; iustitiæ cuiq; dare, cũ nemo possit nisi pater, ac proinde maius sit hoc omni ho-
mine. s. quenq; ad Christum attrahere, satis magnifico ab effectu probare incipit, quod pater su-
Trahit & filius simul cũ patre. Ioan.12. Cant.1. us longe maior quã Ioseph sit. Veruntamen & hoc sciendũ, quia hæc attractatio nõ minus filij
quam patris gratia opus est. Nam & de seipso hic idem filius: & ego inquit si exaltatus fuero, oĩa
traham ad me. Et eidem sponsa sua, scilicet ecclesia, dicit in Canticis: Trahe me post te. Cur er-
go nunc de sola persona patris dixit, quod oporteat eum qui ad se venit, ab illo trahi? Videlicet
quia de patre Iesu murmuratio suborta, vel ventilata est à dicentibus: Nonne hic est Iesus filius
Ioseph? Opportune primum de patre ait: Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me at-
traxerit eum, quod idem est ac si diceret: nemo potest hunc panem manducando vitam æternam
habere, nisi credendo amauerit, vel amando crediderit: non Ioseph, sed Deum patrem meum
esse, & ab illo me esse missum de cœlo vt nascerer de matre virgine. Deinde de non inæquali
cum patre sua potestate protinus subiungit. [Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.] Hoc &
supra dixit se facturum, eum eiusdem voluntate patris, quia videlicet quod illic dixit: Omne
quod dat mihi pater, ad me veniet: & hæc est voluntas patris mei, qui misit me, vt omne quod
dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hoc idem murmurantibus
illis grauiori pondere repetijt: Nemo inquiens potest venire ad me, nisi pater, qui misit me, at-
traxerit eum: murmurantes & inuidos terribili prænunciatione excipiens ab illis, quos pater si-
bi daturus sit. At illi quos pater iste non trahebat, eo videlicet modo, quo iam dictum est: non
enim idcirco venerant ad eum, quod esurirent ac sitirent iustitiam, sed quia (sicut ipse ait) mãdu-
cauerãt de panibus, & saturati fuerant, adhuc indignantes murmurare poterant, & ad inuicẽ di-
cere. Et quis ille pater est, vel quis ex vobis omnibus, qui homo sit, ad istum, vt credat in eum
attrahendus vel cogendus est? Aduersus huiusmodi contemptum illorum, insigni propositione
Hier.13. subiungit. [Est scriptum in prophetis: Et erunt omnes docibiles Dei.] Hoc maxime in Hiere-
mia scriptum est his verbis: Post dies illos, dicit dominus, dabo legẽ meam in visceribus eorum,
& in corde eorũ scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit
vltra vir proximum suũ, & vir fratrem suum dicens: cognosce dominum: Omnes enim cogno-
scent me à minimo eorũ vsque ad maximũ, ait dominus, &c. Nunc enim postq̃ impletũ est, quod
idem propheta præmiserat dicens: Ecce dies venient, dicit dominus, & feriam domui israel,
&do-

& domui Iuda fœdus nouum, nō secundum quod pepigi cum patribus vestris in die qua appre-
hendi manum eorum, vt educerem eos de terra Aegypti, pactũ quod irritum fecerũt, &c. Nunc
inquam postquam dedit legem suam in visceribus nostris, & in cordibus nostris spiritu sancto 2.Cor.3.
scripsit eam, non docet vltra vir Iudæus proximum suum, vt facit proselytum, dicens: cogno-
sce dominum. Omnes enim à minimo vsq; ad maximum, id est, à rusticano vsq; ad scribam, do-
ctum cognoscunt id, de quo nunc agitur, quid talis vir nescit, scilicet, Deum patrem habere, & in
hunc mundũ misisse Christum filium, & hic docibiles Dei sunt. Hoc enim nunc agitur (vt prędi-
ctum est) aduersus illos murmuratores, quod Deus Christi sit pater, dicẽtibus illis: Nonne hic est
Iesus filius Ioseph? Ait ergo. Est scriptum in Prophetis, & erunt omnes docibiles Dei. Et vt ma-
nifestius fiat in quo docibiles Dei futuri sint, protinus adiungit: [Omnis qui audiuit à patre & di- Pater hominem
dicit, venit ad me] Ac si dicat: Et omnes quicunq; docibiles Dei fuerint, hoc ab illo discẽt, vt cre- intus do-
dant in me. Omnis enim qui habet aures audiendi, quas exigit doctrina Dei, & intrinsecus discit cet.
(vbi non vox hominis perstrepit, nec penetrat caro & sanguis, sed sola reuelatio patris, qui est
in cœlis) non potest se auertere à filio Dei, sed venit ad me (inquit) credit in me, astringitur mihi Mat. 16.
insolubili vinculo dilectionis, festinat inter membra mea cõputari, vt eidem, cuius ego natura
filius sum, ipse quoq; in spiritu adoptionis filiorũ, abba pater clamare possit, quo videlicet spi- Rom. 8.
ritu præueniente, docibilis Dei modo supra dicto factus est. [Non quia patrem vidit quis, sed nisi is
qui est à Deo, hic vidit patrem] Non (inquit) ex eo quod dixi: Omnis qui audit à patre, & didicit,
venit ad me: cõsequitur aut colligi debet, q patrer meus visibilis sit, aut corporaliter, vt homo
adiri potuerit, & audiri, quomodo vos indignationis & inuidiæ fumantes nebulã murmuratis,
quòd dixerim: quia descendi de cœlo, cum Ioseph pater meus sit, quem vos scutum cordis arri-
puistis, ne à patre meo quicq; audire vel di[...]re possitis. Pater meus ille est, quẽ vidit hominum
nemo, nec videre potest, qui lucem habitat inaccessibilẽ. Nam & si patrum aliqui Deũ vidisse 1.Tim.6
leguntur, non in sua tamen substantia viderunt, aut videre potuerũt, sicut Moysi dicenti: Si in-
ueni gratiã in conspectu tuo, ostende mihi teipsum, vt videam te manifeste, respõsum est: Non Exod.33
poteris videre faciẽ meam, non enim videbit me homo & viuet, cum vtiq; scriptura eadẽ de eo-
dem Moyse præmisisset: Loquebatur autem dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut loqui so- Ibidem
let homo ad amicũ suum. Sane de beatis angelis hoc intelligendũ non est, quin visione Dei per-
fruantur. Non enim hic de illis agitur, sed de hominibus, quorum nemo Deum vidit vnq̃, quia Iohan.1.
stabat paries inimicitiarũ, id est, originale peccatum inter homines & Deũ, soluendus in carne Ephe. 2.
Christi per passionẽ mortis, vt posset ab hominibus Deus videri. Ait ergo: Non quia patrem
vidit quis: Et adiecit: Nisi qui est à Deo, hic vidit patrẽ. Hic (inquit) qui nõ est ab homine, cu- Aliter Christ⁹,
ius esse non incepit ab Ioseph, sicut vos dicitis, aduersum me murmurantes, hic inquam, scilicet alit nos
ego, vidit patrem ex cunctis filijs hominis, quia solus ab illo sum, videlicet natus, non factus. A- à Deo sumus.
lioquin non valeret hæc differentia qua dixi: nisi qui est à Deo, cum omnes homines à Deo facti
sint, quorum tamen illum vidit nemo. Notandum quippe est quoties ita absolute positum in-
uenitur, à Deo vel ex Deo esse, vt non sit additum factum vel creatum, subaudiendum esse natũ,
etiam si de hominibus sermo sit, vt illud: Qui ex Deo est, verba Dei audit, propterea vos non au Iohan.8
ditis, quia ex Deo non estis. Subaudiendum est enim nati, imo renati, videlicet ex eo, q natiui-
tate regenerantis gratiæ quis indignus est, verba Dei audire non potest. Cum ergo dicit, nõ quia
patrem vidit quis, nisi hic qui est à Deo, subaudiendum est, natus vel genitus illa videlicet gene-
ratione vel natiuitate, quæ non gratiæ, sed naturæ est, non enim ait: Nisi hi qui sunt à Deo, sed
de vno seipso, hic (inquit) qui est à Deo, subaudis, solus per naturam natus vel genitus, solus
coæternus & consubstantialis filius. Nam nisi propriam hic accipias filij Dei generationem,
in eo quod ait: nisi qui est à Deo, hic videt patrem, consequitur quod omnes, qui ex Deo sunt, vi- Rom. 8.
derint Deum. Sed nos omnes, qui spiritum adoptionis filiorum accepimus, ex Deo nati sumus, & 1.Iohã.7
filij Dei nominamur & sumus, sed nondum apparuit quid erimus, & tamen nemo nostrum vi-
dit Deum. Ergo hic qui est à Deo, & proinde vidit patrem, hic ita à Deo, quomodo vnigeni-
tus, quomodo solus consubstantialis, filius vnicus, filius (inquam) solus naturalis, nam cæteri
omnes adoptiui sunt. Sequitur. [Amen amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternã.]
Postquam in assumptione qua dixerat: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet, &
qui credit in me, non sitiet vnquam. Consistens veritas murmurantes, & concedere nolen-
tes vsq; ad victoriam redarguit. Cherinthum quoq; & alios qui nondum erant, hæreticos præ-
damnans, quia dicturi erant Christum non de cœlo descendisse, sed de Maria existendi initium
habuisse, vel etiam ex Ioseph genitum fuisse, nunc tandem forti conclusione maiestas verbi
æterni cœpta perficit: impios confundens, pios autem ad manducandum seipsum panem
vitæ æternæ alliciens: Amen amen (inquit) dico vobis, qui credit in me, habet vitam æter-
nam. Hoc vtiq; ex præcedentibus constans, & verum esse, fidelibus perspicuum, infidelibus
autem inexpugnabile est. Si enim pater det panem de cœlo verum, qui descendit de cœlo &
dat vitam æternam, & ego ille sum panis vitæ, ergo qui credit in me, habet vitam æternam.

Idcirco ſuperius vobis dicere cœperam, operamini non cibum qui perit, ſed qui permanet in
vitam æternam, hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem ille miſit. Interturbaſtis dicētes: Quod
ergo ſignum tu facis, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres noſtri manduca-
uerunt in deſerto manna. Proinde dixi vobis, quia ego ſum panis vitæ, & nunc iterum dico:
a Vitæ. [Ego ſum panis a viuus. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto, & mortui ſunt. Hic
eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non moriatur.] Conferte ef-
fectus, videte panis vtriuſque diſtantias. Patres veſtri manducauerunt manna & mortui ſunt,
patres veſtri (inquam) mali, patres malorum, murmuratores, patres murmuratorum, infide-
les patres infidelium, quāuis oēs eandē eſcam ſpiritualē manducauerint, & eundem potū ſpiri-
tualē biberint, quē & boni patres bonorū (quales fuerūt Moyſes & Aaron) manducauerūt māna,
& mortui ſunt, imo cum eſſent mortui mala morte peccati, manducauerunt, & manducando
Num. 16 non reuixerunt, ſed illo cibo ſaturati ad inferos deſcenderunt, intātum mortui ſecundum inte-
Obiect. riorem hominē, vt quidā eorū vitā retrahentes adhuc exteriorem, abſorpti à terra, & operti humo
Mar. 26 de medio multitudinis perierint. Quid ergo inquis: Illi qui manducant hunc panem nō mori-
untur. Dixiſti enim: Hic eſt panis de cœlo deſcendens, vt ſi quis ex ipſo manducauerit, non mo-
riatur. Nonne & omnes qui manducant hunc panē, de quo dicis: Hoc eſt corpus meū, quod pro
vobis tradetur, & qui bibunt calicē tuum de quo dicis: Hic eſt ſanguis meus, nōne (inquā) iſti mā-
ducantes & bibentes omnes quidem ſecundum carnē, multi vero etiā ſecundū animā moriuntur?
in quo ergo panem hunc præfers illi, quem patres manducauerunt, pro eo quod manducantes
manna, & bibentes aquam de petra, mortui ſunt omnes quidem ſecundū carnē, aliqui vero etiā
ſecundum animam? Concedimus enim multos ex eis mortuos eſſe ſecundū animā, ſicut ait
Psal. 94 ſpiritus ſanctus in Dauid: Ipſi vero non cognou[…]nr vias meas, quibus iuraui in ira mea, ſi
introibūt in requiē meā. Quāuis etenim dixerit, aliqui illa morte qua proſtrata ſunt cadauera il-
Num. 14 lorum in deſerto conſumptum fuiſſe peccatū eorū, ſic intelligentes quod ſcriptū eſt: Non iudica-
Naum. 1 bit Deus bis in idipſum, quod tēporali morte puniti oēs euadunt mortē æternā, aliorū tamē me-
Hier. 5. liorem tenemus ſententiā dicentiū, quia quoſdā flagella dānant & non liberant, videlicet eos, de
quibus per prophetam dicitur: Percuſsi eos nec doluerunt, attriuiſti eos & renuntiauerunt ac-
Deut. 32 cipere diſciplinam. His (inquiunt) flagella ab hac vita inchoant, & in æterna percuſsione per-
durant. Vnde per Moyſen dominus dicit: Ignis ſucceſus eſt in furore meo, & ardebit vſque ad
Hier. 17. inferni nouiſsima. Itaq; & iuxta prophetam eundē dicentem: Et duplici cōtritione contere eos,
pleroſque illorum in corpore ſimul & in anima periſſe concedimus: præſertim cum illis exacer-
Psal. 94. bantibus Deum exacerbatione tentationis in deſerto & cognoſcere nolentibus vias eius, iura-
uerit ipſe (vt prædictum eſt) in ira ſua, quod non introirent in requiem ſuam. In quo igitur hunc
panē, quē qui manducāt, nihilominus moriuntur, præfers illi quē manducauerūt patres illorum,
Reſpōſ. & mortui ſunt? Ad hæc inquam: Attende diligentius, nunquid vllam fecit exceptionem pa-
quod in trum malorū ſiue bonorū? Nonne vniuerſali enunciatione dixit: Patres veſtri manducauerunt
Adā oēs māna & mortui ſunt? Patres enim veſtri (inquit) non ſolum murmuratores vel infideles mortui
mortui ſunt, ſed etiam iuſti, & quantolibet fideles patres omnes veſtri mortui ſunt, ea videlicet ex cauſa,
ſunt.
1. Co. 15 qua oēs homines moriuntur in Adā. Et hoc dico, quia quis manna manducauerint, nihilominus
oēs eadem in morte detenti ſunt, ſicut & antiquiores illorum patres, vel ipſorū iuniores, qui māna
non māducauerunt, quia diebus illis non fuerunt. Dixi ergo, quia patres veſtri manna mādu-
Manna cauerūt & nihilominus mortui ſunt, quā illi qui nō māducauerūt, nihilominus apud inferos pro-
nō libe- pter originale peccatū detēti ſunt, quā illi q; ante vel poſt illud manna, hinc ad populos ſuos per
rauit à viā vniuerſæ carnis adducti ſunt. Non per illud manna liberati ſunt, neq; aſcenderunt ad cōui-
morte.
Gen. 49 uium angelorum, vt viſione Dei perfruerentur, qua beati angeli æternaliter viuunt, quā in patre
3. Reg. 2 ſuo Adam omnes homines perdiderunt. Sed hic eſt panis de cœlo deſcendens. Et ad quid de
cœlo deſcendit? Vt ſi quis manducauerit ex ipſo, non moriatur. Nam qui nō manducauerit mo-
rietur, imo iamdudū mortuus in Adam, ab illa eius hæreditaria morte non liberabitur. Et quidē
mortuorum multitudo plurima eſt à corporibus ſeparatorum, hunc panem expectantium apud
inferos, quo fraudauit eos peccando pater ipſorū. Magna deinceps ventura eſt multitudo gen-
Psal. 22. tium hunc panē dum adhuc in corpore ſunt flagitantiū, tāq; dum adhuc in carne viuunt mādu-
caturi ſunt. Vtriſq; ſ. & illis qui iamdudum defuncti ſunt, & his qui adhuc viuentes in carne ſunt
vel erunt, ecce parata eſt à patre meo menſa in conſpectu ipſorum. Dico enim vobis. [Ego ſum
panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet in æternum.] Quo-
Mat. 12. niam conuiuæ patris mei per mortem diſsipati ſunt, propter vetitum cibum, quem manduca-
Ionæ 2. uit pater ipſorum, & animæ quidem apud inferos, corpora vero in ſepulchris ſunt: diſſipabor
Mat. 17. & ego panis angelorum, & ſecundū illā ſubſtantiam qua paſcuntur angeli, pergam ad inferos,
vbi animæ eſuriunt, & ſecundū corpus eodē terræ ventre reconditus, quo recondita ſunt cor-
pora illorum, illic ego tribus diebus & tribus noctibus, ſicut fuit Ionas in ventre cœti tribus
diebus & tribus noctibus, vnde & animæ viſione Dei recreatæ reuiuiſcent, corpora vero nūc
quidem

quidem multa, in futuro autem cuncta resurgent. Deinde residuis, id est, quos præsens adhuc se-
culum in carne retinet, dabitur hic idem panis in ea specie, quæ viuentibus congrua est. i. in vero
sacrificio panis & vini secundum ordinem Melchisedech. [Et panis quem ego dabo, caro mea Esa. 16.
est pro mundi vita.] Summa hæc sit consolatio pauperibus, quibus spiritus domini veniens su- Lucæ 4.
per me, euangelizare misit me: summa (inquam) & incomparabilis congratulatio sit hæc genti Psal. 2.
bus terminisq; terræ quos in hæreditatē vel possessionem postulans accipiam à patre. Quia nihil Osee 13
minus habebunt de hoc pane vitæ, quàm antiqui patres, quibus hunc panem signauit, & dedit
pater qui misit me. Nam descendens ad illos vt reficiantur ex me, cum infernus me momorde-
rit, & ego morsus eius factus fuero, mors mortis in visceribus eius conclusus, additus esurienti-
bus sanctis vel iustis, vt viuificentur vniuersi, tunc ego dabo panem istis residuis, in quo non de-
est veritas eiusdem carnis meæ vel corporis, quod eductum de ventre ceti, saluum & integrū resi
debit æternaliter ad dexteram patris. Panem eundem angelorum me tribuente manducabit vi
uens homo, modo sibi congruo, quem dat pater his qui recesserunt, vt manducent & resurgant,
nunc quidem animæ, corpora quidem in die nouissimo. Animaduertendum est hoc loco, cum
vtrobiq; valeat, & nunc vertibilis sit hæc propositio, & panis quem ego dabo caro mea est, ete-
nim siue carnem de pane prædices hoc modo, & panis (quem ego dabo dicens, accipite & co-
medite) caro mea est, vel corpus meum est: siue carnem de pane prædices, ita & caro mea, quæ
mortua ventre terræ glutienda est, panis est, quia refectis mortuis vitam & resurrectionem datu
ra est, cum (inquam) quocunq; vertas, sententia vera sit, ordo tamē literæ personarumq; vel tem
porū mutatio exigit, vt panis subiectum, & caro prædicatū debeat accipi. Nam hactenus de per
sona patris dixerat, quod ille panē verū daret, & ipse filius panis esset. Nunc ipse panis viuus &
verus ad suam personā per futurū tempus verbi eiusdem transitione facta. Et panis, inquit, quē
ego dabo, caro mea est pro mūdi vita. Et rursus quē pater dedit panē angelorū, vt carnē assu- Quomodo panis
meret, & moreretur, quatenus viuificaret, ipse panis cœlestis panē terrenū nobis dat, quē viuenti cœlestis
bus, & quibus māducari potest, vitā det æternā in carnē suam transmutat. Et sic verbū quod est fit panis
panis angelorum, caro factū est, non mutatū in carnē, sed assumendo carnem: sic idipsum verbū visibilis.
iamdudum caro factū, panis visibilis sit, non mutatū in panem, sed assumendo, & in vnitatē per-
sonæ suæ transferendo panem. Proinde sicut de carne nostra quam virgo Maria peperit, verè
fatemur propter vnitatem personæ, * quæ Deus est, sic nihilominus de pane isto visibili, quem quia
eiusdem verbi inuisibilis diuinitas assumens, in carnem suam transfert, verè & catholicè confite
mur, quia corpus Christi est. Ait ergo: Et panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita,
videlicet vt mundus redemptus manducet & viuat, emundata prius per baptismum veteris
quem serpens dedit & persuasit cibi macula. Igitur ab effectis liquet, quanto melior hic panis
sit illo, de quo dixerant: Patres nostri manducauerunt manna & mortui sunt. Hic autem est pa-
nis de cœlo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Sanè cum dicit: Qui mā
ducat hunc panem, vel qui manducat meā carnem, semper dignè subaudiendum est. Quemad-
modū quoties dicitur in scripturis sanctis: angelus domini, vel spiritus domini, nec additur ma-
lus, sine dubio bonus angelus, vel bonus spiritus intelligitur. Ita nimirū quoties dicitur, qui man
ducat & bibit, & non indignè, proculdubio digne subaudiendū est. Proinde & q̄ dixit: Patres Manna
vestri manducauerunt manna & mortui sunt, quoniam absq; bonorū vel malorū patrum distin nō libe-
ctione, dixit, sciendū est, quia quantumcunq; bene manducauerint aliqui ex illis, tamen omnes rabat.
mortui sunt, id est, ab hæreditaria morte, qua in Adam omnes moriuntur, per illud manna libe-
rati non sunt, sed per hunc panē omnes viuificātur electi, qui vel anteq̄ hic panis de cœlo descen
deret, fuerūt mortui, vel postq̄ descendit nati sunt, eidem morti obnoxij. Sequitur: [Litigabant Iudæi du
ergo Iudæi ad inuicē dicentes: Quomodo potest hic nobis carnē suam dare ad manducandum.] ræ ceruī
Et supra quando dixit: Ego sum panis vitæ, murmurabant, & nunc quando dicit: Et panis quem cis.
ego dabo caro mea est, rebelles & increduli Iudæi ad inuicē litigant, nusquam durā eruditi sunt
flectere ceruicē, ad interrogandū veritatis magistrum, videlicet eo modo, quo percunctari solent
hi, qui sciendum veritatis esuriunt ac sitiunt, sed murmurant, sed litigant, sed verba æternæ vi-
tæ blasphemantes, insaniæ deputant. Num ergo istis diceret, quomodo posset carnem suam da-
re ad manducandum? Litigabant ad inuicem, murmurabant ad inuicem, & consilium sapien Litiga-
tiæ Dei non ab ipsa sapientia Dei, sed murmurando & litigando quærebant ad inuicem, Quid bant ad
nisi malum discerent ab inuicem? O homo (inquit Apostolus) tu quis es, qui respondes Deo? inuicem
Talibus enim qui non amore discendi interrogant, sed intentione aduerandi disputant, ni- Rom. 9.
hil aliud dicendum est, nisi vt tanquam indigni, sapientiæ responso procul absistant. [Dicit
ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.] Ergo (inquit) quoniam vos nequaquam esuri-
tis, animas sursum in cœlum suspenditis, vnde panis iste descendit, vt reuelet vobis pater qui est
in cœlis, quod reuelare non potest caro & sanguis, sed litigatis ad inuicem cordibus impacatis.

Hoc tantum vobis dixerim, quòd nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius Mat. 16.
sanguinem

Iudæi erãt indigni vt doceret eos Christ⁹ hoc sacramentum. Matt.7

ſanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quis autem eſt modus manducationis, non meum eſt aperire vobis. Sanctum enim hoc eſt quod litigioſis canibus dandum non ſit, margaritæ ſunt, quæ videlicet ne conculcentur ante porcos mittendæ non ſint. Nondum ſaltẽ ſerui eſtis, qui reuerentem aurem domino præbeatis: nedum amici, quibus ſolis notum facere habeo ritum vel ordinem, cauſaſque diuinas huius epulationis. Hoc ergo tantillum ſcitote, qui niſi manducaueritis non habebitis vitam in vobis. De hoc cibo corporis & potu ſanguinis domini, hæc à ſanctis doctoribus data eſt ſententia, quam & velut pro maxima vel prima diffinitione aduerſus idem corpus & ſanguinem domini, nimium feſtini lectores, & immaturati præripuere doctores: Hunc, inquiunt, cibum & potum ſocietatem vult intelligi corporis & membrorum ſuorum, quod eſt ſancta eccleſia, in prædeſtinatis, & vocatis, & iuſtificatis, & glorificatis ſanctis & fidelibus eius. Quid enim? Nunquid ab eiſdem patribus ibidem tacitum eſt, huius rei, vnitatis corporis Chriſti, quod eſt eccleſia, ſacramentum eſſe panem & vinum, quod in dominica menſa præparatur, & de menſa dominica ſumitur?

Sacramẽtum cur & vnde dicit.

Quid autem eſt vel vnde dicitur ſacramentum, niſi à ſacrando, eo quòd rem iſtam. i. corpus Chriſti quod eſt eccleſia conſecret, & conſecrando afficiat vnitatem? Nam ſicut dicimus ornamentum hoc vel illud, eo quòd ornet, & veſtimentum eo quòd veſtiat, & cætera ſimilia: ſic domini corpus quod in altari ſumimus, & ſanguis eius, prædictæ vnitatis rectè ſacramentum dicitur, eo quòd illo cibo potuq; viſibili in vnã Chriſti eccleſiam quę ſit corpus eius, plenitudo eius, inuiſibiliter conſecremur. Igitur prædictã ſententiam nullatenus pro maxima diffinitione vel deſcriptione manducandi & bibendi ſanguinem domini accipimus, præſertim cum ipſe ore proprio, quando voluit, quibus voluit, quoſq; dignos iudicauit, tam diligentẽ diffinitionem vel deſcriptionem dederit, vt nemo dialecticorũ vel philoſophorũ vnq; diligentius diffinire ſubſtantiam, vel quodlibet indiuiduum quiuerit.

Æquiuocationis exẽplũ.

Nam quod ſolent facere illi, cum primarũ quamlibet ſubſtantiarum deſignare volunt. Verbi gratia, cum æquiuocationem determinantes, contra argumentorum ſophiſticas importunitates dicunt, Alexander rapuit Helenam (cogimur enim nunc talium in tanto negotio meminiſſe nugarum, & ſagittantes paruulos repercutere ſagittis paruulorum) cum inquam dicunt: Alexander rapuit Helenam, quoniam poteſt opponi, Alexander non rapuit Helenam Alexander Philippi rex Macedo, non rapuit Helenam determinantes dicunt: Alexander is de quo nũc agitur Troianus Priami filius, rapuit Helenam.

Quid ꝓprie eſt mãducare & bibere corpus & ſanguinẽ xp̃i.

Hoc idem ſumma ſapientia fecit, vbi oſtendere voluit, quomodo carnem ſuam nobis ad manducandum dare poſſit. Hoc eſt, inquit, corpus meum. Et addidit: quod pro vobis tradetur. Item: Hic eſt ſanguis meus. Et adiecit: qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionẽ peccatorum. Totumq; modum manducandi carnem ſuam & bibendi ſanguinem ſuum perſcribens: Hoc, inquit, facite in meam commemorationem. Proinde cunctis figurarum vel ſimilitudinum nebulis amotis, non corpus quodlibet, non corpus Chriſti quod eſt eccleſia: ſed illud corpus domini quod pro nobis traditum eſt, nos manducare, & illum ſanguinem qui pro nobis fuſus eſt in remiſſionem peccatorum, nos bibere indubitanter credimus: & quod fecit ipſe, hoc idem in commemorationẽ ipſius ſcimus & bene ſcimus nos facere, id eſt, carnem ipſius manducare & ſanguinẽ bibere. Et quamlibet ſancta eccleſia corpus Chriſti ſit, & ſic ex multis hominibus conſiſtat, quemadmodum panis ille, quem verè dicimus corpus Chriſti, multis conſtat ex granis: & vinum illud, quod verè dicimus ſanguinem Chriſti, ex multis confluxit acinis: non tamen idipſum corpus Chriſti eſt eccleſia, quod pro nobis traditum eſt, quam propriam differentiam ſæpedictum corpus, quod eſt panis vitæ æternæ, ſemper authore Chriſto retinet. Igitur niſi manducaueritis, inquit, carnem meam, & biberitis ſanguinem meum, hoc videlicet quod dicturus ſum facientes in meam commemorationem, non habebitis vitam in vobis.

Quomodo excuſant paruuli, & morte præoccupati.

Sanè qui vel tenerrima cohibentur infantia, priuſquam ex hac luce migrant, quàm manducare aut bibere poſſint: vel qui articulo temporis conſtringuntur, ſicut nonnulli confeſſores, quos nec baptizari aqua, perſecutionis, & mortis inſtantia permiſit, non præiudicantur hac ſententia veritatis. Nec enim iudicatur apud Deum non manducaſſe, niſi qui manducare noluit, qui non curauit, qui neglexit. De ſenſibus enim & de voluntatibus iudicat Deus, quæ in infantibus edentulis malæ eſſe non poſſunt, & in eiuſmodi confeſſoribus cum bonæ ſint, non fraudantur effectu, quia manifeſte Chriſti communicans paſſionibus. Proinde nec paruulos, quos ætatis impotentia manducare vetat, qui mox vt baptizati fuerint, ab hac luce migrant æternæ vitæ exortes arbitramur, nec præuentos à perſecutore confeſſores pios, in ſanguine ſuo baptizatos, corpori Chriſti communicaſſe, vel calicem domini bibiſſe, quod ad vitam æternam proficiat dubitamus. Sequitur: [Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Et ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.] Non, inquit, vos veſtrique ſimiles, quique murmuratores & litigioſi, vitam habebitis in vobis, ſed ille vnus populus meus, qui mihi vnitur vnitate ſpiritus, vna eccleſia mea, quæ manducat carnem meam & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternam. Hæc enim ſumma eſt cauſa æternæ vitæ effectiua, manducare carnem meam & bibere ſanguinem meum,

non

non manducare autem meam, & non bibere sanguinem meum, antiquæ perfidiæ est argumentum, qua primi parentes hominũ, serpenti, quã Deo credere maluerũt. Nec enim differt in culpa, nõ credidisse, quod manducãtes de ligno vetito morerẽtur, & non credere quod manducãtes carnẽ meã, & bibentes sanguinẽ meũ, ordine præscripto, ab eadẽ morte liberẽtur. Qui ergo mãducat & bibit, recte antiquæ mortis pœnā se exuit, & quia nõ manducat aut nõ bibit, nihilominus iuste relinquitur in antiquo iudicio paternæ præuaricationis. Notandum vero, quod cum superius dixerit: Hæc est voluntas patris mei, qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Hic itidem sub eadem distinctione, prius (inquit) habet vitam æternam, & deinde subiungit: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Videlicet ne quis existimet se absque corporis & sanguinis eius cibo potuq; visibili vitam veramq; corporis & animæ, sola fide recuperasse, & isto sacramento non egere, hoc ipsum repetiuit, procul dubio contestans, quod non vere credat, quisquis manducare, & bibere contemnit. Nam quantumuis fidelis, & catholicæ professionis homo sis, si manducare & bibere recuses de hoc cibo potuque visibili, eo ipso quod tibi hunc necessarium non esse præsumis, à societate membrorum Christi, quod est ecclesia, te præcidis, neque recte credis in eum, cuius in hoc cibo potuq; ab ipso tam diligenter cõmendato, derogas authoritati. Nonne primi parentes nostri, & prius intrinsecus inuisibiliter corrupti spiritu diaboli, contra creatorem suum intumuerunt, & deinde per serpentem suasi, visibili quoque cibo perierunt? Ita plane oportet pœnitentem hominem, vt prius inuisibili fide subijci creatori, corde credendo ad iustitiam, & ore confitendo ad salutem, & deinde visibili quoque cibo, & potu vitæ æternæ necessariam perficere iustificationem. Nec illud quoque vacat ab ordine iustitiæ, quod prius dum manducat, iam habet vitam æternam, scilicet in anima, Deo viuẽs per iustitiã, & deinde: & ego resuscitabo eũ (inquit) in nouissimo die. Nam & sæpe dicti primi parentes nostri, & prius æterna morte animæ intrinsecus, & deinde morte quoque corporis extrinsecus mortui sunt. Etenim quacunque die comederitis ex eo, morte (inquit) moriemini, sine dubio morte animæ, ac deinde sententiam quoque corporeæ mortis acceperunt ab ipso Deo dicente: In sudore vultus tui vesceris pane tuo donec reuertaris in terram, de qua sumptus es, quia terra es, & in terram ibis. Recte ergo, & seruato ordine iustitiæ: qui mãducat (inquit) carnem meam, & bibit sanguinem meum, iam habet vitam æternam, quia iam viuit secundum animã, secundum carnẽ vero morietur quidem, sed ego resuscitabo eũ in nouissimo die. [Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] Verus (inquam) cibus, & verus est [illegible], quia verum est quod pollicetur, quia vera spes est, qua manducatur & bibitur. Vnde & constat cibum hunc cibo illi contrario modo esse oppositum quem homini primo serpens obtulit, quia videlicet cibus ille, cibus fuit mendacij, quia falsum fuit, & falsum est, quod ille cibus pollicitus est, quia cum vana promissione datus, & vana spe diuinæ similitudinis consequendæ manducatus est. Sed nondum manducatoribus carnis suæ, & bibitoribus sanguinis tantum promisit ista veritas, quantum in persuasione cibi vetiti pollicita est ista falsitas. Nam diuinitatem promisit: Aperientur (inquiens) oculi vestri, & eritis sicut dij scientes bonum & malum. Sequitur ergo: [Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.] Hic perspicue diuinitatem pollicetur carnem suam manducantibus, & sanguinem suum bibentibus, & illusionem nequissimi nebulonis (qui dixit: comedite & eritis sicut dij) non sine magno cruciatu eiusdem illusoris, serio loquens in verum effectum conuertit. Quid enim nobis hoc dicto hic Dei filius vnicus pollicitus est, nisi ac si aperte dixisset: Dij eritis, & filij excelsi omnes? Et notandum, quod non eisdem verbis deceptoris vsus est dicentis: Eritis sicut dij, nec omnino sic dicere debuit: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, erit sicut Deus, vel erit similis altissimo: sed in me manet inquit, & ego in eo. Quis enim est, vel esse potest sicut Deus? Ille nanque nullius indiget, nullius ope vel gratia Deus est. Sed quis ita præter illum, naturæ suæ sufficientia Deus esse potest? Sic angelus voluit esse Deus, & factus est diabolus. Sic deitatem appetere suasit homini, & hominem hominis honore spoliauit. Iam hic quam ille, cum voluit esse sicut Deus, voluit sine gratia vel adiutorio melioris esse Deus, & hac voluntate vterq; à Deo diuisit se. Quid ergo esset, nisi Dei aduersarius? Econtra, consortium vel gratia Dei deos efficit, & filios excelsi. Gratiam ergo & communicationem Dei commendans ei: Qui manducat carnem suam, & bibit sanguinem suum, in me manet (inquit) & ego in eo. Quis autem ego, nisi Deus, nisi Dei sapientia, nisi vera, summa, & sempiterna diuinitas? Ergo is, in quo maneo ego, diuinitatem in se transfusam habens, Deus factus est, filius excelsi renatus est. Non est sicut Deus, quia videlicet vnus, & solus & Deus, neminem habendo in se, vnde factus sit Deus, sed est Deus me habendo in se manentem, vnde fit Deus. Nam audi quid sequitur. [Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, & qui manducat me, ipse viuet propter me.] Ecce deorum adoptiuorum, & Dei vnici dissimilitudo similis, & similitudo dissimilis: Sicut (inquit) misit me viuens pater & ego viuo propter eiusmodi patrem, sic & ille qui manducat me, viuet propter me.

Hic cibo primo dat vitã animæ, deinde resuscitabit & corpus.

Nõ sufficit sola fides absq; hoc cibo.

Romã.10

Gen.2.

Gen.3.

Verus cibus contra falsum cibũ Adæ.

Ibidem.

Hic panis confert diuinitatẽ.

Gen.3.

Psal.81.

Nemo est sicut Deus.

Sed quo-

Misit me pater, id est genuit. Psal. 2.

Sed quomodo misit me viuus pater, vel quomodo ego viuo propter viuentē patrē? Misit me dico viuēs pater.i.genuit me immortalis pater. Nā in eo me misit quod genuit. Si vestræ paterē-tur incircuncisæ aures, cū dico misit, dicerē apertius genuit, sicut in psalmo testatur ipse, dicēs ad me Filius meus es tu, ego hodie genui te. Dico ergo, quia misit, quod & ipsum vos audire vix pati mini: misit(inq̄) viuens pater me, quod nō est aliud quā genuit, & incarnari voluit me. Et ego viuo propter patrē.i.propter hoc Deus viuēs, Deus immortalis sum, Deus impassibilis, Deus in-cōmutabilis sum, quia talem habeo patrem quia talis pater me misit, quia talis pater me genuit.

Ego viuo propter patrem.

Et sicut ego viuo propter huiusmodi patrē, sicut & is, qui manducat me, viuet propter me.i. id-circo sempiternè & beatè viuet, idcirco Deus & filius excelsi est, quia manducat me, quia maneo ego in eo, & ipse in me. Ecce(inquā) similitudo diuinitatis, similitudo vitæ & æternitatis, simili-tudo deorum adoptiuorum & vnici Dei. Sed hæc(vt prædictū est) similitudo dissimilis est. In quo? Videlicet quia causæ diuersæ sunt. Quare ergo viuo propter patrem? Quia viuens ipse pa-ter misit, id est, genuit me. Quare viuet homo propter me? Quia manducat me. Non ego man-ducaui patrem vt viuerem, sed viuo propterea, quia pater in seipso viuens, & nullius indi-gens, genuit me, nihilominus in meipso viuentem, & nullius indigentem. Homo autem non pro-pterea viuit, quod pater illum genuerit, sed idcirco vt viuat, mādūcat me, quē solū pater genuit. Est ergo(vt prædictū est) dissimilitudo similis, & similitudo dissimilis, vnici filij multorūq; filiorū excelsi, dum hic viuit: quia genitus est: illi aūt viuūt, quia manducant eū qui genitus est. Attamen nihil hac differentia perdunt, quoniā & si nati dij nō sunt, manducantes me, qui natus Deus sum, mecū vnū corpus fiunt.

Melius est de ligno vitæ non comedisse. Gene. 3.

Proinde nō suspiret homo, qui in æternum viuere vellet, quod abegit Deus hoīem præuaricatorē factū, ne sumeret de ligno vitæ, & viueret in æternū. Nam ecce habet panē verū, de quo si quis manducauerit, viuet in æternū, imo gaudeat, quod non est permissus, vt comederet tunc de ligno vitæ, & viueret in æternū. Si enim tūc comedisset, sic viueret in æternū, quomodo viuit ille cuius suasu comedisset. Econtra, sic nunc viuet in æternū, quomodo viuo ego propter quē viuet, quo tribuente manducat, vt viuat propter me. Sequitur: [Hic est panis de cæ-lo descendens, non sicut manducauerunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat

Epilog⁹

hunc panē viuet in æternū.] Breui epilogo colligit atq; enumerat partes superiores, & comme-morat quibus de rebus hactenus verba fecerit vt earū memoria renouetur atq; redintegretur in animo auditoris. Hæc enim eodem ordine quo nunc in conclusione recolligit, superius exposuit, videlicet quod panis ipse verus de cœlo descendit, quod non fuerit manna, quod manducauerūt patres illorū, & mortui sūt. His ergo pro posse decursis, r[illegible]a sequēti volumine trāsigēda sunt.

Finis Libri Sexti.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COM-MENTARIORVM LIB. VII.

Christ. sacerdos secundū ordinē Melchisedech. Psal. 109 Gen. 4.

DE domino nostro Iesu Christo in seruo eius Dauid, eodemq; patre ipsius secū-dum carnē, spiritus sanctus prælocutus est, dicēs: Iurauit dominus & nō pœni-tebit eū, tu es sacerdos in ęternū secundū ordinē Melchisedech. Huius aūt Mel-chisedech ordo fere nulli incognitus est, scilicet, quia regresso Abrahā à cæde regū, protulit, nō carnes sanguineq; hircorū aut vitulorū, sed panē & vinum: Erat enim(inquit scriptura) sacerdos altissimi, & benedixit ei, hoc videlicet di-cto magnifice innuēs, quod tali ordine ritū sacerdotij altissimi præcurreret. Huius ordinis sacramentū præfulgidū, sub velamine legis recōditum, hoc loco dū dominus no-ster, rex & sacerdos verus retegit, tantis oculos hominū radiis ferit, vt intendere nō valentes, toti fugiant auersi, quemadmodum in typum taliū hominum olim fugerunt patres ipsorū, nō valen-

Exo. 34.

tes ferre claritatē vultus Mosi, quia splendida facta fuerat ex collocutione Dei. Sic etenim reuer-berati sunt claritate huius veritatis isti filij illorū murmuratores & litigiosi, nō quod claritas sem piterna rationali creaturæ naturaliter noxia sit, sed quia creaturæ ratio suos irrationabiliter pol luit & sordidauit oculos terrenis cōcupiscentijs, ita vt lumē suum videre nō possit. Nā qui se auer

1. Ioan. 2

terunt, quantum cum auxilio Dei possunt, ab ea quæ in mundo est cōcupiscentia carnis, & cōcu-piscentia oculorum, his amica & dulcis est diuinitatis claritas, & si ex parte infirmantur atq; re-uerebantur, non tamen fugiunt, non murmurant, non litigant, sed expectāt donec veniat quod

1. Cor. 13

perfectum est, & euacuetur quod ex parte est. Hæc iam tunc in illis hominibus præcurrentia fue-rūt, qui audiebāt dominū Iesum, sicut sequētia declarabūt. Sequitur. [Hæc dixit in synagoga, do-cens in Capharnaum.] Sinagogam illam murmurosam & litigiosam, in qua dixit hæc dominus

noster

noster, illis qui audiebant econtra dicentibus, quomodo potest hic nobis carnē suā dare ad mā-
ducandū, nō incongrue magni doctores aiunt, per illū regē Achis præsignatam fuisse, ad quē ve-
nit supradictus Dauid, fugiens Saulē, qui & vocatur Abimelech, secundū titulum psalmi xxxiij.
quando & cōmutauit vultū suū, & dimisit eū, & abiit. Nanque dixit synagoga illa, quomodo po-
test hic nobis carnē suā dare ad manducandum? rectè intelligitur in isto prædicti regis nomine
Achis. Achis enim interpretatur, quomodo est. Quia vero synagoga eadem, quæ filium Dei non
recipiebat, eundem ipsius patrem, Deum suū esse profitebatur, rectè filius idem in prædicti psal-
mi titulo mysticè appellat eam Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum. Quod im- Immutatio vultus Dauid corā Achis.
mutauit vultum suum Dauid, illud nobis innuit, quia veterem ordinem sacerdotij secundum
Aaron, iimmutaturus erat hic verus Dauid, rex & sacerdos noster secundum ordinem Melchi-
sedech. Achis autem, quod interpretatur quomodo est, istius (vt iam dictum est) synagogæ typū
gessit, dicentis, quomodo hic nunc dicit, quia de cœlo descendit, quomodo carnē suā ad mandu-
candum, & sanguinem suum ad bibendū nobis dare poterit. Nam hæc rebellione fidē illius pul-
santis, in corda sua dum nō admittit, quasi tympanizantē & impingentem in ostia ciuitatis Da-
uid, dura incredulitate repellit. Quapropter dimisit eum, scilicet Achis siue Abimelech, dicen-
tem: Quare adduxistis hominem insanū, dimittite illum hinc, & ne ingrediatur domum meam.

Nam reuera dimisit eam & abijt, dimisit inquā synagogā, & ad ecclesiam de gentibus abiit, pro
eo quod immutationē vultus eius, id est, prædictā veteris sacerdotij translationem non ferens,
insaniæ deputauit, ita vt per illud, quod ibidē de eodem Dauid dictum est, & defluebāt saliuæ in
barbam, nihil melius intelligi queat, quā quod infantilia vel inepta, more infantiū, quibus dū lo-
qui conantur, saliuæ in mentū defluunt, dominus noster illis videbatur loqui, cum diceret: Nisi
manducaueritis carnē filij hōis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitā in vobis. Vnde lectio-
nis huius euangelicæ sequentia sic habent. [Multi ergo ex discipulis eius audientes, dixerunt: Psal. 33.
Durus est hic sermo, quis potest eum audire?] In psalmo prædicto, cuius in titulo per immuta-
tionem vultus Dauidici mutatio nobis (vt iam dictū est) innuitur veteris sacerdotij. Dicunt
pauci illi, qui aliis retrocedentibus, adhærent huic vero sacerdoti: Gustate & videte, quo- Mat. 20
niam suauis est dominus. Isti autem multi, & omnes, quos nomine multitudinis sancta scriptu- Psal. 39.
ra denotare consueuit, vt ibi: multi vocati, pauci vero electi. Itemque: Annunciaui & locutus
sum, multiplicati sunt super numerum, isti inquam multi & multarum palearum cumuli, dicūt:
Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Videlicet sicut contrario spiritu aguntur in mente,
& resistunt spiritui Dei, sicut verba bonorū verbis de hoc sacramento dicunt contraria. Dicunt
illi: Gustate & videte, quoniā suauis est dominus, dicunt illi: Durus est hic sermo. Ecce q̄ cōtrarij
sunt, & quā cōtraria dicūt. Sicut enim contrarius est sermo durus suaui, sicut amaro dulcis, si- Sic.
cut aspero mitis. Planè vsque hodie contraria ista non desunt, quæ tūc in illa synagoga dicta sunt.

Illis quidem durus erat hic sermo, quo dixerat: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, Cur durus videbat hic sermo Iudæis.
& biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Primum quia sic intelligebant secun-
dum carnem, quam soli sapiebant, quod concidi & sic manducari oportere dixisse carnē suam
quemadmodum consueuerant concidere & manducare carnes agni, seu cuiuslibet bruti peco-
ris, & bibendum esse sanguinem suum, quomodo nec animalis cuiusquam sanguinē gustare lex
permittit, dicēs: nō comedetis cū sanguine, & iuxta sensum vel doctrinam eius neminē posse vitā
habere in se, nisi fecisset. Quod tam autoritate legis diuinæ, quam cōmuni sensu omniū hominū, Gene. 9. Le. 3.17.
constabat horrendū & execrandū facinus esse, atque ideo nō modo ad cōsequendā vitam non va-
lere, sed etiam eidē vitæ omnino cōtrariū vel repugnans existere. Deinde & hoc illos mouere po-
terat cum eiusmodi sensum haberent, quod etsi vllo modo fas esse potuisset, sic illū cōcidi & mā-
ducari, sanguinemque eius ebibi, vix paucis sufficere, vt vnusquisque modicū quid acciperet, atque ideo
vix centū homines ad vitā pertingere posse, cū copiosa multitudo hominū ad vitā pertinentium
nulli nisi soli Deo numerabilis sit. Et quidem non adeo mirum fuerit, rudes discipulos tantum
mysterium capere nequiuisse, cū adhuc pueri essent, eisque lacte magis q̄ solido cibo tunc temporis 1. Cor. 3.
opus esset, sed inde culpandi erant, & inde iudicium pro temeritate incidebant, quia non sui sen- Heb. 5.
sus tarditatem vel impotentiā, sed magistri sermonem incusabant, & duritiæ arguebant. Illis Hæretici negātes corpus Christi in sacramento esse.
inque isto sensu durus hic sermo videbatur, istis aūt qui hodieque murmurant & litigant, cū veritatem
corporis & sanguinis domini defendimus, alias ob causas magnā videmur sonare duritiā. Nam
præter superius dictas, & pro posse repercussas difficultates, non sermonis, sed cordis ipsorū, qui-
bus bonus & suauis sermo iste durus esse videtur, eū argumentoā fide per autoritatem euange-
licā artati fuerint, vt negare non possint, hoc domini corpus illud esse quod pro nobis traditū est,
& hunc eius sanguinē illū esse, qui pro nobis effusus est, cum inque hoc illis cōstanter astruxerimus,
ergo inquiunt, si non figurate, sed reuera panis iste Christus dicitur vel est, quotidie Christus
patitur, & toties moritur, quoties panis iste in commemorationem eius frangitur. Et hic, inqui-
unt, sermo durus est, etiam si Paulus non diceret: Christus resurgens ex mortuis, iam non mo-
ritur, mors illi vltra non dominabitur, quis hunc sermonem possit audire? Hæc & huiusmodi Roma. 6
dicere

N

Mat. 16. dicere illos experimento dicimus. Econtra quibuscunque reuelat non caro & sanguis, sed pater qui
Ioan. 6. est in cœlis, quoscunque attrahit ille ad filium dulci attractione. i. reuelatione spiritus sancti, dicunt
(vt supra dictum est) & sentiunt non durum, sed suauem esse sermonẽ hunc, quia videlicet gusta-
Psal. 33. uerunt & viderunt, & nobis dicũt: Gustate & videte quoniã suauis est dominus. Illi quidẽ qui tũc
erant necdũ sciẽtes quõo fieri possent ea quæ audiebãt, tamẽ sermonis eiusdem suauitatẽ sentiebãt,
ita vt postmodũ dicãt: Domine, ad quẽ ibimus, verba vitæ æternæ habes, quia videlicet humili
beneuolentia sanatũ habentes cordis palatũ, hoc de illo sapiebant, quod adipe & pinguedine ve-
Mat. 26 ritatis & sapientiæ non carebãt, ea quæ iã reuerendæ authoritatis magister dignabatur propone-
Acto. 2. re, & summissa mente expectabãt donec eadẽ ipse dignaretur exponere. At vero postquam &
Ioan. 19. ipse sub ipso suæ passionis articulo manducandi corpus, & bibendi sanguinem suũ, modũ illis vel
ordinẽ tradidit, & deinde spiritũ veritatis misit, qui doceret illos omnem veritatem, deinceps &
Solutio per simile in Isaac & ariete. ipsi sermonis huius suauitatem gustauerunt, & nobis gustandum dictis pariter & scriptis appo-
suerunt. Adiuuante aũt eodem spiritu, vt nos quoque gustare & sapere possimus, sicut cætera, sic
& illã supradictam obiectiunculam iure explodendã improbamus, qua dicunt nobis, quia si reue
ra panis iste Christus est, ergo contra prædicti Apostoli sententiam, & contra omnem fidẽ, toties
Christus patitur vel moritur, quoties hic panis in mẽsa dominica frangitur. Nõ ita cõsenuit fides
Gene. 22 nostra, neque adeo caligauerũt oculi eius, vt nõ videat se frãgere panẽ Dei, & integrũ seruare filiũ
Dei, quõ senex Abrahã videre potuit, vt & arietẽ percuteret, & filium aræ superpositũ nõ læderet.

Licet panis iste visibilis cum inuisibili filio Dei vnũ factus sit, aries aũt ille cum Isaac, pro quo
eidẽ aræ impositus est, vnũ esse vel fieri non poterit. Nam Dei filius, id est, Deus & homo, habet
in se virtutem effectiuam, qua sibi vniat panem istum visibilem. Isaac aũt illũ sibi concorporare,
salua vtraque substantia non poterat arietem. Proinde illic in figura immolatus est Isaac in ariete,
hic in pane & vino immolatur Dei filius in carnis & sanguinis sui veritate. Nonne sicut eodem
gladio pater Abraham immolauit arietem, quem eduxerat ad immolandum filium: sic sacerdos
cum astante populo panem & vinum in altari positum, eiusdem, qua Christus passus est, crucis
Christus in altari maxime præsens. & passionis verbo transuerberat? Nesciant hoc, qui non credunt eundem dominum nostrum,
tunc maxime in medio nostrum adesse, & cum ipse dixerit: Vbicunque fuerint duo aut tres cõ-
gregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum: tum verò multo magis in medio nostrũ adesse
& altari suo incumbere, vbi nõ quocunque, sed ad faciendam hanc propriã & maximã cõmemo-
rationem eius, tota fide suis instrumentis armata conuenimus. Nam nos gustauimus & vidimus,
ideoque murmurantes ac dicentes: durus est hic sermo, non audiuimus: ecõtra respondentes, ne-
quaquam, sed reuera suauis est dominus. Igitur eadem quæ hactenus in ecclesia toleratur discor
dantium & contraria dicentium permixtio, ita tunc in illo discipulorum paruo cœtu multum
diuersa mente dominum nostrum audiebat. Nam & qui dicebantur discipuli, deterius murmu-
rauerunt cæteris Iudæis, magis quippe diffidentiam suam exprimunt, dicendo: Durus est hic ser-
mo, quis potest eũ audire? quam illi dum dicerent: quomodo potest hic nobis carnem suam dare
ad manducandum? Hoc videlicet quod discipuli dicunt, non solum murmurosæ vel litigiosæ
contentionis, sed & rebellantis desperationis est. [Sciens autem Iesus apud semetipsum, quia
murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat?] Apud semetipsum inquit,
id est, nullo egens indice, sciebat, qui & qui essent murmurantes tunc primum sciunt, cum iam
Panis iste incredulis fit lapis offensionis. murmurarent, sed antequam diceret mysterium hoc, propter quod murmurauerunt, sciebat vt
Deus, qui discipulorum suorum dociles Dei essent, & beneuolentiam discendi habentes, dignam
cœlesti magisterio reuerentiam intimo cordis auditu gererent. Attamen pro exprimenda indi-
gnitatis magnitudine, quasi nunc primũ comperta illorum infidelitate, sub admiratione inter-
rogans: Hoc, inquit, vos scandalizat? Nonnulla enim admiratione dignum est, quod panis viuus
1. Pet. 2. & verus, & secundum se vitalis atque suauis, secundũ illos lapis & petra sit, lapis vtique offensio-
Mat. 21. nis, & petra scandali, ita vt offendentes in illum cõquassentur, & eodem desuper veniente cõte-
Luc. 20. rantur, & sic eodẽ quo ad vitam nutriri pane debuerant, tanquã duro lapide offensionis vsque ad
mortem scandalizentur. Proprie namque vel maxime scandalizari est, à bono proposito per ali-
cuius occasionis offendiculum retrorsum conuerti. Hoc enim maximum scandalum in illo tan-
tæ suauitatis pane percussi sunt, quippe qui (vt paulo post subditur) abierunt retrorsum, & iam
non cũ illo ambulabant. Hoc ergo recte admirans suauis dominus: Hoc, inquit, vos scandalizat?
Cur imperfectus hic manet sermo. [Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi erat prius.] Deficit hoc loco congrue sermo,
quasi iratæ mentis scandalum illorũ motu illo vel animaduersione dignum exprimens, cui ser-
monis defectio congruit: Ergo inquit quoniam & vos, qui dicebamini discipuli mei non secundũ
disciplinæ ordinem appropinquatis pedibus magistri, vt aure submissa expectantes de doctri-
na vitæ æternæ accipere digni iudicemini, sed econtra scandalizamini, & propositionem meam
indisciplinare calumniamini, idcirco non ego vobis eandem propositionem aperiam, cuius so-
lutionem vos nequaquam digna quæstione pulsando cõsequi meremini. Hoc nunc dico, quod
vobis ipsis consentientibus cõstat valde repugnare vestro carnali sensui, scilicet ascensurũ filium

hominis

hominis vbi erat prius. Nam filium hominis ascendere in cœlum,& carnē eius sic mãducari, sanguinemq; eius sic bibi, quomodo vos intelligitis, omnino repugnãtia sunt, simulq; esse vel fieri nullatenus possunt. Et filiū hois dico, nō filiū Dei, ne me existimetis dixisse, quod carne deuorata morsibus vestris, id quod residuū est. s. incorporea natura sola in cœlū ascensura sit. Quod si videritis, imo quia videbitis, nã etsi retrorsum abeũtes videre nō mereamini, quando ascendam in cœlū, videntibus illis, qui mecū perseuerabant vsq; in finē, discipulis meis? Attamen ascẽdisse me videbitis nunc, quando venientē cum nubibus, cum tota carne sua, hunc eundē filiū hois videbit omnis oculus, tunc intelligetis quod iniuste sermonē hũc duritiæ coargueritis, quod male senseritis, quod peius (non expectata magistri doctrina) nimis cito retrorsum scandalizati abieritis. Mat. 24 Apoc. 1.

Notandū, quod cū illa natura, secundū quã est filius hominis, de matris vtero initium habuerit, & Christus ante illã incarnationē nequaq̃ homo, vel filius hois, sed tantū Deus Dei filius extiterit, tamē filiū hois prius in cœlo fuisse asserit, quo iterū ascensurus sit, videlicet tã hoc dicto quã illo, quo ait: Et nemo ascẽdit in cœlū, nisi qui descẽdit de cœlo, filius hois qui est in cœlo, vnitatē personæ in se vno Christo Deo & hoie voluit cõmendare. Quod ignorãs Nestorius, & ideo iure ignorandus, beatã Mariã veruit vocari Dei genitricē, eo quod Christi, non diuina sed humana tantū de carne eius sumpta sit natura. Ita Christū vnū in duos Christos, alterū Deū, alterũq; hominem male diuisit, cū idē filius hois, & prius fuerit in cœlo, quo postmodū ascendit, & iam esset in cœlo secundū diuinitatē, cum adhuc in terra loqueretur secundū humanitatem: Qui descendit (inquit Apostolus) ipse est & qui ascẽdit. Sequitur. [Spiritus est qui viuificat, caro aũt nō prodest quicq̃.] Quō filius hois primus erat in cœlo. Ioan. 3. Ephe. 4.

Hæc sentẽtia priorē illã nequaquã destruit, aut infirmat, qua dixit: nisi manducaueritis carnē filij hois, &c. sed sensum carnalē male intelligentium castigat, nihil manducandæ carnis suæ veritati detrahens, sed eidem carni spiritū quoq; carnis eiusdem simul manducandū superadijciens. Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro aũt nō prodest quicquã. Ac si dicat: Eo modo quo vos intelligitis illud quod supra dixi: nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, non habebitis vitam in vobis, nullius animantis caro cū vita sua potest manducari, vel sanguis ebibi. Hoc ab homine vt possit fieri, vel à bestia dum fit, notū est animal trucidari. Ego nulli hoc pacto carnem meã ad manducandū daturus sum. Caro enim mea, nisi viuens & cum spiritu suo mãducetur, non prodest quicquã. Caro sola, caro sine spiritu nō prodest quicquã: nã spiritus est qui viuificat. Cū ergo hæc dicit, nũquid sensum destruit scriptū in superioribus dictis? Imo supplet & perficit, ne talia carnis eius frusta nos in fractione panis dominici mãducare arbitremur, qualia mẽbra eius deposita de ligno, & posita sunt in monimento, scilicet carnē sine anima, sine spiritu, siue vita. Talis caro nō prodest quicquã, imo & maiori sacrilegio ventres suos Iudæi polluissent, si postquã crucifixissent eum dentibus suis exanime corpus inuasissent, permittente illo qui daturus non erat, sanctum suum videre corruptionem, & sic eum manducarent, quomodo intellexerant isti qui scandalizabãtur, nō valẽtes ferre quasi durū sermonem. Talē omnino. i. exanimē carnē & sanguinē existimare nos vetat in pane & calice suo dicens: Spiritus est qui viuificat, caro autē nō prodest quicquã. Quis aũt est spiritus, qui carnē istam, vt manducantibus prosit viuificat? Ait: [Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.] Verba inquã quæ locutus sum & loquor vobis, quæcunq; sunt de me, ex quo descendit filius hominis, vsquequo descendat vbi erat prius, verba incarnationis, natiuitatis, passionis, resurrectionis, ascensionis meæ, spiritus & vita sunt: spiritus viuificans, vita viuens, & verū vitæ verbū. Hæc in pane, de quo dicturus sum: Hoc est corpus meum, & in vino, de quo dicturus sum: Hic est sanguis meus, inuisibiliter operantur, vt vera caro mea sit, & sanguis meus, nō mutata specie exteriori, sicut & in singulis hominibus spiritualiter, id est, nihilo immutato de extrinsecus corporis accidentibus, hoc agunt vt membra mea sint, renouati scilicet spiritu mentis, & de multis à corpore diaboli separatis vna fiat ecclesia, quæ alio respectu corpus meum, plenitudo mea, dicatur & sit. Caro nō prodest quicquã. Psal. 15. Verba Christi spiritus & vita.

Hæc tria sunt sermonis huius incrementa, quorum intelligendorum sola fides est meritum. Nam ipsorum intellectus veræ & magnæ fidei dignum est præmiū. Primū est illud, in quo isti fidē nō habentes, tanquam in durum lapidem offenderunt. Nisi manducaueritis carnem meã, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis. Sequens est illud, quo carnalem sensum illorum percutit, reputantium quod carnē suã sine spiritu suo manducari vellet, videlicet quomodo manducatur caro cuiuslibet pecoris, quæ nullatenus cū spiritu suo, nullo modo nisi mortificata, viuentibus manducantium intestinis proficit: Spiritus est, inquit, qui viuificat, caro autem non prodest quicquã. Tertiū est, quo spiritum & vitam ipsam, quæ sola manducabilis est, diffinit. Nulla enim vita præter hanc vitam viuentibus captabilis est, nec eius spiritus aut vitæ quisquam, nisi rationalis spiritus capax est: Verba inquit quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Hæc inquã tria quæ dixi quæ & nunc latius reciprocanda sunt, vt magis ac magis perspicuum fiat, quam pulchra & rationabili veritatis arte gradatim connexa sint. Hoc iamdudū intelligimus, quia verba quæ locutus est, spiritus & vita sunt. Sed qualis spiritus, qualis vita? Primū & hoc dicendū, quia verba, quæ multa locutus est, vnū verbū sunt, vnum inq; verbū, quod & ipsum caro factū est. Illud vnū verbū Quanta virtutis verba Christi.

multis verbis, id est, multis elementaribus & articulatis sonis locutus est, multis mysterijs incar-
nationis, natiuitatis, passionis, resurrectionis, & ascensionis suæ in ora nostrarũ animarũ immisit.
Hæc verba eiusmodi sunt, imo hoc vnũ verbũ eius virtutis est, quod semper manducari, & nũq̃
Esa. 40. possit consumi, videlicet quia verbũ domini manens in æternũ, vbi comestũ fuerit, de bona terra
aīæ rursus pullulat, & in magnã segetẽ resurgit: sicut & aqua illa quæ est spiritus sanctus cum bi-
Ioã. 4. 7. bita fuerit, statim fons in potoris pectore scaturit, & in viuæ aquæ flumina profluit. Et (vt præ-
dictum est, huiusce spiritus aut vitæ solius, solus est capax rationalis spiritus, soli hæc vita ratio-
Caro hæc cũ spiritu suo manducatur quod in pecore fieri nõ potest. nali spiritui capabilis est. Propter quod recte & vere cibus & potus eius dicitur. Sed hoc verbum
caro factum est, & nunc in carne visibili quinq; sensibus sancta, apud illos multos murmurantes
& litigantes, paucos aũt credentes præsentia verba faciebat. Igitur tã neq; spiritus. i. verbũ, vrebũ
eni q̃que vti pater & spiritus sanctus, vnus Deus spiritus est: iã inq̃ neq; spiritus. i. verbũ sine carne,
neq; caro sine spiritu potest mãducari: quia nec potest verbũ sine incarnationis suæ debita laude
amari vel adorari. Sed rursus nullius animãtis caro, vt supra dictũ est, cũ spiritu suo mãducari po-
test. Cũ enim mãducatur, vel vt mãducetur, à spiritu suo separatur. i. occiditur. Ab hac ergo tali
mãducatione auditores suos repellit: Spiritus inquiẽs est qui viuificat, caro nõ prodest quicq̃. Re-
stabat vtiq; in eo quod ait: nisi mãducaueritis carnẽ filij hõis, &c. modũ quendam expectare man-
ducandi & bibendi, quo simul caro cum spiritu, spiritus cũ carne possit mãducari, vt homini car-
ne & spiritu mortuo simul vtrũq; prosit. Quẽ illi modũ expectandũ esse intellexissent, si crederẽt:
quia vero increduli erant, impatientes fuere ad discendũ. Nã sequitur. [Sed sunt quidam in vobis
qui nõ credunt.] Ac si dicat: Non quia durus est meus sermo, idcirco quosdã vestrũ scandalizat,
sed quia vos aliqui infidelitate obdurastis corda vestra, idcirco sermoni meo videtur inesse duri-
tia. Et nõ ideo nõ creditis, quia nõ intelligitis, sed ideo nõ intelligitis, quia non creditis: Si enim
nõ credideritis (inquit scriptura) nõ intelligetis. Proinde & nos, non quia intelleximus credimus,
sed credimus vt intelligamus: quia reuera sicut Deus & homo vnus est Christus, sic & iste panis
visibilis consecratus, cum illa carne quæ pependit in cruce, vna caro est, vnum est Christi cor-
Rom. 6. pus. Et quia sicut in vera carnis morte diuinitas nihil passa est, sic vbi in altari verum Christi
Epilog⁹ de hoc pane vitæ. corpus immolatur, frangitur & manducatur, eadẽ Christi humanitas, quæ semel passa est & re-
surrexit, nihil patitur, nec enim iã moritur, mors illi vltra nõ dominabitur. Quantũ potuimus
adiuuante Deo, panẽ sanctũ & calicẽ, quẽ de altari sumimus, verum & viuũ agnum Dei esse sua-
met ex balatu cõprobare curauimus, ad hoc se iugiter inibi præsentantẽ vt nos & lanis suis ope-
riat, & carnibus reficiat. Comedimus quantum potuimus. i. caput cum pedibus & intestinis, id
est, tam diuinitatẽ, quã humanitatẽ, & subtilia misteriorum eius dicta vorantes, nihiloq; omnino
quod solido fidei dente, consequi valuimus, relinquẽtes. Si quid tamẽ residuũ est, igni cõburimus.
i. spiritui sancto cõmittimus, quia videlicet huius agni omnia mysteria nequaq̃ rõne omnimoda
cõprehendere possumus. Nobiscũ eius gratia bene agitur, si quantũ ad æternã salutẽ necessarium
est, cõsequi & certũ tenere valemus. Sequitur. [Sciebat autem Iesus qui essent credentes, & quis
Ephe. 1. traditurus esset eum.] Plane hoc sciebat vt Deus, non ex euentu aliquo, vel casu, siue coniecturæ
1. Pet. 1. humanæ momento, sed ab initio. i. ab æterno. Nam ante mundi constitutionẽ præsciuit & prę-
destinauit eos, qui vocandi erant sancti, & immaculati in conspectu eius. [Et dicebat eis: Propte-
rea dixi vobis, nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datũ à patre meo.] Quia sunt (inquit qui-
dam) in vobis qui non credunt, & ego hoc sciebam ab initio, propterea dixi supra, quia nemo
potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum: & nunc iterum dico idipsum verbis
paululum immutatis, sensu permanente: quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datũ à pa-
tre meo. Idcirco autem nunc idipsum repetiuit, quia quod tunc dixit, profecto nunc verũ esse li-
quet ab isto affectu, quo illi scandalizantur. Nam si pater illos attraxisset, si eis vt ad filiũ venirẽt,
à patre datum fuisset, id est, si discipulos eius fieri beneuolentia diuinitus inspirata persuasisset,
credentes & credendo gustantes suauitatem illam, qua trahuntur omnes electi, magis ac magis
traherentur & ipsi. [Ex hoc multi discipulorum eius abierunt retro, & iam non cum illo ambu-
Incusatio patrũ iniqua in monasterijs, sup apostatis suis. labant.] Ecce audiant hoc illi, qui maxime ecclesiarum localium, id est, cœnobiorum, acclamã-
dritis detrahunt, quoties gregis sui patiuntur detrimentum & cum ipsi vacent otio, temere ope-
rarios Dei diiudicant, vbi aliquos ex eis, qui hortatu ipsorum conuersi sunt, ad seculum relabi cõ-
spiciunt: Videte inquiunt, quã indiscreti sunt, quam temere & inconsiderate homines vocant, &
accidentes suscipiunt, & votiuis promissionibus apud Deum obligari cõpellunt, quanta rursus
nimietate vel duritia susceptos & sibi subditos scandalizantes, in deterius cogunt præcipitium,
Mat. 23. per omnia pharisæorum similes, qui circuibant mare & aridam, vt facerent vnum proselytum, &
denuo faciebant eum filium perditionis duplo quã seipsos. Quid isti dicerent, quomodo laborã-
Mat. 13. tibus & animarum lucra quærentibus insultarent, quoties quippiam detrimenti in eiusmodi su-
stinent, si non & Christo tale quid contigisset? Quomodo derogarent retia mittentibus piscesque
tanquam malos bonos concludentibus, si soles pisces bonos admisisset, & eorum imprudem-
tiæ vituperantes imputarent, quod tales admisissent, quorum discordibus tumultibus retia rũpe-
rentur,

rentur, alijs seditiones facientibus, alijs ebrietates, fornicationes, & his similia sectantibus; alijs
per hæreses quoq; & schismata sese ab vnitate fidei præcidentibus? Bene ergo hoc & Christo
contigit, imo Christus hoc & sibi contingere voluit, vt bonos malosq; permixtos haberet, & tam
diu sustineret, donec malos à bonis tanquam paleas à granis proprij vitij ventus auferret, quod
nemo comprehendere auderet, vt quando bonæ voluntatis homines, bonos à malis discernere
nescientes, bonos simul & malos admitterent, tam diu perpessuri, donec illos supremum iudi-
cium ab inuicem discernerent, nemo reprehendere deberet. Hominis nanq; est clamare & stre-
pitum extrinsecus ad aurem facere, Dei autem solius, manu inuisibili cor audientis apprehēde-
re, & ad Christum attrahere. Nunquid exigendū est ab aliquo, vt ipso Christo ad lucrandas ani-
mas verbo & opere sit efficacior? Propterea quoties tale quid nobis contingit, quia & Christo
contingit, dicimus cum eo: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datū à patre meo. Sequitur.
[Dixit ergo Iesus ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire?] Et vos, inquit, quos dedit mihi
pater, quos attraxit pater ad me, quibus datum est à patre meo, vt veniretis ad me, nunquid Rom. 10
vultis abire? Quod vtique non interrogat vt sciat, sed sub interrogatione attentius confirmat,
quod ex eis quos dedit sibi pater, quenq̄ nō perdat, simulq; confessionē necessariā opportune, alijs
diffirentibus, exigit ab eis qui credentes erant, quia videlicet, sicut corde creditur ad iustitiam,
sic ore confessio fit ad salutem. [Respondet Simon Petrus: Domine ad quem ibimus? Verba 1. Ioã. 4.
vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei.] Planè hoc
futurum erat in Christi ecclesia, vt scādalizatis & scandala facientibus Antichristianis, qui mul-
ti ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis, excuterent se & inuicem cohortarentur dilectores
Christi, & seditiosa perfidorum importunitate inquietati, largius atque sonorius confessionē veræ
fidei, dictis & scriptis declamarent vniuerso orbi, non ante defuturi, donec satanā cum illis satel-
litibus suis, sicut fulgur de cœlo cadentem, scriptis veridicis atque autenticis confutarent, & pia Luc. 10.
sui profusione sanguinis enecarent. Huius autem ecclesiæ fidelis vnitatē fidemq;, hic & alibi Pe-
trus exprimit, voces primus emittit, vnde & à petra (supra quam eadem ecclesia fundatur) no- Vnitas
men sortitur, & magna laude suæ confessionis honoratus, simul regni cœlorum claues accipere ecclesiæ
meretur. Igitur & hoc, quod ad duodecim apostolos emissa interrogatione solus pro omnibus supra pe-
respondet, toti vniuersaliter vnicæ ecclesiæ ascribendum est. Dicit enim vna perfecta & for- tram. Mat. 16.
mosa dilecto suo Christo sponsa ecclesia, turmis adolescentularum stipata: Domine, ad quem Canti. 1.
ibimus? videlicet in tantis Arrianæ nequitiæ cæterarumq; pestium seditionibus, non indicabis
vbi pascas, vbi cubes, reuelante nobis veritatis tuæ spiritu, & post greges sodalium tuorū vagari
incipiemus? Verba vitæ æternæ habes, id est, verba vitam æternam portantia tu habes, & nos
credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. Non ante cognouimus & post credimus,
sed primum credimus, & exinde cognouimus, quia videlicet non cognitio fidem, sed fides præ- Cur tā
cedit cognitionem. Fides nanq; meritū, cognitio autem filii Dei præmium est fidei. [Respondit acerbe
eis Iesus. Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis vnus diabolus est?] Quare agnus man- terret
suetus, multis discipulorum relabentibus, in paucos qui remanserunt, tam acriter inuehitur? hic Christus apo-
Nunc enim potius familiariter viderentur esse collaudandi, præsertim cum accepisset ab eis stolos.
eandem confessionem magnæ fidei, quā alibi digna laude beatificauerat, dicens: Beatus es Simō Mat. 16.
Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in cœlis. Et quidem
beatificantis gratiæ præconium est, quod dicit: nonne ego vos duodecim elegi? sed magnæ se-
ueritatis & increpationis est, quod & hoc ipsum sub interrogatione pronunciat, & protinus ad-
iungit terribiliter, & ex vobis vnus diabolus est. Quare ergo in tali articulo, cunctos tam ter-
ribili vnius denotatione percutit: quē dum nominatim non exprimit, vniuersos premit, vnum-
quenque pro semetipso nimis egre solicitum reddit? Non enim illum talem conscientiarū iudicē
sæpe compertum, falli existimare poterant, non proximorum conscientias singuli cōprehendere
valebant, non sua quiq; merita (cum de futuro incerti essent, & tam multos desipere viderent)
magni pendere audebant. Quare inquam hoc voluit, nisi quia sic expediebat eis? Nullius
quippe peccati mortificatione sic indiget humana infirmitas, quā illius, vbi ceciderunt qui ope-
rantur iniquitatem, qui expulsi sunt, nec potuerunt stare. Quod autem est illud peccatū, nisi pes
superbiæ? Non veniat mihi (inquit Psalmista) pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat
me. Nam vbi venerit ille vagus & instabilis superbiæ pes, qui vtique venire solet ex nimia se-
curitate vel præsumptione iustitiæ, statim vanum & improuidum hominem manus antiqui pec-
catoris foris inuenit, vbi illum à bono proposito, Deo, qui superbis resistit, auerso, celeriter mo- Iacob. 4
uere possit. Vt igitur filij hominum in tegmine alarum domini sperent, & de semetipsis humi-
liter sentientes, non exaltent animam suam, opportune in casu aliorum solicito timore depri-
muntur, nosq; omnes exemplo erudimur, vt cum paries proximus ardet, de nostra retimea-
mus, id est, dum cadunt qui nobiscum stare videbantur, nos qui adhuc stare videmur, similem Psal. 35.
nobis casum euenire posse, humiliter consideremus. [Dicebant autem de Iuda Simonis Isca-
riothis.] Iudas Iscarioth, vel à vico in quo ortus est, vel à tribu Issachar vocabulum sumpsit.

Dicitur autem & Simonis, subauditur filius vel propinquus, ad distinctionem Iudæ alterius, qui
& ipse ad distinctionem huius, dicitur Iudas Iacobi, subauditur frater, qui & alio nomine vo-
catur Thaddæus apostolus. Hunc vero Iudam euangelista recte diabolum appellatum esse cō-
probare volens, idoneam rationem subiungit, dicens. [Hic enim erat eum traditurus, cum esset
Quis recte diabolus dicitur. vnus de duodecim.] Etenim diabolus, non naturæ, sed pessimi accidentis græcum nomen est,
& interpretatur deorsum fluens. Quo nomine rectè appellatur angelus ille damnatus & per-
ditus, qui cum bene esset conditus, spirituum in altitudine cœli conuersantium maximus, vitio
suo deorsum fluens per superbiā ad profundum inferni deuolutus, factus opere, & dictus est no-
mine diabolus. At vero Iudas deorsum fluxit, & ipsam eius defluxionem euangelista patenter
expressit, dicens: Hic enim erat eum traditurus, cum esset vnus de duodecim. Quis enim nesci-
at gradum apostolicum excelsiorem esse cunctis ordinibus sanctorum, tam veterum quā nouo-
Eccle. 21 rum? Item quis ignoret traditionis, qua infelix ille tradidit dominū, scelus esse profundissimum?
Igitur cum & sapientia dicat, cum maledicit impius diabolum, maledicit animam suam, videli-
cet eo quod anima impij deorsum fluxerit, & non aliter, nisi deorsum fluendo, impia facta sit,
rectè dominus istum impietatis signiferum, cuius anima totis conatibus in perditionis suæ locum
Quæstio de Iuda traditore. profundum, à sublimi apostolici culminis honore defluebat, diabolum appellat, quo adhuc in
hypocrisi apostolicum munus exequente nequior nemo retro abierat. Hunc perditionis fi-
lium cur dominus ad apostolatum elegerit, plerique disputāt, si malæ intentionis illū esse nouerat,
quem vtique, qualis esset, ignorare non poterat, qui nouit omnia. Et sunt nonnulli, qui bonum il-
1. Tim. 5 lum fuisse contendant ante ruinam, alioquin non decuisse dominum nostrum, vt vocaret illum
ad tanti ordinis gratiam. Si enim, inquiunt, in ministris Christi & dispensatoribus mysteriorum
Dei reprehensibile & illicitum iudicatur eis, quos indignos esse nouerint, manus imponi: præ-
cipiturque illis, vt nemini manus cito imponant, id est, nisi ex bonis operibus præcedentia merita
videant: quanto magis summe iustus, & summa iustitia, nulli indigno committere debebat sa-
cra apostolici ordinis ministeria? Ergo, inquiunt, ante ruinam bonus erat, apostolico fastigio
non minus cæteris coapostolis dignus erat. Nec enim, inquiunt, aut falli potuit, vt indigni-
tatem eius nesciret, aut indigna agere, vt indigno sanctum ministerium delegaret, suosque illi fa-
Respōs. miliarius loculos committeret. Vtrisque vna responsione satisfaciendū est. Primū quærimus
ab eis, vtrum hodie Iudas aliquis ad apostolicū, id est, episcopale officium pertingat: imo quia
Iudam ante apostolatum, nonnulli (vt prædictum est) bonum fuisse contendunt, vtrum nemo
nisi bonis apostolicis sese sacramentis immergat. Planè diffiteri nequeunt, quin plurimi & mali
esse, & tanto munere fungi, Deo permittente, præualeant. Qui & Iudæ in nullo dissimiles, pe-
cunias, quarum cupiditate Christo adhærent, sibimet aggregant, & sacros loculos in potestate
habentes, ecclesiæ redditus sacrilego raptu exportant. Quid ergo? Nunquid ignorans aut iniu-
ste disponens tales admittit Christus, & sacramenta sua per eos operatur? Itaque cum hodie
nonnullos admittere comprobetur, quos malos esse certum est, ex ipsorum fructibus claret,
infirmum esse argumentum quo dicunt bonum fuisse Iudam ante ruinam, cum illum apostolum
Obiect. fecerit Christus. Veruntamen solertius indaganti necdum satisfactū est. Nam adhuc obijcere
Mar. 5. Rom. 12 potest sic: Rectè quidem Christus Iudam persequentem sustinuit, cuius casu statum aliorum fir-
Gen. 4. mius in timore & humilitate fundaret, quippe cuius præceptum est, vt boni malos, quos corrige-
Matt. 7. re non valent, tolerent æquanimiter. Abel enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet.
Matt. 18 Sed rursus eiusdem præceptum est, vt sanctum canibus non demus: & qui correptionem non re-
cipit, sit nobis sicut ethnicus & publicanus. Ipse autem Iudam, non qualemcunque carnem, nō qua-
lemcunque ethnico similē, sed diabolū esse nouerat. Nunquid ergo sancta illi vitę sacramenta tra-
Solutio. dere debuerat? Ad hæc inquam, salutis nostræ sacramenta, in Christi passione, morte & re-
surrectione condita sunt. In passione quippe, id est, sub ipso passionis eius articulo, corporis &
Rom. 6. sanguinis ipsius eucharistia primum ab illo consecrata est. De baptismo quoque quærentibus
perspicuum est (sicut vbique & maxime contra quosdam Græcorum sanctæ Romanæ ecclesiæ
defendit authoritas) quia conditum est in morte & resurrectione eius, in qua iuxta Paulum &
nos baptizamur, & sepelimur per baptismum, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per glo-
riam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Nunquid ante hac discipulos suos bapti-
Ioan. 4. zare misit, aut prædictum corporis & sanguinis sui sacramentum illis tradidit? Baptizasse
Iudas nō administrauit sacramēta. quidem non Iesum, sed discipulos eius legimus, adhuc Iohanne superstite & baptizante, sed
postquam ille traditus est, & Iesus in opus prædicationis successit, nec ipse nec quisquam iussu
eius baptizauit, nec baptizandi regulam ipse ante resurrectionem tradidit. Sed Iudas ad ho-
ram illam non peruenit qua Christus pro suis passus est: quibus ipse ait: & ego vadam immo-
Luc. 22. Ioan. 20 lari pro vobis, nec apostolatus signaculum, id est, spiritum sanctū cum eis accepit, quē nūc pri-
mum in remissionē peccatorū dedit, quando resurgendo glorificatus est, insufflans & dicens: acci-
pite spiritū sanctū, quorū remiseritis peccata, remittuntur eis. Et de hoc quidē haud dubiū est, quia
Iudas nō interfuit. f. neque dū Christus immolatus est pro suis, neque dum resurgens spiritum suum
dedit,

dedit illis. De participatione autem corporis & sanguinis eius, potest aliquis opinari, quòd ille
interfuerit. Sed profectò diligentius Euangelistarum narratione doctorumq; considerata diuer-
sitate, citius deprehendi potest, huic quoq; sacramento illum nequaquam interfuisse. Nam cum ac- Nec cõmuniõi
cepisset buccellam, qua traditor designatus est, exiuit continuo: Quam vtiq; buccellam, nec E- sacræ in-
uangelistarum, nec doctorum quisquam consentit, panem fuisse dñici corporis. Cum autem cõ- terfuit.
tinuo exierit, profectò constat, quia (sicut prædictum est) corpori & sanguini Christi non cõmu- Iohan. 13
nicauit. Nam non ante, sed post typicum pascha, cuius buccella denotatus est, fuerat impletum,
& agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panẽ, qui confortat cor hominis, & ad ve-
rum paschæ trãsgressus est sacramentũ, vt quomodo in præfiguratione eius Melchisedech sum-
mi Dei sacerdos, panẽ & vinum offerens, fecerat, ipse quoq; in veritate sui corporis & sanguinis
repræsentaret. Quod cũ ex cęteris Euãgelistis ordine manifesto perspicuũ sit, solus Lucas qui- Lucas
busdam aliter sentiendi occasionẽ dedit, non quòd typici paschæ & sacræ Eucharistiæ prædictũ or- ordine
dinẽ præposterauit, vel minus apertè dixerit quàm cæteri, sed quia verba, quæ de traditore suo do- variat
minus in cœna dixit, iste solus tardius scripsit quàm cæteri, id est, per anticipationem sacræ Euchari- hic ab aliis.
stiæ traditionem præscribens, verba quæ in priori cœna dixerat, verbis quæ post dicta sunt, con- Luc. 22
texuit. Cum itaq; Iudas dispositus quidẽ ad apostolatum fuerit, sed per nulla vitæ sacramenta
ad eiusdem ordinis habitũ peruenerit, vniuersa bonitatis eius argumenta deficiunt, & nihil est in
quo Christi, Iudam ad tempus admittentis, rectè gradientibus obsit exemplum. Igitur hic fi-
lius perditionis nunq; bonus fuit, nec de bono electo malus factus est, sed quia malus erat, idcirco
ad opus necessariũ ab eo, qui malis bene vti nouit, electus est, & apud illum semper pro malo habi-
tus est: malo (inquã) non nequitia naturali, sed vitio accidentali. Quod si quis officio prædicandi,
& signa faciendi bonũ illum fuisse dicat, concedimus ei: nam & episcopi mali quantumuis mo-
ribus mali sint, quàm diu fidem catholicã tenent, officio, quod agunt, bonę arbores sunt. De quorum
electione, qua & Iudas iudicio diuino electus est, sunt multa quæ dicantur, sed fastidiosam * pro- prolixitatem
lixionem deuitantes, euangelicã seriem prosequamur. [Post hæc ambulabat Iesus in Galilæam,
non enim volebat in Iudæã ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat aũt in proxi- Cap. vii.
mo dies festus Iudæorum, Scænophegia.] Christum dñm suæ pariter ac nostræ vitæ & mortis ha-
bentem imperiũ, eo tempore & ordine voluisse pati, & intrare in gloriã suam, quo passus & mor-
tuus est, & resurgendo ad paternæ gloriæ profectus est dexteram, lex & prophetæ testantur, quòd
ipse præmisit, quos ipsius prædocuit spiritus, quorum testimonium non tacet, quàmdiu euan- Lucæ 4
gelica Christi gloria prædicatur. Nec enim aliud prophetæ prędixerunt, quàm quod in voluntate Ioan. 8
eius præfixum, in spiritu sancto præuiderunt, nec aliam mortis speciem potestas eius admittere Psal. 40
habebat, nisi quam eisdem sanctis prophetis speculãtibus, iamdudum apud se præordinauerat.
At verò Iudæi nequaquàm mysterium voluntatis eius scientes, sed cæcum furorem suum sequentes
quærebant eum quomodocunq; interficere. Verbi gratia: nunc præcipitare, nunc lapidibus illũ
volentes obruere, non curantes aliud dummodo de medio tolleretur, & hoc solũ dicentes: Quã-
do morietur, & peribit nomen eius? Igitur quia pertinebat ad eum mortis suę tempus, modũq;
necessarium, nostræq; causæ competentem præuidere, ambulabat Iesus (inquit Euangelista) in
Galilæam: non enim volebat ambulare in Iudæam, quia quærebant eum Iudæi interficere.
Equidem literæ superficies infirmitatem sonat non contemptibilẽ, quam fideles eius imitari de-
beant rationabiliter, dum tempus vel causa postulat, declinando mortẽ, sed sequentia lectionis
magis aliã, quæ prædicta est, innuunt ipsius se subtrahentis intentionẽ, quã Euãgelista mox inci-
pit cõmendare, dum dicit: Erat aũt in proximo dies festus Iudæorũ scęnophegia. Ac si dicat: Nõ
mori metuẽs, sed (sicut ait Psalmista) sol cognouit occasum suũ, tempus aliud mortis suę præfixũ Psal. 103
habens, in Iudæã ambulare, & interfectoribus suis locũ dare nolebat. De quo tempore suo paulo
post ait: Tempus meũ nondũ aduenit. Scænophegiam quippe. i. tabernaculorum festiuitatẽ in Scænophægia
septimo mense, non suũ, sed præcursoris sui Iohannis tempus esse nouerat, quo ille patri Zacha- tẽporis
riæ per angelũ prænunciatus, & postmodũ sterili vtero conceptus est: Suum aũt tempus ipse ve- Iohãnis
rus agnus Dei paschalẽ primi mensis solennitatẽ, in quo Deo patri pro omni mundo sacrificium Baptistę
fieret, iamdudũ prospexerat, quo nihilo minus tempore idem ipse ab angelo annunciatus, & in pascha
vtero virginis conceptus fuerat. Nam reuera secundũ regulares cunctorũ cõputistarum circulos autem
constat, quia sexta feria, quota die primus homo conditus est, mense paschali, id est, luna iam no- Christi.
ua, octauo Calend. Aprilis, Iesus Christus dñs noster, agnus Dei, pro reparatione vniuersæ salu-
tis conceptus est, euangelizante angelo beatę virgini. Hoc igitur tempus, suæ vitæ & mortis suę
dispositor dominus rectè sustinens, nolebat ad hunc diẽ festum scænophegiæ ascendere, id est,
eo tempore transeundo ex hoc mundo ad patrem, gloriam suæ immortalitatis intrare. Cum Lucę 23
autem dicat Euangelista singulariter: Erat dies festus Iudæorum, non tamen vno, sed pluribus
illam festiuitatem diebus agendam fuisse, intelligendum est. Sic enim de ipsa in lege scriptum
est: A quintodecimo ergo die mensis septimi, quando congregaueritis omnes fructus terræ ve-
stræ, celebrabitis ferias Dñi septem diebus. Die primo, & die octauo erit sabbatum, id est, requies.

Et de causa eiusdem festiuitatis paulopost subiungit: Mense septimo festa celebrabitis,& habitabitis in vmbraculis septem diebus. Omnis qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, vt discant posteri vestri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Israel, cum educerem eos de terra Aegypti. Faciebant itaq; Iudæi tabernacula, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitauerant, cum educti de Aegypto peregrinarentur in heremo, & celebrabant diem festum, magnam solennitatem, velut reminiscētes beneficia Dñi, qui Dñm erant occisuri. [Dixerunt ergo ad eum fratres eius: Transi hinc,& vade in Iudæam, vt & discipuli tui videant opera tua, quæ tu facis] Isti fratres Iesu, propinqui vel consanguinei sunt, qui gloriam huius mundi amantes,& veram cœlestis hominis gloriam suo sensu terreno mentientes, vanum illi dilatandæ gloriæ dabant consilium, vt videlicet festinans innotescere cunctis, daret operam tam solenni non deesse conuentui, nec ostētandis parceret miraculis. Nam hæc festiuitas vna de tribus erat, in quibus omne masculum Israel coram Dño apparere lex iusserat. Suo ergo sensu sapientiam Dei præcedere, viamq; illi ostendere præsumentes. Cum hoc dixissent, sinistram intentionem suam peruersa ratione conari sunt firmare, dicentes: Nemo quippe in occulto quicquam facit, & quærit ipse in palam esse] Vera quidem sentētia est, neminem ratione vtentem adeo sibimetipsi dissidere. Nam reuera manifeste repugnantia sunt, velle hominibus innotescere,& facta nobilia celare, quemadmodum si quis velit pariter,& in nocte esse,& solem habere: siue lucernam Domini clare ardere,& lumen eius videri à nemine. Sed hæc eadem sententia non suo tempore dicta est. Nam Dñs noster, nec in occulto quicq̃ faciebat, quia nihil quod occultum esse vellet agebat, nec eo modo, quo illi arbitrabantur, in palā esse quærebat, quia non ab hominibus claritatem accipere, sed hominibus claritatem dare volebat: non hominibus placere, sed homines ad placendum Deo erudire venerat. Igitur vera quidem, sed vana, imo & peruersa, atq; alieno spiritu prolata est. Quam & adhuc illi confirmare nituntur, subiungentes. [Si hæc facis, manifestas teipsum mundo] Id est, si non hæc facis, non manifestas teipsum mundo. Adhuc ea quæ dixerunt isti, talia videri poterant, qualia dicere debuerunt fratres boni ac fideles, nec indigni fratribus illis, quos nouimus Apostolos Christi, viros vtiq; Apostolicæ sanctitatis & fidei. Sed aduersus hanc opinionem audi, quid Euangelista subiunxit. [Neq; enim fratres eius credebant in eum] Vtiq; illi dignæ memoriæ fratres eius, quos (vt iam dictum est) Apostolos nouimus, scilicet Iacobus Alphæi, qui cognominatus est iustus, Simon quoq; Chananæus,& Iudas q̃ & Thaddæus dicitur, credebant in eum: Nam Apostolorum omnium (solo Iuda diabolo excepto) fuit paulo superius illa vox Simonis Petri, etenim pro omnibus ille vnus respōdit: Domine, ad quē ibimus? Verba vitæ æternæ habes,& nos credimus,& cognouimus, q̃a tu es Christus filius Dei. Sed isti fratres eius (inquit Euangelista) non credebant in eum. Igitur hæc verba illorū, non tam beneuolentiam testantur, q̃ inuidiam, quia non multum curantes, si interficeretur, qui vtiq; odiū Iudæorum aduersus illum ignorare non poterant. [Dixit ergo eis Iesus: Tempus meum nondū aduenit, tempus autē vestrum semper est paratum] Omnia tempus habent, ait Ecclesiastes. Ac deinceps: Tempus flendi, tempus ridendi, tempus plangendi, & tempus saltandi. Audiant hoc stulti, qui concionantem in plateis sapientiam despiciunt,& qui nec aures, nec oculos habent in capite suo, sed in finibus terræ non discernunt tempora hæc, q̃ non dixit tempus ridendi,& tēpus flendi, sed primum tempus flendi, deinde tempus ridendi: prius tempus plangendi,& postea tempus saltandi. Hæc (inquam) tempora, quia non discernunt, intempestiuos præripiūt risus,& iniussis atq; immaturis tripudiant atq; lasciuiunt saltationibus,& ideo nondū status rerū commutatur, oportet enim præsentē statum decedere, aliumq; longe diuersum & contrariū succedere, necesse est de risu ad fletum, de saltatione transire ad planctū. At verò illæ futuræ ciuitatis rex, cuius regnū de hoc mundo non est, nouit sibi & suis prius flendū,& post ridendum: prius plangendum,& postmodū esse exultandum. Ait ergo: Tempus meū nondum aduenit, tempus vestrū semper est paratū. Quid igitur? Cum venerit tempus tuū, quæres in palam esse,& manifestabis teipsum mundo? Ita plane faciā, sed ipsa manifestatio mea longe alterius gloriæ & honoris erit, q̃ vestra gloria,& breuis honor vestri huius temporis. Vos enim ad gloriā tenditis, malis operibus mundi adulando: ego ad gloriā proficiscar, mala mundi opera detestando. Hoc est quod sequitur: [Non potest mundus odisse vos. Me autē odit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt] Nullo magis contrario modo differre possunt quæcunq; differentia sunt. Sunt autem hæc manifeste contraria, quę sic opposuit, dicens: Non potest mundus odisse vos, me autem odit. Et vtiq; mundus hoc loco haud dubium, quin significet dilectores mundi, qui (vt epistola sua hic idem Iohannes asserit) pro eo quòd sunt dilectores mundi, constituuntur inimici Dei. Item cum causam odij talem subiunxerit, quia ego testimonium perhibeo de illo, quia opera eius mala sunt: constat sine dubio, quòd ẽcontra, cur eos mundus odisse non possit, illa causa sit, quia testimonium perhibent, quòd opera eius bona sint. Igitur illorum consultores suos multum à suo sensu dissentire, tam fortiter q̃ suauiter ostendit sapientia Dei, ita vt duo quælibet magis abinuicem differre non possint, simulq; quod futurū est innuit, scilicet, manife-

[Marginal notes: Fratres Iesu ci⁹ propinqui. — Exod. 23 — Tres Apostoli fratres domini hic non dicitur sed alij. — Eccl. 13. — Prou. 2. — Eccle. 2. — Ioan. 15. — 1. Ioan. 2 — Psal. 109]

manifestationem suam sic processuram, quomodo potest admittere odium, videlicet ꝙ anteꝗ Psal. 109
exaltet caput, de torrente in via bibiturus sit. Et adiungit illud, * ꝙ consequentibus talibus nil quo
potest dici. [Vos ascendite ad diem festum hunc, ego non ascendo diem festum istum, quia tem-
pus meũ nondum impletũ est] Et ò quantum pondus est fortitudinis in hac suauitate conclusio
nis. Reuera nunc quoq; meminit, quod in Ecclesiaste dixerit hæc ipsa sapientia Dei: Tempus ta- Eccl. 3.
cendi & tempus loquendi. Nam cum tempus fuerit, loquetur talibus. Illud in eodem asperrimè Ibid. 10.
dixit: Vę tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedũt, vt ecõtra de semetipso,
& suis subiungeret: Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescũtur in tempore suo,
ad reficiendũ & non ad luxuriam. Quid enim sunt isti dilectores mundi, quorũ tẽpus semper pa-
ratum est in stoliditate terrenę ambitionis, quid (inquam) sunt, nisi terra quam serpens comedit? Gene. 3.
Et quis puer terræ illius rex, nisi ille tam vetus, ꝗ fatuus stultitiæ pater, cuius cor matura sa- Osee 8.
pientia Dei nequaꝗ vlla ex parte possidet? Principes verò qui mane comedunt, potentes & su-
perbi dilectores mundi sunt, de quibus dñs: Principes quidem extiterunt, & non cognoui, qui dũ
hac in vita sua bona recipiunt, vt in futuro crucientur, quasi mane comedunt, vt hora cœnæ à
consortio comedentiũ secludantur. Econtra terra illa, terra viuẽtium, quam dñs super maria Luc. 16.
& flumina, id est, super amaricãtes populos, & sæuientes seculi principes, fundauit in fide & prę- Psal. 5.
parauit in operibus bonis, beata est, cuius rex nobilis, vtpotè verus & consubstãtialis filius Dei,
idemq; secundũ carnem filius Dauid solusq; filius virginis. Cuius principes, quos idem rex no-
bilis exemplo suo sic disposuit, vt mane operentur sobria mente, negotia regni, & in tempore
suo comedant ad reficiendum, & non ad luxuriã, quia videlicet in hoc alieno tempore non lu-
xuriati sunt, sed laborauerũt, audiũt regem suum dicentẽ sibi, dum discumbere parat ipse in tem
pore suo: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis su-
per mensam meam in regno meo. Istis igitur & cunctis vanę gloriæ matutinis ascensoribus, quia Luc. 22.
non desunt pręconia scripturarũ, ex quibus audiant quid eos consequantur, satis est hunc regem
nobilem in sua persona grauiter & parce dixisse: Vos ascendite ad diem festum hunc, ego non
ascendo ad diem festum, quia tempus meum nondum impletum est, id est, * vt vos libet exalta- vos vt
mini quantum potestis, anteꝗ humiliemini, vt humiliemini postꝗ exaltati fueritis. Nam ego nõ Phil. 2.
ascendam in præsenti, neq; exaltabor, anteꝗ humiliter vsq; ad mortẽ, mortem autem crucis. Se-
quitur: [Hæc cũ dixisset, ipse mansit in Galilæa. Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse
ascendit, non manifeste, sed quasi in occulto] Actus diuersos vno verbo ascensionis hoc loco æ-
quiuocari perspicuum eũ, id est, alio sensu dictum esse à domino: Vos ascendite, ego non ascen-
dam, & alio nunc ab Euangelista dici: Vt autem ascenderunt fratres eius, tunc & ipse ascendit,
videlicet ipse secundum illorum sensum, qui dixerãt: Vt & discipuli tui videant opera tua quæ
facis, & si hæc facis, manifestas teipsum mundo. Respondit se non ascensurum, id est, sublime
de seipso spectaculum, gloriam quærendo præbiturum. Euangelista verò simpliciter viam cõ-
munem (vt solet) eodem verbo expressit, secundum terræ situm, eo quòd venientibus Hieroso-
lymam, in montana Iudææ foret ascendendum. Qui & distantiam ascensus huius & illius, quem
prædicti fratres intenderant, curauit apponere dicens, non manifeste, sed quasi in occulto. Qua-
re autem non manifeste, sed quasi in occulto? Videlicet quia tempus eius nondum aduenerat,
quia tempus eius nondum impletum fuerat. Quid ergo, vbi venit impletum est tempus eius. Ioan. 12.
quomodo ascendit? Plane non in occulto, neq; quasi in occulto, sed manifeste. Tunc enim turba
multa, quæ conuenerat ad diem festum, cum audisset, quia venit Iesus Hierosolymam, acce-
perunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant osanna, benedictus qui ve-
nit in nomine Domini rex Israel. Vtique tunc impletum erat tempus eius, quia collecto con-
cilio Pontifices & Pharisæi dixerant: Quia expedit vt vnus moriatur homo pro populo, & ab
illo die cogitabant eum interficere, videlicet quasi cum iudicio legitimo, & ea morte qua vo-
lebat ipse, scilicet, crucis patibulo, definierant eum interficere. Nam antea quæsierant eum
quidem Iudæi multoties interficere, sed non ita, vt implerentur scripturæ, & ideo (sicut paulo
ante dictum est) nolebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Et Ioan. 8.
cum tamen ambulasset illuc, & vellent eum (sicut post dicendum est) Iudæi lapidare, noluit
mortem admittere, quia non sic implerentur scripturæ. Tunc ergo impletum est tempus
eius, & idcirco non ascendit in occulto, sed manifeste, acclamantibus turbis, magno regi, Psal. 8.
magno filio Dei, magno & nobili filio Dauid. Quid ergo? Ergone prædictum tunc pa- Mat. 21.
trum suorum consilium approbauit, & iuxta sensum illorum mundo manifestari voluit? Luc. 17.
Minime, quia laus ista non ex hominibus, sed ex Deo fuit. Cui enim nisi Deo dictum est
in Psalmo: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hæc autem prophetia tunc
adimpleta est. Cum enim indignantes Pharisæi dicerent: Audis quid isti dicunt? Respon-
dit eis: vtique: Nunquid legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Igi-
tur neque tunc quando cum publicis laudibus ascendit, sed quodam quidem respectu in oc-
culto, quodam autem manifesto, & non in occulto. Nam quia sicut in tempore suo facturus
erat

erat, non ita & modo cum regiis laudibus ascendit, in occulto ascendit. Quia verò non sic ascen-
dit, vt latere vellet, nō in occulto ascēdit. Bene ergo cum hac temperatiua distinctiuncula quasi
Vbi est ille Matt. 3. in occulto dictū est. Sequitur. [Iudæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebāt: Vbi est ille?]
Ergo (inquit) quia non viderunt eum cum fratribus suis, id est, cum cognatione sua venisse, quę-
rebant eum male soliciti Iudæi, qui quærebant eum interficere. Et dicebant: Vbi est ille? Vide
nunc genimina viperarum, quanto sæuiant veneni præcordialis ardore, dum non dicunt vbi
Iesus, sed vbi ille? Nunquid enim eius quem quærebāt interficere, poterāt nomen nescire? Ergo
cordis illorum habitator homicida Diabolus, sic eos agebat, vt odio dictante, nomen salutis nō
possent, imo nollent attingere. [Et murmur multus de eo erat in turba.] Murmur multus, id
est, multa erat dissensio: multa (inquam) quia multorum rumoribus susurrata, sed non tam
Seditionis occasio noluit esse Iesus. vehemens, tamq; animosa, vt & seditio fuerit recte dicenda. Nā seditio recte dicitur, vbi par-
tibus aduersus alterutrum conflictantibus, diuisa respublica hostili discordia periclitatur, ita
vt laborante officio non leuiter præsidiali ditione possit sedari tumultus. Vnde & iuxta ætymo
logiam seditio, quòd sit sine ditione, dicta sit. Quæ vbi accidit, perimitur persona propter quam
Esa 91. Lucæ 4. euenit: datur enim & inimicis occasio maior accusandi, & iudici necessitas sit audiendi. At ve-
rò puer iste electus, super quem Deus pater posuit spiritum suum, vt iudicium gentibus profe-
rat, non contendit, neq; clamauit, nec audita est foris in plateis vox eius & omnimoda mansue-
tudine egit ac prouidit, vt propter se nulla vnquam oriretur causa seditionis. Non igitur seditio
facta est, sed timida dissensio submurmurauit ad sonum odij, vel inuidiæ Iudaicæ, dum velut
anathematizati nominis hominem quærerent eum, dicentes: vbi est ille? [Quidam autem Iu-
dæi dicebant, quia bonus est: alij autem dicebant, non, sed seducit turbas] Ex hac sensuum dis-
cordia murmur multus erat. Quid si isti qui dicebant, quia bonus est, hoc etiā dicere scirent vel
auderent, quia filius Dei est? Vtiq; non iam vtcunq; murmur multus, sed animosa fuisset obor-
ta seditio. Sed hoc solum dicebant, & vix dicere audebāt, quia bonus est. Nam sequitur: [Nemo
tamen palam loquebatur de illo propter metum Iudæorum.] Nemo (inquit) videlicet eorū qui
dicebant: quia bonus est, palam loquebatur de illo propter metum Iudæorū, scilicet eorum qui
dicebant: non, sed seducit turbas. Et notandū, q; cum hi pariter atq; illi Iudæi sint, eos tamē qui
dn̄m quærebant interficere, tam hic q̄ in omnibus persecutoribus eiusdem domini nostri, Euan-
gelista Iudæos appellare consueuit, ad distinctionem turbæ quæ vel ipsum consequebatur, vel
Triplices Iudæi. aduersus eundē nihil iniquū moliebat. Quorū causa vt manifestior fiat, sciendū & illud est, q a
tribus significationibus recte hoc Iudæorū nomen æquiuocari, & hanc esse deterrimā, quam hoc
Boni. loco Euangelista vult intelligi. Dicuntur enim recte Iudæi, quicunq; sunt confessores verita-
tis, videlicet secundū interpretationē huiusce nominis. Iudæus enim cōfessor interpretatur. Vn-
de diuinitus prouisum nō dubitamus, vt hæc dn̄i causa crucifixi super caput eius scripta Græce,
Matth. Hebraice, & Latine poneretur: Iesus Nazarenus rex Iudęorum, quia maxime tribus illis linguis
testimonia sua personat per totum orbem catholica fides Christianorū confessorum, contraria
huic intellectui significatione Iudæos dicimus istos insipiētes malignos, homicidas, effusores san
guinis Christi, qui vsq; hodie maledicunt Christū in synagogis suis, hæreditariam à parentibus
suis super se portantes eundem sanguinē Christi. Dicimus enim eos Iudęos, non quia sunt, sed qa
Iudæos se esse dicunt, mentientes, cum sint in synagoga satanæ. Media significatione, id est,
Apoc. 3. Mediocres. quæ nec bona, nec mala sit: nam in Christo Iesu nec circuncisio, nec pręputium, nec Gentilis, nec
Iudæus, sed sola fides requiritur. Media (inquam) significatione Iudæos dicimus omnes, qui [illegible]
Galat. 5 carnali generatione sunt Iudaici generis, simulq; eos qui cum essent Beniaminę stirpis, remanse-
runt in parte Dauidici regni, ad quorum distinctionē cæteri Israelitæ dicti sunt Samaritani, qui-
bus (vt in hoc Euangelista dictum est) non coutebantur Iudęi. Qua significatione hic appellatos
esse Iudæos non cōceditur in hoc multo murmure turbarū, cum (vt prædictū) illi quoq; fuerint
Iudæi, quorum nemo palam loquebatur de illo propter metum Iudæorū. Sequitur. [Iam autem
die festo mediante, ascendit Iesus in templum, & docebat.] Ille qui (vt paulo dictū est) nolebat
ambulare in Iudæam, quia quærebāt eum Iudæi interficere, quiq; tamē ascendit, sed quasi in oc-
culto & non manifeste, ecce ascendit, non in remotum ciuitatis angulum, sed in templum: non
saltem priuata die, sed die festo mediante, non saltem clauso ore sub silentio absconditus, sed in
Christ9 non fuit timid9. splendida doctrinę authoritate cōspicuus. Nunquid hoc in loco vacat illi perfidiæ, dn̄m ma-
iestatis Christū timiditatis arguere vel impotentiæ, videlicet q; mortē timens, & quantū poterat
declinare studens, noluerit in Iudæā ambulare? Aut nunquid mutabilitate vlus est, fuitq; in illo,
est & non, vt prius noluerit illuc ambulare, & postea propter verba talium fratrum suorū mu-
tatus est vt ascenderet, quo noluisset ascendere. Ergo magis in hoc quoq; facto dicamus de Deo
Dei filio, quia apud ipsum est sapientia & fortitudo. Nam sapientiæ solius diuinæ est, quam ho-
Iob. 12. minum nemo potest cōprehendere, q; tempus mortis suæ nouit mundū aduenisse, & idcirco non
vult in Iudæā ambulare, mortisq; ministris licentiā vel opportunitatē sceleris permittere. Forti-
tudinis vero est, q; in mediū inimicorū suorū ascendit, & docet in festo mediante quodammodo
iubens

iubens morti inhianti, vt foris excubet, suumq; promissum expectet, morituri arbitrio frenata, & imperij eius capistro ligata. Nec enim errabit in tuta potestatis suæ conscientia qua & Herodi mandauerat quærenti se occidere. Ite (inquiens) dicite vulpi illi, ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio, hodie & cras, & tertia die consumor, & nunc docens in domo patris sui, sua quondam habitatione, quæ nunc sibi facta erat spelūca Hyenæ, quodammodo dicebat morti importunæ. Ecce inseruio doctrinæ præsenti festo scænophegiæ, & postmodum futuro festo enceniorum, & in tertio paschæ festo tecum ô mors agonizor. [Et mirabantur Iudæi dicentes: Quomodo hic literas scit, cum non didicerit?] Admiratio Iudaica pœnalis & impatiens ad audiendum, derrahentis inuidiæ liuor est, qua vrgente, dum sapientiæ docentis nequeunt obuiare, saltem ex præsumptione magisterij nituntur personam illius premere. Quod si talem patremfamilias hi maximè, qui clauim scientiæ tulerant, ægerrimè ferebant, omnes scientiæ thesauros obtinere, & indignabantur quod quicq; sciret is, qui non per ipsos introisset, quanto magis domesticos suos ab illis infestandos esse nouerat, quando in eodem doctrinæ miraculo inciperent maiora facere, seipso tamen illis dona tribuente? Nam ipse in templo illorum docens vna tantū lingua, nihilominus ad vnam tantum loquebatur gentem, credentibus autem in se, vadens ad patrem, hoc daturus erat, vt omnibus linguis omnium gentium magnalia Dei loquerentur, nec solum loquerentur, sed etiam quod maius est, scriptis homines quondā sine literis & idiotæ, scriptis (inquam) cuncto mundo ipsum annuntiarent inexpugnabilibus, & post ipsos eorum sequaces viri orthodoxi, gratiam donationū habentes à spiritu sancto diuidente singulis prout vult. Proinde quoniam & domestici eius talia multo magis erant audituri à notis suis egregiam ipsorum scientiam fastidientibus, tale responsum oportebat ab illo dari, quale sufficienter & vocem formaret, & dignam defensionem pararet illis quoq; inuidiā sustinentibus. Sequitur ergo: [Respondit eis Iesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit.] Quid hac responsiōe verius? Quid ad defendendam sanæ doctrinæ dignitatem fortius? & ad leniendā inuidiam (si tamen leniri posset) suauius? Mea (inquit) doctrina non est mea, subauditur, sicut doctrina Pharisæorum doctrina sua est, quia videlicet doctrinam, sensumq; suum in plerisq; doctrinæ Dei nō cōmunicant docentes seruare mandata hominū. Dei quippe traditiones propter suas traditiōes dereliquerunt, legemq; sanctam, iustam & bonam, lucris suis & voluptatibus propriis seruire cōpellunt. Prophetia quoq; pseudoprophetarum, prophetia sua est, quia profecto non spiritui Dei spiritum suum, vel voci Dei, vocis suæ commodauerunt organum, sed prophetāt de corde suo dicentes: Hæc dicit dominus, cum dominus non miserit eos, talium ex opposito liquet quantum ad rem attineat, quōd ait: mea doctrina non est mea. Simul namq; intelligi vult q subaudiendū sit contrario, vestra doctrina non est Dei, sed vestra. Et omnino quoniam & mea doctrina, & non est mea dixit, sic intelligendū est, ac si dixisset: mea doctrina non ex homine, sed ex Deo est. Alioquin locus non esset aduersatiuæ coniunctioni, cum qua subiunxit, dicens: sed eius qui me misit. Igitur hodie quoties de infimis quilibet aliquem assequitur doctrinæ gradum, vt valeat cū Iesu ascendere in templum, & in medio ecclesiæ aperire os suum, si qui vitio Iudaico fastidiant illum, quia forte magnos & insignes Cathegetas, longa terrarum spacia non circuiuit, nec quærendo peregrina studia relegit, & ob hoc dicant: quis est hic, vel quomodo literas scit, cum non didicerit? sufficit illi ad defensionem, si verum dicere queat, quōd sua doctrina nō sit sua, sed eius cuius est omnis vera doctrina. Hac enim magnā distantia catholicā profitens doctrinam, vniuersas hæreses anathematizat. Hæreticorū quippe (qualis fuit Arrius vel Macedonius, siue Donatus) cæterorumq; professio ista non est, quibus contra aquæ furtiuæ dulciores sunt illis fontibus, vel aquis, quas iuxta Psalmistam emittit Deus, & quæ inter medium montium pertransēūt, id est, singulis illis magis placet propria, q̄ illa quæ omnium sanctorum cōmunis est catholica atq; Apostolicæ fidei doctrina. Dicat itaq; vnicus Dei filius, qui extra patrem nihil docet atque operatur, dicat (inquam) ipse, q vnumquemq; doctorem sanctæ ecclesiæ dicere vult: Mea doctrina non est mea, id est, non facit hæreses & schismata, quomodo faciunt eorum doctrinæ, qui nouitates vocum amantes, derelinquunt traditiones Dei propter traditiones suas. Amplius autē ex subsequentibus sensus iste declaratur. Ait enim: [Si quis voluerit voluntatē eius facere, agnoscet de doctrina vtrū ex Deo sit, an ego à meipso loquar] Vt ergo præeunti sententiæ sequēs ista manifestius concordet, primū quid sit a semetipso quemq; loqui, peruidendū est. Philosophorum sententia est, quorū diffinitiones contrariæ sunt, & ipsa esse contraria, quam & ita cōuertere licet, vt dicas, quæ contraria sunt, eorū diffinitiones esse contrarias. Sunt autem hæc manifeste contraria, nec simul possunt esse, scilicet quemq; à semetipso loqui, & doctrinā eius ex Deo esse. Contrario nāq; modo hæc ipsa sapientia nunc opposuit, cognoscet (inquiens) de doctrina, vtrū ex Deo sit, an ego à meipso loquar. Igitur diffinitiones à semetipso loquentis contrarias esse oportet diffinitionibus ex Deo loquentis. Est aūt ex Deo loqui, sic loqui, quomodo spiritus veritatis suggerit .i. nō de corde proprio quicq; cōfingere, sed sicut corde sentitur, ita & ore veritatē proferre. Igitur econtra à semetipso quemq; loqui, mendacium loqui est: prophetare quemq; de corde suo

Lucæ.13
Hier.12
Matt.10
Colos.2
Act. 2.
1.Cor.12
Matt.15.
Rom.7.
3.Reg.
viii.
Hier.23
Mea doctrina non est mea.
Prou.9.
Psal.103
1.Tim.6
Mat.15.
Ex Deo loqui.
Hier.23

hendiſtis loquentem in nomine Domini, quòd Dominus non præceperit? Aut nunqid ex no-
mine deorum alienorum loquutus ſum vobis? Nunqd in nomine Domini prędixi verbũ quod
non euenerit, & hoc vel illud ſignum habetis legitimum, ꝗ me Deus non miſerit? Cum dico re- Ioan. 4.
gulo: Filius tuus viuit, cum dico de cæco nato: neq; hic peccauit neq; parentes eius, ſed vt mani- Ioan. 9.
feſtentur opera Dei in illo, &c. quæcunq; prædico eueniunt, quæ & ipſe prædicens facio, faciens
prædico. Quid ergo me quæritis interficere? [Reſpondit turba & dixit: Dæmonium habes, quis Canes
te quærit interficere?] Ecce iſti ſunt canes, de quibus hic opprobrium hominum & abiectio ple- Iudæi.
bis propter nos factus, in pſalmo dicit: Quoniam circundederunt me canes multi. Fruſtra labo- Pſal. 21.
rat hic intentio deſcribentis: neq; enim hunc latratum nequiſsimorum canũ, verbis poſſet vllo Eſa. 56.
modo conſequi. Sed hoc mirari licet, qualiter iſti homicidæ inſipientes & maligni, homicidium Homi-
quod mente pertractant, eum tanta reſponſionis amaritudine, & negando confitentur, & con- cidæ.
fitendo negant. Ita ſibi contrarij ſunt, tanta vi veneni ardentis inſaniunt. Quæ enim res gene
rare ſolet homicidium niſi odium? Quando autem aliquod homicidium maiori odio perpetratũ
eſt, ꝗ quod indicat hoc amarum & nequiſſimum conuitium? Igitur ſuperfluum fuiſſet ad con-
uincendum eos, verbis contendere dicendo: Ego dæmonium non habeo, ſed verum dico, quia
vos me quæritis interficere, cum ipſi ſatis aperte graſſantis odio venenum euomerent tali re-
ſponſione. Proinde quod cœperat dicendo: Quid me quæritis interficere, proſequitur ſubiungẽ- Mirari
do: [Vnum opus feci & omnes miramini.] Quo de opere dicat, paulopoſt ipſe manifeſtat di- hic eſt
cendo: quia totum hominem ſanum feci in ſabbato. Hoc opus illi mirabantur, id eſt, magnifice indigna
inter ſe quærendo velut magnum & inauditum ſcelus, tanq; pro lege Dei, magno zelo indigna- ri.
bantur. Nam quod hic ait: & omnes miramini, paulopoſt repetens eandem admirationem vo-
cat indignationem, dicendo: mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in ſabbato. Ait
ergo: Vnum opus feci, & omnes miramini. Percunctante illo atq; dicente: quid me quæritis in-
terficere? id eſt quam cauſam habetis, vnde poſſitis accuſare, interficientes me? poterant ſecun-
dum machinationes ſuas reſpondere illi: quia non es tu à Deo qui ſabbatum non cuſtodis. Sed
iamdudum experti fuerãt, hoc ipſum ab illo multo magis in ſeipſos poſſe retorqueri, quia mul-
toties dixerat eis: Hypocritæ, quis veſtrum non ſoluit bouem vel aſinum, & ducit eum ad a-
quandum die ſabbati? & ſimilia. Proinde irati tacuerunt, imo & tacendo peius inſanientes ira-
cundam odij flammam vomuerunt. Opportune ergo ipſe cauſam eandem, vt rationabiliter
defendat, illis tacentibus indicat, & protinus eandem defenſionem hoc modo inchoat. [Propte-
rea Moyſes dedit vobis circumciſionem, non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus, & in ſabbato
circumciditis hominem.] Tota cauſæ defenſio in vltima clauſula conſtituitur, qua dicit: & in
ſabbato circumciditis hominem. Propterea, inquit, quia vnum opus feci, & omnes miramini, & Lucæ 13.
mihi indignamini, propterea inquam iamnunc legitima defenſione vtens, dico vobis: Moy- Matt. 12.
ſes dedit vobis circumciſionem, id eſt, ſicut cætera, ſic & hoc mandauit vobis, vt circumcidatis
hominem. Non dico quia ex Moyſe eſt, nam ante Moyſen ex patribus eſt, ſcilicet Abraham, Circum
Iſaac & Iacob: ex patribus inquam, id eſt, ex eo quòd ſunt patres, quòd crediderunt ſemen ſe ac ciſio.
cepturos, in quo benedicerentur omnes gentes. Similiter & ſabbatum Moyſes dedit, nõ quia Gene. 17.
ex Moyſe eſt, ſed ex Deo, id eſt, ex eo quod requieuit Deus die ſeptimo ab omni opere ſuo, & be
nedixit diei ſeptimo, cum ita diuerſis ex cauſis circumciſionem & ſabbatũ, vnus idemq; Moy- Sabba-
ſes ſcripto dederit vobis, & antiquior ſabbati quam circumciſionis cauſa ſit, & circumciſio qui- tum.
dem ex patribus, ſabbatum vero ex Deo ſit, in ſabbatis circumciditis hominem, vt nõ ſoluatur Gene. 2.
lex Moyſi, abſq; vlla exceptione ſabbati, iubet hominem die octauo circumcidi. Ad hæc inquit.
[Si circumciſionem homo accipit in ſabbato, vt non ſoluatur lex Moyſi, mihi indignamini, Gene. 17.
quia totum hominem ſanum feci in ſabbato?] Totum inquam hominem ſanum feci in ſabba-
to, circumciſio vera, quanquam bonum opus eſt, & ideo non eſt violatio ſabbati, non tamen to-
tum hominem ſanum facit. Nam & ſi interiorem ſanat hominem in his duntaxat, qui cauſam
tenent, cuius circumciſio ſignum eſt, ſcilicet Abrahæ fidem, non tamen exteriorem ſanat, ſed
potius lædit, & dolore afficit hominẽ. Ego autem dum hoc opus facio in ſabbato, propter quod Iohan. 5.
mihi indignamini, Verbi gratia, dum dico huic: Tolle grabbatum tuum & ambula, alij verò: Matt. 9.
Extende manum tuam, alij vero cæco nato lutum ſuper oculos pono, totum hominem ſanum Iohan. 9.
facio, quia videlicet dum extrinſecus redintegro, intrinſecus ad fidem informo videntibus cun-
ctis, quòd non humano vel communi medicorum opificio, ſed diuina virtute rem perficio. [No Eſa. 53.
lite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate.] Et quidem vir deſpectus, & no- Exo. 34.
uiſſimus virorum ego conſideratus ſum, & aſpectus meus in me non eſt. Moyſes verò vir ma- Leuit. 19.
gnus, & ſpectandæ memoriæ, vir antiquus, & primus populi Dei dux, cuius facies ex collocutio
ne Dei ſplendida facta eſt. Sed enim præcepit lex, quam dedit idem Moyſes, non conſiderandũ
perſonam pauperis, nec honorandum eſſe vultum potentis: ſed iuſte inquit iudica proximo tuo.

Igitur nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate, id eſt, non faciem Moy-
ſi, faciemq; vel præſentem perſonam filij hominis, ſed merita rerum penſante. Circũciſio quam

O dedit

Gene.17 dedit vobis Moyses (vt prædictum est) filios Abrahæ, qui fidem eius sequuntur, interius qui-
dem sanat, ne pereat anima illa populis suis, sed exterius vulnerat: non ergo totum hominem
sanat. Vnum autem & solum opus quod feci in sabbato, interius hominem & exterius sanat,
probante exteriori sanitate, quod habebat filius hominis in terra potestatem dimittendi pec-
cata, quæ est interior sanitas, cuius circumcisio spem per promissum semen Abrahæ, quod est
Christus, præparat. Quid igitur quæritis me interficere, nullam aliam habentes causam, nisi quia
totum hominem sanum feci in sabbato? Quod ad hæc illi tacuerint, & insu mitatem causæ suæ,
licet inuiti, considerantes, iras suas ad tempus cõtinuerint, sequentia patenter innuunt. Nam se-
quitur: [Dicebant ergo quidam ex Hierosolimis: Nonne hic est quem quærunt occidere? Ecce
palam * nunc loquitur, & nihil ei dicunt.] Ac si aperte dicerent: Iudæi quidem quibus dixerat Iesus:
quid me quæritis interficere, responderunt: dæmonium habes, quis te quærit interficere, & nũc
eodem Domino Iesu pro se rationem reddente tacebant, & eo palam loquente nihil ei dicebãt.
Sed adeo verum illud erat, vt quidam ex Hierosolymis, qui vtiq; non per famam didicerint,
vel per opinionem sciebant, sed præsentes, ipsi præsentium conspirationes & conuenticula o-
culis viderant, & auribus audierant, mirarentur, quod nunc eo præsente & palam loquente nihil
ei dicerent. Et dicebant: [Nunquid vere cognouerunt principes, quia hic est Christus? Tanta
quippe mutatio, tanta Iudæorum taciturnitas videbatur non euenisse sine causa maxima: Nun-
quid ergo inquiunt principes se errasse intellexerunt, & ipsis resipicentibus, Iudæi qui quære-
bant hunc occidere, nihil dicunt ac faciunt, quemadmodum post magnam tempestatem ventis
cessantibus, fluctus seri maris sedato feruore conquiescunt. Adhuc existimari poterãt isti Hie-
rosolymitæ, qui hæc dicebant de illis esse qui credebant in eum, & sic dixisse: nunquid verò co-
gnouerunt principes, quia hic est Christus? vt subaudiendum esset, sicut & nos cognouimus, nisi
repugnaret quod sequitur: [Sed hunc scimus vnde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit,
vnde sit. Et paulopost de eisdem dicitur: Quærebant ergo apprehendere eum, & nemo in eum
misit manus, quia nondum venerat hora eius. Igitur non credendo dixerunt: nunquid vere co-
gnouerunt principes, quia hic est Christus, sed argumentando obsistere conati sunt, ne Christus
esse crederetur. Nam velut metuentes, ne forte principes cognouerint & acquieuerint credere, quod
ipse esset Christus, protinus assumunt id quod essentiæ Christi repugnare videatur: Sed hunc
scimus, vnde sit, Christus autem cum venerit nemo scit vnde sit. Cui assumptioni si concessum
sit, continuo conclusioni datur locus, vt dicatur. Igitur & principes errant, si videntur sibi co-
Hunc sci- mus vnde sit. gnouisse, quod ipse sit Christus. Verum hæc sententia constans aut firma non est, quam assum-
pserunt, vnam solam Christi naturam, scilicet humanam considerantes, iuxta quam dicere po-
terant, sed hunc scimus vnde sit, Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit. Nam & si re-
Matt.13 uera homo erat Galilæus de ciuitate Nazareth, non tamen erat (vt putabant) filius Ioseph, de
Dei quo & sæpe improperabant ei dicentes: Nonne hic est filius fabri? sed erat filius * virginis. Ergo
non recte neque constanter assumpserunt dicentes: Sed hunc scimus vnde sit, quippe qui solam
in illo naturam carnis attendebant nec ipsam bene nouerant. Ergo ne inexpugnati ad conclu-
sionem procurrentes, viderentur sibi inexcusabiles, obuiandum erat eis velociter. Quod & fa-
ctum est. Nam sequitur: [Clamabat ergo Iesus in templo dicens: Et me scitis, & vnde sim scitis,
& à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis.] Hæc dicens Iesus, non fru-
stra clamabat, quia videlicet clamore, id est forti prædicatione, res digna erat: Et me inquit sci-
A meip- so non veni. tis, & vnde sim scitis, &c. Ac si diceret: secundum hominem quidem & me Iesum esse scitis, &
hominem Galilæum esse scitis, sed est alia in Christo, id est, in meipso natura, secundum quam
nemo vestrum scit vnde sim, & secundum illam naturam nunc dico, quia à meipso nõ veni, vi-
delicet quomodo venturus est ille iniquus homo peccati, filius perditionis, cuius aduentus erit
secundum operationem mendacij, sed est verus qui misit me, quem vos nescitis, quia videlicet
2. Thess. 2. sicut alio loco iam dixi, neq; vocem eius vnq; audistis, neq; speciẽ eius vidistis. Ego scio eum quia
ab illo sum, & ipse me misit. Scio & bene scio eum, vtiq; ab initio antequam talis ego fierem,
qualem me vos scire potestis, dicentes: sed hunc scimus vnde sit. Et vnde hoc mihi quòd scio
eum: Videlicet quia ab illo sum, vtiq; non eo modo, quo & vos ab illo estis, qui tamen (vt præ-
dixi) illum nescitis. Vos enim ab illo estis facti vel creati, ego aũt simpliciter & absolute sum,
quia non me creauit aut fecit, sed genuit, & vt talis fierem, quem scire vos possetis, ipse me misit.
Iohan.6 Ne igitur dixeritis, vel me hoc solũ esse quod scitis vnde sim vel Christũ illum solũ esse, quod nemo
sciat vnde sit, id est, nec solum filium hominis, nec solum filiũ Dei, sed vtrũq; simul, & quod scire
potestis vnde sit, & quod nemo sciat vnde sit, id est, filium hominis pariter & filium Dei. Hæc di
cens Dominus, æstimationẽ illorũ de Christo non solũ non diminuit, sed & in maius auxit. Illi
namque non eo respectu dixerunt. Christus autem cum venerit, nemo scit, vnde sit, nec eo sen-
Esa.53. su legere soliti erant: Generationem eius quis enarrabit, vt sentirẽt illum esse consubstantialem
filium Dei, sed in cæteris plerisque traditiones suas præferebant traditionibus Dei, sic & hanc
opinionem suam, qua dicunt isti: Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit, prætu-
lerant

ierant scripturis propheticis. Traditio quippe illorum erat, Christum media nocte venturum in similitudinem Aegypti temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & dominus super tabernacula transijt, & sanguine agni postes consecrati sunt, & sic eum venturum non tanquam Deum & hominem, sed tanquam purum, licet magnum, hominem. In hac opinione occupati, suo sensu dixerant: Christus aut cum venerit, nemo scit vnde sit, licet principes sacerdotum & scribae percunctanti Herodi, vbi Christus nasceretur, respondere nouerint: In Bethlehem Iudae, sic enim scriptum est per Prophetam, &c. Insipientes & maligni qui scire poterant vnde esset Christus, tunc quando quaerebatur ad occidendum, nunc autem nesciunt, & nescire volunt vnde sit Christus, dum quaeri inciperet ad credendum. At verò Christus non se de ignotis vel secretis regionibus, vbi olim translatus fuerit, sed ab eo venisse asserit, & illic prius fuisse quam de Maria nasceretur, vel in Galilaea conuersaretur, quo respicientes dicebant: sed hunc scimus vnde sit. Igitur aestimatione illorum non minus, sed plus quam de Christo aestimare poterant, de seipso pronunciauit. [Quaerebant ergo eum apprehendere, & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.] Quamuis caeci & surdi essent, & ideo forte non satis clare aduertere potuissent in praedicto clamore veritatis, vtranque scilicet diuinam pariter & humanam commendatam esse naturam Christi, quippe, cum hodieque plerisque nostrûm huiusmodi sermo non adeo sit ad intelligendum facilis: summam tamen eius vel intentionem facile erat intelligi, videlicet hoc eum dixisse, quòd Christus ipse deberet credi. Sed hoc solum magnę inuidię & odio ingenti exasperando sufficit, quemadmodum camino ardenti permodicum olei satis est iniecisse, vt flamma furens repente exundari ac diffundi possit. Ergo quaerebat eum apprehendere, videlicet vt vincerent sua rabie, quia vincebantur eius ratione. Sed quia nondum venerat hora eius, hora inquam non fatalis, vt mathematici putant, sed hora à seipso vitae & mortis imperatore praefinita, nemo misit in illum manus. [De turba autem multi crediderunt in eum, & dicebant: Nunquid Christus quando veniet plura signa faciet, quam quae hic facit?] Multitudines, quae de regionibus vel exteris ciuitatibus conuenerant ad diem festum, turbam hic appellat, videlicet ad distinctionem eorum, qui ex Hierosolymis erant, qui & supradicto modo altercantes & clamante Iesu (vt iam dictum est) amplius insanientes, eum apprehendere quaerebant. Illi quia erant stipula, & principes eorum vel pharisaei ignis, pariter succensi ardebant in saluatorem. Turba verò praedicta, quae conuenerat, pro quanto ad hoc incendium longius vel propius accedebat, pro tanto magis vel minus odij furentis igne calebat. Itaque multi, quos quasi longius stantes ille ignis inuidiae non afflauerat, crediderunt in eum, & dicebant. Nunquid Christus quando veniet, plura signa faciet, quam quae hic facit? Ac si dicerent: Christus quando veniet, vtique ex signis magnificis, quae facturus est, cognoscendus est. Sed nunquid plura vel maiora his quę hic facit, vel ipse facturus est, vel exigi ab ipso opus erit? Igitur quoniam & Christum se esse dicit, & hoc tantis comprobat signis, rationem non videmus, cur in eum credendum non sit. [Audierunt turbam murmurantem de illo haec, & miserunt principes & pharisaei ministros, vt apprehenderent eum.] Audierunt principes & pharisaei turbam murmurantem, id est, non excitatam in seditionem, sed leniter submurmurantem, eo quòd ab eorum inuidia diuersam generent voluntatem. At verò ipsi ad omnem ventum habebant, quasi idoneam desiderantes occasionem, vt haberent, vnde illum apud Romanum praesidem quasi legitime accusarent. Igitur audito quòd de turba multi crederent in eum, & de illo diuersis sententijs partes diuisae murmurarent, quia supradicto conflictu de sabbati solutione, illo defendente se, ipsi causa ceciderant, suamque rationem infirmam esse cognouerant, nunc respirauerunt, quia seditionem propter illum factam criminari se posse sperabant, licet praedictum turbae murmurium, longe à seditione distaret, vnde ciuitatibus vel rebuspublicis solet timeri periculum. Itaque miserunt ministros, vt apprehenderent eum. [Dixit autem eis Iesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui me misit.] Iudaeis quęrentibus eum (vt supra dictum est) apprehendere, principibus & pharisaeis nunc mittentibus, ministris quoque venientibus illum apprehēdere, haec inuictae maiestatis suae conscius locutus est Iesus: Adhuc, inquit, modicum tempus vobiscum sum. Conscius inquam potestatis suae, nec ignorans quibus vinculis ligatum, vel quo circulo naribus infrenatum teneret, cubantem in cordibus illorū praepositum mortis diabolum, dixit haec & caetera quę sequuntur. Ac si diceret: Tam cito vultis me comprehendere, sic festinatis occidere, & quia grauis sum vobis ad videndum iam nunc in coetu viuentium properatis excludere me. Sustinebitis & expectabitis paulisper donec perficiā sanitates, & impleam tempus meum, & interim velit nolit agitator vestri, dux mortis & inferni, viuens ego eum viuentibus, mortalis cum mortalibus vobiscum ero, inter vos ambulabo. Cum perfecero opus meum, mala voluntas vobis innata est, facultas danda est. Facitote vt libet. Sed cum feceritis, nolite gaudere, nolite exultare. Nam vestro scelere ab hac vita eiectus, vado ad eum qui misit me. Quid deinde? Iam nunc dico vobis. [Quaeritis me,* & quo ego vado, vos non potestis venire.] Vos qui nunc me quaeritis, vos qui nunc tantam stimulante inuidia causam habetis, vt me quaeratis, nolite putare, quòd

Exod. 12

Matt. 2. Matt. 3.

De turba multi crediderūt in eum.

Praetextu seditionis volueruut Iesum apprehēdere Iudaei.

Ioh. 10.

Luc. 13.

Deut. 32

* & nō inuenietis

postquam me occideritis, causa hæc cessare debeat, propter quã me nunc quæritis. Non ita erit.
Psal. 112. Sed nunc multo magis ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipien-
Psal. 11. Psal. 71. tem, in irã vos mittã. Iam nunc vna quidẽ turba vnius gentis vel terræ huius plebecula submur
murat, quibusdã credentibus & dicentibus: Nunqd Christus cum venerit, plura signa facturus
est, q̃ quæ hic facit, tunc aũt à solis ortu vsq; ad occasum, laudabile erit nomen Christi dñi, & lau
dabunt eum omnes gentes, laudabunt eũ omnes populi, & tunc implebitur quod scriptum est:
& dominabit̃ à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarũ, corã illo procidẽt
Aethiopes, & inimici eius terrã lingent, &c. Tunc vtiq; maior iq̃ nũc inuidia quæretis me, cu-
Matt. 23 pientes nomen meum extinguere, sed frustra. Nam quo ego vado, vos non potestis venire. Nũc
vbi ego sum, vos potestis venire, imo quia ego ad vos veni, vos me potestis inuenire, & post mo
dicum etiã poteritis apprehensum de vestra terra viuentiũ conterendo eijcere. Verum hoc vo-
bis facientibus, ego vado quo vos non potestis venire, sed nec saltẽ lapidẽ illuc poteritis iacere.
Quæretis tamẽ me ardentissima persequutione, & seruos meos quidẽ occidetis, flagellabitis, cru-
cifigetis, lapidabitis, & de ciuitate in ciuitatem persequemini. Me aũt contingere nõ poteritis, sed
sospes ego, cum alios occideritis, alios substituam testes meos, vt magis ac magis gens insipiens
æmulemini. [Dixerunt ergo Iudæi ad semetipsos: Quo hic iturus est, quia nõ inueniemus eum?
& nõ inuenietis Quis est sermo quem dixit, quæretis me, & vbi ego sum, vos non potestis venire? Nunquid in
dispersionem gentium iturus est, & docturus gẽtes?] Ad semetipsos hoc dixerunt, & non ipsum
interrogauerunt, nec enim in humilitatis arcem, quæ superbis mentibus ardua nimis est, saltem
tantillum aspirare poterant, vt ab ipso quicq̃ intentione discendi quærerent. Nũquid autem in
Gen. 49 dispersionem gentium iturus est & docturus gentes? O Iudæi vitæ desertores, & salutis inimici,
timor quem timetis, vobis eueniat, & quod veremini vobis accidat. Adeo ne timetis, ne si post
Christum totus mũdus eat, & gentibus Deus innotescat, vestra singularis gloria depereat? Hoc
Matt. 12. enim vobis præsaga mens vestra prædicabat, q̃ si iuxta prophetiã Iacob Christus venisset, qui
expectatio gẽtium foret, vestra de vnius Dei cultu, tanq̃ vnicornium, singularis superbia super
terram se vltra magnificare non apponeret. Igitur & vos abundantia cordis ad vosipsos locuti
estis: quia quod timebatis, propter quod Christo inuidetis, & nequaq̃ nõ videndo, sed inuidendo
Abac. 3. persequimini, ore maligno eructastis nequitia crapulati. Ibit in dispersionẽ gentium, & docebit
gentes, & dum vos hoc præcauentes, q̃ auertere volẽtes ipsum occideritis, tunc super equos suos
& quadrigas saluationis ascendens, tota salute secum à vobis transmigrante, in dispersionẽ gen-
Ionæ. 2. tium equitabit. Mors ipsa via est vitæ ad gentes proficiscenti. Sic Ionas non per aridã transi-
Transitus Christi ad gẽtes præfiguratꝰ uit in Niniuen ciuitatẽ magnam, sed mare ingressus, moxq; abysso vallatus, & pelago cooper-
tus, atq; post triduum de ventre ceti reuocatus, tandem ambulauit in Niniuen magnã, & prædi-
cando cõmouit & conturbauit illã, vt sanaretur per pœnitentiã triduanã, & ita saluata Niniue,
exaruit cucurbita, quæ obumbrauerat capiti Ionæ, videlicet in typum vestri, quorũ synagoga
templumq; vel sancta sanctorũ, quondã Dei tabernaculũ, gentilium ecclesia florescente exaruit.
Sic hæmorroussa tangente fimbriã vestimenti Dñi, & à fluxu sanguinis liberata, confestim ar-
chisynagogi filia mortua est, quæ tunc profecto nata fuerat, quãdo in infirmitatẽ incidit mulier
Matt. 9. prædicta. Nã & puella erat annorũ xij. Et hæc mulier habebat in infirmitate annos xij. Quid sibi
vult hoc? videlicet q̃ tunc synagoga in Abraham, Isaac & Iacob nata est, quando gentilitas in
idololatriam defluere incipiebat, & ecce gentilitate ab eiusdẽ idololatriæ fluxu sanata per fidẽ
Christi, retro accedendo, & fimbriã vestimenti eius tangẽdo. i. post ascensionẽ eius in eũ credẽdo:
gentilitate inq̃ per fidem sanata, emoritur in infidelitate, synagoga præ inuidia. Igitur verũ est,
quia in dispersionẽ gentium iturus est, & docturus gentes. Et quoniã vos per timidã inuidentiam,
quasi diuinantes eius rei mentionẽ fecistis, iam nunc in semetipso præfigurare nõ distulit, qualiter
vel in quo in dispersionẽ gentium iturus, & gentes docturus sit. [In nouissimo aũt die magnæ fe-
stiuitatis, stabat Iesus & clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat.] Nouissimus huius
festiuitatis dies octauus est. Sic enim de hac festiuitate scriptum est: Primus & octauus dies erit ce
Leuit. 23 leberrimus atq; sanctissimus. Significat aũt nunc in mysterio Dñi stantis & clamantis eodẽ anno
Quid designet hic nouissimꝰ dies festiuitatis Iudæorum. secuturam paschæ festiuitatem, vtiq; nouissimam veteris, primamq; noui testamenti: quia pro-
fecto post illam paschalem vesperam, qua Dñs cum discipulis suis typicum pascha mox traden
dus manducauit, quicquid Iudæi celebrauerunt, non iam festiuitas aut solennitas, sed (iuxta pro
phetam) stercus solennitatum debet nuncupari. In illa namq; nouissima festiuitate magna, ste-
tit Iesus in conspectu patris, preces supplicationesq; (vt ait Apostolus) offerens cum clamore
valido & multis lachrymis: dum percussus violentia passionis: sicut præfiguratũ est in illa pe-
Mala. 2. tra, quam Moses virga percussit, effudit nobis de semetipso quod biberemus, primum aquam
Hebr. 5. qua ablueremur, & sanguinẽ suum quo potaremur: deinde insufflando spiritũ sanctũ dans Apo
Exod. 17 Num. 20 stolis, & iuxta alium Euangelistã, aperiens illis sensum, vt intelligerent scripturas: quod est vere
Ioha. 20 bibere salutares aquas. Deinceps perstitit clamans vehementer, clamans gentibus cunctis, &
Luc. 24 quodammodo dicens, si quis sitit, veniat ad me & bibat, dum receptus in cœlum, dato spiritu
sancto

sancto cœlos cõmouit, qui enarrarent gloriam Dei, ita vt nõ essent loquelæ neq; sermones quo-
rum non audirentur voces eorum, vt in omnem terram exiret sonus eorũ, & in fines orbis terræ Psal, 18.
verba eorum. Totus quippe sonus siue narratio eorum, clamor erat Iesu, inuitantis vt omnes si-
tientes venirent ad aquas, & accipere properarent gratiã spiritus sancti, in remissionem peccato
rum, & deinde diuidente (prout vult) eodem spiritu biberent de lege & prophetis, per fidẽ Euan 1. Cor. 12.
gelij salutarem, quam prius non habebant, abundãtiam verbi Dei. Igitur bene in nouissimo die
magnæ festiuitatis stabat Iesus, & clamabat dicens: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, quia cun
ctis hominibus cuiusq; gentis vel conditionis, desiderantibus saluari, ex tunc non solum aperuit
salutis aditum, sed etiam altisona prædicatione cunctos inuitauit ad bibendum vitæ salutis po
culum. Et adiecit. [Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ vi Prou. 5.
uæ] Scriptura prouerbiorum est, quæ sic dicit sensu eodem, verbis paululũ diuersis. Nec solum
hoc, sed & quod præmissum est eidẽ scripturæ concinit. Nam quod hic dixit: Si quis sitit, veniat
ad me & bibat: hoc ibi sic dictũ est: Bibe aquam de cisterna tua, & fluenta putei tui. Et quod hic
subiunxit: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc ibidem sic subiunctũ est: Deriuentur fon
tes tui foras, & in plateis aquas tuas diuide. Ergo sic scriptura dicit: Flumina inquit aquæ viuæ
fluent de ventre eius, qui credit in me. Ac si dicat: Quid male soliciti estis, dicentes: Nunquid in Flumi-
dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? An putatis, q; si me occideritis, illud præ na aquę
cauentes, iam nõ sit qui gentibus salutẽ, quam illis inuidetis, annunciet? Non est ita. Nã qui cre- viuæ ad
dit in me, per ipsam mortem qua vos me occideritis, accipiet spiritum sapientiæ & scientiæ, & im gentes
plens mundũ abundantia doctrinæ euangelicæ, non sinet (vti vos vultis) nomen meum perire, deriua-
vel dispersioni gentium Dei notitiam deesse. Quod & factum est. Ecce quam multi credentium ta.
biberunt aquã sapientiæ salutaris de cisterna legis, & fluenta viua de puteis euãgelij, & deriuati
sunt fontes eorum foras, & largis expositionibus in plateis aquas suas diuiserunt. Illi qui tã tunc
in eum primi credebant, scilicet Apostoli, primi biberunt, & de illo primitiæ ecclesiæ paradiso,
primum quatuor Euangeliorũ flumina fluentia, & epistolarũ fontes deriuati, totum mundũ no
titia diuinitatis impleuerunt, & postmodũ tanti doctores bibendo impleti sunt, & scribendo re-
fuderunt, vt Iudæi dolentes satis videant esse impletum, quod inuidentes, diuinauerunt, scilicet
Christum venisse in dispersionẽ gentium. Hæc autem aqua viua, sancti spiritus gratia est. Nã pro Spir. S.
tinus subiunxit Euangelista. [Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credẽtes in eũ.] aqua, a-
Etenim spiritus sanctus vsitato in scripturis vocabulo aqua, & interdũ cum additamento aqua nima
viua nuncupatur. Humana verò anima terra dicitur, videlicet pro similitudine: quia sicut aqua homi-
terram irrigat, & infusione competenti germinare eam facit, sic sancti spiritus gratia substãtiam nis ter-
humanæ animæ, per semetipsam inopem & sterilem, donorum suorum fluentis necessarijs irri- ra dici-
gat, & beneficio suæ visitationis infusam, fide & bonis operibus fœcundat. Quam visitationem tur.
Psalmista per hanc similitudinem postulans dicit: Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Et Psal. 142
bene dona sancti spiritus, non modo aquæ viuæ, sed fluminibus aquę viuę assimilauit, dicens:
Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Nam quomodo aqua viua propriam certamq; habet
venam, & de fonte suo nascitur, fluendo autem nomen accipit, vt flumen vocetur. Sic donorum
distributiones, quæ in sancta ecclesia sunt, omnes ab vno spiritu, tanq; ab vno fonte prodeunt,
sicut ait Apostolus: Hæc autem omnia operatur vnus atq; idem spiritus, diuidẽs singulis prout
vult. Perseuerando autem in eadem ecclesia per succedentes generationes, ab ipso Christo vsq; 1. Co. 12
in finem seculi, tam per doctrinã q; per manuũ impositionem eo operãte occulta inspiratione, &
sic de alijs, vel per alios emanando in alios, quasi flumina longos alueos efficiunt. Et singula-
ri quidem numero cum dicitur flumen, vt Psalmista: Fluminis inquit, impetus lętificat ciuitatem Psal. 45
Dei, ipsa substantia vel persona sancti spiritus intelligitur. Plurali aũt numero flumina cum di-
cuntur, vt hic: Flumina de ventre eius fluent aquę viuæ, donorũ ipsius distributiones apte signi- Cister-
ficantur. Flumina quoq; non solum aquæ, quæ possit intelligi qualiscũq;, sed flumina viuæ aquę nę hære
dicuntur, videlicet vt hac propria differentia distinguantur ab aquis pharisaicæ vel hæreticę do ticorũ.
ctrinæ, quæ reuera sunt mortuæ: nec flumina, sed cisternæ veteres rectius sunt appellãdę. De qui-
bus per Prophetam Dñs dicit: Me dereliquerunt fontem aquę viuæ, & foderunt sibi cisternas ve Hiere. 2.
teres, quæ aquas non valent continere. Hoc ergo (inquit Euangelista) dixit de spiritu, quem acce-
pturi erant credentes in eum. Nam reuera credentes in eum, scilicet Dei filium, sic erãt accepturi
hunc spiritum, vt dona eius de ventre illorũ fluerent, tanq; flumina, quod hactenus ab initio se- Dona
culi non fiebat. Quãuis enim dona sancti spiritus antiqui patres haberẽt, nõ tamen de illis flue- antiquo
bant, tanq; flumina in illã, de qua nunc agitur, gentiũ dispersionẽ: sed vna in gente ista dona gra rũ nõ sic
tiarum, tanq; vno in vase, continebãtur exceptiones aquarũ. Isti aũt credentes in eũ, scilicet Apo effluxe-
stoli, & post illos apostolici viri, sic acceperunt hunc spiritũ sanctum, vt prædicando, baptizan- runt in
do, manus imponendo, maxima de ventre suo flumina profunderent per mundum vniuersum. gẽtes si-
Et fluent, inquit, de ventre eius, de ventre inquam, id est, de intimis animæ, vbi Deus interno cut do-
sentitur amore, seipsum infundens coniugi castæ, vbi spiritum hunc imbibit anima de viri sui na Apo
stolorũ.

Dei se impregnantis pectore: Quod dum fit, multum differt ab eis, quorum solo ex ore verbo-
Esa. 29 Matt. 15 tenus fluit vbertas doctrinæ, corde intrinsecus suimet oris verba per amorem non sentiente. De
qualibus recte dicat Dñs: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorum longe est à me. Notan-
dum verò ꝙ non ait, de spiritu quem acceperāt, sed quem accepturi erant, credentes in eū. [Non
dum enim erat spiritus datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus.] Glorificatio Iesu, ob quā
donec facta esset, differabatur datum spiritus, illa intelligenda est, quæ opposita sit ignominiosę
nuditati Adæ, propter quam ab humano genere auersus fuerat hic idem spiritus gratię. Scimus
Gene. 3. autē quæ causa illum ignominiæ impleuerit, & nudum inter hostes, imo nudatū ab hoste, inimi-
cum Dei constituerit, videlicet inobedientia præsumptuosa, qua lignum vetitū temerauit, dū
Ephe. 5. Deo subesse diffugit, & affectat similitudinem Dei. Igitur obedientia Iesu Christi, qua Deo patri
Hebr. 5. semetipsum pro omni mundo obtulit, glorificatio eius est, quia vere sic illa passione glorificata
est, nudata quondā, humana natura, quomodo glorificatur quis, dum pontifex factus, sancto al-
tari assistit in veste sacrata. Et quidem veste adhuc corruptibili, id est, carne mortali adhuc assi-
stens patri pontifex noster, semetipsum ad horam obtulit, sed nunc eadē immortali carne resum
De ventre Christi duo flumina spiritus sancti. pta eidem patri suo pro nobis assistit. Ab hinc de ventre ipsius (qui hoc ipsum loquitur dicēs:
Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquę viuæ) de ventre inquam, id est, de profunda
diuinitate eius, cœperunt fluere duo viuæ aquæ flumina, id est, huius sancti spiritus duo data: pri
mum videlicet, quod est remissio peccatorū: alterum, quod est diuersarum distributio gratiarū.
Nam ipsa die qua resurrexit, sero apparens Apostolis, insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritum
Ioha. 20 sanctum, quorū remiseritis peccata, remittuntur eis, &c. Assumptus autē in cœlum, vbi captiuā
duxit captiuitatē, dedit dona hominibus, nō omnibus eadem, sed alios quidem Apostolos, alios
Ephe. 4 Euangelistas, alios doctores, alios ponens prophetas in ecclesia sua, eisdem vsq; in finē seculi per
1.Co. 12 seuerantibus donorum suorū fluminibus eodem ordine, vt primum baptizati, remissionē pecca-
torum per sanctū spiritum accipiamus, quod datum æqualiter operatur in omnibus: deinde di-
Apostoli ante passionē Christi non fuerunt episcopi uersarū dona gratiarū, quæ nō eadem sunt omnibus, sed vnus atq; idem spiritus diuidit singulis
prout vult. Non enim (vt pleriq; existimant) tunc illos apostolico Christus ordine consecrauit,
quando ante passionem suā, conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituū
immundorum, vt eijcerent eos, & curarent omnem languorē & omnem infirmitatē, quod nō ita
esse, multis argumentis cōprobatur. Primo, quia non est hæc tota diffinitio apostolici ordinis, po
Matt. 10 testatem habere dæmones eijciendi, languoresq; siue infirmitates curandi, & cætera huiusmodi
signa faciendi. Alioquin & alij septuagintaduo discipuli omnes apostoli * fuerunt, quia videli-
Lucę 10 cet ipsi quoq; potestatem eandem acceperunt, vnde gloriabantur, quando reuersi sunt cum gau
Hebr. 10 dio magno dicentes: Domine, etiam dæmonia nobis subijciuntur in nomine tuo. Deinde quia
Apostoli noui testamenti, primi pontifices vel episcopi sunt: ipsum autem nouum testamen-
tum, non nisi Christi sanguine & morte conscriptum vel confirmatū est. Quomodo ergo noui
testamenti episcopi ordinarentur, antequam ipsum nouum testamentum conscriberetur? Vel
quomodo summus pontifex Christus, alios pontifices vel episcopos consecraret sibi vicarios,
antequam suo prior ipse fungeretur officio? Nempe si illos ante passionem Christi consecratos
esse velis, tale est, ac si dicas congruum fore, si quilibet pontifex noster, quoniam ipse iam con-
secratus est, vbicunq; vel quomodocunq; presbyteros aut episcopos suos consecrare velit,
Esa. 61. extra legitimum tempus vel ordinem sacrificij absq; vestibus sacris. Nempe dominus no-
Lucæ 4 ster plane quidem erat, antequam pateretur, magnus pontifex, vnctus sancto spiritu, & vir-
tute ab ipso initio conceptionis suæ, sed sacras vestes sacerdotij sui non induit, priusquam sacri-
ficium ipse fieret, id est, immortalitatis gloria non se vestiuit, priusquam per passionem mortis,
membra corruptibilia deponeret. Antea iuxta typum propheticum, ipse Iesus indutus erat sor
didis vestibus, sed in ipsa passionis suæ hora sic à patre de ipso dictum est: Auferte vestimenta
sordida ab eo, Dictumq; est ei: Ecce abstuli à te iniquitatem tuā, & indui te mutatorijs. Item: Po-
Zacha. 3 nite cydarim mundam super caput eius. Et posuerunt cydarim mundam super caput eius, &
Ibidem. induerunt eum vestibus. De hac sordidorum vestimentorum, id est, mortalium membro-
rum expoliatione, & glorioso immortalitatis vestitu, ait hic ipse magnus sacerdos Iesus:
Lucæ 12 Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi vt accendatur, statim subiungens:
Baptismo habeo baptizari, & quomodo coartor, vsq; dum perficiatur? Videlicet vt subau-
dias, quòd ignis ille, id est, spiritus sanctus, non ante sit dandus, quàm illud perficiatur. Itaq;
Exod. 17 sacris vestibus nondum indutus erat Iesus. Rursus nec ante hoc erat tempus vel ratio, sacrum
Num. 20 oleum, vel chrisma super illos effundendi: sicut petra illa in deserto, non ante flumina vel tor-
rentes inundantes fundere habebat, quàm ex iussu Dei percuteretur virga. Nihilominus &
Apostoli necdum talem induerant vestem, in quo sancto altari assistere, & ab illo ma-
gno pontifice sacri olei vel charismatis vnctionem, id est, sancti spiritus effusionem, ra-
tio vel ordo consentiret illos accipere. Nati quippe vt essent in delicto paternæ præuaricatio-
nis, necdum remissionem peccatorum acceperant, quod nemini dubium est: nisi forte quis
putet,

putet, quod aliter quam per Christi mortẽ potuerit ulli homini, siue gentili, siue Iudæo dari peccatorum remissio. Sed hoc à fide Christi alienum est. Proinde constat, quod apostolicę vel oẽs ecclesiasticæ ordinationes, & omnino cunctæ spiritus sancti donationes, nõ ante, sed post glorificationẽ Iesu effusæ sunt, quia videlicet hic erat ordo necessarius, vt prius passione Christi redimerẽtur, & post ab eodẽ pontifice suo, sancta immortalis gloriæ stola vestito, apostolica illis gratia conferretur, per geminam (de qua iam dictum est) effusionem sancti spiritus. Igitur (vt ait Euangelista) spiritus nondum fuerat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Non (inquam) datus erat * vllo modo ea largitione, qua peccata remittuntur. Ea tamen qua diuisiones gratiarũ distribuuntur, datus quidem fuerat prophetis vel patribus, sed non eo modo, vt rectè flumen vocaretur. Nam quantulacunque illa donatio, non in gentium dispersionem valebat fluere, sed in vna continebatur gente, largitatem istam, quæ per Christum danda erat, prænuntians spiritus prophetiæ.

Ecclesiasticæ ordinationes post passionẽ Christi cœperũt

* illo

Finis Libri Septimi.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. VIII.

AGones domini nostri Iesu Christi legẽtibus nobis intelligentia opus est: Beatus enim (inquit Psalmista) qui intelligit super egenũ & pauperẽ, ipsum vtiq; intelligi volens, qui cum diues esset, pro nobis pauper factus est. Ipse nanq; in eodẽ psalmo loquitur, quod nunc tractare cœpimus: Inimici mei dixerũt mala mihi, quando morietur, & peribit nomen eius. Ipse manifeste seipsum exprimit dicens: Qui edebat panes meos, magnificauit super se supplantationem. Quis autem misericordia vel charitatis cõpassione purgatum habens cordis oculũ, non intelligat, quam non parui aut leuis sit certaminis hoc ipsum, quod stãs in medio superborũ ac diuitũ inimicorũ suorũ, mala sibi dicẽtiũ, egenus & pauper iste apud cogitationes illorũ, pro sua contẽptus paupertate, diuinitatis suæ diuitias ore proprio cogebatur prædicare, & de seipso testimonium perhibere? Si enim sub silentio semetipsum absconderet frustra nobis aduenisset, quia videlicet sine prædicãte nemo nostrũ audisset, nemo credidisset, atq; ita nemini aduẽtus eius profuisset: Laborabat ergo sustinẽs semetipsum prædicare. Hoc enim faciens apud superbos, quãtæ putas subiacebat inuidiæ? Quicunque ab ipso didicit mitis esse, & humilis corde, & idcirco tanto magis grauatur suam virtutem prædicare, quanto magis humiliter sentiens odit ventum iactantiæ, ipse sentit vtcunq;, quanti laboris sit huic egeno & pauperi, stare in illo tali templo, & coram inimicis mala sibi dicentibus, quis esset, vel vnde opprobria exprobrantium sibi recepturus, edicere. Igitur vt veræ beatitudinis participes simus, super hunc egenum & pauperem intelligere studeamus, & tunc nos verum lectionis intellectum assecuros arbitremur, cum mala, quæ audit vel patitur, compatienti corde perceperimus. Sequitur: ⌈Ex illa ergo turba cum audissent hos sermones eius dicebant: Hic est verè propheta. Alij dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Nunquid à Galilæa Christus venit? Nonne scriptura dicit, quia ex semine Dauid, & Bethleem castello, vbi erat Dauid, Christus venit? Dissensio itaq; facta est in turba propter eum. ⌉ Sanctis viris nõnunquam dissensio multitudinis occasio fuisse legitur euasionis. Nam & Paulo apostolo pene tale quid contigit, qui dum staret in medio multitudinis, & sacerdotes, atque omne cõsiliũ cõuenissent aduersus eũ, sciens quia vna pars esset Sadducæorũ, & altera pharisæorum, exclamauit in concilio: Viri fratres, ego pharisæus sum, filius pharisæorum, de spe & resurrectione ego mortuorum iudicor. Et cum hæc dixisset, facta est dissensio, & soluta est multitudo, iussitque tribunus milites descẽdere, & rapere Paulum de medio eorum, videlicet volẽte domino vt seruaretur: Sic enim (inquit) testificatus es de me in Hierosolymis, sic te oportet Romæ testificari. Imo sic vel vniuersaliter sanctæ ecclesiæ contigit, quia dum vniuersæ iniquitatis & multitudo in multas hæreses diuisa est, & aduersus alterutrum discordans semetipsam impugnat, euadit per medias diuisiones fides catholica. Quod etiam veteri miraculo præfiguratum est, saluo altioris quoq; sacramenti intellectu, quando ad ingressum filiorum Israel, mare rubrum diuisum est. Traditum nanq; est à maioribus, quod in illa digressione maris, singulis quibusq; tribubus filiorũ Israel, singulæ aquarũ diuisiones factæ sint, & propria vnicuiq; tribui in mari aperta sit via. Idque ostendunt ex eo, quod in psalmo scriptũ est: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones. Per quod plures diuisiones docentur factæ secundũ singularũ tribuũ viã.

Elegans exhortatio ad cõpatiẽdũ Christo.
Psal. 40.
2. Cor. 8
Psal. 40
Cogebatur Christus seipsum prædicare corã inimicis.
Rom. 10
Mat. 18.
Mich. 5
Psal. 131
Acto. 23
Exo. 14.
Psal. 135.

Quod ergo in ecclesia sua futurum erat, videlicet vt inter dissidentes hæreticorum sectas catholica fides incolumis persisteret, hoc in seipso Christus præfigurare dignatus est, dum vbi miserant principes & pharisæi ministros, vt apprehenderent eum, ad prædictum clamorem eius dissentio in turba propter eum facta est, & ipse apprehensus nō est. Nam & hoc sequitur. [Quidā autem volebant apprehendere eum, sed nemo misit super illum manus.] Nam reuera volentes eum tenere timebant, ne forte tumultus fieret in populo, ne de manibus eorum populi liberaretur auxilio. Quod timētes, & maximè diuinitus coerciti, tam diu sunt à conatu suo repressi, donec eis Iudas illum traderet sine turbis. Venerunt ergo pontifices & ministri ad pharisæos.] Ergo (inquit) quia dixerat dominus, qui necdum pati dignabatur: Adhuc modicum vobiscū sum, & volebat adhuc & dictis & factis implere quæ supererant, implere oculos & aures eorum, & sufficienter inexcusabiles eos facere, quibus grauis etiam erat ad videndum: venerunt ministri immunes à crimine, pleni admiratione. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis eum?] Non paruam expectationem, vel attentionem Euangelista innuit pontificum & pharisæorum, tam prompta percunctatione dicentium: quare non adduxistis eum? Eum (inquiunt) superfluum habentes dicere Iesum, cui protinus adducendo, vt putabant, palam erat præsentē inhiare cōuentū. [Responderunt ministri: Nunq̄ sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur.] Vere nunq̄ sic homo locutus est. Homines quippe quicunq; sapientiæ vel scientiæ sermonem habuerunt, de plenitudine huius omnes acceperunt. Sed eo magis inexcusabiles sunt,
Ioan. 1. quia tantam sapientiam audierunt, & non obaudierunt, qui talem hominem viderunt & inuide-
Verba cātionū ablata Iudæis. runt. Quid igitur retributionis habebunt? Illud vtique quod per os Dauid pronunciat spiritus prophetarum, vel omnium iustorū, qui minus quidem hoc homine, sed tamen bona & salutaria locuti sunt: In salicibus (inquiunt) in medio eius. s. Babylonis, suspendimus organa nostra,
Psal. 136. quia illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Isti nanque homines, filios quidem Hierusalem se esse putant, oculos quoq; ad videndum, & aures habere ad audiendum, legitimumq; Mosaicæ siue propheticæ cantilenæ rationabiliter discernere, vel cōprehendere sonum. Sed reuera salices sunt Babylonis, vitiosa radice ripis hærentes fluminei, id est, decurrentibus voluptatibus seculi, solum habentes in verborum solis virorem Iudaicæ
Luc. 13. professionis, à fructu autem boni operis steriles, ita vt terram quoque tanto tempore frustra occupauerint. Suspendentur ergo in eis, id est, propter eos, tacebunt organa prophetarū & omniū veritatis prædicatorū, ne audiant verba cantionū, quæ vanè interrogauerunt, & cum isto summæ diuinitatis organo, cum isto homine (qui sic loquitur, quomodo nunquam locutus est homo) ad gentes ibunt, & ipsis cantabunt. Nam isti nimis impatientes sunt ad audiendum, nullum de illo bonum volentes audire testimonium. Vnde & subditur: [Responderunt eis pharisæi: Nunquid & vos seducti estis?] Et vos (inquiunt) qui ex nobis estis, quos arbitramur aliquid prudentis habere ingenij, nunquid tam cito seducti estis? Quasi vero iam legitimo deprehensum esset iudicio, seductionem esse quicquid audissent ab homine isto, sic loquente, quomodo nunquam locutus est homo. Cui malignæ intentioni, quia nulla est quæ suppeditat rationis vis, protinus sub interrogatione obliqua illud intorquent, quod pro ratione volunt accipi, vere seductores, & ipsi à maligno spiritu seducti. [Nunquid aliquis ex principibus credidit in eum, aut ex pharisæis?] Ac si dicerent: Seductos vos esse in eo, quod eius estis sermonibus delectati ex hoc
Matt. 15 solo constans est, quod nemo credidit in eum ex principibus aut ex pharisæis. Quæ ratio quàm
Esai. 3. infirma, vana, & inepta sit, probari nullis opus est argumentis. O ergo cæci, duces cæcorum,
Luc. 11. cæci (inquam) cæcis ducatum præbentes, vt pariter in foueam cadant. Nonne principes isti (Esaia testante) principes sunt Sodomorum, & populus iste populus est Gomorrhæ? Expectandi ergo sunt tanquam scientiæ clauim habentes, vt nemo quamuis oculos habens introeat: nemo quamuis aures habens, audiat: nisi huiusmodi principes ad videndū vel audiendum habeat præcessores? Nunquid (aiunt) aliquis in eū credidit ex principibus aut ex pharisæis? [Sed
Deut. 27 turba quæ non nouit legem, maledicti sunt.] Videlicet pro hoc ipso, quod legem nesciunt, maledictionibus illis illos subiacere iudicant, quas Moyses in Deuteronomio, legem non custodi-
Psal. 25. entibus præscribens: Maledictus (inquit) qui non permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit, &c. Sed profecto turba illa verius contradixisset. Istud vanitatis consilium, & hæc ecclesia malignantium, quæ non facit legem, maledicti sunt. Turba enim hæc (vt supradictum est) multitudo, quæ de ciuitatibus & regionibus conuenerat ad diem festum, hic intelligi debet, quos falsi illi, & fallentes Hierosolymitani, penes quos erat templum, & sancta sanctorum, velut agrestes in sui comparatione æstimabant. [Dicit ad eos Nicodemus, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis. Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat?] Cur non hic aperta defensione dixit quod sentiebat, & quod dudum veniens ad eū nocte dixerat, videlicet quod nō seductor esset, sed magister à Deo
Ioan. 3. venisset, &c. Videlicet, quia timiditatis nox adhuc in corde eius erat, & necdum securitatis dies illuxerat. Nec mirum, nondū enim (vt prædictū est) erat spiritus datus, quia Iesus nondū fuerat glorifica-

glorificatus, & idcirco needum de ventre eius, siue Apostolorum flumina aquæ viuæ saltē vsq;
ad publicum circuitum vnius synagogæ fluere poterant, quæ Iesu glorificato & spiritu dato vsq;
in dispersionem quoque gentium fluere habebant. Ergo causam, vel inuisam non ausus palam
defendere personam, sed rursus non ferens impudentem malitiam tantum vsurpare iniustitiæ li-
centiam. Nunquid (ait) lex nostra iudicat hominē, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid
faciat? Non vtiq;, sed econtra præcipit, non facile credendum esse quod audieris. Videlicet hoc Leui. 16
dicto coargui non potest velle defendere hominem, cum verba sonent potius iustæ ac sanctæ le-
gis defensionem. Iusta quippe non esset lex, si præiudicia fieri iuberet aut permitteret. Itaq; timi-
dus quidem, sed prouidus in tutam confugit arcem dum pro homine loquens, pro lege videtur
patronā ferre sententiā. Attamē quoniā intētio eius callidā audientium nequitiā latere nō poterat, Psal. 35
hostiles assultus nō omnino euasit. Nam sequitur [Responderūt, & dixerunt ei: Nunquid & tu Ga-
lilæus es?] Nonne ergo verum est, quia dixit iniustus vt delinquat in semetipso. i. sciens & vidēs, Ibidem.
proposuit cœtus pharisaicus permanere in peccato suo? Nonne & hoc verum est, quia noluit in-
telligere vt bene ageret? Hoccine est velle intelligere audiendi suggestionem, vel legalis iudi- Exo. 5.
cij mentionem non posse sustinere? Homo pharisæus & princeps Iudæorum, ausus in tali causa
facere legitimi iudicij mentionem, vno dicto suum coram illis odorem fœtere fecit, & hostilis
calumniæ patuit. Non enim paruam odij spirat abundantiā, quod tam cito dictus est Galilæus,
eo quod homini Galilæo fauere videretur. Iam quippe propter odium Iesu, ipsum nomē Galilææ
putabat illis, nares subsannantes habentibus: Nunquid (aiunt) & tu Galilæus es? [Scrutare & vi- Psal. 68
de, quia propheta à Galilæa non surgit.] Ecce in retributionē & scandalū sic quoq; impletur il- Deut. 18
lud, quod propheta prædixit: Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum. Scriptura, quā scrutati Mich. 5.
sibi esse videntur, locum prædixit, vbi nasceretur iste propheta magnus, de quo Moyses scripsit:
Et tu (inquit Propheta) Bethleem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te
enim exiet dux, qui regat populum meū Israel. Sed illud tacuit, quod exiturū esset edictū à Cæ-
sare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, & ituri essent oēs, vt profiterentur singuli in suā
ciuitatē, & quod ascēsurus esset Ioseph de Galilæa in ciuitatē Dauid, quæ vocatur Bethleem, vt Luc. 2.
profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante, & cum essent ibi, implendi forent dies
vt pareret. Hoc modo mensa sua nunc eos illaqueauit, quia videlicet oculos suos compresserunt Esa. 6.
ne viderent, & aures suas aggrauauerunt ne audirent. Ecce enim prætérit præterita non re-
spicientes, & præsentia, tantum oculis neq; adspicientes, laqueum sibimet hoc modo texuerunt.
Christus secundum scripturas ex semine Dauid, & castello Bethleem nasciturus est, hic autē Ie-
sus homo Galilæus est. Igitur hic homo propheta non est, Christus non est. Hoc modo obscu- Psal. 98.
rati sunt oculi eorum, ne videant. Quid enim: Nunquid repugnantia sunt hæc, Christum ex se-
mine Dauid, & castello Bethleem nasci debere, & eundem in Galilæa nunc habitare? Scruten-
tur ergo scripturas ipsi, vt videant quia nō sic scriptū est per prophetā. In te enim natus habitabit, Mic. 5.
sed ex te enim exiet dux, qui regat populū meum Israel. Sequitur: [Et reuersi sunt vnusquisque in
domum suam.] Quia telas araneæ texuerant, idcirco leuiter solutum & dissipatum est eorum
conuenticulum, & ad vnam obiectiunculam infirmæ causæ conscientia diuerberati, vnusquisq; Esa. 59.
in domum suam reuersi sunt, vt iterum in cubilibus suis aliud ineuntes consilium, oua rumpe- Cap. 8.
rent aspidum, & confouerent quod erumperet in regulum. [Iesus autem perrexit in montem
oliueti, & diluculo iterum venit in templum, & docebat.] Et hoc quoq; futurorum vmbra est, &
quod aduersariis dissipatis, & in domunculas suas abeuntibus, pergit in montem oliueti Iesus,
& iterum redit in templum, & docet: quia videlicet futurum erat, vt frustratis consilijs eorum, Psal. 40
qui quæsierunt animam eius, dicentes: Quando morietur, & peribit nomen eius; ascensurus erat Acto. 1.
in montem oliueti, imo de monte oliueti in altitudinem cœli, daturus inde spiritus sancti oleum Luc. 24
id est, verum scientiæ lumen, & laborū dolorūq; requiem, & hoc facto reparatum per Apostolos Act. 4. 1
suos habiturus erat cum aduersarijs suis, aperte prædicationis conflictum. [Et omnis populus ve-
niebat ad eum, & sedens docebat eos.] Die præterito stabat Iesus (inquit Euāgelista) & clamabat, Mat. 16
nunc aūt sedens docebat, quia videlicet sic futurum erat, vt prius stans. i. in passione agonizans Ioan. 16.
clamaret, sicut superius dictum est, & postmodum gloriam suam ingressus, atq; ad dexterā patris
residens, misso spiritu veritatis doceret nos omnem veritatē. [Adducunt aūt scribæ & pharisæi
mulierem in adulterio deprehensam, & statuunt eā in medio, & dixerunt ei: Magister, hæc mu-
lier modo deprehensa est in adulterio, in lege autē Moyses mandauit nobis, huiusmodi lapidare.
Tu ergo quid dicis? Hoc aūt dicebāt tētantes eū, vt possent accusare eū.] Quia pridē Nicodemus
timide quidē, validū tamē iniquitati illorū secūdū legē fecerat obstaculū, dicēdo: nūquid lex nostra
iudicat hominē, nisi audierit ab ipso prius, & cognouerit quid faciat, idcirco nunc reparatis arti-
bus summo studio nituntur illū cōstituere legis aduersarium, vt nemo deinceps contra ipsorum
audeat mutire cōsiliū. Quid enim arbitrarentur nisi illum obseruandā suę mansuetudinis famā, ne
populariū fauores amitteret, à veritatis & iustitię tenore declinaturū, & tale quid dicturū, qualia Matth.
dicere solitus erat: Nolite iudicare & non iudicabimini. nolite cōdemnare & nō condēnabimini.

Hæc

Hæc nempe & huiusmodi pietatis ac mansuetudinis hortamenta prædicando, populi fauores acquisiuisse videbatur, vt pius & mansuetus, & hinc esse, quod tantis quotidie turbis stipabatur, vt volentes eum cõprehendere, metu populi cohiberentur. Huic ergo famæ suæ studentē dictu-rum illũ putabant, vt dimitterent peccatricē. Hæc aũt pietas statim pateret crimini, vt dicerent illi robusti æmulatores legis: Hostis legis es, contra Moysen locutus es, imo contra eum qui per Moysen legem dedit, & proinde tu ipse lapidandus es. Igitur vt in scelere suo sanctæ legis vin-
Psal. 93. dices se pronũtiare possent, & sic omne os obstruerent, idcirco cum prædicta machinatione ad-duxerunt, & coram illo statuerunt mulierem peccatricē. Sed hoc modo captantes in animã iusti, & sanguinem innocentē condẽnare cupientes, elusi sunt, ita vt iusto nocere non possent, & pecca tricē de manibus amitterẽt, imo peccatrice apud iustum, misera apud misericordiã in tẽplo rema nente, foras ipsi cõfusione operti exirent. Quis hoc factũ nõ miretur? quis hanc veritatis & mise-ricordiæ victoriã nõ veneretur? Sic nimirum futurum erat, vt post illa, quæ supra scripta sunt, adducerent scribæ & pharisæi peccatricē mulierē. s. ecclesiam de gentibus in templũ ad Christũ, corporis & animæ suæ liberatorē, & ea peccatorum accipiente remissionē, ipsi cũ mala cõsciẽtia foras irent, & cum inuidiæ suæ tormento à gratia exciderent. Cũ enim ipsi dominicũ corpus cla-uis cõfixerunt, & lancea percusserunt, quid aliud q̃ verũ Dei templũ aperuerunt? Et cum per legē
Psal. 44 & prophetas, quãuis inuiti, prædicãt, sic opportuisse fieri ob salutē oĩm gentiũ, quid aliud q̃ adul-teram gentilitatē, quæ virũ suũ legitimũ. s. creatorē suum reliquerat, & cũ diabolo fornicata fue-
Psal. 103 rat, adducunt ad Christum? Tu igitur Christe, speciose rex, in omnibus prospere procedis & re-gnas, propter veritatē & mansuetudinē, & iustitiã, & deducet te mirabiliter dextera tua, tuique in omnibus eluduntur inimici. s. genimina viperarũ Iudæi, cũ principe suo dracone, quem formasti ad illudendũ ei. Sed iam ad narrationem historicã redeamus. [Iesus aũt inclinãs se deorsum, di-gito scribebat in terra.] Quid hoc ad rem pertinebat, vt vocibus præsentium interrogatus, di-gito scriberet in terra, quod facere solitus non erat? Videlicet quia laqueo parato intenti erant, mansuetũ & misericordē capere, modũ stringentes, statim post primã propositionē Mosaicæ au-thoritatis, subiuncta assumptione, dicendo: In lege aũt Moses mandauit nobis huiusmodi lapi-
Digito scribebat in terra. dare. At ille non paulo maiorem se Mose esse nouerat, quippe cuius spiritu, vel (quod manife-stius nunc ad rē attinet) cuius digito, sicut in Deut. habes, scriptam in tabulis lapideis legem acce pit Moyses. Igitur vt se nõ debere vel posse Mosi authoritate constringi significaret, congrue nũc
Deut. 9. & opportune sese inclinans, digito scribebat in terra, innuens tam sapienter quã humiliter, quod dominus legis, quod maior esset quã Moyses. [Cum aũt perseuerarent interrogantes eũ, erexit se, & dixit eis: Qui sine peccato est vestrũ, primus in illã lapidē mittat, & iterũ se inclinãs scribebat in terra.] Nota sentẽtia est, & celebris vniuerso orbi, quã edixit hic non quilibet archisenator aut cõ-sul. s. ipse rex & Imperator curiæ cœlestis, tantũ habens veritatis, quantũ mansuetudinis, nec plus
Cur Christus bis scripsit in terra. alleuiata suauitate miserationis, quã aggrauata librato põdere iudicij. Sed quare & sententiã da-turus prius in terra digito scripsit, & data sententia denuo scripsit? Vtiq; quia ipse est, qui (vt præ-dixi) digito. i. præcepto suo, præcepta legis in tabulis scripsit lapideis, & prioribus tabulis pro-pter peccatũ vituli cõfractis, alias denuo scripsit: Hic & illic magnarũ signa rerum diuersa sunt,
Exo. 32. 34. res aũt quæ significantur eædem sunt. Quid enim tabulæ priores, quæ propter peccatũ cõfractæ & proiectæ sunt, nisi dura Iudæorum corda propter incredulitatem proiicienda, significauerũt? Item, quid nunc prima ad scribendũ inclinatio, & protinus data significat sententia dicentis: qui
Rom. 2. sine peccato est vestrũ, primus in illã lapidē mittat, nisi legē eandē, & Iudæos præuaricatores eius quorũ os ex eo rectē obstruitur, ne aduersus gentes glorientur, quia legē acceptam non custodisse conuincuntur? Vnde & subditur: [Audientes autem, vnus post vnum exibant, incipientes à se-nioribus.] Itaq; & quod illic secundæ tabulæ instar priorũ præcisæ, & digito Dei scriptæ sunt, & quod hic iterũ Iesus inclinãs se scribebat in terra, nouæ gratiæ scripturam significat, qui nũc spiritu
2. Cor. 3 Dei scribitur in tabulis cordis carnalibus. Nouã igitur ecclesiã, quæ de gentibus collecta est, sy-nagoga foras à templo luminis æterni recedente, hæc (vt prædictum est) mulier præsignat, quæ scribis & pharisæis mala conscientia conuictis, & foras exeuntibus, sola cum saluatore re-
Cur exierunt Iudæi vnus post vnũ licta est. Sequitur. [Et remansit solus, & mulier in medio stans.] Sed ecce fortassis dum altiora mysteria requirimus, dicat quispiam scrutator literæ studiosus. Quomodo insipientes & maligni, impij thesaurizatores iræ Dei, tam cito ad vnius responsionis vocem, solum Iesum & mulierem in medio stantem reliquerunt: Num sese introrsus respexerũt, & humili cõscientia peccatores se agnoscentes, peccatricē dimiserunt? Ergo ne in tanta iniquitatis abundantia, mens eorum talem potuit admittere sensum, & sic ad obicem pietatis quiuerunt offendere pedes eorum veloces ad
Psal. 13. effundendum sanguinem? Ad hæc inquam: Non sic offenderunt, non sic ab intentione sua con-quieuerunt, non eo sensu conticescentes, vnus post vnum exierunt. Sed quid? Vtique quia talem eius audierunt responsionem, de qua nullam spem accusationis habere possent, idcirco confusi cœpta reliquerunt. Vnde & Euangelista cum dixisset: vnus post vnum exibant, statim adiunxit, incipientes à senioribus. Seniores enim quanto maiores ac vetustiores, tanto ad calumniandum instru-

instructiores, & ad cognoscendum verbum quod calumniari nequirent perspicatiores, vbi re-
spōsum eius audierunt, primo validum & inexpugnabile esse præsenserunt, & idcirco primo lo-
co cesserunt. Nam (vt supra dictum est) cum scirent illum mansuetum esse & pium, imo cum
scirent eum pœnitentiam prædicare, publicanum quoq; vocasse, & cū peccatoribus quoq; man- Mat. 4. 9
ducare. Vnde & improperantes ei dicebant, quod esset homo vorax, & potator vini, amicus
publicanorū & peccatorum, cum inq; hæc scirent, nec ignorarent quod aduersus pharisæi cogi- Idem. 11
tationes peccatricem aliā dudū defendisset, quæ tetigerat pedes eius, arbitrabantur quod & istam Luc. 7
adulteram defensurus esset, talem vtique personam, qualem signanter lapidari iusserat lex, vn-
de & damnarent eum veluti reum, qui legem soluere contenderet. At ille nec ad dexteram nec
ad sinistram declinans, talem sententiam dederat, quam nec infirmare lex diuina, nec contem-
nere ratio posset humana. Illis huius sententiæ fortitudinē considerantibus, & ob hoc nihil se pro-
ficere sentientibus, remansit cum Iesu sola mulier in medio stans, & ab illis exeuntibus relicta est Cant. 2.
caula eius, tanquam laqueus inutilis & rectè inefficax, qua proposita sic Iesus vno sapientiæ re-
spōso, capreæ, hinnuloq; ceruorum similis, in altum exilierat, vt eum nulla canum istorum con- Esa. 1.
sequi posset astutia. Igitur isti Hierosolymitæ, vt putabantur æmulatores legis, reuera aūt prin-
cipes Sodomorū per prophetā dicti, exeuntes reliquerunt miseram, non quia suam recognouere
miseriam, sed quia quidlibet de illa secissent, nō haberent vnde accusarent misericordiam. [Eri-
gens autem se Iesus, dixit ei: Mulier vbi sunt qui te accusabant, Nemo te condemnauit? Quæ di- Act. 10
xit: Nemo domine. Dixit aūt ei Iesus: Nec ego te condemnabo.] Quāuis à tentatoribus insidio-
sis fuisset iudicare postulatus, tamen quia reuera ipse est, qui constitutus est à Deo, iudex viuorum
& mortuorum, præsto se esse indicat, nec vllo modo diffitetur se iudicem, & penes se iudicandi
esse legem ac potestatem, dum sententia dicta, & accusatoribus egressis: Mulier inquit vbi sunt
qui te accusabant? &. Non enim erat excusatio iudicij, quod dixerat: Qui sine peccato est, primus
in illam lapidem mittat, quomodo illud quod cum dixisset ei quidam de turba: Magister dic fra
tri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, respondit: O homo quis me constituit iudicem aut diui Luc. 12
sorem super vos? Nam terrena quidem lucra dispensare aut iudicare non venerat, sed ad remit- Ioan. 5.
tenda vel retinenda peccata iudicium omne à patre acceperat. Quod ergo ait: Mulier vbi
sunt qui te accusabant? iudicis veritatem, vel iudicij maturitatem resonat, quia profecto iudi-
cium legitimum non recusat, sed accusatores non legitimos venisse comprobat: oportet enim
tam accusatores, quàm testes sine crimine esse in omni, siue diuinæ, siue humanæ legis iusto exa- Psalm. 9
mine. At illi criminosos se esse fuga sua confessi sunt, dum iudice quærente testes sine crimine, Lex iu-
qui primi secundum legem lapidem mitterent, omnes exierunt. Igitur iudex iste est, qui se- dicij à
det super tronum, & iudicat æquitatem, nihil prorsus agens extra ius legemque iudicij, dum de- Christo
ficientibus accusatoribus, cœptamq; causam relinquentibus, ita demum decedenti iudicio mise- obserua
ricordiam subrogans: nec ego te cōdemnabo inquit. Verum hæc ipsa misericordia non sic pec- ta.
cata remittit, vt tribuat quoq; licentiam peccandi, sed idcirco iudicium suspendit, vt vacet pec-
catori cum fructu pœnitentiæ recedere à peccatis. Vnde & protinus subdit: [Vade, & ampli-
us noli peccare.] In vna eademque sententia misericordia & veritas obuiant sibi, iustitia & Psal. 84.
pax inuicē osculantur. Nā quod ait: Vade, misericordiæ & pacis est, quod adiūgit: & amplius noli
peccare, veritatis & iustitiæ. Ita viuorum & mortuorū iudex æquissimus, neq; solum iudiciū cō-
minatur, neq; solum misericordiā pollicetur, sed cunctorum hominū rationes, tanq̃ statera iusta,
misericordia simul & iudicio, veluti duabus discriminat lancibus. Omnis anima, vniuersa
ecclesia, quondam per adulterium diabolo subiugata, ex eo se lancem iudicij superexaltare cō-
fidit, si non inanis, sed fide & actibus bonis onusta misericordiæ grauiter incūbit. Sequitur: [Ite-
rum ergo Iesus locutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, nō ambulat in tene
bris, sed habebit lumen vitæ.] Ergo (inquit Euangelista) quia tantopere nitebātur scribæ & pha
risæi adnihilare præsentem gratiā Dei, & auferre de medio testimonium veritatis, ora cunctorum
obstruendo. Verbi gratia, dicentes: nunquid & vos seducti estis, & nunquid & tu Galilæus es, &
ita metu illorum deficiebat omne testimonium hominū, ipsemet, de quo per prophetā fuerat præ Ioan. 7.
dictum: Ecce testem populis dedi eum, solus in testimonio persistens, iterum locutus est eis dicēs:
Ego sum lux mundi. Hoc inquā iterum loquutus dixit eis, id est, hoc dicto illud iterauit, quod Esa. 55.
pridie stans & clamans dixerat eis: Si quis sitit, veniat ad me, &c. Sic enim dictis illis ista consonā-
ter cohærent & cōsonāt, quæ nunc iterū loquitur dicens: Ego sum lux mundi, &c. quō in psalmo,
cum dictū esset: quoniā apud te est fons vitæ, statim subiūctū est: & in lumine tuo videbimus lumē, Psal. 35.
Christus enim Dei sapientia, nobis vno eodemque actu, & poculum & lumen est, quia videli-
cet quisquis aqua huius sapientiæ imbuitur, statim clarificato sensu à cunctis errorum tenebris li-
beratur. Ac proinde rectè & hic de seipso loquens, cum dixisset: Si quis sitit veniat ad me, & bi-
bat, hoc ipsum iterans: Ego sum (inquit) lux mundi, & in psalmo propheta cum dixisset de
illo: quoniam apud te est fons vitæ, statim subiunxit: & in lumine tuo videbimus lumen. Benè
ergo Euangelista non ait solum: Iesus ergo loquutus est eis, dicens, sed signanter: Iterum
ergo

ergo inquit Iesus loquutus est eis dicens: Ego sum lux mundi. Et vide quam breuiter, quamq;
1.Thes.5 magnifice expressit, nihil inuidiam impiorum hominum posse nocere gloriæ Dei: Ego inquit
sum lux mundi. Ac si diceret: Quid vos impij noctis & tenebrarum filij, claritati vel magnæ
opinioni meæ suffragia mortalium tollere laboratis? Nunquid non deridendi essetis, si solē istū
visibilem de sublimibus circulis suis toti mundo lucentem, exufflando extinguere, vel aerē pu-
gnis verberando de magno candelabro cœli deijcere, & sub modio recondere conemini? Nem-
Matt.5. pe huic simile est hoc, quod nomen meum delere, vel famam meam extinguere contenditis. Ego
enim sum lux mundi. Ergo ridiculi talpæ vel vespertiliones, oculos quidem vestros claudere,
& me verā lucē nō videre potestis, sed totius mūdi oculos eruere, vel istam eius lucem extingue-
Ioan.1. re, nequaquam prævalebitis. Ego inquam lux, non vnius tantum Israeliticæ gentis, sed lux to-
tius mundi, lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, lux sine qua
nemo vnquā angelorum vel hominū potuit vel potest videre Deū, cuius exortes quicunque sunt
siue angeli, siue homines, tenebræ sunt. Proinde dixi & dico, quia qui sequitur me, non ambulat
in tenebris erroris vel ignorantiæ, sed habebit lumen vitæ, & hoc habendo, ipse quoq; lucē fun-
det imitatoribus suis, vt merito talibus dicatur: Vos estis lux mundi, lux videlicet illuminata,
non ipsa lucis substantia. [Dixerunt ergo pharisæi: Tu de teipso testimonium perhibes, testi-
monium tuum non est verum.] Reuera magnum de semetipso testimonium perhibebat, & nūc
Ioan. 7. dicendo: Ego sum lux mundi, qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vi-
tæ, & supra verbis alijs, sed eodem sensu: Si quis sitit, veniat ad me & bibat, qui credit in me,
sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. At illi hoc in animo suo pro-
Ioan.3. posuerant, vt nullum de illo testimonium audirent, & quantum poterant conabantur, vt quo-
modocunq; fontem vitæ obstruerent, & claritatem luminis huius extinguerent: quippe qui male
Prou.:7 agebant, & idcirco lucem oderant, & ad lucem venire nolebant, ne arguerentur opera ipsorum,
opera noctis & tenebrarū. Dixerunt ergo: Tu de teipso testimonium perhibes, testimoniū tuū nō
Esa.28. est verum. Ac si dicerent: Contra scripturam, quæ dicit: Laudet te alius, & non os tuum, laudas
& magnificas teipsum, testimonium perhibendo de teipso, testem non habens præter te aliū, ac
proinde testimonium tuū non est verū, neq; legitimū. Propterea inquit propheta: Audite verbū
domini viri illusores, qui dominamini super populū meum, qui est in Hierusalem. Dixistis enim:
Ioan.7. Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno pepigimus pactum. Tanto quippe studio, vitæ &
veritatis os opprimitis, tanquam mortis & inferni fœderati sitis. Mirantibus ministris loque-
lam huius hominis, imo Dei pariter & hominis, dixistis: Nunquid & vos seducti estis? Ni-
codemo quoque compari vestro, quia modicum quid de iudicij legitimo ordine fuerat au-
sus mutire, os protinus obstructum est à vobis dicentibus: Nunquid & tu Galilæus es? Tur-
ba credentium à vobis anathematizata est, dicendo: Nunquid aliquis ex principibus credidit in
eum aut ex pharisæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem, maledicti sunt. Cum ita vobis ob-
strepentibus testem non habeat hominem præter se solum, ipsius quoque nunc os obstruere, &
vocē eius vultis suffocare, obiiciendo quasi crimen vanæ gloriæ, quod proprio seipsum magni-
ficet ore. Ita contenditis adiutores mortis & inferni, ne quis mortuorum exaudiat vocē filij Dei
& viuat, ne lucem suam mundus per fenestras vocum eius perspiciat, & infernales tenebras re-
linquat. Nequaquā ita fiet, sed delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrū cum inferno
non stabit. Sequitur: [Respondit Iesus & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, te-
stimonium meum verum est, quia scio vnde veni & quo vado. Vos autem nescitis vnde veni, &
quo vado.] Nesciunt infelices isti, q̃ multa hic fortitudine contendat cum eis, & quanta premat
eos mole magnitudinis suæ, dum ad vnum obiectum illorum, quo eius detestātur testimoniū suū
& testimonium verū & iustum pariter defendit esse iudicium. Videlicet agnoscere habebāt qua-
lem detestarentur testem, eum scilicet, quem eiusdem causæ suæ visuri erant iudicem. Et si ego
inquit testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est. Ordo verborum & sen-
sus hic est: Testimonium meum verum est, quamuis ego testimonium perhibeam de meipso.

Prophe- Et reuera si quis testimonium perhibeat de semetipso, non statim consequitur, vt testimoniū
tæ quoq; eius falsum sit. Alioqui Moysi & prophetarum consequenter falsum dicetur fuisse testimoni-
de seip- um, quia singuli de semetipsis, quod à Deo missi erant, testati sunt. Nec enim aliter hoc sciuit
sis testi- quis hominum, nisi per testimonium ipsorum. Sciendū quippe est, quod licet nemo hominū, præ-
ficati ter hunc Deum & hominem Iesum Christum, sciat de semetipso, vnde venerit, aut quo vadat,
sunt.
Exo.33. quia videlicet nescit quomodo factus, vel quē ad finem venturus sit, tamē & si testimonium per-
Hier.3. hibet quis de semetipso, intantum testimonium eius verum est, inquantum scit à quo voca-
Rom.1. tus, & ad quod opus vocatus sit. Verbi gratia, quomodo cum de seipso Paulus dicit: Paulus
2.Co.1. seruus Iesu Christi, vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei, vel maxime quod alibi
dicit: Quoniam multi gloriantur & ego gloriabor, cæteraq; his similia. Igitur quia tam spi-
ritus verax quam & spiritus mendax, de seipso testimonium perhibet, vitiosum est argumentum
dicentium: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Proinde duas
propo-

propositiunculas, quas veluti inuicem repugnantes, & in eodem simul esse non valentes, male in affirmationem vel negationem diuiserant, dicendo : tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Hic verax sui defensor & mendacium correptor componit, & in vnam redigit affirmatiuam propositionem, dicendo : Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, testimoniũ meum verũ est. Statimq; subiuncta ratione idipsum cõprobat, dum dicit : quia scio vnde veni, & quo vado. Qua ratione sicut veritatem testimonii sui confirmat, sic per oppositum eius, id est, per hoc quod subsequitur : Vos autem nescitis vnde veni, & quo vado, falsitatem eorum, qui hoc ipsum testimonium suum reprobabant, oppugnat. Nam cum procul dubio sint opposita hæc, quia scio vnde veni & quo vado, vos autem nescitis vnde veni & quo vado, sicut verum est testimonium eius, ex eo quia scit vnde venerit & quo vadat, sic econtra testimonium, quod dicunt contra Iesum, falsum esse constat, ex eo quia nesciunt vnde venerit & quo vadat. Scire autem de seipso vnde venerit, proprium eius est, qui non de nihilo neq; de non existentibus temporaliter factus est, vt nos, sed de increata patris essentia sine tempore natus est, per quem vt essemus, creati sumus omnes nos. Scire etiam quo vadat, nihilominus proprium eius, quia videlicet non alius quàm ipse vias suas disposuit, quas in hac mortalitate homo factus est propter nos, ambulare dignatus est. Nos enim nescimus vnde venimus, quippe qui nec illud scire possumus, qualiter in vtero cõcepti coaluimus, neq; posthac quid futuri sumus nosse valemus, quia nescit homo finem suum, & omnia in futurum tempus reseruantur incerta. Proinde cum dicit : ego sum lux mundi, verum est testimonium eius, quia scit vnde venerit. Et cum ait : Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ, profecto verum de seipso testatur, securus quia scit & quo vadat, vel quo se sequentes perducat. Cæterùm nemo omnium de illo quicquam scit, nisi quantum ab ipso didicit, ac proinde quisquis de illo aliud dicit quàm quòd ab ipso accepit, testis falsus est, & quia non sequitur eum, ambulat in tenebris, quemadmodum isti qui dixerant, tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum nõ est verum, ad quorum obstruendum os sola hæc sufficit confutatio, qua dicit : Vos autem nescitis me vnde veni, & quo vado. Quod dictum est ad refellendam carnalem illorum opinionem, qua dixerant supra, sed hunc scimus vnde sit : Christus autem cum venerit, nemo scit vnde sit. Nec verò quia postmodum responderat eis dicens : & me scitis, & vnde sim scitis, idcirco nunc sibi contrarius putandus est præsenti loco, cum dicit : Vos autẽ nescitis vnde veni & quo vado. Sequitur enim [Vos secundum carnem iudicatis, ego non iudico quenquam] Ac si dicat : Scitis quidem quia homo Galilæus ego sum, & dicitis : Nonne hic est Iesus filius Ioseph & Mariæ, & fratres eius ac sorores nonne apud nos sunt? & quia partim verum est hoc, propterea supra dixi : & me scitis, & vnde sim scitis. Sed hoc vestrum scire quantum est? Vos enim hoc ipsum secundum carnem sapitis, & secundum carnem iudicatis, id est, secundum paupertatem & exiguitatem parentum meorum Mariæ & Ioseph, fratrum quoq; meorum ac sororum, id est, propinquorũ carnalium, personam meam attenditis, & supra id, quod visibile est in me nihil audire vel intelligere vultis, itaq; multo me inferiorẽ pensatis regibus vestris, prophetis quoq; vestris, quos occiderunt patres vestri, vos autẽ me persequendo sepulchra illorũ ædificatis, & mẽsuram patrum vestrorum implere festinatis. Dico ergo quia vos secundum carnem iudicatis. Ego verò poteram quidem & ipse secundum carnem iudicare, sed non iudico quenq̃. Poteram quippe sic econtra dicere, quia secundũ carnẽ quoq; maior Mose, maior inq̃ & nobilior quouis rege vel principe, secundum carnem quoq; ego sum, quia non quemadmodum omnes vos, & vniuersi patres aut principes vestri, communi more naturæ de corrupta muliere, sed de virginea nobilitate, ex regia stirpe Dauid secundum carnem natus sum. Ita inq̃ poteram & ego secundũ carnem quoque omnes homines, vtpote in peccatis conceptos, & de corruptione natos, me inferiores iudicare, sed nõ iudico quenquam. Nunc.n. veni nõ iudicare, sed iudicari. [Et si iudico ego, iudicium meum iustum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater] Et si tandẽ, inquit, iudico ego, videlicet postq̃ iudicatus fuero, tunc enim natales meos tã secundũ diuinitatem, quàm secundum humanitatem iudicare me oportebit vt prædicentur in vniuerso mundo, & si inquã tandẽ iudico ego, iudicium meum iustum est. In quo? Videlicet quia solus nõ sum, sed ego & qui misit me pater. Non inquam sum solus, scilicet quomodo ille alius qui venit in nomine suo, quẽ vos accipietis, qui verè solus erit & solus veniet, quia Deus illum non mittet, sed à semetipso veniet, neque cũ deo aget, sed aduersabitur & extolletur supra omne quod dicitur deus aut quod colitur. Ego autẽ à meipso non veni, sed pater misit me, & ego in eius communione permaneo, nihil à meipso faciens, nihil à meipso iudicãs. Proinde quæcunq; ego testificor, quæcunq; iudico, ille præsentibus & subsequentibus operibus verũ cõprobat testimoniũ meũ, verum & iustũ esse defendit iudicium meũ. Notandum in vera humilitate & humili veritate filij dei, quòd in oĩbus verbis suis tenorẽ hunc seruat paternæ cõmunionis, de qua nunc dicit, quia solus nõ sum, sed ego & qui misit me pater, ita vt nusq̃ absolute quicq̃ de sola sua loquatur persona, sed sic semper profiteatur quod est, vt simul paternæ personæ sociali & indiuisa charitate mentionem faciat. Quod re-

Artificiosa defẽsio Christi.

Eccle. 9. Erratio is q Christũ nõ sequitur.

Matt. 13. Luce 4.

Matt. 23

Antichristus.

2. thess. 2

Cõmunio patris & filij.

cte considerantibus, nullam vobis excitare potest nebulã error Sabellianus, quam hæresim pa-
Error tripassianam dicimus, quæ vnam solummodo diuinitatis personã cõlitens, vna, inquit, eademq;
Sabelli. persona patris, quando vult pater est, quando vult filius est, quando vult spiritus sanctus est. Ita
personas confundens, solũ patrem vel solum filium confitendũ esse contendit. Verum hoc loco
apte filius, non sum solus, inquit, sed ego & qui misit me pater. Igitur conuincuntur Iudæi, dicen
tes, testimonium tuum verum nõ est. Sabellius quoq; anteq̃ nasceretur, elisus atq; explosus est.
Sequitur. [Et in lege vestra scriptũ est, quia duorum hominũ testimonium verũ est. Ego sum qui
testimonium perhibeo de me ipso, & testimoniũ perhibet de me, qui misit me pater.] Et idcirco,
Deut. 17 inquit, quia scio vnde veni & quo vado, testimoniũ meum verũ est, & adhuc de veritate eiusdem
15. testimonij dicendum est. Dico ergo: in lege vestra scriptum est, quia duorũ hominum testimoni-
um verũ est, videlicet dicente Deo per Mosen in Deut. Non stabit testis vnus contra aliquem,
quicqd illud peccati & facinoris fuerit, sed in ore duorum aut trium testiũ stabit omne verbum.
Hæc magna & indubitabilis quam propono sententia est, cui sponte concedi oportet, quia sic in
Oĩa di- lege vestra scriptũ est. Proinde iam assumere licet. Ecce hoc verbum quod dixi, ego sum lux
cta Chri mundi, & quodcunq; tale dico vel dixi, quod vos abiicitis dicentes, testimonium tuũ non est ve-
sti duo- rum, duobus testibus defenditur: Nam ego sum testis vnus, qui testimoniũ perhibeo de meipso,
bus testi ea videlicet causa vel autoritate quã dixi, quia scio vnde veni, & quo vado: & adhuc alius testis
bus cõ- testimonium perhibet de me. s. qui misit me pater. Hoc videlicet aduersus iniquã illorũ intentio-
proban- nem legitima responsione defendit. Illi nãq; hoc intendebant, vt nemo de illo testimoniũ per-
tur.
Iohan. 9 hiberet q Christus esset, q saltem propheta esset, q deniq; vllo modo à Deo esset. Hoc intenden-
tes eo vsq; tandẽ conspirauerũt, vt si quis eũ Christũ cõfiteretur, extra synagogã fieret. Illudẽdũ
erat huic nequissimæ calliditati, & non dignante tãta maiestate de testimonio, quod ab homini-
bus esset, saltem mentionẽ facere designandũ erat testimoniũ sursum: cui conuenticulũ canũ, &
conciliũ hominũ malignantiũ non sufficeret indicere silentiũ. Ait ergo, in lege vestra scriptũ est,
quia duorũ hominũ testimoniũ verũ est. Non ait simpliciter, in lege, sed signanter in lege vestra:
Rom. 7. qa videlicet eadẽ lex iusta & sancta & bona: aliter eius, aliter ipsorũ lex erat. Nam eius erat, quia
ab ipso data, & illorũ erat, quia illis imposita. Cõcedi oportebat, vt prædictũ est, duorũ hominũ
Christ9 testimoniũ esse verũ, quia sic in lege scriptũ est, atq; ideo per assumptionẽ: ego sum, inquit, qui te-
verbis. stimoniũ perhibeo de meipso, & testimoniũ perhibet de me qui misit me pater. Et hoc ipsum
pater o- palam ipsis erat, q ipse testimoniũ de seipso perhiberet, & nihilominus de ipso pater testimoniũ
peribus perhiberet. Audiebãt enim illũ, q diceret Deum patrẽ suum, propter quod (vt superius dictũ est)
testimo persequebantur eũ, & q paulo ante dixerat eis: ego sum lux mundi. Hæc inq̃ & huiusmodi au-
niũ per- diebãt, & opera eius magnitudine tãtæ professionis, nõ minora videbãt. In verbis eius testimoniũ
hibens. ipsius pertonabat, & in operibus eius testimoniũ patris desuper fulgurabat. Nã si filiũ Dei se esse
profitendo mentiretur, profecto non gloria miraculorũ clarificaretur, sed pœna superbientibus
Vltio di condigna cõfunderet. Manifestũ quippe Iudæis erat, Deũ quem patrem suũ esse profitebãtur,
uina in semper superbis restitisse: à quo (verbi gratia) Aaron & Maria cõtra Mosen superbiẽtes, plaga le
sup bos. præ percussi sunt: & Dathan & Abiron & Chore, per superbiã erecti, cũ suis cõplicibus, alij viuẽ
Num. 12 tes à terra absorpti, alij flãmis deuorati sunt, & Saul Chrs dñi effectus, per superbiã spiritui dæmo
Ibid. 6. niaco mãcipatus est. Hũc aũt dicentẽ se esse Christũ dei filiũ, nusq̃ refellit Deus, quẽ professus est
1. Re. 16. esse patrẽ suum: sed operibus verba eius vera esse, testificatus est, ita vt mortuũq; ac sepultum
Ioan. 11. tertia die suscitare, & credẽtibus in eũ spiritũ sanctũ per nomẽ eius daret. Igitur & Iudæis & omni
Act. 2. 10 mundo palam est, quia testimoniũ, quod perhibuit de seipso hic homo, q putabatur filius Ioseph,
perhibuit de illo & Deus, quẽ patrẽ suum professus est. Sequitur. [Dixerũt ergo ei: Vbi est pater
tuus?] Perspicue qdem patrẽ illis dicebat Deũ, at illi hoc intelligere nolebant. Ergo vbi est, in-
quiunt pater tuus? Impij & cæci, quid quæritis patrẽ eius? Nunquid & illum vultis occidere, aut
extra synagogã facere? si vobis præsentibus audeat de filio suo testimoniũ perhibere. [Respon-
dit eis: Neq; me scitis, neq; patrem meum] Recte perfidorum moleste interpellantiũ percuncta-
tionem, suauiter quidẽ, sed fortiter improbat, & indignam responsione sua iudicat. Cur enim, cũ
prius dixisset, quia scio vnde veni, & quo vado, vos autem nescitis, vnde veni, aut quo vado, ta-
cuerunt & nõ dixerunt, Dñe vnde venis & quo vadis? nunc autem, vbi dixit, testimonium perhi
bet de me qui misit me pater, percunctantur procaciter & dicunt: vbi est pater tuus? Cur, inq̃,
Esa. 6. de illo tacent, & de hoc interrogant, nisi quia Dei filio veri testimonij, non quærere, sed inuide-
re sciunt gloriam? Proinde cum dixissent, vbi est pater tuus, non respondit quod erat interro-
gatus, vt (verbi gratia) diceret: pleni sunt cœli & terra, gloria vel maiestate eius, sed hoc dixit: ne
que me scitis neq; patrem meum, id est, quia me non scitis, neq; scire vultis, idcirco nec patrem
meum scitis. Forte dicitis, te scimus, te filiũ Ioseph & Mariæ nouimus, de te homine Galilæo nihil
amplius quærimus. Ad hæc inquam. [Si me sciretis, forsitan & patrem meum sciretis.] Nam in
singulis quoq; hominibus nõ exigua pars notitiæ est, scire de quocũq; cuius filius sit, vel quis pa-
ter eius fuerit. Sed vos inquit, patrẽ meum nescitis. Nunc. n. dicitis, vbi est pater tuus? Igitur neq;
me

me scitis. Plane dictiuncula hæc forsitan, in nostro sermone dubitatiua est, sed in sermone ve-
ritatis, quæ dubitare non nouit, acriori significatione totum confirmationis punctum attingit, Forsitã, hic non
quasi dictum fuisset, certe & patrem meum scitis. Solent quoq; homines interdum, vbi rem gra- dubitan
uius atq; animosius affirmare conantur, hac vti dictiuncula, veluti si dicat quis: si mater sese for- tis, sed
san diligeret. Attamen verius atq; constantius magisq; necessarium est, vt quisquis Christum acri9 af-
scit, & patrem eius Deum sciat: quia videlicet quid Christus secundum substantiam sit, nullate- firmãtus
nus scire quis potest, nisi & hoc sciat, quod Deus pater eius sit. Non enim, quemadmodũ de quo- est.
libet homine scimus, quid secundum substantiam sit, etiam si nesciamus, quis homo pater eius
fuerit, sic & de Christo scire possumus, quid secundum substantiam sit, nisi sciamus, quis eius pa-
ter sit. Igitur cum nobis dubitabile non sit, multo magis nec ipsi dubium fuit: ac proinde non
dubitando, sed potius affirmando dixisse credendus est: Si me sciretis, forsitan & patrem meum
sciretis, quemadmodum & illud: Si crederetis Mosi, crederetis forsitan & mihi. Sequitur. [Hæc
verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo. Et nemo apprehendit eum, quia nec
dum venerat hora eius.] Hæc (inquit) tantæ maiestatis verba locutus est Iesus, qui quærebant,
vt interfiteretur in gazophylacio, videlicet celebri, & pene solis principibus ac pharisæis accessi Gazo-
bili loco: nec enim vulgo, nisi singulis aduentantibus & æra mittentibus gazophylacium fre- phyla-
quentabatur, principibus ac pharisæis circa lucra maxima læto spectaculo considentibus. Ma- cium.
gna ergo fiducia, sine timore tali in loco hæc verba locutus est Iesus docens in templo, id est, ni-
hil loquens in occulto, sed publicam doctrinam condens, palam omni annunciandam seculo.
Et nemo (inquit) apprehendit eum. Quare? Quia necdũ venerat hora eius. Non ergo furiosi vl-
la ratione mitigati fuerant animi, sed tenebat ipse nutu suo impotentem illorum malitiam, qui
potestatem habebat tempore vel hora, quam sibi ipse præfixerat, ponendi animam suam, & ite-
rum sumendi eam. [Dixit ergo eis iterum Iesus: Ego vado, & quæretis me, & in peccatis vestris Ioha. 10
moriemini. Quo ego vado vos non potestis venire.] Ergo (inquit) quia perseuerantes in malo
quærebant animam eius, & omni ratione carentes vim faciebant, & dolos toto die meditaban-
tur, nec ob aliud manus suas continebant, nisi quia necdum venerat hora eius. Dixit eis iterũ Ie- Psal. 37.
sus: Ego vado & quæretis me, &c. Iterum inquam hæc dixit Iesus. Nam supra hoc idem dixerat
eis, quando miserunt principes & pharisæi ministros vt apprehenderent eum: Adhuc (inquit)
modicum tempus vobiscum sum, & vado ad eum qui me misit, & quo ego vado, vos non po- Iohãn. 7
testis venire. Ergo nunc primo, sed iterum dixit eis: Ego vado, & quæretis me. Ego quidem, in-
quit, sicut iam dixi, hinc vado, ego morior scelere vestro, ego vobis inferentibus mortem, iam-
iam imminet, vt transeam ex hoc mundo ad patrem. Sed cum ego abiero, nunquid (sicut vos
inimici mei inuidentes, & mala mihi dicentes, desideratis) nomen meum de terra peribit? Nun-
quid postquam abiero hinc ad patrem meum, oculi vestri à gloria mea liberati erunt, & non vi-
debunt de me quod graue sit eis ad videndum? Non erit ita, sed tunc multo maxime palam
videbitis id, quod paulo ante dixi: quia ego sum lux mundi, & hoc videntes peccatores irasci-
mini, dentibus vestris frendetis, & tabescetis, vestrũq; desideriũ peribit, quia nomen meũ perire
nõ poterit. Hinc acriori stimulante inuidia, inquieti & male soliciti quæretis, id est, persequemini
me, & in hoc peccato vestro moriemini, quia in hac iniquitate vestra, vsq; ad finem vitæ vestræ Psal. 111.
perseuerabitis, nihil quod gloriæ vel nomini meo noceat efficere valentes, sed tantum mala vo
luntate, ac pertinaci inuidia vosipsos interficientes. Nam quo ego vado, vos non potestis veni-
re. Equidem nec ipsi, qui cum dilectione quærunt & sequuntur me, non possunt, quo ego vado
venire, sed poterunt quandoque: vos autem, qui cum odio quæritis & persequimini me, quo
ego vado nunquam potestis venire. Nunc quidem vbi ego sum, vos potestis venire, &
quandoque etiam apprehendere & occidere poteritis me, sed hoc vobis facientibus, illuc ego
vado, quo vos non potestis venire. Itaque in peccato vestro moriemini. Illo scilicet, quod
male me quæritis & in meis fidelibus persequimini, vt nomen meum deleatis. In hoc e-
nim vsque ad mortem perseuerabitis. [Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum, Iohan. 7
quia dicit: Quo ego vado, vos non potestis venire?] Superius cum dixisset hoc idem, quod nũc
iterum dicit eis, id est, Quo ego vado, vos non potestis venire, ita dixerunt: Nunquid in disper-
sionem gentium iturus est, & docturus gentes? At verò nunc hoc ipsum repetens, acrius in eos (vt
dignum erat) inuectus est. Addidit enim: Et in peccato vestro moriemini. Acrius ergo felle cõ-
moto dicebant Iudæi: Nunquid interficiet semetipsum? Quid amarius, quid nequius? O Iu- Iudæi
dæi homicidæ crudeles & scelerati, adeo ne nil boni de hoc homine, qui mortuos vestros suscita- maxime
uit, sentire potestis, vt hoc solum, quod interficiat semetipsum, vijs eius superesse arbitremini? seipsos
Et vos nunquid eius rei adeo indociles estis, nec fieri potest, vt vosipsos exemplo eius interfi- interfi-
ciatis? Imo vos, interfecto homine isto, vosipsos interficietis: tanto furore, tanta rabie, vt mire- ciunt.
tur orbis, & vestri quoq; condoleant inimici. Legant qui volunt vestrum sub Tito & Vespasia-
no excidium, & videant vos vnicam gentem homicidarum semetipsos interficientium. Sequi-
tur. [Et dicebat eis: Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego

non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, quia moriemini in peccatis vestris.] Rationem illis acerbam reddidit, cur quo ipse vadit, ipsi venire non possint, & in peccato suo sint morituri: Vos, inquit, de deorsum estis, ego de supernis sum. Ista comparatio needum sufficiebat, ad diffiniendum huius illorum impotentiæ causam, quia videlicet omnes homines, siue electi, siue reprobi, omnes secundum naturam communem de deorsum sunt. Vnde & Iohannes Baptista, cum Christus esse putaretur, in comparatione, vel potius desperatione fuimet, qui vere erat vel est Christus: Qui est de terra (inquit) de terra est, & de terra loquitur: qui de cœlo venit, super omnes est. Quapropter addendum erat, vt tota perscriberetur causa impotentiæ, iuxta quod dixerat: Quo ego vado, vos non potestis venire. Nam & illi de deorsum erant, de terrena massa assumpti, de primo homine terreno nati fuerant, quibus ait: Vt vbi ego sum, & vos sitis.

Oēs homines præter Christū deorsū sunt.

Iohan. 3

Ioha. 14

Addidit ergo: Vos de mundo hoc estis, ego nō sum de hoc mundo. Hoc vtiq; reproborū est, & hoc ab electis differunt, quòd cum omnes de deorsum, id est, de terra sint, excepto Christo vnigenito Dei filio, qui de cœlo venit, soli ipsi de hoc mundo sunt. Nam electis idem dicit: Si de mundo fuissetis, mundus quod suum erat diligeret. Quia verò de mundo non estis, propterea odit vos mundus. Igitur vtrunq; dicendum fuit, & quòd de deorsum essent per communem naturam, & quòd de mundo hoc essent per vitium vel malitiam suam: vt vtrunque impossibile monstraretur eis, illuc ire quo ibat ipse, qui & de supernis, id est, de Deo patre est, per propriæ diuinitatis naturam, & de hoc mundo non est, per omnimodam humanæ, quam assumpserat, naturæ innocentiam, vel cœlestem vitam. Qua ratione tam fortiter quàm suauiter reddita: Dixi ergo vobis (inquit) quia moriemini in peccato vestro. Quod itidem alia protinus ratione confirmat, subiungens. [Si ergo non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris.] Vere enim non aliter, nisi credendo, quòd Christus de supernis sit, & de hoc mundo non sit, id est, & quod de superno patre Deo Deus verus sit, & quòd in mundo natus, nihil eorum quæ in mundo sunt vitiorum vel peccatorum admiserit, potest quisquam inter eiusdem Christi membra numerari, & illo capite in vno corpore vnicę ecclesię viuere de spiritu Dei. Dixit autem alibi ipse: Quia nemo ascendit in cœlum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Rectè igitur istis, quos sibi nullatenus per fidem incorporandos esse nouerat, ait hic qui solus de supernis est: Quo ego vado, vos nō potestis venire, & ideo dixi vobis: Quia moriemini in peccato vestro, si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris. [Dixerunt ergo ei: Tu quis es?] Hactenus Iudæi intelligere nolentes, & quærere detractantes, dissimulare vtcunq; poterant se aduertisse, quo tenderet supradictum eius testimonium. At vero nunc lux mundi suum illud testimonium terribili fulgore defendens, dormitātiumq; imo & vigilanti naso stertentium somnum discutiens, oculos illorum aperiri fecerat, dicendo: Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis vestris, ne iam dissimulare possent aliquid sibi hoc dicto emicuisse, quod spectandum esset, vel auscultandum. Dixerunt ergo: Tu quis es? Irreuerenter quidem quæsierunt, & proterue pulsauerunt, sed inuenire eos oportebat, aperiri illis conueniebat, vt magis ac magis inexcusabiles essent, & eis qui credituri erant, magis ac magis testimonia veritatis augescerent. Audi ergo quod sequitur. [Dixit eis Iesus: Principium qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare.] Dicebat plane, vt quia quæstionem ipse commouerat, & ad quærendū illos excitauerat terribili sententia, qua dixit: Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccatis vestris: dicebat inquam, vt hac vice magnum aliquod & dignum se testimonium pronunciaret. Et reuera magnum dignumq; est, quod hac responsione testificatus est. Idem enim est ac si dixisset, seipsum esse qui erat, & qui est, & qui venturus est. Nam quia erat, principium se appellat: & quia est, statim subiungens: qui & loquor vobis inquit: & quia venturus est, scilicet ad iudicandum viuos & mortuos in nouissimo die: multa (inquit) habeo de vobis loqui & iudicare. Istis ergo, quos iam denotans vir sapiens: Paruulum (inquit) occidit inuidia, & virum stultum interficit iracundia: tormentum suum non modice auctum est. Iamdudum inuidebant huic homini, vt putabant filio Ioseph quòd à quibusdam de turba Christus esse putaretur, sicut superius dictum est, quia cum audissent quidam de turba sermones eius dicebant: Hic est vere propheta. Alij dicebant: Hic est Christus, cum tamen Christum hominem tantummodo fore arbitrarentur. At ille nunc dicentibus sibi: Tu quis es? hoc de seipso professus est, quod longe supra hominem est: Principium (inquiens) subaudis ego sum, statimq; subiungens. qui & loquor vobis. Et vna eademq; responsione, simul & intemporalem incommutabilemq; essentiam suæ diuinitatis & temporalem designans conditionem assumptæ humanitatis, secundum diuinitatis infinitam antiquitatem principium est, principium inquam, in quo omnia condita sunt, sicut in exordio libri Geneseos scriptum est: In principio fecit Deus cœlum & terram, secundum carnem verò, finis est, id est consummatio, quia in ipso nihilominus vniuersa restaurata sunt. Vnde ipse in Apocal. ego sum (inquit) α & ω, initiū & finis. Ex hoc principio, ante secula quidē tātummodo Deus erat: nunc autem quando hæc loquitur illis, Deus & homo, sed homo adhuc passibilis: venturus est

Iohan. 15.

Iohan. 3

Cur dixit Iesus, nisi credideritis, quia ego sum.

Qui erat, qui est, & qui venturus est.

Apoc. 1.

Iob 5

Iohan. 7

Ephes. 1.

Apoc. 1.

autem

aũt in fine seculorũ, idem Deus & homo multa habens loqui & iudicare, iam ex quo resurrexit à
mortuis, in vtraq; natura impassibilis. Igitur suum esse, de quo dixerat, si enim non credide- Esse substantiuũ
ritis, quia ego sum, irreuerenter quærentibus, terribiliter, vt dignum erat, ipse descripsit, tali cõ- Deo
cludendo fine, vt diceret, multa habeo de vobis loqui & iudicare. Est autem hoc eius esse, illud pro priũ est.
intelligendum, quod totius trinitatis commune, & eiusdem vnius Dei propriũ vel singulare est.
Quod & ad Mosen loquens, diligentius expressit, dicens: Ego sum qui sum. Hæc dices filijs Israel, Exod.3.
Qui est misit me ad vos. Quod videlicet eius esse, ab omnium essentia rerum vel creaturarum
in eo plurimum differt, quod nullis accidentibus subiacet (verbi gratia) vt homo, qui quasi flos Iob.14.
egreditur, & cõteritur, & fugit velut vmbra, & nunq̃ in eodẽ statu permanet: siue angelica quo-
que creatura, quæ maximè ex eis, qui ceciderunt, probatur: aliud esse in eo, quod sunt omnes ra-
tionales spiritus per substantiã, atq; aliud, quod facti sunt, hi per accidentẽ malitiã, illi aũt per acci
dentem nihilominus gratiã. Nullis inq̃ accidentibus, vt hæc vel cætera quæ facta sunt, substãtia
Dei subiacet, atq; ideo solus verus est, quia incommutabilis est, vnde & propria eius differentia Cur &
est, id est, esse quod est. Proinde & tunc, quando Mosi locutus est, & nunc, quando contra inimi- Mosi &
cos suos de seipso testimonium perhibet, opportune hoc substantiuo verbo pro sui descriptio- hic Iudæis re-
ne vsus est. Tunc quidem quia filijs Israel multis dijs in Aegypto seruire assuetis, nomen Dei spondit
multorum commune videbatur: & idcirco ad distinctionem eorum, qui homines quidem quon- Deus p
dam fuerant, nunc autem nec dij nec homines erant: ego, inquit, sum qui sum, & hæc dices filijs suũ esse.
Israel, qui est, misit me ad vos. Nunc vero, quia intendebant agere inimici eius Iudæi, vt iam non
esset, & vt nomen eius periret: vt eos frustra laborare ostenderet, eodem verbo substantiuo
congrue vsus est. Sequitur. [Sed qui misit me, verax est, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in
mundo.] Nusquam fere in omni testimonio, quod perhibet de seipso filius Dei, testimonium
patris præterit, vt per hoc quoque maxime illud comprobet, quod dixit alio loco: ego veni in
nomine patris mei, alius veniet in nomine suo. Vnde & hic interrogatus ipse quis esset, cum re-
spondisset, principium qui & loquor vobis, statim subsecutus, hoc modo testimonium patris
adhibuit: Sed qui misit me verax est, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Tanquam
diceret: Principium ego sum, sed à meipso non veni, qui & loquor vobis, sed non à meipso lo-
quor. Non inquam à meipso veni, neque à meipso principium sum, sed qui misit me verax est. Ioan.5.
Quod ex opposito eius, scilicet ex eo qui veniet in nomine suo, manifestius intelligi potest. Sata-
nas quippe, qui ex eo nomen accepit, quod aduersus Deum se extulit, & principium sibi esse,
atque in lateribus aquilonis sibimet sedere voluit, ex eo mendax est, quod ex proprijs loquẽ- Esa.4.
do, à patre veritatis discordans mendaciumq; generans, principium se esse iactitat. Qui & dam-
natum hominem illum, in fine seculi ingressus, à Deo se principium esse profitebitur, vt aduer-
setur & extollatur, sicut ait Apostolus, supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Nam &
nomen eius secundum numerum ipsius in Apocalypsi thytan fore legitur: quod interpretatur, 2.thess.2
dic lux. Igitur mendacis illius blasphemiam ad se non pertinere, testis hic verus pronuncians,
opportune cogitationibus occurrit aduersariorum, qui post aliqua propter hæc & his similia, di-
cturi sunt: de bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia. Omnia nanq; quæ de isto vero
principio & vero Dei filio sunt, illius maligni fallacis opposita sunt. Principium, ait, ego sum, Iohan.5
qui & loquor vobis: sed non vt ille alius, qui veniet in nomine suo, quem vos accipietis, ita & ego
à meipso, vel in nomine meo veni, & à meipso loquor: sed qui misit me, verax est, & ego quæ au-
diui ab eo, hæc loquor in mundo. Nam & supra sic dixit: Et à meipso non veni, sed est verus, qui Sed qui
misit me, quem vos nescitis. Vt ergo hæc aduersatiua coniunctio, qua præcedenti sententiæ misit
sequentem coniunxit, dicendo, sed qui misit me verax est, non vacet, suumq; sensum melius ex- me ve-
plicet, quod alibi palam dictum est, nunc necessario subaudiendum est. Miro autem atque ine- rax est.
narrabili modo, dum patrem veracem prædicat, de seipso testimonium perhibet, ipse qui alibi
dicit, ego sum veritas. Nam poterat dixisse, pater meus verax est, sed vt ostenderet patrem eun- Ioha.14
dem, non aliunde veracem quàm ex eo quod ipsum genuit qui est veritas, maluit dicere sic, sed
qui misit me verax est. Sic dicere solemus, sol iste, qui noctem fugat, & tam clarum diem mundo
importat, lucida substantia est, vel homo iste, qui tam sapienter egit aut dixit, sapiens est. Sciendũ
quippe, quod cum dicere posset: qui genuit me verax est cum autoritate prophetica qua dictum
est: Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, maluit dicere, tam hic quam in plerisque Psal.2.
locis, misit me, quod & equipollens est, & in auribus hominum, præsertim inuidorũ atq; superbo-
rum magis gratiosam humilitatem redolendo, tolerabilius est, & tardius calumniæ patet. Igi-
tur in eo quod ait, sed qui misit me verax est, veritatem paterni testimonij, in eo aũt quod subiun
git, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, veritatẽ nihilominus testimonij, quod perhi-
bet ipse de seipso, certitudinemq; defendit. Vtrunq; enim defendendũ supra proposuerat, dicen-
do: ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimoniũ perhibet de me qui misit me pa-
ter. Porro & illud nõ ab re quæritur, quomodo à patre audierit filius, qui ipsum verbũ patris est.
Non enim confestim ad humanitatis eius humilitatem confugere licet, vt dicamus, q secundum

humanitatem audierit patrem filius, eo videlicet auditu, de quo per Prophetam dicitur: Audiā
Psal. 84. quid loquatur in me Dominus deus. Etenim non dixit solum, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor, sed addidit, in mundo, vt intelligas eum dixisse, quòd extra mundum, id est, anteq; in hūc mundum veniret, audierit quæ loqueretur in mundo. Igitur q; ait, & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo, id est, ac si dicat hæc Deo patri consubstantialis veritas: Et ego sicut ex Deo nata sum, ita in hoc mundo incorrupta permaneo, nihilq; falsitatis admitto. Et hic sensus magis ad rem pertinet, videlicet quia veritatem coarguerant mendacij, dicentes: Tu de te ipso testimo
Iohan. 5 monium perhibes, testimonium tuum non est verum. Sequitur. [Et non cognouerunt, quia patrem eius dicebat Deum.] Cum longe superius illo dicente, pater meus vsq; modo operatur, & ego operor, subiunxerit Euangelista dicens, Propterea persequebantur eum Iudæi, quia non solum soluebat sabbatum, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo, quomodo nunc dicit, & non cognouerunt, quia patrē eius dicebat Deum? Ergo hic non tam excusat ignorantiam, quam intelligere nolentem demiratur malitiam, quia dicta eius se aduertisse dissimulant, videlicet nondum ausi, quod eandem ob causam postmodum facere habebant, scilicet ad lapides currere, aut tentum illum ante præsidem ducere, & damnationē aduersus illum de hoc
Conclusio artificiosa. verbo, tanq; de blasphemia postulare. [Dixit ergo eis Iesus: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis, quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor, & qui misit me, mecum est, & non reliquit me solum, quia ego quæ placita sunt ei, facio semper.] Ergo, inquit, quoniam non cognouerūt, quia patrem eius dicebat Deum, quoniam testimonium eius non acceperunt, & maleuoli accusatores defensionem veritatis non audierunt, quasi conclusionem, id est, artificiosum orationis terminum facit, & sicut facere solent oratores periti, vt
Esa. 6. enumerationum partes colligant, & commoueant, quibus de rebus verba fecerint, breuiter, vt renouetur & ad memoriā reducatur oratio: sic ea quæ perorauit, ab eo loco quo illi obiecerant, dicentes: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. nunc breuiter recolligit, atq; apud se quodammodo reponit, vt quia nunc videre & cognoscere nolunt, vt saluentur, quandoq; videant & confundantur zelantes populi, & ignis hostes deuoret. Cum exaltaueritis, inquit, filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, subaudis Principium qui & loquor vobis: & à meipso, id est, extra patrem seorsum præter voluntatem vel extra communionem patris, facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor in mundo, & cognoscetis, quia qui misit me mecum est: quod videlicet modo cognoscere nolentes dicitis, vbi est pater tuus, & cognoscetis, quia non reliquit me solum, scilicet vt paulo ante testatus est dicens, & si iudico ego, iudicium meum iustum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Hæc, inquit,
dicens, omnia cognoscetis cum exaltaueritis filium hominis. Hoc autem in alio loco testatur Euangelista,* dixit, significans, qua morte esset moriturus. Et notandum, quod hoc illis, qui fa-
Iohan. 12 cturi erant, necdum scientibus, & necdum facere cogitantibus, ipse iam sciat & futurum prædicat, quia videlicet consilium illorum in eo, quod postea collegerunt, concilio definiendum
Acto. 2. ante omnia secula præscientia Dei præcesserat. Vnde & in actibus Apostolorū Petrus apostolus ait: Iesum Nazarenum, virum approbatū à Deo, in vobis virtutibus & signis & prodigijs, quæ fecit per illum Deus in medio vestri, sicut & vos scitis: Hunc definito consilio & præscientia Dei traditum per manus iniquorum cruci affigentes interemistis. Hoc. videlicet consilium, non solum vt interficerent, sed & qua morte interficerent eum, nunc definitum est, quando
Ioha. 11. post resurrectionem Lazari collegerunt pontifices & pharisæi consilium & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit, &c. Nam & ante eum quæsierūt quidem eum interficere, sed non definito consilio, verum vulgari strepitu & furore tumultuario: non (inquam) definito consilio, in quo iudex peteretur, & culpa qualicunque proposita, accusatores & testes, quasi legitimo iudicij ordine adhiberentur, & qualitas mortis tanquam causæ conueniens exi-
Tūc cognoscetis, quia ego sum geretur. Quod vbi definitum est, iterum eo dicente, cum exaltaueritis filium hominis à terra, & subiungente (quod hic tacitum est) omnia traham ad meipsum, tunc cognouerunt quod diceret eis, vtpote iam facere cogitabant, & dixerunt: Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Nunc ergo, quando necdum definitum erat consilium, cum diceret, cum exaltaueritis filium hominis, nihil tale responderunt, quia forte quod necdum cogitabant, nondum intellexerunt. Tunc, inquit cognoscetis, quia ego sum. Tunc enim ignorare non licebit, tunc dissimulare non vaca-
Psal. 18 bit. Cœli enim tunc enarrabunt, & annunciabit firmamentum, & dies diei eructabit hoc verbum, & nox nocti indicabit huius rei scientiam, & non erunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum, & in omnem terram exibit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Tunc, inquam, hoc modo cognoscetis, & quamliber inuiti audietis, quia ego sum, quia viuo ego in æternum, compertumq; vobis erit, quia mortuorum quo-
Psal. 101 que resurrectio sum, recteq; mihi in psalmo dictum est: Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli, ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veteras-

veterascent,& sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur, tu autē idem ipse es, & anni tui nō deficient. Istud cognoscetis,& nisi etiam credideritis, & confessi fueritis, quia ego sum, moriemini (vt supra dixi) in peccatis vestris. Tunc & hoc cognoscetis, quia à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater,hoc loquor: cognoscetis (inquam) videlicet ex eo,quod facta mea quę nunc cœpi, vbi vos me exaltaueritis,exinde perpetuum profectum, & verba mea quæ nunc loquor, manifestum habebunt effectum. Hoc enim in lege datum est signum,eius quē Deus misit.Quod si tacita(inquit)cogitatione responderis, quomodo possum intelligere verbum quod non est locutus dominus,hoc habebis signum:Quod in nomine domini propheta ille prędixerit, & non euenerit,hoc dominus non locutus est,sed per tumorem animi sui propheta confinxit,& idcirco non timebis eum.Hoc(inquam)legale signum est.At vero quæcunq; ego prædico in nomine patris mei, vos euenire videbitis,imo & captiui ducti in omnes gentes, experimentum verborum meorū omnibus gentibus in vobismetipsis spectandū circūscretis. Igitur tunc cognoscetis,quia ego à meipso facio nihil,videlicet vt is qui arrogantia deprauatus prophetam se à seipso facit,& per tumorem animi sui, ea quæ non sunt,nec erunt, esse, vel futura esse confingit, sed sicut docuit me pater.i.sicut voluntatem patris esse scio,ita hæc loquor,quia non docuit iniquitas os meum,nec imitor(vt dicitis)linguam blasphemantium(verbi gratia, cum dico: Ego sum lux mundi, vel pater meus vsque modo operatur,& ego operor)sed docuit os meum obediētia, vel charitas patris, & dilectio generis humani, vt notificem hominibus meipsum , quorū hæc est vita æterna,vt cognoscant verum Deum,& quē ille misit Iesum Christum. Et hoc cognoscetis, quia qui me misit mecum est,& non reliquit me solum, videlicet quomodo vos putatis, dicētes: Deus dereliquit eum,persequimini & comprehendite eum,quia non est qui liberet.O quàm vere dictum est,& quam late patet hoc verbum:Qui misit me,mecum est, & non reliquit me solum. Non enim solis Iudæis,sed toti mundo lux mundi loquitur,nec pro se tantum,sed pro nobis veritas testificatur,vt quisq; nostrum quocunq; pergat, quodcunq; intendat,habeat in prōptu vnde scire possit, vtrum Deus cum illo esse dignetur : Qui me misit(inquit)mecum est,videlicet vt econtrario subaudias,quemcunq; ille nō misit,cum eo non est,& hoc ab effectis cuiusque probabile est. Verbi gratia: Cum venerit ille filius perditionis,cum reuelatus fuerit,& extulerit se supra omne quod dicitur Deus,aut quod colitur,ab his affectis clarebit etiāinfidelibus,quod Deus illum non miserit,ac proinde cum illo non sit,quia dominus Iesus (inquit Apostolus) interficiet eum spiritu oris sui. Similiter omnis quoque fur & latro, qui in ouile ouium non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat, & quia non mittitur, ideo per ostium non admittitur, nec ei ostiarius aperit,solus est,& ei recte dicitur,quia te nō misit,tecum non est, quod ex eo maxime liquet,quia non audiunt eum oues, vtpote alienum,sed fugiunt abeo. Nihilominus & quispiam Nazareus, id est,consecratus, vitamq; contemplatiuam professus , dum contra propositum foras euagatur, dum nulla poscente vtilitatis causa,tendit exterius, oditq; claues,& grata sigilla pudicitiæ, quia Deus non mittit illum,Deus cum illo non est, quod itidem certo experimento claret, dum in exemplum Dinæ filiæ Iacob, quæ egressa vt videret filios regionis à Sychen , principe terræ opprimente se,cum esset virgo,corrupta est,corrumpitur & ipsius anima à diabolo mundi huius principe foras inuenta , nec habens protectorem Deum, de quo dicere possit, qui me misit, mecum est. Hæc(inquam) & huiusmodi studiosus euangelicæ veritatis auscultator, econtrario subaudire potest, quod vtcūq; faciat vbicunq; se egrediens vel regrediens intēdat, sic omnia faciat, quatenus inter fluctus seculi,vel pericula vitiorum vero conscientiæ testimonio consoletur cor suum,dicens: Et ipse qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum. Sed iam ad præsentem,vel præcipuam intentionem sermo redeat, qui me misit (inquit) mecum est, & non reliquit me solum. Corda piorum quæcunq; vera scientia instructa.i. ædificatione charitatis erudita sunt, aliquatenus persentiscere merentur hunc pauperis huius clamorem, qui & in psalmo dicit : Domine exaudi orationē meā,& clamor meus ad te veniat,cuius in titulo scriptū est : Oratio pauperis cum anxiaretur , & effuderit precem suam coram domino . Nam reuera cū anxiaretur pauper iste hęc dicebat: qui me misit, mecū est,&c.Causa aūt anxietatis huius tāta erat, quanta verbis exprimere non valens, & cum gemitu admirans,sicut inter cætera longe ante declamauit Esaias:Et nos putauimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatū. Affectuosius significare nō potuit magnitudinē anxietatis pauperis huius & confusionis , de qua idem in psalmo dicit patri:Quoniam propter te sustinui opprobrium,operuit cōfusio faciē meā. Planę sunt scripturæ gemituum atq; conquestionū flebiliū, quæ ob instruendā piorū intelligentiā diuersis similitudinibus,multis & lachrymosis vocibus,hoc paupere anxiato & contribulato deprōptæ sunt. Quid enim? quorusquisq; nostrum est, qui mēte persentiat,q̄ extraneus factus sit fratribus suis,& peregrinus filijs matris suæ, dicentibus:Filium Dei se nominat,& gloriatur patrē se habere Deum.Nam vt taceā,quod cum duodecim Apostolos eligeret iuxta Marcū, audiētes sui exierunt tenere eum,dicebant enim: In furorem versus est, illi de quibus iterum in psalmo dicit ipse: Aduersus me loquebantur, qui sedebant in porta , & in me psallebant qui bibebant

Deut. 18 · Iob. 15. · Ioan.17. · Psal.70. · 2.Thes.2 · Ibidem. · Ioan.10. · Gen.34. · Pulchra meditatio de passione Christi. · Psal. 101 · Esa.53. · Psal.68. · Ibidem. · Sapiē.2. · Mar.3. · Psal. 68.

vinum,quid putas,quàm horribili intuitu aſpernabantur eum, dicentem:Ego ſum lux mundi,
& ego teſtimonium perhibeo de meipſo,& teſtimoniũ perhibet de me, qui miſit me pater? Ille
Eſa.53. horum ſuperba odia voceſq; maledicas dicentium : Dæmonium habes , & non eſt hic homo à
Deo, & his ſimilia,acerrime perſenſerat,qui(vt prædictum eſt) præ magnitudine doloris, ſuam
miſcens perſonam,talibus ſuæ gẽtis hominibus: Et nos(inquit)putauimus eum quaſi leproſum.
Leuit.13 Quaſi leproſum inquit.i. propter iniquitatẽ & blaſphemiã ſuam , ſic ab omnibus ſugiendũ & reijciendũ,quomodo leproſus ſecundũ legem ad arbitriũ ſacerdotis ſeparatus extra caſtra ſolus ha
Iohan.9 bitare iubebatur,pollutũ ſe clamans & immundũ. Cum enim principes & phariſæi odientes eũ,
ſepararent,& eiicerent nomen eius tanq; malum, & adeo ſolitariũ illum eſſe vellent, vt quiſquis
conſiteretur illũ eſſe Chriſtum,extra ſynagogam facerent eũ,quid aliud nitebãtur,niſi vt ad arbitrium ipſorũ,tanq; leproſus pronuntiatus & contaminatus,habitaret extra caſtra ſolus? Igitur
dicta hæc,qui me miſit mecum eſt,& non reliquit me ſolũ,ſic audienda, ſic ſentienda ſunt,tanq;
Pſal. 21. clamor pauperis anxiati, & prǽiudicium paſſi,qui abſq; peccato ſuo opprorium hominũ,& ab-
Leuit.13 iectio plebis factus ſit, velut ſi ad arbitrium ſacerdotũ iniquorũ,homo mundus & recaluaſter,lepræ vagę & volatili ſubiacere iudicatus ſit,& ſeparatus à conſortio hominum,foraſq; expulſus,
ſolus extra caſtra ſibimet habitare condemnatus ſit. Dixit autem ipſe alibi,cum iam extra caſtra ſeparatus,id eſt, extra portas ciuitatis inter ſceleratos reputatus, in ipſa morte agonizaret,
Eſa. 53. quando iuxta ſupradictũ prophetam maxime putauerunt eum leproſum,& percuſſum à Deo,&
Mat.27. humiliatum. Dixit(inquam)ſic : Heliheli Lemaſaptani,hoc eſt, Deus meus,Deus meus,vt quid
dereliquiſti me? Eſſet quidem facilis ad iſta reſponſio,ſi ſic diceret:nunquid dereliquiſti me,quia
videlicet ſub interrogatione huiuſmodi prolata dictio, neq; verum ſignificaret, neq; falſum, ac
proinde huic enuntiationi contrarium non eſſet aut contradiceret,quia dictum eſt:qui me miſit
mecum eſt,& non reliquit me ſolum. Nunc aũt cum dicit:vt quid dereliquiſti me, contrariũ videtur ſonare,quia profecto derelictũ ſe aſſerit,qui cauſam quærit,cur derelictus ſit. Quid igitur?
Hoc videlicet,quia(quod nec ipſi negare queunt vocum ſeu verborũ aucupes)oportet in oppoſitis ſiue contrariis hoc idem negare negationẽ,quod affirmatio affirmauit,de eodem.Si enim aliud quis affirmet,atq; aliud alius neget non contrariũ,ſed diuerſum eſt. At vero hic non hoc idẽ
de eodem negatur,cum dicitur:Et non reliquit me ſolum,quod illic affirmatur,vbi dictũ eſt:Vt
Q'uõ de reliquit Deus ſe ſum. quid dereliquiſti me. Vtiq; de paſſione mortis,ſicut aperte teſtantur ſequentia pſalmi,vſq; ad
illum verſum:Narrabo nomen tuum fratribus meis , quia ſecundũ illam quodammodo à patre
derelictus eſt,iuxta quod Apoſtolus ait : Qui proprio filio ſuo non pepercit,ſed pro nobis omni
Pſal. 21. bus tradidit illum.Nunc verò cum dicit:Qui miſit me mecũ eſt,& nõ reliquit me ſolũ,de illa a-
Rom.8. gitur,quæ infeliciſſima deſertio eſt,qua illum derelictũ eſſe volebant,dicẽtes:Non eſt hic à Deo,
Iohan.9 Matt.12. vel etiam iuxta alios Euangeliſtas,criminabantur eũ habere concordiã cum Beelzebub, imo &
Lucę 11. quod audituquoq; nephas eſt,ipſum eſſe Beelzebub,ſicut ipſe teſtatur : Si patremfamilias Beel-
Matt.10 zebub vocauerunt,quanto magis domeſticos eius.Igitur non hic idem nunc negat,quod in articulo ſuæ paſſionis affirmat : nec enim minus cõgrue quaſi derelictus dicitur,quam Apoſtolus
de ſe & ſuis ſimilibus: Vt ſeductores(inquit)& veraces:ſicut qui ignoti & cogniti,quaſi moriẽtes,
2.Cor.6 & ecce viuimus:quaſi triſtes,ſemper aũt gaudentes:tanquam nihil habentes,& omnia poſſidentes.Maximum aũt atq; firmiſſimum argumentum de ſeipſo dedit,vnde non derelictum illũ perſpicuum ſit,dicendo : Quia quæ placita ſunt ei,ſemper facio. Et notandum, ꝙ cum dixiſſet:
Quia quæ placita ſunt ei facio,addidit ſemper . Hoc ſane vnigeniti filij proprium eſt , & hoc ab
vniuerſis Deo placentibus differunt,ꝙ ea quæ placita ſunt patri, non partim,nec ad horam,ſed
Eccle.7. omnia facit,& ſemper. Quis enim homo eſt,qui faciat bonum,& non peccet? Vnus hic & ſolus
Eſa.53. eſt iuſtus & ſanctus,qui peccatum non fecit,nec inuentus eſt dolus in ore eius. Bene ergo addidit
1.Pet. 2. Iohan.1 ſemper,iuxta quod alibi de illo dictum eſt.Super quem videris ſpiritũ deſcendentẽ,ſicut columbam,& manentem ſuper eum.Hæc enim dicta in re paria ſunt,& ſine alterutro eſſe non poſſunt.
Nec enim quæ placita ſunt patri,faceret ſemper,niſi ſpiritus in eo maneret:nec ſpiritus in eo maneret,ſi aliquando quippiam extra placitum patris admitteret. Hoc verò non parum miraculi præſtare poterat,quòd homo mortalis,tanta immutabilitate , tanta conſtãtia vel firmitate
ſeipſum agebat inter tam plurimos tentantes, accuſare illum quærentes inimicos,vt talia dicen
Pſal.63. te illo,& inſuper poſt alia ſic proponente:Quis ex vobis arguet me de peccato? nulla cuiquam
illorum ſaltem falſæ criminationis daretur occaſio. Et quidem diu multumq; exacuẽtes linguas
Ibidem. ſuas,& in occultis intendentes arcum,tandem ſagittauerunt eũ, ſed ſagittauerunt immaculatũ,
id eſt,condemnauerunt quidem illum,ſed de nulla culpa condemnauerunt. Exinde omnes qui
videbant eum,conturbati ſunt admiratione tantæ malignitatis, & ſermonis nequam quem fir-
Ioan.19. mauerunt ſibi,pertinaciter clamando,crucifige,crucifige,annuntiauerunt opera Dei,& facta eius intellexerunt,& ipſi quoq; maligni compulſi ſunt cognoſcere, quia Dei filius hic erat, iuxta
quod nunc ait:Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoſcetis quia egó ſum,&c. Sequitur:
[Hæc illo loquente,multi crediderunt in eum.] Iſti qui crediderũt in eum,quales fuerint,id eſt,

quàm

quam prope ad veram pietatem credentium accesserint, vel quã longe resederint, nõ satis apertè
sequentia significant euangelicæ narrationis, præsertim cum domino dicente: Si vos manseritis
in sermone meo, &c. sic Euangelista subiunxerit, Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus & re- Ioan. 8.
liqua. Responsio quippe tunc propriè dicitur, cum illi respondent ad quos vel de quibus sermo
est. Et longe superius de istorum, id est, Hierosolymitanorum credulitate, cum dixisset Euange-
lista: Quia cum esset Hierosolymis, multi crediderunt in eum, videntes signa quæ faciebat, sta-
tim subdidit: Ipse autem Iesus non credebat semetipsum eis, eo quod nosset omnes, & non esset
ei opus, vt quis testimonium perhiberet de homine, ipse enim sciebat quid esset in homine. Fortè
ergo & nunc quod videbant credentes, imo & quod credebant inuidendo persequentes, facti Psal. 77
sunt sicut patres eorum, generatio praua & exasperans, generatio quæ non dixerit cor suum, &
non est creditus cum Deo spiritus eius. Nam quomodo verè crediderunt, qui cum eodem,
cui crediderunt, diu altercantes, & diuinitatis eius testimonium non ferentes, tandem ad la-
pides cucurrerunt, hoc eodem Euangelista referente, quia cum dixisset: Antequam Abraham
fieret, ego sum, tulerunt lapides vt iacerent in eum. Sic itaque credere potuerunt, quomodo
se credere dicunt Arriani, cæterique eiusmodi hæretici, quibus nihilominus Christus semetipsum
nunquam credidit, quia Christum quomodocunque confessi sint, diuinitatis eius fidem in diuer-
sis sectis vno spiritu malignitatis impugnauerunt, & veros confessores eius audire non feren-
tes, tumultum insaniæ suæ per totum mundum audiri fecerunt. Horum omnium formam in istis
præcessisse, ex subsequentibus perspicuum est: siquidem literam arctius sequentes, eosdem co-
gamur accipere respondentes, ad quos loquitur dominus, vt subiunctum est. [Dixit ergo Iesus Quid est
ad eos, qui crediderunt ei, Iudæos: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, in sermone
& cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.] Dicendum hoc erat credentibus Iudæis, di- Christi
cendum & nunc est hæreticis, omnibusque in fide vitiatis: Si vos manseritis in sermone meo, manere.
vere discipuli mei eritis. Quid enim? Nunquid omnes, qui Christum confitentur, iam in sermo- Mat. 13.
ne eius manent, & verè discipuli eius sunt? Minime. Alioquin non tam multi filij nequam,
cum filijs regni, tanquam zizania cum bono semine patrisfamilias, pullulantes per publicum
totius mundi agrum succreuissent, nec tam multi pisces mali mixti cum bonis, per totum
orbem retia fidei dirupissent. Sermo nanque Christi, in quo his, qui credunt in Christo ma-
nendum esse dicit, vt verè discipuli eius, id est, veri Christiani sint, sermo est fidei, id est, vnica re-
gula credendi, cui detrahi quicquam nefas est vel adijci. At vero Iudæi credentes in Chri- Ioan. 2.
stum, quibus tamen Christus (vt superius dictum est) non credebat semetipsum, omnesque hæ-
retici, quales fuerunt Cherinthus & Marcion, cæterique contra quos maxime hoc scribitur euã-
gelium, multæque hæresium pestes, quæ postea subortæ sunt, longe ab hoc sermone recedunt,
multumque illi detrahunt, dum alij verum hominem confitentes Christum, negant eundem
verum esse Deum, vel ex Maria cœpisse illum asserunt, alij vero confitentes Deum, eundem
in vera carne venisse, vel hominem negant esse verum. Non ergo manent in sermone Christi,
quem & ante per prophetas suos, & nunc per semetipsum perscribit, cuius tota summa est, Rom. 8.
vnum eundemque Christum, & ante omnia secula Deum verum extitisse, & verè filium ho- Rom. 9.
minis in fine seculorum factũ esse. Proinde veri discipuli Christi, id est, verè Christiani nõ sunt Galat. 4
nec veritatem cognouerunt, nec eos à peccatis suis veritas liberauit, quantumcunque Christum
confessi, vel in Christi nomine baptizati sint. Rectè igitur talibus, & tunc per semetipsum
Christus Iudæis, & nunc per ecclesiam suam dicit hæreticis. Si vos manseritis in sermone meo,
verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, id est, nisi manse-
ritis in sermone meo, non verè discipuli mei eritis, neque veritatem cognoscetis, neque veri-
tas vos liberabit. Verè enim nemo qualiumcunque factorum iustitia potest à peccatis redimi,
vel ab antiqua diaboli seruitute liberari, nisi integre permaneat in sermone fidei, & vnam te-
neat communicationem euangelicæ confessionis. Sciendum quoque est, quod non ab re istis
credentibus in se dignum quidem & verum, sed inopinatum præsenti loco pollicetur discipu-
latus sui fructum: Verè (inquit) discipuli mei eritis. Quo fructu? Quo præmio? Et cognosce- Carnalis opinio Iudæorũ de Christo.
tis veritatem, & veritas liberabit vos. Putabant enim illi, vtpote animales, & de Christo car-
naliter sapientes, illo rege carnale se habituros seculum, cum damnatione omnium gentiũ, ite-
rumque bella ac triumphos, & superatorum neces atque captiuorum greges, & aureã atque in ter-
ris gemmatam Hierusalem, hostiarumque sanguinem, & circuncisionis iniuriam, & terreni templi
gloriam, quæ omnia vsque hodie Christum expectãtes, sub illo se habituros somniant. Hoc modò
illi quoque, qui (vt supra dictum est) credebant in eum, in ipsa credulitate sua respiciebat in va-
nitates & insanias falsas. Nec mirũ, cum & apostoli tali sensu dixerint de peracta passione eius Prou. 39
tristes. Nos autem sperabamus, quod ipse esset redempturus Israel. Opportune ergo erranti occur Luc. 24
rens intentioni, vanam expectationem credentiũ destruit, docens, cuius beatitudinis spe, cuius
libertatis amore in se credendum sit. Cognoscetis (inquit) veritatem, & veritas liberabit vos,
Hunc fructum, hanc mercedem, vel præmium in illis, qui tunc in sermone eius manserunt,

& ideo verè discipuli eius extiterunt, considerare operæpretium est. Illi quippe qui permanserũt in sermone eius vsque ad mortem ipsius.s.beati Apostoli,deinceps remunerandi cognitione ve-
Luc. 22. Ioan. 16. ritatis collaudatoriam cõmemorationem audiere dicentis: Vos autẽ estis, qui mecũ permansistis in tentationibus meis. Eadem quippe hora inter cætera dictum est eis: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum aũt venerit spiritus ille veritatis, docebit vos om-
Mat. 16. nem veritatem. Ecce quia permanserunt in sermone eius, quẽ cõfessi oẽs fuerant per vnũ Petrũ, di-
Veritas liberabit vos. centes: Tu es Christus filius Dei viui, spiritũ veritatis meruerũt accipere, per quẽ cognouissent omnẽ veritatẽ. Nam vbi venit ille spiritus veritatis, quis nõ miratus est, hodieq; miratur, q̃ perfectè veritatem cognouerint, quã cõstanter qui fuerant homines idiotæ & sine literis, contra omnem
Acto. 4. nimium loquacem sapientiam mundi illam defenderint, liberauit sanè ab erroribus vniuersis, liberauit ab omnibus quæ in mundo sunt concupiscentijs, cupidos efficiens eius quam in veritate cognouerant, veræ & summæ beatitudinis, liberauit à timore mortis, à timore inimici, ab omni
Rom. 4 misera seruitute peccati, tandemq; in perfectione libertatis constituit, de qua Paulus Apostolus, qui iam liberari cœperat, inter cætera dicit: Quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, quod omnis creatura ingemiscit, & parturit vsq; adhuc. Non solũ aũt illa, sed & nosipsi primitias spiritus habentes, ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorũ Dei, expectantes redemptionẽ corporis nostri. Hoc modo dictis facta cõpensando, planius intellectui fit quod dictũ est: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Sequitur: [Responderunt ei: Semẽ Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Quomodo tu dicis, liberi eritis?] O astuti, quam prope nunc cœperant & illaqueauerant sapientiam Dei. Quid enim putarẽt dictũrũ illum, nisi quia falsum est quod dicitis, nemini seruiuimus vnquã. Romano enim imperio seruitis nunc? Hoc autem si dixisset, quanto putas cum clamore inuolassent, dicentes: Si sumus amici Cæsaris, non dimittamus hunc inimicũ Cæsaris, cõtradicit enim Cæsari, proposita nobis spe, quod si sequamur eũ, simus liberi, & non seruiamus Romanis. Igitur non per obliuiosam ignorantiã, sed per insi-
Semen Abrahæ sumus. diosam malitiã dixerunt: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. Et quidem fuerit hoc nariuæ cuiusdam libertatis priuilegiũ, quod semẽ Abrahæ sunt. i. quod non de ancilla secundũ carnẽ, sed de libera per repromissionẽ nati sunt. Nam Ismael quoq; semen Abrahæ fue-
Galat. 4 Gene. 21. rat, domino dicente: Sed & filium ancillæ faciã in gentem magnam, quia semen tuum est, tamen hi maximè, qui secundum Isaac sunt, reputantur in semine, soli secundum carnem liberi, legitimumq; semen dicuntur Abrahæ, dicente eodem: Quia in Isaac vocabitur tibi semen. Hoc itaque
Ibidem. cõcedamus, quia semen Abrahæ sunt, ac proinde comparatione Ismaelitarum, cæterorumq; qui de Agar vel Cæthura nati sunt, isti liberi sunt. Attamen in hoc falsi sunt, quod subiungunt, & nemini seruiuimus vnquam. Nec enim ignorare poterant, quod & Aegyptiis in luto & latere ser-
Exo. 5. Psal. 105 uierint, quodq; & postquã terram promissionis obtinuerunt, pro eo quod commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorũ, tradidit eos dominus in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos, & tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati sunt sub manibus eorum, sæpe liberauit eos, & nunc tandem cum hæc dicerent: Nemini seruiuimus vnquam, Romano imperio sub tributaria conditione seruiebant. Itaque perspicuum est, quod insidiosa (vt prædictũ est) malignitate hoc obiecerunt, intenti elicere verbum, de quo illum apud Romanum possent accusare imperium, sicut & tunc, quando tentantes hypocritæ dixe-
Mat. 22. rũt: Licet censum dari Cæsari, an non? Et nota, studium horum grammaticorum in schola Satanæ declinantium, quam cito, dicente illo: & veritas liberabit vos, ad verbi huius æthymologiam prosilierunt, dicentes ei: Quomodo tu dicis, liberi eritis, cum non dixerit eis & liberi eritis, sed & veritas liberabit vos. Proprietate dictionis abuti voluerunt, in adiumentum suæ peruersitatis. Sed frustra. Ille enim qui paulo ante dixerat: Ego sum lux mundi, hæc omnia clare videbat, lucens quidem in terris, gradiens autem in altitudine cœli. Tale ergo hoc erat, ac si homines cæci solẽ persequentes, radios eius laqueis nectere, & tanquã pedibus vinctum, de zodiaco suo in terram deorsum vellent attrahere. Nam quam alte supra sensus istorum ambulet, intentio dicentis. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatẽ & veritas liberabit vos, ex his quæ sequuntur colligi potest. [Respondit eis Iesus: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. Seruus autem non manet in domo in æternum, filius autem manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit, vere liberi eritis.] Ecce qualem istis talionem reddidit. Isti qui de terra erant, & de terra loquebantur, solam terrenam seruitutem libertatemque scientes, vnius dictiunculæ proprietatem, qua dixerat: Et veritas liberabit vos, callide obseruauerunt, vt eum in sermone caperent. Hic autem qui de cœlo venit, & quod vidit & audiuit, hoc testatur, solam spiritualem seruitutem libertatemq; perpendens, fortissimum illis fecit
Iob. 5. syllogismum, vt comprehenderet sapientes in astutia eorum. Omnis (inquit) qui facit peccatum, seruus est peccati. Veram sententiam veritas proposuit, cui concedere non moretur auditor, quantumuis contentiosus aut rebellis. Nam si fortè pertinaciter frontem

obduret

obduret impudentem, nos econtra eiusmodi dedignati grandibus ecclesiasticæ scripturæ
contendere armis, leuem armaturam, id est, multam poetarum æthnicorumque philosopho-
rum conuocabimus turbam. Verbi gratia: Illud Flacci recensentes dictis in cupidinosum: Li- Horatij in ferno li. 2. sat.
ber, liber sum, dic age: non quis. Vrget enim mentē dominus non lenis, & acres Subiectat lasso
stimulos, versatq; negantem. Vel quod Sophocles (vt ait Tullius) cum ex eo iam confecto ætate 7.
quæreretur, vtereturne rebus Venereis: dij meliora (inquit) Liber vero ego istinc, sicut à domi-
no agresti ac furioso profugi. Cæterùm eis, qui seipsos nouerunt, & veritati libenter
acquiescunt, non iam quæsitu opus est, vtrum serui sint, aut fuerint, quoniam vltro confi-
tentur & publice lamentantur, quod non solum serui, verum & captiui sint, flendo canentes, Psal. 136
& canendo flentes, atque dicentes: Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recor-
daremur Sion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra, quia illic interroga-
uerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum, &c. Nec vero illi inimici domini
mentiri poterant ei, quod peccatum non fecissent, aut facerent, præsertim cum ipsorum ma-
gistri, scribæ & pharisæi, paulo supra, vbi tentauerant eum, de muliere in adulterio deprehen-
sa, illo dicente: Qui sine peccato est vestrum, mittat in illam lapidem, audientes hæc, vnus post
vnum exierint, incipientes à senioribus. Nam saltem hoc negare, vel dissimulare non poterāt,
quin modis omnibus ad hoc tentarent illum, capere in sermone, vt possent occidere. Igitur
ipsi, imò multo magis ipsi præ cæteris peccatoribus, serui erant peccati. Proinde rata & fir-
ma stante propositione, nil iam cunctantur assumere: Seruus autem (inquit) non manet in do-
mo in æternum, filius manet in æternum. Dicendum hoc erat seruis peccati, qui non nisi in
pœna subsequente, præsentem agnoscunt miseriam suæ seruitutis, mollis iugo, dulcibusque li-
bidinum catenulis delectati, imò & tanquam cæci aut ebrij, non videntes, neque sentientes
horrorem furiosamque quorumlibet vitiorum tyrannidem, propriis voluntatibus intenti: Ser-
uus (inquit) peccati non manet in domo in æternum, videlicet, concordante scriptura, qua
dictum est per Psalmistam: Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam. Qui & Psal. 100
alio loco ad Deum loquitur: Neque habitabit iuxta te malignus. Filius autem (inquit) ma- Psal. 5.
net in æternum, videlicet ille filius, qui singulariter & proprie dicitur, & est filius, & nullo mo-
do dicitur, aut est seruus, quia profecto ab omni peccato immunis est, peccatum enim non fe- Esa. 53.
cit, nec inuentus est dolus in ore eius, qui & in Psalmo dicit: Factus sum sicut homo sine adiu- Psal. 87.
torio inter mortuos liber. Hic manet in domo in æternum. Ponamus primo legem seruorum
aut dominorum, vt posito prius notæ similitudinis fundamento, firmius consurgant con- Seruus nō manet in domo in æternū.
spicui parietes mysteriorum. Ecce in domo qualibet, quatuor ista consideranda sunt, pa-
terfamilias domus, & ipsa domus, filius eiusdem patrisfamilias, & conductitius quilibet alieni
domini seruus. Non enim hic seruus ad dominum, cuius hæc domus est, congrue referri potest,
quia videlicet peccatum, cuius de seruo nunc agitur, ab illo filio, de quo itidem nunc sermo est,
& à patre eius omnino alienum est. Seruum ergo conductitium seruum alienorum dominorum
scimus in domo, in qua conductus est, legaliter non posse esse permanentem: quippe cum nec
seruus ipsius domini, cuius est domus, diutius quàm placitum est, eidē domino suo possit ad ser-
uiendum stare in domo. Quanto magis seruus alienorum, vt prædictum est, dominorum in do-
mo permanere non potest, etiam si domini domus patientia toleretur, quin vbi tempus fuerit,
vel causa poposcerit, dominis suis exigentibus, ad loca vel seruitia debita protrahatur?

At vero filius legaliter, æque vt pater, tanquam dominus in domo permanet, suaque esse om- Filius manet. Luca. 15.
nia deputat, quæcunque thesaurizat pater, patrisque ad filium iure vox illa est: Fili tu semper
mecum es, & omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Igitur & secundum homines vere dictum est,
quia seruus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Porro, hac posita
similitudine, animaduertere promptum est, quàm terribiliter Iudæis denuntiet, quod ipsos exire,
seipsum autem in his quæ patris sunt, oportet permanere. Deus enim magnus & inclytus pater-
familias est, domus autem eius sancta ecclesia, id est, omnium credentium deumque colentium
sancta societas est. Filius eius est hic ipse qui hæc loquitur, vnus idemque Deus & homo Chri-
stus: seruus vero peccati omnis homo est, qui ex Adam in peccati seruitio natus, non nisi per hūc
filium liberatur: maxime tamen Iudaicus populus, qui iam tunc in domo Dei erat, sed non per-
mansurus, cum hæc iste filius loqueretur. Hæc ergo cum dicit, primum Iudæos (vt prædictū est)
percutit: qui cū essent in domo Dei, tanq; regni eius operarij, legem habentes & testamentum, lo-
cumq; sanctum, vel ordinem sacrificiorum, iamiam visibiliter quoq; erant foras eiiciendi, vt vere
serui peccati, sicut in eo quoque iam significauit eis, quod facto de funiculis flagello eiiciens illos:
Scriptum est (inquit) quia domus mea domus orationis vocabitur, vos autē fecistis illā speluncā Ioan. 2. Esa. 56.
latronum. Illis quippe funiculis, ex quibus flagellum fecit, seruilia peccatorum illorum vincula Hier. 7.
cōgrue satis expressit. Filium vero, i. semetipsum, de quo iuxta aliā parabolā dixerunt: Hic est hę-
res venite occidamus eum, & nostra erit hæreditas, illis eiectis in domo permansurum in æternū, Matt. 21
& hic astruit, & in ea parabola patenter innuit, dum de seipso præmittens, nunquam legistis,

Lapidem

Lapidem quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, à domino factum est istud
Psal. 117 & est mirabile in oculis nostris, statim subdidit: Amen dico vobis, quia auferetur à vobis regnū
Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Deinde singulorum quoque nostrum conscientias
Sacerdos libertatis minister ad alios in seipso seruus peccati. hæc eadem sententia conuenit, qui per professionem Christianæ fidei sumus in domo Dei, & terribiliter commonet, ne simus in hac domo eius, quæ est ecclesia, tanquam serui, id est seruilia facientes opera peccati, quia vere (inquit) seruus non manet in domo in æternum. Etiam si in cathedram soliumq; liberationis ascenderit, id est, officium potestatemq; liberandorum seruorum exercuerit, prædicando, baptizando, sacramentū dominici corporis & sanguinis cōficiendo, populisq; distribuendo, ac pœnitentes reconciliando, quibus omnibus modis conscriptio testamētumq; perficitur Christianæ libertatis: non manebit in domo in æternum splendidus iste opifex ingenuitatis, cum sit ipse occultus seruus peccati, sed funibus peccatorum suorum circundatus, & constrictus, ab eisdem litigantibus ac sæuientibus dominis suis ad inferni ergastula pertrahetur. Igitur vera est & assumptio dicentis: Seruus autem non manet in domo in æternum, filius manet in æternum. Sequitur conclusio: Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eri-
Esa. 52. tis. Ergo (inquit) quia vos quoq; quibus propheta dicit: Gratis venundati estis, vos (inquam) sicut & cæteri, serui peccati estis: seruus autem non manet in domo in æternum, sed filius manet in æternum: si filius vos liberauerit, verè liberi eritis, id est, nisi vos filius liberauerit, nunquam liberi eritis. Proinde falsa & fallens est illa vestra, non magnitudo, sed inflatio, qua tumētes dicitis: Et nemini seruiuimus vnquam, falsa (inquam) non quia subiugati estis Romanis, quod ex me audisse velletis, odio crudeli imbuti, vt me accusare possetis, sed quia peccatores estis, & perseueranter peccatum facitis. Sciendum verò est, hoc quoq; apud homines ius esse legi-
Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis. timum, vt libertate nemo donetur seruorum, maxime hostilium, nisi per illum regis aut principis filium, qui proprio labore vel industria victo tyranno, seruis reductis totum victi obtinet regnum, simulque paternæ hæreditatis scriptum, & confirmatum iam accepit testamentum. Hoc autem de isto filio nulli dubium, quin in sua persona decorem indutus, indutus fortitudinem,
Psal. 92. & virtute præcinctus, regnauit, id est, per assumptionem carnis & passionem mortis, dominū seruorum infelicium, id est, omnium filiorum Adæ, scilicet peccatum damnauerit, regnū pecca-
Col. 2. ti & mortis destruxerit, confidenter traduxerit, & insemetipso palam triumphauerit. Igitur primo Iudæis, quia negare non possent Deum patrem habere filium, quem constituit hære-
Heb. 1. dem vniuersorum, dicente illo in Dauid: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie
Psal. 2. genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessiones tuas terminos terræ, & multa his similia. Iudæis (inquam) de patrum suorum seruorum Dei superbientibus meritis, hominum quoque sensatorum iudicio iuxta prædictam rationem non dissentiente, dicendum hoc erat: Si vos filius liberauerit, vere liberi eritis, nec aliter liberi eritis. Deinde & gentibus hoc idem prædicandum vniuersis, nulla (vt ait Apostolus) habita distinctione Iu-
Rom. 3. dæi & Græci. Omnes enim (inquit) peccauerunt, & egent gloria Dei. Animaduertenda nunc
Filius & veritas consignificant. est diligenter literæ series. Ecce hoc vltima conclusio innuit, quod nisi filius nos liberet, nō possimus veræ esse liberi. Erat autē illud prima propositione constitutū, quod veritas liberaret nos. Ait enim: Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Hanc sententiam oppugnantibus aduersarijs, & dicentibus: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam, dum argumētosè defenditur, ad hoc extrema (vt iam dixi) conclusione peruentum est, quod nemo liber sit, nisi quem liberet filius. Igitur euidenter constat, quod hoc loco consignificent veritas & filius, quodq; hoc etiam loco veritatē se esse testetur Dei filius, quo nomine seipsum discipulis suis ma-
Ioan. 14 nifestius alibi commendat, dicens: Ego sum veritas. Nunc vide quousque victoriosus hic testis testimonij sui defensionem produxerit. Supra cum dixisset: Ego sum lux mundi, responderunt aduersarij: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Hic econtra consistens, non tantum testimonium suum esse verū, sed etiam profitetur se esse veritatē. Sequitur. [Scio quia filij Abrahæ estis, sed quæritis me interficere, quia sermo meus nō capit in vobis.]
Postquam obiectionis eorum posteriorem partem dissoluit, illā scilicet qua dixerant: Et nemi-
Esa. 48. ni seruiuimus vnquam, nunc priorem, illam scilicet, quam intolerabilem spirantes superbiam deflauerant, dicendo: Semen Abrahæ sumus. Idcirco autem ita dissoluendas præposterauis
Rom. 9. partes, quia de hac maxima superbiæ materia plura dicturus est. Scio (inquit) quia filij Abrahæ estis, Quis enim nesciat, quia sicut propheta vobis improperat, vos de aquis Iuda, qui fuit Abrahæ pronepos, existis, id est, non imitatores paternæ virtutis, sed tantum superflua fluxæ carnis genimina pullulastis? Estis ergo filij Abrahæ, sed quæritis me interficere. Quare? Quia sermo meus non capit in vobis, id est, quia sic ad audiendum sermonem meum impati-
Gene. 22 entes estis, vt per impatientiam eius mors mea vobis desiderio sit. Hoc profecto nimium ni-
Rom. 4 miumque repugnat, ne vos, qui dicimini filij Abrahæ, reputemini in semine. Abraham in sermone meo mansit, id est, in sermone quem de me audiuit, quando dictum est ei: Atque in semine tuo benedicentur omnes gentes. Mansit (inquam) in hoc sermone, credentes, & à

iusti-

iustitia non deficiens, nec aliquando infirmatus est fide, nec considerauit corpus suum emortu-
um, cum fere centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ, fidelem existimans eum, qui
repromisit. Ita credendo, & in sermone promissionis permanendo, pater multarū gentiū appel-
lari & esse meruit, & reputatum est ei ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Hæc illa est in Gen. 15.
qua vos gloriamini nobilis generositas, & generosa nobilitas patris Abrahæ, scilicet non ex
carne, sed ex fide: nō ex gente, sed ex virtute: nō ex propria seminis sui qualitate, sed ex longani-
mitate obedientiæ. Nam caro Abrahæ, si quæritur, de massa præuaricatrice est, genus eius Sermo
Chaldaicum est. Secundum hanc partem scio, quia filij Abrahæ estis. Nunc illud à vobis quæ- me⁹ nō
ritur, vt veri quoque, & non degeneres filij sitis, id est, vt in eodem sermone meo maneatis, in capit in
quo ille mansit, credendo scilicet, venisse illud semen benedictionis, quod ille venturum credi- vobis.
dit, & semen illud esse me, qui & loquor vobis. Quod vt credatis, ego sum qui testimonium
perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me, qui misit me pater, faciendo opera in me-
dio vestri, quæ nemo alius fecit, maiora quàm vidit Abraham, qui credidit. At ille sermo meus
non capit in vobis, nullam fidem apud vos inuenit, nec tantum terræ bonæ in petrosis cordi-
bus vestris, vbi radicem exiguam figere possit, quod videlicet à fructu promptum est agnosce-
re, dum vos quæritis interficere me, sermonem eundem non ferentes audire. Igitur scio quidem, Psal. 17.
quia filij Abrahæ estis, sed filij alieni: filij inquam alieni & inueterati, & claudicatis à semitis ve-
stris, vtpote deteriorem partem generis Abrahæ, scilicet carnem extollentes: fidem autem eius
in qua, vel per quā ille nobilis est, abnegantes. Proinde iam de illo patre mihi vobiscum agen- Præter
dum non est, quia profecto & vobis pater longe alius ab illo est, & mihi pater longe alius, & eo- Abrahā
dem patre Abraham longe superior est. Me à patre meo, & vos à patre vestro non degenerare, ali⁹ erat
probabile est. Dico enim: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud Iudæis
patrem vestrum, facitis. Pulchre filius Dei filios carnis Abrahæ conuincere incipiens, quod non illis pa-
possint de tanti patris dignitate gloriari, prius illos à sua communione longissime depellit. A- ter.s.dia
braham quippe sibi & illis secundum carnem, communis pater est. At ille alium sibi, aliumque bolus.
illis patrem patenter asscribit, dum dicit: Ego quæ vidi apud patrem meum, loquor: & vos quæ
vidistis apud patrem vestrum, facitis. Hoc igitur aduertere poterant, quod alium patrem ipsorū
diceret, quàm Abraham. Iuxta quam diuisionem nec illud consequens videbatur, q̄uis dissimu-
lauerint, vt patrē sibi dicerent Deum. Quid enim illos apud patrem suum vidisse & facere aie-
bat, nisi hoc quod præmiserat: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis?
Hoc plane tam ex eius dictis, quam ex suimet conscientia conuicti, nescire non poterant, se apud
diabolum vidisse, id est, ex diaboli imitatione, & nota sibi eius voluntate, mente concepisse.
Nec enim ignoranter peccabant. Quem vero apud patrem, ea quæ loquebatur se vidisse testa-
retur, iamdudum nimium nimiumq; perceperant. Nam & propterea illum magis persequeban-
tur (inquit euangelista) quia patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Cum igitur Ioan. 5.
tam manifesta diuisione facta, patrem suum Deum, patrem autem illorū significet diabolū, quid
adhuc Iudæi cunctantur, quid percunctantur? Sequitur enim. [Responderunt & dixerunt ei:
Pater noster Abrahā est.] Profecto hæc, & cætera quæ posterius obiiciunt dicentes: Nos ex for-
nicatione non sumus nati, vnum patrem habemus Deum, & reliqua, insidiæ sunt, tentatio-
nes sunt, decipulæ & laquei venantium sunt. Quid enim risu digni captatores hiant, quid
expectant nunc. Verbi gratia, dum dicunt: Pater noster Abraham est? Videlicet hoc verbum
ori eius excidisse cuperent vt econtrario diceret: Abraham pater noster non est. Nam quantæ
putas calumniæ sese aditum repperisse gauderent? Vtique negatorem illum adoptionis, & te-
stamenti, & legislationis, Mosi quoque, & patrum, & omnium quæ ex Abraham gens illa sese Rom. 3.
habere credebant, conclamarent: Sed frustra (inquit scriptura) iacitur rete ante oculos penna-
torum. Si ante oculos pennatorum, quanto magis frustra iacitur rete ante oculos Herodij du- Prou. 1.
cis eorum? Quomodo ergo insidias eorum cassauit ipse, quo docente, nouerunt sancti eius Psal. 103
prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, nemini dare vllam offensionem, vel iuste Matt. 10
criminandi occasionem? Sequitur. [Dixit eis Iesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ fa- 2. Cor. 6
cite. Nunc autem quæritis me interficere, hominem qui vobis veritatem locutus sum, quam
audiui à Deo. Hoc Abraham non fecit.] Quid igitur? Vtique sumptis vel concessis duabus
sententijs, quæ refelli non possunt, scilicet ea quam præmisit: Si filij Abrahæ estis opera A-
brahæ facite, & altera quam addidit: nunc autem quæritis me interficere, quod Abraham
non fecit, tertia demum inferenda erat: ergo filij Abrahæ non estis, præcedentium ratione eam
solidante, etiam inuitis aduersarijs. Attamen quia necdum omnino mentiti fuerant dicentes:
Pater noster Abraham est, adhuc mitius ait, conclusionem supprimens, quæ satis potest eo ta-
cente subaudiri. Non enim sic per omnia falsum est quod dixerunt: Pater noster Abraham
est, quomodo illud, quod paulo post dicturi sunt: Vnum patrem habemus Deum, quia vide-
licet Dei, neque per naturam, neque per imitationem filij erant: Abrahæ autem, & si non per
imitationem, attamen per carnis naturam filij erant. Et vide quam iusta & rationabilis cōditio.

Si,inquit, filii Abrahæ estis, id est,si vos esse filios Abrahæ profitemini, vt sitis veraces in hac professione,opera Abrahæ facite.Non enim ex eo,quia homines estis,quod naturæ est,nec ex eo quia sub corruptione mortalitatis cum peccato nascimur,quod infelicitatis est:non inquã ex hoc vel ex illo estis filij Abrahæ,sed filij Adæ,nec ex eo quod vos in dolore pepererunt matres ve-
Ioan.6. stræ,filij estis Saræ,sed filij Euæ. Hæc enim omnia non ex Abraham & Sara,sed ex Adam initiũ habent & Eua. Opera ergo Abrahæ facite,id est,illam quam primus habuit Abrahã,vos quoq; fidem habete. Hoc nempe est opus Dei,vt credatis in eum, quem ille misit, ad imitationẽ patris Abrahæ credentis ei qui repromisit. Alioquin cum circuncisione vestra inter Sodomitica reputabimini præputia, eritisque iuxta prophetam principes Sodomorum & populus Gomorræ eritque pater vester non Abraham,& mater vestra non Sara,sed iuxta prophetã aliũ,pater ve-
Esa.1. ster Amorræus,& mater vestra Cethæa.Circuncisio nanq;(sine qua pater Abraham iustificatus est, & appellatus est amicus Dei)& legales cærimoniæ, vel sacrificiorum ritus, & his similia,quia
Ezech.16 tam malo quam bono spiritu vel mente possunt fieri, non faciunt de filiis Adæ filios Abrahæ,
Gene.15 vel de inimicis amicos Dei, sed fides & præcepta iustitiæ, quæ scripta sunt in tabulis digito Dei,
Rom.4. quæ & antequam scriberentur Abraham obseruando, lege naturali, necdum circuncisus, factus est amicus Dei. Nunc autem quæritis me interficere, hominem non qualicunque pro causa vobis odiosum,sed quia veritatem vobis locutus sum, veritatem inquam,quam audiui à Deo,id
Deut.8. est, sermonem bonũ,quem non vt propheta mendax arrogantia deprauatus, per tumorem animi confinxi,sed audiui à Deo, antequam nascendo apparerem inter vos, sicut legitimis signis cognoscere potestis & vos. Nam omne quod loquor ego, loquor in nomine domini,& quodcũq; prædico verbum in nomine domini,sit:hoc vobis signum cognoscendæ veritatis lex posuit.

Me inquam talem hominem quæritis interficere,hoc Abraham non fecit,longe aliã menti in sua fide,longe alium habuit spiritum,imo ecõtrariũ huic spiritui,quo vos quæritis me interficere.
Heb.11. Ille cõsummandus & hinc exiturus,non acceptis promissionibus,à longe me aspexit oculis fidei, à longe me salutauit flens, & confitens beatos fore oculos, qui eum fide visuri erant, hæc tem-
Luc.10. pora quæ vos videtis, visuri & credituri in me,quem vos interficere quæritis. Proinde poteram ego vos concludendo sic inferre, ergo pater vester Abraham non est,sed conclusionem hanc re-
Matt.3. linquam lapidibus, qui futuri sunt filii Abrahæ, qui & eloquentes facti, me tacente, vobisque nõ respondente, iudicabunt vos nequaquam esse filios Abrahæ.Sequitur. [Vos facitis opera patris vestri.] Postquam Iudaicam superbiam vno cornu mutilauit, iterum proponit vt arietis, quem per impatientiam suam rursus in se irruiturum nouerat, ordinata disputatione residuum cornu confringat. Duobus quippe cornibus contra veritatem arietabant,patrem Abraham patremq; Deum se habere iactitantes,& idcirco libertate, qua veritas eos liberaret, se non indigere mentientes. Iterum ergo causam constituit, vt per duelliones suos, quos instare videbat,suis ipsorum conatibus fatiget ac deiiciat.[Dixerunt itaq; ei:Nos ex fornicatione non sumus nati, vnum patrem habemus Deum.] Ecce manifestius irati,& cum iurgio tumentes, totas vires suas in ven-
Duplici sensu dici potuit, nos ex fornicatione nõ sum⁹ nati. tum cum amaritudine & clamore effuderunt. Nos inquiunt ex fornicatione non sumus nati, vnum patrem habemus Deum.Quod duobus modis intelligendũ est,Primũ videlicet, quod secundũ cõsuetudines scripturarũ quas legebant,hoc,quod diis multis & falsis anima tanq̃ prostituta subiicitur fornicationẽ appellantes,ita responderunt:nos ex fornicatione nõ sumus nati,&c, Deinde vero quoniã hæc disiuncta sunt, neq; etenim ita dixerunt: Nos ex fornicatione non sumus nati, sed vnum patrem habemus Deum,magis de carnalibus carnalia sentientes,nobilitatẽ carnis adhuc illos iactitasse arbitramur, dicentes:Nos ex fornicatione non sumus nati, vt subau-
Ge.16.21 dias quemadmodum cæteri filij, qui ex concubinis nati sunt. Tanquam dicerent: Non tu indocte singularem nostri generis dignitatem aduertisti. Nos non sumus vt cæteri, quos Abraham pater noster genuit filij concubinarum,hæreditate patris indigni, vt Ismael & alij, quos ex
Gene.17 Cethura genuit, sed sumus ex legitimo Saræ coniugio nati, cuius filium solum Deus elegit, vt
Gen.25. esset Deus eius.Pactum vero, inquiens,meũ statuã ad Isaac, quẽ pariet tibi Sara. Iste vnus filius legitimus Deum patris sui, simulq; cuncta quę possederat hęreditauit, sicut scriptum est:Deditq; Abraham cuncta quæ possederat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera:& separauit eos ab Isaac filio suo dum adhuc ipse viueret. Itaque nos ex fornicatione non sumus nati, vnum patrem habemus Deum. Et nota superbiæ mixtam amaritudinẽ dicentiũ.Nos ex fornicatione nõ sumus nati,cũ satis esset dixisse:nos ex Isaac,& nõ de aliquo ex filiis cõcubinarũ sumus nati.Omnes homines oderunt,& excęcati odio fratrum suorũ.i.qualiumcunq; Abrahę filiorum, nec ipsi patri, de quo plurimum gloriantur, parcere potuerunt: fornicationem appellantes cõcubitum fœminarum, nulla scriptura culpatum, vtpote non tã pro libidine,quã pro amore po-
Iud.11. steritatis initum. Sic & filii Galaad prę superbia non viderunt, quod appellarent patrem suum adulterum, dicentes ad Iepte fratrem suum:Hęres in domo patris nostri esse non poteris,quia de
Vnũ patrẽ habem⁹ Deũ. adultera matre generatus es. Et audẽt cum hac amaritudine,sic inflati sensu carnis suæ Deum appellare patrem suum, subiungendo: Vnum patrem habemus Deum, videlicet elementa

Dei

Dei abutentes in superbiam : verbi gratia, dicentis ad Pharaonem: Dimitte filium meum pri- Exo.4.
mogenitum. Ad quem scilicet Deum & Esaias : Tu enim, inquit, pater noster, & Abraham ne- Esa.63.
sciuit nos, & Israel ignorauit nos. Tu domine pater noster, redemptor noster, à seculo nomen
tuum. Ad Israel autem Moses in Deuteronomij cantico: Nunquid non ipse est pater tuus, qui Deut.32
possedit & fecit & creauit te? Et multa in lege & prophetis his similia. Et quidem istorum qui se
Iudæos esse dicunt, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ, magna & singularis superbia est, ita Apoc.2.
vt merito de illis filius Dei dicat : salua me ex ore leonis, & à cornibus vnicornium humilitatem Psal. 21.
meam : istos Iudæos propter crudelitatem leonis, propter singularem superbiam appellans v-
nicornes. Veruntamen & reuera gentis huius magna & singularis nobilitas est. Tantummodo,
quod isti dicunt, furore & odio cæci, nos ex fornicatione non sumus nati, sicut decet filios A-
brahæ, dicant honestius sic : Nos non, vt cæteri, quos pater noster Abraham genuit, secundum
carnem sumus nati, vt veraciter adiungant, vnum patrem habemus, Deum. Etenim qui de Galat.4
ancilla natus est, inquit Apostolus, secundum carnem natus est, quia videlicet natura carnis est,
vt ex viro, quamuis grandæuo concipiat iuuencula, qualis erat Agar. Item sentiendum est & de Gen.25.
Cæthura, quam tamen Hebræi eandem scilicet Agar fuisse autumant, licet scriptura plus quã
vnã fuisse concubinã parẽter innuat, dicendo, filiis quoq; concubinarum largitus est munera. Vt
autem de viro veterano, qualis erat Abraham, quando genuit Isaac, concipiat anus, præsertim Galat.4
sterilis, qualis erat Sara, hoc non capit carnis natura. Vnde Isaac idem Apostolus recte dicit na
tum per repromissionem, id est, per donum Dei, non per carnis consuetudinem. Igitur gens illa,
gens vnicæ nobilitatis extitit, quæ respectu patris sui Isaac dicere potuit, nos secundum carnem
non sumus nati, vnum patrem habemus Deum, sola gens Idumæa, id est, filiorum Esau, pariter
hoc dicere potuit, nos secundũ carnem non sumus nati. Verũ id quod additum est, vnũ patrem Mala.1.
habemus Deũ, illos secernit, Deo dicente : Iacob dilexi, Esau autem odio habui, quia videlicet
dignus odio Dei, & ab illa nobilitate generis in fornicationem idolorum declinauit. Proinde ni-
hilo meliores eis isti sunt, qui nunc dicunt, nos ex fornicatione non sumus nati, quia profecto
& si hoc verum dicunt, mentiuntur subiungendo, vnum patrem habemus Deum. Quos fallaces,
quã fortiter, quãq; suauiter filius, ideoq; sapientia Dei patris, refellerit audiamus. [Dicit ergo eis
Iesus : Si Deus pater vester esset, diligeretis vtiq; me. Ego enim à Deo processi & veni. Neque
enim à meipso veni, sed ille me misit.] Hæc duo disiuncta irreuerenter impingentes obiecerant,
& quod non ex fornicatione nati essent, & quod vnum patrem Deum haberent. Sed de illa
parte gloriæ, qua in carne Abrahæ gloriabantur, satis illis responsum est. Ergo reliquam partẽ
obiectionis, qua dixerant, vnum patrem habemus Deum, falsam arguere ingreditur, dicens eis:
Si Deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Notandum primo, quia neque dicentibus illis,
pater noster Abraham est, ita respondit, vt diceret : pater vester Abraham non est, neque nunc
obiicientibus ac dicentibus, vnum patrem habemus Deũ, ita respondet, vt dicat, non habetis pa-
trem Deũ. In illo nanq; populo aliqui erant, & plurimi fuerant, qui opera Abrahæ facerẽt, & pro-
inde non solum filii Abrahæ secundum carnẽ, sed & filij Abrahæ & filii Dei essent secundũ fidẽ. Rom.19
Itaq; non præcipitem dat sententiam, vt dicentibus, pater noster Abraham est, statim resultet,
pater vester Abraham non est: vel dicentibus, vnum patrem habemus Deum, statim econtra-
rio dicat, patrem non habetis Deum: sed prius culpam designat, vt illos tantum, quorum culpa
est rationabiliter & ordinate filios Abrahæ non esse, vel Deum patrem non habere ostendat.

Si, inquit, Deus pater vester esset, diligeretis vtique me. Nihil verius. Etenim hæc æqualia
sunt, Deum patrem habere, & Dei filium diligere: & ita consequuntur inuicem, & cohærent sibi,
vt neutrum sine altero stare vel esse possit. Vnde & reciprocari & conuerti possunt hoc modo:
Si Deus pater vester esset, diligeretis vtique me, & si diligeretis me, Deus vtique pater vester Rom.8.
esset. Omnes enim filij Dei inuicem diligunt, vtpote vnum habentes adoptionis spiritũ. Siquidẽ 1.Ioã.5.
nec aliter filii Dei esse possent, nisi habendo dilectionem ad inuicẽ. Amplius autem & incõparabi
liter illum vnum & vnicũ, propriumq; & consubstantialem Dei filiũ oẽs diligũt, vtpote per quẽ
eundem adoptionis spiritũ percipere meruerunt: quia quod solus erat per naturam, hoc multis
fratribus indulsit, vt filij Dei nominentur & sint per gratiam. In huius dilectione vnici filij, Deus
pater suos filios adoptionis discernit à filiis diaboli. Rectè ergo ait, si Deus pater vester esset, di- Ego enĩ
ligeretis vtique me, & adiecit causam, propter quã iure debeat diligi. Ego enim, inquit, à Deo à Deo
processi & veni, processi inquam ex Deo, factus visibilis, qui eram inuisibilis: processi à Deo & ve processi
ni, impleta scriptura, quæ dicit: & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Neq; enim à Psal. 18.
meipso veni, vt sæpe iam dixi, quod videlicet faciunt prophetæ mendaces, qui cuncta confin- Deut.18
gunt per tumorem animi sui, arrogantia deprauati, sed ille me misit. Hoc vobis iam sæpe dixi, & Psal.68.
laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Dico ergo. [Quare loquelam meam nõ cognos Testi-
citis? Quia non potestis audire sermonem meum.] Hæc loquela mea est, & hoc testimonium me- monia
um, quia ego sum lux mundi, & quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater, & quia ego nõ Christi
de deorsum, neq; de hoc mundo, vt vos, sed de supernis sum, & quia principiũ ego sum qui & lo- de seip-
so.

quor vobis, & quia à Deo processi & veni, neque enim à meipso veni, sed ille me misit. Quare istam loquelam meam non cognoscitis? Quare in statera rationis non appenditis, vt sciatis, vtrū vera an falsa sit? Nunquid legem non habetis docentem, & lignū vobis dantem, quo cognoscere debeatis verbū prophetæ quē Deus non misit? Habetis planè, sed hoc interest, quod non potestis audire sermonē meū, videlicet præ odij magnitudine, quo vobis grauis sum ego ad videndū, & sermo meus ad audiendū. Non ergo mirū, quod loquelā meā nō cognoscitis, quia nolentes intel-
Eccle. 21 ligere, nimis ad audiendum impatientes estis. Omnes, quorū Deus pater est, sic possunt audire sermonem meū, quomodo potest esuriens delectabilem capere cibum. At vero si vobis est loquela mea sicut sarcina in via, & auditū sermonis mei ferre non sustinens, graue cor vestrū quasi præ labore succumbit, quis igitur pater vester sit, ego hactenus tacui, & vobis moleste interpellantibus ac dicentibus, semen Abrahæ sumus, liberi sumus, pater noster Abraham est, illud: iam nunc vobis Deū patrē vestrū esse mēdaciter iactitantibus, sicut parturiens loquor. [Vos ex patre dia-
Moderatio Christi in sermone. bolo estis, & desideria patris vestri vultis facere.] Quis digne queat admirari veritatem & mansuetudinem filii dei, rem tam magnā tanta cum suauitate peragentis, tantumq; iustitiæ fulmen absque contentionis tempestate iacientis? Ecce veritatem loquens, quā audiui, inquit, à deo, in tota concertatione mendacij resistentis, nusq; affirmationi negationē, vel negationem opponit affirmationi, quod solet esse initiū cōtentionis, sed quasi per circuitū gyrans, & litigiosæ frontis occursum deuitans, tandē celsum & erectū superbiæ verticē percutit. Dixerunt, nemini seruiuimus vnq;, non dixit econtra, falsum est, seruitis enim Romanis, vel serui estis peccati. Deinde pater noster, inquiunt, Abraham est, nō respondit econtra, pater vester Abraham nō est. Itē & hoc dicere
Iob. 5. ausi sunt, vnum patrē habemus deū, nō opposuit ita, nequaq; patrē habetis deum. Nusquā cōtentiose occurrit, sed circuitu sanæ & iustæ rationis eos, qui sibi videbātur sapientes, in astutia eorū cōprehendens acerbius eos, q̄ æstimare poterant, percussit, dicens: Vos ex patre diabolo estis.

Recte ergo Deus pater cū per prophetam de hoc electo puero suo dixisset, dedi spiritū meū su-
Esai. 61. per eum, iudicium gentibus proferet, statim adiecit: non clamabit, neq; accipiet personā, nec au-
Luc. 4. dietur foris vox eius, &c. Forte dices: Quomodo non clamauit, nec audita est vox eius in plateis, cuius vox est hæc tam magna tāq; terribilis: vos ex patre diabolo estis? Ad hæc inquam, Vox plane magna hæc est & terribilis, quæ vsq; hodie auditur in vniuersis terris, in testimonium omnibus illis, qui similes Iudæis. i. inimici sunt veritatis. Veruntamen cum vbique audita sit, & ad hoc prolata fuerit, vt vbiq; debeat audiri, non tamen audita est in plateis, non sonuit in triuijs, quia tam rationabiliter edita est, vt nullam exinde habuerint occasionē indocti turbæ populi, contendendi in plateis vel compitis, dicendo, quia hic homo negat Abraham patrem esse nostræ gentis, vnumq; patrem negat nos habere Deum, & hæc atq; huiusmodi loquitur aduersus Mosen & genus nostrum. Vox ergo eius non est audita in plateis, eo modo, quo voluissent hi, qui tentabant eum, aduersarij sui: & tamē sic audita est vniuerso orbi, vt eunctis hominibus exemplo sint-
Hæretici nō cōtētiosis verbis, sed ratione nū gyro vincēdi sunt. rali pro suis meritis sententia denotati: vos ex patre diabolo estis. Quod eius exemplo nos imitari, scilicet vt contentiosos in causa vtili arte præueniamus, veteris quoque historiæ mysterio commonemur. Legimus enim, quia cum ascendissent Philistæi aduersus Dauid, & diffusi essent in valle Raphaim, consulenti Dauid, dominus respondit: Non ascendes obuiam eis, sed gyra post tergum eorū, & venies ad eos ex aduerso pyrorū. Philistæi nanq;, quod interpretatur, potione cadentes, tunc in valle Raphaim. i. curationū, diffunduntur, quādo sanctā ecclesiā, in qua est vera
2. Reg. 5 animarū cura, & cognitores suos veritas à vetusto peccati seruitio liberat, contentiosi opprimūt, quibus meritis exigētibus, miscuit dominus calicem soporis, & spiritū vertiginis, vt fiat via illo-
Esa. 19. rum tenebræ & lubricum, & apprehendat eos laqueus, & in ipso cadant, quem absconderūt, cō-
Psal. 34. tra quos tunc Dauid non ascendit, sed gyrat post tergum eorum: cum ecclesiasticus vir, quantū potest, cōtentiones declinās, secundū Apostolū dicentē, si fieri potest, quod ex vobis est, cū omni-
Rom. 12 bus hominibus pacē habentes dicta sua moderatur cōpetenti circuitu rationis, vt & veritatē defendat, & tamen litigiorū flāmas augescere nō faciat. Hoc in domino nostro præ cūctis homini-
Artificiosa disputatio Christi. bus mirandum est manifestudinis indicium: quia nunq̄ vlli aduersariorum ex opposito repente occurrit, sed semper aduersarios à longe rationum circundat agminibus, quas erumpere nullius astutia posit, sicut in præsenti disputatione diligentius consideranti, luce clarius fit. Et vide quanta mora circuitos quā terribiliter tandē percutit, dicens: Vos ex patre diabolo estis, præeunte causa pariter & subsequente, cū & præmittit, nūc autem quæritis me interficere, & denuo subiungit. [Desideria patris vestri vultis facere.] Ita nemo in illa gente erat, qui putaret ad se pertinere quod dicebat, vos ex patre diabolo estis. Hac etenim causa posita, non sine
3. Reg. 21. authoritate scripturæ talibus filiis Abrahæ veritas hoc dixit. Si enim qui contra sanguinem Naboth Iezrahelitæ falso testificati sunt, recte filij diaboli dicti sunt, sicut scriptum est: prædicauerunt ieiunium, & sedere fecerunt Naboth inter optimates populi, & adductis duobus viris filijs diaboli, fecerunt eos sedere contra eum, At illi, scilicet viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram omni multitudine, quanto magis isti recte filij diaboli dicendi

dicendi erant, qui & hominem longe, imo incomparabiliter meliorem quam Naboth, interficere quærebant, & adhuc Deum patrem suum dicebant? Nec ista ergo talis enuntiatio calumniæ patebat, quam de causa similis sacræ scripturæ autoritas dudũ promulgauerat. Nec dubium, quin sicut naturalis ratio vtroque præsensit, maioris iræ sit, dici vel esse filium diaboli, quàm seruum peccati, vnde supra dixit: Qui facit peccatum, seruus est peccati. Nam omnis quidem filius diaboli, seruus est peccati: non autem omnis seruus peccati propriè dicitur filius diaboli. Etenim cum omnis qui facit peccatum, seruus est peccati, differt tamen plurimum, vtrum oporteat liberari quis, & pro hoc supplicet liberatori, an ipsum peccatum diligat, & conditiones libertatis oderit, sicut econtra non parum differt, vtrum timore pœnæ, an timore iustitiæ bonũ opus faciat quis. Itaque sicut maioris est gratiæ, dici vel esse filios quam seruos Dei, sic econtra maioris est iræ quod nunc veritas ait inimicis suis: Vos ex patre diabolo estis, quã quod supra dixit: Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Proinde sicut hi, quorum de cordibus perfecta charitas foras misit timorem, rectè nominantur & sunt filij Dei: sic econtra istis, quia diligenter faciunt iniquitatem, odientes & interficere quærentes liberatorem, rectè dicitur: Vos ex patre diabolo estis, quia videlicet illi, non tantum peccatum faciendo obsequimini vt serui, sed & peccatum vestrum defendendo, libenter adhæretis vt filij, & desideria eius vultis facere, scilicet ad modum filiorum, qui libenter exquirunt, vt faciant quod patri suo sit delectabile. Et quænam sunt eius desideria? Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est.] Dici non potest: quanta moderatione hic à secunda persona Dei filius ad tertiam transit, atque à præsentibus filijs diaboli quodammodo auersus, quasi absentem in patrem inuehitur, videlicet verba clamori atque amaritudini viciniora deuitans, sicut antiquam & maturam decet Dei sapientiam. Plane etenim amarius sonuisset, præmisso: Vos ex patre diabolo estis, si ita subiunxisset: Et vos ex eius imitatione homicidæ estis, & veritas in vobis non est, quàm cum hoc modo transiens ad tertiam personam dicit: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Decentius ergo personis commutatis sententias edicit, nec tamen magis istis filijs diaboli parcit, dum patrem attingit, quàm tu cuilibet homini dum illum in dorso, siue circa lumbos cædere incipiens, repente in caput fustem conuertis. Ille inquit pater vester homicida (subaudis vt nunc est) erat ab initio, id est, ex quo conditus est homo. Videtur enim non rectè dici homicidam fuisse illum, antequam esset homo qui posset occidi. Veruntamen si ita proprietatem sequamur dictionis, nec ex eo diabolus homicida proprie videbitur dici, quod hominem seduxit. Quid enim proprie est hominem occidere, nisi animam à corpore separare? At ille non à corpore animam hominis, sed quod grauius est, à Deo separauit. Etenim causam quidem, propter quam vtile esset, hominem mortalem esse, diabolus intulit, sed ipsam mortem corporis Deus peccatori homini misericorditer imposuit, videlicet vt per ipsam mortem esset recuperabilis, ne esset hominis æque vt diaboli misera immortalitas, vel miseria immortalis æterna miseria, vel misera æternitas. igitur si ad proprietatem vocis spectes, diabolus humanæ animæ corruptor carnisque vitiator, homicida tamen proprie dici nõ potest, alioquin & omnem corruptorem hominem, Verbi gratia, eum qui hæresim docuit publice, homicidam declamaremus, & tanq̃ de homicida publicũ iudiciũ postularetur. Proinde quoniã & de ipsius interfectione nunc loquitur filius Dei, præmittens: & desideria patris vestri vultis facere, proprietate vocis nunc interim postposita, nomine homicidæ antiquum diaboli odiũ intelligere nihil vetat, quo & ante hominem conditum se intorsit aduersus eundem filium Dei, quẽ nunc hominem factum desiderabat, & festinabat interfici, præsertim cum & ea quæ sequuntur: Et in veritate non stetit, &c. ante hominem in diabolo euenerint. Et reuera mox vt contra filium Dei, qui solus similitudo patris est, superbo tumefcens odio, dixit in corde suo: Similis ero altissimo, quoniã odium illud per manus Iudæorum homicidio consummandũ erat iam, tũc in conspectu patris, & ipsius qui hæc loquitur filij homicida erat. Igitur dum homicidis filijs homicida pater ostenditur, vt per ignorantiam patris stultitia filiorum arguatur, rectè vnum homicidium computatur, quod à patre mala voluntate inchoatum, maligno per filios odio consummatur, quia filijs semetipsum nunc obiecerat passibilis factus, qui patrem illorũ è cœlo deiecerat, vnus idemq; Dei & hominis filius: Ille inquit homicida erat. Quid deinde? Et in veritate, inquit, non stetit, quia veritas in eo non est. Hoc est quod prædixi, dignis in patre suo sententijs feriuntur filij diaboli. Nam quia propositio dicentis superius: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos, non placuit eis, rectè & opportune illud opprobrium patris impingitur eis: quia in veritate non stetit. Et hoc quidem notum est, quia non stetit, quia pes eius, pes superbiæ motus est, & cecidit, & de angelo diabolus factus est. Sed quid est stare in veritate? Primum ipsam veritatem non aliud intelligimus, nisi ipsum Dei filium, qui hæc loquitur. Nam & supra cũ primo sic proposuisset: Et veritas liberabit vos, sic tandem conclusit: Si ergo vos filius liberauerit, verè liberi eritis. Ergo quod ait: Et in veritate nõ stetit, idem est ac si dixisset, filiũ Dei, verbũ Dei, per quod factus est ipse

Non est seruus peccati, est filius diaboli.

1.Ioã. 4.

Moderatio dictionis

Ille homicida erat ab initio.

Esai. 14.

Vnũ homicidiũ diaboli & Iudæorum.

Quid est stare in veritate.

(etenim omnia per ipsum facta sunt) non dilexit. Stare nanque in veritate, idem est quod veritatē amare: stare vel esse in Christo, idem est quod Christum diligere. Sciendum quippe est, quia præpositiuncula, in, semper conglutinationem dilectionis significat, ita vt nunquam Deus in aliquo nisi electo & dilecto, nunquam aliquis nisi electus & dilectus in Deo, siue in Christo, velut nūc in veritate stare aut esse, autoritate sacræ scripturæ dicatur. Igitur præmisso quia ille homicida erat, statim subiungitur: & in veritate non stetit, vt vniuersa iniquitas eius explanari per partes in-
Rom. 1. choatur, quæ primo nomine, quod est homicida, vniuersaliter exprimitur, sicut & Paulus de filiis huius loquens, cum dixisset: Repletos omni iniquitate, mox eiusdem iniquitatis multas spe-
Quia veritas in eo non est. cies digessit, subiungendo: malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, &c. Et in veritate, inquit, non stetit. Quare? quia veritas in eo non est. Hic iam plerique longum funem texentes, quærunt & hoc, quare veritas in eo non est? Nunquid enim (aiunt) veritas, nulla præcedente diaboli causa, creaturam suam reliquit, & in illo esse noluit, atque idcirco ille in veritate stare nō potuit? Absit. Repugnat valde textus & ordo literæ præsentis. Primum enim dictum est: Ille homicida erat ab initio, ac deinde subiunctū est, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Itaque si quæras, quare in veritate non stetit? Respondemus, quia veritas in eo non est. Si quæras, quare veritas in eo non est? Dicimus quia ille homicida erat. Hoc etenim diabolo est in veritate non stetisse, eo quod in eo veritas non sit, quod est istis filiis eius Iudæis non manere in sermone dicentis: Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos: non manere inquam in sermone eius, propter id quod postmodum improperat illis dicens: quia sermo meus non capit in vobis. Quæsiuit autem ipse causam ab illis, cur sermo suus non capiat in eis, dicens: Quare loquelam meam non cognoscitis? Et protinus respondit: Quia non potestis audire sermonem meum, id est, præ immanitate homicidalis odii, grauis & intolerabilis loquela mea vobis est ad audiendum. Igitur & pater ipsorum diabolus idcirco in veritate non stetit, quia veritas in eo non est, id est, in eo non capit, & idcirco veritas in illo non est, quia homicida est ab initio, veritatem quæ est ipse Dei filius,
Idē mores diaboli & Iudæi. semper abhorrens inexsatiabili odio. Proinde patenter exigit intentio dicentis, vt singulis, quæ de patre illorum diabolo dicuntur, singula de ipsis filiis eius hoc modo subaudita reddātur. Ille pater vester homicida erat ab initio, & vos nunc hæreditario me quæritis interficere odio. Ille in veritate non stetit, & vos eadem superbia permoti, non vultis manere in sermone meo, vt veritas vos liberet, & verè liberi sitis. In illo veritas non est, & in vobis sermo meus non capit, & vos loquelam meam non cognoscitis. Sequitur. (Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater eius.) Præcedens clausula sic terminata est, quia veritas in eo non est. Constat autem, quia creatura rationalis, in quacunque veritas non est, mendaciū loquitur. Nihil enim est medium. Et idcirco necesse est, vt in quocunque veritas non est, contrariū eius, id est, mendacium in illo sit. Non igitur opus erat, vt cum dixerit: quia veritas in eo non est, subiunxerit, in illo esse mendacium, vel eundē loqui mendacium, sed hoc solum dici, & audiri res postulabat, vnde audierit vel didicerit mendacium. Itaque recte postquam dixit: Veritas in eo non est, sic annexuit: Cum loquitur mendaciū, ex propriis loquitur, quia mēdax est & pater eius.

Cum loquitur inquit mendacium, id est, cum loquitur aliquid quod sine dubio est mendacium. Omne enim quod loquitur iste mendax homicida, mendacium est, etiam si sit aut eueniat quippiā eorū, quæ esse vel futura esse dixerit. Nihil enim corde simplici, nihil omnino loquitur absque intentione fallēdi. Primum eius dictū, quod ex sanctis scripturis habemus, nec est, nec erit. s. quod ait: Ascendam super altitudinem nubiū, similis ero altissimo. Quis enim in nubibus æquabitur
Esa. 14. domino, aut quis similis erit Deo inter filios Dei? Secundum nihilominus quod dixit: Comedite,
Psal. 88. Gene. 3. & eritis sicut dii, nec est, nec erit: Quis enim, inquit Psalmista, sicut dominus noster, qui in altis ha-
Psal. 112. bitat? At vero quod eū dixisse legimus: Si filius Dei es, mitte te deorsum, scriptum est enim: Quia
Mat. 4. angelis suis mandauit de te, & in manibus tollēt te, ne vnquā offendas ad lapidē pedē tuū, est quidē
Psal. 90. scriptum, sed cū intentione fallendi duplici corde hoc dixit, videlicet vt cor filii hominis, quem sanctum esse inuidebat, in vanam gloriam efferret. Igitur mendaciū est, omne quod hic homicida loquitur. Sed vnde mendacium accepit, vel didicit? Ex propriis inquit loquitur, quia mēdax est, & pater eius. Sic breui descriptione diabolum mendacem expressit, vt totius mali originem satis intellectum habentibus aperuerit, vnde cœpta sit: Mendacium, inquit, diabolus ex propriis
Esa. 14. loquitur, i. ex proprio corde confingit, & ita mendax, vt mendacii quoque pater sit. Ac si dice-
Mendacium nō debet dici filius diaboli, sicut veritas dicitur filius Dei. ret: Idcirco dixi diabolum mendacē mendacium loqui ex propriis, quia pater eius est, subaudis mendacii. Patrē aūt dico. i. autor & inuentor. Superbia nanque tumens, maluit refuga fieri pater mendacii, quā apud altissimum patrē veritatis persistere inter filios Dei. Et hoc modo pater mēdacii illud sibi videbatur adipisci, quod dicebat in corde suo: Similis ero altissimo, si cū ille veritatē de seipso genuisset, ipse ecōtrario mendacii pater existeret. Quid ergo inquis? Nunquid quia diabolus pater dicitur mendacii, mendacium econuerso dicendum est filius diaboli: sicut qui altissimus dicitur Deus, & est pater veritatis, veritas econuerso dicitur, & est filius Dei? Non

Nec

Nec enim mendaciũ substantia est, ideoq; non æque vt veritati Dei, quæ proculdubio substan-
tia est, hoc nomen quod est filius illi substantialiter aptari potest. Aliter altissimus pater veritatis
& aliter diabolus dicitur pater mendacij, aliterq; veritas altissimo, atq; aliter mendacium inest
diabolo. Veritas quippe substantia est, & consubstantialiter de secreta altissimi substantia nata
est: mendacium vero tanq; rubigo argenti, sic angelicæ creaturæ accidens est. Diciturq; & est
Deus pater veritatis, vt verè genitor consubstantialis sibi filij, per quem omnia fecit. Dicitur ve
rò & est diabolus pater mẽdacij, vt accidẽtis author & inuentor vitij, per quod nullam omnino
substantiam, & ne muscam quidem, aut extremum vermiculum fecit, sed quædam eorum quæ à
Deo facta sunt, nequiter infecit. O stultum & ignominiosum patrem, ò digne illudendum di- Inuecti
uinæ paternitatis assimilatorem. Nonne tibi ò creatura petulca satius erat de viro legitimo, id ua con-
est, creatore tuo veritatem, quę semen est eius, debito cum amore concipere, quàm sexus tui per- tra dia-
sonas, id est, coessentiales spiritus per phantasticos concubitus mendacij fluxu polluere? Cuncta bolum.
enim rationalium spirituum vniuersitas, cuius tu adulter spurcissime partẽ magnam polluisti,
vna mente vnum virum creatorem suum ambire, suamq; inopis naturę substantiam, tantæ sub
stantiæ semine, quod est veritas, locupletare debuit. Vnde.n. sunt omnes filij Dei, nisi quia par-
ticipauerunt verbo, per quod & facti sunt, quod est vnicus filius Dei? At tu superbe & impure Psal. 44
tanti patris amorem despexisti, & eidem, bonum de corde suo verbum in subiectam quoq; crea
turam eructuanti, proprium quid eructuando de corde tuo, similis esse affectasti. Sed tam aduer
sa & peruersa mente quid eructuare posses, nisi quod illi verbo contrarium esset? Est autem il-
lud verbum veritas. Quid igitur tu nisi mendacium ebullires? Itaq; quemadmodum fœmina Ignomi
naturalem vsum in eum vsum, qui est contra naturam, commutans, nullam hoc modo gignit niosa cõ
substantiam, sed tantummodo sui & alienorum corporum pollutionem, sic tu, dum relicto Deo paratio
proprium quod de teipso generare vis, mendacium quod nulla substantia est, adinuenisti, & per Roma. 1
illud tu quidem nil creasti, sed libidini tuæ consentientes spiritus, tuos esse filios, id est, vt tu men
dax es, mendaces effecisti. Solus enim Deus, qui cunctis quæ generant vim tribuit generandi sub
stantiam de seipso generare absq; consorte potuit, per quam & in principio cuncta fecit, & nunc
vsq; quosdam ex hominibus deos, ac dei filios efficit, beatis consimiles angelis.

Finis Libri Octaui.

RVPERTI ABBATIS
TVITIENSIS IN IOANNEM COM- MENTARIORVM LIB. IX.

SApientissimus Salomon dicit: Sicut qui mel comedit multum, non est ei bo- Pro. 25
num, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur ab ea. Scrutator autem maie- Scruta-
statis ille est qui iudiciorum Dei abyssum multam penetrare contendens. Ver- tor ma-
bi gratia, dum legit vel audit hoc, quod præsenti loco de diabolo dictum est: iestatis.
Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est, Psal. 35
&c. inextricabilibus semetipsum quæstiunculis nimium temere & interdũ pue
riliter obuoluit, dicens? Si cuncta fecit Deus bona valde, vnde malum? Aut Gene. 1
quomodo bonæ substantiæ inesse vel innasci potuit? Item, cur inquit Deus angelum illum fecit,
quem adinuentorem mali fore præsciuit? Vel certe cur non talem omnem rationalem creaturã
condidit, quam omnino impossibile esset corrumpi, vel in vitium labi? Cur non omnes æque
vt semetipsum per naturam inconuertibiles esse fecit? His atq; huiusmodi quæstiunculis nimij
scrutatores seipsos implicãtes, quamplurimi à gloria maiestatis oppressi sunt, & tanq; multo
melle satiati semetipsos cõmouerunt, vt, Verbi gratia Manichæi, qui ab initio fuisse dixerũt gẽ-
tem tenebrarũ, quam non fecerit, sed cum qua pugnauerit Deus, & cũ detrimento sui superaue-
rit, & inde partem eius. s. Dei. i. electorũ animas in isto præsentis vitæ exilio captiuã detineri, & de
eiusmodi gente tenebrarũ istos genitos esse, quibus nunc veritas ait: Vos ex patre diabolo estis,
& quicunq; illis sunt similes. Igitur altitudinẽ diuitiarũ sapientiæ & scientię Dei, incõprehensi-
bilia iudicia eius, inuestigabiles vias eius, cũ Apost. venerantes, hoc solum iuxta prædictũ sapien Rom. 11
tem dicimus, quia oĩa propter semetipsum fecit Deus, impiũ quoq; ad diem malũ. i. illum quoq;, Pro. 16
quem præsciuit malũ proprio vitio futurũ, fecit propter semetipsum, sciens & hoc vtiq;, q; mali- Esa. 1.
tia eius vti posset ipse in bonum. Nunc demum descripto iam patre seminis nequam, filio- Summa
rumq; sceleratorũ, quid de semetipso filius dicat, audiamus. Sequitur. [Ego autem, quia veritatẽ Iudęorũ
dico vobis, non creditis mihi.] Illius (inquit) qui homicida erat ab initio, & in veritate non stetit peruer-
sitas.

quia veritas in eo non est, vos desideria facere vultis, mihi autem non saltem creditis, non aliam ob causam, nisi veritatem dico vobis: Quid isto peruersius? quid tali oculo nequius? Quid ma-
Roma. 1 Esa. 5. gis obliquum aut transuersum, quam non credere cuiquam eo quod veritatem dicat, cum econtrario magis illi credendum fuerit, eo quod veritatem dicat? Sed ne mireris, isti etenim de patre diabolo sunt. Generationis autem diabolicæ proprium, hoc est, vt sit mendax & commutet veritatem Dei in mendacium, dicendo, scilicet, bonum malum, & malum bonum, ponendo dulce in amarum, & amarum in dulce, vocando lucem tenebras, & tenebras lucem. Isti igitur, quoniã veritas est, & falli non potest ipse, qui dixerat eis: Vos ex patre diabolo estis, necesse erat, vt maxime propter hanc causam non crederent illi, quia veritatem dicebat eis, & idcirco lucem tenebras vocarent, quia lumen suum fundebat inuitis. Sed hoc impudenti contentione astruentes, eo causa cadunt, nullius enim habent rationis patrocinium. Vnde & subditur: [Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos nõ creditis mihi.] Magna plane mãsuetudo filij dei, qua percunctari dignatur, quis eum de peccato arguere velit aut possit, cum ipse ad relaxanda peccata venerit, magna nihilominus iustitia, cuius conscientia talem apud maleuolos auditores propositionem facit, magna itidem & tuta veritas dicentis: Si veritatẽ dico, quare vos
Psal. 44 non creditis mihi. Recte ergo prophetico testimonio Psalmista, cum dixisset: Intende prospere procede & regna. Statim subiunxit: Propter veritatem & mansuetudinẽ & iustitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua. Quo aũt illum suã præsentiarũ dextera deducit? Vsq; ad victoriã iudicii, ad confutandas rebelles conscientias inimicorũ regis. Eo namq; tendit, vt agnoscãt, q̃ in die iudicii nullam inde sint excusationem habituri, quia non crediderunt illi, præsertim cum nec eodem sic proponente possint obiicere: Fecisti aut facis hoc vel illud. Proinde nec poterant in eum iactare illud, quod iam vulgo dicitur, cuius vita despicitur, restat vt & prædicatio eius contemnatur. Sic & constanter humiles, & humiliter constantes suos quoq; discipulos esse cupit in authoritate prædicationis, eum dicit: Et quicunq; non receperit vos, exeuntes foras de do-
Excutere puluerẽ de pedibus. mo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris, in testimonium eorũ. Quid enim est prædicatori, puluerẽ quoq; qui de ciuitatibus reprobορũ pedibus eius adhæsit, excutere in testimonium eorũ, nisi leuia quoq; peccata, sine quibus humana non potest omnino vita transigi, publi-
Matt. 10. ce plangere, & quotidianis hæc emundando remediis, de cætero vestimenta sua, id est, membra totius corporis, ab omni luto vitæ carnalis impolluta custodire? Qui ergo discipulis hoc præcipiebat, vt vestimenta sua sic excuterẽt, vt iuxta q̃ Salomon ait: Omni tempore vestimenta tua sint candida, & oleum de capite tuo non deficiat, sancte viuendo pacem euangelizarent, digne
Eccle. 9. prior ipse vestimentũ suum mundum, & nulla excussione indigens ostendebat istis, dicens: Quis ex vobis arguet me de peccato? Dicit aũt de contemptoribus eorundẽ excussorum: Amen dico
Matt. 10 Lucæ 10 vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorrhæorũ in die iudicii, q̃ ciuitati illi. Quãto magis isti inexcusabiles erunt, qui hunc de nullo quamuis exiguo peccato arguere valentes non recipiunt? Igitur eũ dixisset: quis ex vobis arguet me de peccato, continuo subiunxit: Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi, vt ita cõuenti conscientias suas interrogẽt, quam excusationẽ habere possint in die iudicii & protinus addit: [Qui ex Deo est, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis.] ac si diceret: Quid aduersum me resultatis, dicentes. Vnum patrẽ habemus deum? Omnis qui ex deo est, dinoscitur hoc signo euidẽti, quia habet aures audiẽdi, & audit verba dei. Vos aũt non auditis, sed estis sine auribus ad omne quod deus loquitur, & hoc palam omnibus est, ex eo maxime, q̃ me quæritis interficere, sicut paulo supra dixi, quia sermo meus non capit in vobis, igitur ex deo nõ estis, & propterea non auditis. Quid deinde restat, nisi sic esse vt dixi, quia vos ex patre diabolo estis. Itaq; breui conclusione terminata est tota confutatio istorũ, quia patrem suum Abrahã esse iactitantes, vnum quoq; patrẽ Deum se habere mẽ-
Qui verba Dei audit ex Deo est. 1. Ioh. 4. titi sunt, ex quo vanã defensionem suam adorti dixerũt: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnq̃. Verum iã diligentius considerandum est, q̃d sit, quod dictũ est: qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos nõ auditis, quia ex deo non estis. Quid est enim esse ex deo, & idcirco verba dei audire, vel econtra ex deo non esse, & propterea nõ audire? Nulla plane esset quæstio si ita dictũ fuisset: qui verba dei audit, ex deo est, propterea vos ex deo non estis, quia non auditis. Constat enim & vulgo quoq; notum est, quia ex quo verbum fidei suscipit, & in Christo renascitur homo ex deo est, & ad deum pertinet, Iohanne hoc idem testante, quia omnis spiritus, qui confitetur Christum in carne venisse, ex deo est, & ex eo quẽlibet ex deo nõ esse cognoscimus q̃ verba dei non audit, vt in regenerationẽ dei transferatur. Sed propterea (inquit) vos non audi-
Quid ẽ, hic ex deo esse tis, quia ex deo non estis. Igitur quid sit ex deo esse, vel non esse, & propterea verba dei audire vel non audire, cum authoritate sacræ scripturæ, quærentes primo ad memoriam reuocemus causam, cur hæc dicta sint, ne vllam vobis nebulam iam aspergat hæresis Manichæorum, qui de his domini verbis dicere soliti sunt. Ecce quia duæ naturæ sunt, vna bona, & altera mala, dominus dicit: Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Dicta sunt vtiq; hæc propter ela-
Gen. 17. tam nimis Iudæorum superbiam, qua (vt dictum est) se solos ex Deo esse præsumebant,

videlicet

videlicet secundum Isaac, quem ex Deo Sara sterilis & longæua, ex Deo inquam, id est, per Dei repromissionem, & non per carnis accepit consuetudinem, quomodo Agar Ismaelem, quia pro secto (sicut iam superius dictum est) naturale est, vt de viro quamuis veterano iuuencula concipiat, qualis erat Agar, vt autem anus, præsertim sterilis (qualis erat Sara, qualis erat Elisabeth) concipiat, Dei donum est. Hoc scientes, se solos (vt dictum est) ex Deo esse, se solos præsumebant esse filios Abrahæ. Aduersus huiusmodi æstimationem veritas præsens: Qui est ex Deo (inquit) verba Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo nō estis. Quod est dicere: Qui non in illa multiplici superfluitate naturæ est, de qua Deus post peccatum primi hominis dixit ad Euam, matrem cunctorum viuentium: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, sed ex illa benedictione, qua in paradiso ante peccatum benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram, de qua potissimum benedictione, ille pater noster Isaac extitit, de cuius nobili ortu vos secundum carnem plurimum gloriamini, hic verba Dei audit. Constat quippe quòd omnes sancti & electi qui nunc per Christi gratiam vocantur, iustificantur, meritisq; diuersis magnificantur, omnes (inquam) & si non eadem prærogatiua meritorum, eadem tamen prouidentia Dei, qua & Isaac, præsciti & prædestinati generantur, & omnes ex illa benedictione sunt, qua primos homines ante peccatum (vt prædictum est) benedixit Deus. Illud quoq; certum est, quia nisi peccatum admissum fuisset, illi tantummodo nascerentur, qui nunc per Christi gratiam liberantur. Illi autem omnes qui nunc in perditione relinquūtur, ex illa maledictione sunt, qua dictum est ad mulierem: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos, quia nisi peccatum (vt iam dictum est) præcessisset, nulla tenus ista sylua (quæ ad nihil aliud est, nisi vt excidatur, & in ignem mittatur) de radice carnis nostræ succreuisset. Igitur qui est ex Deo, inquit, id est, ex benedictione illa, qua Deus omnes ad vitam pertinentes nasci iussit, hic verba Dei audit, id est, præeunte gratiæ Dei aspiratione obaudit, ad eandem vitam, quam intercipiente præuaricatione perdiderat reuocanti. Et propterea vos non auditis, quia non (vti vos putatis) æque vt Isaac pater vester secundum carnem, ex illa benedictione, sed ex maledictione, quæ peccatum consecuta est, multipliciter & superflue pullulastis, testante Propheta: Quia de aquis Iuda exiistis, id est, non ex fide patrum, sed ex sola carne tra-ducti estis. Sequitur: [Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?] Causa superiori terminata, congrue satis Euangelista sequenter orditur, dicendo: Responderunt igitur. Nam hactenus ab eo loco quo dictum est: Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam. In hoc Iudæi steterunt, vt seipsos ex antiqua carnis nobilitate ad Deum pertinere, tantumq; Iudæorum, non etiam gentium, Deum esse confirmarent. Sed confutati sunt, & ita obstructum est os eorum, vt ramos oleastri, qui contra naturam inserti sunt in bonam oliuam, iam curandum non sit, quòd naturales rami non fuerint, id est, nobis qui conuersi ex gentibus in fide Patriarcharum stamus, curæ esse non debeat, quod secundum carnem filij Abrahæ non sumus. Igitur quia causa ceciderunt, & ratione superati sunt, furiose ad conuitia proruunt, quomodo si athleta fortissimum victus, & solo deiectus aduersarius, quia ferire non potest armis, petat spumosis dentibus (Nonne (inquiunt) bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Ecce duo quasi peccatoris argumenta. Dixerat enim: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos nō creditis mihi? Ergo ne intactus abiret, impungunt duo hæc, quod & Samaritanus esset & dæmonium haberet. Sed apertè mentita est iniquitas sibi, quia profecto hæc verba non sunt dæmonium habentis, sicut turbæ quodam loco testantur, dicentibus pharisæis: Dæmonium habet, & insanit. Quid enim eum auditis? Igitur iuxta quod quidam sapiens dicit: A facie verbi parturit fatuus, sicut gemitus partus infantis, cito per furiosum stultitiæ suæ partum, verum esse testati sunt, quod dixerat veritas, qui ex patre Diabolo essent, qui ex propriis loquitur mendaciis. Non enim cum paruo amaritudinis suæ tormento blasphemiam hanc enixi sunt, quam de patre suo, patre mendacii conceperunt filii mendaces, animæ adulteræ & fatuæ à facie verbi, ab increpatione veritatis mendacium parturientes. Porro, vbi vel quando dixerunt, quod dæmonium haberet, & in hoc Euangelista superius, & in cæteris similiter inuenimus. Nam & supra dixerunt: Dæmonium tu habes, quis te quærit interficere? & ipsum quoque Beelzebub vocauerunt, dicente ipso apud Matthæum: Si patremfamilias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Verum vbi vel quando Samaritanum illum vocauerunt, vel vnde huiusce improperii occasionem nacti sint, apud neminem Euangelistarum inuenimus, nisi forte pro eo quod apud Samaritanos, quibus vtiq; Iudæi non coutebantur, biduo mansit & docuit, vt idem hic Euangelista refert longe superius. [Respondit eis Iesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me.] Hoc loco cum dicit: Ego dæmonium non habeo, nusquam à magna mansuetudine sua recedit, (qua vt superius dictum est) neminem refellere consueuit.

Aliud

Libros · Lucæ s. · Gene. 3. · Gene. 1. · Rom. 8. · nati sub maledictiōe ex Deo nō sunt. · Matt. 3. · Esa. 48. · Roma. · Stulta Iudæorū blasphemia · Psal. 56. · Ioan. 10 · Eccle. 19 · Iohan. 7 · Mat. 10 · Iohā. 4. · Mansuetudo Christi.

Aliud nanq; est, cum interrogatus quis negat, atq; aliud, cum id, quod alius affirmauerit, ipse ex opposito consistens, alius denegat. Hoc plane interrogando dixerant: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Cæterum & supra dixerunt cum affirmatione, dæmonium habes, quis te quærit interficere, & paulopost dicturi sunt nihilominus affirmantes:
Johan. 7 Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Igitur & in hoc mirabilē seruat mansuetudinis atq; veritatis suæ tenorem, q̄ vnum idemq; opprobrium & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia dissimulat. Porro, quantumcunq; ob causam dicant illum Samaritanum, quem vtiq; non ignorabant genere esse Iudæum & à loco Galilæum, de quo & supra dixerunt: Scrutare & vide, quia propheta à Galilæa non surget, illud mirum est de paruulis istis, quos inuidia occidit, quomodo contra semetipsos sententiam dixerunt, ita vt iuxta Psalmistam recte de hoc etiam dici possit: Quia sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
Psal. 93. Si enim pro causa qualiber extrinsecus accidenti, quam tamen nulla significatione exprimunt de homine naturaliter Iudæo tam cito facere volebāt Samaritanum, quomodo ipsi quærentes interficere hominem, qui veritatem loquebatur eis, quod Abraham non fecit, dicebant: Semen Abrahæ sumus, pater noster Abraham est, & vnum patrem habemus Deū, & irascebantur sibi non esse cōcessum? Sed iam ipsum attendamus veritatis & sapientiæ responsum:
Q̄ño Christ9 est Samaritanus. Ego (inquit) dæmonium non habeo. Notandū quod non ait: Ego Samaritanus non sum. Profecto dum de hac parte inuecti opprobrij silet, ipse silentio suo satis indicat, quia genere vel communione, quam Iudæi cum Samaritanis non habebant, esse Samaritanum vel Iudæum, aut certe Græcum, non tanti est, vt quisquam animum aduertere, aut vllam operam dare debeat ad
denominationis cluendum vel remouendum à se huiusce * dominationis opprobriū. Aliàs autem & vere iuxta mysticum sensum, quem tamen Iudæi non attendebant, Samaritanus est Dominus noster Iesus Christus, sicut ab ipsius nominis interpretatione palam omnibus intelligi datur. Samaritanus
Psal. 120 etenim interpretatur custos. Quis autem nisi ipse verus & peruigil, nō dormitans, neq; dormiens humani generis est custos? Quapropter in illa insigni parabola, quam sic inchoat: Homo qui-
Lucæ 10 dam descendebat ab Hierusalem in Hiericho, & incidit in latrones, pulcrum seipsum Samaritani illius nomine & opere commendat, qui faciens iter venit secus eundem hominem, & alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum. Prospiciens etenim iste custos noster de excelso sancto
Psal. 101 suo, de cœlo in terram aspiciens, vidit genus humanum à latronibus despoliatum, & plagis impositis semiuiuum relictum, id est, à diabolo deceptore dignitate suæ conditionis exutū, & creatoris sui non quidem imagine, sed sola similitudine nudatū, quod erat semiuiuum esse relictū. Rationem secundum quam ad imaginem Dei factus est, homo non perdiderat, sed imitationē bonitatis eius, secundum quam ad dei similitudinē factus erat, amiserat. Vidit (inq̄) genus humanum sic semiuiuum, & appropiauit, proximus enim noster factus est & absq; peccato nostri per omnia similis, & omnē curam, quā eadem parabola prosequitur, adhibuit. Igitur de hoc nomine quod est Samaritanus, recte custos hominum Dn̄s noster tacuit, & tacendo satis laudauit. Hoc autem quod nullius boni notam retinet, interrogatus non bene dictum esse respondit, dicens: Ego dæmonium non habeo. Sed quid? Honorifico (inquit) patrem meum. Hæc ergo econtrario mo-
Honorare Deū & inhonorare filiū Dei cōtraria sunt. do opposita esse constat, dæmonium habere, & patrem Deum honorificare (ipso authore) qui aduersariæ propositioni qua dictum est: Et dæmonium habes, respondens sic opponit: Non, sed honorifico patrem meum. Amplius honorificare Deum, & inhonorare Dei filium, opposita sunt: quia non solum sensu, sed & voce contraria sunt. Proinde dæmonium habere, & Deum inhonorare, voce quidem diuersa, sensu autem paria sunt. Igitur dum sic respōdet mansuetus & verax: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me, opprobrium inimicorum retorquet in caput ipsorum, vocis quidem deuitans horrisonam turpitudinem, ne diceret: vos potius dæmonium habetis, rei autem retinens veritatem, quia nisi reuera dæmoniū
Psal. 40. haberent, Dei filium non inhonorarent. Quo dicto statim peruersitas illorum cogitationibus oc-
Lucæ 16 currit, dicens: [Ego autem gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet.] Existimabant enim iniqui, q̄ ille esset sui similis .i. q̄ vanam quærens gloriam de seipso testimoniū perhiberet, & ea mente diceret: Quis ex vobis arguet me de peccato? & his similia, qua & illi, quibus recte dicebat: Vos estis qui iustificatis vos corā hominibus, Deus aūt nouit corda vestra, & huiusmodi
Mat. 21. q̄ plurima. Talem quippe illum haberi cupientes, superius dixerūt: Tu de teipso testimoniū per-
Lucæ 17 hibes, testimonium tuū non est verum. At ille intantum nulli vnq̄ adulatus est, vt in ciuitate
Matt. 21. illorū magna, & ampla, vel vnius noctis hospitiū habuerit, sed semper foris, & in Bethania maxime hospitatus sit. Non enim quemadmodū homines, mundi huius amatores gloriā suam quærentes, & in domibus regū esse festinantes, omnibus adulantur, & idcirco recte mollibus vestiti dicuntur, non (inq̄) ita & ipse fauorem illorū optabat, vt sibi ab eis quantocius regiæ salutationes acclamarentur, & diceretur: Viuat rex Christus, & sic ab hominibus vel per homines super soliū Dauidicum sublimaretur. Quod si quippiam tale expectaret ab eis, non vtiq; sic argueret eos in veritate, vt & pauloante non tacuerit, dicens: Vos ex patre diabolo estis. Verissime ergo ait:

Ego

Ego gloriam meam non quæro. Et protinus adiungit: Est qui quærat, & iudicet. Tuti ergo val-
de animi verba sunt hæc. Quomodo enim gloriam Christi sui, gloriam regni, gloriam sacerdo-
tij eius non quæreret & iudicaret? Quomodo hanc eius confidentiam non agnoscebant? Iura-
uit enim Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super P fal.131
sedem tuam: Hoc de gloria regni eius dixit spiritus propheticus. Item de gloria sacerdotij eius:
Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum Melchisedech. Psal.109
Erant ergo inimici veritatis, & cum patre suo, patre mendacij diabolo consilium insipiens in-
eant, quomodo quasi rationabiliter consilium Dei spernant, in semetipsis, dicentes: Nolumus Luc. 19
hunc regnare super nos, & hoc modo impleant scripturam dicentem: Astiterunt reges terræ, & Psal. 2.
principes & conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Nam reue-
ra qui iurauit (vt supra dictum est) rite prouidebit sibi, ne iuramentum suum irritum sit.
Quæret enim & iudicabit gloriam Christi sui, vt sitis vos inimici Iudæi, quasi tempestas tran- Graue iudiciū Iudæ.
siens, ipse autem quasi fundamentum sempiternum, videntibus cunctis & audientibus vniuer-
sis, sententiamq; laudantibus, quia reos maiestatis gloria sui filij inuidos, Dominus cœlorum du- Pro. 10.
plici contritione conterendos iudicabit vos, ipso rege loquente ad vos in furore suo, & in interi-
tu vestro ridente ac dicente: Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum
eius, prædicans præceptum eius: Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te. Psal. 2.
postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Se-
quitur: [Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in
æternum.] In eo quo cœpit veritas sermone perseuerat, singulare vndecunq; constantiæ totius
exemplar, primamq; propositionem lassatis aduersarijs eodem sensu, paucis tamen verbis de-
mutatis, iterat. Supra namq; sic proposuerat: Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei
eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos: Nunc vero inquit: Si quis sermonem
meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Profecto manere in sermone, id est, sermonē
seruare, & mortem non videre in æternum, ipsa libertas est, de qua illic sic dictum est: Et veritas Nō cessandū à prædicatione propter malos.
liberabit vos. Hoc ergo in seipso prædocuit, vt cum malorum peruersitas crescit, non solum
frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. Illud tamen prætereundum non est, quia cū prius
ad secundam personam sermonem dirigens dixerit: Si vos manseritis in sermone meo, &c. tertia
nunc vti persona maluit, dicens vniuersaliter: Si quis sermonē meum seruauerit. Nec enim dece-
bat, vt eis, quibus iam dixerat: Vos ex patre diabolo estis, data iam sententia de perditione illo-
rum, conditionem iterum ingereret eisdem vitæ & salutis. [Dixerunt ergo Iudæi: Nunc cogno-
uimus quia dæmonium habes: Abraham mortuus est, & prophetæ, & tu dicis: Si quis sermonem
meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum? Nunquid tu maior es patre nostro Abra-
ham, qui mortuus est? Et Prophetæ mortui sunt. Quem teipsum facis?] Vere stultis, quales ma-
xime isti sunt, illud peccatum, cuius & serui sunt, ita vt cum studio contentionis aduersus Dei sa-
pientiam dimicant, quæ sint elementa exordij sermonis Dei, nec dum se scire indicant. Vbinam
cor suum dereliquerunt, & aures suas deposuerūt, tam multa clamante scriptura, de morte pec-
catorum pessima. Verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors lauda-
bit te, non expectabunt qui descendunt in lacum veritatem tuam: vel, quoniam non est in mor-
te qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? & his similia. Nempe de hac morte Mortē non gustabit in æternū.
vera, de hac morte mala dicebat veritas: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non
videbit in æternum. At illi qui iam æternæ morti inhæserant, & eandem mortem cui inhæse-
rant, non videbant, dum solam mortem carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. Heb.5.
Dixerunt ergo: Nunc cognouimus, quia dæmonium habes. Et vnde o paruuli possessores stul- Psal. 33.
titiæ, tantæ rei nacti estis notitiam? A maioribus (inquiunt) capimus argumentum, Abra- Esa.38.
ham enim & Prophetæ mortui sunt, qui & maiores quàm tu fuerunt, & sermonem Dei melio- Psal.6.
rem, magisq; tuo sermone authenticum seruauerunt. Quem ergo teipsum facis? Quousque
tendis supra temetipsum, vel cuius ad mensuram magnificas teipsum, cuius mensuram nos
omnes nouimus, videlicet quod sis homo Galilæus, fabri filius? Talis vtiq; percunctatio dicen-
tium, Quem teipsum facis, nimis iniuriosa est? Quis enim aliud seipsum facit, quàm est, nisi is,
in quo veritas non est, mendax & mendacij pater, & omnis hypocrita & nequam, qui vtiq; ex
parte eius est? Ita ergo dente putrido sapientiam commordentes, & pede falso veritati resisten-
tes quasi sint retusi responso audiamus & nos. [Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum,
gloria mea nihil est. Est pater qui glorificat me.] Ne hæc dicta vllam filij Dei impotentiam
sonare videantur, tanquam minus patre Deo filius Dei gloriosus sit, hoc primo sciendum est, Pro.25.
quod nemo, nisi alinæ raptor gloriæ, seipsum glorificare æstimandus sit. Qui enim se iactat Esa. 14.
& dilatat, confidens in corde suo, exemplo illius, qui primus creatoris sui communione
contempta, sibimet in corde suo loquens: Sedebo (inquit) in monte testamenti, in lateribus
aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo: ille (inquam) qui ia-
ctando, & dilatando se hunc imitatur, glorificare seipsum dicendus est, eiq; recte dicitur: Pro.28.

Quem

Quem teipsum facis, quia stultus est, & iurgia concitat, dum supra semetipsum se extendit, socia-
Philip. 2 lem comparium charitatem deserens, inferiorumq; charitatem fastidiens. Ergo Dei filius non se-
ipsum glorificat: nam econtra cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est æqualem esse
se Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & ha-
bitu inuentus vt homo, humiliauit semetipsum, factus obediens patri vsq; ad mortē, mortem
Aeqlis gloria patris & filij. autem crucis. Igitur non, vt Arrius impie calumniatus est, impotētiam suā Dei filius testatur,
cum dicit: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, est pater meus qui glorificat me, sed cō-
cordem cum patre exprimit charitatem, qua se non solum nunq̄ à patre diuisit, sicut calumnia-
tur isti dicentes: Quem teipsum facis? Sed potius paternæ obediens charitati, quod infra se erat, s.
humanam naturam assumpsit. Dicat itaq;: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est, id est,
quisquis supra semetipsum tendit, sicut vos de me calumniamini dicentes: Quem teipsum facis?
Ioha. 17. Rom. 12 gloria eius nihil est. Debemus enim concordem patris & filij charitatem nos imitari, qua & pa-
ter filium, & filius patrem glorificat, ipso filio dicente: Pater clarifica filium tuum, vt & filius cla-
rificet te, vt mutua charitate fiat in nobis quod scriptū est: Honore inuicem præuenientes, & tūc
gloria nostra nonnihil est. Ea quæ protinus addit, cordi prudenti & auri doctrinam quærenti hu-
milem satis de obiecta calumnia purgationem sonant filij Dei, videlicet, q; non vanam quæ-
rendo gloriam, sed certam ob causam de seipso dicat hæc, & cætera huiusmodi: Cum enim di-
xisset: Est pater qui glorificat me, statim adiecit: [Quem vos dicitis, quia Deus noster est, & non
cognouistis eum. Ego autem noui eum. Et si dixero, quia non noui eum, ero similis vobis men-
dax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo.] Quid igitur? Vtiq; quia dixit: Et si dixero, quia non
noui eum, ero similis vobis mendax, econtra subaudiendum est, quia si vos cognoueritis eum
quem dicitis, quia Deus noster est, eritis similes mei veraces. Quid nūc potius eligendū est? Quid
nisi insipiens consilium dare audeat veritati & sapientiæ Dei, vt vanæ gloriæ suspiciones vitan-
do, neget se scire Deum, vel ipsum esse patrem suum, & sic fiat veritas mendacibus similis men-
Non est tacenda veritas propter suspitiones. dax? Nonne multo melius & incomparabiliter dignius est, ferre ad tempus suspitiones & cri-
minationes falsas, & interea quod vidit & audiuit, hoc testari, donec aliquos eorum, qui dicunt se
habere patrem Deum, & non cognouerunt eum, atq; ideo mendaces sunt, faciat sibi similes ve-
races, scilicet, Deum confitentes pariter & cognoscentes? Imo si isti scire nolunt, nonne & sic
expectare satius est, donec omnis mundus sciat gloriam eius quoniam est qui quærat & iudicet?
mūdum Frustra namq; veritas in hunc * modum venisset, si seipsum negando mendacibus satisfecisset.
Bene ergo quod mallet eligens: Sed scio (inquit) eum, & sermonem eius seruo. Hic enim sermo
eius est, & hoc mandatum ille mihi dedit, vt non solum vsq; ad opprobria, sed & vsq; ad mor-
tem, testimonium veritati prædicando, quòd ipse me miserit ad hoc, quòd quisquis sermonem
meum seruauerit, mortem non videat in æternum. Sequitur: [Abraham pater vester exultauit,
vt videret diem meum, & vidit, & gauisus est.] Refutatio vanæ gloriæ conuitio, quo denotaue-
rant eum aduersarij dicentes: Quem teipsum facis? Nunc demum ad illud respōdet, quod cum
indignatione non parua interrogauerant, dicentes: Nunquid tu maior es patre nostro Abrahā
qui mortuus est? Abraham (inquit) pater vester exultauit, vt videret diem meum. Magna &
mira sententia, qua & magnum patris Abrahæ meritum & longe maius suæ magnitudinis prę-
dicat testimonium. Quid enim est, quod ait: Exultauit vt videret diem meū, nisi illud, quod
& nos in eodem patre fidei nostræ recte miramur, quia primus ad præceptum Dei longam & la-
boriosam sustinuit peregrinationem, sic non quasi tristitiam aut necessitatem, sed vt veræ ma-
gnæ lætitiæ expectationem? Promiserat enim illi Deus nullum habenti hæredē, imo (& quod
Gene. 17 maius est) sterilem habenti vxorem, quod in semine eius benenedicerentur omnes gentes. Nec
statim accepit filium, per quem illud semen benedictionis quod est Christus, sperare posset, sed
prius exijt, nescientes quo iret, & in terra aliena in casulis habitando, demoratus est, non habens
Gene. 12 Hebr. 13 hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirens. Hoc ergo magnum quidem est patris Abra-
hæ meritum, quod hanc eius obedientiam Dei filius appellat exultationem, sed longe maius est
suiipsius testimonium, quòd diem suum fuisse testatur, eiusdem exultationis præmium, dicen-
Vidit & gauisus est. Gene. 18 do: Exultauit vt videret diem meum. Et vidit (inquit) & gauisus est. Tunc quippe diem Do-
mini Abraham vidit, cum in figura summæ trinitatis angelos hospitio suscepit. Quibus profe-
cto susceptis, sic tribus quasi vni locutus est, quia & si in personis numerus trinitatis, in natura v-
nitas diuinitatis est. Vidit ergo & gauisus est. Quis autem pensare potest illud beati senis gau-
dium, quando accepit diutinæ exultationis suæ præmium, scilicet, filium, veracis Dei testimo-
nium, posteritatis initium, generis fundamentum, salutis argumentum, nascituri Christi se-
minarium? Quis (inquam) nisi quem eadem fides animauit persentiscere potest gaudium a-
mici Dei, quo dilatabatur anima eius, cum staret familiariter cum illo sub arbore, à cuius fa-
Adæ & Abrahæ comparatio. cie timide abscondit se reus Adam sub arbore, & cibis suis illum pasceret, quem ille per cibi
rapinam offenderat, suamq; radicem vetus oliua reuirescere conspiceret ad proferendum fru-
ctum, qui tandem vetiti ligni morsus expiaret? Recte igitur hic filius Abrahæ maior q̄ Abrahā.

Abraham

Abraham,inquit,pater vester exultauit,vt videret diem meum,& vidit & gauisus est. At illi
carnales filij Abrahæ, suos à carne oculos non subleuantes, & in eo solam carnis ætatē pensan
tes,verba hæc intelligere nolebãt. Verba enim oris eius,inquit Psalmista,verba inquam iniusti Psal. 35.
huius Iudaici populi, iniquitas & dolus, & noluit intelligere, vt bene ageret. [Dixerunt ergo
Iudæi:Quinquaginta annos nondum habes,& Abraham vidisti?] Non ignorabat veritas quic-
quid respondisset, vertendum esse in calumniam. Sic enim insistebant aduersarii, quomodo lu-
ctatores improbi,qui virum fortissimum,quia virtute deiicere nõ possunt, fraude, vt in foueam
ruere faciant,circumueniunt. Sic enim isti insidiosi vrgebant, vt verbum elicerent, quod pro Eccl. 32.
blasphemia condemnare possent. Attamen respondendum illis erat, vt totus mundus, illis
non audientibus,audiret:non neglecta scriptura,quæ dicit: ne effundas sermonem, vbi non est
auditus:cum non tam propter illos qui persequebãtur, quàm propter nos qui credituri eramus,
idem sermo funderetur. [Dixit ergo Iesus: Amen amen dico vobis,antequam Abraham fieret
ego sum.] Inusitata quidem,sed propria secundum rem dictio est,ante Abraham ego sum.
Ante enim præteriti temporis est, sum præsentis. Et quia præteritum & futurum tempus di- In diui-
uinitas non habet,sed præsens semper habet,non ait: ante Abraham ego fui,sed ante Abraham nitate sẽ
ego sum. Vnde ad Moysen dicitur: Ego sum qui sum,& dices filiis Israel,qui est,misit me ad vos. per est p̃
Ante ergo vel post Abraham habuit, qui & accedere potuit per exhibitionem præsentiæ,& re sens nũ.
cedere per cursum vitæ. Veritas verò semper esse habuit,quia ei quicquam, nec priori tempore quã præ
incipit,nec subsequenti terminabitur. Sed sustinere ista æternitatis verba mentes infidelium nõ teritum
valuerunt,imo noluerunt,sicut de hoc maxime iniusto & insipiente populo scriptum est, & iam aut futu
supra dictum est, quia noluit intelligere vt bene ageret. [Tulerunt ergo lapides vt iacerent in rum.
eum. Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo.] Finis atq; principium certaminis huius idẽ Exod. 3.
est. Principium quippe est locus ille vbi sic scriptum est: Dixit ergo eis iterum Iesus: Ego vado Psal. 25.
& quæretis me,& in peccato vestro moriemini. Sic nanq; ante hæc Euangelista superiora termi-
nauerat: Et nemo apprehendit eum,quia nondum venerat hora eius. Est ergo principium a-
liud quod sequitur: dixit ergo eis iterum Iesus, &c. At vero illic ait dominus Iesus: Si ergo non
credideritis,quia ego sum,moriemini in peccatis vestris. Dixerunt ergo Iudæi: Tu quis es? Re-
spondit Iesus: Principium qui & loquor vobis. Nunc verò ait: Amen amen dico vobis, antequã
Abraham fieret,ego sum. Igitur finis initio conueniens redditus est. Non enim discrepant, sed
alterutrum cõfirmant hæc,principium ego sum:& antequam Abradam fieret,ego sum. Item
quod illic verbis cõminatus est,dicens:quæretis me,& quo ego vado,vos nõ potestis venire,si e-
nim non credideritis,quia ego sum,moriemini in peccatis vestris, hoc ipsum factis hic expressit,
dum tollentibus illis lapides,vt iacerent in eum, pro eo quia dixerat,antequam Abraham fie-
ret,ego sum,abscondit se,& exiuit de templo. Quid enim est, quòd Iudæi nunc vsq; longe sunt Iesus ab
à salute, nisi quia Iesus, id est, saluator, illis abscondit se? Et quid est,quòd ciuitas & templum scõdit se
super oculos,imo & super cadauera illorum cecidit,exterminãtibus Romanis, & quæcunq; illic & exiuit
Deo patrum suorum offerre vel celebrare consueuerant, holocausta arietum, & adeps pinguiũ, de tem-
& sanguis vitulorum & agnorum & hircorum,neomeniæ & sabbata, & aliæ festiuitates eorum, plo.
quasi stercus super vultus illorum proiectæ sunt,Deo protestante ac dicente,iniqui sunt cœtus,
vestri,Calẽdas vestras & solennitates vestras odiuit anima mea,facta sunt mihi molesta? Quid, Esa. 1.
inquam, hoc est, nisi quia Iesus absconditus exiuit de templo,dicens: Ecce relinquetur domus
vestra deserta: vel iuxta Prophetam quoq; dicens: Reliqui domum meam,dimisi hæreditatem
meam,facta est habitatio mea,quasi spelunca Hyænæ? Igitur Dominus & magister, qui in hac Mat. 23.
eadem causa dixerat, si vos manseritis in sermone meo,vere discipuli mei eritis,recte prior iste
(vt dignum est) in eodem sermone suo certo gradu inconcussus permanet: vnum idemq; tam Hiere. 12
fortiter quam suauiter,à principio vsq; in finem, inter occursantes aduersarios retinens,& sicut 1. Cor. 1.
Apostolus ait:quia quod infirmum est Dei,fortius est hominibus: in eo quoque,quod quasi in-
firmus se abscondit & exiuit, victoriæ totius perfectionem expressit: quia non tam à lapidibus,
quàm à lapideis Iudæorum cordibus fugit. Nunc ab istis absconditus,& (vt prædictum est, de
templo egressus, quid deinde fecerit,quomodo rerum,quas nunc luce clarius conspicimus, præ CAP.
figurationem prosecutus sit, attendamus. Sequitur: [Et præteriens, vidit hominem cæcum à IX.
natiuitate.] Lux vera Christus,qui & hoc superius dixit, ego sum lux mundi,qui sequitur me,
non ambulat in tenebris,sed habebit lumen vitæ,lux vera,inquam,quæ illuminat omnem ho-
minẽ venientem in hunc mundum, quòd à Iudæis oculos suos claudentibus ad gentes transie-
rit,easq; illuminauerit,manifestum est. Earum vtique, scilicet gentium cæcitatem originalẽ,
homo iste à natiuitate cæcus significat. Nempe etsi omne genus humanum à natiuitate cæcum,
id est,à primis parentibus per originale peccatum diuinitatis visione fraudatum est,maxime ta-
men gentium populus, qui iuxta Prophetam ambulabat in tenebris cæcus erat, quia videli-
cer,non vt Iudæis,ita & gentibus, patriarcharum prophetarumq; lucernas,lux mundi Christus Esaiæ 19.
ante se præmiserat. Vnde & statim post finẽ lectionis huius,quid abscondendo se vel de templo Iohan. 9

exeundo intenderit, exprimens: in iudicium ego, inquit, veni in hunc mundũ, vt & qui non vident, videant: & qui vident cæci fiant. Ergo cæcum quidem erat ante huius lucis aduentum totum genus humanum, absq; distinctione Iudæi & Græci, testante Apostolo, qui dicit: Eramus & nos natura filii iræ sicut & cæteri: veruntamen in comparatione gentium, quæ neq; legis, neque prophetarum illustrationem acceperant, neq; vllam Dei notitiam habebant, Iudæi sese videntes esse putabant, sicut item post finem lectionis huius Dominus dicentibus pharisæis, nunquid & nos cæci sumus, si cæci essetis, inquit, non haberetis peccatum, nunc aũt quia dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet. Igitur quod à Iudæis se absconsurus, & oculos gentium esset illuminaturus Dominus noster, pulchro satis præsignauit mysterio, dum abscondens se exiuit de templo, & præteriens vidit hominem cæcum à natiuitate, & illuminauit. Proinde quacunq; ex gente quisquis Christi prædicationem recipit, & euangelio eius cunctas Iudæorum cærimonias postponit, & pro illo velut stercora arbitratur, sicut ait Apostolus. ille est qui foris extra templũ Iudæorum, à quibus lux mundi se abscondit, illuminatur: vt Deum, cuius visionẽ in Adam perdidit, videre mereatur. Sed iam ipsum illuminationis ordinem mysticum prosequamur. Præteriens, inquit, vidit hominem cæcum à natiuitate. Vere præteriens vidit, nam illos qui se videre iactabant prætergressus, & obtento velamine super corda eorum, ne videretur obsconditus, venit ad nos, vt videremus eum qui cæci eramus. [Et interrogauerunt eum discipuli sui: Rabbi, quis peccauit, hic aut parentes eius, quòd cæcus natus est?] Non otiose hoc interrogant discipuli Saluatoris, nam reuera parentum culpa vitiosi fœtus interdum solent procreari, verbi gratia: Per singulos menses grauia atq; torpentia mulierum corpora, immundi sanguinis effusione releuantur. Quo tempore si vir coierit cum muliere, dicuntur concepti fœtus vitiũ seminis trahere, ita vt leprosi & elephantiaci ex hac conceptione nascãtur, & fœda in vtroq; sexu corpora, prauitate vel enormitate membrorum, sanies corrupta degeneret. Vnde propheta Ezechiel in descriptione iusti viri, cum inter cætera dixisset, & vxorem proximi sui non violauerit, addidit (inquiens) & ad mulierem menstruatã non accesserit. [Respondit Iesus: Neq; hic peccauit, neque parentes eius, sed vt manifestentur opera Dei in illo.] Quantum ad literalem sensum sua Dominus noster grauitate leuitatem nostram compescit, ne quoties cum huiusmodi priuatione membrorumq; aliqua diminutione siue deformitate natos aliquos conspicimus, nostram in illis carnem despiciamus, temerarium iactantes iudicium, quod vel propter suam, vel propter parentũ propriorum culpam hoc euenerit: sed cunctos venerantes, ministremus illis, tanq; reuera membris Christi, qui dicturus est nobis, quàm diu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis, & recordemur in talibus solere manifestari opera Dei, per gratiam curationum, sed ædificationem ecclesię Christi. Quantum autem ad mysticum intellectum, peccauerunt quidem primi parentes, vt cæcum nasceretur genus humanum, verum vt Iudaico populo per iustitiam creatoris illustrato, in cæcitate ignorantiæ gentilitas relinqueretur, non peccauit ipsa gentilitas, neq; parentes eius. Si enim propter peccata sua, vel parentum suorum gentilitatẽ in tenebris relictam dicat quis, consequitur, vt Iudaicum populum vel parentes eius dicat pro suis electos fuisse meritis. Sed contra dicit Paulus, his verbis loquens de patribus, non solum autem illi, sed Rebecca ex vno concubitu habens Isaac patris nostri. Cum enim nati nõdum fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem, propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia maior seruiet minori, sicut scriptum est: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Ad ipsos autem filios dicit Moyses in Deuter. Scito igitur, quòd non propter iustitias tuas Dominus deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionẽm, cum durissimæ ceruicis sis populus. Memento, & ne obliuiscaris, quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum deum tuum, &c. Igitur neq; gentilium populus, plus peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur: sed cum omnes tam Iudæi, q̃ gentiles essent ex vna præuaricationis massa, patres Iudæorum nullis præcedentibus meritis per gratiam electi, patres gentilium, vel ipsi gentiles per iustitiam vsq; ad tẽpus suum fuere neglecti, vt in illis tempore suo mirabilius manifestarentur opera Dei. Et protinus subiungitur. [Me oportet operari opera patris mei, donec dies est. Venit nox, in qua nemo potest operari. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.] Vt sciatis (inquit) quæ nam propter opera Dei in se manifestanda, homo iste cæcus natus sit, ecce dico vobis. Opera patris mei, id est, opera illa, propter quæ pater meus me misit, oportet me operari, donec dies est, id est, donec pręsens seculum voluitur, quo consummato, sequitur nox, in qua nemo potest operari. Vnde autem præsentis seculi tempus dies dicitur? videlicet ex eo quod & alibi dicit: ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationem seculi. Et nunc ait: quàm diu sum in mundo, sum lux mundi. Si enim Christus, quàm diu in mundo est, lux mundi est: est autem in mundo vsq; ad consummationem seculi, profecto vsq; ad finem seculi dies, id est, aptum operari tempus est: E contra quod consummationi seculi succedet, nox erit, id est, tempus nulli aptum operationi. Vnde Ecclesiastes dicit: Quodcunq; potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia est apud inferos quo tu properas. Ergo quod ait, donec dies est. Venit nox,

in qua

Marginal notes: Ephe. 2. — Iesus Iudæis absconditur, gẽtes illuminauit. — Philip. 3 — Ezec. 18 — Nemo iudicandus propter vitium natiuitatis — Matt. 25 — Rom. 9. — Gen. 25 — Malac. 1 — Deut. 9. — Matth. vlti. — Eccle. 9.

in qua nemo potest operari, idem est ac si dixisset, vsq; ad finem seculi, cui succedit tempus, in quo nemo potest operari, sed recipere quod operatus est. Hoc enim tempus operationis, illud receptionis est. Reddet quippe tunc Dominus vnicuiq; secũdum opera eius. Quænam autem sunt opera quæ toto die isto operatur filius Dei? Illa vtiq; quæ intendens per viscera misericordiæ suæ Deus noster visitauit nos oriens ex alto, scilicet illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebant, saluos eos facere (vt ait Apostolus) per lauacrũ regenerationis, & innouationis spiritus sancti. Illa inquam operatur Dei filius, donec est dies, & tam diu operando, quàm diu est in mundo, lux est mundi. Operari namq; nõ desinit per illorum ministerium, quos operis sui vicarios constituit, scilicet per Apostolos vel apostolicos viros cunctosq; prædicatores verbi Dei, quibus & dicit: Ecce ego vobiscum sum vsque ad consummationem seculi. Psal. 61. Luc. 1. Tit. 3. Matth. vlt.

Igitur venerabilis, & memoria dignus ille quondam cæcus, qui neque ipse peccauit, neq; parentes eius vt cæcus nasceretur, sed idcirco per Dei prouidentiam sic natus est, vt opera patris, quæ oportebat filium Dei per totum diem, id est, per totum tempus præsentis seculi operari, in illo manifestarentur, id est, vt ex qualitate exterioris illuminationis eius, interior animarum nostrarum illuminatio nobis fidelius commendaretur. Non enim solo, quod facere poterat, imperio lux mundi cæcum hunc illuminauit, Verbi gratia, vt diceret: Respice, fides tua te saluum fecit. Luc. 18

Sed quid? [Hæc cum dixisset, expuens in terrã, liniuit super oculos eius, & dixit ei: Vade & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur missus.] Notandum in primis, quòd non, vt ille Barchimæus, ita & iste cæcus sedens secus viam, aut mendicãs à Domino inuenitur, neq; hoc sæpe dicta lux mundi expectauit, vt clamaret tale quid, vt ille dicens: Miserere mei Domine fili Dauid, sed vltro natura indigenti se accommodauit, & gratuito beneficio tacenti subuenit. Nam hoc etiam ad manifestanda opera Dei pertinuit, quia videlicet non expectauit opifex nostræ illuminationis, donec notitiæ suæ claritatem in nostris suspiraremus tenebris, qui tenebras ipsas lucem esse putabamus, imo nec vllam lucis & tenebrarum discretionem habebamus, sed vltro prospexit, gratuito vidit, gratis verbum suum carnem factum, notum fecit nobis, & ex illo cordis nostri oculos liniuit. Quid enim aliud nobis manifestatur in illo cæco, per illud quòd expuens Dominus Iesus in terrã, lutum fecit ex sputo, & liniuit eius oculos, nisi hoc spectabile & gratiosum opus diuinæ gratiæ, quòd verbum suum pulueren naturæ hominis vnitum, nobis gentibus prædicari voluit? Tunc quippe quasi saliuæ puluis admissus est, & vnum duabus ex rebus lutum factum est, quando verbum vel sapientia, quæ dicit: Ego ex ore altissimi prodiui, carnem nostram assumpsit, cui dictum est: Puluis es, & in puluerem reuerteris, & ei, quæ omni vento diaboli tanquam puluis efferebatur, & dispergebatur, gratuita dignatione in virginis vtero sese coniunxit, vt naturam leuem & instabilem super antiquæ dignitatis grauitatem statumq; repararet. Quod magnum pietatis sacramentum cum gentibus prædicatur, reuera cæci nati oculi suauissime liniuntur, quia dociles mentes hoc quàm maxime delectat, quòd pro salute hominum tantum se humiliauit æterna Dei virtus & sapientia. Itaque suauissime cæci nati liniuntur oculi luto, quod ex sputo Dominus fecit, quando excelsi quondam nostræ generationis oculi, & palpebræ in alta subrectæ, humilem suscipiunt fidem incarnationis filii Dei, & tali humilitatis antidoto curatur superbia oculorum, quia dum inornate aperiri vellent, dicente diabolo: Eritis sicut dii, scientes bonum & malum, econtra magis obtenebrati sunt. Verum vbi cæcis oculis hoc lutum illitum, id est, incarnatio filii Dei prædicata & credita est, non statim eodem, quamuis credulo auditu cæcus illuminatus, & visione Dei, quam in Adam perdidit, factus est dignus, nisi ad fontem lauacri cathecuminus accedens baptizetur in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Aliter quippe lumen oculorum nostrorum, spiritum sanctum nemo nostrum accepisset in remissionem peccatorum. Bene ergo cæcus ille in quo manifestabantur hæc opera Dei, non statim vidit, vbi Dominus oculos eius liniuit: Sed vade inquit & laua in natatoria Syloe, quod interpretatur missus. Non enim dictum est tantum: Qui crediderit saluus erit, sed: Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Oportet quippe filium tenebrarum quadam similitudine mortis & resurrectionis eius, in quem credidit alterari, & filium lucis fieri, quod agitur in baptismo Christi actu visibili, sed virtute inuisibili, testante Apostolo qui ait: Quicunq; baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum ipso per baptismum in mortem, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus, &c. Recte igitur cæcus illitis oculis non statim videt, sed ad natatoriã iubetur ire vt lauet, quia videlicet ex eo quòd cathecuminus, id est, auditor verbi Dei quispiam est, regnum cœlorum intrare meretur, nisi ex aqua & spiritu sancto fuerit renatus. Mar. 10 Luc. 18. Mysterium luti Eccl. 24 Gene. 3 1. Tim. 3 Gene. 3 Marci. vlti. Rom. 6

Sane quod interpretatur missus, non ipse Dominus ad cæcum loquendo, sed hic Euangelista de suo interposuit, certi causa mysterii, videlicet vt intelligas per hanc natatoriam non aliud quàm baptismi aquam debere accipi, quæ reuera natatoria est eius, quem pater misit, scilicet, filii, vel certe spiritus sancti, qui cum ipse vera sit remissio peccatorum, eius vtiq; gratia inuisibilis, tota est lauacri vtilitas visibilis. Nam & ipse recte intelligitur per nomen Syloe, quod est Iohan. 3

missus. Etenim ipse quoq; missus est, iuxta illud: Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittet
Ioha. 14 Luc. 24. pater in nomine meo, & alibi: Quem ego, inquit, mittam vobis à patre. Est autem Syloa fons,
Syloa fons in radicib⁹ Sion. in radicibus montis Sion prorumpēs, qui alternante quidem aquarum accessu in meridiem fluit,
id est, non iugibus aquis, sed incertis horis diebusq; ebullit, & per terrarum concaua & antra saxi
durissimi cum magno sonitu venire consueuit. Cuius naturæ omnes effectus si quis accipere ve-
lit mystice, profecto intelliget quod non frustra magis per hunc fontem Dominus noster aquam
baptismi significare voluerit. [Abiit ergo & lauit, & venit videns.] Ne vacare hanc putes con
iunctionem completiuam sic positam: Abiit ergo, cæci huius fides subaudienda est: Vade in-
quit Dominus ad natatoriam Syloe, & laua. Habebat autem ille fidem, quæ ipsum saluum face-
Lucæ 18 ret, sicut & ille, cui Dominus idem lumen postulanti: Respice, inquit, fides tua te saluum fecit.
Abiit ergo & lauit, & venit videns. Hæc igitur illa est operum Dei manifestatio, quam intendēs
Mysterium illuminationis. figulus ipsæ naturæ nostræ opifex, cum neq; hic peccasset, neq; parentes eius, voluit tamen val
de vtiliter imperfectum educere vasculum, vt cęcus homo nasceretur. Aestimari quippe non
valet, quantum pulchritudinis, quantumq; vtilitatis habeat hæc talis huius illuminatio cæci,
cum omnes nos secundum hanc imaginem exterioris illuminationis intus sumus illuminati, spe
culemur ea quæ circa nos sunt acta opera Dei, & quia in semetipsis comprehendere ea non pos-
sumus, per hanc similitudinem nobis manifestantur, quæ ille in nobis operatus sit. [Itaq; vicini,
& qui nouerant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est qui sedebat & mendica-
bat?] Et ipsa hæc illuminatio cæci exterior, in qua (vt prædictum est) quadam similitudine ma-
nifestantur opera Dei, quæ filium eius oportet operari, donec dies est: ipsa inquam illuminatio,
magnum & manifestatione dignum patris opus est. Itaq; volente ipso qui gloriam filii sui quæ-
rebat, sicut idem filius paulo ante testatus est: Ego inquiens gloriam meam non quæro, est qui
quærat & iudicet, vicini eius, & qui nouerant eum prius, claritatem huius miraculi ventilauerūt,
tantamq; flammam excitauerunt, vt ad deuorandos zelantes eius hostes pharisæos perueniret.
Non solum inquit vicini, sed & qui nouerant eum prius. Multi quippe nouerunt eum. Vnde?
Quia mendicus erat inquit: Duabus ex causis notus erat, mendicus erat, quia videlicet & cæcus
natus est, & publice mendicabat, & sic nota persona miraculum latere non sinebat. Et dicebant
Cæcus ille Christo gratus & primus, qui propter eum passus est, multa. inquit: Nonne hic est qui sedebat & mendicabat? [Alii autem dicebant, quia hic est, alii autem,
nequaquam, sed similis est eius. Ille verò dicebat, quia ego sum.] Mente & corpore illuminatus,
qualem potest illuminatori suo rependit gratiam, eligens magis inuidiam cum illo sustinere,
quàm ingrato silentio laudi & gloriæ Dei damnum inferre. Cuius dicta siue respōsa merito hic,
vt vete fidus notarius, primum mente memori, deinde & calamo excipere curauit, quia videli-
cet primus omnium mortalium pro Christo quæstionibus pulsatus, & persecutionem passus est,
& sic ad omnia respondit, quomodo magnus ille cæcus per totum orbem diffusus, hodieq; in cō
ciliis & synagogis respondens, illuminatoris sui gratiam confitetur, fortis in laboribus, victor
in persecutionibus, opportune volentibus, importune nolentibus prædicans & contestans illud
magnæ pietatis sacramentum, quod mystice sub istis cæci huius verbis continetur, lutum fecit
ex sputo Dominus, & liniuit oculos meos, & abii, & laui, & vidi, & credidi Deo. Alii inquit dice-
bant, quia hic est: alii autem, nequaquam, sed similis eius est. Sic poterat splendor tantæ gloriæ
Dei obscurari, & frigidior ad certam notitiam peruenire fama tanti miraculi. Sed huius verita-
tis arbiter, & suæ personæ conscius & testis, iste iam non cæcus, sed oculos habens & videns, du-
bios esse nō sinit, dicē: quia ego sum. [Dixerūt ergo ei: Quomodo ergo aperti sunt tibi oculi?]
Ac si dicerent. Ille qui sedebat & mendicabat, cæcus erat. Tu autem de illo cæco nobis quæren-
tibus, dicis: quia ego sum. Quomodo ergo aperti sunt oculi? [Respondit: Ille homo qui dicitur
Iesus, lutum fecit ex sputo, & liniuit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriam Syloe, & la-
video. ua. Et abii & laui, & * vidi.] Dicat nunc omnis mundus redemptus, mundus diu cæcus, tādemq;
Cōfessio fidelium sup hoc luto. illuminatus aduersus mundum damnatum, & perseueranter cæcum: dicat inquam: Lutum fecit
ex sputo Dominus, liniuit oculos meos, & abii, & laui, & vidi, & credidi Deo, & hoc tanto
canore concrepet, vt cœlum supra, & tellus resultet infra. Et si pax ecclesiarum cantantes
iuuat, pascatur chorus ille, & delectetur gratiosis cantibus suis, & si bellum persecutionis in-
quietat, multo magis inter omnium genera mortium declamando testatur, hoc tam pium,
Matt. 10 tamq; iucundum illuminatoris sui beneficium. Sed contra hæc omnes, qui ex patre diabo-
Lucæ 21 lo sunt, & propterea non possunt audire sermonem hunc, iniiciunt manus suas, & perse-
quuntur omnem videntem & glorificantem Deum, tradentes in conciliis & synagogis, tra-
hentes ad reges & præsides propter Christum. De qualibus & subditur: [Et dixerunt ei: Vbi
1. Cor. 13 est ille? Ait: Nescio. Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat.] Hoc vtique illuminati
Psal. 41. deplorant oculi, quia quamuis per fidem videant, nec dum tamen per speciem vident illumina
torem suum, & insultantibus sibi aduersariis nequeunt videre vel ostendere præsentiam Christi.
Vnde & in Psalmo, vox illa cuiusq; fidelis animæ est: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die
ac nocte, dū dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Veruntamen non omnino nescimus vbi sit:
scimus

ſcimus enim quia cœlos aſcendit: ſed neſcimus quomodo ſit, vel quale habeat iudicium de no-
biſipſis. Hæc eum dicentem adducunt, inquit, ad phariſæos. Quid cauſæ inuenerant in homine
iſto, vt eum tam cito ad iudices vel ad ſynagogam traherent? In quo themate cauſæ huius litem
conſtituere habebant? Sequitur. [Erat autem ſabbatum, quando lutum fecit Ieſus, & aperuit o-
culos eius.] Optata reſpiratione recreati ſunt laſſi venatores, capream hynnulumq; ceruorum
pertinaciter agentes, & eum quem paulo ante dicentem: quis ex vobis arguet me de peccato, tan
quam in excelſa rupe ſtantem, attingere non poterant, nunc ſeſe aſſecutos eſſe putabant, dictu-
ri: nos ſcimus, quia hic homo peccator eſt, & non eſt hic à Deo, quia ſabbatum non cuſtodit: quia
videlicet ſabbatum erat, quando lutũ fecit, & oculos cæci aperuit. [Iterum ergo interrogabant
eum quomodo vidiſſet.] Quoniam (inquiunt) lutum fecit Ieſus, & liniuit oculos eius: erat autem
ſabbatum quando fecit hoc: ergo vt audirent turbæ, & ſcirent populi ex ore ipſius cæci, hunc ho
minem eſſe tranſgreſſorem legis, eo quod ſabbatum non cuſtodiſſet, iterum interrogabant eum
qui cæcus fuerat, quomodo vidiſſet, cum hoc ab eis qui illum adducebant, iam ſibi indicatum
fuiſſet. [Ille autem dixit eis, lutum poſuit mihi ſuper oculos, & laui & video.] Approbatio faci-
lis, & nullis* exorta quæſtionibus, vna & ſimplici reſponſione perficitur: quam vt volunt, acci- *exorta
piant aduerſarii, nam hic teſtis, certus de innocentia illuminatoris ſui, non erubeſcit id quod fa- Tob. 12.
ctum eſt confiteri. Etenim ſecretum quidem regis abſcondere bonum eſt, opera autem Dei enar-
rare honorificum eſt. [Dicebant ergo ex phariſæis quidam: Non eſt hic homo à Deo, qui ſabba
tum non cuſtodit.] O ſerui peccati, ambulantes in equis ſuperbiæ, liberosq; pedites, imo & libe-
ratricem illorum veritatem, mendaci atq; incontinenti ore iudicantes, facitote vos in prima vel Illuminare cæcum, nõ eſt opus ſeruile.
ſecunda ſabbati opus huic ſimile, vt aperiantur cęcorum oculi. Verum hoc facere non poteſtis,
nec aliquis quicunq; veſtri ſimilis eſt ſeruus peccati. Igitur cæcorum oculos aperire opus ſeruile
non eſt. Lex autem ſcripta de ſabbato, non qualecunq; opus, ſed opus, inquit, ſeruile non facie- Leuit. 23
tis in eo. Quid igitur ò ſerui peccati iudicare audetis opus libertatis? Nunquid ab inferioribus Rom. 6.
ſuperiora fas eſt iudicare? Nunquid opus Dei, æque vt opus ſeruile, dierum vel hominum lege
conſtringitur? Omne namq; opus trifariã diuiditur: Aliud opus Dei eſt, cuius fructus vita æter
na: aliud opus peccati, cuius finis mors: aliud opus mercenarii, cuius retributio quotidianum ſti
pendium eſt. Opus peccati & opus mercenarii, recte vtrunq; ſeruile opus dicitur. Verum alterũ
eorum, id eſt, opus mercenarii die ſacrato (quale tunc erat ſabbatum, nunc autem prima ſabbati
propter Chriſti reſurrectionem) non licet fieri: alterum nunquam debet fieri, id eſt opus peccati. 1. Cor. 9

Huius autem contrarium, id eſt, opus Dei, nullo vnquam tempore vel die debet omitti: Beati Pſal. 105
enim, qui cuſtodiunt iudicium, & faciunt iuſtitiam in omni tempore. Quod à patribus vel inſtru
mentis eiuſdem operis probabile eſt: Operis namq; Dei inſtrumenta, ſunt ipſius dona, ſcilicet 1. Cor. 12
ſermo ſapientiæ vel ſcientiæ, prophetia, genera linguarum, gratia curationum, & his ſimilia.
Hæc autem profecto nulli ſunt legi ſubiecta: quippe quia nec in arbitrio ſunt hominum, quo tem
pore vel die deſurſum deſcendant à patre luminum. Proinde à ſeruili quidem opere peccati Iacob. 1.
ſemper vacandum: ab opere autem Dei nunquam vacãdum eſt. Ab eo verò quod medium eſt,
id eſt, ab opere mercenarii, ſtatutis diebus ceſſandum eſt, non tam propter aliquod magnum ſa
cramentum, quam propter ſerui vel ancillæ refrigerium. Dicente Deo per Moyſen: Sex diebus Exo. 23.
operaberis, ſeptimo die ceſſabis, vt acquieſcat bos & aſinus tuus, vt refrigeretur filius ancillę tuę
& aduena. Cumq; ab hoc opere ſeruili ceſſatur, ab opere Dei nullatenus vacare conceditur:
quia videlicet, nec ſabbato, ſi rite perſpicias, ab opere ſuo vacauit Deus. Sic enim ſcriptum eſt:
Compleuitq; Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat. Arrabimus igitur Iudæos, qui de otio Gene. 2.
ſabbati gloriantur, quod iam tunc in principio ſabbatum diſſolutum ſit, dum Deus operatur
in ſabbato, complens opera ſua in eo, & benedicens ipſi diei. Quid autem niſi completio eſt ope
ris Dei, quod hic homo cæcum à natiuitate illuminauit? Imperfectum quippe opus erat, dum
naſceretur homo cæcus, videlicet ſubtracto ſibi vno de quinq; ſenſibus corporis, quibus non ſo-
lus homo, ſed & cætera animalia naturaliter funguntur. Tibi igitur in multitudine virtutis
tuæ mentiuntur inimici tui, Chriſte fili Dei dicentes: non eſt hic homo à Deo, qui ſabbatum non
cuſtodit: quia videlicet, dum in ſabbato comples opus imperfecti, id eſt, à natiuitate cæci homi-
nis: ſi quoq; teſtaris te à Deo eſſe, & filium eius eſſe, qui ſicut prædictum eſt, die ſeptimo opus ſuũ Pſal. 65.
compleuit. Mentiuntur inquam, & vſq; hodie in mendacio perſeuerant, odientes te, id eſt, non
ignorantes, ſed ſcientes & inuidentes multitudini virtutis tuæ: nos autem gentes benedicimus te Ibidem.
Deum noſtrum, dicentes cum propheticæ vocis firmitate: omnis terra adoret te & pſallat tibi,
pſalmum dicat nomini tuo altiſſime, quia videlicet omnis terra illuminata eſt ab ipſa, in qua
mentiuntur tibi inimici tui, multitudine virtutis tuæ. Sequitur: [Alii dicebant, Quomodo po-
teſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos.] Quomodo, inquiunt, homo
peccator, homo tantæ infelicitatis, vt recte de illo dici queat, quòd à Deo non ſit, poteſt hæc ſi-
gna facere, id eſt, opera quæ non niſi Deus fecit aut facere nouit, quomodo poteſt complere vel
meliorare? Iſtis, peſſimum non habentibus inuidiæ tormentum, vacabat vtcunq; verum li-

brare iudicium. Multo magis enim, & incomparabiliter amplius sibi repugnant, à Deo nõ esse, & illa quæ sine dubio deus incepit opera perficere: q̃ à Deo esse, & in sabbato salutis opus facere. Quanquam omnino non repugnet, sed reuera consequens sit, vt is qui à deo est omni tempore faciat opus Dei. Nec verò ab re dictum est, & scisma erat inter eos, quia videlicet cum accusantium summa esset intentio, quatenus in vnam sententiam declinantes, vniuersi conclamarent, hunc hominem non esse a Deo: non parum moleste accipiebant, alios econtrario dicere: quomodo potest homo peccator hæc signa facere. [Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos?] Hoc vtique non quilibet, sed illi dicunt, quorum est illa vana demonstratio, non est hic homo à Deo. Nitebantur illum in consortium suæ trahere blasphemiæ, & infirmitatem suæ causæ, linguæ eius baculo sustentare, multum sibi illo scismate valere arbitrantes ad detestationem eius quẽ oderant, si de illo nec ipse boni aliquid sentiret, qui tantum ab eo commodum percepisset.

Scisma erat inter eos.

Peruersitas Iudæorum.

Galat. 3

Qua peruersitate sua nihil hodieq; magis quàm illuminatos per Christi fidem cordis nostri oculos rursus excæcare cuperent, sicut & Galatas pene excæcauerant, quibus Apostolus dicit: O insensati Galatæ, quis vos fascinauit veritati non credere? Sic stulti estis, vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummemini. Ita ergo cæci videntem fascinare volentes, dicebant: Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? [Ille autem dixit: quia propheta est.] Minus quidem dixit quàm est: quia videlicet Christus Iesus illuminator omnium gentium, non solum propheta: sed Deus quoq; & dominus prophetarum est. At ille rudis visor veritatis adhuc erat. Veruntamen ad percunctationem talium hominum, qui non quærunt vt videant, sed vt videntes videre prohibeant, aduersus istos inquam (qui in synagoga satanæ sunt & Christum blasphemant) Iudæos, iudicit nobis & cunctis qui illuminati sunt responsio hæc: quia propheta est. Nam quoniam nolunt audire vel scire, quia Christus est, saltem hoc sciant & videant, quia propheta est. Non tamen vt aduersus naturales ramos gloriemur, insultando quia fracti sunt, & nos excisi de oleastro contra naturam in bonam oliuam inserti sumus: sed hoc solo contenti, vt os illorum obstruamus, dicentium: quia non est hic homo à deo, dicamus quia falsum est. Etenim saltem in pœna vestra satis vobis manifestum est, quia propheta est. Ergo à Deo est, & in nomine domini, verum de vobis verbum locutus est, quo signo lex cognosci iubet prophetam in quo dominus locutus est. [Non crediderunt ergo Iudæi de illo, quòd cæcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes eius, qui cæcus fuerat.] Ecce per aliud foramen euadere contendunt vulpeculæ, ne gloriam filij Dei cogantur videre. Primò statim vt offensi sunt tanti claritate miraculi, eo confugerunt, vt dicerent, non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit: sed non fuit liber hic exitus, quia scisma factum est inter eos, alijs dicentibus: quomodo potest homo peccator signa hæc facere: insuper & ipso, qui illuminatus est, ab illa blasphemia dissentiente ac dicente, quia propheta est. Ergo ad hunc alium resilierunt exitum, vt non crederent, & non credendo quasi dubium facerent, quòd cæcus fuisset & vidisset. Fama quippe tantæ rei, & si non penitus abscondi, tamen vtcunque per hanc dissimulationem posse videbatur obscurari. Non crediderunt ergo, inquit, quòd cæcus fuisset & vidisset: donec vocauerunt parentes eius vt illis terrore sub tali quippiam retorquerent quod iniquã illorũ iuuare posset intentionem. [Et interrogauerunt eos dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis, quod cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?] Ecce propter filium parentes obsessi sunt, vt aut mentirentur, dicentes: non est hic filius noster, sed similis est eius: siue filius noster non cæcus natus est, vel certe alio quocunque modo illuminatus est quàm eo quo dictum est: aut certe, si id quod verum est dicerent, iram illorum incurrerent, & cum filio suo pariter extra synagogam fierent. Sed sic obsessi tam facile euaserunt, quàm verè cæci erant, quietos propter odium videntis obsederant, nam sequitur: [Responderunt eis parẽtes eius: Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est, Quomodo autem nunc videat, nescimus, aut quis aperuit eius oculos nos nescimus, ipsum interrogate, ætatem habet, de se loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quia timebant Iudæos.] Tuta satis nullique calumniæ patens responsio. Scimus, inquiunt. Quid? Illud quod & vos. Tantum scimus & dicimus, quantum scitis & dicitis vos, videlicet quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est. Quod autem nescitis vos, & quasi nescientes interrogatis dicentes, quomodo ergo nunc videt, nos nescimus. Hoc dixerunt, quia timebant Iudæos. Quod etsi mendacio vicinum est, tamen quia non fallendi intentione, sed periculi metu dixerunt, mendaces dicendi non sunt, vel ex patre diabolo esse, qui ex proprijs loquitur mendacium, quemadmodum illi, quorum metu sic locuti sunt. Quid verò iustius quòd subiunxerunt: ætatem habet, ipse de se loquatur? Hoc nempe legitimum est, vt neq; filij pro parentibus, neq; parentes pro filijs occidantur, & prophetica quoq; autoritate defenditur, qua dictum est: filius non portabit iniquitatem patris, nec pater filij. Quanto magis in causa huiuscemodi parẽtes debebãt esse liberi? Iam ergo cõstanter quã sapienter cæcis à videntibus & videntis parentibus dictum est, ætatem habet, ipse de se loquatur. Causam metus illorum Euangelista subiungit. [Iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur Christum,

Apoc. 3.

Q̃ŏ Iudæis respõdendũ est.

Rom. 11

Deut. 18. viderat.

Cur vocauerũt parẽtes cæci.

Aetatẽ habet, ipse de se loq̃tur.

Deu. 24

Eze. 18.

extra

extra synagogam fieret. Propterea dixerunt parẽtes eius: Ipsum interrogate, ætatẽ habet, ipse de se loquatur.] Conspiratio hæc ventus erat, & flumen. Et vehemens quidem ventus, & magnũ flumen, quod tamen viri sapientis domũ fundatam supra petrã, mouere non posset. Veruntamẽ eo tempore parentes cæci huius timuisse non adeo mirum est, cum & Petrus nõ solũ timuerit, sed & Christum negando totus pene submersus sit, nisi quod ille cito extendit manũ, & apprehendit eum gallo cantante conuersus, & respiciens in eum. Cæterũ eadẽ conspiratione sua Iudæi oẽm Dei gratiam expirauerunt, & dum extra synagogam eos faciunt, qui confitentur Christum, separant seipsos ab omni synagoga. i. antiqua ecclesia patriarcharum & prophetarum, omniumq; iustorum siue electorum, qui expectauerunt, & ipsa expectatione sua Christum cõfessi sunt, & ita ipsi potius extra synagogam Dei facti, & intra synagogam Satanæ conclusi sunt. Notandum sanè quod Euangelista, dicendo: Propterea dixerunt, ipsum interrogate, ætatem habet, ipse de se loquatur. Eam partem responsionis eorum reliquit, quæ non omnino culpa vacat, quia non omni caret sorde falsitatis, scilicet id quod dixerant: Quomodo autem nunc videt, nescimus: aut quis aperuit eius oculos nos nescimus, & illud solum quod irreprehensibile est repetiuit, velut attestando dicens: Propterea dixerunt, ipsum interrogate, &c. [Vocauerunt ergo rursus hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est.] Ecce fabricatores mendacij quomodo circumeunt, vt hunc non proselythum aut hospitem, sed ciuem ac domesticum gratiæ Dei, secum faciant filium perditionis, cogitantes eum vt in mendacium commutet veritatem Dei. Quid enim agitant, nisi vt istum suo faciant confessari mendacio, & dicere secum: Quia non est hic homo à Deo, vel opus suæ illuminationis mentiri, non diuina virtute, sed aliquo perpetratum esse magico carmine? Rursus ergo vocauerunt hominem. De homine qui cæcus fuerat, ad parentes eius, de parentibus ad ipsum recurrentes, scrutati sunt iniquitates, & defecerunt scrutantes scrutinio. Da inquiunt gloriam Deo. In quo? vt idem scias, idem dicas quod & nos. Quid illud est? Nos scimus quia hic homo peccator est. Probe dictum? Sicut Iosue, putauerunt se gloriam Dei quærere, cum contrario spiritu viri fortis oratione vterentur. Ille namque corde & labiis Deũ honorãs, cũ Achar vsurpasset de anathemate, & sors illum produxisset: Fili mi inquit, da gloriam Deo, & indica nobis quid feceris: Isti autem Deum labiis honorantes, corde autem ab illo elongati. Da inquiunt gloriam Deo, id est, nega quod accepisti. Sic os impiorum operit iniquitatem, & sic deprauando vias suas, tamen illuminato & clare videnti manifesti sunt. Nam sequitur: [Dixit ergo ille: Si peccator est nescio, vnum scio, quia cum cæcus essem, modo video.] Abscondebant odium mendacibus labijs, simulantes se quærere gloriam Dei in eo vt dicerent: Hic homo peccator est: at ille mente & corpore illuminatus & clare videns, de huiusmodi non gloria Dei, sed blasphemia liberatus est: Si peccator est inquit, nescio, id est, peccatorem non esse scio. Repugnat enim illud vnum quod scio, scilicet quod cæcus cũ essem, modo video, quod efficere non potuisset peccator homo. [Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tuos oculos?] Nonne tibi huiusmodi percunctationibus videntur dicere, aliud nobiscõ annuncere: nam quod tibi factum est, quod iam semel & iterum dictum est, nolumus audire? Sed quem ista terreret interrogatio magnifica ad obediendum linguæ iniquæ, & obtemperandum labijs mendacibus? Nunquid illum qui oculis illuminatis restes mendaces perituros videbat. Nempe & illis qui tunc videbant hominem videntem non videre, & cæteris omnibus Iudæis siue hæreticis, quicunq; aliud de Christo audire volunt, quã id quod in illius illuminatione significatũ est, scilicet quod ex illa quæ ex ore Dei prodiuit sapientia, puluerem nostrum induerit, & inde simus illuminati, omnibus inq; derisoribus, quibus hæc prædicatio scandalũ vel stultitia est, parata sunt iudicia, & corporibus eorũ mallei percutiẽtes. Sequitur ergo. [Respõdit eis: Dixi vobis iã & audistis. Quid iterũ vultis audire? Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri?] Nõ est hoc ex cardio respõdendi, sed ex iudicio rationis, quod sic stomachatur & inuehitur in illos dicẽs. Dixi vobis iã, & audistis, &c. Cur aũt sic dixi: Nunquid & vos discipuli eius vultis fieri? Nunquid hoc de illis suspicari poterat, qui sic lactauerant eum dicentes: Da gloriã Deo, & protinus viam nõ bonã, qua illũ abducere volebant, aperuerunt subiungendo: Nos scimus quia hic homo peccator est? Ergo interrogando acutiores clauos infixit, negans eos velle discipulos eius fieri, & idcirco narratione iterata indignos iudicauit. Quod magis ac magis ab effectis liquet. Nam sequitur: [Maledixerunt ei, & dixerunt ei: Tu discipulus eius sis, nos autem Moysi discipuli sumus. Scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus vnde sit?] Vnde hæc interpretatio pro maledictione procedit: tu discipulus eius sis, manifestum est illic non paruum esse odium eius, de quo ille dixerat: Nunquid & vos discipuli eius vultis fieri? quomodo & ignem illic subesse certum est, vnde fumum vel scintillas subuolare perspexeris. Vbi autem odiũ veritatis inerat, Christi discipulatus admitti non poterat, quia videlicet in maleuolam animam non introibit sapientia. Recte igitur hic non iam cæcus sed videns, admirans pariter & indignans, Nunquid (ait) & vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt (inquit) ei, & dixerunt.

Mat. 2.
Mat. 16.
Luc. 22.
Apoc. 3.
Psal. 63.
Iosue 7.
Esa. 56.
Christ⁹ puluerẽ nostrum induit.
Eccle. 4
1. Cor. 1.
Prou. 19
Sap. 1

Tu discipulus eius sis, nos autem Moysi discipuli simus. Nihilominus & vsque hodie suadet
Mala. 2. Christianus Iudæo, discipulum Christi fieri, Iudæus autem econtrario maledicit Christũ, & omnẽ Christianum in synagogis suis. Sed horum talis maledictio sit super nos. Talibus enim illorũ
Deut. 28. maxime maledictionibus dominus benedicit, sicut econtra per Malachiam prophetã: Et maledicam (inquit) benedictionibus vestris. Nos autem inquiunt, Moysi discipuli sumus. Frustra nimirũ adulantur Moysi discipuli, bilingues, & aio duplici, defensores sabbati, desertores autem dilectionis Dei & proximi, subdole honorantes Dei famulum, vt fiducia eius inhonorent Dei filium. Frustra inquam. Recalcitrat enim Moyses, & dicit: Percutiat te dominus amentia & cæcitate, & furore mentis, & palpes in meridie, sicut palpare solet cæcus in tenebris. Nam secundum hanc maledictionem nunc ipsi tenebras habent palpantes, & in lubrico claudicantes: gentilis autem populus, qui per illum à Christo illuminatum significabatur, viam planam & splendiferam habet meridiem. [Respondit ille homo & dixit eis: In hoc enim est mirabile, quod vos nescitis vnde sit, & aperuit oculos meos.] Maledicta illorum sutilia sapientia contempsit, nec responsione digna iudicauit. Quod autem vltimum dixerant: Nos scimus quia Moysi locutus est Deus, hunc autem nescimus vnde sit, fortissime redarguit: Præ admiratione (inquit) responsionem ad interrogata non iteraui, sed hoc tantum dixi: Nunquid & vos vultis discipuli eius fieri. In hoc enim quod hic tantus est, vt oculos meos aperuit, & vos eum nescitis, id est, improbatis, neque enim scire vultis quod à Deo sit, in hoc inquam mirabile est, mirabile scelus, mirum sacrilegium. [Scimus enim quia Deus peccatores non audit.] Hoc videlicet scimus, testante scriptura:
Prou. 28 Quia qui auertit aurem suam ne audiat legem, oratio eius execrabilis erit. Item: Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet dominus. Ergo peccatores, quam diu peccatores sunt, ma-
Psal. 75. xime qualem vos hunc esse iudicatis, Deus non audit. [Sed si quis cultor est Dei, & voluntatem eius facit, hũc exaudit.] Hac propositione data, quia refelli non potest, protinus assumit. [A seculo non est auditum, quia aperuit quis oculos cæci nati.] Et hoc sine dubio, velint nolint aduersarij, oportet concedi, quia videlicet nihil tale reperitur in Moyse, aut in prophetis. Proinde cõtinuo concludit sic. [Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam.] Et notanda diligenter huiusce argumentationis colligatio: Scimus inquit, quia peccatores Deus non audit, sed si quis cultor Dei est, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. Non vtique quemuis sui cultorem, neq; qualemcunq; facientem suã voluntatem Deus ita exaudit. Nam à seculo multi cultores Dei fuerunt, & multi voluntatem eius fecerunt, & tamen à seculo non est auditum, quia quis aperuit
Longe minora fecerunt Moses & prophetæ quam Christus. oculos cæci nati. Magna quidem audita facta sunt à Moyse & prophetis, sed cuncta quæ fecit Moyses, extra hominem, id est, in elementis mundi fecit, pauca vero eorum quæ prophetæ gesserunt, qui vtique Euangelicæ gratiæ, & tempore, & prædicatione viciniores extiterunt, intra hominem facta sunt, sicut resuscitatio mortui per orationes Heliæ, iterumq; Helisæi. Cũ ergo non qualescunq;, sed præcipuos vtique cultores suos Deus sic exaudiat, vt talia facere possint, vera profecto & constans conclusio est, nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquã, id est, nec ele-
3. Re. 17 mentis imperare, nec amissam mortuis vitam restituere, neque illud quod nunquã fuerat in ho-
4. Re. 4 mine cæco nato lumen infundere, quod à seculo non est auditum, & si alia magna audita sint. Igitur accusatores & testes iniqui, non tam inquisitores quàm derisores iudicij, in sua propositione, qua dixerant: Nos scimus quia hic homo peccator est, forti & nodosa per vnũ oratione redarguti & conclusi sunt. Vnde quia via rationis euadere nequeunt, more solito ad cõuitia prorumpunt dicentes. [In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras.] Beati inquit eritis,
Mat. 5. cum maledixerint vobis, & exprobauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquam malum. Iam istum maledixerunt, dicentes: Tu discipulus eius sis, & exprobrauerunt dicentes: In peccatis natus es totus, & eiecerunt extra synagogam, id est, anathematizauerunt eum. Ergo sic illuminatio gentium, sic & passiones sanctorum iam in isto præsignatæ sunt. Mentiuntur vtique de corde suo iudicantes, in peccatis natus es totus, id est propter peccata tua vel parentum tuorum natus es cæcus. Nam veritas de illo iam dixit: neque hic peccauit, neque parentes eius, vt cæcus nasceretur, sed vt manifestarentur opera Dei in illo. Fateamur tamen nos omnes, quia reuera toti
Esa. 42. in peccatis, id est, cæci nati sumus, sed etenim completa in nobis prophetia, quæ dicit: Et du-
Deut. 32 cam cæcos in viam quam nesciunt, & in semitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam, docendi authoritatem habemus, vt nos æmulentur, & fiat illud eis quod per Moysen ad ipsos dictum est: Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientem, in iram vos mittam. [Audiuit Iesus quia eiecerunt eum foras. Et cum inuenisset eum, dicit ei: Tu credis in filium Dei?] Leuiter quidem dictum videtur, audiuit Iesus, sed reuera grauissimum
Esa. 5. est, clamorem peccatorum tetigisse aures: Expectaui inquit vt faceret iudicium, & ecce ini-
Psal. 33. quitas: & iustitiam, & ecce clamor. Neque hoc sine pondere dictum est: & cum inuenis-
Psal. 90. set eum. Inuenit enim Iesus quos mũdus perdit, inuenit salus quos perditio derelinquit. Inuenit autem de prope: Iuxta enim est dominus his qui tribulatio sunt corde. Item de viro fideli: Cũ ipso sum, inquit, in tribulatione. Quæ sequuntur simpliciter, id est, absque necessaria similitudine de

homine

homine illo ratio postulat intelligi. Non enim quomodo prius ille homo ad natatoriam Syloë
missus lauit & vidit,& deinde dicitur ei: Tu credis in filium Dei,sic quisque nostrum prius baptis-
mate lauandus est,& post an credat interrogandus. Ergo vtrius hominis deuotio,qui tunc eru-
diebatur pensanda est,de quo & subditur. [Respondit illi & dixit: Quis est Domine vt credam Cæcus
in eum?] Hactenus nempe homo iste illud significabat quod nunc est. Significabat enim nos, ille figu
quòd cathechizandi & baptizandi essemus,& nunc ipse cathecuminus est. Nam antehac filium ra cate-
Dei nesciebat,in quem sibi esset credendum cum dicat:Quis est domine,vt credam in eum? Ca chume-
techizatur ergo, & illius fides super oculos mentis eius ponitur,qui pauloante per lutum super norum.
oculos corporis positum significabatur. Nam sequitur: [Et dixit ei Iesus:Et vidisti eum,& qui lo-
quitur tecum,ipse est.] Rem grandem dicturus, scilicet & loquitur tecum, ipse est,opportune
præmisit:& vidisti eum,videlicet vt per commemorationem magnæ virtutis magnique beneficii
beneuolum faceret animum auditoris. Quærenti enim,quis est filius Dei,quid est dicere,& vidi
sti eum,nisi ipse est qui aperuit oculos tuos,vt videre posses eum? Captata ergo beneuolentia,
confestim: & qui loquitur(inquit)tecum,ipse est,quod vtique gratiosius,& à iactantiæ suspicione
longius est,quàm si ita dixisset:Et ego ipse filius Dei sum.Nec verò frustra semetipsum credidit
huic filius Dei,vt diceret: & qui loquitur tecum, ipse est. Nam audi, audi inquam & vide, quid Ioan. 2.
fuerit,& quid ipse esse nouerit in isto homine,de quo alio loco dictum est:Ipse enim sciebat quid
esset in homine. [At ille ait: Credo domine. Et procidens adorauit eum.] De hoc primitiuo a-
doratore filii Dei duo hæc notanda sunt, quæ de nullo adorante illum legis, quia videlicet & Matt.8.
credo dixit, & procidit.Nã & leprosus quidem legitur adorasse, tamen non dixisse, credo in te, Marc.1.
neque procidisse,sed tantum(vt Marcus testatur)genu flexisse:Hic vnus inuenitur tam voce con
fessionis,quàm gestu corporis,necessariam perficiens adorationem filii Dei, & idcirco rectè per
singulos annos in exemplum proponitur sanctæ ecclesiæ catechumenis,instante solennitate pa
schali,baptizandis in morte Christi,in qua & ille post hanc confessionem vel adorationem sine Rom.6.
dubio lauari dignus fuit.Igitur postquàm hæc acta sunt, audiamus subsequentia dicta saluato-
ris,& sic illum attendamus,tanquam exponentem,quid abscondite exeundo de templo Iudæo
rum,& cæcum tali ordine illuminando fecerit nobis, ac deinde iudicium proferentem de pasto
ribus illis,qui hanc ouem,id est,hominem illuminatum foras eiecerant.Sequitur.[Et dixit ei Ie-
sus: In iudicium ego veni in hunc mundum,vt qui non vident,videant:& qui vident, cæci fiãt] Iniquũ
Magna & iusta sententia competenter & in tempore suo dicta est. Namquia factum fuerat iudi iudiciũ
cium iniquum,& non iudicium sed iniquitas,scilicet quòd pharisæi sæpe dictum hominem eie- Iudæorũ
cerant foras,rectè is cuius est omne iudicium, ad quem pertinet corrigere, quæcunque per iniqua in cæcũ
iudicia fiunt:In iudicium (inquit) ego veni in hunc mundum.Et quia non aliam ob causam il-
lum eiecerant,nisi quia cæcus cum fuisset & nunc videret, illuminatorem suũ blasphemare no-
luerat,rectè pœnam,quam illis repensurus est iudex,cæcitatem appellat: Vt qui non vident(in-
quit) videant: & qui vident, cæci fiant. De causa enim illuminati hominis,qui cæcus fuerat,
quomodo eiecerant eum foras, congruum pœnæ vel vindictæ eorum vocabulum datum est.
Nec solum dixit: Vt qui vident,cæci fiant,sed etiam vt habeant quos pœnaliter æmulentur
& qui non vident,inquit,videant. Vbi ergo audimus iudicium, dicente iudice: In iudicium ego
veni in hunc mundum,ipsum expectemus iudicii ordinem, scilicet vt qui reos iudicaturus est,
iam nunc ipsorum dicat reatum, ipsumque perpetrati reatus modum atque vocabulum. Rea- Reatus
tus est, quia non per ostium intrauerunt, sed aliunde descenderunt in ouile ouium: modus, Iudæorũ
quia non solum furari, sed & mactare & perdere venerunt, & ipsum pastorem bonum, cuius
oues sunt,occidere quærunt, quod & perfecturi sunt. Vocabulum reatus eiusdem legitima
cum diffinitione positum hoc est, quia fures & latrones sunt. Fures, quia furantur: latrones,
quia quod furantur,occidunt. Ac proinde his qui non videbant, videntibus excæcandi sunt,
& sicut alibi verbis aliis, sed eodem sensu dictum est: Multis ab oriente & occidente veni-
entibus & recumbentibus cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum, eiicendi sunt
in tenebras exteriores, quod hoc ordine ingrediuntur. [Et audierunt quidam ex Pharisæis Matt. 8.
qui erant cum eo, & dixerunt ei: Nunquid & nos cæci sumus?] Ex Pharisæis qui (sicut su- Pharisæi
pra dictum est) iam conspirauerant, vt si quis Christum confiteretur, extra synagogam fie- velut cle
ret, quidam cum illo erant,non vtique sequentes, sed persequentes: non imitatores, sed insidi- rici Iu-
atores, Sunt autem Pharisæi clerici Iudæorum. Si ergo Iudæi videre sibi confidunt, quanto dæorũ.
magis Pharisæi duces eorum? In quo vero sibi videre Iudæi sibi confidunt? Si autem(inquit A- Rom.2.
postolus)tu Iudæus cognominaris & requiescis in lege, & gloriaris in Deo, & nosti voluntatem
eius, & probas vtiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducem esse cæcorum,lu-
men eorum qui in tenebris sunt, &c. Igitur cum dixisset Dominus:Et qui vident cæci fiant,co-
gnoscentes quòd de ipsis diceret. Nunquid (aiunt) & nos cæci sumus? Nunquid quia tu veni-
sti,nos quoque scientiæ nostræ lumen perdidimus? [Dicit eis Iesus: Si cæci essetis, non habere-
tis peccatum. Nunc autem dicitis,quia videtis,peccatum vestrum manet.] Bene & laudabiliter
mode-

moderatur sententiam suam, concedendo illis quod videntes sint, & hoc ipsum proficere com-
probando, ad cumulum damnationis, pœnamq; æternæ cæcitatis. Nam vere cæci sunt per odiũ
Esa. 43. lucis & veritatis, & videntes per notitiam eiusdem veritatis, vtpote per legem instructi. Vnde
& per prophetam Deus dicit: Educ foras populum cæcum, & oculos habentem, surdum & au-
res ei sunt. Suo ergo malo conceditur eis quia vident, dicendo: Si cæci essetis non haberetis pec-
catum, nunc autem dicitis quia videtis, peccatum vestrum manet. Quod peccatũ? Illud vtiq;
CAP. X quod protinus his verbis subinsertur: [Amen amen dico vobis, qui non intrat per ostium in
ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro.] Poterat dicere sic: Amen amen dico vo-
bis, quoniam videtis, & videndo declinare ostium, atque aliunde in ouile ouium ascendere sci-
tis, fures & latrones estis, & hoc est peccatum vestrum, furtum scilicet & latrocinium. Sic inquam
dicere poterat, sed ne aliquam amaritudinem, quasi prouocata sonaret veritas, maiori cum sua-
Fur & uitate seuerissimi iudicij libram tenens, peccati pondus vniuersaliter enuntiat. Qui non intrat,
latro. inquit, per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Fur videlicet, quia
furatur quod alienum est: latro, quia occidit quod furatus est. Et nota quam congrua similitu-
dine pro tempore & re vsus est. Illi namque, scilicet pharisæi, quasi pastores, sed pastorali pote-
state vel authoritate abutentes, hominem illum qui illuminatus fuerat, tanquam ouem de ouili
ouium, id est synagoga, foras eiecerant. Ergo congrue similitudinem sumit de ouili ouium, & iam
illis q; omnibus, qui cum lupi sint, pastores videri volunt, & subditos suæq; potestati permissos,
neq; per ostiũ admittũt, neq; per ostiũ emittũt. i. non secundũ Deũ, sed secundũ propriã voluntatẽ
Ezec. 3. anathematizantes condẽnant, vel assumentes iustificant, iuxta prophetã dicentem: Viuificabant
animas quæ non viuunt, & mortificabant animas, quæ non moriuntur. Omnibus inquam edi-
cit, quod hoc pacto non per ostium in ouile ouium introierint, sed aliunde ascenderint, & pro-
inde fures & latrones sint. Nunc de his maxime ad quos, vel contra quos sermo est, dicendum
est: Amen amen dico vobis (inquit) qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliũde
ille fur est & latro. Hic iam illud subaudiendum est, quod posterius dicit: Ego sum ostium ouiũ.
Pharisæi Constat autem, quia pharisæi non solum per ipsum intrare recusabãt, sed & ipsum agnoscere
fures & nolebant, dicentes: Hunc autem nescimus vnde sit, & adhue quod peius est, iam conspirauerãt,
latrones quod si quis per ipsum intrare vellet. i. si quis confiteretur eum esse Christum, extra synagogam
fieret. Et profecto idcirco hunc hominem de synagoga foras eiecerant, quia per ipsum intrare iam
cœperat. Rectissimè ergo dicitur eis hoc prouerbium, per quod significatur de ipsis, quia fures
& latrones sunt, quia videlicet per ostium. i. per Christum, nec ipsi intrant, nec alios intrare per-
Luc. 11. mittunt. Igitur si cæci essetis, inquit, id est, si non consideretis in vobismetipsis, & si non tulis-
setis clauim scientiæ, nec ipsi introeuntes, nec alios intrare permittentes, peccatum non habe-
retis, illud scilicet, quod ostium. i. me, per quem intratur in ouile ouium, tantopere declinatis, &
obstruere contenditis. Nunquid enim cæcus ostium declinare nouit, & non potius ignorans &
errans ab eo diuertit? Itaque iustum fiet iudicium, vt qui non vident ostium, vocentur & du-
Ioan. 8. cantur ad ipsum, moxq; introducti videant: qui aũc vident ostium, & inuidentes ostio, vel vitu-
perantes illud, aliunde ascendunt, ad hoc vt faciendo desideria patris sui diaboli, mãctẽt & per-
dant ipsi continuo cæci fiant, videlicet sic foras expulsi, vt iam nec ostium inueniant, nec aliũde
ascendere præualeant. Sequitur: [Qui autem intrat per ostiũ, pastor est ouium.] Hoc plane con-
sequitur eum, qui intrat per ostium, vt sit pastor ouium, sicut econtra eum qui ascendit aliunde
Quid est consequens est esse furem & latronem. Intrare autem per ostium quid est, nisi imitari Chri-
intrare stum, qui ipse sicut paulopost dicit, & pastor est, & ostium? Item quid est Christum, nisi non à
per ostiũ seipso quemque venire, sed cum subiectione obedientiæ, mittentis siue vocantis sustinere impe-
rium? Christus enim non ipse sibi pastoris nomen, aut officium, siue possessionem vsurpauit oui-
Luc. 15. um, sed à patre iussus & missus, curam requirendæ ouis centesimæ, quæ perierat, obediẽter susce-
Ioan. 5. pit, sicut ipse contestans: Neque enim inquit à meipso veni, sed ille me misit. Quod & Aposto-
Heb. 5. lus verbis alijs comprobans: Nec quisquam (inquit) sumet sibi honorem, sed qui vocatus est
à Deo tanquam Aaron. Sic & Christus non semetipsum clarificauit vt pontifex fieret, sed qui
Psal. 2. locutus est ad eum dicens: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Et in alio loco dicit: Tu es sa-
Psal. 109 cerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui ergo non à semetipso venit, neque
1. Pet. 5. seipsum commendat, sed commendatorem Deum expectat, vt pastor fiat, intrat vtique per
ostium, quia sic imitatur principem pastorum Christum, multumque dissimilis est illis, pro-
pter quos, vel contra quos hæc maxime dicuntur, Annæ & Caiphæ, & qui reuera aliunde
ascenderant, & idcirco non mirum faciebant, quod furabantur, & mactabant, & perdebant,
quia fures & latrones erant. Non enim vocati sunt à Deo tanquam Aaron, sed contenden-
do irruentes alter super alterum, venale sacerdotium in partes annuas sciderunt. Sequitur:
[Huic ostiarius aperit, & oues vocem eius audiunt.] Huic (inquit) qui intrat per ostium,
id est, qui ordine legitimo propter Deum pastoris sortitur officium, ostiarius aperit, quia vi-
delicet vt studium eius ouibus prosit, auditorum corda per gratiam sancti spiritus præuenit.

Quod

Quod legitimo pastori Paulo Apostolo fiebat, cum diceret Corinthiis: Permanebo autem Ephesi vsque ad pentecosten, ostium enim mihi apertum est magnũ & euidens. Tale est illud quod in Apocalypsi, angelo Philadelphiæ ecclesiæ promittitur: Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauim Dauid, qui aperit & nemo claudit, claudit & nemo aperit. Scio opera tua: Ecce dabo coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere, &c. Tunc enim sanctus & verus humanorum pectorum clauicularius angelo Philadelphiæ, quod interpretatur dilectionis fraternæ, scilicet prædicatori cupienti saluti proximorum proficere, ostium magnum aperit, sciens operæ eius, quando perpendens intentionem cordis eius, intelligentiam sacri verbi pandere illi dignatur, & labori eius, vt fructum faciat, præueniente pariter ac subsequente gratia sua, cooperatur. Et nunc quidem ostiarius est ipse qui hæc loquitur, qui antequam per victoriam mortis glorificaretur, humilis ianua videbatur: nunc (inquam) non solum ostium, sed & ostiarius est, ex quo ascendens in altum, & captiuam ducens captiuitatem, dedit dona hominibus. Exinde namque ostiarius quoque esse comprobatur, quia ipse dedit quosdam quidẽ Apostolos, alios autem prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores. Nec vero confusionem facit, aut facere debet vllam, quod ipse idem & ostium, & ostiarius est. Nam in ouili quidem brutarum ouium, aliud ostium, atque aliud est ostiarius: at in grege rationali, quod ostium, hoc ostiarius est. Etenim quemadmodum vnus idemque dominus noster Iesus Christus, & via, & veritas, & vita est, sic non solum ostium, sed & ostiarius, & adhuc ipsa ouium est pascua. Est autem in ostio & ostiario nonnulla profectuum nostrorum distinctio. Nam dum per fidem catholicam quisque nostrum ad Christum accedit, Christus illi ostium est: quando autem accepto gratiam aliquam idem gratiarum distributor largitur, iam ostiarius est. Sic & summis post ipsum pastoribus Apostolis, ante passionem suam Christus tantummodo ostium erat: ex quo autem resurgens à mortuis, potestatem accepit, sicut ait ipse: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, iam & ostium, & ostiarius extitit, & vt vere ostiarius cœli, dona sancti spiritus illis largitus est. Igitur qui intrat per ostium (inquit) huic ostiarius aperit.

Quid deinde? Et oues inquit illum sequuntur, hoc plane dignum est, & sic ipsis ouibus expedit. Christi quippe oues non essent, si Apostolos Christi & omnes quibus hic ostiarius aperuit non sequerentur, & si vocem, id est, doctrinam eorum nescirent, vel non approbarent. Nam talibus ipse dicit: Qui vos audit me audit: qui vos spernit, me spernit. Qua fretus authoritate Paulus: an inquit experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus. Itaque cuicunque ostiarius aperit, oues vocem eius sciunt, & sequuntur eum, & quicunque sequuntur oues sunt. Qui autem sequi contemnunt, ipsa rebellione sua testes sunt sibi, quia non oues, sed hœdi sunt. Sequitur: [Et proprias oues vocat nominatim, & educit eas.] O quàm dissimilis est iste quicunque per ostium intrauit, vel cui ostiarius aperuit, furibus & latronibus illis qui declinantes ostium, aliunde ascenderunt. Illi nempe nequaquam oues vocant nominatim, sed econtra peruersis vtuntur nominibus, dum dicunt bonum malum, & malum bonum: dum vocant tenebras lucem, & lucem tenebras, vt iustificent impium pro muneribus, & iustitiam iusti auferant ab eo, quemadmodum fures & latrones, propter quos, vel contra quos hæc maximè dicuntur, quia hominem illum, qui cæcus fuerat & viderat, alieno nomine vocantes, maledixerunt & exprobrauerunt, & eiecerunt tanquam malum. Non ita iste, sed proprias (inquit) oues vocat nominatim. Proprias (inquit) videlicet, quia Christi oues dilectionis affectu suas fecit, vel quia pastorum principi pastor ipse proprio labore, & cura nutrita illas quæ non erant, acquisiuit. Vocatque illas nominatim, id est, cum sint oues non hœdos vocat, sed vt sint oues blande ac familiariter appellat. Et si quando hœdi fuerint, non hoc maledico ore tyrannizando improperat illis, præsertim cum ipse princeps pastorum per Psalmistam dicat: Nec memor ero nominum eorum per labia mea, nisi fortè pro vtili commemoratione gratiæ purificantis, sicut Apostolus, cum vetera commemorasset nomina dicendo: Neque fornicarij, neque idolis seruientes, neque auari, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque rapaces regnum Dei possidebunt: cum inquam hæc vetustatis nomina contigisset, statim Dei gratiam commendando subiunxit: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine domini nostri Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Itaque nominatim vocat illas, id est, eo nomine quod super nos magnus pastor scripsit, obliteratis priscis nominibus, nomen Dei sui, & nomen suum nouum, nomen filiorum Dei, quod est nomen Christianum, de quo & per prophetam: Vocabo inquit seruos meos nomine alio, in quo qui benedictus est, benedicetur super terram. Et sic vocando educit eas inquit. Vnde educit, vel quo educit? Iam quidem quotquot oues Christi sumus, ex ipso quod sumus oues, educti sumus de tenebris errorum antiquorum, iamque per manum pastorum suorum eripuit nos Deus de præsenti seculo nequam, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Veruntamen est adhuc, & plerunque euenit, vnde plerosque nostrum, qui iam sumus oues Christi, oporteat educi, imo & clamore grandi euocari, sicut per Lazarum quoque significatum est, quem iam fœtentem, & quatri-

1.Cor.16.
Apoc.3.
Psal.67.
2.Cor.13
Ioan.14
Mat.vlt.
Luc.10.
2.Co.13
Mali pastores.
Esa.5.
Quid est vocare nominatim.
Psal.15.
1.Cor.6
Esa.56.
Galat.1.

quatriduanum legimus magno domini nostri Iesu Christi clamore fuisse resuscitatum. Sordi-
Ioan. 11. dantur quippe oues plerumq;, etiam postquā tonsæ & salubri fluuio lotæ fuerint, & ipsis suorum
vitiorum morbis delectatæ, in praua cōcluduntur consuetudine, aut etiam hæretico (quod gra-
uius est) fœdantur errore. Laborat hic pastor ouium, qui per ostium intrauit, cui ostiarius ape-
ruit, & vocibus vtens, nunc quidem asperis, Verbi gratia, cū dicit Apostolus: Omnino auditur
inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes: nūc vero blādis, cū idē ipse ad eos-
dem: Os nostrum (inquit) patet ad vos o Corinthij, cor nostrum dilatatum est, siue ad Galatas:
1. Cor. 5. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Reuera vocat oues nomi-
natim, donec educat eas, id est, prauam in illis fornicationis consuetudinem expurget, vel fi-
2. Cor. 6 dei firmitatem reformet. Quod quia non sola voce prædicationis, sed operis quoque exemplo
Galat. 4 perficitur, protinus subiungitur. [Et cum proprias oues emiserit, ante eas vadit, & oues illum
sequuntur, quia sciunt vocem eius.] Hoc nempe illi expedit, vt cum emiserit illas per verbum
exhortationis, vadat ante illas per exemplum boni operis, ne quando dicat illi Deus pec-
Psal. 94. canti: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuū? Tu vero odi-
sti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum, &c. Quod præcauens Apostolus dice-
1. Cor. 9. bat: Sic curro, non quasi in incerto: sic pugno, non quasi aerem verberans, sed castigo corpus
meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Ergo cum
proprias oues emiserit pastor legitimus, ante eas vadit, & oues illum sequuntur. Sequuntur
inquam, & hoc nempe illis expedit ouibus. Si enim de hypocritis & simulatis pastoribus: Om-
Mat. 23. nia inquit quæ dixerint vobis seruate & facite, secundum opera vero eorum nolite facere, di-
cunt enim & non faciunt: quanto magis sequi oportet eos, qui dicunt & faciunt. Sequūtur ergo
illū quia sciunt vocē eis, quia veram & sanam esse cognoscunt doctrinam eius. [Alienum autem
Qui dicantur hic alieni, blasphemi & hæretici. non sequuntur, & fugiunt ab eo, quia non nouerunt vocem alienorum.] Alienos non quales-
cunque hypocritas, sed eiusmodi fures atque latrones hic accipi oportet, quales erant isti, pro-
pter quos hoc prouerbium dictum est, quorum erat vox aliena multum, vtpote ad blasphemiā
prouocans dicendo: Da gloriam Deo, nos scimus quia hic homo peccator est, & non est hic à
Deo. Quam vtique vocem non agnoscens, imo agnoscere nolens, sæpe dictus homo qui cæcus
fuerat & viderat; noluit sequi, sed fugit ab eis, vt vere alienis, & fugiens mente, corpore quoq;
ab eis passus est se expelli. Tales proculdubio sunt omnes hæretici, quicunque integre nolunt
audire mysterium fidei, quod continetur sub illis eiusdem hominis verbis de seipso, illumina-
tori suo testimonium perlubentis: Lutum fecit ex sputo, & liniuit super oculos meos, & abij, &
laui, & vidi. Igitur quæcunque veræ oues sunt, alienū non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia nō
nouerunt vocem alienorum. Non nouerunt inquam, nescierunt neq; scire voluerunt, quēadmo-
dū & scire nolebat ille, qui dicentibus sibi: Nos scimus quia hic homo peccator est: Si peccator
est (inquit) nescio, hoc vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Quod est simplices
Apoc. 2. oues, id est, fideles, & catholicos homines, qui non cognouerunt altitudinem satanæ, dicere alie-
nis, scilicet Iudæis, & cunctis quide incarnatione filij Dei male sentiunt hæreticis. Scimus &
scientiam habemus, dicitis: Nos autē scimus, vtrum stulti an insipientes sitis, de quibus pariter
Ioan. 1. scriptum est: Simul insipiens & stultus peribunt, hoc vnum scimus. Qui cæci, id est, ignorantes
Deum, cum essemus, nunc per hoc ingressi ostium fidei, quod est: In principio erat verbū, & ver-
Eccle. 29 bum erat apud Deū, & Deus erat verbū, hoc erat in principio apud Deū, omnia per ipsum facta
sunt, & sine ipso factū est nihil, & hoc verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Per hoc in-
quam quasi lutum ex sputo, quod est sapientia, quæ ex ore altissimi prodiuit, & puluere no-
stro confectum, semel sumus illuminati, gustauimus etiam donum cœleste, & participes facti
sumus spiritus sancti, gustauimus nihilominus bonum Dei verbum, virtutes seculi ventu-
ri. Sequitur: [Hoc prouerbium dixit eis Iesus.] Prouerbium est, quando verbum aliud pro
alio verbo dicitur, videlicet vt vnum per aliud valentius commendetur, & efficacius intelli-
gatur. Quod genus dicendi, siue ornatus dictionis in sacris scripturis vsitatum est, diuinitusq;
prouisum, tam ad delectandum diligentem auditorem, quàm etiam ad edomandam labore su-
perbiam, & intellectum à fastidio renouandum, cui facile inuestigata plerumq; vilescunt. Et sic
maxime hoc loco fieri decuit, vt cōuinceretur illorū superbia, qui de claritate vel acumine intel-
ligētiæ ac scientiæ suæ præsumētes, paulo ante dixerāt: Nunquid & nos cæci sumus? Nā protinus
subditur. [Et ipsi nō intellexerunt quid loqueretur eis.] Nōne ergo iā iudicium fieri incipiebat de
oculis eorū vt cæci fierēt, qui dixerant: Nunquid & nos cæci sumus? Nonne si reuera viderēt, &
non odio præsentis veritatis iam cæcutirent, cognoscere potuissent hoc prouerbium, quod lo-
Ezec. 34 quebatur eis saltem per visionem propheticæ scripturæ, qua Ezechiel dicit: Væ pastoribus
Israel, qui pascebant semetipsos? Ac deinceps: Nonne, inquit, greges pascuntur à pastoribus?
Lac comedebatis, lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum
non pascebatis. Et post pauca: Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem nostrum de
manu eorum, & cessare faciam vt vltra non pascant gregem meū, nec pascant amplius pastores
semet-

semet ipsos, & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit vltra eis in escam, &c. Item in fine eiusdem capituli: Vos aũt inquit greges mei, greges pascuæ meæ, homines estis, ego dominus Deus vester dicit dominus: Si ergo non iam cæci fieri inciperent, quomodo non cognouissent de quali eum ouili ouium loqueretur eis? [Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico vobis, quia ego sum ostium ouium.] Quomodocunque siue non valentes, siue non volentes cognoscere, non cognouerunt quid loqueretur eis, ostium ipsum quod clausum erat, se aperuit, vt iam velint nolint, audiant ipsi, audiant & videant, qui fuerant cæci, quod ostium, quod ouile dixerit: Ego sum inquit ostium, hic iam subaudiri necesse est, nec enim ignorari potest, quod de seipso dixerit supra: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Proinde cum hac propositione qua dicit: Ego sum ostium, subaudita & assumpta sententia, quam præmisit, rectè concludit sic: [Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones.] Nempe ipse est ostium, imo quia ipse est ostium, omnis autem qui non intrat per ostium, fur est & latro, igitur quotquot venerunt, fures & latrones sunt. Nemo quippe illorum qui tunc venerant, & tunc in ouili tyrannizabant, intrauerant per ipsum, quia non venerant prædicando, & seruando Dei verbum, sed venerant negando & blasphemando Dei filium. Et de his qui tunc erant eum dixisse manifestum est, quia præsentis temporis verbo fures sunt, & non præterito dixit, fures fuerunt. Veruntamen siue præsenti, siue præterito tempore, quotquot venerunt, fures fuerunt & fures sunt, quia venerant à semetipsis, neq; à Deo missi vel vocati sunt, quod est non intrasse per ostium. Aliud namque est simpliciter & absolute venisse, aliud in nomine domini, vel à Deo venisse, vnde prophetæ & sacerdotes sancti non tantum venisse, sed in nomine domini venisse, vel in nomine domini locuti esse dicendi sunt. Igitur quotquot venerunt, subauditur quia missi vel vocati non sunt, neq; cum verbo Dei venerunt, fures (inquit) sunt & latrones. [Sed nõ audierunt eos oues.] Hoc iam & supra dictum est, quia alienum non sequuntur, sed fugiunt ab eo, quia nõ nouerũt vocẽ alienorum. Non inquam audierunt, neque auditura sunt eos, quã diu fiet illud quod præsignatum est per hominẽ illum, qui supradicto modo vel ordine illuminatus, maluit eijci foras, quàm audire furum aut latronum blasphemias. Iterum dicit: [Ego sum ostium.] Cur hoc dicit iam vice altera, nisi quia nõ vnũ tantum, sed duo sunt ouilia? hoc etenim post aliqua dicturus est: Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili. Vt ergo sese vnum eundemq; significaret, qui antiquos pastores, scilicet Moysen & prophetas dedit, & nunc electione sua non vos, scilicet Apostolos admittit, semel & iterum: ego sum ostium dixit. Et primo cum dixisset ostium de præterito, subiunxit: Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones, sed non audierunt oues. Secundo cum dicit, ego sum ostium, de futuro subiunxit: [Per me si quis introierit saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua & inueniet.] Ita distinguens non vni ouili, duo ostia (quod vulgo facilè est fieri) sed quod longe mirabilius est, vnum ostium duobus ouilibus attribuit, vt necessario consequatur quod dicturus est paulopost: & fiet vnũ ouile, & vnus pastor: Et ingredietur (inquit) & egredietur, & pascua inueniet. Olim quicunq; ingrediebatur, siue indigena Israelites, siue aduena proselythus, pascua legis & prophetarum inueniebat, sed egrediens, quia paradisus nondum reseratus erat, egrediens inquam à præsenti vita, pascua non inueniebat. Deinceps aũt, si quis introierit (inquit) saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet, quia videlicet & per fidem ingressus præsentis ecclesiæ ouile, virecta carpet, tam legalis doctrinæ, quam & euangelicæ gratiæ, & egrediens per mortem carnis, statim delicijs perfruetur paradisi, cuius vsq; ad interiora iam peruium factum est hoc ostium, dominus Iesus per mysteriũ suæ sacrosanctæ passionis. Sequitur. [Fur non venit, nisi vt furetur, & mactet & perdat.] Singula horum quæ dicta sunt, vt furetur, mactet, & perdat, significationes habent proprias, & per hæc certa enumeratione partium, cuncta non qualiscunque furis, sed eius qui (vt supra dictũ est) fur est & latro, præscripta est atrocitas, aliud nanq; est quod furatur, aliud quod mactat, aliud quod perdit. Quid enim furatur nisi aurum & argentum? aurum sapientiæ Dei, & argentũ eloquij mystici, vel vt magis in metaphora sermo persistat, quid furatur, nisi salubria ouium pabula, furtimque corrumpit, quando peruersis traditionibus sacram scripturam eo sensu defraudat, quo illam spiritus sanctus scribendam vel legendam tradidit? Vnde & Apostolus cum dixisset. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora legis, instructus per legem, confidis teipsum ducem esse cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, statim intulit: Qui ergo alium doces teipsum non doces? qui prædicas nõ furandum, furaris? qui abominaris idola sacrilegium facis? Digna profectò inuectione, & magni vigoris argumento vsus est. Nam quanto Barabbas latro, vel quilibet eius similis, probrosior fuit homine illo, cuius à natiuitate cæci (vt supra narratũ est) dominus noster oculos aperuit, tanto detestabilior est fur iste, qui in peruersione scripturarum vel operum Christi, huiusmodi sacrilegium facit, homine gentili, quem ipse iudicat, eo quod ostium non videns, idolum surdum & mutum pro ostio ambiat: Hic igitur ad hoc venit, vt furetur. Ingresso autem fure huiusmodi, necesse est oues vtrobique periclitari. Nam si furto veritatis consentire

CAP. X.

Cur añt fures fũt & non fures fuerunt.

Duo Christi ouilia.

De antiquo oui bus egredientib9 per mortem nõ erãt pascua vt nunc in paradiso

Quid furatur hic fur.

Rom. 2.

vel pabula corrupta contingere noluit iratus fur continuo mactat, de qualibus dictum est: Ecce
Matt. 23 ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex eis occidetis, & crucifigetis, & flagella-
bitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem. Quod quidem necdum pa-
lam fecerant, nisi quod hominem sæpe dictum, qui cæcus fuerat & viderat, suas blasphemias se-
qui nolentem, foras eiecerant, sed postmodum publica insania fecerunt, ab ipso qui hæc loqui-
tur, summo pastore cruentum incipientes agere latrocinium. Si autem furto consentiant, furesq;
sequantur, & audiant vocem alienorum, tum corpora quidem non mactat, sed animas perdit.
Iam quippe ipso consensu animæ perditæ sunt, & si corpora viuunt, illæ iam perierunt. Re-
ctissime igitur dictũ est: Fur non venit, nisi vt furetur, & mactet, & perdat. Furetur videlicet &
adulteret vel corrumpat verum scripturarum sensum: mactet corpora sibi non consentienti-
um: perdat animas consentientium. Cuius crudelitate oppositum est quod sequitur. [Ego
veni vt vitam habeant, & abundantius habeant.] Poterat sic dici: Ego veni vita hominum, vt
abundantius viuant, quod vtique plus esset, quam quod dictum est: Ego veni vt vitam habe-
ant. Nam & omnis pastor ouium, qui intrat per ostium, ad hoc venit, ad hoc vocatur vel intro-
mittitur, vt oues vitam habeant, verum non ipsa vita, sed tantum vitæ particeps, ac vitæ nun-
tius siue minister est. Hoc inquã dici poterat, sed aduersus fures & latrones, qui veniunt vt mor-
tem inferant, ita congrue nec plus, nec minus, quam opportune oppositum est, dicendo: Ego
veni vt vitam habeant. Quantum vero est quod addidit: & abundantius habeant? Vtique
quantum differunt promissio & aduentus eius, tantum vltra mediocritatem antiquæ pascuæ,
hoc est, quod nunc dicitur, abundantius. Nam quod multo minus habuerunt oues Domini an-
tiquitus, testatur Apostolus, qui enumeratis magnis & primis arietibus, sic ad vltimum de illis
Hebr. 11. intulit: Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis promissionibus, sed à longe aspicienti-
tes & salutantes eas, & confitentes quia aduenæ & peregrini sunt super terram. Certum est hoc,
& nulli dubitare fas est, quia cuncti greges hactenus, qui aduentum eius præcesserant, foris excu-
babant extra paradisum, & longo balatu diuinæ visionis pascua desiderabant, donec veniret,
Gene. 3. vt supra dictum est, & suo sanguine romphæam, id est gladium flammeum extingueret iste, qui
illis repromissus est. Bene ergo cum dixisset: Ego veni vt vitam habeant, continuo subiunxit &
abundantius habeant, quia videlicet vitam quam habebant in spe, dedit vt haberent in re.
Vnde supra cum dixisset: Per me si quis introierit, saluabitur, protinus adiecit: & ingredietur,
& egredietur, & pascua inueniet. Quia profecto post aduentum eius dignæ oues, & ouile præsen-
tis ecclesiæ per fidem ingressæ, abundantius quàm anteriores, Dei notitia pascuntur, & per mor-
tem carnis egressæ, visione summi pastoris perfruuntur. His dictis in iudicium vel condemna-
tionem eorum, qui fures & latrones sunt, nunc omnibus curæ suæ vicariis, qui digni pastores
esse cupiunt, hoc modo semetipsum dat in exemplum. [Ego sum pastor bonus, bonus pastor
animam suam dat pro ouibus.] Dum contra illos sermonem dirigeret: Qui non intrant per
ostium, sed descendunt aliunde, & proinde fures & latrones sunt, semel & iterum dixit: Ego sum
ostium, nunc ad eum sermonem intendens: Qui intrat per ostium, & pastor est ouium, pro
causa vel eruditione eiusdem, cui loquitur amplius accommodat vocem suam dicens: Ego sum
pastor bonus, atque eiusdem bonitatis formam, quam pastor quisque imitetur, adiungit dicens:
Phil. 2. bonus pastor animam suam dat pro ouibus. Poterat plane bonitatis huius formam sumere
Luc. 15. altius, quia cum esset in forma dei Dominus noster, propter nos populum suum, & oues pascuæ
suæ, semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & habitu inuentus vt homo: & iuxta pa-
rabolam centum ouium & vnius perditæ, cum haberet oues nonagintanouem, id est, omnem
beatorum angelorum multitudinem, relictis illis, venit vnam, quæ errauerat quærere. Sic in-
quam poterat formam suæ bonitatis hic bonus pastor exponere, sed hoc exemplum nulli imita
bile est. Non enim infra se descendere possunt, dum pastores hominum fiunt, sed econtra tanto
supra semetipsos eleuantur, vt principatibus & potestatibus cœlorum assimilentur. Bene er-
go dum homines ad imitationem sui formare intendit, illud omittit quod nullatenus possunt i-
mitari, & hoc solum quod imitabile est hoc modo proponit. Bonus pastor animã suam dat pro
ouibus, hoc etenim pastoribus per spiritũ charitatis, imitabile est, imo & imitari dulce est. Vnde
vnus constantissimus, cum oues suas defensaret à furibus & latronibus: Ego autem (inquit) li-
2. Co. 12. benter impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris, licet plus diligens minus di-
ligar. Quanti putas pro ouibus semetipsos impenderunt? Respersa sunt ouilia sanguine pasto
rum, maduerunt campi cædibus pastorum, cruentata sunt pascua vulneribus pastorum, sacra-
ta est terra corporibus pastorum, ditatum est cœlum animabus, quas pastores pro ouibus suis
posuerunt. Claret igitur imitabilem esse pastoribus hanc suæ humilitatis formam, quam propo
suit pastor bonus. Et tamen nemo pastor bonus, nisi hic vnus: quia nemo bonus, nisi vnus
Matt. 9. Deus, hoc etenim quodam loco dicenti sibi cuiquam: Magister bone, quid faciendo vitam æter
nam possidebo? Respondit dicens: Quid me dicis bonum? Hæc enim est salutatio forensis, visita-
ta ambitioni scribarum & pharisæorũ. Nisi me cõfitearis deum, consequẽs est vt nec dicas bonũ.

Itaq;

Itaque quomodo paſtor & magiſter voce quidem diuerſa, ſed ſenſu idem ſunt : vnde enim pa-
ſtor ouium dicitur pro ſimilitudine, inde magiſter hominũ eſt in rei veritate: ſicut magiſter bonus
non niſi quia Deus eſt, ſic paſtor bonus, non aliunde, niſi quia Deus eſt, paſtor inquã, bonus, & nõ
ex accidenti dono, ſed eſſentialiter bonus. Igitur cæteri quidẽ paſtores digni ſiue idonei dicãtur:
hic aũt ſolus paſtor bonus, qui ſolus ita animam ſuam poſuit pro ouibus, vt in ſacramento no-
ſtro corpus ſuum & ſanguinẽ verteret, & oues quas redemerat, ſuæ carnis alimẽto ſatiaret. Quid
ille qui hoc exemplũ boni paſtoris imitari renuit? Quali nomine vel potius denotatione cẽſen-
dus erit? ait : [Mercenarius & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ vidit lupũ veniẽ-
tem, & dimittit oues & fugit . Et lupus rapit & diſpergit oues.] Quatuor hoc loco repoſita
ſunt : ſcilicet bonus paſtor qui dicit: ego ſum paſtor bonus, & is qui formam boni paſtoris imi-
tatur, & mercenarius, & lupus. Item ſupra quatuor poſita fuerant, oſtium & oſtiarius, & paſtor,
& qui aliunde aſcendit fur. Ibi vnum malum ſcilicet fur, hic duo mala, videlicet mercenarius &
lupus. Attamen lupus cũ mercenario occultius ouili eſt damnoſus : Nã fur dũ mactat & perdit, Mercenarius,
aperta corporibus & animabus tempeſtate, perniciosus eſt. Itaque mercenarius qui non ipſe nec fur
quidem mactat & perdit, ſed fuga ſua lupo perditori, raptori & diſperſori, ſcilicet diabolo lo- eſt nec
cum facit: non quidem ipſe fur eſt & latro, ſed nec dicendus eſt paſtor. Sic enim ait : Merce- paſtor.
narius & qui non eſt paſtor. Quomodo ergo vel qua intrauit? Namq; inter oſtium & aſcenſum
aliunde, nihil medium ſuperius poſitum eſt. At is qui per oſtium intrauit, paſtor, inquit, eſt ouium
& qui aſcendit aliunde, fur eſt & latro. Qua ergo intrauit mercenarius, qui non eſt paſtor : nec
rurſus mactat aut perdit, ſicut fur? Non enim aperte, ſicut Arrius vel alius quilibet hæreſiar-
ches ſæuit aut perſequitur, vt occidat eorum corpora, quorum non poteſt animas ſuæ peruerſi-
tatis maculare contenſu. Reſtat vtique, vt ſi fur non eſt, ſocius tamen furum ſit, quia de talibus
per Prophetam dictum eſt : Principes tui ſocij furum, omnes diligunt munera, ſequuntur retri-
butionẽ. Socius autem furum animo eſt: nam corpore cum paſtoribus per oſtium intrare viſus Eſa.1.
eſt. Itaq; diuiſus ipſe eſt. Quapropter de huiuſmodi alibi dictũ eſt: Veniet dominus ſerui illius in Matt. 2,
die qua non ſperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, di-
uidet inquit, id eſt, diuiſum & duplicem fuiſſe redarguet : diuidet eum, id eſt, paſtoralis gratiæ
donum ab illo auferet, & ipſum pœnis trader. Oſtenſa igitur paſtoribus de contemptu mortis
via quam ſequantur, & appoſita forma cui imprimantur : rectè ex oppoſito mercenarius de-
ſcribitur, qui tametſi fur & latro non eſſe videtur, ſed potius per oſtium intraſſe, pro eo quod ca-
tholicam fidem profitetur, nec aliud euangelizat, quã id quod euangelizatũ eſt, à veteris paſtori- Eſa.1.
bus, tamen iuxta præſcriptam prophetæ ſententiã, qui cum dixiſſet, principes tui ſocij furũ, ſtatim
hoc ipſum ratione cõprobans, oẽs, inquit, diligunt munera, ſequuntur retributiones, ipſe vtique
ſocius furum eſt. Nam & pro eo quod munera diligit, & temporalem ſequitur retributionẽ, mer-
cenarius eſt. Cuius deſcriptio diligenter conſideranda eſt. Mercenarius, inquit, & qui non eſt
paſtor. Rem ſolerter animo auditoris impreſſit, ſic dicendo: & qui non eſt paſtor, ſcilicet vt de
corde eius vulgarem extirpet opinionem, qua putatur vel dicitur eſſe paſtor. Verè enim non eſt Ezec.34
paſtor : paſtor nã dicitur, eo quod gregem paſcat. At ille non gregem, ſed ſeipſum paſcit. Vnde
propheta. Væ, inquit, paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, &c. Igitur dicitur quidem, ſed
non eſt paſtor. Cuius non ſunt oues propriæ, Et hoc vtique cum grandi pondere dictum eſt. Galat.4
Non ſunt, inquit, eius oues propriæ, quia videlicet non in eius pectore, gratia mater parturiuit,
quomodo in illo, cuius hæc vox eſt, filioli mei quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus in
vobis. Non poſsidet animã eius, ſpiritus paſtoris boni, & ideo non mirũ, quod nõ & ipſe in bra-
chio ſuo cõgregat agnos, & in ſinu ſuo leuat, quod non & ipſe fœtos portat. Sed quid? Videt, in-
quit, lupũ venientẽ, & dimittit oues & fugit. Non arguitur mercenarius, quod furatus ſit, macta-
uerit aut perdiderit: quia videlicet cum non educat oues in ſaltus alios quã quos probauerũt pa-
ſtores magni & probati, neq; perdat oues venenatis falſæ doctrinæ paſcuis, nõ ſatis legitime fur
dici poteſt : & proinde nec occaſio eſt cur mactet. Nam interim oues nõ fugiũt ab eo, quippe quæ
non habent cauſam legitimã, cur non audiant vocem, vel cur neceſſario deuitent eius cõmunio-
nem, cur illi lac ſuum ad edendum, ſuamq; lanã denegent ad operiendũ. Sed vnde arguitur? Vi-
det, inquit, lupum venientẽ, id eſt, diabolum animabus inſidiantẽ, eaſq; ad mortẽ æternã per di-
uerſa ſcelera protrahentem. Videt, inquit, & fugit, id eſt, ſub ſilentio ſe abſcondit. Fugit, id eſt, ver
bum exhortationis ſubtrahit, ne ſi lupo reſiſtat, temporale cõmodum (quod amat) amittat.

Amant enim oues ſuam plerumq; perniciem, amant inquam, & ſuis exitiis delectantur, ſuis
periculis male blandis in præſenti demulcentur, nec recogitant dulcedine vitiorum fallente,
quantus eas interitus conſequatur. Et niſi perire permittantur, eiuſmodi oues ſunt, vt neque ad
mulctram paſtoris venire, neque tonſorem eundem iam velit ſubire, inſuper & ipſum paſtorem
tumultuando, quantum poſſunt, cornibus & lateribus audent impingere. Fugit ergo mer-
cenarius taciturnus, ne pugnando pro ouibus, temporalis lucri detrimentum patiatur. [Et
lupus rapit & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non per-

 tinet

tinet ad eum de ouibus.] Sola ergo causa fugiendi est, quia mercenarius est, quia mercedibus trãs
torijs inhiat, & dum illis contentus est, lupus rapit ac dispergit oues. Nec solũmodo lupo veniẽte
fugit, Sed & quando iuxta Ezechielem, colliduntur arietes & hirci, dum lateribus & humeris im
pingunt, & cornibus suis ventilant omnia infirma pecora, donec dispergãtur foras, fugit idẽ mer
Ezec.34 cenarius abscondendo se, non iudicans inter pecus & pecus, aut certe nequius quod crassum est
assumit, & quod debile est, proijcit: videlicet iustificans impium pro muneribus, & iustitiam iu-
Matt.10 sti auferens ab eo. Sanè cum alibi dicat: si vos persecuti fuerint in vna ciuitate fugite in aliam:
Tunc irreprehensibiliter pastor fugit, quando aperta persecutione furis hæretici, siue lupi diabo
li, per gentilẽ potestatem malitiã suam exerentis, pastor ipse quæritur, vt oues eius præsidio desti
tuantur. Quod Paulus Apostolus non solũ irreprehensibiliter, verumetiã laudabiliter fecisse legi
2.Co.11. tur, quãdo Damasci præposito gentis Arethæ regis custodiente ciuitatem, vt eũ comprehende-
rent, à fratribus per murum summissus est in sporta, & sic effugit manus eius. Non enim fugit,
vt oues destitueret, sed vt ouiũ saluti seipsum reseruaret. Cæterum omnes qui absq; eiusmodi cau
sa fugiunt, qui oues dimittunt, hic pastor & episcopus animarum nostrarũ meritò excluditur à nu
mero pastorum. Quibus explosis iterum dicit: [Ego sum pastor bonus.] Et notandum quod &
superius bis, ego sum ostium dixit, & nunc itidem bis, ego pastor bonus inquit. Ipse ostium &
ipse pastor, ipse tam anterioris quàm & posterioris ouilis vnum ostium, & vnus est pastor: Iterũ
inquam dicit: Ego sum pastor bonus, atq; eiusdem bonitatis affectum, protinus adiungit, dicens
[Et cognosco meas, & cognoscunt me meæ.] Hanc & illam quam supra dixerat rationem pa-
stor bonus qui animam suam dat pro ouibus, vnam & eandem esse constat, ex eo quod protinus
adiungit. [Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem, & animam meam pono pro ouibus me
is.] Duobus præceptis charitatis à semetipso completis, sine quibus pastor idoneus nemo vn-
Mat.22. quam fuit, nec esse poterit: nunquam enim verus aut dignus erit discipulus huius boni pastoris,
philip.4 nisi qui (vt Apostolus ait) germanè diligat gregem Christi, duobus inquam præceptis charitatis,
bonitatem suam examinatam ostendit in vno laudabili experimento, quod est, & animam meã
pono pro ouibus meis. Primum & maximum est mandatum, dilectio Dei, quod intelligitur in eo
quod ait: sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Secundum autẽ simile est huic: Diliges pro
ximũ tuum sicut teipsum, hoc nihilominus intelligendum est in eo quod ait, & cognosco meas.
Idcirco autem præpostere, prius secundũ & post signatum est primũ: quia videlicet per dilectionẽ
proximi ascenditur ad dilectionem dei. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, deum
quem non videt quomodo potest diligere? Formam ergo suæ bonitatis, qua suos imitatores in
formare cupit, ordinatè exprimens, incipit à dilectione proximi, cum dicit. & cognosco meas.
Cognosco enim, id est diligo. Imo & magnificentius charitatem suam exprimit dicendo cogno-
sco, quàm si dixisset diligo. Hoc enim verbum cum significatione dilectionis simul sonat affectũ
Prou.12. compassionis, iuxta quod Salomon ait: Nouit sapiens animas iumentorum suorum, viscera au-
Psal.102 tem impiorum crudelia. Itaque sicut in psalmo: Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum,
sic & nunc dum dicit, & cognosco meas, simul dilectionis & operosæ misericordiæ signat affe-
ctum. Et cognosco inquit meas, & cognoscunt me meæ. Suaue dictum, sed terribile iudicium.
Respondetur enim hoc ad illud, quod supra dixerunt negatores eius: Scimus quia Moysi loqu-
tus est deus, hunc autem nescimus vnde sit. Igitur ad illorũ distinctionem, qui sui non sunt, quia
Danie.9 negauerunt eum, secundum quod & Daniel ait: Et non erit eius populus qui negaturus est eum,
ad distinctionem inquam illorum, cognosco inquit meas, & cognoscunt me meæ. Aequa vtiq;
vicissitudine negatores suos negat ipse, ac si apertè dicat: Cognosco meas, & non vos alie-
nos, cognoscunt me mei, si vos alieni non cognoscetis me. Item, & hoc dixerunt: Non est
hic homo à Deo. Repugnat quod dicit: Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem. Nouit
me pater, hoc est diligit, agnosco ego, hoc est, diligo patrem. Ita vt prædictum est, pastor bonus
bonitatem suam in duobus præceptis charitatis ostendit: scilicet dilectione Dei patris, & di-
lectione proximorum, id est, earum de quibus nunc loquitur, ouium suarum, quibus assum-
ptione carnis, & magnitudine beneficij proximus factus est, & hoc tam ex his, quàm ex cæ-
teris eius sermonibus altius commendatur, quod tota ouium domini cura geminæ sit dile-
ctionis opus, quam quisquis non habet, non pastor est, sed mercenarius. Sequitur. [Et alias
oues habeo, quæ non sunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & vocem meam audi-
ent, & fiet vnum ouile & vnus pastor.] Ecce quantum bono pastori stultæ oues obfuerunt,
in eo quod cum malitiosis vulpibus, id est, malignis spiritibus consilium ineuntes, iam con-
spirauerant, vt si qua ouium pastorem suum illum esse agnosceret, protinus humeris & late-
ribus cæterarum impacta, extra ouile fieret. Nunquid conspiratio hæc gratiam pastoris e-
uacuaret, aut nomen eius siue facultatem diminueret? Absit. Nam & alias oues (inquit) ha-
beo, quæ non sunt ex hoc ouili, quia non de carne patriarcharum & prophetarum progenitæ
sunt, qui magni arietes, & aliqui etiam pastores, vt Dauid, vel Moyses, & Aaron, huius oui-
lis patres extiterunt. Non sunt, inquam, ex hoc ouili, & illas oportet me adducere. Quare?
Vide-

Videlicet quia istæ oues prædicta conspiratione sua inuicem afflatæ, dira pestilentia cōtabuerūt,
& semetipsas corruperunt, idcirco his abiectis oportet ex alijs ouibus præfinitum ante secula, o-
uium supplere numerum: Me inquit oportet illas adducere. Nunquid ipse pastor qui hæc lo-
quitur, per semetipsum ad nos oues alienigenas venit? Nonne à furibus & latronibus in medio
huius ouilis comprehensus animam suam posuit, & deinde ascendens in cœlum, nunquam vi-
sus à nobis, suos tantum vicarios ad nos direxit? Ita plane, sed nec eodem modo nos minus quid
ab illo magno grege habemus, quem de Aegypto adduxit idem pastor, idem Deus. Nunquid Exo. 5.
enim non per homines deus, per homines inquam, Moysen & Aaron, quibus apparuerat, illas
oues adduxit? Vtriq; non magis illis q̄ nobis, non nobis minus q̄ illis adducendis affuit præsentia
visibili. Vnus illorum pastor tunc deum audiuit in rubo, nostri pastores viderunt illum in cru-
cis ligno, de quo ait quidam tam doctus quàm fidelis: Tristes purgantur sanguine culpæ, Quem
contorta rubus denis cruciatibus edit. Et illi quidem duo signa dedit dicens: Si non credide- Exo. 4.
rint verbo signi prioris, credent vel verbo signi sequentis: sed & nostris item pastoribus duo sig
na dedit dicens: Si non viderunt gloriam signi prioris, videbunt saltem virtutem ligni sequen
tis. Etenim si non vidimus nos, quòd virga in colubrum conuersa sit, & deuoratis Magorum
Aegypriorum colubris, iterum virga quod fuerat effecta sit, id est, quod Christus rex ipse, & pa- Luc. 23
ternæ diuinitatis virga regia in mortem deuenerit, quæ per colubrum in hunc mundum subin-
trauit, & consumptis peccatis nostris, iterum in veram & æternam vitam regnaturus surrexit,
at saltem videmus, quòd de sinu manus extracta leprosa tota effecta sit, id est, quòd totum il-
lud antiquum ouile pestilentia perfidiæ contabuerit, quòd à gratia Dei synagoga exciderit, imo
& iuxta quod ille prædixit: Ceciderint in ore gladij, & captiui ducti in omnes gentes, lepram su
am toto orbi spectandam iam dudum circuntulerint, congemiscente Propheta ac dicente: Vi-
quequo auertes manum tuam & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem. Etenim circa finē
seculi iterum in pristinum sinum gratiæ mittetur, & mundabitur. Igitur cum per legatos suos, Psal. 73.
in quibus ipse proculdubio loquitur, nos alias oues suas vocauit, non minus quàm prioris oui-
lis oues, per semetipsum adduxit. Ait itaque: Et illas oportet me adducere. Quo autem addu-
cere? Non ad vestram synagogam o putidi hirci, qui & secundum animam in inferiora terræ in-
troibitis, & secundum corpus trademini in manus gladij, partesque vulpium eritis, sed ad fidem
patriarcharum & prophetarum, cum quibus balare vel cantitare audetis, dicentes: Nos au- Psal. 62.
tem populus eius, & oues pascuæ eius, cum sitis tauri pingues & lasciui vituli, Cæthæorum &
Amorræorum saltibus innati vel educati. Ad illorum inquam fidem me alias oues, vobis ab-
iectis, oportet adducere, & vocem meam audient, quam vos (vt superius dixi) propterea non au-
ditis, quia ex deo non estis. Et fiet inquit vnum ouile, & vnus pastor. Non dixit, & fiet vnus pa- Psal. 94.
stor & vnum ouile, iam enim vnus pastor est, sed fiet vnum ouile, quod nondum factum est, & Ezec. 16.
vnus pastor permanebit, qui nunc & semper est. Fiet inquam vnum ouile, nulla distinctione ha Ioan. 8.
bita peregrinæ & indigenæ ouis, id est, Iudæi & Græci, & ille vnus pastor omnium erit, de quo
per prophetam dictum est: Et suscitabo super eas pastorem vnum, qui pascat eas, seruum me- Colos. 3
um Dauid, ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem. Ego autem dominus eorum ero eis in de-
um, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum. His dictis adhuc persistit in commenda- Ezec. 34
tione charitatis, qua & ille animam suam pro ouibus suis posuit, dicens: [Propterea me pater
diligit, quia ego pono animam meam & iterum sumo eam.] Tanquam diceret, Hoc opus magnę
dilectionis, quod est bonum pastorem esse, & animam dare pro ouibus, pater diligit, & de quo-
cunq; pastore hoc opus acceperit, illum amore suo dignum ducit. Poterat quippe sic dicere: Pro
pterea me pater diligit, quia sicut docuit me, hæc loquor, & à meipso facio nihil: vel, quia per me
in principio cuncta fecit, & sine me factum est nihil. Verum hoc loco pastorem legitimum insti-
tuere, vel erudire intendit, & illud notum facere, quòd lucro animarum charius Deo nihil sit.
Hoc igitur oportunè secundum rem dixit: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam
meam, subauditur pro ouibus meis, videlicet vt sciant pastores animarum, quanti meriti sit mo
ri pro salute earum. Sed non gaudeat fur, non lætetur latro, non exultet lupus, quòd animam
suam ponit pastor bonus, quòd occiditur ouium defensor & dominus, quòd mori potest hic lœ-
tarū gestator, & agnorum nutritius. Non (inq̄) lætentur paruuli isti hircorū pulli, quos inuidia oc Ioan. 7.
cidit, inuidendo morientes, & moriendo inuidentes, qui iam timere cœperant, quòd in dispersio-
nem gentium iturus esset, & docturus gentes, & sic adducturus alias oues. Non enim hoc solum
dixit: Ego pono animam meam, sed confestim addidit: & iterum sumo eam. Nec istud semel di-
xisse contentus est, sed adhuc super inimicos suos confortatur & dicit: Nemo tollet eam à me, Ioan. 16.
sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi e-
am.] Sciunt iamdudum cunctæ oues, optimè de huius pastoris sui fortitudine sentientes, sciunt
inquam, quia fures & latrones frustra cum laternis & facibus & armis ad comprehendendum il- Luc. 23.
lum misissent, nisi ipse à seipso ponere voluisset animam suam. Nam quomodo semel abierunt
retrorsum & ceciderunt, dicente illo: Ego sum, sic fieri iugiter potuisset, vel certe vno casu sempi

 ternum

ternum illorum consummari exitium. Non ergo animam eius tulit quis, quomodo fure tollitur ab vnoquoque nostrum, quos in semetipso primus parens immortalitate exhæredauit: Sed ego inquit à meipso, scilicet spontanea morte moriendo, pono eam in manu patris, dicens: pater in manus tuas commendo spiritum meum, videlicet antea præfinita conditione hac, vt si ego talentum hoc, id est animam meam, pro sanctificatione antiquæ præuaricationis persoluam, & ipsam & cunctas ouium mearum animas, patre annuente recipiam. Itaque propter morti nihil debẽtem innocentiã, potestatem habeo ponendi vel non ponẽdi animã, quod si posuero eã, consequenter propter interpolitæ cõditionis iustitiã, potestatẽ habeo sumendi eam, scilicet vt resurgã, & omnes mihi conresurgere faciam. Fortè dicis: Quare ergo ponis pro ouibus animam tuã, cum potestatem habeas etiam non ponendi eam? Ad hæc ille: [Hoc mandatum accepi à patre meo.] Quod est hoc mandatum, nisi charitas? Mandatum enim inquit nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc ergo mandatum charitas est, qua (vt superius dictum est) cognoscuntur, id est diligũtur oues, cognoscitur, id est diligitur pater. Sed hic inquit mandatũ accepi à patre meo. Igitur non vt cæteri quicunque dicuntur pastores boni, sic & iste pastor bonus accidentaliter bonus est, sed à patre suo accepit, id est ab ea natura, qua Deus illi pater est, bonus esse habet, tantæque naturaliter est charitatis, vt animã suam ponat pro ouibus suis. Sequitur. [Dissensio iterũ
Ioan. 7. facta est inter Iudæos propter sermones hos.] Iterum (inquit Euangelista) dissensio facta est propter sermones hos, nam semel facta iam fuerat propter opus illud, quod in sabbatho cæci nati
Multi aũt dicebant ex ipsis. oculos aperuerat. * Alii aũt dicebant: Dæmoniũ habet, & insanit, quid eũ auditis?] O malum stultiloquium dicentium, dæmoniũ habere, & communi sensu carere Dei filiũ. Et superius dixerãt Dæmonium habes, nunc furore in continenti cum dixissent: Dæmoniũ habet, addiderũt: & insa-
Ioã. 7. 8. nit, quid eum auditis? Hoccine erat quod dixit paterfamilias de malis illis, & merito male perdẽ-
Mat. 21. dis agricolis: verebuntur filium meũ? Quẽ enim seruorũ illius, quos antea miserat, tã nequiter inhonorauerunt, tantisq; cõtumeliis affecerunt? Q̃uo infelix terra tã putidos canes sustinuit? Quomodo infaustus aer taliũ viperarum linguis venenatis nõ contabuit? Dæmonium inquiũt habet, & insanit, quid eum auditis? [Alij dicebant: Hæc verba nõ sunt dæmoniũ habentis. Nũquid potest dæmonium cæcorum oculos aperire?] Eadem ratione duce dissentientes superius dixerant: Nunquid potest homo peccator hæc signa facere? Aduersantur etenim inuicem sibique repu-
Ioan. 9. gnant, peccatorem esse, vel à Deo non esse, & hæc signa facere. Amplius aũt repugnantia sunt, dæmoniacum esse vel insanire, & cum operatione signorum eiusmodi verba proferre. Vtique si cæci non essent, scire poterant, quod hæc non insaniæ, sed veræ sunt verba sapientiæ, & quod ad aperiendos cæcorum oculos non dæmoniaca insania, sed virtute diuina opus est.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. X.

Psal. 91. PRophcta cum dixisset in psalmo: Quàm magnificata sunt opera tua domine, nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, continuo subiunxit: Vir insipiẽs non cognoscet, & stultus non intelliget hæc. Quis aũt magis insipiẽs, vel magis stultus Iudaico populo, qui & magnifica domini opera non cognoscit, Verbi gratia, dũ dicit superius: Non est hic homo à Deo, qui sabbathũ non custodit, & verba eius nõ intelligit, dũ dicit: Dæmoniũ habet & insanit, quid eũ auditis? Attamẽ magnificãda erãt opera tua domine in oculis eius, & reuelandæ cogitationes tuæ in auribus eius, vt ostensa illi nõ videremus, & dicta illi nos intelligeremus, quatenus eodem igne humiliũ oculi illuminarentur, cuius fumo illorũ superbia excæcaretur. Igitur & hactenus coram insidiatoribus suis tuta processit doctrina veritatis, & deinceps magis ac magis interrogationibus pulsata, semper augescẽs, dictis & factis in auribus & oculis eorũ recto tenore procedit, Euãgelista sic prosequẽte ordinẽ narrationis. [Facta sunt aũt encænia in Hierosolymis, & hyems erat.] Encænia festiuitas erat dedicationis tẽpli, tractũq; est hoc nomẽ à Græco καινὸν, quod latinè dicitur nouum. Et quandocunque nouum aliquid fuerit dedicatum, encænia vocatur. Sed & siquis noua induatur tunica, rectè encæniare dicitur. Encænia ergo, id est, solennia dedicationis templi agebantur, cum ea quæ sequuntur, interrogantibus Iudæis locutus est dominus: Et hy-
1. Mac. 4 ems (inquit) erat. Iuxta literam tempus anni demonstratur, quo agebatur eiusdem dedicationis festiuitas à tempore Machabæorum, qui destructo altari, quia contaminauerunt illud gentes, ædificauerũt altare nouum, secundum illud quod prius fuit, & quinta & vicesima mensis

Casleu dedicauerunt illud. Et statuit Iudas & fratres eius, & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur
dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum, per dies octo, à quinta & vicesima
mensis Casleu. Mensis autem Casleu, ipse est qui apud Romanos December dicitur, & est à Mar
tio quidem, à quo antiquitus Romani annum inchoant, decimus. Ab Aprili autem, qui apud He
bræos secundum legem principium mensium, & primus est in mensibus anni, existit nonus. Igi-
tur iuxta literam (vt dictum est) indicatur natura temporis, sed mystice, quod magis ad rem atti
net, frigida Iudæorum significatur impietas, quia mentes illorum à diuino igne auersas, diabo-
lus tanquam glatialis Boreas afflauerat. [Et ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis]
Hæc porticus Salomonis ipsa erat, de qua in libro Regum scribitur: In die illa sanctificauit rex 3. Reg. 2
Salomon medium atrij, quod erat ante domum Domini, fecitque ibi holocaustum & sacrificium,
& adipem pacificorum. Cum ergo ambularet in huiusmodi porticu Dominus noster, vtique
in templo ambulabat, quia porticus illa æque vt templum à Salomone sanctificata fuerat.
[Circundederunt eum ergo Iudæi, & dicebant: Quousque animam nostram tollis? Si tu es
Christus, dic nobis palam.] Vigilantissimi animarum suarum custodes, & de sua salute soliciti, Pericula
multum dolebant, quoties aduersus Dominum conuenissent schismata inter se fieri, suasque ani- animarũ
mas per dissensiones periclitari, vt nunc nouissime, quando dicentibus: Dæmonium habet & in- per schis
sanit, quid eum auditis? Alij dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis, &: Num- mata.
quid potest dæmonium cæcorum oculos aperire? Et in huiusmodi dissensionibus illorum ani-
mas perire dicebant qui ab intentione sua dissentiendo saluti magis appropinquabant. Et tunc
quidem propter dissensionem, quæ cæco illuminato semel & iterum facta est inter eos, solutum
est inefficax eorum conuenticulum. Nunc autem vbi ad solennitatem dedicationis veniens, am
bulabat (vt prædictum est) in templo, vt in porticu Salomonis, nacti sibi videbantur oppor-
tunitatem aucupandi contra eum aliquid, vnde posset accusari. Circundederunt ergo eum, tan Psal. 21.
quam vituli multi, & tauri pingues obsederunt eum. Et dicebant: Quousque animam nostram
tollis? Si tu es Christus, dic nobis palam. O perditæ animæ, cum hic vobis palam dixerit, quod
Christus ipse sit, ergo ne illa eius opinio cessabit, quam vos ægreferentes, vestram perditionem
esse calumniamini, dicendo: Quousque animam nostram tollis? Quid enim ex ore ipsius hoc
audire desideratis, nisi vt apud potestatem Romani imperij aduersus illum accusationem ineui-
tabilem inuenire possitis? Nempe cum Christus orbis terrarum debeat esse rex, quamuis hoc
terrenis regnis nihil nociturum sit, robusti tamen accusatores eritis, ita vt iudicem quoque pre-
mere possitis, dicendo: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis qui se regem facit, con- Ioha. 19.
tradicit Cæsari. Ergone, inquam, nunc quidem animam vestram tollit, sed tunc non tollet, cum
hoc non perfeceritis? Absit à vobis hæc beatitudo, vt ipse animam vestram tollat, & posside-
at vos. Concedat nobis potius, quoniam sic vultis, vt sicut Propheta gemebundus prædixit: Esa. 16.
Auferant iniquitates vestræ, & possideant vos absque se. Aliæ sunt animæ quas tollet, cum vos
illum pro accusatione regij nominis vinctum Pilato tradideritis. Ligatis namque manibus suis, Mat. 12.
fortem armatum fortior ipse alligabit, confixis manibus ac pedibus atrium eius debellabit, & Lucæ 11.
beatas omnes animas tollet, vasa enim eius diripiet. Vos autem nequaquam forti illi tollemi-
ni, sed possidebunt vos omnes nequitiæ eius, & erunt nouissima vestra peiora prioribus. Nunc
audiemus qualiter girum vestrum soluerit, quo illum tam nocendi intentione, quàm turbæ ve-
stræ stipatione circundedistis, non tantum regem, sed & deum se esse contestãs consubstantialem
patri, ait: [Loquor vobis & nõ creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimo-
nium perhibent de me. Sed non creditis, quia non estis ex ouibus meis.] Superius ait hic ipse,
qui nunc circundatus est à Iudæis Christus lux mundi: Et in lege vestra scriptum est, quia duorũ Deu. 19.
hominum testimoniũ verum est. Statimque intulit: Ego sum qui testimoniũ perhibeo de meipso, & Iohan. 8
testimoniũ perhibet de me qui misit me pater. Nunc in articulo præsentis interrogationis respon
surus illud, quod non in sola porticu vel templo Salomonis, sed in toto mundo debeat audiri, ra
tionabiliter eadem testimonia præsentat, ad confirmandã veritatem suæ responsionis: Loquor
(inquiens) vobis, & opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimoniũ perhibent de me,
& vtrunque testimonium illos respuere, contra legem suam, in qua scriptũ est: Quia duorum homi
num testimoniũ verum est: vtrunque inquam testimoniũ illos contempsisse redarguit, ad singula
subiungendo: & non creditis. Nam & cum dixisset: Loquor vobis, continuo addidit: & non cre-
ditis, & cum subsecutus esset: Opera quæ ego facio in nomine patris mei, ipsa testimoniũ perhi-
bent de me, statim adiecit, Sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis, ac si dicat, Iam nõ
docendi estis, quia Christus ego sum, sed arguendi de peccato, quia non iamdudum testimonijs
euidentibus credidistis, secundũ legis edictum redargutionis hic modus est, & hæc sententia iu-
dicij, vt iam nunc abnegẽ vos, quod & facio, dicens: Quia non estis ex ouibus meis. Frustra igitur Christus
hic captores hiauerunt, circũdantes eũ, atque dicẽtes, Si tu es Christus dic nobis palã. Non enim sua se pasto-
det illis, vt se examinent imperio Cæsaris, neque arguit, quod non iam se in regem sublimauerint, sed rẽ potius
non estis (inquit) ex ouibus meis, permanens in metaphora, iuxta quam supra dixerat: Ego sum dixit quàm regem.

charybdim nauigans, per suos fortissimos remiges vno ore conclamare consueuit, neq; confun-
dentes personas, neq; substantiam separantes: Alia enim est persona patris, alia filii, addendo e-
tiam, alia est spiritus sancti: Vna est diuinitas, æqualis gloria, coæterna maiestas. Sabellius nam-
que, qui & Patripassianus personas confudit, dicendo vnam eandemq; esse patris, & filii, & spi-
ritus sancti. Econtra Arrius, aliud inquit pater, aliud est filius. Pater increatus, filius verò crea-
tura est. Vtranq; stultitiã catholica fides detestatur, firmiter tenens & pluralis numeri, verbum,
quod est sumus, & neutralem vnitatis dictionem: Vnum enim inquit, non vnus. Sic etenim di- Fides catholica.
xit Dei filius: Ego & pater vnum sumus. Per hoc quòd ait vnum, substantiæ vnitatem: per id
quòd dixit sumus, personarum expressit pluralitatem. Igitur cum dicit de seipso filius. Et non
rapiet eas quisquam de manu mea: de patre verò: Et nemo potest rapere de manu patris mei,
& continuo subiungit: Ego & pater vnum sumus, hoc proculdubio vult intelligi, quia patris
& filii vna est diuinitas, vna eademq; omnipotentia, vna substantia, vna natura, quod Græce
ὁμοούσιον dicitur, quodq; confitentes nos, rectè homousiani dicimur. Hoc vocabulum Arriani 1. Tim. 6
frustra calumniati sunt, dicentes, secundum Apostolũ deuitandas esse prosanas nouitates vo-
cum, & idcirco consequenter hoc nomen esse deuitandum, eo quòd non inueniatur in toto ca-
none scripturarum. Nomina namq; vel verba, cum signa sint rerum, vtique rebus ipsis cun-
cta posteriora sunt, quia propter significandas res inuenta sunt. Oportet enim prius existere, &
deinde signa rerum. Constat autem nec ante Euangeliũ, nec nisi per Euangelium mundo inno-
tuisse Deum dei filium. Igitur, vbi ipse, vel coæterna patri diuinitas ipsius per Euangelium in-
notuit, vt verbi gratia, per hoc quòd nunc ait: Ego & pater vnum sumus, profectò te constante
licuit, imo & oportuit, aduersantibus hæreticis rei nomen producere. Licuit enim semperq; li-
cebit, signatum præsente nota, producere nomen. Sed iam quid ad hæc Iudæi fecerint audia-
mus. Sequitur. [Sustulerunt lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Respondit eis Iesus: Multa opera
bona ostendi vobis ex patre meo: Propter quod eorum opus me lapidatis?] Superius cum
itidem vellent eum lapidare, dicente: Antequam Abraham fieret, ego sum, abscondit se, & Iohan. 8
exiuit de templo tanquam infirmus, & non valens inimicos suos in ipsis suis alligare conatibus,
nunc autem in medio turbæ furentis astat conspicuus, loquiturq; tanquam iudex, aut defen-
sor, seditiosorum causas cogniturus. Quid igitur est, nisi quia non solum in magnis & præ-
cipuis, sed in quotidianis quoq; eius actibus, apud ipsum (sicut testatur Iob) est sapientia & for- Iob. 2.
titudo? Sapientiam namq; spectat, quòd tunc se abscondit, & exiuit de templo, & præteriens
hominis cæci à natiuitate aperuit oculos, videlicet, hoc modo (sicut in eodem iam loco dictum
est) consilium sapientiæ suæ significans, de quo & ipse postmodum: Vt & qui non vident, in- Iohan. 9
quit, videant: & qui vident cæci fiant. Fortitudinis verò est, quòd nunc in medio furentium
persistit, scilicet hoc modo comprobans, quòd pauloante dixerat: Nemo tollet à me animam
meam, sed ego à meipso ponam eam. Nam ecce vsq; ad tollendos lapides potuerunt currere,
& lapidei sui cordis duritiam manibus armatis prodere, sed vltra nihil audentes, palam nobis
faciunt, hunc illum esse, qui loquitur ad beatum Iob Circundedi mare terminis meis, & posui Iob 38.
vectem, & ostia, & dixi: Hucusque venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumen-
tes fluctus tuos. Sic itaque iste princeps fortitudinis, & Iudaico furori terminum posuit, ne se-
se lapidarent, dicentem: Ego & pater vnum sumus, & eiusdem consubstantialitatis persecu-
toribus hæreticis, ne homousianorum fidem perniciose læderent, omnipotentiæ suæ vectem
opposuit. Multa, inquit, bona opera ostendi vobis ex patre meo. O ingrati, propter quod
eorum opus me lapidatis? Quid enim non bonum? Quid non diuinum? Quid non magnum
& euidens virtutis argumentum? [Responderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus
te, sed de blasphemia.] Ergo iniqui iudices, saltem vnum è duobus testimoniis probum du-
citis, de quibus superius cum dixisset: & in lege vestra scriptum est, quia duorum hominum
testimonium verum est, statim intulit: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & te- Iohan. 8
stimonium perhibet de me, qui misit me pater. Vnum, inquam, testimonium verum esse con-
cessistis. Dixistis enim: De bono opere non lapidamus te, aliud autem improbastis, dicen-
do: Sed de blasphemia. Etenim quæ loquitur hic, dicendo: Ego & pater vnum sumus, & his
similia, de quibus alibi: Verba, inquit, quæ loquor vobis, à meipso non loquor, testimonium
ipsius filii sunt, bona autem opera, quæ ostendit vobis ex patre suo, sicut itidem ait: Pater autẽ Ioha. 14.
in me manens, ipse facit opera: opera inquam ipsa, testimonium patris sunt. Sed si homines
estis, imo & iudices vos esse legitimos, aut legisperitos profitemini, quomodo vnum sine al- Ibidem.
tero testimonium bonum esse iudicastis? Quomodo vni homini cum blasphemia bonum o-
pus attribuitis? Nunquid Deum blasphemando quis bonum simul faciat opus, præsertim
qualia hic operatur? Plane scimus etenim, cum cæci nati fuerimus, modo per gratiam Chri-
sti videmus: scimus, inquam, quia peccatores, & maxime blasphemantes, non audit Deus.
Igitur ex ore vestro iudicamini, quia sicut Magi quoque coram Pharaone testati sunt, non
spiritus blasphemiæ, sed digitus Dei est hic, qui vobis opera hæc ostendit. Quæ tandem illa Exod. 8.
blasphe-

non natura,sed adoptione,quorum in synagoga stetit hic natura Deus,id est,similis illis per car
nem est effectus,& in medio, id est in publico, deos diiudicat siue discernit. Magnam quippe sui Psal. 81.
atq; illorum ostendit differentiam, cum dicit: Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est,
quem pater sanctificauit, & misit in mundum,vos dicitis quia blasphemas, quia dixi filius Dei
sum? Forte dicitis: Vnde istud constat,quòd pater te sanctificauerit, & in hunc mundum mise-
rit. Ad hæc inquam. [Si non facio opera patris mei,nolite mihi credere: Si autem facio,& si ver
bis meis non vultis credere,operibus credite,vt cognoscatis & credatis, quia in me est pater,&
ego in patre.] Quod est dicere. Vestræ quidem legis authoritas, Prophetæ in quo Deus loqu- Deut. 18.
tus sit, pro testimonio sui satis esse debere indicat, si verbum quod loquutus est in nomine Do-
mini fiat,ita dicendo: Quod in nomine Domini Propheta prædixerit, & non euenerit,hoc Do-
minus non loquutus est,& ideo non timebis eum. Consequitur enim, vt si euenerit verbũ,quod Matt. 9.
loquutus est in nomine Domini,timeri debeat,eo quòd Dominus in eo loquutus sit. Euenit au-
tem verbum quodcunq; loquutus sum vobis,ita vt interdũ de vestris quoq; cogitationibus ve-
rum vobis prophetauerim dicens: Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris,& his similia. De-
buerat ergo vobis hoc pro testimonio satis esse, vt illud quoq; crederetis,quòd (sicut dixi) pater
miserit me. Verum ego ad satisfaciendum vestræ tarditati,largior esse volui. Dico ergo: Si non
facio opera patris mei,id est opera talia,quæ hominum nemo possit facere, nisi cui Deus pater
naturaliter sit,concedo,nolite credere mihi: si autem facio,imo quia facio,& si verbis meis non
vultis credere,operibus credite, id est,si vnum testimonium verborum fidelium non vultis sus-
cipere, saltem duo testimonia verborum pariter & operum suscipite, quia testimonium quoque
hominum,quod testimonio Dei minus est,in ore duorum hominum verum esse iudicat lex ve- Deu. 17.
stra. Igitur ne contra Dei & hominum leges peccare conuincamini, credite vt cognoscatis: nisi 19.
enim credideritis,non intelligetis,credite inquã vt cognoscatis & credatis: cognoscendo namq;
firmius credetis. Quid cognoscatis,quid credatis? quia pater in me est, & ego in patre, quod Esa. 7.
non est aliud,quàm illud quod dixi superius: quia ego & pater vnum sumus. In eo namq; ego &
ipse vnum sumus,quia pater in me est,& ego in patre. Quomodo autem pater in me est,& ego
in patre? Nunquid sicut vas minus in vase maiori? Nempe & si vas minus in vase maiori esse po
test,at econuerso nequaquam maius in minori est vel esse potest. Sed ego sicut in patre sum, sic
econuerso pater in me est. Igitur quicquid in patre naturaliter est, hoc ipsum, & non aliud in me
filio naturaliter est,& econuerso: quicquid ego filius, hoc ipsum pater naturaliter est,& hoc est
quod dixi,quia in me est pater,& ego in patre. Nam excepto quod ille proprie pater: & non fi-
lius est: & ego proprie sum filius & non pater: quicquid est ille, hoc & ego sum naturaliter,scilicet
Deus & dominus,omnipotens,immensus,æternus, creator siue increatus, & quicquid in natura
patris,hoc totum in filio est,& econuerso,quicquid in natura filii,hoc totum in patre est. Sic pla-
ne ego & pater vnum sumus. [Quærebant ergo eum apprehendere,& exiuit de manibus eorũ.]
Ordo vel iunctura verborum est. Insidiose interrogauerunt, vtrum ipse esset rex Christus. At il-
le responderat,quod non solũ esset rex Christus,sed & Deus & dominus Christus,dicendo: Ego
& pater vnum sumus,& in me est pater,& ego in patre. Quærebant ergo eum apprehendere. Sed
quid? Exiuit de manibus eorum. Dubium ne est hoc, quod de manibus Iudæorum hic Deus &
dominus exierit? Irritum nempe est,quicquid homicida gens illa in cunctis suis agit cærimoniis:
Cum expanderitis,inquit,manus vestras,auertam oculos meos à vobis, & cum multiplicaueri- Esa. 1.
tis orationes non exaudiam,manus enim vestræ plenæ sunt sanguine. Ergo de manibus Iudæo-
rum,id est de cunctis operibus illorum, Dei filius,& qui in illo est deus pater exiuit, & totius sy-
nagogæ eorum princeps satanas in sanguine, quo plenæ sunt manus eorum, sibi applaudit.
Nihilominus & de manibus hæreticorũ,maxime illorum,qui consubstantialẽ patris & filii, quæ
in hac præcipue lectione commendata est,negant vel impugnant: De manibus inquam hæreti-
corum,vtputa Arrianorum, exiuit Iesus,quicquid enim illi consecrant,Deus execratur, & cui-
cunq; manus imponunt,non sancti spiritus gratia,sed lepræ immundissimæ illum plaga comi-
tatur. [Et abiit iterum trans Iordanem, vbi erat Iohannes baptizans primum, & mansit illic.]
Iterum inquit,trans Iordanem abiit,nam & longe superius semel hoc de illo dictũ est. Post hæc,
inquit,venit Iesus in Iudæam terram,& ibi demorabatur cum discipulis suis,& baptizabat. Erat Iohan. 3
autem & Iohannes baptizans in Ennon iuxta Salim,&c. Iterum ergo exiens Iesus, abiit trans
Iordanem, & tam primo quàm secundo discessu suo adueniens illuc, hoc in suis loquitur
factis,quòd relictis Iudæis ad vnum & verum nouæ ecclesiæ baptisma transiturus sit, in quo
quisque baptizatur, coæternum & consubstantialem Deo patri deum filium confitetur. [Et
multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Iohannes quidem signum fecit nullum. Omnia
autem quæcunque dixit de hoc,vera erant. Et multi crediderunt in eum.] Ordo verborum.
Iohannes quidem signum fecit nullum,hic autem tanta signa faciebat,vt quæcunque Iohannes
de illo dixerat, Verbi gratia, Illum oportet crescere,me autem minui, & his similia, vera eius Ibidem.
fuisse dicta comprobarent facta præsentia. Ita vero atque probabiliter suã credulitatem confir

mabant

mabant argumento, quia videlicet plus valent testes duo, quàm vnus in omni verbo. Erant autem in Domino nostro Iesu, duo testimonia, sermo scilicet & opera, potens namque erat in opere
Luc. 14. & sermone, vnde pauloante dixit: Et si verbis meis non vultis credere, operibus credite. In Iohanne autem vnū erat testimonium, videlicet sermo. Fidelis quidem, & omni dignus acceptio-
1. Tim. 1 ne, veruntamen absque signorum operatione. Recte igitur magnum quidem Iohannem fuisse, secundum hanc comparationem, maiorem illo dominum Iesum fatebantur apparere. Sequitur.
CAP. XI. [Erat Lazarus quidam languens à Bethania de castello Marthæ & Mariæ sororis eius. Maria autem erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit capillis suis pedes eius, cuius frater Lazarus infirmabatur.] Qualia filius Dei faciat opera patris sui, qui & pauloante dixit: Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi, si autem facio, & si verbis meis non vultis credere, operibus credite, qualia inquam faciat opera filius Dei attendite ò Iudæi, aut certe si non vultis intelligere, attendant & videant, videant & intelligant lapides orbis terræ, quibus vos duriores, ecce iam semel atque iterum tulistis lapides, vt lapidaretis eum. Quænam sunt opera Deo digniora, hominibus vtiliora, quàm & resuscitare à peccatis suis peccatrices animas, & reuocare de sepulchris mortuorum corpora? Ecce in oculis vestris ante portas maximæ vestræ ciuitatis (Be-
Ioan. 5. thania quippe non plus quàm stadijs quindecim distat ab Hierosolymis) in oculis inquam vestris, ò scribæ & pharisæi, vtriusque opifex resurrectionis, opera fecit patris sui. Primum scitis, quia Maria hæc, cuius frater Lazarus nunc infirmatur, paulopost moriturus, cum esset in monumen-
Lucæ 7. tis mortuorum, audiuit vocem filij Dei, & quia audiuit, ecce nunc viuit. Nam post lachrymas illas, quibus lauit pedes eiusdem filii Dei, post illam solutionem capillorum suorū, qua pedes eosdem extersit, post oscula quæ infixit, & post effusionem vnguēti quo illum vnxit, iam nec oculos ad concupiscendum aperit, nec vt amatoribus placeat capillum comit, nec os suum à freno pudicitiæ soluit, nec odoribus aromaticis fœtorem luxuriæ pascit. Et quidem hæc vna mulier est, sed postmodum multarum gentium plenitudine dilatata, ecclesia pari modo est suscitata, & nunc in oculis vestris iuste & pie viuendo testis verax est sui, quia vocem filii Dei de mo-
Iohan. 5 numentis vitiorum idololatriæ, & fornicationum suarum exiuit. Deinde & postmodum in hoc fratre eius Lazaro, qui nunc infirmatur, habituri estis argumentum futuræ in voce eiusdem filii Dei resurrectionis corporū, sicut idem: Venit inquit hora quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem eius, & procedent, qui bona egerunt in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerunt in resurrectionem iudicii. Hæc inquam opera patris in filio Dei, hæc præclara vtriusque argumenta resurrectionis in Maria & fratre eius Lazaro, de vicino habetis. Quid igitur superest ad testificandum nobis omnipotentiā filii Dei, qui nec verbis, nec tantis operibus eius creditis? quid inquam superest, nisi vt resurgentibus mortuis, vos qui viuentes dicebamini, moriamini in peccatis vestris. Sed iam in ordine lectionis, gloriam speculemur tanti miraculi. Erat autem inquit quidam languens nomine Lazarus à Bethania, de castello Marthæ & Mariæ sororum eius. Bene personam sanctus Euangelista describit, imo ipse resurrectionis author bene personam notam elegit, in qua per opus tantæ virtutis pluribus manifestaretur gloria Dei. Et ille quidem languens erat. Maria autem soror eius iam à pessimo languore, imo ab ipsa morte animæ iam fœtens, per gratiā Domini reuixerat atque conualuerat. Ipsa quippe Maria erat, quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit capillis suis pedes eius. Vbi enim pedes eius lachrymis suis lauit, ibi proculdubio quæ fuerat mortua, iamque mala consuetudine sepulta, reuixit, & de sepulchro suo processit. Quæ quam perfecte conualuerit, ex aliis Euangeliorum locis habemus, vbi amor eius & deuotio magnis testimoniis commendatur, Verbi gratia, vt ex eo quod
Luc. 10. cum Martha soror eius Dominum nostrum excepisset in domum suam, & satageret circa frequens ministerium, Maria sedens circa pedes eius, audiebat verbum illius, Domino illi testimonium perlubente ac dicente: Maria optimam partem elegit, quę non auferetur ab ea. [Miserunt ergo sorores eius ad eum dicentes: Domine ecce quem amas infirmatur.] Ergo inquit quia fideles erant, & propter auditum verbi illius, familiares eius esse cœperunt, fiducialiter miserunt ad eum. Nec rogauerunt, vt veniret & sanaret languidum, sed tantum: Domine inquiunt, ecce quem amas infirmatur. Amanti enim satis erat nunciasse. [Audiens autem Iesus di-
alias, eā. xit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius dei per eam]
Quid est hoc fili dei, potens & verax, manifestator gloriæ dei? Quid est hoc quod dixisti, non est ad mortem? Nonne languentis huius infirmitas profectura est ad mortē? An quia mortuus tibi dormiuit, id est, tam facile à te suscitari potuit, quàm facile hominem dormientem homo excitare consueuit? Attamen separatio corporis & animæ, mors quædam est, qua cum iste resoluturus esset, postmodum dixisti: Lazarus mortuus est. Quid ergo est: Infirmitas hæc non est ad mortem? nisi quia finalis causa infirmitatis huius ea non est, vt Lazarus moriatur? Tunc quippe infirmitas ad mortem est, quando propter mortem nihil quæritur, & in ipsa morte finis constituitur. Hic autem per infirmitatem vel mortem, gloria dei quæritur, scilicet vt per eum qui infirmatus moritur, filius dei, resuscitādo illum, glorificetur. Dei namque filius deus est, & ideo

cum dixisset, sed pro gloria Dei, statim addidit, vt glorificetur filius Dei. Vere igitur inquit,
infirmitas hæc non est mortem, sed pro gloria Dei, pro gloria inquam Dei, id est, pro testifican- *Sed est pro gloria Dei.*
da diuinitate filii Dei. Exprobratur namque filio Dei, diciturque, verbi gratia, quia dæmoniũ habet
& insanit, eo quòd dixerit: Venit hora quando omnes qui in monumentis sunt audient vocem
filii Dei & procedent. Vt ergo glorificetur, & insaniæ non arguatur filius Dei, oportet illum in Iohan. 5
hoc vno, qui nunc infirmatur, experimentum dare virtutis & veritatis suæ .i. ostendere in vno
homine quid vel quomodo facturus sit in vniuerso hominum genere. [Diligebat autem Iesus
Martham & Mariam sororem eius & Lazarum.] Vere diligebat, nisi enim diligeret, non tantã
in illis gloriam suam ostenderet, non se ita per illos filius Dei glorificaret. Quanta enim gloria
Dei est, quod in Maria quidem resurrectionem animarum, in Lazaro autem ostẽdere dignatus
est, quàm vere, quàm potenter vniuersalem (sicut iam dictum est) facturus sit resurrectionem corporum?
In Martha quoque & Maria præsignare voluit præsentis ecclesiæ statum, quando iuxta alium E- *Ecclesiæ*
uangelistam: Intrauit ipse in quoddam castellum, & hæc ipsa Martha excepit illum in domum *status præ-*
suam. Qua satagente circa frequens ministerium, Maria sedens secus pedes eius, audiebat ver- *figura-*
bum illius, & cætera quæ nunc studio vitandæ prolixitatis præterimus. Diligebat ergo eos sicut *tus in Martha*
vasa gloriæ suæ, diligebat eos ita, vt in his primum dignaretur ostendere experimentũ gratiæ *& Ma-*
& veritatis suæ: [Vt ergo audiuit, quia infirmaretur, tunc quidem mansit in eodem loco duo- *ria.*
bus diebus. Quare mansit in eodem loco duobus diebus? Vtique idcirco, vt eo retardante mora-
retur, & sepeliretur languidus ille. Non enim volebat languidum sanare, non mortuum adhuc
in domo iacentem, sicut archisynagogi filiam, aut ad tumulum deportari incipientem, sicut vi-
duæ filium resuscitare. Experimentum quippe (sicut iam dictum est) eius verbi parabatur quod
dixerat: omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei & procedent. Vt ergo ad hoc Matt. 9
perueniretur tamdiu tardauit, donec mortuus terræ gremio reconderetur, vbi puluis in pulue- Luc. 7.
rem conuertitur, & omnis caro in suam originem redigitur; vt inde clamore illius euocaretur, Ioan. 5.
vnde in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei, illo ad iudicium descendente de cœlo omnes
euocandi sumus. [Deinde post hæc dicit discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum.] Deinde, in- 1. Thess. 4.
quit, id est, cum duobus diebus in eodem loco mansisset, post hæc quæ superius à Iudęis pertulit,
qui voluerunt eum lapidare, post hæc inquam (quod magnũ & à metu mortis alienum est) dixit
discipulis suis: Eamus in Iudæam iterum. [Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iu-
dæi lapidare, & iterum vadis illuc?] Videlicet, metuebant ne occideretur, nescientes quòd nisi
vellet non moreretur, & idcirco consilium illi dabant, ne iterum pergeret in Iudæam. [Respon
dit Iesus: nonne xij. sunt horæ diei?] Quid, inquit, mihi consilium datis, cum non vos me, sed ego
vos xij. elegerim, & sic debeatis sequi nutum magistri, sicut sequuntur duodecim horæ motum
solis siue diei? Aliter: nonne xij sunt horæ diei? Nonne, inquit, scriptum est, quia sol cognouit oc
casum suum? Nunquid sol iste, de quo scriptum est, alicuius excutietur incursu, & occidet ante-
quam veniat hora eius? Ego nempe sum lux mundi, ego ille sol, qui occasum suum cognouit. Psal. 103
Igitur sic iste sol, quo aer illustratus dies efficitur, ab oriente vsque in occidentem proficiscitur, &
nequaquam in hominis potestate est vt occidat, antequam veniat xij. hora eius: ita scitote, quia non
me occident Iudæi, antequam veniat hora mea, in qua mori decreui. Quod si timetis, ne forte dũ
ego quæror, vos periclitemini, ecce dico vobis. [Si quis ambulauerit in die non offendit, quia lu Iohan. 8.
cem mundi huius videt. Si autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non est in eo.] Scitis
hoc, quia per diem ambulare tutum est, per noctem verò ambulare, ruinosum. Ego autem dies
vobis sum, etenim lux mundi ego sum, ego ille sol qui cognouit occasum suum. Igitur quamdiu
vobiscum sum, nolite timere, quòd vllum passuri sitis scandalum vel offendiculum, sed confi-
dite, & eamus in Iudæam iterum. Nam sicut dum quis ambulat in die, non offendit: quia lucem
mundi huius videt: cum autem ambulat in nocte, offendit: quia lux in eo non est: sic vos quam-
diu vobiscum ero, non offendetis, quia lucet vobis dies salutis, quãdo aũt peruenero ad eum quẽ
ego cognoui occasum meum, quando comprehensus fuero & traditus ad occidẽdum, tunc vos
omnes offendetis, tunc omnes vos quasi per noctem ambulantes, scandalum in me patiemini.
[Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt à somno excitem eũ.] Mar. 16
Post hæc, inquit, quæ dixerat ad corroborandos animos eorum ne formidarent in Iudæam ire
iterum, causam dicit, propter quam etiam ire velint, Lazarus, inquiens, amicus noster dormit.
Duplex namque est illis causa eundi, tum quia Lazarus amicus est qui dormit eo somno, à quo il-
lum nemo excitare possit nisi solus Christus filius Dei: tum quia excitatio eius magna est mate-
ria gloriæ eiusdem, filij Dei domini & magistri sui. Verum cum hoc verbo quod est dormit,
non edixerat magister differentiam vel qualitatem dormitionis. [Dixerunt ergo discipuli eius:
Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius: illi autem putauerunt quòd
de dormitione somni diceret.] Nondum tantum profecerant discipuli Domini, vt scirent re-
gulariter & proprie loqui secundum disciplinã fidei. Nam vbi de fide resurrectionis agitur, me-
lius dormitio quàm mors de corporum depositione prædicatur, quamuis separatio animæ à Deo, &

T separatio

separatio animæ à corpore, recta & vsitata æquiuocatione mors dicatur. Nũc aũt (vt & dictũ est)
de resurrectione mortuorũ agebatur, & in testimoniũ verbi quod dixerat resurrectio & vita Chri
stus Dei filius, quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocẽ filij Dei & procedent: Lazarus
erat resuscitandus. Bene ergo nunc vti maluit verbo quo tam resolutio corporum quam dormi
tio somni rectè possit æquiuocari, qui tam facile & nunc Lazarum, & in nouissimo die omnes qui
in monumentis sunt, ipse suscitabit, quàm facilè tu cõparem tuũ profundo somno stertentẽ, inter-
dum excitare non possis. At illi, vt dictum est, nondum intelligentes, domine, inquiũt, si dormit,
saluus erit. Ac si diceret: dormitione languentis nihil est periculi, imo & spes est recuperandæ sa-
nitatis, atq; ideo nõ est ratio, vt propter excitandum illũ periculo te inseras, vt iterum lapideris.
Cum enim, vt ait Euangelista, diceret de morte eius, illi putauerunt, quod de dormitione somni
diceret. [Tunc ergo dixit eis Iesus manifestè: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos,
quia non erã ibi. Sed eamus ad eum.] Ergo inquit, quia putauerunt quod de dormitione som-
ni diceret, tunc dixit eis manifeste: Lazarus mortuus est. Hoc vtique manifestum est. Sed
quid est, quod ait, & gaudeo propter vos? Magna profecto, & nõ nisi rationabili pro causa sapi-
enti, maximè aũt filio Dei, summæ sapientiæ Dei, gaudendũ est. Causam aũt gaudij sui mox ipse
subiunxit dicẽs, quia nõ erã ibi. Quid enim domine si fuisses ibi? Si fuisses ibi, inquit, nõ tãta dare-
tur materia gloriæ Dei: precibus quippe amantium, & ploratibus eorum vrgerer hoc facere, vt
non moreretur, aut certe vt mortuum suscitarem anteq; sepeliretur. Nunc magnificentius glorifi
cabitur filius Dei, cũ cadauere sepulto, iãq; fœtente experimentũ dabitur, quod in hora nouissima
vere omnes, qui in monumentis sunt, procedent ad vocẽ eius. Præterea & hoc est potentia diui-
nitatis, quod illum mortuũ esse scio, qui non eram ibi. Hoc ego gaudeo, veruntamen nõ propter
Mat. 5. me, sed propter vos. Ego enim gloriam meam non quæro, sed quod vos doceo, dicens: Luceat
lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrẽ vestrũ qui in cœ
lis est, hoc ipse primus facio, prælucida vobis ostendens opera patris mei, vt videntes credatis,
& credentes salui sitis. Tunc, inquam, nõ erã ibi, sed nunc eamus ad eum. [Dixit autem Thomas
qui dicitur Didymus, ad cõdiscipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo.] Grandis profecto
timor discipulis erat, ne dum in vnum magistrum consurgeret, cunctas pariter Iudaicæ furo-
ris tempestas inuolueret. Sed postponentes (inquit Thomas) vitam nostram voluntati vel im-
perio domini & magistri nostri, eamus & nos, & si sic fieri necesse est, moriamur cum illo. Ergo
merito quidem collaudat eos, multa secum pericula perpessos, dicens eis secundum Lucã, instãte
Luc. 22. hora passionis: vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, veruntamen ali-
ter sentiebat possibilitatis eorũ cognitor, cum paulo ante dixerat: Si quis ambulauerit in die, non
offendit: quia lucem mundi huius videt: si autem ambulauerit in nocte offendit, quia lux non est
in eo. Nam quãdiu quidem cum illis esset, hic verus dies, scandalum passuri non erant, & vide-
bantur sibi posse mori cum illo: sed in illa tristitiæ nocte, id est, in passionis eius aduersitate, of-
fensuri erant, ita vt mallent fugere omnes, eo relicto, quam mori cum illo. [Venit itaque Iesus,
& inuenit eum quatuor dies habentem in monumento. Est autem Bethania iuxta Hierosoly-
mam quasi stadijs quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam vt cõ-
solarentur eas de fratre suo.] Cuncta hæc ad magnitudinem vel testimonium virtutis proficiũt,
quod inuenit eum iam quatuor dies in monumento habentem, quod locus Hierosolymæ vi-
cinus erat, ne frigida scilicet ad scribas & pharisæos fama de longinquo veniret, quod multi
ex Iudæis aderant, vt miraculo multi testes non deessent. Quid autem sibi vult, quatuor
Quatuor dies, quatuor tẽpora designãt dies, vel cur diuinæ rationi complacuit aduentum suum protelare magis in quartum quam in
quintum aut sextum diem? Videlicet quia in quatuor tempore suo, resurrectio mortuorum
perficienda est, cuius in testimonium, vt iam supra dictum est, Lazarus iste resuscitatus est. Pri-
mum tempus fuit ante legem, quo videlicet tempore, ita regnabat mors, vt nulla esset resurre-
ctionis spes. Secundum sub lege, quo tempore resurrectio iam promissa, atque à lege & pro-
phetis testificata. Tertium sub gratia, quo Christo primogenito mortuorum resurgente, mul-
tisque sanctorum corporibus illi conresurgentibus, resurrectionis nostræ fides peracta, & de-
dicata est. Quartum tandem ipsum erit tempus futuri seculi, cuius diluculo, apparente domi-
no iussu eius omnes resurgent mortui. Bene ergo dominus noster, cum sibi nunciatum fuisset,
quod Lazarus infirmaretur, mansit duos dies, vt in tertio proficiscens, quarto illuc perueni-
ret, quia tertio quidem tempore, scilicet ad dandam nobis resurrectionis gratiam descendit:
quarto autem ad sepulchra nostra imperiosa eius maiestas perueniet. [Martha ergo vt audi-
Duplex vita in Martha & Maria. uit: quia Iesus venit, occurrit illi. Maria autem domi sedebat.] Non minus dilectionis, sed
plus humilitatis in eo est, quod Martha domino occurrente, Maria domi sedebat. Con-
stat nanque ex alijs euangelicæ scripturæ locis, per duas sorores istas Martham & Mariam,
duas significatas esse vitas, actiuam scilicet & contemplatiuam, per Martham actiuam, & per
Luc. 10. Mariam contemplatiuam. Benè ergo ad tantum Euangelistam pertinuit, in tanto nego-
tio illud non omittere: quia domino Martha occurrente, Maria beneplacitum domini vo-

cantis

cantis expectans, humilis & quieta domi sedebat iuxta quod in alio euangelista, quodam tempore Martha satagente, Maria sedens secus pedes domini, audiebat verbum illius. Vita nanque contemplatiua quietior, actiua laboriosior est. Dixit ergo Martha ad Iesum: Domine, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus.] Non ausa est conqueri, cur non fuisset hic, vel cur non venisset mox, vt ipsi nunciatum est à dicentibus: Domine, ecce quem amas infirmatur, sed reuerentiam domino seruans, & dilectionem lædere cauens, tantum humili fide in confractione cordis omnipotentiam confitetur amantis. Nam sequitur. [Sed & nunc scio, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.] Non solum, inquit, illud scio, si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, sed & illud scio, quia nunc etiam postquam mortuus est, quodcunque popósceris à Deo, siue de isto, siue de quolibet alio, dabit tibi Deus. Quod vtique fas non est, scire vel dicere de vllo homine, nisi de solo vnigenito filio Dei, cuius omnia sunt quæcunque habet pater, cui non tanquam seruo particulare aliquod gratiæ suæ xenium dat, sed tanquam filio pater dat cuncta quæ habet, vniuersa quæcunque thesaurizare potest. [Dicit ei Iesus: Resurget frater tuus.] Parum anhelanti, & ad misericordiæ fontem in magna siti suspiranti, parum, inquam, dictum est. Non enim manifeste dictum est, quod parabatur, Hodie resurget frater tuus. Sed neque dictum est: In nouissimo die resurget frater tuus, vt communis consolatio commemorari videretur lugentibus, secundum illud quod ait Apostolus Thessalonicensibus scribens: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent. Ergo dubia soror, ad cognoscendam voluntatem miserantis festinans, & intendens proficiscitur. Nam sequitur. [Dicit ei Martha: Scio quia resurget in resurrectione, in nouissimo die.] Fides catholica est quam confitetur, vt per fortitudinem eius, magnum virtutis opus extorqueat ab illo, cui quodcunque popósceris, inquit, dabit tibi Deus. [Dicit ei Iesus: Ego sum resurrectio & vita.] Hoc vtique solum supererat ad perficiendam integritatem confessionis & fidei, vt confiteretur de ipsa resurrectione in nouissimo die, cuius virtus, cuius opus sit. Proinde præloquitur tanquam catechizator animæ bene audientis, vt totam fidem eius respondentis audiat, cui merito præter vniuersalem resurrectionem nunc quoque reducem vitam fratris indulgeat. Ego sum, inquit, resurrectio & vita. Resurrectio videlicet corporum, resurrectio autem simul & vita corporum pariter & animarum. Nam non nisi accipiendo me, nunc animæ à peccatorum suorum morte reuiuiscent, neque nisi iussu meo fiet in nouissimo die resurrectio corporum. De resurrectione animarum adhuc subiungitur. [Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, viuet. Et omnis qui viuit & credit in me, non morietur in æternum.] Duo dixit. Qui viuit, si crediderit, non morietur: qui mortuus est, credendo reuiuiscet. Quis mortuus est, nisi is maxime qui sine Deo est? Econtra quis viuit, nisi beatus ille cuius dominus Deus eius est? Scimus autem & confitemur, quia nos gentes sine Deo fuimus, econtra vero notus erat in Iudæa Deus. Igitur qui credit in me (inquit) etiam si mortuus fuerit, viuet: quia gentilis populus, quanquam mortuus, id est, à Deo alienus sit, credendo in me viuet, ea scilicet vita, quæ Deus est, & econtra Iudæus qui viuit ex eo, quod Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob Deus eius est, qui non est Deus mortuorum, sed viuorum, non morietur in æternum. Quid vero ille qui viuit & non credit? Vtique morietur non credendo, sicut econtra, qui mortuus fuerat, reuiuiscit credendo. [Credis hoc? Ait illi: Vtique domine. Ego credidi quia tu es Christus filius Dei, qui in hunc mundum venisti.] Sciebat ipse qui interrogabat, quia crederet hoc mulier ista, veruntamen quia fides mentis commendanda est testimonio vocis, Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, confessio fidelis animæ sonora digne exprimenda erat confessione. Et quid melius, quid dulcius resonat in auribus, & ore ecclesiæ catholicæ? Ego inquit credidi, quia tu es Christus filius Dei. Hæc apostolica beati Petri confessio est, addidit tamen hæc mulier dicens, Qui in hunc mundum venisti. Verè enim hic solus præ cunctis filiis hic vnigenitus Dei in hunc mundum venit, id est, non (sicut mentiti sunt hæretici, Cherinthus, & alij) de Maria existendi initium habuit, sed aliunde in hunc mundum, id est, de cœlo ad terram, de corde patris in vterum virginis venit. Merito ergo diligebat Iesus (vt supra dictum est) Martham & Mariam sororem eius, & Lazarum. Fidem nanque habebant, totius iustitiæ summam, per quam & Abraham pater noster iustificatus, & amicus Dei appellatus est, sine qua nulla anima dilectione Dei digna est. [Cum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.] Silentio, inquit, vocat sororem suam. Quare silentio, nisi propter Iudæos, qui multi (vt ante dictum est) venerant ad Martham & Mariam, vt consolarentur eas de fratre suo? Non enim ignorabant, quia nuper eum lapidare voluerant. Ne ergo irreuerentes inimici magistrum solitis pulsarent iniurijs, vel ne currentes impedimento essent sibi cupientibus eius colloquio frui, silentio sororem suam vocauit. [Illa autem vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. Nondum enim venerat Iesus in castellum, sed erat adhuc in illo loco, vbi occurrit ei Martha. Iudæi ergo qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, videntes Mariam, quia cito surrexit, & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia va-

Quodcunque poposceris à deo. Ioan. 17

1. Thes. 4

Ego sum resurrectio & vita.

Mat. 22

Rom. 10

Mat. 16.

Qui in hunc mundum venisti.

dit ad monumentum, vt ploret ibi.] Hæc idcirco ad Euangelistam narrare pertinuit, vt videamus quæ causa fecerit, vt plures ibi essent, quando Lazarus resuscitatus est, & tam grande miraculum quatriduani mortui resurgentis testes plurimos inueniret. Interea prætereundum non est, maiorem circa Mariam, quam circa Martham consolantium esse diligentiam. Nam quando Martha surrexit, vt domino occurreret, non secuti sunt Iudæi: quando vero Maria exiuit, vocante Martha, non Martham vocantem, sed Mariam solam sunt secuti dicentes: Quia vadit ad monumentum, vt ploret ibi: Cur hoc, nisi quia Maria tenero magis affectu fratrem diligebat, & plus diligens amplius dolebat? Non ergo mirum, quod accedēte gratia spiritus sancti, & cum hac naturali pietate superno munere coniuncto, dominum Iesum tanto amore dilexit, quem & plorans ad monumentum, prima omnium mortalium videre, & apostolis æternam consolationem nunciare digna extitit. Sequitur. [Maria ergo cum venisset, vbi erat Iesus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine, si fuisses hic, non fuisset mortuus frater meus.] Eandem quam latius verbis Martha perorauit fidem Christi filij Dei, Maria citius adorando expressit. Cecidit enim ad pedes eius, dolore fratris pariter & amore Christi saucia, breuiterque locuta: Domine si fuisses hic, frater meus non esset mortuus, lingua cōticuit, cætera lachrymis vberius peregit. [Iesus ergo videns eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, fremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit: Vbi posuistis eum?]

Cur magis secuti erant Iudæi circa Mariam quam circa Marthā.

Quid sibi vult hic fremitus fortissimi filij Dei? Hæc turbatio mortalis & infirmi eiusdem filij hominis? Etenim quòd fremit, diuinæ fortitudinis, & fortissimæ diuinitatis est: quod autem eodem fremitu suo turbatus est, humanæ infirmitatis est. Turbauit inquit seipsum. Quis enim alius nisi ipse turbaret ipsum? Sed quare turbauit, aut quid intendens fremuit, & sic seipsum turbauit? Magna & cum timore consideranda res, hoc fremitu & ista turbatione præsignata est. Respiciamus quid post hoc, vel maxime post hoc miraculum factum sit, scilicet propter hoc, quod Lazarum resuscitauit. Deniq; propter hoc signum pontifices & pharisæi intolerabiliter consummata inuidia permoti, collegerunt concilium, & ab illo die cogitauerunt, vt interficerent eum. In ipsa autem eius interfectione, humana quidem infirmitas turbata est valde, sed diuina fortitudo comminans morti sempiternæ, tanquam leo rugiens & fremens ad prædā ascendit, & infernum spoliauit. Igitur quia per occasionem huius miraculi illud futurum erat, fremuit spiritu, & turbauit seipsum Christus, Dei virtus, & Dei sapientia, cuius dicta quædā opera, cuius quodammodo verba facta sunt: Et vbi inquit posuistis eum? Non vt sciat interrogat, sed vt præsentes omnes ad expectationem gloriæ Dei, vel glorificationis filij Dei magis attentos faciat. [Dicunt ei: Domine veni, & vide. Et lachrymatus est Iesus.] Vsque ad lachrymas quoque vera dolentibus condescendit humanitas, & eidem, quē vt Deus suscitaturus erat pias vt homo, ante impendit lachrymas: fortassis non tam pro eo quod mortuus erat, quā pro eo quod propter ædificandam viuentium fidem reuocari illum oportebat, ad tolerandas rursus huius vitæ miserias. [Dixerunt ergo Iudæi: Ecce quomodo amabat eū? Quidam autē dixerunt ex ipsis: Non potuit hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur?] Qui potuit (inquiunt) quod maius est, non potuit facere quod minus est? Minus quippe fuisset languentē sanare, quod nonnunquam factum est, quam cæci nati oculos aperire, quod à seculo nunquā auditū est. Illic reuocatur sanitas, quæ quondam affuerat: hic lumen infunditur, quod nunquam infulserat. [Iesus ergo rursus fremens in seipso, venit ad monumentum.] Rursus (inquit) fremuit Iesus. Nam & paulo ante dixit: Quia fremuit spiritu. Veruntamen non parua distantia est, quod ibi cum dixisset: Fremuit spiritu, protinus addidit: Et turbauit seipsum. Quis tam diligentem mysteriorum obseruationem pensare sufficiat? Etenim cum primo fremuit spiritu fortitudinis suæ dominus Iesus, id est, quando infernum debellaturus intrauit, vera mortis passione turbatus. Quando autem fremet iterum, scilicet veniens ad iudicandum, non turbabitur, quia iam impassibilis est, & mors illi vltra non dominabitur: Tunc vociferabitur & clamabit, & magno fremitu super inimicos suos confortabitur. Illo, inquam, fremitu suo mouebit virtutes cœlorum, rumpet somnum mortuorum, rapiet ad se in nubes agmina virorum, quos vnus idemque terror validæ tempestatis occidet, & eodem momento rursus excitans, viuere faciet. Rectè igitur iterum fremuit in seipso, non tamen iterum turbauit seipsum, & venit ad monumentum. [Erat autem spelunca, & lapis superpositus erat ei. Ait Iesus: Tollite lapidem.] Fremente Iesu, & terribiliter in illo suo secundo aduentu, quando veniet viuos &, mortuos iudicaturus, non egebunt mortui iacentes in sepulchris, vt monumenta sibi egressuris, viuentium hominum, siue angelorum ministerio aperiantur: Nam eodem fremitu illius non solum sepulchra patefiant, sed & cœlum, & cœli cœlorum contremiscent. Et quidem poterat itidem fremendo nunc terræmotum facere, quamuis adhuc mortalis Christus, sed oportebat, vt cum suauitate & mora fides præsentium ad spectaculum gloriæ Dei aduocarentur. Necdum enim sciebant quid facere vellet, quia nec eis dixerat manifeste, quod illum resuscitare intenderet. Præterea cum per homines lapis ille tolli posset, sine causa videretur actum, si diuina

Fremit⁹ filij Dei. Turbatio filij hoīs.

Gen. 49

1. Cor. 1.

Rom. 6.

Mar. 24 Luc. 21.

1. Thes. 4

Cur tolli iussit lapidem

uina virtute loco illum propelleret. Vt ergo nihil curiose fieret, simulque sciens & prudens fides præsentium gloriam Dei præcurreret, tollite, inquit, lapidem. [Dicit ei Martha, soror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet, quatriduanus enim est.] Quare non contentus est Euangelista dixisse: dicit ei Martha, sed addidit, soror eius qui mortuus fuerat? Videlicet vt omnes auditores huius gloriæ Dei, non dubium arbitrentur, quod mortuus iste quatriduanus fuerat. Dixit enim non quiuis, sed Martha, neque alia mulier æquiuoca, sed Martha eadem, quæ iam sæpe nominata est soror eius qui mortuus fuerat, videlicet quæ vulnerata mente, & ideo vigilante nec dormitare valente memoria, funereos fratris sui dies nescire non poterit. Dixit, inquam, hæc: domine, iam fœtet, quatriduanus enim est. Ac si diceret: Domine, cur lapidem tolli iubes? Vt videas amicum saltem mortuum, an vt miseris sororibus viuum reddas illum? Si illud intendis facere potes: scio namque, sicut iam dixi, quia quæcunque poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Si autem tantummodo vt videas, dico tibi, iam fœtet, quatriduanus enim est, & idcirco visui iam idoneus non est. [Dicit ei Iesus: Nonne dixi tibi, quia si credideris, videbis gloriam Dei?] Quando, inquit, misisti ad me, dicens: domine, ecce quem amas infirmatur. Nonne dixi tibi, quia infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per * eam? Quam putas me promisisse gloriam Dei, nisi inauditam hactenus resuscitationem quatriduani? Tantummodo crede, & hanc videbis gloriam Dei. [Tulerunt ergo lapidem. Iesus autem eleuatis sursum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autẽ sciebam, quia semper me audis. Sed propter populum qui circumstat dixi, vt credant, quia tu me misisti.] Vos o Iudæi, quoniam huic spectaculo deesse, vel hoc opus abscondere non potestis, totus orbis conuenit. Dixistis de hoc homine, blasphemat, eo quod dixerit, filius Dei sum. Nunquid blasphemia siue mendacium suscitare solet mortuum quatriduanum, & non potius viuentes deducere in infernum? Dathan quippe & Abiron per superbiam viui ad inferos descenderunt. Saul quoq; cum esset Christus domini, superbiendo meruit dæmonio mancipari. Semper enim Deus superbis resistit. Ecce autem hic, vt faciat opus, quod nemo facere possit, nisi Deus, patrem suum vocat dominum, confitetur se esse Dei filium. Igitur, aut nihil diuinum cum hac promissione hic efficiet, aut vos impij estis veri filij Dei negatores. Sed iam ipsa verba contemplemur, quæ subsequenter mox opere confirmata sunt: Pater inquit. Diligenter perpende quod palam patrem dixerit, & hoc opus in nomine patris, id est, ad confirmandum, quod deus pater suus sit, facere velit. Gratias ago tibi, quoniam audisti me. Quomodo, inquis, patri gratias agis, si non gratia vel adoptione, sed natura filius est? Gratias namque agere gratuiti beneficij est memorem esse. Sed non exultet hæreticus. Sequitur enim: Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum qui circunstat, dixi, vt credant quia tu me misisti. Idcirco inquit, gratias ago, vt te testificante per subsequens opus, me tibi gratum, & beneplacitum esse, cognoscat & credat populus qui circumstat, quod non iniuriose, sed gratiose dixerim superius, ego & pater vnum sumus. Non ago gratias, quod tuus meruerim esse filius, sed quod hoc ipsum nescientibus notum fieri volueris hominibus, vt ipsi salui sint, iuxta quod alibi: Confiteor tibi pater, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Semper inquit audis me, id est, non in tempore vel hora, sicut participes meos, iustos homines, quorum in nullo manet spiritus gratiæ, quorum nullus sicut potestatem habens, sed sicut donum accipiens, operatur opus gloriæ suæ. Nulli enim semper adest manifestatio spiritus ad vtilitatem, nec semper se audiri vel semper sibi adesse sensit virtutem. Igitur singulariter sum ego, in eo, quod semper me audis. Hoc sciebam & non propter me, sed propter populum qui circunstat, opus erat, vt hoc dicerem gratias agens. [Hæc cum dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et statim prodijt qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata.] Ecce nunc Iudæi, si verbis non creditis, operibus credite, vt cognoscatis, inquit, & credatis, quia in me est pater & ego in patre. Hoc dudum verbis dixit, & vos illum lapidare voluistis, nunc operibus astruit, & paulo post eum crucifigetis. Magna, inquit, voce clamauit. Rectè magna voce clamauit, vt Lazarus foras veniret: magna quippe cœlorum fragore, magna cœlestium virtutum commotione, dormientes in sepulchris concutiet. Nam Deus noster (inquit Psalmista) manifeste veniet, Deus noster & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Aduocabit cœlum deorsum, & terram discernere populum suum. Magna ergo voce opportune in hac significatione vsus est.

Et prodijt, inquit, qui fuerat mortuus. Quali autem prodijt habitu? Ligatus, ait, pedes & manus institis, & facies eius sudario erat ligata. Mira res: Sic enim ligatus, nec pedibus ambulare, nec saltem manibus reptare, sed nec oculis, quo prodiret, potuit videre. Quid ergo nobis euangelista hac prodeuntis descriptione innuit, nisi magnam fuisse fortitudinem vocis vel clamoris, qui mortuum ligatum ad viuos excussit, & excutiendo de mortuo viuum fecit? Quod si magnũ & incõprehensibile est, quantum erit illud, cuius hoc præconium est? Quomodo exilient mortui de sepulchris ad rugitum vel fremitum leonis immortaliter regnantis, si ita nunc

[Margin notes: * eum — Ioan. 10 — Num. 16 — 1. Reg. 15. — Iaco. 4. — Cur gratias agebat patri Christus. — Mat. 11. — Ioan. 10 — Cur magna voce clamauit. — Psal. 49]

exilijt iste ad balatum agni lanistarum manibus & cultro appropinquantis? Ergo lapidibus
Ioan. 5. tantum, non etiam filiis Abrahæ incredibile est quod dixit hic filius Dei omnipotens, quia omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius & procedent. [Dicit ei Iesus: Soluite eum & sinite abire.] Sine dubio plus miraculi habet imperium vocantis, in eo quod ligatus pedes & manus institis, & facie sudario ligata prodiit, quam si solutis pedibus vel manibus atque patentibus erepsisset oculis. Notandum vero quod cum item, saltem postquam prodijt, imperio suo dominus noster pedum vel manuum eius vincula rumpere, sudariumque, imo & lapidem, quem tolli iusserat, inuentum, potuisset excutere & tunc maluit dicere, tollite lapidem & nunc soluite eum, & sinite abire. Cur enim in huiusmodi, verbum virtutis Dei suum faceret miraculum, cum per præsentium hominum possent fieri ministerium? Procul à sapiente & natura eius omnipotentia omnis curiositas. Decet nanque vt in his tantum fortitudinem suam visibiter exhibeat, in quibus operari humana non valet infirmitas. Hoc seruis quoque eius prudenter & discrete obseruandum est, vt ibi tantum diuinā præstolētur potentiā, vbi humanā constat deficere industriam. Alioquin contra illud facere videbuntur præceptum, non tentabis dominū Deū tuū.

Mystica expositio huius miraculi. Spectatis igitur in hoc Lazaro & sorore eius Maria, duobus secundum geminam resurrectionem filij Dei operibus: etenim in illa anima (vt iam dictum est) hic in corpore est suscitatus, nunc demum eorundem operum similitudinem mysticam breuiter attingamus. Huic mortuo quatriduano, qui iam fœtens suscitatus est, similis est peccatrix: nam anima vita sua (quæ Deus est) miserabiliter defraudata, videlicet qualis fuerat quondam hæc ipsa, de qua iam dictum est, soror eiusdem Lazari Maria. Qualis enim illa fuerat? Vtique peccatrix, non occulta, sed male diffamata, & per ipsam infamiam suam iam fœtens, & quasi sepulchro malæ cōsuetudinis obruta. Etenim fœmina peccatrix, magis quam vir in eiusmodi peccato fœtere hominibus consue-
Luc. 7. uit. Ergo peccator quiuis, iam pro mala consuetudine infamis, Lazaro comparatur quatridua-
Matt. 9. no iamque fœtenti. Et quidem iuuenis quoque, qui efferebatur per portam ciuitatis, puella etiam quam adhuc in domo iacentem idem dominus suscitauit, mortem significat animæ peccatricis, sed in singulis diuersi figurantur peccatorum modi. Puella nanque mortua in domo iacens, anima est quæ conscientia mali desiderij suffocata, nondum tamen per operis consummationem publicata. Iuuenis autem, qui per portam ciuitatis efferebatur, peccator est, qui desiderio malo præuentus, vsque ad exteriores quoque peruenit iniquitatis effectus. At vero qui opera peccati iam in consuetudinem vertit, famamque perdidit, Lazaro, vt iam dictum est, similis est quatriduano, iamque fœtenti. Talis peccator cum in ecclesia fœtere cœperit, merito tota in luctum conuertitur hospitalis domus Christi. Omnis ordo lamentatur, & pro tali fratre orat Christum, siue illorum qui actiuæ, siue illorum qui contemplatiuæ vitæ dediti sunt. Hi qui in actiua vita positi, animarum curam gerunt, prius solicitantur, post & ad eos quoque qui in contemplatiua latent, cura hæc & fatigatio perfertur. Benè ergo prius Martha, deinde pro
Psal. 118. fratre suo dominum, plorando ambit Maria. Cum itaque ad huiusmodi peccatorē gratia Dei reuertitur, mortuus pedes & manus ligatus inuenitur, quia funibus peccatorum suorū circundatus sub lapide clausus, id est, sub lege reus tenetur. Clamat Iesus voce magna, veni foras, quia non nisi magno terrore aspirantis Dei, & de futuro iudicio comminantis exterritus, male securus peccator ad cor suum reducitur. Statim prodit, id est, reatum suum confitetur, & quia iam viuit, soluite illum, inquit Iesus. Dixit enim: Quæcunque alligaueritis super terrā, erunt ligata & in cœlis, & quæcunque solueritis super terram, soluta erunt & in cœlo. Cauendū autem est eis, quorum
Caute vti oportet potestate clauium. hoc officium, vel potestas est, ne hunc modum prætereant, id est, ne ligent, nisi mortuum, neque soluant, nisi voce confessionis significante redanuum eundem esse de sepulchro productū. Nam si pro arbitrio vel animo suo illum viuentem ligent, hunc aūt mortuū soluant, videlicet condēnantes iustum, & iustificantes impium: ipsi illa non sua, sed Christi potestate se priuant: & viuētem quidem ligando, sic mortificare nequeunt, mortuum aūt soluendo, non solum non viuificant, verumetiam fœtorem, cunctorum naribus ingerunt. Sequitur. [Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecit Iesus, crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus.] Melius quidem illi fecerunt qui crediderunt, sed dilatandæ gloriæ Dei delatores illi amplius profecerunt. Foras enim rem gestā illis testibus certam efferentibus. Zelus apprehendit populum ineruditum, eisque ardentibus,
Mat. 21. & magno flatu inuidiæ suæ ventilantibus magnitudinem miraculi, latius gloriæ filii Dei flamma reluxit. Nam propter hoc maxime signum, exierunt postmodum turbæ obuiam illi cum
Psal. 25. ramis palmarum, clamantes, osanna filio Dauid. Dixerunt (inquit) quæ fecit Iesus, & pro superioribus miraculis satis zelantibus rem nouam narrantes, quasi oleum camino adiece-
Concilium malignantiū. runt. [Collegerunt ergo pontifices & pharisæi consilium & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?] Istud est consilium vanitatis, cum quo Psalmista non sedit, hæc illa ecclesia malignantium, ad quam neque lex, neque prophetarū quisquā introiuit. Si enim introissent, si ab illo consilio vel ecclesia maligna consulti fuissent, quid responderent dicentibus

illis

illis : Quid facimus, quia hic homo multa signa facit,quid, inquam, responderent senatoribus
peccati,& iudicibus iniquitatis, nisi audite eum,credite in eum ? Si enim super isto consulerent
Moysen,ex ipso audirent:Si creditis mihi, credite & huic,sicut ipse dominus : Si crederetis Moy- Deut. 18
si,crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit. At illi credere nolebant, & nequaquam Iohan. 5
consultando veritatem agnoscere,sed veritati resistere quærebant. Igitur de voluntate scriptu
rarum,sine quibus legitimum non est concilium,omnino tacuerunt,& quid mallent significan-
tes,ita protinus proposuerunt : [Si dimittimus eum sic,omnes credent in eum,& venient Roma
ni,& tollent locum nostrum,& gentem.] Quod est dicere:Consultantibus nobis,si hæc senten-
tia placuerit,vt sic dimittamus hominem talem,signa tam multa facientem, omnes credent in Prætex-
eum,credent esse Christum,credent eum esse regem suum. Nos autem regem Cæsarem habe- tus sanę
mus,& sub Romano imperio iamdudum tributarii facti, parua nimis huic Pontio Pilato præ- cõsulta-
sidi delegata prouinciola sumus. Iudæa namq; non tam prouincia, quàm Syriæ prouinciæ tionis.
quædam non magna pars est. Si ergo quisquam apud nos,præter Cæsarem rex nominatus fue
rit,vindices Romani venient,& tollent nostrum & locum & gentem.Quid igitur facimus?Num
vnum hominem dimittimus,vt omnes pereamus? An certe quod satius est, vnum hominem
perdimus,vt noster locus & tota gens conseruetur?Quem putarent tali causa proposita posse
ipsorum intentionem repræhendere,vel illum vnum hominem auderet defendere? De com-
muni salute gentis totius consultabatur,de seruanda Romani imperii fidelitate consilium quę-
rebatur. Ergo hunc hominem interficere apud tribunalia quidem Cæsaris videbatur fore tutũ,
apud iudicem populi fingebatur esse necessarium. Sic intenderunt arcum conuentus ille mali- Psal. 63.
gnantium,& multitudo operantium iniquitatem, sic , inquam , intenderunt arcum rem ama-
ram,sic firmauerunt sibi sermonem nequam. Sub hac occasione timoris,vel fidelitatis Roma-
ni imperii absconderunt laqueos, & dixerunt : Quis videbit eos? Concedatur eis pauor iste,
quoniam Dominus deus pauor siue terror illorum non est : concedatur, inquam , ipso Domino Hiere.7.
deo nostro permittente illis,dum per Hieremiam prophetam dicit:Paueant illi,& non paueam
ego.Induc super eos diem afflictionis,& duplici contritione contere eos Domine deus meus. Pa-
ueant,inquam,illi vnam contritionem.s.illam,ne forte veniant Romani,& tollant eorum & lo
cum,& gentem,& duplicem contritionem incurrant,videlicet, vt & Romani venientes,tollant
eorum locum & gentem,& maligni spiritus aduolantes,tollant animas, & corpora quoq; in ge
hennam semper vrentem. Prudentem vt sibi visum est deliberantium propositionẽ audiuimus,
nunc iam inuentionem vtilitatis auscultemus. Sequitur:[Vnus aũt ex ipsis Caiphas nomine,cũ
esset Pontifex anni illius,dixit eis: Vos nescitis quicq̃,neq; cogitatis,quia expedit vobis, vt vnus Spiritus
moriatur homo pro populo,& non tota gens pereat.]Oratiunculam magnæ veritatis significa mẽdacii
tiuam,spiritus mendacii per os huius Caiphæ sibimet vsurpauit,vt quod confiteretur euangeli- in Cai-
ca fides in veritate,hoc idem æquiuoce sonaret, per os nescientis, & contra omnem veritatẽ ni- pha.
tentis homicidæ.Quod Euangelista ipse admirans,continuo subiungit.[Hoc autem à semetipso
non dixit,sed cum esset Pontifex anni illius, prophetauit, quòd Iesus moriturus esset pro gente
& non tantum pro gente,sed vt filios Dei,qui erant dispersi, congregaret in vnum.] Magnum
spectaculum huius anniui Pontificis,qui redempto pontificatu vnius anni,vere vt fur & latro in
ouile ascendit, & nunc ipsum pastorem ouium mactare intendit , vt furta sua licentius agere
possit . Hoc,inquit,à semetipso non dixit. Quid est à semetipso non dixit , nisi hoc verbum de
corde suo non adinuenit? Nam reuera antequam Caiphas fieret,factum est hoc verbum,vt Ie-
sus moreretur pro gente,& factum est vtiq; ad sanctos Prophetas,imo & erat antequam fierent Gene. 1.
Prophetæ,antequam fieret Abraham,sed & anteq̃ formaretur Adam. Erat quippe iam in bene Caiphas
placito Dei dicentis:Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.Iam tunc erat erat vt
hoc verbum , vt Iesus moreretur pro gente. Hoc ergo Caiphas à semetipso non dixit. Sed grande
quid?Cum esset Pontifex anni illius,prophetauit. Potest exempli gratia sic dici.Cum esset cym cymbalũ
balum magnum,clare tinniuit,quia videlicet virtutẽ loquelæ suæ non magis aduertit,q̃ tinnitũ tiniens.
suum cymbalũ sentit. Illud enim omnino nõ sentit,quod sentimus nos homines,audito hoc soni-
tu tintinnabuli.s.quod verè expediret, vt sic vnus & singularis homo,sanctus sanctorũ,& sol iu-
stus,Iesus Christus moreretur pro gente,& non tantum pro gente Abrahæ,sed & pro cũctis præ-
destinatis ab origine mundi, filiis Dei , foris extra paradisum originalem , in quatuor mundi
partes dispersis, & iamiam de massa generis humani , vsque ad vltimum electum recolligendis. Ecclesia
Igitur mendacium quidẽ sensit,quod nihil est,scilicet quod idcirco Iesum mori vtile esset,ne pro- rapuit
pter hoc ipsum nominatum regem Christum, iratis vindictam facientibus Romanis , gens illa verbum
periret, sed rei veritatem , quæ iam dicta est , nec sensit , nec à semetipso dixit, sed impellente veritatis
manu Dei cor stultum , quomodo voluit clare & longe audibilem tinnitum reddidit.Itaq; quo- ab ore
niam hoc à semetipso non dixit, sed verum prophetauit, rectè sanctus Euangelista , imo & tota illius.
Christi ecclesia, verbum rapuit de ore illius mali prophetæ , & indigni pontificis : De ore (in-
quam) illius polluto , & mendacibus labiis rapuit hoc verbum veritatis,& dicit : Vos nescitis

quicquam. Vos, inquam, impii homicidæ, insipientes & maligni thesaurizatores mortis quos
Saple. 1. malitia excæcauit, nescitis sacramenta Dei, neq; cogitatis, quia expedit vnum hominem mori
pro gente, & non tantū pro electa patriarcharum vel prophetarum gente, sed & vt filios Dei
de cunctis gentibus, qui dispersi erant, & longe disiecti, nomen Domini non audierant, congre-
geret in vnum, in vnum populum, in vnam ecclesiam, in vnum corpus suum. Hoc nescitis, neque
Matth. 8 cogitatis vos. Sed nec ipsæ vulpes, quæ in vobis foueas habēt, neq; volucres cœli, quę in vo-
bis nidificant, vulpes, inquam, & volucres, scilicet maligni spiritus, quos in cordibus & conuen-
1. Tim. 3 ticulis vestris confouetis, neq; per astutiam, neq; per agilitatem suam comprehendere potuerūt
hoc magnum pietatis sacramentum, quod per mortem suam filius Dei fratres suos dispersos cō-
gregaturus esset in vnum. Nescitis ergo istud, neq; cogitatis. Etenim istud consilium Dei, sanctis
patribus & prophetis reuelatum, vos scite indigni estis. Sequitur. [Ab illo ergo die cogitauerūt
interficere eum.] Ergo inquit quia conspirationem suam, quasi rationabiliter authoritate conci
lii confirmauerant, ab illo die præfinito concilio cogitauerunt vt eum, quem antea lapidare vo
luerant per turbam & tumultum, nunc interficerent quasi per iudicii ordinem legitimum. [Ie-
curChristus ad tē pus abiit & secessit in Effrem. sus ergo non ambulabat palam apud Iudæos, sed abiit in regionem, iuxta desertum, in ciuita-
tem quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum discipulis suis.] Non metu occasus sui verus iste
Sol in nube se abscondit, non palam ambulando apud Iudæos, præsertim cum postmodum
ad eundem occasum suum tam rutilo aspectu peruenerit, vt claritatem gloriæ eius inuidorum
ferre non possent oculi: sed hoc & iam facto & vtilia fidelibus suis præmittit exempla, & diui-
na more suo signat mysteria. Hoc enim eius exemplo, licet eius discipulis humiliter declinare
instantiam persecutionis, & itidem mystice datur intelligi, quòd Iudæis iam debeat domus sua
deserta relinqui. Abeundo namq; in regionem iuxta desertum, & ibi morando cum disci-
pulis suis, per desertum innuit desertionem Iudæorum, per ipsam regionem, quæ est iuxta de
sertum, electam habitationem gentium, apud quas mansurus erat, in ciuitate Effrem, id est,
in ecclesia faciente fructum multiplicem. Effrem quippe interpretatur frugifer siue crescens.
[Proximum autem erat Pascha Iudæorum, & ascenderunt multi Hierosolymam de regione an
te Pascha, vt sanctificarent seipsos.] Iam non palam, inquit, ambulabat Iesus apud Iudæos,
sed non diu delituit. Proximum enim erat Pascha Iudæorum, quod tempus suum esse nouerat
quo pati cupiebat, quod desiderabat, sicut testatur ipse: Desiderio, inquiens, desideraui hoc Pa-
Luc. 22. scha manducare vobiscum antequam patiar. Porro, Iudæorum hoc Pascha fuit vltimum.
Quicquid enim ex tunc Iudæi sanctificant, pollutum est: quicquid benedicunt sacerdotes eo-
rum, maledictum est: Deus enim benedictionibus eorum maledicit, sicut per Prophetam præ-
Mala. 2. dixit: Et extunc stercus solennitatū ipsorum super vultus eorum proiecit. Vt sanctificarent, in-
quit, seipsos, ascenderunt ante Pascha. Sanctificatio Iudæorum tota in cibis & in potibus, & va-
riis baptismatibus, & iustitiis carnis, ante Pascha solenniter agebatur, id est, ab initio mensis pri-
Matt. 7. mi, cuius die decimaquarta ad vesperam sacer agnus immolabatur, & ex lege præceptum erat,
Exod. 12 vt immundus ex eo nō vesceretur. [Quærebant ergo Iesum, & colloquebātur ad inuicem, in
templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum?] Ecce crudelis hyæna, hære-
ditatis illius habitatrix, in qua Deus quondam habitauit, quomodo sitit, quomodo anhelat, &
linguam eiicit, festinans & impatienter iuiens effundere sanguinem Christi. Nondum venerat
dies festus, & iam insidiantes in illa spelunca sua, in illa domo patris, quam fecerant speluncam
Matt. 21. latronum, cum deberet esse domus orationis, dicebant: Quid putatis quia non venit ad di-
Ioan. 2. em festum? Videlicet, quia primus non venerat, vel inter primos, qui (vt prædictum est) ascen
debant Hierosolymam, vt sanctificarent seipsos, male soliciti, & propositum timentes perdere
Christus vt agnus paschalis, decima die mēsis intrauit. homicidium: Quid putatis, inquiunt, quia non venit ad diem festum? O impii, quid pu-
taremus, nisi quia iste est agnus paschalis, & decimus dies mensis huius nondum aduenit? Non
enim iubet lex, vt festo die neomeniæ cum clangore tubarum, sed vt decima die mensis tollatur
agnus, qui immolandus est in domo filiorum Israel. Iccirco ergo non iam venit ad diem fe-
stum, quia tempus expectat, & diem suum legitimum, vt legitima, id est, decima die mensis do-
mum filiorum Israel, id est, templum Dei, paschalis agnus introeat, & extunc circa illud salu-
bria doctrinæ cœlestis pabula, circa vel intra eiusdem templi viridarium, suis auditoribus diui-
dat, vobis nihil audentibus, neq; cultrum vestrum iniicere valentibus, donec quartadecima di-
es veniat, cuius ad vesperam se ipse immolaturus est suis manibus, & tunc demum à se vobis ò
cruenti lanistæ trucidari permittet. Tunc illum suscipietis, sicut leo paratus ad prædam, & sicut
Psal. 16. catulus leonis habitans in abditis. Tam malam intentionem vestram Euangelista significans ita
subiungit. [Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, in-
dicet, vt apprehendant eum.] Non, inquit, bene quærebant eum, neq; pro bono festinabant vi-
dere venientem ad diem festum, sed quia pontifices & pharisæi dederant mādatum, vt si quis co-
gnouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eū. Soliciti erant, ne forte propter hoc ipsum non ve-
niret ad diem festum. Ergo intētus quisq; erat, illorum habiturus gratiam, cum indicasset illū,
quippe

quippe cum & precium date prompti essent, quod & discipulo eius dederunt Indicanti, quando
vel in quo loco sine turbis possent comprehendere illum. [Iesus ergo ante sex dies paschæ ve- Mat. 26.
nit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit. Ergo inquit, quia tale principes & CAP. XII.
pharisæi mandatum dederant, Iesus non ante quatuordecim aut duodecim, sed tardius, id est, ante sex
ante sex dies Paschæ, venit in viciniam Hierosolymæ, scilicet in Bethaniam, hoc exemplo præ- dies pa-
signans, ne quis persecutoribus se ingerat, antequam diuina illum gratia vocet, cum ipse tem- schæ, id
pus illud vel diem obseruare curauerit, qui per scripturas olim præordinatus est. Sextus namq; est, nono
dies ante quartamdecimam mensis, cuius in vespera agnus immolandus erat, nonus dies eiusdẽ die men
mensis est. Cum ergo nono die mensis in Bethaniam venit, & sicut paulo post sequitur, qui in cra- sis.
stinum, qui profecto decimus dies mensis est, ciuitatem Hierusalem ingreditur, plane in hoc quo
que legem, quæ de agno paschali scripta est, hic verus agnus Dei sustinere probatur: Venit, in-
quit Bethaniam, vbi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitauit, videlicet in crastinum (vt dictũ
est) sanctam ciuitatem ingressurus. [Fecerunt autem ei cœnam ibi, & Martha ministrabat, La-
zarus vero vnus erat ex recumbentibus, Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici, præ
tiosi, & vnxit pedes Iesu, & extersit capillis suis, & domus impleta est ex odore vnguẽti.] Cœnã
hanc in domo Simonis quondam leprosi factam esse, ex Matthæo & Marco manifeste habe- Mat. 26 Mar. 14
mus. Secundum Lucam quoque domus illa eiusdem Simonis est, in qua primum hæc eadem Lucæ 7.
Maria peccatrix, eadem, inquã, sicut à diligentioribus tractatoribus veraciter assertũ est, à Do-
mino suscepta, lachrymis lauit pedes eius, & multa illi peccata dimissa sunt, quia dilexit mul-
tum. Vnde ergo est, quòd tot viris præsentibus, in domo alterius, mulier Martha ministra-
bat? Illud nempe non esset mirum, si in domo sua ministraret sicut tunc, quando intrauit ipse
Iesus in quoddam castellum, & hæc eadem mulier excepit illum in domum suam, & satagebat Lucæ 10
circa frequens ministerium. Verum quacunq; necessitate Martha Simoni coniuncta fuerat, vt in
domo eius ministraret, quoniam scriptura tacet, nos iam in hac cœna diligentius specule-
mur ea, quæ Domino nostro exhibita sunt, sancta & mystica magnæ pietatis ministeria. Fe-
cerunt, inquit, ei cœnam ibi. Domus (vt prædictum est) Simonis est, Martha ministrat, Laza-
rus vnus est ex recumbentibus, Maria pretiosum super caput & pedes Domini effudit vnguen-
tum. Nam hoc loco hic quum Euangelista super pedes effusum vnguentum narrat, Matthæus
& Marcus super caput quoq; eius effusum esse non tacent. Vberius ergo nunc instante pas-
sione Domini, in hac cœna sanctæ ecclesiæ obsequium præsignatum est, quàm tunc cum in do- Maria
mo eiusdem Simonis hæc eadem Maria peccatrix, ab eodem Domino nostro suscepta est. Tunc vt pecca
enim super conuiuantes illam Pharisæi domum famosa peccatrix ingressa, & murmurante illo trix gen
dignam pœnitentiam offerendo iustificata, conuersionem gentilitatis præfigurabat. Hæc genti tilitatẽ
litas enim post ascensionem Domini, ad diuitias Iudæorum, ex quibus salus est, veniens, & ad præfigu
magnum conuiuium scripturarum iniussa prorumpẽs, quæ fuerat meretrix, id est, pluribus diis, rabat. Ioha. 4.
quasi multis prostituta viris, retro secus pedes Domini accubuit, quia videlicet eius, quem se-
cundum carnem non nouerat, vestigiis adhæsit, flens & erroris pristini pœnitentiam agens, Act. 11.
murmurantibus eis, qui ex circuncisione erant, eo quòd gentiles gratia Christi indignos iudica-
rent. Nunc autem mulier eadem iam iustificata, simul cum Martha sorore sua vnã eandemq;
Christi ecclesiam significat, quæ diuersis vtriusq; actus, scilicet & contemplatiuæ vitæ obsequiis
eidem Domino in Bethania, id est, in domo obedientiæ ministrat, Lazarus verò qui fuerat mor-
tuus, quem suscitauit Iesus, vnus est ex recumbentibus: quia profecto sine fide resurrectionis, in quid de
nullo ordine ecclesiæ Christo ministratur. Domus autem ipsa Simonis est leprosi, quia vide- signat
licet Iudæorum, inquit Apostolus, adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & domus
obsequium, & promissa, & eorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, nos autẽ. s. eccle Simõis. Rom. 9.
sia de gentibus, eramus quondam sine Christo, alienati à conuersione Israel, hospites testamen- Soph. 2.
torum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Cum ergo admissi sumus, vt
iam non simus hospites & aduenæ, sed sumus ciues sanctorum & domestici Dei, profecto in do-
mo pharisaica, gentium ecclesia Christo deseruit, licet inuiderit synagoga, & detraxerit pœniten
tiam agenti. Facta igitur cœna, Martha ministrat, & Maria vnguentum super Dominũ effu-
dit, quod ipsum quoq; quoddã non leue ministeriũ fuit. Differt autem à ministerio Marthæ, quia vi-
delicet Martha cibos corporis ministrat, Maria verò multũ quidem est quod obsequitur, verum
tamen tali eius obsequio corpus nõ reficitur. Mystice quidẽ capillis eius quibus Dñi pedes exter
git, superbam diuitum abundantiã exprimunt, qua sic absq; penuria sui pauperũ inopiã supple-
re, quomodo capillos absq; dolore capitis deponere possunt: veruntamẽ carnaliter, sicut iã di-
ctũ est, Maria dominũ per tale non pascit obsequiũ. Igitur per Marthæ ministeriũ, illorũ sedulitas
exprimitur, q in vita actiua Christo deseruiũt, per Mariæ vero vnguentũ, cuius ex odore domus
impleta est, eorũ religiositas figuratur, qui contemplatiuæ vitæ sanctis laboribus attriti, bonum
Deo & hominibus odorem effundunt. Quorum perfectioni illud quoq; congruit, quod dictum Vnguen
est: Accepit libram vnguenti nardi pisticæ pretiosi. Libram, inquam, vnguenti, id est, bonam & tũ nardi pisticæ.
perfectam

perfectam mensuram piæ seruitutis. Pistici autem vnguenti, id est, fidelis & sine adulteratione, vel probatissimi. πίστις enim Græce, Latine fides dicitur, quæ cum humilitate coniuncta, (quam nardus herba humilis & aromatica designat, vnguentum optimum efficitur, quo non tantum caput, sed & pedes Domini suauissime perunguntur. Non enim frustra hic Euangelista, cum Matthæus & Marcus aperte dixerint, hoc vnguentum effudisse super caput ipsius recumbentis, scribit quod illi tacuerunt. s. quia pedes quoque eius illo vnxit. Nam reuera quando primum ad Dominum accessit, tunc vnguento, quod non propter ipsum Dñm emerat, sed ob fragrantiam sui corporis vegetandam composuerat, solos vnxit pedes Dñi, nec enim poterat peccatrix statim capite eius digna fieri: nunc vero iam iustificata & dilecta, vnguento quod propter hoc ipsum emerat, tam caput quàm pedes perunxit. Ministrante ergo Martha cibos corporis, Maria spiritualium ministeriorum exemplar, caput ac pedes saluatoris, videntibus cunctis, & odorem mirantibus, vnguento pretioso vngit, quia videlicet in auribus plebis Domino seruientis, in sex operibus misericordiæ, quæ in Euangelio Matthæi commemorantur: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi potum, &c. religiosi ministri Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei fideliter confitentur & prædicāt, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Caput namque vngere, est diuinitatem eius fideliter annuntiare: Pedes autem vngere, est veram humanitatem, veramque passionem eiusdem dei & hominis humiliter credere, & constanter prædicare. Hoc agentes & nõ sicut plurimi verbum Dei adulterantes: Christi, inquiunt, bonus odor sumus Deo in omni loco, in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt. Ergo domus impleta est ex odore vnguenti. Verũ hoc vnum idemque ecclesiæ vnguentum aliis est odor mortis in mortem, aliis odor vitæ in vitã. [Dicit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariothes, qui erat eum traditurus: Quare hoc vnguentũ non væniit trecentis denariis, & datum est egenis?] Huic infelici bonum opus mulieris odorem mortis attulit, hunc bonus vnguenti prætiosi odor occidit. Imo quia vere iam mortuus erat, & inter viuos. i. electos Apostolos ambulans, iam in sepulchro malitiæ suæ Deo mortuus iacebat, odorem vitæ ferre non potuit, obsequium pietatis, vel honorem dignum magistro impensum sine tormento indignationis & inuidiæ videre nequit, venenum auaritiæ (quo ebrius erat) continere non valuit. Personam eius Euangelista describit, signanter dicendo Iudas Iscariothes, quod vocabulum sumpsit à tribu Isachar, vel à vico, in quo ortus est, & addendo, qui erat eum traditurus: quia videlicet est alius Apostolus huius nominis Iudas, qui & Thaddæus. Intentionem verò, qua hæc dixerit, subiungendo exponit. [Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.] Teterrimus, inquit, nebulo nequissimam inuidiam, quo de bono magistro male sentiebat, & profundam auaritiam, qua dominicis loculis non parcens furtum inferebat, honesto nomine, id est, egenorum palliauit cura. Quis non miretur, quod talem conscientiam tali hypocrisi contegebat, quòd insidiator misericordiæ, de necessaria pauperibus misericordia tractabat? Magnifice sanctus Euangelista huius homicidæ atrocitatem percutit, dicendo: Non quia de egenis pertinebat ad eum. Non (inquit) cura hæc pertinebat ad eum, etenim longe excesserat animus eius, trucidator pietatis, vltra omnes terminos humanarum miserationum, iamque alieni pectoris erat, vt ipsam posset ad mortem tradere misericordiam pauperum. Sed quare dixit? Quia fur erat inquit: O infelix, Iccirco maluisset hoc vnguentum væniisse trecentis denariis, quia voluisset & potuisset furtum facere de ipsis trecentis denariis. Quomodo potuisset? Vtique satis commode, quia loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat. Saccularius, inquit, erat Domino, & ea quæ à piis hominibus pauperi Domino nostro mittebantur, portabat. Etenim cum diues fuisset, pauper pro nobis factus fuerat, & cum terræ, & maris, omniumque quæ in eis sunt, vel ex ipsis nascuntur, creator & dominus esset, tamen ex eleemosynis hominum sustentari, & euangelium annuntians, de Euangelio viuere volebat: Ea, inquam, quæ ab auditoribus Euangelii Domino mittebantur, ipse portabat, & ministerio nequiter abutens, exportabat fur & sacrilegus. Non qualiscunque fur, fur loculorum, sed Dominicorum loculorum, sed sacrorum. Talis erat miser iste Iudas, & tamen cum sanctis vndecim discipulis intrabat, & exibat, imo & eleemosynis, vnde illi & ipse Dominus viuerent, præpositus erat. Quare, inquis, Dominus noster omnia sciens, cum talem illum sciret, non solum Apostolum, sed & prouisorem vel saccularium fecit Apostolorum? Ad hæc inquam: Quare vsque hodie multos in ecclesia sua idem Dominus permittit esse præpositos similes eius? Qui enim aliquid de ecclesia furatur, Iudæ perdito comparatur. Quanti aũt putas de ecclesia furantur, abutentes ministerio, quo permittente Christo, funguntur? Quanti rem pauperum non pauperibus tribuendo, furtum faciunt, & non qualecunque furtum, sed sacrilegium? Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti & peculatus: Peculatus enim dicitur furtum de re publica, & si non sic iudicatur furtum rei priuatæ quomodo publicæ, quanto vehementius iudicãdus est fur sacrilegus, qui ausus fuit non vndecunque, sed de Ecclesia tollere? Igitur cum hodieque multi sint Iudæ similes, & cur ad mini-

Matt. 25
1. Cor. 4
quid est vngere caput & quid pedes.
2. Cor. 2
Iudas nebulo teterrimus.
Nulli in eo miserationis affectus.
2. Cor. 8
Multi ecclesiæ prælati Iudæ similes.

ad ministerium ecclesiasticum peruenire potuerint, interrogati certum quid respondere nequeã
mus, nisi quia multa permittit fieri Deus, quæ non vult, de illo vno non temere iudiciũ Domini
discutiamus, præsertim cum ignoremus, vtrum Dñs electione sua loculos suos illi commiserit,
an certe (quod credibilius est) ille se ingesserit, sicut pleriq; nunc ecclesiasticis ministeriis tãta im-
portunitate se ingerunt, vt nisi admittantur, pene grauiora per discordiã animabus scandala, q̃
si admittantur damna rebus ecclesiasticis inferant. Itaq; cum hæc dicit Iudas: Quare hoc vnguẽ
tum non væniit trecentis denariis, & datum est egenis, non est timor Dei vel cura egenorũ ante
oculos eius, sed verba oris eius iniquitas & dolus, & in cubili suo iniquitatem meditatur. [Dixit
ergo Iesus: Sine illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis vo
biscum, me aũt non semper habebitis.] Verba suæ responsionis Dñs in singularem & pluralem
numerum dispersit, dicendo singulariter: Sine illam, vt in diem sepulturæ meæ seruet illud, &
addendo pluraliter: Pauperes enim semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.
Vnde datur intelligi, quia reuera secundum Matthæum & Marcum, cæteri quoq; discipuli indi Mat. 24
gnati sunt, dicentes: Vt quid perditio hæc, sed diuersa intentione, videlicet, vt alii vere propter Mar. 14
curam egenorum hoc dixerint: Iudas autem propter auiditatem furti sui. Bene ergo, vbi erat in
tentio diuisa, Dñs noster sua diuisit verba, singulis partibus reddens conuenientia. Nam Iudæ
furi, qui per nequissimam auaritiam paulopost accepturus erat pretium traditionis vel mortis
eius, eandem mortem suam annuntians: Sine, inquit, vt in diẽ sepulturæ meæ seruet illud. Ac si
dicat: Non solũ nõ vendatur, vt detur egenis, verumetiã, & quod nunc habebat, nec enim totũ in
me iam effudit, quod (inquam) nunc habet vnguentũ seruet, & adhuc amplius emat ad condien
dum corpus meum, quod tuo scelere Iuda paulopost tradetur ad crucifigendum. Cum verò
qui iam (vt dictum est) reuera propter pauperes dixerant: Vt quid perditio hæc? potuit enim væ
nundari hoc plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus, eis, inquam, longe aliam rationem
plenam pietatis & dulcedinis reddidit. Pauperes enim, inquit, semper habetis vobiscum, me aũt
non semper habebitis. Est quidem bonum opus, inquit, curare de egenis, & benefacere illis, sed
mihi primum iamiam abituro, iamiam morituro, à vobis amicis meis officiose valedicendũ est.
Habet ministerium pauperum meritum suum, sed præcellit officium pietatis ipsi sanctorũ pau-
perum capiti impensum. Præterea non semper me habebitis, non semper hoc modo vnguentũ
in me effundere poteritis, futurum est, vt propter videndum me, sanguinem vestrũ fundere opte
tis, qui nunc effusionem vnguenti, quod vos non emistis, perditionẽ reputatis. Recte igitur illud
quidem singulariter, hoc aũt pluraliter dixit, & diuersis intentionibus indignantium, Iudæ .s. &
cæterorũ, qui indignati sunt, congruentia respondit. Potest tamen intelligi, q; iccirco de singu Pium re
lari numero repente ad pluralem transierit, quia tunc quidem vnus erat Iudas, nunc autem sunt spõsum
multi, & cum Christũ fideles discipuli semper haberẽt per præsentiam diuinitatis, sicut ipse: Ecce Christi
ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, illi qui Iudę fideles de pau-
sunt, nequaq̃ illum sunt habituri: Tollatur .n. (inquit Propheta) tollatur impius, ne videat gloriã peribus;
Dñi, vt quomodo Iudas nõ meruit videre faciem resurgentis. Vel tunc esse cum beatis apostolis, Mat. 28.
quando pacẽ illis attulit, iam quippe illũ tulerat locus perditiõis, sic nunc; habeant vel gloriam Esa. 26.
eius videãt, quicũq; fideles sunt illi. Seqtur. [Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quia illic est,
& venerunt non propter Iesum tantũ, sed vt Lazarum viderent, quẽ suscitauit.] Ex quo colle-
gerunt pontifices & pharisæi consiliũ, & definito consilio interficiendi Dñm Iesum dederant mã
datum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet vt apprehendant eum: non cognouerat turba vbinã
esset, ipse nãq; Iesus non in palam ambulabat apud Iudæos. Nunc aũt venerat Bethaniam, & fe
cerant ei cœnam ibi. Lazarus quoq; vnus erat ex recumbentibus. Nunc ergo post aliquantulam
expectationem tandem cognouit turba, quia illic est, & venerunt non propter Iesum tantũ, sed
vt Lazarum viderent, quem suscitauit. Sed nunquid Lazarũ saltem videre hactenus non po-
tuerant, sicut & Iesum non cognouerant vbinam esset, eo quod ambulabat nõ in palam? Ergo
turba hæc non tantum Hierosolymitarũ, sed & maxima ex parte illorum erat, qui (vt supra di-
ctum est) Hierosolymam ascendebant de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos. Vene- Quæ e-
runt, inquit, ad eum. s. non apprehendere, sed videre cupientes, ita vt inuiderent illi, qui eum in- rat tur-
terficere cogitabant. Nam protinus subiungitur. [Cogitauerunt autem principes sacerdotum, ba illa
vt Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum.] multa.
Itaque bene venientibus, male remanentes inuidebant, & gloriæ Domini inuidebant. Sed vnde
hos ausus gens subiuga conceperat, vt nõ solum vnum hominem interficere velle auderet, quia Vnde e-
mortuos suscitat, sed etiam alium, quia reuixerat? Videlicet ex fiducia pauoris sui, quem supe- rat Iudæ
rius in concilio suo pontifices & pharisæi prætenderant, dicentes: Ne forte veniant Romani, & is tanta
tollant locum nostrum & gentem. Iste pauor fidelitatem sonuerat dominorum suorum, scili- fiducia
cet, eorundem Romanorum, iccirco audebant, inde præsumebant, ideo leges Romanas non interfici
posse sibi succensere, quasi sagaces & callidi præuidebant. Nam & Herodem illa causa de endi &
loco, & gladio Romanæ securitatis eripuerat, qui tot pueros propter ortum noui Regis Iesum &
trucida- Lazarũ Matth. 2

trucidauerunt, cui prophetæ in scripturis suis, non solum Iudaicum, sed etiam totius mundi regnum promittebant: & idcirco non soli sibi, sed etiam Romanis principibus, eo modo illum consuluisse Augusti Cæsaris aures libenter accipiebant. [In crastinum turba multa, quæ conuenerant ad diem festum cum audissent, quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant: Osanna, Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel.] Die illo sabbathum erat, quo Bethaniæ facta sunt, ea quæ nunc Euangelista narrauit, videlicet sextus dies ante solennem vesperam Paschæ, id est, sequentem vesperam decimæ quartæ lunæ, quæ nunc secundum euangelium in quintam feriam obuenit. Hic autem dies crastinus prima sabbati est, quo dominus Iesus Hierosolymam intrauit, octauus ante illum quo erat resurrecturus à mortuis, qui & ipse sine dubio prima sabbati extitit. Non ergo casu, sed secreta

Dies crastin^9 dominicus x. anctis.

dispositione diuinitatis actum est, vt cum tali honore, vel apparatu laudis, hac die ciuitatem intraret, & vt superius iam dictum est, luna decima verus Dei agnus ad immolationem sui decimaquarta luna peragendum accederet. Quid enim iocunditas ista, nisi præconium fuit octaua deinceps die futuræ eius resurrectionis? Ipsam ergo seriem diligentius contemplemur euangelicæ narrationis. Turba (inquit) multa, quæ conuenerat ad diem festum, cum audissent, quia Iesus venit Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt ei obuiam. Rami palmarum insignia victoriæ. Magnum & mirum spectaculum. Nunc primum parabatur bellum, necdum certamen initum, & iam triumphum celebrabant turbæ populorum. Nunquid sine dubio illud iam sciebant, quod iste sine dubio perfecturus esset victoriam? Imo nec istud nouerant, quod ad preliandum venit rex Israel. Absconditum erat cunctis viuentibus, & ab ipsis Apostolis hoc diuinitatis consilium, quod per passionem & mortem suam iste rex gloriæ destructurus esset eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum, vel quod oportet eum pati, & resurgere à mortuis, & ita intrare in gloriam suam. Ergo illi tantæ laudis concentores, secundum intellectũ eius rei quam agebant, infantes erant & lactentes, id est, hoc ipsum quod exterius præsignabant mysterium nesciebant. Vnde iuxta alium Euangelistam, cum dicerent domino scribæ & pharisæi: Audis quid isti loquuntur? Vtique. Nunquam legistis, quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Igitur ipse qui pati veniebat, nutu & voluntate sua tales infantes & lactentes in comparatione scribarum & pharisæorum, penes quos erat vbertas facundiæ, solidusque cibus legalis & propheticæ scientiæ: nutu (inquam) suo tales infantes & lactentes commouit, vt eo modo sibi occurrerent, vt eiusmodi ramos attollerent, vt sic sibi acclamarent, & ita ex ore illorum, eius quam nesciebat victoriæ suæ perficiebat laudem. Quid enim acclamantes dicebant? Osanna, benedictus qui venit in nomine domini, rex Israel. Osanna, verbum Hebræum, compositum est ex duobus, corrupto & integro. Salua nanque siue saluifica apud eos dicitur osi, At verò anna interiectio est deprecantis, quomodo apud Latinos heu interiectio est dolentis, & interiectio admirantis pape. Denique in psalmo centesimo decimoseptimo, vbi scriptum est: O domine saluum me fac, & in Hæbreo scriptum est: anna, adonay, osanna. Osanna itaque, salua obsecro significat, consumpta vocali litera i, qua verbum prius terminatur, quod profecto dicitur osi, per virtutem literæ vocalis, à qua verbum sequens incipit anna, quod metrici versibus sinalepham vocauit, quamuis illi scriptam literam scandentes transiliant: in hoc autem verbo osanna, i litera, nec saltem scribitur, sed sensu loquentium saluo, funditus intermittitur. Benedictus qui venit in nomine domini rex Israel. Hunc versiculum cum verbo osanna, pro quo vt prædictum est, in Hæbræo scriptum est, anna, adonay, osanna, id est, o domine saluum me fac. De psalmo centesimo decimoseptimo, nutu instigantis eos supernæ voluntatis, arripuerunt, vbi sic scriptum est: Benedictus qui venturus est in nomine domini. Propheta, quantum ad statum illum, in quo erat ipse, posuit, venturus est. Hi autem fatentes hunc illum, qui ibi prænunciatus est, non qui venturus est, sed qui venit (inquiunt) in nomine domini. In nomine domini, inquam, id est, gloriam quærens patris, non suam, vel hoc nomen habens, quod dominus sit, sicut ipse dominus pater loquens ad Moysen, de magno consilij angelo, scilicet de hoc filio suo: & est (inquit) nomen meum in illo. Ita vadens ad bellum contra diabolum rex Israel, id est, rex omnium videntium deum, vel qui deum videre digni sunt, iam in hoc præfigurauit illud tripudium, quod de victoria eius habitura erat superna ciuitas Hierusalem. Illo namque resurgente à mortuis, & ascendente in cœlum, cantare habebant supernorum ciuium chori, ramos victoriæ subleuando, & regem suum debita cum laude & honore suscipiendo. Nam sicut occiso à puero Dauid Goliath Philistæo, cum reuerteretur, & ferret caput eius in Hierusalem, egressæ mulieres de vrbibus vniuersis in occursum eius canebant in tympanis lætitiæ & sistris, sic superato diabolo per passionem Christi, exituræ erant animæ sanctorum cum beatis angelis, laudantes & gloriam regi suo canentes, viuentium quoque fidelium multitudines, victoriam eius per totum mundum prædicantes. Sequitur. [Et inuenit Iesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit, sedens super pullum asinæ.] Breuiter hic attingit, quod cæteri euangelistæ latius iam dixerant. Sed quale verbum iam ista breuitas sonuit?

Turba victoriæ Christi ignara palmas tamē erebat.

Luc. 24

Psal. 8.

Bñdict^9 q venit, Dauid dixerat, q venturus est.

In noie domini.

Exod. 23

1. Re. 17.

glorificātes regem suū

Zacha. 9

sonuit: Inuenit inquit asellum. Magnifice dixit, proprie locutus est, rem valẽter Euangelista diuinus expressit. Quid enim illa, quam latius cæteri (vt dictum est) Euangelistæ narrant alligatio aselli, nisi perditionem & captiuitatem significat generis humani, maxime autẽ gentilis populi? Econtra quid solutio illius, quam duobus discipulis imperat, nisi inuentionem vel acquisitionem nostri designat? Pulchrè ergo & breuiter quidem, sed propriè secundum rem dixit, quia inuenit Iesus asellum, & sedit super eum: quia videlicet per passionis suæ mysterium, saluator perditum inuenit genus humanum, & abacto sessore diabolo, quem asellus ignobilis & stultus, magno dedecore suo nimis patienter portabat, capistro stultitiæ infrenatus, & in stabulum mortis agebatur: ascendit super eum nobilis eques, & inclytus rex, vt suæ nobilitatis eum participem faceret, & in supernam ciuitatem Hierusalẽ equitatus sui saluatione perduceret. Sedit inquã super eum, sicut scriptum est: Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit tibi sedens super pullum asinę. Hoc in Zacharia propheta scriptum est, quia de passione eius, ad quam nunc tali schemate veniebat, Zach.9. confestim subiunxit: Tu quoque in sanguine testamenti æterni eduxisti vinctos de lacu, in quo non est aqua. Sane filia Sion Hebræa gens dicitur, quam hic pro parte electorum spiritus sanctus in hoc propheta consolatur, vt non timeat, sed potius gratuletur, quia rex suus adductis gentibus implet domum, & multiplicat filios eius, sicut per talem eius aduentũ figuratur. [Hæc non cognouerunt discipuli eius primum, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, & hæc fecerunt ei.] Primum inquit, quàm resurrexisset, primũ quàm aperuisset illis sensum, vt intelligerent scripturas, non cognouerunt hæc, sed quando glorificatus Luc.24. est Iesus, videlicet gloria resurrectionis & ascensionis, & effusionis spiritus sancti, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo, scilicet suggerente illis omnia spiritu sancto. Et hoc inquit recordati sunt, quia hæc fecerunt ei. Quæ fecerunt ei? Hæc vtique vt inueniret asellum, imo vt sederet super eum. Sic enim manifeste Matthæus exprimit: quia imposuerunt super eum vesti- Matt.21 menta sua, & eum desuper sedere fecerunt. Etenim ipse quidem asellum, vbi esset, indicauit, & eum sibi adduci iussit, sed certi ordine mysterij, quamuis ea intentione hoc iussisset, vt desuper sederet, & sic iam dictam prophetiam impleret, tamen non nisi rogantibus, & vestimenta sua discipulis imponentibus, super eum sedere voluit. Hoc ergo fecerunt tunc non cognoscentes, sed reuera illud quod tunc significatum est per eos nescientes, postmodum ipsi fecere scienter. Etenim missi à domino per mundum, vt gentilem soluerent populum cum labore prædicationis, addiderunt instantiam orationis, vt super adductum sederent asellum, id est, credentem in se dominus dignaretur protegere gentilem populum. Si quo minus id faceret, lugebant & flebant infelicis aselli causa, sicut Apostolus euenire quibusdam Corinthijs metuebat, cum diceret 2.Cor. inter cætera: Timeo enim ne forte cum venero non quales volo, inueniam vos, & ego inueniar à 12. vobis, qualem non vultis, & subinde: Ne iterum (inquit) cum venero, humiliet me Deus apud vos, & lugeam multos in his, qui ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt. Sequitur. [Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quia audierant eum fecisse hoc signum.] Eorum quæ iam dicta sunt, ista complexio est, quia videlicet quòd turbæ processerunt obuiam ei taliter conclamando, magnum & verum testimonium fuit filij Dei. Ergo (inquit) hoc modo testimonium perhibebat turba, quia erat cum eo, quando Lazarum suscitauit, & propterea obuiam venit ei turba, quia audierunt eum fecisse hoc signum. Turbam à turba distinxit, tur- Duplex bam videlicet, quæ interfuerat illi signo mirabili, à turba quæ non quidem interfuerat, sed au- ibi tur- dierat, & ita cum illis qui viderunt concurrentibus eis, qui illis referentibus audierunt aucta est ba. turba, creuit concursus, multiplicata est laus Dei, multiplicata est gloria filij Dei, In tanta frequentia, tali tempore, in illa paschalis festi præparatione: quando (vt supradictum est) ascenderant multi Hierosolymam de regione. [Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? Ecce mundus totus post eum abijt.] Magno tormento congemuerunt, graui dolore suam adinuicem inuidiam anhelauerunt: Videtis inquiunt, quia nihil proficimus? O infelix stipula, hic Deus noster ignis consumens est, & tu illum opprimendo proficeres? Deficies potius & consumeris quia non stipula ignem, sed econtra stipulam ignis consumit. Quanto illum pertinacius incumbendo presseris, tanto amplius flammam suæ claritatis cum tui detrimento dilatabit. Nihil proficimus aiunt. Vnde hoc malum? Vnde hi gemitus? Ecce inquiunt, mundus totus post eum abijt. Non dixerunt tota turba, sed totus mundus post eum, videlicet quia & canebant pueri Hebræorum, & quærebant Iesum primitiæ gentium, Nam sequitur. [Erant autem quidam gentiles ex his qui ascenderant, vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum dicentes: Domine, volumus Iesum videre.] Hoc illos deterius habebat, quod de domi- Ioan.7. no Iesu Hebræi iam acclamabant, & eundem gentiles quærebant: quippe qui longe superius, præsago torti liuore dixerant: Quo hic iturus est, quia non inueniemus eum, nunquid

in dispersionem gentium iturus est, & docturus gentes? Gentiles (inquit) erant, & ascenderant
Mat. 15. vt adorarent in die festo. Vt vere pauperes ad magnam magnorum diuitum ianuam acces-
serant, cupientes saturari de micis, quæ de mensa illorum cadebant, imo & tanquam catelli sub
mensa dominorum, residua fragmenta colligere venerant. Quantam enim redolet humilita-
tem quod dicitur, quasi stantes à longe? Domine volumus Iesum videre? Quomodo confractum
cor habeant erga dominum dominorum, eum intercessorem ambientes, seruũ domini vocarent
dominum? [Andreas rursum & Philippus dixerunt Iesu.] Profecto non leue erat, pro consue-
tudine, hospites testamentorum promissionis spem non habentes, incircuncisos homines admit-
ti, saltem ad videndum dominum Iesum, cuius aspectus vel præsentia nauseantibus Israeli-
tis venerant in fastidium: quippe qui meminerant se audisse ex ore domini dicentis: In viam
gentium ne abieritis. Quid ergo pauperibus, id est, humilibus istis mitis & humilis corde re-
sponderit audiamus. [Respondit eis Iesus dicens: Venit hora, vt clarificetur filius hominis.]
Venit hora inquit, qua vt gentes videre possint filium hominis, clarificetur ipse filius hominis,
Psal. 18. clarificatione videlicet resurrectionis & ascensionis, necnon effusionis spiritus sancti. Ex tunc
enim, id est, postquam iuxta Psalmistam exultans vt gigas percurrerit viam suam, & sicut
à summo cœlo egressio eius, ita & occursus eius fuerit vsque ad summum eius: Ex tunc inquam
Esa. 65. sicut sol omni mundo erit conspicuus, nec erit qui se abscondat à calore eius, tunc incipient gen-
tiles isti videre me scilicet illuminati fide, implebiturque illud quod scriptum est. Quæsierunt
me qui ante non interrogabant me, inuenerũt me, vel iuxta septuaginta interpretes, palam ap-
parui his qui non quæsierunt me. Sed quisnam erit modus clarificandi, vel quæ causa effectiua
tantæ claritatis? Ait: [Amen amen dico vobis: Nisi granum frumenti cadens in terram, mor-
tuum fuerit, ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert.] Iam ad
hanc vocem, qua dixit: Venit hora vt glorificetur filius hominis, exultare poterant deside-
tores regni eius, sicut Apostoli, multum desiderantes gloriam magistri: exultare inquam
poterant, tanquam consessuri ad dexteram & ad sinistram magni regis, in illo terreno solio Da-
uid, præsertim quia nunc fuerat rex Israel acclamatus à turbis, ignorantes quod hic necessarius
esset modus vel ordo clarificationis, vt altitudinem claritatis præcederet humilitas passionis.
Idcirco congruam similitudinem confestim intulit. Doctrix filiorum suorum sapientia Dei, vo-
lens ostendere nihil incarnationem mundo profuisse, nisi per passionem suam redemptionem
eius acquisierit. Interpositæ autem affirmationis causa, qua dicit: Amen amen dico vobis, eo-
rundem discipulorum tarditas est, quam manifestius ex cæteris Euangelistis agnoscimus, apud
quos dicente domino, quód oportet eum occidi, & tertia die resurgere, assumens eum Petrus,
Matt. 5. increpabat illum dicens: Absit à te domine, non erit tibi hoc. Etenim hic & illic eandem de dile-
ctione animæ, & de perfecto eius odio dat sententiam, cum dicit illic: Qui enim voluerit animam
suam saluam facere, perdet eam, & qui odit animam suã in hoc mundo, in vitam æternã custodit
eã. Habebãt enim domini & magistri sui dilectionẽ quidẽ, sed non secundum scientiam. Pro-
pter quod eidem Petro, cum vt prædictũ est, cõsilium dare velit sapientiæ Dei contra salutẽ suã
& nostram: Vade inquit, post me Satanas, non enim sapis quę Dei sunt. Satanam, id est, aduersa-
rium vocans illũ, eo quòd voluntati diuinę carnali aduersaretur voluntati. Igitur propter disci-
pulorum sensum eatenus carnalem hãc edixit cũ firmamento veritatis similitudinẽ: Amen amen
Granũ frumẽti dico vobis, nisi granũ frumenti cadẽs in terram mortuum fuerit, ipsum solũ manet. O granum
frumenti nostræ spei residuum, nostræ inopiæ solatium, de terra tua, quam benedixisti domine
feliciter exortum. Etenim secundum naturam, quam de terra sumpsit virginea, recte grano fru-
menti se assimilauit is, qui de cœlo venit filius Dei, qui beatos angelos immortaliter pascit. Vn-
de autem sibi necessitati testatur esse cadendi in terram, vel moriendi? Inde videlicet, quia nisi ca-
dens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si aũt mortuũ fuerit, multum fructum affert.

Ergo non idcirco moriturus est filius hominis, quia peccati vel mortis debitor est, sed ob
hoc, vt vna mors eius multorum vitam fructificet: sicut granum frumenti non idcirco proijcitur
in terram, quia vitiosum est, sed quia sic proiectum, cum fuerit mortuum, id est, à solido vigore
suo per humorem terræ defectum, rursus germinando resurget, & multa secum grana referet.
Eat igitur hoc frumenti granum, & mortificetur infidelitate Iudæorũ, vt proiectũ in sepulchro
reuirescat, & multiplicetur fide populorum, sicque multam in horrea cœli messem referat: quo
si mori noluisset, solum se recipere potuerat, quippe qui præter veritatem carnis nihil commu-
Gene. 3. ne habebat cum spinis & tribulis, quas terra in opere Adæ maledicta germinauit. Hoc enim
1. Petr. 2. fecit, inquit Apostolus Petus, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius. Hæc
enim vestigia sequentem, vita æterna sequi contemnentẽ, perditio consecutura est. Hoc est quod
sequitur. [Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mũdo, in vitam
æternam custodit eam.] Prius diffiniendum esse secundum verba, vel intentionẽ domini, quid sit
odisse animam suã, quia videlicet lõge distare oportet ab illo odio, de quo sanctus ipsius spiritus
Psal. 10. dicit per os Dauid: Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Discipulis Christi odisse
animam

animam suam est, sic se habere inter eos qui se angustiant, vt habeantur in derisum & in similitudinem improperij, vt insensati vitam eorum æstiment insaniam, & finem illorum sine honore. Sap. 5.
Apud sensum namq; illorum odium animæ esse videtur, dulcedinem vitæ præsentis non amare, in pace propter Deum asperam vitam eligere, in persecutione propter eundem cruentam mortem appetere. Item eisdem odium patris vel matris filiorumque videtur esse, naturalem illorum affectum Deo postponere: cum discipuli Christi non omnino careant bono naturæ amore, sed negligant eum melioris comparatione. Itaque secundum sensum talium, qui amat animam suam, perdat eã: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Ecce primum illud granum frumẽti, quod cecidit illo tempore in terram, & mortuum est, multum fructum attulit, quia videlicet tot de radice fidei suæ grana protulit, quot animas per baptismum in mortem sibi consepultas in nouitate vitæ germinauit. Cuius germinis gratiam longe ante Isaac prophetico nare præsenserat, cum diceret: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit dominus. Sed vide ne cum granum esse debueris, palea sis. Quomodo inquis? Vtique male amando animam tuam, eo videlicet amore, quem culpans Apostolus, & erunt, inquit, homines seipsos amantes. Tempus belli est, tempus persecutionis vrget, & in hoc rota contentio est, vt aut pro Christo animam tuam quasi vilem & odiosam effundas, aut retinendo illam, Deum tuum, Christum tuum saluatorem perdas. Ait ergo: Qui animam suam, id est qui dulcedine vitæ præsentis illectus, data optione vt aut eandem vitam amittat, aut Christum deneget, adeo pretiosam habet animam suam, vt eam Christo præponat, magis eligens offenso Christo viuere, quàm dilecto mori: hic vtique sic amando animam suam perdet, id est, in æternam perditionem mittet. Et qui odit animam suam in hoc mundo, id est, cui odibile est negationis Christi, hoc habere pretium, vt viuere sibi liceat in hoc mundo: qui, inquam, animam suam sic odit, & pro amissione auri (quod Christus est) vilius argentum, imo miserum lutum, quod in comparatione Christi anima sua est, retinere abhorret: hic vtique in vitam æternam custodit eam, custodia Christi sempiterna, qui sibi huiusce odij causa est. Forte dicis: Istę viæ duræ sunt. Quo iure vel qua lege hoc exigit, vt ego animam meam odierim? Ad hæc, inquit. [Si quis mihi ministrat, me sequatur.] Cum inquit, ego in hora quæ nunc venit, ea via vel ordine clarificandus sim, vt prius ponam animam meam pro salute multorum, sicut granum frumenti cadit in terram & moritur, vt multum afferat fructum: non æquum est, vt is qui meum se profitetur ministrum, & ad hoc tendit, quo particeps meæ sit clarificationis, animam suam nimium diligens, à proximorum vtilitate abscondat, & illuc peruenire velit sterili otio, quo laboriosa fructificatione peruenturus sum ego. Non ita fiat, sed qui mihi ministrat, me sequatur. Quis autem mihi ministrat, nisi qui meum in fronte vexillum, qui meum in ore suo verbum portat, qui mea manibus & ore conficit vel tractat sacramenta? Iste ergo quisquis est, me sequatur, id est, me imitetur. In quo? In eo videlicet, vt si talis illi hora ingruerit, qualis nunc mihi, de qua & paulo ante dixi, venit hora vt clarificetur filius hominis, malit propter me cadere in terram & emori, sicut seminatur granum frumenti, vt bono exemplo sit proximis suis, quàm negando fidẽ ministerij sui, cedere persecutori, & sic palea potius esse, quam granũ & leui vẽto circunferri. Si autẽ defuerit tempestas persecutionis, tunc quoq; oderit animam suam, abneget voluntatem propriam, abhorreat & suffocet cõcupiscentiam suam, talemq; se, qualẽ fuisse meminit, odeo habeat & in profunda pœnitẽtiæ fossa abscondat. Iubet namq; dominus in lege, vt cũ egreditur quis ad requisita naturæ, mittat paxillum in baltheum & fossa humo abscondat quę egesta fuerint. Quid enim illa egestio defossa, mystice, nisi veteris vitæ abrenunciationem significat? Vtiq; in castris Israel militanti, id est, iuxta alios euangelistas, pręlata cruce Christum sequenti, egestionem suam abhorrere, & eam ne alijs puteat defodere, est præteritas animæ suæ concupiscentias odisse, & eas super ducta virę melioris honestate, Dei & hominum oculis abscondere. Igitur non sicut putauerunt quidam maligni atque peruersi, & in semetipsis crudeliores & sceleratiores homicidæ, à semetipso debet occidi qui sequitur vestigia Christi, sed in persecutione quidem violentiam mortis ab alio perpeti, in pace autem ecclesiæ carnem suam crucifigere cum vitijs & concupiscentijs, & hoc modo Christo ministrare, id est, Christum sequi. Attende nunc vtrũ sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in huiusmodi ministris. Ait enim: [Et vbi sum ego, illic & minister meus erit.] Sed quid magnum videri poterat eis qui hæc audiebãt, esse cum illo. Vbi enim erat cum hæc diceret? Vtiq; in spinoso agro huius mundi, vnum erat & nudum granum frumẽti, iam iam casurum id terrã & moriturum, sicut pauló antè dixit. Audi ergo quod sequitur: [Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus.] Hac sentẽtia suscepta cum eo, quod pauló antè dixit, venit hora vt clarificetur filius hominis, & quod postmodũ dicturus est, pater clarifica nomen tuũ, &c. nõ leue intelligitur esse cũ eo, nõ paruũ esse honorẽ intimatur, esse cũ filio Dei, non vile esse clarificari cum æterni patris vnigenito.] Sed hoc sensu, inquis, videbatur ita debuisse dici, & vbi ero ego, illic & minister meus erit. Ad hęc inquam Quãdoquidẽ hęc loqueretur, adhuc in angusto erat & turbabatur, sicut & pauló pòst dicturus est,

Rom. 6. Gen. 27. 1. Tim. 3. Qui mihi ministrat. Deut. 23 Gala. 5. Rom. 8.

nunc anima mea turbata est: sed adeo prope erat finis angustiæ, vt recte iam alias diceret se esse
sicut in alio loco iā inquit, nō sum in mundo, videlicet propter vicinitatē exitus sui tunc instātis,
Ioan.17. cū loqueretur vtiq; passibilis, & adhuc mortalis in hoc mundo. Ergo vbi sum, inquit, scilicet in re
gno meo in quo postmodū ero, illic & minister meus erit. Vnde & in cæteris euangelistis cū fere
Matt.16 eadem dixisset de odienda anima, quę nunc in isto dixit continuo subsecutus: Amen, inquit, dico
Lucæ.9. vobis, sunt quidā de hic stantibus, qui nō gustabunt mortem, donec videant filiū hominis venien-
tem in regno suo. In quo vtiq; regno suo tūc visus est ab illis, quando post resurrectionem suā om
Acto.1. nibus discipulis suis manifestus apparens, gloriam suæ immortalitatis in multis ostendit argu-
Psal. 4. mentis, & quadragesimo die in cœlū ascendens, ipsam captiuitatem rex victor, ac triumphās &
67. regnans captiuā duxit. Cuius videlicet regni sui gloriā tūc præsignauit, quādo die octauo post il-
Esa. 64. la dicta in monte transfiguratus est, assumpto Petro, simulq; Iacobo & Ioanne filijs Zebedæi, igi
tur labor pręsentis ministerij nullo modo cōdignus est ad futurā gloriā vel honorificentiā pater-
næ remunerationis, quæ quia verbis nō potest explicari, hoc solū dixisse cōtentus est, & vbi sum
ego, illic & minister meus erit: si quis mihi ministrauerit, honorificabit eū pater meus. Quid ergo
o fili hominis, quoniā venit hora vt clarificeris moriēdo & resurgēdo, sicut granū frumenti cum
Mat. 26 multo fructu nostræ salutis? Ait: Nūc anima mea turbata est. Sed qd dicā? pater salufica me ex
Mar. 14. hac hora. Sed propterea veni in horam hanc. Pater clarifica tuum nomen.] Vnius eiusdemq; Iesu
Christi, Dei & hois, secundū vtranq; naturam se habētis, verba sunt hęc, iuxta qd in alio dicit Euā
gelista: Spiritus qdem prōptus est, caro aūt infirma. Nā qa caro infirma est, nūc, inquit, aīa mea tur
Exod.1. bata est. Cœpitq; vt alius euāgelista refert, pauere & tædere, & tristis esse vsq; ad mortē. Etenim
Exo. 40 hic quidē aīa, illuc autē caro pro tota hominis ponitur substantia, sicut in Exodo de totis homini-
bus dictum est, quia descēdit Iacob in Aegyptū in animabus septuagintaquinq;, & econtra caro in
propheta dicente, & videbit ois caro salutare Dei, pro tota hominis substantia posita est. Igitur
secundū verā hominis naturā (quā & Eutices à diuinitatis natura cōsumptā fuisse putauit, & mul
ti alij, in Christo negauerunt esse hęretici) nunc ait, aīa mea turbata est. Et adiecit: Et quid dicam?
Luc.12. Tanq; diceret: Coarctor enim è duobus hinc hortante maxima charitate animam pro amicis po-
nere, illinc vrgente trepida carnis infirmitate calicē istū transilire. Pater, inquit, salufica me ex
Mar.14. hac hora. Hæc infirmæ carnis pauida vox est, & est par ei quod alibi dicit: Abba pater, si possibi-
le est, transfer calicem istum à me. Quia vero spiritus prōptus est, obuiat statim voluntati carnis,
& dicit: Sed propterea veni in horā hanc. Ac si diceret: Ipse sibi infirmus & fortis, pauens & fidens
filius Dei, & filius hominis. Sensus quidem vel infirmitas carnis appetit, vt tu pater salufices me
ex hac hora, transferendo calicem istum à me. Veruntamē nō mea, sed tua. i. nō humanæ volūta-
tis, sed diuinæ rōnis voluntas fiat: quia propterea in hanc horam veni, propterea de cœlo ad terrā
descendi, propterea qui eram Deus immortalis, factus sum homo mortalis, propterea nunc ingres-
Philip.2 sus sum ciuitatē, vbi paulò antè collegerunt aduersum me cōcilium pōtifices & Pharisęi, vt perse
uerarem vsq; ad mortē, mortē autē crucis. Igitur ô pater pro voluntate tua clarifica nomē tuū
in hoc videlicet, vt sicut paulò antè dixi, granum frumēti solum nō maneat, sed cadat in terrā &
moriatur, vt multū fructū afferat. Tuum, inq;, nomē, illud scilicet, quo te appello, cū dico pater,
qd nomē tuæ personę proprium est, modo iā dicto clarifica pater vt sciat mundus, vnde tibi hoc vt
voceris aut sis pater. [Venit ergo vox de cœlo, dicēs: Et clarificaui & iterum clarificabo.] Quare
ista vox paterna de cœlo venerit, ipse postmodū filius edicit, ad quē ipsa vox venit. Et clarificaui
inquit, subaudiendum est semel, videlicet pro eo quod sequitur & iterum clarificabo. Si enim de
multis qualibuscunq; clarificationibus dixisset, & clarificaui, profecto absq; aduerbio, qd est, ite-
rum, dicere sufficeret & clarificabo. Duas ergo certas clarificationes paterni nois intelligi debe
re manifestum est. Nec qualescunq; clarificationes tali in tēpore, tali pro causa, tali perorāte per-
sona, vocē nō cuiuscunq;, sed vocē patris, vocē inq;, nō vndecunq;, sed de cœlo venientē pronun-
tiare decuit. Igitur duæ, quas hoc loco intelligi oportet, clarificationes filij, in quo sine dubio cla-
Coloss.1 rificatur nomē patris, illę sunt, quas Apostolus ad Colossenses exprimit his verbis: Qui est imago
Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quia in ipso cōdita sunt vniuersa in cœlis & in ter-
ra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominatiōes, siue principatus, siue potestates: omnia per
ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso cōstant. Hæc de prima clarifi-
catione, de q̄ nunc pater dixit, & clarificaui. Sequitur Apostolus, de secunda clarificatione de qua
itidem pater, & iterū clarificabo inquit. Et ipse est caput corporis ecclesiæ, qui est principium pri-
mogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primatū tenēs, quia in ipso complacuit omnē pleni
tudinē habitare, & per eum reconciliare in ipsum, pacificans per sanguinē crucis eius, siue quæ in
Ioan.17. terris siue quæ in cœlis sunt. Sic iterata clarificatione filij, ad quem relatiue dicitur pater, clarifi-
catur hoc ipsum nomen, quod est pater, dum per quem omnia fecit clarissimo creationis opere
per ipsum omnia restaurat, clarissima per sanguinem eius restauratione. De hac ipsa clarificatio-
nis iteratione ipse alibi, clarifica (inquit) tu me pater apud temetipsum, claritate quā habui, prius-
quam mundus esset apud te. Sequitur: [Turba ergo quæ stabat & audiebat, dicebat: Tonitruum
factum

factum esse. Alij dicebant: Angelus ei locutus est.] Quantum ad exterius miraculū magnitudo
vocis, quæ de cœlo venit, per hoc intimatur, quod turba putauit factum esse tonitruū: quantum
vero ad interius mysterium diuersus audientium sensus. Alij* vero dicebant: Angelus ei locutus nanque
est, illud significat, quod prænuntiatæ clarificationis sonum, qui in omnē terram exiturus erat, nō
omnes eodem sensu accepturi essent. Nā sicut vnam eandemq; vocē, alij putauerunt fuisse to
nitruū, sonū videlicet horrificū, in quo nihil est intelligibile: alij locutionē angelicā, in qua vtiq; cū
sensu rationis dignitas est naturæ, sic vnum idemq; clarificationis Christi Euangelium, alij sicut
stultitiam, alij accepturi erant vt Dei sapientiā. Vnde Apostolus: Nos autem prædicamus Iesum 1. Cor. 1.
Christum crucifixū, Iudæis quidē scandalū, gentibus aūt stultitiā, ipsis aūt vocatis Iudæis, & gen-
tibus Christū Dei virtutē & Dei sapientiā. Item: Verbū enim crucis (inquit) pereuntibus quidem Ibidem.
stultitia est, his autē qui salui fiunt, id est, nobis, virtus Dei est. Bene ergo diuisis sensibus, alij cre-
puisse tonitruum, alij dicebant locutum fuisse angelum. [Respondit Iesus: Non propter me hæc
vox venit, sed propter vos.] Non inquit vt scirē ego, quod ante nesciebam, vox hæc venit, quip-
pe qui & paulò antè dixi: Venit hora vt clarificetur filius hominis, sed vt credatis nunc quoque
cœlesti testimonio confirmati. Quid autem sibi vult ista clarificationis sponsio? Vel certe qualis
erit ipsa clarificatio? Audite iam. [Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcie-
tur foras.] Totum fructum, quem supra de grano frumenti mortificato multum prouenturum
esse dixit, his duabus clausulis comprehendit: Nunc iudicium est mundi, & nunc princeps huius
mundi eijcietur foras. Notandum quippe, quia duo distinctè atque disiunctè dixit, iudiciū mundi,
& eiectionem principis huius mundi. Itemq; notandū, quòd tempora verborū variauerit, etenim
nunc est iudiciū mundi, tempore præsenti: & nunc princeps mundi huius eijcietur foras, futuro tē-
pore dixit. Nihilominus & hoc sciendum, quia duos mūdos vult intelligi, videlicet alterum ini-
micum, & alterum reconciliatum: siue alterum damnatum, & alterum saluatum: dum dicit pri-
mo sine articulo: Iudicium est mūdi, secundo aūt signanter cum articulo: Princeps inquit huius
mundi. Quod ergo iudicium mundi, & quæ est eiectio principis huius mundi? Vtiq; præsens pas-
sio ipsius, qui hæc loquitur domini nostri Iesu Christi, iudicium est mundi, id est, saluatio discer-
nens à reprobis vniuersitatem electorum, qui fuerunt ab initio seculi, vsque ad horam eiusdem
passionis. Eiectio vero principis huius mundi, qui principatum tenet in cunctis amatoribus mun-
di, reconciliatio gentium est electorum, in quibus diabolus per idololatriam inhabitat, ante sæpe
dictam clarificationem eiusdem domini nostri. Etenim mox vt consummata est, quæ tunc agi
tabatur passio eius, factum est iudicium mundi, id est, iure victoris soluta est captiuitas totius, qui
illum apud inferos expectabat sanctorum populi. Futurum autem erat, vt post resurrectionem
& ascensionem eius, sanctiq; spiritus effusionem, princeps huius mundi eijceretur foras de cordi-
bus, imo & de templis gentiū vel delubris, ita vt florescente fide conuerterentur in altaria Chri Luc. 11.
sti. Recte igitur cum dixisset præsenti tempore: Nunc iudicium est mundi, statim in futuro sub-
iunxit: Nunc princeps huius mundi eijcietur foras. Tanquam diceret: Hactenus fortis armatus
custodit atrium suum, & omnia veluti iure victoris in pace possedit, quæ audaci latrocinio vel
serpentina fraude surripuit. Nam ex quo primum hominē captiuauit, non fuit de vniuerso ge
nere humano, qui illi in faciē resisteret, qui vocaret in ius, qui de inuasione eius litē in iudicio pro-
poneret. Sed nunc fortior illo superuenit, & proposita causa quæritur, cuius esse debeat atrium
mundi, quod ille fortis occupauit, vel spolia & arma in quibus ille confidit. Igitur nunc iudicium
est mundi, & hoc scio, quia principe mundi huius eiecto foras, victor qui superuenit, cuncta eius
auferet arma, tollet & dissipabit eius spolia. Quomodo fiet iudicium hoc? Quis erit victor?
Quis ille est fortior qui regnum recipiet, principe mundi huius foras eiecto? Ait: [Et ego si ex-
altatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Hoc autem dixit, significans qua morte esset
moriturus.] Hoc est ait iudicium, & hoc modo princeps mundi huius eijcietur foras. Ego si
exaltatus fuero à terra, id est, si obediens fuero patri vsque ad mortem, mortem autem crucis: Phili. 2.
si (inquam) exaltatus fuero, imo cum exaltatus fuero, nec enim mihi dubium est, quia sic exalta-
bor & sic sublimabor, tunc exurgam aduersus mundi huius principem diabolum, & victo illo
omnia traham ad meipsum. Quæ omnia? Vtique electa, sicut caput suum omnia sequuntur
membra. Omnia inquam, id est, vniuersam fidelium turbam, sine obseruantia vel discretione Colo. 3.
personarum aut officiorum, vt (sicut Apostolus ait) non sit ibi masculus neq; fœmina, gentilis &
Iudæus, circuncisio & præputium, Barbarus & Scytha, seruus & liber, sed omnia, & in omni-
bus Christus. Potest tamen non solum de gratia, qua solummodo electa trahit ad seipsum, sed
etiam de potestate dictum recte intelligi, qua non solum electa, sed etiam reproba omnia ad se- Phili. 2.
ipsum traxit, quia videlicet iudicium potestas faciendi, quam pater filio suo dedit, quia filius ho-
minis est, omne genu curuauit sibi, cœlestiū, terrestrium & infernorū, scilicet vt omnis homo, siue
bonus, siue malus, potestati & imperio eius subijciatur, & oēs ab illo secundū merita sua iudicen-
tur, nec nisi ab eodem filio hominis, qui in cruce exaltatus est, ipse diabolus videntibus cunctis
sit præcipitandus. Quid igitur congemiscitis Pharisæi, dicentes ad vosmetipsos: Videtis

quia nihil proficimus, ecce mundus totus post eum abijt, quasi postquam hunc filiũ hominis occi-
deritis, nemo post illum abiturus sit? Exaltate quamtocyus illum à terra, & palã fiet vobis quan-
tum profecerítis, illo dicente, palam faciente per signa sequentia: Quia data est mihi omnis po-
Matth. vltim. testas in cœlo & in terra. Hoc vtiq; non ignorans, iamq; prænuntians: Et ego inquit, si exaltatus
fuero à terra, omnia traham ad meipsum. [Respondit ei turba: Nos audiuimus ex lege, quia Chri
stus manet in æternum: quomodo ergo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste fi-
Psal. 88. 1. Par. 17. lius hominis?] Nonne ergo sicut claudi, ita & monoculi estis ô Iudæi & in vnam solam partẽ vi-
detis? Nunquid enim hoc solum dixit, quòd exaltandus esset à terra, & non addidit quod omnia
In reliquos Iudæos. traheret ad seipsum? Quare ergo hoc solum aduertistis quòd significaret se esse moriturum & cõ-
tulistis cum eo quod testificatur lex, Christum manere in æternum? Nempe quod est, & exaltari
Christũ à terra, & omnia trahere ad seipsum, hoc est, & mori Christum, & manere in æternũ. Sed
& vnde nunc vel hoc ipsum tam cito aduertistis, quomodo dixisset: Oportet exaltari filiũ homi
Ioan. 8. nis? Deniq; alio tempore cum item dixisset: Cum exaltaueritis filium hominis à terra, tunc cogno-
scetis quia ego sum, nihil tale, quale nunc obiecistis, sed nec vllo modo quid diceret, vos intelle-
xisse significastis. Vnde ergo, nisi quia pauló antè collecto concilio pontifices & Pharisæi consi-
lium vobiscum definierant, non solum vt interficerent, sed hoc etiam vt exaltatione crucis in-
terficerent eum? Itaq; non mirum vos illud in verbis eius intellexisse, quod insidiantes in abscon-
dito conscientię cubili cogitabatis facere. [Dixit ergo eis Iesus: Adhuc modicum lumen in vo-
bis est. Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos comprehẽdant.] Iste (inquit) filius ho-
minis Christus est, & sicut audistis ex lege, manet quidem in æternum, sed nondum peruenit illuc,
vbi immortaliter atq; impassibiliter manet in æternum. Adhuc modicum lumen in vobis est,
dum ex scriptura legis lucente cognoscitis, quia Christus manet in æternum, sed hoc vobis deest,
& hoc non videtis, quod ipsa exaltatio quam dixi, transitus Christi est in regnum æternum. Vos
ergo dum lucem habetis, dum lumine veritatis licet vti, ambulate, vt vos quoq; ad Christi æter-
Ioan. 9. nitatem perueniatis, venient enim tenebræ mortis, in quibus iam nemo ambulare possit, sicut
alio loco dixi: Veniet nox in qua nemo possit operari. Per hanc moram lucis, id est, vitę præsen-
tis, vacat quærere ex lege totam veritatem Christi, videlicet quòd in æternum quidem maneat,
veruntamẽ ad ipsam æternitatẽ non nisi per viam passionis & mortis ascendet. Ambulate inq;,
currite, & perficite, anteq; tenebrę exteriores vos cõprehendant. Nã post cursum vitæ præsentis,
nulli accẽdetur lucerna scripturarũ, vnde peruenire possit ad Christũ manentem in æternũ. Hoc
est q̃d sequitur. [Et ambulat in tenebris, nescit quo vadat.] Tenebræ nãq; sempiternę sunt apud
inferos, de quibus dixerat: Ambulate dum lucem habetis, vt non tenebræ vos cõprehẽdant, quæ
Heb. 12. videlicet remissas manus, & genua cõprehendant dissoluta, in quibus tenebris quisquis ambulat,
Eccle. 9. nescit quo vadat. Vnde dicit Ecclesiastes: Quodcunque potest manus tua facere, instanter ope-
rare, quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erunt apud inferos, quo tu properas. Cui
simile est quod dominus subiungit. [Dum lucem habetis credite in lucem, vt filij lucis sitis.]
Esai. 55. Quid aliud clamat propheta cum dicit: quærite dominum dum inueniri potest, inuocate eum dũ
prope est? Dum lucem inquit habetis, id est, dum in hac vita estis, vbi legalem ac propheticum
sermonem, tanquam lucernam in caliginoso loco lucentem habetis, per quam veram lucẽ Chri-
stum inuenire potestis: credite in lucẽ, vt filij lucis sitis, id est, credite in Christum, vt illic, vbi (sicut
audistis ex lege, Christus manet in æternum) adoptionem filiorum Dei habẽtes, vos quoq; cum
illo in æternum maneatis. [Hæc locutus est Iesus, & abijt, & abscondit se ab eis.] In cæteris Euan
Mat. 26. Luc. 15. gelistis manifeste habemus, quia post iam dictum ingressum suum in ciuitatem, erat docẽs quoti-
die in templo, hic autem quasi diuersus ab illis abijt (inquit) & abscõdit se ab eis. Quid igitur nisi
mystice excæcationem illorũ innuit. Etenim absconsione eiusmodi, id est, excæcationem illorũ se
significasse, sequens satis declarat serie lectionis. Sequitur enim. [Cum autẽ tãta signa fecisset co
Esai. 53. ram eis, non credebant in eum, vt sermo impleretur Esaiæ, quem dixit: Domine, quis credit au-
ditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est?] Quid nanq; est non reuelatum illis esse bra
chium domini, nisi hoc ipsum, quod manifeste exprimit Euangelista, cum dicit: abscondit se ab
eis. Hoc prophetæ querulosum vaticinium, congruo satis tempore ab Euangelista sumptum est.
Cum enim hęc diceret propheta, clarificationem filij hominis, qua clarificandus erat in gentibus,
vt supradictum est, & incredulitatem Iudæorum, de qua nunc dictum est, quia cum tanta signa
fecisset coram eis, non credebant in eum, spiritali oculo præuidebat, sicut totus prophetæ lo-
Esai. 52. cus aperte indicat: Dixerat enim. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges
os suum, quia quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & quibus non est annuntiatum, con-
templati sunt. Hæc de supradicta fructificatione gentilium. Sequitur de excæcatione Iudæo-
rum, quod hic positum est testimonium: quis credidit auditui nostro, & brachium domini cui
Christ. brachiũ domini dicitur. reuelatum est? Brachium domini appellat hic filium Dei, quia videlicet sicut operatur quis
vel præliatur in brachio suo, sic cuncta fecit, & diabolum debellauit Deus in filio suo, in verbo
suo. Quod si quæras ab eodem propheta, in quo non fuerit reuelatum, vel in quo fuerit ab-
sconditum

sconditum, statim subiungit: Et ascendit sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitiē- Esa. 53.
ti. Non est ei species neq; decor, &c. Quibus verbis flebiliter declamata passione domini, rursus
gentilem, ad quam fructus peruenturus erat eiusdem passionis, beatificat dicēs ita: Lætare ste-
rilis quæ non paris, &c. Item Euangelista subiungit: Propterea non poterant credere, quia iterū Esa. 54.
dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorū, vt non videant oculis, & intelligāt Esai. 6.
corde & conuertantur, & sanem eos. His inquam subiunctis propheticæ scripturæ testimonijs,
satis euidenter demonstrat euangelista, cur ita dixerit: Et abscōdit se ab eis. Illud aūt nō potest Quæstio
educi, quanta seueritate habitator huius Iohannis spiritus sapientiæ dicta sua digesserit. Qualis de præ-
enim ista ratio vel causa est, quod quasi quæreres, cur se abscondit dominus à Iudæis, vel quare scientia
nō credebāt in eū Iudæi: ita subiunxit, vt impleretur sermo Esaiæ, quē dixit? Amplius autē cum Dei, an
adhuc addit: Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorū, volūtati
& indurauit cor eorum. Nunquid eandem quæstionē quam ipse mouit, satis absolutam esse pu- nostræ
tauit? Vere enim cum nemo quæreret ab eo, cur in dominum non credidissent Iudæi, quæstionē vim in-
in gentē ipse vltro cōmouit. Nam vsq; hodie nō cessant homines disputare de præsciētia vel præ- ferat.
destinatione Dei, nec desunt peccatores, qui seipsos excusare audētes, dicāt se idcirco bonos esse
nō posse, quia Deus malos fore præsciuit & prædestinauit. Quibus ita se excusantibus, deumq;
accusantibus, istud insipientiæ suæ patrocinium placet, quod in præsenti loco Euangelicæ au-
thoritatis scriptum est: Nisi præscientia vel prædestinatio Dei (inquiunt) voluntatibus hominū Respon-
vim faceret, tantus Euangelista, sic & sic non dixisset. Sed talibus tamq; præsumptuosis dis- sio con-
cursoribus iudiciorum Dei & viarum eius, nihil aliud respondere dignū arbitratur Paulus apo- tra curi-
stolus quàm hoc: O homo tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid potest figulus dicere ei qui osos.
se finxit, quare me fecisti sic? Etenim talibus hoc loco hic Euangelista eodē spiritu respondet cū Roma. 9
præmisisset: non credebant in eum, ita subiungens, vt sermo prophetæ impleretur, itemq; pro-
pterea non credere, quia iterum dixit Esaias. Ipsi enim qui sunt qui respōdeant Deo, vel quibus
de diuinis iudicijs reddatur vlla ratio. Verum eis qui mites sunt, & spiritu pietatis bene dispo-
siti ad audiendū, & Apostolis prædicto loco subsecutus, profundā dare rationē incipiēs: Volens
(inquit) Deus notam facere iram, & ostendere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa
iræ apta in interitum, &c. & ipse Dominus in alio Euāgelista: Confiteor inquit tibi pater domine
cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis, ita pa- Matt. 11.
ter, quia sic placitū fuit ante te. Causam effectiuam cæcitatis Israeliticæ reddens Apostolus
appellauit eos vasa iræ, dominus autem sapientes & prudentes eosdem dixit, quibus pater ab-
sconderat hæc, scilicet mysteria sua, quæ paruulis dignatus est reuelare. Vtraq; sententia super-
biam cæcitatis causam esse significatum est. Vnde enim à domino sapientes & prudentes dicti
sunt, nisi ex eo quod superbi sunt? quod maxime liquet ab opposito paruulorum, id est humi-
lium, qui reuelatione patris digni sunt. Vnde vero ab Apostolo dicti sunt vasa iræ, nisi ex eo; Psalm. 7
quod sunt filij superbiæ? Psalmista quoq; cum dixisset: Terribilis es, & quis resistet tibi, statim
intulit, ex tunc ira tua. Nam reuera ex quo Deo resistitur, ex tunc ira eius. Etenim quādiu per in-
firmitatem vel ignorantiā peccatur, dissimulat peccata hominū, & parcens illis, pœnitentiā præ-
stolatur. Ergo & Apostolus quos appellat vasa iræ, dignis auditoribus tali denotatione indicat
Deo restitisse, & idcirco retributionem superbiæ iustum Deum voluisse illos, sicut Pharaonem Exod. 10
indurare, vel corda illorū, ne Christum agnoscerent, excæcare. Et ipse dominus, dum eosdem
vocat sapientes & prudentes, ex opposito paruulorum, id est, humilium, & paulo post eisdem
paruulis dicit: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde, causam absconsionis, pro qua con- Mat. 11.
fitetur patri, demonstrat superbiam esse. Itaque & hoc loco, cum dicit Euangelista: Ex-
cæcauit oculos eorum, & indurauit corda eorum, subauditur dicens, ne videant oculis, &
intelligant corde, profecto cordatis auditoribus non dubium fore putauit, quam ob causam
Deus hoc fecerit, qui neq; diabolum, neq; hominem quempiam absque præcedente peccato su-
perbiæ excæcauit vnquam aut indurauit. Igitur innocens & sancta præscientia Dei, nullam ma-
lis hominum necessitatem importat, quomodo nec visus meus ei, quem ambulare video, vllā
ambulandi necessitatem irrogat, quomodo apud quosdam philosophos Christianos dispu-
tans validissime, argumentatur sana & vera philosophia. Sed de his hactenus, iam nunc
ad ipsa lectionis verba redeamus. Primo quærendum est, quæ distantia sit inter hoc quod di-
ctum est: Excæcauit oculos eorum, & hoc quod sequitur: Indurauit cor eorum, siue inter
hoc quod ait: Ne videant oculis, & quod subiungit, & intelligant corde: Quid enim?
Nunquid non idem videtur esse, non videre oculis, quod est non intelligere corde: vel idem
esse excæcatos oculos, quod est, induratum habere cor? Cur igitur vtrunque dictum est? Vi-
delicet quia eorum, qui conuerti & sanari non merentur, aliqui nec vident quidem scriptu-
rarum sensum, aliqui vident quidem, sed sequi nolunt. Eorum itaque qui non vident:
Excæcauit (inquit) oculos, ne videant oculis. Eorum autem qui vident, & sequi nolunt:
Indurauit (inquit) cor, ne intelligant corde, id est, ne sapiat eis per dilectionem, quod

vident per manifestæ literæ cognitionem. De prædicto prophetæ testimonio protinus Euan-
gelista subsecutus ait. [Hoc dixit Esaias, quando vidit gloriam eius, & locutus est de eo.] Ac
si diceret. Visio prophetica, in qua dixit hæc Esaias, gloriam eius præmonstrabat, illam vtique
gloriam, quam nunc instare ipse dominus prædicabat his verbis: Venit hora vt clarificetur fi-
Esa. 6. lius hominis, cæteris quoque quæ hactenus disseruit. Est autem illa visio, quam idem propheta
sic incipit: In anno quo mortuus est Ozias, vidi dominum sedentem super solium excelsum &
eleuatum, & ea quæ sub ipso erant, replebant templum, Seraphim stabant super illud, sex alæ
vni, & sex alæ alteri. Et clamabat alter ad alterum: Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus
Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius. Igitur ille habitus sedentis domini, circunstantibus
officialibus, vel administris spiritibus sanctis (qui in hoc solo scripturæ loco inueniuntur ap-
pellati Seraphim) mystice prædicat istam clarificationem filij Dei, qua peracta, prædicantibus
ministris eius per totum orbem fidē sanctæ trinitatis, & hoc modo clamantibus Seraphim: San-
ctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth, impleta est domus fumo, scilicet illo increduli-
tatis fumo, quo (vt iam dictum est) excæcauit Iudæorum oculos. Sequitur. [Veruntamen &
ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, vt de sy-
nagoga non eiicerentur. Dilexerunt enim gloriam hominum magis quàm Dei.] Ergo nec vere
credebant, qui claritatē ab hominibus accipientes, gloriā illorum, gloriæ Dei præferebant. Dixit
etenim ipse alio loco: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem quæritis, &
Ioan. 5. gloriam quæ à solo Deo est non quæritis? Non solum (inquit) ex turba multa, quæ cum ramis
palmarum processit obuiam ei, sed & ex principibus, id est primoribus Iudæorum, multi cre-
diderunt in eum. Sed quia pharisæi, id est clerici Iudæorum iamdudum conspirauerāt, vt si quis
confiteretur eum esse Christum, extra synagogam facerent eum, non confitebantur, vt de syna-
goga non eiicerentur. Veruntamen inquit, id est, licet supra dixerim, quia cum tanta signa fecis-
set coram eis, non credebant in eum. Multi ex principibus crediderunt, sed male erubescen-
tes, non confitebantur. [Iesus autem clamauit & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed
in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me.] Magnum perseuerantiæ fortis
exemplum, magnus & laboriosus clamor, si perpendas non solum, quia nunc vsque clamaue-
rit, sed & quid, & qualis adhuc ipse, vel inter quales clamauerit. Quid enim clamauit? Qui cre-
dit in me (inquit) non credit in me, sed in eum qui misit me. Quod est dicere: O homines magis
gloriam hominū quàm gloriam Dei diligentes, quid in me credere erubescitis, vel quid cōfundi-
mini de me confiteri quod creditis? Nunquid finem fidei, vel confessionis vestræ in eo cōstitui,
quod in me carnalibus oculis videtis? Non, sed magis in eo quod pater misit, quod est verbum
patris, quod est principium: Principium enim ego sum, qui & loquor vobis. Itaque non inglorium
aut contemptibile est, credere in me. Etenim credere in me nemo potest, nisi credendo in eum
qui misit me: neque credere quis potest in eum, qui me misit, nisi credendo & in me. Siquidem &
qui videt me, videt eum qui me misit: nec aliter videre vel scire quis potest, cuius substantiæ,
Psal. 6. vel quantus sit, quid valeat, vel quid sapiat is qui me misit, nisi viderit me. Hoc est quod clama-
uit & iam diu laborauerat clamans, iamque raucæ factæ fuerant fauces eius, ita vt postmodū ob-
Esa. 53. mutesceret, sicut agnus coram tondēte se, & non aperiret os suum, & propter eiusmodi clamo-
rē multiplicati iam erant, qui inuidia cæcati oderant eum. Qualis enim ipse erat, & inter qua-
les hoc declamat? Vtique non solum mortalis & passibilis, & in nullo secundum naturam à cæte-
ris distans, inter quos ambulabat, hominibus: sed & egenus, & pauper, nihil de regno vel ho-
noribus huius mundi amplexus, hoc dicebat apud carnales & superbos, humanæ gloriæ
vento tumentes, & quod amplius, quorum (vt supra dictum est) Deus excæcauerat oculos, &
indurauerat cor, intantum vt non solum non crederent dictis eius & factis, sed insuper blasphe-
marent, dicentes: Dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? Igitur fortiter quidē, quippe
Ioan. 10. in quo totus erat spiritus fortitudinis, veruntamen & passibiliter clamauit, nec enim perdiderat
frontem mitis & humilis corde, aut nullam patiebatur humani pudoris angustiā, cum dicat ipse
Psal. 43. in psalmo: Quoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Se-
quentia clamoris eiusdem audiamus. [Ego lux in mundum veni, vt qui credit in me, in tenebris
non maneat.] Dicat ad hæc homo rationalis. Si lux, imo qui lux, & vera lux est Christus, & ad
hoc venit in mundum, vt in tenebris non maneat qui credit in eum, ergo ne de seipso non debuit
perhibere testimonium? Nonne frustra venisset in mundum, si taceret, & nō ostenderet seipsum?
Quis vero fur & latro velit lucernam accensam mitti in abscondito, vel sub modio, & non po-
tius poni super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt? Igitur opportune, importu-
ne, non suæ gloriæ cupiditate, sed nostrorū oculorum necessitate clamet lux: Qui credit in me
credit in eū qui misit me: itemque qui videt me, videt eū qui misit me: & hoc modo seipsum osten-
dens oculorum nequam nō curet inuidentiam, dummodo simpliciū lætificet beneuolentiā: Ego
inquit lux in mundū veni. Quā ob causam? Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat.
Ergo contra legem credendi faciebant hi, qui (vt supra dictum est) credebant in eū, sed nō cōfite-
bantur

bantur, diligentes hominum magis quàm Dei gloriam. Hoc enim modo credentes, in tenebris manebant. Sequitur ergo. [Sed si quis audierit verba mea, & non custodierit, ego non iudico eum, Non enim veni vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & non accipit verba mea, habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eum in nouissimo die.] Iudicium damnationis in hoc Euangelista tripliciter iam dictum est. Alia nanque significatio est, qua dixit : In iudicium veni ego in hunc mundum, vt & qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Alia qua dicit nunc : Ego non iudico eum, Alia qua itidē nunc ait: Sermo quem locutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die. Et prima quidem atque tertia notæ, & per se manifestæ significationis sunt: hæc aūt media, qua dicit : Ego nō iudico eum, non enim veni vt iudicem mundum, ex opposito cognoscitur, quod statim opposuit dicens: Sed vt saluificē mundum. Quomodo enim saluificauit mundum? Vtiq; iudicium.i. damnationē sustinendo, sub iudice Pontio Pilato accusatus, tanq̄ reus maiestatis, traditusq; ad crucifigendū Romani ministris imperij. Igitur ex hoc opposito quo dicit: Sed vt saluificē mundū, liquet quid dixerit: ego non iudico eū. Quod idem est ac si diceret. Regnum vel iudicium meū non est hinc, id est, de hoc mundo. Quòd si esset de hoc mundo, ministri mei vtiq; decertarent custodiri verba mea. Nunc autem regnum vel iudicium meū non est hinc, & proinde nunc ego non iudico eum. Ordo vel textus literæ sic se habet. Sed si quis audierit verba mea, ego non iudico eum. Dixi (inquit) vobis quia lux in mundum veni ad hoc, vt qui credit in me, in tenebris non maneat. Sed idcirco negligentius verba mea homines audiunt, idcirco custodire non curant, quia ego non iudico eū quisquis eiusmodi est, quia non sedeo rex in folijs tyrannorum, quia non exigo gladiis & securibus, vt meum seruetur edictum. Non enim veni vt hoc modo iudicē mundū, sed ad hoc potius, vt hoc modo iudicatus saluificem mundū. Quid tandē? Ergo ne regē cœli contemnentes impune abibunt? Nunquid semper tacebo, semper silebo, semper patiens ero, & in nullū eos adducā iudiciū? Non est ita, nō sic erit, nō sic fiet. Qui enim spernit me, habet qui iudicet eum, habet inq̄, nō dico habebit, sed iam habet iudicē; & si nondum sententiæ vel vindictæ iudicantis apparent. Quis tandem ille est iudex? Sermo quem locutus sum vobis, ille iudicabit eum in nouissimo die. Ille inquit sermo, quem audierunt, quē verū esse nescire non possunt, vtpote magnificis operum testimonijs comprobatū, ille iudicabit eum, ille arguet, ille conuincet eum. Vbinam iste talis iudex sedebit, quasi de solio suo voces aut sententias iudicij sui dabit? Prope aderit, intus sedebit, in cōscientia cuiusq; iustas sententias terribiliter personabit. Sic enim & Apostolus dicit: Quia testimoniū reddet illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationum accusantium, aut etiā defendentium, in die, cum iudicabit Deus occulta hominum, secundum Euangelium meū. Ergo ille sermo quem locutus sum, iudicabit eū in nouissimo die. Vnde hoc sermoni huic? Ait. [Quia ego ex meipso nō sum locutus, sed qui misit me pater, ille mihi mandatum dedit, quid dicam, & quid loquar,] Inde (inquit) sermo quem locutus sum, fortitudinem habet iudicandi, quia ego à meipso nō loquor, quia nō solū iuxta præsumptionem prophetæ mendacis, quem lex iubet non timeri, de corde meo non confinxi, sed qui misit me pater, illa videlicet missione, qua mihi est pater, ipse mihi mandatū dedit, ipse mihi obedienti in mandato incarnationis & passionis, mandauit quid dicam, & quid loquar: quid inq̄ nunc dicam patienter cōtradicentibus, & quid in futuro iudicio loquar terribiliter, vbi nemo contradicere audebit. Si ex me locutus fuissem.i. ex homine vel secundum hominē, quē solum in me videtis, & quem solum me esse putatis, tunc infirmus, imo & mortuus esset sermo quem sum locutus. Nunc aūt viuus est & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionē animæ & spiritus, compagū quoq; & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, & non est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Omnia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Ergo in veritate; ergo in æquitate iudicabit. Mandatum (inquam) ille mihi dedit qui me misit, & ego ex ipso eiusmodi sermonem loquor. [Et scio quia mandatū eius vita æterna est.] Mandatū eius sic dicendi, & sic faciendi, non incerta spe exequor, nō dubia expectatione perago, sed scio, & bene scio, quia mādatum eius vita æterna, id est, omnibus credentibus vitæ æternæ effectiua causa est. Non enim incertis euentibus in hoc mandato positus, pauloante dixi : Venit hora vt clarificetur filius hominis, atque subinde: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, & his similia. [Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi pater, sic loquor.] Siquidem sermonis huius vtilis prouentus appareret, recte, tanquam non mandatus à patre, contemptibilis esset. Nunc autem fructus eius vita æterna est, & hoc multis comprobatur testimonijs, dum alij de morte animæ per pœnitentiam ad vitam redeunt, alij quoq; corpore mortui, sermonis eiusdem imperio resurgūt. Ergo verum, ergo irrefragabile est, quia quæ loquor, non confingo, vt propheta mendax, sed sicut dixit mihi pater, sic est voluntas patris, hæc loquor.

Iudiciū triplex significatio.

Ego nō iudico eum.

Sermo iudicabit eum.

Roma. 2

Deut. 18.

Hebr. 4.

Finis libri decimi.

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XI.

EVangelistæ huius habitatori spiritui sancto magnas iamdudum ecclesia ca-
tholica gratias agit, quia gratiæ & veritatis diuitias de ore plenitudinis Chri-
sti, in profundam eius memoriã transfusas, tanta integritate conseruauit, tanta
fide in tempore opportuno refudit, vt nihil nobis aduersus hæreticam pau-
pertatem de substantia veritatis, vbicunq; terrarum, tanquam diues superbire
ausa sit. Et cuncta quidem, quæ hactenus dixit, gloria & diuitiæ sunt domus
eius, id est, Deo sacrati eius pectoris: Amplius autem quæ deinceps dicturus
est, prætiosæ opes sunt, & thesaurus desiderabilis. Eorum namque tota series, huic vsque
Recitatio testamenti. ad patibulum crucis, recitatio est testamenti, quod moriens pater noster conscripsit: de-
signatio est hæreditatis, quam paruulis suis in ipso mortis agone mira charitate delegauit.
Assistant pupilli, qui non erant ibi, & isto recitante qui præsens interfuit, quicq; verba testa-
menti, digito morientis scribente, in tabulis cordis carnalibus suscepit. Audiant certius, vbi
suam sperent hæreditatem, & ad qualem interim respiciant paracletum, atque tutorẽ. Igitur
vt solent pijs & bene amãtibus filijs dulciora esse, & profundius permanere in memoria verba,
quæ diligentissimus pater in ipsa morte, supremum trahens spiritũ, locutus est, quæ dixit, quæ
mandauit, quæ rogauit aut monuit, sic nobis reuerenti aure, pio corde, & humili spiritu suscipi-
enda, fideli memoriæ commendanda sunt ea, quæ deinceps dilectus eius solerter audita, fideli-
ter conseruata, vtiliter valde incipiens, hoc modo refundit. [Ante diem festum paschæ, sciens
CAP. XIII. Iesus quia venit hora eius, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos qui erant in
mundo, in finem dilexit eos.] Christum dominum verum Dei agnum esse, pro salute mundi to-
tius immolatum, eiusq; figuram illum prætulisse agnum, quem in Aegypto iubente domino
Exo. 12. per Moysen, immolauit omnis multitudo filiorum Israel ad vesperam, omnis domus Israel, id
est vniuersa quæ carnem comedit, & sanguinem bibit eiusdem veri agni, sancta catholica con-
fitetur ecclesia. Sed & illud non ignorat, diem festum paschæ, quem populus ille summa
celebritate solennem agebat, commemorationem illius diuini fuisse beneficii, & ob hoc pascha
dictũ, quod est trãsitus, & Hebraice dicitur phase, quia dominus super tabernacula filiorũ Israel
sanguine agni signata transiuit, cæsisq; primogenitis Aegypti, fecit eosdem transire per mare
rubrum, Pharaone, qui persequebatur eos submerso, simulq; cunctis Aegyptijs. Igitur perspi-
cuum est, cur cum dixisset Euangelista: Ante diem festum paschæ, statim subiunxerit: sciens
Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, videlicet vt docili Euangeli-
cæ veritatis alumno significaret, totum illud vmbraticum veteris paschæ sacrificium ex eo fu-
isse sanctum, quia præfigurabat dominum Iesum pro salute mundi per passionem mortis fore
transiturum ex hoc mundo ad patrem. Siquidem ante diem festum paschæ, idem est ac si dixis-
Vetus pascha plenum mysteriis. set, illo die, quem continuo subsequitur dies festus paschæ. Erat autem luna primi men-
sis decimaquarta, cuius diei subsequente vespera, quando luna iam plenissima est, & decima-
quinta nobis incipit haberi, agnus (vt iam dictum est) immolabatur, magnis præfulgentibus
mysteriis, non solum quia luna plena erat, sed etiam quia non nisi post æquinoctium vernum,
ex quo iam dies noctem superare incipit, cum primum occurrisset luna plena, agebatur hæc
magna solennitas. Plena quippe luna, plenitudinem temporis significat, quo iam multiplicata
per præteritas generationes ecclesia, redemptionem de cœlo mittendam apud inferos expecta-
bat: dies autem longior noctem iam superans, illud designat, quia per passionis Christi my-
sterium contra tenebras errorum, quæ hactenus præualuerant, nunc versa vice præualere inci-
peret in cunctis gentibus clara veritatis notitia. Sed de huiusmodi non est modo dicendum per
Ioan. 7. singula. Sciens ergo (inquit) Iesus, quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem,
Ibidem. illa videlicet, hora, quam intuens, hic idem Euangelista superius dicebat: Et nemo in eum
misit manus, quia nondum venerat hora eius. De qua & ipse dominus quodam loco dixit:
Tempus meum nondum aduenit. Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit
eos. Hoc multum gratiose dictum est. Cum inquit dilexisset suos, id est, eos quos elegerat, vt sui
Ioan. 11. essent ab initio. Nam ne solos putaremus Apostolos, vel solam gentem Israel secundũ electionẽ,
de qua Caiphas supra nesciens prophetauerat, quod Iesus esset moriturus pro gente, non ait tã-
tum suos, sed addidit, qui erant in mundo, scilicet vt omnes intelligamus electos, quia profecto
non tantum moriturus erat pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in
vnum. Ergo cum dilexisset suos qui erant in mundo, idem est ac si dixisset, cum opus magnæ
dilectionis facere cœpisset erga suos, qui propter originale peccatum eiecti de paradiso, pe-
regrina-

regrinabantur in hoc mundo. Quomodo autem cœperat diligere suos, & quem vsque in finē
dilexit eos? Sic vtique iam dilexerat eos, vt de cœlo ad terrā descenderit propter eos, & vt qui
erat deus inuisibilis in sinu patris, homo visibilis de ventre fœmineo factus fuerit. Sed non erat
consummata ista dilectio. Nihil enim suis profuisset, quod homo fuerat factus, si nō pro illis etiā Ioan.12.
pateretur. Siquidem hoc ipse supra dixit: Nisi granum frumenti cadens in terram, mortuū fue-
rit, ipsum solum manet, &c. Igitur vt oportebat in finem dilexit eos, id est, dilectionem erga il-
los, eo vsque perfecit, vltra quod non posset augeri, videlicet vt animā suam poneret pro illis.
Sequitur. [Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas Simonis
Ischariotis, sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit, & ad Deū vadit, sur-
git à cœna, & ponit vestimenta sua. Et cum accepisset linteum, præcinxit se. Et deinde mittit
aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.]
Dicta hæc Euangelistæ diligentem auditorem, facta domini nostri Iesu Christi auidum postu-
lant spectatorem: facta enim eius hæc mira sunt & perpulchra, quod à cœna necdū finita sur-
git, vestimenta sua ponit, linteo se præcingit, pedes discipulorum lauat, iterumq́ recumbens,
docet in habitu domini & magistri, quid fecerit in habitu minoris ac ministri. Dicta autē euan- Dicta Euangelistæ.
gelistæ prudentissima, quia causam horum, quæ dominus sic & sic fecit, pene exposuit, & tamen
non omnino diuulgauit, dum prædictis quatuor factorum domini clausulis, quatuor itidē ipse
præmisit, dum dicit: Sciens Iesus quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem,
& sciens quia ad Deum vadit. Pene inquam exposuit, tanquā diceret: Sciens quia venit eius hora,
vt transeat, idcirco surrexit, inchoata iam cœna, quæ ipsum eius transitum significabat, pascha
namq́ manducabat: & sciens quia à Deo exiuit, idcirco ponit vestimenta sua: & sciens quia om-
nia dedit ei pater in manus, idcirco lauat pedes discipulorum: & sciens quia ad Deum vadit, id-
circo postquam lauit pedes eorum, iterum accepit vestimēta sua, & iterum recubuit. Igitur hæc
ipsa repetentes, latius explicemus. In finem inquit dilexit eos, & cœna facta, subauditur,
agere placuit sibi illud, in quo exprimeret dilectionem suorum, qualiter incepisset, & qualem Peracturus mirabile schema humilitatis Christi.
ad finem vsque perducturus esset. Hoc inquam non solum verbis edicere, sed & signanter vo-
luit agere, videlicet vt & nunc præsenti magnæ humilitatis schemate viscera quoque suorum
tangeret, & post resurrectionem suam, quando aperiret illis sensum, vt intelligerent scriptu-
ras, istud quoq́ factum illi vulnerata memoria recolentes, profundius intelligerent, & eandem
dilectionem ipsius, cuius ob significationem talis vel tantus, ipse tali hora vel tempore taliter
egisset: Et cœna iam facta (inquit) cum diabolus iam misisset in cor, vt traderet eum Iudas Si- Luc. 24.
monis Iscariotis. Cœna ipsa, quæ facta erat, id est agnus paschalis, assus cum azymis panibus
& lactucis agrestibus comedendus, ipsi vero agno causa esse poterat, vt (sicut postmodum
dicendum) in semetipso turbaretur, quia videlicet passionis suæ significationem per tot re-
tro generationes, ab exitu filiorum Israel de Aegypto, hoc ritu celebratam, nunc in præsentia-
rum morte sua compleri oportebat. Hoc enim sciebat cœna facta, sed & illud non ignorabat,
quia diabolus iam miserat in cor, vt traderet eum Iudas Simonis Iscariotis, qui & pridie abie-
rat ad pharisæos & dixerat: Quid vultis mihi dare, ego vobis eum tradam? Hoc sciens ipse
& illud quoque, quia omnia dedit ei pater in manus: Omnia (inquam) vnde & paulo ante di- Mat. 26.
xerat: Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum, & illud sciens, quia à Deo
exiuit, videlicet in eo quod cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit: & quia ad Deū vadit Ioan. 12
scilicet vt sedeat ad dexteram maiestatis in excelsis, sicut dixit Dauid de illo in spiritu: Dixit do-
minus domino meo, sede à dextris meis. Hæc (inquam) & hæc sciens surgit à cœna, videlicet, Philip. 2
vt ineffabilis opera dilectionis, habitu vel actu significaret admirandæ humilitatis. Quid Psal. 109
enim fecit surgens à cœna? Ponit inquit vestimenta sua. Quid deinde? Et cum accepisset linte-
um præcinxit se. Deinde mittit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum, & exter-
gere linteo, quo erat præcinctus. Magnum quidem & mirum in præsenti expectaculum, & an-
gelis & hominibus, quidnam facerer hic & angelorum & hominum dominus: idem homo,
idemq́ Deus: idem humilis, idemque altissimus. Verum postquam cognouerūt discipuli eius,
quod ipse esset, id est, postquam resurgens à mortuis, aperuit illis sensum: vnde & paulo post
dicturus est: Vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum: tunc videntes & intelligentes sic Psal. 47.
admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, & ibi dolores, vt parturientis, quia videlicet in-
tellexerunt quid fecerit, imo quid tali facto significauerit eis. Hic præcipue dilectus discipulus,
qui tunc in eadem cœna supra pectus eius recubuit, intellexit quid, vel ad quid fecerit eis,
quod & nobis innuens sic dixit, sic prælocutus est: sciens quia à Deo exiuit, & ad Deum va-
dit, & quia omnia dedit ei pater in manus. Tunc inquam, intellexerunt, & anima eorum
vulnerata charitate sensit, quomodo dilexisset suos, quomodo propter eos surrexisset de accu-
bitu suo, de sinu patris æterni, de throno incircumscriptæ maiestatis, & depositis gloriæ suæ ve-
stimentis, exinanitus à claritate, quam habuit priusquam mundus fieret, adeo nudus, id est no-
stri per omnia similis absq́ peccato, inter homines apparuit, vt quō typum eius seruus seruorum Ioan. 17.
male-

maledictus Cham, patrem suum Noe, nudum iacentem dormire foris nunciauit fratribus suis,
Gene. 9. sic hæretici Cherintus & Marcion, aliiq; quàm plures eundem dominum nostrum, nullatenus
Deum de Deo ante secula natũ, sed hominem tantũ extitisse, & ex Maria cœpisse contenderint:
maxime pro eo, quia lintheo præcinctus, id est tribulatione passionis afflictus, vera morte, verus
esse homo comprobatus sit. Hoc modo illum suorum pedes lauisse, id est peccata emundasse se
intellexerunt. In illa namq; nuda humilitate passionis suæ, sanguinem & aquam de latere suo
fudit, vnde vsque hodie peccata suorum emundare non desinit. Quare autem solos pedes tũc
lauit, cum secundum exteriorem hominem simul & interiorem, credentes in se lauet in sangui-
Apo. 1. ne suo à peccatis eorum? Videlicet quia hora illa rem solummodo significare, non etiam age-
re debuit. Præterea idcirco pedes potius, quàm manus aut caput lauare voluit, quia videlicet
in lauãdis pedibus, & affectuosior est gestus humilitatis, & propinquior significatio charitatis,
qua nos lauat in sanguine suo à peccatis nostris. Denique non solum tunc lauat nos in san-
Pulueres pedũ quotidiana peccata. guine suo, quando quisq; nostrum baptizatur, sed & quotidie lauat ab actualibus peccatis,
quando in sancto altari carni eius communicamus & sanguini. Ipsa autem peccata, quæ non
omnino potest effugere vita humana, quamlibet religiosa, per puluerem pedum solent signifi-
cari, Verbi gratia, cum ipse dominus dicat: in quamcũque domum intraueritis, & non susce-
perint vos, exeuntes in plateis eius, dicite: Etiam puluerem quæ adhæsit nobis de ciuitate ve-
stra extergimus in vos. Quod est dicere: Etiam minima peccata, sine quibus non omnino
quamuis sancta mortalitas, vel mortalis sanctitas vitæ præsentis transigi potest, quotidianis
remedijs palam expurgare, vt non habeant imprudentes homines, ob quam vitæ nostræ re-
prehensionem videantur sibi, quasi rationabiliter prædicationem vestram contemnere. Quas
videlicet peccatorum pene ineuitabiliũ sordes spiritus sanctus significat, dum in Canticis can-
Cant. 5. ticorum dicente sponso: Aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, re-
spondit illa: Expoliaui me tunica mea, quomodo rursus induar illa? Laui pedes meos, quo-
modo inquinabo illos? Cum enim actiuæ vitæ tunicam exuerit, & in secreto contẽplatiuæ vitæ
lectulo sese anima composuerit, tunc quia minus ea quæ aguntur in seculo videt vel audit, quasi
iam lotis pedibus, id est præteritis actuum secularium abiectis sordibus, terram deinceps tan-
gere refugit. Quod si animarum vtilitas poscit vt exeat, & tanquam voce sponsi excitata, Euã-
gelio Christi publice inseruiat, rursus puluere aliquantulo se sordidari posse non ignorat, & id-
circo magis indiget, vt sibi quotidie Christus pedes lauet. Igitur magnum quidem (vt prædi-
ctum est) spectaculũ fuit in illo cœnaculo, vbi domino pascha parauerant discipuli, quod tan-
Psal. 8. tus ille dominus & magister surrexit à cœna & posuit vestimenta sua, præcinctusq; lintheo, pe-
des lauit, iterumq; acceptis vestimentis suis recubuit, & docere cœpit: & multo maximum est,
quod sicut illic sanctissime ac religiosissime significatum est, creator angelorũ & hominũ semet-
ipsum exinaniuit, minoratus paulominus ab angelis, & in forma serui cinctus est labore & an-
gustia passionis, vt nos in sanguine suo lauaret à peccatis nostris, & iterum resurgendo à mor-
tuis, indutus gloria immortalitatis, & honore incorruptionis, recubuit in cœlo ad dexteram
patris, & dato sancto spiritu fecit nos scire, quidnam fecerit nobis. Sequitur. [Venit ergo ad Si-
Ioan. 1. monem Petrum.] Cœpit inquit lauare pedes discipulorum. Erat autem primus à quo incipien-
Matt. 4. dum esset Simon Petrus. Nam & si Andreas audito Iohannis testimonio dicentis: Ecce agnus
Dei, secutus prior quàm Petrus, venit & vidit vbi maneret ipse dominus Iesus, attamen in ordine
vocationis Apostolorum, quando relictis omnibus secuti sunt eum, Iohanne iam tradito, nec
Andreas, nec alius prior est Petro: sed vidit dominus Petrum & Andream fratrem eius primos,
& vocauit eos. Ergo pedes discipulorum lauare incipiens, venit ad Simonem Petrum. [Dicit ei
Petrus: Domine, tu mihi lauas pedes?] Tu inquit, quem confessus sum Christum filium Dei vi-
ui, rex regum, & dominus dominantium, vestimenta tua posuisti, aquam infudisti, & vt pedes
mihi laues cœno procumbes? Expauit enim, de domino & magistro suo magna, de se vero hu-
milia sentiens, quod & alius quilibet discipulorum extimuisset, si ab eo dominus tantæ humili-
tatis opus inciperet. Siquidem adhuc non plenè cognouerãt huius magisterii sui disciplinã, sci-
licet quòd in schola eius ille maior, qui humilior esset, quodq; maximè ipse dominus omnium, in
Luc. 22. summa humilitatis arce regnaret. Hoc inquam non bene cognouerant, vnde etiã nunc secundũ
Lucam facta fuerat contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Et quidem verbis vere
dominationis, & tenendæ potestatis ordinem eos docuit, dicens: Reges gentium dominantur
eorum, & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur: vos autem non sic, sed qui ma-
ior est vestrum, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator: ego autem in medio
vestri sum sicut qui ministrat: sed præterea facto illos amplius instruens, palam apparebat inter
eos sicut qui ministrat, lauando pedes eorum: simulque (vt prædictum est) significabat qualis
Mat. 20. ministerij minister foret, videlicet quod animam suam redemptionem pro multis daturus
esset. Cum ergo sic Petrus expauisset. [Respondit Iesus & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis
modo, scies autem postea.] Causam inquit, propter quam hoc facio, tu nescis modo, sed &
si dicam

si dicam tibi, non potes portare modo, scies autem postea, videlicet cum venerit spiritus veri- Ioan.14.
tatis, qui vos & huius facti causam & omnem veritatem docebit.[Dicit ei Petrus: Non lauabis
mihi pedes in æternum. Respondit ei Iesus: Si non lauero te, non habebis partem mecū.] Quid
inquit expauescis talem humilitatis meæ habitum, tale ministeriū? Nisi ego adhuc altius præ-
cinctus maiori dispendio lauero te, non habebis partem mecum. Vere enim nisi Christus dile- Lauit
ctos suos lauisset à peccatis eorum in sanguine suo, nec Petrus nec quisquam cæterorum homi- nos
num partem habuisset cum illo. Hoc ergo nunc opportune Petro dictum est, quia videlicet & Christo
cum expauesceret humilitatem talis magisterij, multo magis abhorrebat contumeliam domi- in san-
nicæ passionis, qua & illum & omnem mūdum oportebat lauari.[Dicit ei Simon Petrus: Do- guine
mine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput.] Hoc obedienter secundum nomen suum suo.
bene locutus est Simon. Simon nanque interpretatur obediens. Bene ergo non vt paulo ante
dixit Euangelista, dicit ei Petrus, sed dicit ei Simon Petrus. [Dicit ei Iesus: Qui lotus est, non
indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.] Hic manifeste dat intelligi, quòd aliam
præter illam exteriorem dicit necessariam pedum lauationem. Quis enim lotus est, nisi quem Apoc. 1.
Christus in sanguine suo lauit à peccatis, vt ante iam dictum est? Quid autem ad conseruan-
dam illam spiritualem mundiciam proficit ista corporalis lauatio pedum? Nunquid quotidie
pro consequenda peccatorum remissione pedes lauare, & non potius sacramenta dominicæ
passionis opus habemus percipere? Igitur Petrus aliud intelligit, dominus aliud postmodum
intelligendum insinuat, cum dicenti illi, domine non tantum pedes meos, sed & manus & ca-
put: ipse respondet, qui lotus est inquit, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus.
Ac si dicat: Qui semel in morte, quæ nunc adest, baptizatus est, non est opus amplius vt præ
terita ante baptismum peccata siue originalia siue actualia lauet, sed totus mundus est, tan-
tummodo pedes lauet, id est, quotidiana vel communia, sine quibus humana vita transigi non
potest, commissa quotidianis remedijs expurget: sicut is qui solos ex itinere sordidatos habet
pedes, & in reliquo corpore à sordibus liber est, vadens cubitum, non indiget nisi vt pedes la-
uet. Sequitur. [Et vos mundi estis, sed non omnes. Sciebat enim quisnam esset, qui traderet eū: Luc. 22.
propterea dixit, non estis mundi omnes.] Vos, inquit, qui permansistis mecum in tentationibus
meis, mundi estis, scilicet propter sermonem quem locutus sum vobis, quia credidistis, mundi
inquam estis ex hoc, quia nunc ego sanctifico meipsum pro vobis, vt vos in veritate sancti sitis,
dum ego sanctifico, id est, ego meipsum sacrificium offero pro vobis. Iam enim vado immolari
pro vobis, vt mundi sitis, sed non omnes. Nec enim omnibus vobis præsens passionis meæ
sanctificatio prodest. Sciebat enim (inquit Euangelista) quisnam esset qui traderet eum: propte-
rea dixit, non estis mundi omnes. [Postquam ergo lauit pedes eorum & accepit vestimenta sua, cum Psal. 18.
recubuisset, iterum dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?] Ergo, inquit, quia sciens ea quæ supra-
dicta sunt, sic & sic fecit. Postquam rursus acceptis vestimentis suis iterum recubuit: recte dominus
& magister os suum aperuit, & ea quæ deinceps sequuntur, dulcia super mel & fauū eloquia de
ore suo profundit. Etenim postquam resurgens à mortuis, gloriosam immortalitatis & incorru-
ptionis vestē induit: extunc per interpretē suum spiritū sanctum, quem de cœlo misit, fecit suos
intelligere, quid fecerit eis, iuxta quod ex persona eius Psalmista dicit: Dextera domini fecit vir- Psal. 117.
tutē, dextera domini exaltauit me, nō moriar, sed viuā, & narrabo opera domini. Itaque dicit: Sci-
tis quid fecerim vobis? Hac interrogatione excitat, vt attentos reddat auditores suos orator
gratiæ & veritatis. Interrogati namque quod nescimus attentius, quasi manu pulsantis excitati,
audire solemus. Attendat nūc edentula teneritudo liliorū, quam suaui argumētatione gratia mater
ex ore eius hoc humilitatis suæ commēdat exemplum. Ait. [Vos vocatis me magister & domi-
ne & bene dicitis. Sum etenim. Si ergo ego laui vestros pedes dominus & magister, & vos debe-
tis alter alterius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita
& vos faciatis.] Si possent modo portare serui atque discipuli, poterat hic dominus & magister di-
cere sic: Si ego, quē vos dominū & magistrū recte vocatis, dominationē, qua cum patre cunctis Philip. 2
præsum creaturis, non rapinā arbitratus sum, sicut reges gentiū, & qui potestatē habēt super eos, Luc. 22.
sed memetipsum exinaniui formā serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & habitu inuen-
tus vt homo, & humiliaui meipsum, factus obediens patri vsque ad mortē, mortem autem crucis.
Si (inquam) ego sic feci, vt vos lauē à peccatis vestris, æquum est, vt & vos apostolatum vestrū,
nō dominationē, sed summæ humilitatis ministerium arbitremini, cuius in hoc profectò est, vt
ponatis animas pro fratribus vestris. Hoc inquam, dicere poterat, hoc enim vera exempli eius imi-
tatio est. Cæterū pedes corporaliter lauare possunt & illi, qui nullatenus exemplū domini, & ma-
gistri huius exēplum sequūtur: sed nōnullis regibus atrociores, subiectis sibi pedibus, sub religi-
oso pastorū nomine, superbissime dominantur, nō solū imparati pro illis animas ponere, sed etiā
ausi rapaciter viduas & pupillos deuorare. Præmisso igitur operis exemplo, vnde tota pendet
sermonis authoritas, Sequitur. [Amen amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, neque
apostolus maior eo qui misit illum. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.] Explicari verbis

 nequit,

nequit, quanti sit ponderis, quod rem omnibus notam tanta seueritate astruit dicendo: amē amē
Mat. 24. dico vobis, cuius sermo etiā absq; iuramento prolatus, cœlo & terra stabilior est, sicut ipse quo-
dam loco: cœlū inquit, & terra transibunt, verba aūt mea nō trāsibunt. Cui enim dubiū est, seruū
domino suo nō esse maiorē, neq; apostolū eo qui misit illum? Vocabāt aūt tunc iam apostoli ma-
gistrū & dñm, & bene dicitis inquit, sum etenim. Igitur si scitis, imo quia hæc scitis, nec enim ne-
scire potestis, seruū dño suo nō esse maiorem, vel apostolum eo qui misit illum: beati estis si fece-
Beati eritis si feceritis ea. ritis ea. i. contenti fueritis sic esse quomodo ego sum, quē magistrū vocatis & dominū. Beati,
inquam, eritis ita faciendo, quomodo ego feci vobis, quia videlicet in hac humilitate seminati,
velut pauca admodum grana frumenti, multum vos quoq; fructū afferetis, & replebitis faciē or-
bis semine: dura quidē, sed transitoria mortificati tribulatione. Et in quantas animas vestræ di-
lectionis humilitas sese dilatauerit, pro tantis cumulus crescet vestræ beatitudinis. Ergo bea-
ti eritis mox vt hoc tempus miseriæ pertransierit. [Non de omnibus vobis dico. Ego scio quos
Filius perditionis Iudas. elegerim.] Beati, inquit, eritis, sed non omnes, non inq̄ præparatum in beatitudine locū habe-
bitis oēs. Est enim vnus hic inter vos filius perditionis, sermonis huius expers: fur, non minister:
insidiator, non imitator: tenebræ, non lux: diabolus non apostolus. Non tamen errore meo fa-
ctum est, vt inter vos talis ille sit: ego namq; scio quos elegerim, quos ad gloriā, quos ad flammā,
quos ad honorem, quos ad contumeliā. Non inq̄ nescius, vestro talē numero admisi. [Sed vt im-
Rom. 9. pleatur scriptura, qui manducat panē meū, leuabit cōtra me calcaneū suum.] Idcirco inqt, susti-
neo in multa patientia illud vas iræ aptum in interitum, vt quod ab initio de me fuit dispositum,
eodē modo quo dispositū fuit nūc fiat, nullo intercedēte nouo cōsilio: nō casu, sed ordine certo &
antiquitus præscito atq; præfinito, testāte scriptura, quæ dicit in mea persona, qui edebat panes
meos, magnificauit super me supplantationē. Sic enim scriptū est secundū Hebraicam veritatē:
sed hic Euangelista Græco scribens sermone: maluit hoc vti exemplo, secundū vulgatā apud
Psal. 40 Græcos septuaginta interpretum editionem. Hæc ergo scriptura manifestè Iudam proditorem
attingit. Quid aūt est quod ait, magnificauit super me supplantationē? Non enim ait tantum
supplantauit me, sed magnificauit super me supplantationē, id est, magnifice supplantauit me.
Quid ergo sic dicere maluit, nisi vt excitaret nos ad pensandum soleter modum eiusdem sup-
plantationis? Verè enim magnifica, verè mirabilis supplantatio fuit, vbi emptorem, imo redē-
ptorem omniū, hic vnus peruerse supergressus, vendere præsumpsit. Quomodo vel quibus vē-
didit? Vtiq; sacerdotibus malo suo paschale sacrificiū sic vendidit, quomodo tunc tēporis apud
oēs filios Israel solenni more quærebatur, & vendebatur agnus per singulas domos pascha mā-
ducaturus. O peruersa magnificentia, o magnifica supplātatoris peruersitas, qui vniuersalē no-
stræ salutis hostiā faciens suā, sic quasi suum peculiū possessorem mūdi, solumq; & vnum cœli ac
Cur oportuit vendi Christū. terræ venalē proposuit dominū. Multū ergo alte sust cōtra illū leuauit calcaneū, cōtra illum in-
quam, nō vt ipsum Christus emeret, sed econtra ipsum Christū venderet. Quare autē hic præ-
finitus fuerat ordo dominicæ passionis, vt hic agnus non solum occideretur, sed primo etiā ven-
deretur? Videlicet quia homo, pro cuius salute venerat moriturus, non solum propter transgres-
sionem mortuus, sed in ipsa transgressione fuerat etiā venundatus. Non enim nulla spe proposi-
Gene. 3. ta persuasi sunt primi homines, vt mandatū transgrederētur, sed aperientur inquit, oculi vestri, &
eritis sicut dij. Et mendaciter quidē, sed tamē sicut dictū est, & sic in transgressionis precium, di-
Esa. 52. uinitatis spes proposita est. Vnde propheta: Gratis, inquit, venundati estis, & sine argento redi-
memini. Igitur hic ordo nostræ salutis erat necessarius, vt saluator pro venundatis & mortuis
non solum moreretur, sed primo etiā venderetur. Sequitur. [Ammodo dico vobis vt credatis,
cum fuerit factum, quia ego sum.] Hactenus inquit, non dixi vobis, nō designaui, quis ille esset
diabolus, qui vnus est ex vobis, sed in hac hora dico vobis quis sit, & quid facturus sit, vt cū factū
fuerit, id est, cū ille tradendo me, calcaneum suū contra me leuauerit, credatis quia ego sum ege-
nus & pauper ille, super quē qui intelligit, beatus erit, sicut illa scriptura dicit, ego inquam, qui &
ibidē dico, nunquid qui dormit, non adiiciet vt resurgat, ac deinceps, tu aūt domine miserere
mei & resuscita me, & retribuam eis. Hoc inquam, ammodo dico vobis, sed primum est, vt dicā
initium beatitudinis eiusdem, de qua iam dicere cœperam, quæ statim vos incipiet consequi, vbi
neq; domino vestro serui, neq; illo q̄ mittit vos apostoli, maiores esse volueritis. Dico ego: [Amē
amen dico vobis, qui accipit, si quem misero, me accipit. Qui autem me accipit, accipit eū qui me
misit.] Hæc vestra, ô serui & apostoli, qui dominū vestrū mittentē vos, nō vt maiores præceditis,
sed vt minores subsequimini: hæc inquā, vestra beatitudo est. Ecce mitto ante vos vocem præ-
conia, toto mundo audiendā, vt qui me suscipiunt, tunc vere me suscepisse se confidāt, si vos sus-
Esa. 53. ceperint tanq; meipsum. Et ne paruum in suscipiendo me putetis esse præmiū, pro eo quod sum
modò despectus, & nouissimus virorum, vir dolorū & sciens infirmitatem. Ecce & hoc dico vo-
bis, imo & omni mūdo, hoc prædico de vobis, qui me accipit, accipit eū qui me misit. Quid verò
putatis audito hoc præconio, q̄tō sint vos accepturi oēs qui dispersi sunt filij Dei, propter quos
in vnū cōgregandos estis mittendi? Quantum æstimatis honorem & gloriam, etiā in hoc mūdo

lore

fore vestræ beatitudinis, vbi non fallitur pietas fidelium, gaudendo me & eum qui me misit, se
suscepisse in vobis? Vere enim qui mittit vos, vobiscum & in vobis erit. Proinde omnes filij
hominum, qui nascendo ex sanguinibus, & ex voluntate carnis, atque ex voluntate viri, nascun-
tur secundum veterem Adam, & per illum patrem diabolū contingunt, renascendo ex aqua &
spiritu per vestrū ministerium, nascentur secundū me nouū Adam, qui mitto vos, & per me deū
patrem contingent, à quo missus sum. [Cum hæc dixisset Iesus, turbatus est spiritu, & prote-
status est, & ait: Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me.] Postquam cum tranquil
litate beatitudinem seruorum fidelium, humiliūque apostolorū prædixit, nunc indigni apostoli &
mali serui dicturus audaciā, turbatus est Iesus, & non quomodocunque, sed turbatus est (inquit) Mat. 26.
spiritu. Quid ergo? Nunquid contrarius sibi est, cum dicit in Matthæo: Spiritus quidē prom- Turbatus
ptus est, caro aūt infirma? Hoc quidem difficilius solueretur, si ita dictum fuisset. Turbatus est est spū,
spiritus eius. Nunc autē cum dicit: turbatus est spiritu, idem est ac si diceretur, turbatus est à non turbatus est
seipso, estque par ei quod alibi dictum est: Fremuit spiritu, & turbauit seipsum, quia videlicet spūs eius
fremente & turbante spiritu turbata est infirma caro vel anima Iesu, per quam tota hominis Ioan. 11.
substantia intelligitur. Nam per spiritum quo fremente anima turbatur, vel quo prompto Osee 13.
caro infirmatur, fortitudo diuinitatis intelligitur, quæ dum & alibi inferno, & hic traditori suo
comminatur, ex præsenti fremitus causa, id est, ex vicinia mortis infirmitas hominis turbatur.
Itaque turbatus protestatus est, id est, ab ipso effectu comprobauit, quod secundum scripturam
vere calcaneum suum contra se leuaturus esset, ipse qui edebat panes eius, & ait: Amen di-
co vobis, quia vnus vestrum me tradet. [Aspiciebāt ergo discipuli ad inuicem, hæsitantes
de quo diceret.] Admiratione attoniti, & de sua quisque conscientia certi, ad inuicem aspicie-
bant & hæsitabant, id est, iuxta alium Euangelistam, contristati valde, singulatim interroga- Mat. 26.
bant dicentes: Nunquid ego sum domine? Erat autem recumbens vnus ex discipulis eius in
sinu Iesu, quem diligebat Iesus.] Dilectus iste discipulus, inter dilectos omnes dilectissimus, hoc
de semetipso solus commemorat, quia dominus Iesus eum diligebat, & quia tunc familiari
dilectione in sinu eius recumbebat. Cur hoc, nisi vt necessarium nostræ fidei & saluti testimo-
nium, id est, præsens Euangelium testificantis, hoc est suimet authoritate, co[...] meis? Siquidem
& si omnes, scilicet quatuor, quos ecclesia sancta recipit, Euangelij scriptores [...]s idonei sunt,
& de alicuius illorum testimonio dubitare nefas est, tum verò hic præ[...]pue dignus fide testis est,
qui adeo veritati, quam narrat, præsens cognitor interfuit, vt recumberet [...]s, familiaris
ac dilectus, & illi verbo præ cunctis mortalibus prope admissus, quod eructa[...] de corde pa-
tris, & caro factum altius personare decreuerat per linguam & calamum eius. Etenim quem Ioannes
ducentem iam vxorem de nuptijs vocauerat, rectè tāta illum gratia remunerabat, eiusque animā virgo.
suo tam familiariter amore oblectabat, cuius carnē à coniugio reuocatam virgineo decore ac-
cinxerat: Bene ergo, quia de verbo Dei magna, & cæteris longe altiora dicit, ne Cherinthus vel
alius quis hæreticus dubitabile velit esse quod dicit, tacere non debuit in se completum esse il-
lud Sapientis dictum: Qui diligit cordis munditiam, propter gratiā labiorū suorū habebit ami- Prou. 22
cum regem, quia videlicet propter excellentē castitatis decorē, dignus fuit de ipso sacro domi-
nici pectoris fonte diuinitatē eiusdē verbi, & æterna potare secreta principij: Erat, inquit, vnus
recumbens ex discipulis eius in sinu Iesu, quem diligebat Iesus. Veritatem altissimā socia humili-
tate condecorat, dum nō ait, eram ego recumbens, sed erat recumbens vnus ex discipulis eius,
itemque dū dicit: quē diligebat Iesus, & nullā tantæ dilectionis reddit causam, videlicet solā vo-
lens intelligi vltroneam diligentis gratiam. [Innuit ergo huic Simon Petrus & dicit ei: Quis est
de quo dicit?] Quamuis humiliter nomen suum reticeat, nō tamen suā omnino personā dissimu
lat, dū nō dicit: Innuit ergo illi, sed innuit huic Simon Petrus: Sic enim dicendo, quasi reducto
in seipsum digito, demonstrat se illum ess[e] [p]ræcipuæ gratiæ filiū, cui Petrus quod à dño quærere
non audebat, in illa solicitudine & su[m]ma tristitia, innuit vt quæreret ipse, dum caput in sinu
domini reclinat, & fiducia maiori vti p[o]sset inter præcipuas amoris eius delicias. Sciendū vero Ioannes
est, quia sicut tunc in sinu diligentis domini discipulus iste familiarissime recūbebat, sic deinceps re vero
in eiusdem teneri amoris diligentissima seruatus est custodia, quam & postmodū insinuans dñs amore
cum dixisset Petro: Sequere me, de isto dixit: Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? semper dilectus.
Verè enim ter beatus, vsque ad finē suū, in sinu amantis domini suauissime recubuit, quia sicut cor- Ioan. 21.
pus eius ab omni pollutione incorruptum, sic eum ab omni quoque dolore seruauit illæsum. Se-
quitur. [Itaque cum recubuisset ille super pectus Iesu, dicit ei: Domine quis est? Cui respondit Ie-
sus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simo-
nis Iscariothis. Et post buccellam tunc introiuit in illum Satanas.] Vbique agnus mansuetus
& innocens scripturas sanctas ruminat, & omnia sic agit, quatenus & propheticas voces im-
pleat, & ea quæ in scripturis præcepta dedit, prior ipse faciat. Cur enim lupum præsentem sibi
sub ouina pelle imminentē tali voluit designare indicio, cum eundē & nomine proprio, vel inte-
so satis posset exprimere digito? Videlicet vt & prophetiam, quam superius attigit, verissimam Psal. 40.

atque condemnatus, relinquens episcopatū suū, vt alter acciperet illum, educente se diabolo qui Psal. 108
stabat à dextris eius, & os suum peccator & dolosus, quod super dominū & magistrū aperuerat,
post buccellā amplius dilatatū ad pharisæos ferebat: non quia buccella illa malum fuit, sed quia
malus per illam designatus, maius odium spirabat cōtra illum qui designauerat. Nam & si solo
amore lucri scelus proditionis inceperat, nunc tandem introeunte in illum satana, mixtoq; cu-
piditatis odio, totā crudelitatē anhelans, citius faciebat, instantius properabat. Erat autem inquit
nox, & nox vtiq; illi, qui noctis & tenebrarū filius erat, quiq; verā luce fugiens, corporales quoq;
tenebras nequitiæ magis opportunas libenter accipiebat. { Cum ergo exisset ille, dicit Iesus:
Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, &
Deus clarificabit eum in semetipso. Et continuo clarificabit eum. } A tempore noctis, quod tunc
erat, similitudine per contrarium sumpta, clarificationem suā, dies æternitatis & sol iustitiæ do-
minus noster, iam adesse indicat, qua totum postmodum erat mundum illuminaturus, i radiore
suo cūctisq; impijs in nocte peccati remanentibus. Verbo quippe clarificationis toties reperi- Clarifica
to, passionis suæ claritatem apud inferos choruscantem, resurrectionisq; & ascensionis gloriam, tio Christi
necnon & effusionis spiritus sancti gratiā, claro deinceps, & consolatorio sermone mœrentibus per passionem.
discipulis prænunciat. Nunc, inquit, clarificatus est filius hominis. Qua clarificatione, nisi illa, de
qua superius dixit, & ergo si exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad meipsum, & nisi granum fru- Ioan. 12.
menti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum
fructum affert? Hoc enim nondum quidem peractum fuerat, sed nunc agebatur, & sine dubio
perficiendum erat. Proinde recte verbo hoc & multis aliis in hoc eodē sermone secundū præteritū
tempus vti voluit, dicendo: nunc clarificatus est filius hominis, eodem sensu, quo post multa di-
cturus est, & iam non sum in mundo. Hæc autem clarificatio filii hominis, sine dubio clarifica-
tio Dei est. Hoc enim modo non suam (sicut alibi dicit) gloriam quæsiuit, sed patrem suum ho- Ioan. 8.
norificauit, videlicet factus illi obediens vsq; ad mortē, mortē autem crucis. Ait ergo: Et Deus
clarificatus est in eo. Dicat aliquis: Vnde ergo hoc scire quis potest, quod morte sua deum clari- Philip. 2
ficauerit iste filius hominis? Ad hæc obuiās, hoc inquit, experimentum habebitis. Si Deus clarifi-
catus est in eo. i. in morte eius, & Deus clarificabit eum in semetipso, scilicet resuscitando eum à
mortuis, & constituendo eum ad dexterā suam in cœlestibus. Deinde continuo, id est, sine in- Ephe. 1.
termissione clarificabit eum, dando spiritum sanctū in nomine eius, qui confestim nouos magna
claritate cœlos ornabit, & nouæ gratiæ firmamentum subleuabit, in quo luceat iustitiæ sol, scili-
cet hic filius hominis, ita splendidus & altus, vt non sit qui se abscondat à calore eius, extunc Psal. 18.
enim rationales cœli, scilicet vos apostoli mei, bene cœlesti vita perornati, forti prædicatione
contonabitis, & crebra miraculorum fulgura mittetis, vestrisq; compluta imbribus. i. erudita Rationales cœli, sunt apostoli
doctrinis, omnis terra, opera iustitiæ germinabit, & intenta fide sempiternam in cœlo suscipiet
claritatem filij hominis. His in initio dictis, latius euidem clarificationis suæ magnitudinem
disserere incipiens, ait. { Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me, & sicut dixi Iu-
dæis, quo ergo vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo. } Quicunq; vere filij sunt, & à
bono patre, animorum qualitate non degenerāt, nequaquā ita successu magnæ hæreditatis de-
lectantur, vt de morte patris nullo dolore mordeatur, & eos quos extremū trahens spiritū edidit
gemitus, obliuiosis sinant euanescere auribus. Est autem magna quidem hæreditas, & magnum Hebr. 9.
dominicæ mortis emolumentum, scilicet æterna salus, vita & resurrectio mortuorū, quā nunq̄
consecuti essent filij, nisi testamentū morte patris fuisset confirmatū. Vbi enim testamentū (inquit
Apostolus) mors necesse intercedat testatoris. Testamentum enim in mortuis confirmatum est,
alioqui nondum valet dum viuit qui testatus est. Ergo vt repromissionem acciperēt, qui vocati
sunt, æternæ hæreditatis, oportebat vt testamentum Christi morte confirmaretur, quia nō aliter
in hæreditatem vitæ introducerentur. Sed ipsa mors, qua testamentum confirmatū est, gratiæ nō
necessitatis extitit, & pro nullo debito gratia mater adoptatis filijs acri mortis dolore vuā par-
turiuit. Igitur si verè filij sumus, cum lætitia nostræ redemptionis, dolorem & cōpassionē domi-
nicæ mortis habentes, hæc & quæ sequuntur digno auditu patris nostri dicta percipiamus. Fi-
lioli inquit, adhuc modicum vobiscum sum. Vno eodemq; nomine dum dicit, filioli, paternam
sui amoris gratiam, & infirmā tunc tēporis apostolorum designat infantiam. Nam ex quo fortes
facti sunt, spiritu sancto armati, filij sunt. Nunc autem quia timidi sunt, & patrē sequi non valēt,
filioli sunt. Vnde aūt vel hoc eis, vt iam dicantur filioli? Videlicet ex instante passione & morte
domini, quæ illis & nobis omnibus sacramentū regenerationis est, in adoptionē filiorū Dei. Non Roma. 6
enim existimandum est, quod iam ante passionē eius renati fuerint baptismo regenerationis, vel
quod ante mortem ipsius in quo baptizati sumus (vt Apostolus ait) quicunque baptizati sumus
in Christo Iesu, alicubi celebratū sit vel celebrari debuerit hoc baptisma, in quo consepulti su-
mus cum illo in mortē, vt quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriā patris, ita & nos in
nouitate vitæ ambulemus. Ergo ex hoc tēpore iā filioli, qui hactenus eratis serui tantū, siue disci-
puli. Hoc vobis dico, quia modicū vobiscū sum. Modicū inq;, id est, tantillum, donec ille, qui

nunc exiuit, ad pharisæos perueniat, acceptaq; cohorte, & à principibus & pharisæis deducendo
ministris, redeat. Extunc enim comprehensus, irrisus, iudicatus atque flagellatus, tandemq; interemptus,
iā vobiscū non ero, nisi quod ad horā iterū videbo vos, veruntamē nequaquā vt nūc vobiscum ero, peregrinus præsentis, sed princeps & pater factus futuri seculi. Quæretis ergo me,
& sicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non potestis venire, quanquam illi longe alia mente me
quæsituri sint, ita & vobis dico modò. Neq; enim sic remotus ero, vt vbi ego sum venire nō possint impij persequentes, & venire possint pij diligentes: sed nunquā illi siue viuentes siue mortui,
nec vos quamdiu mortaliter viuitis: quo ego vado, vel vbi sum ego venire potestis. Itaq; & vos
quæretis me, & qui per verbum vestrum credituri sunt in me, plangentes vt turtures, gementes
Cant. 5. vt columbæ, ita vt fiat quod scriptū est in Canticis, singulatim vnoquoq; vestrū dicēte: Anima
mea liquefacta est, vt dilectus locutus est, quæsiui & non inueni illum, vocaui & non respondit
mihi: Inuenerunt me vigiles, qui custodiebāt ciuitatē, percusserunt me & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meū custodes murorū. Filij Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo.
Quid tandem faciendum est, vt quo ego vado, & vos venire possitis, & totā hæreditatē conſequamini? Audite iam. [Mandatū nouū do vobis, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos, vt & vos
diligatis inuicem.] Hoc nouum accipite mandatum, nouum inquam, in comparatione veteri
Exo. 10. mandato præferendum. Quod enim vetus est mandatum? Diliges, inquit, proximum tuum.
Ephe. 2. Ego autem dico vobis, vt diligatis inuicē, sicut dilexi vos. Quomodo ergo dilexi vos? Dile-
Roma. 5 xi vos vtique immeritos, cum essetis natura filij iræ, sicut & cæteri, & ecce morior pro impijs,
mortem sustineo pro inimicis, vt vos Deo reconciliemini. Hoc verè nouum est. Vix enim pro
iusto quis moritur, nedum pro impijs & inimicis. Igitur inquit, mandatum nouum do vobis, cū
Mat. 23. hoc mando vobis, vt diligatis inuicē, non quomodocunq; sed sicut dilexi vos. Sane iterata præceptio est, & hic ordo verborū. Sicut dilexi vos, vt diligatis inuicē: ita & mandatum nouum do
vobis, vt diligatis inuicē. Non enim facio sicut faciunt scribę & pharisæi, qui alligant onera grauia & importabilia, & imponunt super humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere: sed prior ipse facio quod doceam, dum prius diligo vos, vt diligatis inuicem, & tunc plenum mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Itaq; non vt de regibus gentiū, & eis qui potestatem habent super eos, nonnunquā rectè queri possunt milites sui, quod dura imperia subiectis
imponant, & illis in sudore & puluere sanguinem fundentibus, ipsi in delitijs molliter subsistant,
non (inquam) ita & vos iustam in me habebitis querelam. Prior enim ego dilexi vos, quippe
qui de quietissimo sinu patris in huius seculi campum pugnaturus descendi propter vos: & pro
vobis animam meam pono. Proinde facti huius authoritate præeunte, mandatum hoc do vobis, vt & vos quietem & vitam quoq; vestram communi vtilitati postponentes, pro fratrum, si
oportuerit, salute moriamini. [In hoc cognoscent omnes, quia mei estis discipuli, si dilectionem
Mat. 6. habueritis ad inuicem.] Non inquit, in hoc cognoscent, si exterminaueritis facies vestras, vel si
longas orationes feceritis, aut certe si tuba præcinente multam eleemosynam dederitis, quæ &
omnia his similia facere possunt hypocritæ, conscia sinistra sua: sed in hoc cognoscent, quia
Rom. 13 mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad inuicem. Quod profecto non nisi bono potest
corde fieri, nec enim aliquod malum, vel alicuius violatio præcepti potest in eodem corde cohabitare dilectioni. Qui diligit proximum (inquit Apostolus) legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, non concupisces, & si
quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
Psal. 132. Igitur verū erit experimentum, verumcertumq; discipulatus mei testimonium, si dilectionem
Vnguentū quod descēdit in barbā Aaron. habueritis ad inuicē: ita, vt qui in circuitu vestro sunt bono odore delectari dicant: Ecce quam
bonum & q̄ iucundum habitare fratres in vnum. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in
barbā, barbā Aarō, quod descendit in oram vestimenti eius. Vno nāq; vnguento spūs sancti tūc
& caput & barba simulq; ora vestis Aaron, bonū vbiq; odorē spirabunt in ędificationem vel acquisitionē multorum, cum & vos, tanquā barba, capiti, scilicet mihi domino, & vestræ dilectionis
magistro, vicinius adhærentes, barbati, id est, fortes fueritis ad ponendas animas pro fratribus
vestris, totamque ecclesiam quasi vestem inferius religiosis conuentibus subornantem exemplo
vestro eadem dilectione imbueritis. [Dicit ei Simon Petrus: Domine quo vadis?] Inchoatum
de dilectione sermonem, iste ardentior cæteris domini & magistri sui amator, impatienti dolore
attonitus, primus interrupit, videlicet quia dixerat: filioli, adhuc modicum vobiscum sum, quæretis me, & sicut dixi Iudæis, quo ego vado, vos non potestis venire, & vobis dico modo. Ait
Ioan. 21. ergo: Domine quo vadis? [Respondit Iesus: Quo ego vado non potes me modò sequi, sequeris autem postea.] Hoc postmodum palam rei probauit euentus, quia tunc infirmus, dominum sequi non poterat Petrus, negauit enim tertio, ne illum pariter moriendo sequi cogeretur: secutus est autem postea, tunc scilicet quando iam senior extendit manus suas, & dignus
magistro discipulus exemplo eius cruci affixus est. Sed tunc suam ipse infirmitatem non videns, voluntatē cupidissimā sequendi dominū, suisq; viribus maiorē præ oculis habebat, nondū

expertus

expertus quid ferre recusarêt, & quid ferre valerêt languidi humanæ Imbecillitatis humeri, nisi spiritu sancto, qui nondum datus, firmarentur, supra petram Christum fundati. Vere etenim volens sequi, dixit: Domine, quo vadis? & proinde longe aliter huic respondendum erat, quàm illi, cui dicenti, Domine, sequar te quocunque ieris. Respondens ipse: Vulpes (inquit) foueas habent, & volucres cœli nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Itaque dicit: quo ego vado, non potes me modò sequi, sequeris autem postea. Tanquam diceret: Idcirco interrogas, quia sequi optas, sed modò nō potes, timore nanq; deficiet fides tua: veruntamē tu aliquando conuersus, me sequendo, confirma fratres tuos. [Dicit ei Petrus. Quare non possum te modò sequi? Animam meam pro te ponam.] Verum quidem est, quod ait Petrus, dum futuro tempore sic enunciat: Animam meam pro te ponam, etenim futurum erat, & dominus sic dixerat: sequeris autem postea. Veruntamen quoniam præsens periculum, de quo tunc agebatur, intendebat cum hæc diceret Petrus, & in illo durare sibi posse videbatur, dominus autem & præsens infirmitatis humanæ, & futurum prouidebat tempus fortitudinis eius, impleri oportebat in cōparatione domini, & magistri de seruo ac discipulo quod ait scriptura: Omnis homo mendax. Dominus nanq; conscius voluntatis, & cognitor infirmitatis dixerat: Non potes me modò sequi: affirmabat se posse confidens de viribus suis. Itaq; experimento concludendus, & sibimet ostendendus erat, vt nulla deinceps de statu suo præsumat tabula, cum tam fortis lapsa sit columna. [Respondit Iesus: Animam tuam pro me ponis? Amen amen dico tibi, non cantabit hac nocte gallus, donec ter me neges.] Sic dictum, & sic deinde factum, nullus tacet Euangelistarum, quia videlicet multum vtile non frustra visum est, ad reprimendū humanæ infirmitatis ausum. Alto nanq; diuinitatis concilio factū est, vt in illa perturbationis nocte omnibus Apostolis scandalum patientibus, maximè princeps Petrus suæ ad tempus inexpertę infirmitati relinqueretur, trinaq; negatione lapsus, & ipse experto crederet, & nos scire faceret, q nisi auxiliū à domino veniat, nolter cito pes moueatur, & si ille dormitauerit, qui solus nouit & potest custodire, tam sole per diem quā luna per noctē vrimur, id est, tā diuinitatis quàm humanitatis Christi fidem in tētatione perdimus.

Sed de huiusmodi perturbationibus Psalmista, cum diceret, mystice loquens: Super montes stabunt aquæ, ab increpatione tua fugient, à voce tonitrui tui formidabunt, secutus adiunxit: Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque conuertentur operire terram. Ergo & hoc rectè sapientia Dei prouidit, vt huic Petri Apostoli negationi, quæ totius Ecclesiæ tentationes præcurrit, terminum poneret, scilicet gallicantum, post quem ille iam vltra non negaret, sed negationis præteritæ maculam amarè flendo dilueret. Quid autem hoc sibi vult, quod Petrus & ter negare permittitur, & tali potius quàm alio termino pręfixo, eius negatio finita corrigitur? Non enim à mysterio vacare credendum est, quod ei, sine cuius prouidentia factum non est, sic fieri complacitum est. Quid ergo terminus iste, scilicet galli cantus, mystice significat? Vtique bonum dominicæ resurrectionis nūtium præfigurat, quia profectò media nocte resurgens dominus noster, angelorum ora in laudem excitauit, & per eos bonum vitæ & victoriæ suæ nuntium ad contristatos & tristitiæ caligantes nubilo Apostolos misit. Sed ante hunc tantæ felicitatis auditum tres continuas noctes perseuerat eorundem Apostolorum scandalum, scilicet ab hora, qua eo relicto omnes fugerunt. Ergo trina negatione peracta, gallus cecinit, & sicut Lucas refert, dominus Petrum respexit, quia videlicet tertia scādali nocte transacta, nuntium illud suauissimum insonuit, quòd propheta vtcunque exprimere gestiens, dominicum hominem, in persona patris allocutus: Exurge (inquit) gloria mea, exurge psalterium & cythara: & confestim in persona filij respondentis: Exurgam diluculo inquit. Hoc (inquam) consolationis nuntium ad tristes Apostolos, tertia scandali nocte transacta perlatum, Petrum ex nomine attigit dicente angelo: Dicite discipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam, ibi eum videbitis. Sequitur: [Et ait dicipulis suis: Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.] Diligenter hoc animaduertendum est, maxime, quia non ait, non turbemini, sed non turbetur, inquit, cor vestrum. Nunquid enim pater continuo moriturus, hanc à pupillis suis fortitudinem exigit, vt secum pariter ad mortem duci non vereantur? Aut nunquid hoc ipsum, quod paulò antè futurum esse firmabat, modo contraria vice persuadet, vt non fiat, videlicet vt percusso pastore non dispergantur oues, aut vt Petrus contra suæ veritatis assertionem fortis fiat, & non neget eum ter antequam gallus cantet? Ergo quòd ait, nō turbetur cor vestrum, idem est, ac si dixisset, non deficiat fides vestra, & est sensus: Quoniam (inquit) satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum, & tanta trituræ vis erit, vt dispergamini omnes, & me solum relinquatis, hoc vnum restat persuadere, vt corporaliter dispersi, saltem corde imperturbato permaneatis mecum in tentationibus meis. Hoc enim est, vnde rogaui pro te Petre, vt dū voce negas, saltem in corde fides tua non deficiat. Et de hoc ipso quòd offendis in verbo, aliquando cum conuersus, confirmes fratres tuos. Itaque non turbetur cor vestrum, sed credentes in Deum, credite & in me, neque tentationum mearum euentu turbati, erraste vos arbitremini in eo, quòd hactenus credidistis in me. Credite (inquam) in me. Et si nunc ingruentis asperitas hyemis extrinsecus virentia confessionis

Matt. 8.
Luc. 9.
Psal. 115.
Psal. 103.
Luc. 22.
Psal. 56.
107.
Cap. 14.
Zach. 13.
Luc. 22.

vestræ folia deterit ac dispergit, viuat saltem intrinsecus radix bonæ arboris, vt postquam hæc
Cant. 2. hyems transierit, postquam hic imber abierit, & recesserit de radice credulitatis, quæ viget in
Rom. 10 corde ad iustitiam, refloreſcat oris confeſsio ad salutem, atq; ita animarum vestrarum rursus vineæ florentes, & dantes odorem, suæ pulchritudinis testimonio palam faciant, quia vox rediuiui turturis audita est in terra nostra, dicentis ad illam, quæ per vos adducenda est de cunctis gentibus, ecclesiam: Surge propera amica mea, speciosa mea, columba mea & veni, veni de libano, veni coronaberis. Vultis tandem audire quid sibi velint, ea quæ mox visuri estis, & quorum metu dispergimini, vel cur ego illuc vadam, quo abeuntem vos non potestis me modo sequi? Ecce dico vobis. [In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quo minus dixiſſem vobis,
Ioan. 11. quia vado parare vobis locum.] Idcirco (inquit) vado quò non potestis me modò sequi, in domo patris mei mansiones multæ sunt, & mansores earum omnes filios Dei, qui ab initio dispersi sunt pro culpa primi parentis eorum (quia desertorem diabolum secutus, priuauit seipsum & omne genus suum illis mansionibus) oportet per mortem meam tam de viuis quàm de mortuis, tam de Iudæis quàm de gentibus congregari in vnum. Ista est causa cur vadam, cur per paſsionem mortis transeam ex hoc mundo ad patrem, quia in domo patris mei mansiones multæ sunt.
Ante paſsionem dñi oẽs errãt in peccatis. Si quo minus mansiones illę iam essent, iam dixiſſem vobis, quia vado parare vobis locum. [Et si abiero & præparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis]. Hoc totum dixiſſem vobis, si quo minus mansiones illæ in domo patris mei multæ iam essent. Nunc autem mansiones quidem iam ab origine mundi paratæ, mansores autem imparati sunt. Adhuc enim estis in peccatis vestris omnes filij Adæ, quod etiam non diffi-
Esai. 46. dentes magni & electi fidelis Abrahę filij. Facti sumus (inquiunt) vt immundi oẽs nos, sicut pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ. Igitur dixiſſem quidem vobis, quia vado parare vobis locum, si quo minus mansiones illæ in domo patris mei paratæ essent: nunc autem dico vobis, quia vado parare vosipsos locis vel mansionibus illis, id est, lauare vos à peccatis vestris in
Apoc. 1. & 5. sanguine meo, vt digni sitis introire in illas sydereas mansiones, in illa cœlestia sancta sanctorum, vt sitis regnum & sacerdotes, quia non aliter vos suscipient illæ mansiones, iuste & legitime hactenus exhæredatos pro communis patris vestri vitio, nisi per me alium patrem, per me (inquam) in morte mea vos regenerantem introducamini, ordine iustitiæ seruato. Et si abiero, volq; sic præparauero, iterum venio ad vos, scilicet resurgendo à mortuis, pace inter Deum & vos reformata, legatus fidelis: Iterum (inquam) venio, pacem & remiſsionem peccatorum vobis
Ioan. 20 annuntiãs, dicensq;: Pax vobis. Deinde accipiam vos ad meipsum. Notate ordinem verborũ,
Iterum venio & accipiã vos ad me. perpendite distinctiones temporum. Non dico vobis, quia venio & accipio vos ad meipsum: nec enim vno eodemque tempore & à mortuis resurgo, & vos accipiendo ad meipsum tollo de hoc mundo: sed nunc quidem præsenti tempore venio, quia cito resurgo: vos autẽ nõ statim accipio, sed tandem accipiam, postquã & alios ad easdẽ mansiones per vos inuitauero, vt vbi sum ego & vos sitis, simulq; omnes quoscunque vobiscum adduceris, vt mansiones impleãtur, quę in domo patris mei multæ sunt. Quare autem multæ sunt? Videlicet quia diuersa sunt merita venientium, diuersa dona gratiarum, quæ vobis & illis distributa vel distribuenda sunt. Itaque sicut alia cla-
1. Cor. 15 ritas solis, alia claritas lunæ, atque alia claritas stellarum: stella quoque differt à stella in claritate, sic & ipsæ mansiones multæ sunt & in gloria differunt. Veruntamen omnes in firmamento immortalitatis & incorruptionis stabilitæ sunt. Hæc illa causa est, propter quam tanta in me fieri permittam, vt vos videntes timeatis, & omnes in hac nocte scandalum in me patiamini, ita vt qui vestrum fidentiſsimus est (sicut dixi) ter me neget antequam gallus cantet: postea vero cõfirmatos accipiam vos ad meipsum, quia videlicet tunc sequemini, qui sicut paulò antè Petro dixi non potestis me modo sequi. Ecce ad quid vadam dixi vobis. [Et quo ego vado scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo poſſumus viam scire?] Mira cœlestis magister docendi arte paruulos adhuc alumnos suos ad quærendum excitat, vt attentiores factos melius introducat, dum dicit: Et quo ego vado scitis, & viam scitis. Vtique Petro dicenti: Domine, quo vadis? Non dixit statim: Ego ex hoc mundo transeo, vel ad patrem vado, sed hoc tantum Quo ego vado (inquit) non potes me modo sequi, sequeris autem postea. Proinde adhuc omnibus suspensis, & quo abiret se nescire arbitrantibus: Domine (inquit Thomas) nescimus, quo vadis, & quomodo poſſumus viam scire? Cum (inquit) nec dum dixeris nobis, quo vadis, quomodo tu dicis nobis, & viam scitis? Consequitur enim, vt si quis aliquam ignoret patriam, multo magis viam nesciat, quæ ducit ad istam patriam. Itaque magis ac magis omnibus intentis ad audiendum, tandem illis viam indicat, quam se nescire putabant. Nam sequitur: [Dicit ei Iesus: Ego sum via, veritas & vita.] Me (inquit) scitis, in me credidistis, me Christum
Christus est via ad patrẽ filium Dei viui confeſsi estis. Ego autem, ego ipse quẽ ita scitis, via sum, per quam illuc eundũ vobis est, quo ego vado: via (inquam) sum, quod & vosipsi pene fatemini, dum prompta voluntate vultis me sequi, quod tamen modò facere non potestis. Ecce ego dico vobis, qualis via sum. [Nemo venit ad patrem, nisi per me.] Quid est: Nemo venit ad patrem, nisi per me? quid inquam est, nisi

est, nisi nemo credit in patrem, si non credit & in me? Propterea dixi vobis, creditis in Deum & in me credite. Nam siue Iudæus, siue hæreticus sit, nihil proficit, confitendo Deum cœli & terræ, & omnis ornatus eorum creatorem esse; nec enim peruenit ad patrem tali confessione, quia non credit in me. Idcirco quemcunque pater ad se attrahere dignatur, attrahit ad me, vt conformis factus imaginis filij, adoptionem accipiat per spiritum adoptionis, fiatque hæres, cohæres autem eiusdem filij. Quare autem non solum dixi: ego sum via, sed addidi, & veritas & vita? Videlicet, quia cum corde credatur ad iustitiam, ore autem confessio fiat ad salutem: sicut bene diligo credentem, sic & veracem facio ore confitentem, sic & nihilominus meipsum ostendendo æternaliter viuifico credentem atque confitentem. Itaque quia nemo recte ambulat, nisi credendo in me, via sum: & quia nemo verax est, nisi confitendo me, veritas sum: & quia nemo viuit, nisi qui habet me, vita sum. Etenim nemo habet patrem, nisi qui habet me: nemo venit ad patrem, nisi qui videt me. Via sum per quem credendo itur, veritas per quam confitendo peruenitur, vita qua beate ac sempiterne viuitur. Igitur (vt iam dixi) & quo ego vado scitis, & viam scitis, quia videlicet & patrem meum ad quem vado scitis, & me filium eiusdem Dei viui confitentes scitis. Scitis (inquam) sed tamen nondum cognouistis. Non enim scire idem omnino est quod cognouisse. Siquidem & mulier, antequam ducat virum, scit quem ducere velit, veruntamē nō recte vel proprie dicitur cognouisse, ni priusquam duxerit, & ei naturali more copulata fuerit. Itaque & vos nunc quidem iam me scitis, sed spiritum amoris nondum accepistis, quo vestræ animæ degustato substantiam vel naturam viri sui, scilicet filij Dei, ab vniuersis quæcunque condita sunt, discernere norint. [Si cognouissetis me & patrem meum vtique cognouissetis.] Si (inquā) sicut personam meam scitis, & creditis me esse Christum filium Dei viui, si ita substantiam vel naturam meam cognouissetis, & patrem meum vtique cognouissetis. Non enim alia patris, atque alia filij substantia vel natura est, sed qualis pater, talis & filius est. Etenim sicut dixi Iudæis: Ego & pater vnum sumus. Igitur si cognouissetis me, si quod reuelante non carne & sanguine, sed patre meo qui est in cœlis, adhuc intrinsecus quasi à longe prospexistis, illud intra vos accepissetis dilatata anima, & aperto sensu ad intelligendum scripturas, quæ omnes de me loquuntur, & patrem meum vtique cognouissetis, vtpote ambulantes in via eius, stantes in veritate eius, viuentes vita, quæ abscondita est in illo cum Christo filio eius, non ignorantes, sed optime per legem & prophetas & psalmos agnoscentes, qualiter de me fieri voluerit, quale mihi mandatum dederit, qualiter & vobis ad illum vestigia mea sequendo accedendum sit. Ita patrem meum cognouissetis. [Et amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.] Postquam enim abiero, & præparauero vobis locum, dum iterum venio ad vos, reconciliationem factam annuntians dicensque: Pax vobis, accipite spiritum sanctum, quorū remiseritis peccata, remittuntur eis, & aperio vobis sensum, vt intelligatis scripturas, extunc & me & patrem meum cognoscetis. Et proinde iam nō dico vos seruos, sed amicos meos. quia omnia quæcunque audiui à patre, id est, omnia in quibuscunque obaudiui patri meo, nota facio vobis. Amplius autē ex quo iterum spiritum sanctum de cœlo do vobis, vt facundi atque fortes sitis ad prædicandum cunctis gentibus, me & patrem meum sicut cognouistis, & nullo aduersantium errore vllatenus inuoluamini, extunc patris cognitione illustrati eritis. Ita cognoscentes, iam vidistis eum. Sic enim cognouisse, vidisse est. Itaque extunc iam vidistis eum, nondum tamen facie ad faciem, sed quasi per speculum in ænigmate, donec accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis, ex parte cognoscentes, extunc autem videntes sicuti est, similes ei eritis. [Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis patrē, & sufficit nobis.] Quasi filium iam vidisset sicuti est, sic Philippus locutus est: Domine (inquiens) ostende nobis patrem & sufficit nobis. Tanquam diceret: Te magister & domine Christe fili Dei viui, te (inquam) iam vidimus, & agnouimus, dileximus, & confessi sumus, & beatos esse fatemur oculos nostros quia te videre meruimus, iam nihil superest, nisi vt patrem ostendas, nam de te sufficit nobis. Hæc dicens, profecto filium se non cognoscere confirmabat, quia videlicet in homine visibili inuisibiles diuinitatis diuitias quærere, vel esse nesciebat, ad quas illos & paulo antè inuitauerat dicendo: Ego sum via, & veritas, & vita. Sequitur ergo: [Dicit ei Iesus: Tanto tempore vobiscum sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem.] Quid hoc loco habet admirationis, quòd ait Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis, vt tantopere miretur magister sapientiæ, & dicat: Tanto tempore vobiscū sum, & non cognouistis me? Nonne paulò antè ignorantiam discipulorum sine admiratione significauit, dicendo: Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis. Ergone minoris est ignorantiæ siue erroris, neque patrem adhuc, neque filium cognouisse, quàm putare filium sine patre, vel facilius quam patrem, sicut est, videri posse? Ita plane sentiendum est. Nam qui neque patrem, adhuc, neque filium cognoscit, sicut eatenus non cognoscebant Apostoli, puer vel infans est, cui lacte & non solido cibo opus sit, qui verò post aduentum spiritus sancti, ex quo apertis sensibus scripturas oportet intelligi, filium magis quàm patrem visibilem asserit, hæreticus est, quia dissimilem vel inæqualem patri filium facit. Igitur aduersus Cherinti & Arrij

Rom. 8.
Via veritas & Rom. 10
Ioan. 10. Matt. 16
Colos. 3 Luc. 24.
Ioan. 20 Luc. 24 Ioan. 15.
1. Cor. 13
1. Ioan. 3
Luc. 4.
Melius est infantem esse quam hæreticum

Arrij blasphemias, cæterorumque qui consubstantialitatem patris & filij negare ausi sunt, nos quoq; admirantes hanc opportune audiamus admirationẽ dicentis: Tanto, tempore vobiscum
Matt.15. sum, & non cognouistis me? Tanto(inquit)tempore, tam veri sermonis, tamq; admirandorum operum testificatione instructi, adhuc & vos sine intellectu estis, neque cognoscitis me non solum visibilem hominem, sed & inuisibilem Deum esse? Quomodo enim cognoscitis, qui videntes me hominem, totum illud, quod est Christus filius Dei viui, vos vidisse putatis, & dicitis. Ostende nobis patrem & sufficit nobis. Philippe, qui videt me, videt & patrem. Non enim aliud sum ego, & aliud pater: non aliud(inquam) licet alius. Quia non dissimilis qualitate, sed æqualis quantitate, non diuersus habitu, non remotus loco, non tempore posterior, sed omne quod pater, hoc & filius est, nisi hoc tantum quòd ille solum pater & non filius est: ego autem solum filius & non pater. Igitur qui me videt, videt & patrem, & econtra, qui me non videt, non potest videre patrẽ. [Quomodo tu dicis, ostende nobis patrem? Non credis, quia ego in patre, & pater in me est?] Quomodo (inquit) tu dicis, ostende nobis patrem, videlicet addendo, & sufficit nobis, quasi filium sicuti est, iam videris? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? id est, quòd tota natura patris in filio, tota nihilominus natura filij in patre est, ita vt ego & pater vnum simus,
1.Tim.6 & alter sine altero nunquam videat, nihil loquatur, nihil operetur? Hoc ergo rectius dixisses, ostende nobis Deum, & sufficit nobis: Deum(inquam) vnum patrem, & filium, & spiritum sanctũ,
Exod.33 qui est sine vlla differentia Deus inuisibilis, qui habitat lucem inaccessibilem, quem vidit mortalium nemo, nec videre potest. Nec enim videbit me homo(inquit ad Moysen) & viuere potest. Hoc profecto recte dicat homo fidelis, qui tædium patitur præsentis, & amorem habet futuri seculi, qui diligit Deum, & hoc nequam fastidit seculum, dicat inquam talis: Ostende nobis pa-
Psal. 41. trem, & sufficit nobis. Quemadmodum enim(inquit Psalmista) desiderat ceruus ad fontes aqua-
Ioan.1. rum, ita desiderat anima mea ad te Deus, Sitiuit anima mea Deum fontem viuum, quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Deum enim(inquit Ioannes Baptista) nemo vidit vnquam. vnigenitus, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hoc autem valde reprehensibilis ignorantiæ
Ioan.10. est, quòd si dicitis: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis, nescientes & non credentes, quia ego in patre, & pater in me est. Proinde sicut dixi Iudæis, quòd si verbis meis nõ creditis, operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quia in me est pater, & ego in patre meo, & vobis dico modo. [Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.] Hic & illic duo testimonia compono, alterum dictorum, & alterum factorum. Dignũ hoc in sermone meo testimonium est, quia sicut scitis, sicut per omnia experti estis, verba quę ego loquor vobis, à meipso non loquor, id est, non de corde meo, sicut propheta mendax confin-
Deut.18. go. Verum nanque habent effectum verba quæcunque loquor. Dicit nanque lex: Hoc habebis signum, quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenerit, hoc dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit, &cæ. Ergo verum & dignum est in sermone meo testimonium, quod secundum legem saltem vobis amicis meis satisfacere debuerat ad credendum, verum istud quoque esse, quod & vobis discentibus, & Iudæis aduersantibus per sæpe dico, quia in me est pater & ego in patre meo. Ecce autem cum hoc testimonio dictorum, palam omnibus decertat aliud testimonium factorum. Nam pater in me manens, ipse facit opera. Nunquid si mentirer in sermone, pater mecum esset in tantorum operum exhibitione? Nunquid maneret, vel tamdiu permansisset in me mirabilium effector spiritus eius, qui à superbienti-
1.Reg.16 bus solet recedere, sicut recessit à Saul? Igitur quia & in lege scriptum est, quòd duorũ hominum
Deut.17. 19. testimonium verum sit, quid vltra hæretis? [Non creditis, quia ego in patre, & pater in me est?] Siquidem scripturam legalem sequamini, credite propter veritatis & sapientię sermonem, quem ex me iugiter audistis. [Alioquin propter opera ipsa credite.] Alioquin, id est, & si vos potius signa petitis, neque sapientia & veritate contenti estis, propter opera ipsa credite, quæ ex patre meo multa vobis ostendi. Nunquid vero solus ego testimonium eorum quæ dico opera cœlestia facio? [Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego vado ad patrem.] Ecce hæc ipsa verba quæ nunc loquor, dicens: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, postmodum visuri estis, vtrum à meipso loquor, id est, de proprio corde confingam effectu caritura, an permanente patre in me, palam fiant omni mundo teste: omni mundo, quasi ad spectaculum læ-
Quomodo Apostoli maiora fecerunt quã Christ. tis animarum suarum cursibus, in vnam fidem nominis mei concurrente. Dicat aliquis: Quomodo, vel in quo maiora, qui credit in te faciet opera? Quæ nam possunt esse maiora? Ad hęc inquam: Ecce ego, vt taceam cætera, quæ facturus est, qui credit in me, forte dubitabili maioritate operibus meis præferenda. Verbi gratia: quale est in plateis poni infirmos in lectulis, vt veni-
Acto. 5. ente illo qui credit in me, saltem vmbra illius obumbret quenquam illorum, & liberentur ab infirmitatibus suis, vt inquam de huiusmodi taceam, ecce dico vobis: Ego salutaris doctrinæ sermone vna tantum lingua, Hebręa, scilicet in vna tantum gente ista, nõ valde magna prędico, & paucissimos ex eis conuerto, vos autem qui creditis in me, postmodum sancto spiritu ac-

situ accepto, linguis omnibus, omnium quippe in ore vestro nascentur genera linguarum, omni-
bus (inquam) linguis cœlestis sapientiæ sermonem cunctis gentibus loquemini, qui eratis homi-
nes idiotæ, & sine literis, & innumerabilem cunctis gentibus multitudinem fructuoso labore in Act. 2
æternam salutem acquiretis. Ergo qui credit in me opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maio-
ra horum faciet. Vnde vero hoc illi, qui credit in me, vt tanta faciat? Videlicet quia ad pa-
trem vado. Per hoc enim quod transeo ex hoc mundo ad patrem, factus pro vobis illi obe- Phili. 2
diens vsque ad mortem, mortem autem crucis: Per hoc (inquam) fiet, vt vos remissionem pecca-
torum accipientes, aliorum quoque peccata remittere possitis. In ipsa quippe morte, qua vado Luc. 24
ad patrem, vos eidem patri Deo reconciliabimini, & tunc induemini virtute ex alto, vt fiat Psal. 18
quod scriptum est: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.
Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exi-
uit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Hæc profecto maiora sunt horum, quæ nūc
ego per me facio, & hæc pauló post facietis, quia ego ad patrem vado. Et quodcunq; petieri-
tis patrem in nomine meo, hoc faciam, vt glorificetur pater in filio.] Modò petitis, dicentes: Do-
mine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis, petitis inquam, sed non in nomine meo; nec enim
cognouistis me adhuc, cum tanto tempore vobiscum sim. Non (inquam) cognouistis, quia
ego in patre, & pater in me est, & quia nemo venit ad patrem, nisi per me, neque accipit quis- 1. Cor. 13
quam à patre, nisi per me, & idcirco vsque modo non petistis quicquam in nomine meo. Tunc
sancto spiritu edocti veritatis petetis, dicentes: Domine, ostende nobis patrem in teipso, &
teipsum in patre tuo, & quodcunque sic petieritis, quodcunque postulaueritis in confessione
nominis mei, scilicet filij Dei, & saluatoris vestri (hoc enim nomen meum est, & in hoc nomine
petitis, quoties ea quæ salutis sunt, petitis) hoc faciam, vt pater glorificetur in filio, vt ostenda-
tur vobis pater in meipso. Tunc etenim vos, qui modo dicitis: Domine ostende nobis patrem, &
sufficit nobis, filium cognoscetis, & cognoscendo filium, patrem quoque cognoscetis. Ita ergo
glorificabitur, ita vobis gloriosus ostendetur pater in filio, & videbitis eum, nunc quidem dum
adhuc in mundo estis, per speculum, & in ænigmate, & cognoscetis ex parte. postea verò co-
gnoscetis sicut & cogniti estis, & facie ad faciem desideratum in filio patrem videbitis. Hoc
(inquam) faciam, si petieritis patrem in nomine meo. Si quid petieritis patrem in nomine meo,
hoc faciam. Non vos, neque illorum quenquam, qui per vos credituri sunt, hic error inuol-
uat, vt putet sic omnem orationem dirigendam esse ad patrem, per me Christum filium eius,
vt ad personam filij nullam debere dirigi suspicetur. Nam & quodcunque petieritis patrem in
nomine meo, hoc faciam. [Et si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.] Hæc de con-
substantialitate patris & filij dixit ipse filius Dei, ad corrigendum sensum illum, quo dixerat
Philippus: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Nunc ad inceptum reuertitur,
& sermonem de dilectione, quem interruperant Petrus, Thomas, & Philippus, Ille dicendo:
Domine, quo vadis, Hic autem: Domine, nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam
scire, Iste vero: Domine, ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Sermonem (inquam) de di-
lectione sic inchoatum: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos,
vt & vos diligatis inuicem, hoc modo prosequitur. [Si diligitis me, mandata mea seruate. Et
ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum.]
Quoniam (inquit) ego (vt supra dixi) dilexi vos, & pro magna vestri dilectione vado parare
vobis locum, imo vosipsos parare, & dignos facere mansionibus illis quæ in domo patris mul-
tæ sunt, si vos non ingrati æqua vicissitudine diligitis me, mandata mea seruate, illa videlicet,
quæ iam dare vobis cœperam, dicens: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem, sicut Mādatū
dilexi vos. Mandatum quippe dilectionis, & vnum mandatum, & multa mandata sunt. Non nouum
adulterabis, non occides, non furtum facies, non falsum testimonium dices, & cætera: man- do vobis
data in hoc vno instaurantur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Hæc ergo mandata mea Rom. 13
seruate, & sic inuicem diligite, sicut dilexi vos. Ecce ego ipse qui vobis hoc dilectionis man-
datum do, prior ipse faciens quod iubeo, vosque in finem, id est, vsque ad mortem diligens, ec- Rogabo
ce in ara crucis rogabo patrem meum, ecce in die passionis meæ, preces supplicationesque patrem
ad eum, qui me saluum facere possit à morte, cum clamore valido, ac multis lachrymis offe- meū in
ram, & exaudiendus sum pro mea reuerentia. Ita rogando patrem (sicut ait Philippus) osten- ara cru-
dam vobis. Patrem (inquam) in meipso, & meipsum in patre meo ostendam vobis: Cuius cis.
ostensionis principium hoc erit, quia pater & alium paracletum dabit vobis, scilicet spiritum Heb. 5
veritatis. Erratis enim nescientes scripturas, dum optatis quod vobis non expedit, videlicet, vt
non vadam, & tamen dicitis: Ostende nobis patrem, ignorantes parietem inimicitiarum stare Ephes. 2
inter Deum & homines, non aliter soluendum, nisi ego vadam, nisi ego per passionem mortis
transeam ex hoc mundo ad patrem. Me ergo rogante, & meipsum in cruce sacrificium offe-
rente, fiet vt patrem ostendam vobis, & ille me assumpto, vobisque per absentiam corporis ab-
lato, alium paracletum det vobis, spiritū veritatis. Paracletus Græcè, Latinè consolator dicitur.

Idcirco

Idcirco autem hic spiritus veritatis recte paracletus vel consolator dicitur, quia videlicet filios sponsi de morte, vel absentia patris, consolatur vero scripturarum sensu, dicendo quod oportuit pati Christum, & resurgere à mortuis tertia die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum. Quo nomine nusquam ante hac appellatus inuenitur, quia videlicet quamuis veteribus sanctis, & ipsis ante passionem Christi Apostolis datus fuerit, non sic vlli datus erat, vt deberet appellari paracletus, nec enim in remissionem peccatorum fuerat datus, antequam glorificaretur Iesus. In eo quippe tota est cōsolatio paracleti, quia luctū antiquum per sacrum passionis Christi abstergit, dum de Deo patre per mortem filij sui propitio facto, noua regeneratione de filijs iræ, filios reddit gratiæ: de seruis peccati, filios iustitiæ: de filijs mortis & perditionis, filios vitæ & acquisitionis. Extunc dicimus: In conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati, & ex tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Principium igitur nobis patrem ostendendi paraclesis est spiritus sancti, in remissionem peccatorum dati, ex quo summus pontifex noster, qui hæc loquitur, per suum sanguinem ad rogandum patrem in sancta sanctorum introiens, æternam redemptionem inuenit. Quam eius rogatu longe ante propheta spirituali oculo intuens, affectuosa imprecatione sic ait: Exaudiat te dominus in die tribulationis, protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te. Memor sit omnis sacrificij tui, & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum, & omne consilium tuum confirmet. Impleat dominus omnes petitiones tuas, & cæt. vsque ad finem psalmi. Igitur pupillis suis coram positis, sponsus iste continue auferendus, tutorem magnum prouidens: & ego (inquit) rogabo patrem meum, & ille me (vt Esaias dixit) pro transgressoribus exorantem, vt non pereant, exaudiens, alium paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, vt perducat vos ad videndum patrem facie ad faciem, vt ostendat vobis in filio patrem, & filium in patre manentem, & ipse in vobis manens, commanere faciat intra vos gloriosam & æternam patris & filij, suamque inseparabilem & vnam maiestatem. Sequitur, & dicit de eodem paracleto veritatis spiritu. [Quem mundus non potest accipere, quia non vidit eum nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit.] Mundum hic appellat amatores mundi. Quare autem paracletum hunc spiritum veritatis non possunt accipere immundi amatores mundi? Videlicet, quia consolationem suam habent, quia non lugent, quia de peccatis suis, quorum hic paracletus remissor est, non dolent. Paraclesis nanque, id est, consolatio gaudentibus importuna & superuacua est. Igitur amatoribus mundi huius, qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, non datur paracletus hic, sed eis qui lugentes dicunt: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Item: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus, & his similia. Itaque paracletum hunc mundus non potest accipere. Quare? Quia non vidit eum nec scit eum. Quód non vidit, infidelitatis est, quód nescit eum, superbiæ est. Infidelitatis nanque est, non respicere vel non curare, nisi præsentia quæ videntur, & in illis intentum vel contentum esse, vt non cogitet æterna quæ non videntur. Item superbiæ est, non scire, id est, non approbare talem paracletum imo & vitam eorum, qui consolationes eius exquirunt, æstimare insaniam, & finem illorum sine honore. Vos autem (inquit) qui mundo gaudente inde ploratis & fletis, vnde gaudet ille, vos (inquam) cognoscetis eum. Et vnde cognoscetis eum? Quia apud vos manebit, & in vobis erit. Duobus modis appropinquabit, quia paraclesin suam scilicet remissionem peccatorum, visibilibus operando sacramentis, apud vos manebit, id est, nunquam ecclesiastico conuentui deerit, & priuatam vel propriam infundendo gratiam, in vobis erit, & si non semper manebit, quia videlicet præter eum de quo dictum est: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, præter eum (inquam) in nullo semper manet, sed nonnunquam de sua quamlibet sancta mansione de subtrahit, iterumque oratione vel Dei laude inuitatus redit. Quod cum ex multis liquido constet sanctæ scripturæ locis manifestius in Helizęo propheta gestum sacra narrat historia. Qui cum consuleretur à rege Israel, dicente: Quare congregauit nos dominus tres reges, vt traderet in manu Moab, adducite mihi (inquit) psaltem, cumque caneret psaltes facta est super eum manus domini, &c. Igitur apud vos manebit (inquit) quia sacramentorum virtute vel effectu nunquam deerit, in vobis autem gratia quidem semper erit, non tamen eiusdem gratiæ semper actu manebit. Sequitur: [Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.] O admirabilis testatio, vbi eadem morte patris, qua se putant orphanos fieri, nascuntur, & hæreditatem capiunt filij, & eodem patre resurgente à mortuis, simul cum eo tutor paracletus venit, testificatus de illo, quia viuit, totamque illis in omni prætorio vel concilio defensurus hæreditatem paternæ resurrectionis: Quia de acquirendo (inquit) alio consolatore audistis, idcirco vos orphanos fore arbitrantes contristamini. Non ita erit: Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos. Potius si non abirem, vos orphani essetis, illa videlicet orphanitate, quam deplorās propheta dicit:

Recordare

Marginal notes: Luc. 24. — Paracletus dicitur propter remissionem peccatorū. — Heb. 9. — Psal. 17. — Psal. 53. — Mūdus, quia gaudet in præsenti, non accipit paracletum. — Prou. 2. — Psal. 119. — Psal. .. 1. — 2. Cor. 4. — Sap. 5. — Ioan. 1. — 4. Reg. 3 — Mirabile testamētum Christi.

Recordare domine & vide quid acciderit nobis, intuere, & respice opprobrium nostrum? Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ. Patres nostri peccauerunt & non sunt, nos autem iniquitates eorum portauimus. Quid enim acciderit vobis, vnde sitis orphani, nisi quia patres vestri peccauerunt, & non sunt, vos autem iniquitates eorum portastis. Quid est aliud opprobrium vestrum, nisi humani generis originale peccatum? Nempe propter illud pupilli facti estis absque Deo patre, & hæreditas vestra versa est ad alienos, domus vestra ad extraneos, quia qui debueratis filij gratiæ Dei, & coloni esse paradysi, nunc filij iræ, sicut & cæteri, ad alienam hæreditatem mortis, & extraneam domum tenebrarum deturbati estis. Igitur nunc vsque orphani à Deo pro culpa veteris Adam, renasciturі iam estis eidem Deo per me nouum Adam. Non enim relinquam vos orphanos, sed vadam, & iterum vos per mortem meam parturiam Deo, & hoc facto resurgens iterum veniam ad vos. Quando fiet hoc? Ait. [Adhuc modicum, & mundus me iam non videt: vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis.] Modicum inquit superest. Quantum enim est hinc vsque in horam sequentis diei nonam, tantillum videt me mundus iste in maligno positus, & ab hora nona iam me non videt, neque in hoc seculo, neque in futuro, nisi die illa qua iudicabitur. Tunc enim isti impij amatores mundi videbunt: videbunt inquam in quem transfixerunt. Vos autem, qui de hoc mundo non estis, quos ego de hoc mundo elegi, item post hoc modicum videbitis me, quia ego viuo, & viuens vobis appareo: Viuo inquam, & vos in æternum viuetis, propter hoc ipsum quòd viuo, mortuus pro vobis. Prius tamen vestigia mortis meæ sequemini. Et proinde non dixi, quia eodem tempore quo ego viuo, & vos viuetis: sed ego nunc quidem, id est, præsenti tempore viuo, quia cito resurgo. Vos autem omnes in nouissimo die resurgetis, mecumque in sempiternum viuetis. [In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.] Illo inquit die, in nomine magnæ solennitatis, die magni & veri luminis, cuius intuitu Psalmista cantandum post captiuitatem in ædificatione domus, canticum præcinuit dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Illo inquam die vos cognoscetis, quia ego in patre meo, & pater in me est, quod non modò cognoscentes dicitis: Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis, & annunciabitis de die in diem, id est, de patre in filium, vel de filio euntes in patrem, prædicabitis hoc salutare Dei, scilicet quomodo ego patrem rogauerim, & alium paracletum dederit vobis. Ita iuxta propheticum prædicti psalmi titulum, ædificabitis domum post captiuitatem, id est, ecclesiam nouam de gentibus, post peccati & mortis destructionem. Et iam tunc quidem, dum ego viuo, primus vel princeps in gloria resurrectionis fulgeo, vos cognoscetis quia ego in patre meo, & pater in me est: Amplius autem dum vos viuetis, cum vos quoque resurrexeritis, hoc ipsum cognoscetis, quia non iam ex patre, non per speculum & in ænigmate, sed facie ad faciem videbitis. Sequitur. [Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me.] Ostenso quem vsque in finem suos diligat, ipse quomodo prior mox facturus sit quod præcipit ipse, non diligendo verbo neque lingua, sed opere & veritate: Deinceps quo sine & ea nobis dilectio sit obseruanda, latius incipit exponere. Qui habet, inquit, mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me. Ac si dicat: Idcirco supra dixi, si diligitis me, mandata mea seruate: quia videlicet dignitas dilectionis non in vocis superficie, sed in veritate consistit, & in opere. Igitur qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Alioquin si habeat & non seruet, hoc signo cognoscat seipsum, quia non est de sorte diligentium me, sed de gente ista peccatrice, de hypocritis istis, de quibus bene prophetauit Esaias dicens: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Hic inquam comparabitur viro, consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Considerauit se, & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem habet, & seruat ea, huius anima comparabitur filio regis, cuius omnis gloria ab intus, quanquam & foris eadem gloria nonnihil refulgeat in fimbrijs aureis, quapropter & concupiscet rex speciem eius. Vnde & sequitur. [Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] O quàm beata dilectio, quæ non vt seruilis timor dubiam liberationem, sed certam gratiam, iamque præsentem ex parte habet remunerationem. Seruum quippe timor pœnæ subigit, atque ad audienda domini præcepta plagarum comminatione compellit, & idcirco nōdum meretur diligi, nondum admitti concilijs, vel secreta domini sui nosse dignus existit.

Hæreditas nostra versa ad alienos.

Zach. 12.

1. Cor. 13

1. Ioan. 3.

Matt. 15.
Esai. 29.

Iacob. 1.
Psal. 44

Timor seruilis.

Amicum autem dilectio sic dilatauit, vt cum præceptum acceptauerit, placitum quoque non recuset consilij: vt verbi gratia, non sit contentus cauisse adulterium, sed etiam valeat meliori amore occupatus, licitum contemnere coniugium. Hic (vt ait propheta) in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas eius, panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt, regem in decore suo videbunt oculi eius. Ait ergo: Qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Qui (inquit) diligit me, propter hoc ipsum quia diligit & cuncta etiam licita dilectioni meæ postponit, diligetur familiarius à patre meo, qui communiter omnes prior dilexit, sicut iam alio loco dixi, quia sic dilexit Deus mundum, vt filium suum vnigenitum daret: diligetur inquam familiarius, & panis scripturarum, panis vtique vitæ & in-

Esai. 33.

Ioan. 3.

tellectus dabitur illi ad manducandum, & aquæ fideles sapientiæ salutaris ad bibendum, sicque
cibatus atque potatus, dum spariatur per amplum contemplationis campum, regē in decore suo
videbit interioribus oculis suis, quem (vt paulò antè dixi) vos non cognouistis, cum tanto tēpore
vobiscum sim. Videbunt, inquam, oculi eius, imo nunc videre incipiēt regem in decore suo, nam
Iudas in futura vita perficietur hæc beata visio. [Dixit ei Iudas, non ille Iscariotis: Domine quid factum
Thad- est, quia manifestaturus es teipsum nobis, & nō mundo?] Iudas iste, cognominis eius qui fuit pro-
dæus. ditor, quis sit, iam alio loco dictū est, videlicet frater Iacobi minoris, qui & Thaddæus dicitur. Do
mine inquit, quid factum, subauditur, si tu nondum nobis manifestatus es? Si enim teipsum no-
bis & non mūdo manifestaturus es, ergo nec nobis adhuc manifestatus es. Nam te quomodo nos
vidimus, sic vidit & mundus: vidit inquam te, vidit opera tua mirifica mundus, quæ & nos vi-
dimus. Quid ergo factum est, si non in omnibus his manifestatio tui facta est? [Respondit ei Iesus:
Si quis diligit me, sermonem meum seruabit. Et pater meus diliget eum, & ad eum veniemus,
& mansionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Et sermonem
quem audistis, non est meus, sed eius qui misit me patris. Hæc locutus sum vobis, apud vos ma-
nens.] Responsionem hanc ad percontationem prædicti discipuli dicentis: Domine quid factum
est, quia manifestaturus es teipsum nobis & non mundo, reddere se tandem innuens. Hæc inquit
locutus sum vobis, apud vos manens. Ac si diceret, Apud vos manens præsentia corporali,
non meipsum vobis adhuc manifestaui, sed tantum annuntiaui, & locutus sum, & sermonem fe-
ci, quem si quis seruauerit, hoc magnum recipiet præmium, quod ego manifestabo ei meipsum.
Hoc est quod ait. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad
eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quibus dictis & idem confirmat quòd iam
dixerat: qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meip-
sum, simulque & eiusdem manifestationis melius exprimit modū. Quis enim modus erit eius ma-
nifestationis? Et ad eum inquit veniemus, & mansionē apud eum faciemus. Non ergo putandū
est hoc esse manifestari Dei filium diligentibus eum, quod veniet cum nubibus, vt videat eū om-
nis oculus, quanquam & hoc sine dubio futurum sit, quo videlicet modo eum videbunt, & qui eū
Apoc. 1. pupugerunt. Et quidem aduētus ille sicut fulgur parens ab oriente vsque in occidentē, sic omnibus
Colo. 3. conspicuus expectantiū iustorū erit lætitia: quia cū apparuerit (inquit Apostolus) Christus vita ve
stra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria, sed expressa est magnificentius hæc manifestatio,
de qua nunc agitur: quia veniemus inquit ad eū, & mansionem apud eum faciemus. Igitur intus
diligentibus Dei filium: intus inque, in interioribus animę, dilectus ipse filius cū patre manifestatur.
Et hoc perfecto magnū dilectionis est pręmiū, quòd pater & filius per spiritū sanctū Deus vnus, dilectę
animę intrinsecus mira & ineffabilis charitatis voluptate copulatur. Sed quomodo inquis, dictū
est hic: & mansionē apud eū faciemus, cum alibi proprium hoc fuerit signum, quòd sanctus sanctorum fo
ret agnoscendus, scilicet mansio sancti spiritus, qui alterius naturæ non est, quàm pater & filius, quibus
de personis hic enuntiatur: & ad eū veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ergo quādiu in
hoc mortali corpore viuitur, manet quidem in animabus sanctis per manifestationem filij, pater
& filius, nihilominus & sanctus (sicut superius iam dictum est) vtriusque spiritus, per infusionem au
tem propriæ substantiæ, vt mansione æterna maneat, hoc in remuneratione venturi seculi adim
Cant. 5. plendum fœliciter expectatur. Nam nunc quidem dilectus mittit manum suā per foramē, & ven
3. Reg. 19 ter humanæ infirmitatis intremiscit, ad tactum illius, vel tanquam sibilus auræ tenuis, raptum fi-
gens osculum, fugit idem dilectus, in illa autem beata vita, amicus amicæ plena & permanente
Esai. 62. voluptate copulabitur. Et gaudebit (inquit propheta) sponsus super sponsam, & gaudebit super
te Deus tuus. Talis mansio patris & filij & spiritus sancti, præsertim dilectionis ædificatione prę-
paratur. Ait ergo: Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad
eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Ecce euangelica voce dominus demonstrat
Psal. 18. cur Psalmista dixerit: Omnis consummationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis. Quid
enim latius hoc mandato dilectionis, quo sic mens humana dilatatur, vt intra substantiæ suæ pa-
latium, maiestatem rapere possit patris, & filij, & spiritus sancti? Sapiat hoc, & suaui gustu vi-
deat is, qui in terris vitam cœlicam ducens, & bene eruditus magisterio diuini amoris, agere no-
uit in templo cordis sui solennitatem deliciosæ contēplationis. Nam qui laborant & onerati sunt
Dilectio quamdiu sua ferunt onera, refectionem huius dulcedinis sapere nequeunt. Sequitur: Qui non di-
sine ope ligit me, sermones meos non seruat: & qui sermones meos non seruat, non diligit me. Non ergo
ratione credat aliquis, quicquid sibi animus de dilectione Dei sine operis attestatione responderit: ope-
nihil est. ratur etenim magna, si est, si vero operari renuerit, amor non est. Ne vero leue quis putet quod
ait dominus: Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Ne inquam parua cuiquā videatur
indignitas, non seruare sermones ab eo dictos, ecce iterum dicit. Et sermonem quem audistis
non est meus, sed eius qui misit me patris. Nam & hoc paulò antè dixit: Verba quæ ego loquor
vobis, à meipso non loquor. Certe qui sermonem suum loquitur, mendacium loquitur, & autho
ritate legis iam sæpe dicta contemnendus est, quia mendax est. Sermo autem quem audistis
impletur

impletur,& ab effectibus suis verax esse comprobatur. Ergo meus inquit non est,ergo à meipso de proprio corde confictus non est,sed est eius qui misit me patris,testantibus operibus,quæ vidistis,quę visuri,quæcq; in nomine meo facturi estis.Proinde qui sermones meos non seruat,nō leue hoc esse putet:spernendo quippe sermonem quem audistis,spernit eū cuius sermo est,scilicet patrem qui misit me.Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Quærebatis inquit,domine quid factum est,quia manifestaturus es teipsum nobis,& non mundo:ecce dico vobis quid factū sit:Manēs apud vos mysterio regni Dei in parabolis & prouerbijs locutus sum vobis, & quasi paruulis sensu, lac vobis potum dedi, non escam.Nondum enim poteratis,sed ne nunc quidem potestis. Hoc hactenus factum est. [Paracletus aūt spiritus sanctus,quem mittet pater in nomine meo,ille vos docebit omnia & suggeret vobis omnia quæcūq; dixero vobis.] Igitur hactenus dicēdo vos exterius,vtpote homo visibilis,ego plantatione nouam plantaui atq; rigaui:spiritus aūt sanctus, qui paracletus.i.consolator dicitur & est,pro causa quā superius dixi,ille incremētum dabit,docēdo vos oīa & suggerendo intrinsecus oīa quęcunq; dixero vobis.Omnia inq̄, docebit vos quæcunq; hactenus dixi,& oīa quęcunq; dixero vobis,suggeret vobis,& scribet in tabulis carnalibus cordis vestri.Ego em̄ qui hactenus locutus sum vobis visibilis homo voce elemētari, ego inq̄ idē ipse, deinceps loquar vobis interna locutione iā dicti spiritus sancti. Sic em̄ veniet,& sic mittetur in nomine meo,vt paracletus sit.i.expectatā ab omnibus sanctis cōsolationem Israel afferat vobis & illis:vobis inquā,qui me loquentem audistis & credidistis:& eis,qui per verbū vestrū credituri sunt in me.Extunc incipiet illa manifestatio,quam promisi dicens,qui autem diligit me diligetur à patre meo,& ego diligam eum,& ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus, quam nescientes dicitis,domine ostende nobis patrem,& sufficit nobis,itemq; domine quid factū est,quia manifestaturus es teipsum nobis & nō mundo.Hoc interim deposcit necessarius ordo vestræ salutis,vt per mortem meam Deo recōciliamini. Dico ergo. [Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.] Pax amicitię fructus est,sicut econtrario bellum inimicitiarum opus est. Quæ videlicet pax,tanto gratior & desiderabilior venit,quanto grauiori dispendio eius,qui minor & infirmior est̄,inimicitiæ geruntur: Verbi gratia, vbi victor victos omnes morti addiceret, dulcius nomen vel pacis opus est, quàm vbi victor victis reseruatis solummodo tributa,quanq; difficilia,indiceret.Erant autem inter Deum & homines inimicitiæ nimis graues,nec dubii erat, quin in prælio iudicij Deus omnino superior foret.Nam & si qui erant homines fideles & iusti, videlicet quales fuerunt Abraham,Isaac & Iacob,& quique similes illis: tanta erat illorum iustitia comparatione debiti,quanta est fortitudo regis occurentis cum decem milibus, ei qui cū viginti milibus aduersum se venit. Ergo quanto maiori malo generis humani prædictæ inimicitiæ gerebantur, tanto magis necessaria pax hominibus erat. Sed quam nos legationem misissemus ea quæ pacis sunt rogaturi,nisi vltro se obtulisset pax nostra Christus filius Dei,qui pro eo quòd solus erat innocens,solus & poterat rationes perorare nostræ pacis? Ipse est enim(inquit Apostolus)pax nostra,qui fecit vtraque vnum,& medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua,legem mandatorum suorum decretis euacuans, vt duos condat in semetipsum, in vnum nouum hominem:faciens pacem,vt reconciliet ambos in vno corpore Deo,per crucem interficiens inimicitias in semetipso,& veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fuistis, & pacem his qui prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem.Igitur interrogatus dominus à discipulo dicente: Domine quid factum est,quia manifestaturus es teipsum nobis & non mundo,cum dixisset, hæc locutus sum vobis apud vos manens, paracletus autem spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia & suggeret vobis omnia quęcunq; dixero vobis,adhuc altius eorum quę facta sunt,summam exprimens: pacem inquit relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ac si diceret: Hoc factum est quod dico,per me,in quo complacuit omnem plenitudinem inhabitare,reconciliantur & pacificantur omnia,siue quę in terris,siue quæ in cœlis sunt.Pacis autem nomen æquiuocum est.Proinde quod dixerat,pacem relinquo vobis,repetens signanter, pacem inquit meam do vobis. Et adiecit. [Non quomodo mundus dat,ego do vobis.] Pax etenim, quam mundus dat,paci quam dat Christus,contraria est.Quid nanque mundus agit in largitione suæ pacis? Venite inquit,& fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura tāquam in iuuentute celeriter, vino & vnguento nos impleamus & non prætereat nos flos temporis,&cę.Eiusmodi pacem nolite(inquit Christus)putare,quòd venerim pacem mittere in terram. Non veni pacem mittere in terram,sed gladium. Quid autem de pace quam dat Christus scriptura dicit? Quàm speciosi super mōtes pedes euangelizantis pacē,annunciantis bonum,prædicantis salutem, dicentis:Sion regnauit Deus tuus.In eo quippe pax Christi est,quam ipse dat nobis, quod principe mūdi huius foras eiecto, ò Sion,regnauit ipse Deus tuus, regnumq; peccati & mortis destructum est, & cessauit exactor,quieuit tributū, cōtriuit dominus baculum impiorum,virgam dominantium,cædentē populos in indignatione, plaga insanabili, subijcientem in furore gentes,persequentem crudeliter. Veram ergo,dum vado,inquit,pacem relinquo vobis, pacem veram meam,meam inquam, id est, per me acquisitam,dum redeo,dum à

Marc. 4.
1.Cor. 3.
Hebr. 5.
2.Cor. 3.
Erāt inimicitiæ inter Deū & hoīes.
Luc. 14.
Christ. pax nostra.
Ephes. 2.
Pax duplex.
Sap. 2.
Mat. 10.
Psal. 52.
Ioan. 12.
1.Cor. 15.
Hebr. 2.
Esai. 40.

mortuis resurgo, do vobis, dicendo: Pax vobis. Accipite spiritum sanctum, quorũ remiseritis peccata, remittuntur eis. [Non turbetur cor vestrum neq; formidet, audistis quia ego dixi, vado & venio ad vos.] Igitur inquit, sicut supra dixi, non turbetur cor vestrum, creditis in Deũ, & in me credite: ita & nunc repetens dico, non turbetur cor vestrum neq; formidet, videlicet data ratione digna, cur nequaquam cor vestrum turbari aut formidare debeat. Audistis enim, nã ego dixi vobis, vado & venio ad vos. Vado inquam, parare vobis locum, & si abiero & preparauero vobis locum, iterum venio & accipiam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis. Sed & hoc audistis, quia dixi vobis, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Ergo & si necessariò prae infirmitate caro vestra dum ego vado turbatur, saltem non turbetur cor vestrum, neq; formidet, à spe sua se esse deceptum, quasi frustra crediderit, me esse Christum Dei filium, sed in ipsa trepidatione qua disparet exterior pulchritudo confessionis, viuat intrinsecus radix fidelitatis. [Si diligeretis me, gauderetis vtiq;, quia ad patrem vado, quia pater maior me est.] Diligitis quidem me nunc interim tanquam proximum, sed nondum tanquam Deum. Si enim sic diligeretis me, si cognouissetis me, si crederetis quia ego in patre, & pater in me est, gauderetis vtiq;, quia ad patrem vado. Quanta enim in hoc diligentibus me gaudendi causa est? Magna plane & ineffabilis.

Psal. 8. Nam quamdiu mortalis homo sum, pater maior me est. Minuisti enim eũ (inquit Psalmista) paulo minus ab angelis. Sequitur autem: Gloria & honore coronasti eum domine, & constituisti eum

Psal. 109 super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Item in alio psalmo: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Ac deinde ps: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hoc, propter idipsum quia vado, mox futurum est. Videbitis enim me dominum & saluatorem vestrum, propter passionem mortis gloria & honore coronatum. Igitur si dilexeritis

Hebr. 2. me, videlicet credendo & cognoscendo, quia ego in patre, & pater in me est, (sine qua cognitione, non potestis digne diligere me) gauderetis vtique, transire me ab exilio mundi, & aeternaliter sessurum ad dexteram patris, intrare in gloriam regni mei, quia videlicet hactenus, ex quo carnem indui, pater maior me est, & ego secundum mortalitatem eiusdem carnis non solũ patre sed etiam immortalibus paulo minor sum angelis. [Et nunc dixi vobis, priusq̃ fiat, vt cũ factum fuerit credatis.] Valet nanq; ad testimonium praesentium, memoria praeteritorum. Idcirco nunc dixi vobis priusquã fiat, dixi inq̃, quia vado & iterum venio, vt cum factum fuerit, cum ego abiero & iterum venero, vos praeteritis dictis simul & praesentibus factis confirmati, credatis scilicet, quia ego in patre, & pater in me est: qui haec & anteq; facerem praedixi, & postq̃ praedixi, facere potui. [Iam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam.] Notandum in primis quòd non dixerit, iam non multa loquar vobis, sed non multum loquar vobiscum inquit. Vobiscum enim cum dixit, subaudiendum est, manens praesentia corporali. Multa quippe & illis tunc locutus est, & nobis nunc loquitur, sed neq; cum illis manens multa locutus est, neque nobiscum corporaliter manens nunc loquitur, videlicet prae-

Ioan. 17. sentia locali, vel conuersatione visibili. Vnde & post aliqua dicturus est: Pater cum essem cum eis, ego seruabam eos quos dedisti mihi. Igitur iam non multa, inquit, loquar vobiscum, subau-

Curdia bol. princeps mũdi dicitur. ditur, corporaliter manens. Quam ob causam? Venit enim princeps mundi huius. Princeps mundi huius, mundi scilicet damnati, qui nũc me odit, & mihi aduersatur, videlicet diabolus, nũc venit: qui inde princeps mundi dicitur, quia mundi amatoribus principatur. Quomodo venit hic princeps malignus, princeps vel praepositus mortis, & peccator antiquus, nisi quia contentione mortis mecum congreditur? Sic inquam venit, & in me non habet quicquam. Non idcirco venit, non propter hoc venire permittitur, quod ego rapuerim vel iuste exoluere debeam quod ille est exacturus. [Sed vt cognoscat mundus quia ego diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio.] Idcirco illum admitto mortis foeneratorem, vt cognoscat mundus, quia ego diligo patrem, & obediens illi per omnia pro omni mundo, sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Igitur quòd venit ille princeps mundi huius, stultae temeritatis & temerariae stultitiae est: quòd autem incursus eius sustinens morior, voluntarium obedientiae pro omni

Psal. 72. mundo sacrificium est. Tenuisti, inquit Psalmista, manum dexteram meã, & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Saluare enim brachium meum dexterum, id est, diuina potentia mea, & indignatio mea mihi auxiliari poterat, vt non morerer, quae mihi auxiliatur vt resurgam, sed mandatum patris, vera & immensa charitas patris, quam habet circa salutẽ generis humani, tenet manum dexteram meã, vt nõ me defendam mortemve transiliã, & in voluntate sua deducet me, dicentẽ: Pater non mea voluntas, sed tua fiat: quia nõ quod infirma caro appe-

Mat. 26. tit, sed agendum mihi censeo quod exigit consilium diuinitatis. Itaq; veniat, qui nunc venit, princeps mundi huius, vt cum in me nihil inuenerit, victus in certamine per vnum hominem iure foras eiiciatur, sicut econtra per vnum hominem quem vicit, principatũ mundi huius iure sibi obtinuisse videbatur. Hoc facto cognoscet mundus suae salutis experimento, quia ego diligo patrem, & mandato ipsius subeo mortem, qui per nullam culpam acquisiui mihi ex Adam mortis haereditatem. [Surgite eamus hinc.] Quoniam, inquit, ecce appropinquabit qui me tradet, & tur-

& turba cum eo cum laternis & facibus & armis, ne in angusto intra parietes cœnaculi huius nos comprehendant, vobisque non sit libera effugiendi facultas: nolo enim quenquam ex vobis perdere, sed volo vt sinant vos abire, surgite eamus hinc, ne vel iste, cuius diuersorio fruiti sumus, apud quem pascha fecimus, vllam propter nos inquietudinem patiatur. [Ego sum vitis vera & pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat.] Ecce per similitudinem notæ & visibilis rei, suę passionis demonstrat vtilitatem, vt iam ex hoc mundus cognoscere incipiat, cur mandatū dederit illi pater, cur ad eū principē mundi huius venire permittat, in quo princeps ille non habeat quicquam, id est, cur illum ad crucifigendum, vel occidendum tradat pater, qui nullam habeat mortalitatis causam: Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Nonne inquit vitis, cum sit nigrum, & hispidum, aridique corticis lignum, vt palmites suos latius extendat, & suauem in tempore suo botrum proferat, vino cor hominis lætificatura: nonne inquam propter hoc agricolæ studio plantatur in terra, prius hyemis horrorem imbriumque passura molestias? Cap. 15.

Et ego vtique vitis vera sum, vera inquam vitis, scilicet ad distinctionem vitę alienæ, id est, gentis huius Sodomiticæ, de qua Moyses in cantico suo: De vinea inquit Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorræ. Vua eorum vua fellis, & botrus amarissimi. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Igitur me vitem adeo verā, vt is qui venit princeps mundi huius (sicut paulò antè dixi) non habeat in me quicquam. Idcirco pater meus agricola cœlestis, in hoc mundo plantare, & sarculo passionis colere dignum duxit, vt palmites meos, quorum primi vos estis, latius extendam, & post horridam, quæ nunc instat tribulationis & mortis hyemem, suauem botrum, id est, gratiam resurrectionis proferam, quo per fidem prægustato, sponsa dicat in Canticis: Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Quomodo autem nonnunquam vitis eodem ex stipite, tam steriles quàm & frustuosos palmites emittit, sed interim agricola sterilem amputat, omnemq; fructiferum purgat, sic eadem ex fide vel confessione nominis mei, tam reprobis compluribus, quàm electis pullulantibus pater meus, huius vitis agricola, facturus est. Nam omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem qui fert fructum, purgabit vt fructum plus afferat. Ecce Iudam filium perditionis palmitem inutilem, imo & damnosum vermem, radici huius vitis imminentem, videtis qualiter amputauit, traditum Satanæ, vt continuo deportetur in ignem gehennę. Vos palmites residui, qui hactenus fructum fertis aliquantulum, euangelizantes & curantes vbiq;, veruntamen in vna tantum Iudæorum gente: vos inquam qui fructum plus afferatis, ecce purgat agricola participatione passionis & mortis meæ, vt compluti sanguine meo suauem excipiatis austrum, id est, spiritum sanctum, quem dat vobis in remissionem peccatorum. Hoc est quod sequitur. [Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis.] Sermo quippe quem nunc erat locutus, sermo passionis & resurrectionis eius est, videlicet dum diceret: Vado parare vobis locum, & si abiero & parauero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, vt vbi ego sum, & vos sitis, & cæt. Itemque nunc nouissimè dixerat: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: quia videlicet pax vel reconciliatio, qua Deo sumus reconciliati, peccatorum remissio est. Hic autem sermo admixtus fidei mundat vos æque vt illos ab omnibus peccatis, quia profectò sermonis fides præcedens effectiua causa est, vt sanguis filij Dei lauet nos à peccatis nostris. Vnde Psalmista & ipse lauandus in sanguine Christi: Asperges me (inquit) hysopo & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Per hysopum quippe, quo palmitibus tumor deponitur, fides intelligitur sermonis huius, qua corda purificantur, quo cum primo asperseris me (inquit) tunc demum lauabis me, & super niuem dealbabor. Igitur propter sermonem (inquit) quem locutus sum vobis, iam vos mundi estis, quia videlicet propter sermonem mortis, quam prænunciaui vobis, qua transeo ex hoc mundo ad patrem, & iam in mundo non sum, iam vos mundi estis. [Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.] O quam terribilem cunctis præsumptoribus humanæ potestatis inopiam, quam veram corporis ecclesiæ caput eius Christus dominus, commendat & defendit vnitatem: Manete (inquit) in me, & ego in vobis. Quid enim? Videntur sibi nimij assertores liberi arbitrij, non indigere auxiliantis & miserantis gratiæ Dei, tanquam volentes & currentes, sua velocitate vitæ sempiternæ fructum comprehendere posse. Sed dicit: Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis. Ergo præsumptores, & superbi palmites mali, horrida manu agricolæ iure tollendi estis: nisi omnem pulchritudinem omnemq; fructuum venustatem non ex vobis, sed ex vitis intima radice procedere confessi fueritis. Itemque & vos ô schismatici, ab ecclesiæ corpore vos præcidentes, & proprijs adinuentionum vestrarum sarculis præcisi, nolite putare, quòd vitalem fructum ferre possitis. Quis enim vitis & palmitum eius nesciat vnitatem? Quamdiu palmites in vite manent, tamdiu ascendentem per venas intimas genuinum radicis eius humorem bibunt, & viuunt, florentq;, & flores fructum parturiunt. At vero

Iudaica gens vitis aliena.
Esai. 1.
Deut. 32.
Cant. 1.
Ioan. 13.
Luc. 9.
Psal. 50.
Contra Pelagianos.

ſi de vite palmes exciſus fuerit, iam boni ſucci eius particeps eſſe non poteſt, ideoq; ſpeciem quidem palmitis habet, ſed nec viuit, nec vſum habet alium, niſi vt in ignem mittatur & ardeat. Hęc ergo ipſius domini & diſcipulorum eius idonea ſimilitudo data eſt. Quamdiu enim per vnitatẽ fidei magiſtro concordant veritatis, mandatum dilectionis ſeruantes, idipſum ſentiendo omnes
1.Cor.1. in Chriſto manent, & ſinguli de ſpiritu eius viuentes, internæ veritatis gratiam habent, viuitq; in
Mat.1. ſalutem cõmunicantium illis, quodcunq; celebrant ſacramẽtum in eccleſia Chriſti. Chriſtus nãq; in eis loquitur, & quicquid ab eis fit, à Deo factum, & ſpiritu eius confirmatum eſſe rectè creditur.

At vero vbi diſſentientes, ſeq; per hęreſes & ſchiſmata ab vnitate fidei diuidẽtes, à Chriſto pręcidunt, mortuum eſt eorum omne verbum, & ſacramentum, & quicquid agere videntur infectũ,
2.Tim.3. quicquid ſacrificare putant, pollutum eſt. De qualibus apoſtolus dicit: Habentes quidem ſpeciem pietatis, virtutem autem eius abnegantes. Verbi gratia, baptiſmũ aquæ viſibiliter conferre poſſunt, ſed eum in quo tota cõſiſtit virtus baptiſmi, ſpiritum ſanctum conferre nequeunt. Eis tamen, q̃ ab illis baptizantur, ſi reuertãtur ad eccleſiã catholicam, non repetitur lauacrũ carnis, ſi tãtum baptizati ſint in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti, q̃d multi hęretici & hęreſiarchę fecerũt, & alio nihilominus erroris ferramẽto pręciſi ſunt. Nõ inq; eis repetitur baptiſmus aquę viſibilis, ſed tantũ per catholicę fidei profeſſionẽ, perq; ſanctæ eccleſiæ reconciliationẽ, veræ viti, i. Chriſto inſeruntur, & ita ſanctũ accipientes dilectionis ſpiritum vireſcũt, & fructũ ſalutarẽ facere poſſunt.

Igitur à vite & manentibus palmitibus ſumpta ſimilitudine, ſui diſcipulorumq; ſecũ manentium in vno dilectionis ſpiritu: Manete, inquit, in me, & ego in vobis, videlicet ſicut palmites manẽt in vite, vt maneat pinguedo vitis in palmitibus. Nõ enĩ q̃a genuinus humor vitis in palmites ſe diffudit, idcirco palmites in vite manent, ſed quia palmites manẽt in vite, idcirco vitis illos participes efficiat pinguedinis ſuę. Ita nimirum non quia ſpiritus dilectionis de vera vite Chriſto in cũctos palmites ſuos diffunditur, & vniuerſam eccleſiam toto orbe plantatã, gratię ſempiternæ fructuoſis onuſtat chariſmatibus: non inq; idcirco ſinguli palmites in eadem vite manemus, alioquin nunq̃ aliquis præcideretur, quia nunq̃ deeſt huic viti pinguedo ſancti ſpiritus, ſed q̃a ſinguli per vnius veræ & catholicæ fidei confeſſionẽ in Chriſto manemus, idcirco ſpiritus eius oẽs participes ſumus, & viuit omne ſacramentum, quodcunq; nos, imo ipſe per noſtrum miniſterium operatur. Recte ergo non ait, maneam ego in vobis, & vos in me: ſed prius manete inquit in me, deinde, & ego in vobis, & vt plenius notum faciat, quàm verè neceſſarium ſit nobis manere in illo, vt maneat ipſe in nobis. ſicut palmes inquit, non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos, niſi in me manſeritis. Eant igitur, & fructũ ferre geſtiant plantaria mortis, & ſurculi æternis ignibus deputati, Cherintus videlicet & Arrius, cæterique ficti, quos ſpi-
Sap.1. ritus diſciplinæ ſanctus effugit. Nam quicquid apud eos agitur, quodcunq; quali ſacrũ vel ſacramentũ celebratur, tam vero verbo vitæ & ſpiritu veritatis caret, q̃ verè palmes, niſi manſerit in vite, fructũ ferre non poteſt, quàm verè manus abſciſſa à corpore, viuere vel operari nõ valet. Sequitur. [Ego ſum vitis, vos autem palmites.] Idcirco repetiuit, quod iam ante dixerat: Ego ſum vitis, vt manifeſtius exprimeret, quod nondũ fecerat, quos vellet intelligi palmites. Nã ſupra dixit: Ego ſum vitis, pater meus agricola eſt, nunc autẽ, Ego ſum inquit vitis, vos palmites. Et adiecit. [Qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere.] Propterea dixi inquit, manete in me, & ego in vobis, quia qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Idcirco inquam dixi: manete in me, quia ſine me nihil poteſtis facere. Parum eſt autem, eum palmitem qui non manet in vite, nihil poſſe facere. Sed quid? [Si quis in me non manſerit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.] Non ſolum nihil facit palmes exciſus, ſed & de illo nihil fit, Verbi gratia, non vaſculum aut paxillus, vel cuiuſlibet artis, aut operis inſtrumentum, nec omnino quicquam eſt propter quod il-
Ezec.15. lum ſumere libeat artificem lignarium. Vnde ad prophetam Ezechielem dominus dicit: Fili hominis, quid fiet ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum? Nunq̃d
Locus tolletur de ea lignum vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt dependeat in eo quod-
Pauli de cunq; vas? Ecce igni datum eſt in eſcam. Huic ſententiæ propheticæ conſentit Apoſtolus, non
hæreti- vt exiſtimauit Nouatus, pœnitentiæ remedium lapſis denegans, ſed difficultatem renouationis
cis lap- eorum, qui alta ſapientes, de hac vite præciſi, & hæreſiarchæ facti ſunt, terribiliter pronuncians:
ſis, male Impoſsibile eſt enim (inquit) eos qui ſemel ſunt illuminati, guſtauerunt etiam donum cœleſte, &
intelle- participes facti ſunt ſpiritus ſancti, guſtauerunt etiam nihilominus bonum Dei verbum, virtu-
ctus à teſque ſeculi venturi, & prolapſi ſunt, renouari rurſus ad pœnitentiam, rurſus crucifigentes ſibi-
Nouato metipſis filium Dei, & oſtentui habentes. Quam enim hic aliam deſperationem pœnitentiæ do-
Hebr.6.
Tit.3. cet Apoſtolus, niſi ipſam de qua ad Titum ſcribens: Hæreticum (inquit) hominem poſt vnam & ſecundam commonitionem deuita, ſciens, quia ſubuerſus eſt, qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cũ ſit proprio iudicio condemnatus. Igitur de illo, qui ſe ab vnitate veræ vitis, id eſt, Chriſti præcidit, hæreticus vel hæreſiarches factus, vno ore parilique ſenſu conſonant Chriſtus, propheta, & Apoſtolus. Chriſtus enim, ſi quis in me non manſerit inquit, mittetur foras ſicut palmes, & are

ſcet

ſcet. Et colligent eum,& in ignem mittent,& ardet. Propheta autem: Nunquid (ait) tolletur Eze. 15.
de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus? Ecce igni datũ eſt in eſcã. Deniq; de
illo qui nunq; vitis.i. Christianæ fidei profeſſus eſt ſpeciẽ ſiue decorem,idem quod de agreſti li-
gno ſperari poteſt. ſ. quòd aliquod vas fieri, aut paxillus poſsit fabricari vtilis domui Dei.
De illo verò, qui inſertus eidem veræ viti bonum radicis eius ſuccũ guſtauit, & particeps (ſicut Hebr.6.
iam dictus Apoſtolus ait)factus eſt ſpiritus ſancti, guſtando bonum Dei verbum, virtutésq; ſe-
culi venturi,de illo (inquam) cum præciſus vel prolapſus eſt. Hoc ſolum reſtare putandum eſt,
vt colligatur,& in ignem mittatur,& ardeat,quia videlicet iuxta alium euangelij locũ,talé eius
peccatum eſt, quod non remittatur,neque in hoc ſeculo,neq; in futuro.Hæc de palmite illo,qui Ephe.1.
præciſus & proprio iudicio condemnatus eſt dicta ſint. Quid econtra, de illo vel de illis pal-
mitibus qui in vite manent? Ait: [Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quod-
cũque volueritis petetis, & fiet vobis] Pauloante dixi: Manete in me,& ego in vobis, nunc par-
ua literæ cõmutatione,non enim ait, ſi manſeritis in me,& ego in vobis, ſed ſi manſeritis in me,
& verba mea in vobis manſerint,ita dicendo aperuit, quomodo in ſuis maneat ipſe diſcipulis.
Nam cũ Chriſtus verbum Dei,& caro noſtra ſit, ſi verba.i. fides verbi incarnati, in nobis mãſe-
rint, profectò ipſe Chriſtus manet in nobis, ſicut Apoſtolus teſtatur habitare Chriſtum per ſidẽ
in cordibus noſtris. Ergo quod dixerat: Manete in me, & ego in vobis, hoc repetiuit, dicen-
do: Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, vt huius vnitatis, mutuæque in in-
uicem manſionis præmium ſubnecteret,dicendo: quodcunq; volueritis, petetis, & fiet vobis.

Qua promiſsione quod ſcrupulum vobis moueat, recogitantibus vel ſcientibus multa pe-
tere fideles Chriſti, quæ tamẽ non fiant eis, memoriter tenendũ eſt eũ dixiſſe: Ego ſum vitis,vos
palmites,& idcirco ſecundũ multitudinem vitis & palmitum eius, hoc vt cætera quæ iam dixit
eſſe accipiendũ.Quid enim? Nunquid vitis palmitibus ſuis aliquid ſuũ denegat vel ſubtrahit?
Nonne omnẽ gratiã ſui viroris,omnẽ virtutẽ ſuæ radicis in eos trãsfundit,& per ſingulos diſpar-
tit,totumque ex illis fructum ſuum dependere facit? Quæ autem gratia, quæ virtus eſt in radice
vitis huius.ſ. Chriſti filij Dei,niſi omnis plenitudo ſeptiformis ſpiritus ſancti? Ergo ſicut palmites
à vite nihil aliud, niſi quod habet vitis in ſe, expectare vel accipere poteſt,ſic iſti palmites ratio-
nales,à vera vite,quę Chriſtus eſt,nihil niſi quod habet ipſa vitis, vel petere debent, vel accipere
poteſt.Igitur ſi mãſeritis(inquit)in me, & verba mea in vobis mãſerint, quodcũq; volueritis, pe-
tetis,& fiet vobis. i. non in auro & argento,ſed in omni verbo,& in omni ſcientia diuites eritis,&
nõ cõcupiſcentias carnis,ſed omne donũ ſpiritus ſancti, quia omne datũ perfectũ,quòd deſurſum Iaco. 1.
eſt, deſcendens à patre luminum,petentes,ex me accipietis.ſ.diuini timoris gemmulas, pietatis
pampinos,ſcientiæ flores,fortitudinis botros,maturas conſilij vuas,intellectus torcularia,ſapiẽ-
tiæ apothecas. Talium quicquid petieritis,quia ad me veram vitem pertinẽt,quia gratiæ & ve-
ritatis diuitiæ ſunt, fiet vobis,ita vt fructus gratiarũ omniũ, tanq; botros de magnis palmitibus
dependentes,totus miretur orbis. Quicquid his ſeptẽ ſancti ſpiritus donis abundantius eſt, fru-
ctuoſum non eſt, & ad vinum ſalutis non pertinet,ſed à natura vitis alienum eſt, & idcirco ma-
nentibus in vite palmitibus cupiendum aut petendum nõ eſt, neq; illis fieri debet. Vnde aũt tã
prona indulgentia,vt quodcunque volueritis,petatis, ò palmites boni, & fiat vobis? Sequitur
[In hoc clarificatus eſt pater meus,vt fructũ plurimũ afferatis, & efficiamini mei diſcipuli.] Inde
(inquit)tanta patris largitas,ad faciendũ vobis quodcunq; petieritis, quia videlicet hoc ad lau-
dem & gloriam nominis eius proficit,ſi vos tanq; palmites boni fructum plurimum afferatis.

Et ad hoc ipſum efficiamini mei diſcipuli.ſ. imitando me dominum, & magiſtrum veſtrum,
qui cum innocens ſim, ita vt nihil in me habeat princeps huius mundi (vt ſupra dixi) tamen
morior ſicut pater mandatum dedit mihi, vt quia vera ſum vitis, moriendo fructificem mun- Pſal. 103
do vinum optimum, quo in æternũ lætificetur cor hominis.Hoc(inquam) ad gloriã & laudẽ pa-
tris proficit, vt & vos eodem modo fructum plurimum afferatis.Eſt autem ipſe voluntarius &
exaudibilis in omni re, quæcunq; petitur ad gloriam nominis ſui. Quomodo ergo non facit vo-
bis quodcunque petieritis,hoc intẽdentibus, vt ad clarificandum eum fructum plurimum affe-
ratis. Planè faciet ita affatim, vt nullum gratiæ vobis deſit inſtrumentum, ad fructificandam
ſalutem mundi,ad dilatandam gloriam Dei,ad teſtificandam gratiã & veritatem filij Dei. Vn-
de hoc? [Ait: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.] Ac ſi dicat: ſicut per multam dilectio-
nem pater me miſit,meq; veram vitem in hoc mundo plantauit,ſic & ego per eandem dilectio- Rom. 8.
nem mitto,& expando per mundum vos palmites meos, vt fructum plurimum afferatis. Cuius Philip.2
nanq; dilectionis eſt, quod pater filio mandatũ dedit,venire ad agones paſsionis,eundẽq; obediẽ Mat. vl.
tẽ vſq; ad mortẽ,mortẽ aũt crucis,exaltauit & donauit illi nomen,quod eſt ſuper omne nomẽ,vt Mar. vl.
in noĩe Ieſu omne genu flectatur,cæleſtiũ,terreſtriũ & infernorũ,eiuſdẽ dilectionis eſt,quod idẽ fi- Luc. 23.
lius diſcipulos ſuos in mũdũ vniuerſum pdicare mittit euãgeliũ oĩ creaturæ. Vñ ſint ante reges
& præſides trahẽdi,& morte afficiendi, vt eiuſdẽ ſpũs dulcedine,q̃ plena eſt vitis,cõſortes quoque
palmites viuificati,fructũ faciãt æternę ſalutis.Ergo ſicut dilexit me pater(inq̃t)& ego dilexi vos

Gala. 5. [Manete in dilectione mea] Manete.i.perseuerate.s.diligendo inuicem,habendo vnũ spiritũ,&
vnã fidẽ quæ operatur per dilectionẽ. Dixi enim vobis,quia pater meus agricola, omnẽ palmitẽ
in me non ferentẽ fructum,tollet eũ. Ne ergo tollat vos hic agricola,ferendo fructum,id est,dili-
gendo inuicẽ,manete in dilectione mea, contendite non excidi à me vite vera. Quid enim? Si
præcepta mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea,sicut & ego patris mei præcepta serua-
ui,& maneo in eius dilectione.] Præcepta mea quæ licet multa sunt,in hoc verbo instaurantur:
Rom. 13 Diliges proximum tuum sicut teipsum,præcepta(inquam) mea si seruaueritis,manebitis in di-
lectione mea. Forte dicat quis: Cum ipsa dilectio præceptũ sit,quõ nũc dictũ est: Si præcepta mea
seruaueritis,manebitis in dilectione mea. Diuisionẽ nãq; omnis iustitiæ fecisse videtur, vt to-
Matt. 22 tius pars,altera dilectio Dei,altera pars præcepta sint. Ad hæc inquam: Reuera iustitia quiddam
totum est,partes autem eius duæ sunt, altera videlicet dilectio Dei, altera dilectio proximi. In
his duobus mandatis ita vniuersa lex pendet & prophetæ,vt vita actiua tota in dilectione pro-
ximi,vita contemplatiua in dilectione pendeat Dei. Dilectio nãq; Dei contẽplationi magis inhę-
Eze. 34. ret, dilectio proximi exterioris vitæ actibus incumbit. Deus enim Mosi in monte duas tabulas
dedit, in quibus duabus tabulis lapideis conscripta erant decem præcepta legis,tria in vna tabu
Exo. 20. la,ad Deũ pertinentia.sc. non habere deos alienos, non facere idolũ, neq; vllam similitudinem,
non sumere nomẽ domini in vanũ: septẽ vero in altera tabula,pertinẽtia ad proximũ, quorũ pri-
mum est: Honora patrẽ tuum & matrem tuam,secundũ: non occides,tertium: non mœchaberis,
quartum: non furtum facies,quintum: non falsum testimonium dices,sextum: nõ cõcupisces vxo
rem proximi,septimum: nõ concupisces rẽ proximi tui. Ita ad primũ præceptũ, quod est dilectio
Dei, tria pertinent; quæ & dñs in euangelio sic expressit,dicendo: Diliges dominum Deũ tuũ, ex
Matt. 22 toto corde tuo,& ex tota anima tua,& ex tota mente tua: ad alterũ vero præceptũ.i. ad dilectio
nẽ proximi,septẽ respiciũt perdocentia quõ viuatur inter homines. Igitur si pręcepta mea serua-
Vita acti- ueritis inquit.i. quæ ad dilectionem proximi pertinent,vitãq; actiuã perficiatis, & ita dilexeritis
ua & cõ- inuicem,manebitis in dilectione mea.s. in dilectione Dei,quæ vitã contemplatiuã perficit,ad quã
tẽplati- sic non peruenitur,nisi per actiuã vitã,sicut ad dilectionem Dei nõ ascenditur, nisi per dilectionẽ
ua in di- proximi. Itaq; si præcepta mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea. Operepretiũ est, vt
lectione in cæteris, ita & in hoc dicto iustissimã perpendere authoritatem docentis, quia statim subiun-
xit: Sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Dignum quippe &
æquum est,vt cuius magistri opera iure laudantur,eiusdẽ dicta quoq; suscipiantur: sicut ecõtra-
Phil. 2. rio,cuius vita despicitur,restat vt eius etiam prædicatio contemnatur. Quàm verò laudabiliter
Ioan. 12. præcepta patris præceptor iste primus seruauerit, iamdudum totus orbis canit,cũ Apostolo di-
cente: Humiliauit semetipsum,factus pro nobis obediens vsq; ad mortem, mortem autem cru-
cis. De qua obedientia sua,paulo superius,cum dixisset ipse: Venit enim princeps huius mundi,
& in me non habet quicquã,statim subiungens: Sed vt cognoscat(inquit)mundus, quia ego dili-
go patrem,& sicut mandatum dedit mihi pater,sic facio. Igitur æquum est, & vt hunc magistrũ
decet,vt pręcipiat,quia videlicet dignitas vel authoritas præceptionis in aperto est,dũ facit ipse
prior quod iubeat. Dicat itaq;: Si præcepta mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea, sicut
& ego patris mei præcepta seruaui,& maneo in eius dilectione. Notandũ vero, quod cũ dicat,
sicut non æqualitas dilectionis vel obedientiæ præcipitur,quã assequi cunctis impossibile est ho-
minibus,sed similitudo quantulacũq; vel imitatio requiritur. Quõ enim in obseruatione præce-
1. Pet. 2. ptorũ patris,illis potest ęquari,qui peccatũ nõ fecit,nec inuctus est dolus in ore eius. Quõ imitator
emetiri valeat quãtitatẽ dilectionis eius,cui dicitur in psalmo: Dilexisti iustitiã & odisti iniquita-
Psal. 44 tẽ,propterea vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis? Sic nẽpe dictũ est præ con-
sortibus tuis,vt intelligas nullum,obedientiã vel dilectionẽ filij Dei assequi posse æqualiter, qui
singulariter & patrem dilexit atq; dilectus est,& nos proximos suos prior dilexit, imo pro ma-
1. Ioan. 4 gna dilectione proximus nobis factus est. Sequitur: [Hæc locutus sum vobis,vt gaudium meum
in vobis sit,& gaudiũ vestrũ impleatur,] Vobis (inquit) de abscessu meo non gaudentibus, sed
lugentibus,& flentibus hæc locutus sum,dicens: Si diligereris me,gauderetis vtique,quia ad pa-
trem vado,quia pater maior me est, &c. vt quemadmodũ dulcedo vitis in palmitibus est, ita &
Gaudiũ gaudium meum in vobis sit. Quod est enim gaudium in præsenti tribulatione,& tristitia ani-
vestrũ in mæ vestræ,in hoc agonis mei sanguineo sudore: quod (inquam) gaudium meũ nisi spiritus san-
tribula- ctus? Per spiritũ nãq; sanctũ meipsum offero hostiã immaculatã Deo patri, vt sanguis meus emũ
tione est det vos ab operibus mortuis,ad seruiendũ Deo viuenti. Et in hac oblatione inenarrabiliter gau-
spiritus deo,vt meritò de hoc gaudio meo dictum sit: Egredimini filiæ Sion, & videte regem Salomo-
sanctus. nem in diademate,quo coronauit eum mater sua in die desponsationis eius,& in die lætitiæ cor-
Luc. 22. dis eius. Vt ergo hoc gaudium meum in vobis sit, vt mihi & congaudendo compati,& compa-
Hebr. 5. tiendo congaudere leiatis. Idcirco hæc locutus sum vobis,tanquam vitis succi mei lætitiam ge-
Cant. 3. stiens effundere palmitibus meis, & vt gaudium vestrum non frustra deceptũ sit,sed impleatur in
apothecis æternæ iocunditatis, risum mundi huius deputabitis errorem, & gaudio eius di-

cetis

cetis quid frustra deciperis? Vos autem sine errore ridebitis, & gaudium vestrum non decipietur, neque enim tolletur à vobis. Sed quænam sunt præcepta, de quibus dixi vobis: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea? Ecce dico vobis: [Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis.] In canticis canticorum sponsa dicit: Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Quando putas rex iste sponsam suam in cellam vinariam introduxit, nisi quando moriendo torcular calcans, scripturas impleuit, & resurgendo vt easdẽ scripturas intelligeret, sensum eius aperuit? Ecce idem cum dixisset: Ego sum vitis, & pater meus agricola est. Itemque: Ego sum vitis, vos palmites, miro modo vinum suum bibere volentibus, charitatem ordinauit. Sunt nanque duo præcepta charitatis, videlicet amor Dei, & amor proximi. Sed vt superius iam dictum est, ad amorem Dei non peruenitur, nisi per amorem proximi. Dixit ergo paulo supra: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego patris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectione. Et quasi quæreres quę sunt illa pręcepta, quorum obseruatio nos efficit manentes in sua, vel patris dilectione, ecce subsecutus ait: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem. Dilectio namq; in inuicem, amor proximi est, per quem peruenitur ad amorem Dei, & talis est ordo charitatis, vt diligere non possis Deum, nisi diligas proximum. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere? Ergo præceptum meum (inquit) de quo dicebam vobis: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea, præceptum (inquam) meum, hoc est, vt diligatis inuicem. Quare autem illic pluraliter præcepta mea, hic verò singulariter, hoc est, inquit, præceptum meum. Videlicet, quia omne mandatum de sola dilectione est, & omnia vnum pręceptum sunt. Multa per diuersitatem operis, vnum in radice dilectionis. Nam non adulterabis, non furtum facies, non occides, non falsum testimonium dices: Et si quod est aliud mandatum (inquit Apostolus) in hoc verbo instauratur: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Igitur sapiens & bene disertus præceptor, suaui & rite disposito ordine docendi, postquam ita proposuit: Si præcepta mea seruaueritis, &c. nunc addit quod iure assumas, & dicit: Hoc est præceptum meum, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Quod deinceps rationabiliter edisserit, tandemq; more concludentis illaturus est, dicens: Hoc mando vobis, vt diligatis inuicem.

Eccle. 2.
Cant. 2.
Esa. 63.
1. Ioan. 3
Oia prę cepta vnũ præceptum sunt dilectiõis.
Rom. 13

Primum, dilectionem ipsam, quam præcipit, breuiter & copiose, vt oportet, ipse diffinit, dicendo: sicut dilexi vos. Nomen quippe dilectionis æquiuocum est. Est enim quædam dilectio qua proximos diligimus iniussi. s. per affectionem cognationis & carnis. Quæ profecto dilectio, quamuis in illa, sancta nobis eloquia non contradicant, multũ tamen ab hac dilectione differt, quia videlicet aliud est, quod sponte impẽditur naturæ, aliud quod præceptis dominicis debetur obedientiæ. Modum ergo diffiniens Deo placitæ, & merito coronandæ dilectionis, adiecit statim: sicut dilexi vos, & quasi digito protinus suam ostendens dilectionem, de qua dixerat: sicut dilexi vos, ait continuo: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ergo palam faciebat, quomodo vel quantum diligeret nos, tanquam si apertius dixisset: Vsq; ad mortem diligite inuicẽ, quia ego vsque ad mortem dilexi vos. O fidelem sermonem, & omni acceptione dignum, quem vere multi reges & prophetæ vel iusti voluerunt audire, & non audierunt. Quid enim scriptum est in Malachia? Dilexi vos dicit dominus. Et dixistis: In quo dilexisti nos? Nonne frater erat Esau Iacob, dicit dominus, & dilexi Iacob, Esau autem odio habui? Et posui Seyr montẽ eius in solitudinem, & hæreditates eius in dracones deserti. Ecce hic in euangelio suo; dilexi vos (inquit) idem dominus. Et tanquam iterum diceretur ei: In quo dilexisti nos? nonne (inquit) ego pro vobis pono animam meam? Hoc enim æquipollenter asseruit, imo & magnificentius atque affectuosius expressit, dicendo: Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Igitur hoc magnum & mirabile est, cunctisq; inauditum seculis, quod magnitudo dilectionis filij Dei circa nos extẽta, vsq; ad mortem pertingit, maxime, quia cum esset immortalis, illam in qua mori posset naturam, propter nos assumpsit. Veruntamen nec illud prætereundum est, quod cum dicere potuisset pro inimicis suis, dicere maluit, pro amicis suis, videlicet vt suauitate locutionis, dulcedinem in auditoribus sensim infunderet eiusdem, quam illis mandabat dilectionis. Verè enim dicere poterat pro inimicis suis testante Apostolo, qui ait: Commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Multo magis igitur nunc iustificati in sanguine eius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati nunc salui erimus in vita ipsius. Ergo non quia iam erant amici, sed quia nunc eo patiente fiebant amici, dixit pro amicis suis. Nam quasi obiceretur, cur eos dixisset amicos, qui cum homines essent, erãt vtique filij iræ, sicut & cæteri propter Adam, & reconciliatione indigebant, statim intulit: [Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis.] Si inquit vos (sicut supra dixi) tanquã palmites in vite, ita in me manseritis, & ego in vobis, & ita feceritis quæ præcipio vobis, iam vos ex

Maxima dilectio Christi erga nos
1. Tim. 1.
Luc. 10.
Mala. 1.
Christ⁹ pro inimicis animã pos suit, vt eos amicos Deo faceret.
Rom. 5.
Ephe. 2.

hoc

hoc amici mei estis, iam Deo reconciliati estis, iam Dei filij estis, & omnem seruilem conditio-
nem exuperastis. Amplius autem ad hunc sensum valet quod sequitur. [Iam non dico vos ser-
uos, quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunq;
audiui à patre meo, nota feci vobis.] Igitur cum propter mansuetudinem dicis: Maiorem hac di-
lectionem nemo habet, vt animam suam ponat pro amicis suis: poterat propter veritatem &
iustitiam dicere: pro inimicis suis. Non equidem nos amici eramus: Idcirco ille animam suam
pro nobis posuit, sed quia pro nobis ille animam suam posuit, idcirco nos facti amici Dei, id est,
Deo sumus reconciliati. Proinde cum dixisset: Vos amici mei estis, ne nescirent homines, quod
gratia, non meritis facti sint amici, ait: Iam non dico vos seruos. Quare? Quia seruus nescit (in-
De ser- quit) quid faciat dominus eius. Notandum quia non dixerit: Quia serui mei nesciunt quid fa-
uo du- ciam ego, sed seruus nescit quid faciat dominus eius. Non enim parua distantia est, cum relatiuè
plex mo dicitur seruus domini, & cum absolute, vel absq; relatione dicitur, seruus in scripturis. Magnum
dus lo- quippe tibi est, vocari seruum meum, ait dominus idem cum diceret: Seruus non manet in do-
quendi mo in æternum, non vtiq; dixit seruus meus. Ergo cum dicit: Iam non dico vos seruos, profecto
in scri- idem est, ac si dixisset, iam non dico vos inimicos, quod maxime ex opposito comprobatur. Se-
pturis. quitur enim: Vos autem dixi amicos. Igitur cum & superius dixerit: Amen amen dico vobis,
Esa. 45. non est seruus maior domino suo, profecto quod nunc ait: Quia seruus nescit quid faciat domi-
Ioan. 8. nus eius, de illo seruo suo, qui non manet in domo in æternum, id est, de seruo peccati, qui non
Ioan. 13. potest esse refuga Dei, plane iste seruus nescit quid faciat dominus eius, cuius ipse, velit, nolit,
dominio permanet subiugatus. Vos autem Irius, quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota
feci vobis. Quid est, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis? Nunquid cum homines
Matt. 11. sitis, quamuis amici, omnia scire potestis, quæcunque scio ego vnigenitus filius Dei? Non vtiq;
Iudæi hoc putandum est. Nec enim dixo, omnia quæcunq; sciui, sed quæcunque audiui à patre meo,
serui, nota feci vobis. Hæc ego à sapientibus & prudentibus abscondi, & reuelaui vobis, quia par-
apostoli uuli estis. Illis namque excæcatis & induratis (sicut prædixit Esaias) ne videant oculis, & intelli-
amici. gant corde, & conuertantur, & sanem eos, vobis ego aperio sensum, vt intelligatis scripturas,
notumq; sit vobis, quod ego audierim à patre meo mandatum sic faciẽdi, scilicet quod ille po-
suerit in me iniquitates omnium vestrum, vt languores vestros ferrem, & peccata vestra por-
tarem, & ego audiens, id est, obediens illi factus sim propter vos vsque ad mortem, mortem au-
Esa. 53. tem crucis. Rectè igitur iam non dico vos seruos, quia cognouistis veritatem, & veritas liberabit
Philip. 2 vos. Proinde & hoc vobis dico: [Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt eatis,
Ioan. 8. & fructum afferatis, & fructus vester maneat.] Non (inquit) idcirco vos dixi amicos, quod vos
me elegeritis, sicut reges gentium, & qui potestatem habent super eos, à suis eligũtur amicis, qui-
Luc. 22. bus perinde debitores sunt, quia cupitum non nisi per ipsos poterant obtinere imperium. Ego
autem prior elegi vos, & in hoc est dilectio, non quasi vos dilexeritis me, sed quia ego prior di-
lexi, & elegi vos. Quomodo non palmites vitẽ constituunt, sed vitis palmites emittit, & illud in
Fructus eos diffundit, vnde fructum faciant: sic vos non me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos vt
vester eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Hoc sane quod nunc demum adiecit, &
maneat. fructus vester maneat, supradictam vitis & palmitis eius similitudinem longe exuperat. Fru-
ctus enim vitis & palmitum insensibilium non manet, sed cito transit, nec ob aliud in apothe-
cam reconditur, nisi veterascat, & cum suauitate bibendo, breui, licet commodiore, vsu mor-
talium transeat: Fructus autem vitis huius, & palmitum rationalium, profecto manet glorio-
2. Cor. 1 sus in vitam æternam. Vnde gratulabundus quidam palmes, magnus & opulentus scilicet Pau-
lus apostolus ait mansuris fructibus suis. Quia gloria vestra sumus, sicut & vos nostra, in die
domini nostri Iesu Christi. Ergo ne parum esset quod ait: & fructum afferatis, recte adhuc ad-
dens: & fructus vester maneat inquit: Amplius autem: [Et quodcunq; petieritis patrem in no-
mine meo det vobis.] Summus hic amicitiæ vsus est vobis amicis, quos iam non dico seruos, sed
amicos meos: summus (inquam) hic fructus vel vsus est, vt quodcunq; petieritis vos mei palmi-
Rom. 8. tes, nunc interim dum extendimini pro torcularibus & maturis fructibus, torquemini plo-
rantes & gementes, postulante pro vobis spiritu gemitibus inenarrabilibus, id est,
1. Cor. 2 faciente vos inenarrabiliter gemere in orationibus: quodcunq; (inquam)
petieritis patrem in nomine meo, det vobis abundantius, quàm
petitis, aut intelligitis, scilicet, quod oculus non vidit, &
auris non audiuit, quæ præparauit Deus diligen-
tibus me, & manentibus in me
palmitibus meis.

FINIS LIBRI VNDECIMI.

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XII.

EOrum quæ hactenus de dilectione dicta sunt, complexio vel conclusio tandem infertur, cum dicitur: [Hæc mando vobis, vt diligatis inuicem.] Quia si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. Hoc aũt est pręceptũ meũ, igitur hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Igitur hæc mando vobis, vt diligatis inuicem. Ecce ipsa literæ superficies exigit, vt sicut superius iam dictũ est, in vno præcepto dilectionis omnia simul diligens lector intelligat præcepta rectè viuendi. Nam & supra singulariter, hoc est, præceptum meũ, & hic pluraliter de eodemque dilectionis præcepto dixit. Siquidem hic & illic subiunctum est, vt diligatis inuicem. Sequitur: si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit.] Præmisso dilectionis mandato, de quo plurimum disseruit, rectè nunc demum pressuras prænunciat electis & dilectis suis, quas in mundo reprobo & odibili sint habituri. Præposita namq; velut in fundamento dilectionis firmitas, pondus pressurarum portat, ita vt euntes à conspectu concilij gaudere possint, quòd digni habeantur pro nomine Iesu cõtumeliam pati. Itaq; rectè & ordinate post illa, quæ iam de dilectione dicta sunt, nunc demum amicis meis, huic mundo exosis, confidentiam atq; perseuerantiã persuadet in his, quæ ab isto inimico suo. i. mundo sunt passuri: Si (inquit) mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit. Mira consolantis adhortatio. Quid enim valet dilectoribus Christi sciẽtia hęc, vt rectè pro magno dicatur eis, scitote quia me priorem vobis odio habuit? Multũ per oẽm modũ. Cõsolantur enim sese serui fideles tanti domini gloriosa cõscientia, verũ habẽtes testimoniũ, ipsum mundi odiũ, quod nõ de mũdo, sed ex mundo sint. Nã protinus subiungitur: [Si de mundo fuissetis, mundus quod suũ erat diligeret. Quia verò de mũdo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.] Proinde & si velit mundus diligere, dilectio eius fugienda, & odiũ eius amatoribus Christi appetendum est. Odium nãq; mundi, testimoniũ reddit amicitiæ Dei. Vnde hic idem Iohannes in epistola sua dicit: Si quis voluerit amicus esse huius mũdi, inimicus Dei constituitur. Duæ nãq; sunt generationes, vna Dei, altera mũdi: siue duæ ciuitates, altera Dei, altera diaboli, quę simul exortæ ab initio procurrunt vsq; ad finẽ seculi, semper sibi inuicẽ aduersantes odio implacabili. Earum inimicitiæ primũ in duobus fratribus Abel & Chain, manifestæ factæ sunt, & ita pertinaciter sibi aduersantur, vt nullus eodem tempore vtriusq; amicitiã gerere possit. Quoties Apostolus dicit Corinthijs: Nolite iugum ducere cum infidelibus. Quæ autem participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ pars fideli cum infideli? Quæ autem conuentio Christi ad Belial? &c. Igitur si odit vos mundus, inquit, hoc scitote, & hæc vobis scientia pro testimonio simul, & pro consolatione sit, quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo. Hoc (inquam) scientes consolamini, quia mundo non semper vos odio habere vacabit, nec ista odij licentia diu constans erit. Stabitis enim potius vos postmodum in magna constantia aduersus eos, qui nos angustiauerunt. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis, & gementes præ angustia spiritus, dicent intra se, pœnitentiam agentes: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos insensati æstimabamus vitam ipsorum insaniam, & finem illorum sine honore, quomodo ergo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est? Hæc scitote, simulque memoriter tenete, quia mundus me priorem vobis odio habuit. Quid hoc ad rem? Sequitur [Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: non est seruus maior domino suo.] Illa nanq; odij quod prior ego passus sum, sciẽtia, & ista huius sermonis mei memoria, vestrã vos obliuiosam verberabitis impatientiam, & teneras propriæ voluntatis redarguetis delicias. Quid enim? Nunquid scientes vel reminiscentes ea quæ dixi, in contumelijs & persecutionibus quæ vobis accident, admirabimini? Nunquid de domino spinis coronato, purpuraq; irrisoria induto, vos serui mei gemmata diademate, purpuramque serio vestiendam appetere audebitis? Nunquid talis est ordo legitimæ curiæ, vt rege colaphizato, consputo, & exalapato, serui eius altis eorum in theatro sellis insideant, & eisdem manibus, quæ dominũ sic afficiunt, sibimet applaudi studeant? Non ita est? Sed quid? [Si me persecuti sunt, & vos persequentur: Si sermonem meum seruauerint, & vestrum seruabunt.] Profectò hæc inimicitiarum consuetudo est. Qui enim dominũ persequũtur, quõ seruos eius fidelitati studentes, nõ persequãtur? Palã aũt vobis est, quia sermonẽ meũ non seruauerunt, quia persequuntur, & occidũt me. Scitote ergo, quia nec vestrũ sermonẽ seruabunt, sed persequẽtur vos, lapidabũt, crucifigent, & occident vos, & expellent de ciuitatibus suis, & ita fugietis de ciuitate in ciuitatem, flentes & cõfitentes, quod peregrini sitis & aduenæ super terram, non habentes hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirentes, vestræ

Per dilectionẽ oia sustinuerunt fortiter Apostoli.
Acto. 5

Quiamicus est Deo, inimic9 est mundo.
1. Ioan. 5
Gene. 4

2. Cor. 6

Sapi. 5.

Dño passo seruo pati nõ recuset.

vestris etiam parentibus,& fratribus,& cognatis,& amicis incogniti,à quibus ad mortem quoq;
Nomen Christi omnia aduersa sanctis leuia reddit.
trademini, & ita propter me talem dominum vestrum sibi exosum, omnibus odio eritis. [Sed
hæc omnia facient vobis propter nomen meũ,quia nesciunt eũ qui me misit.] Ecce iterũ quãta
est cõsolatio dictis:Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum.i.propter nominis mei
odiũ.Magna plane & diligentibus ad formandã patientiam sufficiens. Nam dilectorẽ Chri-
sti angũt quidem hominũ odia, fatigant opprobria,molestant maledicta,affligunt rerum dam-
na, vel etiam corporis tormẽta, sed hæc omnia temperat,& leuia reddit festiua præmiorũ secu-
ritas. Gloriosa nanq; nominis Christi dignitas, propter quod hæc patiuntur, opprobria conde-
corat,maledicta sanctificat,damna in lucra,tormẽta in magnæ spei vertit delicias. Rectè igitur
prænuntiatis persecutoribus, sed hæc omnia (inquit) facient vobis propter nomen meũ. Qua-
re autem tantum habent vel habebunt nominis mei odium,vt hæc omnia faciant propter no-
Thre.4. men meum. Videlicet,quia nesciunt eum qui me misit. Nesciunt inquam.i.scire nolunt. Nam
ne ignorantiam venialem,siue excusabilem putes,audi quod sequitur. [Si nõ venissem,& locu-
tus fuissem eis, peccatum non haberent. Nunc aũt excusationẽ non habent de peccato suo. Qui
me odit, & patrem meum odit.] Ne (inquam) istorum, de quibus sermo est, quasi ignorantiæ
ignoscendum esse putes, veluti illorum, de quibus scriptum est:Paruuli petierunt panem, & nõ
erat qui frangeret eis. Exponens ipse quid dixerit: Nesciunt eum,qui me misit, vniuersali sen-
tentia illos percussit,dicens: Qui me odit, & patrem meum odit.Igitur illud nescire, odisse est.

Et huius execrabilis, horrendi,atque diabolici odij peccatum, quo & patrem, & ipsum pa-
tris oderunt filium,sic dixit:Si non venissem,& locutus fuissem eis,peccatum non haberẽt.Quid
enim? Nunquid dixit,peccatũ nullũ haberẽt? Non vtiq;,sed peccatũ vtiq; nõ haberent, videlicet
vt subaudias peccatũ odij:odij(inquam)quo & filium Dei,& patrem Deũ oderunt.Hoc peccatũ
Gala.4. non haberẽt (inquit) si nõ venissem, & locutus fuissem eis. Quanti vero reatus est ex eo illorum
esse peccatum,quia venit,& locutus est eis, cuius aduentus tulit mundi peccatum. Cuius culpæ
Rom.10 est, propter hoc odisse illum, quia pacem & amicitiam locutus est. Hoc imitãtur peccatum,
quicunq; de bono peiores fiunt. Tale est hoc, ac si dicas: Nisi Abel placita Deo munera obtu-
Vera scientia charitas est. lisset, Cain iratus non fuisset, neque vultus eius concidisset. Qualis est ista excusatio? Imo non
excusatio, sed vehemens peruersitatis est accusatio. Paulus apostolus illis propter humilian-
dam gentium conscientiam, caute condolens cum dicit: Testimoniũ illis perhibeo, quod æmu-
1.Cor.8. lationẽ Dei habẽt,sed nõ secundũ scientiã,nullatenus putandus est eorum excusare ignorantiam.

Quid enim intelligi voluit in eo quod cum dixisset: Aemulationem Dei habent, statim ex-
cepit dicens: sed nõ secundũ scientiã,nisi idẽ,ac si dixisset: verã scientiã non habent,quæ non in-
flat.i.Dei charitatem? Consequitur ergo illos,iuxta eãdem Apostoli sententiã, Dei habere odiũ.
Et sic dixisse illum: æmulationẽ Dei habent,sed nõ secundũ scientiam,ac si dixisset: ore quidem
siue labijs legem Dei defendunt, sed in corde à charitate Dei, quæ vera scientia est, inanes sunt.
Esa.24. Propheta quoq; consonante,per quẽ dicit Deus:Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorum
longe est à me. Igitur quod ait: Si nõ venissem,& locutus fuissem eis, peccatũ nõ haberent: nũc
autẽ excusationem non habent de peccato suo, idem est,ac si dixisset: Si non locutus fuissem, si
non iustitiã annunciassem,& operibus eorũ contrarius fuissem, inuidia vel odio conflagrati non
fuissent, quod omnẽ aufert peccati excusationem. Nam vt intelligas quod de peccato dixerit,
statim intulit: Qui me odit,& patrem meum odit. Hoc ergo illud est,quod per prophetã præ-
Esa.43. dictum est: Zelus apprehendit populũ ineruditum, quia videlicet eius,cuius cultores esse vide-
bantur,veniente & loquente illis filio Dei, vitijsq; ipsorum dissentiente, zelo malo exarserunt.
Ioan.8. Sed parum est quod ait,se venisse,& locutum fuisse. Loquela namq; eius(sicut iam sepe dictũ est)
Deut.17 sic erat quasi vnius hominis testimoniũ,quod contemnentes Iudæi, dicebant: Tu de teipso testi-
19. monium perhibes,testimonium tuum nõ est verum. Ergo sicut & tunc dixerat: Et in lege vestra
scriptum est,quia duorum hominũ testimoniũ verũ est. Ego sum qui testimonium perhibeo de
meipso,& testimonium perhibet de me, qui misit me pater, faciendo scilicet opera. Opera enim
(inquit)quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, ipsa testimonium perhibent de me, quia pater me
misit: ita & nunc itidem duo recitat testimonia. Prætermisso namq; vno testimonio, dum dicit:
Si non venissem, & locutus fuissem eis, &c.statim addidit. [Si opera non fecissem in eis, quæ ne-
mo alius fecit, peccatum non haberent: Nunc autem & viderunt,& oderunt, & me, & patrem
Deut.18. meum.] Si parũ(inquit)erat,quia locutus sum, quanq; verum & sanum sermonem locutus sim,
& ex veritate sermonis lex iubeat illum agnosci,quẽ Deus miserit, ecce per aliud testimonium
iustæ addicuntur damnationi: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, &c. Quid
enim? Nonne manifestè præuaricatores legis sunt, in qua scriptum est:Quia duorum hominum
testimonium verum est,cum odio habentes testimonia dictorum. s.& factorum, impleant scri-
Psal.93. pturam dicentem:Captabunt in animã iusti, & sanguinem innocentem condemnabunt? Vbi
namq; iudicibus deest legis suffragium, dãnatio cuiuslibet hominis reputatur in homicidium.

Quomodo verò intelligendum est illud,quod cum dixisset: Si opera nõ fecissem in eis, statim
addidit:

addidit, quæ nemo alius fecit. Quid, inquam est, nemo alius, nisi nemo malus, videlicet qualis
ego ab illis sum iudicatus? Alius quippe ab illo nemo est bonus, præsertim cum per bonos oēs, Psal. 71.
quicunque talia operantur, non nisi ipse operetur, qui facit mirabilia magna solus. Potest tamē
istud quoq;, sicut & alia multa in hoc sermone, licet præterito tempore dictum, de futuro re-
ctè intelligi, & sic dixisse dominum; si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, ac si dixis-
set, si non resurrexissem à mortuis, & ascendissem in cœlum, quod vtique nemo alius fecit. Itaq;
si non venissem, inquit, & locutus fuissem, si opera non fecissem, peccatum non haberent. Nunc
autem opera patris mei, opera cœlestia feci, & viderunt, & videntes oderunt & me & patrem
meum, & inde cauteriatam habent conscientiam, quia per odium magis quàm per ignorantiā 2. Ti. 4.
peccatum in me commiserunt. [Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, quia odio Psal. 108
habuerunt me gratis.] Et viderunt, inquit & oderunt, vnde & excusationem non habent de
peccato suo. Sed hoc ipsum lex eorum fore prædixerat, cuius videlicet sermo legis, sermo Dei Matt. 5.
est, & solui non potest, quin fiat, sicut scriptum est, seruata in omnibus veritate sermonis, quæ-
cunq; de me spiritus sanctus prælocutus est. Igitur & vos æquanimiter impugnationes eorū im-
meritas, & odia mecū ferte gratuita. Notandum quod hoc loco dominus cū posset de psalmis Psal. 34.
(qui nihilominus personæ eius asscripti sunt) simile commemorare exemplū, verbi gratia, vt est Psal. 37.
illud: surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me, retribuebant mihi mala pro bo-
nis, vel illud, qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: maluit de hoc psalmo, scilicet
cētesimooctauo sumere, vbi scriptum est, locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus
odij circundederunt me & expugnauerunt me gratis. Quod cōmode sumptū ex eo cōprobatur,
quia similiter in primo graduum cantico dicit quilq; imitator eius, per multas tribulationes ad
æternā remunerationem ascendere contendens. Cū his qui oderunt pacem, eram pacificus, cum Psal. 119
loquebar illis, impugnabant me gratis. Constat enim quia præsenti loco euangelij infor-
mat suos discipulos, vt per patientiā imitatores sui fiant, dicendo, si mundus vos odit, scitote
quia me priorem vobis odio habuit, &c. Competenter igitur hunc scripturæ sermonem cōme-
morauit quodammodo dicens, iuxta sensum quo & cætera superius dixit. Si quisq; vestrū quod Ibidem.
mundus odit, sicut & me priorem vobis odio habuit, si inquam quisque vestrum labijs iniquis
& lingua dolosa obsessus plorat & dicit: Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est, habitaui Psal. 118.
cum habitantibus Cedar, & cum his, qui oderunt pacem eram pacificus, cum loquebar illis, im-
pugnabant me gratis. Scitote, quia & super me priorem, os peccatoris & os dolosi apertū, & lo-
cuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerūt
me gratis. Sequitur: [Cum autem venerit paracletus, quem ego mittā vobis à patre, spiritū ve-
ritatis, qui à patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me. Et vos testimoniū perhibebitis, quia
ab initio mecum estis.] Ecce tres sunt qui testimoniū dant huic filio hominis, quod verè sit filius
Dei, vltra quem numerum testium secundum legem non oportet, nec fas est exigi. Nam iustum Deut. 19
est & legitimum, vt in ore duorum & trium stet omne verbum. Dicebant autem aduersarij eius
Iudæi, sicut iam superius commemoratum est: Tu de teipso testimonium dicis, testimonium Ioan. 8.
tuum non est verum. Econtra ille: Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimoni-
um perhibet de me qui misit me pater. Hæc ianè testimonia pauloante recapitulabat, dicēdo, si
nō venissem, & locutus fuissem eis, quod testimoniū ipsius filij Dei de seipso est: ac deinceps, si ope
ra non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit: quod est testimonium patris de filio. Pater enim, in- Ioan. 14.
quit in me manens, ipse facit opera. Ecce nunc tertius testis spiritus sanctus, de quo sic ait: Cum
autem venerit paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum veritatis qui à patre pro-
cedit, ille testimonium perhibebit de me. Igitur sicut hic idem Iohannes in epistola sua dicit: 1. Ioan. 5
Tres sunt qui testimonium dant in cœlo; pater & filius & spiritus sanctus. Pater inq̄ faciens ope-
ra; verbum ipsum quod erat in principio Deus apud deum, personans de carne sua dicendo, ego Ioan. 8.
principium qui & loquor vobis, & his similia: spiritus sanctus, consolaturus apostolos inter oēs
mundi persecutiones vel odia. Itaque glorietur fides; exultet spes, gratuletur charitas: quia vi-
delicet huic filio hominis, in quem credimus, in quo speramus, quem diligimus, non desunt tri-
nitatis testimonia, ne vacet amplius procacitati Iudaicæ dicere, tu de teipso testimonium per-
hibes, testimonium tuum non est verum. Nunc ipsa lectionis huius euangelicæ verba con-
sulamus. Cum autem venerit, inquit, paracletus, quem ego mittam vobis à patre, spiritum ve-
ritatis, qui à patre procedit. Tribus distinctionibus hoc loco persona vel maiestas spi-
ritus sancti descripta est, videlicet quia paracletus, quia spiritus veritatis est, qui à patre proce- Ioan. 14.
dit: & interpositum est quem ego mittam vobis à patre. Vnde spiritus veritatis vel paracle-
tus, id est, consolator appellatus sit, iam superius dictum, videlicet vbi ait: si diligitis me,
mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis, vt maneat vo-
biscum in æternum, spiritum veritatis quem mundus non potest accipere. Restat deinceps il-
lud considerare, quod nunc additum est, qui à patre procedit. Itemque illud, quod ipse filius
æqualis patri, gloriam commendans suæ maiestatis, sic interposuit dicens: quem ego mittam

vobis à patre. Igitur ipso aspirante primum illud conemur vtcunque eloqui quod dictum est, qui à patre procedit. Notandum in primis, quod de spiritu sancto filius Dei loquens, præsenti tempore dixit, qui à patre procedit, cum de semetipso longe superius aduersus Iudæos testificans, præterito tempore dixit, ego enim à Deo processi & veni. Cum enim hæc diceret, iam vtique processerat ipse tanquam sponsus de thalamo suo, scilicet factus homo visibilis, qui inuisibilis Deus erat. Hic autem paracletus spiritus sanctus ad homines nondum processerat. Nondum enim (inquit Euangelista) spiritus erat datus, quia Iesus nondum fuerat glorificatus. Hoc tunc agebatur vt procederet, præeunte digno apparatu magnæ pœnitentiæ, quam in se exceperat in vnigenito Dei natura carnis nostræ, satisfaciens pro antiquo delicto præuaricationis Adæ, vt procederet, inquam, videlicet adueniens in remissionem peccatorum, quomodo nulli vnquam datus fuerat ante salutare passionis Christi sacramentum. Ipsum sanè processionis verbum dignitatem personę eius exprimit, videlicet quia dominus est æqualis domino patri vel filio, qui & ipse (vt iam dictum est) dominus processit & venit. Proprietas autem vel differentia processionis in eo est, quia filius quidem processit & venit, videlicet ad condendam sanctæ ecclesiæ domum, quam per ipsum condidit, qui vniuersa creauit Deus: spiritus autem sanctus tunc processit, & vsque in finem seculi procedere non desinit, ad dedicandam & illustrandam domum eandem, vt inhabitet in illa & inambulet Deus vnus pater & filius, & ipse qui illam dedicat & consecrat spiritus sanctus. Amplius autem quando per verbum suum Deus pater omnia condidit, filius quidem semel processit, quia semel & simul omnia condidit: spiritus autem sanctus extunc vsque in æternum in subiectam rationalem creaturam procedere non desinit, quia videlicet absque processione eius, inopia creaturæ subsistere nequit, quomodo absque solis lumine luna non lucet, vt perhibent physici. Et quidem beata sanctorum angelorum societas, semper quasi plena luna est, & nec deficit nec minuitur, ex quo peccantibus apostatis angelis, ipsi peccare nolentes, positi sunt in aspectu solis æterni. Vnde & relucent plena luce, ornatore cœlorum, id est, hoc eodem spiritu sancto semper in eos procedente. Verum illa quæ in hoc seculo peregrinatur electorum hominum ecclesia, non semper in eodem statu permanet, sed nunc subleuata per contemplationem, donis eiusdem spiritus plus fulget: nunc obscura pressuris vel seculi turbinibus, minus lucet, donec finiatur iste mundi circuitus, & ipsa quasi plena luna in conspectu solis sui quieta resideat. Bene ergo cum de seipso tempore præterito dixerit filius, ego enim à Deo processi & veni: de spiritu sancto præsenti inquit tempore, qui à patre procedit. Proinde filius ore catholicæ ecclesiæ, non procedens, sed genitus: spiritus autem sanctus, non genitus, sed procedens rectè dicitur. Visum est autem quibusdam Græcorum hæreticis, quod hic spiritus sanctus non à patre & filio, sed à patre procedat solo: videlicet quia sic quasi cum determinatione filius dixit, spiritum veritatis, qui à patre procedit. Sed huic peruerso sensui præsens veritas ex aduerso resistit: Cum enim dicit, qui à patre procedit, simul idem filius, qui & hoc eodem in loco dicit, quem ego mittam vobis, & alibi: Ego, inquit, mittam promissum patris mei in vos. Quid nanque est aliud paracletum mitti, quàm procedere spiritum veritatis? Ipsa vtique missio processio est, nisi hoc tantum, quod in sua substantia semper inuisibiliter spiritus procedit: in aliena autem specie ad tempus missus est, scilicet cum vel super dominum in specie columbæ, vel super apostolos eius apparuit in igne. Alias autem cum veraciter dicat idem filius, non creditis quia ego in patre, & pater in me est: Quomodo spiritus qui à patre procedit, à filio quoque pariter non procedit: Nunquid localis est filius vel pater, vt cum de secreto fonte paterni pectoris spiritus sanctus procedit, non procedat de vnigenito filio qui est in sinu patris? Cum igitur & alibi dixerit, ego & pater vnum sumus, nullatenus hic sibi patrique dispareat, communione processionis spiritus sancti, dicendo, quem ego mittam vobis, & qui à patre procedit, sed longe aliud est, quod his verbis intelligendum suis fidelibus innuit. Vehementer enim hæc quoque sententia repugnat hæreticis, quicunque in spiritum sanctum blasphemare ausi sunt, dicendo quod creatura sit. Quomodo enim si creatura est, à patre procedit? Nonne omnis creatura ex nihilo creata est, & earum nulla de substãtia Dei processit? Quid enim de Deo aliud quam Deus procederet? Igitur diuinæ naturæ simul & maiestatis testimonium est sancto spiritui, quia filius, sicut de seipso testatus est, dicens, ego enim à Deo processi: sic & de illo testatur, qui à patre procedit. Et de his ista sufficiant. Nec enim loco præsenti propositum est, cuncta disserere, quæ aduersus hæreticam prauitatem poterant dici de vera diuinitate spiritus sancti.

Ioan.8. Psal.18. Ioan.7. Luc. 24. Ioan.10. Ioan.8.

Nunc ad ordinem redeamus. Ille (inquit) testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis. Perhibebit spiritus sanctus, perhibebitis & vos. Quia enim ab initio mecum estis, potestis prædicare quod nostis. Hoc sicut dictum, ita & factum est, ad hoc sicut veritas promisit, ita & perfecit. Venit enim paracletus, missus est spiritus veritatis, processit tunc visibiliter, qui semper inuisibiliter procedit: visibiliter (inquam) tunc processit, non tamen in sua substantia, qua est inuisibilis, sed in linguis apparuit

apparuit Igneis, & in corde accendit, & in ore disertos reddidit, & ita instructos testes Christi Psal.18.
testis ipse inuictus spiritus sanctus ad publicum produxit. Tunc intonuerunt cœli enarran-
tes gloriam Dei, non existentibus loquelis neq; sermonibus, quorum non audirentur voces eo-
rum, enarrantium hanc filij Dei gloriam, & annunciantium hæc opera manuum eius, quia in so-
le posuit tabernaculum suum, tanquã sponsus procedens de thalamo suo: & quia à summo cœ-
lo egressio eius, & occursus eius vsque ad summum eius. i. quia de summis cœlorũ, vt homo fie-
ret, verus Deus descendit, atq; decursa via passionis, tanq; gygas exultans iterum ad summum
cœli occurrit. Quid igitur Iudæi facerent, qui dixerant: Testimonium tuũ non est verũ, quid inq;
dicerent captiui gentium, quando huic filio Dei tam glorioso testi acquiescentes, super ipsum
continuerunt reges os suum. Sequitur: [Hæc locutus sum vobis, vt non scandalizemini.] Hoc CAP. XVI.
itidem eodem modo sentiendum est, quo & illud superius, vbi cum discipulos suos turbandos Ioan.13.
fore firmasset, dicendo Simoni Petro: Amen amen dico tibi, non cantabit gallus hac nocte,
donec ter me negabis, statim intulit: Non turbetur cor vestrum, id est, & si præ timore lingua
titubat, fides in corde vestro non deficiat. Eodem inquam modo & hoc sentiendum est, quod Mat.26.
cum dixerit eis: Omnes in me scandalum patiemini in ista nocte, nunc dicit: Hæc locutus sum Zach.13
vobis, vt non scandalizemini. Aliud namque fuit in illa nocte scandalizari, aliud est absolute,
vel sine vlla determinatione scandalizari. Scandalizati etenim sunt in illa nocte, cum propter
noctis illius turbinem, percusso pastore, metu dispersæ sunt oues: sed non sine vlla exceptione
scandalizati sunt, quia compatientibus animis cum illo erant, à quo corporaliter dispersi fugie-
bant, & nec ipse Petrus, cum trepido ore negaret, corde in eũ credere desinit, quẽ cõfessus fuerat
esse Christum filium Dei. Non ergo frustra fuit, quod eos præmonuit atq; præmuniuit, dicẽdo:
Hæc locutus sum vobis, vt nõ scandalizemini. Et adiecit. [Absq; synagogis facient vos.] Hoc
factum esse Christi discipulis in Actibus Apostolorum plenissime legitur. Flagellati nãq; in sy- Act.5.13.
nagogis etiam de ciuitatibus exturbabantur, adeo conuersi ad gentes, synagogas alias, imo Ec-
clesias nouas gloriæ Dei constituerunt, ad quas lege & testamento Dei translato, ipsi qui illos Apo.3.
absque synagoga fecerant, absq; synagoga Dei fierent, & in synagoga satanæ exclusi remane-
rent. Sed parum est quod ait: Absq; synagogis facient vos. Addidit ergo. [Sed venit hora, vt oĩs
qui interficit vos, arbitretur se obsequium præstare Deo, &c.] Et hæc quidem inquit, iam facere
cœperunt, iam absq; synagogis fecerunt vos. Iamdudum enim conspirauerunt, vt si quis me cõ-
fiteretur esse Christũ, extra synagogam facerent eum. Sed venit hora vt quod amplius est faciãt. i. Ioan.9.
vt interficiant vos, & tanta authoritate, tãta rationis assimilatione, vt omnis qui interficiat vos,
arbitretur. i. arbitrari videatur, obsequium se præstare Deo. Nam reuera & si Saulus existima- Acto.9.
bat obsequium se præstare Deo, alligando, & interficiendo Christi discipulos, non tamen hoc
itidem sentiendum est de illis, de quibus paulo ante dixit: Nunc autem & viderunt, & oderunt
& me & patrem meum, scilicet de pontificibus & pharisæis, qui tulerant clauem scientiæ, & Luc.11.
nec ipsi introibant, nec alios intrare sinebant, quippe primum ipsum dominum interficientes,
deinde discipulos eius, non verè arbitrabantur, sed arbitrari videbantur obsequium se præ-
stare Deo. Alias autem, si iuxta proprietatem verbi attendas, quid sit arbitrari, vnde & iudi-
ces rem quamlibet suo iudicio metientes dicuntur arbitrari, reuera inimici Christi, & patris ipsius
Dei interficiendo discipulos eius, arbitrabantur obsequium se præstare Deo, id est, iudicabant,
quamuis contra conscientiam suam, sic placitum esse Deo, scilicet prætendendo quasi necessa-
riam loci vel gentis causam, sicut primo ipsi fecerunt aduersus ipsum dominum dicentes: Si Ioan.11.
dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum &
gentem. Nempe in hoc arbitrio pertinaciter permanentes, item pro loco vel gente se stare sub-
dole arbitati sunt, quando statuerunt contra Stephanum testes, qui dicerent se audisse eum di- Acto.6.
centem, quia Iesus Nazarenus destruet locum istum. Igitur venit hora, inquit, vt omnis qui
interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. Hora inquam, id est, breue tempus. Non
enim diu licuit illis interficere Christi discipulos, quasi pro illo Dei templo, cuius æmulaban- Rom.10
tur quidem veterem cultum, sed non secundum scientiam, id est, Dei charitatem, quam ve-
ram, id est, non inflantem constat esse scientiam. Siquidem subuersum est postmodum, Psal.79.
non à Christi discipulis, sed à gentibus Romanis impleta prophetia, quæ de illa corrupta vi-
nea prædixit: Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Hora hæc
plane persecutionis Iudaicæ, breue tempus extitit. Neque enim de idololatris persecutoribus
hoc dicendum fuit, quippe qui nõ hora, sed longis multorum temporum persecutionibus Apo-
stolos & martyres Christi interficiendo, non Deo, sed dijs suis obsequium se præstare arbi-
trabantur. Sequitur. [Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem, neque me.] Ac si dicat.
Idcirco vos non solum absq; synagogis facient, sed etiam interficient, qui oderunt & me & pa-
trem meum. Cum enim supra dixerit, nunc autem & viderunt, & oderunt me & patrem me-
um. Itemque: Nunc autem excusationem non habent de peccato suo, non vtique ignorantiam
excusat, sed odium cognoscere nolentium condemnat, dicendo: Quia non nouerunt pa-

2. Thes. 1 trem neque me. Huiuſmodi contumacis ignorantiæ peruerſitatem Apoſtolus Theſſalonicen-
ſibus inſinuans, cum præmiſiſſet in flammam ignis, dantis vindictam his, qui nõ nouerunt Deũ,
ſtatim addidit: Et qui non obediunt Euangelio domini noſtri Ieſu Chriſti, qui pœnas dabunt
in interitu à facie domini. Rectè igitur per hoc quod ait: Quia non nouerunt, contemptus
Dei ſignatur & odium. Et protinus ſubiungitur. [Sed hæc locutus ſum vobis, vt cum vene-
rit hora, reminiſcamini, quia ego dixi vobis.] Facient (inquit) ſed vos conſolamini. Nam id-
circo nunc ea prædico vobis, vt cum venerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi vo-
bis, & reminiſcentes illud quoque non obliuiſcamini, quod pollicitus ſum, quia in omnibus
preſſuris, nec capillus de capite veſtro peribit, & inimicis occidentibus corpora, In patientia
Matt. 10 Luc. 21. veſtra poſsidebitis animas veſtras. [Hæc autem ab initio non dixi, quia vobiſcum eram. At
nunc vado ad eum qui me miſit, & nemo ex vobis interrogat me, quo vadis. Sed quia hæc lo-
cutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor veſtrum.] In hac euangelica lectione primum diligenter
illud perſpiciendum eſt, quid intendens dominus dixerit: Vado ad eum qui miſit me, & nemo
ex vobis interrogat me, quo vadis. Nam vere quidem cum hæc diceret, abiturus erat in cœ-
lum, tam manifeſta aſcenſione, vt non opus fuerit vlli Apoſtolorum interrogare eum, quo va-
dis: Videntibus illis quia eleuatus eſt, & nubes ſuſcepit eum ab oculis eorum. Verum ſic eo va-
Acto. 1. dente, non triſtitia, ſed gaudium impleuit cor eorum, ſicut manifeſtè Lucas teſtatur, quia & ipſi
adorantes reuerſi ſunt in Hieruſalem cum gaudio magno. De cuius inenarrabilis gaudij illo-
Luc. 24. Pſal. 44 rum magnitudine propheta longe prædixit: Aſcendit Deus in iubilatione, continuo ſubiungẽs:
Et dominus in voce tubæ, videlicet pro terrifica ſecundi aduentus eius prænuntiatione, quia di-
xerunt angeli illis intuentibus in cœlum: Sic veniet quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœ-
lum. Itaque non triſtitia, ſed gaudium corda diſcipulorum impleuit, pro eo quod ipſis cernen-
tibus ſaluator in cœlum aſcendit. Hic aſit hic: Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia imple
uit cor veſtrũ. Et paulo poſt: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus
autem gaudebit. Vera ergo ratio poſtulat, de via vel tranſitu paſsionis eius hoc dictum intel-
Ioan. 13. ligi, de quo & Euangeliſta ſuperius: Sciens (inquit) Ieſus quia venit hora, vt tranſeat ex hoc mũ-
do ad patrem. Præterea ſcire oportet, quia per paſsionem Chriſti hoc actum eſt, quod gratia
paracletus ſpiritus in nos effuſa eſt. Nam ſi Chriſtus non paſſus in cœlum aſcendiſſet, profecto
iſte ſpiritus gratiæ, qui per ſanguinem eius peccata remittit, datus non fuiſſet. Quod ipſe ſua cõ-
Ioan. 12. firmat ſententia dicens: Amen amen dico vobis, niſi granum frumenti cadens in terram mor-
tuum fuerit, ipſum ſolum manet. Hoc igitur ſenſu præeunte, quid dicat audiamus: Hæc au-
tem ab initio non dixi, quia vobiſcum eram, & eſt ſenſus. Ea quæ de paracleto ſpiritu ſancto,
nunc vobis dico, idcirco ab initio, id eſt, ex quo me ſecuti eſtis, non dixi, quia vobiſcum eram,
Eſa. 53. quia nondum propter peccata veſtra vulneratus, nondum propter iniquitates veſtras de ter-
ra viuentium abſciſſus vel contritus eram. Idcirco inquam de hoc paracleto, de hoc ſpiritu ad-
Rom. 8. optionis filiorum, hæc vobis non dicebam. At vero nunc vado ad eum qui miſit me, nunc in-
Luc. 23. quam quando traditus in mortem, in manus patris commendo ſpiritum meum. Quid au-
tem hoc ſibi vult, quod ait: Et nemo ex vobis interrogat me, quo vadis? Videlicet quia fue-
Ioan. 14 rat interrogatus ab illis dicentibus: Domine quo vadis? & iterum: Domine neſcimus quo va-
dis, & quomodo poſſumus viam ſcire, & videbantur ſibi promptis animis modò ſequi, & pa-
rati eſſe cum eo, & in carcerem, & in mortem ire. At illi fugere habebant, & eum ſolum re-
linquere, quem ſic inſtanter interrogabant. Bene ergo ait: Et nemo ex vobis interrogat me,
quo videlicet illam ſolitudinem ſuam ſuaui redargutione prænuntians, de qua poſtmodum
dicturus eſt: Amen dico vobis, venit hora vt diſpergamini omnes, & me ſolum relinquatis.
Tunc enim reuera nemo ex eis dixit: Domine, quo vadis, quia neminẽ velle vel poſſe eũ ſequi,
fuga declarauit. Subiunxit ergo: Sed quia hæc locutus ſum vobis, triſtitia impleuit cor ve-
ſtrum: Gaudendum (inquit) vobis eſt, quia vado ad patrem, præſertim quia (vt ſuperius dixi
Ioan. 14 vobis) ego vadens rogabo patrem, & alium paracletum dabit, & quia in domo patris mei
manſiones multæ ſunt, in qua, præeunte ac duce hoc paracleto, accipiam vos ad meipſum: ſed
econtra triſtitia impleuit cor veſtrum, quia hæc locutus ſum vobis, quia videlicet in hac hu-
mana conuerſatione præſentem me ſemper habere cupitis. [Sed ego veritatem dico vobis, ex-
pedit vobis vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos: ſi autem abie-
ro, mittam eum ad vos.] Magno planè ſententiam ſuam pondere firmat, dicendo: Ego veri-
tatem dico vobis. Cur hoc, niſi quia vere expedit nobis, ſcire vel credere, quod niſi fuiſſet ipſe
Rom. 8. paſſus, nos ſpiritum adoptionis filiorũ non reciperemus? Ob hoc verè expediebat nobis vt ab-
iret, & hoc nihilominus expedit vobis credere, quia factum non eſſet, quod per ipſum gratiã re-
conciliationis acciperemus, niſi ipſe abiens ſanguinem ſuum fudiſſet. Ait ergo: Ego veritatem
dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Et exponens quàm vere hoc expediat: Si enim (in-
quit) non abiero, paracletus non veniet ad vos. Quare ſi non abiero, paracletus non ve-
niet ad vos? Videlicet quia non erit in quo coſoletur vos. In quo enim conſolabitur vos, niſi
ego

ego sicut mandatum dedit mihi pater, sic fecero, & inobedientiam primi hominis obedientiæ
virtute excludens, perditam vobis restaurauero animarum vitam, corporumq; resurrectionẽ
acquirendo? Ergo si non abiero, si non de torrente in via bibero, non veniet ad vos paracletus
id est, consolator: sed nec paracletum se profitebitur ipse spiritus sanctus, vtpote, non habens
in quo consoletur vos, vel quid dicat vobis paternæ præuaricationis præiudicium portantibus. Rom. 5.
Amplius autẽ & omnes consolationes irritæ erunt, quascunque locutus est hic spiritus sanctus Psal. 89
per os sanctorum qui à seculo sunt prophetarum eius. Nec enim implebuntur scripturæ, quas Luc. 1.
idem spiritus sanctus prophetis, communem miseriam lugentibus, pro consolatione inspi-
rauit. Nam quæcunque scripta sunt, idcirco ad vestram doctrinam scripta sunt, vt per conso- Rom. 15
lationem scripturarum spem haberetis vitæ quam in Adam perdidistis. Igitur expedit vobis,
inquit, vt ego vadam. Si enim non abiero, paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero,
mittam eum ad vos. Mittam eum ad vos, id est, mittam eum in vos. Non enim de loco ad locũ
mittitur, qui vbique est Deus spiritus sanctus, neq; parietibus cõprehenditur, sed sensibus mẽtis
& fide suscipitur. Hoc sanè semel & iterũ fecit dominus noster quod nunc promittit. Semel ipsa
die qua resurrexit, quando vtique iam abierat, iam de sua minoratione ad gloriam & hono-
rem, de mortali conditione ad immortalitatem, de hoc mundo ad patrem transierat. Tunc enim
id est, ipsa die, stans in medio discipulorum suorum, insufflauit & dixit eis: Accipite spiritum
sanctum. Accipite, inquam, paracletum in maximam consolationem, id est, in peccatorũ remis-
sionem, & in scripturarum reuelationem. Sic enim & in hoc euangelista statim sequitur, quo-
rum remiseritis peccata remittuntur eis, & Lucas in eandem narrans apparitionem, tunc, in-
quit, aperuit illis sensum vt intelligerent scripturas. De qua spiritus emissione suo loco ple-
nius dicendum erit. Iterum vero tunc misit, quando decimo post ascensionem eius die, congre- Ioan. 20
gatis in vnum discipulis, factus est repente de cœlo sonus tanq; aduenientis spiritus vehemẽtis,
& repleuit totam domum vbi erant sedentes. Tunc inquã iterum misit hunc paracletum, vt qui
omnibus æqualiter datus fuerat in remissionem peccatorum, nunc singulis pro voluntate sua
diuideret diuersa dona gratiarum, vt essent facundi ad prædicandum, fortes ad toleranda cer-
tamina passionum. Sequitur: [Et cum venerit, ille arguet mundum de peccato, & de iustitia, & Luc. 24.
de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iustitia vero, quia ad patrẽ vado,
& iam non videbitis me. De iudicio autem, quia princeps mundi huius iam iudicatus est.] Ma-
gnam spiritus sancti fortitudinem, & omnium eorum summam quæ nunc vsq; spiritus idẽ tonat
voce sua mirabiliter, mira cum suauitate agnus Dei mox immolandus prænũtiat. Cuncta enim
quæ homines hoc spiritu sancto inspirati vel inflammati, fortiter atq; suauiter ex tunc prædicãt, Acto. 2.
principaliter de his tribus disputant, peccato, iustitia, atque iudicio. Quæ singula exponens, de
peccato, inquit, quia non crediderunt in me, & cætera. Horum duo sunt opposita sibiq; cõtra-
ria. s. peccatum atque iustitia. Tertiũ est iudiciũ, in quo duobus illis, peccato videlicet atq; iusti-
tiæ, loca vel præmia condigna reddenda sunt. Peccatum sane hic non tantum Iudæorũ acci-
piendum est, qui non crediderunt in eum quem corporaliter præsentem viderunt & audierunt,
sed primum quidem Iudæorum, deinde Græcorum .i. omnium totius mundi nationum. Non
enim dixit, ille arguet de peccato Iudæos, sed ille inquit arguet mundum: neque Iudæos tan-
tum, sed omnem quoque per apostolos Christi arguet spiritus sanctus mundum. Quomodo
inquis totus redarguendus erat mundus, de hoc peccato, quia non crediderunt in eum, cum
in vna tantum prædicauerit gente Iudæorũ? Ad hæc inquam. Altius planè considerandum
est incredulitatis peccatum: Omne quippe vitium & omnis iniquitas generis humani ab incre-
dulitate sumpsit initiũ, quia videlicet, primi homines, plus serpenti q; Deo crediderunt vel ob- Gene. 3.
audierunt, & exinde corrupti posteri eorum, & gentes magis diabolo vel idolis eius q̃ Deo cre-
dentes, & Iudæi magis Antichristũ q; Christum expectantes, cõmuniter peccauerunt, & omnia
(inquit Apostolus) in incredulitate cõclusa sunt. Itaq; per peccatũ quod sic exposuit dicẽs, quia Rom. 11.
non crediderunt in me, omnis iniustitia vel inobedientia veteris hominis, & per iustitiam quam
sic designauit dicens, quia ego ad patrem vado, omnis iustitia vel obedientia noui hominis in-
telligenda est, de quibus vtique, scilicet peccato atq; iustitia, mundũ spiritus sanctus in eo redar-
guit, quia per prædicatores suos vrgere nõ desinit, instans opportune importune, vt exuant ve- 2. Ti. 4.
terẽ hominẽ cũ actibus, & induãt nouũ, eũ qui secundũ Deũ creatus est in iustitia & sanctitate ve- Ephe. 4.
ritatis. Iustitia nãq; noui hominis in eo pulchre designatur, quod ait, quia vado ad patrem. i. quia
obediens patri vsq; ad mortẽ, præsentis vitæ communẽ relinquo cõuersationem. Quod sic debe-
re intelligi, & supra iam dictũ, & adhuc postmodũ dicendũ est, vbi ait: modicum & iam non vi- Phil. 2.
debitis me, & iterum modicum & videbitis me, statim adiungẽs, quia vado ad patrẽ. Ergo pec-
catum cui hæc iustitia præsenti loco opposita est, radix omniũ peccatorũ, scilicet originale pecca-
tũ est, cui cũ in baptismo Christi abrenũtiare iubemur, & eiusdem noui hominis fides iudiciumq;
futurum nobis credendum committitur, verè de peccato & de iustitia & de iudicio mundũ re-
darguit spiritus sanctus, vt non vacet vlli homini nescire, quis peccati, quis iustitiæ finis sit, quã-

quàm tremendũ iudicium ad diſcernendũ vtriuſq; meritũ in fine futurũ ſit. Sanè quod ait. De iu
dicio aũt, quia princeps mundi huius iã iudicatus eſt, conſequentẽ eorũ damnationẽ, q adhuc illi
adhærent, terribiliter expreſsit, quia videlicet iudicato capite, membra quoq; pariter præcipitã-
Mat. 25. da creduntur, dicẽte iudice: Ite maledicti in ignẽ æternũ, qui præparatus eſt diabolo & angelis
eius. Igitur paſsionẽ Chriſti cõſecuturus aduentus ſpiritus ſancti, cauſa digna eſt, cur contriſtari
non debeant eius diſcipuli, pro eo quod ad patrẽ vadit. Sed ea quæ nunc dixit, & cætera huiuſ-
modi quæ de ipſo ſciri oportet & credi, ipſi ferre nondum erant idonri. Vnde & protinus ait.
Ioan. 15. [Adhuc multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.] Ergo quod ſuperius di-
xerat: Iã nõ dito vos ſeruos, q̃a ſeruus nr ſcit quid faciat dñs eius: vos aũt dixi amicos, quia oĩa quę
cunq; audiui à patre meo nota feci vobis: de futuro oportet intelligi, & idcirco præterito tempo
Luc. 14. re ſic enuntiari, quia ſine dubio mox futurum eſt quod promittit. Sequitur. [Cum aũt venerit ille
ſpiritus veritatis, docebit vos omnrm veritatem.] Omnem quippe veritatem, quam ſcire opor
tet ille docebit vos, aperiendo vobis ſenſum, vt intelligatis ſcripturas, & cognoſcatis in veri-
tate cuncta, quæ vel parabolicè dicta, vel figuratè facta cõtinentur in lege, & prophetis & pſal-
mis de me. [Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet loquetur, & quæ ventura
ſunt annuntiabit vobis.] Inde inquit eſt ſpiritus veritatis, & inde vos omnem veritatem doce-
bit, quia non loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audiet loquetur. Spiritus enim qui à ſemetipſo
Hier. 27. loquitur, non ſpiritus veritatis, ſed ſpiritus eſt mendacij, & oẽs prophetas mẽdaces facit, vt pro-
Eſaiæ. 5. phetent de corde ſuo quod dominus nõ eſt locutus, & cõfingant eſſe quod nõ eſt, vel malũ eſſe
quod bonũ, & bonũ eſſe quod malũ eſt. Non ſic loquetur iſte ſpiritus, ſed quæcunque audiet lo-
quetur, id eſt, ea quæ ſunt, quæ vera exiſtunt, & authoritatem in ſcripturis habent, loquetur,
nihil confingens, nihil peruertens, & veros prophetas faciet vos, vt non loquamini à vobiſmet-
ipſis, ſed loquamini quæcunq; audietis in lege, & prophetis, & pſalmis de me, nihil confingen-
tes, nihil deprauantes, ſed vero ſenſu veridicam ſcripturã exponentrs. Ita non à ſemetipſo lo-
quetur, ſed quæcunq; audiet, loquetur per os veſtrũ ſpiritus veritatis, & quæ ventura ſunt, annũ-
tiabit vobis, vt non ſolum prophetarum docti auditores, ſed etiam futurorum ipſi cognitores
& prophetis ſitis compares: inſuper & futuram beatitudinẽ veſtram tali nuntio prægustantes.
[Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.] Ille inquam talis tam verus,
& tam idoneus teſtis me clarificabit, quia de meo accipiet, id eſt, de eo quod ſcriptum eſt de me,
accipiet, & annuntiabit vobis, veſtro patenter inſinuando intellectui. Verbigratia, Meum eſt
Pſal. 2. illud dictum in pſalmo: Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Poſtula à me,
& dabo tibi gentes hærrditatem tuam, & poſſeſsionem tuã terminos terræ. De hoc meo teſtimo
nio accipiet, vobiſq; intimabit autoritatem teſtificandi de me, quod ego dñi Dei filius ſim, non
adoptatus, ſed genitus, quia dixit ad me: Ego hodie, id eſt, in æternitate, genui te, & quod ille iuſ-
Hebr. 5. ſerit mihi nunc facio, poſtulare gentes, quod inquam nunc facio in iſtis diebus carnis meæ, pre-
ces ſupplicationeſq; ad eum, qui me ſaluũ facere poſsit à morte, cum clamore valido, ac multis
lachrymis offrrens, & profecto mox pro mea reuerentia exaudiet me: Dabo inquiens tibi gen-
tes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem ſuam terminos terræ. Hoc profecto meum eſt, & quoties
tale quid annuntiabit, vel aperiet vobis, de meo accipiet, quia cum ego verbum Dei ſim, omnes
ſcripturæ Dei meæ ſunt, teſtimonia mea ſunt. Et hoc faciens, ille vtiq; me clarificabit, teſtimo-
nium perhibens de me, vt vos quoq; in omni prætorio, in omnibus ſynagogis, vel cõcilijs, talem
habentes vel aduocatũ, vel prolocutorẽ, teſtimoniũ perhibeatis, quod ego filius Dei ſim, & quod
oẽs gẽtes, oẽſq; termini terræ hæreditas vel poſſeſsio mea iure ſint. Quærat forte aliquis, cur non
dixerit: Mea accipiet, ſed de meo accipiet, & annuntiabit vobis. At ipſe continuo. [Omnia
quæ habet pater, mea ſunt. Propterea dixi, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.] Quæ-
1. Tim. 6 ris inquit, cur nõ oĩa, ſed de meo accipiens annuntiabit? Ecce dico: Omnia quæ habet patrr mea
Exo. 33. ſunt. Quænã ſunt quæ habet pater? Habet immortalitatem, & lucẽ inhabitat inacceſsibilem, &
1. Ioan. 3 talia quæcunq; illum habere ſacra ſcriptura teſtis eſt, quæ vtiq; hominum nemo dum viuit, ſi-
1. Cor. 13 cuti ſunt, videre vel cognoſcere poteſt. Hoc enim vobis in futuro repoſitum eſt, vt cognoſcatis
nunc ex parte quidem, & videatis per ſpeculum in ænigmate, tunc autem cognoſcatis ſicut &
cogniti eſtis, & facie ad faciẽ videatis. Hæc aũt omnia quæ habet pater ſic incomprehenſibilia,
mea ſunt, quia videlicet eiuſdem, cuius & ille naturæ ego ſum, & eſt mihi cum illo vna diuini-
tas, æqualis gloria, coæterna maieſtas. Rectè igitur non dixi mea, ſed de meo accipiet, vide-
licet propterea, quia non in vita præſenti omnia, quæ patris & mea ſunt, vobis annuntiabit, ſed
Eſa. 64. ex parte cognoſcere, & ex parte prophetare dabit, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec
Mat. 26. in cor hominis aſcenderunt. Sequitur. [Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum
& videbitis me, quia vado ad patrem.] Iuxta alios Euangeliſtas, interea dum hæc dicuntur,
Ioan. 18. erant apoſtolorum oculi grauati, & importune dormitabant præ triſtitia. Sciebat autem
ille, quem nihil latebat, qualiter interim Iudas perditionis filius, & mortis miniſter, agitan-
te ſe diabolo, diſcurreret, feſtinaret, accipiens cohortem, & à principibus & phariſæis mini-
ſtro

ftros,laternas ac faces accendens, & arma conducens. Quæ omnia priusquam fierent, hoc idem salus nostra dominus Christus proposuerat, vt non perderet quenquam ex ipsis, quos pater sibi dederat. Igitur secundum quod apud alium Euangelistam dicit sic: Non potuistis vna hora vigilare mecum, vigilate & orate, ne intretis in tentationem, & in hoc Euangelista volens eos sollicitos,& ad euadendum paratos esse: Modicum(inquit)& iam non videbitis me.

Modicum sustinete mecum,& vigilantibus oculis considerate & attendite me. Non post hoc modicum,id est,post hanc horam vel diem instantem, iam non videbitis me. Nec vero turbetur cor vestrum, ecce & hoc vobis dico, quia iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Notandum quia dicendo:Et iam non videbitis me, & iterum videbitis me,pœne circa idem opposita vel contraria constituit,scilicet videre & non videre,videlicet ad commendandam veritatem resurrectionis, qualis & in ipso post modicum,& in nobis in fine seculi futura sit.

Cum enim vtrobique dicit, me, seipsum & non alium in vera substantia carnis resurrecturum esse asserit:cum autem, & iam non videbitis,& videbitis,dicit,immutationem,id est, aliam eiusdem carnis gloriam fore repromittit.Hoc inquam notandum,quia iam non videbitis,& in æternum nō me videbitis (inquit) scilicet qualem nunc videtis,vtique passibilem,mortalem,cum hominibus conuersantem,humanas infirmitates scientem,virum dolorum, & nouissimum virorum, talem iam non videbitis me post hoc modicum,id est, post diei sequentis horam nonam. Heb.14. Esaiæ.53

Nam ecōtra immortalem atq; impassibilem iterum videbitis me,atq; ita non quidem alium,sed tamen longe alteratū videbitis me.Igitur qui dicturus,iterū videbitis me,præmittit:Iam non videbitis me,profecto non humanæ substantię veritatem interituram, sed naturę gloriam per virtutem resurrectionis asserit immutandam.Sequitur.[Dicebant ergo ex discipulis eius ad inuicē: Quid est hoc quod dicit:Modicum non videbitis me,& iterum modicum & videbitis me,& quia vado ad patrem?] Videlicet quia virtutem resurrectionis nesciebant,Imo nec ipsum resurrecturum esse credebant,quippe qui de illo magna sentientes,nec hoc saltem,quod moriturus esset intelligere poterant. Proinde non mirum,quod vim sermonis capere nequibant.[Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit nobis modicum? Nescimus quid loquitur.] Poterat vtique dominus sic hæsitantibus quid loqueretur edicere verbis euidentioribus, verum res ipsa mox subsequens omnia commodius declaratura erat. Hoc profecto teneris mentibus expediebat, vt nec omnino reticeret, nec totam,sed ex parte rem doloris immensi verbis prænuntiaret, videlicet ne illa tempestas irruens repente nimis,fidei fundamentum in illis penitus euerteret, sed sensim reuelatus dolor tolerabilior fieret. Proinde adhuc ita sequitur. [Cognouit ergo Iesus, quia volebant eum interrogare, & dicit eis:De hoc quæritis inter vos,quia dixi vobis: Modicum & non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, quia vado ad patrem. Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit.] Ecce palam est, quia cum consilio suo doctrix sapientia, suauiter agens, & solicitudinem auget, & causam solicitudinis subtectam ex magna parte continet.Præmisso nanq;:De hoc quæritis inter vos, quia dixit: Modicum & iam non videbitis me,& cæter. non dicit continuò, quod intellectui pronum esset: vnum modicum est, ab hinc vsque ad horam nonam instantis diei,qua transacta sepeliendus sum, & iam non videbitis me:& aliud modicum est ab eadem hora vsque in diem tertium,quo resurgam,& iterum videbitis me, sed ita subiungit: Amen amen dico vobis, quia flebitis & plorabitis vos,mundus autem gaudebit.Hic subaudiendum est, sed postmodum plorabit & vlulabit, vel risus eius dolore miscebitur,& extrema gaudij eius luctus occupabit.Nam econtra mox sequitur:[Vos autem contristabimini,sed tristitia vestra vertetur in gaudium.]Mundi huius inquit immundi,qui suis immunditijs me aduersantem odit.Mundi inquam,id est,amatorum mundi, inde gaudium erit,quia vado ad patrem,quem tamen ille nescit. Sed tale eius gaudium contritio duplex absorbebit.Primum,quia venient dies in quibus dicent:Beatæ steriles,& ventres qui non portauerunt, & vbera quæ non lactauerunt, videlicet quando venient Romani & tollent eorum locum & gentem,secundum pauorem ipsorum: deinde quia tandem videbunt in quem transfixerunt. Prou.14 Luc.23. Ioan.11. Zach.12

Vestra autem tristitia quantam lætitiam operetur,vel quanto delenda sit gaudio,ecce per simile vobis intimo.[Mulier cum parit tristitiam habet,quia venit hora eius.Cum autē pepererit puerum,iam non meminit pressuræ,propter gaudium, quia natus est homo in mūdum.Igitur & vos nūc quidē tristitiam habetis,] vt hoc quod per cōclusionem sic infertur. Igitur & vos nunc quidem tristitiam habebitis,commodius sedeat,sumere prius vel subaudire cōuenit,sanctam ecclesiā mulierem magnam esse & inclytam,eiusq; virum siue maritum,patrem omnium Deū,puerum autē eius,quem ex eodem viro per magnam veri amoris concepit gratiam,ipsum esse,qui hæc loquitur,dominum nostrum Iesum Christum. Hunc enim tunc primitus per fidem concepit, quando iam adolescentula in Abraham promissiones audiuit dicentis:In semine tuo benedicētur omnes gentes, & credidit, & ex tunc beata progenies mente grauida, verbum promissionis baiulans in patriarchis & prophetis per eiusdem verbi incrementa proficiens, quasi fœta aluo magis ac magis tumuit, tandemque diu desideratum puerum mulier eadem, cuius beati Apostoli magna Gene.12

portio sunt, in magno dolore & angustia passionis enixa est, viditque eum in diem æternitatis feliciter nascentem, id est, à mortuis resurgentem, & iam non meminit pressuræ, propter gaudium quia natus, quia renatus est, & rediuiuus est homo in mundum redemptum, & saluatum, vt mundi, imo cœli & terræ, & omnium quæ in eis sunt obtineat principatum. Proposita itaque similitudine qua dicit: Mulier cum parit tristitiam habet: cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, hoc quod iam dictum est, per subauditionem sumendum est, & sic validior conclusio sese inferet: Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. [Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudiũ vestrum
Apoc.12 nemo tollet à vobis.] Vos inquit qui nunc estis quasi mulier in vtero habens, quę clamat parturiens, & cruciatur vt pariat, ego iterum videbo, vobisque videndus apparebo, separatus quidem à vestræ mortalitatis vtero, sed bono vestro natus, & immortalis factus in regnum æternum. Et gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum certum & verum, nemo tollet à vobis. Nam vos cõ
Psalm.2 stanter gaudentes dicetis Quare fremuerunt gẽtes, & populi meditati sunt inania. Vere enim in vanum frement, & inania meditabuntur, quando cedent vos in synogogis, ibi etenim magis gau
Actor.5 debitis, & ibitis gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni estis pro nomine meo contumeli
Matt.10 am pati. Quòd & si corpus occiderint, sic quoque cor vestrum gaudebit, quia gaudium vestrum
Lucæ.10 non in carne, quæ potest occidi, sed in corde vel anima, quam persecutor occidere non potest, repositum erit. Vestrum igitur gaudium nemo tollet à vobis. [Et in illo die me non interrogabitis quicquam.] Nunc de hoc quæritis inter vos, quia dixi vobis: Modicum & iam non videbitis me & iterum modicum & videbitis me, & vultis me interrogare, verum in illo die gaudij vestri me non interrogabitis quicquam horum: scietis enim rerum vel effectuum pręsenti euidentia perdocti. Sed & cæterorum quicquid scitu opus erit, ex illo die sensum habẽtes apertũ, scripturas interrogabitis, legis, prophetarumque, & psalmorum volumina consuletis, & ipsa vobis edisserent, quid fecerim, aut quid locutus sim vobis. Sequitur. [Amen amen dico vobis, si quid petieritis pa
Lucę.24 trem in nomine meo dabit vobis, vsque modo non petistis quicquam in nomine meo. Petite & acci
1. Tim.2 pietis, vt gaudium vestrum sit plenum.] Sæpius replicando, suisque inculcãdo discipulis dominus noster, vt in nomine suo petendum esse nouerint, si quid patrem petere velint, mediatorem Dei & hominum sese salubriter cupit agnosci. adeo necessarium, vt nemo ad patrem venire nisi per ipsum, nemo à patre quicquam possit impetrare nisi per nomen suum. Vnde salutaris mos, & catholica hæc more sanctæ ecclesiæ orandi regula est, vt in omni oratione, quam ad patrem dirigit, subiungat: per dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, quia videlicet præter hanc
Psal.104 nulla via, nullumque est aliud ostiũ, ad quod respiciens efficaciter dicat: Dirigatur oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo, eleuatio manuum mearum sicut sacrificiũ vespertinum. Solum huius vnigeniti filij Dei nomẽ, quod est Iesus Christus, necessariũ vniuersę orationis est vehiculum, quo in cœlũ directo cursu perlata, cõsistat ante patris cõspectũ, salutemque de sinu eius & gratiã sugere valeat remissionis peccatorũ. Verum hoc Apostoli necdũ sciebãt: idcirco iam abiturus magister vitæ, hoc illis in sermone suo cõmendabat attentius. Itaque dũ dicit: Amen amen dico vobis, si qd petieritis patrẽ in nomine meo, dabit vobis: econtra subaudiendum est, quia nihil pater dabit vobis, nisi orantes in nomine meo petieritis. Superioribus autem ita præsens lectio coniungitur: vt sciatis, inquit, quod vere magno fructu gaudij subsequentis, nũc vos tristitiam habeatis, sicut mulier cum parit, hoc verò dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. In nomine inquit meo. i. secundum nomen meum, quod Iesus, & saluator interpretatur. Cuius nominis causam siue responsionem angelus beato Ioseph exprimens: Ipse enim inqt saluum faciet populum
Matth.1 suum à peccatis eorũ. Ergo in nomine Iesu petere est illud petere, propter quod ipse qui hoc nomẽ sibi elegit, descẽdit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus est, crucifixus, mortuus, & sepultus est, & resurrexit tertia die, & ascendit in cœlum, & sedet ad dexterã patris. Quare autem hoc totũ factum nisi vt per nomen eius remissionem peccatorum acciperemus? Ergo cum quid petimus, quod causæ huic sine dubio cooperetur, fidenter tanquam in nomine Iesu petentes nos accepturos speremus. Qui sensus ex alio Euangelij loco melius elucet: Amen inquit dico vobis, quia si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quacunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quinam sunt hi duo consentientes, qui inquam sunt duo vel tres nomine Iesu congregati, nisi de quibus præmiserat, dicens: Si peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum, si non te audierit, adhibe tecum adhuc vnum. Tunc nanque duo sibi consentiunt, quando is qui peccauit frater, fratrem audit corripientem: tunc inquam duo vel tres congregati in nomine Iesu sunt, quando vel inter se & ipsum solum quis corripit peccantem, vel nondum auditus adhibet secum adhuc vnum. Qui profecto tunc vere congregati sunt, & vere sibi consentiunt, quando is qui peccauit, lucrifactus, inclinatur ad pœnitentiæ consensum. Proinde fiducia datur illis veniæ vel salutis fraternæ, cum dicitur: Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quacunque petierint fiet illis, & ex præcedentibus necessario subaudiendum est, vt dicas

de omni

de omni re peccati. Cæterorum autem quicquid petierimus pro superfluis voluntatibus no-
stris, nequaquam propter has vel cęteras huiusmodi pollicitationes suas, quasi debitor iure tenen
dus est, præsertim cum in oratione sua, quam Apostolis dicentibus: Doce nos orare, ipse compo-
suit summam omnium quæ petenda sint, septem petitionibus, secundum septem dona spiritus
sancti, designauerit, quarum prima est, Sanctificetur nomen tuum: septima, Sed libera nos à ma- Matt.6.
lo. Igitur cum dicit: Amen amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit
vobis: oportet vt neque à patre quicquam, nisi quod nostræ salutis sit petere audeamus, neque
nos impetrare aliter, nisi per vnigeniti filij nomen arbitremur. Quod quia necdum Apostoli
(vt prædictum est) nouerant: Vsque modo inquit, non petistis quicquam in nomine meo. Denique
nondum iam perfectè nouerant eum, licet crederent, vel confiterentur eum Christum filium Dei Ephes.2
viui, necdum inquam tam plane cognouerunt eum, vt scirent illi eum legationem suscepisse no
stræ pacis, & mediatorē datum esse ad impetrandam hominibus gratiam Dei patris. Proinde nō
petierant quicquā hactenus in nomine eius, siquidem nec ipse hoc illis ante hanc horam suæ pas-
sionis mandasse inuenitur, quanquam multa in plerisque locis de orationis instantia sit locutus.
Et addidit: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Ordo vel sensus hic est.

Petite, vt gaudium vestrum sit plenum, & accipietis. In quo autem gaudium plenum esse potę Eccle.2
rit, nisi vt veniamus & appareamus ante faciem Dei? Omne nanque gaudium mundi huius dece-
ptiuum, & omnis risus eius erroneus est, solum autem de visione Dei, & risus faciei eius præ-
sentis plenitudinem habet, & in veritate est, nec enim obscurari vel auferri potest. Igitur cum
dicit: Petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum, illa tantummodo petenda esse innuit,
quæ proficiant ad visionem Dei, in quo solo plenitudo gaudij est. Tandem in calce sermonis in-
fert. [Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. Venit hora cum iam non in prouerbijs loquar vo-
bis, sed palam de patre annūtiabo vobis.] Quænam sunt quæ in prouerbijs locutum esse asserit?
Nunquid ex quo surrexit à cœna prouerbia siue parabolas dixit, & non potius plano sermone
præcepta dilectionis, & hortamenta patientiæ dedit? Siquidem & Apostoli solum hunc sermonē
respicientes, quem in illa nocte hucusque produxit: Ecce inquiunt nunc palam loqueris, & prouer
bium nullum loqueris. Cum ergo dicit, hęc in prouerbijs locutus sum vobis, &c. non ad verba
ipsa, quæ tunc loquebatur referri voluit, alioquin magis propriè sic dixisset: hæc prouerbia locu
tus sum vobis, si tamen reuera prouerbia poterant conuenienter dici quę hactenus locutus est eis:
Sed hæc inquit quę nunc instant, quę nunc aguntur, scilicet passionem meam, pro qua cor vestrū
tristitia nunc impleuit, resurrectionem quoque vel ascensionem, qua visa gaudebitis, & gaudiū ve
strum nemo tollet à vobis, paracleti quoque effusionem, quem si abiero, mittam ad vos, vt iam di
xi. Hæc inquam in prouerbijs hactenus locutus sum vobis; varijs præsignaui figuris, vsque in hāc
horam passionis, imo vsque dum tradente me spiritum, scindatur velum templi à summo vsque
deorsum, ipsa sui scissione contestans, ea quæ hactenus latebant sub figuris, deinceps in verita- Matt.27
te clarescente mysteria verbi Dei. Extunc enim iam non in prouerbijs loquar vobis, sed palam
de patre meo annuntiabo vobis, ita vt præsentibus rebus, quarum figuræ præcesserunt, vos non
solum intelligere ea quæ præsens ipse feci, vel locutus sum vobis, sed etiam quæ in figura con-
tingebant patribus vestris, discutere & aperire possitis. [Illo die in nomine meo petetis.] Illo in- 1.Cor.10
quam die reuelatæ gratiæ, die salutis, & acceptabili tempore, quando spiritus veritatis docebit 2.Cor.6
vos omnem veritatem, de meo accipiens, & annuntians vobis: vos in nomine meo petetis, quia
videlicet cognoscentes me, & credentes quia ego in patre, & pater in me est, verum Deum & ho-
minem, æquè vt patrem adorabitis, & sic in nomine meo petetis, quod vsque modo non fecistis.
[Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me
amastis, & credidistis quia à Deo exiui.] Non inquit illo die ego rogabo patrem de vobis. Ne
forte hæreticus non intellexerit, quomodo supra dictū sit: Et ego rogabo patrem & alium para-
cletum dabit vobis, & inde argumentetur, patre minorem esse filium, eo quòd rogare minoris
sit, ecce & hoc e diuerso infert: Et non dico vobis, quia ego rogabo patrem de vobis, scilicet illo
die, quo (vt iam dixi) in nomine meo petetis. Nam isto quidem die, qui nunc ingruit, de tribula- Psal.21
tionis meæ, quo capiunt animam meam, & irruunt in me fortes, ego rogabo patrem, & alium pa-
racletum dabit vobis: rogabo inquit sacerdos factus ipse sacrificiū, secundum passibilem homi-
nis naturam: illo autem die & deinceps, quo iterum in gaudio cordis vestri videbitis me, iam non
rogabo patrem de vobis, Quare? Ipse enim pater amat vos. i. isto rogatu meo sibi reconciliatos Ephes.2
iam habet amicos vos, & de filijs irę fecit filios gratię suę. Vnde hoc? Quia vos me amastis, & cre-
didistis, quia à Deo exiui. [Exiui à patre, & veni in mundū: iterum relinquo mundum, & vado ad
patrem.] Exinaniui me formam serui accipiens, & veni saluare mundum, custodiendo vias du-
ras propter verba labiorum patris, dum non loquor opera hominum. Iterum relinquo mūdum, Philip.2
deponens seruitij iugum, & vado ad patrem, propter passionem mortis recipiens gloriam & ho- Psal.10
norem. Propter hoc ipse pater illo die amat vos, quia credidistis hoc. Etenim ista credulitas effi- Hebr.2
ciens causa est, vt mea prosit vobis passio, vt reconciliemini Deo, vt non iam filios irę, sed gratię

reputet & amet vos, ita vt iam ex illo die non oporteat me patrem rogare de vobis, quod modo semel facio, semel enim morior, & quod morior peccato non meo, sed vestro morior, deinceps viuam Deo, quia sicut dixi vobis vado ad patrem, à quo propter hoc exiui vt hoc modo
Psal.18. redirem. Hoc nempe illud est, quod Psalmista cœlis enarrantibus audiuit aure prophetica. Præmisso nanque hoc versiculo, quo exposuit quàm Dei gloriam enarrauerit, dicens: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Exultauit vt gygas ad currendam viam suam, statim subsecutus est: à summo cœlo egressio eius. Igitur Cherintus atque similes eius hæretici mentiti sunt dicendo, ante Mariam non fuisse Christum: Quia exiui (inquit) à patre & veni in mundum, contestante propheta, quia à summo cœlo egressus sum. Sequitur. [Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis.] Dixerat enim eis ipse. Hæc in prouerbijs locutus sum vobis, venit hora, cum iam in prouerbijs non loquar vobis, sed palam de patre meo annuntiabo vobis. Non aduerterant quòd iam in præsenti tempore dixit: Hæc in prouerbijs loquor vobis, sed præterito: Hæc in prouerbijs locutus sum vobis. Vnde iam superius dictum est. Dixerunt ergo: Ecce nunc palam loqueris, & prouerbium nullum dicis. Quod & si ex parte verum est, nunc, id est, in hac cœna nullum prouerbium dixerat, attamen non palam erant illis omnia quæ dixerat. Nam & paulò antè dixe-
Matt.26 runt: Quid est hoc quod dicit nobis: Modicum & iam non videbitis me, & iterum modicum & videbitis me, & quia vado ad patrem? Nescimus quid loquitur. Adeo caligabant in illa magna tristitiæ nebula, qua non solum oculi, sed & interni sensus eorum erant grauati, vt ipsam quoque ignorantiam vel tarditatem suam nescirent. Sed huic errori fides suberat, discussis ignorantiæ tenebris, & sedatis tristitiæ vel timoris tempestatibus, in suo tempore apparitura. Nam sequitur. Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi, vt quis te interroget. In hoc credimus quia à Deo existi.] Venerabilis & sapientiæ Dei condigna hæc professio est, qua dicitur: Nunc
Psal.146 scimus quia scis omnia. Omnia nanque scire, solius est, vel sapientiæ eius, cuius non est numerus,
Sap.8. attingit autem à fine vsque in finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hæc enim sola scie om-
Hiere.17 nia, & omnium scrutatur corda, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Quo autem experimento istud cognouerint, indicant continuo subiungentes: Et non opus est tibi, vt quis te interroget. Hoc plane idoneum tantæ rei testimoniũ est. Quis enim est doctorum adeo strenuus, vt saltem obiectis semper sufficere possit interrogationibus, ne dicam tacitis auditorum occurrere cogitationibus? At ille dominus & magister, quanta beneuolentia docebat, tanta & potentia corda omnium in manu sua tenebat, ita vt non nesciret quid cuique deesset, quinetiam nulla eum cordis cogitatio lateret. Quod cũ multis experimentis, vicino quoq; discipuli cõfirmati fuerant argumento, quia videlicet paulò antè dicente illo: Modicum & iam non videbitis me, & cætera, cum dicerent quidam ad inuicem: Nescimus quid loquitur, cognouit ipse, quia volebant eum interrogare, & non fuit ei opus, vt interrogarent, præuenit enim eos dicens: De hoc quæritis inter vos? Bene ergo scimus (inquiunt) quia scis omnia, neque nos dubitamus, recte sic illos dixisse de illo, sine quo nemo alius tetendit super vnumquemque scientiæ vel intellectus lineas:
Iob.38. Et non est (aiunt) opus tibi, vt quis te interroget, videlicet quomodo cuique homini docere cupienti opus est, aperiri verbis id quo hæreat sensus auditoris. Quod vero adijciunt: In hoc credimus, quia à Deo existi, idem est ac si dicant: In hoc credimus quia tu es ipsa sapientia, quæ dicit:
Ezec.24 Ego ex ore altissimi prodiui. [Respondit eis Iesus: Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini, vnusquisque in propria, & me solum relinquatis: Sed non sum solus, quia pater mecum est.] Modo (inquit) creditis? Modo scitis? Bene quidem est, quia creditis: & bene est, quia scitis: sed videte ne turbetur cor vestrum, videte ne hanc ipsam credulitatem de cordibus vestris fuget ventus, tollat aura. Nam ecce venit hora, & non longe est, sed iam venit, de
Luc.22. qua dictum est: Quia Satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: Venit (inquam) hæc hora, in qua tanta tempestate cribrabit vos Satanas, vt dispergamini, vnusquisque in propria, scilicet procul fugientes ab angustia mea, & contenti salute quisque propria, & me solum relinquatis, vt solus vadam immolari pro vobis. Namquo ego vado, vos (sicut superius dixi) non potestis
Esaie.63 me modò sequi. Sic implebitur scriptura, quæ in persona mea dicit: Torcular calcaui solus,
Matt.26 & de gentibus non est vir mecum: circunspexi, & non erat auxiliator: quæsiui, & non fuit qui adiuuaret. Itaque (vt iam dixi) omnes in me scandalum patiemini, quia dispergemini, quia fugam capietis, & me solum relinquetis. Veruntamen non sum solus, quia pater mecum est. Nec enim sic exiui à patre, & veni in mundum, vt ille me reliquerit solum. Nunquid ergo fallitur spiritus meus in propheta dicente: Deus Deus meus, vt quid dereliquisti me? Absit.
Psal.121. Tantillum tacebit Deus meus, silebit & patiens erit, donec isti (quorum est hora quæ iam venit, & potestas tenebrarum) videant, & derideant me, loquantur labijs & moueant caput, fodiant manus meas & pedes meos, & dinumerent omnia ossa mea, diuidant sibi vestimenta mea, & super vestem meam mittant sortem. Tantillum inquam tacebit, & dereliquisse me videbitur, quia silebit: sed post hæc non longe faciet auxilium suum à me, eruet enim à framea

animam meam, & de manu canis vnicam meam, à mortuis me resuscitans, & exinde palam ego faciam, quòd non reliquerit me solum, quia narrabo nomen eius fratribus meis, & in medio Ecclesiæ laudabo, id est, laudabilem faciã eum. [Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis.] Quam pacem, nisi peccatorum remissionem? Quam pacem, nisi illarum quæ inter Deum & homines erant inimicitiarum solutionem vel reconciliationem? Hãc inquit pacem valde necessariam, vt in me, id est, per mortem meam habeatis, idcirco hęc locutus sum vobis: locutus sum inquam, id est, feci. Verba nanque mea iam facta sunt, quia videlicet certum est futura esse, imò & impossibile est non posse fieri quæ locutus sum vobis. Quæ nam sunt ea quę locutus sum vobis, nisi incarnationis meæ, quæ iam facta est, & eius, quæ sine dubio mox futura est, passionis, simulq; & resurrectionis meæ certa mysteria? Hæc ego locutus sum vobis, vt in me pacẽ habeatis, testante scriptura, cum dicit: Si fuerit angelus loquens pro eo, vnum de similibus, vt annunciet hominis æquitatem, miscebitur eis, & dicit: Libera eum, vt non descendat in corruptionem. Inueni in quo ei propitier, & cætera. Vnũ plane de similibus est in his quæcunq; locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis, vt liberemini, & incorruptionem non descendatis, vt in me, qui solus inuentus sum. Deus propitietur vobis. Quod est illud vnum? Hoc scilicet, quòd & ego æquè vt vos passibilis atque mortalis homo sum. Nam cætera dissimilia sunt, quia videlicet solus ego de cunctis hominibus, quando & quomodo volui natus sum, quando & quomodo volo morior, nihilominus & quando volo resurgo, & in cœlum ascendo. Igitur hæc locutus sum vobis, idem est ac si dixisset: Hæc facio vobis. sequitur. [In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum.] Non inquit in mundo, sed in me pacem habebitis: Nam econtrario pressuram in mundo habebitis. Tradent enim vos in concilijs, & in synagogis flagellabunt vos, & ante reges & præsides ducemini propter me, & morte afficient ex vobis. Non inquam pacem, sed huiusmodi lites & bella & inimicitias in mundo habebitis. Sed confidite, & nolite timere eos qui corpus occidunt, & post hæc non habent quid faciant. Nam ego vici mundum, quippe qui occidus ab illo, tertio die resurgam. Hac ergo confidentia nolite timere, habentes pacem in me: etenim vos quoque occisi resurgetis, & eritis socij victoriæ meæ, consortes regni, participes gloriæ. [Hæc locutus est Iesus, & subleuatis oculis in cœlum dixit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.] Huic orationi saluatoris congruit ille psalmi centesimi primi titulus talis: Oratio pauperis cum anxiaretur, & effunderet precem suam coram domino. Etenim illa hora anxiata est anima pauperis huius, & erat tristis vsque ad mortem, ita vt (sicut alius euangelista refert) factus in agonia, & prolixius orans sudauerit, factusque sit sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Sciendum quippe quia non in illo cœnaculo, in quo cœna facta fuerat, hanc orationem fudit. Nam superius Euangelista illum inde egredientem significauit, videlicet vbi iam exacta magna parte sermonis, cum dixisset: Iam non multa loquar vobiscum, venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam, sed vt cognoscat mũdus, quia ego diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, repente sic intulit: Surgite eamus hinc. Quo tamen tunc abierunt, non dicit, sed luce clarius ex alijs accipimus Euangelistis. Sic enim concorditer referunt: Et hymno dicto exierunt in montem oliuarum. illic orationem istam fuisse celebratam perspicuum est. Nam postquam illuc exijt. tunc (inquit Matthæus) venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis: Sedete hic donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro & filijs Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse. Et subinde: Et progressus inquit pusillum, procidit in faciem suam, orans & dicens: Mi pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Hoc idem Marcus euidenter narrat. Lucas quoque egressum illum refert in montem olìueti, & auulsum à discipulis suis, quantum iactus est lapidis, positis genibus orasse, addens hoc, quia factus in agonia prolixius orauit, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Itaque consonantibus cunctis, hanc orationem dixit in monte olìueti, pręsentibus Petro, & duobus filijs Zebedæi, nam à cæteris discipulis auulsus erat quantum iactus est lapidis. Alijs nanque sedere iussis, donec vadam inquit, & orem: postmodum Petro & filijs Zebedęi quos assumpserat. Sustinete ait hic, & vigilate mecum. Et progressus, non iam quantum iactus est lapidis, sed pusillum, procidit in faciem suam. Vnde non adeo mirũ est hunc Euangelistã, filium Zebedæi prolixã eius scripsisse orationẽ, cum alij tam breuem scripserint, quia videlicet vadens, vt oraret, hunc solũ ex omnibus Euãgelistis assumpsit, & hoc audiente orauit. Quid igitur pauper iste anxiatus orauerit, quem clamorem ad Deum patrem sine dubio peruenturum emiserit, in hoc Euangelista plenius habentes, apponamus si aures habemus audiendi & audiamus quid clamauerit, quam coram domino patre suo precem effuderit. Subleuatis (inquit Euangelista) oculis in cœlum, videlicet quo suæ orationis dirigebat clamorem validum, dixit: Pater venit hora, venit inquam hora, subauditur magnæ angustiæ vel tribulationis, in qua deficiunt sicut fumus dies mei, & percutior sicut fœnum, leuiter occisus iuxta communem conditionem omnium mortalium, Sed tu clarifica filium tuum, videlicet magna resurrectionis claritate, vt filius tuus clarificet te, scilicet præclara discipulorum suorum prædicatione, vel mortuorum resurrectione

Marginalia: Ephes. 2 (beside "impossibile est non posse fieri"); Matt. 10, Lucæ. 21 (beside "dixisset: Hæc facio vobis"); Roma. 8, 2. Cor. 11 (beside "sides ducemini"); CAP. XVII. (beside "Iesus, & subleuatis"); Psal. 101 (beside "clarificet te"); Matt. 26, Marc. 14, Lucæ. 22 (beside "hinc. Quo tamen"); Psal. 101 (beside "ciunt sicut fumus").

resurrectione. Sequitur enim. [Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti
ei, det eis vitam æternam.] Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, id est, omnis hominis, siue Iu-
dæi, siue Gentiles, & enim nõ est Iudæorũ Deus tantum, sed & gentium: sicut inquam dedisti ei po-
testatem, & decreuisti illum super omnes gentes esse regem, & principem, atque saluatorem, ad
Rom. 3. dandam pœnitentiam & remissionem peccatorum, sic attende, datumq; tuum siue propositum
Acto. 5. confirma rerum veritate, in eo videlicet, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam, scilicet
duplicem animarum atque corporum resurrectionem. Ita cum dixisset: Clarifica filium tu-
um, vt filius tuus clarificet te, tanquam quæreres in quo se à patre clarificari, vel patrem ipse
clarificare vellet: sic (inquit) clarifica iam actu, sicut clarificasti potestate, vt faciat deinceps filius
tuus illud, propter quod incarnatus, vel homo factus est, id est, omnibus, quos dedisti ei, vitam
Rom. 1. æternam det. Et tanquam iterum quæreres, quid pertineat hoc ad clarificationem patris, dare
vitam mortuis, quia dixit, vt filius tuus clarificet te, protinus adiungit. [Hæc est autem vita æ-
terna, vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.] Igitur quod di-
xit: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, idem est, ac si dixisset, secundum spiritum
sanctificationis, ex resurrectione mortuorum attestare me esse filium tuum in virtute, cuius rei
clara cognitio, causa est effectiua hominibus vitæ æternæ. Eo suspirat vel intendit totum hu-
ius orationis incensum, magno charitatis igne adustum, non quòd pauper iste dubitet verum
propheta suus verum sibi prænuntiauerit dicens: Nunquid qui dormit non adijciet vt resurgat?
Sed vt scirent qui tunc audierunt, & intelligant qui hanc eius orationem nunc legunt vel au-
diunt, quod salus, vita, & resurrectio nostra, moriendi & resurgendi causa fuerit illi, qui pecca-
tum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. In alio quoque Psalmo, cum iuxta sensum hu-
iusce orationis, qua nunc dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, diceret spiritus eius: Do-
Psal. 40. mine Deus meus clamaui ad te, & sanasti me, & cæter. Tandemque quasi dubius quæreret: Quæ
Esa. 53. vtilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem. Nunquid confitebitur tibi puluis,
Psal. 29. aut annuntiabit veritatem tuam? Statim vt vere certos intulit: Audiuit dominus, & misertus
est mei, dominus factus est adiutor meus, & reliqua. Itaque tam in hac oratione sua dominus,
quàm in propheticis scripturis, spiritus eius non dubius orat, dum & illic post clamorem suum di-
cit: Audiuit dominus, quod magnæ est certitudinis, & hic, præmisso: Pater clarifica filium tuum,
subiungit continuo: Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt ostendat quòd oratio sua non in
incerto, sed in potestate sit. Sequitur. [Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod
dedisti mihi vt faciam.] In quo tam clarificauerit patrem filius, postmodum expositurus est, di-
cendo: Manifestaui nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo. Non ergo quælibet
opus est, quomodo qui dixerat: clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te, nunc dicat: ego te
clarificaui super terram, quia lector vltro intelligit, clarificatum quidem iam esse patrem in co-
gnitione filij apud mentes illorum qui credebant, quòd hic ia iis à Deo exierit, quem & confessi
iam fuerant esse Christum filium Dei viui, sed nondum illis bene cognita maiestate vel bonitate
eiusdem filij, multum deerat de glorificatione paterni nominis. Idcirco vtrumque dixit, vt & fi-
lius tuus clarificet te, & ego te clarificaui. Cui par est quod posterius dicit: Et notum feci eis no-
men tuum, & notum faciam. Quod vero nunc addit: opus consummaui, quod dedisti mihi vt
Hebr. 5. faciam, idem est ac si dicat: Mandatum tuum impleui, factus homo mortalis, & nunc ad sum-
mum obedientiæ, scilicet ad mortem, in qua nunc agonizor, sponte perueni. Proinde mox sub-
iungitur. [Et nunc clarifica me tu pater apud temetipsum claritate quam habui priusquam mun-
dus esset apud te.] Et quoniam (inquit) consummaui opus, quod dedisti mihi, nunc, scilicet in
hac hora quæ venit, clarifica tu me pater, id est, resuscita me: Clarifica inquam apud te, videli-
cet constituendo ad dexteram tuæ maiestatis in excelsis, eadem claritate quam habui antequam
Genes. 1. mundus esset apud te, vt nihilominus adoretur ab angelis recens forma serui, quàm adorabatur
ab angelis antiqua forma Dei. Aliter: Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum clarita-
te, quam habui priusquam mundus esset apud te, videlicet vt sicut spiritus meus in principio fe-
rebatur super aquas, vt angelica creatura per me verbum tuum crearetur te dicente: Fiat lux,
ita & nunc idem spiritus super aquas feratur, vt per me filium tuum noua hominum creatura
nascatur, dum in morte mea baptizantur, vnde angelorum, qui cecidit decimus ordo restaure-
tur. Nam hoc etiam modo clarificatio, qua ego tunc clarui, nunc iterabitur. Nunc demum quia
Apostoli lux dixerat: Ego te clarificaui super terram, exponit in quo clarificauerit dicens: [Manifestaui no-
mundi. men tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo.] Principium nanque paternæ clarificatio-
Matt. 5. nis, horum hominum institutio est, per quos nomen patris oportebat innotescere orbi, vnde &
recte dicti sunt lux mundi, quia mundum cognitione huius nominis illustraturi, prius ipsi sunt
illuminati. Quod autem est hoc nomen Dei, nisi pater Iesu Christi? Etenim cætera nomina
Dei, quæcunque in lege sunt, audire vel scire potuerunt homines ante aduentũ eiusdem Christi.
Hoc autem nomen quod est pater, vel cuius filij relatione pater credendus sit, nunquam cogni-
tum fuisset, nisi veniens ipse filius hominis illud manifestasset. Ergo nomen tuum (inquit) nomen

patris

patris mei, vel quòd pater meus sis, manifestaui per opera, quæ nemo alius fecit hominibus, quos dedisti mihi de mundo, quos ad me attraxisti: electos de mundo, quia non caro & sanguis reuelauit eis, sed tu pater mi, qui es in cœlis. [Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum seruauerunt.] Nisi enim tui essent, non mihi eos dedisses. Quomodo autem tui iam erant, & nondũ mei, nisi quia te quidem Deum inuocabant, sed me filium tuum esse, vel huius filij respectu patrem te vocare, necdum sciebant? Ergo in eo eos mihi dedisti, qui filium tuum esse illis reuelasti.

Quo cognito, ecce ipsi sermonem tuum seruauerunt, quia videlicet omnia relinquentes, me sequuti sunt. Quam tui sermonis obseruationem certam esse, testatur lex dicens. Qui dixerit patri suo & matri suæ, nescio vos, & fratribus suis, ignoro filios, & nescierunt filios suos, hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ò Iacob, & legem tuam ò Israel. Igitur quos dedisti mihi, tui erant, & in eo sermonem tuum seruauerunt, quia relictis omnibus, me sequuti sunt. [Nunc cognouerunt, quia omnia quæ dedisti mihi, ab s te sunt: quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis. Et ipsi acceperunt, & cognouerunt verè, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti.] Hoc vere quia tu mihi eos dedisti, consequens erat, vt cognoscerent, vt verba quæ dedi eis, acciperent, cognoscerent & crederent. Nisi enim eos tu mihi dedisses, nunquam cognouissent: sicut non cognouit perditus Iudas, cuius ab effectis palam omnibus est, quia non eum tu mihi dedisti, nec tui causa me sequutus est, sed cum nõ esset tuus, tuis per hypocrisim fuit admixtus, peccator & dolosus. Propterea nunquam hoc illi sapuit quod isti cognouerunt, scilicet quod omnia quæ dedisti mihi, id est, quæcunque feci opera, quæcunq; dixi doctrinæ verba abs te sunt: sed dixit mala, in corde suo cum eis sentiens, qui dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et non est hic homo à Deo. Palam ergo de istis est, quia tu eos ad me attraxisti, quia cognouerunt, quia de operibus meis recte senserunt. Cognouerunt inquam quia verba non alia, nisi quæ dedisti mihi, dedi eis, & acceperunt acceptione digna, videlicet vt (sicut iam dictum est) propter verba mea reliquerint omnia sua. Cognouerunt (inquit) vere, quia à te exiui, & crediderunt, quia tu me misisti. Cum idem esse videatur exire filium à patre quod mitti, cur vtrunque dixit, & quia à te exiui, & quia tu me misisti, nisi vt æqualem iudicet charitatem, & suimet scilicet filij venientis, & patris mittentis? Etenim pater quidem filio mandatum dedit, vt veniret bibere pro nobis calicem passionis, sed nihilominus idem filius spontanea charitate venit. Denique non tanquam minorem propter charitatem suam pater mandato suo coegit, sed vt vere coæqualem & pari dilectione volentem misit. Igitur vt vtriusque, scilicet patris & filij charitatem iudicet, & cognouerunt (inquit) quia à te exiui, & crediderunt quia tu me misisti. His ita præmissis, ait. [Ego pro eis rogo.] Tandem orationem suam aperit, pro qua subleuatis in cœlum oculis hactenus obsecrauit, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, & cætera. Hoc plane, iuxta Apostolum, obseruandum est in oratione legitima, vt per ordinem fiant obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones. Quem ordinem ipse totius sanctæ orationis magister & dux præsenti loco seruasse comprobatur. Primo nanque obsecrationem præmisit, dicens: Pater venit hora, clarifica filium tuum, & cætera. in quibus quasi beneuolentiam patris ambiuit, vsque ad id quod nunc ait: ego pro eis rogo. Est autem ab hoc loco oratio, id est, verba supplicantia quidem, sed nondum explicantia quid velit aut quo tendat. At vero quod postmodum ait: Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, & reliqua, postulatio est. Et deinde quod subiungit: Pater iuste, mundus te non cognouit, & cætera. gratiarum actio est. Igitur præmissa obsecratione, iam nũc orationem annectens, Ego, inquit, pro eis rogo. [Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt.] Væ ergo mundo gaudenti, orante pro suis, id est, moriente & in ara crucis se sacrificiũ offerente Christo vnigenito filio Dei: quia pro eis quos dedisti mihi (inquit) rogo, non pro mundo. Mundus enim, hic accipiuntur dilectores mundi, tam diuersi ab eis, pro quibus Christus rogat crucifixus, quàm diuersi erant, apud Deum Aegyptij filijs Israel, sacro sanguine agni postes suos signantibus. Væ igitur (vt dictum est) tali mundo, quia quod rogat Christus verus agnus Dei, nihil illi proficit, vt cum rege suo principe tenebrarum diabolo, citius in profundum inferni demergatur: solis illis, quos pater filio dedit per crucem & sanguinem eius euadentibus. Quia tui sunt inquit, Et tanquam quæreres, quomodo vtrunque dixerit, & mihi eos dedisti, & tui sunt, adhuc plenius subiũxit. [Et mea tua sunt, & tua mea sunt, & clarificatus sum in eis.] Non ergo desinunt esse patris, quos pater filio dedit, quia neque sine filio pater, neque sine patre filius quicquam possidet. In quo vero clarificatus est filius in eis, scilicet in omnibus quæ sunt patris? In eo videlicet, quòd nihil eorum ad patrem nisi per filij gratiam venit: nemo siue mortuorum siue viuorum, nisi per crucem & sanguinem filij, videre potest gloriam patris. Quod quia nunc agitur, scilicet vt moriatur & resurgat, & sic viuorum atque mortuorum dominetur. Et clarificatus sum (inquit) in eis, videlicet quasi iam sit factum, quod protinus est futurum. Vnde & subditur. [Et iam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio.] Cum hæc loqueretur, vtique in mundo erat, quia visibiliter aderat, & mortalem vitam spirabat, imo quia pressuram in mũdo

Matt. 19. Deut. 33.

Iudas electis admixtus.

Matt. 12. Luc. 11. Ioan. 6. Ioan. 6.

1. Tim. 2.

Quid hic mundus.

habebat, & tamen in mundo non erat, quia iam à traditore venditus, moxque tenendus & ad mortem ducendus erat. Ergo non omnino, sed quodammodo iam in mundo non erat, quia iam
Psal. 8. in termino vitæ præsentis, & iam in exitu mundi pedem irreuocabilem posuerat. Quia vero sic
Psal. 109. vadens, & dicens, & ego ad te venio, gloria & honore coronabatur, & constituebatur super opera manuum patris: quia (inquam) sic de torrente in via bibens, propterea protinus habebat exaltare caput, rectè omnino quasi de præterito dixit, & clarificatus sum in eis. Causam aût quare sic vadens, pro suis roget, interposuit dicens: Et hi in mundo non sunt. Causa quippe magna & negotiosa est, de qua salutis amicum curare oporteat, quod se stabilitate littoris id est, immortalitatis pace & securitate potito, sui remiges in fluctibus difficili nauigio periclitantur, sine dubio perituri, nisi salutis ab ipso portus illis præparetur. Itaque nunc demum ab eo postulat pro illis, id est, quid roget, propter quid obsecrauerit, manifestius aperit. Ait enim. [Pater sancte serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos.] Summam necessariæ postulationis breuiter est eloquutus, dicendo: vt sint vnum sicut & nos. Et hoc multoties repetit: quia
Quid est, vnū esse. vere magnum, quia præclarum, quia gloriosum & optabile est, esse vnum, & quàm magnum sit, à similitudine ipsius vel patris colligamus, quia dixit, sicut & nos. Quidnam est, vnum esse, nisi semper idem esse, & sine permutatione immutabiliter perdurare? Sic plane vnum est Deus
Exod. 3. vnus, pater & filius & spiritus sanctus: vnum inquam & idem. Vnde & dicit ad Mosen: Ego sum
Psal. 1. qui sum. Et Psalmista. Cœli (inquit) peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Homo autem postquam à paradysi æternitate peccando deiectus est, vbi pro modo suo, vnum esse vel fieri poterat, palam est iam vnum non esse: quippe qui quasi flos egreditur conteritur, & fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Quam eius muta-
Iob 14. bilitatem, imo & defectionem Psalmista quoque deplorans: Mane, inquit, sicut herba transeat,
Psal. 89. mane floreat & transeat, vespere decidat, induret & arescat, quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus. Ergo vnum esse desijt, & in hoc Dei, qui semper vnum & idem est, similitudinem perdidit. Dei autem filius, qui hæc moriturus nunc loquitur, idcirco nunc moritur, vt ad vnum, id est, ad æternitatis stabilitatem homo reformetur, vt mortuus in anima, & moriens quoque in corpore, beata vtriusque resurrectio reparetur, & deinceps nullis subiaceat casibus, nullis mutationibus perturbetur. Igitur quod dicit: Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti
Roma. 8 mihi, vt sint vnum sicut & nos. Adoptionem filiorum Dei postulat illis, pro quibus & patitur: quia videlicet in nomine patris seruari nullo modo melius intelligitur, quàm vt hoc idē sit, quod est in Dei filios adoptari. Nam idcirco patrem sanctum inuocat, vt sibi sanctificet quos filios, non quidem per naturam, sed per gratiam habeat. Et notanda verbi proprietas, dum dicit, serua. Seruari namque propriè dicuntur, qui rapti in bello, cum iure belli possint occidi, victoris miseratione vita donantur. Sic nimirum cum mundo isto, Dei inimico, iuste damnandi fuimus, sed victoris Dei gratia dimissi tenemur. Vnde & iuxta rei veritatem serui sumus, licet propter abundantiam gratiæ filij nominemur & simus. Hoc sane prætereundum non est, cum dicitur, vt sint vnum sicut & nos, non Dei nobis æqualitatem dari, sed similitudinem comparari. Non enim ait, vt sint vnum quod & nos, sed sint (inquit) vnum sicut & nos. Quod hic idem Ioannes in epistola sua commendans, non ait æquales, sed scimus (inquit) quia cum apparuerit,
Ioan. 3. similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. Hoc ergo agitur, non vt natura Deo æquales simus, sed vt gratia similitudinem Dei recuperemus, vt videndo eum qui solus vere est, ex ipsa eius visione simus vnum, sicut & ipse vnum est. Vnum inquam, id est, immortales atque impassibiles, & nullius vicissitudinis obumbrationi subiacentes. Sequitur. [Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo.] Corporali, inquit, præsentia cum essem cum eis ego seruabam eos, non tamen addidit, vt essent vnum sicut & nos. Hoc enim fieri non potuisset, quamdiu cum
Filius perditionis Iudas proditor. eis ipse maneret passionis expers. Quomodo vero illos seruauit, monstrat propositum sic. [Quos dedisti mihi custodiui, & nemo periit ex eis, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur.] Ergo sic tantum illos se seruasse dicit, vt episcopatus suos non perderent, sicut perdidit ille filius perditionis, vt scriptura impleretur, videlicet quæ dicit in illum: Fiant dies eius pauci, & episco-
Psal. 108 patum eius arripiat alter, & cætera. Quod per præsentiam eius factum fuisse, scilicet vt vel sic custodirētur, satis ex eo liquet: qui mox vt ab eis auferri cœpit maximus eorum Petrus negauit, & episcopatum suum perdidisset, nisi quia conuersus ipse in eum respexerit. Igitur quia seruauit illos (inquit) eousque, vt in horam passionis meæ corde mecum permanserint, quamuis corpore fugientes, me solum reliquerint, & idcirco in salutem & peccatorum remissionem fiat
Luce. 22. illis effusio sanguinis mei. Deinceps o pater sancte serua eos (inquit) in nomine tuo, vt fortes facti per omnia mundi pericula perseuerantes, ad hoc perueniant, quo (vt iam dictum est) similiter vt nos vnum sint. Custodiui (inquam) eos, cum essem cum eis. [Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, vt gaudium meum in ipsis sit.] Non dixit, nunc autem ad te venio, & sum in mundo, quod contrarium esset ei quod paulò antè dixit: & iam non sum in mundo.

mundo. Hæc (inquit) loquor in mundo, quod non idem, & diuersum est. Nam & post resurrectionem suam locutus est in mundo, id est, eis qui erant in mundo, cum tamen ipse non esset in mundo, videlicet in eo, quia mundana vel mortalis non erat eius conuersatio. Quæ autem sunt ea, quæ loquitur in mundo, nisi hæc ipsa eius oratio, cuius cum intentione moriens. Ad te (inquit) o pater venio, & iam non sum in mundo. Vt quid vero hæc loquitur, & hæc orat pontifex ipse & hostia salutaris? Ait: Vt gaudium meum in ipsis sit. Hoc plane verum & nostræ fidei notum est, quia vt gaudium suum daret nobis, idcirco pro nobis doluit, idcirco hæc locutus est, idcirco pro nobis patrem rogauit cum clamore valido (vt ait Apostolus) & multis lachrymis. Sequitur. [Et ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.] Summa discriminis eorum, propter quod & rogo pro eis, causa ista est, quia ego dedi eis sermonem tuum, id est, hæreditarium post me reliqui eis prædicandæ veritatis officium. Propter hoc mundus eos odio habuit, & persequitur, propter hoc inquam, nam si non loquerentur ea quæ mundo non placent, non occiderentur, nec in mundo pressuram haberent. Ergo sic de mundo non sunt, quomodo ego non sum de mundo. Nam & ego propter hoc non sum de mundo, sed extraneus factus sum quoque fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ, quia loquor non placentia illis. Quid ergo pro eis rogo, quid volo dum dico, serua eos in nomine tuo, vt sint vnum sicut & nos? Nunquid vt iam depositis corporibus liberi, aut in modum Heliæ & Enoch translati exeant de hoc mundo? Minime. [Non rogo vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à malo.] Si enim iam de mundo tollerentur, quo vehiculo, quibusve curribus, quibus inquam quadrigis, quove equitatu exiret in omnem terram, & in fines orbis terræ sermo tuus, assignare mihi postulanti datas à te gentes hæreditatem meam, & possessionem meam terminos terræ? Isti enim sunt soli residui equi tui, & quadrigæ tuæ, de quibus scriptum est: Qui ascendes super equos tuos, quadrigæ tuæ saluatio. Non ego rogo, quia nequaquam expedit, vt tollas eos de mundo, sed vt serues eos à mundo, id est, à peccato. Malum enim solum peccatum est, quia creaturæ rationali præter peccatum nihil nocere potest. Proinde etsi mundus eos odio habens, corpora occidit, animas eorum serua vt non possint occidere, vt satanas quantumcunque cribret eos sicut triticum, non possit quenquam eorum velut paleam, deficiente fide, in damnationem euentilare. Quomodo autem seruari, & in mundo illos velim dimitti, iam dicam. [Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.] Hoc est, inquit, quod pro eis rogo, vt in veritate sanctificentur, & in mundo sic mittantur sicut ego sum missus, id est, sicut ego veni persequutionem passurus, sic eant & ipsi persequutionem passuri. Quid autem est sanctificari in veritate, nisi vere iustificari per fidem in meo sanguine? Nam hactenus sanctificati quidem erant: sanctificati inquam, sed nondum in veritate, quia videlicet omnes sanctificationes, quæ scriptæ sunt in lege Moysi, non iam veritas, sed vmbræ vel figuræ erant veritatis, vel veræ sanctificationis, qua nunc in sanguine meo tolluntur peccata mundi. Huius autem sanctificationis efficiens causa est sermo tuus, qui est veritas. Quis est iste sermo tuus, nisi verbum quod caro factum est, & ecce per passionem mortis infernum constringit, & tertia die resurgit? In hoc sermone quicunque baptizantur, in veritate sanctificantur. Itaque in hoc sermone, in hac veritate quia crediderunt, verè sanctificatos non rogo vt tollas eos de mundo, sed sic mitto eos in mundum, vt tu misisti me in mundum, scilicet vt patiantur eosdem persequentes, qui me persequuti sunt, perhibendo veritati testimonium. [Et pro eis sanctifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate.] Siquidem ita dictum esset: & pro eis sanctifico meipsum, paratior vltra sensus occurreret, videlicet quod de præsenti suæ passionis sacrificio dixisset, quo verus ipse agnus omni mundo non per alium pontificem, quàm per semetipsum immolatus est. Verum iuxta verbi proprietatem sensus idem præsto est, quia profecto cum sacrum & sanctum idem significent, non aliud dixisse putandus est, quàm si dixisset: & pro eis sacrifico, vel sacrificium offero meipsum. Ipse quippe non solum sacrificium, vt sacrificij pontifex est, verum etiam & templum est, testante Apostolo, qui de vmbraticis sacrificijs loquutus plurima: Christus autem, inquit, assistens pontifex futurorum bonorum per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Ergo mox traditurus pro peccato animam suam, vt videat semen longæuum: & pro eis, inquit, sanctifico, id est, sacrifico meipsum, vt & ipsi sint sanctificati in veritate. Quod si rite perpendas, amplius & magis propriè rem tetigit, dicendo sanctifico, quàm si dixisset, sacrifico. Cum enim dicit sanctifico, sordidum se fuisse innuit. Dicendo quoque pro eis, non suis, sed alienis se sordidasse, clare definit, quod propheta quoque patenter exprimens, cum dixisset: omnes nos quasi oues errauimus,

Hebr. 5. Psal. 68. Gene. 5. 4. Reg. 2. Psal. 2. Psal. 2. Luc. 22. 1. Cor. 1. Colos. 2. Sanctificare, est sacrificare seu sacrificiũ offerre. Heb. 9. Esai. 53. Zach. 3.

mus, vnusquisque in viam suam declinauit, statim intulit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Et Zacharias: Et Iesus, inquit, indutus erat vestibus sordidis, & satan stabat à dextris eius vt aduersaretur ei. Igitur quia secundum se quidem sanctus, imo & sanctus sanctorum erat, quippe qui de spiritu sancto conceptus fuerat, & quia in omni vita sua, nec peccatum fecit, nec inuentus est dolus in ore eius, sed secundum iniquitates omnium nostrum, quas Deus in eo posuerat, vestibus sordidis indutus erat agnus Dei, rectè dixit: Sanctifico meipsum, signanter addendo, pro eis. Quare autem pro eis? Vt & ipsi, inquit, sint sanctificati in veritate. In veritate inquam, id est, non in vmbra vel figura, sed in vera peccatorum remissione, non vt quantum sanguis hircorum, aut taurorum, aut cinis vituli aspersus coinquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, sed multo magis sanguis meus, qui per spiritum sanctum memetipsum offero immaculatum Deo, emundet conscientiam eorum ab operibus mortis ad seruiendum Deo viuenti. [Non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, vt omnes vnum sint, sicut & tu pater in me, & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint, vt credat mundus quia tu me misisti.] Sensus iste est, Non tantum pro istis quos dedisti mihi rogo, vel meipsum sanctifico, sed & pro illis omnibus, qui per verbum eorum credituri sunt in me, vt siue Iudaei siue gentiles, omnes vnum sint, & non sit eorum distinctio apud te.

Zach. 3.

1. Petr. 3.

Hebr. 9.

Ephes. 2. Notandum quippe, quia dicendo nunc, vt sint vnum, non addit, vt supra, sicut & nos, quod & postmodum facturus est dicendo, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Nunc enim ad hoc tendit pax nostra, vt faciat vtraque vnum, & duos condat in seipso, videlicet vt Iudaeorum & gentilium nulla sit distinctio, vt (inquam) duos condat in semetipso, in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, vt per ipsum habeamus accessum ambo in vno spiritu ad patrem. Proinde cum dixisset: vt omnes vnum sint, miram continuo similitudinem interposuit, dicendo: sicut tu pater in me, & ego in te, vt pateniet agnoscas, quia sicut pater & filius non duo dij, sed vnus est Deus, ita gentilis & Iudaeus non duo populi, sed vnus est populus, vna ecclesia, vnum corpus. Statim quoque de ipsa vnitate repetens: vt & ipsi (inquit) in nobis vnum sint. Addiditque: Vt mundus credat, quia tu me misisti. Ecce haec illa sunt gloriosa, quae propheta in spiritu consilio diuinitatis admissus, audiuit, sicque nunciauit: Gloriosa, inquit, dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et tanquam quaereres, quaenam illa dicta fuerint, quid dixerit dominus ciuitatis suae, scilicet sanctae ecclesiae, fundamenta ponens in montibus sanctis, id est, in Apostolis, quorum per verbum nos eramus credituri. Memor, inquit, ero Raab & Babylonis scientibus me. Et adiecit: Ecce alienigenae, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Vere enim sicut tunc promiserat in prophetis, ita nunc in passione sua memor fuit dominus noster Raab & Babylonis, id est, latitudinis & confusionis, scilicet latius diffusae, & nimium confusae gentilitatis. Memor, inquam, fuit huius magnae meretricis, quando dixit, non pro his autem rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me, & caetera. In illa memoria eius, nos alienigenae, nos Tyrus & populus Aethiopum: nos, inquam, alienigenae & alieni à testamento patrum, & Tyrus, id est, angustiati, videlicet in carcere & tenebris peccatorum, verè populus Aethiopum, prae nimia nigredine vitiorum vel caecitatis & ignorantiae, illic fuimus in illa memoria dicentis, vt & ipsi in nobis vnum sint vt credat mundus, mundus inquam, & non sola Iudaeorum gens credat, quia tu me misisti, quod quicunque crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, ait ipse alibi. Quaenam autem merces erit huius fidei & vnitatis? Ait. [Et ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.] Hoc plane illud est, quod hic idem Ioannes in epistola sua dicit: Charissimi nunc filij Dei sumus sed nondum apparuit quid erimus. Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quia videbimus eum sicuti est. Quam enim claritatem intelligere debemus in eo quod ait, & ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis, nisi illam, quam expectatio creaturae expectat, scilicet reuelationem gloriae filiorum Dei? Hanc vtique claritatem dedit pater huic vnigenito suo, primogenito mortuorum, resuscitans eum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in coelestibus, dando illi quod in eo nostra non habuerat natura, honorem incorruptionis, gloriamque immortalitatis. Etenim ex eo iam, quia multitudini accidentium non subiacet nostra in verbo Dei substantia, veraciter vnum est, atque idem permanet. Vnde cum dixisset, vt sint vnum, addidit (vt superius) sicut & nos vnum sumus. Quod ad consubstantialitatem patris & verbi, congrue referri non potest, quia videlicet, non sicut pater & verbum vnum sunt, ita & nos vnum esse possumus: sed illam claritatem quam dedit filio pater, quam dedit inquam, quia prius secundum carnem, non habuerat, scilicet immortalitatis, atque impassibilitatis gloriam & honorem, quo coronauit ex mortuis resurgentem, nos in filios adoptati, expectamus. Proinde, quod dixit, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus, non ad ipsam spectat, quae propria est verbi cum patre consubstantialitatem: sed ad eam,

Matt. 16

1. Ioan. 3

Ephes. 1.

ad eam, quæ non solum homini dominico, sed & cunctis fidelibus eius per gratiam communis
est, cum beata & immortali trinitate, incorruptibilis æternitatis beatitudinem. Et hoc vno Psal.122.
Psalmista gloriosam (de qua supra dictum est) ciuitatem beatificans: Hierusalem, inquit, quæ æ-
dificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum. Idipsum nanque est, quod semper idem
est & immutabiliter permanet, & hoc vere clarissimum & summum bonum est, quod habet cum
Deo nostra iam substantia, primum in Christo, deinde in toto corpore eius habitura est, quod est
ecclesia, non communione naturæ, sed participatione gratiæ. Et hanc proculdubio clarita- Ephes.1.
tem, pater filio, secundum quod homo est, dedit: ipse autem filius, secundum quod Deus est, dedit
fidelibus suis, sicut nunc agit, & ego claritatem quam dedisti mihi, dedi eis. Iuxta quod alibi di-
ctum est, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quæ vnitatis Ioan.1.
stabilitas, quia hic incipitur, dum per fidem vnum sumus, & idem sapimus, idcirco præmisit
quod iam prædictum est: non pro his autem rogo tantùm, sed & pro eis qui credituri sunt per
verbum illorum in me, vt omnes vnum sint, &c. Amplius autem illam futuræ vnitatem bea-
titudinis exprimit, cum subiungit: Ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Verum
cum tota trinitas vnus Deus, pater & filius & spiritus sanctus, æque & nunc per fidem habitat in
cordibus nostris, & in futuro per speciem inhabitatura: quare sic dixit & sic distinxit, ego in eis, &
tu in me. nisi se solum mediatorem Dei & hominum voluit demonstrare. Sola nanque filij per-
sona præter hoc, quòd per fidem, vt dictum est, habitat in cordibus nostris, modo quodam est
in nobis, videlicet quia in carnem & naturam nostram descendit, & nihilominus pater in illo est,
quia descendentem non deseruit: nec enim ita filius semetipsum exinauit, vt formam Dei amit-
teret, assumendo formam serui. Ita mediatore Dei intercedente, ad æternitatem reducti, con-
summamur in vnum, & participatio nostra fit in idipsum. Vnde nunc ait, vt sint consummati in
vnum. Quod vero continuò subsequitur, vt cognoscat mundus, quia tu me misisti, & dile-
xisti eos, sicut & me dilexisti. Cognitionem illam cogit intelligi, quæ non iam in parte, sed in 1.Cor.13
plenitudine erit, Paulo testate, cum dicit: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut Rom.8.
& cognitus sum. Cognoscat ergo, id est, experiatur mundus, ipso immortalitatis fructu: mun-
dus inquam, id est, omnes redempti, saluati, atque in vnum consummati, cognoscant, & facie ad
faciem videant, quia tu me misisti: quod nunc cognoscunt ex parte, & vident quasi per specu-
lum in ænigmate, & cognoscant, quod nunc credunt & sperant, quia dilexisti eos sicut me di-
lexisti, id est, mihi conformes esse voluisti: hoc tantùm excepto, vt sim ego primogenitus in mul-
tis fratribus, in quo nihil eorum felicitas minuitur, sed charitas magis delectatur. Summam to-
tius postulas, breui tandem conclusione recolligit. [Pater, quos dedisti mihi volo vt vbi ego
sum, & illi sint mecum, vt videant claritatem meam, quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante
constitutionem mundi.] Tanquam diceret: Finis seruationis eorum, quam postulaui, dicens: Ser-
ua eos in nomine tuo quos dedisti mihi. Finis, inquam, est iste, & in hoc dignum iustitia iudicas,
vt quia mundus eos odio habuit, pro eo, quòd ego sermonem tuum dedi eis, & ipsi acceperunt
& crediderunt verè, quia tu me misisti. Proinde vbi ego sum, & illi sint mecum, vt videant cla-
ritatem meam quam dedisti mihi, simulque & hoc videant, quia dilexisti me ante constitutionem
mundi. Notandum, quòd non ait solum, vt videant claritatem meam quam dedisti mihi.
Hæc enim clarificatio est assumptæ humanitatis, quam & impij videre potuerunt eum potestate
magna & maiestate venientem cum nubibus, vt videat eum omnis oculus & qui pupugerunt:
sed addidit, quia dilexisti me ante constitutionem mundi, subauditur, videant, quod soli videre
merebuntur beati oculi iustorum. Formam quippe Dei in qua patri dilectus erat ante constitu- Mat.24.
tionem mundi, soli videbunt pauperes spiritu, atque mites, lugentes, atque iustitiam esurientes & Apoc.1.
sitientes, misericordes, mundicordes, pacifici, & persecutionem propter iustitiam patientes: vnde Matt.5.
& in cœlis regnabunt, & terram viuentium possidebunt, & consolabuntur atque saturabuntur,
& misericordiam consequentur, atque Deum videbunt, & filij Dei vocabuntur, & ipsorum erit
regnum cœlorum. Itaque dixisse, & videant claritatem quam dedisti mihi, satis est ad iudicium
futuræ beatitudinis. Videre nanque est habere, imo, visio claritatis æternæ claritudo videntium,
& efficiens claritatis eorum causa est, sicut hic idem Ioannes cum dixisset: similes ei erimus, statim 1.Ioan.3
causam efficientē subiunxit, dicēs: quomodo videbimus eum sicuti est. Iam ijs tribus exactis, scili-
cet obsecratione, oratione, atque postulatione: quartum tandem sequitur, videlicet gratiarum
actio, cum dicit. [Pater iuste, & mundus te non cognouit, ego autem noui te. Et ij cognouerunt,
quia tu me misisti. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam, vt dilectio qua dilexisti me,
in ipsis sit, & ego in ipsis.] Hæc nanque manifestè gratiarum actio est, qua iustitiam patris atque
misericordiam collaudat: quia videlicet iustè actum est, vt creatorem suum mundus ob culpam
superbiæ cæcatus non cognosceret: mundus inquam, cuius pars obscurissima domini nostri sunt
interfectores, misericorditer vero indultum vt lumen oculorū suorum, scilicet Dei filium, in hu-
militate suscipiens mundus, id est, vniuersitas electorum, ad visionem claritatis Dei, rursus il-
luminatam faciem subleuaret. Ait itaque, pater iuste. Hic subaudiendum est, quia faciem tuam

Matt.11. auertisti, vel gratiam tuam abscondisti à sapientibus & prudentibus, id est, superbis. Quod pro-
Esai.64. pheta in persona gentis suæ deplorans: Abscondisti (inquit) faciem tuam, & allisisti nos in manus
iniquitatis nostræ. item: Quare domine fecisti nos de vijs tuis errare, & quare cor nostrum indura
sti ne timeremus te? &c. Et mūdus, inqt, te cognouit, videlicet digna cæcatus retributione, vt eius
perderent cognitionem, cuius non receperunt dilectionem, eius amitterent auxilium, cuius spre
uere consilium. Ego autem noui te: ego (inquam) quem dicunt à Deo non esse, noui & dilexi te, &
Ioan.9. hi cognouerunt, quia tu me misisti, & testes mei sunt, quia quæ dedisti mihi (sicut supra dixi) abs te
Ioan.16. sunt: confitentes enim dicunt, tunc credimus, quia à Deo existi. Proinde te illos iudicante di-
gnos reuelatione horum, quę abscondisti à sapientibus & prudentibus, ego notum eis feci nomen
Psal.18. tuum iam in doctrina & virtute signorum, & amplius notum faciam per inuisibilem spiritus san
cti potentiam, ita vt in omnem terram exeat sonus eorum, tuæ paternitatis enarrantium gloriā.
In quo enim notitia perficitur nominis tui, nisi in effusione spiritus sancti? Vnde & sequitur,
Vt dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis. Dilectio hæc spiritus sanctus est, qua filius
patrem, & filium diligit pater. Plane & indubitanter dilectio patris & filij spiritus sanctus est.
Ergo vt dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis, idem est ac si dicat, vt spiritus sanctus
paracletus ad ipsos veniat, eosque omnem veritatem doceat: qui cum in ipsis fuerit, ego quoque
Ephes.3. habitem in cordibus eorum per fidem, & per hunc dilectionis spiritum. Hæc pontifex sum-
Luc.22. mus propitiator ipse & propitiatorium, sacerdos & sacrificium, pro nobis orauit, & vultus eius
non sunt amplius in diuersa mutati. Non enim cessantibus verbis validus cordis eius clamor
conquieuit, cum potius verbis illis tantum significauerit, qua causa vel intentione sustinere ha-
bet protinus vincula, probra, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucem, clauos atque lan
2.Reg.1. ceam, fellis & aceti poculum: per omnia tacens, & non aperiens os suum. Cur enim factus in a-
gonia, & prolixius orans sudauit, & factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in ter-
ram, nisi vt ostēderetur, orationē ipsam, quā eiusmodi sudore fundebat ad patrē, causam contine
re, pro qua mox in cruce totum fusurus erat suum sanguinem? Itaq; hac oratione declarauit rex
& pontifex, lætabundus quidem in virtute domini, tristis tamen & anxius in infirmitate carnis,
quasi desiderio duceretur ad torcularia passionis, & tu domine (inquit Psalmista) desiderium cor
Psal.20. dis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum, vitam enim petijt à te, & tribui
sti ei longitudinem dierum in seculum, & in seculum seculi.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COM-MENTARIORVM LIB. XIII.

ORdinatus ac legitimus est huius summi pontificis nostri habitus, & rite secun-
dum legem vel ordinem, quem præscripsit sacerdotij sui participibus, in
Exod.28 sancta sanctorum spectabilis & auditu dignus ingreditur. Nā vt cætera nūc
omittam, pōtificalis habitus legitime claret, quia fines tunicæ sacerdotalis bene
sibi spiritualiter composuit, quales fieri iussit in exterioris legis litera. Deorsum
(inquit) ad pedes tunicæ per circuitum quasi mala punica, facies hyacintho &
purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medijs tintinnabulis, ita vt tintinnabulū
sit aureum & malum punicum. Rursumque tintinnabulum aliud aureum, & malum punicum,
& vestietur ea Aaron in officio ministerij, vt audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur
sancta sanctorum in conspectu domini, & non moriatur. Qui sunt fines tunicæ sacerdota-
lis, nisi extrema, de quibus nunc loquimur, vitæ domini nostri? Quæ sunt mala punica
valde rubentia, nisi eius, qua maiorem nemo habet, charitatis opera? Hæc vtique mala fini-
bus suæ tunicæ appendit, quia cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos,
scilicet suam pro eisdem amicis suis animam ponendo. Tintinnabula vero clarissima sunt di-
lectionis eius verba, quibus & eos in prædicta cœna instituit, & deinceps pro ipsis patrem ro-
gauit. Ita mixtis tintinnabulis doctrinæ & operum eius malis punicis, nihil visu pulchrius,
nihil auditu dulcius, nihil experimento delectabilius. Igitur quia iam & pulchritudinem ma-
lorum punicorum vidimus, & sonitum tintinnabulorum clarè personantium nouissime au-
Heb.9. diuimus, deinceps qualiter ingressus, vultui Dei pro nobis assisterit, quo ordine semetipsum ob-
CAP. XVIII. tulerit, consideraturi, seriem sequamur euangelicæ narrationis. Sequitur. [Hæc cum dixisset
Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentem Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit

ipſe & diſcipuli eius.] Iam ſupradictum eſt, vbi vel quando egreſſus ſit cœnaculo, in quo cœnam fecerat, videlicet quia dicendo, ſurgite eamus hinc, hymno dicto, vt cæteri Euangeliſtæ referunt, exiuit in montem Oliueti, & diſcipulis in villa Gethſemani reſidere iuſsis, ipſe Mat.26. auulſus eſt ab eis, quantum iactus eſt lapidis, aſſumptis ſecum Petro & duobus filijs Zebedæi, Mar.14 Lucæ.22 & progreſſus puſillum, procidit & orauit. Igitur cum illuc rediſſet, & inueniſſet eos dormientes, dixiſſetq; (vt Matthæus ait) increpando, dormite iam & requieſcite, ecce appropinquabit hora, & filius hominis tradetur in manus peccatorum, ſurgite eamus, ecce appropinquabit qui me tradet, egreſſus eſt (vt hic Euangeliſta nunc ait) & ſubaudiendum eſt, à villa Gethſemani, quæ eſt ad radices montis Oliueti, egreſſus (inquam) & reuerſus trans torrentem Cedron, reapproximans ciuitati vt ſponte occurreret aduerſarijs. Vbi erat (inquit) hortus, in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Pulchrè in horto voluit adam ſecundus obediens inueniri, quia videlicet primus Adam in horto, ſcilicet, in paradiſo, quod interpretatur hortus, inobediens inuentus, imo à ſerpente circumuentus eſt. [Sciebat enim & Iudas, qui tradebat eum, locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis.] Sciebat hoc ille, rerum cognitione peſsimè abutẽs, & malitioſæ ſcientiæ vaſculũ tanto nequior cunctis hominibus, quanto ſerpens callidior cunctis animantibus, & ob hoc opportunius homicidæ diabolo ſatellitiũ, ſicut ſerpens eidem diabolo ad decipiendum primũ hominem, competentius exitit diuerſorium. Sicut enim tunc ſerpente vſus eſt ad occidendũ in anima terrenum hominem, ſic nunc iſto traditore vtebatur idem Satanas, ad occidendum in corpore hunc cœleſtem & nouum hominem. Idcirco in hortum introiuit, idcirco (inquam) quia voluntarius ad paſsionem accedebat, illuc, vbi ab exequutoribus citius inueniretur, properauit. Nam quaſi quæreres, cur illuc introierit, ſciebat enim (inquit Euangeliſta) Iudas qui tradebat eum, locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. [Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtros, venit illuc cum laternis & facibus & armis.] Cohors trecentis viris impletur. Notandum, quòd non ait, cum accepiſſet cohortem & miniſtros à principibus & phariſæis, ſed cum accepiſſet cohortem, & à principibus & phariſæis miniſtros. Cohors quippe & legio ſiue tribuni, non Iudaicæ turbæ, ſed Romanæ militiæ nomina ſunt. Quam videlicet cohortem, non à principibus & phariſæis, ſed à præſide Romanæ poteſtatis Pontio Pilato Iudas accepit, miniſtros ſuos adiungentibus principibus ſacerdotum & phariſæis: vt ſi qui ex populo motu illo per noctem exciti, dominum defendere vellent, tam nomine Romano, quàm vtraq; manu armata deterrerentur. Ita gladium euaginauerunt peccatores, & intenderunt arcum ſuum. Pſal.36. Merito ergo retributum eſt illis, vt gladius eorum intraret in corda ipſorum, & arcus eorum confringeretur, intraret (inquam) gladius eorum in corda ipſorum, ita vt pro vna cohorte Romana, quam aduerſus dominum & regem ſuum armatum conduxerunt, immenſum Romanæ fortitudinis aduerſus rebellionem ſuam commouèrent exercitum. Et quia cum laternis & facibus & armis exierunt noctu, tanquam ad latronem, idcirco lucerna Dei, lucerna legis & prophetarum, qua illuſtrati ſunt patres eorum, cadat de manibus ipſorum, ſicut ſcriptum eſt: Obſcurentur oculi Pſal.68. eorum ne videant, & idcirco ſub armis eiſdem, cum quibus exierunt, ſemper incuruetur dorſum eorum. Sequitur. [Ieſus itaque ſciens omnia, quæ ventura erant ſuper eum, proceſsit, & dicit eis: Quem quæritis?] Hoc pro laude ſpontaneæ charitatis, id eſt, voluntariæ paſſionis Euangeliſta dixit: quia cum ſciret omnia, quæ ventura erant ſuper eum, ſicut ex ijs quæ hactenus dicta vel acta ſunt perſpicuum eſt, proceſsit, & (ſicut iam dictum eſt) trans torrentem Cedron egreſſus in hortum illum, in locum talem quem ſciebat Iudas, introiuit, venientibuſque aduerſarijs, ne vnum quærentes, multos per indiſcretum tumultum tenerent, ſponte occurrens dixit eis: Quem quæritis? Non dixit, ecce ego, quia me quæritis, ſed quem quæritis (inquit) quia reuera talem perſequutionis modum veritas neſcit, ſalus ignorat, lux & vita refugit. [Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus: Ego ſum. Stabat autem Iudas, qui tradebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram.] Quia mirum ſi ad vnam vocem, qua dictum eſt, ego ſum, abierunt retrorſum, & ceciderunt in terram hi qui non ſunt? Nempe hoc ſecundum diuinitatem, quæ vere eſt, ſecundum quam permanet eſſe quod eſt, dixit, ego ſum, quod verbum ſubſtantiuum de ſeipſo veriſsimè proteſtatur ille ſolus, qui & ad Moſen dicit: Ego ſum qui ſum. Et quamuis cum laternis & facibus & armis, nullatenus diuinitatis eſſentiam quærerent, opportune tamen reſpondit Deus de templo corporis ſui, dicens, ego ſum, videlicet non ad ipſorum intentionem, ſed ad ſuum nomen reſpiciens. Interrogati enim, quid quærerent, reſponderunt, Ieſum Nazarenum. Quidnam eſt Ieſus Nazarenus, niſi ſaluator ſanctus? Hoc vtique nomen, verbum deus extunc habuit, ex quo caro vel homo factus eſt: ſed cauſa eius facto homini tale nomen poſitum eſt, non ex natura humana, ſed ex diuina virtute pendet. Vnde enim nos ſaluat aut ſaluator noſter eſt, niſi ex Deo quod nõ homo tantũ, ſed etiã Deus eſt?

Præterea, quia Deus qui solus verus est, cum homine quem assumpsit vna persona est, rectè dicentibus se Iesum quærere Nazarenum, propriam suæ diuinæ essentiæ vocem respondit, dicens: Ego sum: propriam, inquam, suæ diuinitatis vocem, certa intentione prolatam, quod ab effectu claruit, quia stantes aduersarios in terram deiecit. Ergo non mirū de his qui non sunt, quia male sunt, non amantes & male quærentes, qui solus verè est, Iesum Nazarenum: non mirum (inquam) comparatione maiorū quæ futura sunt, quod abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram, cum illo, qui stabat cum ipsis, diabolo, Iuda traditore, & malitiæ signifero qui satanā ferēs in pectore, signum pacis ore extulerat, iam quippe agno Dei, nequissimi osculi culterum impresserat. Quare autem cum agnus esset protinus immolandus, iam sicut leō modicum irrugijt, dum dicendo, ego sum, tantam tamq; leuiter armatam lanistarum turbam ad terram deiecit? videlicet vt essent inexcusabiles, ne nescirēt quia Iesus Nazarenus, quem quærebant, est qui est. Reuelata est illis ira Dei, quam expectare habeant, qui non timent, reuelata, inquam, fortitudo venturi ad iudicium vindicis, quia si hoc facere poterat moriturus, multo magis tunc immortaliter regnaturus super eosdem inimicos suos confortabitur. Hoc manifestum factum est in illis, & experimento percepta est sempiterna virtus eius & diuinitas, ita vt sint inexcusabiles, qui cum hoc modo cognouissent dicentem, ego sum, non sicut eum qui verè est, glorificauerunt, sed comprehenderunt, sed ligauerunt, sed contumelijs affecerunt & occiderunt. (Rom. 1.)

(Iniquitas Iudæ. Rom. 2.) Propterea reuelabunt cœli iniquitates Iudæ, & terra aduersus eum consurget, & manifestum erit peccatum illius in die furoris domini, quia stetit cum ipsis, imò & cecidit cum illis, & non expauit cor eius, sed secundum duritiam suam, & cor impœnitens thesaurizauit sibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicij Dei. Ita, inquam, vt essent inexcusabiles, dixit eis, ego sum. Sed forte parum erat, semel dixisse: Proinde adhuc interrogandi erant, & iterum dicendum erat hoc ipsum, ne forte non intellexissent. [Iterum ergo eos interrogauit. Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Iesum Nazarenum. Respondit Iesus: Dixi vobis, quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire.] Iterum, inquit, interrogati, quem quæritis, procaciter, vt ante, respondetis Iesum Nazarenum. Ego autem dixi vobis, quia ego sum, & hoc audito, cadētes experti estis principem fortitudinis, quem quæritis, Iesum Nazarenum. Ergo si adhuc me quæritis, & sic percussi non doluistis, me quidem comprehendite, sed sinite hos abire. Poterat vtique nihilominus efficaciter dicere, sinite me abire, & habitatorem Iudæ satanam cum satellitibus & armis suis sempiternis vinculis alligare. Sed oportebat vt pateretur, oportebat itidem, vt hi quos pater sibi dederat, seruarentur. (Sap. 8.) Egit vero sapientia Dei, tam fortiter quàm suauiter, (Iob. 40.) & malignitate diaboli benigne ad quod voluit vsa est, sicut de illo longe ante ad beatum Iob loquens: Qui fecit, inquit, illum, applicabit gladium eius: Hoc in omnibus electis suis agit, & in semetipso maxime egit filius Dei. Sic enim applicuit, id est, ad vsum suum vertit gladium homicidæ diaboli, quem penitus illi auferre potuisset, vt ipse moreretur, sine cuius morte mundus non saluaretur, & illi saluarentur, sine quibus mundo eadem salus sua annunciaretur. Quare autem illi curæ fuerit, vt sinerent hos abire. Euangelista subsecutus, exposuit. (Ioan. 17.) (Esaiæ 8.) [Vt sermo impleretur, quem dixit, quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quenq;.] Hunc sermonem superius in oratione ad patrem de futuro, quasi de præterito loquens, dixit: Quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex eis perijt, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Si enim comprehensi timore mortis negarent, quod vtiq; fieret, imbecilles quippe adhuc erant, sicut in Petro negante manifestum factum est, si, inquam, negarent, & negantes tamen interficerentur, in illo indiscreto tumultu procul dubio perderentur. Sed esto, vt fortassis non negantes, nec saltem interrogati aliqui occiderentur. Nonne quodammodo etiam sic perderentur, qui minime ad illud, propter quod fuerant electi, peruenire sinerentur. Vt quid enim electi fuerant, nisi vt testimonium resurrectionis virtute magna per totum mundum redderent, & ita complerent scripturam, dicentem: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum? Nam & paulo ante dixerat eis: Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos, vt eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Ergo sic quoque quodammodo perderentur, quia videlicet ad quod præordinati fuerant, non peruenirent, & propositum Dei (quod impossibile erat) auerteretur. Sequitur. [Symon ergo Petrus habens gladium, eduxit, & percussit seruum pontificis, & amputauit eius auriculam. Erat autem nomen seruo Malchus.] Hæc importuna fortitudo Petri apostoli, plane de vera infirmitate descendit, quam benè cognoscens ipse, quia omnia scit, dixerat ei: Quo ego vado, non potes me modò sequi. Perspicuum nunc fecit, quod non posset eum modo sequi, quia videlicet, cū dominus vellet nō occidere, sed occidi, Petrus malebat occidere quàm occidi. In hac tamen infirmitate eius, res præclara & fortis mysticè præsignata est: futurum nanq; postmodum erat, vt gladius apostolicæ fortitudinis, scilicet viuus sermo Dei & efficax, ac penetrabilior omni gladio ancipiti, auriculam Iudæorum vel pontificum dextram amputaret, imo amputatam esse conuinceret, & totū, quod de scripturis audire videntur, sinistra aure audire, id est, peruersè intelligere comprobaret.

Dextra

Dextra nanque (vt alij Euangelistæ referunt) fuit auricula, quæ amputata est. Quam verò eandem auriculam tactu dominus apud Lucam sanasse legitur, illud significat: quia quandoque futurum est, vt iterum populo illi dexter & veræ scripturæ auditus aperiatur, scilicet cum plenitudo gentium introierit, tunc enim reliquiæ Israel saluabuntur. Porrò, Symon Petrus eiusmodi gladium educens, & sic percutiens, necdum bene aduerterat, quo vteretur gladio dominus, iste fortis & potens, dominus potens in prælio, vel quo de gladio secundum Lucam dixisset. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram, & qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium. Nondum (inquam) ipse vel alij, qui responderunt ad hæc, domine, ecce gladij duo hic) bene cognouerant gladium verbi Dei, vsitatum in lege & prophetis & psalmis. Psal. 45. Ioan. 12. Hebr. 4. Mat. 26. Luc. 22. Rom. 11. Psal. 23. Luc. 22.

Quem videlicet gladium is qui non habet sacculum, vendita tunica emere debet, quia profecto tempore persecutionis, quanto quisque à facultatibus seculi magis nudus est, tanto ad prædicandum Dei verbum fortior atque promptior est, seque exuendo rebus mundi, melius accingit gladio fortitudinis. At ille qui habet sacculum, tollat similiter (inquit) & peram, quia videlicet tali in tempore, quale tunc erat, quando prædicantem nemo audit, & proinde multo minus pascit, ipsum sibi quenque prouidere oportet, quia de euangelio viuere non potest. In his & in cæteris, vbicunque supra intellectum discipulorum dominus & magister loquitur, non ipse difficultatis, sed discipulus tarditatis arguendus est, velut iste Symon Petrus, qui adeo carnaliter intellexerat illud, quod idem de gladio comparando fuerat locutus. Dominus namque sanctam (vt par erat) scripturam honorabat, secundum ipsam loquens, & illum commendans gladium, de quo in lege scriptum est: Et gladius meus deuorabit carnes. Itemque in Psal. Accingere gladio tuo super fœmur tuum potentissime. Et talia quamplurima, [dixit ergo Iesus Petro: Conuerte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi pater, non bibam illum?] Ergo (inquit) quia Petrus importunum & iniussum gladium eduxerat, & non legitime percusserat. Conuerte (ait dux & magister iusti prælij) gladium tuum, tuum (inquam) & non meum, in vaginam, & in locum suum. Et eundem sensum quo dudum dixerat idem Petrus, absit à te domine, non fiet hoc, quia passurum se pronunciauerat, eundem (inquam) sensum nunc in gladio sæuientem increpat, dicens: Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum? Hoc etiam ipsum quod passionem mortis calicem appellat, secundum scripturas loquitur, quæ tribulationem nomine aquæ vel torrentis appellare consueuerunt, vt est illud in persona eius dictum: Saluum me fac Deus, quomodo intrauerunt aquæ, vsque ad animam meam. Item: De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Hunc sanè calicem dedit illi pater, quia videlicet non hominum arbitrio, sed patris præcepto passus est. Dedit (inquam) illi vt pater, non vt iudex, id est, amore, non ira: voluntate, non necessitate: gratia, non vindicta. [Cohors ergo & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & ligauerunt eum.] Ergo quia non poterat transire calix quem dederat pater, nisi obediens filius biberet illum, comprehenderunt (inquit) Iesum, videlicet, quomodo tenebræ potuerunt, quæ nunquam lucem comprehenderunt. Comprehenderunt (inquam) & ligauerunt, quia sola hæc erat potestas tenebrarum, vt comprehenderent ad ligandum, quem comprehendere non merebantur ad intelligendum. Ita comprehenderunt hora sua, hora vna & potestate momentanea, quia videlicet post hanc, lucem comprehendere nusquam vlla tenebris erit potestas. Comprehenderunt, inquit, & ligauerunt. O nimis horrenda temeritas peccatorum. Ergo cum lictores isti, qui salutem & misericordiam ligauerunt, cum, inquam, isti fortes phrenetici, qui medicum sic artauerunt vlulantes & lugentes mirantur, quòd hostes sibi locum & gentem tulerunt, & sanctificationem conculcauerunt. Verbi gratia, cum dicunt secundum Esaiam, vbi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui, vbi est, qui posuit in medio eius spiritum sancti sui, qui eduxit ad dexteram Mosen brachio maiestatis suæ, &c. respondeat illis vtrunque maiestatis suæ brachium esse ligatum, & idcirco nullum præbiturum auxilium. Et quia liberatoris sui manus non solum ligauerunt, sed etiam clauis confixerunt, cum item plorantes legunt, ciuitas sancta tua facta est deserta Sion, deserta facta est Hierusalem, desolata domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri: nunquid super his continebis te domine: respondeat, oportere se continere manus suas: expandi enim, inquiens, manus meas ad populum incredulum, & reliqua. Cæterum nobis qui credimus, manus illæ sic ligatæ vel expansæ in cruce plus operatæ sunt, quia videlicet fortem armatum, hactenus atrium suum custodientem, & sua in pace possidentem, alligauerunt, & palam configentes atque triumphaliter traducentes chyrographum peccati deleuerunt. [Et adduxerunt eum ad Annam primum, erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas, qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnum hominem mori pro populo.] Sicut paulo ante dixerat dominus discipulis suis: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Oportebat vt gauderent inimici veritatis, & gaudium communicarent inuicem, de victoria huius

Margin references, top to bottom: Deut. 32. Psal. 44. Mat. 16. Psal. 68. Psal. 109. Esa. 63. Esa. 64. Esa. 65. Luc. 11. Colos. 2. Ioan. 16.

dru

diu præoptatæ captionis, & idcirco captum atque ligatum illum opprobrium circumferre
Luc. 23. fecerunt, ad Annam primum, deinde ad Caipham, deinde ad Pilatum, deinde (vt Lucas te-
statur) ad Herodem, deinde rursus ad Pilatum. Et ita quidem fecerunt, quasi honore inuicem
præuenientes: reuera autem sacrilegium suum manifesto, & communi consensu corroboran-
tes, ne videlicet quod apud Romanas leges vnus, si solus videretur sceleris author, notam vel
accusationem sustineret. Causam cur eum duxerunt ad Annam primum, Euangelista subiũ-
xit, dicens: Erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Amplius ait addendo, erat
autem Caiphas qui consilium dederat Iudæis, quia expedit vnũ hominẽ mori pro populo, vo-
luntate ipsius Caiphæ indicat actum, vt duceretur ad annam primũ, videlicet ne apud homi-
nes totam inuidiam sustineret, si primus ipse qui consilium dederat, primus etiam condẽnaret.
[Sequebatur autem Iesum Symon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem erat ille notus
pontifici, & introiuit in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris.] Sequebatur
autem Petrus, sed à longè, vt alij Euangelistæ testantur: A longe (inquam) sequebatur, nõ
tantum pedum incessu, quantum pauidæ mentis habitu: quia iuxta veritatẽ eius qui dixerat,
quo ego vado, nõ potes me modò sequi: euntem ad passionem, magistrum & dominũ, nondum
valebat imitari. Verum quomodocunq; sequebatur tamen, vt videret finem: timidus quidem
Ioan. 13. sed piam pro domino gerẽs solicitudinem. Alius discipulus, fortassis ipse est qui scripsit hæc, de
quo non dubitauerunt quidam asserere, quod fuisset nobilis, vnde & notus erat pontifici. Mo-
dum tamen nescimus eius nobilitatis, sed hoc vnum ex euangelio certum tenemus, quod fi-
lius fuerit Zebedæi, nec de curia, sed de piscatoria cum fratre suo Iacobo vocatus, & relictis re-
tibus & patre, dominum secutus sit. Quacunq; tamen ex causa pontifici fuerit notus, sequẽtia
videamus. [Exijt ergo discipulus ille, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit
Petrum.] Meminisse libet hoc loco miraculi longè superioris, quo discipulis in mari labo-
rantibus (erat enim ventus contrarius, & nauicula iactabatur in medijs fluctibus) venit domi-
nus quarta vigilia ambulans super aquas, & Petrus ad vocem eius vltro se ingerens, ambu-
lansque & ipse supra mare, vt veniret ad Iesum, veniente vento valido, timuit, & pene sub-
Mat. 14. mersus, manu domini retentus est. Hic est verè super aquas dominus, licet in magna tempe-
state, super aquas (inquam) vere ambulabat, discipulis in mari laborantibus, quia scandalum
patientibus apostolis, & fuga dispersis, ipse pro arbitrio suo tribulationem patiebatur, imper-
turbatus, id est, carne quidem infirma, sed prompto spiritu, mox victor quoque mortis futu-
Mat. 26. rus. Ambulabat & Petrus super aquas, vt veniret ad Iesum, quia pristinæ dilectionis me-
mor, qua dixerat: animam meam pro te ponam, adhuc per fidei modicæ audaciam sequeba-
tur longe post Iesum. Sed vidit ventum validum venientem, & timuit, timendo negauit,
negando absorptus est, nisi quia conuersus dominus (vt ait Lucas) respexit Petrum, & eodem
respectu, quasi manu apprehendens, flentẽ restituit in gradum pristinum. Et vnde venientem
Luc. 22. vidit ventum validum? Sequitur: [Dicit ergo petro ancilla ostiaria: Nunquid & tu ex disci-
pulis es hominis istius? Dicit ille: Non sum.] Si ad ostiariam spectes, parua nubecula est: si
autem ad illud concilium malignantium, propter quod timuit Petrus proteruum ancillæ
huius crepitum, ventus validus est. Nihilominus tamen redarguta est infirmitas Petri, quia
dum mori timuit, vitam negauit. Ita cribrator ille Apostolorum Satanas sibi prouidit, vt ten-
tationis artificium inciperet a fœmina, qui sexus in paradiso prothoplasto deceptionis extitit
Gene. 3. ianua. [Stabant ergo serui & ministri ad prunas, & calefaciebant se, quia frigus erat. Erat au-
tem cum eis stans Petrus, & calefaciens se.] Frigus erat vt interdum circa vernum æquino-
ctium fieri solet, & frigescens negator Petrus, frigidorum homicidarum & inimicorum
Christi foco fouebatur. Tali vtique Petro comparandos arbitramur eiusdem Petri vi-
carios, sacerdotes, vel pontifices summos, quoties peccatorum diuitijs assidentes, auide de-
Psal. 36. lectantur, gladio verbi Dei recondito, illud obliti, quod ait Psalmista: Melius est modicum iu-
sto super diuitias peccatorum multas. Putant enim se quasi Petrum, qualis fuit in auditorio Ne-
ronis, fortes clauicularios cæli, suoq; arbitrio regnum cœlorũ claudi vel aperiri, cum munera li-
benter accipientes, & propter illa veritatem reticentes, tali Petro potius similes sunt, qualis apud
istas residẽs prunas, vitã perdidit, quia vitæ authorẽ negauit. [Pontifex ergo interrogabat Iesum
de discipulis suis, & de doctrina sua.] De discipulis suis interrogabat eum, & de doctrina sua, vi-
delicet qui essent discipuli sui, & quæ esset doctrina sua. Interrogantis autem hæc erat inten-
tio, vt si palam omni concilio firmaret, quod docuerat, scilicet se esse filium Dei, mox ex con-
Mat. 26. sulto consequeretur iudicatio, quia blasphemauit, reus est mortis. Nam si falsi testes constituti
essent (vt Matthæus ait) & multa dicerent, quæ conuenientia non erant, princeps sacerdotum
ait ille: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Igitur de doctri-
na sua interrogabat, id est, de eo quod filium Dei se esse docuerat. [Respondit ei Iesus: Ego pa-
lam locutus sum mundo, ego semper docui in synagogis, & in templo, quo omnes Iudæi
conue-

conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt,
quid locutus sum ipsis. Ecce hi sciunt, quid ego dixerim.] Tanquam diceret: Ille de causa ne-
cessario requiritur, cuius cum de facto constet, facti tamen modus nescitur, verbi gratia: Ne-
cessario requisitus est Achar ab Iosue dicente: Fili mi, da gloriam Deo, & indica nobis, quid Iosue 7.
feceris: quia videlicet cum sorte deprehensus fuisset, quód communis causa mali esset, non etiam
sors eadem declarauit, quid criminis admisisset. Ego autem (inquit) cuius causa nunc à te Luc. 22.
tota in doctrina consistuitur, palam locutus sum mundo, & in occulto locutus sum nihil,
subauditur eorum, de quibus nunc interrogas. Quid me interrogas? Nempe si dixero,
non credetis mihi: si autem interrogauero, non respondebitis, neque dimittetis. Perinde lege
vel more iudicij, quia non conceditur cuiquam, vt in legitimo iudicio sibimet sit testis, in-
terroga eos qui audierunt, ecce hi sciunt, quæ dixerim ego. [Hæc cum dixisset, vnus as-
sistentium ministrorum, dedit alapam Iesu, dicens: Sic respondes pontifici?] Ecce iste fortis
percussor, & mollis adulator, fortium illorum robustissimum se ostentauit, de quibus do-
mini Christi spiritus per prophetam in personam ipsius conquerens, quia ecce inquit, cœ-
perunt animam meam, & irruerunt in me fortes, neque iniquitas mea, neque peccatum me-
um. Qui enim sunt isti, nisi falso fortes, & veraciter languidi, & imbecilles, qui sic irrue- Psal. 98.
runt in Dei fortitudinem, mortuos suscitantem, sicut irruit phreneticus in medicum curare
volentem? Eorum ergo qui male fortes erant, de præcipuis est hic vnus cerebrosus, qui
tam proteruè irruit in hominem sanitatis, & veritatis verba loquentem, vt verè insanus, Esa. 40.
& pro domino suo pontifice, vt suam illi custodiam commendaret, non fortiter, sed stulte 44.
zelatus. Poterat quidem brachium domini repercutere percutientem, nec eum solum, Acto. 25
sed etiam illum, quem tam rigidus stipes fulciebat, statim subuertere parietem dealbatum,
id est, dominum ipsius falso pontificem appellatum. Sed accepit iniuriam, seruauit patien-
tiam, reddidit doctrinam. Nam sequitur: [Respondit ei Iesus: Si male locutus sum testimo-
nium perhibe de malo: si autem bene, cur me cædis?] Suauiter quidem & mansuetè dictum,
sed iustissimè inuentum, & grauissimè est prolatum. Quid (inquit) me cædis bene loquen-
tem, quem etiam si male locutus fuissem, nullam nisi iussus cædendi haberes potestatem,
imo nec præceptum siue potestatem accipere æquum esset, nisi dicta prius causa, & à censori-
bus libera sententia? Tuum quippe erat, si male locutus fuissem, accusare causamque dice-
re, qua probares malam esse locutionem. Igitur cum per se satis sit iniustum, tu adhuc in-
iustius perturbas hoc præsens auditorium. [Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pon-
tificem.] Voluntate Caiphæ ad Annam primum ductus fuerat, eo quòd socer illius esset, ipse
autem Annas idcirco ad Caipham illum mittit, eo quòd esset pontifex anni illius. [Erat autem
Symon Petrus stans & calefaciens se.] Hoc iam supra dixerat, erat autem (inquiens) Pe-
trus cum ministris stans & calefaciens se, sed idcirco nunc repetit, vt narrationem ternæ
negationis eius, quam interruperat, cœpto consequeretur ordine. [Dixerunt ergo ei:
Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille, & dixit: Non sum.] Iam secundo ne-
gauit, sed nondum tota completa est veritas medici, qui ægritudinem infirmi bene cogno-
scens, dixerat: quia priusquam gallus cantet, ter me negabis. Sequitur [Dicit ei vnus ex Ioan. 7.
seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam: Nonne ego te vidi in horto
cum illo? Iterum negauit Petrus, & statim gallus cantauit. Igitur qui omnes fluctus tri-
bulationis pro domino se posse pati præsumpserat, dicens: Etiam si oportuerit me mori
tecum, non te negabo, ad primum ventum timuit, quia mentius est, quia tertio negauit,
sed extendit dominus gratiæ manum, & apprehendit eum, conuersus & respiciens in eum,
vt cito pœnitens fleret, & ita se sauante domino, partem cum illo haberet. Verè enim nisi
fidem pœnitentiæ statim præoccupasset, qua hora dominus noster sanguinem & aquā de latere
suo profudit, peccatum negationis eius deletum non fuisset. Nam sicut nunc quoque baptizā- Rom. 6.
dum quemque prius oportet credere & confiteri, & tunc demum baptizari in morte Christi
Iesu, eique per baptismum consepeliri & consurgere, sic & Petrum, vt Apostolus permaneret,
& latronem vt cum domino paradysum intraret, oportuit pœnitere & confiteri, antequam
Christus spiritu emisso, prædictus sanguinis & aquæ fluuium effunderet. Etenim quicunque post
horam illam, qua ille vniuersam lauit ecclesiam ab origine mundi collectam, ad fidem eius
conuertuntur, non annumerantur inter eiusdem ecclesiæ filios, nisi quibus per baptismum sin-
gulatim sacramentum dominicæ passionis innouetur. [Adducunt ergo Iesum à Caipha in Luc. 23.
prætorium.] Scriptorum vitio cœptum est, vt legeretur ad Caipham in prætorium. Non
enim Caiphæ, sed Romani præsidis erat prætorium, quod cùm nulli Iudæorum eo die,
quo pascha manducandum esset, multo magis nec pontifici ingredi erat licitum. Cum
ergo supra dictum sit, & misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Melius hoc
loco scribitur, & legitur: Adducunt ergo Iesum à Caipha in prætorium. Erat autem ma-
ne. Et ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed manducarent pascha.

Exuit

Osee 7. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit eis: Quam accusationem affertis aduersus hominem
hunc?] Hoc loco prætereundum non videtur illud Oseæ prophetæ capitulū: Omnes adulterā-
tes (inquit) quasi clibanus succensus à coquente. Quieuit paululū ciuitas à commixtione fermēti
donec fermentaretur totū. Dies regis nostri, cœperunt principes nostri furere à vino. Extendit
manum suam cum illusoribus, quia applicauerant quasi clibanum cor suum cum insidiare-
3. Re. 12. tur eis. Tota nocte dormiuit coquens eos mane ipse succensus quasi ignis flammæ, &c. Hoc
qualiter ad Hieroboam filium Nabat, & sui temporis principes referri queat, pro furore,
quo vitulos fecerunt, quos & relicto Dei templo, diuisi à domo Dauid, coluerunt. Incertū est
Osee 6. quippe, cum nulla referat historia tale quid, cui talis narratio conueniat. Proinde quia prophe-
ta idem paulo supra de resurrectione Christi manifeste dixerat: Venite & reuertamur ad domi-
num, quia ipse cœpit, & sanabit nos: percutiet & curabit nos, viuificabit nos post duos dies, in
die tertia suscitabit, & viuemus in conspectu eius, &c. Prædictum capitulum non sicut præ-
teritorum narratio, sed vt verè futurorum prophetiam, præsenti loco aptare non incongrue li-
bet. Omnes adulterantes (inquit) quasi clibanus succensus à coquente, &c. Quinam sunt ad-
ulterantes istis nequiores vel ardentiores, quorum cor quasi clibanus reuera à coquente dia-
Ioan. 11. bolo succensus est? Paululum quieuerat à commixtione fermenti nequitiæ & malitiæ suæ, do-
nec fermentaretur totum, quia videlicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eum, dicentes:
Ne forté veniant Romani, vt tollant nostrum locum & gentem, iamdiu quieuerant, donec tur-
bis persuadendo fermentum suum spargerent, totamq; massam ciuitatis malitiæ suæ consen-
su fermentarent. Venit tandem hic dies, quo clamarent, dicentes: Dies regis nostri. Dicendo:
Ioan. 19. Non habemus regem nisi Cæsarem. Et: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cœperuntq;
principes furere à vino, quia videlicet iam temulenti, vtpote in illa magna nocte paschali, do-
minum comprehendentes, tota nocte vigilauerunt, teramque crapulam ructantes, & ebrieta-
tem fœtidam anhelantes, in illum pauperem & egenum tetra conuitia vomuerunt, completa
prophetia, qua in eius persona dictum est: Aduersum me loquebantur, qui sedebant in porta, &
in me psallebant qui bibebant vinum. Quid ille regis eorum Cæsaris minister, scilicet Pilatus?
Psal. 68. Tota vtique nocte dormiuit, coquens eos, quia videlicet dissimulator callidus & sicut à quo-
dam de illo dictum est, vt in exiguo ponēs mendacium, cum se domi contineret, quasi rei ne-
scius, cohortem & tribunum dedit, per quam Iudaicos furores iam satis ardentes, magis ac ma-
gis accendit. Mane itaq; & ipse succensus, quasi ignis flammæ, exiēs ad eos foras, & dicens: Quā
Mat. 27. accusationem affertis aduersum hominem hunc, extendit manum suam cum illusoribus. si qui
tota nocte dominum illuserant, quia applicauerant quasi clibanus cor suū, cum insidiaretur eis.

Verè enim in omnibus quæ dixit, quæ fecit, verbi gratia, cum dixit: quid enim mali fecit? vel
cū accepta aqua lauit manus suas corā eis, insidiabatur eis, videlicet vt ita in eos omne crimen
infunderet, quatenus ipse apud Romanum imperatorem nullum pro iniustè damnato homi-
ne iudicium subiret. Si enim vere ille liberare voluit, quare nusquam illa sua potestate vsus est,
Ioan. 19. de qua dixit: nescis, quia potestatem habeo occidere te, & potestatem habeo dimittere te?
Ergo maius quidem peccatum habuit, qui dominum Iesum illi tradidit, sed ipse quoque pec-
cato non caruit, quia ministerium homicidij voluntariè suscepit. Proinde Herodes rectè vulpi
assimilatus est, dicente domino: Ite, dicite vulpi huic, pro eo, quia cum Iohannem libenter de-
collaret, contristatum se propter iusiurandum esse simulauit, sic & iste mendax, & (sicut iam di-
Matt. 14 ctum est) in exiguo ponens mendacium, rectè vulpi comparandus est, quia cum libenter postu-
lationē dominicæ mortis acciperet, defendere se illū finxit, & accepta aqua, manus quidem sed
Mat. 27 non conscientiam lauit. Sed iam ad ipsa euangelij verba redeamus. Et ipsi (inquit) non intro-
ierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed manducarent pascha. Pharisæi cæcinti-
Marci 7 nus, accurate mundastis illud quod deforis catini & calicis, introrsus turpes & cruenti, verè
Mat. 23. sepulchra dealbata, quæ deforis pulchra sunt hominibus, intus autem plena sunt ossibus mor-
tuorum. Quid enim? Contaminari exterius cauetis introeundo in gentilis hominis prætorium,
& intus horribiliter pollui non timetis, tractando crudele homicidium? Quid hac puritate im-
purius? Quid hac sanctitate scelestius? Exiuit ergo (inquit) Pilatus ad eos foras, & dixit:
Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? [Responderunt & dixerunt ei: Si non
esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.] Ergo ne gens iusta, & populus innocens,
nullum nisi malefactorem tradere, imo & occidere consueuistis? Quem enim prophetarum
non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui prænuntiauerunt de aduentu iusti, cu-
ius nunc vos proditores & homicidæ estis. Igitur vitiosam in initio causæ Romano præsidi
propositionem reddidistis, [dixit ergo eis Pilatus: Accipite eum vos, & secundum legem ve-
stram iudicate: Dixerunt ergo Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam.] Non dixerūt,
nobis non licet iudicare quenquam, sed nobis non licet interficere quenquam. Iam enim to-
ta nocte vigilantes, non quidem secundum legem, sed contra legem suam iudicauerant, illuse-
Dani. 13. rant, conspuerant, & colaphis ceciderant. Veruntamen iudicatum quempiā nō licebat occidere,
nisi

nisi Romano præside iudicationem confirmante. Nec verò mirandū, quod in Babylonia captiuitate Susannā illis, incōsulto Babyloniorum principe, lapidare licuisset. Nunc autē in terra sua de gentibus hominem absq; Romani præsidis tribunalibus interficere non licuisset. Romanum nanq; imperium fortius atq; potētius q̃ Babylonicum, Persicum, atque Macedonum, cuncta sibi subiugauit regna terrarum. Ipsum quippe erat regnū, de quo Daniel in visione nocturna. Ecce (inquit) bestia quarta terribilis atq; mirabilis & fortis nimis. Dentes ferreos habebat magnos, comedens atq; cōminuens, & reliqua pedibus suis cōculcans. Comedit ergo Romanum imperium atq; cōminuit omnia regna mundi, maxime vero Iudæū regnum minutatim disiecit, quod in quatuor tetrarchias dispartiuit, & quod reliquum erat, ita tādem pedibus suis conculcauit, vt lapis super lapidē nō remaneret, & captiui ducerentur in omnes gentes. Valde ergo iā dentibus terribilis bestiæ cōminuti, & postmodum pedibus quoq; eius cōculcandi, nobis non licet (inquiunt) interficere quenq̃. [Vt sermo Iesu impleretur, quē dixit, significans qua morte esset moriturus.] Dixerat enim, Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus ad illudendum & flagellandum & crucifigendum. Vt ergo iste sermo impleretur, oportebat eum tradi gentibus à Iudæis dicentibus: nobis nō licet interficere quenq̃, quia videlicet nō poterat euenire, nisi quod ille prædixerat. Nec enim ille prædiceret, nisi quod immobiliter futurum erat. [Introiuit ergo iterum in prętoriū Pilatus, & vocauit Iesum, & dixit ei: Tu es rex Iudæorum?] Ecce Pilatus, dum nescit, repente cōscium se indicat Iudæis fuisse liuoris. Nōdum quippe cōclamauerant Iudæi, quod Iesus regem se dixisset esse Iudæorum, & tā interrogās dicit, Tu es rex Iudæorum? Ergo dum dixit, quam accusationem affertis aduersus hominē hunc, nō causam illius nesciebat, sed se scire dissimulabat. Proinde cōtinuo. [Respondit ei Iesus: A temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me?] Si statim sic respondisset, rex ego sum, anteq̃ regnum suum à regno hominum distinxisset, occasionem calumniæ Pilato porrexisset, velut qui aduersus dñm illius Cæsarem agere tentauisset. Melius itaq; sic respondens: à temetipso hoc dicis, an alij tibi dixerunt de me, & istæ calumniæ locum sustulit, & regem se esse testatus est, quia non negauit. Idem enim est, ac si diceret: Adeo verum est, regem me esse Iudæorum, vt si hoc à temetipso magis quàm alterius indicio dixisti, constet profecto, quia quasi propheta diuinasti. Quid igitur? A temetipso hoc dicis, an reuera, quod dissimulas, alij causam meam indicauerant, quando cohortem & tribunum ad tenendum me misistis? [Respondit Pilatus: Nunquid ego Iudæus sum? gens tua & pontifices tradiderunt te mihi. Quid fecisti?] Tanquam diceret, A Iudæis omnis causa sumit exordium. Nunquid ego cōcilijs vel synagogis eorum, in quibus te condemnauerunt, cum nō sim Iudæus, intersum, vt à me causæ vel nominis huius oriri potuerit principium. Non est ita, sed gens tua & pontifices accusantes, & sententiam postulantes, tradiderunt te mihi. Quid fecisti? Ad hæc dominus magnus & sapiens rex, indignō illi non respondit, quid fecerit cum bene omnia fecerit, & bona omnia fecerit, imo cum & oīa valde bona per ipsum facta sint. Sed nec illud dicere curauit, quod prius interrogatus fuerat, scilicet quod esset rex Iudæorū, quia iam sufficienter hoc dixerāt aduersarij sui. Verum quod illi minus vel peruerse dixerant, hoc modo suppleuit & correxit. [Regnū meum non est de hoc mundo.] Verum quidem inquit, gens mea & pōtifices, qui tradiderunt me tibi, indicauerunt tibi de me, scilicet accusantes me esse regem Iudæorū, sed regnū meū contradictionem regni Cæsaris esse mentiti sunt. Nam regnum meum non est de hoc mundo. Non ait, regnum meum non est in hoc mundo. Excelsus quippe dominator in regno hominum, & cui vult dat illud, & totius mūdi gubernator & dominus est; Sed nō est (inquit) de hoc mundo, id est, de arbitrio vel placito illorum qui sunt in hoc mundo, non de magnitudine ciuitatum vel longis tractibus terrarum, non de multitudine & fortitudine militum sæuientium, vel sanguine præliorum. Proinde Romanum à me nihil nocetur imperium, vel aliud aliquod regnum terrenum, quia nihil huiusmodi quærit regnum meum. Quod ita sit, probatione non indiget, quia perspicuum est, palā omnibus est. In quo ait. [Si de hoc mundo esset regnum meū, ministri mei vtiq; decertarent, vt non traderer Iudæis: Nunc autē regnum meum nō est hinc.] Ministros (inquit) de hoc mundo pro me decertantes, haberē, si regnum meum de hoc mundo fuisset. Nunc autem nullus est de hoc mundo minister, nullus est qui de hoc mundo pro me decertet. Ergo regnum meū nō est hinc. Hoccine est de hoc mundo regnare, cæcorum oculos aperire, surdis auditū, claudis gressum reddere, mortuos suscitare, pauperibus euangelizare, & pro huiusmodi tanquam latronem comprehendi, ligari, alapis cædi, illudi atq; conspui? [Dixit itaq; ei Pilatus: Ergo rex es tu?] Hoc enim rationalis homo cum esset, videbat consequi, vt si regnum eius non est hinc, aliunde sit. Et vndecunq; regnum, regnum vtiq; sit. Idcirco per conclusionem inferens. Ergo (inquit) rex es tu? Itaque proposuit accusator Iudæus, assumpsit Christus, conclusit Pilatus. [Respondit Iesus: Tu dicis, quia rex ego sum.] Tu (inquit) hoc dicis, tu pro crimine hoc mihi iamdudum obijcis, tu pro causa hac ad tenendum me, cohortem & tribunum cum Iudæorum ministris misisti. Ego autem causam nō negaui, sed hoc dixi, quia regnum meū nō est hinc.

Daniel.7 Mat.24 Mat. 20. Cur Iesus non respōdit ad hoc, Quid fecisti. Gene. 1. Danie.4 Matt.11.

hinc. Si verum quæreres, si veritatem amares, me dicente: quia regnum meum non est hinc, inter-
rogare & discere debueras vnde sit. Quod quia facere contemnis, ecce nunc vltro dico tibi vnde
sit. Ne me interficiendo, glorieris, te defendisse terminos Cæsaris. [Ego in hoc natus sum & ad
hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vo-
cem meam.] Hæc dicens dominus, manifeste consonat prophetiæ, qua in persona eius loquitur
Psal. 2. Dauid. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montẽ sanctũ eius, prædicans præceptũ
eius. Quod est prædicare præceptum eius, hoc est, testimonium perhibere veritati. Illic ego (in-
quit) constitutus sum rex ab eo ad hoc, vt prædicẽ præceptũ eius. Hic aũt, ad hoc (inquit) ego rex
natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. Et subiungit.
Omnis qui est ex veritate, audit meam vocem. Tantæ altitudinis, tantæ sunt hæc dicta fortitu-
dinis, vt neq; Pilatus attingere, neque alius aliquis regni cœlestis inimicus ea conuellere posit.
Quid enim? Diceret iste, quamlibet mendax Cæsaris Spattarius, dominum suum magnæ Ro-
mæ principem, nolle quempiam in hoc nasci, vel ad hoc in mundum venire, vt testimoniũ per-
hibeat veritati, detrimentumque honoris eius esse, si quis militum ipsius audiat vocem testimo-
nium perhibentis veritati? Hoc nanque modo caput principis non defensione protegeret, sed
grandi detestatione obrueret. Veritatis quippe nomen amabile est. Et honorabile illud est,
humana sponte natura consentit, & licet significatum eius nequissimi nebulones oderint, ta-
men ipsum eius nomen nulli vnquam detestari licuit. Itaque victus & deficiens, [Dicit ei Pila-
tus: Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullã in eo
inuenio causam,] videlicet experimento didicerat nihil esse in illo, vnde interfecto eo semeti-
psum defendere posset, si de supplicio eius iniustè sumpto apud Cæsarem illum accusari con-
Sap. 5. tingeret: quippe qui iustorum omnium princeps & iustitiæ rex, induerat pro thorace iustitiam,
& acceperat pro galea iudicium certũ, & ita sumpserat scutum inexpugnabile æquitatẽ, vt eum
nullatenus in decemione capere possent. Ait ergo in siti sanguinis pœnæ frustrata crudelitas. Ego
nullam inuenio in eo causam. Et adiecit. [Est autem consuetudo, vnum dimitti vobis in pascha.
Vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum?] Hoc dixit certum habens quid responsuri es-
sent. Sciebat enim, quod per inuidiam tradidissent eum. Nunquid si non eiusdẽ & ipse voluntatis
esset, rem totam tam pronus in illorũ inuidentium arbitrio poneret, & non potius vteretur illa
Mat. 27. potestate sua, de qua postmodum dicturus est. Nescis quia potestatem habeo dimittere te, &
potestatem habeo crucifigere te? Simulq; illud considerandum est, quod camino iam satis arden-
ti, quasi nullam olei scienter iniecit, dum sciens, quod per inuidiam tradidissent eum, ipsum, pro-
pter quod inuidebant, nomen illis obiecit dicens: Vultis dimittam vobis regem Iudæorũ? [Cla-
mauerunt rursum omnes dicentes: Non hunc, sed Barrabam. Erat aũt Barrabas latro.] Rursus
(inquit) clamauerunt, iam enim semel clamauerant, dicentes: Nisi esset hic malefactor, non tibi
tradidissemus eum. Et nunc iterum clamant, non hunc dimittas nobis, sed Barrabam. Hoc
multum clamauerunt, & in excelsum vociferati sunt. Iste est clamor, de quo dominus per pro-
Esa. 5. phetam: Ecce expectaui (inquit) vt faceret iudicium, & ecce iniquitas. Et iustitiam, & ecce cla-
mor. Quia sic futurum erat, vt occideretur saluator, & seruaretur latro. Præcipit, imo sic my-
Leuit. 16 stice prophetat lex Mosi. Suscipiet ibi sacerdos ab vniuersa multitudine filiorum Israel, duos
hircos pro peccato, & stare facit coram domino in ostio tabernaculi, mittens super vtrunque
sortem. Vnam domino, & alteram capro emissario. Cuius sors exierit ad dominum: offeret illũ
pro peccato: cuius autem in caprũ emissarium, statuet eum viuũ corã domino, vt fundat preces
super eo, & mittat illum in solitudinem. His rite celebratis, offeret illum, & rogans pro se & pro
domo sua, immolabit eum. Hic ritus propheticus ecce completus est. Quinam sunt duo hirci,
nisi Christus saluator mundi, & Barrabas author seditionis? Saluator nempe, & si secundum
suam innocentiam verus est, & erat agnus Dei, attamen secundum iniquitates omnium nostrũ,
Esa. 53. quas (vt propheta testatur) Deus in eo posuit, quasi hircus extitit. Barrabas aũt, non alienis, sed
suis peccatis hircus est, quem populus ille male sortitus huic præposuit, qui venit tollere peccata
mundi. Exiuit ergo sors ad dominum super hircum nostrum, ad ipsos autẽ sors exijt in hircũ illũ
fœtidum. i. Barrabam seditiosum, qui emissarius illis factus est, & in solitudinem, id est, in gentẽ il-
lam à Deo desolatam dimissus & reseruatus est. Noster autem hircus. i. saluator noster Christus,
Mat. 27. rogans pro se, pro domo sua, quæ sumus nos, libens immolatus est. Erat autem (inquit) Barra-
Mar. 15. bas latro, qui & (sicut alij Euangelistæ referunt) propter seditionem & homicidium missus fue-
rat in carcerem. Huiusmodi hominem domino & regi dei filio præponentes. Hoc etiã clamarunt
Mat. 27. dicente Pilato Quid igitur faciam de Iesu Nazareno? Sanguis eius super nos & super filios no-
Esa. 1. stros. Væ igitur genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filijs sceleratis: qui
petierunt virum homicidam donari sibi, authorem vero vitæ interemerunt. Iuste propter hoc
ipsum seditionibus & homicidijs perituri, quia principem pacis dederunt pro authore seditio-
Esa. 9. nis, & filiũ dei commutauerunt pro filio magistri sui diaboli. Barrabas enim interpretatur filius
Ioan. 8. magistri eorum. Quis aũt est magister eorum, nisi diabolus quẽ imitantur? De quo ipse dñs cum
dixisses

dixisset: ego quæ vidi apud patrem meum, facio. Statim ex opposito addidit, & vos quæ vidi-
stis apud patrem vestrum facitis. Merito ergo hæreditate possiderunt seditiones & sanguinem
homicidij, tantis calamitatibus inuoluendi, quantis satis declamare nullius copia scriptoris, nul
lius posset quantacunque facultas oratoris. [Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit.] CAP. XIX.
Grande spectaculum mundo, & angelis, & hominibus, vt à seruis peccati princeps libertatis ser-
uilibus modis cæderetur. Sed nos (inquit propheta) liuore eius sanati sumus. Perspicuum
nanque est, quia & anima verè doluit pro nobis, & corpus flagellatum atque laceratum signa Esa. 53.
iniuriæ in vlbicibus ac liuore portauit. [Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt
capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum, & veniebant, & dicebant ei: Aue rex Iudæ-
orum. Et dabant ei alapas.] Hæc illi quidem ludentes crudeli ioco fecerunt, sed à virtute & 1. Cor. 1.
sapientia Dei magno Christo rege cuncta serio suscepta, imo vt fierent vtiliter prouisa sunt.

Singulæ nanque derisiones, singulæ plagæ vel percussiones, grandem vocem habuerunt, & Gene. 4
omnia pro nobis iustitiam locuta sunt. Cum enim sanguis proclamet in cœlū de terra, quæ ape-
ruit os suum, & suscepit eum de manu Iudæorū. Spinæ quoque & vestis irrisoria, cæteræque iniu-
riæ sine dubio proclamant in cœleste propiciatorium, & credentibus in eum potenter impetrant
missionē peccatorū. Per spineā ergo coronā illud visibiliter quoque significant, quod de illo pro-
pheta prædixit: Et peccata nostra ipse portauit. Spinæ namque peccata designant, quæ animam
pungunt & lacerant. Nam & propter peccatum homini datæ sunt, dicēte dño ad Adā: Cū ope- Esa. 53.
ratus fueris terram, non dabit fructus suos, sed spinas & tribulos germinabit tibi. Sed & quod Gene. 3.
chlamydem coccineam cū illuderetur nō dedignatus est circundari sibi. Nunquid non congruit
illi, quo propter nos in passione sua fungebatur, ministerio charitatis? Coccus enim coloris ignei,
qui in tabernaculo domini offerri, & in veste sacerdotali bis tinctus iubetur assumi, geminam si- Exo. 25.
gnificat dilectionem, Dei & proximi: quia sit, vt quicquid offerimus, ignitū & quasi bene colo- 25.
ratum coram diuinis placeat conspectibus. Ipse autē propter nimiam charitatem suam, qua dile- Ephe. 2.
xit nos, bibit calicem passionis, sicut ipse, vt cognoscat (inquit) mundus, quia ego diligo patrē, Ioan. 15.
& maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animā suā ponat quis pro amicis suis. Igitur huic regi
nostro chlamys coccinea bene congruebat, vt ipso habitu se illum esse ostenderet, qui in lege si- Num. 19
gnificabatur, per vitulam ruffam: cuius corpus pro peccato iubebatur extra castra cremari, &
cinis eius in aqua cum hyssopo super populū aspergi. Harundinē quoque siue calamū ab illudēti-
bus accipere nō recusauit in manu sua, quod sacrilegiū scriberet Iudæorū, siue vt venenata inter- Ioan. 12.
ficeret animalia. Habebat nanque in manu sua virgam: i. suam in propria potestate animā, vt vo- Exo. 8.
lens poneret atque iterum sumeret eam. Et sicut Moses coram Pharaone suam proiecit virgā, quæ
versa est in colubrum, deuorauitque versas in colubros virgas magorum, iterumque rediit in virgā. Sapiē. 2.
Sic ipse nunc suam quodammodo positurus erat animam, vt descenderet in mortē, quæ per co-
lubrum intrauit in mūdum, colubrosque Aegyptiorum. i. mortes absumeret peccatorū, atque iterū
in virgā, id est, in potestatē rediret pristinā. Cum in tali habitu rex Iudæorū adoraretur, vel sa-
lutaretur, si tunc esset tēpus loquendi, & non magis tēpus tacendi, poterat veraciter iam prolo-
qui & dicere, quod serio sibi deberet omne genu curuari, & ipsum omnis lingua confiteri. Verū- Eccle. 3.
tamen, si tacebat ipse dum pateretur, clamabat & adhuc clamare non desinit, propheta ipsius: Phil. 2.
Viuo ego dicit dominus, quia mihi curuabitur omne genu, & confitebitur oīs lingua. Igitur vir- Esa. 54.
tus & sapiētia Dei cū illuditur, cuncta serio rationabiliterque suscepit, & dantibus alapas faciē suā
nō auertit. Sequitur. [Exiit iterū Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt co-
gnoscatis, quia in eo nullā causam inuenio.] Quantūuis coactum te simulas damnare, & æterni
incendij stipula, non tibi educenti Iesum, & sic locuto ita crederet Romana seueritas, vt taceam Acto. 23
de iustitia diuina, quomodo credendum vel creditum fuit post hæc tribuno Felicis præsidis,
tuo forsitan exemplo perdocti, qui Paulum apostolum non molli & frigida defensione, sed
manu militari à rabie Iudæorū eripuit. [Exiit ergo Iesus portans spineam coronā, & purpureum
vestimentum, & dicit eis: Ecce homo.] Talis exiuit, & non erat ei species neque decor, & aspectus Esa. 53.
eius in eo non erat. Ecce (inquit) homo. Intentionem quidem dicentis & sensum irridentis dete-
stamur, sed vocem amplectimur & dicimus, quia verè homo, quia cum Deus esset, in similitudi- Phil. 2.
nem hominū factus est, & habitu inuentus vt homo. [Cum ergo vidissent eum pontifices & mi-
nistri, clamabant dicentes: Crucifige crucifige eum.] Ita pontifices petulci, æque vt mini-
stri eorum, dilatauerunt os suum. Euge euge, inquiunt, viderunt oculi nostri. Hactenus benè actū,
quod nunc restat exequere, crucifige crucifige eum. [Dicit ei Pilatus: Accipite eum vos, & cruci- Psal. 34.
figite eū. Ego enim nō inuenio in eo causam.] Timebat enim (vt antea iā dictū est) ne (quod futu-
rum erat) pulsatus in iudicio Cæsaris, sustineret molestiam, non habens quam de interfectione
eius redderet causam. [Responderunt ei Iudæi: Nos legem habemus, & secundum legem debet
mori, quia filiū dei se fecit.] Præuaricatores legis, dum gentilem hominem securū reddere vultis Rom. 2.
quasi legis sectū offertis, & iniquitas vestra mentita est sibi. Non enim secundū legē debet mori, Psal. 26.
qui filium dei se esse asserit, sed propheta qui falsum loquitur in nomine dñi, mendacij conuictus, Deut. 18.

non subsequente effectu sermonis. [Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.]
Timuit planè, sed nō pœnitudinem gessit: timuit sinq̃, præsagiente sibi animo, magnitudinem fu-
Mat. 27. turi mali, præsertim quia iā miserat ad eū vxor eius, dicēs: Nihil tibi & iusto illi, multa enim pas-
sa sum hodie per visum propter eum. [Et ingressus est prætoriū iterum, & dicit ad Iesum: Vnde
Eccle. 3. es tu? Iesus autem respōsum nō dedit ei.] Nimis importuno tempore hoc interrogabat, quia tem
Esa. 53. pus maxime tacendi tunc erat, & ipse audire indignus erat, quia non credere volebat. Præterea,
quia iā eundem agnum Dei male totōderat. i. flagellauerat, ideo corā illo iustè obmutescebat, &
nō aperiebat os suum. [Dicit ergo ei Pilatus: Mihi nō loqueris? Nescis quia potestatem habeo
crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?] Igitur ô Pilate potens & robustā nimis potesta
tem habens, ex ore tuo iudicaris, nec solum apud Deum, sed etiā apud homines reus teneris: quia
Esa. 42. videlicet innocentem & iustum, cum dimittere posses crucifigere maluisti. Modicum sustine,
neq; festines, dicens: Mihi nō loqueris: loquetur enim tibi postmodum, & dicet vnde sit. Domi-
nus namque, qui nunc infirmus sub tua potestate tenetur, sicut fortis egredietur, sicut vir præ-
Psal. 2. liator suscitabit zelum. Vociferabitur & clamabit super te, & super omnes inimicos suos cōfor-
tabitur. Tacui dicet, semper silui, patiens fui, sicut parturiens loquar. Tunc loquetur ad te in ira
sua, & in furore suo cōturbabit te, clare dicens tibi quod nunc interrogasti, vnde sit. Ego (in-
quiens) constitutus sum rex ab eo super Siō montem sanctum eius, prædicans præceptum eius.
Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Hoc in furore suo loquetur tibi, &
cunctis regibus terræ & principibus, qui conuenerunt aduersus dominum, & aduersus Christum
eius. Porro, qui dicere tibi noluit vnde sit, de tua potestate quid respondeat, audi. [Non haberes
aduersus me potestatem vllā, nisi tibi datum esset desuper.] Non (inquit) per dominum tuū Cæ-
sarem, neq; per istos, qui clamando, crucifige crucifige, confortant brachium tuū aduersum me,
sed ab eo quod super oēs homines est, datā tibi aduersum me potestatem habes. Nam nisi illud,
vnde ego sum, teneret manum dexterā meā, & in voluntate sua deduceret me, poteram ego sal-
tem respicere te, & vnius vocis ferrea virga, tanq̃ vas figuli confringere te. Ergo quia traditus
sum desuper (tradidit enim me, nec proprio filio suo pepercit pater) non glorieris tu: quia non
Psal. 72. tua potestas, sed superna permissio est. Præterea nec vere potestas, quā in me exerces, sed quod-
Psal. 2. Rom. 13. dam latrocinium est. Non est enim potestas, nisi à Deo. Quæ ibi tantummodo iure valet, vbi
Rom. 13 culpa est. Vis homo non timere potestatem? benè fac, & habebis laudem ex illa. Si autem male
egeris, time. Tu in absente culpa, iacis & occidis, latrocinium agis, homicidium facis, & proinde
reus potestati superioris subiiceris. Si desuper permittitur tibi potestate abuti, noli gloriari, quia
Psal. 124 non relinquet dominus virgam. i. nō permanere sinet potestatem peccatorū super sortem iusto-
Esa. 10. rum. Nunquid gloriabitur securis cōtra eū qui secat in ea? An exaltabitur serra contra eū à quo
Psal. 58. trahitur? Ecce irruistis in me fortes, & neq; iniquitas mea, neq; peccatum meum. Idcirco potestas
ista dum crucifigis me, nō verè potestas, sed verè timidum latrocinium est, quod tu explere non
posses, nisi posse tibi datum esset desuper. [Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatū habet.]
Quare? Videlicet, quia ille legē accepit, & non nesciens, sed inuidens abutitur permisso Dei: tu
verò eiusmodi legem non accepisti, & proinde non tanta tibi quanta illi insipientia vel mali-
Sap. 2. gnitas est, odisse sapientiam, vel nescire sacramenta Dei. Tu ignoti hominis sanguinem fundens
homicidiū facis: ille regē & dn̄m suum ad mortē tradens, cum homicidio sacrilegiū quoq; admit-
tit in eum, quē patribus suis promissum, hactenus expectauit, & ipsam expectationem eius pro-
fitetur signo circuncisionis quod accepit, facitq; occidendo, vnde se in prophetis accuset legēdo.
Sequitur. [Et exinde quærebat Pilatus dimittere eū.] Exinde, inquit, quærebat, nam antea non
quæsierat. Quid ergo quasi damnationem eius recusans, tantum clamauerat, nisi quia simulator,
& mendax erat? Sed nūc vbi manifestam eius innocentiam cōpererat: quippe quem nec in ser-
mone de nomine regis vllatenus capere potuerat, magis timebat: maxime, quia iam (vt dictum
est) vxor eius ad eum miserat. [Iudæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, nō es amicus
Cæsaris.] Et quasi quæreretur ab eis, in quo dimissio huius repugnet amicitiæ Cæsaris, tali sen-
tentia propositionem suam confirmant, importuni & nimis officiosi amici Cæsaris, inimici autē
Dei. [Omnis qui se regem facit, contradicit Cæsari.] Igitur conclusit (vt sibi videtur) iniquitas
omne os, ne reprehendere vel iniustā dicere dānationem huius hominis audeat. Nā omnis qui se
regem facit, cōtradicit Cæsari. Hic aūt regem se facit. Securus ergo sit Pilatus, & interficiendo
obsequium se Cæsari præstare arbitretur. [Pilatus ergo, cum audisset hos sermones, adduxit fo-
ras Iesum, & sedit pro tribunali in loco, qui dicitur Licostrathos, Hebraicè aūt Gabatha. Erat au-
tem parasceue paschæ, hora quasi sexta.] Parasceue præparatio interpretatur. Quo nomine
Iudæi, qui inter Græcos conuersabantur, sextam sabbati, quæ nunc à nobis sexta feria nun-
cupatur, appellabant, quod eo videlicet die, quæ in sabbatum forent necessaria, præpararent,
Exo. 16. iuxta quod de māna quondā erat præceptum, sexta autē die colligetis duplū, &c. Qui vero inter
Romanos vitam ducebant Iudæi, vsitatius eam latine cœnam puram cognominabant.
Quia ergo sexta die homo factus, & tota est mūdi creatura perfecta: septima autem, conditor ab
opere

opere suo requieuit: vnde & hanc sabbatũ.i. requiẽ, vocari præcepit, rectè dominus eadẽ die sexta
crucifixus, humanæ restaurationis impleuit arcanum. Vnde cum accepisset acetũ, dixit: cõsum-
matum est.i. sexta, quod pro mundi refectione suscepit, totum est opus perfectũ. Igitur illis qui-
dem interfectoribus domini, magnum quidẽ parasceue propter subsequẽs magnum.i. paschale,
sabbatũ erat: nobis aũt propter præparationẽ vitę æternæ, quæ nobis illo die præparata est, ma-
ximũ parasceue est. [Et dicit Iudæis: Ecce rex vester.] Iã dixerat hic derisor, Ecce homo: nunc ad-
huc irridens: Ecce, inquit, rex vester. Nesciuit dicere, quod tertiũ accusationis vel criminis no-
men est, ecce filius dei vestri: sed dixerunt Iudæi, quia filium dei se fecit. Hæc tria verissima nõia
sunt vnius Christi domini nostri, homo, rex, Deus siue filius dei: quem quidẽ irridentes, & cũ risu
adorantes, confessi sunt inimici, sed vulnerantes & serio adorantes confitemur amici. [Illi autem
clamabant: Tolle tolle, crucifige eum.] Puta dixisse Iudæos infelices, Tolle à nobis regem, tol-
le principẽ, tolle sacerdotẽ. Extunc enim impletũ est, quod per prophetã fuerat ante prædictũ, qa
multis diebus sedebunt filij Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari. Item:
In hostijs & muneribus vadent, ad quærendũ dominũ, & non inuenient eũ, ablatus est eis. Et me- Osee. 3.
rito, quia dixerunt, tolle saluatorẽ, crucifige propiciatorem, idcirco perdiderunt salutem, & nul- Osee. 5.
lam habẽt defensionẽ. [Dicit eis Pilatus: Regẽ vestrũ crucifigã?] Hoc petulans iudex, quasi io-
co fatigatus dixit, sed iocum eius impatiens insania fastidiens, & ad certam crudelitatem festi-
nans repulit. Quid enim sequitur? [Responderunt ei pontifices: Nos non habemus regẽ, nisi Cę-
sarẽ.] Ergo cõcredatur illis, nõ habere regẽ nisi Cæsarem, quoniã oẽs alios abiecerunt, neminem
excipientes, siue Deum, siue hominẽ, & condigna sibi accipiant dona Cæsaris. s. interfectionem
& captiuationem gentis, euersionẽ ciuitatis, incendiũq; & irrecuperabilẽ ruinam templi. [Tunc
ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur.] Itaq; vicerunt isti filij hominum, quorũ erãt dentes ar-
ma & sagittæ, & lingua eorũ gladius acutus: quia firmantes sibi sermonẽ neq̃, tam diu perstite- Psal. 56.
runt, donec traderetur eis ad crucifigendũ. [Susceperunt autem Iesum, & eduxerunt. Auidi- Psal. 63.
tatem suscipientiũ, per Psalmistam ipse exprimens, susceperunt me (inquit) sicut leo paratus ad Psal. 16.
prædam, & sicut catulus leonis habitãs in abditis. [Et baiulans sibi crucem, exiuit in eũ qui di-
citur Caluariæ locum; Hebraicè autem Golgatha, vbi crucifixerunt eũ.] Exijt quidẽ, sed nõ per-
uenit ad locum baiulando ipse sibi crucem: Angariauerunt enim prætereuntẽ Simonẽ quendã Mat. 27.
patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucẽ post eũ. Exeamus ergo (inquit Apostolus) ad eum Marci 15.
extra castra, improperium eius portantes. Et non, sicut ille Simon, qui portauit quidem post eũ Heb. 13.
crucem, sed ipse crucifixus non est, sed ita crucem eius tollamus, vt nosipsos cum vitijs & con-
cupiscentijs crucifigamus, & cum tempus vel causa postulat, eius qui passus est pro nobis, re-
linquens nobis exemplum, vestigia sequamur. Caluariæ, locus erat damnatorum, dictus calua-
riæ locus, à capitibus eorum qui ibi puniebantur, vbi crucifixerunt eum. [Et cum eo duos hinc Galat. 5.
& inde, medium aũt Iesum.] Ita iuxta prophetam, cum sceleratis reputatus est, imo & tanquam 1. Pet. 2.
sceleratorum maximus, in medio crucifixus est. Veruntamen ipsa crux, non solum tormentũ Esa. 53.
iudicati, sed iudicati quoq; iam quoddã tribunal extitit. Alterum namq; illorũ sceleratorũ (sicut
Lucas manifestissime edisserit) misericorditer assumpsit, alterum iustè reliquit. [Scripsit autem
& titulum Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Iesus Nazarenus rex Iudæorũ.
Hunc ergo titulum multi legerunt Iudæorum, quia prope ciuitatem erat locus, vbi crucifixus
est.] Scripturam hanc, alio spiritus sanctus dictauit, atque alio Pilatus consilio scripsit. Ille nãq;
gloriari se sperabat in hac malitia, & hoc titulo manifestius futurum, & clarius Cæsari annun-
ciandum, se pro side eius occidisse hominem quem multa gentis illius turba cum ramis palma-
rum excipiens, regias illi laudes acclamauerat, Christum esse illum existimans, quem per pro-
phetas promissum expectabat. At verò spiritus sanctus bene vtens maligni scriptoris manu, Mat. 21.
hunc titulum fecit, qui cœlo & terra transeuntibus non transibit, quia Iesus Nazarenus.i. salua- Luc. 24.
tor & verè sanctus, rex Iudæorum per crucem suam est effectus: Iudæorum inquã, nõ eorũ, qui se Apoc. 3.
Iudæos esse dicunt, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ: sed Iudæorum, qui in veritate con-
fessores Dei sunt. [Erat autem scriptũ, Hebraicè, Græcè, & Latinè.] Linguarũ oĩm præcipue tres
istæ sunt, per quas hodie sancta scriptura per totum mundum celebrata, testificatur verũ hunc
esse titulum.i. verè Iesum Nazarenum regẽ esse Iudæorum, regem (inquam) omniũ in veritate cõ-
fitentium. Nam de angusto hebraicæ linguæ domicilio, lex & prophetæ & psalmi per linguas,
græcam & latinam eruperunt, & orbis terrarum armaria testimonijs huius regis compleuerunt.
Has ergo linguas benè in titulo suo congregauit Dei verbum, non vtiq; alligatum neq; mori-
turum, & maligno scriptore bene vtens, quomodo voluit ad honorem suum. Quid de ipsa cru- Mysteri
ce dicemus? Eius figura nihil ne mysticum significat? Taceo quod decentissimum esse nullus ab- um cru-
nuat, salutẽ humani generis in ligno crucis constitui, vt vnde mors oriebatur, inde vita resur- cis.
geret, & qui in ligno vincebat, in ligno quoq; vinceretur, quodq; ait quidam:

Neue quis ignoret, speciem crucis esse colendam,
Quæ dominum portauit, ouans ratione potenti,

Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.

Illud non prætercam, quia salutis, quam operabatur, primas ianuas .i. fidē, spē & charitatē, quartamq; illarum perseuerantiā in eiuſdē crucis, qua pēdebat, figura significabat. Habet enim crux longitudinē, latitudinem, sublime atq; profundū. Profundū .i. acumen, quo fixa terræ inhæret. Longitudinem inde vſq; ad brachia. Latitudinem in eorūdem expansione brachiorū. Altitudinem ab ipsis brachijs ſurſum verſus quo caput imminet. His aūt quatuor ſupradictæ virtutes signantur. Profundo fides, quæ occulta voluntatis Dei vocatione prima in fundo cordis quasi fundamentum in ædificio ponitur: longitudine perſeuerantia: altitudine ſpes, quæ nobis

Ephe. 3. in cœlestibus poſita eſt: latitudine charitas. Nam de his Apoſtolum dixiſſe intelligimus. Vt possitis comprehendere cum omnibus ſanctis, quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas & profundū. Salutis ergo primos aditus in ſupplicij ſui figura ſaluator noſter prædicabat. Igitur interfectores Christi ſuo quidem ſenſu ſacrilega, Dei autem diſpoſitione ſacra myſteria loquūtur & operantur. Hunc (inquit Euangeliſta) titulum multi legerunt Iudæorū, quia prope ciuitatē erat locus vbi crucifixerunt eum. [Dicūt ergo Pilato pontifices Iudæorū: Noli ſcribere rex Iudæorū, ſed quia ipse dixit, rex ſum Iudæorū.] Isti pontifices planè diſperſores vel corruptores illi ſunt, contra quos Christi ſpiritus in quorundā prælocutus eſt ſuperſcriptionibus pſalmorū. In finem

Psal. 56. ne diſperdas ſiue corrumpas, in tituli inſcriptione. Titulū nanq; bonum & bene ſcriptum diſperdere atq; corrumpere voluerunt, ſic intercidendo, Ieſus Nazarenus, qui dixit, rex ſum Iudæorū. Quaſi vero Pilatus neſciſſet à turbis illū regē fuiſſe conclamatū, quādo venienti Hieroſolymā, exierunt obuiam cū ramis palmarū, & eū à pleriſque eſſe creditū qui fuerat rex promiſſus oraculis prophetarum. [Reſpondit Pilatus: Quod ſcripſi ſcripſi.] Ergo ſignaſti Pilate iniquitatē tuā in manu tua, quia ſtabile & fixū vis eſſe, quod regem Chriſtū occidēdo, expectationē Iſrael interfeceris, & oracula prophetarū irrita, vt putabas, Dei caſſaueris, dicentiū de hoc rege, quod magnum habiturus eſſet regnum: verbi gratia, quia dominabitur à mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarū. Cæterum voluntas eſt Dei, qui te malo ſeruo benè vti nouit, voluntas, inquā, Dei eſt, vt ſcriptum ſit & permaneat quod ſcripſiſti. Pſalmiſta, cū promiſſio

Psal. 7. nes regni eius prælibaſſet, dicente Deo: Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta in æternum, & teſtis in cœlo fidelis, ſtatim exiſtimatione mutuam tulq; ſimilium ſubintulit, dicens:

Psal. 88. Tu vero repuliſti & deſpexiſti, diſtuliſti Chriſtū tuū. Et poſt pauca: Auertiſti adiutorium gladij eius, & non es auxiliatus ei in bello. Deſtruxiſti eum ab emundatione, & ſedem eius in terra colliſiſti. Minoraſti dies temporis eius, perfudiſti eum confuſione. Hæc vel huiuſmodi præ

Mat. 2. conia Chriſti ſic tu audiſſe poteras, quō & Herodes, qui venientibus ab oriente Magis, vltro conuocans principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis, vbi Chriſtus naſceretur. Quod ille effugere non potuit illuſus à Magis, tu te prudenter egiſſe putaſti. Fruſtrabitur te ſpes tua, quia nec ſimus occiſi regis Iudæorum iudicium effugies, nec ſaltem Cæſaris tui menſa, pro hoc facto vel ſcripto tuo, familiaris futurus es. Fertur enim, quia propter hoc Romam adductus, à Tyberio Cæſare exilio damnatus eſt, ſententia tam intolerabili, vt per impatientiā

Iob. 18. inediæ, gladio ſibimet mortem conſciuerit. Itaque maledictiones illæ manifeſtæ ſuper eum deciderunt, quibus impium diuina ſcriptura deuouet dicēs: Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius. Deuoret pulchritudinem cordis eius, & conſumat brachia illius primogenita mors, &c. [Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, vnicuiq; militi partē, & tunicam. Erat aūt tunica inconſutilis deſuper contexta per totum. Dixerunt ergo ad inuicem: Non ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa, cuius ſit,] videlicet quia lucroſe venundare poterant veſtimenta eius, idcirco pro magnæ victoriæ ſpolijs ea ſortes milites acceperunt. Non enim vilia putabantur veſtimenta, de quorum fimbrijs contactis, virtus exire conſueuerat. Nec vtique tunc in illo ſpectaculo deerant, qui ad

Matt. 27. comparandum ea certatim ſe ingererent. Nam vt taceam de matre & diſcipulo, quem dilige

Luc. 23. bat Ieſus, ſtantibus iuxta crucem eius. Stabant, inquit Lucas, omnes noti eius à longè, & mulieres quæ ſecutæ eum erant à Galilæa, hæc videntes. Adeo tanquā reus & peccator proſcriptus dominus, vt nec veſtimenta ſua charis ſuis pro magno theſauro ſeruaturis diuidere ſibi licuerit, ſed in corpore ſuo ſaturatus opprobrijs, ſua quoque veſtimenta in mercedem vidit

Psal. 21. cedere interfectoribus ſuis. [Vt ſcriptura impleretur, dicens: Partiti ſunt veſtimenta mea ſibi, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.] Tanquam diceret, Adeo crudeles fuerunt, adeo conſiderantes & inſpicientes me, abſque vlla miſeratione ſteterunt, vt veſtimenta mea diuidentibus ſortes quoque mittere vacauerit, videlicet hoc ad ſidelitatem pertinebat imperij, vt regem Iudæorum non ſolum obtemperanter, verumetiam gaudenter, interficerent milites Romani.

Huic ergo direptioni, dum veſtimenta domini diuidunt, tunicam tamen nō ſcindunt, hæreticorū temeritatē comparare licet, qui quāuis ſcripturā ſacrā in prauos ſenſus ſuos diſtraxerint, tamē fidē Chriſti vel catholicā eius eccleſiā ſcindere nō potuerunt. Plura namq; domini veſtimēta,

multa

multa scripturarum, quibus vnum Dei verbum indutum est, significant volumina: tunica vero
inconsutilis, & desuper contexta per totum, videlicet qualem dilecta eius Maria, forte diligenter
contexuerat, vnam integram atque inuiolabilem catholicæ ecclesiæ fidem congrue designat.
[Et milites quidem hæc fecerunt.] Pulchre satis Euangelista facta impiorum terminat. Hæc qui-
dem (inquit) milites fecerunt, subauditur, & quid post hæc facerent, non habuerunt. Corpus cruci
fixerunt, & prædā tulerunt: sed fortitudinē Dei, verbum Dei, verbum Deum, cū aīa sua occidere
non potuerunt. Deinceps quæ manibus militum cessantibus facta sint exequitur. [Stabant autem Luc. 2.
iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.]
Stabat (inquit) mater iuxta filij crucem, sine dubio dolens, & dolores tanquam parturientis ha-
bens. Cruce nanq; eius nimium ipsa cruciabatur, sicut ei prædicens Symeon: & tuam ipsius (in-
quit) animam pertransibit gladius. [Cum vidisset ergo Iesus matrem & discipulum stantem quē
diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Ad discipulum autem: Ecce mater tua.] Quo Q̄ fo
iure discipulis, quem diligebat Iesus, matris domini filius, vel ipsa mater eius est? Eo videlicet, Maria ē
quia salutis omnium causam, & tunc sine dolore peperit, quando Deum hominem factum de car mater
ne sua genuit: & nunc magno dolore parturiebat, quando (vt prædictum est) iuxta crucem Ioannis
eius stabat. Si enim Apostolos suos in illa hora suæ passionis dominus mulieri parturienti recte Ioan. 15.
comparauit, dicens: Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius; cum autem peperit
puerum, iā non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum, & vos igi-
tur nūc tristitiam habebitis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: Quanto magis
mulierem hanc, stantem iuxta crucē suam, mulieri parturienti, talem matrē, talis filius recte simi
lem duxit. Quid autem dico similem, cum vere sit mulier, & vere mater, & veros habeat in
illa hora partus sui dolores? Non enim habuit hæc mulier hanc pœnā, vt in dolore pareret, sicut
cæteræ matres, qñ infans sibi natus est: sed nunc dolet, cruciatur, & tristitiam habet, quia venit
hora eius, illa videlicet hora propter quam de spiritu sancto concepit, propter quam grauida fa-
cta, propter quam completi sunt dies vt pareret, propter quam omnino de vtero eius Deus ho-
mo factus est. Cum autem hæc hora præterierit, cum totus iste gladius parturientem eius animam
pertransierit, iā nō erit memor pressuræ propter gaudium, quia natus erit homo in mundum, quia
declaratus erit nouus homo qui totum renouet genus humanum, totiusque mundi sempiternum
obtineat imperium: natus inquam, id est, immortalis atque impassibilis factus, & angustias vitæ Psal. 47
huius in æternæ patriæ amplitudine supergressus, mortuorum primogenitus. Proinde quia Maria
vere ibi dolores vt parturientis, in passione vnigeniti omnium nostrum salutem beata virgo oīm di-
peperit, plane omnium nostrum mater est. Igitur quod de hoc discipulo dictum est ab eo, iustis- scipulo-
sime curam suæ matris habebat, mulier, ecce filius tuus. Itemque ad eundem discipulum, ec- rū Chri
ce mater tua, recte & de alio quolibet discipulorum, si præsens adesset, dici potuisset: nisi quia li- sti ma-
cet omnium (vt dictum est) mater sit: pulchrius tamen huic, vt virgo virgini commendari ter.
debuit, præsertim cum huic discipulo talis gratia reposita esset, vt verbum ipsum, quod illa ma-
ter carnem factum pepererat, ipse quantum mortali homini possibile fuit, imo plus quàm alius
quis mortalium omnium potuit euangelico stilo describeret. [Et ex illa hora accepit eam disci- Mat. 19.
pulus in sua.] In sua, videlicet, nō prędia, quæ nulla habebat, vel habiturus erat (quippe q̄ de illis
vnus est, qui dñm secuti reliquerāt omnia) sed sic in sua dictū est, vt in illa quoq; cōmunionē rerū
qua diuidebatur singulis, prout cuiq; opus erat, ad huius curam, quicquid illi esset necessarium,
pertinebat. [Postea sciens Iesus, quia cōsummata sunt omnia, vt impleretur scriptura dicit: sitio.] Act. 2. 4
Sciens, inquit, quia iam cōsummata sunt omnia, subauditur quæ illum pati oportebat, nec enim
eo nesciente, sed bene sciente & omnia disponente fiebant ista, qui & per prophetas omnia prædi
xerat, vt impleretur scriptura, dicit: sitio. Quomodo propter hoc dictū est impleta est scriptura?
Aliud quid sequitur. [Vas ergo positum erat aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto,
hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius.] Alius Euangelista refert, quia dederūt ei vinum
quoq; bibere cum felle mixtū. Vt ergo impleretur scriptura, dixit, sitio, qui dum eo modo illi mi- Matt. 17
nistratur, impleta est non solum spiritualiter, sed etiam literaliter scriptura, quæ dicit: Dederunt Psal. 68.
in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Item: Vua eorum vua fellis, & botrus a-
marissimus, sed draconum vinum eorum. Illud mirandum est, in illis dominicæ mortis mini-
stris, imo in illo, quo cuncta hæc disposita fuerant consilio diuinitatis, quod tam ordinatē, tamq; Deut. 7.
integrè cūcta egerunt, ac si se cunctas in illo iurauissent implere voces prophetarum. Quomodo
autem ori eius à terra in crucem exaltati, spongiam apponere potuerint, alius Euangelista ma-
nifestius edicit, videlicet, quia spongiam circumposuerunt arundini. Hæc ita facientes, satis Matt. 17
aperuerunt, quanto felle amaritudinis ipsorum præcordia redundarent, & quod verè non tam
vinea domini sabaoth illa domus Israel, & illa domus Iuda, germen eius delectabile esset, sed Esaia. 5.
de vinea Sodomorum vinea eorū, & quàm veraciter per prophetam dominus idem prædixisset,
quod expectante se vt faceret vuas, fecerit labruscas. Sane per hoc, quòd oblatum sibi acetum
felle mixtum, cum gustasset, noluit bibere, reprobationem significat eiusdem vineæ suæ

in ligno, quia futurus est talis pendēs in ligno, qui erit maledictus à Deo: à Deo (inquam) transpo
nēte maledictiones humani generis in illo. Quod si quis obijciat, sæpe maledictiones prolatas
fuisse à Deo, verbi gratia, cum dicit ad Cain: Nunc ergo maledictus es super terrā, quę aperuit os Gene. 4
suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua: nos econtra dicimus, non esse maledicti effu
sionem, sed maledicti iam existentis enunciationem: præsertim cum non dicat, maledictus sis, sed
maledictus es, & non à me, sed à peccatis tuis. Nec enim maledictus est Cain à Deo, sed à voce san
guinis fratris sui clamantis de terra, & impietatis eius annuntiantis ipsi Deo. Igitur hic solus ma-
ledictus fuit à Deo, & nō à suo peccato: à Deo (inquam) qui omnium nostrum maledictum, quod
erat super nos, id est, omnem iniquitatem nostram posuit in eo. Quod vero addidit lex. Et ne- Deut. 21
quaquam contaminabis terram, quam dominus Deus tuus daturus est tibi in possessionem. Mira
spiritus sancti arte dixit & scripsit, cum potius ex eo contaminata terra posset videri, si in se reci-
peret corpus maledicti. Quid enim? Quid etiam hoc loco scriptor legis intendit? Hoc vti-
que, quia terra quam dedit Deus vero Israeli in possessionem, corpus est huius singulari-
ter & pro nobis maledicti, quam sibi datam tunc Israel non contaminauit, id est, contaminari nō
permisit, quando illud Ioseph & Nicodemus eodem die sepelierunt, pro communi lege omnium Matt. 27
in ligno pendentium, videlicet ne indigne insepultum abijceretur, & à canibus illis, qui viuum Luc. 23.
circundederant, adhuc exanime conspueretur. Porrò, illi putabant in eo non contaminari terrā Psalm. 2
suam, si cuiusquam taliter occisi corpus nequaquam viuentium oculis ingereretur. Quod si a-
liquis quærat adhuc cur pro hoc tantopere legislator fuerit solicitus, cum posset etiam insepultū,
cœlitus custodiri corpus sacrosanctum, sicut custodita sunt, ne à canibus vel auibus læderentur,
etiam multa corpora martyrum. Interrogemus eum, cur moriente eodem domino, & terra tre-
mente monumenta sanctorum aperta sunt. Videlicet aut nihil idoneum, aut hoc respondebi- Mat. 27.
tur solum, quia corporibus mortuorum hoc expediebat, vt coniungeretur eis in sepulchris cor-
pus huius mortui, quod afferebat resurrectionem mortuorum, & idcirco ad suscipiendum illud
certatim & auide sese dilatauerunt. Nam sicut animam domini Iesu ad animas apud inferos de-
scendere expediebat, vt illas inde educeret: sic & ad corpora corpus eius peruenire oportebat, vt
illa resuscitaret. Sed iam de hoc satis dictum, ad Euangelij verba reuertamur. Iudæi (inquit)
rogauerunt Pilatum, vt fractis cruribus corpora eorum tollerentur. Quare? Quia parasceue e-
rat, quia magnus ille sabbati dies erat. Magnus (inquit) dies sabbati ille erat, videlicet, quia pa-
schale sabbatum erat. Etenim cum octo diebus pascha celebraretur, omnium dierum maximus,
& maxime festiuus, sabbati dies habebatur, Siue ille primus, siue secundus aut certe tertius occur
risset, vel quartus, & sabbatum paschale vocabatur. Idcirco Iudæi petierunt, vt corpora tolleren
tur, ne tantus dies talis horrore spectaculi fœdaretur. Quippe cum etiam qualibet die corpora
eiusmodi sepeliri in eadem die ex lege præciperentur. Sed propter sabbatum, illa Iudæi sepeliri
voluerunt properantius. [Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius
qui crucifixus est cum eo.] Primi inquit, id est, exterioris, & alterius itidem exterioris. Nam Psal. 73.
dominus Iesus medius crucifixus erat, fregerunt crura, quia necdum obierant, vt depositi non
viuerent, sed & maturius expirarent. [Ad Iesum autem venientes, vt viderunt eum iam mor-
tuum, non fregerunt eius crura.] Bene: Nec enim opus erat, vt super dolorem vulnerum e-
ius quicquam apponerent, in quo iam sensuum nihil restabat. [Sed vnus militum lancea latus
eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua.] Deo gratias. Sanguine redimimur, aqua
abluimur. Tantam salutem Deus noster, per quam voluit nos saluari, lanceatus in medio ter-
ræ operatus est. Sed huius rei magnitudo vel dignitas, valde attentum & bene credulum audi-
torem efflagitat. Sequitur ergo: [Et qui vidit testimonium perhibuit, & verum est eius testi-
monium & ille scit, quia vera dicit, vt & vos credatis.] Ecce vnus testis hic est, qui vidit
& qui scripsit hæc, quamuis & multos vidisse, qui affuerunt, & videre voluerunt, dubium non
est. Sed ne videar solus esse testis (inquit) adhibebo mecum alios duos testes, legalem scilicet
sermonem, testem vnum, & propheticum testem alium, [Facta sunt enim hæc, vt scriptu-
ra impleretur. Os non comminuetis ex eo.] Hoc de agno paschali præcipit lex. Breui er- Exod. 12
go, sed claro iudicio perdocet, illum legalem paschæ agnum significatiuum fuisse huius ve-
ri agni, qui nunc tandem pro nobis immolatus est, sicut iam dudum bene exercitata certum
habet sanctæ ecclesiæ fides. [Et iterum alia scriptura dicit: Videbunt in quem transfi-
xerunt.] Hoc Zachariæ prophetæ testimonium est. Igitur in ore trium testium, scili- Zach. 12.
cet, legis & prophetarum atque huius Euangelistæ, stabit hoc verbum: quia milites (vt
iam dictum est) domini Iesu non fregerunt crura, sed vnus militum lancea latus eius aper-
ruit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Nunc demum rem tantam latius contemple-
mur. Nec enim prætereundum est tantæ rei huius sacramentum, cui sanctus Euangeli-
sta suum tam diligenter testimonium interposuit, & congrua de scripturis exempla subie-
cit. [Cur ergo agnus qui immolatus est, noluit vt os comminueretur ex eo?] Non enim
casu, sed eo volente & disponente actum est, videlicet idcirco crura sibi frangi noluit, quia
ossium

ossium fractura nullũ vsq; bonum sui similitudine cõmẽdat. Ossa nãq; quę vbiq; in scripturis my
stice pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis mysterij prædicarent in eo q̃d frangerentur. Sed ecõ
tra crura in eo, q̃d integra conseruata sunt, illud nobis mysticant, quod vniuersę vię eius rectè in-
Cant.5. uiolabiles sunt. Siquidem crura eius vias eius significant. Vnde in Canticis dicitur: Crura eius co
lumnæ marmoreę, quæ fundatæ sunt super Bases aureas. i. itinera eius pulchra super diuinitatis
sapientiam in rectitudine sunt firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit? Sed vnus
militum (inquit Euangelista) lancea latus eius aperuit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Cur
igitur hoc fieri maluit? Videlicet vt illam super nos effunderet aquam cum sanguine suo, quam
Ioan.3. eum cõmendaret, dixerat: Nisi q̃s renatus fuerit ex aqua & spũ s̃ctõ, non p̃t videre regnum Dei.
Siquidẽ huius aquæ sacr̃m ab hoc miraculo sumpsit exordium. Baptizatus ergo dñs in passione
sua, talem ad nos suæ salutiferæ mortis participationem iam mortuus emisit. Non est nouum
Mar.10. hoc aut mirum, q̃d illũ in passione sua dicimus baptizatũ. Matre filiorum Zebedęi postulãte ac di
cente: Magister, dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexterã tuam, & alius ad sinistram in re-
gno tuo, r̃ndens, dixit: Potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sum, aut baptismo quo ego ba-
ptizor baptizari? Qui cum r̃ndissent, possumus: Calicem (inquit) meum bibetis, & baptismo quo
Luce.12 ego baptizor baptizabimini, &c. Nomine calicis siue baptismi passionem voluit designare marty
rij, q̃ & ipsum & illos decebat consummari. Vnde & alibi de passione sua loquitur: Baptismo autẽ
habeo baptizari, & q̃uo coarctor vsq; dum perficiatur. Græcè autẽ baptismus, Latinè ablutio dici
tur. Quas ergo sordes habebat dominus, vt baptismo passionis ablueretur? Nẽpe mortalitatẽ
nostrã & passibilitatem, propter quam sordidius & contẽptibilis apparebat hominibus, sicut & ĩ
Zach. 3. Zacharia legimus: Iesus autẽ indutus erat sordidis vestibus. Dixit autem angelus his, qui stabant
corã se. Auferte ab eo vestimenta sordida. Iesus erat indutus sordidis vestibus, qui cum non fe-
2.Cor.5 cisset pct̃m, pro nobis pct̃m factus est. Et ipse infirmitates nostras portat. Et in Apostolo legimus:
Esai. 53. Christus nos redemit de maledicto legis, factus ꝓ nobis maledictio. Hic in. xxj. psal. loquitur: Lõ
Galat.3. ge à salute mea v̈ba delictorũ meorum. Et in. lxviij. psal. Deus tu scis insipientiam meam, & deli-
cta mea à te nõ sunt abscõdita. Quæ vniuersa (inquit) appellantur sordida vestimenta, & auferũt
Hebr. 1. ab eo cum in morte sua, nr̃a delet pc̃tã. Cum igitur videmus dñm Iesum propter passionem mor-
tis gloria & honore coronatum, & à nostris quę ipse portauerat pc̃tis ablutum, rectè illum accipi
mus suo baptismo in morte sua baptizatum, atq; vt eundẽ suum ad nos trãsfunderet baptismũ,
sanguinem & aquam de latere suo profudisse iam mortuum. Baptismum quo à Ioanne baptiza-
tus est, nõ ad eãdem pertinuisse virtutem, iã alias dictum est. Idcirco nec solus sanguis, nec sola
1.Thes.4 de latere saluatoris aqua manauit: quia diuinus ordo nostrę salutis vtrunq; depoposcit. Nec enim
1.Cor.6 ad hoc redempti sumus, vt tales nos sibi possideret, quales eramus prius. Vnde & Apostolus: Nõ
eñ (inquit) vocauit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem in Christo Iesu. Et in alio
loco, cum priora cõmemorasset peccata. Et hæc (inquit) fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis
&c. Vt ergo esset, vnde à peccatis lauaremur, aqua quę corporales tñ lauare poterat sordes san-
guini, q̃ est pretium nr̃æ redemptionis, sociata est, & ex eius societate virtutem atq; authoritatem
Exod.14 sumpsit, vt ad abluendas inuisibiles pc̃torum sordes digna sit s̃ctõ cooperari spũi. Societate (in
quã) viuifici ac p̃tiosi sanguinis hoc accepit, vt cõparetur vera similitudine rubro mari, per quod
saluatus populus trãsiuit, Pharaone subuerso cum curribus & equitibus suis. Nã fugientes Aegy
ptum huius seculi, mundatos in verã ꝓmissionis terrã trãsmittit, diabolumq; persequentem peni-
tus absorbet cum p̃teritis actibus & pompis suis. Igitur (vt supra dictũ est) longe rõnabilius fuit
Genes.2 vt lancea militis latus eius aperiretur, q̃ vt eius crura frãgerentur: rõnabilius (inquam) ac decẽtius
tãto salutis fuit artifici, valdeq; accessit ad pulchritudinem operis, vt illud sibi mortuo de latere
subduceret, vnde nasceretur ecclesia: qui dormiẽti Adæ costã eduxit, vnde formaretur Eũa. Hac
eñ similitudine quid pulchrius, quid elegãtius, q̃d dulcius? Siquidẽ ille primus Adã obdormiuit,
Cant.3. iste secundus (vt dictum est) surrecturus obijt. illi dñs soporẽ immisit, huic pater calicem passionis
dedit. Egredimini ergo & videte filiæ Sion regem Salomonẽ in diademate suo, quo coronauit
eum mater sua, in die desponsationis eius, & in die lætitiæ cordis illius. Egredimini (inquam) de te
Matt.27 nebris illis, quæ super terram factæ sunt ab hora sexta vsq; in horam nonam: Imo de illis, quę per
2.Petr.2 istas significatæ sunt, & nunc operiunt faciẽ cordis Iudæorum. De his ergo tenebris exite, & vide-
te intenta contẽplatione illũ qui vos vocauit in admirabile lumẽ suum regẽ magnũ, regem paci-
ficum, in diademate spineo, q̃d est charitas & magnæ miserationis ornamentum, q̃ coronauit eũ
mr̃ sua synagoga, in hac die desponsationis eius, qua (vt dictum ẽ) nasciturę sibi spõsæ ecclesię in
lætitia cordis sui, prima elemẽta produxit, sequitur. [Post hęc autẽ rogauit Pilatũ Ioseph ab Ari-
mathia, eo q; esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus
Iesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Iesu.] Occultus iste erat discipulus Iesu, sed nõ
occulte rogauit Pilatum, neq; occulte tulit ad sepeliẽdum corpus Iesu. Nec enim erat opus legis,
nanq; vt supra dictum est, hoc erat pręceptum, vt in patibulo appensus eodẽ die sepeliretur, pro-
uidente iam corpori suo sepulturæ libertatem ipso Dei verbo, quod per Moysen loquebatur.

Cum ergo beatus iste discipulus tollit magistri sui corpus, recte Iudæorum calumniam non veretur, nam ille contra legem faceret, qui pro causa eiusmodi bonum eius officium calumniaretur. Nec erat suspicioni locus de eius discipulatu, cum præcepto legis non etiã amori domini Iesu obsequi videretur. [Venit autem & Nicodemus, ferens mixturam myrrhæ & aloes, quasi libras centum. Acceperunt ergo Iesum & ligauerũt linteis cũ aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire.] Ne miraremur, quòd ausi sint domini corpus aromatibus cõdire, qui non ausi fuerant, nisi in occulto discipuli viuentis esse, addidit Euangelista, sicut mos est Iudæis sepelire. [Erat in loco vbi crucifixus est hortus, & in horto monumẽtum nouum in quo nõdum quisquam positus fuerat.] Et hoc sibi prouiderat ipse qui sepeliebatur, vt sicut nasciturus, vterum sibi virginalem præparauit, ad quem vir nõ accesserat: ita resurrecturus nouo & lapideo monumento conderetur, in quo nondum quisquam positus fuerat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum posuerunt eum. Ergo nunc liberati estis Iudæi, qui occidistis iustum contrarium operibus vestris. Ite nunc, manducate pascha, & magnum celebrate sabbatũ, vt deinceps proijciat dominus super vultus vestros stercus solennitatum vestrarum.

Deut. 21. Non potuit Ioseph à Iudæis reprehendi

Mala. 2

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS IN IOANNEM COMMENTARIORVM LIB. XIIII.

ABhinc ò Iuda te laudabunt fratres tui. Iuda (inquam) magne & fortis, qui resurgens ex mortuis, confessionem & decorem immortalitatis atque incorruptionis induisti. Laudabunt te fratres & amici tui, cohæredes & cõparticipes regni tui. Vnde laudabunt, vel quid laudantes clamabunt? Manus tua (inquiunt) in ceruicibus inimicorum tuorũ. O fortissime fratrum & princeps cõfessionis eorum, cornua in manibus tuis sunt, & ecce nũc egreditur q̃ ibi abscondita fuerat fortitudo tua. Quomodo sustinerent luteæ ceruices inimicorum tuorum, vt nõ ponerentur scabellum pedum tuorum? Vlulabunt ergo sub pedibus tuis inimici, laudabũt vero te fratres tui. Parum est laudabunt. Adorabũt te filij patris tui. Adorationis autem hęc erit rõ, quia tu catulus leonis es ò Iuda, catulus leonis inquam. i. filius fortissimi Dei, totius fortitudinis, & oim virtutum principis. A quo tu nequaquam in aliquo degeneras, nam ad prædã fili mi ascendisti, & ad nullius pauens occursum, fortiter infernum debellasti. Igitur te laudabunt, te adorabunt frẽs tui, filij patris tui: q & perinde q̧ te laudãt & adorãt, frẽs tui sunt, & filij patris tui, per ipsam fidem, in q̃ te adorant, grãm adoptionis filiorum consecuti. Nunc pulcherrime virorũ decursis laboribus tuis, quia lauisti vino stolã tuã, & sanguine vuę palliũ tuũ. i. spiritu sancto in sanguine tuo regenerasti ecclesiam tuã, qũliter eisdem fratribus tuis bonũ fortitudinis & victoriæ tuæ nuntium attuleris stilo prosequente, tuaq; gratia iuuante conabimur eloqui. [Vna sabbati, Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent ad monumẽtum, & vidit lapidẽ sublatum à monumẽto.] Vna sabbati. i. prima sabbati. i. die quæ prior sabbato succedit. Sciendum vero, q̧ hæc & cæteræ deuotæ dño fœminæ, quę illum & viuum dilexerant, & mortuũ desiderabãt, per noctẽ ambulantes, iuuãte luna venerunt ad monumentũ. per nocte eñ ambulauerunt, quæ diluculo ad monumentum fuerunt. Alioqn nisi per noctẽ venissent, qũo ad sepulchrum tã mane affuissent? Verbi gratia: Maria Magdalene, cuius domus erat Bethaniæ, qui vicus quindecim stadiis distat ab Hierosolymis, quomodo prima ante alias, vna sabbati iuxta Ioannem valde diluculo venit cũ adhuc tenebræ essent ad monumẽtum. Sepulto quippe dño, mulieres quæ illum secutæ fuerant, Hierosolymis nõ remanserant. Sed cum aspexissent, vbi poneretur, reuertentes (inquit Lucas) parauerunt aromata. Qñ autẽ parauerunt vel emerunt, manifestius Marcus indicat: Et cum trãsisset (inquit) sabbatum. Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerẽt Iesum. Siquidem sabbato (vt ait Lucas) quieuerũt, ꝓpter mãdatum, subauditur legis, quia lex vetat operari. Cõstat itaq; q̃ in lachrymis peruigiles amores nimium ꝓ lũga retardãtis sabbati mora fatigatæ, quo nec operari nec plus mille passibus ambulare licitum erat Iudęis, mox vt onerosum illud sabbatum abijt, recessit, trãsiuit, nõ quieuerunt, non dederunt oculis suis somnum, non luciferum ad proficiscendum pręstolatę sunt. Noctẽ pro die, desiderium pro duce, lunã rapuere pro sole. Luna quippe nocti non defuit, quia. xvij. extitit. Septimadecima vero luna clauso vespere paulo post, i. fere post horam & dimidiã exurgit, toti deinceps lumen suum ministratura nocti. Falso igitur quidã Euangelistas calũniari sunt, q̧ cõtraria dixissent in eo q̧ Matthæus vespere sabbati, cæteri prima sabbati diluculo mulieres venisse dixerunt ad monumẽtum. Matthæus eñ vt earũ cõmendaret desideriũ, qñ venire cęperunt, cęteri dixerunt qñ peruenerint.

Gen. 49 Psal. 103 Gen. 46

Cap. xx

Luc. 23. Marc. 16 Exo. 20.

Calũnia de cõtrarietate euangelistarum

Quare autẽ hic Euang. cum posset prima sabbati dicere, maluit vna sabbati dicere, nisi ꝓpter

singularent

singularem & vnicā gloriam eius diei? Est enī verè festa dies, verè beata dies, nobilitas anni, men
Laus Dei resurrectionis. sis decus, arma dierum. Pulchritudine huius diei paradisus refloruit, cœlum purpuratum est, angeli candidati, hoīes exhilarati sunt. Huius diei gratia singularis, verbis explicari nequit. Igitur vna sabbati rectè & propriè dixit. Venit, inquit, ad monumentum. Quàm mane venerit, ipse Euāgelista aperit, dicens: Cum adhuc tenebræ essent. Sed iam dñs resurrexerat. Vidit enim, inquit, la
Psal. 16. 107. pidem sublatum à monumento. Quid ergo est patri dicenti in Psal. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara. Confestim gloriosum illud organum patris. s. os dñici hoīs, rñdens, exurgā diluculo inquit: Non enim diluculum ad resurgendum expectauit. Quippe cum valde diluculo mulieres venerint, & tñ charitate resurrectionis præuentæ fuerunt. Quid ergo (inquam) est q̄ ait, exurgā diluculo, nisi quia diluculū ē q̄d ad nostros nō pertinet corporeos oculos? Si enim totum
Esai. 49. 2. Cor. 6 hoc tp̄s à resurrectione dñi vnus dies salutis est, Propheta dicente: Tēpore accepto audiuite, & in die salutis adiuui te, cur nō initium temporis eiusdem diluculi nomine valeat intelligi? Ergo tenebræ quidem corporales erāt ad monumentum, sed sanctis & electis omnibus diluculū. i. lucis ęternę iā erat initium, à media nocte qñ surrexit, & portas inferni tulit fortissimus Sampson q̄d inter
Iudi. 16. Marc. 16 pretatur sol eorū. Quod Marcum euāgelistā cōstat intelligi voluisse, qui cū dixisset: Et valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumētum, statim addidit, q̄d secundū literā repugnās ē, orto iā sole. Orto q̄ppe iā sole nō valde mane est. Igitur, & si media nocte dñs noster resurrexit, verū est tñ, q̄ patri rñdens (vt iā dictū est) diluculo surgā inquit. Veniēs itaq; inuenit lapidē sublatum à
Lapis p angelū sublatus à sepulchro. monumento, videlicet quem angelus dñi reuoluerat, vt vacuū mulieribus venientibus ōnderet. Proinde cum dicit Matth. Vespere aūt sabbati, quę lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum, & ecce terræmotus factus est magnus, angelus aūt dñi descēdit de cœlo, & accedēs reuoluit lapidē, & sedebat super eum, sic intelligēdum ē, q̄ illis veniētibus. i. in via positis, quę vespere (vt iā dictū est) venire cœperāt, interim facto terręmotu surrexit dominus, & deinde angelus dñi reuoluerat lapidem, & deinceps postquā iam vacuum visum fuit mulieribus, super lapidem sedens, vt paulatim, & non repente timidis hoīm mētibus res tāta ingereretur, primum sepulchro, deinde angelo, deinde viso domino. [Cucurrit ergo ad Simonem
Lucæ. 23 Petrum, & ad alium discipulum quē amabat Iesus, & dicit eis: Tulerunt dñm de monumento, & nescimus vbi posuerunt eū.] Ergo diluculū q̄dem sanctis iā erat aīabus in alio seculo, & illo quoq; latroni, cui dictū est, hodie mecum eris in paradiso, iamq; (vt ait Marcus) ortus erat sol, veruntamē venientibus ad monumentū, nō tm̄ pro tēpore noctis, verùm etiā pro sensu mentis tenebræ erāt. Quid enim est obliuio vel ignorantia veritatis, nisi cæcitas vel tenebræ mentis? Intantum autem erāt obliuiosi, & immemores verborū quæ dixerat, q̄ oporteret filium hoīs crucifigi, & die tertia resurgere à mortuis, vt nō inuento corpore eius nihil superesse putarent, nisi q̄d sublatum fuerit. Quid tamen sequitur. [Exiuit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant ergo simul.] Alius discipulus ipse est Ioannes. Quid cursus huiusmodi pulchrius spectaculo, si rite perpendas Euang. narrantis, q̄ sit sensus vel intentio? Nunquid enī putādum est, q̄ hic talis, qui tā excellenter cœlestibus intendit, ocium habere potuerit talia tā diligenter scribendi sine spe fructus. i. intelligentiæ spūalis? Igitur spectaculo admissi, iā nunc subleuatis oculis latissimum videamus campum huius seculi, & in eo currentes duos populos, qui sunt Iudæi & Gentes, brauium ipsam esse palmam crucis, quā Christus ascēdit: ipsum vero principem spectaculi, q̄ & in
Psal. 18. die dexteram palmam victoris ornabit. Nimirum vbi auditum est, & in oēm terrā hic sonus exiuit, quia Christus resurrexit à mortuis, exiuit populus gentium & venit ad monumentum, exiuit (inquam) de tenebris & caligine p̄ctōrum, & venit adorare mortuum ac sepultum, mortisq; victorē Dei filiū & hoīem Iesum Christum. Exiuit & ille alius. i. Iudaicus populus, sed de vicino exiuit, quia iam ante cucurrerat; iā appropinquauerat, quippe qui moriturum ac resurrecturū expectauerat, imo & prophetauerat. Currebāt ergo simul. [Et ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, & venit prior ad monumentum. Et cum se inclinasset, vidit linteamina posita, nec tamen introiuit. Quantum ad eādem fidem, eadē quippe veterum extitit fides, quæ & nouorū, plane nos gentes cum illo anteriori populo simul cucurrimus, verū quātum ad tēporum distinctionē nō curreremus simul, nisi quia in initio euāgelij Iudæorum simul & gentilium multitudo fidē Christi suscepit. Ergo ille populus prior venit ad monumentum, sed videns linteamina, nō introiuit, q̄ videlicet tribulationes passionis dñicæ, quibus quasi linteaminibus cinctus, & ligatus fuit, intrātum erubuit, vt resilirent etiā eorum qui iā crediderant ex eodē populo plurimi. Fieretq; illis Christus
1. Petri. 2 crucifixus, lapis offensionis, & petra scandali, partim propter carnales legis cærimonias, quas videbat destitui, partim propter odium gētium, quibus inuiderunt grām Dei. [Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, & vidit linteamina posita, & sudarium, q̄d fuerat super caput eius, nō cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum.]
Petr. gētilis populi typū gerebat. Fidelis sermo, Qui primus venit, & non introiuit, sola linteamina vidit, qui aūt posterior venit & introiuit, non tantum linteamina, sed & sudarium, quòd fuerat super caput domini vidit. Quid sibi vult hoc, nisi quia nos gentes, qui Iudæis foris remanētibus credēdo introiuimus, nō solū illud atten-

attendimus, q̄ pro hominibus pertulit Dei filius, quòd natus ex fœmina laborauit in carne & crucifixus est ex nostra infirmitate, sed illud erat, q̄ est & erat Deus antequā fieret vel assumeret de nostro in quo pateretur. Sudariū nanq; quod fuerat super caput eius, rectè illud significat, q̄d erat in principio verbū, quod erat apud Deum, q̄d erat Deus. Hoc vtrūq; videt & adorat, q̄ posterior venit & introiuit gentium populus, adorat inquā, & cōfitetur, q̄a Christus dn̄s & verbū patris est per q̄d factus est mundus, & caro vel filius hominis est, per cuius passionē saluatus est mūdus. At ille qui introire nō vult, sola vidit linteamina, quia solā attēdit tribulationē qua cingi vel constringi potuit vera eius humanitas, & hoc habet scutum cordis, vt vere insipiens, dum dicit, quia non est Deus qui mori potuit. Sudariū ergo iste non vidit. Sed quid est, q̄d sequitur, nō cū linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnū locum? Hoc plane illud est, quod catholica fides cōfitetur, quia passibilis quidem homo, sed impassibilis erat (vt semper est) Deus vnus idemq; Christus. Nō positū erat sudariū cū linteaminibus, quia videlicet nostris doloribus, q̄s secundū hominem tulit, secundū seipsum non ingemuit Deus. Separatim ac seorsum stetit à cunctis angoribus, non substantiæ disiunctione vel duplicitate personę, sed dispari sensu, & magna diuersitate vtriusq; naturæ. Quin & inuolutum erat sudarium, profectò significans Christi diuinitatē, nec initiū nec terminū habere, quia videlicet sic nec cœpit, nec desinit esse Deus, quomodo rei quę in uoluta est, nec initiū, nec finis cernitur. Sed in vno loco quid est, nisi quia in scissura mentiū Deus non est? Vna columba, vnū est corpus Christi in ecclesia. Et in hunc solū & vnū locū sacra mentū veritas est, quę scindi vel diuidi non p̄t. Igitur solum q̄d infirmum est Dei populus ille vidit, q̄ sic offensus, quasso pede substitit, & foris remansit. Sed quia sequitur. [Tunc ergo introiuit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum, & vidit & credidit.] Sic nimirum post plenitudinem gentium, & ille populus introibit. Nolo em̄ (inquit Apostolus) vos ignorare fratres mysteriū hoc, vt non sitis vobismetipsis sapientes, quia cæcitas ex parte cōtingit in Israel, donec plenitudo gentium introeat, & sic omnis Israel saluus fiet. Igitur tenebrę quidem adhuc erant ad monumētum, & quid ageretur, nesciebāt, dormitantes adhuc p̄ tristitia mentes discipulorum, sed aspirabat dies, & prope erat vt inclinarentur vmbræ vel figuræ radijs expulsę rerum subsequētium. Et vidit inquit, & credidit. Futurum quidem est vt ille posterior populus introiens videat & credat, sed nondum hoc, vel sic discipulus ille vidit & credidit. Nam sequitur. [Nondum enim sciebant scripturas, quia oporteret eum à mortuis resurgere.] Ergo illud potius credidit, id est, existimauit factum fuisse, q̄d mulier dixerat, videlicet quia tulerunt dn̄m de monumento, & nescimus vbi posuerunt eum. Maluit tn̄ Euangelista dicere, quia credidit, quo verbo propius perstitit in re propter quam cursum huiuscemodi tam diligenter enarrauit. Et continuò subiungit. [Abierūt ergo discipuli ad semetipsos.] Ergo inquit, quia nondum sciebant scripturas, idcirco abierunt ad semetipsos, nam econtra vbi scripturas intellexerunt, abierunt supra semetipsos, loquentes Christi sensu non suo, & probantes, quia non dn̄m tulerūt de monumento, sed dn̄s surrexit de sepulchro solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo, testante Dauid, qui dicit in eum: Prouidebam dn̄m in conspectu meo semper, qm̄ à dextris est mihi ne commouear. propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea, insuper & caro mea requiescit in spe. Qm̄ non derelinques aiam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem, & his similia. [Maria autem stabat ad monumentum foris plorans.] More suo S. Euangelista in hoc etiam loco mysterijs cœlestibus intendit, & dum per terram pedibus ambulare. i. purā videtur historiam texere, sursum volat. Nam sic matutinam resurrectionis reuelationem euāgelizat, vt intentio q̄q; resurgentis per eius narrationem facile legentibus lucescat. Abeuntibus discipulis ad semetipsos, Mariam refert solam stetisse ad monumentum foris plorantē, & inter fletus inclinatā vidisse duos angelos, vnum ad caput, & vnum ad pedes, & deinde conuersam retrorsum, vidisse dn̄m, & hæc ab illo audisse: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade aūt ad fratres meos & dic eis: Ascēdo ad patrem meum, & patrē vestrū, Deū meū, & Deum vestrum.

Pulchre siquidem hanc prę oībus mulierem manus resurgentis pio desiderio ligatam ad sepulchrum suum retinuit, vt secundę resurrectionis ipsa nuncia fieret, in qua primæ resurrectionis opus notissimum atq; celeberrimum factum est. Prima nanq; resurrectio, de q̄ hic idem Ioannes ait: Beatus qui habet partem in resurrectione prima, illa est quam dominus enuntians Iudæis: Amen amen, inquit, dico vobis, quia venit hora & nunc est, q̄n mortui, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & qui audierint, viuent. Hac resurrectione mulier hæc prima omnium vel notissima respirauit, quia cum esset in ciuitate peccatrix fœtentior malæ famæ putoribus, qui fuerat frater suus Lazarus corpore quatriduanus, audiuit in monumento malæ consuetudinis vocem filij Dei, & quia audiuit, protinus exiuit. Pœnitendo quippe lauit lachrymis maculas criminis, & dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Secunda resurrectio corporum est in qua primogenitus mortuorum est Christus filius Dei, cuius vita nunc lugentibus & flentibus erat nuncianda discipulis. Stabat igitur Maria, principis vitæ & vtriusque resurrectionis nutu derelicta, congrue videlicet secundam resurrectionem nunciatura, quam primæ resurrectionis gratia

Cant. 6.

Rom. 11.

Luce. 7.

Ioan. 11.

tali nuncio dignam effecerat. Stabat inquam, & in eo quod foris stabat, plorabat, totius eccle-
siæ de gentibus typum præferebat. Primitiua namq; ecclesia, scilicet à iusto Abel, vsq; ad illum
qui in cruce confessus est, latronem, iam intra sacramentũ dñicæ passionis recepta, peccatrix gen
tilitas foris remanserat, qa videlicet, non illã sanguis Christi à peccatis lauerat, quæ fidem eius nõ
Acto. 8. habuerat. Verbi gratia: Eunuchus ille qui venerat adorare in Hierusalem, & reuertebatur legens
Esai. 53. Esaiam prophetam, ad monumentum foris stabat. Locus enim scripturæ quem legebat, hic erat:
Sicut ouis ad occisionem ducetur, & sicut agnus coram tondente se, obmutescet, & nõ aperiet os
suum, &c. Profecto plorans ad monumentum foris stabat, quia passioni eius quẽ nesciebat legẽdo
cõdolebat. Itemq; & Cornelius centurio deprecans Deum, & faciẽs eleemosynas semper foris ad
Acto. 10 monumentum stabat. Tota omnino gentilitas foris stabat, & si nondũ plorans, sed plorare habe
bat confitendo peccata sua, & per fidem eius qui mortuus est & resurrexit, exemplum Mariæ pri-
ma resurrectione resurrectura, relicta multorum deorum, imo dæmonum turba, sicut de hac mu
liere septem dæmonia, id est, vniuersa vitia dñs eiecerat. [Cum ergo fleret, inclinauit se & ꝓspe-
xit in monumentum, & vidit duos angelos in albis sedẽtes, vnum ad caput, & vnũ ad pedes, vbi
Lucæ. 7. positum fuerat corpus Iesu.] Cum Ioannes & Lucas duos angelos fuisse visos referant, quomodo
ab istis Matthæus & Marcus non dissonant in eo ꝙ vnum tãtummodo visum fuisse cõmemorãt?
videlicet quia cum duo fuerint, vnus locutus est, qui & in dextris secundũ Marcũ, & super lapi-
Marc. 16 dem secundum Matthæum, & ad caput secundum Ioannem sedens, nulli quasi ex diuersa sessiõe
Matt. 28 scrupulũ mouere debet. Nam sicut testantur periti locorũ eorundem, monumentũ dñi in aqui
Ioan. 20 lonari parte cryptæ situ est in petra excisum, longitudinis septem pedum, trium mensura palma
rum pauimento altius eminens, introitumq; habens à latere meridiano. Quod cum ita sit, ꝓfecto
qui in dextris sedet, ad caput sedet, quia super lapidem reuolutũ exterius sedit. [Dicunt ei illi: Mu
lier quid ploras? Quem quæris? Dicit eis: Quia tulerunt dñm meum, & nescio vbi posuerũt eum.]
Plorando inclinata mulier hæc, angelos vidit, & percunctantes audire meruit, quia videlicet fu-
turum erat, vt gentilitas pctã sua deflendo, se humiliãs sanctis apostolis vel prædicatoribus, qui
Malac. 3 vtiq; angeli domini exercituũ sunt, innotesceret, & ab illis dulcedinem æternæ consolationis ac-
ciperet. Et recte oẽs angeli dñi exercituum, oẽs sacerdotes vel prædicatores veritatis, quorũ labia
custodiunt scientiã, & quorũ ex ore legẽ requirunt, per duos angelos ita sedentes, vnũ ad caput &
vnum ad pedes signati sunt, quia videlicet vnũ eũdemq; Christum, & Deũ esse ante secula, & ho-
minem factũ ꝑdicant in fine seculorum, & vtriusque testamẽti vocibus incarnatum, passum, mor
tuum, sepultũ, ac resuscitatũ à mortuis cõprobant verũ Dei filiũ. Vnde & duo Cherubin, quæ
ꝓpiciatorium tegunt, sese inuicẽ aspiciunt, versis vultibus in propiciatorium. Cherubin quippe
Exod. 32 plenitudo scientiæ dicitur. Et quid per duo Cherubin, nisi vtrunq; testamentum? Quid vero per
propiciatorium, nisi ipse q est ꝓpiciatio, pro peccatis nostris figuratur. Et dum testamẽtum vetus
hoc faciendum denunciat, qđ nouũ de domino factum clamat, quasi vtraq; Cherubin inuicẽ aspi
1. Ioan. 2 ciunt, dum vultus in propiciatorium vertunt, nec enim à suo aspectu discrepant, quæ dispẽsationis
eius mysterium concorditer narrãt. Quòd autem interrogata mulier, quid ploraret, quẽ quære
ret, rñdit: Quia tulerũt dñm meum de monumento, hodieq; magnæ huic mulieri, scilicet ecclesiæ
non vane dicere licet, quia videlicet Iudæi, quantum in ipsis est, tulerunt dñm de monumento,
Matt. 28 dum nõ resurrexisse, sed furto sublatum esse, dato custodibus precio, mentiti sunt, & testes mẽda
ces cõduxerunt. Sed eorum mendacia nihil veritati nocuerunt, vnde & à propheta grauiter deri
Psal. 63. dentur, dicente: Quia sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos
linguæ eorum. Dicunt enĩ custodes illi precio ad mentiendum cõducti: Discipuli eius furati sunt
eum nobis dormientibus. Respondemus ad hæc: O paruuli sagittarii, si dormiebatis, vnde scieba
tis, quia furati sunt eum discipuli? Si autem vigilastis, quare non seruastis? Præterea, quia nõ ait tã
tum, tulerunt dñm, à toto partẽ significans, cum nõ nisi corpus quæreret: nõ (inquam) ait, tantum-
modo dñm vel dñm nostrum, sed dominum meum, hoc recte peccatrix illa dixit, rectè nihilomi-
nus peccatrix ecclesia de gẽtibus dicit: Peccatorum quippe dominus, peccatorũ (inquã) pœnitẽ-
tium proprius dñs est Christus. Nõ enim veni (inquit) vocare iustos, sed peccatores. [Hæc cum di
xisset, cõuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem, & non sciebat quia Iesus est. Dicit ei: Mulier
quid ploras? Quem quæris?] Mirum quòd mulieri visione angelica præoccupatæ vacarit con-
uerti retrorsum, nisi quia & in hoc mysterium est, dum non conuersa est retrorsum, ita vt vnde &
qua venerat rediret, sed ita vt Iesum stantem videret & paulatim agnosceret. Sic denique genti-
litas saluatore cognito retrorsum conuersa, id est, præteritas iniquitates confessa est, & sic eas pœ
nitendo respiciens in eum, cui dorsum verterat, suam cõuertit faciem. Verum quia nõ satis est,
sordes idololatriæ relinquere quærentibus cultum vel notitiam vnius veri Dei, nisi summũ fidei
teneãt. i. certitudinem resurrectionis, & necdum Iesum bene nouit, quisquis de resurrectione mor-
tuorum dubitauerit, recte Maria, quæ dominum resurrexisse nõ credebat, recte inquam, & vide-
bat & non agnoscebat eum, quem & amor sibi ostendebat, & dubietas abscondebat. Nã sequitur.
[Illa existimans, quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posui-
sti, &

sti, & ego eum tollã.] Ita plane, quia nõ eum resurrexisse credebat, rectè hortulanum & nõ ipsum
cœlestis horti vel paradysi creatorem se videre putabat. Sed quid mirum, ꝙ hanc illi existima-
tionem inesse voluit dñs, ꝙ esset ipse hortulanus? Etenim ecclesia prioris populi hortus eius ex-
titit, de q̃ in Canticis dicit: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus cõclusus, fons signatus. In
illo videlicet horto saluatorem suum inuenit ecclesia gẽtium, & hic cum cognouit per scripturas
legis & prophetarum, quæ illic pullulauerunt, sicut in isto nunc horto per familiarem allocutio-
nem Maria recognouit inuentum. Nam sequitur. [Dicit ei Iesus: Maria. Conuersa illa dicit: Rab
boni, quod dicitur magister.] Appellatio namq; qua dicit: Maria, & responsio dicentis: Rabboni,
quod (sicut Euangelista exponit) magister interpretatur, illud pulcherrime præsignauit, ꝙ voca
tionem suam gentilitas de scripturis auditura, & magistrum sua fidei dñm Christum esset inuo-
catura. Igitur hortus ille, in quo dñs noster crucifixus, mortuus, sepultus est, & resurrexit illã rectè
significat ecclesiam primitiuam, in qua per scripturas plane inuenitur, oportuisse Christum pa Luc.24.
ti, mori, sepeliri, ac resurgere à mortuis. Ingressa est, quæ ante peccatrix fuerat, prosclyta ecclesia
gentium, & nondum agnoscens dñm, audiuit ex ore eius nomen suum, statimq; agnouit, & con-
fessa est magistrum, quia legẽtes scripturas, inuenit ibi scriptum nomẽ suum. Verbi gratia, cũ dicit
spiritus Christi de ipso per os patriarchæ Iacob: Nõ auferetur sceptrum de Iuda, & dux de fœmo Gen. 49
re eius, donec veniat qui mittẽdus est, & ipse erit expectatio gentiũ. Itemq; in Dauid: Dñs dixit ad Psalm.2
me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Et
his similia. Et hęc dixit Rabboni, quia profecto discipulam se intelligit, & sibi scripturarum ar-
cana deberi. Sed hæc vocatio gentium non ante debuit fieri, quàm resurgeret ipse à mortuis. Vn
de & subditur. [Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum.] Tria quippe repu-
gnant, ne hoc putemus dictum propter suam ipsius personam. Primum est, quia iam transierat ex
hoc mundo ad patrem, videlicet quia resurgẽdo nostram oẽm excesserat mortalitatem. Aliud,
quia multominus residentem ad dexteram patris mortales tangere possent. Tertiũ, q̃a priusq̃uã Ioan. 19
in cœlũ ascenderet, imo & ipsa, qua resurrexit die, tetigerunt eum mulieres, quia tenuerunt pedes
eius, & adorauerunt eum. Ergo propter ecclesiam gentium, cuius illa personam gestabat, est di-
ctũ, noli me tangere, nõdum eñ ascẽdi ad patrem meum, quia videlicet anteq; glorificaretur, ec-
clesiæ de gentibus non erat ipse coniungendus. Vnde & alij mulieri, in eiusdem gentilitatis per-
sona, dixit anteq; pateretur: Non est bonum sumere panẽ filiorum, & mittere canibus ad mãdu- Matt.15.
candum. Et discipulis suis p̃cepit: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne Mat.10.
intraueritis. Et instante iã passione sua, cum quærerent eum videre gentiles, dixit: Venit hora vt Ioan.12
clarificetur filius hoĩs. Quod certe idẽ est, ac si diceretur: Venit hora, vt ad patrem suum ascendat
filius hominis, vt subaudias, & tunc me videbitis, tunc fidei tactu me contingetis. Igitur talis ec-
clesiæ nunc gestat Maria figuram, qualis gentilitas ante passionẽ dñi parata iam erat eius susci-
pere fidem. Et proinde recte dicitur illi, noli me tangere, nondũ eñ ascendi ad patrem meum. Sed
quõ te ò Christe, fili Dei, postq̃ ad patrem ascenderis, hęc peccatrix tangere poterit? [Vade au
tem ad fratres meos & dic eis, Ascendo ad patrẽ meum, & patrẽ vestrum, Deũ meum, & Deũ ve-
strũ.] Ac si dicat; me quidem, postq̃ ascẽdero ad patrẽ meum, corporaliter tangere vel videre
o gẽtilitas nõ poteris, sed vade ad fratres meos. s. apostolos, & hãc illis audientibus confitere fidẽ
ꝙ ego pro salute generis humani passus & mortuus, resurrexerim, & in cœlum ascẽderim, & ipsi
tibi conferent de me quicquid expedit. Fratres enim mei sunt, & nõ quidem per naturam, sed per
adoptionis gratiam, filij patris mei sunt, totam pariter mecum habentes hæreditatem sacramen
torum, nihilque deest eis illis, vnde fiat vt me perfecte tangere possis. Attende ò mulier, quę tange-
re me vis, attende inquam, vt vere tangere possis, quia non dixi, ascendo ad patrẽ nostrum & ad
dñm nostrum: sed, ad patrẽ meum & patrẽ vestrum, Deũ meum & Deum vestrũ. Aliter namq; mi
hi, & aliter fratribus meis pater est, aliter mihi, atque aliter illis Deus est. Meus q̃ppe pater est, q̃a
me genuit, & illorum pater, quia sibi in filios adoptauit. Item, Deus meus est, quia creaturã eius. i.
hominem assumpsit: Deus autem illorum est, q̃a nõ aliud q̃ hoies sunt, & sunt tantummodo crea Rom.10
turæ Dei. Hæc me fides corde conspicit ad iustitiam, & oris confessio tangit ad salutem. [Venit
Maria Magdalene annuncians discipulis, quia vidi dñm, & hæc dixit mihi.] Et vsque hodie, imo
vsq; in finem seculi venire non desinit ecclesia secundum similitudinem, quæ in Maria præcessit, Luc.24.
prima nunc aiarum resurrectione resurgendo, & secundã corporum, quę in nouissimo futura est,
nescientibus annunciando, q̃uis plerique non credant, imo & irrideant, sicut & tunc verba Mariæ
nunciantis, quia vidi dñm, vt alius Euãgelista testatur, quasi deliramẽta, corã discipulis videbã-
tur. Interea paulatim deficit & nox tristitiæ apostolorum crebris nuncijs clarescit, atq; præua-
lescente virtute testimoniorum, rarescunt tenebræ, quę (vt supra dictum est) adhuc erant ad mo-
numentum. Venerunt eñ & aliæ mulieres, q̃ viderãt dñm, & tenuerãt pedes eius, & adorauerant
eum. Venerunt & duo discipuli, quibus euntibus in cãstellum, noie Emaus, visus in alia effigie & Luc.24.
cognitus fuerat in fractione panis. Sed & hoc auditum & percrebruit inter eos, quia surrexit domi Mar.16.
nus vere, & apparuit Petro. Ita præparatis, & expectantibus vigilantium oculis, qui præ tristitia

dormitauerant toto spacio tridui, tandē ipse sol mundi, ad oriente roseo vultu conspicuus emer
sit, cunctisq; abactis tenebrarum reliquijs, plenum lætitię diem mirantibus ingessit. Nā sequitur.
[Cum ergo esset sero die illo, vna sabbatorum, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli congre-
gati, propter metum Iudæorum, stetit in medio & dixit eis: Pax vobis.] Primū illud, quod maxi
me delectat, libet intueri.s. vocem nouæ salutationis, quam hactenus hominum nemo ex ore Dei
audiuit, quam vbi stetit in medio discipulorum protinus edidit, dicens: Pax vobis. Quidnam est
Psal. 23. hoc, qđ dn̄s virtutum & rex glorię, cum primū ingreditur cōuentum apostolorū, & eorū q cū ipsis
Luc. 24. erant congregati (vt Lucas ait) tali primum voce in gaudiū illorum tanq̄ suauissima consolatio
ne intonuit? Nunquid casu talem salutationem attulit victor mortis, regressus ab inferis? Non
Colos. 1 vtiq;, sed pro certæ rei significatione vocē hanc edidit. Quid enim? Nonne inimicitias, quæ hacte
nus inter Deum & homines fuerāt, tunc primum in carne sua soluerat, & idcirco pertulerat mor
Colos. 2 tem, vt genus humanum Deo reconciliaret? ipse enim (inquit Apostolus) est pax nostra, qui fecit
vtraq; vnum, & reconciliauit nos Deo in vno corpore per mortē crucis interficiens inimicitias in
semetipso, &c. Igitur quia peccata nostra pertulerat in corpore suo super lignum, & quia chiro-
graphum peccati de medio tulerat, affigēs cruci & expoliās, principatus & potestates traduxerat
Psal. 23. confidenter, palam triumphans in semetipso, recte hic dn̄s fortis & potēs, dn̄s potens in pręlio, vi-
tam cum victoria referens, vbi stetit in medio discipulorum, pax vobis, inquit. Quare vero di-
scipuli clausis foribus intus erant? Propter metum (inquit) Iudæorum. Quid metuebant Iudæos
sanguine dn̄i saturatos? Nunquid si adhuc arderent, & sitirent sanguinem illorum Iudæi, clausis
ipsi possent se foribus tutari, quas perfacile erat effringi? Vt quid ergo fores clauserant? Videlicet
quia sermonem inter se habebant, cui neminem, nisi amicum vel participem sui luctus interesse
tutum putabant. Iam quippe non solum mulieres audierant dicentes, quòd vidissent dominum,
sed & duo ex discipulis reuersi fuerāt à castello Emaus, referentes quòd in fractione panis cogno-
uissent eum. Quinetiam iam congregati fuerant propter hoc ipsum, dicentes, quia surrexit domi
nus vere, & apparuit Petro. De his inter se colloquentibus, merito tutum non videbatur, vt au-
scultaret eos Iudæus, & idcirco clausis se continebant foribus. Quomodo vero (inquit aliquis)
corpus verum fuit, quod clausis foribus introiuit? Quod qui infideliter quærit, & verum corpus
sic potuisse inferri non concedit, superest, vt multo minus illud concedat, quòd corruptibiles at-
que mortales adhuc apostoli sic educti sunt, quomodo in actibus apostolorum scriptum est: Car
Acto. 5. cerem quidem clausum inuenimus cū omni diligentia, & custodes stantes ante ianuas. Aperien-
tes autem carcerem, neminem intus inuenimus. Superest vt istos quoque qui necdum resurrexe-
rant, in ventos & aerem subtilem, quo per patentes rimas efflari possent, euanuisse asserant,
siquidem sacram recepturi sunt scripturam. Quam qui non recipiunt, nec audiendi, sed vt
infideles, omnino vitandi sunt. Nobis credentibus illud pro argumento sufficit, quia de nihilo
Deus cuncta creauit, & cuncta quasi nihilum & inane reputata sunt ei, ad agendum quicquid
voluerit, ad traducendum quippiam quocunque voluerit. Mirumque hoc potius esset, si ita
non posset: cum nemo fere tam imperitus artifex sit, vt quod composuit, penetrare ipse vel a-
perire non possit. Ad ille cum voluit, aperta est terra, & deglutiuit Dathan, statimque ope-
Num. 16 ruit super congregationem Abiron, qui principes seditionis extiterunt, promissionibus Dei
detrahentes, & cum subsannatione dicentes: Reuera induxisti nos in terram quæ fluit riuis la-
Psal. 105 ctis & mellis. Sed verba in ventum iactare videbor, si contra tales fidei Christianæ inimicos
multa respondere tentauero. Illæ nanque vulpeculæ iamdudum tonitru cœli, id est, clamo-
re fulminantis ecclesiæ conterritæ, vbicunq; sint, latitant in caueis subterraneis, nec prodire au-
dent, vt vineas florentes, fructusque parturientes, suo amore putido dente demoliantur. Sed
iam frequentia præsentis gaudij contemplemur. [Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus &
Luc. 24. latus.] Quare ostendit manus & latus, insuper & pedes, vt Lucas testatur, nisi vt existi-
mantibus se spiritum videre, verum corpus assignaret discipulis, & in vero corpore, verisque
membris, verum præsentaret liuorem effectiuum nostræ pacis? Nam disciplina pacis nostræ
super eum, & liuore eius sanati sumus. Hæc disciplina in manibus pedibusque & latere non so-
lum conspicua, sed & contrectabilis apparebat, per clauorum & lancearum vestigia.
Esai. 53. Et hæc liuoris signa sempiterna, margaritæ victoriæ, & splendida nostræ, quam attulit, pa-
cis ornamenta vel testimonia sunt. Nam poterat quidem virtute, qua resurrexit, & de vere
mortuo corpore, viuum in veritate reddidit, clauorum & lanceæ penitus extirpare vel ex-
planare vestigia: sed seruanda erant oculis paternis decentia filium Dei charitatis & obedien-
tiæ signa, veneranda nostræ causæ patrocinia, nostrique amoris æterna incitamenta, & hor-
roris impiorum perpetua incendia. [Gauisi sunt ergo discipuli viso domino.] Quomo-
do gauisi sunt, quomodo qui præ tristitiæ magnitudine lassi fuerant, tunc in gaudio respira-
uerunt? Magnifice sicut consolati sunt, & tunc repletum est gaudio os eorum, & lin-
Psal. 125. gua eorum exultatione, & lætantes facti sunt. Mulier dum pareret, tristitiam quidem habue-
Ioan. 16 rat: iam autem obliuiscebatur pressuræ propter gaudium, quia natus erat homo in mundum.

Mulier inq̃.i.aia eorum, q̃ſi parturiẽs habuerat per triduũ multitudinem dolorũ atq; continuum
ploratũ & fletum,ſed nũc implebat, q̃d ꝓmiſerat: iterum aũt videbo vos,& gaudebit cor vr̃m.
Gauiſi ſũt igit̃ diſcipuli viſo dño,ſed i eiuſdẽ gaudij ſui vehemẽti abundãtia fluctuãtes,necdũ cre
debant. Ait.n. Lucas: Adhuc aũt illis nõ credẽtibus, ſed mirantibus p̃ gaudio, &c. [Dicit ergò eis Luc.24.
iterum: Pax vobis.] Hęſitãtibus & difficulter accipiẽtibus, pacẽ ingerit: pacẽ inq̃, quã nõ niſi credẽ
do ſuſcipere q̃s poſsit. Nõ.n. niſi credẽdo recõciliamur Deo per mortẽ filij ſui. Amplius aũt, cur i-
terum dicat eis, pax vobis, manifeſtat, cũ ſubiungit. [Sicut miſit me pr̃, & ego mitto vos. Q̃uo Ephef.2.
.n. vel ad q̃d miſit filium pr̃, niſi vt inter Deum & hoies pacẽ faceret. Q̃uo itidẽ, vel ad q̃d ſuos in
vniuerſum mundum mittit filius p̃dicatores, niſi ad hoc, vt inimicos Deo reconciliet hoies? Hoc
nẽpe ſciẽs Apoſtolus, ait Corinthijs: Oia aũt ex Deo, q recõciliauit nos ſibi, & dedit nobis miniſte-
riũ recõciliatiõis. Q̃m quidẽ Deus erat in Chr̃o. mundũ recõciliãs ſibi, nõ reputãs illis delicta ipſo 2.Cor.5
rum, & poſuit in nobis v̇bum recõciliatiõis. Pro Chr̃o ergo legatiõe fungimur tanq̃ Deo exhortã
te per nos. Obſecramus, pro Chriſto, recõciliamini Deo, &c. Itaq; ſi quæras, q̃uo vel ad q̃d filium
miſerit pater, q̃d ad p̃ſentẽ locũ pertinet: Deus (inquit) erat in Chriſto mundũ recõcilians ſibi, non
reputans illis delicta ipſorum. Si quæras, quid eſt, ita & ego mitto vos, & poſuit (inquit) in nobis
verbũ reconciliationis, ꝓ Chriſto legatione fungimur & obſecramus pro Chriſto, reconciliamini
Deo. igitur cum ſemel & iterum dixiſſet, pax vobis, vt inſinuaret, & pacẽ ſe feciſſe illis, & pacem
per illos mitteret nobis: ſicut (inquit) miſit me pater, & ego mitto vos. Et ſi quæras euidẽtius, quę-
nam illa ſit pax, audi q̃d ſequitur. [Et cum hoc dixiſſet, inſufflauit & dixit: Accipite ſpiritum ſan
ctum.] Et cõtinuò, [Quorum remiſeritis peccata, remittunt̃ eis, & q̃rum retinueritis, retẽta ſunt.]
Manifeſte hic illa de pace agitur, quæ eſt remiſsio peccatorum, q̃d primum & maximum eſt ſpũs
ſancti donum. Propter q̃d cum dixiſſet, accipite ſpm̃ ſanctum, q̃ſi quærerent, in q̃ accipiemus illũ,
ſtatimq; ſubiungens, quorum (inquit) remiſeritis peccata, remittuntur eis, &c. Ergo pax iſta (vt iã
dictum eſt) peccatorum remiſsio eſt, & iſta remiſsio, ſancti ſpiritus acceptio eſt. Proinde ſuſcipiãt Pſal. 71.
montes pacem ſub iſto rege, iſto filio regis, cui reſurgenti à mortuis, Deus iudicium ſuum & iuſti-
tiam ſuam dedit, ſemel dicente, pax vobis: ſuſcipiant identidem pacem populo, ſubauditur euã-
gelizandam, iterum dicente illo pax vobis. Non enim iſte filius regis iudicare habet ſolummo- Cur bis
do populum ſuum cum iuſtitia, ſed etiam pauperes ſuos in iudicio. Idcirco ſemel & iterum dixit, ait, pax
pax vobis, quia & per ſemetipſum prioris populi ſui eccleſiam. ſ. patriarchas, prophetas & electos vobis.
omnes, à primo Abel vſque ad latronem in cruce pendentem, pacificauit & Deo reconciliauit:
pauperes autem ſuos. i. nos gentiles, nos aduenas & hoſpites teſtamentorum, qui eramus ſine Deo Ephef.2.
in hoc mundo, per apoſtolos, in quibus (vt prædictum eſt) poſuit ipſe verbum reconciliationis, 2.Cor.5 Pſal. 71.
ad eandem pacem inuitauit dicens eis, ſicut miſit me pater, & ego mitto vos. Ita iudicando humi Ioan.1.
liauit calumniatorem, quia nũc iudicium eſt mundi, nunc princeps mundi huius eijcietur foras, & Ephef.2.
veniens euangelizauit pacem pauperibus populi ſui, qui erant prope. ſ. apoſtolis & cæteris qui fue
rant ex circunciſione, & pacem nobis filijs eorundem pauperum, qui eramus lõge. Quomodo
autẽ dicturus, accipite ſpm̃ ſanctũ, inſufflauit prius? Etenim flatus quẽ mortalis adhuc & paſsibi-
lis homo trahebat & reijciebat ore ſuo dñs noſter, non ſpũs ſanctus, ſed communis erat aer, quo iã
immortalis non indigebat vt ſpiraret, nec nos indigebimus in illo poſt reſurrectionẽ ſeculo, vbi
corruptibilis vita non eſt. Proinde quanquam poteſtate ſpirare corporaliter, ſicut & manducare
vel bibere, cum non egeret, potuit: nõ tamen arbitramur, q̃ vndecim apoſtolos, & oẽs qui cum Gene.2.
ipſis congregati fuerant, obambulando ſingulatim cuiq; inſufflauerit, aut quòd ſtans in medio
eorum, vno anhelitu tam grandem flatum emiſerit, vt cunctos afflaret ſimul corporaliter, & hu-
iuſmodi flatu attactis dixerit, accipite ſpiritum ſanctum, &c. Ergo ſic potius inſufflauit, non q̃uo
homo, ſed quomodo Deus, qui antequam homo fieret, inſufflaſſe legitur. Formauit eñ Deus ho-
minẽ de limo terrę, & inſpirauit: ſiue (vt in. lxx. habetur) inſufflauit in faciem eius ſpiraculum vitę. Luc.24.
Qui ergo tunc inſufflauit, vt fieret homo in animam viuentem, nunc idẽ inſufflauit, vt anima vi-
uentis hoĩs ſpiritum ſanctum acciperet, & ad intelligendũ ſcripturas ſenſum apertum haberet. Si
quidẽ Lucas hoc ipſum narrat, quia tunc aperuit illis ſenſum vt intelligerẽt ſcripturas. Per hũc
ſpm̃ ſctm̃ q̃uo vel quid agendo pct̃ã remittere valeant, vt nunc ait: quorum remiſeritis pct̃ã, re-
mittuntur eis. In Matthæo manifeſtius oſtenditur his v̇bis: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo Matt.28
& in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpũs ſan
cti. Ita plane, q̃rum remiſeritis pct̃ã, remittuntur eis, & q̃rum retinueritis, retẽta ſunt. Nam hoc eſt
quod apud Marcum dicit: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò nõ crediderit, Marc.16
condemnabitur. De hac poteſtate & illud pendet, q̃d alibi dicit: Quæcunq; alligaueritis ſuper Mat. 18.
terram, ligata erunt & in cœlis, & quæcunq; ſolueritis ſuper terram, ſoluta erunt in cœlo. Quam
tñ poteſtatem nõ ante paſsionem ſuam dedit, ſed tñ promiſit, ſicut Petro manifeſtius de futuro Marc.16
loquens: Et tibi (inquit) dabo claues reg. cœl. &c. Illic de ligãdo vel abſoluendo poteſtatem pro
miſit: hic autem. i. poſt reſurrectionem ſuam, de eo quod prius vel melius eſt. i. de baptizandis o-
mnibus in remiſsionẽ peccatorum regulã tradit. Extunc vna ſancta catholica eccleſia per totum

 orbem,

orbem, baptizando in noīe patris & filij & spiritus sancti pctā remittit. Et nō vana fides est, quia nō minus pctā remittuntur eis, q̄s baptismo abluens nunc per ministros suos incorporat sibi, quā 1. Cor. 15 remissa sunt eis qui iā in ecclesia, siue viuentes siue defuncti erāt, qua Christus hora sanguinem & aquā de suo corpore fundens, oīm in se credentium pctā lauit. Sicut enī (inquit) misit me pater, & ego mitto vos. i. quam ego de remittendis pctīs potestatem à patre secūdum hominem accepi, eandem per omnia do vobis. Data nanq; est mihi oīs potestas in cœlo & in terra, & vos quæcunq; peccata remiseritis, remissa sunt in cœlo & in terra. Hoc primum & magis necessarium est spiritus sancti datum. s. in remissionem peccatorum. Nā aliud datum est, q̄ die pētecostes idē spūs sctūs est Ephes. 5 in diuersarum ornamētis grārum. Hoc oībus æqualiter datur, vt baptizati à peccatis oēs iustificemur: Illud dispari grā distributum est, operante in singulis eodē spiritu & diuidente prout vult.

Sicut enim nō solum à patre, sed etiā à filio spiritus sanctus procedit: sic nō semel, sed bis pro diuersis affectibus dari illum oportuit. A filio nanq; in remissionē pctōrum procedit, sicut Euangelista manifeste hoc verbo expressit, dicendo, insufflauit & dicit eis: Accipite spiritū sanctum. Nā insufflauit. i. de seipso procedentem dedit. A patre autem q̄ procedat, astruere opus nō est, vnde nec Græcorum aliquis dubitare solet, licet de filio nō illum procedere quidam illorum dixerint. Et anteq̄ filius in hunc mundum venisset diuersarum distributione aīarum antiqs sanctis dat⁹ est, sed nōdum vsli in remissionē pctōrum, q̄d nunq̄ fieret, nisi prius idem pontifex noster sacrificiū se ꝑ nobis obtulisset. Sed de hoc iā alio loco, vbi de baptismo tractari oportuit, vberius dictum est.

Interea dum in magna domo sanctę ecclesię, in q̄ soli sunt Christi discipuli, pax, id est, remissio peccatorum per spiritum sanctum tribuitur, Iudaicus populus abest, neq; cū discipulis de resurrectione dñi gaudentibus, felicis gaudij vult esse particeps. Vnde ab Euangelista, quē de suo pectore mysteriorum multitudine imbuit, ipse qui diligebat eum, sapientia Dei, Christus dñs, protinus subiungitur. [Thomas aūt vnus ex. xij. q dicitur Didymus, non erat cum eis, qñ venit Iesus.] Sic profecto diuinitus dispositum est, vt hic vnus discipulus tantæ lætitiæ deesset, quia videlicet futurum erat, vt vniuersitati gentium in vnitate fidei gratiā spiritus sancti accipientiū in remissionē peccatorū, Iudaicus populus sese subtraheret. [Dixerunt ergo ei alij: Vidimus dñm. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittā digitū meum i locum clauorū, & mittā manum meam in latus eius, non credam.] Si ad solam literā spectes, quid ē, cur hic apostol⁹ Thomas amplius vel iustius cæteris redarguendus fuerit, tanq̄ incredulus aut infidelis? An quia dixit, nō credam, nisi videro in manibus eius fixurā clauorum, & nisi mittā digitum meum in lo-
Ioan. 20 cum clauorum? Nēpe & cęteri nisi vidissent, imo & nisi palpassent, non credidissent. Nā & secun-
Luc. 24. dum hunc Euangelistā cum dixisset, pax vobis, ostēdit eis manus & latus, & secundum Lucā, nō solum dixit videte manus meas & pedes meos, quia ego ipse sum, sed palpate inquit, & videte q̄a spiritus carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Sed nec ista suffecerunt eis ad credēdum. Nam sequitur Lucas & dicit: Adhuc autē illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid q̄d māducetur? In quo aūt Thomas magis incredulus, si puram hic historiam tenere velis, nisi forte quia his, q viderāt eum resurrexisse, nō credidit? Nimirum nec illi suis facile crediderunt oculis. Igitur (vt prędictum est) in manu sapientiæ Dei sua facta bene disponentis, Thomas Iudaici populi figurā ꝓtulit, quia diebus apostolorum, qui resurrectionis dñicæ primi testes fuerunt, dicentes, vidimus dñm (quod & nunc per os vniuersalis ecclesię dicere non desinunt) pertinaci duricia resistunt, & nisi viderint, non credunt. Itaq; nō tam Thomas ex cæterorū compa
Psal. 77. ratione apostolorū, q̄ Iudaicus populus incredulitatis arguitur, ex cōparatione gentiū. Nos. n. nō
Mala. 4 vidimus & credimus illi. Deus auribus nostris audiuimus, patres nostri annuntiauerunt nobis. Iu-
Apo. 11. dæi non credent, nisi & Enoch & Helia præcurrentibus terribilia viderint venturi iudicis. Vnde sequitur. [Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus & Thomas cum eis.] Post dies octo intus erant discipuli, intus, sed nō in eisdem foribus. Intus erant, sed non Hierosolymis. Non enim arbitrandum est, quod toties in Galilæā ire iussi, per octo dies distulerint. Vbi ergo erant intus,
Mat. 28. nisi in monte Galilææ quo abierunt (sicut refert Matth.) sicut constituit illis Iesus? Vnde & iamdudum à magnis doctoribus dictum est: Post resurrectionē Iesus in Galilæa ante conspicitur & adoratur, licet quidam dubitent. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, & latus lancea vulnerarū, & manus fixas clauis demonstrat. Quō vero intus, si in monte erant? Videlicet quia ciuitas e-
Lucæ. 4 ius Nazareth in monte Galilææ sita erat, sicut habemus in Luca: Et venit (inquit) Nazareth vbi nutritus fuerat. Et cum dixissent ei, quāta audiuimus à te facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Postmodum repleti ira, duxerunt (inquit) illū ad supercilium montis, super quem ciuitas illorū erat posita, vt eum præcipitarent. Ergo & in montē abierāt, & intus erant: quia in Nazareth ci-
Rom. 11. uitate Galilææ fortassis in domum Mariæ matris eis conuenerant. Porrò mystice post dies octo Thomas erat cum eis, q̄a post hāc plenitudinē temporis cū gentibus & reliquiæ credent Israelitici populi. [Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meū, & noli esse incredulus, sed fidelis.] Quoniam dixisti inquit, nisi videro, & nisi manus meas in latus eius

misero,

misero, non credã: & hoc te dicentẽ, cũ absens putarer, & nõ viderer, præsens audiui, ecce infer digitũ tuũ & vide. i. experire meas manus nõ spiritũ esse, sed carnẽ & ossa, quæ spiritus nõ habet, & tãgendo substantiã veræ carnis: noli esse incredulus, sed fidelis, in substantiã veræ diuinitatis plenariè vel corporaliter inhabitantis, quæ carnẽ suã resuscitare potuit. [Respõdit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus: Quia vidisti me, credidisti. Beati qui non viderunt, & crediderunt.] Quod vni Thomæ dicitur, quia vidisti me, credidisti: planè si solũ literalẽ Luc.24.
sensum respicias, & cæteris Apostolis oĩbus dici potuit, videlicet nisi vidissent, non credidissent. Nam anteq̃ vidissent, mulieribus referentibus se vidisse eũ, nõ crediderunt, sed videbantur corã eis tanq̃ deliramenta, verba eorum. Quare ergo vni dicit, quia vidisti me, credidisti: addens etiã, beati, qui nõ viderunt, & crediderunt? Et quidẽ nos nõ vidimus & credimus. Sed nunquid cõsequenter, apostolo Thoma, qui credidit, qui vidit, & cæteris Apl̃is qui viderũt, beatiores sumus?

Igitur (vt iã dictũ est) in huius literæ exterius lucente argẽtea pulchritudine, mysteriorũ quoq; Mat.13. Psal.77.
fulgor aureus recõditus est, & est quædã propositio eius, q sine parabolis nõ loquebatur, aut agebat, vt Matthæus ait, testimonium prophetæ subiungens in eius persona dictus: Aperiam in parabolis os meũ, eructabo abscõdita à cõstitutione mũdi. Itaq; in persona Iudaici populi Thomæ dicitur, quia vidisti me, credidisti: beati, qui nõ viderunt, & crediderunt, quia videlicet & illi beati qdẽ erunt, qui credent, quia videbũt splendorẽ præeuntẽ secundũ eius aduentũ: verũ nobis gentibus minus laudabiles erunt, quia postremi credent, qui primi credere debuerunt, & de capite cõuertentur ad caudã. [Multa quidẽ & alia signa fecit Iesus in cõspectu discipulorum suorũ, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc aũt scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus filius Deut. 17 & 19.
Dei, & vt credẽtes vitã habeatis in nomine eius.] Ac si diceret: De multis signis, quæ fecit Iesus in 2.Co.13.
conspectu discipulorum suorũ, postquã resurrexit à mortuis, hæc duo scripta sunt in libro hoc, quoniã quidem in lege scriptum est, quia duorũ hoĩm testimoniũ verũ est, vt per hæc duo testimonia credatis, quia Iesus est Christus filius Dei, quippe qui cũ vt homo mortuus fuisset, vt Deus resurrexit. Facta quippe pro testibus rectè suscipi, Apostolus quoq; docet, qui cum dixisset Corinthijs: Ecce hoc tertio paratus sum venire ad vos, statim subiunxit: In ore duorũ vel trium testiũ, stabit omne verbũ. Sed forte cõtentiosus auditor duobus testibus cõtentus nõ est, tertium requirit. Sequitur ergo: [Post hæc manifestauit se iterum Iesus ad mare Tyberiadis, manifestauit au- CAP. XXI.
tem sic: Erant simul Symon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo.] Ecce & hoc tertium diligens, ac dilectus Euangelista conscribit testimonium, vt nihil desit: quia (sicut iã dictum est) in ore duorum vel trium testium, stabit omne verbum. Nam vt scias, quia legitimo testiũ numero cõfirmare intendit auditorẽ euãgelij, in fide resurrectionis Iesu Christi domini nostri, statim in fine huius lectionis ita cõcludit: Hoc iã tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, postq̃ resurrexit à mortuis. Preclarus & auditu dignus est huius miraculi sermo fidelis, quo cum testimonio capitis resurrectio declaratur, corporis quoq; i. totius ecclesiæ resurrectio præfiguratur. Venerabilis nihilominus & vera diuini huius Euangelistæ dispositio, qui talia de multis quæ fecit Iesus in conspectu discipulorum suorũ (vt supra dictum est) tria signa elegit, quæ in superficie historica resurrectionẽ dñi cõtestando, simul etiã mox subsecuturã vocationẽ plenitudinis gentiũ, & futurã in fine seculi saluationẽ reliquiarũ Israel, & vniuersalẽ oĩm resurrectionẽ, mysticè prædicaret. Erant, inquit, Symon Petrus & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Chana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis eius duo. Numerum discipulorum non solum idcirco Euangelista posuit, quia tantus est, vt rectè manifestatio dici possit, quod eis dñs apparuit: verumetiã idcirco qui septenario numero rectè sancta ecclesia figuratur, vtpote cõgregata vel ordinata sancto septiformi spiritu. [Dicit ei Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum.] Electis Apostolis & Christi vestigia sequutis, ad piscationem redire ita culpa non fuit, sicut hodieque seculo renunciantibus, & Christum sequentibus, culpa non est licitas artes exerce- Acto.20
re, & de labore manuum victum quærere. Alioquin videbitur Paulus Apostolus, qui ma- 2.The.3
num suam in aratrum miserat, retrò aspexisse, qui labore manuum suarum victitans, cum 1.Cor.9
concessa posset vti potestate. Etenim euangelium prædicans, ne gloriam suam, quis euacuaret (maxime apud Corinthios) de Euangelio nolebat viuere. Itaque negotium piscationis, quod ante conuersionem sine peccato extitit, post conuersionem repente Apostolis culpa non fuit. Sequitur: [Exierunt, & ascenderunt nauim, & illa nocte nihil prendiderunt. Mane autem facto, stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli, quia Iesus est.] Antequam mane veniret, & Dominus in littore stetisset, laborauerunt quidem, & retia miserunt, sed nihil prendiderunt septem discipuli, quia videlicet ante hoc tempus acceptabile, diemque salutis, qui sole iustitiæ Christo resurgente à mortuis ortus est nobis, prædicauerunt quidem lex & prophetæ, sed non effecerunt salutem totius mundi. Retia quidem miserunt, sed non etiam captos pisces ad littus adduxerunt, quia sacram quidem scripturam contexuerunt, sed per eas homines ad salutis æternæ portũ non eduxerunt. Sed venit mane, & dominus

Iesus stetit in littore, quia post literã legis, quæ nihil ad perfectum adduxit, venit tẽpus adiuuãtis
Heb. 7. gratiæ, & post resurrectionẽ suã iã immortalis & impassibilis dñs noster firmiter stare cœpit extra fluctus mortalitatis nostræ. [Dicit ergo eis Iesus: Pueri, nunqd pulmentariũ habetis?] Ergo, inqt, quia nondũ cognouerũt ipsum esse, q de mari vocauerat eos, vt faceret piscatores hoim, benigne
Mat. 4. ad ignorãtes descẽdit, & locutus est primo captoribus pisciũ quõ loqueretur quilibet emptor piscium. Et bene secundũ intentionẽ eius, quod facturus erat, miraculi pulmentariũ quæsiuit. Meus
Ioan. 4. enĩ est cibus, inqt, vt faciã voluntatẽ patris mei, quæ videlicet volũtas nõ est alia, q hoies de salsis & amaris fluctibus seculi extrahere ad portũ salutis. Respõderũt ei: Non] Pueri dñi tũc pulmẽta-
Psal. 58. riũ nõ habẽt, & iuxta Psal. Famẽ patiunt vt canes, quando retia prædicationis mittentes neminẽ vel paucos capiũt, & tũc murmurãt, qa saturati nõ sunt. [Dicit eis: Mittite in dexterã nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & iã nõ valebant trahere illud, præ multitudine pisciũ.] Non vt-
Lucæ 5. cunq; dixit, mittite (inqt) in dexteram nauigij rete. Cum adhuc esset in medijs fluctibus passionis & mortis passurus, nõ dixit: Mittite in dexterã, sed tantũmodo (inqt) laxate retia vestra in capturã. Itaq; tantã pisciũ tunc cõcluserunt multitudinẽ, vt rete eorũ rumperetur, & nauicula eorum pene mergeretur. At nunc in littore stans, & vndosam turbidi seculi omnino supergressus iactu-
Mat. 25. ram, mittite, inquit, & nõ vbicunq;, sed mittite in dexterã. Et iam nõ valebant (ait Euangelista) trahere illud præ multitudine pisciũ, nõ tamẽ dixit, quia rũpebatur rete, aut mergebatur nauicula eorũ. Quid ergo hic nisi illã piscationẽ hominũ præsignare voluit, qua ad dexterã cõstituentur
Rom. 6. oẽs electi, seclusis ad sinistrã oibus reprobis, qui tanq pisces mali, rete præsentis ecclesiæ rumpunt seditionibus, quod maximè fecerunt hæretici atq; schismatici. Resurrexerat enim, & in littore tu-
Luc. 24. tissimo stabat, quippe qui resurgens ex mortuis iã nõ moritur, mors illi vltra nõ dominabitur. Et idcirco rectè solos præfigurabat illos, quos secũ suscitat, secumq; ad dexterã patris cõsidere vellet in cœlestibus. [Dicit ergo discipulus ille, quẽ diligebat Iesus, Petro, dñs est.] Ergo, inquit, quia magnus ille puerorũ suorum appellator, qui in littore stabat, tam veraciter prophetauerat. Dicendo, mittite in dexterã nauigij rete, & inuenietis, venit in mentẽ priori discipulo illi, quem diligebat Iesus, quia dñs est. Et hoc Petro dixit, pr omnibus quẽ gauisurũ esse sciebat plus omnibus. Et bene, quia cito acquieuerãt, dicẽti: Mittite in dexterã, sicut mãsueti, qui secuti fuerãt magistrũ mansuetudinis, statim cognouerunt eũ, quẽadmodũ & illi duo dignè cognouerunt eum in fractione panis, pro eo, quia coegerant eum, dicentes, mane nobiscum, quoniã aduesperascit. Nec verò dixit discipulus ille, Iesus est, sed dñs est, & nõ noster, vel quorumcunq; diffinite, sed indiffinite, dñs, inquit, est. Cur enim suum particulariter dominũ diceret, qui sic inpresentiarũ palã fecerat, q etiam maris dñs esset. Imo & stando in immortalitatis littore probauerat, q mortis victor, & vitæ dominator existeret. [Simõ Petrus, cũ audisset, quia dñs est, cunica succinxit se, erat enim nudus, & misit se in mare.] Non ipse dilectus discipulus qui dixerat, dominus est, sed Petrus qui habebat cingi & duci, quo nollet, tunica succinxit se, & misit se in mare. Olim miserat se in mare, & ambulauerat super aquas, vt adueniret ad Iesum super aquas ambulantẽ solum, sed videns ventum validũ venientẽ, timuit, & in ipso timore suo pene submersus est. Nunc autem stante domino in littore, sponte se idem mittit in mare, & non timet, nihilque periculi passus est. Quid est hoc, nisi quia tempestate Iudaica, quã dominus super ambulans vicit, Petrus negaturus erat, timore mortis, & nunc fortiter agere habebat in fluctibus Romani Imperij, in magna tempestate sæui Neronis? Bene ergo, qui ante passionẽ domini timuit, & penè mersus, nunc post eius resurrectionem mittens se in mare, peruenit ad portum feliciter. [Alij autem discipuli nauigio venerunt. Nõ enim lõge erant à terra, sed quasi cubitis ducentis, trahentes rete pisciũ.] Ordo literæ est: Alij discipuli nauigio venerunt, trahentes rete piscium, nõ enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis. Discipulus ille quẽ diligebat Iesus, & alij qui nauigio venerunt, illos significãt rectores sanctæ ecclesiæ, qui in pace vitam finiunt. Petrus verò qui mittit se in mare, illos oẽs qui sicut & ipse per medios fluctus tribulationũ festinant, & currunt ad dñm, trahẽtes rete
Non lõge erãt à terra. pisciũ. i. scriptis suis siue laboribus omnimodis cõtinentes vel propugnantes fidem gentiũ. Nõ enim lõge sunt ab illa viuentiũ terra, in qua dñs immortaliter stat, sicut lõge erant antiquitus sub lege laborantes, anteq veniret gratia, sed prope sunt quasi cubitis ducentis, liberi videlicet à cunctis legalibus cerimonijs, solaq; ad perueniendũ opus habẽtes dilectione Dei & proximi. [Vt aũt descẽderunt in terrã, viderũt prunas positas, & piscem superpositum & panẽ.] Regnum beatitudinis, quod vnum & æternũ prandiũ, vna & perpetua cœna est, in illo littore. i. seculi fine inueniendũ est. Illic inueniẽt oẽs electi prunas. i. plenariũ ignẽ vel amorem spiritus sancti, qui in hac vita sanctis aliquantulus est, in illo aũt regno permaximus, sicut pulchrè propheta prædicat, dicens: Dicit dñs, cuius ignis est in Siõ, & caminus eius in Hierlm. Inueniẽt & piscẽ superpositũ, & panẽ. i. vnum eundẽq; Christũ Deũ & hominẽ, secundũ humanitatẽ quidẽ, sicut piscem assum, secundũ diuinitatis aũt naturã, panẽ angelorũ impassibilẽ. [Dicit eis Iesus: Afferte de piscibus qs prẽdidistis nunc.] Bene afferte inqt de piscibus quos prendidistis nũc. Aduocabit enim cælum desursum, & terrã discernere populũ suũ, cõgregare illi sanctos eius, qui ordinãt testamẽtũ eius super sacrificia.

Qui nam

Qui nā ſunt hi, q̄bus hoc iuxta Pſal. pręcipitur, niſi apoſtoli vel p̄dicatores ſancti, quorū vnuſq́ſq; Pſal. 4.
æterno iudici præſentabit, quātoſcūq; de labore ſuo bonos piſces acq́ſiuit? [Aſcendit Simō Pe-
trus, & traxit rete in terrā, plenū magnis piſcibus, centū quinquaginta tribus.] Cum ſupra dictū Mat. 16.
ſit de ſeptem diſcipulis. Miſerunt ergo, & iā nō valuerunt trahere illud præ multitudine piſciū,
quō nunc dicitur: Aſcendit Simō Petrus, & traxit rete in terrā, cum multo magis nō valeret ſo-
lus, niſi quia per Petrū, cui præ cæteris ſpecialiter dictū eſt: Et tibi dabo claues regni cœlorū, vni-
uerſitas eorū deſignatur, quorum eſt ius vel officiū tractare hoc rete piſciū, quod eſt Dei verbū.
Itaq; vna fides, quā vniuerſi piſcatores hoīm prædicāt, rectè per vnū figuratur Petrū, cui p̄cipuū
datū eſt ius ſuper oēs piſces pertinētes ad regnū cœlorū, ad ſanctæ trinitatis cōuiuiū. Ipſi verò
piſces oēs magni, & numerati ſunt, quia videlicet oēs electi, q̄uis impares meritis, oēs tamē magni
ſunt, & certus eorū numerus apud deū, quippe q ab origine mūdi ſecundū propoſitū vocati ſunt
ſancti. Quō eni certus apud ipſum nō eſſet numerus eorū, quos p̄ſciuit, quos p̄deſtinauit, quos vo- Myſterium numeri 153
cauit, quos iuſtificauit, quos magnificauit? Porrò, ipſe piſcium numerus talis diuinitus prouiſus
eſt, qui nō vno in limite cōtentus, ſed tribus cōtinuis limitibus. ſ. centeno, deceno, & ſingulari di-
ſpoſitus ſit, Quæ videlicet diſpoſitio Arithmeticis nota eſt. Cur hoc, niſi quia homines, quos
iſti piſces ſignificant, non oēs in eodem ordine vel propoſito, ſed diuerſis ordinibus, licet in eadē
fide, diſtincti ſunt? Alij namq; cōiugati, alij vidui, vel continentes ſunt, alij vitam virgineā du-
cunt. Et in laxiori quidē ordine vel propoſito plures, ſed minus valentes, in arctiori pauciores, ſed
pretioſiores ſunt. Nam & iuxta parabolā ſeminantis, centeſimus fructus pauciorū. i. virginū eſt,
tricenarius plurū. i. cōiugatorū, ſexageſimus mediorū. i. cōtinentiū ſiue viduarū. Igitur, ſi qd me-
lius (vt iā dictū eſt) arithmetici nouerūt, vnitas, quæ in cēteno, & quinarius qui in deceno, terna-
rius quoq; qui in ſingulari cōſtitutus eſt, ſimul in cēteno collati fuiſſent, eſſet qdē maior numerus
piſciū, q̄a nongenti fuerit, ſed nūc magis myſteriū eſt, q̄a in centū piſcibus laxius viuentes, in tribus
ſublimius cōtemplātes, in quinq̄ginta mediocriter agentes fideles rectè intelligunt. Eſt enī ſcā ec- Eccleſia
cleſia ſimilis arcę, quā Noe fabricauit, quia inferius latior, ſuperius fuit anguſtior, q̄ppe q̄ inferius tre- ſimilis
cētis cubitis in lōgitudinē, & quinq̄ginta in latitudinē ampliata, ſuperiº in cubito cōſummata eſt. arcæ
Sūt multa quę in hoc numero cētū quinq̄ginta triū piſciū iā à doctoribus vtiliter diſſerta ſunt, quæ Noe.
diligēs lector prōpte ſuis in locis reperire poteſt. Sequitur: [Et cū tāti eſſent, nō eſt ſciſſū rete.] Hoc Gene. 6.
planè ad Euangeliſtā pertinuit dicere, cū tanti eſſent, nō eſt ſciſſum rete, q̄a videlicet in ſtatu q̄dē
p̄ſentis eccleſiæ, rete ſcindūt piſces illi qui numerū excedunt, Pſalmiſta teſtāte, cum dicit: Annū-
ciaui & locutus ſum, multiplicati ſunt ſuper numerū, ſed in illo reſurrectionis littore pax erit, & Pſal. 39.
rete ſolidum, quia ſoli piſces, qui numerati ſunt, magni oēs. i. boni illic erunt. [Dicit eis Ieſus: Veni
te, prādete.] cōueniēter multis piſcibus magnis, qui oēs in dextera nauigij, capti ſunt, ad terrā protra-
ctis dicit Ieſus: Venite, prādete, quia cū ſederit idē filius hoīs in ſede maieſtatis ſuę, & oēs electos ad
dexterā ſuā cōſtituerit, & tunc altiſsimè & ſuauiſsimè hoc modo intonabit: Venite benedicti pa- Mat. 25.
tris mei, percipite regnum, quod vobis paratum eſt ab origine mundi. Quid enim eſt hoc pran- 1. Petr. 1.
dere, niſi regnum æternum percipere? Quid verò eſt regnādo prādere vel prādendo regnare, niſi 1. Ioan. 3
ipſum, qui angelorum cibus eſt, in quem deſiderant angeli proſpicere regē glorię, facie ad faciem 1. Cor. 13
ſicuti eſt videre. Vnde propheta, cum dixiſſet de homine, in iuſtitijs ambulāte, & veritatē loquē- Eſaie 33
te: panis ei datus eſt, aquæ eius fideles ſunt, quaſi quæreres, qualis panis ei datus eſt, vel quales
aquæ ſunt, ſtatim ſubſecutus, regem (inquit) in decore ſuo videbunt oculi eius. Proinde cōtinuo
ſubiungitur: [Et nemo audebat diſcumbentium interrogare eum, tu quis es, ſcientes quia Ieſus al diſcubitum.
eſt.] Tunc quidem nō audebant, & intenti ſolummodo ad intuendum vel audiendum, reueren-
tiā præſtabant, quando autem ad illud æternum ſuos oēs inuitauerit cōuiuium, iam opus nō ha- 1. Cor. 13
bebunt interrogare eum, ſcientes, quia Ieſus eſt, ſcientes (inq̄) & perfectè cognoſcentes, q̄ modo
ex parte cognoſcunt, ſcripturas legentes, & ſanctum ſcientiæ ſpiritum cōſulentes, donec veniat
quod perfectum eſt, & euacuetur quod ex parte eſt. [Et venit Ieſus, & accepit panem, & dat eis: Et Mat. 24
piſcē ſimiliter.] Vnde venit, vel quo venit, vt panē & piſcem miniſtraret illis? Hoc planè ſecun- Luc. 12.
dum literā ſuperfluum iudicaretur, ſed in ſenſu myſtico nōnihil operatur. Sic enim hic dictum eſt
venit & accepit panē, & dedit eis: ſicut alio loco de ſeruis expectantibus dominum ſuum, cū prę-
miſſum eſſet, faciet illos diſcumbere, ſtatim ſubiunctum eſt, & tranſiens miniſtrabit illis. Etenim Mat. 5.
quando dicit, ſtans in littore, venite prandete, imo quando dicet, ſedens in ſede maieſtatis ſuæ,
venite benedicti patris mei, percipite regnum, tunc videbunt eum etiam ſiniſtri piſces mali, qui Apoc. 1.
in anteriori piſcatione, multiplicati ſunt ſuper numerum, & retia ruperunt, tunc (inquam) vi-
debit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt, ſed tranſibit, ſed veniet intus, ſed clauſis ianuis,
& iſtis foras expulſis, ſuos diſcumbere faciet, & miniſtrabit illis. De quo eius miniſterio nunc my-
ſticè dictum eſt: Et accepit panem, & dat eis, & piſcem ſimiliter. Quis eſt iſte panis, niſi dulce-
do diuinæ viſionis? Et quis aſſus piſcis, niſi natura filij hominis excocta igne paſsionis? Vtrum-
que accipit, & dat illis, quia vtriuſque naturæ viſione reficiet conſortes regni ſui, ſicut pro-
mittens alio loco, & ego, inquit, diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi pater meus regnum, Deut. 29
vt edatis,

vt edatis & comedatis super mensam meam in regno meo.[Hoc iam tertio manifestauit se Iesus discipulis suis, cum resurrexisset à mortuis.]Superius iam dictũ est, quia duorũ hoim testimoniũ verũ est, & plus q̃ tertium requirere legitimũ, non est, nã in ore duorũ vel trium testiũ stabit omne verbum, prudens Euangelistã & superius duo testimonia conscripsit sic terminando, multa quidẽ & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, &c. & ne quid contentioso deesset inquisitori, tertiam hanc manifestationem addidit. Et quoniã quicunq; tribus istis non credit, nec multis alijs, si conscriberentur, præberet auditũ fidei, nunc demum contentus, eo quod fidelibus satis sit, ita cõclusit. Hoc iam tertiò manifestauit se Iesus discipulis suis cũ resurrexisset à mortuis. Sequitur: [Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus: Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam domine tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.] Simoni Petro nescienti, quid per eum dominus Iesus fecisset, in eo quod tunica succinxit se, & misit in mare, itẽq; ad iussum ipsius ascendit, & traxit rete in terram, plenũ tantis piscibus, nescienti, inq̃ actus sui mysteriũ, vel quid sibi vellet talis tripliciter distinctus numerus piscium, ipse dominus & magister, qui hæc disposuerat, deinceps aperire incipit. Et primo quidem, quod tertiò pastoris illi officiũ iniungit, dicendo bis: Pasce agnos meos, tertiò pasce oues meas, arcanam piscium causam respicit. Et deinde dicendo: Cum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas, &c. prænuntiat, quid cingendo se, licet nesciens, præfigurauerit. Simon Ioannis, inq̃t, diligis me plus his? Opportune satis ascito nomine paterno, Simonem Ioannis. i. obedientẽ Dei gratiæ, nunc illum appellauit. Nam ille celeriter succingendo, & in mare mittendo se, itemq; rete in terram trahendo, totius obedientiæ, quam siue viuendo siue moriendo subiturus erat, typum fortiter expressit.

Ioan.16. Quare verè dicturus: Pasce agnos meos, præmisit interrogãdo, diligis me plus his? videlicet q̃a
1.Pet.5. ex dilectione opus est ei, qui pascendos rationales agnos suscipit, illa vtique dilectione, qua ipse princeps pastorũ primus animã suã posuit pro ouibus suis. Et pulchrè agnos vocat, quorum salu-
Mat.26. ti nũc recens immolatus vt aries in sanguine suo genuerat. Quare verò cũ dicit, diligis me, adiungit, plus his? Scilicet ita dicẽdo, suauissimè in mẽtẽ reducit huic illud superius tanq̃ diligẽdo plus cæteris dixit: Et si oẽs scãdalizati fuerint in te, egò nunq̃ scãdalizabor. Et tunc q̃dẽ importunã dilectionis eius fiduciã repressit, dicens, anteq̃ gallus cantet, ter me negabis: nunc aũt interrogando, diligis me plus his, cõscientiã gratanter apprehendit, bene sciẽs, quia deinceps timore superato, quantũ diligit palã facturus sit. [Dicit ei iterũ: Simõ Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiã dñe, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.] Maiusculos hic agnos intelligi cõuenit, tanto maiusculos agnos superantes, quantum mediocritas quinquaginta piscium abundantiore centũ piscium multitudine, iuxta superius dictum spiritualẽ sensum, dignior est. Nam sicut tracto reti in terrã centũ quinquaginta & tres pisces distinctè numerati sunt, ita & nunc in pastoralis curæ distinctiõe, priõ centũ agnos, deinde q̃nquaginta agnos, tandẽq;, cũ dicit: Pasce oues meas, tres suo audire operæpretiũ est, vt ita intra pascua Simonis Petri, agni pariter & oues centũ q̃nquaginta tres, sicut in reti, quod ille traxit in terrã, totidẽ fuere pisces. Nã sequitur: [Dicit ei tertiò: Simõ Ioannis amas me? Contristatus Petrus, quia dixit ei tertiò, amas me. Dicit ei: Dñe, tu oĩa scis,
Cant.4 tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce oues meas.] Post agnos & agnos ponuntur oues, illæ. s. de q̃bus in Canticis dictum est, oĩs gemellis fœtibus & sterilis nõ est inter eas, q̃a videlicet vtrũq; agnorũ ordinẽ. i. & eorũ qui adhuc lacte indigẽt, & eorũ quiã grandiusculi siue anniculi, scripturarũ pabula carpere norunt, vtrũq;, inq̃, agnorum gregem regere possunt. Et ita quidẽ eis quibus prodesse queãt, procaciores, sed valẽtiores sunt, sicut in supradicto reti, & centũ piscibus, & alij quinquaginta in summo numerati, vtiq; pauciores, sed digniores sunt. Igitur quid significatum fuerit in eo, quod Petrus eiusmodi rete in terrã traxit, iubente domino, claret in hoc pascendorum
Luc.22. agnorum vel ouium imperio. Sequitur idẽ dominus, prænuntians qualiter Petrus sua tũc tunica
Mat.25. succinctus, postea sit cingendus. [Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te, & ambu-
Sap.4. labas vbi volebas. Cum aũt senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo tu nõ vis.] Hoc ad quid dixerit illi, cõfestim Euangelista subsecutus aperuit. Ait enim: [Hoc aũt dixit, significans, qua morte clarificaturus esset deũ.] Sensus iste est: Cum iunior, & tanq̃ sub tyrocinio militans, pericula belli nondũ expertus fuisses, cingebas te, hoc est tua fortitudine plurimũ cõfidebas, & sine duce ambulabas vbi volebas. Dixisti enim: Tecũ paratus sum in carcerẽ & in mortẽ ire. Itẽ: Etiã si oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo. Illic tanq̃ iunior & improuidus, teipsum accinxisti, nõ putans quod indigeres accingi auxilio Dei. Cum autem senueris, cum interioris hominis tui sensus incanuerit, tunc vadens mecũ & in carcerem, & in mortem, extendes manus tuas in cruce, ita tamẽ vt alius te cinget, sciens quod teipsum cingere nõ possis, & ducat quo tu non vis. i. regat in passione mortis quã naturali timore paueicis. In illa ætate senectutis cũ virtus tua defecerit. i. de tua virtute nihil præsumpseris, dices tu nõ immemor, quod mortẽ timẽdo vitã negaueris, dicent & oĩs quicunq; suã infirmitatẽ bene cognouerint. Sed ipsi in nobisipsis responsum mortis habuimus, vt nõ simus in nobis fidentes, sed in deo qui suscitat mortuos, qui eruit nos de tãtis periculis, & eruet, in quo speramus, q̃m & adhuc eruet, adiuuãtibus vobis in orationibus

pro

pro nobis.[Et cum hæc dixiſſet, dicit ei: Sequere me.] Mira cũ ſuauitate verax, & m ſuetus dñs Psal.
præteritę cõcertationis meminit, in qua cũ dixiſſet ipſe, quo ego vado, nõ potes me modo ſeq, ſe- 2. Cor.
queris aũt poſtea. Reſpondẽs Petrus: Quare, inquit, non poſſum te modo ſequi? Aiam meã pro te
ponã. Ad hoc dicẽte dño: In hac nocte, anteq̃ gallus cãtet, ter me negabis. Ait ille (vt ſupra dictũ Ioan. 13.
eſt) adhuc iunior: Etiã ſi oportuerit me mori tecũ, nõ te negabo. Huius, inq̃, cõcertationis dñs be-
nigne meminit, dicẽs: Sequere me. Ac ſi diceret: Iã de eo quod dixi tibi, quo ego vado, non potes
me modo ſequi, tu negãdo ter veracẽ me eſſe cõprobaſti: ſupereſt, vt nihilominus de eo quod Sequere me.
adieci, ſeq̃ris autẽ poſtea, meus ſermo verus appareat. Sequere ergo. i. imitare me, deinceps eni
paratus eris pro me & in carcerẽ & in mortẽ ire. Paratus inq̃ & fortis eris, & ſicut paulo ante tu-
nica ſuccingẽs, & mittẽs ſe in mare, fiducialiter ad littus perueniſti: ſic in ſtudio prædicationis ac-
cinctus ſpiritu fortitudinis, per mediũ tribulationis currẽs in littore gẽtis, æternẽ mecũ ſtabilie-
ris. [Cõuerſus Petrus vidit illũ diſcipulũ quẽ diligebat Ieſus ſequentẽ, qui recubuit in cœna ſuper
pectus eius, & dixit: Dñe, qs eſt qui tradet te?] Neſciẽs adhuc Petrus, qd diceretur, pedum inceſ-
ſu dñm ſequebatur, ſimulq̃ inuiſus ille alius diſcipulus. Quare aũt vltra ſolitã ſuę perſonę deſcri
ptionẽ nũc addidit, diſcipulus iſte q & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: dñe, quis eſt qui
tradet te? Cũ eni multis iã locis iuxta mentionẽ fecerit, dicẽdo, quẽ diligebat Ieſus, hic tantũ in
ſui deſignatione addidit, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit, dñe, qs eſt qui tradet
te. Cur ergo, niſi vt intelligas dñm dicentẽ Petro, ſequere me, illud reſpicere, quod eidẽ dixerat in
cœna, nõ potes me modo ſeq, ſequeris aũt poſtea? Hoc nẽpe tũc dictũ eſt, quãdo ſuper pectus eius
recũbens diſcipulus iſte, dixit ei, dñe qs eſt qui tradet te. [Hũc ergo cũ vidiſſet Petrus ſequentẽ di-
cit Ieſu: Dñe, hic aũt quid? Dicit ei Ieſus: Sic eum volo manere donec veniã, qd ad te? Tu me ſeque
re.] Ab hoc dicto tandẽ aiaduerſum eſt, ad quid dixerit dñs Petro, ſequere me, & q pro ſignifi-
catione paſſionis dixiſſet ei, cũ eſſes iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas, &c. Nã protĩ
nus ſeqtur. [Exiuit ergo ſermo iſte inter fratres, quod diſcipulus ille nõ morit.] Qũo eni ſermo iſte
exiret inter fratres, niſi ille quoq̃ pariter exiret, q Petrus moriẽdo ſequeret, vł ſequẽdo moreret.
Et quidẽ ille ſermo inter fratres vero exiuit intellectu, ſed in iſto, q diſcipulus ille nõ morit, error
fuit meliori ſenſu corrigẽdus. Proinde prudẽs Euãg. ſubſeqtur. [Et nõ dixit Ieſus, nõ moritur: ſed
ſic eũ volo manere donec veniã, qd ad te?] Aliud nẽpe eſt, quod cũ determinatõe dixit, ſic eũ vo
lo manere donec veniã, qd ad te? q̃ ſi hoc ſolũmodo dixiſſet, ſic eũ volo manere. Nã eo modo ipſe
feciſſet intelligi, hũc diſcipulũ nõ eſſe moriturũ. Nũc verò cũ determinat, ſic dicẽdo, donec veniã,
manifeſte aſſerit, in pace illũ eſſe moriturũ. Dicet aliquis: Si volebat dominus hũc dilectũ diſci-
pulũ, donec ipſe veniret manere ſic. i. nõ coacta, ſed naturali morte finire, cur duobus filijs Zebe-
dæi, quorũ vnus hic erat, pluraliter loquẽs, calicẽ (inquit) meũ bibetis? Ad hæc inq̃: An nõ cali- Mat. 20
cẽ domini bibit, qui in hora, qua dominus ipſe bibebat, iuxta crucẽ cũ matre eius ſtetit? Si nõ ma Ioan. 19.
tris dñi aiam (iuxta prophetiã Simeonis) gladius pertranſiuit, nec iſte dilectus eius diſcipulus ama Luc. 2.
rũ eius calicẽ bibit. Igitur & ſi nõ materiali cruce vel gladio diſcipulus iſte martyriũ duxit, domi-
nici tn calicis expers nõ fuit. Cæterũ nõ ſine magno diuinitatis cõſilio factũ eſt, vt hic dilectus
noiæ virginitatis candore inſignis, triũphalẽ proprij martyrij purpurã nõ perciperet. Hoc enim
animaduerſo, quis in eccleſia ſolos honore dignos arbitretur martyrij triũphos? Ecce iſti duo Pe-
trus & Ioãnes præcipuę ſanctorũ colũnæ ſunt, & in altero quidẽ vitæ actiuæ fortitudo, in altero
contẽplatiuæ prænitet pulchritudo. Etenim quod in Martha ſatagente circa frequẽs miniſteriũ,
& in Maria ſedẽte ſecus pedes dñi & audiẽte verbũ illius, præfiguratum eſt: hoc iã tũc iis duobus Luc. 10.
agi cœptũ eſt, dũ alteri cura mãdatur, de paſcẽdis dñicis ouibus, alter ſupra pectus dñi recũbens,
verbi incarnati noticia plenius imbuitur. Sic ergo rectè ſancta eccleſia rubẽtes amplectitur mar-
tyrij roſas, vt nihilominus cõcelebret amica Chriſto candidæ cõfeſsionis lilia. Sequitur. [Hic eſt
diſcipulus qui teſtimoniũ perhibet de iis, & ſcripſit hæc. Et ſcimus quia verũ eſt teſtimoniũ eius.]
Hic (inquit) diſcipulus, de quo Ieſus dixit, ſic eũ volo manere donec veniã, qui recubuit in cœna
ſupra pectus eius, & dixit: dñe, quis eſt qui tradet te, ipſe eſt qui teſtimonium perhibet de iſ, & qui
ſcripſit hæc. Et ſi rectè iudicatis filij hominũ, talis diſcipulus teſtis idoneus eſt. Et quoniã in cõ-
tione legitima tã qui ſcribit, q̃ qui ſubſcribit, pares habẽt, ò vos quicunq̃ hoc teſtimoniũ accipitis,
veſtra hæc ſubſcriptio ſit, quã ſubſcribo ego pro vobis omnibus, & ſcimus quia verũ eſt teſtimo
niũ eius, vt oẽs pariter, ego & voſ, in cõcione cœli audiamur. [Sunt aũt & alia multa quæ fecit
Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſum arbitror mundũ capere eos qui ſcribendi ſunt li-
bros.] Hoc irrefragabiliter verũ eſt. Ecce enim hunc ſoliũ librũ, qui ab hoc diſcipulo ſcriptus eſt,
mũdus capere nõ poteſt, & cũ vnus homuntio pugillo eũ continere queat, vniuerſitas hominum
totã myſteriorũ eius profunditatẽ capere nõ valet. Quãto magis ſi vniuerſa cõſcriberẽtur, nõ ca-
peret mũdus, & ad quærendũ faſtidioſus, & ad intelligendũ obtuſus. Igitur quia quibus hęc pau-
ca pro teſtimonio non ſufficiunt, nec multa proderunt, ſedeat nunc emeritus teſtis, quia bene-
uolis auditoribus ſatisfactum eſt, Ieſum eſſe Chriſtum filium Dei.

Finis Commentariorum Ruperti in Euang. Iohannis.